BARTHOLOMAEI BERTAZOLII FERRARIENSIS,

IVRISCONSVLTI CELEBERRIMI, & Sereniſſimorum quondam Ferrariæ Ducum ſecretioris Conſiliarij, Patroni Cauſarum famoſiſſimi.

TRACTATVS CLAVSVLARVM INSTRVMENTALIVM,

In quo, præter ea quæ ad litium integram diſcuſſionem, & Cauſidicorum faciliorem pariter inſtructionem neceſſariò requiri videntur, accuratè omnia etiam difficilium quaſi Legum ænigmata paſſim enodata reperiuntur.

Opus profectò cunctis Iurium alumnis vt vtile, ſic & Aduocatis ac potiſſimum Tabellionibus publicis ſummè proficuum, quotidianæq; praxi eorundem forenſi gnauiter exercendæ maximè neceſſarium.

CVI AD EXTREMVM EIVSDEM AVTORIS ELEGANS ADMODVM Repetitio adnexa eſt L. Si quis maior, C. de Tranſactionibus.

Indice rerum memoria dignarum, vt copioſiſſimo, ita & ſerie Alphabetica ordinatè digeſto, accedente.

AD S. D. N. CLEMENTEM VIII. PONT. MAX.

CVM LICENTIA, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M D XCVIII.

Apud Florauantem Pratum.

C O P I A.

Gli Eccellentissimi Signori Capi dell'Illustrissimo Conseglio di X. infrascritti hauuta fede dalli Signori Reformatori del studio di Padoa, per relation delli tre à ciò deputati, cioè del Reuerendo Padre Inquisitor, del circ. Secretario del Senato Lorenzo Massa, & di Domino Fabio Paulini Lettor publico, che nel libro di legge, delle clausule instrumentali di Domino Bartholomeo Bertazzuolo, & medesimamente nella Repetition della legge, si quis maior, del medesimo Auttore non vi è cosa contra le leggi, & che è degno di stampa, concedono licentia, che possi esser stampato in questa Città.

Dat. die VI. Iulij, 1598.

D. Francesco Malipiero.
D. Theodoro Balbi.
D. Almoro Zane.
} Capita Illustrissimi Consilij X.

Iulius Priolus Duc. Not.

1598. Adi 7. Luglio Registrata in libro.

Ant. Laured. Offic. Cont. Blasph. Coad.

SANCTISSIMO D. NOSTRO CLEMENTI VIII. PONTIFICI MAX.

DVM viueret Bartholomęus Bertazolus frater meus, hos ſuos labores de Clauſulis Inſtrumentorum, emptionum, venditionumq; mirum in modum ęterno Sanctitatis tuæ nomini conſacrare cupiebat, atq; tenebatur id facere ad grati animi ſignificationem, excitatus memoria ſcilicet gratiarum, quas à benignitate clementiæ tuę receperat, dum ipſa Rotæ Auditorem ageret, frater autem meus intimus Conſiliarius Sereniſs. Alphonſi Ducis, apud tuam clementiam, nonnulla illius Principis negotia tractaret; At primo tempore, quo illud cogitauit, multæ occupationes, Deinde caſus mortis eius cōſilium præuenit, & ne id faceret, impediuit. In hoc rerum ſtatu, ego hæres non tam ſtudiorum & Bibliothecæ, quàm deuotionis fraternæ, cum animo voluerim, nulli alij quàm Sanctitati tuæ haſce lucubrationes dedicandas eſſe exiſtimabam; quemadmodum Auctor ſtatuerat, magno tamen afficiebar timore, ne id facerem, cum mihi vetus illud verbum in mentem veniebat, omnibus cum Regibus colloquendi non dari poteſtatem; ſed ſuperauit hunc metum cōfidentia de ſumma tuę Sanctitatis benignitate, Pietate, Bonitate, ac diuina Iuris & aliarum ſcientiarum cognitione concepta, hæ virtutes me ſunt hortatæ, vt ad Te cum hoc munuſculo accederem, ſperaremq; hilari, ac ſerena fronte munus leuidenſe accepturum, immo non tam munus, quàm optimū & deditiſſimum animum offerentis. Si quis autem hanc meam licentiam, ſeù potius audaciam criminabitur; reſpondebo, quemadmodum ille ad Cæſarem, mutato tamen nomine, CLEMENS PONTIFEX Maxime, qui coram Sanctitate Tua loqui audet, magnitudinem tuam igno-

ignorare videtur; qui non audet tuam humanitatem etiam ignorare censetur; *Sed valeat, vincat, ac multis feliciter imperet annis,* Ferrariæ, Die x. Nouembris. M D XCVIII.

Sanctitatis Tuæ

Demissum & humile mancipium

Io. Baptista Bertazolus.

INDEX LOCUPLETISSIMUS
RERUM OMNIUM NOTABILIUM;

Quæcunque tam in tractatu, quam in repetitione sparsim continentur alphabetico ordine summa diligentia, atq; accuratissimè digestus.

Litterarum autem, siuè notarum, quibus in ipso indice conscribendo usi fuimus, talis est significatio, ut littera, C. significet clausulam, littera G. Glossam.

Quo verò ad repetitionem, clarè id, & apertè per notas eam clarè demonstrantes, ita ut nemo facilè decipi queat, denotabitur.

A

¶Actio

INDEX.

I N D E X.

I N D E X.

¶ As quid

I N D E X.

B.

¶Cessio

.I N D E X.

cessio-

si de il-

D

debitor

I N D E X.

Decima-

I N D E X.

act.

E

& addi-

I N D E X.

de po-

H

INDEX.

I N D E X.

Alij

I N D E X.

infra

INDEX.

inſtru-

I N D E X.

.I N D E X.

L.fin.

I N D E X.

¶Manumissio.

modius

I N D E X.

¶Necessa-

I N D E X.

quidam

notarius.

¶Origi-

INDEX.

INDEX.

Contra.

¶Publi-

¶Scriptura

I N D E X.

secus

I N D E X.

Ven-

I N D E X.

vicinus

I N D E X.

F I N I S.

TRACTATVS CLAVSVLARVM
ARTIS NOTARIAE EXCELLENTISSIMI I. C.
D. BARTHOLOMAEI BERTAZOLII,

In vtroque foro consummatissimi,

Aduocati celeberrimi, & integerrimi, & Serenissimi Ducis Ferrariæ Consiliarij.

SVMMARIA.

1 *Notarij qui in Instrumentis apponũt clausulas, quas nõ intelligunt, sunt sicut pica & psitacus gallus stantes in Palatio Dominorum loquentes sine intellectu.*
Quod tamen de Notarijs Villarum, & Oppidorum intellexit Crotus.
Notarij sunt similes Cantoribus benè cantantibus per practicam, sed non per rationem.
Notarius non tenetur esse Doctor.
Nec accuratè scire iura.
Licet contrarium senserit glos.
Notarius tenetur scire ea quæ describuntur in Summa Notariæ, & alijs libris ad Officiũ suũ pertinentibus.
Notarius per negligentiã vel imperitiam errans tenetur ad interesse parti læsæ.
Nec excusatur ratione minoris ætatis.
Notarij sæpè errãtes ob imperitiam, & vim verborum nescientes magna afferunt damna.
Ex notariorum imperitia Mundus destruitur.
Ex Notariorum imperitia bonorũ Virorum conscientia in magnum discrimen ponuntur.
2 *Notarius quilibet in dubio peritus præsumitur.*
Præsumptio vna cedit validiori præsumptioni.
Præsumptio cedit Veritati.
Veritas detegitur cum res discutitur.
Auctor inchoauit Opus die 19. Decẽ. ann. 1546.
Scientiam aliquam colentes tenentur proferre quæ mente conceperunt.
Diuiti triste est sine hærede decedere.
Intellectus gratiam habentis, miserrimum est si nihil scriptum tanquam hæreditarium posteris relinquat.
A Deo omne datum optimum, & omne donum perfectum.
Deus dat omnibus petentibus affluenter sapientiam, nec improperat.
Christus Aduocatus noster apud Patrem.
In Christi nomine, verbo, aut opere omnia facienda.
Ex inuocatione diuini nominis bonum principium, mediũ optimũ, & finis Deo acceptabilis.
Materia quotidiana & frequentes latius attingenda.
Præludia sunt præponẽda antequàm in messem manus inijciantur.
Glos. in l. generali, C. de tabul. lib. 11. in aliquibus nec rectè nec perfectè loquitur.
3 *In Instrumento conficiendo decem sunt necessaria pro solemnitate intrinseca, & quæ.*
In Instrumento conficiendo quatuor sunt necessaria pro solemnitate extrinseca, & quæ.
4 *De inuocatione diuini nominis quinque sunt opiniones, an sit necessaria.*
Inuocatio diuini nominis in arduis et perpetuis, necessaria, secus in leuibus, & perpetuò nõ duraturis.
Sed hæc opinio communiter damnatur.
Inuocatio de iure est de substãtia, secũda opinio.
Inuocatio non est substantialis uel de essentia de iure, tertia opinio.
Instrumentum non vitiatur per omissionem inuocationis.
Et hoc seruatur Pistorij.
Et ita communiter tenent Doctores.
Inuocatio licet de iure non sit de substantia, tamen ex quo per consuetudinem est admissa, censetur effecta essentialis, & de substantia, quarta opinio.
Contrarium etiam stante consuetudine tenuit Bart. & est quinta opinio.
Solemnitas leuis non uitiat actum si omittatur.
Inuentarium non vitiatur per omissionem signi crucis.
Et hæc est verior opinio.
Inuocatio per consuetudinem videtur effecta substantialis.
Et hæc opinio est communior.
Et esset difficile obtinere contrariũ in iudicãdo.
In puncto tamẽ iuris, nõ transit sine difficultate.
5 *Inuocatio stante consuetudine est substantialis, & si sit omissa actus corruit.*
Concilium si conuocatur in alio loco quàm vbi consueuit cõuocari, actus gestus est null' ipso iure.
Anni Domini per consuetudinem debent in Instrumento apponi.
Solemnitatis ex sola consuetudine inducta omissio, vitiat actum.
Id quod de consuetudine est apponendum in aliquo actu, si omittatur, habetur pro expresso.
Hoc tamen nõ habet locum in substantialibus.

Substantialia omnino sunt exprimenda, & omissa viciant.
Instrumentum non suppletur à consuetudine si quaedam verba in ipso de consuetudine erant apponenda, ita quòd aliàs non valeret.
Instrumentum non habens signum notarij non valet.
Instrumētum sine subscriptione notarij corruit.
Solemnitas leuis est q̃ nulla ratione munitur.
Inuentarium nō viciatur per omissionē Crucis.
Et est communis.
Sed contrarium est verius, & de Iure facilè posset sustineri.
Solemnitatis etiam leuis omissio viciat actum.
De Forma aliquid censetur, quando lex procedit annullando actum.
Actus redditur inualidus per omissionem ordinis à lege requisiti.
Consuetudo non potest plus operari in casu non scripto, quam lex scripta in casu scripto.
Consuetudo est altera lex, & pro lege seruatur.
Solemnitatis leuis omissio non viciat.
Solemnitas leuis illa est, quae multum non potest obstare.
Solemnitas dicitur leuis, quando facti substantiam non mutat.
Solemnitas modica, & leuis dicitur cuius omissio est modici, vel nullius praeiudicij.
Inuocatio est leuis solemnitas.
Bar. in l. Actuarios. C. de num. & act. lib. 12. declaratur.
Solēnitas leuis in dubio nō p̃sumitur de forma.
Et hoc ēt in dubio procedit in omni solemnitate.
Glo. auctoritati simpliciter non est standum.
Inuocatio si adsit consuetudo quòd in omnibus instrumentis apponatur, omissa, non viciat.
Immò etiam si lege cautum esset.
Secus tamen si vlterius progrederetur consuetudo irritando actum.

6 Anni Domini de iure exiguntur in instrumēto.
Verius tamen est id consuetudine inductū esse.
Et iuribus statutarijs pluribus locis cautum.
Et praecipuè Ferrariae.
Instrumentū annis Domini carens, virib. caret.
Anni Domini non sunt leuis solemnitas.

7 Indictio in quolibet instrumento est apponenda.
Et est communis.
Et iure municipali Ferrariae cautum.

8 Dies quo notarius rogatus est de instrumento debet apponi.
Etiam si actus de quo conficitur instrumentum necessariò scripturam non exigat.
Mēsis in instrumēto est apponēdus de necessitate.
Quidquid dixerint aliqui.
Et expressè cautum est Ferrariae.

9 Imperatoris, Papae, vel Regis nomen secundum loci qualitatem, in quo fit instrumentum, est in instrumento apponendum.
Et est de substantia, secundum cōem opinionem.
Nominis Imperatoris, siue Papae omissio viciat instrumentum.
Valet tamen consuetudo in contrarium.
Et si aliter teneretur, corruerent multa instrumenta.
In instrumenti confectione generaliter attenditur consuetudo loci.
Indictionis omissio, si consuetudo sit, quòd non apponatur non viciat instrumentum.
Nomen Consulis de generali consuetudine non apponitur.

10 Locus contractus non tantum de iure, sed & de consuetudine debet apponi in instrumento.
Et est communis opinio.
Et statuto Ferrariae decisum.
Loci omissio viciat instrumentum.
Locus an specialis, an generalis debeat apponi remissiuè.

11 Testes debent in instrumento describi saltē duo.
Et est communis opinio.

12 Notarij nomen est apponendum.
Quod intelligit Bart. quò ad hoc, vt sit rogatus.

13 Notarij signum apponēdum est in instr̃o de iure.
Bar. non solet esse sibi contrarius.
Notarij signum de iure necessariò non exigitur.
Est tamen vtile, & honestum apponere.
Notarij signum apponere est leuis solemnitas, & ideò eius omissio non viciat.
Notarij signum in prothocollo non est necessariò apponendum.
Notarij signo omisso viciaretur instrumentum licet esset leuis solemnitas.
Et difficile esset in practica obtinere sententiam pro validitate instrumenti.
Haec est leuis solemnitas.
Et est de forma secundum statutum Ferrariae.
Facti series in instrumento exigitur.
Instrumentum non valet, nisi confectum sit à notario.

14 Instrumentum a notario inhabili, & publicè excommunicato confectum non valet.
Secùs si occultè esset excommunicatus.
Vel si publicè exercebat officium,
Vel sententia fuit lata de Longinquo.
Vel aliter poterat per partes excommunicationis sententia ignorari.

15 Notarius qui falsitatis aliquid uel doli commisit, non potest vlterius officium exercere.
Quod procedit, si sit notoriè infamis, secus si infamia sit occulta.
Infamis infamia facti, potest esse Tabellio, vt Spurius.
Minus tamen ei credendum est.
Nec potest esse notarius ad aliquod officiū puta, ciuilium, vel criminalium causarum.

16 Notarius debet esse rogatus de instrumento.
Et est communis.

No-

Notarius non præsumitur rogatus nisi sit expressum.
Est magis communis opinio.
Solemnitas extrinseca non præsumitur.
17 *Notarius scripturam Instrumenti à se factam, partibus ac testibus legere debet.*
Quidam tamen opinantur id intelligi in actibus, in scriptis; secùs si sine scriptis, licet scriptura ad probationem exigatur.
Alij verò dicunt procedere in quocumq; contractu.
Concordat tamen Auctor sedere distinctionis.
Notarius tenetur legere id quod est de substantia contractus.
Clausulæ non sunt necessariò legendæ, quæ in instrumentis apponuntur.
Instrumentum non lectum, neque stipulatum, vt dici solet non valet.
Scriptura tempore contractus necessariò interuenire non debet, si sit ex illis actibus, qui sine scriptis celebrari possunt.
Instrumentum non debet esse scriptum in carta perforata, vili, vel immunda remissiuè.
Instrumentum non debet esse scriptum, per notas, signa, vel Zifaras remissiuè.
Venditio aut in scriptis, aut sine scriptis fit.
18 *Venditionis contractus tria substantialia requirit, sine quibus copulatiuè venditio consistere non potest, consensum, contrahentium, rem certam, & pretium certum.*
Et vno deficiene venditio non probatur.
In venditione adsunt etiam naturalia contractus, & accidentalia, quæ differunt a substantialibus.
Venditio in scriptis præter tria substantialia, consensum, rem, & pretium, requirit etiã quartum, nempè, scripturam completam, & partibus lectam, & approbatam.
Venditio consensu peragitur.
Venditio intelligenda secũdum id quod actum, non secundum id quod dictum est.
Emptionis substantia ex pretio consistit.
Venditio nulla est sine pretio.
Pretium in venditione debet consistere in pecunia numerata.
Pretium in venditione certum esse debet.
Venditio non procedit sine re.
Venditio fructuum futurorum uel partus, censetur conditionalis, si nascantur, & ideo nullam habet perfectionem nisi post eorum natiuitatem, & tunc venditio retrotrahitur ad tempus contractus.
Venditio ualet etiam nulla re existente, puta in iactu retis.
Emptio, & venditio nõ ualet nisi sit earũ rerum tantùm, quæ haberi & possideri possũt, & quarum ius naturale uel gentium, uel mores ciuitatis commercium non excluserunt.

In Domino solum confido.

CVm ex longa rerum & negotiorum experientia in causis forensibus agendis, nouerim, formulas instrumentorum, maximè emptionum, & venditionum, in ciuitate Ferrariæ fuisse eleganter & subtiliter inuentas, multasque Clausulas additas, ad tollendas lites, & iurgia, quæ inter contrahentes oriri possent: Cæterum quamplurimos tabelliones adeo imperitos, & ignaros esse, vt nedum maiorem partem Clausularum, & verborum per eos descriptarum descriptorumve, in dictis instrumentis non intelligant, sed nec de vnica tantum particula rationem reddere sciant, insuperque ignorent, solemnitates necessariò in instrumentis, tum de iure municipali, tum etiam communi interuenire, debentes; Vnde videtur verum esse id, quod Roman. Sing. suo 51. Quid operatur, tradit, quòd notarij, qui in instrumentis apponunt Clausulas, quas nos intelligũt, sunt 1 sicut pica, & psittacus gallus, † stantes in palatio Dominorum, loquentes sine intellectu, quod tamen de notarijs villarum, & oppidorum dictum censet Crot. in l. sciendum, numero 22. ff. de verborum oblig. & alibi de ijs dicit Cyn. in l. iam hoc iure. §. fin. ff. de vulga. & pupil. & sequitur Alexand. consil. 208. prima colum. 6. uol. quod notarij sunt similes cantoribus benè cantantibus per practicam, sed non per rationem: Nam licèt notarius non teneatur esse Doctor, nec accuratè scire iura, (licèt in hoc ultimo contrarium uideatur uoluisse glos. in infra alleganda l. generali, & Spec. in titu. de instrumen. edit. §. restat, colum. penult. uersic. sed nunquid tabellio) tenetur tamen scire ea, quæ describuntur in Summa notariæ, & alijs similibus libris; ad huiusmodi officium pertinentibus, ut docet Bartolus, in l. generali, num. secundo, C. de tabul. lib. secundo. & sequuntur Abb. & Dec. in cap. primo, ad fin. de fide instrumen. & Abb. in capitulo, sicut, in fine, ne cler. uel monac. aliàs, si negligentia, uel imperitia errat, tenetur ad interesse parti læsæ; l. finali, ubi Baldus, C. de magist. conuen. Bartolus, in l. finali, ff. de tabulis exhibendis, Abb. & Decius in locis præallegatis; Nec minor ætas tali casu notarium excusaret, secundum Baldum, in dicta l. prima, secunda colum. C. qui & aduers. quos, in integrum restitut. quem sequitur Dec. in dicto capitulo primo, numero vigesimosexto, hinc dicit

Bal. in conf. 484. considerando, lib. 2. quod notarij sæpæ errantes ex imperitia, & uim uerborũ nesciẽtes, magna afferunt alijs damna, refert & sequitur Io. Durant. in tract. de arte testan. tit. 2. caut. 11. nu. 7. & alibi dicit Bal. in consil. 6. viso testõ, lib. 4. ex tabellionum imperitia mundum destrui, & quod ponuntur conscientię bonorum uirorum in magno discrimine, q dictũ refert Iaf. in l. filius à patre, in prin. col. fin. de lib. & posth. & Durant. d. tract. titu. 6. caut. 39. & Bertran. conf. 77. nume. 18. secunda part. nouis. & in cons. 199. in prin. 2. uol. priorum, & Cagnol. in l. si librarius, nu. 3. de reg. iur. Benè tamen fateor, q quilibet notarius psumitur in dubio peritus, ut trad. Imola, in l. j. §. si ex fundo, ff. de hered. insti. & † Corn. conf. 216. In hac consultatione, ad fin. lib. 1. sed huiusmodi præsumptio sępe ualidiori cędit pręsumptioni, l. diuus, de in integ. restit. c. literas, de rest. tut. spoliat. & sępissimè ueritati, l. neque professio, ubi glo. C. de testam. quia, cum res discutitur, ueritas detegitur; Propterea pluries animo reuolueram pro vtilitate mea, super huiusmodi emptionis & venditionis instrumentis, commentaria quędam scribere, sed multitudo negociorum, quę mihi impedimento fuere, uoti mei me compotem fieri non siuerunt, animus tamen, & desiderium numquàm recesserunt, sed adeo me impulerunt, ut amplius hoc onus (quamuis humeris meis impar) recusare nequiuerim; & ita hoc præsenti die 19. Decembris, Anni 1546. ad laudem Dei omnipotentis initium huic operi prębui; Valde enim erit utile & fructuosum huiusmodi studium mihimet ipsi, & amicis meis, & posteris: Nec talis labor est à me magnifaciendus, uel vitandus, sed magis atque magis amplectendus, q̃nquidẽ per illũ & doctior, & sapiẽtior effici possum, & doctiores & sapientiores cęteri effici poterunt; hoc insuper est meũ debitum, quandoquidem (ut inquit Bal. in procem. feud. & sequitur Iaf. eo. procem.) qui in disciplina aliqua diutius laborarunt, astringuntur ex professionis debito, quę mente conceperunt in lucem proferre, & alibi dicit Bal. in procem. scilicet Decretalium, 2. columna. & sequitur Iaf. in loco pręallegato, quod quemadmodum triste est diuiti decedere sine herede, ita miserrimũ est habẽti gratiam intellectus, posteris suis. i. studiosis nihil scriptũ tãquam hereditariũ relinquere, quo possint uelut hęredes intellectus aliqualiter cõsolari; fateor tamen, me non ignorare tenuitatem uirium ingenij mei, & respectu huius molis exiguos habere humeros, tamen confisus de diuina gratia omnipotentis Patris, à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum descendit teste Iaco. c. 1. qui & dat, (teste eo. loco prędicto) omnibus petentibus affluenter sapientiam, nec improperat, eo authore intercedenteque dilecto eius filio Domino nostro Iesu Christo ad Patrem aduocato nostro 1. Ioã. 2. in cuius nomine omnia in uerbo aut in opere sunt faciẽda, Actuũ 17. & c. non liceat, 26. q. 5. ex qua inuocatione, ut dicit glo. in auth. de hæred. & falci. sub rub. & in procem. Instit. in rubrica, sequitur bonum principium, medium optimum, & finis Deo acceptabilis; non timeo ad huiusmodi opus accedere, hancque molem aggredi: quia materia quotidiana est, & frequẽtissima, propterea latiùs attingam, iuxta l. legaui, in prin. ff. de libera. legat. secundùm ordinem literę & clausularum, materiam ipsam declarando, & quęstiones utiles subijciendo, prout expedire uidebitur; At quia vt eleganter inquit Bal. in prælud. feud. in prin. non statim in messem iniiciendæ sunt manus, sed pręludia quędam proponenda sunt, quę ordinem in se habent, propterea antequam materiam ipsam aggrediar, duplicem expediam quęstionem, prima erit, quæ generaliter in quolibet instrumento necessario exigantur, secunda, quę specialiter in instrumento venditionis, emptionisque.

In prima igitur q. respondeo ex not. per Spec. in tit. de instr. edi. §. 2. per glo. in l. generali præallegata, quæ tamen in aliquibus non rectè, nec perfectè loquitur, & ex notatis per Bart. in l. si quis ex argentarijs, §. si initium. de eden. si tamen repetitio d. §. fuit Barto. quod negat Alexand. in rubr. de no. ope. nunc. & per Ferra. in pract. Pap. in forma productionis instrũ, in glos. exhibens, & Lanfr. in sua pract. uerb. instrumẽtorum productiones. nume. 14. per Abb. Felin. & Dec. in c. 1. de fid. instr. decem esse necessaria pro solemnitate intrinseca instrumenti, & quatuor pro solemnitate † extrinseca. Primo inuocatio nominis Domini. Secũdo anni eiusdem. Tertio Indictio. Quarto dies & mensis contractus. Quinto nomen Imperatoris, uel Papę. Sexto locus cõtractus. Septimo testes. Octauo nomẽ tabellionis, & hoc ponit tantum Spec. & Ferra. Nono signũ tabellionis. Decimo qđ addunt Doct. d. c. 1. series facti; Ex extrinseco, Primo, qđ scribens fuerit notarius legitimus. Scđo, quod fuerit habilis, quod Abb. & Dec. addunt in d. c. 1. in fi. Tertio, quod fuerit rogatus. Quarto, quod instrumentum fuerit lectum, de quibus singulariter operę precium est dispicere.

Primo igitur uidendum est de inuocatione nominis Dñi, & in hoc reperio quinque fuisse

4 fuisse Doct.opi.prima fuit† Spec.in loco prę alleg.cũ quo ibi trãsit Io.And. & Io.Fa b. in procem. Insti.in princ.nu.3.& cũ eis uidentur cõcordare Dom.post gl. in c.in nomine Domini,23.dist.& referunt Fulg.in procm. C.& Rom.in Rub.ff.de ope.nou.nunc.& refert etiam Felin.in d.c.1.1.col.distinguentis inter negocia ardua, & perpetua, & leuia breuique tempore duratura, sed hęc opin. communiter exploditur, cum talis distinctio iure non probetur, ut inquit Rui. in d. rub.ff.de nou.oper.nunc.

Secunda fuit opin.aliquorum tenentium quòd de iure huiusmodi inuocatio esset de substantia,cuius opin. fuit Rom. in d. Rub. And.Sicul.in repet. Rubricæ,ext.de fid. instr.col.17.& Areti.in procem. Instit.in prin.

Tertia,est opin.pręcedenti contraria, scilicet, quod imo talis inuocatio non sit substantialis uel de essentia de iure,& propterea instrumentum non uiciari, si sit omissa, & hanc tenet Bart.in repet. d.§. si initium,quã multi dicunt non esse Bart. sed cuiusdam Nic. Alex. ut Alexan. tradit in d. Rub. de nou.oper.nunc.& in l.iurisgentium §.quod ferè.ff.de pact.licet in cons.147. ponderatis 3.col.2.uol. tenuerit fuisse Bal.& expressius in d.§.si initiũ,hoc idẽ tenet Bal.in procem. C.1. colum. & in d. §. quod ferè, ubi idem tenẽt Paul.& Alex.& ibi dicit Pau. quod Pistorij est in usu in instrumẽtis,ut non fiat initium ab inuocatione Domini, & hanc partem tenent communiter Doct.in d.Rub. de nou.oper.nunc. & Cano. in dicto cap.1. de fid. instr.& Lanfranc.in repet.c.quoniã contra, de probat. in uerb. instrum. productiones nu. 15.

Quarta est opin. quod licèt de iure non sit de substantia,tamen,ex quo per consuetudinem est admissa,censetur esse effecta essentialis & de substantia, adeo quod si contrarium fieret, non ualeret, ita Imola, & Roman. in d.Rub.de nou.oper. nunc.quod amplectitur Abb.& sequitur Felin.in dicto c.1. & etiam inhęret Ruin. in d. Rub. in princ. cum quibus etiam tenet Porto. in procem. Instit.col.3.

Quinta,& ultima est Bart.in d.authen.ut pręponã.no.Impe. ubi expresse loquitur stãte consuetudine, & Alex.in d.Rub.sententium, quod etiam stante consuetudine non sit de substantia,ex quo est leuis solemnitas, quę non viciat actum, vt de signo crucis in inuentario requisito omisso trad. communiter Doct. in l.fi. C. de iure delib. pro quo facit, quia Doct.sup. in 3.opin.relati dicunt idem esse si de iure esset necessaria: quia non propterea uitiaretur actus ex quo est leuis solemnitas,& hanc opin.dicit ueriorem, & eam sequitur Dec. in d.c.1. nu. 6. & cum ea etiam transit in cap. in nomine, Domini, in princ. de testi.

Omissis igitur primis tribus, solum super ultimis est considerandum. nam posito pro constanti, ut frequẽtius tenent Doct. allega.supra in 3. opin. quod huiusmodi inuocatio de iure non sit de substantia, restat discutiendũ,nunquid propter consuetudinem sit effecta substantialis, adeo, quod si omitteretur, uitiaretur actus; & quidem negari nõ potest,quin opi.prima, sit in terminis nostris specificè cõmunior,quia solus Bar.in d. auth.& Dec.in d.c.1.expresse. & Alex.in d. rub.tacitè uidẽtur tenere,quod ẽt stante consuetudine talis inuocatio non sit ut substantialis necessaria,quod omnes supra in 4. opin. relati affirmant; Et Doct.allegati supra in 3. opin. non loquuntur in terminis stante consuetudine, sed solum posito quod de iure esset de substantia; Vnde in iudicando puto difficile esse obtinere contrarium, per ea quę latè trad. Neuiz.in Silua nupt.li. 5.nu.72. in puncto tamen iuris articulus nõ est sine dubio.

Pro parte namque quod stante consuetudine inuocatio diuini nominis sit substantia-5 lis, & si† sit omissa, actus corruat, est decis.Bart. in l. actuarios, C.de nume.& actu. lib.12.ubi per illum tex.decidit, quod si consilium conuocatur in alio loco,quam ubi cõsueuit conuocari, actus gestus est nullus ipso iure,pro quo uidetur esse tex.in l. pen. ibi saluoq; more maiorũ.ff.de itin.& iur.iuncta l.cũ sñam,C.de sen.& inter.omn.iud.quod refert Ruin.d.rub.de nou.ope.nũc. Et dicit Abb. in procem. Decretal.in uerb. Gregorius, il secondo,num. 14.per glo.in §.si quæ uero,in ucrb.authore,quę loquitur de annis Domini, qui per consuetudinem debent in instrumento apponi, in auth. ut prępo. no. Impe.colla.5. quod omissio solemnitatis ex sola consuetudine inductę, habet uitiare actum; & sequitur Felin. in d.c.1.cui decisioni non obstaret si diceretur immo non uiciari instrumentum, quia ex quo de consuetudine debet apponi, si tamen est omissa, habetur pro expressa, glo.in l.fin. C. de fideiuss. not.moder.in l.certi cõdictio.§.si nũmos,ff. si cert.pet.quia illa iura nõ habent locum in substantialibus,quę omnino exprimi debẽt, & omissa uiciant,Io. Andr.in addit. Spec.in tit.de instr.edi.§. instrumentum.uer.quid si à contrahentibus.Fel.& Dec.in c.cũ M.Ferrariẽsis.nu.7.dę cõst.& dicit Ang.in l. licet, C. locat. vt refert Dec. in loco pręalleg. quod si quędã uerba apponenda sunt de consuetu

dipe in instrumento, & quod aliter non ualeat instrumentum, tunc nõ suppletur instrumentum à consuetudine. Et pro ista opi. facit quod tradit Corn. consil. 226. licet in hac 2. col. lib. 3, & consil. 70. duo ueniunt 2. col. lib. 4. ubi per decisionem Abb. in d. c. 1. ex facto respondit, instrumentum non habens signum notarij non ualere, cum de cõsuetudine sit introductum, vt tale signum apponatur; Et de subscriptione notarij quòd omissa instrumentum corruat, tamquam non sit leuis solemnitas, trad. Alexan. in consil. 141. uiso testamento, col. pen. lib. 2. duplicato in 4. consil. 96.

Nec obstat quod sit leuis solemnitas, quia id non uidetur uerum, quando quidem illa leuis dicatur solemnitas, quę nulla ratione munitur, ut Bal. censuit in l. hac consultissima. nume. 6. ubi Ias. post alios, C. qui testa. fac. pos. nec illa opin. de omissione crucis in inuẽtario licet allegetur communis, uidetur uerior, immo contraria de iure facile posset sustineri, ut dicit Durant. tract. de art. testan. tit. 11. caut. 8. sub nu. 2.

Sed dato quod sit leuis solemnitas ex quo secundum Rui. in d. Rub. est de forma, etiã eius omissio uitiat actum, Bal. & alij, in l. 1. de lib. & posth. Felin. in c. cum dilecta, nu. 10, decima ampliatione de Rescriptis, & in c. cum causam. nu. 22. de re iudi. Ias. in l. 2. §. patris, col. 3. de vulg. & pup. & censetur ẽt de forma, qñ lex procedit annullãdo actum, ut per Doct. in d. l. 1. Felin. d. c. cum causam. & Rui. in d. rub. quod applicat Rui. ad hunc casum ex quo per glo. in d. §. si qua uero, dicitur quod aliàs actus non ualet, facit, quod omissio ordinis à lege requisiti actum reddit inualidum, vt Rom. consuluit in consil. 402. in proposita, refert & sequitur Felin. in d. c. cum causam d. nu. 22.

Pro contraria uero opi. facit qđ decidunt Doct. in locis allegatis supra in 3. opin. qđ etiã quod de iure esset substantialis talis inuocato, tñ ex quo est leuis solemnitas, eius omissio non habet viciare actũ. Vnde idem est concludendum quando de consuetudine esset substantialis, aliàs sequeretur quod plus operari posset consuetudo, & sic lex non scripta in casu non scripto, quã lex scripta in casu scripto, quod est absurdum, quia consuetudo est altera lex, & pro lege seruatur in non scriptis, l. diuturna, & l. de quibus, cũ ibi no. de legibus. Et quod hec sit leuis solemnitas, & per consequens eius omissio non habeat uiciare, l. 1. de uent. inspi. patet ex ijs, quæ not. Bart. in d. l. 1. ubi dicit illam esse leuem solemnitatem, quæ non multum obstare potest, & dicit in l. 1. §. si plures 4. quęst. de exercit. et in l. cum hi. §. prętor de trans. quod dicitur leuis quando facti substantiam non immutat. & in l. fin. §. si uero postquam. C. de iur. delib. dicit illam dici modicam & leuem solemnitatem, cuius omissio est modici, uel nullius preiudicij, & idem in l. 2. §. prius de vulg. & pup. & sequuntur Doct. in locis preallegatis, & maxime Ias. in d. l. hac consultissima, C. qui test. fac. pos. hinc consuluit Soci. cons. 15. col. 14. uers. ad quintum, subscriptionem Canonicorum in contractu necessariam omissam, tamquam leuem solemnitatem ualiditati contractus non officere; Ex quibus uidetur quod concludendum sit imò dictam inuocationem nõ esse nisi leuis solemnitatis, prout de signo crucis in Inuentario omisso magis communiter teste Ias. in d. l. fin. & in d. §. prius, trad. Doct. & Dec. cons. 633. nu. 7. Non ob. deci. Bart. in d. l. actuarios, quia uidetur restringenda ad regulas communes, scilicet, quando posset magnum prejudicium afferre, secundum Arct. in d. §. prius, pen. col. Nec uidetur uerum quod dicit Rui. qđ sit de forma, quia imo ex quo est leuis solemnitas in dubio non præsumitur de forma, Car. Imol. & Feli. in d. c. cũ dilecta. quod etiam in dubio procedit in omni solemnitate, vt ipsemet Rui. fatetur ibi; Nec uidetur etiam uerum, quod sit in hac solemnitate decretum annullatiuum, quia glo. in d. §. hoc quoque, non loquitur nisi de annis Domini non autem de inuocatione fienda, & etiam quod loqueretur non est standum eius authoritati, & sic propterea non censeretur positum decretum annullatiuum, & sic patet quod hæc secunda opinio in puncto iuris est sustentabilis, & forte uerior, ut etiam dicit Decius in dicto cap. 1.

Putarem tamen pro concordia distinguendum esse aliter quam distinguat Rui. in d. rub. scilicet quod prima opi. respectu penę intrinsecę & sic nullitatis procedat: secunda uero respectu penę extrinsecę, & sic pecuniarię, cum sua distinctio iure nõ probetur, hoc modo; Aut extat consuetudo simpliciter qđ in omnibus instrumentis apponatur huiusmodi inuocatio, & tũc habeat locum primo opino, quia uidemus quod ẽt quod id statueretur per ius commune, tamẽ ex quo sumus in his, quæ leuis sunt solemnitatis, solẽnitas huiusmodi omissa actum non uiciaret, maxime ex quo non esset appositum decretum annullatiuũ, vt notant Doct. in d. l. 1. de lib. & posth. Felin. d. c. cum dilecta d. 10. ampliatione, num. 10, & in c. super eo, post prin. de test. cog. & ita etiam sentit Rui. loco preallegato, & isto casu tũ operatur consuetudo, &

sic, lex nō scripta in casu non scripto, quantū operaretur lex scripta in casu scripto. Si vero extaret cōsuetudo vlterius se extendens, scilicet nedum exigens huiusmodi solemnitatem, sed etiam si contra fiat irritās actum, & tunc secunda opinio uendicet sibi locum, & isto secundo casu posset saluari opin. Rūi. tenentis, quod in huiusmodi solemnitate requisita inesset decretum annullarium, & ita foedere huius distinctionis concordandæ sunt opinion. quæ distinctio videtur amplectēda. l. si finita. §. illud, cum similibus de damn. infect. Cætera ad hanc materiam pertinentia dicentur (Deo dante) infra in expositione tex. instrumenti super verbo in Christi nomine.

Secundò, debet apponi anni Dñi; quod a iure exigi nōnulli tradiderunt, maxime Spe 6 cu. in tit. præallegato de † instru. edit. dicto §. 2. colum. secunda, & §. instrumentum ergo uersicu. item quod non est ibi inscriptus annus, & alij relati per Felin. in dicto cap. 1. num. 3. licet uerius sit magis id consuetudine inductū esse. vt no. gl. in d. §. si qua vero, in verb. aurhore, & eam sequitur ibi Bart. & in d. §. si initium, num. 9. & hoc idem tenent Abb. Felin. & Dec. in d. c. 1. & glos. in verb. indictio, in c. inter dilectos co. titu. de fid. Instrument. & Dec. consil. 447. & in plerisque ciuitatibus iure municipali etiam specialiter prouisum est, ut debeant apponi, & maxime in statutis ciuitatis Ferrariæ, lib. de prouisionibus, & ordinamentis collegij notariorum multis Rubricis, seu capitulis cautum est; Quo fit ut dubitandum non sit instrumentum anno Domini carens, pariter & viribus carere, per gl. in d. §. si qua uero, approbata, vt supra, maxime cum hæc non sit leuis solemnitas vt in præcedenti dictum fuit, quod etiam trad. Alexand. consil. 190. prima col. in 6. vol.

Tertiò, Indictio est in quolibet instrumento apponenda in dicta authen. vt præpo. no- 7 men Impera. † & alijs in locis de quibus per Spec. in d. §. 2. vers. post annos Domini, glo. & Felin. post alios in d. c. inter dilectos Bar. in d. §. si initium, num. 12. & in l. si librarius de reg. iur. & omnes communi calculo in d. c. 1. de fid. instrumen. ubi Dec. num. 11. multa iura allegat, & allegato consil. 447. Bertran. consil. primo, nouis. num. 119. & consi. 2. num. 11. secunda parte nouis. & Cagnol. in l. si librarius, nume. 23. de regu. iur. Bald. consil. 286. super primo puncto, num. tertio, tertia parte, & Socin. consil. 98. num. 15. in tertio. Et ita etiam iure municipali Ferrariæ exigitur.

8 Quarto, exigitur dies quo † notarius rogatus est de instrumento, ut probatur in d. authen. ut præpon. no. Impe. gl. in d. l. generali, C. de tabul. lib. 10. Spec. d. §. 2. col. 3. versicu. post indictionem, & in d. §. instrumentum, uers. item quòd non est ibi inscriptus annus, & uer. seq. Io. Fab. & Areti. in §. item uerborum, Inst. de inut. stip. Bart. in d. §. si initium, num. 16. & tradunt omnes d. c. 1. & Dec. d. consil. 447. & Paris. consil. 68. in prin. 3. uol. etiam si actus, de quo conficitur instrumentum, de substantia scripturam non exigat, ut per Spec. d. §. instrumentum, versic. quid ergo si dies, & per Alex. in consil. 66. uiso processu, col. fin. lib. 1. licet Guid. Pap. aliter senserit, quæst. 582. reperitur, de quo infra dicetur; Et quia sine mense dies non esset certus regulariter, propterea etiam apponitur mensis, qui de necessitate non esset apponēdus, vt not. Bar. in d. §. si initium, nu. 23. & sequitur Feli. in d. c. 1. nu. 10. licet in d. auth. ut præpo. no. Impe. uideatur etiam exigi mensis de necessitate, et gl. in d. l. generali Spe. & Abb. in locis præalleg. tenent apponendum esse, quod etiam tenet Alex. in addit. ad Bar. in d. §. si initium; Ferrariæ tamen ex forma statutorum dubium tollitur. quia apponi debet.

Quintò, debet apponi nomen Imperatoris, seu Papæ, uel Regis secūdum qualitatem 9 loci in quo fit instrumentū, ut † no. gl. pen. in c. quoties, 1. q. 7. & in d. l. generali. Spec. in d. §. 2. 3. col. uer. post diem. & in d. §. instrumentum, ver. itē quod non est, & ibi Bar. in d. §. si initium, num. 24. Io. And. in data lib. 6. uer. hic aduertēdū Abb. post alios in d. prohem. Greg. nu. 14. Et de Impera. est tex. in d. auth. ut præpo. no. Impe. qui secundum Abb. in d. prohoem. ad Papam est extendēdū. & sequitur Felin. d. c. 1. nu. 5. Et quod sit de substantia trad. Ange. consil. 291. uisis omnibus, & communiter omnes in d. c. 1. intātum quod instrumentum non ualeret si omitteretur, ut per Ang. d. consi. per Abbat. consi. 53. Alex. consi. 148. num. 4. lib. 7. & Soc. consi. 86. col. 2. versi. quarta conclusio, & sequitur Dec. d. c. 1. nu. 8. Bene uerum est quod ualet consuetudo in contrarium, scilicet quod non apponatur, ut per Ang. d. consi. 291. & Abb. in d. prohoem. licet in d. consil. 53. dubitauerit, & videtur velle Bart. in d. §. si initium, & sentit Alexan. in consil. præalleg. & sequuntur expresse Felin. & Dec. in d. c. primo, vbi dicit Felin. quod, si aliter teneretur, corruerent multa instrumenta, Prō quo facit, quia in confectione instrumenti generaliter attenditur consuetudo loci. Dyn. consil. 31. in quæstione, & sequitur Dec. dicto numero 8. & in simili de indictione propter contrariā consuetudinem non apposita, quod valeat

tenet Ang.consi.220.ad hoc ut scriptura; nomen autem consulis de generali consuetudine non apponitur, quæ seruanda est, latè Alexan.in l.j.§.editiones. n.4. vbi plura allegat, de eden.& hoc etiam tenet Bart. d.§.si initiū in repe.num.24.& Abb. d.c.1. & Paris.consil.68.num.20.3.vol.

Sextò, exigitur loci contractus appositio de iure non tantum de consuetudine (qđ nonnulli † voluerunt, vt glo.refert in c. Abbate sanè verb.censeretur, de re iud. in 6.& Spec. d.§.instrumentum, vers.quid si locus, in fi.& Bart.d. §.si initium, nu.26.) probatur in d.c. Abbate sanè, iuncta gl.& in c.quoniam contra, verb.loca.vbi glo.de prob.trad.gl. in d. l.generali, & Specu.in d.§.2. versic.post nomen, & in d.§.instrumentum, versic. quid si locus, Ang.& Bal.in l.optimam, post glo.C. de commit.& contrah.stip.Bal.consi.55.anno.Domini, nu.1.2.p. Fab.in §.item verborum, nu.3.inst.de inut.stip. Bar.& Ang.in d. auth.vt prepo.no. Imp. Bal. in l.contractus. nu.6. C.de fid.instr. Lanfr.in d.versi. instrumētorum productiones, nu.14.& trad.communiter omnes in d.c. 1. cum alijs allegatis ibi per moder., quod etiam Ferrarien. statutis exigitur, & per Dec.consil.447.supra allegato, & per Bertran.consil.2. nu.54.3.p.nouis.& consi.391.in prin.3.vol.primorum.Paris.consil.28.nu.10.2.vol. Cagn.d.l.si librarius, nu.84. & propterea si omittatur corruit instrumentum, vt ex facto respondit Corn. consil.60.colu.2. & consil.216. col.2. lib.4. An modo requiratur locus specialis, vel sufficiat generalis; & an consuetudo in contrariū valeat, dicetur infra super loco in instrumento describendo, vbi tangentur multæ quæst.ad hanc materiam pertinentes.

Septimò, debet in instrumēto describi testes, & sic non unus tantum, sed saltem duo, 11 l.ubi numerus, de testi.c.pluralis † loquutio, de reg.iur.in 6. de quo infra dicetur, hoc tenet glo.in d.l.generali, licèt loquatur de subscriptione, non de descriptione, de quo latius infra suo loco dicetur. Idem de descriptione trad.Spec.in d.§.11. versic. post locum, & in d.§.instrumentum, vers.item quod non sunt ibi testes, Ang.in d. authen.vt præpona. no. Imp.Alex.consil.13.ex his quæ in themate, 3.col.in prin.3.vol.cons.37.viso dicto instrumento, col.fi.eo.vol. & consil.153.infra allegando, col.2.Soci.reg.418. Testes in scriptura, & Dec.d.consil.447.& Bertrand.consil. 230.num.3.2.parte p[ma]. & communiter omnes in d.c.1.Bertran.consil.200.nu.5.3.vol. posteriorum Paris.consi.162.in princ.lib.4. Bal.d.consi.55.2.p.Marsi.sing.56.ad validitatem, Crauet.consi.122.nu.13.& consi.56.

nu.1.Lapus alleg.81.non ualuit.cetas, nu.2. adde Didac.in c.30. suarū pract.qq.nu.3.4.

Octauò, nomen tabellionis apponēdum 12 est, gl.in ver.adijcitur, in §.sed & si † instrumenta, in authen.de instr.cau.& fid. Spec.d. §.2.uers.post testes, & in d.§.instrumentum, versi. item quod non est a tabellione subscriptum, Pap.in d.sua pract. in d.glo.exhibens, Iaco.de Aret.Bal.& Pau. in l.ad testium.§.si quis, de testa.Alex.cons.41.viso tenore, col. 4.lib.1.& consil.153. videtur prima consideratione, col.2.li.2.& allegato sup.consi.141. viso testamento, col.pen.lib.2.& Dec.d.consil.447.& Bertran.consil.2.nu.6.2.p.primorum, sed Bart.in d.§.si initium, nu.6.intelligit quod nomen tabellionis sit apponēdum scilicet quòd sit rogatus, quòd est de solēnnitate extrinseca, ut etiam ipsemet fatetur, nu. 32. de quo infra dicetur, sed ultra id quod nomen notarij, idest subscriptio, eius manu debeat apponi, ex suprascriptis iuribus plenè probatur, quod etiam tenet Bertr.consil.2. num.116.& seq.1.arte p[ma].& consil.207.1. col.3.vol.nouis.& Paris.cōs.27.nu.5.2.uol.

Nonò, signum notarij apponendum est, 13 sed an id substantiale sit de iure, vel de † consuetudine sunt opi.quòd de iure debeat apponi tenet gl.oportet.in d.authen.de instr.cau. & fid.§.sed & si instrumēta. Iac.de Arc. Bal. & Pau.in allegata l.ad testium, §.si quis, arg. illius tex.de testa.Bal.in pluribus locis, maximè in l.1.§.1.in prin.de eden.in l. Lucius de testa.milit.in l.contractus, nu.6.C.de fid.instru.& in l.scripturas, nu.2. C.qui po.in pig. habe. & uidetur huic opin. adhærere Bar.in d.§.si initium, nu.32.per text.in l.fi.C.de assesso.& per alia iura per eum ibi allegata; sed vereor ne illa sit repet. Barto. ut Alexand. supra relatus dicit, maximè quia alijs in locis semper Bar. tenuit de iure non esse necessariam appositionem signi, & tamen est contra morē suū si est contrarius. Quòd uero magis de consuetudine exigatur, tenet Spec. in d.§.2.col.fi.uer.in fi. vbi dicit esse utile, & honestum apponere, & ibi Ioan. And. in addit. ostendit iure necessario non exigi; & dicit q; est leuis solemnitas, quæ non uitiat, & ipsum sequuntur But. & Imol.in d.c.1.de fid.instr. & Io.de Venafr.consi.ult.nu.16.qui indistinctè tenet in prothocolo non esse de necessitate ponendum, de quo dicetur inferius; Hanc eandem opin.quod sit de consuetudine magis quàm de iure, sed quòd eius omissio vitiet, tenet Bar.in prohœm.ff.nu..& in d.l.ad testium. §.si quis, dicit standum esse consuetudini. Hāc opin.dicit communem Alex.in d.rub.de no.ope.nun.nu.14.& eam sequitur in sup.allegato consil.153.& idē tenet Lanf.

in d.

in d. ver. instrumētorū productiones, nu. 15. Anchar. consil. 441. præmissa. & Car. consil. 199. ad singula, & Ang. d. consil. 220. Fedinin ea. rede spon. not. 3. nu. 3. & propterea eius omissio contra dictum Ioan. And. instrumentum uiciat, Corne. aliàs allegatis consilijs 70. 94. & 118. lib. 4. & 226. li. 3. & sequuntur Abb. & Felin. 20 Dec. in d. c. 1. & d. consi. 447. Crauet. consi. 72. nu. 4. licet Dec. secundum Card. in d. consi. dicat, quod de iure esset leuis solemnitas, tamen difficile esset in practica obtinere sententiam pro ualiditate instrumenti, quia communior opi. est contra Io. And. ut dicit Felin. in d. ca. 1. quam etiam sequitur Bertran. d. consi. 1 nu. 42. & consi. 126. 1. colum. 3. volu. p.mo & Paris. consi. 27. nu. 6. & consil. 28. nu. 13. 2. volu. nec uidetur leuis solemnitas per ea quæ ibi trad. Abb. Ex forma tamen statutorum Ferrariensium necessarium est apponere tale signum.

Decimò, & vltimò, exigitur series facti gl. in d. l. generali, & in l. Iuris gentium. §. quod ferè, de pact. Ang. in d. authē. vt præpo. no. Imp. Lanfr. d. nu. 14. Abb. & Dec. d. c. 1. & debet esse perfecta, ut Bar. docet in l. si is qui, de testa. & Bal. in d. l. contractus secunda perfectione, nu. 8. C. de fid. instr. & Dec. d. c. 1. sub nu. 1.

Expeditis his quæ solemnitatem concernunt intrinsecā, videndum est de concernentibus extrinsecam.

Primò, igitur dixi opus esse quod ille qui de instrumento est rogatus sit publicus notarius, aliàs non valet instrumentum ut communiter notant omnes in d. c. 1. quando autē præsumatur, & quomodo cōstare debeat de eius autoritate, & de multis alijs quęst. ad hāc materiam pertinentibus, infra suo loco dicetur, satis pro nunc est quasi per indicem hęc attingere.

Secundò, dictum fuit, quod oportet notariū esse habilem, vt quia nō fuerit publicè excōmunicatus quia tūc officiū tabellionatus 14 exercere non posset † instrumētaq; non valerent, cum talis sit actus legitimus, c. licèt, de sent. excō. in 6. idem disputando concludit glo. in c. decernimus eo. ubi idem tenet Domi. idem Io. And. post Abb. antiquum in c. pia, 4. col. in nouel. de exce. in 6. Card. in rep. et. c. perpēdimus de sent. exc. 39. q. Abb. & cōmuniter cæteri, in c. intelleximus de iudi. & Abb. & Dec. in d. c. j. in fi. Bar. in cōsi. 238. existens Pet. publicè excommunicatus licet aliter videatur dixisse in authen. cū detes. C. de hære. sed ibi est casus specialis; idem tenet Bal. in l. in exercēdis. nu. 7. C. de fid. instr. in add. Spec. in tit. de instr. edi. 3. col. ver. quādo notarius desinit, & in c. 11. in fi. de Lege Cor ra. in ijs quibus fen. vbi se remittit ad glo. in d. c. decernimus, idem Bal. & Paul. cum quibus uidetur transire Ias. in l. 1. C. de iur. & fact. ignoran. secus vero si notarius non fuerit publicè sed occultè excōmunicatus, tunc enim valerent instrumenta, vt multis ibi præallegatis tenent, & trad. Abb. & alij in c. ueritatis, de dolo, & contu. & in casu verò, de sent. excom. & in multis alijs locis, & idem si publicè exercebat officium, uel sentētia fuerat lata de longinquo, vel aliter poterat per partes ignorari sententia excomm. vt latè trad. Paris. consil. 89. 4. uol.

Et idem est si notarius esset infamis, vt quia in officio aliquid falsitatis vel doli cómmisisset, tunc enim non posset ulterius officium notariæ exercere si modo de delicto 15 fuerit damnatus. l. si aliquid † C. de suscep. & archa. lib. 10. & not. doctrinam in hac materia ponit Bart. qui communiter ab omnibus recipitur in eadem quæst. 1. l. 13. ff. ad l. Iul. repet. ad quā se remittit Abb. & Dec. in d. c. 1. in fi. & in consil. suo 174. Ser Ioannes de Castro Durat. idē trad. Bal. in d. l. in exercen. nu. 7. C. de fid. instr. & in d. c. 11. de lege Corr. Paul. de Cast. cōs. 207. sup primo. 203. ponitur in facto, & c. 29. super eo. Alex. consil. 80. examinato, colū. 1. lib. 2. quod refert Dec. d. c. 1. & 190. col. fi. lib. 6. trad. communiter scribentes in l. si quis ex argentarijs. §. 1. de eden. & in l. & militibus. C. de testa. milit. Abb. Felin. & cæteri in cap. cum dilectus de fid. instr. & in c. fraternitatis de hær. vbi latè Marsil. sequitur in l. fin. de iur. omni. iud. nu. 171. & in rub. de fideius. nu. 184. quod tamen procedit in illo, qui notoriè erat infamis, secus si infamia erat occulta, vt not. in plerisque ex locis præalleg. infamis vero infamia facti vt spurius potest esse tabellio & instrumenta conficere, vt Ang. respondit consi. eius 283. præmitto, licet secundum Abb. & Felin. in d. c. cum dilectus, minus sit ei credendum, licèt non possit esse notarius in aliquo officio publico, vt in aliquo banco ciuilium uel criminalium causarum per doctr. Bart. in d. l. eadem, quod admittit Ang. d. consi. & ostendit expressius Alex. d. consil. 80. & extollit Marsil. latè singu. suo 273. col. fin.

Tertiò, ex extrinseco notarius dēt esse rogatus de instrumento. §. nos autem. cum gl. 16 in verb. iniungatur. & ibi † Bart. & Ang. in authen. de tabel. coll. 4. & alleg. consil. 220. & consil. 74. Spec. d. §. 1. 5. col. uersi. & nota quod tabel. Bart. in d. §. si initium. nu. 28. & in authen. si quis in aliquo, C. de eden. glo. in clem. 1. §. dudum. versi. requisitis de iureiuran. & Alex. d. consil. 153. & communiter omnes

omnes Doct. in d.c.1. de fid. instr. Bertrand. consil. 119. 2. vol. in primis, & Parif. consil. 27. nu. 7. lib. 2. An autem præsumatur notarius rogatus, si non sit expressum, est alia q. quam non ponam hic, sed suo loco de ea dicetur. Illud tantum dicam pro nūc quod magis cōmunis opin. est quod non præsumatur ex quo est solemnitas extrinseca, vt per Alexan. in l. sciendum. de verb. oblig. & moder. in d.c.1. vbi Felin. & Dec. nu. 20.

Quartò exigitur, quod notarius scripturam instrumēti a se factam partibus legat, & testibus, argu. l. fideicommissa. §. 1. vbi glos. 17 expresse loquens in testamēto, † Bar. & Bal. de leg. tertio. Ioan. Andr. in addi. Spec. in §. ostenso. in versi. illud quoq; in addi. magna, circa med. in tit. de instr. edi. & in d.c. 1. vbi sequutur But. & Imol. trad. etiā But. & Imo. in c. cum P. tabellio. co. tit. de fid. instr. Ang. cons. 74. d. quest. & 274. ex themate 2. colu. And. Sic. cons. 32. col. 9. lib. 1. Ioan. de Ana. consil. 33. circa prædicta, Corn. in consi. 77. penul. colum. lib. 4. & Dec. d.c. 1. nume. 14. & Bertran. d. consil. 2. num. 5. secunda parte primorum, & Parif. d. consi. 27. num. 8. lib. 2. latè Didac. in c. relatum. nu. 11. de testamen. Socin. iun. consil. 102. nu. 8. 3. vol. & consil. 144. nu. 37. eo. sed Abb. quem sequitur Felin. in d.c. 1. & in d.c. cum P. tabel. pdicta intelligit procedere quando testamentum uel instrumentum debet fieri in scriptis, secus si si ne scriptis licet ad probationem scriptura exigatur, vt not. Bart. & Bal. in l. Contractus C. de fid. instr. Bal. in l. ierrore. & auth. Quod sint. C. de testa. Dec. verò in d. nu. 14. intelligit generaliter prædicta procedere in quocūque cōtractu uel vltima uoluntate etiam in scriptis non conficienda ex mente plurium ex præalleg. qui loquuntur quando contractus non fiebat in scriptis vel testamentum, & quod lectura testamenti, vel instrumenti non sit de substantia, vel solemnitate, tenet etiam Corn. consil. 211. col. 2. lib. 1. ego putarem dinstinctionis fœdere opin. concordari posse: nam aut sumus in contractibus uel testamētis qui debent celebrari in scriptis, & tunc non est dubium quod debent legi. d. l. cōtractus, vbi not. Aut in his qui in scriptis non conficiuntur tamen fit cōmuniter scriptura ad probationem rei gestę, vt in contractibus immobilium quotidie fit, & tunc si notarius substantiam contractus legat corā partibus, & testibus, & contractum stipulatus sit, licet non omnes clausulas instrumenti legat, saltem nisi cum breuitate, imo etiam quod non fecerit tunc aliquam scripturam notarius de contractu, sed tantum stipulatus est, credo sufficere, nā quod testes & partes nō dēant intelligere quod agitur, ex verbis notarij, nullus negat: & ita uidi in practica seruari, & isto casu procedat opi. quam tenet Dec. post alios præalleg. quod exigatur lectio cōtractus, & ratio est, vt dicit Paul. de Cast. d. l. contractus, 2. colu. quia qñ partes noluit in scriptis cōtrahere, censentur confidere de peritia notarij, quod contractum extendat cum debitis solemnitatibus, secus in his, quæ in scriptis fieri debent, quod modo teneatur legere vltra substantiam, etiam omnes clausulas, et singula verba; Vel id qđ non est tunc scriptum, non videtur iure probari, & hoc casu procedit opi. Abb. & Feli. Vnde si cōstaret saltem eo modo, quo supra, non fuisse partibus, & testibus recitatū contractū, & notariū stipulatum, crederē instrumentum non valere, & ita inueni hanc opi. Alex. approbantem in consil. 74. viso testamento Ioannis, colu. 3. lib. 1. vbi dicit quod in his, quæ scripturā necessario nō exigunt, non est necesse tempore actus scripturam interuenire, hoc etiam trad. Steph. Bertran. cōsil. 44. nu. 10. 2. par. nouis. vbi dicit ita uidisse quotidie obseruari, & propterea notarij cū aliquem contractum in prothocolo, uel vltimam voluntatem scribunt, quem seu quam tñ stipulati nō sunt, vel ex discordia partiū, uel aliter, solent aut cancellare, aut scribere in margine nō fuit stipulatū uel publicatū.

Duo ēt alia addit Felin. d.c. 1. necessaria, scilicet quod instrm non sit scriptum in charta perforata, vili, et immūda. Secundo, quod nō sit scriptū per notas uel signa seu zifaras quæ omissa faciam, tanquam nimis curiosa, & quæ de raro accidunt, & ne huiusmodi præludia nimis in longum pertrahantur, fortè alibi de his dicetur, & per hæc sit expedita prima quæstio.

Secundā q. amplector, qua quæritur, quæ necessario exigantur in instrumento venditionis, in qua breuiter cōcludendo dicitur, quod aut sumus in instrumento venditionis, quę fit sine scriptis, licet de ea fiat scriptura ad probatio nem, aut uenditionis, quę fit in scriptis, de qua habetur in l. contractus. C. de fid. instr. & instit. de empt. & uéd. in prin.

Primò, namq; casu tria sunt substantialia contractus uenditionis sine quibus copulatiuè uenditio consistere non potest, scilicet, 18 consensus † contrahentium, res certa, & pretium certum, ut nota. trad. gl. in uerb. ex pretio, in l. pacta conuenta. ff. de contrah. empt. sequitur Bald. in l. in uendentis. 1. col. C. eo. & Fab. de Monte S. Saui. in tract. de emp. & uéd. q. 1. Ferrar. in sua pract. in for. lib. in cāusa uend. gl. 1. & Fab. predict. ēt q. 5. 1. col. in tantum, quòd uno deficiente emptio non probatur,

batur, ut dicit Rom. in l. Titia, ff. solu. mat. refert & sequitur Soc. consil. 208. 2. col. licet plura alia exigere uideatur Rofre. in tract. de lib. 4. parte, in rub. de actione ex empto, quæ non sunt regularia; & hæc tria substantiala etiam ponit Ioann. Pyrrh. in l. contractus, fo. 10. 2. pag. ff. de reg. iur. namque vltra prædicta tria, cętera quę in instrumētis huius modi apponuntur, aut sunt naturalia. i. quę veniunt de natura cōtractus, vt est traditio rei vera, uel ficta, & promissio de euictione, aut accidentalia, quæ accidentaliter a cōtrahentibus diuersimodè apponūtur, ut in alijs pactis insolitis, iux. not. declarata per Bal. in d. l. in vendentis, & in d. l. pacta cōuenta, de quibus suo loco dicemus.

Secundò, scilicet quando venditio fit in scriptis, & tūc quartū exigitur, scilicet quod fuerit completa scriptura, & partibus lecta, & approbata, d. l. contractus, & inst. d. tit. de empt. & vend. in prin.

Primò, itaque exigitur consensus quo ipsa venditio peragitur, l. 1. §. fin. de cōtrah. empt. & l. in uenditionibus, eo. tit. l. 2. C. eo. l. consensu, de actio. & obli. l. si stipuler. §. fi. de verb. oblig. gl. in l. 3. verb. substantia. C. de contrah. empt. Aret. in §. actionum au tem. nu. 6. instit. de actio. Corn. in cons. 25. in prin. li. 4. in tantum q̃ magis id quod actum, quam quod dictum sequendū est. l. sed & Celsus, §. si fundus. ff. de cōtrah. empt. Fab. d. q. j.

Secundò, precium exigitur, cum substantia emptionis ex eo consistat, d. l. pacta conuēta. in prin. & sine eo vend. nulla sit. l. 2. ff. eo. de contrah. empt. & l. empti fides, C. eo. & §. precium, eo. tit. q̃ in pecunia numerata consistere debet d. l. empti, & §. item preciū instit. eo. & certum etiam d. §. precium, licet perfectionem venditionis non impediat si solutum non fuit, d. l. empti.

Tertiò, dictum fuit sine re venditionē nō procedere, quod probatur in l. nec emptio, in prin. in l. domum. & in l. & si consensū. ff. de contrah. empt. & licet vendantur fructus futuri, & partus, d. l. nec emptio, & sic non existentes in rerum natura, tamen non propterea tollitur regula, quia illo casu venditio censetur conditionalis, si nascantur, & propterea nullam habet perfectionem nisi post natiuitatem eorum, & tunc venditio retrotrahitur, & censetur facta tēpore cōtractus, vt per glo. in d. l. nec emptio. & Azo. in summa huius tit. nu. 6. & notatur per Doct. in d. l. nec emptio. Valet tamen venditio etiam nulla re existente, quādo scilicet quis, si alea, captus piscium, vel auium, vel missilium emitur, d. l. nec emptio. & l. si iactū. ff. de action. empt. vbi Bar. & per Fab. d. tract. q. 4. princ. 16. q. sed hoc ideo quia spes ibi est loco rei, vt per Azo. d. nu. 6.

Cæterum animaduertendum est non omnium rerum emptionem, venditionem ve valere, sed earū tantum quę haberi, & possideri possunt, & quarum ius naturale vel gentium, vel mores Ciuitatis comercium non excluserūt, l. si in emptione. §. omnium, vbi no. ff. de contrah. empt. habet in l. inter stipulantem. §. sacram. de verb. oblig. per Azo. in summa d. tit. col. 2. & per Fab. d. q. 4. in prin. & quia hæc latius in progressu tractabuntur ijs præludijs omissis ad rem ipsam transitum faciam.

RVBRICA.

Instrumentum emptionis Domini Rodulphi de Grassaleonibus, & Baptistæ de Raynaldis de Vincentia ab Amadeo, & Consortibus de Amadeis, & Federico, & Paulo de Gandulphis.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum propriè, & strictè pro carta sumitur in qua descriptus est contractus, & conuentio partium.*

Instrumentum largè capitur pro omni eo, quod instruit causam, & sic veniunt etiam testes.

Instrumentum largissimè ratione adiuncti capitur, vt de instrumento fundi, & artificum.

Instrumentum est scriptura, uel assertio, seu probatio alicuius rei facta.

Instrumētum est solemnis, & ritè ordinata scriptura per authentica persona manum publicè causa memoria facta.

2 *Testes veniunt appellatione instrumenti sub lata significatione.*

Aliqui tamen tenent quod immò sub propria.

Sententia prætextu nouorum instrumentorum, & testium rescindi potest.

Transactio sicuti prætextu falsi instrumenti, ita & prætextu fallacium testium potest rescindi.

Testes veniunt appellatione instrumentorum, quando in vtroq; est eadem ratio.

Dilatione concessa pro producendis instrumentis non possunt testes examinari.

Instrumenta publicatis attestationibus possunt etiam produci.

Testes publicatis attestationibus nō possunt examinari propter timorem subornationis.

Statutum loquens de instrumentis, testes non complectitur.

Instru-

Instrumentum secundum communem loquendi vsum aliud est, & aliud testis.
Statutum infligens pœnam producenti falsa instrumenta non porrigitur ad producentem falsos testes.
Testes de propria significatione non veniunt appellatione instrumentorum, secundum magis communem opin.
Et ita est tenendum.
3 *Scriptura de proprietate sermonis venit appellatione instrumenti.*
De communi tamen loquendi vsu secus.
Scriptura priuata faciens fidem, etiam de communi loquendi vsu venit appellatione instrumenti.
Scriptura publicæ sine dubio veniunt appellatione instrumenti.
Acta causa veniunt appellatione instrumenti.
Scripturæ Archiuij veniunt appellatione instrumenti.
Instrumentum ab instruendo dictum.
Instrumentum dicitur documẽtum, quia docet.
Instrumentum dicitur munimentum quia munit producentem contra aduersarium.
4 *Venditionis diffinitio secundum Ang.*
Quæ auctori non placet.
Traditio non est de substantialibus venditionis, sed de natura, & de executione.
Pretij solutio non impedit rei venditionem.
Venditionis diffinitio per Fabia. de Monte, quæ placet Auctori.
Venditionis diffinitio per Ioan. Pyrrh.
Venditio est a iuregentium introducta.
5 *Consortes aliquãdo dicuntur qui sunt de eadem parentela, licet non de eodem sanguine.*
Consortes dicuntur qui habent aliquam communionem in aliqua lite, vel causa.
Consortes dicuntur qui habẽt participationem, vel communionem dominij alicuius rei.
6 *Intitulatio seu rubrica instrumenti si sit dimissum spatium vacuum, & nihil vltra est scriptum, facit fidem si est uniformis, secus si non est vniformis, quod declara, vt hic.*
Instrumentum non probat, quãdo apparet, quòd notarius plus volebat scribere, neque habuit rem pro perfecta.

QVæro quid sit instrumentum, & respon. tripliciter instrumentum in iure sumi, strictè & propriè 1 pro carta in qua † descriptus est contractus & conuentio partium. Secundo modo largè pro omni eo quod instruit causam, & sic tali casu veniũt etia testes. Tertio modo largissimè ratione adiuncti, vt pro instrumẽtis fundi, de quib. in tit. de fund. instr. & instr. leg. & pro diuersis alijs instrumentis aliorũ artificum, de quibus habetur per Dec. in rub. de fid. instr. nu. 2. & per Alber. in d. suo verb. instrumentum, ita trad. glos. quã sequitur ibi Bart. in rub. Auth. de instr. caut. & fid. & glo. in l. notionem §. instrumentorum, uerb. separare. de verb. signi. & in l. 1. ff. de fid. instr. et Azo. in summa huius tit. & Io. Andr. in addi. ad Spec. in tit. de inst. edi. §. 1. & cõmuniter Doct. in rub. ext. eo. Vnde sumẽdo in propria & stricta significatione, in materia nostra diffiniendum est instrumentum esse scripturam, ad assertionem seu probationem alicuius rei factam; Vel plenius, qđ publicum instrumentum est solemnis & ritè ordinata scriptura per authenticæ personæ manum publicè, causa memoriæ facta, ita diffinit Spec. in d. §. 1. de instr. edi. habetur in pract. seu praxi iuris quę Alci. inscribitur d. tit. de instr. edi. quæ diffinitio probatur ex dictis, & trad. per Spec. in §. nunc dicendum, in d. tit. de instr. edi.

Sed licet dictum fuerit supra, testes sub lata significatione non propria venire instrumentorum appellatione, illa tñ opinio non 2 est † ab omnibus recepta, cùm multi nõ mediocris authoritatis Doct. non debilibus rationibus moti arbitrentur, de propria significatione testes comprehendi, per tex in d. l. 1. de fid. instru. & in d. §. instrumentorum, ꝙ vtrobiq; tenet Bart. & sequitur Alci. d. §. instrumentorum. & per tex. in c. peruenit, il 2. de test. cogẽd. quod & Bar. videtur tenere in l. admonendi, in fin. de iureiuran. vbi, quemadmodũ prętextu nouorũ instrumentorum sententia rescinditur, ita prætextu nouorum testiũ rescindi posse censuit, ea ratione, quia appellatione instrumentorum testes comprehenduntur; & ipsum ibi plerique sequuntur. Hóc etiam videtur simplicipliciter tenere Ferra. in sua pract. iud. in forma productionis instr. in glo. exhibens, in princ. & expressius Lanfran. in repet. c. quoniam cõtra, de probat. in verb. instrumentorum productiones, in prin. & Imol. in d. rub. de fid. inst. & pro hoc etiam facit decis. Bal. quem cæteri sequuntur, in l. si ex falsis. C. de trans. col. 2. uersi. Venio ad q. vbi decidit, quod sicut rescinditur transactio prætextu falsorum instrumentorum, ita etiam sit rescindenda prętextu falsorum testium pari ratione. Bene verum est quod Bal. & cæteri loquuntur quando militat eadẽ ratio in vtroque casu; secus si sit diuersa ratio, iuxta not. per Spec. in tit. de dilat. §. fi. ver. Item not. quod cum datur, vbi dicit, ꝙ si est data dilatio pro producendis instrumẽtis, non possint in ea examinari testes, quia militat diuersa ratio, quia instru- 3 menta † etiam publicatis attestationibus produci possunt, c. cum dilectus, de fid. instrum.

testes

testes non, propter timorem subornationis, c.de testibus.de testi.quã decisionem sequuntur Doct.in d. l.si ex falsis, Abb.& Felin. in d.c.peruenit.& omnes in d.rub.extra de fid. instr.Ias.in repe.d. l.admonendi col.antepe. & Alci. d.§. instrumentorum; Fatentur tñ omnes tenentes hanc partem,& in hoc concordãt cùm tenentibus contrarium propter communem vsum loquendi, qui attendendus est, l.cũ de lanionis. §.asinam, de fund. instr.& instr.leg. & l. librorum.§. quod tamen Cassius,de leg.3. testes nõ comprehendi in statuto de instrumentis mentionem faciente,cum communi vsu loquendi aliud sit instrumentum,aliud testes; & propterea infertur, quod pœna statuti producenti falsa instrumenta irrogata, non tenebatur falsos testes produces.vt Iac.But.decidit in d.l.1. de fid.instr.quę ibi sequuntur Alberi. Salic. Fulg.& nonnulli alij. & ibi dicit Flor. ita iudicatum fuisse.& Alberi. in 1. parte statutorum quęst.pen.& sequitur Dec.post alios in d.rub.de fid.inst.

Cõtrariũ tamen quod imò propria significatione testes nõ comprehendantur, tenent magis cõmuniter Doct.in d.l.1.de fid. instr. in d.c peruenit.in c.licet dilectus.de testi. & in d. rub. quod etiam tenet Aret. per illum tex. iuncta glo.in l. 1. C.de dilat. Mar. Soc. cons.41.col.5.in prin.& dicit idem tenuisse in d.rub.art. 1.quod est tenendum per iura, & rationes in locis prędictis allegata.

An autẽ scriptura priuata veniat appellatione instrumenti de proprietate sermonis, 3 concludunt †communiter Doct. quòd sit secus de communi usu loquendi. vt per Bar.& alios in l.1.C.de iur.calci. Abb. cons.64. uenio ad primum col.fin.lib.1. Rom.cons.23. nescio,in 2.dub.& latè per Dec.post alios in d.rub.in fi.si tamen scriptura priuata faceret fidem,etiam de communi vsu loquẽdi comprehenderetur. vt per Soci. cons.62.in præsenti,col.pen. per Abb. & Dec. in d.rub. De publicis autem scripturis quod comprehendantur omnino dubium non est, vt per Bar. in l.in fraudem.§.neq.ff. de iure fisci,inferrẽ tem quod falsans acta causæ ita punitur sicut falsans instrumẽta, pęna statuti, & idem de scripturis Archiuij trad.Inno.in d.rub.de fide instr. & But.in c. 2.eo tit. vt refert Feli. in d. rub. in fin.

Et sicut ab instruendo, dr̃ instrumentum c.fin.de dol.& contu.ita documentum,quia docet, ãr.authẽ.si quis in aliquo.C.de eden. & munimentum, quia munit producentem cõtra aduersarium. c. 1.§.post hoc,de appel. in 6. cum glo.ita Spec.in d. §.1.de instr.edi. & sequitur Alcia.d.eo. tit.in sua pract.supra allegata,de quo vlt.verbo,scilicet munimentum,scribit plura Feli.in d.c.peruenit. 2.col.

Quæro quid sit emptio,vel vend. & Ang. in summa Ange.in verb.emptio diffinit uenditionem esse alienationem † quia dominiũ 4 & possessio rei vẽditę trãsfertur per traditionem ipsius Domini, vel,si nõ est Dominus, vsucapiendi conditio in ementem pro ipsa soluto pretio,quę diffinitio mihi in nullo placet,tum quia nimis prolixa, tum quia in multis defectiua, & in multis superflua; quod sit defectiua, ex sequenti definitione patebit: quòd superflua, apparet, quia traditio nõ est de substantia venditionis, sed de natura, & de exequutione, vt suprà dictum fuit, & latius infra dicetur, nec similiter solutio precij impedit rei venditionem. l. empti fides, aliàs allegata.C.de contrahen. empt.& propterea mihi magis placet diffinitio Fab. de Mõte Sãcti Satu.in d.tract.de empt.& vẽd. 1.q.in prin. scilicet, quòd emptio & vẽditio sit contractus,bonæ fidei vltro citroque obligatorius,qui cõsensu, re, & precio pficitur. Cui⁹ definitionis verba declarãda sũt, vt ibi per eum. Aliter diffinit Ioan. Pyrrh.in l.contractus, fol. 10. 1.fac. vers.quinta pars.ff.de reg.iur. q̃ emptio est contractus iuris gentiũ vtriusque causa factus, in quo ex parte venditoris rei traditio, ex parte emptoris preciũ uenit; Contractus uero huiusmodi quod iure gentium introductus fuerit, habetur in l. 1.de contrahen.empt. ad fin. ubi Bart. l.ex hoc iure, de iusti.& iure, trad. Bal.in rub.C. de contrah.empt.in prin.& Fab.d.q.1.

Consortes licet diuersimodè sumantur, quia quandoque censentur ij, qui sunt de eadem parentela, licèt † non de eodem sanguine, ut per glo.primam, iuncto text. in l. dudum, C.de contrahen.empt.ubi Sali. & per Alex. cons. 125. 2.col.7.uol. quandoque ij, qui habent communionem in aliqua lite uel causa, vt C.de consor. eiusdem lit.in rub. & nig.tamen hic accipiuntur pro illis, qui habent participationem, uel communionem dominij alicuius rei, iuxta text.cum glo.ubi expressè Bal. & Salic.in d.l.dudum.quos sequitur Felin.in rubrica de treug.& pace,sub nu. 11.

Sed quæro, pone, q̃ reperitur in prothocollo notarij defuncti intitulatio seu rubr. instrumenti, & dimissum est uacuum spaciũ, 6 & nil ultrà est scriptum, an talis † intitulatio uel rubr.aliquam probationem faciat in quo art. Bart. in l.admonendi, col.8. nu.33. uers.quero pone quod in libro notarij, de iure iur. distinguit, quia aut est rubr.instrumenti uniformis, & quod semper uniformiter scribitur, & sit, ut in exemplo conseruatio-

nis

nis indemnitatis, cuius rub. describitur post instrumentum fideiussionis alicuius, & tunc quia uniformiter fit, secundum eum facit præsumptionem, quod fuerit facta promissio conseruationis indemnitatis, & in exemplo posito per Caccialup. in repet. d. l. col. 29. ver. sic. dicit hoc not. Bart. quando scilicet in prothocollo descriptum est instrumētum confessionis, & absolutionis, postea ponitur rub. Repromissio, uel promissio, non obstante confessione, & absolutione prædicta, quia idem erit ꝙ in primo casu, secundum eum; si uerò instrumētum cuius intitulatio, seu rub. est descripta, non est uniformis, sed diuersimodè fit, ut in Venditione, quæ diuerso fit precio, & diuersis pactis, & tunc nullam fidem facit, & hoc dictum Bart. sequitur Caccialup. vt supra, & But. in c. fin. 5. col. de iureiur. Ias. in repet. d. l. admonēdi, col. 64. nu. 27. & Ripa, nu. 157. & Dec. in l. 1. 1. lect. nu. 7. ff. si cert. pet. & ad hoc ultimū facit quod not. Bart. in l. si is qui, 2. col. de testam. ꝙ quādo apparet ex Instrumento ꝙ notarius plus uolebat scribere, & nō habuisse rem pro perfecta, instrm non probat, vt quia notarius dixit Titius uendit talem rem Seio pro precio centum, his pactis appositis nec reperitur plus scriptum, quod sequitur Bald. in l. contractus, 3. col. C. de fide instr. Imola, cōs. 91. In causa quę uertitur, 2. col. & sequuntur alij supra allegati, alia similia adducentes.

CLAVSVLA PRIMA.

In Christi nomine Amen.

SVMMARIA.

1 *Inuocatio nominis Christi inter Hebræos fieri non debet in Instrumento sed nominis Dei eorum secundum Bart.*

Communiter tamen contrarium tenetur.

Inuocatio nominis Christi an sit de substantia in instrumento inter Hebræos, recitantur opiniones.

Instrumentum inter Hebræos confectum omissa inuocatione nominis Christi, in dubio ualet.

Cautela tamen est, ut notarius inuocet nomen Dei & sic patris.

Et ita seruatur Venetijs & Romæ.

Potest etiam inuocari nomen Domini & sufficiet.

2 *Instrumentum non uitiatur si notarius omisit illud verbum Christi uel Dei, & tantum scripsit in nomine, uel si omisit illud verbum nomine, & tantum scripsit Dei, uel Christi.*

Inuocatio facta in nomine Domini ualet.

Deus est Dominus Dominorum.

Inuocationem ponere in principio libri sufficit.

3 *Amen, dictio, posita post inuocationem diuini nominis non est de substantia, nec necessaria sed ad bene esse.*

Amen, idem significat quod sine defectu, & est dictio composita ab a, & mene.

Notarius apponens dictionem Amen post inuocationem uel intelligit contenta in Instrumento & sine defectu, vel quòd Inuocatio ipsa sit uera, & sine defectu.

Amen dictio, in diuinis officijs ponitur pro fiat. Et est responsio Populi.

GLOSSA PRIMA.

Vprà in primo requisito in 1. q. in præludijs satis disserui, num inuocatiò nominis Domini Iesu Christi in Instrumentis sit necessaria, & an ea omissa, Instrumentum viribus subsistat, & conclusi ex mente Doctorum, in crebriorem sententiam euntium, de Iure non esse necessariam, de consuetudine secus: si tamen vt ea consuetudine introductū sit, hoc requiri necessario, aliàs inducatur annullatio actus, per iura ibi adducta; modo nunc super huiusmodi Inuocationis verbis se offerunt plures quest. examinandæ discutiendæque; & primo, nunquid huiusmodi Inuocatio nominis Christi per notarium Christianum possit fieri in Instrumento celebrato inter Hebræos, vel alterius sectę homines, adeò quòd non propterea Instrumentum vicietur.

Secundò, an notarius hoc debeat omnino facere, aliàs actus sit nullus.

1. Prima quæstio modicum habet dubitationis: nam solus Bart. in repet. l. si quis, §. si. initium, de eden. nu. 7. quæ tamen † repetit. vereor ne fuerit Bart. vt suprà in præludijs dictum fuit, tenet inter Iudeos, vel alterius sectæ homines nomen Christi inuocandum non esse, sed solum Dei eorum; Imo verò in rubr. ff. de nou. oper. nunc. reproban. Bart. ibi tenet non esse permissam talem inuocationem inter Hebræos. Sed tamen quòd notarius etiam inter partes contrahentes Iudæos non possit inuocare nomen Christi, nullus alius ambigit; & propterea Bart. & communiter omnes, in d. rubrica, de nou. oper. nunc. tenent actum, valere, facta huiusmodi Inuocatione; Et Idem Bart. in proœm. Digestorum 2. col. & in proœm. Codicis. Bald. in rubr. de Iustit. & Iure, circa princ. Io. de Plat. & Aret. in proœm. Instit. & Felin. in c. 1. de fide Instr. nu. 3.

Secunda

Secunda quæst. est difficilis, quia inter Doct. sunt opiniones: nam Bald. & Paul. in dicto procemio Codicis, & Imola in d. rub. de nouis oper. nunc. & alij, tenentes, quòd huiusmodi inuocatio non sit de substantia, vt in prælud. suprà, in 1. quæst. referendo tertiam, & secundam opinionem relatum est, negāt omissionē huiusmodi inuocationis in instrumento inter Hebræos celebrato, officere. Alij plerique tenent contrarium, ut Butr. in c. inter dilectos, 9. col. de fid. inst. & in proce. Decret. 3. col. Rom. d. rub. de noui opc. nūc. Aretin. in procem. Inst. nu. 3. Alex. & Rui. in d. rubr. de noui oper. nunc. licèt præsupponat Alex. Inuocationes huiusmodi generaliter esse de substantia, & Felin. in d. c. 1. de fide instru. In effectu decisio huius quæst. dependet ab illa examinata suprà in d. 1. quæst. quia si etiam consuetudo extat cum decreto annullatiuo, ut supra dictum fuit, quòd talis inuocatio fiat inter Hebræos, tūc omissa uiciat, aliàs non: in dubio tamen valeret instrumentū sine ea, & ita reperitur inter consilia Ang. ante consilium 94. quædam transactio facta inter Hebræos, incipiens. Cū lis & quęstio, in qua nulla inuocatio inscripta est, & in ea more Hebræorum iuratum est, de quo ultimo infra in fine dicetur Deo dāte. Putarem tamen ad euadendum ab huiusmodi amaritudinibus, quod cautè faceret notarius, si inuocaret nomen Dei, & sic Patris, qui etiam ab Hebræis colitur, & omnibus satisfieret, cum maximè Doctores loquentes de inuocatione, magis non loquantur de inuocatione Patris, quàm Filij, & ita in pluribus locis, maximè Venetijs, & Romæ seruatur; Vel si inuocaret nomen Domini, quod sat esset, vt infra dicetur.

Tertio quęro, quid si notarius omisit illud verbum, Christi, vel Dei, & tantum scripsit in nomine, an †instrumentum uicietur, præsupposito, quod talis inuocatio sit de substantia? & Bart. in d. §. si initium, nu. 8. quem sequitur Felin. in dicto cap. 1. num. secundo, tenet non viciari, & idem, si solum sit scriptum, Domini, absque illis uerbis, in nomine, per tex. in l. prima, §. sin autem, ff. de hæred. instit. quo fit, ut minus dubium sit, an ualeat inuocatio facta in nomine Domini, qa censetur facta Domini Dominorum, & sic Dei per excellentiam, arg. Insti. de iure nat. gent. & ciui. §. sed ius quidem Ciuile, quod ex sacra scriptura infinitis in locis probari posset.

Quarto quæro, posito, quod huiusmodi inuocatio sit de substantia, an sufficiat in prin. libri tantum apponere huiusmodi inuocationem? & Bart. decidit quod sic, in d. §. si initium, nu. septimo, quod ex mente alioum ibi loquentium in die, & alijs solemnitatibus affirmandum est, de quibus singulis infra dicemus. Sed quęro, cur post inuocationē diuini nominis apponatur illa dictio, Amen, & an sit de substantia? licèt non uiderim à nemine tactum, tamen non uidetur esse de substantia, uel †necessaria, sed censetur posita ad bene esse, namque, illa dictio, amen tantum importat, quantum sine defectu, est enim dictio composita ab à quod idem importat quod sine, & mene, defectu, vt tradit Io. Andr. & Abb. post Hug. in cap. & si Christus, ubi Abb. nu. 9. de iureiur. uel in ueritate, seu uerum est, cap. re uera, ubi glos. de cōst. dist. 2. & Abb. d. nu. 9. Vnde cum Notarius illam dictionem apponit, aut per eam intelligit contenta in instrumento etiam uera, uel sine defectu, aut quòd inuocatio ipsa sit uera, & sine defectu, qđ magis placet, & uerius uidetur, maximè cū post inuocationem diuinam, introduāct sit ab Ecclesia, ut dicatur hæc dictio: in officijs uerò diuinis secundum Abbat. in d. l. interpretatur, fiat, & est responsio populi, & hoc modo capitur ad Corinth. 14. ubi interpretatur, ita fit.

Anno eiusdem Natiuitatis.

SVMMARIA.

1. *Anni Domini diuersimodè computantur.*
Anni ante aduentum Christi diuersimodè computabantur.
Anni hodie ab incarnatione, & ab Imperatoris creatione computantur.
Anni antiquitus incipiebāt Calen. April. secundum glos.
Annus tempore Romuli erat decem mēs. & incipiebat à Martio.
Annus ab Hebrais ante liberationem ab Aegyptiaca seruitute inchoabatur de mēse Septembris.
Mūdus de mēse Septembris fuit creatus secundum aliquos.
Annus ab Hebrais post liberationem à seruitute Aegyptiaca de mādato Dei inchoatus fuit à mense Martij.
Anni Domini ab incarnatione sunt computandi, vt quidam volunt.
Anni Domini secundum alios à natiuitate sunt enumerandi.
Et hoc est verius.
Anni Domini ab aliquibus enumerantur à die circumcisionis.
Anni Domini ab aliquibus inchoantur octauo Kal. Octob.

Anni

Anni Domini secundum loci consuetudinem sunt inchoandi.

Et hoc est verissimum.

Anni Domini in Hetruria, Senis, et Venetijs ab Incarnatione computantur.

Anni Domini Perusij, Forliuij, & Padua à natiuitate initium sumunt.

Anni Domini à quo tempore, an scilicet à natiuitate, an ab Incarnatione inchoentur, nihil referre, dūmodo sit certū de tēpore contractus.

2 *Instrumentum confectum ab Incarnatione, anno Domini 1530. de mense Februarij, est anterius altero instrumento confecto à natiuitate eodem anno 1530. de eodem mense Februarij, & ratio.*

Anni Domini inchoati ab Incarnatione praecedunt annos inchoatos à Natiuitate.

3 *Contrarium tamen Cremonae est in vsu, quòd prius, scilicet à Natiuitate incipiant huiusmodi anni, quàm ab Incarnatione.*

Anni Domini ab Incarnatione incipiunt Florentiae.

4 *Annus seu millesimus positus in vno instrumento censetur repetitus in alijs instrumentis sequentibus, si tamen aliqua concurrant, vt hic.*

5 *Notarius qui omisit in instrumēto apponere millesimū, quoniā est de cōcomitantib. necessarijs, incontinenti pōt propria auctoritate apponere.*

Notarius si errauit circa appositionem anni, vnum pro alio ponens, si non est data copia parti, potest corrigere.

Melius tamen est nouum prothocollum siue instrumentum conficere propter suspitionem.

Notarius qui errauit circa appositionem anni, si dedit copiam parti, emendare non potest, non accedente iudicis auctoritate.

GLOSSA SECVNDA.

SVpra in secundo requisito in 1. q. praeludiorum cōclusimus, annos Domini saltem de approbata cō suetudine apponendos in instrumento esse, aliàs secundum ueriorem opin. Doct. redditur inualidum instrumentum; modò uidendum est, quo tempore computandi sint anni Domini, quia diuersimodè computantur; in quo est sciendum quòd e-

1 tiam ante aduentum Christi ‡ anni diuersimodè inchoabantur, & computabantur, nā Romani ab Indictione, Hebręi à diluuio, Graeci à Ludo Herculeo, qui singulo quinquennio in Monte Olympo fiebat, annos computabant; hodie uerò ab annis Incarnationis Dominicę, & Imperatoris dicit glos. in rub. C. de indictio. lib. 10. cum qua transit ibi Bart. & sequitur Dec. in d. cap. 1. de fide instrumētorum, nu. 7. non aperit tamen hęc glos. quo tempore, seu quo Mense anni, annus inciperet, sed glos. in l. per hāc, in uerbo, per annos, C. de aduoc. aduers. iud. dicit annos secundum antiquos incepisse in Mense Aprilis. Alciat. tamen latè hanc materiam ex historijs attingens, in l. cum Bissextus, de uerb. signif. tradit Veteres Romanos primū annum, qui tunc erat decem Mensium, a Romulo institutum à Martio mense incepisse; Hebręi uerò ante liberationem à seruitute Aegyptiaca, annum incipiebant mense Septembris, in quo secundum aliquos fuit creatus mundus; post uerò liberationem similiterà Martio mense annum inceperunt, Deo sic mandante Exodi 15. Mensis iste uobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Hęc igitur glos. concludit incipiendum esse annos Domini ab Incarnatione, quod etiam noluit glos. in Auth. ut praepon. nomen Imper. in uerb. authore, pro qua est text. in cap. in nomine Domini, 23. dist. ubi Dominic. & eūdem Dominic. post Archid. uidetur sequi, in c. 1. in princ. de relig. dom. in 6. Sed quod imò à natiuitate anni Christi computandi sint, est decis. Rotę. A natiuitate, in nouis, quod est regulare, secundum Bar. in l. 1. §. annum, ff. de itin. actuq. priu. & in l. libellorum, in prin. nu. 15. ff. de accusat. quod rectius est secundùm Abb. in cap. inter dilectos, nu. 13. de fide instr. Glo. in Clem. 1. uerbo ex temp. de sūma Trin. & fide Cath. dicit, quod alij à natiuitate, alij ab Incarnatione annos incipiūnt, addit Io. Andr. in data lib. 6. in princ. etiam alios à Circuncisione, alios octauo Kalend. Octobris, sicut fiebat ante aduentum Christi, annos incipere, in quo se, remittit ad not. per Spec. in §. 2. de instr. edit. qui quidem Spec. ibi, in uers. subsequenter, tenet seruandam esse consuetudinem loci, & sm eam annos inchoandos esse: quod uerissimum est; Et hoc sequitur Bar. in d. Auth. vt praepo. nomē Imper. nu. 12. dicēs in Tuscia annos computari ab Incarnatione, Perusij à natiuitate; & idem in d. §. si initiū, nu. 9. vers. secūdo dixi, vbi dicit, Senis computari ab Incarnatione, Perusij, & Forliuij à natiuitate, idē tenent Imola Alex. & Ias. in l. de diuisione, in prin. sol. mat. Soc. in l. diuortio, col. 1. eo. Felin. & Dec. in d. c. 1. cum quibus concordat Bal. in d. l. per hanc, C. de aduoc. diuers. iudicum; quae opin. & verior, & cōmunior est; fortius ex facto consultus rńdit Imola cons. suo 8. In casu praemisso; relato per Dec. d. c. 1. instrm factum Paduae, vbi cōsuetudo est annos à natiuitate inchoare, sm stilum ciuitatis Venetiarum, vbi annos incipiunt ab incarnatione valere, maximè cum non constaret de consuetudine inualidante,

dante, & certum tempus apparebat contractus, tam ex hmôi inceptione annorum ab incarnatione quã a natiuitate, vt ibi per eũ; nihil igitur refert, quo tempore inchoentur huiusmodi anni, dummodo sit certum de tẽpore contractus, nisi propter Indictionem de qua infra dicetur, sed seruanda est consuetudo cuiusque loci.

Sed ponamus, prout mihi contigit in facto dũ causas agerem Mir. qđ ex duobus Instrumentis alterum fuisset confectũ de mense Ianuarij anni ab Incarnatione 1530. alterum verò de mense Februarij anni etiam 1530. a Natiuitate, & disputetur de prioritate & anterioritate, iuxta Reg. Qui prior in tempore, potior est in Iure, de reg. Iur. in 6. quodnam esset pręferendum; certè cõcludo,

2 prout cõcludebã tunc, Instrumẽtum† ab Incarnatione esse prius, & anterius altero stipulato de mense Febr. à natiui. quia si cõputãtur anni ab Incarnatione, certũ est, qđ incipiũt per nouem menses ante cõputationem eorum qui incipiũt à natiu. quia Christus incarnatus est per nouem menses antequam natus fuerit, vt patet ad sensũ, sed tñ fuit probatum, cõsuetudinem extare Cremonę vbi celebratum fuerat dictum Instrumẽtum ab Incarnat. qđ incipiũt Notarij annũ ab Incarnatione post annũ inceptũ à natiuitate, & sic

3 per tres menses post alios, qua† stãte proculdubio erat concludendum, Instrumentũ ab Incarnatione esse posterius, cũ censeretur factum de anno 1531. à natiu. & sic per vndecim menses post aliud à Natiu. Et hanc consuetudinem, ꝙ anno completo ab Incarnatione inchoatur computatio annorum Dñi existentem Florentiæ, comendat Dec. post Card. per eum ibi allegatũ, in d. c. 1. num. 7.

4 Quero quid si in vno Instrumento† est appositus annus seu millesimum, an censeatur repetitus in cæteris sequentibus Instrumentis? in quo Bart. Bald. Ang. & communiter alij, in d. §. si initium, cõcludunt, qđ sic, non nullis concurrentibus: primò, quod sit vnus liber Instrumentorum, in cuius princ. sit millesimum appositum, non autem sit quinternus disligatus seu filcia Notarij, quę non habet continuationem, & non sit aliqua carta non scripta, vel aliquę cartę dimissæ, vel dimissæ in medio, sed cõtinuatè sint scripta Instrumenta in ipso libro, iuxta ordinem mensium sequentium: secùs esset, si post mensem Martij, vel Aprilis esset Instrumentum descriptum mense Ianuarij, tunc annus nõ censeretur repetitus, cum impossibile sit quod uno anno bis sit mensis Iannuarij nec censeretur repetitus annus seu millesimum anni sequentis, quod non fuit positum.

Quid si notarius omisit in instrumẽto apponere millesimum, seu annum Domini, an corrigẽdo errorem suum, illũ possit addere? & Bart. loquens in die, & sic in tempore omisso, in l. Imperator, de statu homin. & in l. si librarius, de reg. iur. quem communiter sequuntur Doctor. in locis ipsis distinguit, quod aut notarius incontinenti omissum tẽpus apponit, & quia hoc est de concomitantibus necessarijs, sine quibus actus fieri non potuit, vt dicit Domin. post Io. Andr. in c. Abbate sanè, col. fin. de re iudic. lib. 6. & propria authoritate potest apponere; si autem fuit appositum tempus, sed in eo erratum, & tunc si non est data copia parti, etiam potest, licèt dicat Dom. vbi suprà, melius esse, facere nouum prothocollum, seu nouum instrumentum, propter suspicionem; Si verò fuerit data copia parti, & tunc authoritas iudicis exigitur, de quo late habetur per Felin. in c. ex literis, de fide instr. & per Dec. & Cagnol. in d. l. si librarius; & quia hæc quest. latius infra venit discutienda, sufficiat pro nunc prædicta decisio, cum distinctione, de qua supra.

Millesimo quingentesimo quadragesimo septimo.

SVMMARIA.

1 *Annus Christi dicitur millesimus, & solet apponi uel a Natiuitate, uel ab Incarnatione.*

GLOSSA TERTIA.

HOc modo solẽt vbiq; describi anni Domini. Vnde dicit Bart. in d. §. si initium, nu. 9. quod debemus ponere millesimum, scilicet annum currẽtem, computare ab incarnatione, uel natiuitate Christi, talis namq; annus dicitur millesimus, vt etiam ipse videtur velle in d. l. libellorum, in princ. de accus. et ita dat formam Spec. in d. §. 2. de instr. edit. col. 1.

Indictione quinta.

SVMMARIA.

1 *Indictio aliquando capitur pro munere seu onere subditis, per Principẽ indicto, vt plurimùm certam quantitatem non complectens.*

Indictio capitur pro spatio trium Lustrorum.

Lustrum est spatium, quinquennij.

Indictiones hoc est munera quæ singulis quinquennijs, per spatium trium quinquenniorum

 exige-

exigebantur, primo Lustro ferrum, secundo argentum, tertio Aurum.

Indictio finitur finitis quinque Lustris, & de nouo incipit.

Indictio hodiernis temporibus ità reperitur, si per quindenarium numerum anni Domini diuidantur, addendo tres annos.

Christus quando natus est, tertia erat Indictio.

Indictio est mutanda cum anno, tempore illo quo mutatur annus, vt cum alijs mutantibus concordet.

2 *Notarius si erronee vel corrupte apposuit Indictionem, vtpote, quia non conuenit annis Domini, non uiciat Instrumentum, dummodo certum tempus celebrati contractus deprehendi possit, & vt hic latius.*

Indictio ab omnibus nescitur computari, & ideo facilius quis creditur errasse circa Indictionem quam circa annos, qui ab omnibus noscuntur.

Notarius si dimisit spatium pro indictione, non censetur omisisse ad effectum vt corruat Instrumentum.

Indictio corrupte, vel erronee apposita viciat Instrumentum, quando de annis non constat.

Indictio per errorem & perperam apposita, post redditum partis Instrumentum, corrigi non potest à Notario, nisi accedat Iudicis auctoritas.

Crebrior tamen & verior opinio est in contrarium.

Indictio potest omitti in instrumento ex consuetudine.

Et talis Consuetudo probatur ostensis pluribus Instrumentis sine Indictione.

3 *Consuetudo fit notoria ex ostensione plurium Instrumentorum, & ideo non indiget probatione.*

Et ità fuit decisum Senis.

Licet decisio illa habeat multa pugnantia, vt hic.

Iudicis auctoritati plurimum tribui debet, stante probationum difficultate.

4 *Probatione illa quæ haberi potest, & aliquando indicijs, aliquando præsumptionibus lex est contenta.*

5 *Pro Actus validitate in dubio est iudicandum.*

6 *Indictio de Consuetudine in pluribus locis vltrà Montes non solet apponi.*

7 *Consuetudo non probatur per ostensionem sex vel octo Instrumentorum in locis propinquis.*

8 *Consuetudo varia & diuersus stilus potest probari ex paucioribus Instrumentis ostensis.*

9 *Indictio apposita in principio vnius libri seu quaterni Instrumentorum, censetur repetita in omnibus Instrumentis, in eodem libro descriptis, si liber est vnius & eiusdem anni.*

10 *Indictio non censetur repetita in alijs Instrumentis factis alio loco, vbi annus alio tempore inchoatur, vt si primum Instrumentum Perusii vbi à Natiuitate, cætera Senis vbi ab Incarnatione anni computantur, celebrata sint.*

Notarij apposito millesimo in principio prothocolli seu libri scedarum, in cæteris sequentibus debent repetere, eiusdem millesimo, & Indictione.

11 *Instrumentum in quo ex toto omissa est Indictio, si est viuus notarius non, valet, si est mortuus facit plenam probationem.*

Instrumentum laborans vicio omissionis Indictionis, potest perfici viuente notario cum Iudicis auctoritate.

GLOSSA QVARTA.

ESset primo videndũ quid sit Indictio, vñ originẽ habuerit, & quo fuerit introducta: In quo, quia est quõ vulgaris, & ferè prima, quam discunt Notarij iuuenes, breuibus expediã; Indictio põt capi dupliciter, vno modo pro munere seu onere subditis indictio ꝑ Principem seu Imperatorem, qđ definit Alciat. l. inter publica, de verb. signifi. esse, qđ edicto Principis subditis indicitur, vt plurimũ certã quantitatem non complectẽs: & hoc modo non accipitur hic; Altero quidem modo accipitur pro spacio illo temporis, quod erat trium lustrorum, scilicet triũ quinquẽniorum, quod idẽ est, l. item quæritur, §. qui impleto, ff. locati, quo exigebantur huiusmodi Indictiones seu munera: & hoc modo accipitur hic. Qđ Spec. in d. §. 2. col. 2. vers. post annos, & col. sequent. dicit fuisse inductum tẽpore Romanorum, quibus soluebatur primo Lustro seu quinquennio ferrum pro fabricandis armis militibus: secundo argentũ pro stipẽdiarijs militibus: tertio, aurum ærario deputandum, pro Republica conseruanda, & fm nõnullos pro simulachris cõstruẽdis; quibus quidem lustris finitis, finita erat Indictio, & de nouo incipiebat; Et hoc idẽ de Indictione tradit glos. in verbo, Indictionis, in d. Auth. vt prępon. nom. Imper. & habetur in addit. no. glos. septimę Indictionis, in l. j. C. de Iust. Cod. confir. & cõiter tenent Doct. in d. c. inter dilectos; Ab illa igitur Indictione ita introducta, introductum fuit, vt Notorij in Instrumentis apponant annũ ipsius Indictionis seu ipsam Indictionem, denotantem annum ipsius, prout supra Indictione quinta, scilicet quinto anno indictionis, quæ semper reperiri potest diuidendo annos Dñi per numerum quindenarium & ad-

& addēdo tres, quia tertia agebatur indictio tempore natiuitatis Christi, & ita habetur indictio, qđ ex his versibus positis per Specul. vbi suprà, facilè dignoscitur, scilicet.

Si per quindenas Domini diuiseris annos,
His tribus additis, indicti o certa notatur.
Addit glos. in d. c. inter dilectos, aliū, scilicet,
Si nihil excedit quindena indictio currit.

Et hunc modum etiam ponit gl. in d. Auth. vt præpon. nom. Imper. & l. 1. C. de Iustin. Cod. confir. & tradunt Doctor. in d. c. inter dilectos, & vnà cum anno est mutanda, tempore quo mutatur annus, vt cū alijs mutantibus concordet, sm Specul. d. §. 2. 3. col.

Et quia conclusum est suprà in præludijs in 3. requisito, omissionē indictionis instrm, viciare, quęro, quid si fuit apposita, sed erroneè, & corruptè, quia non conuenit 9. annis vt suprà, an vitietur instrumentum, † & an omissa possit addi per notariū? Et in primo membro concludendū est, errorem notarij parti nō obesse, q̃a ex quo indictio est apposita, licet corruptè, & ex annis appositis pōt deprehendi certum tempus celebrati cōtractus, et certus error indictiōis, magis est presumēdum notariū errasse in indictione, quæ ab omnibus nescitur computari, q̃ in annis, quos omnes sciunt, & tunc non vitiatur instrumentum; ita Dyn. conf. 13. Quæstio talis est. & hoc in plerisq; locis tenet Bart. & maximè in l. si librarius, pręallegata, in l. Imperatores, de statu homi. in l. si nominatim, de condit. & demonst. vbi Socin. dicit communem opin. esse cum Bart. Idem tenēt moder. in d. l. si librarius, vbi Cagnol. nu. 23. & sequent. & Felin. in d. c. inter dilectos, num. 14. & c. imputari, nu. 10. eod. & Dec. d. l. si librarius, & d. c. 1. nu. 11. de fide instr. & Marf. Sing. 431. Dixi tibi, & Ias. in repet. l. admonendi, col. 66. num. 17. de Iureiur. licèt aliter videatur tenuisse Io. Andr. in data lib. 6. & contrarium tenuerit Comens. d. l. si nominatim, & Bald. in c. cum in iure peritus, nu. 16. videatur tenuisse, omissam esse indictionē, si notarius specificè, & expressè non apposuerit, sed vsus fuerit his verbis, indictione, &c. quod videtur sequutus Corn. cons. 93. lib. 4. quia merito talis decisio reprobatur, vt per Alex. d. cons. 190. 2. col. lib. 6. & per Dec. d. c. 1. contra quod etiam est decisio ipsiusmet Bal. in d. c. inter dilectos, nu. 14. dicentis, qđ si notarius dimisit spacium pro indictione, quia fortè tunc non recordabatur, non censetur omissa, & valet instrumentum, quod sequitur Socin. d. l. si nominatim, Dec. d. c. 1. & per Cagnol. d. l. si librarius, nu. 24. opin. tamen Io. Andr. & aliorum tenentium instrumentum vicinari ex corruptè apposita indictione, procedit, quando de annis non constat, vt per Felin. d. c. inter dilectos, numero 11.

In secundo membro, licèt Io. Andr. in d. data li. 6. & nonnulli alij tenuerint, quod notarius post redditum parti instrumentum in dictionē errore & perperam appositam, corrigere non possit, secùs verò ante, nisi fiat iudicis authoritate, quod tenet Socin. cons. 98. numero 15. libro 3. quod videtur sequi Decius dicta l. si librarius, numero sexto, tamen quia notarius corrigit eo modo, quo corrigit Lex, quia pro eo præsumitur, & ex appositis annis dignoscitur quænam indictio sit apponenda, & tūc verior & crebrior videtur opinio, tenentium etiam hoc casu propria authoritate posse; vt tenent Bald. & Ang. in d. l. Imperator, de stat. homin. Alex. d. cons. 190. Ias. cons. 28. lib. 1. Felin. d. c. ex. litteris, nu. 9. 4. casu, de fide instr. Lanfranc. in verbo instrumētorum productiones, nu. 37. & Cagnol. d. l. si librarius, num. 23.

Vnum tamen non est omittendum, quod licèt indictio de iure sit apponēda instrumētis, vt suprà, tamen hoc procedit, non extante consuetudine in contrarium; quia aliàs valeret instrumentum absque indictionis appositione, vt plerique ex supra allegatis affirmant, quæ consuetudo † posset probari per ostentationem multorum instrumentorum, vt dicit Felinus, dicto capitulo inter dilectos, num. 1. per doctrinam Bal. in l. 1. ante fin. C. ad Vellei. qui dicit, qđ consuetudo fit notoria ex inspectione plurium instrumentorum, & ideo nō indiget probatione; quod dictum Baldi refert & sequitur Dec. in cons. 11. col. 6. post med. num. 9. vers. ad hoc fundamentum, & in cons. 163. col. 6. nu. 8. vers. & cum talis consuetudo, vbi cōsuetudinem ex plurium instrumentorum ostensione probari tenet; quod etiam videtur tenere Socin. cons. 94. col. pen. vers. circa secundū. & dictū Bal. etiam refert & sequitur Curt. iun. cons. 106. nu. 6. & hoc idē habetur in quadam addit. ad Abbat. in d. c. inter dilectos, nu. 13. litera B. vbi dicitur, qđ ex dicto Bal. pallegato, fuit Senis decisa similis quęstio, fuerat nāque productum instrumentum. Parisijs cōfectum, in quo nō erat apposita indictio, & cū fuisset oppositum de inualiditate, fuit replicatum de consuetudine, de qua propter distātiam difficuliter poterat cōstare, & ex dicto Baldi dicentis sufficere, apparere ex sex vel octo instrumentis consuetudinē ita esse vel non esse, innuit illa addit. sic fuisse decisum; Sed tamen contra hoc est consil. Abb. 53. Attingendo, secunda parte, vbi decidit ex ostentione, sex vel octo instrumentorum non

probari consuetudinem, quod nomen Imperatoris non apponatur in instrumentis, per iura per eum allegata, quod Consilium sequitur Crauetta, cons. 134. nu. 7. & Ias. l. de quibus, in fine repet. ff. de leg. & Paris. cons. 98. numero 82. 1. uol. & Curt. in tract. de consuet. nu. 367. nec Bald. super quo fundatur illa decisio, loquitur de ostensione octo Instrumentorum, sed omnium Instrumentorum, nisi in meo libro eius lectura sit corrupta: & propterea decis. Felini redditur aliqualiter dubia: sed tamen, cum concurrant authoritates, de quibus supra, cum quibus etiam tenet Crauet. d. cons. num. 9. ubi loquitur in terminis doctr. Bald. & aliorum illam sequentium, & supra nu. 7. loquitur, quando probatur consuetudo per testes, non autem per ostensionem Instrumentorum, iuxta consilium Abb. decisio ipsa videtur tenenda, maximè, quia etiam tenet eam idem Crauet. in tract. de antiquit. tempor. Conclusione 1. amplicatione 1. nume. 16. fol. 24. Marant. in tract. de ord. iud. 3. parte, nu. 129. fol. 23. & Paris. consil. 13. num. trigesimotertio 1. vol. quãdo sumus in instrumentis in longinquis partibus celebratis, prout in illa quæstione, multum enim propter difficultatem probationum tribuendum est authoritati Iudicantis, quia quando † sumus in his quę sunt difficilis probationis, lex contenta est ea probatione quæ haberi potest, & aliquando indicijs, aliquando pręsumptionibus, vt habetur per Doct. in l. si quis ex argentarijs, §. fin. ubi latè Ias. de eden. & Marsil. in rubr. de probat. nu. 11. & in dubio pro ualiditate † actus iudicandum est, l. quoties, de rebus dub. & l. quoties, de uerb. obligat. de quo latè tradit Alciat. in tract. pręsumpt. Reg. 3. pręsumpt. 34. maximè, cũ in pluribus † locis vltra montes vigeat huiusmodi consuetudo, quod non apponatur Indictio, vt per Cagn. d. l. si librarius, nu. 24. & quę uiget in Delphinatu, vt p Guid. Pap. quæst. 26. Si tamen † Instrumentum esset confectum in loco propinquo, putarem non sufficere, producere sex uel octo Instrumenta ad probandam cõsuetudinem, per not. per Abb. in d. consil. maximè, cum nullus ex supradictis allegatis Doct. loquatur de tali numero, & Dec. in d. cons. 11. loquitur de ostensione quasi innumerabilium Instrumentorum: ad probandum tamen diuersũ † morem, & uariam consuetudinẽ, sufficeret ostensio pauciorum instrumẽtorum, iuxta not. per Bart. & moderniores in l. semper in stipulationibus, in fine de reg. iur.

4

5

6

7

8

9 Sed an † Indictio in principio unius libri seu quaterni instrumentorum apposita, censeatur repetita in omnibus Instrumentis, & eodem quaterno, seu libro descriptis? & Bar, quem alij sequuntur, in d. §. si initium, concludit, quod sic, modo appareat illa Instrumenta uno anno fuisse descripta, ut quia ille liber est vnius anni tantum, secus, si apparet fuisse ibi scripta Instrumenta etiam aliorum annorum, quia tunc respectu aliorum Instrumentorum non censeretur repetita, & hoc idem sequitur Bald. d. c. inter dilectos, & Cagnol. d. l. si librarius, num. 15. ubi dicit ita se practicasse, & obtinuisse. Si autẽ sit apposita in medio, Bart. in repet. d. §. si initium, numero 14. tenet, in sequentibus illius anni censeri repetitam, si in fine etiam ad omnia suprascripta constet eo anno fuisse celebrata, et uerba Instrumenti in quo est apposita Indictio, possint referri ad superiora ex sui generalitate, alias secùs, vt per eum ibi,

10 num. 15. ubi latè declarat: non † censeretur tamen repetita in Instrumentis alio loco, ubi annus alio tempore inchoatur factis, ut si primum Instrumentum in quo est apposita Indictio, sit celebratum Perusij, ubi annus à natiuitate initium sumit, & cętera Senis, ubi inchoatur ab Incarnatione, quod inducit diuersitas inchoationis anni, ut decidit Bart. d. §. si initium, num. 15. & propterea, ad euadendum opiniones, & difficultates, cauti Notarij ut Ferrarienses, apposito millesimo & indictione, in princ. prothocolli seu libri sceda rum, in cæteris sequentibus instrumentis repetunt eisdem millesimo, & indictione, quo casu, millesimus, & indictio censentur repetitus & repetita.

11 Quid si † notarius ex toto omisit apponere indictionem, an instrumentum aliquam fidem faciat? Bart. in l. admonendi, num. 34. uers. quid si in Instrumento, reperitur defectus, distinguit; aut notarius uiuit, aut mortuus est, primo casu nullã fidem facit, quandoquidem imputandum sit parti non agenti contra notarium ut Instrumentum perfectum reddat, quod faciet tunc notarius saltem authoritate Iudicis interueniente, ut latè examinat Ias. in repet. d. l. admonendi, col. mihi 65. nume. 17. aut uerò non supestes est notarius, & tunc tale Instrumentum saltem faceret semiplenam probationem, & hoc dictum Bart. sequitur Butr. in c. fin. de iureiur. Alex. cons. 59. Viso processu, col. 3. lib. 2. & dicit Caccialup. in repet. d. l. admonẽdi, col. mihi 19. quod dictum Bart. omnes sequuntur. Sequitur Venast. in cons. suo ult. col. fi. & Felin. d. c. 1. num. 7. & Alex. in l. de pupillo, §. qui nunciat, nume. 7. de oper. no. nunc.

S V M M A R I A.

1 *Dies [illegible] post [illegible] nem.*
Di[illegible] ndu[illegible] orum [illegible] fuerit din[illegible] instrumentis a ponuntur.
2 *Dies q[uo]nque modis in Iure accipitur, licet tribus tantum di at A[lciat].*
Dies naturalis habet 24. horas, & incipit à media nocte.
Dies naturalis secundum Alciat. ab ortu ad occasum s[oli]s, & est horarum. 12.
Dies ciuilis secundum Alciat. qui a media nocte usque ad a[li]am mediam no[cte]m protenditur.
Dies ar[illegible] lu[illegible] ma mane [illegible]
Dies [illegible] ns qui [c]ompu[t]ur præ[illegible] nium.
Dies [illegible] m quo partes [illegible]
Co[illegible] one part[illegible] habet.
Di[illegible] p[er] partes intelligitur [ho]rarum 24 [illegible] natural[illegible]
D[ies] E[illegible] in [illegible]
Dies Ecclesiasticu[s illegible] undum A[lc]iat. procedit mor[e] Atheniensium, ab oc[c]a[s]u ut incipiat, & in alium occasum finiat.
3 *Instrumenta si fi[e]ri potest diuerso tempore sunt celebranda.*
Instrumenta no[c]turno tempore [c]elebrata sunt suspecta.
Quod intelligitur quando data opera nocturno tempore celebrarentur.
Male a[illegible] ns o[illegible] lucem.
Instrumenta tam [de] die, quam de nocte celebra[illegible]
4 *N[otarius] non [c]onuincitur de fal[so] licet in Instrumento n[oct]urno [t]empore [cele]brato sub d[ie] celebratum di[c]at.*
5 *Instrumentum nocturno tempore [cele]brat[um] debet præsentibus luminibus, [& i]pse notarius di[c]at partes, & testes, & testes etiam cognoscant partes, ne fraus fiat.*
6 *T[e]stamentis in confi[ci]endis maius est fraudis peri[c]ulum.*
In Instrumento no[ctu] celebrato tria solum luminaria adesse debent.
7 *Notarius si rogetur d[e] Instrumento tempore noctis, si aute[m] me[di]am noctem diem præcedentem debet scribere, si po[s]t mediam diem sequentem.*
8 *Instrumentum eo tempore ce[l]ebratum intelligitur quo actus est consummatus, & sic quo ipsum fuit lectum & publicatum.*
9 *Horam apponere in Instrumento vtile est propter prioritatem, & anterioritatem.*
10 *Notarius ignorans horam, quando conficit In[strumentum illegible] tempore [illegible] scribere a[illegible] m ta[illegible] no[cte], quæ fuit inter diem [illegible] m, & [illegible] m*
11 *Dies est attendendus quo[illegible] us concluditur.*
Conclusio so[l]a attendit[ur] licè[t illegible] plura verba dicantur.
12 *Dies tractatus est attendendus, qu[illegible] tractatu esset faciendum Instrumentum.*
Dies rogationis est apponendus non die [illegible] nsionis Instrumenti.
13 *Dies nomen, vt Martis, Veneris, non est apponendum, nisi obiter per statutum disponatur.*
14 *Dies in vno Instrumento de[sc]riptus [illegible] ur re pe[t]itus in alijs sequentibus, quod declara vt [illegible]*
[illegible] men a[illegible] unt [N]otarij repetentes, Eisdem [an]no, Ind[ic]tione, [illegible] Mense.
Di[es] etiā in medio protho[c]ollo positus in aliquo Instrumento, censetur re[petitus in] se[q]ue[nti]bus.
D[ie]s [p]ositus super coopert[a] prothocolli nō censetur repe[t]itus in In[str]um[e]nt[is].
15 *A[illegible] apposita in margine Instrumentis cen[se]n tu[r illegible] quo Instrumentum celebratum fuit, a[illegible]*
16 *Contraria tamen optnio verior, & crebrior.*
17 *Apostilla, & additiones in margine in[st]rumento appositæ, ad hoc vt dicantur factæ eodem die quo factum fuit Instrumentum, opus est quod notarius id attestetur.*
18 *Quod [t]amen non procedi[t] quando constat manu notarij fuisse scriptas Apostillas, & subiun geretur dat[u]m vt suprà, vel etiam quando su per contentis in apostilla non sit dubium, & num. 19.*
20 *Die apposita in pthocollo si notarius omittat post a apponere in Ins[t]rumento, non per ho[c illegible] tiatur Instrumentum.*
Ori[gi]nali, [&] primæ scripturæ in dubio stādū est.
21 *Die in Instrumento nō apposita, Instrumentum sus[tin]eri nequit.*
Distingue tamen vt hic.
Diei appositio etiam in Instrumentis quæ fiunt ad rei faciliorem probationem exigitur.
Instrumentum corruit die non apposita licèt actus valeat.
Dies omissa potest addi per notariū, vel probari per testes, & sic conualidatur Instrumentum.
22 *Instrumentum carens die facit [se]mi plenam pro bationem si notarius e[st] mortuus.*
23 *Notarius propria auctoritate diem omissam cor r[ig]endo errorem suum potest apponere.*
Dies est [v]num de concomit[a]ntibus Instrumentum sine quo stare non potest.
Notarius qui non apposuit diem nondum est functus officio suo.
Notarius potest cogi per partem edere Instrumentum vt hic.

24 *Notarius potest corrigere Instrumentum in continenti, vel infra modicum interuallum.*
Notarius non potest ex post facto Instrumentum corrigere quoad substantialia.
Notarius etiam post annum potest corrigere errorem omissionis diei.
Notarius an possit corrigere errorem, & addere diem omissam, hoc totum residet in pectore Iudicis.
25 *Compensatio apposita ad debitum liquidum debet incontinenti probari.*
26 *Notarius infra tempus arbitrio Iudicis moderandum, poterit omissum diem in Instrumento apponere, & Iudex debebit arbitrari an sit verisimile notarium posse recordari de illo die.*
27 *Dies omissa per errorem non potest addi a notario, quando est certa que ... erroris, ... mandante Iudice.*
28 *Dies omissa in Instrumento potest addi per notarium quando adhuc Instrumentum non est leuatum parti, nec data copia.*
29 *Dies per errorem omissa potest suppleri per Notarium quando dies non est de substantia, vt in hypothecaria.*
30 *Notarius debet in dubio Iudicis auctoritatem adhibere, maximè si non potest facere constare de tempore circa diei appositionem in Instrumento.*
Notarius indistinctè tenetur circa dies omissa appositionem in Instrumento Iudicis auctoritatem adhibere.
Et ità communiter tenetur.
31 *Notario volente diem omissam in Instrumento apponere & propterea Iudicis auctoritatem inuocante, Iudex debet considerare an notarius sit bonæ famæ, & an alteratio diei sit allatura præiudicium, vel non.*
32 *Notarius si apposuerit diem erroneũ, non potest delere falsum, & apponere verum sine auctoritate Iudicis, secundum aliquos.*
Contrariam opinionem alij secuti sunt, quæ etiam est verior.
33 *Notarius omissa die certa, poterit referre ad diem, qua fuit factus actus notabilis, & valebit Instrumentum, quando tamen constat quo die fuit factum Instrumentum.*
Certum esse aliquid per se, vel per relationem ad aliud, sunt paria.
Pro Actus validitate in dubio interpretatio fieri debet.
34 *Notarius si retulit se ad diem omnino incertam, licet non apposuerit mensem, facit nihilominus validum Instrumentum.*
Taciti & expressi idem iudicium.
35 *Notarius si diem non ità certam apposuit, puta diẽ Paschatis Resurrectionis, uel diẽ Veneris Sancti, qui ex cursu Lunæ variantur, nõ facit validum Instrumentum secundum Bart. Auctor tamen dissentit.*
36 *Instrumenta de contractibus inter partes celebrata ... de ... feriatis ... diebus ... nt.*
37 *Notarij ... Instrumenta d... nisi immineat pietas, aut necessitas ... ant.*
Instrumenta actuum contentiosæ Iurisdictionis diebus feriatis confici nequeunt.
38 *Tutoris datio quæ fit sine inquisitione etiam die feriato in honorem Dei celebrari poterit.*
Inuentarium potest confici die feriato quando de Inuentario per tutorem faciendo.
Administratio per decretum Iudicis decerni potest ... feriata.
P... pupillis ... mi... contra ... concernens.
39 *De ... minoris, ... voluntaria ... adm... alique ... tradi... inter..., ... in...*
Decretum Iudicis super al... minoris interponi potest, etiam die feriata ... honorem Dei, secundum Castr.
40 *Decretum est voluntariæ iurisdictionis.*
Decretum iudicis super alienatione rei minoris ... die feriata in honorem Dei, sed nec etiam in ferijs messium potest interponi, quæ est crebrior sententia.
41 *Hora non est necessariò apponenda in Instrumento nisi ratione horæ possit nasci dubitatio, quod exemp... fica ... ut l...*
42 *Hora appositio prodest ad probandam prioritatem a...ns.*
Prioritas ... hora, & min... ... tam ...
Prior ... tem... in iure ... cautelam ... l apponenda, & quare.
Instrumenta duo si reperiantur celebrata eadem ..., ... alterum tantùm habeat horam, habens horam præfertur non habenti.
Instrumentum habens diem ...rtum, præfertur ha...nti ... tum.
43 *Hora appositio non prodest, quando alter, qui ... Instrumento horam non habenti possidet.*
Hora tempus ... multum in consideratione.
44 *Horæ appositio si non est solita apponi reddit scripturam suspectam, & facit præsumi dolum.*
Horæ appositio multum prodest ijs, qui aliquid facere debent intra certum spacium temporis, quod finitur certa parte diei.
45 *Tempus decem dierum datum ad appellandum currit de momento ad momentum.*
Appellans ultima die, si non inserit horam, tenetur probare per testes appellasse antè lapsum decem dierum.
46 *Appellans ultima ... tenetur horam apponere.*

GLOS-

GLOSSA QVINTA.

Post Indictionis appositionē, in Instrumento debet apponi dies; qui diuersimodè secundum locorum consuetudinem apponitur, vno ex quatuor modis, † quos ponit Spec. in d. §. 2. uersic. post indictionem, licet Bart. in repet. d. §. initium, nu. 16. duos tantum ponat; primo modo, prout ipse dicit seruari Bonnon. secundum Roland. sic, primo die Septembris, secundo die intrante Sept. vsque ad medium inclusiuè, & sic ad diem 15. postea dicitur 15. die exeunte Septe. vsque ad penultim. diem, quo dicitur, die penul. Septe. & die vltimo Septe. Si uerò mensis habeat 31. dies dicitur vsque ad 16. intrante postea in sequenti, ut supra dictum est, & numquam prima die ponitur intrante, nec penul, vel vltimo exeunte. Secundo modo, & hoc dicitur seruari in Regno Siciliæ, ponitur dies sine illa dictione, intrante, vsque ad medium mensis, post medium, exeunte, ut supra, in 1. modo. Tertiò modo ponitur dies per Calendas, Nonas; & Idus, de quibus latè differit Specul. d. verf. Io. Andr. in data lib. 6. glos. & Alcia. in l. cum bissextus, ff. de verb. signif.

Quartò, & vltimo modo, quod seruatur in Curia Romana, ut per Specul. ibi, ascendendo gradatim, 1. 2. 3. Sept. vsque ad finem, & hoc vt dicit Bart. d. nu. 16. communiter seruatur, sed in hoc non est uis, quia seruanda est consuetudo.

Præterea est sciendum, diem quinque modis in Iure accipi diuersimodè, & latè prosequitur Ias. post alios, † in l. more Romano; de fer. licèt triplicem tantum ponat Alciat. in l. 2. §. cuiusque diei, ff. de verb. signifi. Primus est Naturalis, habens 24. horas, incipiens a media nocte, & altera media nocte finiens, more Romanorum, quē ex Macrobio diuidit Ias. in partes, in d. l. more, in princ. Sed Alciat. d. §. cuiusque diei, hunc naturalem ab ortu ad occasum Solis esse affirmat, authore Censorino, & hunc horarum 12. fuisse; Ciuilem verò illum esse dicit, qui à media nocte incipit, & altera media nocte finitur, qui apud Gallos Germanosque plerisque in locis est in vsu, quem Ias. naturalem appellat.

Secundus Artificialis, qui tantùm comprehendit lucem à mane ad vesperas, & sic quādo Sol est super terram, c. si perfodiens, de homicid. cum alijs ibi adductis per Ias. & hoc modo dicitur à Dyan. Græcè, quod Latinè dicitur, claritas, ut per Dom. in c. fin. §. in festiuitatibus, pen. col. de sent. excō. in 6.

Tertiùs est Legalis, seu emergens, qui computatur præcisè de momento ad momentum, l. 3. §. minorem, de minor. Ias. vbi supra.

Quartus est Conuentionalis, secundum quod partes conueniunt, quia ex conuentione partium contractus vim habent, l. contractus, de reg. iur. l. prima. §. si conuenerit, depofit. qui in dubio aliter per partes non declarato, est horarum 24. & sic Naturalis, l. eum qui certarum, ff. de verb. oblig. et latè Ias. d. l. more.

Quintus & vltimus est dies Ecclesiasticus, qui diuersimodè incipit, vt prosequitur latè Ias. ibi, licèt Alciat. d. §. cuiusq; diei, simpliciter more Atheniensium ab occasu Solis incipere, & in occasum finire censeat, c. 2. de fer. cuius dictum procedit iuxta terminum d. c. 2. His quatuor vltimis igitur diebus omissis, quia non faciunt ad Rhombum, solùm super 1. quem Alciat. Ciuilem uocat, cæteri verò Naturalem appellant, initium, & finem media nocte habens, d. l. more Romano, & c. consuluit, de offic. deleg. verba sunt facienda.

Debet igitur animaduertere notarius, vt Instrumenta scribat, & conficiat de die, si res patitur, vel periculum non sit in mora: quia Instrumenta celebrata nocturno tempore; sunt suspecta, vt tradit Bald. in d. c. 1. nu. 5. & ibi sequitur Felin. † nu. 9. de fide Instrum. & sequuntur Ias. d. l. more, in fine, & Ias. & Alciat. in l. non minorem, C. de transact. & Dec. in d. c. consuluit, nu. 5. verf. vltimo notandum, vbi dicit, quòd cum hoc casu sit præsumptio contra clàm actum facientem, fortiores & clariores probationes requiruntur pro validitate actus: quod procedit, quando dedita opera, non casu, nocturno tempore celebraretur Instrumentum, vt ibi per eum: quia qui malè agit, odit lucem, d. c. consuluit, cum concord. licèt valeant Instrumenta tam celebrata de die, quàm de nocte, d. l. non minorem, ubi cōiter omnes; nec notarius † conuinci potest de falso, licèt in Instrumento, noctu celebrato, dic tali celebratum scribat, ut tradit Innocen. & communiter omnes, in d. capitulo consuluit, & communiter tradunt Doctores in dicta l. non minorem, & in dicta lege, more; Si tamen notarius † instrumentum nocturno tempore conficit, debet curare, ut accedantur lumina, & ut partes & testes dignoscat, & testes partes etiam cognoscant, ne fraus fiat, ut nota. Doctores post Bart. in d. l. non minorem, maximè in testamentis; † ubi maius est periculum, & propterea saltem tria luminaria adesse debent, l. 1. §. tria luminaria, ff. de

uent.inspic. per Moder. in l.non minorem, Ias.in cons.50.Placet consult. lib. 3. & Durant.in tract.de arte testan.tit.2.Cant.8. nu. 3. Cagnol. d.l.si librarius, nu.72. Et si notarius rogetur de instrumento, seu testamento

7 † tempore noctis,debet apponere diem præcedentem, si ante mediam noctem celebratum sit instrumentum, diem verò sequētem,

8 si post mediam noctem:& in hoc, hora† consummationis actus, scilicet non qua scripsit, sed qua legit & publicauit,est attendenda,ut per Ioan. Andr.in addit.ad Specul.§.2.in addit.incip. Hora diei. Felin.in c.pastoralis,nume.7.de Rescriptis. Bald.Imola, & Alexan. in l. si quis eum, §.1.de vulg.& pupil.& per Alex.& Modern.in d.l.more,& Cagno.d.l. si librarius,nu.72. Et est utile apponere ho-

9 ram, propter † prioritatem, & posterioritatem, vt per Bald.& Felin. in d. c.consuluit, de quo dicetur infrà latius. Sed si notarius

10 ignoret horam, † & sic quem diem possit scribere,ut quia nesciat adhuc sit lapsum dimidium noctis, potest scribere actum tali nocte, quæ fuit inter diem 11. & 12. Septembr.vt per Ang.& alios,in l.in usucapionibus,de usucap.per Alex.& Ias.in d.l. more, & Felin.d. c.consuluit, nu.6. Et sicut est attendenda hora consumationis actus;& sic conclusionis, ut sciatur quis dies sit contra-

11 ctui inscribendus, ita etiam dies † est attendendus, quo concluditur, si fortè tractatus per multos dies duraret, ut tradit Bald. in l. contractus,nu.7.col.3.vers.quæro de die,C. de fide instr. Felin. d.c.1.nu. 8. vbi Dec. nu. 10.nã conclusio sola debet attēdi, licèt inter partes plura verba dicantur; text. est melior de Iure, secundum Bald. ibi; in l.si voluntate, C.de rescind.vend.quod etiam tenet Socin. cons. 214.col.3. Paris. cons. 162.nu.22.

12 23.4.parte,quod intellige, nisi † de tractatu ipso esset faciendum Instrumentum,vt quãdo alienatur res Ecclesiæ 12.q.2.c.fine, c.1. cum glos.in verbo,tractatus,vbi not.de reb. Ecclesiæ non alienand.lib.6.& per Spec.tit. de locat. §. sequitur, uers. Item quod dixi de tractatu, Paul. de Cast. cons. 91. Super eo quod quæritur, in fine. Alex. cons. 16. Viso Instrumento locationis,col.2.lib.4.& Paris. cons. 36. nu. 10. vol.4. & per Fab. de Monte S. Saui. d.tract. de emp. & vend. quęst.5. antepen.col.quia illo casu etiam dies tractatus inserendus est Instrumento, & dies rogationis est apponendus,non dies extensionis Bar. d. §. si initium, nu. 16. Spec. d.§.2. col.pen.vers.debet etiam Instrumentum,Fe

13 lin.& Dec.d.c.1. Nomen verò diei, †ut Martis, uel Veneris necessariò non exigitur,nisi statuto aliud disponatur. Felin. d.c.1.nu.10. post Alber. in 1.parte Statut. quæst. 140. & Dyn.ibi, per eum allegatos, quod vltimum refert Ias. in l. 1.5.col.de lib.& posthum.

14 Sed an † dies in vno Instrumento descriptus, censeatur in sequentibus repetitus? & dicendum est,quòd sic,per text.in d.§.si initiū;sepissimè allegato,quod tenent Doctor. ibi,post Bart. pluribus concurrentibus, de quibus etiam dictum fuit suprà, in Glos. 2. in pen.q.nu.4. Et primò hoc procedit,in libro seu quaterno Notarij ligato,uel in duobus uoluminibus quæ habentur pro uno, ut quia continuantur ex sermone finis præcedentis,& principij sequentis, non autem in filijs Notariorum simul non ligatis. Secundo, quod inter Instrumentum diem habentem,& sequentes, non sit aliud instrumentū diuersum annum, uel mensem habens, uel nō sit aliquod spacium dimissum, seu cartæ vacuę,quia censeretur Notariū uoluisse aliquid diuerso die scribere in illo spacio, & tā to magis,si sit appositus millesimus, & relictum spacium pro die;uel unum Instrumentum celebratum fuit in uno loco,ut Florentię,aliud remotiori, ut Perusij:quia tunc nō esset uerisimile eodem die fuisse confectū utrumque; similiter hoc procedit in paucis instrumētis secus si numerus est adeò magnus ut uerisimile non sit, Notarium unico die omnia scripsisse;quod plurimum in arbitrio iudicis consistit. Solent cauti Notarij ut Ferrarienses, ad euaden. opin. in instrumētis eadem die celebratis, dicere,eisdem millesimo,Indictione, mēse,& die; & ita nullum dubium est, quin censeatur repetita dies: & quod dictum est de die in initio instrumenti apposito, procedit in eo,qui apponitur in medio libri respectu sequentium, secus uerò,si in fine sit appositus,secundum omnes, in d.§.si initium, nisi secundum Bart. ibi in lectura, sit expressum, quod dies ad omnia supradicta referatur,ut qa dictū est,acta sūt rūt oīa supradicta, &c.anno &c.die,&c. de quibus habet latè in dicta repe.d.§.si initiū, quę Bartol. inscribitur; Non etiam censeretur repetita dies quę fuisset apposita in principio libri,seu coperta libri Notarij,hoc modo.hic est liber Rogationum,& contractuū scriptorum per me talē Notariū,anno millesimo &c.die tali &c.quia tunc illa inscriptio non est communis cęteris instrumentis, sicut,si in uno instrumēto esset apposita dies; Secus si Notarius diceret, hic est liber cęptus scribi per me notarium tali tempore,& tali die,ut not.in d.repet.d.§.si initium,ante fin.& sequitur Alex.in cons. 147. Ponderatis his,col.3.uers.respondet,2.uolume.

Et quæ dicta sunt de instrumentis eodem libro

libro scriptis, & conglutinatis, quod eodem die scripta censeatur per d. §. si initium, pro-
15 cedere uidentur etiam † in apostillis in margine instrorũ additis, q̃a cẽsentur additę eo die quo scriptũ extitit instrm, ut tradit Bal. in rub. C. de fide instr. 8. col. nu. 29. Vers. mõ incidit hic q̃ỡ, & sequit Alc. in d. cõs. 147. d. col. 3. licèt dubitauerit in d. §. si initium, nu. 8. cõtraria tamen opinio uerior, & crebrior est, scilicet, quod dies nõ censeatur repetita respectu dictarum additionum & apostil-
16 larum, tenet Io. Andr. in † addit. Spec. in tit. de instr. edit. §. ostenso, in addit. insp. dixit Rolandin. & Bald. Ang. Paul. & communiter omnes, in l. si unus, C. de testam. Paul. de Cast. cons. 38. Dubium facit, latè Felin. plures allegans, d. c. ex litteris. nu. 10. 5. declaratione, in d. c. 1. ad fi. de fide instr. Corn. cons. 60. In hac consulatione, 2. col. lib. 4. Socin. cons. 277. col. 5. uers. nec obst. Dec. cons. 399. col. 3. vers. & augetur suspicio, Marsil. sing. 466. Quoniam multi, Zuccar. in l. fin. C. de edic. di. Adr. tol. nu. 291. nisi in subscri-
17 ptione notarius † attestetur dictas Apostillas, & additiones dicto tempore addidisse manu propria, ut per Anchar. cons. 242. Prius de ui probationis. & per Ias. in d. l. si unus, & Felin. d. 5. declaratione, & Corn. d. cons. 60. & per Crauet. cons. 104. nu. 17. Li-
18 mitatur † tamen supradicta communis opin. non procedere, quando notarius in Apostilla adderet, datum ut supra, & constaret
19 fuisse scriptum manu notarij, uel † super contentis in Apostilla non fit dubium, ut latè trad. Crauet. cons. 89. 1. & 2. col.

20 Illud autem sciendum est, quòd si † dies fit apposita in prothocollo, licet notarius in Instrumento postea omiserit apponere, ualet Instrumentum. Spec. d. §. col. 4. vers. quid ergo si in not. seu prothocollo, Ias. repet. d. l. admonendi, col. 65. nu. 17. & Roman. Sing. 235. Tu scis, ubi dicit se iudicasse in causa magna; & sequitur Felin. in d. c. 1. nu. 11. & latius in d. c. ex litteris, nu. 2. nam standum in dubio est originali, & primæ scripturæ, ut per eum ibi, & in c. q̃m contra, num. 10. vbi Dec. nu. 14. de prob. de quo infra ẽt dicetur.

21 Quid si dies † sit omissa, an Instrumentum sustineri possit? In quo distinguendum videtur inter cõtractus qui fiunt in scriptis, seu in quibus necessaria est scriptura, & est de substantia; & eos, qui tantum ad rei probationem fiunt, secundum opin. nonnullorum, quos refert Spec. in d. §. Instrumentum, uers. quid ergo si dies, in fine, quam approbat Guid. Pap. allegata quæst. 582. Reperitur, ut primo casu Instrumẽtũ nõ ualeat, secundo sic; Sed hæc opin. ita simpliciter intellecta, communiter damnatur, ut per Spec. d. vers. quid ergo, & Alex. allegato cons. 66. col. 3. 1. vol. quia etiam in instrumentis quæ fiunt ad rei faciliorem probationem, exigitur appositio diei, ut supra in præludijs, in 4. requisito conclusum est; Debet igitur dicta decis. Guid. declarari: quia si contractus exigit scripturam, & tũc uerum est, nedum instrumentum, sed etiam actum, & contractum ipsum non ualere, quia non est locus correctioni, de qua infra dicetur, per l. contractus, C. de fide Instr. & not. Felin. in d. c. ex litteris, nũ. 10. Si verò scriptura non est de substantia, & tunc si dies sit omissa, & non possit addi, vt quia notarius non recordetur, uel non possit probari, & tunc, licèt actus valuerit, instrumentum tamen corruit, nec hoc negat Guid. Pap. sed si per notarium corrigatur, & addatur, uel per testes probetur, tunc benè sustentatur instrumentum, ut infrà dicetur: & hoc est quod dicitur in d. decisione instrm secũdo casu ualere, quia ita demum ualet, si de die constare potest; Quod uerò dictum est instrumẽtum carens die, probationem non facere, limita,
22 nisi † notarius esset mortuus, q̃a tũc faceret semiplenã probationẽ, ut per Bart. in d. l. admonẽdi, n. 34. de iureiu. cũ alijs alleg. p Venafr. cõs. ult. col. ult. ut dixi s. in gl. 4. q. vlt.

Sed an notarius huiusmodi diem omissam corrigendo errorem suum, propria au-
23 thoritate addere possit? in quo Articulo di- uersimodè † loquuti sunt Doctor. sed pro ueritate habenda, facias Cõclusionem cũ limitationibus infra sequentibus; Quod notarius omittens apponere diẽ in instrumento, ex quo est unum de concomitantibus instrumentum, sine quo stare non potest, c. Abbate sanè, uers. præfat. de re iud. in 6. quia nõ est functus officio suo, & posset per partem cogi edere instrumentum cum die, Bart. trad. in l. admonendi, num. 34. de iureiur. poterit propria authoritate ipsum diem addere, si de eo recordetur, ita Bart. in d. l. si librarius, de reg. iuris per iura per eum ibi allegata, & in cons. 197. Reperitur instrm; Sequitur Vital. de Gamba. tract. Claus. in Claus. de errore notarij, 2. col. nu. 38. & uidetur sequi Alex. cõs. 190. nu. 5. in 6. uol. Sequitur Guid. Pap. d. q. 582. Lanfr. in pract. uerbo, instrumentorum productiones nu. 37. Dom. in d. c. Abbate, col. fi. Felin. in d. c. ex literis, 2. col. Moder. in d. l. si librarius, & Paris. cons. 28. num. 41. & seq. 2. uolum.

24 Primò igitur limita, † q̃n hoc fit incõtinẽti, nõ autẽ ex interuallo, secundũ unà opin. quam ponit Spec. in d. §. Instrm, uers. sed nũ q̃d cõfecto, & sequunt Bar. & Bal. in l. Imperator,

rator, 1. & 2. lectura. & Bald. in c. publicato, in prin. 1. col. de elect. & Alex. cons. 70. Viso processu, 3. col. in 1. uol. ubi dicit incõtinen ti. i. infra modicũ interuallum, notariũ posse corrigere instrumentum; Et huius mentis uidetur esse Alciat. in tract. præsump. Reg. 3. præsumpt. 13. nu. 6. ubi dicit communem esse doctrinam, quod ex post facto notarius instrumentum corrigere non possit, quò ad substantialia; Hoc etiã expresse tenet Gram mat. cons. 24. nu. 8. Sed contra hãc primam limitationẽ est decis. præallegata Guid. Pap. ubi tenet, etiam post annum notarium posse corrigere errorem omissionis huiusmodi; & propterea melius esset dicẽdum, hoc totum

25 † in pectore iudicis residere, l. 1. §. fi. de iure deliber. prout in simili not. Doctor. de com-

26 pensatione, † quę opposita ad debitum liqui dum, debet incontinenti probari, l. fin. C. de compens. nam & illud intelligitur infra tempus arbitrio iudicis moderãdum, ut per Io. Fab. Ang. & Ias. in §. in bonę fidei, Instit. de action. ubi Ias. nu. 73. dicit esse communẽ opi. ut arbitretur, an sit uerisimile notarium potuisse recordari de dicto die, & maximè quia ex Doctor. præallegatis multi intelligunt ex interuallo, scilicet post datam copiam parti, ut infrà dicetur.

27 Secũdò limita hoc procedere, quãdo † non est orta quęstio erroris, tunc enim non potest addere, nisi iudice mandante, Baldus in rub. C. de fide instr. col. 7. uers. sed pone quod tabellio, nu. 25. & sequitur Lanfr. d. nu. 32. Felin. d. c. ex literis, nu. 8.

28. Tertiò limita, quando † adhuc non est leuatum instrumentum parti, seu data copia; ut per Spec. d. uers. sed nũquid cõfecto, in 2. opin. Bal. d. rubr. nu. 25. & in l. 1. C. de Iusti. Cod. confir. & in l. Imperator. 2. & 3. lect. Vital. d. tract. cat. 38. 3. col. Alex. cons. 190. nu. 5. Socin. consil. alleg. 98. nu. 17. in 3. uol. Felin. d. c. ex literis, nu. 8. & Dec. d. l. si librarius, nu. 6. & Paris. d. cõs. 28. n. 42. & Gram. d. consi. 24. nu. 9. Calcan. cons. 48. col. fin. & Cagnol. nu. 26. d. l. si librarius.

29 Quartò limitatur hoc procedere, † quãdo dies non esset de substantia, prout in hypothecaria exemplificat Ang. d. l. Imperator. sequuntur Dec. & Cagnol. d. l. si librarius.

30 In dubio † tamen notarius debet adhibere iudicis authoritatẽ, maximè si non põt facere constare de tẽpore, ut consulit Spec. d. uers. sed nunquid confecto, quem commendat ibi Ioan. Andr. in addi. & Dom. d. c. Ab bate, & sequitur Bart. in d. l. Imperator, ubi Bald. in. 1. & 3. lectura tenet indistinctè, iudicis authoritate opus esse; quod etiam tenet in tit. de pace Constant. §. pacta; & sequitur etiam dictum Spec. Ias. in d. repet. l. admonendi, col. 65. nu. 27. & latè Felin. d. c. ex literis, nu. 6. ubi dicit communiter teneri, & Dur. tract. de arte testan. tit. 10. Caut. 4. qui

31 iudex † secundum Ioan. Andr. & Dom. suprà, & Cagnol. nu. 27. d. l. si librarius, considerabit, an notarius sit bonę famę, an altercatio diei sit allatura pręiudicium aduersario, uel non, & similia.

Si uerò notarius non omiserit apponere

32 diem, sed erroneè apposuerit, an possit † corrigere errorem delendo falsum, & apponẽdo uerum, & tunc quod non possit indistinctè sine authoritate iudicis, tenet Bar. d. l. si librarius, sequitur Anton. de But. & Felin. in d. c. ex litteris, 2. col. Vital. d. tract. car. 38. 1. col. sed Dec. in d. l. si librarius, nu. 6. & Cagnol. post Domin. nu. 27. & Paris. d. cons. 28. nu. 41. tenent contrarium; quę opin. uidetur uerior, maximè extra casum limitationum suprà dictarum.

Sed quid si notarius non apposuit diem

33 certam in instrumento, sed retulit † se ad diẽ qua fuit factus aliquis actus notabilis, ut quia dixit Actũ Ferrariæ, die quo Hercules secundus creatus fuit Dux. numquid instru mentum ualeat? Bart. similem quæst. mouet in d. repe. §. si initium, nu. 17. sed non soluit; uel fortè est corruptus, in quo uidetur dicẽdum instrumentum ualere, quia parũ fuit aliquid esse certum, per se, uel per relationẽ ad aliud, l. ubi autem, §. illud, de uerborum obl. l. certum urbi. not. ff. si cert. pet. Vnde est concludendum, quòd aut cõstat quo die fuerit facta dicta creatio, per testes, uel per authenticam scripturam, & instrumentum sustinetur, maximè quia in dubio pro ualiditate actus est facienda interpretatio, l. quoties, de reb. dub. & l. quoties, de uerb. oblig. secus uerò, si de eo non potest constare, quia nullo modo põt dici instrumentum ad diem certum posse habere relationem.

34 Quid mõ si notarius † retulit se ad diem omnino certam, ut quia dixit, actum die natalis Domini, anno tali, an Instrumentum ualeat, maximè quia non est appositus mensis? Bart. d. repet. nu. 23. tenet ualere, cuius sententia de ęquitate procedit, licèt mensis non appositus sit de substantia, quia satis uidetur mensis appositus, cum clarum sit dictum Festum semper die 25. Decembris celebrari, tacitè enim si non expressè censetur appositus, & taciti, & expressi idem est iudicium, l. cum quid, si cert. pet.

35 Sed si notarius † posuit diem non ita certam, ut festum Pascatis resurrectionis, uel diem Veneris Sancti, quæ ex cursu Lunę uariantur, putat Bart. ibi, d. nu. 23. non ualere instru-

[illegible] putarem, in locis in quib. uniform[illegible] tum, [illegible] rumen [illegible] positis [illegible] Lusiae variis [illegible] lapsum diem [illegible] quae supra dixi, maxime, [illegible] semper est facienda.

36 Quaero an [illegible] diebus feriatis in honorem Dei [illegible] rata, & si quidem [illegible] inter partes celebrati, vel uoluntariae Iurisdictionis [illegible] mancipationis, manumissionis, [illegible] nis, [illegible] lent, & est text. in [illegible] C. de fe[illegible] quod [illegible] fer. §. sequitur [illegible], & uers. Pr[illegible] & [illegible] 16. & [illegible]

37 fer. & C[illegible] l. d. l. si [illegible] rarius, nu. 76. † licet secundum Abb. d. c. fin. nu. 18. [illegible] talia facientes, si non imminet nec[illegible] vel pietas, quod tenet Ang. [illegible] Summa Angel. verb. feriae, nu. 49. [illegible] actus [illegible] Iurisdi[illegible] quirunt partis [illegible] l. actus, [illegible]

38 Et propterea infertur, † quod datio tutoris quae sit sine inquisitione, etiam die feriata in honorem Dei fieri potest, [illegible] habent, §. quoties, de tut. & [illegible], ubi hoc tenent Iac. de Are. [illegible] ff. de tutor. & cur. dat. ab h[illegible] Bald. d. l. actus, ubi etiam tenet [illegible] posse confici Inuentarium, & decretum [illegible] ratio per [illegible] etiam tenet Spec. in d. § [illegible] in dixi, nam est actus [illegible] quia de pupillis, & [illegible] Abb. d. c. fin. [illegible] nu. 15. & sequuntur Al[illegible] & Ias. [illegible] 2. §. [illegible] untur. ff. de fer. & Bertrand. cons. 87. [illegible] Et eadem ratione uidetur dicendum

39 dum in decreto Iudicis super † alienatione rei [illegible] iuxta l. magis puto, §. non passim, de rebus eorum: quia ex quo est uoluntariae Iurisdictionis, non admittitur aliquis [illegible] praetendens proprium interesse [illegible] causae cognitionem, potest interponi die feriato etiam in honorem Dei, ut tenent [illegible] de [illegible] d. l. actus, ubi miratur de D[illegible] ribus formantibus hanc quaestionem, [illegible] pro cuius opin. facit illa ratio & text. quod

40 decretum † voluntariae Iurisdictionis, ut etiam sentit Alciat. in tract. praesumpt. Reg. 3. praesumptione 10. nu. 4. sed contra tamen Paul. est crebrior sententia, quam tenet in [illegible]n. Specul. in d. §. 2. de fer. in fine, & ibi sequitur Io. And. in Addit. Idem tenent Iac. de Are. Cyn. Bald. & Salic. in d. l. actus, Ant. & A[illegible] b. d. c. fin. de fer. Guido Pap. quaest. 21[illegible] An[illegible] in fine, & Alex. loquens [illegible] in l. pen. in fi. ff. de fer. ubi h[illegible] contrarius, & R[illegible] cons. 6[illegible] n. 4. uers. [illegible] non ualuit, 4. vol.

Sed an notarius debeat apponere horam in instrumento celebrati contractus, & non esse necessariam apponi, tradit Io. Andr. in

41 addit. † ad Specul. d. §. 2. de Instr. edit. incip. hora diei. Idem tenet Io. Fab. in §. item uerborum, nu. 3. de inut. stip. Instit. & sequuntur Felin. in d. c. 1. de fide instr. nu. 12. & Dec. nu. 10. ni[illegible] tione horae possit nasci dubitatio, ut quia sit instrumentum, in quo decretum debet interuenire iudicis, quod non potest interponi die feriata, ut in praecedenti quaest. conclusum est, al quo die feriato in sero, uel in mane tantum, ex forma [illegible] uel in actibus Iu[illegible] s, qui hora Iuris, ue[illegible] consueta fieri debent: nam tunc de[illegible] de [illegible] uel hora [illegible] dubitationem. Ita consulit Bal. faciendum esse in d. l. Imperator, 1. lectura, col. 3. num. 4. & idem tenet ad euitandum scrupulositatem, in l. fin. C. de edic. diui Adr. tol. 3. uers. quapropter interdum, nu. 9. & l. cum proponas, per glos. ibi, in uerbo omnis, C. de interd. matr. & ne uagetur in incerto. Idem tradit in l. praescriptione, col. 6. uers. Et est simile in instrumentis, C. si contra ius, uel util. publ. & sequuntur Felin. & Dec. in d. c. 1. & Ias. in l. 1. §. editiones, col. 1. ff. de edē. & Vital. d. tract. Clauf. car. 38. in fi.

Proderit etiam horae appositio ad proban-

42 dum prioritatem actus, quia prioritas † etiam considerattur in spacio horae, glos. in l. si ex pluribus, §. fin. ff. de solut. Bald. d. l. Imperator, nu. 4. col. 3. Vital. loco pr[illegible] to & Felin. d. cap. pastoralis, nu. 5. de. Rescr. immo etiam minoris temporis, Bald. in l. de rebus, C. de donat. ante nupt. etiam modici. Socin. in l. qui duos, 2. col. ff. de reb. dub. & etiam puncti, dicit Dec. d. cap. pastoralis, nume. 5. ubi plures allegat, vt qui prior sit in tempore, potior sit in iure, iuxta Reg. qui prior, de reg. iur. in 6. cū simil. & idē Dec. cōs. 689. in princ.

Et cautela est, apponere horam: quia si duo instrumenta reperiuntur celebrata eadē die, & alterum habet horam appositam certam, praefertur habenti horam, per ea, quae trad. Cyn. Bald. & Salic. in d. l. de rebus, qui concludunt, instrm habēs diem certam, praeferendum esse habenti tempus, uel diem incertam, quod tenent Socin. Ias. Ruin. Aques. & Ripa, in l. 1. in primis col. sol. matr. Curt.

iun. in

iun.in repet.d. l.fin.C.de edic.diui Adr tol. nu.34. & Do.Vber.Zuccard.in eiusdem l.repet. nu.415.& ante eos Dec. in cōs.169.col. fin. quod maximè procedit, quando neuter
43 possidet quia si alter † possideret hora appositio non obesset possidenti, ut tenet Bald.in uel.in trac.de.to.9.parte,in 2.priuile. in fine, & declarat Dec.in d.c.pastoralis, ... & in l.in ambiguis, pro dote, ut etiam [illegible] tur Cagnol. de reg. iur. & hanc opinionem [illegible] tur Mar. Sing. 119. Hora, & uidetur [illegible] Afflict. decis. Neapol. 387. numero 5. in fine allegando Socin. in d.l. t.& ibi num.4.dicit tempus horæ esse multum in considera tione, & Ripa in l. si debitor, num. 10.de pignor.& secundum hanc finisse indicatum dicit Cassad. in deci. uigesima in titulo de prebend.

Prędicta tamen Conclusio,nō nullos habet contradictores, quia contra tenet Socin. sibi cōtrarius in cōs.67. .uol.Fe.in.in d.c.pastoralis,nu.5.Crot.in l. t.6.col.sol.matr.ubi etiam legendo sequitur Alciat. & tenet hoc etiam Alciat. in tract.præsumpt.3. Reg.præsumpt.43.in fin.ubi dicit,istud clarius procedere, quādo in talibus scripturis non soleret
44 apponi hora, quia ista appositio † non solita, redderet scripturam suspectam, et vidi consultum per tres famosissimos Iurisconsultos in quadam causa Duelli,quorum consilia habeo manuscripta, tenentes hanc opinionem contrariam, quod in casibus in quibus regulariter non solet apponi hora, si apponatur,propter nimiam cautelam,facit presumi dolum, iuxta not. per glos. in l. [illegible] sub conditione,in glos. prima,de cond. & inst. & per not. per Doct. in l. testamentum, C.de testam.ubi Moder.Et certè,fateor, me uidisse semel instrumētum in quo cautè erat apposita hora insolitè,& contra stilum illius notarij,quod non modicè fuit suspectum:& nisi his fuisset concordia sopita, testibus, qui asserebant alia hora fuisse celebratum, fuisset reprobatum; puto tamen,quod precedēs opinio propter auctoritatem tantorum Doctorum eam tenentium,in iudicando & con sulendo seruaretur in practica.

Notandum tamen est secundum Io. And. in d.add.in uerbo, [illegible], appositione hore multū prodesse his qui aliquid facere debent infra certum spatium temporis, quod finitur
45 certa parte diei,vt in tpe decē dierum dato rum ad appellandum qui currunt de momē to ad momentum,l. 1 §.[illegible],uer. quid ergo, cum glos.ff.quando appell.fit.Ias.in l. more 2.col.de fer.quia appellans ultima die, si nō inserit horam, [illegible] probare per testes,appellasse ante lapsum decem dierum,& quod
46 tali † casu appellans [illegible] [illegible] Rep. & [illegible] Fel. [illegible] p. [illegible] id [illegible]

Tempore pontificatus Sanctissimi in Christo Patris, & Domini nostri Pauli III. diuina fauente clementia Pontificis Maximi.

SUMMARIA

1 *Anni Pontificis solent apponi in Instrumentis, & quomodo*
2 *Anni Pontificis solent appon. enumerando a [illegible] cremento.*
Instrumentum ualet etiam omissis annis Pontificis, quando non [illegible] qui non [illegible] nantur.
3 *Ferraria est de terris Ecclesiæ, [illegible] seruari ius Canonicum.*
Instrumenta Ferrariæ de consuetudine [illegible] tur omnibus annis Pont[illegible]
Consuetudo non apponendi annos Pont. [illegible] probatur per [illegible] [illegible] Instrumentorum.
4 *Instrumentum ualet etiam si nomen [illegible] [illegible] fuerit in [illegible] [illegible] antipapæ [illegible]*
5 [illegible]
6 [illegible] *in scientia [illegible] annos Pon[illegible]*
Et hoc [illegible] Iud.
7 *Instrumentum in quo deficit nomen Papæ, vel Imperatoris mortuo notario facit semiplenam probationem.*

GLOSSA SEXTA.

Aec [illegible] quæ ex[illegible] in instrumentis, & quæ apponuntur [illegible], 1 ut per Spec.d.§.2.uersicul †potest dici [illegible] potest scribi, seu poni [illegible] dicto sufficeret etiam, si tantum diceretur, præsidēte tali Papa,ut per Spec.ibi, & in terris Imperij, seu Regni, imperante tali Imperatore, seu te[illegible] Rege; In Curia secundum Spec.[illegible] supra, solent etiam apponi anni Pontificatus, ut [illegible] sui Pontificatus 13.quod in [illegible] Papæ faciendū esse tenet Io. And in d. ta sexti uer.hic aduertendū est,& sequitur Felin.in d.c.1.ubi Abb. dicit

esse

esse utile apponere; si tamen consuetudo est quod non apponatur, ualet instrumentum si ne eius appositione, vt dictum fuit suprà, in præl ud.in 1.quest.uers. Requisito; Et propte 3 rea licèt Ferrariæ, † q est de terris Ecclesiæ & in qua debet seruari ius Canon. vt p Corn. cõs.261.ad fin.4.lib. quem sequitur Duran. tract.de arte testan.tit.2.Caut.2.nume.2.ueniret apponendum, tamen, ex quo per cõsuetudinem introductum est, ut nõ apponatur, Instrumenta uiribus subsistũt, & ualent ubique; ad quam consuetudinem probandam, non sufficeret ostendere sex uel octo instrumenta, in quibus nomen Papæ non fuerit appositum, vt per Abb. in aliàs allegato cons. 53.lib.2.quod declara ut dixi suprà, in Clausula, indictione, colum.3.

4 Sed quid si nomen † Antipapæ in instrumento inseratur, an uitietur? & si hoc actum est in terris Antipapæ, in quibus de facto dominatur & ibi toleratur, ualet instrumentum etiam extra illas, secùs si fiat in terris ueri Papæ & nomen Antipapæ apponeretur; ità Butr. & Abb. in procem. Gregor. il 2. nume.16.& sequitur Felin.d.c.1. nu.5.

Et quemadmodum supra conclusum est, tempus in principio, uel medio libri notarij appositum, censeri in sequentibus repetitũ, ita etiam dicendum est in nomine Papæ uel 5 Imperatoris, quia † facilius censetur repetitum, vt Bart. tradit, in repet. d.§. si initium, nu.15.& sequuntur Bald. Ang. & Ias. ibi.

Et similiter concludendum est, quod No- 6 tarius † possit corrigere errorem suum, si omiserit apponere, uel erroneè apposuerit, pro ut potest corrigere respectu aliorum solemnitatum, vt habetur in dicta l. si librarius, in d.l. Imperator, & in alijs locis suprà allegatis; & tantò magis hoc poterit facere, cum minor sit error omittere huiusmodi solemnitatem, quam omittere tempus, uel locum; & quòd possit facere etiam sine Iudice, tradit Ang. cons.191. Visis omnibus, col. 1. aliàs allegato.

7 Sic etiam dicendum est, instrumentum † in quo deficit nomen Papæ uel Imperatoris, mortuo notario, semiplenam probationem facere, vt per Bart. in l. admonendi, nu.34. supra allegata, cum alijs adductis suprà in Glos.4.quæst. vltima.

CLAVSVLA II.

Ferrariæ in contrata Sancti Romani in domo habitationis infrascriptorum venditorum.

SVMMARIA.

1 *Notarij diuersimodè apponunt substantialia in strumentis vel in principio vel in fine.*
Instrumentum non vitiatur etiam si apponantur testes & tempus in fine ipsius.
Testamentum in scriptis exigit in fine testium appositionem cum ipsorum subscriptione.
2 *Locus loci est ponendus in instrumento.*
Instrumentum incidit in suspitionẽ si locus generalis solum vt Ciuitas exprimatur.
Et est communis.
Et est de consuetudine, qua est seruanda à notarijs, & sub nu. 4.
3 *Locus loci specialior non est apponendus sed sufficit locus loci simpliciter.*
Declara tamen vt non procedat quando actus vniformiter in toto illo loco fieri nõ potest, quod exemplifica vt hic.
Licet contrarium aliqui tenuerint.
Et malè secundum Bal. qui distinguit.
Loci appositio facienda, & describenda secundum consuetudinem regionis.
4 *Consuetudo quod locus vel dies in Instrumento non apponatur non valet.*
Sed contrarium senserunt plerique, & melius vt subiungitur.
Consuetudo potest inducere aliquam solemnitatem in Instrumentis à iure non requisitam, & aliquam à Iure introductam remouere.
Scriptura priuata non exigit diem neq; horam.
Locus omissus vel erroneè positus numquid addi, vel corrigi possit, & an in principio libri Instrumẽtorum, seu prothocolli positus, censeatur in sequentibus repetitus remissiuè.
5 *Instrumenta in omni loco celebrãtur, nisi sit specialiter prohibitum.*
Prohibitum quod non est, censetur permissum.
6 *Ecclesia vocari debet Domus orationis, nec fieri debet Domus negotiationis, vel spelunca latronum.*
Instrumenta continentia actus iudiciarios contẽtiosa iurisdictionis, ĩ Ecclesia fieri nequeũt.
Instrumenta continentia contractus, & actus volũtaria iurisdictionis ĩ Ecclesia fieri possũt.
Contrahentes in Ecclesia licet valeant contractus, tamen peccant, nisi in aliquibus casibus, vt hic.
Tutoris Datio in Ecclesia fieri potest.
Manumissio in Ecclesia fieri potest.
Matrimonium rectè fit in Ecclesia.

Pacis

Pacis contractus rectè celebratur in Ecclesia.
Laudum arbitri in Ecclesia latum non valet, Arbitratoris sic, & ratio differentia.
Testis dictum iurati, & examinati in Ecclesia valet.
Doctorari quis potest in Ecclesia, & per consequens Doctoratus Instrumentum fieri potest in ea.
Citatio uerbalis in Ecclesia per nuncium fieri potest, licet non relatio.
Protestatio in Ecclesia fieri potest.
Iudiciũ spirituale & Ecclesiasticum in Ecclesia potest validè agitari.
Et ità seruatur de consuetudine.
7 *Instrumentum cõfectum ad graticulas Monialium existentium intrà clausuram, potest scribi à notario factum in Monasterio.*
Instrumentum potest dici celebratum in carcere, si sit celebratum ad graticulam carceris.

GLOSSA PRIMA.

HÆc est sexta solemnitas requisita in instrumento, vt supra in Præludijs latè dictum est; sed est aduertendum, vt etiam dicit Specul. d. §. 2. col. fin. quod aliqui notarij vt Ferrarienses, & Mantuani, ponunt omnes publicationes, seu omnia substantialia instrumẽti, præter nomen eorũ, & signum, in princ. 1 instrumenti, licet etiam uiderim signum † appositum in pluribus ipsorum instrumentis, pro quibus est text. in d. cap. in nomine Domini, 23. dist. Alij autem notarij, vt Bononiens. Mutinens. & plerisque alij, supradictas quatuor tantum uel quinque solemnitates, computando inuocationẽ domini, in princ. instrumenti apponunt, & quatuor cęteras, scilicet, locum, testes, nomen, & signum tabellionis, in fine reseruant, & melius, prout tenet Rol. egregius tabellio Bono. ut Spec. refert in loco præallegato; & hoc magis seruatur, & magis placet, propter illam Claus. quam in fine addunt, Actum &c. quę est maximi momenti, vt de ea dicetur infrà: tamen in hoc non est uis, prout de testibus loquitur Bald. in l. hac consultissima, nu. 2. C. qui test. fac. poss. quem cęteri ibi sequuntur. & in tit. de pace Constant. uers. die Lunę: & de testibus & tempore quod nõ propterea uicietur instrumentum, si apponantur in fine, tradit Alex. in l. iuris gẽtium, §. quod ferè, 1. col. ff. de pact. quod procedit, quando contractus, uel testamentum non fit in scriptis, quia si fit in scriptis, in fine dẽnt apponi testes qui subscribant. Bald. & Alex. in d. §. quod ferè, & in d. l. hac consultissima; Ego tamen seruabo ordinem & stilum notariorũ Ferrariens. locum, & testes ponentium in principio instrumentorum. Et quia suprà in prelud. in 6. requisito cõclusum fuit, locum necessariò debere apponi in instrumento, quæritur, an sufficiat expressio loci generalis, vt Actum Ferrarię; uel exigatur locus loci specialiter expressus, ut Actum Ferrarię in platea, uel tali domo, seu contrata? & magis communis est conclus. Doct. qđ locus loci sit exprimendus, vt Actum Ferrarię in tali domo, vt su-2 prà, & hoc videtur tenere Spec. † in d. uers. post nomen ubi specificè ponit locum loci, & expresse tenet Io. And. in c. Abbate sanè, col. fin. de re iudic. licèt solum tenuerit in addit. ad Spec. in §. instrumentum, uers. quid si locus, instrumentum incidere in suspicionẽ, si solum locus generalis vt Ciuitas apponeretur; quod sequutus est Dom. d. c. Abbate sanè, & uidetur sequi Felin. in d. c. 1. num. 6. sed communẽ opin. tenet Rota in antiquis, Decis. 379. Tabellio; & dicit Bart. communiter teneri, in l. de pupillo, §. qui nunciat, & ibi sequuntur Paul. & Alex. ff. de noui oper. nunc. hoc idem tenent Iac. Butr. Salic. Bald. & Ang. in l. optimam, C. de contrahen. & com. stip. Io. Fab. in §. item uerborum, nu. 3. Instit. de inut. stipul. Bar. & Ang. in d. Auth. vt præpon. nom. Impe. Bald. cons. 55. Anno Domini, 2. uol. Angel. cons. 320. Ad hoc ut scriptura, Alex. cõs. 59. Viso processu, col. 2. vol. 2. Lanfr. in verbo, instrumentorum productiones, nu. 14. & Dec. d. c. 1. Cagnol. d. l. si librarius. nu. 84. & Bertrand. cõs. 2. aliàs allegato 2. parte nouissimor. Ex quibus plerique tenent, hanc magis de consuetudine approbata, quàm de iure procedere, secundum quam consuetudinem debẽt notarij locum loci apponere in instrumentis.

3 Sed nunquid specialior locus loci in instrumento apponendus sit, vt quia dicatur, Actum Ferrarię in tali domo, in angulo, uel porticu, seu in sala, uel tali camera, & Bart. in d. §. qui nunciat, tenet sufficere, si locus loci tãtum sit appositus, & cum eo trãseunt cõmuniter omnes ibi, & Felin. in d. c. 1. nu. 6. & cum Bart. concordat Bald. in l. cõtractus, col. 3. vers. modo quęritur, num. 6. C. de fide instr. & Ruin. cons. 154. ad fin. 3. col. & hoc quando actus qui geritur, toto illo loco fieri potest, secùs si uniformiter in toto illo loco fieri non potest, vt sunt actus iudiciarij, qui debent fieri ad bancum iuris, uel ante tribunal iudicis: quia tali casu, non sufficeret dicere, Actum in Palatio, nisi etiam adderetur, ad bancum iuris, uel coràm tali Iudice.

Sed cõtra hoc vltimũ dictum tenet Guil. de Cun. quem ibi sequitur Bald. in l. compa-

ratio-

rationes, 3. col. nu. 8. C. de fide instr. ubi dicit, quod si consuetum est talia fieri in tali loco, vt puta in Thesauraria, & non alibi, non est necesse apponere locũ, quia ex serie facti satis de certo loco apparet; & hoc etiam videtur sequi Bald. allegato consil. 55. uol. 2. num. 1. & 2. tenet Ant. de Butr. d. c. 1. de fide instr. & defendit Ias. in d. §. qui nunciat, & videtur etiam sequi Alex. in l. 2. col. fi. de lib. & post. Sed ab opin. præcedenti quę est magis communis, nõ videtur recedendum, quam tenet idem Bald. sibi contrarius, in d. l. contractus, ubi quærit, an publica scriptura debeat continere locum generalem, puta, actum in tali Ciuitate, vel Castro, an locũ specialem, puta, in platea talis Ciuitatis, an locum specialiorem, puta actũ in domo, D. Bal. sita in pede plateę Ciuit. Perus. aut verò locũ specialissimum, puta actum in domo superiori Palatij Potestatis, & respõdet, interdum specificum locũ esse de substãtia, ut quia inquisitioni debet respõderi ad bancum maleficiorum, & tunc non sufficit dicere, actum in Palatio, sed debet dici ad bancum maleficiorũ, & in hoc conuenit cum Bart. in d. §. qui nunciat, per d. c. abbate sane; Interdũ est actus, qui nõ dependet ex loco, sed additur per modum demonstrationis, & tũc sufficit designare locum, taliter quod aduersario sit licitum probare de falso, sicut dicitur de tempore, quod apponitur dies, & nõ hora, Ità licet apponere locum, licet nõ apponatur angulus, & in hoc est obseruanda consuetudo patrię; & ità dicit ipse esse intelligenda quæ tradit Bart. in d. §. qui nunciat, quæ decisio est notanda, quia clarè declarat hunc articulum.

4 An autem valeat † cõsuetudo, quòd non apponatur locus, vel dies in Instrumẽto, est decis. quòd non, Rotę in antiquis, de cõsuet. la 6. aliàs est 440. incipiens Vtrũ valeat consuetudo, & sequitur Roman. in l. in illa stipulatione, in 11. col. de verb. obli. & in d. §. qui nunciat, & nititur sustinere Dec. in d. cap. 1. num. 9. quam etiam approbat Roch. de Curte, ca. fi. 12. car. de consuet. & cum eo transit Paris. d. cons. 68. num. 3. 3. lib. & Didac. lib. pract. qq. cap. 20. num. 3. sed contrarium tenent Alex. in d. §. qui nunciat, nu. 10. Andr. Sic. in rub. de fide Instr. 9. car. & Felin. d. ca. 1. num. 6. Facit, quia consuetudo potest inducere aliquam solemnitatem in Instrumentis a Iure non requisitam, & aliquam a Iure introductam remouere, Bart. in l. si prius, §. 1. de aqua plu. arcen. & tradunt communiter Doct. in Authen. Vt præpon. nom. Imper. & Venafr. cons. vlt. num. 17. vbi dicit, quod in hoc nemo discrepat; & quod consuetudo valeat, in terminis tenet Ruin. cons. 134. nu. 13. quinto vol. Et propterea, cum etiam vt supra dictum est, plerique ex suprà allegatis teneant, magis ex consuetudine, quàm de Iure locum esse apponendum, huic secundæ opin. videtur magis adhęrendũ esse: & quod dictum est de loco quod exigitur necessario, procedit in instrumento, & in scriptura publica, secus verò in scriptura priuata, quę nõ exigit diẽ, neque locum, vt tradunt Doct. in d. cap. Abbate, Alex. post alios, d. §. qui nunciat, Abb. & Dec. in cap. 2. num. 13. de fide Instr. & Paris. d. cons. 68. num. 21.

An locus omissus, vel erroneè positus per Notarium, possit addi vel corrigi, & an in princ. libri Instrumentorum seu prothocolli appositus, censeatur in sequentibus repetitus, tenẽdum est quod supra, super Clausula, Die, dictum fuit, quibus respectu repetitionis loci addo, quod vltrà Bart. & Doct. in d. §. si initium, quod censeatur repetitus per coniunctionem Instrumentorum, & causę, tenet Bald. in cons. 208. Præmissis tribus, ad fin. lib. 1. & cons. 168. Allegationes, 4. lib. licèt Bart. in d. repet. num. 27. distinguendo aliter loquutus sit quàm in Lectura, contra morem suum, quod est argumentũ dictam repet. sibi ascriptam, eius farinæ non fuisse, vbi in effectu concludit, hoc relinquendum esse arbitrio Iudicis.

5 Quærò, nũquid omni loco possint Instrumẽta celebrari? & dicendũ est, quod sic, nisi specialiter per legem sit prohibitũ, arg. l. ab ea, de probat. & l. necnon, §. quod eis, cum glo. in verbo prohibeant, ff. ex quibus caus. maior. vbi habetur, quod omnia censentur permissa, nisi specialiter prohibita reperiantur.

6 Sed nunquid sit prohibita eorum celebratio in Ecclesia, quæ domus orationis vocari dẽt, nec fieri domus negociationis, vel speluca latronum, c. cum Ecclesia, de immuni. Eccles. in quo est distinguendũ inter iudicia, seu instrumenta cõtinentia actus iudiciarios cõtentiosę iurisdictionis, & instrumenta continentia contractus & actus voluntariæ iurisdictionis; primo casu non valent, c. decet, §. ordinari, de immun. Eccles. lib. 6. secundo sic gl. ibi, in verbo processus, & Doct. in d. c. decet, & quòd contractus valeãt in Ecclesia celebrati, tenent Bart. Bald. Salic. Paul. Arc. & Alciat. in l. nemo Apostolorum, C. de sacrosan. Eccles. Abb. & Anchar. in d. c. cũ Ecclesia, de immun. Eccles. Abb. quem cęteri sequuntur, in c. qua fronte, nu. 2. de appellat. Dicũt tamen Doct. in locis præallegatis, quod, licet contractus valeant, tamen peccare contrahentes, nisi in aliquibus casibus; primò, quando quis nõ põt securè exire Ecclesiam, vel quando in ea fiũt actus qui causam piam respiciunt,

respiciunt, & propterea poterunt ibi dari tutores, & fieri manumissiones quia is actus causam piam respicit, vt suprà dictum fuit in clausula praecedenti, glos. 5. quod tenent Io. Andr. Bo. & alij, in d.c. decet, & tenet Bal. & Paul. in d.l. nemo Apostolorū, Abb. & Anc. d.c. cum Ecclesia, & Ias. in l. 2. §. excipiũtur, nu. 3. de fer. idem & in matrimonio decidũt Aret. & Alciat. d.l. nemo, & in contractu pacis idem ibi tradit Alciat. Laudum verò arbitri in Ecclesia latum, non valeret, arbitratoris sic. Ratio est. quia primum ad instar iudicij est, l. 1. de arbit. secundum magis transactionem representat, ut per glo. in Auth. ut diffe. iud. in §. 1. quod tenēt Io. Andr. & alij; in d.c. decet, Bal. Are. & Alciat. d.l. nemo, valet tamen dictum testis iurati, & examinati in Ecclesia, respectu iuramenti, quod non solum iudicium, sed etiam piam causam respicit, vt Bart. quem communiter caeteri sequũtur, tradit in d.l. nemo. Similiter quis Doctorari potest in Ecclesia, & per consequens, instrumētum de Doctoratu fieri, ut not. Doct. in locis praeallegatis: Citatio verò uerbalis potest etiam fieri in Ecclesia per nuncium, l. presente, vbi not. Bart. C. de his qui ad Eccles. confug. licèt non relatio, quia tunc respicit actum iudiciarium, non meram exequutionem, Bald. d.l. nemo, nu. 4. quē ibi sequitur Aret. & moder. post Bart. in l. pleriq;, de in ius uo. similiter protestatio in Ecclesia fieri potest, Bal. in d.l. nemo, in fine, Ias. post Bart. in l. nō solum, §. morte, nu. 21. de dam. infec. Felin. in c. cum M. Ferrarien. nu. 57. de Constit. Quod tamen dictum est supra, iudicium in Ecclesia agitatum non valere, limitatur, non procedere in iudicio spirituali, & Ecclesiastico, quod potest exerceri in Ecclesia, & seruatur de consuetudine, dicit Paul. de Cast. d. l. nemo Apostolorū, Abb. in d.c. cum Ecclesia, nu. 4. Abb. Perus. & Dec. d.c. qua fronte, in princ. glo. in d.c. decet, & glo. & Doct. in c. 1. eod. titu. de immunit. Eccles.

Adde, quod quando notarius conficit instrumentū in aliquo † monasterio monialiū, existentium intra Clausurā, vel graticulas, & ipse existat foris, tamen potest dicere actū in tali Monasterio, quia cōsiderantur in hoc contrahentes intus existentes Bald. in aliquibus lectur. in l. plerique, de in ius uoc. & ibi sequuntur Paul. Alex. Socin. & Cagnol. in d.l. si librarius, nu. 73. & idem dictum erit, si quis esset carceratus, & ad graticulam carceris contraheret, vel procuratorem constitueret, per praedicta.

Presentibus testibus vocatis & rogatis, Antonio filio quondam Pauli de Vianis, & Petro filio quondam Ioannis de Bellais, ambobus Ciuibus, & habitatoribus Ferrariae in contrata Sancti Pauli, & Luca filio quondam Vincentij Surgi de Mirandula, ac alijs.

S V M M A R I A.

1 *Testes describi possunt in instrumēto trib. modis, in casu nominatiuo, in genitiuo, & in ablatiuo.*
Testium nominibus in apponendis seruanda est consuetudo loci contractus,
Notarij debent vniformiter apponere testes, & vnicam formam seruare propter comparationem fiendam.
2 *Notarius apponere debet nedum nomina sed & cognomina testium, si sine illis posset esse dubium in nomine.*
Persona ad hoc ut rectè demonstretur debet apponi nomen cum duobus alijs accidentibus vel indicijs.
Testium dignitates exprimere bene est.
Testium cognomina non sunt necessario describenda quando nomen est ità singulare, quod nisi in illo loco reperiatur.
3 *Instrumentum valet testibus descriptis solo testium nomine.*
Declara tamen vt per Auctorem.
Testes an in principio an in fine sint describendi, remissiuè.
4 *Testes non solum debent esse praesentes instrumento, sed & intelligere debent.*
5 *Praesentia non arguit intelligentiam.*
Distinguit tamen Auctor.
Notario magis creditur de actu tertij attestante quàm Testi, & ratio.
Voluntarium factum latius interpretatur lex quàm necessarium.
Notarius tenetur legere coram testibus instrum & contractus tenorem declarare, et publicare.
Notarius psumitur benè officiū suū exercuisse.
Notarius satis est si dicat testes praesentes fuisse, licet non attestetur de intelligentia.
Legem habentes in materia specifica loquentem non debemus ab ea discedere, propter legem loquentem in materia remota.
Notarius non debet apponere testes in instrumento nisi ipsi intelligant id quod agitur.
Notarius testibus negantibus se intellexisse posset inquiri de falso.
Instrumentum à falsitate saluari potest quando notarius nō dolosè, sed erroneè versatus est circa testiū descriptionē, qui negāt se intellexisse.

Notarius ad cautelam quando attestatur quem fuisse in Instrumēto præsentem, addere debet & intelligentem ad euitandam omnem amaritudinem.

6 *Testes in quolibet Instrumento non sunt necessariò rogandi, sed satis est quòd à Notario describantur.*

Testes in aliquibus casibus sūt necessariò rogādi.

Testes simpliciter descripti non præsumuntur rogati, & à quo debeant rogari, & quibus casibus etiam in ultima voluntate rogari non debeant, uide hic remissiuè.

Testes non debent esse rogati in matrimonio secundum veriorem sententiam.

Clausula vocatis, & rogatis licet non sit semper necessaria, est tamen vtilis, & ideo ad cautelam ponenda.

7 *Notarius, & partes non tenentur regulariter cognoscere testes Instrumentarios.*

Limita tamen vt hic,

Testes instrumentarij non debent cognoscere cōtrahentes, ad hoc vt valeat Instrumentum.

Distinguendum tamen est.

8 *Testes instrumentarij debent cognoscere cōtrahētes, Statutum Bononiæ quo cauetur saltem vnum testem debere cognoscere contrahentes, sanctum, & honestum.*

9 *Notarius regulariter debet cognoscere partes.*

Quod tamen controuertitur ut hic.

Casus notabilis qui Ferrariæ contigit propter notarium qui non nouerat partes contrahentes.

Notarius ad omnem bonum effectum scribere non debet Instrumentum contrahentium ignotorum & tanto minus testamenta si non nouerit personas testantium.

10 *Instrumentum sine testibus valebit stante consuetudine quod ualeat.*

Testes non exiguntur in actis iudiciarijs declarando tamen ut per Auctorem.

Testes non exiguntur quando fit Instrumētum in publico parlamento coram populo, coram Papa, aut Imperatore.

Testes ad cautelam sunt describēdi etiam in Instrumētis coram Papa, vel Imperatore, vel populo confectis.

11 *Testes Instrumentarij regulariter non tenentur se subscribere secundum veriorem opinionem.*

Fallit tamen in aliquibus casibus vt hic.

12 *Testes duo regulariter in Instrumētis sufficiūt.*

In testamentis septem testes adhibentur.

Fallit si Ruri vel Tempore Pestis fiat quia quinque sufficiunt.

Fallit si fiat ad pias causas, duo enim sufficiunt, & Curatus parochialis.

Fallit in terris Ecclesiæ, & quæ sunt ēt Principi Secnlari subiecta ab Ecclesia tamen concessa.

Fallit in testamento inter liberos quia duo vel tres etiam fœmina sufficiunt.

Fallit in reuocatione testamenti quando testator vult intestatus decedere.

Fallit in testamento Militis, vbi duo, & etiam vnus sufficit.

Fallit in testamento corā Imperatore celebrato vbi nullus testis exigitur secundum aliquos.

In testamento Cæci octo testes desiderantur.

In Codicillis quinque testes sufficiunt.

In donatione cā mortis quinque testes exigūtur.

Mulier quando intercedit pro alio tuuatur Velleiano, nisi obligetur instrumēto subscripto a tribus testibus licet aliq dicāt duos tātū sufficere.

Notarius ad euitandas difficultates deberet apponere testes in Instrumento.

Naturalis ex ea quæ poterat esse uxor efficitur legitimus si pater in Instrumēto fateatur illū esse filium suū neq; addat naturalem, sed debent adesse tres testes in tali Instrumento.

Inuentarium ad hoc vt rectè conficiatur tres testes debent adesse loco legatariorum, & creditorum absentiū, & duo qui cognoscant hæredes.

Diuortium ad hoc vt rectè celebretur septem testes requiruntur.

13 *Testes omnes possunt esse qui prohibiti non reperiuntur.*

Testes inhabiles, et viles, et aliàs suspecti si a partibus rogentur non poterūt ulterius reprobari.

Testes Instrumentarij ad cautelam deberent adhiberi qui essent fratres, & propinqui, ut possit postea probari de ueritate contractus.

Pater si fuit adhibitus testis in contractu filij annullatur Instrumento.

Testes Instrumentarij possunt esse pater, frater, & alij coniuncti, & consanguinei,

Testes inhabiles fiunt habiles etiam in testamēto si sint rogati a testatore.

Testes inhabiles propter inhabilitatem causatā odio testis, non dependentem à partium potestate non possunt per ipsas partes habilitari.

Testes inhabiles non habilitantur, quando inhabilitas ignorabatur ab altera partium, uel a testatore licet adsit rogatio.

Testis approbatus a contrahentibus licet nō possit improbari quo ad personam, potest tamē improbari quo ad eius dictum.

Testis inhabilis approbari & habilitari intelligitur quo ad partes rogātes, sed non quo ad tertium non rogantem, nec etiam quo ad notariū.

14 *Infamis infamia iuris non admittitur testis in testamento,*

Distingue tamen ut hic pulchrè.

Martirem non facit pœna, sed causa.

Bannitus non est infamis, nisi de delicto pateat per confessionem, secus si per contumaciam.

15 *Seruus non potest esse testis in testamento.*

Declara tamen ut hic quo ad alios actus.

Monach⁹ uel frater ordinis Minorū, uel ēt arctioris regulæ, non prohibetur esse testis in Instr̄o,

 Declara

Declara tamen quo ad alios actus ut hic.

16 *Mulier in testamento testis esse nequit, etiam de Iure canonico.*

Fallit tamen in aliquibus casibus ut hic,

Mulier in Instrumento contractus potest esse testis licet cautius sit eam non adhibere.

Testimonium Mulieris varium & mutabile,

Masculo magis quàm fœminæ creditur.

Mulieres habent consilium inualidum, immò nullum.

Hermaphroditus ad hoc ut vel admittatur, vel improbetur ad testimonium, attenditur sexus quo magis incalescit.

Eunuchus potest esse testis.

Eunuchus habet factionem testamenti actiuam & passiuam.

17 *Impubes non potest esse testis in testamento.*

Declara tamen pulchrè ut hic per Auctorem.

18 *Furiosus non potest esse testis in testamento.*

Limita tamen in casu quo haberet dilucida interuallas

19 *Prodigus cui bona sunt interdicta testis in testamento esse nequit.*

Prodigus est qui nec tempus nec finem habet expensarum.

Prodigus in contractibus poterit esse testis.

20 *Mutus & Surdus non possunt esse testes in testō.*

Mutus & Surdus an possint in Instrumento testes esse hic declaratur.

21 *Cæcus non potest esse testis in testamento.*

Cæcus in aliquibus casibus potest esse testis, qui hic referuntur,

Cæcus non ità benè probat sicut alius.

22 *Excōmunicatus potest esse testis in testamento.*

Excommunicatus non potest esse testis in iudicio.

Excōmunicatus potest esse testis in Instrumēto.

Instrumētum si redderetur suspectum non coadiuuaretur per testimonium Excommunicati nisi absoluatur ad illum actum.

Hæreticus potest esse testis in testamento, & alijs actibus extraiudicialibus.

Iudæus potest esse testis in testamento, & alijs actibus extraiudicialibus.

23 *Hæres nec Pater eius aut Filius etiam emācipatus, nec fratres cum eo in eadem potestate existentes non possunt esse testes in testamento.*

24 *Testes inhabiles in ijs in quibus a lege expressè prohibentur esse testes in testamentis non possunt fieri habiles per rogationem testatoris.*

Testes inhabiles fieri habiles per rogationem quo modo intelligatur.

Hæredis Coniuncti testes in testō esse nequeunt.

Hæredis Affines non possunt esse testes in testō,

Legatarius non potest esse testis in testamento, quod declara ut hic,

Executor testamenti non potest secundum aliquot esse testis in testamento.

Notarij filius uel Pater in Instrumento vel testamento testis esse potest.

Testes in Instrumentis & testamentis regulariter, & ad cautelam sunt euitandi, qui sunt suspecti, & habent interesse in cōtractu, uel sunt familiares, seu coniuncti habētium interesse, sed tales esse debent qui in casu emergentis suspitionis pro veritate Instrumentum coadiuuent.

25 *Testes duo contrariantes Instrumento directè, vel indirectè reprobant Instrumentum, & ibi ratio assignatur.*

26 *Testes duo contrariantes Instrumento reprobant Instrumentum quando pro Instrumento non adest præsumptio iuris, & de iure, secùs quando adest.*

Testes contrariantes non reprobant Instrumentum, quando habens Instrumentum pro se est Reus, versiculo secundo declaratur.

Testes contrariantes reprobant Instrumentum si assignant rationem dicti sui, etiam non interrogati, secùs contrà, versi. tertio declaratur.

Testes contrariantes non reprobant Instrumentū quādo aliqua pbatio, coadiuuat Instrūm, ut in casu hic proposito, versi. quarto declaratur,

Limita tamen hoc dictum ut per Actorem.

Testes duo si deponunt pro Instrumento, & duo contrà, præualet Instrumentum.

Testes cōtrariātes Instrumēto, ad hoc ut ualeāt illud repbare, debēt esse idonei, et oī exceptione maiores, ver. quinto declaratur, & uide u. seq.

27 *Testis omni exceptione maior dicitur, cui nulla exceptio obstat, & nulla macula apponi potest.*

Ad Instrumentum reprobandum an sit articulandum specialiter, testes esse omni exceptione maiores, & quomodo, vide hic latè.

Testes contrariantes. Instrumento illud non reprobant, quando non deponūt se fuisse præsentes eodem loco & tpe versi sexto declaratur.

28 *Testibus cōtradicētibus Instrumēto notarius p hoc de falso inquiri torqueri uel puniri nō dēt,*

29 *Testes Instrumentarij cōtradicentes Instrumēto illud reprobant, & reddunt insolemne, licet tantùm dicant rē nō esse ità gestā prout cātat Instrumētum, quamuis aliter non recordētur.*

Amplia siue sint numerarij, siue necessarij, siue supernumerarij, & non necessarij.

Testes duo descripsi in Instrumento ipsi contradicentes, illud impugnant, etiam si mille essent in dicto Instrumento descripti.

30 *Testes in Instrumento descripti si negant se interfuisse licet adsint postea alij testes in numero sufficienti, tamen infringunt Instrumētū.*

Vide tamen hic Auctorem declarantem.

Instrumētum in vno capitulo falsum, redditur in totum falsum.

Caster. in l. Hæredes palam. ff. de testam. reprobatus, vers. secundo non obstat.

Bal. do-

Bal. doctrina in l. Haeredes palam, ff. de testam. declarata, versi. Non obstat etiam illa decisio.

31 *Instrumentum licet corruat propter testes dicentes se non interfuisse, contractus tamen sustinetur, si alij testes dicant immò ipsos negantes reuera interfuisse.*

Instrumentum falsum in uno, redditur falsum in toto, sed tamen in caeteris contractus sustinetur si de veritate constet.

Testes instrumentarij deponentes se non interfuisse ad hoc vt inualident Instrumentũ, quid articulandum sit, & quomodo vide hic.

32 *Testes Instrumẽtarij debent esse omni exceptione maiores ad hoc vt inualidare possint Instrumentum cui contradicunt.*

Declara tamen vt hic.

33 *Testis unus Instrumentarius contradicens, puta asserens se non interfuisse, sufficit ad impugnandum testamentum.*

Quod quomodo procedat hic declaratur.

34 *Testes Instrumentarij tunc demum impugnant Instrumentum si clarè deponunt, directè, vel indirectè, secus si dicunt se non recordari interfuisse, vel de gestis in Instrumento.*

Quod comprobatur aliquibus exemplis.

Testes Instrumentarij contrariãtes Instrumento, ipsum non impugnabunt, si alij extra Instrumentum totum contrarium asserant, quod tamen est declarãdũ vt hic, uers. secũdo declara.

Testes contrà Instrumentum si deponunt negatiuam, & pro instrumento deponunt affirmatiuam, praeferentur deponentes affirmatiuam dicto versi. secundo declara.

Testi deponenti negatiuam simpliciter contra Instrumentum non est credendum.

Testes Instrumentarij si contradicunt Instrumento in eo quod minus scriptum, quàm dictum, non inualidant Instrumentum versic. tertio declara.

Testes Instrumentarij ad hoc vt infringant testamentum, per suam contradictionem debent probari tales, versi. quarto declara.

35 *Notarius nullo casu potest iuuare Instrumentũ.*

Notarij frater vel soror nõ admittitur ad iuuãdum Instrumentum.

Limita tamen nisi talis frater esset testis Instrumentarius.

Frater ad fratris defensam admittitur in Criminalibus.

36 *Falsitas nõ praesumitur etiam si reperiatur plus scriptũ quàm dictũ, sed potius error cẽsetur.*

Falsitas non est punibilis quando non nocet.

Notarius testes omissos non potest etiam si recordetur, sine auctoritate Iudicis in Instrumento apponere, & ratio.

37 *Testes in uno Instrumento appositi censentur repetiti in sequentibus, secũdum declarationem tamen hic positam.*

38 *Clausula, Praesentibus tali, & tali, & alijs est superflua in ultimis illis uerbis, & alijs, & ratio hic assignatur.*

Testium nomina necessario sunt exprimenda in Instrumento.

GLOSSA SECVNDA.

POsito loco debent describi testes per modum supradictum, qui tamen triplici mõ describi possunt, vt not. Spec. in d. §. 2. † versi. post locũ, primo per casum nominatiui, hoc modo: interfuerunt P. & M. testes, secundo per casum genitiui, vt acta fuere ad pręsẽtiam B. & A. testium tertio per Ablatiuum modo supradicto; sed in hoc non est uis, quia seruanda est consuetudo & stilus loci celebrati contractus, uel Notariorum, ut dicit glos. mag. in §. sed & si Instrumenta, in Auth. de Instr. caut. & fide. collat. 6. ubi monet, Notarios debere uniformiter apponere, & unicã formam seruare propter comparationem fiendam, si opus esset, iuxta §. si uero nullus, eod. & sequitur Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in d. uersi. post locum; † Et debet Notarius apponere nedũ nomina testium, sed ẽt cognomina, si sine illis posset esse dubium in nomine, vt per Io. Andr. in d. addit. ne uitium incertitudinis incurrat, l. duo sunt Titij, ff. de testa. tut. & l. si fuerit, de rebus dub. & propterea Instrumẽtum corruet, quod tenet Alex. cõsi. 153. Vr̃ prima cõsideratione col. 2. lib. 2. aliàs allegato. sequitur Durand. d. tract. de arte testan tit. 2. Caut. 1. in fine. Facit tex. in l. hac consultissima, post prin. C. qui test. fac. poss. & dicit Bart. in l. demõstratio, 7. q. quod ad demostrandam personam, perfectè debet exprimi nomen cum duobus alijs accidentibus, uel indicijs, ut Petrus Martini de Perusio, & idem tenet in l. libellorum, in princ. col. pen. uersi. sumus expediti de tẽp. nu. 17. de accus. & sequuntur Doct. in d. l. hac consultissima, & in l. 1. ff. de lib. & posth. & est communis opin. à qua non est discedendum secundum Paris. in c. auditis, nu. 26. col. 2. de pręscript. quã sequit̃ Afflic. decis. 245. Magnifici nobiles, nu. 6. et pro maiori declaratione & certitudine, bene est etiam exprimere dignitates, & ea ex quibus cõiter q̃s cognoscitur, ut dicit Rolád. cõs. 343. Ex proposito themate, col. 3. Quod limitat ꝓcedere gl. in d. l. hac consultissima, & ibi sequũtur Doct. & in d. l. 1. qñ in nomine posset oriri dubitatio, secùs, si nomen esset ita singulare, quod nisi in illo loco reperitur, ut de Gallopresso Bidello Azo. dñt glos. & Doct. in d. l. hac cõsultissima, & Doct. in d. l. 1. & de Cerbero Bidello

trad.Imola,in c.ex transmissa, de renunc.& refert Felin.in procem.Gregor.nu.31. tunc enim quia remota censetur omnis dubietas, Instrumentum sustentatur,frustrà enim adij ciendū est aliquod nomē rei satis demōstra tæ, l.1.in fine,de dote præleg. quod sequitur ēt Bald.in l.certum, ff.si cert.pet. & Felin.in

3 d.nu.31.† Declara tamen supradicta omnia, scilicet quod Instrumentū dēt continere cer tam descriptionem testiū, vt suprà, procedere ad incertitudinem euitādā, secus est, quo ad validitatem Instrumenti,quia Instrm valet testibus descriptis,solo inquam ipsorū testiū nomine, prout describit Spec. in d.vers. post locum, Et procederet si non opponeretur, nec probaretur in loco eius celebrationis extare alios,qui vocentur eo nomine,qa tunc redditur dubium, & incertum,ut trad. Bart.in l.si rem,de rei uend.& sequitur Ant. de But.in c.2.de lib.obl.Felin.in d.procem. Socin.in d.l.1.1.col.de lib.& posth.& Dec. d.l.certum,col.1. vbi etiam Alciat.licèt aliter loquatur Paris.d.c. auditis, num.26.de præscript.2. col. Quid aūt sit statuto exigēte testes,vel cōtrahentes describēdos esse ꝑ no mē propriū addito noīe Patris,et aui,dicetur infrà sup noīe cōtrahentiū.An aūt sint appo nendi testes in princ. uel in fine Instrumēti, dictū fuit sup.in gl.ꝑcedēti.Loci, circa prin.

Et quia in Instrumento dicitur, præsentibus testibus,quæro,nūquid testes debeāt in-

4 telligere quid contineat Instrumentum,† & an sufficiat sola præsentia,vt sic ēt præsumatur intelligentia?in quo concludendū est,testes debere intelligere continentiam Instrumenti,ex quo eorū præsentia exigitur, & ex eorū præsentia præsumitur intelligētia, utrū que probatur in l.coram,ff.de uerb.signif.et hoc ibi tenēt Bart.& Alciat. & in l.diē pferre,§.coram, ubi Bart.& Bald.de arbit.Io.de Amicis,cōsi.115.nu.3.Dec.& Alciat.in Rubr.C.de in ius voc.& idē tradūt Bar.Bald.et Paul.in l.1.C.de error.aduoc.hoc etiā tenet Pau.de Cast.cōs.204. Ad primū quęsitū,ubi in terminis nr̄is loquitur,qn̄ in Instrumento Notarius dicit præsentibus testibus, tunc ēt intelligitur intelligētibus, & sequitur Alex. cōsi.190.n.6.lib.7.Felin.in procem.Decret. ante fin.& in c.cum causam,il 1. col.8.uersi. secundo declara,de test.& Ias.in l.2.§.fi.col. pen. sol.matr. tradit Andr.ab Exea tract.de pact.nu.87. Capic.decis.192.nu.3.

Sed quòd in casu nostro hmōi intelligentia non præsumatur ex præsentia testiū, multū vrget decis.Bart.in l.1.§.fin.de autor.tut. ubi hoc quod dicitur ex præsentia præsumi intelligentiam, declarat procedere, qn̄ quis attestatur de propria præsentia, secùs de alie na,vt quia testis deponit se aliquid scire, q̄a præsens fuit, & tunc censetur probare,quia debet subaudiri,& intelligens,cū ex tali præ sentia præsumatur intelligentia, vt suprà;secùs verò si testis deponat quendam alium

5 fuisse† præsentem,nam tali casu non inferretur propterea,& intelligentem, & hāc doct. Bart.sequitur Alex.in plerisque consilijs ma ximè in consi.180. In causa Angellorum 1. col.2.vol.174.lib.6.212.nu.33.co.uol.& in d.l.2.§.fin.sol.matr.ubi dicit esse cōmunem opin. & in l.1.ff.si cert.pet.Bal.& Salic.in l. testium.C. de testi.& alij quos refert Ias.d. §.fin. & Felin.d.procem.& in d.c. cum causam,quem sequitur Ripa, ad §.fin. & Abb.in c.peruenit, il 2.de fide Instr.& And.Sicul. consi.209.col.2.lib.1. Bertrād.consi.247.1. parte,primo impressorū,& cū hac opin. con cordat Gemin. in c. in primis,q.1.ubi dixit, quod si statutum exigit præsentiam,oportet ꝓbari qd̄ præsens intellexerit; sequit Arno. sing.5. Volo tibi;& hanc cōtrarietatem perpendit Iasin d.§.fin. & Dec.in cōs.630.col. 2.ubi motus rationibus supradictis, in 1.opin.dixit hanc secundum cōmunē non pro cedere in notario qui attestatur in scriptura de præsentia alterius, quia ꝑ uerbis Notarij præsumitur, l.1.C.de usur. Sed non affirma uit audacter, imò loquutus fuit trepidè per uerba, posset attentari; quam rationem impugnauit Ias.d.§.fin.nec tamē queit.solut, sed pro Dec. potest adduci, quod ideo magis debet credi Notario attestanti de præsentia tertij,scilicet, quòd etiā interuenerit intelligentia,quam testi de ea deponenti, cum Notarius attestetur in actu uoluntario,testis ue rò in actu necessario, & lex latius interpreta tur factum uoluntarium quàm necessarium, ut tradit Alex. in repet. l.sæpe, car.14.de re iud.& sequitur Crot.in repet.l.sciēdum,nu. 18.de uerb.oblig.Pręterea,Notarius coram testibus tenetur legere Instrumētū,seu tenorem contractus declarare,& publicare,ut su prà in præludijs quarto requisito ex solēnita te extrinseca, dictū est, ad ipsumque spectat adhibere testes, sicut cæteras solēnitates, vt ꝑ Bart.& alios,in d.l.si librarius,& ꝑ Curt. sen. consi.56.nu.18. Vnde est præsumēdum ipsum bene officiū suū exercuisse, c.ad audiē tiam,de præscript.not.Bald.in l.Imperator, col.1.vers.sed an poterit,prima Lect.de stat. hom. Seqtur Alciat.in tract.ꝑsumpt. reg.3. præsumpt.13. & sic Instrm ad intelligētiam testium demādasse,& propterea sufficit si solum præsentiam, non ēt intelligentiā testiū, & contrahentium scribat,quæ rōnes cessant in teste deponente de præsentia alicuius, qui ex necessitate non tenebatur intelligere,

nec ad

nec ad testem pertinebat rẽ ad intelligentiã sua deducere, prout in notario, unde merito lex magis præsumptionem pro dicto notarij extendit; & hanc opin. inuenio Bart. tenuisse in tract. testimoniorũ, in uerbo, testis dixit si aliquid scire, Socin. cons. 114. uer. sed posset contra hoc, & Ruin. cons. 108. nu. 11. 1. uol. & cons. 22. nu. 2. 4. uol. Et hanc opin. infenus dicit Dec. d. cons. esse ueriorem, & præcedentem, licet communiorem, tamquam coniunctam melioribus rationibus, non esse attẽdendã. Sed licèt contraria opin. sit magis communius, tamen ex quo non est in terminis nostris, sed in remotis, magis hanc, quod ex præsentia intelligentia præsumatur, debemus sequi, iuxta not. per Alex. in l. sed & si quis, §. quæsitum, col. fin. ff. si quis caut. & Ias. in l. 1. §. sed & si mihi, ff. de uerb. oblig. ubi dicunt, quòd qñ habemus text. in materia specifica loquentẽ, nõ dẽmus ab eo discedere, propter l. loquentem in materia remota, quod latè alia adducẽdo tenet Neuiz. in Silua Nupt. li. 5. nu. 72. maximè cũ ipsam in terminis nostris teneat Alciat. in d. l. corã, & in l. 1. in princ. ff. de verb. obl. Et propterea debet aduertere notarius, quod non apponat testes in instrumento, nisi ipsi intelligant quod agitur, & tenorem instrumenti, quia alias posset incidere in falsum, ut tradit Bart. in d. l. coram, vbi sequitur Alciat. & in d. §. corã, Bal. & Pau. in d. l. 1. C. de error. aduoc. quia testibus negantibus intellexisse, notarius esset in periculo, cum saltem suspicaretur contra ipsum de falso, & posset procedi ad inquisitionem, iuxta not. per Bald. & Salic. in d. l. testium, C. de testib. Capic. d. decis. 192. nu. 4. licet tamen instrumentum posset saluari a falsitate, ex quo notarius dolosè nõ esset versatus, sed eroneè, vt tradit Paul. de Cast. in d. l. 1. C. de error. aduoc. & sequitur Alex. d. cons. 190. nu. 6. li. 7. & huius mentis videtur fuisse in alleg. cons. 42. Visis, col. 3. li. 4. vbi voluit cõtractum sustineri, si per alios testes ibi tunc pręsentes, & intelligentes, probaretur de tenore instrumenti, & quod notarius non incurrat falsum, tenet etiam Mars. Sing. 408. Attende, in fine, vbi dicit iuuisse quendam notarium, & consequutum fuisse honorem, & lucrum, et idem tenet Alciat. in d. l. 1. in princ. de verb. oblig. & in d. l. coram, vbi nonnulla exempla ponit, quando notarius censeretur dolo egisse. Ad euitandam etiam omnem amaritudinem, propter opin. præcedentem huic contrariam, ut supra, cautelæ erit, ut notarius quando attestatur quem fuisse in instrumento præsentem, addat etiam intelligentem, vel alia verba idem importantia, ne in conflictus opinionum incidat, à quibus abstinere sanctum est.

Dicitur etiam vocatis & rogatis; an hoc sit de substantia? certè non, licèt apponatur 6 ex vi† notariorũ, ut tradit. Spec. d. §. 2. vers. post locum, nam testes regulariter in quolibet instrumento necessario non sunt rogandi, sed satis est, quod per notarium describantur, l. ad fidem, ff. de testib. glos. in §. sed & si instrumenta, verb. abijciatur, in Auth. de instrum. caut. & fide, & glos. in verba audierũt, in c. testes, §. de his, 3. quæst. 9. Spec. in §. 1. de test. col. antepen. Idem tenet Bald. in rubr. C. de fide instr. col. 6. uers. quæro igitur de instrumentarijs, nu. 18. Abb. Felin. & Dec. in d. c. 1. Lanfr. in pract. in verbo testium depositiones, nu. 39. & Salic. in Auth. sed nouo iure, C. si cert. petat.

Fallit tamen, primo in testamentis, in quibus testes debent esse rogati, & si essent nuncupati, l. hæredes §. in testamẽtis, C. de test. l. hac consultissima, in prin. vbi not. Doct. C. de test. Auth. Nisi rogati, C. de testib. ubi not. & idem in casu l. testiũ, & d. Auth. Nisi rogati, scilicet, quãdo testes deponunt de solutione facta debiti, de quo erat factus contractus in scriptis, & de confessione facta de solutione ipsius debiti, quarto casu exigitur rogatio testium, qñ probatur d mortiũ, l. nullũ. ff. de diuort. not. gl. in d. §. sed & si instrã, verbo adijciatur, & Doct. in locis præallegatis, & Lanfr. loco pręallegato, n. 40. & Spec. d. §. 1. de testa. col. antepe. an aũt pręsumantũ rogati qñ sunt descripti, & à quo debeant rogari, & quibus casibus ẽt rogari nõ debeãt in vltima volũtate, & de multis alijs similibus qq. quia nõ est materia nr̃a, sat erit, remittere ad not. in d. locis, & ad Bar. Alex. & alios, in l. sciendum, de verb. obl. Cur. sen. cons. 56. n. 18. & seq. Soc. in Reg. 420. testes in testõ, Dur. trac. de arte test. tit. 2. Caut. 5. & Paris. cõs. 61. vol. 3. vbi latè oĩa examinantur: duos ẽt alios casus addit Spec. d. §. 1. quibus testes debenr esse rogati, & sit sunt sex, primus est, qñ q̃s vult sine tabellione cautẽ deponere, iuxta §. si q̃s igitur, d. Auth. de inst. caut. & fide. Secundus qñ depositarius vni ex hrẽdibus partẽ reddit, l. 1. §. si pecunia depo. Septimus casus addit per gl. in d. §. de his, 3. quæst. 9. in fi. s. qđ testes debent esse rogati, quando contractus fit in scriptis, & eam not. dicit Abb. in d. c. 1. de fide instr. 3. col. licet hoc nõ videatur iure probari, tamẽ maxima est authoritas gl. & Abb.

Octauum, & ult. addit. Spec. d. §. 1. col. antepen. vers. tertius s. in matrimonio, qđ testes dẽnt rogari, 30. q. 5. c. nostrates, vbi glos. hoc voluit, licèt Brix. addiderit illa verba, qđ nõ credo, & hoc tenet Ro. Sing. 709. An ad so'ẽnitatẽ, & Andr. Sicul. cons. 45. col. 3. & in cõ. 53. col.

53.col.3.li.1.sed contrariũ tenet Butr.in c.ex par.in fine,de spons.Aret.in cons.13. Viso di ligẽter, col.5.& Dec.in cons. 163.nu.7.licet noluerit decidere, in d.c.1. ex eo quod causa pendebat Mantuæ, & idẽ tenet Andr.Sicul. sibi contrarius, in cons.40.col. 9.vers. septimo opponebatur, lib.3.quæ opin.uerior est, & cùm magis inhæreat regulæ, sequenda, iuxta not.in l.omnis diffinitio,de reg.iur.

Sed licèt hęc Clausula, Vocatis & rogatis, nõ semper sit necessaria, tamen vtilis, & propterea semper Notarij eam apponunt, quia posset esse casus, in quo exigeretur rogatio testium, quę ipsi ignorarent, & ad hoc est inuenta, vt dicit Bart.in d.l.heredes,§.in testamentis, & ponitur ad cautelam,ut dicit Spec.d.§.1.col. antepen. de teste.

Quæro, nunquid notarius & partes debeant cognoscere testes in instrumento adhibendos,& quid è contra?Quo ad primum respectu notarij, quod necessariò non † exigatur cognitio testium,nisi quãdo notarius debeat scribere in instrumento certam qualitatem eorum, puta,quod sint idonei,possidentes substantiam, & vt in Auth. de hæred. & Falcid. §.si uerò absunt, coll.1. decidit Nic. de Mattar.in Rubr.C.de fide instr.quem ibi sequitur Bald. col.4.uers.circa tertium, de testibus,nu.13. respectu vero partis, quod etiã non sit de substantia cognitio testium,nisi in casibus infrascriptis,probatur in Auth.de fide instr.§.& licèt, iuncto §.si vero ignoti, & tradit Io. Andr.in addit. Spec.in tit.de test.§.1.uers.de testimonio aũt credulitatis, in add. incip.quid voluerit,sequit Ias.in l.fi.in princ. col.vlt. C.de iure delib.allegando Spec.in d. §.1. Item opponitur excepto, quod tenet etiam Socin. in regula 412. testes ad instrum.

Quoad secundum,an è contrario testes debeant cognoscere contrahentes, concluditur regulariter, quod non, vt per Spec.in d. §.1. vers. Item quod non nouit personas, & Io. Andr.in d.addit. Socin. cons. 143.3.col. vers.confirmantur hæc,duplicato cons.175. Boer.decis.118.nu.4.quod etiam tenet glos. verbo, cognoscant, in d.l.fin.in princ.quam sequuntur communiter Doctor. ibi, distinguentes, quòd aut probatio fit per testes, & tunc debent cognoscere contrahentes, si super eorum actibus testificantur,& si non cognoscant eos,nisi personæ eorum exhibeantur, debẽt exhiberi in vestibus, & habitibus consuetis,quod tradit etiam Bart. in l.3.§.1. de testib.& Bald.in c.cum causam, de testib. nu.530.& Bart.Bald.& alij,in l.1.ff.si ex noxal.cau.agat.aut fit per instrumentũ,& tunc non est necessarium testes cognoscere,vel cognouisse contrahentes, quia statur instrõ, & hoc idẽ tenent Abb.n.16. & Fel.nu.11.in d. c.cũ causam, & Soc.d.cons.143.col.3.1.uol.

Limita tamen ẽm gl.in d.l.fin.Io.Andr.et alios suprà allegatos, prædictam cõclusionẽ nõ procedere in casibus,in inuẽtario, in quo testes debent cognoscere contrahentes, d. l. fi.in prin.& in d.§.si verò absunt,& in instrumento in scriptis confecto ab imperito litterarum,§.oportet,in Auth de instr.caut.& fide,quod declara,ut per Abb.d.nu.16.& tertio,ẽm Io.Andr.& alios, qñ extaret statutũ, (ut est Bononiæ) quòd saltem unus testis cognosceret contrahentes,quæ omnia sequitur etiã Soc.in Fallent.d. Regulæ proximè allegatæ; Et certè,quod tale statutum est sanctũ & honestum, cum per ipsum possint euitari quàmplures falsitates, & huiusmodi statutũ credo ẽt extare Mantuæ,quod collegi ex pluribus instrumentis ibi celebratis,ubi semper notarij apponunt testem asserentem cognoscere contestes, & contrahentes.

Sed nũquid notarius teneatur cognoscere partes? Bal.in d.l.fi.in princ.nu.16.dicit hoc esse regulare, †quod debet cognoscere, alias posset decipi in nomine, & cõmittere falsũ, sed idẽ Bal.in rubr.C.de fide instr.col.3.uer. uenio ad ẽm, nu.11.arguit pro prima opinione,qđ cognoscere teneatur,quia alias nõ põt scribere nisi ꝑsonas cognoscat de quorum facto faciat mentionẽ,exẽplo testis,l.3.§.idem diuus,de testib.& alijs per cũ ibi adductis,in contrarium dicit facere, quia si hoc esset uerum,esset quasi ad nihilum deducere instrã, quia non possent fieri instrã nisi de personis quæ aliàs essent notæ, vnde non de mulieribus,non de rusticis,nõ de extraneis, quod erit contra legem,quę uoluit probationẽ non restringi,sed ampliari;propterea, cũ tabellio scribit,Titius promisit Mæuio,qũo potest scire quod ille uocetur Titius, & ille Męuius,nisi ex assertionibus eorum, vel ex eo quod sic audiuit nominari eos?certè,nullo modo; & tandem,post Nic.de Mattar.concludit,notarium excusari,si ante celebratum instrm non noscit contrahentes,& sufficere, quod acquirat notitiam eo modo quo potest, vt ex uerbis eorum, & licèt possint mentiri, quia est de raro contingentibus,non est in consideratione,l.nam ad ea, de legibus, nec est præsumẽdum qđ fingant nomen, & falsum cõmittant,quia punirẽtur de falso,l.1.de fals.nã in his præsumitur qđ tabellio scribat,& instrm conficiat bona fide, quia quantum est in se, nõ potuit aliud sibi innotescere; referunt,& sequuntur Alex.& Ias.in d.l.fi.in princ.Et ꝙ notarius tali casu propter ignorantiam excusetur, tenet Petr.de Anchar. in cap.quanto, de his quæ fiunt à prælat.& Anan.in c.licèt, col.pen.

col. pen. de crim. fal. refert & sequitur De[illegible]. Authe. 1. Si quis in aliquo, nu. 39. in fine. C. de [illegible]en. & [illegible] quib. Cag[illegible] l. [illegible], nu. 65. de reg. iur. & sequitur doctr. Bal. in d. Rub. Ruin. conf. 189. nu. 17. [illegible] vol. Q[illegible] [illegible] ionem in proposito nota, & memori[illegible] man da, quia vidi in facto casum accidere Ferrariæ, vbi quidam p[illegible]atus, & reus homo, [illegible] nomen silentio præt[illegible] [illegible]co, tres vel [illegible] plures probos Notarios decepit, supponendo viros [illegible]notos, [illegible] esse mercat[illegible] aduenas, qui in Instrumentis recipiebant, [illegible] gebant recipere ad [illegible] nem plures quantitates denariorum, & a[illegible]erebant falso se esse [illegible] mercatores de tali Ciuitate vel [illegible] co, & Notarij [illegible] fuerunt de ipsis [illegible] [illegible]ntis, & postea fuit repertum, qd falso fuerant [illegible] [illegible] Instrumenta, quia [illegible] tores nominati numquam receperant pe[illegible], nec se obligauerant, sed alij [illegible]tando sua nomina, falsò eorum nomina [illegible] & se [illegible] esse asserendo, se obligaue[illegible]nt, & sic talia Instrumenta fuerunt cassata, & al[illegible]ter [illegible]tus malefactor, sed nō prout Iuris erat, quia o[illegible] erat fu[illegible], seu laqueo, Notarij verò tamquam innocentes fuerunt absoluti, Propterea caueat notarius ad [illegible]mnem bonum effectum, scribere Instrumenta co[illegible] [illegible] rum, ne in dubium incidat, & tantò magis testamenta, si nō nouer[illegible] [illegible] propter [illegible] præiudi[illegible]ium, quod ex eis oriri p[illegible], & [illegible] cu[illegible]re, [illegible] notitiam ipsorum, & [illegible] tiam habeat, aliter, quam ex eorum uerbis, quia etsi non teneatur p[illegible] falsi in foro [illegible] nec in foro f[illegible] tñ posset teneri in foro poli, & sim con-sc[illegible], & poner[illegible] [illegible] h[illegible].

Et quia concl[illegible] sup[illegible] in prælud. in [illegible] testes [illegible] necessarios in Instrum[illegible] [illegible] 10 Re[illegible] quas patiatur exc[illegible] & re[illegible] ndeo quod sic, tribu[illegible] ex[illegible] consuetudine quod sine testibus In[illegible]mentum fac[illegible]ret probationem, vt [illegible] Anton. de Butr. Imola, Abb. & Felin. d. c. 1. de fide Instr. per not. in c. [illegible] dilectus, vbi etiam Felin. nu. [illegible] eod. tit. quod sequitur Soc[illegible]n. Reg. [illegible] 4[illegible] 8[illegible] 510. Te[illegible] [illegible] ptura publica, pr[illegible] entia. Secundus est in actis Iudiciar[illegible] h[illegible] no[illegible], vt not. glos. in uerb. [illegible] in c. qm contra, de probat. ubi Felin. [illegible] & Dec. nu. 19. dicit e[illegible] [illegible] nem, lic[illegible] nita t[illegible] aliquibus medijs [illegible] [illegible] Spec. in tit. de Instr. edit. §. [illegible] uers. sed cum litteris, Lapus Allegat. 81. Nō ua[illegible] ta [illegible]us, nu. [illegible]. Card. conf. 4[illegible]. Co[illegible] ponatur franc. Viuius in suis Com. opin. 1. parte, opin. 345. Testes nō requirūt, Abb. & Fel[illegible] d. c. 1. & Socin. d. Reg. [illegible]. Fallent. quod tamen declara, procedere in his, quæ propriè sunt de actis, secùs in alijs quæ Notarius causæ immittit, seu registrat in processu, v[illegible] ma[illegible] to procuratoris, quia ex gun t[illegible], vt per Felin. & Dec. post alios, in d. c. qu[illegible] contra, & i[illegible] est seruat[illegible] in s[illegible] [illegible]tiuis, & in i[illegible] rlocutorijs, propter varietatem opinionum, vt ibi Abb. & Fel[illegible]. Idem, quod non exigantur testes, sed sufficiat quod Notarius dicat, Actū c[illegible] tali Iudice, vel ad Bāc[illegible] I[illegible], tenet Lanfr. in reper. d. c. quoniam c[illegible]tra, nu. 27. T[illegible] casus qando Instrum[illegible] fi[illegible] in publico Parlamento coram popu[illegible], vt tenet Spec. d. vers. sed cum litteris, Abb. & Felin. d. cap. 1. Soc. in. d. Reg. [illegible] Fallent. & Ias. in l. omnium, C. de testa. & Marf. Sing. 56. Ad validita[illegible], & Arno Problemate 64. Ad constitutionem, quod extendit Felin. ibi, in Instrumento facto corām S[illegible] Pon[illegible]fice, per text. in d. l. omnium, vbi habetur, quòd v[illegible] testamentum fa[illegible] cor[illegible] Imperat[illegible] sine aliquibus te[illegible]bus, licèt Bar. & plerique al[illegible] intell[illegible] debe[illegible] teruenire duos, nec etiam opus esse [illegible]ptione Notarij; tutius tamen [illegible], etiam tali casu apponere [illegible]stes, & subscribere, vt omnis difficultas cesset.

Sed nunquid exigatur in Instrumento testium subscriptio? glo. in l. generali, allegata supra, tenuit quod sic, & idem vid[illegible] tene-11 re† glos. in vers. viros, in d. c. in præsent[illegible]; sed tamen com[illegible]uni[illegible] reprobatur; qu[illegible] sufficit so[illegible] descriptio ipsorum facienda p[illegible] No[illegible]ta[illegible], vt [illegible] dit Io. Andr. [illegible] ad Spec in d. §. 2. de Instr. edit. [illegible] ers. post locum, i[illegible] d[illegible] p. [illegible] Accurs. Innoc. in c. 1. d[illegible] q̄ fiūt à prælatis, Abb. & Dec. d. ca. 1. Pau. de Cast. cōs. 2[illegible] nu... vers. multum videtur ne-cessarium, & Alex. in l. Iuri[illegible] ge[illegible], §. [illegible] fer[illegible] l. de pact. & Abb. post alios, in c. cū Io[illegible]nes nu. 5. de fide Instr. & G[illegible]mmat. cōs. 67. nu. 10. Quod non procedit in Instrumento in scrip[illegible] celebrato, l. contractus, C. de fide Instrum. Instit. de empt. & uend. in princ. Abb. d. nu. 5. nec in t[illegible]stamento ceci, l. hac cō sultissima, C. qui test. fac. poss. vel in testamē t[illegible] [illegible] scriptis co[illegible]ndito, l. hac cōsultissima, C. de te[illegible]am. quia in his testes debent se subscribere In[illegible].

Quæro, quot testes in Instrō exigantur? & rñd. [illegible] in quolibet Instrō duos suffi-12 cere, l. vbi† numer, de testib. fac. c. pluralis, de re[illegible] 16. & hoc tenet glos. in d. verb. adijciatur. in d. §. sed & si instra, in Authen. de Instr. caut. & fide, licèt teneat exigi tres,

& notariũ in numero computari, & idem te net Spec.in tit.de test.§.restat,in princip. gl. & Io.Andr.in d.cap.pluralis, Bart.& Salic. post glos.in Auth. sed nouo iure, C. si cert. pet. Abb.d.c.1.col.4.

Fallit primo in testamentis, in quibus septem testes adhiberi debent, l.hac cõsultissima,& l.in testamentis, C.de testam. §. pen. Instit.eod.Spec.d.§.restat,ver.item in testamento, & gl.in d.c.pluralis,& in d.l.numerus,nisi ruri fiat,vel tpe pestis,quia tũc sufficiunt quinque.l. fin. C.de testam. & est cõis opin.ut per Ias.ibi, & Dec.cons.284.& cõs. 404.nu.7.& Dur.d.tract. de arte testan. tit. 2.Caut. 2.& caut. 5.& Bertrand. cons.160. col.1. 1. parte primo impressorum, & cons. 223.Circa princ.2.parte primorũ,& nisi testamentum fiat ad pias causas,quia duo sufficiunt cum presbitero parochiali,c. cũ oẽs, & c.relictum,de test.Spec.loco prætallegato, immò, etiam in dispositis ad nõ pias causas valeret testamentũ in terris Ecclesiæ, ut per Corn.cons.aliàs allegato 261. De duobus, col. fin.in princ.lib. 4.vbi dicit esse cõem opin. declarans procedere etiã in terris Principi sæculari quò ad temporalem iuri dictionem ab Ecclesia cõcessis,quales sunt Ciuitates Regni, Ferrariæ, & Vrbinum; sequitur alios allegans, Dur.d. Caut. 2.vbi tenet idem procedere, si fiat coram iudice,& duobus testibus,per l.oĩum, supra alleg. C.de test.vel si non adest presbiter parochialis, corã quatuor testibus, Dur.d.Caut.num. 3.vbi dicit magis communiter approbari,nu.4.vel nisi testamentum esset inter filios vel nepotes, quia tunc duo, vel tres sufficiunt, ut d.l.hac cõsultissima, §.ex imperfecto,& §.fin. Spec. in loco præallegato, & Doct. in d. §.ex imperfecto; immò sufficeret etiam si essent fœminæ,glos. & Doct.in Auth. Quod sine,C. de testam.& Dur.d. Caut.ad fin. vel nisi testator vellet reuocare priorem voluntatem seu testamẽtum,& decedere intestatus,l.sancimus,C.de testam. item,nisi in testamento militis in expeditione degentis,in quo duo, & etiam unus sufficit, Instit. de test.milit.in prin.& §.planè,& C.eod.l.milites, licèt hic casus videatur superfluus,cum illi milites recesserint ab aula, secundùm Spec.loco prætallegato,2.col. vers. quintus,contra quem est communis opin. Doct. vt ex allegatis per Dec.in rubr.C.eod.cernere est,vel nisi testamẽtum fieret coram Imperatore,d.l.oĩum, quia nullus testis exigitur, secundum Spec. loco præallegato,& Ias.ibi, licet Bar.& plerique alij ibi,teneant interuenire debere saltem duos testes, cum quibus cõcordat Dec. d.c.quoniam contra,nu.19.In testamento ẽt aliquando debent interuenire octo testes, quando testator est cęcus, l. hac consultissima,C.qui testam.fac.poss.vel quando testamentum fit in scriptis, & testator est ignarus litterarum,d.l.hac consultissima,§.quod si litteras,C.de testam.& Spec.vbi supra.

Fallit secundo in Codicillis,in quibus sufficiunt quinque,l.fin.C.de Codic.Spec.d.loco,& gl.in d.c.pluralis.& d.l.ubi numerus.

Fallit tertio in donatione causa mortis, ubi similiter quinque sat sunt,l.fin.C.de don. cau.mor. Spec.vbi suprà,& gl.d.c.pluralis.

Fallit quarto, quando mulier pro alio intercedit,qa iuuatur Velleiano, nisi in instrumẽto trino teste subscripto obligetur,l.antiquæ,§.ne autem,C.ad Vellei. Et licèt Bald. in l.1.C.eod.dicat, de cõsuetudine esse abrogatum,quia sufficit descriptio duorum testiũ facta per notariũ, quod sequitur Aret.in §. Item si in Iudicio, nu.20.2.col. Instit.de except. tamen fortè non probaret cõsuetudo, & propterea nõ ualeret obligatio [illegible] nam ibi dicit Paul.de Cast.quod cum ostenditur instrumentum in quo mulier se obligat pro alio,inspiciendum est, an interuenerint tres testes, fatentur tamen ibi ipse Paul & Salic.sufficere, quod inscribantur per notarium, nec sit opus eorum subscriptione, & propterea ad euitandas difficultates, cautus notarius apponet tres testes talibus instrumentis, & etiam generaliter [illegible] omnibus; & prædictam Conclus. [illegible] tenet Spec. d. §. restat, vers. item in [illegible], & gl. s. d. c.pluralis.

Fallit quinto, [illegible] instrumento in quo pater [illegible] esse [illegible] suum, nec addat [illegible], qa tunc eius filius naturalis, natus scilicet ex ea que poterat esse vxor, efficitur legitimus, & tunc in tali instrumento debent adesse tres testes, in Authen. Vt liceat mat.& auiæ.§.ad hoc, Collat.8.gl.in c. pluralis.

Fallit sexto in inuentario, in quo debent adesse [illegible] testes loco legatariorum,& creditorum absentiũ, & duo,qui hæredes cognoscant,d.l.fin.§.si vero dubium, C.de iure delib.in Auth. de hæred. & Falc. §. si vero absunt,& §.sancimus, vbi Doct.tradunt Spec loco præallegato,& gl.d.c.pluralis, & Dur dicto tract.titu. 11. Caut. 8.col. 3. vbi ponit omnia in inuentario requisita.

Fallit septimo in diuortijs,in quibus requirũtur septem, l.nullum, ff.de diuor. & Spec. vbi suprà,ceteros casus in q.bus plures testes requiruntur duobus,in iudicijs, vel alijs, videas in Spec.d.ut. & in gl.pdic.d.c.pluralis.

Quæro etiã,qui possint esse testes in instrumẽtis? & rñdeo, edictũ de testibus esse prohibitorum,

13 bitorium, unde oës possunt † admitti qui nõ reperiuntur prohibiti, l. 1. in princ. de testib. Et omnes etiam inhabiles, & uiles, seu aliàs suspecti testes, si a partibus rogentur, nõ poterunt ulterius reprobari, hæc est glos. not. & sing. in §. & licèt, uerbo, & supplicijs, in Auth. de testib. quod etiam tenet Bart. d. tit. §. si uero ignoti, & Bal. not. & sequitur in mul tis locis, & 1. in l. parentes, col. 1. ubi etiã sequitur Salic. C. de testib. in l. ad testium, §. 1. & ibi Paul. de Cast. sequendo, dicit singularem, & sequitur etiam ibi Imola, ff. de test. & in c. in nomine Domini, col. 1. vbi dicit singularem, & notandam, & non esse alibi, de testib. Ang. Corn. & Ias. in l. 1. C. de testam. Imola, in c. ex litteris, de transf. Aret. Port. & Bauer. in §. pater, Instit. de test. & Alber. Ma let. in tract. de testa. 4. col. vbi dat cautelam, quod adhibeantur testes in Instrumentis fra tres, & coniuncti, vt possit postea probari de veritate contractus, & dicit, quod in l. quæstione facti, in qua accusabatur testamẽtum de falso, consuluit, affinem rogatum a testatore posse examinari, & debere admitti; Idẽ tenet Lanfr. dans hanc similem cautelam in pract. sua, in verbo testium depositiones, nu. 98. Cepol. latè Cautela 219. Licèt regulariter, & Felin. latissimè in c. cum inter, nu. 11. de except. & Socin. Reg. 427. Testes parentes, 4. Fallent. Hanc etiam Conclusionẽ tenet Salic. in l. quoniam, C. de hæred. Aret. Ioan. de Ana. & Felin. in c. cum oporteat, de accusat. & Felin. in c. litteras, nu. 12. de præsumpt. Alex. cons. 70. Viso processu, 4. col. lib. 1. & cons. 94. nu. 14. in 6. & cons. 1. 3. col. de fer. & in l. 1. §. fi. nu. 8. de verb. oblig. Marsil. Sing. 93. Licèt testis, & in d. §. ad quæstionem, n. 13. de quæst. Bertrand. cons. 210. nu. 10. 1. parte priorum, & in l. ex libero, nu. 9. eod. & Crauet. cons. 56. nu. 10. facit qđ not. Butr. in d. c. ex litteris, de transf. quòd si pater fuit adhibitus testis in contractu filij, admini culatur Instrumento, & idem tãto magis in coniuncto, quod sequuntur Imola, & Abb. ibi, & Corse. Sing. suo, in verbo testis, incip. Licet Pater; Et propterea inferunt supradicti Doctor. posse adhiberi & patrem, & fratrem & alios coniunctos consanguineos in te stes Instrumenti, & ex quo interuenit rogatio partium, quæ facit de inhabili habilem vt supra.

Ampliatur supradicta Conclusio, procedere, etiam si tales testes rogentur per testatorem, & adhibeantur in testamẽto, quia pariter efficientur habiles propter rogationem testatoris, ut tradit Bald. in d. l. parentes, & in d. l. ad testium, §. 1. ubi etiam Paul. Alber. d. tract. & Cepol. d. Cautela, & sufficit constare ex tenore Instrumenti seu testamẽti de rogatione, Bald. d. c. in nomine Domini, & sequitur Ias. d. l. 1. de ser. Et propterea Clausula illa, Vocatis, & rogatis, non erit superflua isto casu, & creditur Notar. ut etiã tenet Port. in §. fi. col. pen. Instit. de testam. de quo etiam per Bart. & alios, in l. hæredes palam, §. in testamentis, de testam. & per alios supra allegatos.

Recipit tamen hęc doctrina plures limitationes, Et 1. limitatur, non procedere in his, quorum inhabilitas non dependet à potestate partium, sed causatur odio testis, ut in excommunicatione, banno, & similibus, quæ non dependẽt à partium potestate, prout dependent aliæ exceptiones eorum fauore introductæ, ut cõiũctio, affinitas, familiaritas, & similes, de quibus per Bald. in l. si quis testibus, C. de testib. col. fin. ità Felin. d. c. cum oporteat, & d. c. litteras, nu. 12. & sequitur Marsil. d. Sing. 92. & d. §. ad quæstionem.

Secundo non procedit, quando huiusmodi inhabilitas per alterã ex partibus uel per testatorem ignorabatur, quia tunc non censetur talis testis approbatus, Ang. Ias. & cæteri, in l. 1. C. de testa. Cępol. d. Caut. 217. & Felin. d. c. cum inter, nu. 11. in fine.

Tertio limitatur, quia licèt partes nõ possint opponere contra personam testis, tamẽ poterunt opponere eius dicto, Felin. d. nu. 11. & Marsil. d. Singul. 92.

Quarto limitatur non procedere, respectu non rogantis, & sic tertij, quia persona non censetur approbata, Paul. de Cast. d. l. ad testium, §. 1. Ias. post alios, d. l. 1. C. de testam. Crauet. cons. 72. nu. 5. & propterea non procedit respectu notarij non rogantis, quia uer ba instrumenti censentur verba partium, Alex. d. cons. 70. & Bauer. d. §. pater, & sentit Ias. d. l. 1. C. de testa. & Pet. de Monca. in addit. ad Crot. de testi. nu. 120. in fine addit. de quo dicetur infrà latius, in quæst. qui testes exigantur ad reprobationem instrumenti, 2. conclus. post 2. ampliationem.

Est modo uidendum, de testium inhabilitate, quæ per partes, uel per testatorem remitti non potest, ut sciamus qui testes non sint idonei, & uitient tam testamentum, quã ultimam uoluntatem, & contractus.

Primò itaque, infamis infamia iuris non admittitur in testamẽto, l. is cui, §. si quis ob 14 carmen, de testam. † & l. cum lege, ff. eod. §. testes, Instit. eod. & not. Doct. in locis prædictis, quod procedit quãdo notoria erat eius infamia, ut per glos. in d. l. cum lege, in fi. secùs si communi opinione reputabatur non infamis, ut communiter trad. Doct. in l. 1. per illum text. C. de testam. Felin. in c. testimonium,

monium, nu. 16. de testib. de quo per Crot. in tract. de testib. in princ. 1. & 2. col. & qui sint infames, habetur in l. 1. & in toto tit. de his qui not. infam. Tamē poterit esse testis in instrumento, maximè quando testes non requiruntur pro solennitate testamenti, vt in casu, quando plures duobus exiguntur, ita Ioan. Fab. in §. sed cum aliquis, nu. 11. Instit. de testa. & quod regulariter propter approbationem partium, vt supra dictum fuit, admittatur in instrumēto, decidit expressè Ias. in l. 1. col. fin. C. de sum. Trinit. & fide Cath. quod notandum est contra illud vulgatum vulgarium, fustigatum, uel mitriatum, non posse esse testem, quia non procedit in instrumento, licet etiam talis uerberibus cęsus, uel castigatus non semper sit infamis, sed tātum propter causam infamantem, ut furtum, secùs si causa non infamat ut in exemplo posito per Bald. in l. ictus fustium, col. fin. ff. de his qui not. infam. de illo qui fustigatur quia ludebat ad azardum, ubi allegat pulchrā & menti tenēdam auctoritatem Augustini, quod martirem non facit pęna, sed causa, & idem concludendum est de Bannito qui nō est infamis, nisi de delicto per confessionē pateat, secùs si per contumaciam, ut not. in d. l. ictus fustium, & per Bald. & Felin. in c. super eo, de test.

Secundò, in testamento nō admittitur seruus, l. qui testamento, §. si seruus, de testam. l. 1. ubi not. C. eod. Spec. d. §. 1. de test. uers. 15 tē quod † est seruus, Crot. tract. de test. 1. parte, num. 13. Alber. male. tract. de testib. 9. fol. col. 2. quod nō procedit, si, quando fuit adhibitus, communi opinione reputabatur liber, d. l. 1. & ibi communiter omnes; in contractibus tamen in quibus non adhibetur ad solēnitatem ut supra in praecedenti, Io. Fab. d. §. sed cum aliquis, nu. 11. & cum in multis casibus admittatur quos prosequitur Spec. & Alber. locis proximè allegatis, uidetur posse teneri, propter approbationem partium admitti debere, quod etiam uidetur admittere Ias. d. l. 1. contra quod tamen facit quod ipso iure seruus repellitur, & testimonium eius nullum est, ut dicit Ang. in Auth. de testib. §. [illegible] circa princ. per illum text. & propterea nō uidetur quòd partes possint ipsum habilē reddere, ut supra in 1. limitatione conclusū fuit; & propterea tutius erit abstinere, si casus occurreret, quia etiam si instrumentum efficeretur suspectum, hic testis passim non admittetur ad defendendum ut habetur in d. l. 1. Monachus uerò, uel frater Ordinis Minorū, [illegible] s arctioris [illegible] le, non prohibetur in testamento esse [illegible] d. §. 1. uers. qd de monacho, Bald. in l. 1. [illegible]

10. quaest. nu. 43. C. de sacrosā. Eccles. [illegible] con. 10 [illegible]. Testator habet, Aret. cons. 16 [illegible] ga est [illegible] consul [illegible], 8. dub. Felin. c. [illegible] cim, ad fin. de testib. Crot. d. tract. 1 [illegible] nu. 14. Paul. cons. 4 [illegible] ponendū in iud. esset opus licentia [illegible] ris, ut per Felin. & alios, d. c. cum [illegible] Arc. & Paris. d. cons. de quo tam [illegible] d. tract. num. 178.

16 Tertiò, Mulier in testamento pro[illegible] esse testis, l. qui testamento, §. mulier [illegible] testa. §. testes, Instit. de testam. glo. [illegible] in verbo, nec fœmina, de verb. [illegible] c. quoniam contra, verbo, test [illegible] nes, nu. 140. Soci [illegible] Reg. 419. T [illegible] Crot. d. tract. de test. 1. parte [illegible] Dec. in c. quoniam, de test. & Dec [illegible] 2. nu. 27. de reg. iur. & per Dur. d. tr[illegible] te testan. tit. 2. Caut. 2. nu. 7. Quod proc[illegible] etiam de Iure Canon. ut per Dur. [illegible] Crot. aliter dixerit, in d. tract. nu. 10. [illegible] cedit etiam secundum Crot. d. [illegible] rustici, & quod ruri fieret, quod [illegible] Ias. d. l. fin. C. de test. In [illegible] prohibetur mulier esse testis, [illegible] Ias. post alios, C. de Codic. [illegible] locis praeallegatis, vbi tenent idem [illegible] mēto ad pias causas, vel [illegible] ultimum tenet Venafr. cons. [illegible] idem est dicendum secundum [illegible] mulier, quando adh[illegible] dum testamētum; & sequ[illegible] Soc[illegible] vlt. fal. & in testam[illegible] stis, ad [illegible] 1 t. & tenuit [illegible] op[illegible] Rub. cons. 165. [illegible] licèt in [illegible] Alex. [illegible] [illegible] Ri[illegible] tract. [illegible] [illegible] & [illegible] ha[illegible] pin. quod mulier tali casu admitt[illegible] tenet etiam Bertrand. cons. [illegible] 5. [illegible] 1. vol. & idē in testamento m[illegible] tenet [illegible] in Auth. Hoc [illegible] n. & [illegible] tur Aret. & Bauer. d. §. test[illegible] do reuoc[illegible] & re[illegible] uscit[illegible] causā int[illegible] statu quod admittatur, tenet [illegible] cons. [illegible] si per quo, nu. 2. Ex quibus [illegible] rtur, mulierem in Instrumento con[illegible] posse in testem adhiberi, licèt ca[illegible] s agat notarius, si marem adhibeat, qui [illegible] bitaretur super Instrumento, & opus esset [illegible] stimonio mulieris, posset uariare, cum [illegible] semper & mutabile sit testimonium mulieris, c. forus, ubi glos. verbo, [illegible], de verb. signi. allegat illa carmina:

Qui lentus fumo, flamen [illegible] mine uētus.
Quid uento, mulier, qui [illegible] bere, [illegible]
N[illegible] [illegible], in quo mulieris

mulieris testimonium admittitur, magis creditur masculo, quam fœminæ, Lanfr. d. vers. nu. 141. Felin. d. c. quoniam, ad fin. & Dec. d. l. 2. nu. 34. Sexus enim mulieris fragilis est, l. 2. §. verba itaque, ad Vellei. c. ex parte, il 1. de priuil. & mulieres habent consilium inualidum, Bald. c. 1. de Iudic. col. 9. vers. vltimo quæro, imo nullum enim consilium animi reperitur apud mulierem, Bal. in c. significauit, col. 1. de Resc. Dec. in d. l. 2. nu. 4. In Hermaphrodito verò attēditur sexus is in quo magis incalescit, l. repetundarum, §. fina. ff. de testi. l. quæritur, de stat. hom. glos. & Doct. in d. §. testes autem, sed eunuchus videtur omninò admittendus, cùm testamenti habeat actionem actiuam, & passiuam, l. eunuchis, C. qui test. fac. poss. quod tenet Bauer. in d. §. testes aūt.

17 Quarto impubes in testamento nō admittitur testis, §. testes, Instit. de testa. imò nec in alijs regulariter, l. 3. §. lex Iulia, & l. inuiti, in fine de testib. Spec. d. tit. de teste, §. 1. vers. Item excipitur, quod est impubes, vbi latè Io. Andr. in addit Alber. tract. de testib. 10. car. 2. col. Crot. d. tract. in fi. 1. partis nu. 21. Abb. Felin. & Paris. in c. cum nobis, de præscript. & Dec. d. l. 2. §. item impuberes, de reg. iur. Est enim testimonium talis impuberis, sicut cæci, qui testificaretur de coloribus, & sicut si homo testificaretur se prospexisse interueniante monte, vel muro, vel alio obstaculo, ad instar oculorum linceorum, vt dicit Bald. in l. testimonium, 3. col. nu. 7. C. de testi. & sequitur Dec. d. §. item impuberes, limitat tamen Aret. non procedere in impubere proximo pubertati. adhibito in testamento inter liberos ad pias causas, & in testamento militis, in d. §. testes autem, quod etiam tenet in primis duobus casibus Bald. in l. 1. 13. col. vers. de secunda quæstione, nu. 36. C. de sacrosanct. Eccles. & sequuntur Felin. & Paris. d. c. nobis, non puto tamen, quod impubes debeat adhiberi testis in instrumento, cum omnino sit inhabilis, & ipso iure à testimonio repellatur, Ang. in §. 1. in Auth. de testi. Dec. d. §. impuberes, nu. 9. qui etiam in defectum aliorum admitti non potest, obstante defectu iudicij naturalis, vt ibi tradit Dec. licèt credidērim, per eum postea effectum puberem, probari tenorem contractus, cui ipse fuit præsens tempore pupillaris ætatis, quia tunc ei est credendum, & admittitur, vt per Doct. magis communiter in locis præallegatis, quod etiam tenet Lanfr. in d. vers. testium depositiones, nu. 142.

18 Quinto, furiosus non admittitur in testamento, d. §. testes autem, Instit. de test. l. qui 19 testamento, §. nec †furiosus, ff. eo. nec etiam in alio instrumento admittitur, quia nullum negocium contrahere potest, non enim intelligit quod agit, §. furiosus, Instit. de inut. stipulat. & nulla est eius voluntas, l. furiosi. de reg. iur. & in omnibus & per omnia loco absentis, & quiescentis habetur, l. 2. §. furiosus, ff. de iure codicil. cū alijs latè cumulatis per Dec. & Cagnol. in l. in negocijs, de reg. iur. quod procedit, nisi habeat dilucida interualla, eo tempore quo adhibeatur testam. ut in d. §. nec furiosus, & not. in locis præallegatis, & idem dicendum est in mente capto, fatuo, seu demente, nam à pari procedunt, vt not. Bald. in l. 2. C. de cur. furios. Alex. cons. 54. Ad quæsitum, 1. vol. latè Dec. post alios, in l. humanitatis, C. de impub. & alijs substit. sequitur Cagnol. d. l. in negocijs, & Gramma. cons. 16. de quo etiam per Dec. cons. 86. & latè plures allegans Paris. cons. 88. nu. 6. & 7. in 3. vol. & Curt. iun. cons. 51. nu. 9.

Sexto, in testamento repellitur is cui sunt interdicta bona, vt est prodigus, §. testes autem præall. & l. is cui, in princ. ff. de testam. 20 Spec. d. §. 1. vers. †Itē quod est talis, cū quo, & dicitur prodigus qui nec tempus, nec finē habet expendendi. l. 1. §. 1. ff. de cur. fur. cum alijs trad. per Dec. & Cagnol. in l. furiosi, de reg. iur. non puto tamen repelli in contractibus, quia cum sit speciale, non admitti in testamento, in cōtrarium est ius commune in cæteris, l. ius singulare, de leg. & cum non inueniam prohibitum, censeo admissum, l. 1. in princ. de testi.

Septimo, mutus, & surdus omninò nō admittuntur testes in testamento, d. §. testes, & Spec. dicto vers. Item quod est talis, cū quo; Sed an admittatur in instrumento? videtur dicendum quòd non, cum in testibus requiratur intellectus eorum quæ aguntur, & dictū fuit suprà, nu. 4. super verbo, præsentibus; & licèt nō appareat de iure prohibitus, satis est, quod appareat prohibitus natura ipsa, l. cum prætor, §. non omnes, de Iud. & hoc videtur tenere Spec. in tit. de test. §. nunc tractandū, vers. quid de muto, & Io. Fab. in d. §. testes, vbi idem tenet, & si quis alterum tantum habeat uitium, & sciat litteras, tribus rationibus, 1. quia testis debet deponere verbo, 2. debet exaudire, 3. quia non ualet testimonium per scripturam; puto tamen posse teneri in instrumento mutum & surdum adhiberi posse, si intellectum habeat eorum quæ geruntur, iuxta not. per Bart. & alios, in l. 1. in prin. ff. de uerb. obligat. quod relinquitur arbitrio iudicis. Abb. in c. cum apud, infrà allegando, & Paris. cons. 63. in 4. uol. & sciat litteras, iuxta l. discretis, C. qui testam. fac. poss. quia tali casu posset legere instrumentum nō publicatum, & cernere eius tenorem, & propterea cognoscere

cognoscere actum contrahentium, & ex signis consensum, & per scripturam testimonium perhibere de illo actu gesto, & sic instrumentum cōfirmare si de eo dubitaretur: nam testimonium muti tali casu admittitur, cum in iuramento non sit opus verbis, quod videtur tenere Spec.d. versic. quid de muto. Ant. de Butr. & Præpos. in c. cum apud, de spons.glos.in c.testes,3.quæst.9. Alex.in d.l. 1.nu.17.& in l.qui iurasse, vbi etiā Ias.de iureiur.Abb.& Felin.in c.de testibus,num.10. de testibus,Pet.de Moncad.in addit.ad trac. Croti de testa.nume.373.& Alciat.in repet. Rubricę de iureiur.nu.21. & Marsil.l.de minore, §.plurimum,nu. 8. de quæst.

Octauo Cæcus testis in testamento reprobatur,ea ratione,quia testes debent videre testatorem,& è cōtra,l.† si nō speciali,ubi not. & l.si unus, C.de testa. Spec.d.§.1.de teste, vers.sed qualiter testificabit cæcus, Matthes. notab.125.not.qđ licèt regulariter, Abb.& alij,in c.cum causam,de testib. Felin.in c.pręterea,ad fin.eo.tit.de quo etiam Dur.d.trac. de arte testan.tit.2.Caut.8. Paris.cons.33.in 2.nu.36.& 37.& Dec.cons.354.Et idem erit in inuentario, cum testes etiam illo casu debeant videre hęredem,l.fin.§.si aūt dubium, C.de iure delib.§.si uerò absunt, cum gl.ibi, & uidisse,in Auth.de hęred.& Falc.Spec.et Felin.in locis pręallegatis,secus igitur erit in alijs,qui sensu auditus percipiūtur, nec est opus sensus uisus, ut in uerborum obligationibus,& contractibus qui uerbis contrahunt, ut dicit glos.& sequitur Ang.ibi,in d.uers.& uidisse;quod etiā procedit, si habet notas uoces contrahentiū,glos.uerbo,quæ nouerunt, 3.quæst.9.in c.testes, & Spec. in d.§.1.uers. sed nunquid cæcus,Cyn. & Bald.in l.testiū, C.de testib. Alber. d.tract. car.11.col. 4.ubi dicit de hoc standum esse iudicis arbitrio,an habuerit notas uoces nec ne; hoc etiā tenet Alex.d.l.si non speciali,in fine, & in consil. 24.Animaduersis,col.3.lib.2.Abb.& Felin. d.c.cum causam, Felin.d.c. præterea,ad fin. & Mar.in rubr. C.de probat. nume.332. Et quòd testes habentes notam uocem contrahentium probent, licet contrahentes non uiderint,tenet glos.communiter in hoc approbata,in l.2.§.Idem, Labeo,uerbo,audierint, ubi Bar.& latè in apostil.ad eum, ff.de aqua. pluu. arcend. & Doct.in d.l. si non speciali, & in d.c.cum causam,& per Felin.d.c.præterea, Cæpol. Caut.228. Quando quis,& per Mars.usque ad saturitatem, in d.rubr.nume. 328.& seq.& propterea infert Matthes.d.notab.125. quod in Codicillis & donatione causa mortis, non erit opus testes uidere testatorem, quod sequuntur Alex. & Ias. d.l.si non speciali,Cępol.& Mars.locis præallegatis;cuius contrarium tenet Corn.cons.18.li. 2.col.2. quem uidetur sequi Dur. d. Caut.2. & Dec.tenet in cons. 354. ubi dicit, quod in ista opinione uidentur etiam Doct.communiter,& generaliter loqui, & opin. Matthes. esse singularem; & hæc pars habet æquitatem,& est tutior,per quam occurri potest falsitatibus quæ fabricari possent; Limitant tamen non procedere in testamentis,nec in inuentario,ut supra, nec tertio, in causa matrimoniali, scilicet de matrimonio separando, d.c.præterea,ubi Felin.& quarto in causa criminali, ut per Cæpol.d.Caut. & sequent. & Marsil.d.rubr.nu.331. Ex quibus concluditur,extrà prædictos casus, cæcum posse admitti in testem in contractibus, & in contractuum instrumentis, in quibus non est opus uisu,ut in numeratione fienda, & similibus; à quo tamen abstinere debet notarius inquātum potest,maximè,quia si instrumentum reuocaretur in dubium,uel in suspicionem aliqua de causa, fortè non ita iuuaretur testimonio cæci, sicut testimonio uidentis, quia cæcus sicut alius non ità plenè probat, ut dicit Ang. d.l.si non speciali, & sequitur Abb.d. c.cum causam,nu.9.licèt Cæpol. d. Cautela 228.in fine,teneat testes deponentes de auditu tantum probare sufficienter,per prædicta, & ij sunt,qui aut malis moribus,& eorum uitio aut natura inhabiles sunt testes in testamento,quibus tres non annumerantur, cum recipi possint.

22 Primus est excōmunicatus,quia licèt non possit in iudicio esse testis, c.decernimus, de sent.excom. in 6.Spec.d.§.1.de test. uers.sed quid si dicitur testis excommunicatus, Abb. d.tract.5.car.4. col.& sequ. Lanfr.d.uers.testium depositiones, nu.134. Felin.c. Rodulphus,nu.39.in fine, de Rescriptis, tamen secùs est extra iudicium; quia si describitur in instrumento, ualet instrumentum. Innoc.in c.pia,ante finem,de sent.excom.in 6. But.& Imola, in c.ex litteris, de transact. Dom. & Fran.in d.c.decernimus, Specul.in tit.de instrum.edit.§.instrumentum, uers.quid si testis inscriptus in instrumento est excommunicatus,Felin.in c.ueniens,il 2.ult.col.de testib.Bald.in l.1.6.col.nu.17.C.de hæred.instit. Felin.& Dec.in c.intelleximus,in princ. de iudic. & idem uidetur concludendum, si in testamento adhibeatur;quia nō propterea redditur nullum testamentum, cum excommunicatus tātum in iudicio esse testis prohibeatur, extra iudicium uerò pōt oēs contractus facere, & etiā testari, ut per Abb.post alios,in c.ueritatis,de dolo & contum. & hoc ultimū ēt tenet Dur.d.trac.tit.1.10.caut. ubi dicit

dicit hanc esse communem opin. Si tamen in instrumentum redderetur suspectum, non coadiuuaretur per testimonium excommunicati, Spec. d. vers. quid si testis inscriptus in instrumento, Dom. d. c. decernimus, ad finē, & Felin. d. c. veniens, col. fin. & propterea opus esset absolutione ad cautelam, pro tempore quo testificaretur, Abb. Felin. & alij, in d. c. veniens, Dec. dicto capit. intelleximus, col. 1. Secundus est hæreticus. Tertius est Iudæus, Et ij etiam non repelluntur in testamēto, uel alijs contractibus extraiudicialibus, l. quoniam, vbi Bart. C. de hęret. glos. in l. inuiti, la 1. de testib. Bart. in l. Cassius, de Senat. Bal. in l. 1. 5. oppos. C. de summa Trinit. & fide Catho. & Felin. in c. Iudæi, nu. 3. de testibus.

Superest modo uidere de his, qui non possunt in testamento esse testes ratione proprij interesse, & primo, in testamento non admit 23 titur testis hæres, nec eius pater † uel filius, nec fratres cum eo in eadem existentes potestate, §. sed neque hæres, Instit. de testa. l. qui testamento, ubi not. ff. eo. Crot. d. tract. de testi. 1. parte, nu. 16. & ibi latè Pet. de Monca. in addit. & in hærede quod non admittatur etiam testamento per Pontificem roborato, tenet Corn. cons. 266. col. 4. lib. 4. & idem est in filio emancipato, Bart. & plerique alij, d. l. qui testamento, Ang. & Bauer. d. §. sed neque, nisi in testamento militis, d. l. qui testamento, §. 1. & ibi Doct. & Socin. d. reg. 427. 5. Fallentia.

Sed uidetur quòd hoc sit contra id, quod suprà datum est, s. quòd p̄p rogationē testatoris, testes inhabiles habilitantur, & admittuntur, prout de patre, & alijs suprà conclusum est: quō igitur hic repellūtur, cum etiam suprà conclusum sit, in omnibus testamentis testes debere esse rogatos? Respondeo, quod illa decisio etiam procedit in contractibus, prout glos. loquitur, in d. §. & licet, & etiam in testamentis quorum inhabilitas, uel habilitas dependet à potestate partium, ut supra in prima limit. d. conclusionis dictum fuit, 24 sed in ijs, † in quibus expresse à lege prohibentur esse testes in testamentis, non uidetur rogationem sufficere testatoris ut fiant habiles, & in hoc opin. Bald. generaliter tenentis dictam rogationem sufficere, in l. parentes, C. de testi. non admittunt Imola, & Paul. de Cast. in l. ad testium, §. ad conditionem, ff. de test. Rom. Aretin. Alciat. & Ias. in d. l. 1. C. de testā. nam aliàs sequeretur, ut Ias. ibi dicit, quod partes possent inhabiles reddere habiles, & dicit Soc. eam semper uisam esse falsam in testamēto, in quo semper testes rogantur, in cons. 229. col. pen. uers. quarto uentilatis; Nec facit illa gl. loquens in contractibus, quia tunc illud procedit, quando interuenit consensus & rogatio ambarum partium, sed quando rogantur à testatore, non debent censeri habiles respectu uenientium ab intestato non rogantium, & sic succedit quod dictum fuit supra, in 4. limitat. ad dictam glos. & hoc dictum Ias. allegat Crauetta, cons. 72. nu. 5. allegando Socin. d. cons. licèt nolit ponere pro constanti illud dictum, propter con sil. Alex. 54. ad fin. li. 3. & Bellamera 42. col. pen. tenentium cum Baldo, cum quo tenent plerique ex suprà allegatis in illa conclus. illius glos. loquentis in indiuiduo, in testamento, & cum eo etiam tenet Bertrand. in terminis, in cons. 358. nn. 2. 2. parte, nouiss. Addit aliam rationem Ias. ibi, & erit 5. limitatio, quod illa glos. procedit, quando testes exigūtur in instrumentis ad probationem, non autem ad solemnitatem prout in testamento in scriptis, l. hac consultissima, in princip. C. eo. quia tunc rogatio nihil facit, l. nemo pōt, de leg. 1. uide tñ Soc. qui nititur saluare Bal. in casu, qm̄ testes non in totum repelluntur ut mulier, & seruus, sed admittuntur, licèt non sint oī exceptione maiores, ut in legatarijs, in l. si quis ita, col. 3. de reb. dubijs. Et qđ dictum est de hęrede, qui non admittitur testis in testō, idem erit in fideicommissario uniuersali, qui habetur loco hæredis, l. si necem, §. fin. de bon. liber. Bald. & alij, in l. dictantibus, C. de testam. Crot. d. tract. nu. 17. ubi limitat non procedere, quando esset restituenda hęreditas fideicommissario sub conditione incerta, vt quia fuit grauatus hæres, si decesserit sine liberis, & idem tenet Ioan. Fab. Ang. & Bauer. in §. legatarijs, Instit. eod. tit.

Et quod non admittantur ēt coniuncti hēdes, tenet Ang. cons. 128. In facto proponit, ꝗ Bellafloræ ubi loqtur in uiro, & socero hæredis institutę, & Soci. d. cons. 229. loquitur in affine hęredis. Substitutus uerò qñ non tractatur de uiribus testamēti, posset esse testis, ſm Ang. cons. 174. Thema, super quo consilium petitur, pen. col. Sequitur Ias. d. l. dictantibus, & in l. si quis nec causam, 3. col. si cert. pet. & idem in legatario, d. §. legatarius, & d. l. qui testō, in princ. vbi idem habetur in tuto re, etiā si omnes testes essent legatarij, ut per Io. Fabr. d. §. legatarijs, quod procedit testō condito in scriptis, & legatarijs testibus adhibitis subscribentibus, & signantibus, secùs in testō nuncupatiuo, si inducentur ad probationem rei gestæ, vt per Socin. in d. l. si quis ita, per Crot. d. tract. nu. 15. de quo etiam tradit. Alber. d. tract. car. 9. col. 4. vers. consequenter. Nec admittitur ad probandū legatum sibi factum, l. omnibus, C. de testib. Felin. in c. insuper, col. 5. de testib. Alex. in d. l. dictan-

dictantibus, & Dur. d. tract. tit. 2. caut. 2. Et idem in executore testamenti tradit Ang. & Bauer. in d. §. legatarijs, licèt Bald. contrarium tenuerit in cons. 221. Videtur 1. vol. cũ quo transit Dur. d. Caut. 2. Cautius tamen erit, si alij testes adhibeantur, vt tradit Ang. d. §. legatarijs, & Dur. d. caut. in fine. Filium verò, vel patrem notarij, posse testem adhiberi in testamento, & in instrumento, tenendum est, prout tenent Ioan. de plat. & Bauer. d. §. legatarijs; pro quo facit cons. Bar. 61. Filiusfamilias presbiter, de quo in fine instri erit Deo dante dicendũ; Sed ne, dũ de contractibus loqui proposuerimus, in pelagum testamentorum, & vltimarum voluntatum demergamur, sat erit hæc apposuisse pro rudibus tabellionibus, quos admonere non desistimus, ut ad euadendum difficultates, testes recipiant non suspectos, nec in contractibus interesse habentes, vel habentium familiares seu coniunctos, sed tales qui in casu emergentis suspicionis pro veritate instrumentum coadiuuent.

Viso quibus, & quot testibus instrumentum celebretur, & construatur, consequens est videre, quibus & quot reprobetur, & destruatur, quæ est alta, & profunda quæst. in qua varij varia dixere, & multæ fuerũt opin. tam antiquæ, quàm modernæ, quarum septẽ refert Abb. in c. cum Ioannes de fide instru. sed pro elucidatione, & clara omnium intelligentia quæ in hac quæst. dicentur placet seruare ordinem Felin. in d. c. cum Ioannes, faciendo bimembrem diuisionem seu distinctionem, & vnumquodque membrũ de per se discutiendo, & examinãdo; Distinctio igitur talis est, quod aut instrumentum reprobatur per testes non instrumentarios, nec in instrõ descriptos, aut per ipsosmet instrumentarios & in instrõ descriptos; in primo membro.

25 Conclusio est magis cõmunis, quod † duo testes contrariantes instrõ directè, uel indirectè reprobant instrum. Innocen. Cald. Butr. Card. Imola, Abb. & Felin. in d. c. cum Ioannes, n. 35. Pau. de Leaz. Butr. Abb. & Dec. in c. tertio loco, de probat. Spec. in tit. de instr. edit. §. restat, vers. sed si alij testes, in fi. Cyn. & Salic. in l. in exercẽdis, C. de fide instr. Bar. in l. heredes palam, in princ. ff. de testa. quam Conclusionem sequuntur Lanfr. in c. qm cõtra, verb. instrumentorũ productiones, n. 46. Alex. cons. 17. Ponderatis, 4. col. 3. uol. Soc. cons. 143. col. 3. latissimè Curt. sen. cons. 56. col. 2. & in addit. ad dictum cons. in fine. Bertran. etiam plenè in cons. 239. 3. par. priori, Io. de Amicis de Venafro, cons. 44. nu. 4. & seq. & cons. 137. nu. 25. & 26. & Crauet. cõs. 56. in fine, & Paris. cons. 162. n. 4. vol. 4. Quæ innititur & iustitiæ & æquitati, iustũ enim & æquum est, authoritati notarij præferri testimonium uiuę uocis duorũ testium, per quos inducitur naturalis, & vera probatio, cũ probatio instrumenti dicatur miraculosa, ut crebatur testimonio pellis mortuæ, Inn. in c. cũ P. tabellio, de fide instr. Oldar. cons. 75. Quis possit. Bal. cons. 447. Ad euidentiam, circa fi. li. 5. Fel. d. c. cũ Io. nu. 35. & Crauet. d. cõs. 56 ad fi. & dr ẽt cõtra ius diuinum, quo cautum est, ut in ore duorum uel trium stet omne uerbum, Corn. cons. 32. col. 2. et con. 55. col. 8. lib. 3. & Crauet. dicto cons. in fine.

26 Primò declaratur procedere † in casibus in quibus instrumẽtum probationem admittit in contrarium, secùs autem in casibus in quibus pro instrumento est præsumptio iuris & de iure, ut in casu l. antiquæ. C. ad Velleia. de qua aliqua verba suprà facta fuere, & in alijs casibus, quos prosequitur Felin. post Butri. in d. c. cum Ioannes, nu. 36. & seqq.

Secundò declaratur, nisi habens instrumẽtum pro se, esset reus, qa ex quo sm Doct. plerosq; ex sup. allegatis, instrum hẽt uim duorum testium, ẽt qd probatio per testes sit naturalis, fauore tñ rei præualeret instrum, sm Goffred. in c. cum à nobis, de testib. sed Bald. tenet contra, in d. l. in exercẽdis, 4. col. Abb. c. tertio loco, nu. 41. sed 1. opin. tenet Pet. de Anchar. cons. 77. Visis, ad fin. & sequitur Dec. in d. c. tertio loco, nu. 11. pro quibus est regula l. fauorabiliores, de reg. iur. ubi not. Doct. & tradit Alciat. ad illam Reg. plura in tract. præsump. 3. Reg. præsumpt. 44. quod in arbitrio Iudicis residere censeo, per ea quę dicentur infrà, in 3. declaratione.

Tertiò, declaratur procedere, si testes deponentes contra instrum, assignẽt rationem dicti sui etiam non interrogati, quia aliàs instrum non reprobaretur, Bal. in l. presbiteri, la 1. vlt. col. C. de Episc. & cler. Feli. d. c. cum Ioãnes. 3. declarat. n. 42. Alex. cõs. 53. 1. col. 7. vol. & cons. 93. In causa & lite, col. pen. li. 5. & cons. 33. Põderatis, 5. col. lib. 3. nam probatio debet in hac causa necessario concludere, gl. Bal. & Ias. post alios, in l. Iurisgentium, §. qd ferè, ff. de pact. & Dec. cons. 101. 2. col.

Quarto declaratur, ut hẽat locum, nisi sit aliqua probatio coadiuuans instrum, ut si ali quis ex testibus instrumentarijs, vel alijs non descriptis, viua voce deponeret pro instrõ, tũc non sufficerent duo testes ad ipsum reprobãdũ, sed pluribus opus esset, ità declarãt Abb. & Imola, in d. c. cũ Ioannes, & sequitur Fel. ibi, 4. declarat. nu. 43. qd tenet ẽt Alex. d. cõs. 93. pẽ. col. in fi. Corn. cõs. 261. littera L. 4. uol. Dec. d. cõs. 101. & Mar. Sin. 61. Dictũ, & cõs.

suo

suo 27.nu.14.refert Crauet.d.cons.56.nu.7. & huius opin.videtur fuisse Io.Fab.in §. Itē verborum, nu. 18. Instit. de inut. stipul. & hoc tenet Arno.Problema. 65. Ad eandem.

Sed tamen hoc venit declarandum, prout egregiè, & subtiliter declarat Crauet. d. cons. nu. 15. tribus modis, scilicet, vt procedat, quando testes duo deponētes contra Instrumentum, non essent Instrumentarij secundo, quādo remaneret numerus perfectus testium, prout dicetur infrà, in 2.membro distinctionis, tertio quod testis coadiuuans Instrumētum, voce viua deponat, quia non sufficit quod sit descriptus in Instrumēto, & sic mortuus, per Iura per eum ibi allegata, quæ aliter non curo referre.

Si tamen essent duo testes deponētes pro Instrumento, & duo contra, casus est magis clarus, quia præualet, Instrumentum, ut tradit. Bald.in d.l.in exercendis, & Gram.cons. 67.nu. 12. Alex.cons.27.In causa, & lite, 2. col.1.& Corn.d.cons.261. littera L.in fine.

Quinto declaratur procedere, dummodo testes instrumento contradicentes, & ipsum reprobātes, sint idonei, & omni exceptione maiores, l.optimam, in fine, vbi Bald. nu. 8. C.de contrahen.& commit. stip. Institut.de inut. stip. §. item verborum, cum glos. idoneos, vbi Aret.col.fin.Bart.& Imo.in l.1.§. si quis neget, ff.quemad.testam.aper. Cald. Abb.Imola, & Felin.in d.cap.cum Ioān.vbi Felin.5.declaratione, nu.44.Bald.cons.152. Ista causa, in 2.vol.Bald. cons. 70. Proponitur, in 5.Annan.cons.97.2.col.vbi dicit, qđ debent esse tam in dictis, quàm in personis omni exceptione maiores, & quod in supplementum non posset deferri Iuramentum, & ibi Bol.in addit. Lanfr.d.ver.instrumentorū productiones, nu.47.Alex.d.cons.53.1.col. & cons.42.lib.4. Cor. d.cons.261 littera M. & Dec.d.cons.101.& Crauet.cons.77.in fine, & dicitur testis omni exceptione maior, cui nulla exceptio obstat, vel macula impin-27 gi potest, glos.maiores, † in cap.1.de consan giu. & affin.glos.& Bald.in d.l.optimam, & modicus defectus viciat dictum testis. Bald, quem sequitur Felin.in d.cap.cum Ioannes, d. nu. 44.quod etiam tradunt Doct. in l. admonendi, de Iureiuran.Bertran.cons.14.nu. 3. cons.282.nu.6.2.parte nouissimorum Paris.cons.59.nu.3.vol. 4. & propterea opus erit pro parte producentis articulare, & probare huiusmodi testes esse tales, scilicet idoneos, fide dignos, & omni exceptione maiores, vt tradit Ang.post Bar.d.§.si quis neget, vbi hanc dat cautelam uolenti reprobare instrumentum; Et licèt Felin.in d.5.declaratione, & Curt.d.cons.56.nu.10.teneant, non esse opus hac articulatione vel probatione, tutamen tene contrarium, quia cōmunis opin. est contra eos, ut tenet Alex.cons.82.In causa uertente, 2.col.lib.1. Socin.cons.274. col. 9. in 2. Cepol. cons.57.col.4.Barb.cons.47. col.9.1.vol.Dec.cons.37.col.4.nu.8.& fi.& in ca.1.col.pen.de appellat.Mars. in l.si quis ne quæstio, nu.136.ff.de quæst.& in Rubrica de prob.nu.441.Gram.cons.35.nu.38.& D. Vber.Zuccar.in repet.l.fi. C. de edicto Diui Adr. tol. nu. 83. ubi dicit aduertendum esse ad hoc secretum uerbum, quod est pulcherimum, & sibi sępè fecit honorem in practica; & eam et tenet, & defendit Alciat. in tract. præsumpt.3. Reg.præsumptione 2. num. 9. Sed contra Didac.in cap. relatum, il 1.nu.6. 7.de testam. Si igitur testes non essent ita integri, & omni exceptione maiores, non uidetur quod sit iudicandum instrumentum falsum; hoc tamen pendet ab arbitrio Iudicis, qui omnibus pensatis, arbitrabitur, an magis sit danda fides testibus, quàm instrumento, & hoc casu procedere potest opin. tenētium quod hoc reliquatur Iudicis arbitrio, quam tenent Bart. Bald. & Ang.in d. §. si quis neget, & alij, quos refert Felin.d.ca.cum Ioannes, nu.35.ad fine, quā etiam sequitur Ioan. Fab.in d.§.item uerborum, nu.15. Lanfr. d. uer. instrumentorum productiones nu. 46. Alex.d.cons.42.in 4.Corn.d.cons.261.littera, M.& uidetur adhęrere Crauet. cons. 75. nu.14.secundum quam fuit determinatum, ut dicit Guid. Pap. quæst. 540. testes; Et in hoc multum adiuuat bona fama notarij, ut per Bart.& alios, in d.§.si quis neget, & Salic.in d.l.in exercēdis, Lanfr.d.nu.46. Alex. d.cōs.93.col.pen.n.12.in 5.& Bertran.cons. 82. 1.parte nouissimorum; sicut è contra, si suspicio est contra notarium, qui non habet bonum nomen, etiam alijs non concurrenti bus, Bald.cons.402.Quæritur, col.1.& dicit Anan. cons.49.quod contra notarium suspectum, sufficit probatio per coniecturas, quæ refert, & sequitur Crauet. cons. 134. nu. 34.

Sexto declaratur procedere, quando testes deponunt se fuisse præsentes eodem loco, & tempore quo fuit celebratus contractus, aliàs non concluderet eorum probatio, quia alio tempore potuerunt fieri diuersi contractus, diuersi tenoris, & propterea datur Cautela, ut fiat articulus, quod semel tātum ille contractus fuit celebratus; quod si partes fatentur, res erit in tuto, & testes probabūt; ita probatur in d.ca.cum Ioannes, ubi Abb. & alij, & Felin. nu.6.Idē Bart.in d.§.si quis neget, ante fine. Aret. in d.§.Item uerborū, Bologn.in addit.ad cons.Anan.97.Corn.d. cons.261.littera V.& Dec.d.cons. 107.col. 1.nam

1. nam ad euitandum contrarietatem, præsumitur pluralitas actuum, ut per Doct. in d. locis, & Dec. post Bald. in l. 2. C. de bon. poss. secundum tab. nu. 4.

Septimo declaratur, ut procedat, respectu reprobationis instrumenti, ut ei non credatur, secus verò † punitionis notarij de falso, quia duo testes non sufficerent, secundum Salic. in d. l. in exercendis, 4. col. & Felin. d. c. cum Ioannes, 6. declaratione; quod etiam tenet Socin. conf. 28. col. 2. vers. respondeo & & secūdo & apertius, conf. 92. col. 2. vers. secūdo ipse respondet, lib. 3. & Crauet. d. conf. 56. nu. 20. quod etiam plures allegando tradit Ias. in l. duobus reis, §. fin. ad fin. de Iureiur. Grammat. Voto 26. nu. 16. & d. conf. 67. in princip. An autem posset inquiri uel torqueri notarius propter dictos testes contradicētes, tradunt Doct. in locis præallegatis ad quod uidenda est decisio Boerij 118.

28

In secundo membro scilicet quando instrumentum reprobatur per testes instrumentarios.

Concluditur tanto magis per duos testes instrumentarios instrumentū reprobari, c. tā litteris, in fine de † testib. & d. c. tertio loco, de probat. nam statim quod testes impugnāt instrumentum, remanet sine solemnitate testium, ergò non probat. Bart. in d. §. si quis neget, & not. communiter omnes, in d. cap. cum Ioannes, ubi Felin. 2. concl. nu. 46. quā conclusionem tenet Ancharan. d. conf. 77. Visa limitata, col. 2. Io. Fab. & Aret. in d. §. item verborum, Alex. conf. 56. Viso processu, in fi. lib. 2. Socin. in conf. 143. 2. col. in fine, & 3. col. duplicato 171. vbi fortius voluit, instrumentum reprobari, etiam quod testes deponant tantum rem ità non esse gestam, prout cantat instrumentum, licèt aliter nō recordētur. Curt. d. conf. 56. 2. col. Corn. conf. 73. col. fin. lib. 2. & 232. col. 2. lib. 1. & Venafr. conf. 13. nu. 9. & conf. 44. nu. 4.

29

Ampliatur primo hæc Conclusio, siue testes sint numerarij seu necessarij, siue supernumerarij, & non necessarij, ut sentit Bald. in d. l. in exercendis, 4. col. vers. venio ad secundum nu. 9. & expressè Felin. 1. ampliat. d. c. cum Ioannes, nu. 47. imò secūdum Bald. in §. sed cum aliquis, Instit. de testam. reprobatur instrumentum per duos descriptos, etiam si mille in instrumento essent descripti, quod dictum refert, & sequitur Curt. d. conf. 56. 2. col. nu. 6. & Venfrd. conf. 44. nu. 4.

Ampliatur secundo, ut procedat, nedum quando testes deponunt directè contra instrumentum, scilicet testificando rem aliter fuisse gestam, sed etiam quando † indirectè, vt quia dicunt se non interfuisse, quia etiam quod alij testes descripti remaneant in numero sufficienti, si viua uoce non coadiuuēt instrumentum, reprobatur instrumentum: quia ex quo apparet notarium scripsisse partem falsam, totum instrumentum censetur falsum, cap. quanto, de his quę fiunt à prælat. & c. si ad sacras, 9. distinct. Ita Innoc. & alij, in d. cap. cum Ioannes, ubi Felin. nu. 48. ubi declarat, id procedere, etiam quod non constaret dictos testes abfuisse, per alios, sed tantum per se ipsos iuxta doctrin. Bart. in d. §. si quis neget, quod tenent plerique alij allegati per ipsum Felin. ibi, nu. 49. quod tenet Socin. dicens cum Bart. esse communem opinin allegato conf. 28. 2. col. vers. sed ad hoc clarè, lib. 3. & Crauet. d. conf. 56. nu. 17.

30

Sed contrarium tenet Lanfr. in d. verb. instrumentorum productiones, nu. 44. vers. aut sunt plures testes, ubi dicit, quod si testes contradicentes, & dicentes se nō interfuisse, sunt supernumerarij, instrumento non præiudicant, hoc idem uidetur probare glos. vlt. in fi. in d. §. si quis neget, & uidetur sequi Bart. ibi, nu. 7. versiculo quęro quid si unus, & hoc idem expressè decidit Paul. de Cast. in d. l. hęredes palam, in princ. de testam. vbi dicit habuisse in facto, quod in quodam instrumēto fuerant descripti sex uel septem testes, cum duo tantum sufficerent, & duo interrogati, dixerunt se non interuenisse illo contractui, alij verò erant mortui, quærebatur, num quid instrumentum redderetur uiciosum: & concludit, quod ex quo isti contradicentes non erant de necessarijs, quia remanebant alij non contradicentes in numero sufficienti, quod instrumentum ualebat; & ad hoc facit etiam quod ibi tradit Bald. quem ipsemet Paul. sequitur, quod si duo testes deponant in aliquo actu, alios testes fuisse præsentes, ui delicet A. & B. si illi alij dicant se nihil scire, non propterea primi censentur reprobati, si sunt in sufficienti numero; Et hanc decisionem Pauli sequitur Marf. in l. unius, §. fin. nu. 7. de quæst. allegando ad propositum, quod solemnitas non necessaria in actu, si apponatur, non uiciat, ut per eum latè ibi, ad hanc materiam multa cumulantem; quæ Regula videtur facere ad dictam decisionem. Et idē Marsil. de hoc dicto exclamat, in Sing. 285. Multi sunt, vbi dicit, per hanc doctrinam limitari omnia dicta Doctor. tenentium per testes instrumentarios instrumentum reprobari: quia hoc procedit, quando non supersunt alij testes necessarij, ut ibi per eum.

Supradictam ampliationem procedere, & decisionem in contrarium allegatam esse falsam censeo; Quod probatur, tùm ratione, tùm authoritate; Ratione, quia clarum est, quod

quod illud Capitulum, seu illa pars instrumẽti, continens descriptionem testiũ huiusmodi, falsa redditur, quia conuincitur notarium falsò descripsisse testes qui non fuerunt præsentes, & propterea succedit Regula, quod vno capitulo falso, totum instrumentum falsum reputetur, c. si ad scripturas, 9. dist. l. si ex falsis, & ibi communiter Doctor. C. de transact. not. Innoc. & cõmuniter cæteri sequuntur, in c. fraternitatis, de hære. ubi latè Felin. nu. 16. Authoritate, nam quod instrumentũ reprobetur etiam alijs testibus necessarijs remanentibus descriptis in instrumento, tenẽt Innoc. & communiter alij, in d. c. cum Ioannes, Bart. in d. §. si quis neget, Aret. in d. §. item verborum, & Bologn. in addit. ad d. consilium Anan. 97. & sentit Alex. in sæpè allegato cons. 42. 2. columna.

Non obstat t. glo. in d. §. si quis neget, quã videtur sequi Bart. ibi, quia loquitur vno tantum teste contradicente, non autem duobus, vel pluribus, & Bar. ibi hoc expresè declarat, de quo dicet in sequenti ampliatione.

Secundo non obstat decis. Pau. de Cast. in d. l. hæredes palã, quia est contra cõem, ut suprà. Nec similiter facit illa regula, Solẽnitatẽ superfluã nõ uiciare, quia illa procederet, qñ in veritate fuissent appositi et descripti testes supernumerarij: nã tũc nerum est qđ non uiciat; Sed quando describuntur aliqui qui nõ interfuerunt, & tunc cõmittitur falsum, prout tenet Innoc. in c. cum in iure peritus, de offic. deleg. quæ falsitas in uno Capitulo, totũ instrumentum uiciat, ut per eũ ibi, & per Doctores in locis præallegatis; & ad hoc optimè facit quòd Iudex in sententia nõ tenetur exprimere causam, c. sicut, de re iudic. tamen si exprimat ineptam vel falsam, uitiatur sententia. Innoc. & alij, in c. in presentia, de renunc. latè Felin. in d. c. sicut, nu. 19. cum pluribus seq. Felin. in c. cum ordinem, in princ. ubi multa similia ad dictam regulam cumulat, de rescrip. & sequitur Mars. d. §. fin. n. 19.

Nõ obstat ẽt illa decisio Bal. in d. l. hẽdes, quia ibi concordantur testes: nã qui dñt illos fuisse præsentes, intelligunt, s. corpore, alij qui dicunt se nescire, non negant adfuisse, qa censent fuisse præsentes, non aĩo, & sine intellectu, ut p Bal. ibi, de quo suprà dictũ fuit, super verbo præsentibus; Nec testes dñtur cõtrarij, si unus dixerit non uidisse scribere scripturam, & alter dicit fuisse præsentẽ, quia põtuit scribi scriptura eo præsente licèt non uidente, ut tenet Bal. cons. 455. Quidam noĩe, nu. 4. quia præsentia non semper includit uisum, uel intellectũ, ut supra dictũ est. Vnde, si in casu instrumenti testes dicerent solũ se nescivisse, uel intellexisse, non autẽ negarent se interfuisse, saluaretur instrũ, ut ibi dictũ fuit.

Et inquantum Felin. 1. limitatione dictæ secundæ ampliationis allegando Butr. dicit, instrũ sustineri posse, si coadiuuetur p alios testes, deponentes, imò dictos testes contradicentes fuisse præsentes, addo Bologn. d. ad dt. idem tenentem; quod limitatur procedere respectu validitatis instrumẽti, secùs uerò 31 respectu ualiditatis cõtractus: quia †licèt corrueret instrũ, tñ ualeret contractus, & ex eo posset agi, quod tenet Io. Fab. in d. §. Itẽ uerborum, nu. 17. & Alex. d. cons. 42. 4. col. pro quo facit quod not. Cyn. Salic. Rimin. & Alciat. in d. l. si ex falsis, ubi dicunt, quod illud quod dicitur instrumentũ in uno capitulo falsum, in cæteris instrumentum reddere falsũ, procedit ex præsumptione. Vnde, si cõstat de veritate cęterorum capitulorum, veritati pręsumptionem cædere æquum est. l. diuus, de in integr. restit. Bald. tamen, in cons. 228. In quodam instrumento, 2. uol. tenet ualere instrumentum, si duo testes deponãt pro instrumento ex quinq; descriptis, licèt alij tres nõ interfuerint, & idem tenet, licèt instrumentũ sit falsum in uno capitulo, si tñ in alijs cõprobetur per testes deponẽtes, vel per confessionem aduersarij; quod dictum facit pro decisione Paul. de Cast. suprà reprobata. Vndè ui detur dicendum, instrumentum nõ comprobari, ex quo in parte est falsum, sed cõtractus sic, & propterea ex contractu posset pars agere, & defendere, ut supra dictum fuit.

Ad illud ẽt qđ tradit Felin. in 2. limitatione dictæ ampliationis, qđ testes deponẽtes se non interfuisse, probent, seruanda est Cautela q̃ tradit Bar. in d. §. si quis neget, nu. 8. ut s. fiat articulus, quod tali loco, & tpe tales testes non fuerunt præsentes contractui, & qđ vnus non fuit cum alio in dicto loco, nec põtuissent esse, quin se inuicem vidissent: quia tunc non censerentur singulares; Et hanc doctrinam sequuntur Aret. in d. §. item uerborum, & Bologn. in d. additio. ad dictum cons. Ananiæ.

Sed nũquid isto casu testes instrũij dẽant esse omni exceptione maiores, sicut quando non sunt instrũij? & videtur quod sic: quod 32 sentiunt Anan. d. cons. 97. & †nõnulli alij ex suprà allegatis; Sed tamen contrarium tenet Corn. cõs. suprà allegato. 232. col. 2. Curt. d. cons. 56. 4. & 5. col. & Crauet. latè instans d. cons. 56. nu. 9. & seq. licèt d. cons. 76. ante finem, videatur tenuisse contrariũ; & hoc procedit, respectu partis minori difficultate, qa testes inhabiles rogatione partium habilitãtur, ut suprà dictum fuit, unde poterũt admitti tam ad coadiuuandum instrumentum, ut per Bertrand. cons. 210. nu. 9. & seq. 1. parte

nouissimorum, quàm etiam ad impugnationem in odium & damnum partiũ; sed respectu notarij non rogantis, non censentur habilitati, ut per Alex. allegato cons. 70. lib. 1. ubi loquitur in terminis, & tenet contra prædictos, quem sequuntur alij suprà allegati in 4. limitatione, in quæst. qui possint esse testes in instrumento, licèt Curt. d. cons. 56. faciens mentionem de dicto cons. Alexan. ipsum reprobauerit, cuius opin. videtur sustẽtabilior, maximè, quia ad notarium pertinet, adhibere, & describere testes, & ꝓpterea sibi est imputandum si inhabiles adhibet, sicut imputatur parti, si consentit, & rogat; & propterea caueãt notarij, ut testes adhibeant habiles, & dignos, & probos, ut postea si in dubium fides instrumenti reuocetur, deponant contra veritatem.

Ampliatur tertio supradicta Cõclusio ꝓcedere, ẽt uno teste instrũario contradicente, 33 tam indirectè quàm directè: nã si dicit se nõ interfuisse, & hoc probat per alios testes, adhuc corruit instrũm, cum reperiatur falso descriptũ, ut in ampliatione præcedenti; Sed si esset de numerarijs, & necessarijs, etiã quod per alios non probaretur abfuisse, ẽt vacillaret instrũm, nec esset ei adhibenda fides, non prædicta ratione, sed quia nõ remanet numerus perfectus & necessarius testium in instrõ requisitorum; & idem erit, si directè instrũm reprobet, deponẽdo, aliter fuisse dictum. Ita Felin. post alios quos allegat d.c. cum Ioannes, num. 50. 3. ampliatione, vbi dñt Abb. & Imo. esse cõem opin. quam tenent ẽt Io. Fab. d. §. item verborum, nu. 12. Lanfr. d. vers. instrumentorum, nu. 44. & inter cons. Ang. Nicol. de Gãbilionibus cons. 169. Super pũcto, col. fin. Bal. cons. 404. Quod non sit sufficienter, n. 2. in 5. vol. Socin. con. 46. in fine, li. 1. & cons. 28. circa prin. li. 3. Curt. d. cõs. 56. n. 22. Corn. d. cons. 73. col. fin. in 2. & d. cons. 261. littera I. in 4. vol. Dec. d. cõ. 101. 1. col. & Venafr. d. cons. 44. nu. 5. & cons. 115. n. 5. posset tñ isto casu notarius, & alter testis examinari ad probationem contractus, & ità procedit qđ tradit Bertrand. cons. 358. nu. 6. 2. par. nouissimorũ, sed tñ nõ poterit sustineri instrũm, ut tenet Io. Fab. d. §. item verborũ, nu. 13. & Bald. declarat cõs. 413. Duo sunt statuta, li. 1. quod comprobat opin. Crauet. d. cons. 56. declarãtis dictum illud Imolæ, qđ si unus testis viua voce coadiuuat instrumentum, tũc duo testes nõ poterunt reprobare, procedere, qñ remanent testes necessarij in instrumento, quia aliàs corruit instrumentum, per prædicta, sed si esset supernumerarius, tũc staretur instrõ, vt per plerosque ex supra allegatis maximè Fel. n. 50. & per Bal. con. 79. Proponit, uol. 5. duplicato 166. in 2. ubi dicit, ꝙ tñ facit indiciũ ad torturã, et vterq; s. notarĩ, & testis sũt torquẽdi, & magis crediẽ notarius ꝓseue rãti, & tortura à teste est incipienda, ut idem Bal. cõs. 385. Ex quadam scriptura, in 5. vol.

Istam Conclusionem sic ampliatã declara 1. procedere, qñ testes clarè deponerent contra instrũm directè, uel indirectè, secùs si dixerint se non recordari interfuisse, vel de ge- 34 stis in instrumẽto: quia nunc staretur instrumento; ita Innoc. Abb. Butr. & Imola, in d. c. cum Ioannes, Bart. Bald. & Imola, in d. §. si quis neget, Salic. in d. l. in exercendis, Felin. in d. c. cũ Ioannes, limitatione, nu. 51. Lanfr. d. uer. nu. 45. Alex. d. con. 42. col. 4. in 4. cons. 33. col. fin. in 3. & cons. 53. num. 17. in 7. vol. Paul. de Cast. cons. 205. Non multum videẽ, in princ. & Grammat. d. cons. 67. nu. 8. sicut etiam non comprobaretur instrumẽtum per alios testes reprobatum, si testes deponerent se non recordari, vt tradunt Curt. d. cons. 56. nu. 6. 2. col. Corn. cons. allegato 232. 3. col. in 1. & Venafr. d. cons. 44. nu. 11. secùs verò, si testes se referrent ad instrumentum: quia tũc censentur deponere secundum instrumentũ, & ipsum confirmare. Dec. d. cons. 101. 2. col. vers. 4. considerandum, & idem est, ac si dicerent contenta in instrumento. Venafr. cons. 87. nu. 5. Comprobatur ex not. suprà in 1. cõclus. primi membri, in 3. declaratione, vbi dicitur, quod testes debent cõcludentem rationem reddere; Facit etiam pro ista declaratione quod tradit Paul. de Cast. in l. fin. ad finem, C. de bon. possess. secundum tab. vbi dicit, quod si septem testes deponant de testamento, & interrogati de contestibus, dicant se non recordari, tamen faciunt plenam probationem, nec sunt singulares, sed præsumuntur contestes. Et Paul. sequuntur alij, in d. l. fin. & Roch. de Curte, in c. fina. 31. car. in 1. col. de consuetu. de quo exclamat Marsil. in Singulari, 401. Nescio.

Secundo declara, nisi sint duo testes extra instrũm, deponentes pro instrõ directè cõtra improbantes, vt si testes reprobantes dicant se non interfuisse, ij dicant interfuisse, si dicãt aliquid non fuisse dictum, ij dicant fuisse dictum, nam coadiuuabunt instrũm. Cyn. Bal. & Salic. in d. l. in exercẽdis, Felin. post alios, in d. c. cum Ioannes, nu. 51. vers. limita secundo, quod intelligitur, qñ probationes sunt pares, vt quod tot testes sunt pro instrumento quot contra, uel si pauciores sunt pro instrumento illi sint maioris meriti, & magis spectatę fidei, & coadiuuãtes sint in numero sufficienti, & necessario ad illum actũ, ut in Codicillo, in quo exigũtur quinque, ut per Feli. ibi; cui adde, inquantum dicit, quod si testes

contra

contra instr̃m deponunt negatiuam, & pro instr̃o deponentes deponunt affirmatiuã, prę feruntur deponẽtes affirmatiuam, ipsum Felin. in c. in nr̃a, de testib. & Dec. d. cõs. 101. 2. col. vbi dicit, non esse eredẽdum testi simpliciter negatiuam deponenti contra instr̃m. Et idem Bald. conf. 80. Duo soli, li. 1. & Crauet. conf. 75. nu. 25. vbi dicit, testes deponẽtes negatiuam non facile coarctabilem, effici suspectos, & debẽt deponere de toto tenore instrumenti, s̃m eum ibi, nu. 28. post Bald. conf. 21. Punctus quæstionis vertentis, col. 2. lib. 3. & Alex. aliàs allegato conf. 33. col. fin. vers. & etiam tertius testis, lib. 3. quod est contra Socin. conf. allegato 193. volens sufficere, si testes dicant rem non ità esse gestam prout cantat instr̃m, licèt aliter non recordentur, & q̃d magis affirmantibus quam negantibus credatur, tenet etiam Grammat. d. conf. 67. n. 12.

Tertio declara procedere, quãdo testes cõtradicunt instrumento, secùs si deponunt aliquid vltrà instr̃m compatibile, vt quia minus scriptum, quàm dictum, tunc enim nõ reprobatur instr̃m, ut est casus in d. ca. cum Ioannes, & ibi Felin. d. nu. 51. vers. limita tertio.

Quarto declara, dũmodò probetur quod testes instrumentarij qui contradicunt instrumẽto, sint illi qui sũt descripti in dicto instrumento, ut per Card. & Abb. d. c. cũ Ioannes, vbi Felin. d. num. 51. in fine; quod ẽt tenet Alex. in conf. 190. nu. 31. in 6o. vol. Dec. d. cõs. 101. 1. col. & Crot. d. tract. de testib. nu. 353. licèt Felin. aliter dixerit suprà, in d. c. cum Ioannes, nu. 9. & Socin. contrarium tenuerit d. conf. 28. nu. 9. in tertio, de quo dictum fuit suprà, in 1. quęst. huius Clauf. & habetur per Parif. c. auditis, de præscript. nu. 26.

Duo etiam addam pro complemento huius quæst. Primum, quod † notarius nullo casu potest iuuare instrumentum depositione sua, quia nõ faceret aliam fidem quàm faciat instrumentum, ut per Doctor. in d. c. cũ Ioannes, ubi Felin. nu. 43. & nu. 51. immò non admittẽretur frater, vel soror notarij ad probandum pro instrumento, ut in dicto cõs. 169. inter conf. Ang. col. fin. & de fratre notarij etiã teste instrumẽtario, quod nõ admittatur, tradit Socin. d. consil. 27. num. 3. vers. Præterea; Sed tamen hoc vltimum dictum puto falsũ, quia ad defensam fratris, frater admittitur etiam in criminalibus, & est idoneus, ut tradunt Bald. & Salic. in l. parentes, in princ. C. de testib. Felin. in c. cum oportcat, 3. col. de accuf. & in c. litteras, nu 15. de præsump. sequitur Marsil. in l. vnius, §. cogniturum, nu. 12. de quæst. & in conf. 68. nu. 19. Quod etiã tenuit Alex. conf. 119. num. 5. 7. vol. & tanto magis, si fuit descriptus in instrumento, quia censetur habilitatus, ut communiter tradunt Doct. in locis allegatis supra in quęst. qui possint esse testes.

Secũm, quod in dubio falsitas nõ pręsumatur † sẽt si reperiatur aliqd vltrà scripiũ quam sit dictum, sed potius error, ut dicit Bart. in l. quoties, §. sed si notũ, ff. de hæred inst. & in l. si librarius, ubi latè Moder. de reg. iur. & latè tradit Alciat. in tract. præsumpt. 3. Reg. præsumpt. 13. nu. 10. & ibi in addit. & propterea dẽr multũ Iudex esse circunspectus in dignoscenda falsitate ab errore; & maximè non præsumitur dolus, uel falsitas, qñ id, quod asseritur appositum, non nocet parti, quo casu talis falsitas non est punibilis, l. pen. cum gl. in verbo, priuatus, ubi Barto. & alij, C. ad legem Falcid. Bart. in l. 1. §. qui in rõnibus, ff. eo. sequitur Paul. de Cast. in conf. 151. Videtur dicendum, col. fin. vt tradit Crauet. in d. conf. 75. nu. 10. & pluribus alijs, ubi plura adducit ad præsumptionem prædictam, & ad euitandum falsitatem.

Modo pone, quod notarius rogatus fuit de instr̃o, & fuit oblitus scribere testes, seu nomina testium, numquid si recordetur, possit propria authoritate addere? & cõcludendum est, quod non, ex quo non sunt de concomitantibus instr̃m, quia instrumentum potest fieri sine testibus, sed sunt de validantibus, unde debet interuenire iudicis authoritas; Ità Ioan. Andr. in d. addit. ad Specul. in d. tit. de instr. edit. §. instrumentum, vers. sed nunquid confecto, in addit. magna, ante finem, quem sequitur Dominic. in c. Abbate sanè, col. fin. de re iud. li. 6. & Cagnol. d. l. si librarius, nu. 27.

Sed nunquid testes in uno instr̃o appositi, censeantur in cęteris sequentibus repetiti? & 37 concludit † Bar. in d. §. si initiũ, ad finẽ, quod sic, cõcurrentibus illis de quibus suprà dictũ fuit in Clausula, Diei, in simili quæst. ut per Iaf. ibi, dummodò non sit diuersitas in t̃pe; Et decisionẽ Bart. communiter sequũtur Doctot. ibi, sed tamen in repetitione, nu. 28. ver. septimo dixi, aliter distinguit, concludendo censeri repetitos; præterquàm in certis casibus, scilicèt, si testes tempore celebrati cõtractus non habentis testes, non uiuerent, uel ut plurimum non morabantur in loco contractus, ut ibi per cum, quod plurimum consistit in arbitrio iudicantis; adde tamen, quod nedum testes censentur repetiti in sequenti vel alio instrumento in eodem libro descripto, sed etiam in testamento, in quo debent rogari testes; ita Bart. quem cæteri communiter sequuntur, in l. patris & filij, de vulg. & pup. & Alexan. in d. §. si initium, & in conf. 37. 3. volum. Aretin. in §. igitur, Institut. de pupil. substit. Bertrand. conf. 44. ante finem, 2. parte, no-

te, nouiſſimorum, & cenſerentur etiam rogati in ſequentibus inſtrumentis, vt expreſsè Imola, & Moderni, in d.l. patris & filij, quod non procederet in teſtamento in ſcriptis, cenſent ibi Fulg. Paul. Alex. & A-et. d. §. igitur, cauti tñ notarij repetſit in inſtrumẽtis ſequentibus teſtes, dicendo, eiſdem teſtibus, &c.

Reſtat vnum verbum ſacendum ſuper il-38 la Clauſula, Et alijs, in † inſtrumento appoſita, quam ideo appoſui, non ut ſit de ſubſtantia, vel aliàs neceſſaria, ſed ut arguerem communem errorem notariorum Ferrarieñſium, qui neſcio quo ſpiritu in omnibus inſtrumentis eam apponunt, per modum ſupradictum: & hunc communem errorem adeò inſequũtur, vt etiam eam apponant, etſi vltrà teſtes deſcriptos nulli alij adfuerint in loco contractus, quod eſt manifeſta falſitas, & profectò non video vnde inoleuerit hæc practica, nec ad quid ſeruiat hæc Clauſula: nam aut exigitur certus numerus teſtium in inſtrumento, prout volumus quod ſufficiunt duo teſtes regulariter, ut ſuprà dictum fuit, & tunc ſi ſunt deſcripti, illa Clauſula eſt ſuperflua, ſi uerò non ſunt deſcripti, non propterea ſuſtinetur inſtrumentum per dictam Clauſulam: quia nomina teſtium ſubſtantialium debent exprimi in inſtrumento, aliàs inſtrumentũ non ualet, ut in Auth. de inſtr. caut. & fide, §. ſed ſi inſtrumenta, & incertitudo uitiat inſtrumentum, l. duo ſunt Titij, de teſta. tut. l. ita fidei, de iure fiſci. ita in terminis Bald. in conſ. 108. Domina Ioanna, in 2. dubio, 3. vol. pro quo facit quod dicit Marſil. in conſ. 20. nu. 25. qđ teſtis qui generaliter, & in aerè, non autẽ ſpecialiter dat conteſtes, cẽſetur ſingularis; Nec dicatur, quod eius uigore poſſit probari alios interfuiſſe, ſi fortè numerus neceſſarius non fuiſſet deſcriptus, quia etiam ſine ea hoc fieri poterit, cum ſemper poſſit probari omiſſum in inſtr̃o, nec propterea reprobet̃ inſtr̃m, vt ſuprà dictũ fuit in queſt. q bus, & quot teſtibus reprobet̃ inſtr̃m, 2. concl. 3. declaratione.

CLAVSVLA III.

Amadeus & Andreas fratres, & filij quondam Lucæ de Amadeis, ac Hieronymus filius quondam Thadei, etiam de Amadeis, olim fratris ipſorum fratrum, Mercatores, Ciues, & habitatores Ferrariæ, in prædicta contrata Sancti Romani.

SVMMARIA.

1 *In emptionis contractu contrahentium conſenſus neceßario exigitur.*

Contrahentium nomina qualiter deſcribenda.

Perſonæ demonſtrantur ex quatuor vocabulis.

2 *Nomen uetus & nouum contrahentis eſt ponendum in contractu, quando ex aliqua cauſa fuit mutatum.*

Nomina Monachorum, Monialiũ, vel aliorum ſimilium ità ſunt deſcribenda vt & uetus, & nouum nomen ponatur.

In nomine modica differentia non nocet, vt ſi Petrus nominetur Petrutius cum ſit ſillabalis differentia.

Nomen Patris contrahentis in inſtrumentis neceßariò non eſt ponendum, cautè tamen agit notarius apponendo ad certificandam perſonam.

Statuto ſtante quòd nomina contrahentium & patris, & aui eorum deſcribantur in inſtrumẽto ſufficiet nihilominus ſingulare & elegans nomen quod in alijs nõ reperiatur exprimere, niſi ſtatutum pro forma ſit introductum cum decreto annullatiuo.

Statutum tunc demum eſt de forma, quando hẽt decretũ annullatiuum ſecundum magis cõem.

3 *Error in nomine contrahentis non uitiat inſtrumentum, ſi conſtet de corpore, ſecundum veriorem opinionem.*

Notarij uerba pſumuntur uerba contrahentiũ.

Nominis error in citatione annullat citationem.

4 *Quondam, dictio, olim, iamdudum, & ſimiles tria tempora continent ſecundum Grammaticos, ſed propriè continent tempus præteritum.*

Quondã, dictio, probat ſi ſit appoſitũ nomini contrahentis, patrẽ ipſius cõtrahentis eſſe mortuũ.

5 *Inſtrumentum in quo dictum fuit, Titium filiũ quondam Sempronij contraxiſſe ualet, licet reperiatur poſtea Sempronium viuere, & hoc ſecundum magis communem.*

Inſtrumentum in quo dicitur Titium filium Sẽpronij contraxiſſe, valet, etiam ſi reperiatur Sempronium mortuum eſſe, quia ſubauditur dictio quondam.

6 *Inſtrumentum in quo eſt erratum in nomine patris cõtrahentis, ſi apparet de certitudine perſonæ ipſius contrahentis, valet.*

Diſtingue tamen ut hic.

Demonſtratio falſa non vitiat actum, quando adſunt aliæ demonſtrationes veræ.

Demonſtratio non neceſſaria ſi apponatur, & ineptè ſeu erroneè non nocet.

Statuto ſi caueatur quòd nomen Patris accuſati exprimatur in libello accuſationis, & ſi non exprimatur nulla ſit accuſatio, ſi nomen Patris fuerit expreſſum ſed erroneè, & de corpore conſtet, accuſatio procedit.

7 *Inſtrumentum non vitiatur ſi ſit erratum in agnatione dummodo conſtet de perſona.*

8 *Inſtrumentum in quo eſt erratum in nomine artificij non vitiatur dum tamen de perſona certitudine appareat.*

Digni-

Dignitatis vel Artificij nomen aliquando plus attenditur quàm nomen proprium.
Si fit erratum in nomine proprio, & non in nomine officij vel dignitatis, dispositio nihilominus procedit.
Mercator ad hoc ut quis dici possit plura requiruntur.
Artifex omnis non potest dici mercator,
Romana Ciuitatis Iura omnibus in orbe existētibus tributa.
Ciuis quilibet dici non potest.
Ciuitas non potest dici omnis locus uel terra, sed ea quam Princeps vult esse Ciuitatem.
9 *Ciuitas de vsu Italiæ illa dicitur, quæ habet Episcopatum.*
Ciuis alicuius Ciuitatis propriè is dicitur q est originarius illius Ciuitatis strictè accipiendo.
Ciuis est qui altero ex tribus modis ciuilitatem consecutus est.
Ciuis quis non efficitur per habitationem etiam longissimi temporis, quando non participat de honoribus.
10 *Instrumentum sustinetur etiam si per errorem fuerit dictus aliquis ciuis, qui non est, dum tamen de persona constet.*
Declara tamen vt hic.
11 *Ciuis quis in dubio præsumitur non forensis, siue sit uiuus siue mortuus.*
Ciuis si quis describatur in Instrumento tanquam ciuis alterius Ciuitatis, tale enūtiatum probatur inter ipsas partes.
Ferrariensis potest esse nomen proprium, & potest etiam significare ciuilitatem, ut hic.
Ferrariensis, & de Ferraria idem sunt secundum magis commune.
12 *Habitator quis dicitur vbi lares, rerumq; ac fortunarum suarum summam constituit, unde rursus non sit recessurus, &c.*
Habitator quis dicitur, vbi habet familiam, & vxorem licet ipse sit absens, & vbi habitat maiori anni parte.
Habitare qs nō dicitur, qui hēt recedēdi animū.
Habitator nō præsumitur oriundus unde ubi habitat, nisi probetur.
13 *Instrumentum non uiciatur si sit erratum in Parochia uel contrata, si de corpore constet.*

GLOSSA PRIMA.

HIc incipit capitulum contrahētiū, quod est de substātia emptionis, & venditionis, quando quidem 1 in † eo tractetur de consensu partium, qui necessario exigitur in huiusmodi contractu, vt dictum fuit supra in præludijs, in 2. quæst. Circa quod plura sunt videnda, Et primò, modus describendi nomina, & cognomina ipsorum contrahētium, ita, ut plenè demonstrentur, ne in personis ipsorū ulla possit oriri dubitatio, vel ambiguitas; in quo concludendum est prout supra conclusum fuit in Clausula Testiū, 1. col. vbi plenè tactum fuit; & ponit et Spec. in tit. de empt. & vēd. §. 1. ver. primo aūt nota hoc. Quibus addas, quod nomina sunt inuenta ad recognoscendū personas, l. ad recognoscēdos, C. de ingenu. et in Iure habemus quatuor vocabula, inuenta ad demonstrandos quoscunque, scilicet nomen, prænomen, cognomen, & agnomen, ut est text. & ibi declarat glos. in §. si quis in nomine, Instit. de legat. & in l. si in nomine, C. de test. & de tribus primis ponit text. in l. 1. de liber. & posth. & est aduertendū, quod si nomē sit mutatū dictis, aliqua de 2 causa, nomen † uetus, & nouū est apponēdū, atq. l. Lucius Titius test. ff. de fideicō. libert. ita Bar. in procem. Digestorū, §. nos ueto, ubi Cagn. n. 182. & in d. l. demōstratio, in princ. vlt. quæst. qđ facit pro describēdis Monachis, Monialibus, uel alijs similibus, quibus in ingressu Religionis mutatur nomen; Illud tū scias, quod modica differētia in nomine non nocet, nt si quis vocetur Petrus, sit scriptū Petrutius, cū sit solū differentia syllabalis, l. qui habebat, in princ. de man. test. Bart. in d. l. de mōstrat. vlt. qst. & Doctor. in d. l. 4. de legat. 1. & Vital. loco prallegato, scilicet in tract. Clausul. tit. de errore noīs proprij, in princ. Nec est necessarium apponere nomē patris contrahentis in Instrō, sed sufficit, si demonstretur per demōstrationē patrui, uel fratris, seu affinis, & sic sufficit, qđ dicat, talis, uxor talis. Bart. quem ibi sequitur Socin. in l. si nominatim, de cond. & demōstr. tū ad tollēdū omne dubium, debet notarius nedum apponere nomē patris, sed et quandoque Aui, uel prænomen seu agnomen contrahentium, vt omnimodò eius persona sit certa, & proptere a, si sunt duo fratres eodem nomine, vt cōtigit in Illustrissimis filijs Illustrissimi Ducis Alfonsi Estēsis Ducis Ferrariæ, qui ambo uocabantur sub nomine Alfonsus, quorū vnus nuper decessit, debet notarius addere aliquā specialem demonstrationem, vt ambiguitatem effugiat, vel per ætatem, vt maior, vel minor ætate, vel alia demonstratione, ne Instrumentum propter incertitudinem corruat, d. l. duo sunt Titij, de testa. tut. ut not. Corn. de mente aliorum, in l. hac consultissima, C. qui test. facere possunt.

Sed quid si statutū disponit quod noīa cōtrahētium, & patris, ac aui eorum, seu nomina propria, prænomina, & cognomina ipsorum describantur in Instrumēto, an sufficiat si describatur nomen singulare, & elegans, ut Galloptessus, de quo supra in d. Clausula

Testium, dictum fuit, seu aliàs certũ, et Bald. quem magis communiter sequuntur Doct. in d.l.1. de lib. & posthum. tenet sufficere, nisi statutum sit introductum pro forma, ut quia apponat decretum annullatiuũ, scilicèt, quòd aliter factum non ualeat, quod etiam tenet Alexand. in l. hac consultissima, C. qui test. facere poss. Felin. in procem. Decret. Greg. nu. 31. & Socin. in consil. 24. col. 7. uersi. uerum prædictis, in fine, & consi. 33. col. 3. uersi. & pro parte negatoria, licèt indistinctè Ang. & nonnulli alij tenuerint statutum esse introductum pro forma, etiam non apposito decreto annullatiuo, contra quos magis communiter tenent Doct. in d.l. 1. Quam conclusionem declara ut infrà, in quęstio. quando est erratum in nomine patris contrahentium, in fine.

Quod si sit erratum in nomine proprio contrahentium, an uicietur Instrumentum? & uidetur dicendum quod non, si de corpore constat, l. si quis in nomine, C. de testam. §. si q̃s in nomine, Instit. de legat. & ibi not. Doctor. & in terminis tenet expressè Bart. in cons. 179. Martinus Barocij, 2. col. sed aduertendum est, quod hoc nõ uidetur uerum, quia illa iura procedunt, quando contrahẽs, uel disponẽs errauit in persona legatarij, uel hæredis, seu alterius tertiæ personæ, secùs uerò, si in persona propria, quia tunc dispositio, seu contractus non ualeret, quia præsumeretur disponens fatuus, errando in nomine proprio; de hoc est textus ineuitabilis, in l. fin. C. de hæred. instit. ubi hoc tenent magis communiter omnes, post Bart. & in d.l. si quis in nomine, & §. si quis in nomine, & Doct. in l. si in nomine, de uerb. oblig. & in l. 4. de legat. 1. quod extendit Bald. & sequũtur Modet. in d.l. fin. & in locis pręallegatis, procedere, etiam si sit erratum in nomine filij testatoris, uel disponentis, quod etiam tenet Socin. in Reg. 119. Error, 1. & 2. fallentia, & Vital. tract. Clausu. in uet. nunc uidendũ de errore nominis proprij, car. 40. 2. col. Immo fortiùs uoluit Roman. in consi. 179. Ampliss. Doctor, 2. col. per illum text. in d.l. fin. non ualere codicillos, in quibus erratum est in nomine patris Codicillãtis, quod consilium Romani, allegant plerique Moderni in locis præallegatis, & maximè Ias. in d.l. fin. & allegatur in apostillis ad omnes, Nec obst. secundum Rom. quod huiusmodi uerba sint uerba notarij, & sic error non uiciat, l. errore, C. de testam. & l. si librarius, de reg. iur. cum simil. quia respondet, quod uerba quæcunque à tabellione scripta, à parte per prius prolata fuisse præsumuntur, ut not. Bart. in l. quid si nepotes, quam legit cum l. si quis filiabus, ff. de testam. tut. Secundo, quia pertinet ad partem nomen suum, & paternũ declarare, merito error interueniens in eorum expressione, præsumitur error partis, non tabellionis. Bald. in terminis, in d.l. errore, cuius contrarium uoluit Bart. in d. cõs. 179. ubi dixit esse errorem notarij; sed tamen dictum Baldi uerius uidetur, quod sequitur etiam ibi Paul. de Cast. 2. col. et Aret. in l. sciendum, 5. col. uersi. & idem si uerba, de uerbor. oblig. Et idẽ tenet Bald. in l. sciendũ, in fine, ff. de uerbor. oblig. ubi not. quod omnia scripta in Instrumento publico, præsumuntur scripta uoluntate partium, Et dicit in l. mater, col. 3. uersi. præterea, num. 6. C. de rei uendic. quod uerba quæ profert tabellio, profert in persona contrahentis, unde ipse contrahens proferre, & confiteri uidetur ea esse uera, & in l. unica, col. fin. C. de priuil. dot. ante finem, dicit, quod quicquid dicit tabellio factum respiciens, uidetur dixisse partium assertione, & idem tenet in l. 2. ad finẽ, C. de execut. rei Iudic. Et dicit in §. notãdum, in c. 1. de his qui feuda dare poss. ubi Afflict. nu. 42. limitat, quod siue uerba formentur in persona prima, siue in tertia, pars semper loquitur, c. dudum, de conuers. coniug. & per glos. in d.l. sciendum, & quod uerba notarij censeantur uerba partium, tenet Socin. cõsi. 20. col. 3. nu. 12. uol. 3. Curt. sen. consi. 50. nu. 372. uersic. dum autem ultimo loco, & Dec. in consi. 450. ubi allegat consilium Romani supra allegatum, & cõs. 653. num. 6. & idem Dec. in aliàs allegata l. si librarius, nu. 4. & consi. 185. ad finẽ, & Cagnol. d.l. si librarius, n. 9. facit pro hoc quod not. Marsil. in Repet. l. de unoquoque, antepen. col. n. 194. ubi dicit, quod si citetur alio nomine q̃ noceretur, non ualet citatio, & ibi plures ad hoc allegat facit etiam ad hoc decisio Baldi in procem. Digestorum, in 12. quæst. quod non ualet Epistola, in qua quis mutauit sibi nomen, per d.l. fin. C. de hęred. instit. & sequitur Felin. in procem. Decret. Gregor. nu. 38.

Primam tamen opinionem puto ueriorem, scilicet ualere Instrumentum, etiam quod erratum sit in nomine alicuius ex contrahentibus, si de corpore constat per alias demonstrationes, ut nomine patris, consanguinitate, vel alijs, de quibus dicetur infrà, in seqq. quæst. Nam considero, quod aut pars in cuius nomine est erratum, & quæ opponit Instrumento, fatetur notarium errasse, quia aliud nomen scripsit quàm ipsamet dixerit, aut semet errasse; Primo casu clarum est Instrumentum tenere, quia tollitur præsumptio fatuitatis, de qua in d.l. fin. ex

fin.ex quo apparet, fuisse notarium qui errauit, & per istam confessionem tolletur etiam illud, quod verba notarij censentur partium, nam hoc casu quando pars & notarius faterentur contrarium, magis veritati, quàm præsumptioni, seu maiori præsumptioni standū erit, l.diuus, de in integr. restit. nam confessio partis tollitur etiam per præsumptionem iuris & de iure, vt per glos. in verbo, nullo modo, in l.in contractibus, C.de non nume. pecun.cum alijs adductis per Alciat.in tract. præsumpt.2.parte,nu.6. Aut fatetur se errasse, quia nomen sibi mutauit, aliud exprimendo, & tunc valet etiam contractus in odium ipsius, text. est in c.tua nos, de sponsal. vbi Abb. dicit secundo not. quod ratio est, quia nomina sunt inuenta significandorum hominum gratia, Instit.de legat.§.si quis in nomine, sed ex quo constat de corpore, non est curandum de nomine, & quod actus valeat quando quis mutat sibi nomen, tenet Bald. in d.l.fin.2.quæst.per d.c.tua nos, quod c.dicit esse glos.illius l. & sequitur Felin.d.num. 38. Nec obstat d.l.fin.quia non procedit, quādo ex verbismet contrahentis, seu disponentis constat de corpore, etiam quod nomen proprium esset mutatum, ut tenet ibi Bald.in 1.quæst.quem sequitur ibi Corn.& declarat Ruin.in d.l.si quis in fundi vocabulo, in princip.pro quo facit, quia error in nomine appellatiuo, non vitiat, si res est præsens, & ostendatur ad oculum, vt per glos.& communiter omnes, in l.quæ extrinsecus, vbi latè Ias. de verb.oblig. & tamen dicti casus purificātur, vt per Bart. in d. l. si quis in fundi vocabulo, nu.6. & per Ruin.post alios ibi. Accedat, qđ nonnulli, ut Aret.& Fulg.in d.l.fin. tenent, d.l.non procedere, si contrarium probetur, & idem Corn.in d.l.si quis in fundi vocabulo, licèt eorum opinio dānetur per alios, sed in hoc tamen procedit, quando ex verbismet contrahentis apparet de corpore, ut suprà, nam presentia corporis plus attēditur, quàm ignorantia nominis, vt idem Bal. not.in l.si quis in nomine, de verb.obli. Et huius mentis videtur etiam esse Roman.in aliàs allegato cons.343. 3.col. vers.quarto principaliter moueor, vbi dicit, quod quando constat de persona actum faciente, & quæ potest actum facere, error in nomine, prenomine, cognomine, vel alia eius qualitate actum nō uitiat, allegat l.si in iudicis nomine, ff.de Iudic.puto etiam, quod si constaret aliter quàm per confessionem partis de errore notarij, ut per testes, vel alio modo, ut not.in d.l.errore, C. de testa.& in d.l.si librarius, quod valeret instrumentū, non obstantibus dictis per Rom. in d.cons.179.scilicèt, quod censeantur verba partium, non autem notarij; & quod error in nomine proprio non viciet contractū, iuxta text.in d.l.fin.& d.cons.Rom.in terminis tenet Barb.in addit.ad Bald.in d.§.notādum, de his qui feuda dare poss. in addit.in cip.in glos. & sic concluditur errorem in nomine contrahentis, uel eius patris, si de veritate constet, non officere validitati instrumēti, per prædicta, de quo ultèrius etiam dicetur infra.

Dictio, quondam, etsi secundum Grammaticos tria tempora contineat, prout etiam 4 dictio, olim, † iamdudum, & similes, ut per Alber.in Dictionario suo, uerbo, olim, ubi allegat versus hos.

Olim, iam dudū, quondam tria tempora portat.
Præsens, præteritum simul dices atq; futurum.

Et idem Fulgos.cons.21. Testator legauit uxori, & Corn.cons.163.col.3. lib.1.tamen propriè secundum legistas respicit tempus præteritum, glos.in l.nec emptio, de contrahen.emp.Abb.loco pallegato, Salic.in l.cū eorū, §.affinitatis, de postul.Butr. & Imola, in c.cū contra, de pignor.Card.& Fel.plures allegans, in c.fi. de test.cog.Alex.& Ias.in l. 1.§.1.de noui oper.nunc. Ruin.cons.70.nu. 12. 2.vol. idem tradit Iac. Butr. in l.cum aliquis, C.de iure delib. ubi dicit, ex dicto uerbo, quondā apposito in instroꝶ probari prēm contrahentis mortuū esse, inter ipsas partes, etsi sit uerbum enunciatiuum, & sequitur Alex.d.§.1.& idem qñ est scriptum in actis tradit Crauet.cons.148.num.9. latè Felin.post alios in c.ex parte, nu.2.de foro compe.& dicit Aret.in l.fin.quam legit cum l.1.C.si aduer. uend. pign. per illum text. quod magis propriè adaptatur ad præteritum, quam ad presens, licèt possit habere tria significata. & quod dictio, quondam, propriè referatur ad præteritum, tenet Aret.in terminis, in l.Pātonius, §.pro herede, de acquir.hæred.ubi plura iura allegat, & idem de verbo, olim, tradit Felin.in c.ex insinuatione, 1.col.de simon.& sequūtur nonnulli, in l.eius qui in prouincia, licèt Bart.& nonnulli alij, in d.l.1.§.1.de noui.oper.nunc.teneant etiam de iure importare propriè tria tempora quorum sententia contrariæ crebriori credere debet.

Sed quid si instrūm contineat Titiū filium quondam Sēpronij, cōtraxisse, & reperiē Sēpronium uiuere, nunquid †sustineat instrm? 5 & dicendum est, quod sic, ut decidit Bar.quē magis cōiter sequūtur alij, in d.l.1. §.1. licèt loquatur de dictione, olim, quæ idem importat qđ quondā, ut suprà, & de dictione, quondam, tradit Aret.& cōiter alij, in d.l.eius qui in prouincia, Cano. communiter, in d.c.ex parte, de foro cōpet.licèt ibi Fel.2.intelligentia

tia dicat cogitandum, esse propter communem usum loquendi, & Barb.cap.cum olim. Abbas, de offi.deleg.quem uidetur sequi Ias. in d. §. 1.teneat contrarium, Sed cum Bart. tenent Canon. vbi Abb.in d.c.cum contra, de pig. & dicit Ias.in d.§.1.quod consulēdo & iudicando, non est recedendum à decisione Bart.& communiter approbata; & idē è contra, si dicatur in instrumento, Titius filius Sempronij licèt Sempronius fuerit mortuus, quia subauditur dictio, quondam, l.insula, in fine, ubi Bart. de acquir.rerum domin. Spec.in §.restat, uers.penult.& plenius in §. instrumentum, uers. quid si ita, de Inst. edit. idem tenent Bart. & communiter omnes, in d.l.eius qui in prouinciam, per illum text. cū glos.& moder.in d.§.1.& Cano.in d.c. cum contra, & c.ex parte, ubi latè Felin.nu.3.quę interpretatio facilè fit, cum persona certo nomine designata sit, ut tradunt Dec.& Alciat. d.l.eius qui in prouinciam, & quod dictum est de dictione, quondam, & olim, idem dicendū est de alijs similibus, de quibus suprà.

Sed quæro, pone, quod est erratum in nomine patris alicuius ex partibus, uel contrahentibus, nunquid instrumentum ualeat, si 6 apparet † de certitudine personæ contrahentis, licèt huiusmodi addita demonstratio sit falsa? & in hoc distinguendum est: quia aut est erratum in nomine patris partis absentis, ut contingit in procuratore absente constituto, uel in legatario, seu hærede, & similibus, aut præsentis, primo casu res est extra aleā, quia sicut error nominis proprij ipsius nominati per tertium in instrumento, non uiciat, d.l.si quis in nomine, C.de testa.& d.§. si quis in nomine, Instit. de leg.cum alijs suprà de errore nominis cōtrahentis adductis, tanto magis error nominis patris, quod non est necessarium, ut suprà dictum fuit, & infrà etiam dicetur. Et quod error nominis patris non noceat, quando persona aliàs est certa, tenet Bart.d.l.demonstratio, in prin.6.quęst. & idem Bart.in l.1.§.fin.de dote præleg.vbi dicit, quod si sit legatum, Bart.Petri de Saxo ferrato ll. Doct.licèt non sit Bar.Petri, si duę aliæ demonstrationes sunt veræ, demonstratio falsa non uiciat. Sequitur Aretin.in tract. malefic. in glos. Caium Sempronij, col. 3. uers. quid autem si erratum fuit in nomine patris, & ibi Ang.in addit. Aut est erratum in nomine patris contrahentis præsentis, & tunc obstat consilium Romani suprà allegatum, 179.in terminis decidentis, non ualere, per rationem l.fin. C.de hæred. instit. quod consiliū per nōnullos allegatur, & sequitur vt suprà, ea ratione scilicet, cum censeantur uerba partium non notarij, ut suprà dictum fuit; sed tamen, etiam hoc casu teneo instrumentum sustineri, si aliter ex alijs demonstrationibus persona sit certa contrahentis, per ea quæ suprà dixi in quæst. quando est erratum in nomine contrahentis, tamen etiam quia ut suprà dictum fuit circa princ.huius Clausulæ, non est necesse demonstrare personam contrahentis per demonstrationem patris, quod tenent Bar.& Socin.d.l.si nominatim, de cond.& demonst. Vndè, cum ista demonstratio non sit necessaria, si apponatur, & ineptè, seu erroneè non nocet; ita Bart. in d.l.demonstratio, 4.q.per text.in l.unica, circa princ. C. de rei vxor. act. quem sequitur Marian.in repet.c.qualiter, il 2.quęst.11.art. 21.de accus.& Felin.in c.cū ordinem, 3.col. de rescrip. & ad hoc facit Regula, quod expressio erronea nō obest in actibus in quibus non erat necessariū, de qua habetur per glos. & Doctor.in l.vinum, ad fin. ff. si cert.petat. de qua plura tradit Felin.d.c.cum ordinem, & Mars.in l.unius, §.fi.de quæst.& quod demonstratio falsa non necessaria apposita nō noceat, tenet etiam Aret.in d.glos.Caium d. 3.col.quæst. incip.quæro quid si plures, ubi etiam Ang. in addit. Ad hoc etiā facit quod not.Socin.in d.l.si nominatim, in fine, quod stāte statuto, quod nomen patris accusati exprimatur in libello accusationis, & si non exprimitur, fit nulla accusatio, quod si nomen patris fuisset expressum, sed erroneè, & de corpore constaret, actio procederet, & satis diceretur factum statuto, per ea quæ ibi not. Bart. de Indictione erroneè apposita, quod est notandum pro limitatione eorum quæ suprà post princ. huius Clausulæ posui, in illa quæst.similis statuti.

Quid si sit erratum in nomine agnationis, ut quia cum esset de Amadeis, scriptum est, 7 de Obizis, & supradicta † ratione, quando persona ex alijs demonstrationibus redditur certa, nō officere veritati, tenet Bar.in d.6.q. & sequitur Aret.d.quæst.allegata, & Ang.in addit ibi, ad seq.quæst.si tamen in instrumento loco nominis proprij apponatur agnomen, ut quia notarius primo dixerat Martinus Baroncij, postea in progressu instrumenti dixerit dictus Baroncius non propterea uiciatur instrumentum, Bart. in aliàs allegato cons. 179. Martinus.

8 Quid si in nomine † artificij, ut quia cum cōtrahens esset faber, macellarium scripsit tabellio, text.est in l.qui habebat, quæ est l.penult.de reb.dub.& ibi not. Bart.& alij, quod non noce, si de corpore constet; idem tenēt Bald. & Aretin.in l.si quis in fundi vocabulo, de leg. 1. Aretin. d.glo. Caiū, penult.col. uers. quid si erratum est in nomine artificij, & in d.

& in d. §. si qs in noie, Inst. de leg. Idē Vital. in tract. Clauf. car. 40. vers. nunc uideamus de errore nominis, circa finem, quod etiam videtur sequi Roman. aliàs allegato cons. 343. Notandum tamen est, quod aliquando nomen artificij, vel dignitatis magis attendi tur, quàm proprium, quando scilicet magis ex ipso artificio, uel dignitate dignoscitur persona, quàm ex proprio nomine, vt est tex. in d. l. qui habebat; Et propterea, si sit erratū in nomine proprio, & non in nomine officij, uel dignitatis, dispositio nihilominus procedit, ut in exemplo posito per Bart. ibi, inquisitione facta contra Titium potestatem Assisij, cū in ueritate uocaretur Sempronius, quod etiam tenet Bart. in d. l. demonstratio, in princ. 7. quæst. nu. 17. Sequitur Aretin. d. glos. Caium, penult. col. uers. quid autem si sit error in nomine proprio delinquētis, ubi etiam Ang. in addit. & idem Aret. in d. §. si quis in nomine, sequitur Felin. in ca. signific. 2. col. de rescript. Aduertat tamen notarius, ne omnem artificem scribat mercatorem, cū plura exigantur ut quis dicatur mercator, & non omnes artifices eo numero habentur, l. mercis appellatione, ubi latè declarat Alciat. de verb. sign. & idem Alciat. in l. mercis appellatione, eod. tit. post Bart. in tractatu testi. vers. 62. mercatorem.

Licèt Iura Ciuitatis Romanæ ex Antonini Constitutione ad omnes in orbe Romano existentes concessa fuerint, ut Iureconsultus tradit in l. in urbe Roma. ff. de statu hom. quæ debet legi in orbe Rom. vt pulchrè declarat Alciat. Dispunct. lib. 2. ca. 21. quod & ipsemet Alciat. tradit in l. potestatis verbo, 2. pag. de uerb. signif. respectu honoris non etiā immunitatis, ut per ipsum Alciat. d. cap. pen. pag. in quo originem ciuilitatis tum ex historijs, tùm etiam ex legali disciplina latè prosequitur, tamen secundum tempora nostra non omnis persona potest dici Ciuis, sicut, nec omnis locus, vel terra potest dici Ciuitas, sed ea, quàm vult Princeps esse Ciuitatem, ut tradit Innoc. in cap. cum ab Ecclesiarum, de offic. ordin. & Bart. per illum text. in l. 1. C. de Metropoli Berito, lib. 11. licèt non habeant Episcopum, quia sine eo potest esse Ciuitas; de usu tamen Italiæ illa dicitur Ci-

9 uitas quæ habet † Episcopatum, secundum Bart. in l. 2. de verb. signif. in l. sodales, nu. 5. de colleg. illic. & in l. si hæres, §. vicis, ff. de leg. 1. plura de Ciuitate ponunt Io. Andr. Archid. & Dom. in ca. si ciuitas, in princ. de sent. excom. in 6. & Bart. in Extrauaganti, Qui sint rebelles, verbo Lombardiæ, de quo etiam dicetur infra, in uerbo Ciuitatis Ferrariæ. Ille igitur dicetur ciuis propriè alicuius Ciuitatis, qui est originarius ipsius, l. eius, ubi Bart. C. de incol. lib. 10. glos. & Bald. in l. ciues, C. de appellat. & ità propriè, & strictè accipitur. Aret. cons. 77. Et ratio, in princ. uel etiam ille qui ciuilitatem consequitur alijs ex tribus modis, de quibus in d. l. ciues, C. de incol. & maximè, q. efficitur ciuis primo modo, scilicèt electione, qui modus declaratur per Bart. in l. 1. nu. 17. ad municip. procedere, scilicèt quando ciuis quis efficitur per receptionem à Ciuitate, uel priuilegium sibi factum, ut not. per Doct. post Bart. d. l. ciues: nam tali casu habetur pro ciue originario, & uero, saltem quoad cōmoda, ut habetur per Bart. & alios, in l. si is qui pro emptore, ubi Crot. nu. 45. & seq. de usucap. & per moder. post Bald. in l. si Ruffinus, C. de testam. milit. Alex. cons. 157, Viso instrumento, col. 4. lib. 2. Dec. cons. 283. nu. 10. & latissimè per Paris. cons. 71. 1. vol. Nec sufficit habitatio etiā longissimi temporis ad consequendam ciuilitatem, quādo quis non participat de honoribus, & oneribus. Aret. cons. 77. Et ratio scribendi. Felin. cap. quoniam, nu. 3. de offic. Ordin. & Paris. cons. 53. nu. 90. 3. vol. Et propterea caueant notarij, ne aliquem scribant ciuem alicuius Ciuitatis, nisi sciant ipsum esse originarium, uel ex priuilegio, ne contrà ueritatem fiat. Putarem tamen, quod etiam qđ scriberent quem ciuem qui non esset, per errorem, quod nihilominus sustinerent instrumentum, si aliàs constaret de persona, per su

10 pradicta: † & quia error in patria nominati, non officit dispositioni de eo factę, l. quoties, in princ. ubi not. de hęred. instit. l. his uerbis, §. fin. vbi Ang. & Imo. ff. eod. Aret. d. glos. Caium Sempronij, col. 4. uers. quid si est erratum in terra, & in d. §. si quis in nomine, Instit. de legat. Quod tamen uidetur limitandum esse, procedere, nisi aliàs esset necessariū contrahentem esse ciuem illius Ciuitatis, ut quia forensis esset exclusus ab acquisitionę immobilium ex forma statuti, ut est Ferrariæ, & in pluribus locis per ea quæ not. Ang. in addit. ad Aret. in d. uers. quid si est erratum, & per Doct. in cap. significante, de Rescript. In dubio tamen quis præsumitur esse de illo loco, in quo reperitur, & in dubio qs præsumitur ciuis, non forensis, ut not. Ang. in l. si eum exceptione, §. in hac, ff. quod

11 metus causa. † Aretin. in dicto tract. malefic. in uerbo, Angel. de Bononia, secunda quæstio. & ibi Ang. in addit. dicit procedere, siue quis sit uiuus, siue mortuus, & sequitur Felin. dicto capit. quoniam, numer. 3. licèt de hoc dubitaret Alciat. tractatu pręsumptionū Reg. secunda præsumptione 15. pro quo facit decisio Baldi infrà alleganda, in uer-

in verbo, habitator, ubi dicitur; Sed si in Instrumento quis describeretur Ciuis alicuius Ciuitatis, huiusmodi enunciatum probaret inter ipsas partes, l. optimam, C. de contrahen. & committ. stipul. Dec. d. consi. suprà allegato. 283. sub nu. 8. versi. & hoc confirmatur, sequtur Alciat. d. tract. præsumpt. Reg. 2. psumpt. 24... nu. 8. & in l. 1. §. nsiciatio, nu. 32. ff. de operno. nūc. Felin. & Dec. in c. cum venerabilis. nu. 23. primus, & secūdus 22. de except. Alciat. cōs. 3. nu. 14. 2. lib. pro quo facit quod si qs sit descriptus Titius de Papia in Instrumento, deinde Papiç repertus, velit vt forensis declinare forum, non admittitur nisi contraria probatione præsumptionem tollat; ita Bald. in l. fin. ad finem, C. si à non compet. iud. Felin. cap. cum causam, num. 6. vbi Dec. num. 8. de probat. & Alciat. d. præsumpt. 15. num. 2.

Sciendum tamen est, quod si quis vocetur Ferrariensis nomine proprio, non per hoc censeretur originarius Ciuis Ferrariæ, nec de Ferraria, l. fina. §. pen. vbi Bart. ad munic. Secus si nomine appellatiuo, vt B. Ferrariensis, tūc censeretur Ciuis originarius Ferrar. l. sed & reprobari, §. amplius, cum glo. Comaneus, de excus. tūtor. Bart. & alij, in Rub. sol. matr. Bald. in d. c. significante, vbi Felin. col. pen. si tamen quis de Ferraria descriptus sit, magis censetur origo in consideratione quam domicilium, l. 1. in fin. de tutor. & curat. dat. is ab his, Bartol. l. prouinciales, de uerbor. significa. licèt communiter teneatur idem esse, ac si scriptus sit Ferrariensis, vt per Alciat. ibi, in fine.

Habitator unius loci quis dicitur ubi larē, rerumque ac fortunarum suarum summam 12 constituit, unde† rursus non sit recessurus, & si profectus est, peregrinari uidetur, et rediēs peregrinari desijt, d. l. Ciues, C. de incol. lib. 11. declarat Bart. in l. 1. §. habitare, ff. de his qui deie. uel effud. & ubi quis habet familiā et uxorē, licèt ipse sit absens, l. 1. §. 1. ubi Bar. de lib. agnosc. et licèt nō cōtinuè ibi maneat, l. si quis ita, ubi Bart. & Socin. not. de condit. & demōstr. Bald. l. 1. col. fin. de statu homin. latè tradit ad materiam Bertrand. in consi. 75. 2. uol. primę partis priorū, & in cōsi. 157. 5. quęsito, 3. uol. eiusdem partis, & Gram. de cis. 87. per totum, & ubi maiore parti anni habitat, l. cum de lanionis, §. Sabinus, de fundo Instruc. & instr. leg. not. Bart. & alij, in l. 4. §. prætor ait, de damn. infec. & est text. ubi glos. uerbo, communiter, & Clem. Causam, de elect. nam hæc dicitur solita habitatio; ut per Paris. consi. 41. in fine, lib. 4. & ante eum Corn. consi. 52. col. fin. lib. 4. & plura ad materiā habitationis ponit Felin. post Abbat. in d. c. quoniam, de offic. ordin. Alex. Dec. & Moder. in l. cum filiusfamilias, ff. si cert. pet. ubi dicunt, quod habitare quis non dicitur, qui habet animum recedendi, exemplificantes in Scolaribus, de quo est dicendum, ut ibi per eos, dicit tamen Bald. in tit. de pace Constant. §. nomina uerò, quod habitator non præsumitur oriundus, nisi probetur: quod uidetur esse contra decisionem Angeli Aret. & aliorum suprà in præcedenti quæstione allegatorum; posset dici, quod præsumptio non sit pro aliqua parte, sed quī vult dicere quem esse alicuius loci Ciuem, vel habitatorem, ipse probet, vt dicit Baldus, in consil. 198. Statutum Ciuitatis, lib. 2. & idem, si quem non esse Ciuem, vel habitatorem sit fundamentum alicuius, vt tenet Aretin. in dicta gloss. de Bononia, 2. quæstione, vbi dicit, quod quando est fundamentum alicuius quem esse forensem, debet allegari, & probari; Et ità videtur tenere, nisi præsumptio sit propter Instrumentum, in quo enunciatur quem esse Ciuem uel habitatorem, ut suprà in pręcedentibus dictum fuit, secundum Alciat. dicta præsumptione 15. nam Instrumentum probat inter partes. Dec. dicto consil. 283. sub nume. 8. Non debent igitur Notarij scribere quem habitatorem qui nō sit, ut suprà, sed per verbum, talis morām hic trahens, vel nunc existens, & similia.

Quid si sit erratum in contrata, uel Parochia, dicendum est non officere, si de cor- 13 pore constet, l. si† uerbis, §. 1. ubi Ang. & Imola, de hæred. instit. Aret. d. glos. Caium Sempronij, col. 4. uers. quid si est erratum in terra; quando autem quis dicatur magis de una contrata, quam de alia, si inhabitat domum habentem capita in duabus contratis, uide infrà, in uerbo in contrata Sancti Petri.

Agentes tam suis proprijs nominibus quam nomine, & vice Iacobi ipsius Hieronymi Fratris absentis.

SVMMARIA.

1 *Contrahens præsumitur proprio nomine contrahere, nisi contrarium ex Instrumenti tenore appareat, & ideo in omni Instrumento non est apponendum contrahentem nomine proprio contrahere.*

Actum faciens in dubio proprio nomine facere censetur, etiam si esset alicuius persona generalis procurator.

Absens

Absens varijs modis quis dicitur, secundum subiectam materiam.
Absens dicitur qui est extra vrbis continentia.
Absentiarum quinque sunt genera remissiuè.

GLOSSA SECVNDA.

Aduertendum est, quod non in omni instrumento est apponendum contrahentem nomine proprio contrahere, quia satis præsumi-1 tur ita facere, nisi contrarium ex † instrumenti tenore appareat, l. & magis, de solut. Bart. & Bald. in l. mater, ad finem, C. de rei uend. nam faciens actum, in dubio censetur nomine proprio facere, Bart. in l. gerit, nu. 24. ad finem, de acquir. hæred. etiam si alicuius personæ esset generalis Procurator, ut per Socin. consi. 113. lib. 4. & per Alciat. tract. præsumpt. 2. Regula, præsumptione 24. num. 9. sed hic fuit hoc appositum, ex eo, quod etiā isti uenditores nomine alterius uendūt, quia nisi dictum fuisset, quod agerent nomine etiam proprio, ostenderent totum negocium pertinere ad alium, cuius nomine uendebāt, ut habetur in dicta l. mater, & locis præallegatis.

Absēs uarijs modis quis dici potest: nam licèt ille qui extra continentia Vrbis sit, abesse dicatur, l. collegarum, §. primo. ff. de uerbor. signific. & qui non est in eo loco in quo petitur, l. absentem, eod. tit. tamen accipitur quis absens secūdum subiectam materiam, quod ad iudicis officium pertinet, ut Alciat. docet, l. mulieres. §. fin. ff. eod. tit. & de quinque generibus absentiarū ponit gl. magist. in l. fin. circa princ. ff. de in integ. restit. quas prosequitur Zasi. post alios, in §. rursus, num. 3. Institut. de actio. & Alciat. dicta l. absentem, in principio.

CLAVSVLA IIII.

Et pro quo de rato.

SVMMARIA.

1 *Obligare alium quis regulariter non potest.*
Promittens factum alienum, neque se, neque alium obligat.
Promissio de rato regulariter non sufficit, nisi sit iurata.
Promittens factum alienum obligatur, quando promittit se effecturum, & curaturum.

GLOSSA PRIMA.

Est sciendum, quod quis nō potest alium regulariter obligare, nec valet promissio qua quis promittit alium daturum, vel facturum, 1 nec ipsemet promittens regulariter † obligatur, §. si quis alium, Instit. de inut. stipul. stipulatio ista, in princip. de verb. oblig. nisi in casibus ibi not. & in pluribus alijs locis, & maximè per Socin. in Regu. 326. aliàs 404. promittens factum alienū; Et propterea ad hoc, vt quis obligetur, introducta est promissio, quod quis promittat se effecturum, & curaturum, quod talis tertius ratificabit eius gesta, de qua infrà dicetur; Nam tūc ex quo videtur promittere factum proprium, non alienum, valet promissio, d. §. si quis alium, in fine, & l. quoties, la 2. in princ. vbi glos. de verbor. oblig. & not. in d. l. stipulatio ista, de quo habetur latè per Paris. consi. 109. 2. col. lib. 1. vbi plura adducit; Nec enim sufficeret promissio de rato, regulariter, eadem ratione, nisi iurata. Abb. Felin. & alij, in c. cx rescripto, de iureiur. Moder. in d. l. stipulatio in princ. Socin. consi. 26. vol. 3. & Corn. cōs. 228. vol. 1. & Paris. consi. 16. nu. 1. 19. 2. vol. & consi. 110. nu. 6. vol. 1.

Et ratihabitione.

SVMMARIA.

1 *Promittens de rato maiorem ostendit deliberationem, si dicatur promittit de rato, & ratihabitione.*
Verba geminata maiorem ostendunt deliberationem.

GLOSSA SECVNDA.

Ista verba geminata, habent uim, & effectum producunt: nam maiorem ostendunt promittētis de-1 liberationem l. balista, † ad Trebel. l. cum scimus, C. de agricul. et cens. libro vndecimo, Paris. consil. 92. numer. 19. & in terminis de his uerbis idem Paris. dicto consilio 109. numero 13. quod procedit, etiam quando uerba geminata uno instante proferuntur. Decius in l. legem, numero decimotertio, C. de pactis. Crot. in l. prima, in principio, prima lectura, numero vigesimo tertio, de uerborum obligatione. Quod est notandum ad uerba sinonima, & geminata quæ pluries ponuntur per notarios in instrumentis.

Omnium

Omnium & singulorum infrascriptorum. Et in præsenti instrumento contentorum.

SVMMARIA.

1 *Clausula, Omnia, & singula, ad quæcunque pacta, & capitula refertur.*
Omne qui dicit nihil excludit.
Singula, dictio, importat diuisionem, & disiunctionem capitulorum.
Clausula, Omnia, & singula, comprehendit omnia, & exigit concursum omnium; quæ sunt apta comprehẽdi, & omnia quæ principaliter, seu incidenter vel accessoriè sunt descripta in Instrumento.
2 *Infrà, dictio, habet relationem ad contenta, & descripta in Instrumento, & est eiusdem effectus ac si omnia nominata & descripta ibi fuissent.*
3 *Verborum multiplicatio non necessaria, non mutat rerum substantiam.*
In Instrumentis, & priuilegijs nõ possunt nimis specificari specificãda ad tollendũ sophisticam interpretationem Malignorum.
Cautela abundans non nocet.
Verba non possunt dici superflua, quæ sunt apposita ad tollendam dubitationem.

GLOSSA TERTIA.

HAec Clausula sæpissimè ponitur a notarijs in Instrumẽtis, & idem importat, ac si diceretur, quod omnes partes Instrumẽti simul, & quãlibet de per se, teneatur promissor ratificari facere: nam † Clausula, Omnia, & singula, ad quæcunque pacta, & capitula refertur. Bald. in addit. ad Specul. in tit. de empt. & uẽd. col. 1. versi. quæ omnia, & qui omne dicit, nihil excludit, l. Iulianus, in princ. de leg. 3. & l. a procuratore, C. mand. Bald. in Rubr. C. qui accus. nõ poss. col. fin. ubi dicit idẽ de verbo, Quilibet, & uerbũ, Singula, q̃ importãt diuisionẽ, & disiunctionẽ Capitulorum, vt habetur ex dictis Baldi in l. 2. col. fin. C. de probat. Idem Bald. in cons. 461. Inter Ioannem, nu. 6. 1. vol. & Aret. & Ias. in l. Titia, §. fin. ff. de verb. oblig. & est nomen distributiuum habens uim specialis dinumerationis, Bald. & alij, in l. si Stichum, §. stipulatio, de Verbor. obligat. & Aretin. in l. si ex toto, §. si ita legatum, 1. not. de leg. 1. & ad propositum, in cons. 114. In præsenti, col. fin. Et ista Clausula, comprehendit omnia, & exigit concursum oĩum quæ apta sunt comprehendi, Anton. de Butr. cons. 19. Quia hic agitur, & Socin. consi. 147. 3. col. & omnia quæ principaliter, seu incidẽter, uel accessoriè in Instrumẽto descripta sunt, ut Bart. tradit in l. si cui, §. 1. licèt loquatur tantum de uerbo omnia, de leg. 1. Alex. loquens de vtroque, consi. 17. Põderatis, col. 1. uol. 3. Ruin. cõsi. 137. nu. 6. in 1. uol. omnia complectuntur, et includunt. Bertrãd. consi. 249. nu. 3. 3. parte, nouissi. & Ripa. 3. lib. respõs. c. 5. nu. 5. etiam respectu pœnæ, ut prosequitur Ias. in d. l. Titia, §. fin. & latè tradit Paris. cons. 97. nu. 91. & nu. 121. lib. 1. de quo etiam tradit Curt. iun. consi. 74. nu. 3.

2 Verbum hoc, Infrà, habet relationem tãtũ ad contenta, & descripta in † instrumento tantũ, Bart. in l. qui liberis, §. hæc uerba, ubi alij, de vulg. & pupil. Paris. cons. 113. nu. 24. 1. vol. & est eiusdem effectus, ac si omnia hic nominata, & descripta fuissent, ut not. per Bart. & alios, in d. §. hæc uerba, & per Imol. Aret. & alios, in l. si quis filium, §. fin. de acquirend. hæred. et trad. Curt. iun. consi. 115. num. 27.

3 Licèt hæc uerba uideantur superflua, ex eo, quod satis ex supradictis liqueat, fuisse promissum de ratihabitione omnium contentorum in Instrumento, tamen, non propterea viciãt, nam ut dicit text. in l. pediculis, §. Labeo, ff. de auro, & arg. leg. † nõ mutat substãtiam rerum non necessaria uerborum multiplicatio; hinc dicunt Host. Io. Andr. & Anton. de Butr. in c. nimirum, il 1. de excess. prælat. quod in Instrumentis, & priuilegijs non põt nimis specificari, specificãtur aũt ad tollendum sophisticam interpretationem malignorum, referunt Ias. & alij, in l. testam. C. de testam. vbi est tex. quod abundãs cautela non nocet, & sequitur Dec. cõs. 11. nu. 16. et Curt. iun. cons. 45. nu. 8. nam satis operãtur, ex quo sunt apposita ad tollendum dubitationem, unde non uiciatur dispositio l. quæ dubitationis, ubi Dec. et Cagnol. latè plures allegantes, dicũt, quod notarij in suis Instrumentis apponunt multa uerba superflua, & sæpenumero impertinentia, & ponunt plura exempla, propterea ibi est uidendum, & idem tradit Crauetta, consi. 70. num. 29. ubi dicit, uerba non posse dici superflua, quando sunt apposita ut dubitationem tollant.

Promiserunt infrascriptis emptoribus.

SVMMARIA.

1 *Promisit, uerbum, in scriptura Tabellionis, importat stipulationem, etiã si testes dicant Titium promisisse.*

GLOS-

GLOSSA QVARTA.

Verbum promisit in scriptura uel tabellionis, uel partis, descriptũ, importat per stipulationem §. si ita † scriptum, Instit. de inut. stipu lat. secùs verò si testes deponant Titium pro misisse, tunc non præsumeretur stipulationem interuenisse, ut not. glos. ibi, per text. in l. 1. vbi glos. C. de usur. & sequuntur Doct. ibi, & tradit Bart. & alij communiter, in l. sciendum, in 1. quæst. ff. de uerbor. oblig. & propterea non esset opus apponere uerba sequentia, sed tamen ad omnem ambiguitatem, ut suprà dictum fuit, super uerbo præcedenti, abigendam, debent apponi, de quo etiam dicetur infrà, Clausula. 33. glos. 11.

Vt infra stipulantibus.

GLOSSA QVINTA.

De stipulatione plura infrà, suo loco dicentur.

Et se facturos, & curaturos.

SVMMARIA.

1 *Promittens se facturum & curaturum factum suum promittere censetur.*

Promittens factu rum, et curaturum quòd alius ratificabit, debet obseruare promissa, & potest cogi præcisè ad faciendum ratificari, alias tenetur ad interesse partis, & si non intersit partis, promittens tenetur in nihilo.

Declara ut hic.

2 *Promittens se facturum & curaturum, quòd alius ratificabit, si fecit omnem conatum, & quantum in se fuit curauit, quòd ille ratificaret, & id obtinere non potuit, secundum communem, & magis communem sententiam, & secundum quam fuit iudicatum, liberatur, etiam si iuramentum interuenerit.*

Clausula tamen sunt inuenta ad effugiendam communem Doctorum opinionem remissiuè.

GLOSSA SEXTA.

Hæc Clausula introducta est, ad hoc, ut quis promittendo factum alienũ, obligetur: quia ex quo se facturum & curaturum promittit, factum suum promittere censetur, d. §. si quis alium, in fine, Instit. de inutili stipulat. ut suprà dictũ fuit, super uerbo, & pro quo de rato. Vnde est aduertendum, quod promittens se facturum, & curaturum, quod alius ratificabit, debet obseruare promissa, & potest

1 cogi præcisè † ad faciendũ ratificari, ut tradit Bertrand. cons. 345. 2. p. priorum, aliàs tenetur ad interesse, parti cui promisit, ut latè tradit Dec. cons. 2. Bertran. cõs. 80. 2. parte priorũ, in fine, & sequitur Paris. cons. 109. nu. 16. lib. 1. & cons. 111. in fine, lib. 4. & cõs. 33. nu. 62. in 1. vndè si non intersit partis, promittẽs tenetur in nihilo, ut ipsemet tradit ibi, nu. 63. & ante eũ Bald. cons. 101. Nobiles, 2. dubio, nu. 3. 3. vol. Cast. cons. 115. 2. dubio, nu. 2. & cons. 99. 2. dubio, 1. vol. & Socin. cons. 253. col. pen. 2. vol. & Marãtha disputatione 7. in fi. vel tenetur ad pœnã conuentionalẽ, si pœna est promissa, ut per Doct. in locis infrà allegandis, & mediũ concludendi est, ꝙ ipse pro missor non curauit ut ratificaretur contractus, vel fieret ꝙ nomine alieno promisit, ut not. declarat Bart. in l. inter stipulantem, in princ. 1. col. ff. de verb. oblig. & Aret. in §. si quis alium, Inst. de inut. stipul. & Alciat. in l. 4. §. Cato, nu. 130. de verb. oblig. & si non constat quod fuerit in mora faciendi, & curandi, non tenetur Dec. cons. 107. ad finem.

Sed quid si promittens fecit oẽm conatũ, & quantum in se fuit, curauit, quod talis quẽ ratificaturum uel aliud facturũ promisit, ratificaret, uel faceret, & tñ obtinere nõ potuit,

2 an propterea à † pœna vel interesse sit liberatus, ita quod à parte inquietari non possit? & Feder. cons. 122. Martinus, quod cõsilium est positum ẽt inter cons. Bar. sub nu. 236. tenet excusandum esse; quod ẽt procedit, si Iuramentum interuenerit, glos. But. & Abb. in c. ex litteris, & glos. in c. sicut, de sponsal. idẽ tenent But. & Abb. in c. gemma, eo. tit. Aret. cõs. 143. Ex facto proponitur. Abb. cons. 90. Circa primum dubiũ, lib. 1. Felin. post Abb. in c. ex rescripto, de Iureiur. & hanc opin. sequuntur oẽs repetẽtes in l. 4. §. Cato, in 9. oppositione Bart. de verb. obl. ubi Crot. 2. lectura, nu. 21. dicit cõem, & Horman. nu. 521. dicit magis communem, & etiam cõem dicit ibi Alciat. nu. 129. fm quam pluries fuisse iudicatum dicit Afflic. decis. Neap. 295. Magnificus Troilus, & quam sequitur Dec. cõs. 313. & in l. impossibilium, ubi ẽt Cagnol. de reg. iur. & Paris. in cons. 109. in prin. & cons. 110. nu. 26. & cons. 117. in princ. 1. vol. licèt contra eã tenuerit Aret. in l. si ità stipulatus, §. possum, de uerb. oblig. & Ias. in l. stipulatio ista, in princ. 4. col. ff. eod. Socin. cons. 288. 5. q. & Bertrand. cons. 214. nu. 5. 3. parte nouissimorũ, duplicato cons. 309. eadem parte; sed non esset recedẽdum ab opin. hac cõi; Vndè quia pars promittens de facili poterit eludere contrahentem, fingendo facere conatũ ut is pro quo de rato promissum est cõtenta ratificiet, & tñ ille noluerit hoc adimplere, inuentæ sunt Clausulæ, de quibus infrà, ex quibus effugiatur communis opin. Doct. de qua suprà, & promittens oĩno teneatur, & 1. hęc.

Ita &

Ita & taliter cum effectu.

SVMMARIA.

1 Promittens se facturum & curaturum ita, & taliter, cum effectu, conatus non sufficit, sed omnino aut debet fieri ratificatio, & impleri promissa, aut pœna solui secundum ueriorem opin.

Verbum cum effectu tollit fictionem & fraudes, & importat quòd realiter, non uerbo fiat.

GLOSSA SEPTIMA.

Hæc Clausula, operatur quòd conatus non sufficit, sed omnino aut debet fieri † ratificatio, & debent impleri promissa, aut pœna solui, ut tradit Aretin. in d. §. possum, 2. col. quē sequitur Dec. in l. fi. §. fi. nu. 11. ff. si cert. pet. & Ruin. in d. §. Cato, 9. oppositione licet limitet procedere in promissione extraiudiciali, quod nō admittunt Moderni or. ibi, & idem sequuntur Horman. & Crot. 2. lect. & Alciat. ibi, ubi dicit Alciat. num. 131. negari non posse, quin hoc importet, ut talis sic promittens teneatur ad interesse; & idem tenet idem Alciat. in l. quod te, super uerbo in potestate sua, ff. si cert. pet. & uidetur huic opinio. adherere Bertrand. dicto cons. 214. allegando Aret. in dicto §. possum, & uidetur etiam sequi Dec. in cons. 323. 2. col. vbi allegat eundem Aretin. & expresse est sequutus in cons. 325. 1. col. & cons. 401. 2. col. pro quo facit, quia illud uerbum, cum effectu, tollit fictionem, & fraudes glos. pen. in Clem. 1. de Dec. & importat, qd̄ realiter non uerbo fiat, ut probatur in Extrauag. Io. XXII. Suscepti, & sequitur Socin. Cons. 44. in prin. & cum hac transit Aldobrandinus in addit. ad Horman. & sequitur Ripa, in l. quod te, nu. 47. ff. si cert. pet. Capic. decis. 93. nu. 8. & hanc opinion. veriorem dicit Did. Hispan. in repet. cap. quamuis, de pact. in 6. 2. part. §. 5. num. 6.

Contrarium tamen, scilicet hanc Clausulam non sufficere, ut etiam non excusetur promittens, tenet Aret. dicto consil. 143. & Dec. consil. 213. 3. col. & in dicta l. impossibilium, Lancel. Galiaula, in Repet. dicti §. Cato, num. 52. circa finem, & Paris. latissimè, & vehementer instans, in dicto consil. 110. num. 42. & sequent. ubi plenissimè examinat. & Ruin. consil. 67. in 4. volum. nume. 9. & in fine, ubi dicit, quod aliàs legendo ad adducta in dicto consilio non animaduertit, & tunc maturius cogitans, ità sensit: Non puto tamen à prima opinione recedendum, tamquam communiori in practica, cum solum Galiau. & Par. hanc teneant. Aret. & Ruin. & Dec. sint contrarij, nec standum est Dec. ut Paris. tenet, quia hoc tenet consulendo, illud legendo, quia & hoc tenuit consulendo ut supra ostensum est. Sed ad cautelam, & ut omnes essent amaritudines, addendæ etiam sunt sequentes Clausulæ 13. nam quando constat de mente ex uerbis expressis omnino tenetur promittens. Did. loco præallegato, qui dubitat an sat sit addere dicta uerba, cum effectu.

Omnibus iuris, & facti exceptione ac difficultate, & impossibilitate cessantibus.

SVMMARIA.

1 Clausula, omnibus iuris, & facti exceptione ac difficultate, & impossibilitate cessantibus, plurimum operatur, sed ad cautelam alia etiam est iungenda.

GLOSSA OCTAVA.

Hæc Clausula ad euitandum difficultates solet apponi per prudentes notarios, ut dicit Horman. d. §. Cato, nu. 528. Et idem tenet Socin. in dicto cons. 288. 5. quæst. versiculo, 1 tertio procedere, † ut euitetur dicta communis opin. quando est tantum apposita Clausule omni Iuris uel facti exceptione, & cauillatione remotis. Et idem Crot. d. §. Cato, in fine nona oppositione, si fit renunciatum omni legum auxilio, sed tamen eam non admittit Paris. d. cons. 110. vbi omnibus respondet. Vnde ut etiam remoueatur difficultas Dec. consuluit in d. cons. suo 323. col. fin. etiam addendam esse Clausulam infrascriptam uidelicet.

Ita quod faciendo possibilia, non excusentur, sed omnino teneantur non obstante quod non essent in mora nisi præcisè effectus rationis sequatur.

SVMMARIA.

Promittens se facturum, & curaturum cum clausula, quòd etiam faciendo possibilia non excusetur, uim habet, quidquid dixerint aliqui, tenentes, quòd immo clausula illa, Non obstante, si faceret possibilia, excusaretur.

GLOS-

GLOSSA NONA.

1 Sed etiam tali casu † non sufficere dicit uidisse bis iudicari Afflict. decis. 295. vbi erat promissum cum tali Clausula, quod etiam faciendo possibilia non excusaretur promittens; & hoc sequitur Paris. conf. 110. num. 42. & Gram. quæst. sua 2. impressa post decisiones suas; sed tamen durum esset recedere ab opinion. Dec. quam etiam sequitur Cagnol. dict. l. impossibilium, vbi dicit ita uidisse iudicari in causis arduis, & idem in l. semper qui non prohibet, ad fin. eod. pro quo faciunt quæ dicentur super sequenti Clausula, quando quis aliàs promittit de suo, quam etiam tenet post longam discussionem Marantha in sua 8. disputatione nu. 20. 23. & sequent.

Aliàs de suo proprio ęre teneantur.

SVMMARIA.

1 *Promittens se facturum & curaturum quòd aliùs ratificabit, non excusatur etiam si fecerit possibilia, quando ultrà clausulam illam promissionis ulterius progressus est promittens, adijciendo quòd alias de suo proprio ære teneri vult, secundum ueriorem opin.*

2 *Promittens infrà certum temporis spacium aliquem ratificaturum cum clausula quòd alias intendit de suo teneri, licet post terminum de suo teneatur, tenetur tamen etiam elapso termino, ad faciendum ratificari.*

3 *Aeris appellatione nedum pecunia sed omnes facultates patrimonium, & bona omnia comprehenduntur.*

4 *Promittens non offendere in ære uel in persona, incidit in pœnam si parti furtum fecerit.*

GLOSSA DECIMA.

Quando est promissum hoc modo, uel quod promissor promittet cõseruare indemnem alteram partem contrahentem, & tunc uidetur, quod omnino cesset omnis difficultas, & non procedat dicta communis opin. suprà al

1 legata, quia † tali casu non sufficit quod factum fuerit possibile per promittentem, sed tenetur in casu non ratificationis ad interesse, uel ad pęnam si est apposita, ita Socin. tenet, d. conf. 288. 5. q. uers. tertio principaliter, & sequitur Dec. d. l. fin. §. fi. nu. 11. fi cert. pet. & idem admittit Dec. d. conf. 313. col. fin. & sequitur d. conf. 323. & idem in cõs. 439. col. fi. & in d. l. impossibilium, ubi etiam Cagnol. idem Dec. conf. 325. 1. col. & hanc opin. tam quam ueriorem sequitur Paris. cons. 16. nu. 122. 2. vol. licèt cum quadam distinctione, & eam indistinctè tenet dicto cons. 109. 1. vol. fere per totum, maximè num. 31. & in cons. 76. 3. vol. & Crauer. cons. 272. num. 13.

2 Et est sciendum, quod licèt quis promisse rit infrà certum temporis spacium aliquem ratificaturum ut supra, cum hac Clausula, quod aliàs intendit de suo teneri, licèt post terminum de suo teneatur & sic purificetur obligatio, tamen non est quin etiam teneatur ad faciendum ratificari post terminum eum quem promisit, ità Corn. cons. 62. col. fin. lib. 3.

3 Verbum, æs, comprehendit nedum pecuniam tantum, sed omnes facultates, & patrimonium, ac bona omnia, ut tradit Alciat. in procem. ante Rubricã de uerb. signifi. pag. 2. & in l. cedere diem, §. æs alienum, ff. eod. & pro hoc facit quod not. Bart. in l. licitatio, §. quod illicitè, col. 1. de public. &

4 vectig. quod † promittens non offendere in ære, uel in persona, incidit in pęnam si parti furtum fecerit.

Quod prædictus Iacobus ad omnem instantiam & requisitionem infrascriptorum emptorum.

SVMMARIA.

1 *Promittens nullo apposito tempore & sic pure, tenetur absq; alia interpellatione, quamprimum potest promissa adimplere, alias dicitur morosus secundum crebriorem sententiam.*

Contrarium tamen alij senserunt, quorum opinio fortasse verior est in puncto iuris, sed prima seruatur in practica.

Ratificatio est fienda quamprimum scit ille qui ratificare debet, aliàs tacendo censetur improbare si sit factum sibi nocuum.

Promittens ad certum tempus, elapso tempore constituitur in mora sine alia interpellatione, etiam si fuerit apposita clausula illa ad omnem requisitionem.

Dies pro homine interpellat.

Promittens ad tempus incertum non constituitur in mora, sine interpellatione.

Fallit tamen ut hic.

Promittentibus de rato ambobus partibus contrahentium, pœna non potest committi contra unum ex ipsis contrahentibus, nisi agere volens ad pœnam, prius ratificauerit, vel ratificare fecerit.

Pro-

Promittens aliquem ratificaturum, si ante moră decedat is qui ratificare debebat, liberatur.

2 *Promittens de rato pro aliquo minore, non tenetur ipsum ratificari facere, nisi tunc demum cum ad legitimam ætatem peruenerit, secundum ueriorem sententiam, & ratio.*

3 *Promittens de rato pro minore, si minor ratificauit & postea per restitutionem in integrum vult contrauenire, non tenetur.*

4 *Agens ex contractu quem promisit alium ratificaturum, repellitur non facta ratificatione, maximè ante moram.*

GLOSSA VNDECIMA.

SEd quæritur, nũquid interpellatio sit necessaria ad hoc ut quis constituatur in mora? in quo est distinguendum: † quod aut nullum est appositum tempus ratificationi faciendæ, & tunc quamprimum pôt, debet promissor per eum promissa adimplere, nec est opus alia interpellatione, ut constituatur in mora, ut tenet Bald. in cap. ad hæc, in tit. hic finitur lex Corradi, quem sequitur Aret. in l. si ex legati causa, de verbor. oblig. & in d. §. possum, & dicto cons. 143. col. 4. Felin. in d. c. ex rescripto, nu. 18. in fine. Alex. Ias. & Alciat. in d. l. quod te, si cert. pet. & ibi Alciat. dicit hanc esse communẽ, quam etiam sequitur Crot. d. nu. 21. uers. tertio argumento. & secundum hanc opinion. refert D. Siluest. Aldobrad. in addi. ad Horman. in d. §. Cato. nu. 511. fuisse consultum per plures Iuris consultos Florentinos, quod tenet Ruin. cons. 132. num. 2. 1. vol. 136. nu. 9. 5. vol. 42. nu. 2. cod. 42. nu. 26. 1. vol. idem Bald. cons. 112. Præmisso, col. 3. nu. 2. in 3. Alex. cons. 147. in princ. 7. vol. & Gozad. dicens communem, cons. 27. nu. 10. Viui. qui dicit communem opin. 255. Promittens, in 1. par. suarum commun. opinion. pro quo facit quod dicit Corn. in cons. 247. col. 3. vers. Accedit, vol. 4. quod ratificatio est facienda quamprimum scit ille qui ratificare debet, alias tacendo censetur improbare si sit factum sibi nociuum, & sequitur Paris. d. cons. 109. nu. 17.

Contrarium tamen tenet Aretin. consil. 72. Præsupponitur in facto, col. penult. nu. 7. & Dec. in d. l. quod te, ubi dicit fuisse consultum, & iudicatum in causa magni ponderis, contra decisionem Baldi, nu. 12. & idem tenet Dec. in d. cons. 2. 2. col. & cum eo transit Horman. d. nu. 511. & Cagnol. sequitur d. l. semper, qui non prohibet, nu. 29. & Rub. Alex. in Repet. §. mone, l. non solum, ff. de noui operis nunc. num. 695. & sequent. & Ant. Gab. li. 3. suarum Conclusionum, tit. de solut. Conclusione 9. nu. 31. & sequent. & Menoch. cons. 279. num. 61. & seq. in 3. & uidemur etiam hoc sentire Corn. cons. 40. col. 2. lib. 2. & propterea Paris. noluit intrare hác difficultatem, dicto cons. 109. nu. 24. sed putarem in practica durum esse recedere à prima crebriori sententia, quam etiam dicit cõmunẽ Ripa, in d. §. Cat. n. 59. licèt fortè hæc secũda, in puncto Iuris uerior uideri posset; primam etiam reprobat multis rationibus Bauer. in tract. de mora, secunda parte 10. limitat. num. 17.

Aut est appositum certum tempus præfixum, ut infrà tempus Mensis, & tunc elapso tempore constituitur in mora, quandoquidem, dies pro homine interpellat, l. magnã, C. de commit. & contrahen. stipul. & c. fin. loc. cum similibus, etiam si fuerit apposita illa Clausula, Ad omnem requisitionem de qua suprà, ità Socin. d. cons. 288. 4. quæstio. quicquid teneat Dec. d. cons. 2. aliter loquẽs, contra quem tenet Horman. d. §. Cato. nu. 515. Aut tẽpus incertum, ut cum ad ętatem peruenerit legitimam, & tunc exigitur interpellatio, aliàs promittens non constituitur in mora, Cin. Bald. & Salic. d. l. magnam, circa princip. Dec. d. cons. 2. num. 5. & 6. & d. cons. 333. 2. col. Cagnol. in l. semper qui non prohibet, nu. 29. de reg. iur. quod fallit, nisi fuerit additum tempus aliquod præcisum post dictam ætatem, ut quia dictum fuerit, quod teneatur ratificari facere, cum fuerit ætatis annorum 18. infrà mensem finito dicto tempore, Ita Socin. dicto consil. 288. 4. quæstio.

Illud autem est sciendum, quod quando ambæ partes inuicem promittunt pro alijs de rato, pęna non potest committi contra alteram, nisi primo aduersa pars ratificauerit, vel ratificari fecerit, ita Corn. cons. 40. col. 2. libro 2.

Si tamen quis promisit aliquem ratificaturum, & ante moram decedat ratificator debens, liberatur promissor. Abb. præal. cõs. 90. circa 1. lib. 1. Marantha, d. 7. quęst. nu. 24.

Quid si fuit promissum de rato, pro aliquo minore, an promittẽs teneatur ante per 2 fectam ætatem ipsum ratificari †facere? Bal. in l. cum maritum, arg. illius text. C. de solut. tenet censeri promissum ipsum ratificaturum, cum erit legitimæ ætatis, & idem tenet in l. si procuraror, ad fin. ff. de cond. indebit. sed Ias. ibi tenet contrarium, quia minor potest etiam minori ætate durante cum authoritate tutoris, uel curatoris ratum habere, ut per Bartol. & alios ibi, puto opinion. Baldi veriorem, quia quando quis promittit de rato pro aliquo minore, videtur promittere ut

tere vt ita fiat legitimè ratificatio, quod ratificans cõtrauenire nõ possit, & ita videtur intellexisse Bald. in d. l. si procurator, sed ratificatio quæ fit per minorem effectũ maiorem, tunc omninò est firma, quia non potest contrauenire vt l. 1. & 2. C. si maior fact. ratum hab. ubi not. ergo de eadem videtur promissum, et cum Bald. tenet etiam Horman. in d. §. Cato, nu. 517. & Cagnol. in l. semper qui non prohibet, nu. 28. de reg. iur. Ad tollendas igitur dubitationes, benè erit apponi facere, quod promissor teneatur minorẽ, etiam durante minori ætate legitimè ratificari facere.

3 Sed nũquid si † promissum sit de rato pro minore, & ipse contractũ ratificet possit minor ipse ratione minoris ætatis obtenta in integr. restitutione, cõtrauenire, & promittẽs pro eo in aliquo non teneatur: dicẽdum est, quod sic, text. est & ibi not. Bart. & Paul. de Cast. in l. cum minor, in princ. rẽ rat. haberi, & hoc etiam tenere videtur Bald. in consil. 225. Verba dicunt, 2. vol. & Socin. cõsi. 159. in fine, & propterea opus est quod promissor promittat tã de rato pro minore, quam quod minor non ueniet contra ratione ætatis, nec petet restitutionem, ut not. in d. l. cũ

4 minor, & p Hormã. d. §. Cato, nu. 518 † ille verò qui agit ex contractu, non facta ratione per eum pro quo ipse de rato promisit, non videtur agere posse, maximè si sit in mora, vt uidetur de mẽte Cor. in d. consi. 40. & expressius id firmat in cons. 245. 4. uol. ad quod etiam uide Paris. consi. 33. num. 57. 1. uol. & idem trad. Gram. dec. 101. nu. 55.

Ratificabit.

SVMMARIA.

1 Ratificatio tribus modis per minorem, duobus per maiorem fieri potest.

Ratificatio ad hoc vt facta comprobetur debet taliter factum probari quod ostendatur citra ratificationem fieri non potuisse.

Ratificatio retrotrahitur, et mandato comparatur.

Ratificans venditionem suo nomine factam obligatur ac si a principio ipse vendidisset, quod declara vt hic.

Ratificans facit actum suum.

2 Ratificans aliquem cõtractum debet habere plenam scientiam, & notitiam ipsius, quia alias si ignoraret, ratificatio non valeret.

Ratificatio etiam per absentem potest fieri.

Ratificatio exigit eandem solemnitatem quæ requiritur in confectione actus.

Promittens aliquem ratificaturum in Instrumento contenta, intelligitur de licitis, & honestis, non de his quæ, in se dolum habent.

Ratificatio generalis non se extendit ad dolo gesta, quod vide quomodo, & quibus in casibus procedat.

3 Promittens etiam medio iuramento aliquem ratificaturum contractum si ostendat eum pro quo promisit fecisse sibi mandatũ ad taliter cõtrahendum, liberatur a promissione.

GLOSSA XII.

Ratificationis, & ratihabitionis uerbis promiscuè utuntur Doct. nam & eandem habent significationem. Sciendum itaq; est, quod ratificatio facta, seu faciẽda per minorẽ, põt tripliciter fieri, primò, uerbis expressis, secũdo facto, tertio, taciturnitate lõgi temporis,

1 glo. & † Sal. in l. 1. C. si maior fact. ratum habuer. Curt. iun. consi. 50. nu. 9. & Paris. cons. 49. 2. col. lib. 1. facienda uerò per maiorẽ põt mis duobus modis fieri potest, expressè scilicet uerbis, & tacitè factis, text. est in l. Paulus respondet, ff. rem rat. hab. quam materiam latè prosequuntur Decius, & Cagnol. in l. semper qui non prohibet, de regul. iur. Et quòd fiat facto, tradit etiam Socin. consi. 220. col. pen. uersic. quartum, & ultimum Dec. consil. 9. num. 34. Crauet. consil. 55. nu. 5. & consi. 159. num. 5. & Paris. consi. 49. nu. 15. & seq. in 1. uol. de quo aliàs erit dicendũ. Et ad hoc ut ex facto ratificatio comprobetur, debet taliter factum probari quod ostendatur citrà rationem fieri non potuisse, ut declarat Crauit. cons. 197. n. 12. & ratihabitio retrotrahitur, & mãdato cõparatur, c. ratihabitionẽ, ubi Din. de reg. iur. in 6. de quo habetur latè per Dec. et Cagnol. in d. l. semper, qui nõ prohibet, & per Felin. in c. sicut, il 2. col. pen. de simon. quod fm fictionẽ introductum est, nõ fm ueritatẽ, ut per Bar. & alios, in l. si quis pro emptore, de usucap. & per su praallegatos in d. l. semper, qui nõ prohibet, undè ratificans uenditionem nomine suo factã obligatur ac si principio uẽdidisset, quia ratihabitione actus dicitur meus. Socin. consil. 158. col. 3. circa princ. 2. uol. Et è contra, emens sibi acquirit, ac si a principio acquisiuisset, quod sine dubio procedit, qñ exstrema sunt habilia, ut quia fuit facta tẽpore habili, uel ante ius quæsitum, tertio uel similibus casibus, quia tũc retrotrahitur, ut hr in d. l. semper, qui nõ prohibet, & in d. l. si quis pro emptore, per Dec. cons. 460. & per Crauet. cõs. 5. nu. 17. & Paris. cõs. 12. n. 110. & seq. 2. uol. De quo latius inferius dicet, & dẽt ratificãs aliquem cõtractum, habere plenã scientiam

2 & notitiam ipsius, quia aliàs si† ignoraret, ratihabitatio nõ valeret, ut per Cagnol. plures allegantẽ, d. l. semper, nu. 21. Paris. consi. 12. nu. 72. in 2. uol. & cons. 100. nu. 71. 1. uol. Et propterea debet ratificare uolẽti legi Instrumẽtũ cõtractus, quod debet ratificare, ut ualeat ratihabitio. Paul. de Cast. cons. 350. De casu pręsenti. Soc. cõs. 251. col. 14. Crauet. d. cõs. 197. col. fi. & Paris. cõs. 47. n. 97. in prin. & ratificans dẽt certificari de qualitate actus ratificãdi, l. fin. C. plus ual. qđ agit, & l. 2. C. de rebus aliẽ. nõ aliẽ. Horman. d. §. Cato, nu. 5 t 9. quæ ratificatio põt fieri ẽt per absentẽ, ut ꝑ Bart. in l. q. n... §. 1. in fine. ff. rem rat. hab. & tradit. Socin. consi. 158. col. 3. in princ. et eadẽ solẽnitas quæ requiritur in confectione actus, dẽt ẽt interuenire in ratihabitione, ut cõcludit Rom. cõs. 12. Viso facto, col. fin. Aret. cõsi. 128. & seq. Mars. in practi. crimin. §. restat, n. 10. & in Rubr. de probat. nu. 347. & Cagno. d. l. semꝑ, n. 26. sed & sciẽdũ est, qđ si quis aliquẽ promisit contenta in aliquo Instrumento ratificaturum, intelligi debere de licitis, et honestis, nõ de his quę in se dolũ hñt. Socin. cõs. 159. col. pen. nã generalis ratihabitatio non se extẽdit ad dolo gesta, Crauet. consi. 160. nu. 5. Paris. cõs. 100. nu. 71. imò nec ẽt expressa. Curt. iun. cõs. 50. nu. 8. Crauet. d. cons. nu. 4. & Paris. d. cõs. 100. n. 69. licèt hoc ultimũ in nomine ut in casu Paris. procedat, & in ratihabitione quæ ex tꝑis lapsu præsumitur, ut in casu Curtij procedere possit; quod tñ uidetur limitãdũ, qñ minor fecisset contractũ, ẽt in quo interuenerit dolus, et postea ipsum solemniter ratificaret, ex interuallo, quia ulterius non poterit allegari dolus, uel nullitas, ut dicit iudicatum fuisse Afflict. decis. Neap. 220. col. 2. 3. dub. & sequitur Paris. consi. 96. nu. 75. & seq. in princ.

Illud autem in hac materia nõ omittam,
3 quod si quis† promiserit aliquem ratificaturum contractum ẽt Iuramento, si ostẽdat ipsum pro quo promisit sibi fecisse mandatum ad taliter cõtrahendum, liberatur à promissione ut cõsuluit Aret. cõsi. 100. Longitudo, 1. 22. col. quem sequitur Cur. iun. consi. 63. nu. 7. & uidetur in hoc inclinare Paris. cons. 33. num. 58. in 1. uol. & Tiraq. in tract. de retract. tit. 1. §. 1. glos. 10. nu. 89.

Approbabit.

S V M M A R I A.

1 Si contractus factus est noĩe alieno, is cuius nomine factus est, habens ab eo sciẽtiam si de suo præiudicio agitur nõ approbãdo cẽsetur improbare, et cõtrà si de utilitate, limita tamẽ ut hic.

GLOSSA XIII.

LIcèt quando contractus factus est nomine alieno, in cuius nomine contractum est, habens de eo sciẽtiam, si de suo præiudicio agitur, non approbando censeatur improbare; si uerò de sui utilitate, approbare censeatur, ut not. glos. & Doct. in l. si absentis, C. si cert.
1 pet. Bart. in l. q. nu... §. 1. †rẽ rat. hab. Bald. in l. si tutor, col. 1. C. in quibus caus. in integr. rest. nõ est necessaria, Abb. & Felin. c. nonẽ, nu. 19. de præsumpt. Dec. in d. Reg. semper, qui non prohibet, in princ. & in cons. 58. nu. 2. & uidetur sequi Paris. d. cõsi. 33. nu. 59. Ad de Bursat. consi. 119. nu. 1. & 2. Rimin. iun. consi. 6. nu. 72. & 74. tamen, quando ex lege uel conuentione, ut in hoc casu, quis tenetur approbare, non sufficit id tacitè fieri, sed expressè implicitè, et expressis uerbis id fieri debet, uel actus reprobationi contrarij debent interuenire, ita declarat notabiliter Salicet. in d. l. si absentis, pen. columna.

Confirmabit.

S V M M A R I A.

1 Confirmatio est iuris prius quæsiti corroboratio.
Cõfirmatio propriè est actus ad superiorẽ ꝑtinẽs.
Confirmatio si fiat a pari, uel minore nõ dicitur propriè confirmatio, sed pro simplici approbatione accipitur.
2 Promittẽs quòd aliquis confirmabit cõtractum debet intelligi quòd approbabit, & obseruabit.
Cõfirmare actũ suus quis dicitur si ipsum seruat.
Confirmare est simul firmare.
3 Confirmatio nõ est actus per se stans, sed dicitur confirma tio quasi cum alio firmatio.
Confirmatio præsupponit semper aliquod prius esse quod confirmetur.
Cõfirmatio cõmẽsuratur ad illud qđ cõfirmatur.
Cõfirmatio per ignorantiam fieri non censetur.
Confirmans an uideatur de nouo dare, & quãdo confirmatio robur sumat, & de alijs remissiuè.

GLOSSA XIIII.

COnfirmatio est iuris prius quæsiti corroboratio, Host. & Goffred. in Summa, titu. de confir. uti. uel
1 inuti. Imo. & Dec. † 1. col. in rub. eiusdem tit. & Dec. in l. more maiorum, nu. 22. ff. de Iurisdom. iud. sequitur Paris. in cõs. 19. nu. 18. 1. uol. per superiorem facta, ut addit Dec. in d. rubr. Nam cõfirmatio propriè est actus ad superiorẽ pertinens, Bal. in l. fin. uersi.

versi. vlterius, not. C. de legib. vbi dicit cõfirmationem esse superioritatis manifestum signum, quod etiam tenet Abbas post Host. in c. 1. 2. not. de locat. idẽ tenet Host. in c. qualiter, il 2. de elect. & Cardin. in c. licèt, ex contrario, de elect. Felin. sequitur in c. 1. in fi. de treug. & pace, & Dec. d. rubr. in prin. Vndè, si fit confirmatio à pari, vel minori, non dr̃ propriè confirmatio, sed pro simplici approbatione accipitur, vt post glos. tradunt Abb. & Felin. in d. c. 1. in fine, de treug. & pace, & sequitur Dec. in d. rubr. Et propterea infert

2 Abb. & seq̃tur Felin. ibi, ꝙ promissio † facta, quod aliquis cõfirmabit contractũ prout in hac specie, debet intelligi qđ approbabit, & obseruabit, quia propria confirmatio non fit nisi per superiorem ut suprà, plus uoluit ibi Dom. & seq̃tur Felin. qđ si aliquis promisit cõfirmare laudũ, satis dr̃ confirmare, si cõtenta in eo obseruet: quia satis dr̃ quis cõfirmare actũ, si ipsũ seruat, & confirmare est simul firmare. Abb. in c. dudũ, in glos. in verbo, cõfirmari, de decim. & cõfirmatio idem est, qđ cũ alijs firmatio, ut dicit Bald: conf. 501. Verba Papę, vol. 5. & l. falsus, 2. col. ver. factũ verò,

3 C. de furt. vbi dicit, † ꝙ confirmatio nõ est actus ꝑ se stans, sed dr̃ confirmatio quasi cũ alio firmatio, sequit̃ Dec. d. Rubr. nu. 3. nã cõfirmatio ſꝑ præsupponit aliquid prius esse, qđ confirmetur. Bald. in l. nominationis, circa fin. ver. conclude, C. de appel. vbi dicit, ꝙ confirmatio cõmensuratur ad illud quod cõfirmatur, & nõ extenditur vltrà quàm actus confirmatus se extendat, quia natura confirmationis est dare robur confirmato, non extendere, Bald. & Paul. de Cast. in l. aduersus, in. fi. C. si aduersus rẽ iudic. cũ alijs allegatis per Dec. d. rubr. col. 1. ꝙ etiam tenet Crot. in l. 1. §. si quis simpliciter, nu. 10. 1. lect. de ver. oblig. Et confirmatio per ignorantem fieri nõ censetur. Socin. conf. 258. col. fi. ver. quarto An autem confirmans videatur de nouo dare, & quando confirmatio robur sumat, & de pluribus alijs similibus q̃onibus ad materiam nostram pertinentibus, ut uidendũ est per Dec. in d. rubr. & per Doct. in d. l. more, de Iurisdict. omn. iud. Et per Paris. d. cõs. 19.

Et emologabit.

SVMMARIA.

1 Homologo verbum Græcum, quod significat confirmo, vel laudo.

Homologo non emologo legendum.

GLOSSA XV.

1 Homologabit scribendum est, homo logo enim est uerbũ Græcum quòd idẽ importat qđ confirmo, uel laudo, tex. est cũ glos. in l. † ne in arbitris, §. fi. C. de arbit. quod ẽt tenet Goffr. in Summa, de arbit. §. effectus, & Alb. in d. suo ver. Homologo, corruptè igitur scribũt notarij emologabit, & corruptè oẽs Doct. in d. §. fi. legunt emologo, & alibi cõi errore omnes sequuntur, licèt legendum sit homologo, ut suprà, & ità textus nouiter correcti legunt, & ita etiam legit Alciat. homologiam pro ratihabitione, in l. si quis maior, verbo, nullo cogente, ad fin. C. de transaction.

Præsens instrumentum cum omnibus in eo contentis.

SVMMARIA.

1 In instrumento contineri dicitur id quod legi potest, immo etiam quod tacitè, & præsumptiuè ex eo colligitur, & virtualiter.

Instrumentum dotis, in quo non adsit stipulatio restitutionis quæ à lege interueniße fingitur, habebit executionem paratam ex forma statuti sicut continens expreßam.

2 Instrumentum dicitur etiam continere id quod virtualiter continet, ut per relationem ad aliud, nam dicitur continere id quod relatum continet.

GLOSSA XVI.

1 Contineri in Instrumento † dicitur id, quod legi oculis potest, l. 1. vbi Bart. de his quæ in test. delent. Socin. conf. 51. 2. col. immò etiam quod tacitè, & pręsumptiuè ex eo colligitur, & virtualiter, vnde instrumentum Dotis in quo nõ adsit stipulatio restitutionis, quę fingitur à lege interueniße, l. vni. §. 1. C. de rei vxor. acti. §. fuerat, Instit. de action. habebit etiam executionem paratam ex forma statuti, sicut continens expressam, Bald. in d. l. vni. §. 1. & in §. vbi adhuc, 6. col. C. de iure dot. & in l. ad probationem, la 1. C. de probat. vbi dicit, primum suum consilium super hac materia edidisse, quod tenet Aretin. in dicto §. fuerat, 1. col. licèt Bart. in dicta l. 1. ff. de his quæ in test. delent. indecisam reliquerit quæst. quod etiam videtur sequi Ias. num. 18. & sequent. & in d. §. fuerat, & Roman. conf. 147. Licèt hæc pars. Alex. in l. Iurisgentium, §. quod ferè, col. finali, de pactis, ubi dicit esset communem, & hanc partem uidetur sequi Felin. capit. translato, secunda col. de Constitut. licèt ibi Dec. teneat contra-

2 rium; Et † instrumentum dicitur etiam continere, id quod virtualiter continet, ut per relationem ad aliud, nam dicitur continere

id quod relatum continet, l. asse toto, vbi Bart. & alij, de hæred. instit. etiam cum suis omnibus qualitatibus, l. in testamento, de condit. & demo nstr. l. 1. §. 1. vbi Bart. ff. de re cept. Et quod ex eo colligitur, & probatur, tam directè, quàm indirectè, vndè mandabitur exequutioni pro omnibus tam directè, quàm indirectè contentis. Ant. de Butr. & Abb. per illum text. in c. cum olim, de cens. quod ante eos tenuit Bald. d. l. ad probationem, & sequitur Ias. l. Prætor ait, in princip. circa med. primę col. de oper. noui nūc. & Felin. dicto c. translato, licèt ibi Dec. teneat contra, & sequitur etiam Curt. iun. consilio 159. numero octauo.

Etiam.

SVMMARIA.

1 *Etiam, dictio, implicat identitatem, & de eius virtute.*

GLOSSA XVII.

HÆc dictio implicat identitatem, l. etiam, soluto matrim. & de sui natura est implicare † casus minus dubitabiles, & ubi non est tanta, uel par ratio, quod uidetur probari ex glos. iuncto tex. in Clem. 2. verbo, Ecclesiæ, de hęre. & in l. etiam, & l. fin. C. si tut. vel cur. interuen. quod tradit Alex. consil. 23. Viso processu, col. 2. 5. vol. & sequitur alia adducens Dec. in l. qui se patris, 1. not. C. vnde liber. vbi Curt. iun. idem alia adducit num. 20. licèt Paris. in consil. 46. num. 30. & sequent. 4. vol. alios allegans, teneat implicare, & includere maiora expressis, etiam in materia stricta, & exorbitanti, & quod augeat addendo, vt ibi pereum, nu. 31. vbi allegat Dom. de Sancto Gemin. consil. 125. & 132. de quo etiam sunt videndi Moderniores, in l. 1. ff. de iurisdict. omn. iudic. & Alberic. in Dictionario suo, hoc eod. verbo, vbi latè tractatur de significatione huius dictionis, & ita hic accipitur quod per simile instrumentum fiat ratihabitio.

Per aliud.

SVMMARIA.

1 *Aliud, dictio, implicat, & comprehendit aliquid simile, & diuersum vltra expressum, & alia de materia.*

GLOSSA XVIII.

DIctio etiam hęc, aliud, similitudinem implicat, l. si fugitiui, cum glos. communiter approbata, C. de † seru. fugit. Curt. iun. cons. 183. nu. 2. & per Paris. cōs. 158. nu. 18. 4. uol. & comprehendit aliquid simile, & diuersum vltrà expresśū, Alex. cons. 119. Quęritur, col. 2. vol. 2. & Socin. cons. 300. col. 2. vers. tertio principaliter, vol. 2. & Paris. cōs. 92. nu. 5. lib. 1. licèt quandoque impropriè ponatur, ut illud Lucę 22. ducebantur: aūt & alij duo nequam, cum eo, vt not. glos. in l. non solum, §. quęritur, uerb. creditores, ff. de procur. & Alber. in Dictionario suo, verbo, alius, vbi ponit de multiplici huius verbi significatione, & quandoque etiam ad dissimilia extenditur, ut tradit Cur. iun. cons. 38. col. fi. Et per hæc duo uerba, tolluntur ea, quę superius dicta fuere sup. in verbo, Ratificabit, quod ratihabitio potest fieri facto, in principio, & in fine illius, ubi fuit dictum sufficere, fuisse præsens factum mandatum, quia promittens aliter non tenetur facere ratificare actum quē promisit; nam quando sic est promissum expressè, cessant omnia illa iura, licèt faciat contra consilium Castr. 95. Considerandum est, in princ. 1. vol. & quod sufficiat tacita, sentit Alex. cons. 127. 1. col. in 5. vol. & expressè Paris. cons. 33. nu. 59. 1. vol. licèt in casibus eorum non fuerint addita hæc verba, & quod non sufficiat nisi fiat ratificatio. Castr. cons. 282. nu. 9. in 1. de quo uide Tiraquel. de retract. in §. 1. glos. 10. num. 68.

Publicum instrumentum.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum publicum est illud cui creditur sine alio adminiculo de Iure, siue consuetudine.*
Instrumentum fit solum per notarium.
Scriptura authentica fit etiam ab alio quàm à Notario.

2 *Scriptura authentica differt à publica.*

GLOSSA XIX.

INstrumentum publicum est illud, cui creditur sine alio adminiculo, de Iure, §. sed & si instrumenta, & §. † seq. in Authen. de inst. caut. & fide, siue consuetudine, c. cum dilectus, de fide instr. Innoc. in c. 1. eod. tit. Spec. in tit. de instr. edit. §. nunc dicendum, in princ. Bart. in l. si quis ex argentaris, §. si initium, in Reper. col. 3. part. quæst. nume. 5. de eden. & solum fit per tabellionem, licèt scriptura authentica non publica, fiat etiam per alios. Innoc.

Innoc. & Bald. nu. 8. in c. 2. de fide instr. & dicit Abb. in d. c. 1. quòd † scriptura publica, in eo differt ab authentica, quod publica est illa, quæ confecta extitit à publica persona, scilicet notario cum solemnitatibus requisitis, authentica verò, quæ per se fidem facit, & quę non exigit aliud adminiculum, quasi ex se authoritatē habens, quod sequuntur Car. & Imola, ac Felin. ibi, in d. c. 1. licèt Dec. ibi approbet diffinitionem utramq; Instrumēti publici, licet Bar. & Abbas uelint, quod cæteræ scripturę authoritate publica authenticę, dicantur etiam publicæ, licet non sint Instrumenta publica, sed quod magis authenticæ quā publicæ debeant dici, magis communiter tenent Doct. ibi, Spec. verò d. §. nunc dicendum, ponit sex modos, quibus Instrumentum dicitur publicum, quos non admittunt Doct. in d. c. 1.

Rogandum per publicum notarium.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum ad hoc ut probet necessario fieri debet per tabellionem.*

GLOSSA XX.

Notarius † debet rogari de Instrumento, & hoc est vnum de necessarijs requisitis ex extrinseca solemnitate, vt communiter not. Doct. in d. c. 1. & suprà in præludijs dictum fuit in 1. q. in 3. requisito, ex extrinseco. Quis autē sit publicus notarius suo loco dicetur.

Roborandum.

SVMMARIA.

1 *Roborare, verbum, idem sonat, quod firmare seu fortificare.*

Robur debitum suorum membrorum proportionem significat.

GLOSSA XXI.

Idem est quod firmandum, seu fortificandum, & est verbum legale, de quo habetur in c. 1. in fine, de eo qui mitti † in poss. causa rei seru. & in c. 1. de libel. obl. & videtur deductum à nomine robor, seu, robur, quod debitam proportionem omnium suorum membrorum importat, teste Ægidio de regimine principum c. 13. ut refert Alber. in Dictionario suo, uerbo roborari, & habetur in Vocabulario Iuris, uerbo, robur, de quo uerbo meminit Imperator in §. perficiuntur, Instit. de donation.

Cum omnibus, & singulis.

SVMMARIA.

1 *Cum, dictio, quandoq; pro continuatione quandoq; pro aduerbio, quandoq; pro præpositione ponitur.*

GLOSSA XXII.

De ista dictione, cum quę † quandoque ponitur pro Coniunctione, quandoque pro Aduerbio, & qñque pro Præpositione, uidendus est Bar. in l. 1. §. si plures, nu. 5. in repet. de exerci. & de eius significatu, & potentia latè per Albe. in Dictionario suo dicto verbo, & Firman. in suo Repert. etiam uerbo ipso.

Clausulis.

SVMMARIA.

1 *Clausula est quæ periodus à Græcis uocatur, quod idem est quod sententia breuitatem, & conclusionem continens.*

Notarius in dubio censetur rogatus, ut in Instrumento clausulas apponat.

Clausulæ non appositæ an habeantur pro appositis, remissiuè.

GLOSSA XXIII.

Clausula est quam Græci periodon vocant, quod idem est quod sententia breuitatem, & conclusionē cōtinens, secundum Grāmaticos, & scias quòd notarius in dubio censetur rogatus ut in Instrumento † Clausulas apponat consuetas, l. fin. vbi Bald. C. de fideiuss. latè Felin. & Dec. in c. cum M. Ferrar. col. 3. & Crauc. cons. 11. col. 1. & plures alios allegat Cagno. aliàs allegata l. si librarius, nu. 10. Et an si non sunt appositæ, habeantur pro appositis, uidendus est ibi nu. 50. de quo inferius dicetur.

Capitulis.

SVMMARIA.

1 *Capitulum accipitur multis modis in Iure de quibus vide hic.*

GLOSSA XXIIII.

Vox hęc, diuersis modis in Iure accipitur, nam quatuor ponunt Canon. post Io. Andr. in c. Capitulum Sanctę † Crucis, de Rescriptis, vbi Abbas, 1. not. ponit Carmen de huius dictionis significatu scilicet.

Distinguit, minuit, locat, & collectio fertur. Nam quandoque ponitur ut distinguat materiam à materia, & tūc dicuntur capitula, seu compilationes, ut dicimus de Decretalibus, quæ c. nuncupantur, quandoque stat diminutiuè, quia potest dici Capitulum quasi paruū caput, quandoque stat pro loco Capitulari, ubi Canonici congregantur, & quandoque pro collectione, seu collegio ipso; In casu isto potest igitur capi primo modo, ut scilicet intelligatur de capitulis distinguentibus unam materiam ab alia, prout intelligit Bart. in l. Aurelius, §. idem quesijt, de liber. leg. de uno facto cum suis qualitatibus, vbi tractat quando dicatur vnum capitulum vel plura, quæ est alta, & profunda materia, à re nostra satis impertinens; vel potest accipi alio modo, ut declarat Alciat. in l. de cubiculis, ad fi. C. de priuil. eorum qui in sacr. pal. milit. lib. 12. scilicet, pro particula opusculi, l. 1. ff. de testam. mil. & sic intelligemus hoc sensu esse promissam ratihabitionem faciendam cum omnibus etiam particulis seu articulis instrumento cuilibet adscribi, & addi solitis.

Cautelis.

S V M M A R I A.

1. *Cautela unde dicatur, & quot modis sumatur. Cautela abundans non nocet.*
2. *Cautela laudabilis est, in qua tot um ratio agit & furor sibi nihil vendicat.*
3. *Cautela qua ità vulgariter appellantur sunt potius captiones.*
4. *Aduocatus, & causidicus est in nulla consideratione si non est cautelosus.*
5. *Promittens quod alius ratificabit etiam per aliud publicum instrumentum cum omnibus cautelis, numquid teneatur curare vt ratificare debens caueat cum fideiussore uel aliter.*

GLOSSA XXV.

Cautela, à cautione, quę idem quod securitas importat, dimutiuū est, & aliquādo pro securitate † ipsa accipitur, & idem est, quod cautio, l. si debitori, ibi, cum competenti cautela, ff. de iud. & eo sensu potest accipi in rubrica in Authen. de Instrum. caut. & fide coll. 6. & in Authen. de mand. princ. §. neque aūt homicidis, Collat. 13; hinc dicimus abundantē cautelam non nocere, l. testam. C. de test. de quo suprà dictum fuit; aliqñ accipitur pro prouidentia, & remedio, seu consilio, & ità accipitur 39. distinctione, c. Petrus, et 63. dist. c. quanto, & in c. Maxi. q. 3. vbi dicitur, † quod laudabilis est cautela, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vendicat, & hoc sensu potest etiam accipi quod supradictum est de abundanti cautela, ut supra intelligatur de abundanti prouidentia; accipitur etiam alijs significatibus, ut ex Dictionario Alber. d. uerbo, cernere est; Cæterum, † quia omnes cautelæ quæ per Doctor. traduntur, de quibus alta extant volumina, magis ad proximum & capiēdū, & inuolendū uidētur inductæ, & passim in malam partē uertuntur, captiones magis dicendæ sunt, ut Alcia. existimat in libro Prętermissorū 1. ver. cautela, ubi dicit, dictionem hanc non omnino barbarā esse, licèt captionem elegātius dicamus, quod intelligo, cum de cautelis his quę in malam partē sunt inuentæ, & receptę sermo habetur, nam uerbū captio, pro dolo, & deceptione, & actu ipso capiendi, & decipiēdi accipitur, l. quoties nihil, ubi Cagnol. in prin. declarat, ff. de reg. iur. secùs si de cautela simpliciter loquamur, quæ in bonā partē accipitur, ut in iuribus suprà adductis, de illis primis pulchrè scribit Budę. in annotationibus suis, in l. j. de Iust. & Iure, pag. 7. uafricies. i. calliditātes, et astutias meras, & cōmentitia uerborum ancipitia, esse simplicitati vulgari, & probitati Ciuili sæpe numero imponentia, & Iudicibus interdum inextricabilia optimo Iure persepè captiosa. Licet enim Doct. quāplures, tales cautelas, seu remedia scripta reliquerint, ut homines cauerent, ne deciperētur in negocijs, tamen natura hominis praua eis abutitur, & in malam partem decipiendo sertrato, & profectò † tēporibus istis aduocatus, † uel Causidicus, seu simplex Iurista, in nulla est cōsideratione nisi sit cautelosus & plenus hmōi cautelis, & captionibus, seu calliditatibus, & astutijs.

Sed quid importat hoc verbum in loco hoc, nunquid promittens † teneatur curare ut ratificare debens, caueat, cum fideiussore, uel aliter, & Bald. decidit quod non, in l. exequutorem, col. 5. ver. item cautio, nu. 17. C. de execu. rei Iudic. per text. in l. sancimus, C. de uerb. signif. licèt ibi loquatur Imperator. de uerbo cautio, non de uerbo cautela, secùs si adderetur uerbum, idonea, uel alia uerba, de quibus per Doctor. d. l. sancimus, de quo etiam inferius dicemus.

Promissionibus.

S V M M A R I A.

1. *Promissio differt à dicto, & quomodo, & qualiter differat à pollicitatione.*
2. *Promissio acceptata transit in pactum.*
3. *Promissio pracedēte interrogatione est stipulatio.*
4. *Promitto uerbum potest deseruire pollicitationi, pacto, & stipulationi.*

Consti-

5 *Constitutum quid sit.*
6 *Promittere, verbum differt an ponatur in scriptura, an viua voce proferatur.*

GLOSSA XXVI.

1 Promissio differt à dicto, quia dictũ accipimus quod uerbo tenus pronunciatum est, nudoque † sermone finitur: promissio uerò pollicitationem, pactum, & stipulationem importare potest, l. sciẽdum, §. dictum, ff. de ędil. edic. vbi ponuntur exempla: nam si dico aliquid in contractu, nulla præcedente interrogatione, nullaque subsequente acceptatione, tunc remanet dictum: & isto modo differt à promisso; si verò promitto aliquid offerendo, tunc dicitur pollicitatio, l. pactum, §. 1. ff. de pollic. tradũt Doct. in Rub. de verb. obligat, & de pollicitatione: unde dicta trad. Alcia. c.
2 1. Pareg. Iur. lib. 1. sed sit † promissio acceptetur, tũc transit in pactum, quod est duorum, pluriumue in idem placitum consensus, l. 1. in princ. ff. de pact. & not. Doct. in d. rub. de
3 verb. obl. † sed si interrogatione præcedente promittam aliquid, tunc est stipulationis cõtractus, de quo Instit. de verb. obl. in prin. &
4 in l. 1. ff. eo. Igitur uerbum promitto, † potest deseruire his tribus, scilicet pollicitationi, pacto, & stipulationi addunt Doctor. in d. Ru-
5 br. de verb. oblig. quartum scilicet † constitutum, quod inducitur, quando quis constituit se soluturum, quod ipse uel alius debet ciuiliter, uel naturaliter, nulla interueniente stipulatione ex quo oritur actio, §. de constituta, Instit. de action. & habetur toto tit. ff. & C. de constit. pecun. & per Doct. in d. Rubrica, & licèt dictum uerbum promissio, possit oĩa
6 supradicta importare, tamen † interest, an in scriptura sit positũ, uel uiua voce prolatum, quia primo casu stipulatione importat, secũdo pactum, ut supradictum fuit, tract. præsenti, Clausula uerb. promisit, & tradidit Alciat. in l. sponsio, ff. de uerb. oblig. ubi illud uerbũ sponsionem, solũ stipulationem cõtinere aduersus communem sententiam defendit.

Obligationibus.

SVMMARIA.

1 *Obligationis diffinitio.*

GLOSSA XXVII.

1 Obligatio † est Iuris uinculum, quo necessitate astringimur alicuius soluendę rei, secundum nostrę Ciuitatis Iura, Instit. de obligat. in princ. cætera ad obligationem pertinentia dicentur infrà, in uerbo, obligando.

Renunciationibus, pactis, pœnis, iuramento.

GLOSSA XXVIII.

De Renunciatione dicetur sup Clausula. Et renunciauerunt, de pactis aliquid suprà dictum fuit, in uerbo, promissio, & latius dicetur infrà, in Clausula, Cum pacto, De pęna uidebimus in Clausula sub pęna, & de Iuramento in Clausula, Et ad maiorem, quia in illis locis magis conuenit eorũ materiam tractare.

Et solemnitatibus.

SVMMARIA.

1 *Solemnitas est quidquid præcipuum requiritur vltra consensum, & quidquid adijcitur forma Iuris gentium.*
Solemnitas est facere aliquem solemnem actum secundum formam Iuris, & est quid diuersum, & differt à substantia, & forma.
2 *Solemnitas, forma, & substantia, & materia differunt.*
3 *Substantia quid sit generaliter, & quando quid dicatur de substantia.*
4 *Solemnitas duplex instrumenti, & contractus.*
5 *Notarius omittens debitas solemnitates præsumitur in dolo.*
6 *Notarius omittens debitas solemnitates in testamento potest puniri de falso.*
7 *Solemnitas intrinseca, & extrinseca.*
8 *Solemnitas alia grauis, & magna, alia leuis.*
9 *Solemnitas eadem requiritur in mutatione, & additione actus, quæ requiritur in ipsa celebratione, secus in declaratione.*

GLOSSA XXIX.

1 Solemnitas est, quidquid pręcipuũ requiritur ultra consensũ, & quicquid adijcitur formatione † Iuris gentiũ, sm Bald. in l. & in Epistola, ult. q. C. de fideicõ. & est actus indiuisibilis sm eundẽ, in l. sequen. & dicit idem Bal. in l. prolatã, 2. col. nu. 7. C. de sent. qđ solemnitas est facere aliquem solemnem actum sm formam iuris, & solemnitas est quid diuersum, & differt à substantia & forma ut declarat Innoc. in c. quod sicut, ir. 2. col. de elect. et Bald. clarius in l. 1. 2. col. in repet. nu. 4. C. de sacrosanct. Eccles. vbi dicit, quod licèt promiscuè utamur his uerbis, tamen differunt:
2 quia aliud † est forma, aliud solemnitas, & aliud substantia, formæ est exemplum unus contextus in testamento, interrogatio &

 respon-

responsio in stipulatione. Solemnitatis exẽpla sunt, testiũ adhibitio, rogatio, scriptura, & similia requisita; Substantia est ipsa dispositio, & ipsa res, i. rei essentia, l. obligationũ substantia, ff. de act. & oblig. & alibi distinguendo declarat ipsemet Bald. in l. etiam, 1. col. C. de execu. rei iudic. quod substantia est id, quã primum res aliquid est, natura, quam primũ res talis est, solemnitas quã primũ solemnis est, & id quamprimũ deducitur ad esse, uel ad naturã esse, substantia ponit rem in quidditate, natura in qualitate, & directa solemnitas est quidã modus circa ipsa, & Bal. in locis præallegatis, sequuntur Alex. in l. de pupillo, §. qui nunciat, col. fi. ff. de noui oper. nunc. & Fel. in c. 1. nu. 6. de fide instr. sed Alc. in l. mulieris, verbo, forma, ff. de verb. signif. non omnino recedens à dicta declaratione, dicit, quod materia, substantia, forma, & solemnitas simul differunt. Materia est unde quid conficitur, ut in scipho metallum, in cõtractu consensus. Substantia est, per quam materia in certam speciem deducitur, ut in uasibus, uel uestibus, artificiũ, in emptionis contractu precium. Forma est, quæ certæ illi speciei nomen dat, in iuribus verò pro forma id requiri dicitur, quod ordinem respiciet, ut in stipulatione, quod præcedat interrogatio, & incontinenti responsio sequatur. Solemnitas actui perfecto extrinsecus accedit, ut authoritas tutoris in causa pupillorum, agnatorum consensus in mulierum contractibus; licèt Doct. quandoque promiscuè accipiant, in l. in venditionibus, de contrahenda empt.

3 Substantia † generaliter diffinitur, quæ ad rei essentiam necessariò requiritur, quapropter materiam, formam, solemnitatemque comprehendit. De substantia etiam quod quinque modis accipiatur, ponit Bald. in l. si ex precio, in fine, C. si cert. pet. Quando autem solemnitas dicatur de substantia, ponit idem Bald. in l. penult. C. de dotis promis. ubi dicit, quod quando solemnitas exigitur, qua non adhibita, obligatio naturalis non oritur, illa solemnitas dicitur de substantia: si uerò est alia solemnitas, qua non interueniẽte, nihilominus oritur obligatio naturalis, tunc non dicitur de substantia, sicut est solemnitas numeri testium, tutoris authoritas, præsentia coniunctorum ex forma statuti necessariorum, & dicit ità debere intelligi dictam l. obligationum substantia; Et est sciendum,

4 † quod duplex est solemnitas, vna instrumentum, altera contractus, prima respicit Notarium, secunda Partes, secũdum Bar. in l. si quis legatum, 2. col. ff. ad l. Cor. de fals.

5 vndè † notarius omittens solemnitates ad eius officiũ pertinẽtes, de quibus habetur in l. si librarius, per Bart. & Modern. ff. de reg. Iur. de quo suprà dictum fuit, præsumitur in dolo, quia mala fides præsumitur interuenisse, quando solemnitas est omissa, & ordo debitus non est seruatus, l. 1. vbi Bart. C. de fi-

6 de Instr. & si hoc † contingat in testamento, poterit puniri de falso, l. iubemus, C. de testam. quod etiam in casu speciali l. nulli, ubi Bart. C. de numer. libro 12. procedit, in cæteris non, licèt dissentiat Alciat. in tract. Præsumptionũ, tertia Reg. Præsumptione 13. nu. 13. contra quem est communis Doct. senten

7 tia, in d. l. iubemus. Præterea, † est solemnitas quædam intrinseca, quædam extrinseca; intrinseca est, quæ sine prolatorũ uerborum natura non potest uerificari, ut est in obligatione fideiussoria, quæ sine stipulatione non potest intelligi, Inst. de inut. stipulat. §. si scriptum; Solemnitas extrinseca est, quam uerborum prolatio non comprehendit, ut tutoris authoritas, & hæc ultima nõ præsumitur, prima verò sic, l. sciendum, ubi de hoc latè per Bart. & omnes, ff. de uerbor. obligat. Est

8 etiam † solemnitas alia grauis, & magna, quæ multum obstat si omittatur, alia leuis, quæ non habet immutare, nec uiciat actum, ut not. Doctor. post Bart. in l. finali, §. si uero postquam, C. de iure deliber. de quo suprà dictum fuit in præludijs, in 1. q. 1. requisito; Ad

9 de etiam, quod eadem † solemnitas requiritur in mutatione, & additione actus, quæ requiritur in ipsa celebratione, secùs in declaratione: quia qui declarat, nihil noui inducit, Bart. & alij, in l. hæredes palam, §. 1. ff. de testam. latè Mars. in Rubr. de probat. nu. 345. Et similiter eadem solemnitas requiritur in resolutione, & reuocatione, quæ exigitur in celebratione, not. Bald. & alij, in l. omnium, C. de testam. Marsil. d. rubr. nu. 347. Dec. & Cagnol. in l. nihil tam naturale, de reg. iur. et idem in reintegratione actus, plures allegando tradit Marsil. d. nu. 347. Et de solemnitate quę exigitur, similis in ratificatione actus ut ibi per eum, de quo suprà dictum fuit in uerbo, Ratificabit, & idem de prorogatione actus tradit ipsemet loco præallegato, n. 349.

Quibuscunque.

SVMMARIA.

1 *Quibuscunq; dictio, est apta omnia comprehendere.*

2 *Feudum de sui natura non transit ad hæredes extraneos, vel successores nisi sit concessum pro quibuscumq; hæredibus.*

3 *Verbum generale comprehendit inhabiles.*

GLOS-

GLOSSA XXX.

1 Verbum hoc latas habet habenas, & aptum est omnia comprehendere, in tantum, quòd propter ipsum tenuerit† Bal. in c. Imperialē, in prin. de prohib. feudi alienat. per Feder. &
2 in c. in pñsentia, de probat. qđ licet† de natura feudi heredes extranei, vel successores nō admittantur, tamen si sit concessum pro quibuscunque hæredibus, venient etiam extranei, de quo habetur per Modern. in l. quædam, §. nihil, de eden. & in l. Gallus, §. etiam, & ibi Iaf. dicit esse communem, de liber. & posthumis, & in d. c. in præsentia, licèt pleriq; reprobent, quia huiusmodi etiam verbum generale, restringitur ad habiles, ut latè per Aret. & Socin. in d. §. etiam, & Dec. d. c. in præsentia, sed clarum est, quod tale verbū generale, operatur ut ampliet significatum verbi, cui adijcitur & extendat ad latissimum, & faciat cōprehendere in dispositione quæ aliàs non cōprehenderentur, ut latè declarat plura adducendo Mars. in l. vnius, §. cogniturum, n. 19.
3 cum pluribus sequ. vbi† ostendit etiam comprehendere inhabiles, ff. de quæst. de quo etiam habetur per Alciat. in l. mouentium, ff. de verb. signif. in quib. locis est videndum.

Necessarijs.

SVMMARIA.

1 Necessaria dicuntur sine quibus dispositio aut perstet, aut deterior reddatur.
2 Instrumentum corruit necessarijs omissis.

GLOSSA XXXI.

1 Necessaria† dicūtur illa, sine quibus dispositio, aut periret, aut deterior redderetur, arg. l. impensæ, ff.
2 de verb. signif. nam si† necessaria omittentur, corruit instrumentum. Spec. in §. instrumentum, vers. item generaliter, de instrum. edit.

Et opportunis.

SVMMARIA.

1 Opportunum quid dicitur quod est aptum et commodum.

GLOSSA XXXII.

1 Opportuna† verò apta & commoda secundum Grammat. hinc opportunitas, commoditas, de qua habetur in c. cum ex eo, de elect. in 6.

Et in similibus instrumentis.

SVMMARIA.

1 Similitudo describitur.
2 Simile quid sit, & plura de simili remissiuè.

GLOSSA XXXIII.

1 Similitudo teste Boet. super Topica Tull. lib. 4. quem refert Io. Andr. in c. non potest, de† præbend. in 6. est rerum singularium, uel differentium comparatio, & secundum Bald. in l. 1. col. pen. nu. 21. C. de furt. similitudo est in diuersis rebus eadem vel similis qualitas, &
2 in l. Curatoris, 1. col. vers. tertia cōclusio, C. de neg. gest. dicit, †quod simile dicitur, quod in aliquo habet differentiam, sed in pluribus habet conuenientiam, & similia dicuntur illa, quæ sunt eiusdem iuris & conditionis, ut not. Innoc. in c. dilectus, in princ. de capel. monach. & sufficit similitudinem adesse respectu rei de qua agitur, Abbas, & cæteri, c. translato, de constit. & ne tempus super inutilibus cōteram, sat erit in hac materia ubi remissionibus? Plura igitur de similitudine, & de similibus ponuntur in l. qui liberi, in prin. per Doct. ff. de vulg. & pupil. per Felin. latissimè in c. capitulum, 2. col. de rescript. & per eum, & Dec. in d. c. translato, aliquid per Alciat. in l. creditor, de verb. signif. & per Euer. in sua centura argumentorum, in loco à simili, quæ videnda sunt in locis prædictis, ne me rus uideat transcriptor.

Apponi solitis.

SVMMARIA.

1 Solitus, verbum, verificatur in vna vice, consuetus verificatur in duabus vicibus.
2 Notarius censetur rogatus apponere clausulas consuetas.
Clausula consueta habentur pro appositis excepto iuramento, & constituto.
3 Notarius potest apponere clausulas, dū actus est in fieri, secus si sit celebratus, & vulgarizatus.

GLOSSA XXXIIII.

1 Dicèt verbum, Solitus, verificetur in vna uice, Cōsuetus verò, in duabus, Bar. in l. mella, per illum† tex. in vers. sed alimenta, ff. de alim. & cib. leg. & in l. 1. vers. secundo quæro, C. quomodo, & quando Iudex, ubi Paul. de Castro dicit

dicit hoc dictum Bart. communiter teneri. Alex. cons. 5. Si vera sunt, col. vltima, lib. 5. Aret. in §. non scripto, Instit. de iure nat. Corne. cons. 28. in fine, lib. 3. Curt. iun. cons. 19. nu. 4. & Ioan. de Amiciis, cons. 12. num. 9. seu saltem in dubiis, Afflict. decis. Neapol. 305. nu. 11. cuius tamen contrarium tenuit Bald. in l. item lapilli, col. pen. vers. octauo quaeritur, ff. de rerum diuis. & quam maxima impugnat vehementia Dec. in Rubr. de consuetu. num. 4. & in l. certi condictio, §. si nummos, nu. 5. & 6. ff. si cert. pet. & in l. ut liberis, num. 11. C. de collat. tamen in loco isto, accipitur pro consueto communiter fieri, prout dicunt Doct. in locis allegatis supra, in verbo, Clausulis, quod † notarius censetur rogatus apponere Clausulas cōsuetas, imò, habentur pro appositis, etsi non sint appositae, ut est communis opin. Doctor. relatorum per Cagnol. in allegata l. si librarius, nu. 50. excepto iuramento, & constituto, quod de iuramento sequitur Paris. in cons. 45. nu. 40. & seq. lib. 1. ubi nu. 43. post Felin. in c. 1. n. 19. vers. restringe dupliciter, ut lite non contest. & Galliaula, in rubr. de uerb. oblig. nu. 33. declarat † notarium posse apponere dictas Clausulas, dū cōtractus est in fieri, & sic in actu, secùs si sit celebratus, & vulgarizatus, de quo videndi sunt alij in loco pdicto per Cagnol. allegati.

Tam de iure.

SVMMARIA.

1 *Iuris appellatione venit ius ciuile Romanorum & sic ius commune.*

2 *Iuris appellatione hodiernis temporibus ueniunt statuta & consuetudines, non autem ius commune, & ratio.*

GLOSSA XXXV.

Ametsi quoties iuris alicuius mentio habetur, de iure Ciuili Romanorum, & sic iure communi intelligendum † sit, §. sed quoties, Insti. de iure natur. gent. & ciuil. tamen ex quo statuta & Consuetudines à iure communi sunt confirmata, l. omnes populi, cum ibi not. de iust. & iure, & l. de quibus, cum similibus de legib. Intelligitur † de iure statutario uel consuetudinario, quod prius est attendendum, tamquam corrigens ius commune, ità Bald. in l. illa institutio, in princ. 2. col. ff. de haered. instit. sequitur Socin. cons. 9. col. 5. vers. Non obstat 1. vol. & latissimè defendit Ias. in Repet. d. l. omnes populi, col. 5. & 6. vbi plures allegat, & habetur per Cels. Hug. in tract. Claus. in Claus. Secundum leges & consuetudines, in Clausulis Rescriptorum, & in Clausula Secundum, in Clausulis Compromissorum.

Quam secundum stilum.

SVMMARIA.

1 *Stilus quid sit, & quotupliciter dicatur.*

2 *Stilus vnde dictus.*

3 *Stilus ex actibus iudiciarijs inducitur nec opus est quod pro ipso iudicatum sit.*

4 *Stilus probatur per duos testes.*
Stilus ad hoc vt probetur iudex ex se debet notarios & alias personas in foro versantes super ipso interrogare.
Declara tamen ut hic.

5 *Stilus curiae seruandus est quia habetur pro lege & pro forma etiam si sit contra ius.*
Contra stilum gesta non valent, & sunt nulla.
Iudex contra stilum iudicans facit litem suam, & punitur ac si contra ius commune iudicaret.
Contra stilum dicta & gesta falsi praesumptione non carent.
Stilus Principis tantum valet, quantum consuetudo vniuersitatis, secus in stilo iudicis non habentes auctoritatem legis condenda.
Stilus irrationabilis, & contra ius commune debet restringi.

6 *Stilus contrario vsu tollitur.*
Stilus variabilis est, & varietatem recipit ex tempore.
Stilus consistit potius in facto quàm in iure.
Stilus qui est varius, magis statur iuri scripto.
Declara tamen vt hic.
Stilus curiae si sit contrarius consuetudini, ciuitatis stilo tamquam speciali cedere debet consuetudo tamquam generalis.

GLOSSA XXXVI.

Lura de stilo statui scribere, ex quo saepè accidit de eo verba facere, & per plures ignoratur eius virtus, immò & etiam eius substātia; Primo igitur videbimus, quid sit Stilus, secūdo, quare sic dictus, tertio, quomodo inducatur, quarto quomodo probetur, quinto quam habeat virtutem, & robur, sexto quomodo tollatur.

Primo igitur Stilus secūdum Pet. & Cyn. in l. 2. C. quae sit lon. consuet. est ius non scriptum, ab vnius † iudicis voluntate saepius stilatum, & ità etiam sequitur ibi Ang. refert, et sequitur Aret. in §. ex non scripto, vers. quaero quid de stilo, nu. 5. Instit. de iure nat. gent. & Ciuili, & Ioan. de Anan. con. 94. Viso processu,

cessu,col.3.in fine,sed Bar.in repet.in l.de quibus,col.4.vers.vltra hoc, nu.10.quem ibi sequitur Alb.ff.de legi.dicit, quod stilus est cõsuetudo,quæ respicit ordinem loquendi, scribendi, vel procedendi; & sequit Dec.in rub. de consuet.2.col. & Mars.in cõs.8.n.27.Bal. verò in Rubrica, de rescr.2.col.n.11.loquẽs de stilo Rescriptorũ,dicit,quod stilus est forma ritè,rectèque scribendi consuetudine Roman.Curiæ approbata; & sequitur Felin. in c.2.nu.18.de Rescriptis, alibi idem Bal. in l.1.in princ.in lectura, dicit, stilum accipi duplici modo, Primò, pro quacumque disp ositione scripta, ut in d. l.1.vbi est talis dictio, quæ non est alibi, secundum ipsum,in l.1.C. de emend.Iustin. C.in fine. Secundo dicitur stilus consuetudo alicuius fori iudicialis, & in l.fin. C.quæ sit lon.consuet.dicit, quod est consuetudo,seu practica confirmata alicuius Curiæ, puta temporalis, vt est stilus Curiæ Romanæ à quo tamquam à forma non est recedendum : & differtà consuetudine,quia illa est generalis, & hic vnius Curiæ, vel vnius personæ, vt per Dec.d.rubr. & respicit solam scripturam, vt dicit Io. Andr.in c.fi.de consuet.& sequitur Felin.d.nu.18. de quo tamen dicetur infrà.

Secundò vnde dicitur stilus?& Bald. in d. rubr.de Rescriptis,d.nu.11.dicit, quod dicit 2 stilus quasi calamus, †quia olim stilo scribebatur,& in d.l.de quibus,nu.20.in fine dicit, quod dicitur stilus,quasi stãs, ad similitudinem stili ferrei,qui est stabilis,quasi ferreus, sicut scriptum est,scribe stilo ferreo,& huius mentis est Alber.d.l.de quibus,col.33.& sequitur Felin. d. nu.18. & cum hac sententia concordat Alciat.in d.l.1.pen. pag.C.de sacrosanct.Eccles.vbi dicit, stilum graphium, seu pennam argenteam quo scribitur, significare, unde usus obtinuit, ut pro scriptura dicendique modo accipiatur.

Tertiò uidẽdum est, quomodo inducatur stilus,& Bart.in l.1.nu.1.C.quæ sit longa cõ 3 suet. tenet, solum ex actibus iudiciarijs† induci,& idem in d.l.de quibus, facit, quia stilus scripturam respicit,ut supra dictum fuit, & cum Bart.trãsire videtur Dec.d.Rubr.sed Salic. in d.l.1. quem refert ac sequitur Arct. in d.§.ex non scripto,tenent,etiam stilum induci ex actibus extraiudicialibus, & expresso populi consensu,puto primam opinionem veriorem; Nec obstat quod dicamus stilum Cancellariæ, quia ille est quodammodo stilus vnius Tribunalis, & vnius Officij, sicut est stilus notariorum, de quo infra dicetur; quod comprobatur ex eo,qđ stilus dictus est à stilo idest calamo,uel penna, quibus scribitur,ut suprà dictũ est. Inducitur etiam stilus si simeum est pronunciatum, uel per frequẽtes actus iudiciales, ut Cassad.not.in titu.de concess.præbend.decis.3.num.5.nec requirit cursum temporis,sicut exigit consuetudo,ut dicit Anton.de Butr.d.c.fin.de consuet.& sequitur Dec.d. Rubr. col.2.sed quod sit necessarium quod fuerit pro hoc stilo iudicatum, non est uerum, sicut nec in consuetudine inducendá hoc exigitur,secundum magis communem sententiam Doctor. in c.fin.de consuet.ubi Abb.n.16.& in d.l.de quibus, Abb. in cons.73.in 9.nu.11 2.uol.& Socin. cons. 99.nu.3.1.uol. & in stilo Corn.cons.73.nu. 9.1.col. 2.uol.

Quartò,quomodo probetur,et dicit Cyn. in d.l.2.C.quæ sit long.consuet.quod proba 4 tur ꝑ duos testes,sicut regulariter†omne negocium probatur,l.ubi numerus,ff.de testib. & sequitur Io.de Amic.cons.42.nu.1.imò iudex debet ex se ipso interrogare notarios, & alias personas in foro uersantes super stilo, uel consuetudine forensi seruata, secundum Bar.& Flor.in l.3.ff.de testib. per §.fin.d.l.3. Ant.de Butr.d.c.fin. Arct.d.§.ex nõ scripto, nu.5.in fine.Bertrand.cons. 124.nu.4.2.par. priorum. Steph.Aufre.in add.ad quęst.115. capel. Tholos. & Vant. in tract.de nullit. in tit.de nullit.ex defectu process.n.26.Quod tamen declara procedere in his, quę sunt parui præiudicij,& concernentibus ordinem procedẽdi,secus in his,quæ decisionem causæ respiciunt,quia tunc plenè debet probari de stilo, nec sufficeret sumere informationes in camera,ut not.declarat Socin.in con.36.num. 11.& in cons.39. nu.28.in 4.uol.& Dec.cõs. 402. nu. 12.483. num.28.& de hoc uide Iac. Phil. Port.1.lib.suarum Conclusionum ultima conclusione,limitatione 19.

Quintò uidendum est, quam habeat uirtutem hmõi stilus;& concludẽdũ est, qđ stilus 5 Curię seruandus est,†quia habetur pro lege, l.fi. C.de iniu.& habetur pro forma, Cyn.et Bal.in l.2.C.q sit longa consuet.& in d.l.de quibus, Bar.in l.Iurisperitos,ff.de excus.tut. etiam si sit contra ius Alex.cons.240.nu.20. li.6.& qđ stilus sit seruãdus,est decis. Neap. 135.quidam Venetus,nu.3.& latè tradit Paris.cons.44.in fine, lib.1.& Ioan.de Amic.dicto cons.42.nu.2.ubi latè, & cons.143.nu.3. & 4.Bertrand.cons.378.nu.1. 1.par.nouissimorum 124.nu.3.in 2.parte, & 299.nu.3.in 3.parte,etiam nouissimorum, in tantum, qđ gesta contra stilum non ualent,& sunt nulla, Felin.latè loquens in litteris, Sententia, & Citatione, in c.causam quę, in fine, de testibus, & in Sententia idem tradit Guid. Pap. quęst.292.Si alicui,& in citatione trad. Marsil.in Singulari 118.Stilus Curię, & fuit decisum

cisum vt refert Afflict. dec.283.ad finem, & Iudex contra stilum iudicans, ita facit litem suam, & punitur, ac si contra ius cōmune iudicaret, Ioan.de Amic.d.conf.143. nu.3. dictaque gesta contra stilum, præsumptione falsi non carent; vt latè prosequitur Felin.d.ca.2.nu.16.& ibi Dec.nu.6.de Rescriptis: nā ut dicit Bal.in d.l.de quibus, num.20.in fi.vers. è contra quæritur, quod quoties stilus infringitur, non valet quod agitur, l.sacri affatus, C.de diuers.rescrip.

Supradicta tamen Conclusio, venit declarāda, vt procedat in stilo alicuius Principis, vel maioris iudicis, qui posset legem facere, quia tunc omnia de plano procedunt, secùs in stilo alicuius iudicis minoris, legem condere non valentis, nam primo casu tantum valet stilus Principis, quantum Consuetudo Vniuersitatis, secundo non, ità declarat Alexand. cons.39. Visis, col. fin. lib. 3. sequitur Dec. d. Rubrica, col.2. & propterea in stilo alicuius inferioris Curiæ, est animaduertendum, quia aut est directè contra ius commune, & sic correctorium iuris communis, aut est solum declaratorius alicuius statuti, vel legis; primo casu si sit stilus Principis, aut superioris, procedit, & debet seruari: secundo uerò casu non, quia non valet contra ius commune, ità declarat Aretin.cons.95. Respondendo, in tertio dubio, & cons. 103. In causa, col.fin. Alexan.cons.36. Viso themate, in fine, lib.2.& cons.212. nu.24. lib.6.& Dec.d. Rubr.& tali casu quando stilus est irrationabilis, & contra ius commune, debet restringi, prout etiam regulariter fit, quia est stricti iuris, Aretin.dicto cons.95.4.col. Socin. dicto cons.39.num. 30.in 4. & strictissimè deber interpretari, ut non excedat suos terminos, trādit Paris.cons.112.num.12. 4.vol.de quo per Curt. in Rubrica, seu tractatu de consuetudine, numero 31. & sequent. vbi latè quod & declara; vt per Aymo. Crauetta in tractatu de antiq.tempor.quarta parte, numero 18.aliās 36.

Sexto & vltimò superest videre, quomodo tollatur; in quo conclude, quod tollitur 6 contrario vsu, sicut consuetudo, de qua habetur per Doctor.in d.l.de quibus, & contrario stilo, stilus enim variabilis est, & varietatem recipit ex tempore, ut de stilo Rom. Curiæ tradit Cassad. titu. de causa poss. & propriet. Decisione vltima, nu.16. & propterea dicebat Hostiensis, in principio Summæ, & Lapus, Allegatione quinquagesimaprima, quod est modo albus, modo niger. Refert Staphil. in tract. de Liter. Grat. & Iusti.fol. sexto.& Cassad.de Rescriptis decisione 7.in fine, nam & consistit potius in facto, quàm in iure, ut innuit in c.ex litteris, ibi, tàm iuris Canonici, quàm nostri moris, de constit. & tradit Staphi. dicto fol.6.& quando stilus est uarius, magis statur iuri scripto. Bart. in l.2. in princ. ff.soluto matr.& in l.solent, §.cum uerò, col.1.de offic. procons. & Paris.consil.27.nume.33.2.uolu.quod procedit, quando non constat de maiori obseruantia, & si in dubio; secùs uerò quando constat magis unum, quàm aliud obseruatum fuisse, quia tūc communiori obseruantiæ inherendum est. Dec.consil.11.num.12. Et si stilus Curiæ sit contrarius consuetudini, Cautatis stilo tam quam speciali, cedere debet consuetudo, tamquam generalis, Guid. Pap. dicta quæstione 292.

Et consuetudinem Notariorum.

SVMMARIA.

1 Stilus & consuetudo pro eodem ponuntur.

In instrumentis extendendis & declarandis est recurrendum in dubio ad stilum notariorum.

GLOSSA XXXVII.

Consuetudo licèt sit diuersa à stilo, vt supra dictum fuit, tamen quandoque pro eodem ponuntur † sti- 1 lus & consuetudo, ut in c.quā grauì, de crim.falsi, & declarat Dec.in dicta Rubric.de consuetud. hic magis capitur pro stilo, quam pro consuetudine, & appositum est huiusmodi uerbum, ad declarationem maiorem, & sic non obest, ut supra aliàs dictum fuit; Et scias, quod in dubio est recurrendum ad stilum notariorum, in extendendis, interpretandis, & declarandis instrumentis. Bal. in l. nostram, secunda columna, C. de testamentis, Alexander dicto consilio decimoquarto, numero uigesimo, libro sexto. Socinus consilio 277.columna secunda, uersiculo, tertio loco, Bertrand.consil.317.2.parte, & sentit Paris.dicto cons.27.nu.30. licèt stilus notariorum sit uarius, ut ibi per eum, & cons.104.nu.63.lib.1. Vnde deberet haberi recursus ad ius scriptum, secundum eum de quo suprà dictum fuit.

Loci in quo talia fient.

SVMMARIA.

1 Consuetudo loci contractus est regulariter attendenda.

Quod procedit in decisorijs, secus in ordinatorijs,

rijs, tunc enim seruanda est consuetudo loci iudicij.

2 *Consuetudo quando non est iuri communi contraria extenditur ad loca circumuicina, ubi consuetudo contraria non uiget.*

GLOSSA XXXVIII.

Consuetudo loci contractus in qualibet dispositione regulariter est attendenda, quandoquidem † partes uidentur habere intentionem, & mentem contrahendi iuxta consuetudinem loci ubi res agitur, ut dicit Bart. in l. cunctos populos, nu. 43. vers. sed posset dubitari de tali quaest. in fine ipsius vers. Et quod consuetudo loci contractus sit attendenda, est text. in l. si fundus, ff. de euict. & tenet Bart. plures decidens quaestiones, in l. semper in stipulationib. de reg. iur. & ibi sequuntur Dec. & Cagnol. quam opin. dicit ibi Cagnol. nu. quinto esse communem, quàm etiam tenet latè Afflic. decis. Neapol. 226. Serenissimus. quod declara procedere in decisorijs, secùs verò in ordinatorijs, quia tunc seruanda est consuetudo loci iudicij, ut Bal. sentit d. l. cunctos populos, nu. 20. & expressè declarat Bartol. post Cyn. in l. 1. 34. quaest. nu. 39. C. quae sit longa consuet. & secundum hanc opinionē dicit pluries uidisse iudicatum Guid. Pap. quaestio. 262. Consuetudo, in fine, & scias, 2 quod † quando consuetudo non est iuri communi contraria, extenditur ad loca circumuicina, ubi consuetudo contraria non uiget, c. cum olim, ubi Innoc. de cens. Paulus de Castro, consil. 161. In praesenti causa, columna prima, circa medium, Ioan. de Amic. consil. 7. num. 41.

CLAVSVLA V.

Et Marcus filius quondam Thomae de Galesiis de Mutina, Procurator, & eo nomine Ludouici filij quondam Alexandri etiam de Amadeis,

SVMMARIA.

1 *Procurator est, qui aliena negocia mandato Domini administrat.*

Mandatum ad vendendum rem mandantis dari potest.

Procurator habens mādatum à Domino, etiam si non exprimeret se procuratorio nomine contrahere censetur, & praesumitur ut procurator negocium gerere.

Vendens per procuratorem non dicitur propriè vendere.

2 *Procurator à Domino constitutus non potest procuratoris officium exercere, si ignorat se constitutum.*

Procurator quomodo dicatur habere scientiam mandati, ad hoc ut officium procuratoris exercere possit.

Ratificatio ad ignorata se non extendit.

3 *Mandatum re integra reuocari potest.*

Procurator contrahens ignorans reuocationem mandati, Dominum obligat, sed dominium transferre non potest.

Mandatum ad hoc ut sit reuocatum ritè, & tollatur facultas penitus ipsi procuratori, debet fieri notificatio reuocationis procuratori & certa personae cum qua erat contrahendum, uel aliàs per publica proclamata.

Venditione facta si Dominus mandatum reuocat non potest traditionem impedire.

Emptor cui fuit facta venditio per procuratorē si fuit reuocatum mandatum ante traditionem Publiciana experiri potest contra Dominum.

4 *Venditio facta per procuratorem mortuo Domino non valet.*

Mandatum expirat per mortem mandantis.

Declara tamen ut hic.

5 *Procurator ad vendendum constitutus, non potest alium substituere, nisi in casu de quo hic.*

6 *Procurator habens mandatum à Domino ad vendendum, an possit sibi ipsi vendere, vel per interpositam personam emere, articulus qui latè hic examinatur, & concluditur pro affirmatiua.*

7 *Tutor an possit emere semet auctore à pupillo quaestio qua pleno stilo hic discutitur, & concluditur pro affirmatiua.*

GLOSSA PRIMA.

1 Procurator † est, qui aliena negocia mandato Domini administrat, l. 1. in princ. ff. de procur. gl. in uerbo actorem, in §. fin. Instit. de curator. quae magistraliter ponit nomina aliarum personarum, quae aliorum facta agunt, mandatum verò ad uendendum rem mandantis dari potest, l. mandatum, & l. creditor, §. Lucius, ibi, siue uendere, ff. mand. & Procurator habens mandatum a Domino, etiam si non exprimeret se procuratorio nomine contrahere, censetur & praesumitur ut procurator negocium gerere, l. pignori, §. fin. de usucap. Bart. in l. qui in aliena, §. si is qui putabat, ubi etiam alij, ff. de acquir. haered. not. communiter Doct. in l. 1. §. nunciatio, ff. de oper. noui nunc. & in l. post dotem, sol. matr. Marsil.

Marsil. in l. statu liber. num. 8. ff. de quæstion, Paris. cons. 117. in fine, lib. 1. declarando & limitando, vt per Alciat. tract. Præsump. Regula 2. Præsumptione 4. Vnde, si constitisset hunc procuratorem habuisse mandatum à Domino de vendendo, censeretur fecisse venditionem nomine Domini, etiam si tamquam procuratorem non fuisset scriptum cū vendidisse, per prædicta. Nota tamen, quod vendens per procuratorem, non dicitur propriè vendere, ratio est: quia contractus fundatur in persona procuratoris, & per obliquum pertinet ad Dominum non directè, l. quæcumque gerimus, ff. de act. & oblig. secùs in traditione, & Dominio, quia huiusmodi actus exequutiuus ad Dominum pertinet, ità Bald. in l. quòd sæpè, §. 1. in lect. antiquis. ff. de contrahend. empt. refert Fab. de Sancto Sauin. in tract. de empt. & vendit. q. 3. col. 8. in princ. ubi addit, quod sicut ille qui mandat emere, emere uidetur: ita qui mandat uendere, uidetur uendere, licet propriè non emat, nec uendat, ut supràs Et quòd contrahens per procuratorem, non dicatur propriè & uerè contrahere, tradit Alexan. cons. 189. nu. 9. in 7. uol. de quo latè per Crot. in l. si is qui pro emptore, nu. 77. & seqq. ubi declarat, de usucapionibus.

Et est sciendum, quod procurator à Domino constitutus, non potest procurationis officium exercere, si ignorat se fuisse † constitutum. Specul. titu. de procur. §. primo versiculo sed quid si procuratorium, & ibi Ioannes Andreas in addit. Archid. Ioan. Andr. & Dominic. in cap. is qui, de procur. libro sexto, glossa in verb. receptis, vbi Imo. in Clementina prima, eodem titulo. Bartolus, in l. si pupilli, §. primo, numero sexto, ff. de nego. gestis, ubi docet articulandum esse scientiam procuratoris; quod procedit, etiam si non ex litteris seu nuncio Domini, sed ex relatione tertij procurator de mandato notitiam haberet; Bartolus post præallegatos, in dicto capitulo, is qui, tradit in consilio septuagesimotertio. Quæritur utrum procurator, quod de iure uerum est, ut tradit Rota, decisione 145. in nouiss. Si procurator, licèt de stilo ipsa seruet contrarium, ut ibi, in fine, & Feli. sequitur in cap. sciscitatus, numero 15. de rescript. & contrarium in hoc ultimo tenet Bald. in l. falsus, sexta col. uers. circa tertium, numero 18. sed tamen opinio Bart. est communis, quam defendit Aretin. post Imolam, in l. qui testamento Domini, ff. de testam. & eam sequitur in consil. 68. Excellen. Collateralis, secunda col. & Bertrand. cons. 61. num. 15. & cons. 378. nu. 6. in prima parte, nouissimorum, & latè prosequitur Marsil. in l. si quis ne quæst. nume. 59. de quæst. & Sing. 637. Officium, licèt eam fortissimis rationibus impugnet, Curt. iun. cons. 63. ferè per totum, ubi ostēdit eam esse falsam; Quod limita, nisi Dominus in mandato ratificasset gesta per procuratorem eius nomine, tam ante mandatum, quam post, ante præsentationem, uel scientiam mandati; & hæc est optima cautela, ut gesta per procuratorem ante receptas litteras uel nuncium, ualeant, ut docet Ioan. Andr. in addit. ad Spec. dicto uers. sed quid si procuratorium, in fine, & hoc etiam tenet Rota, in antiquis, decis. 380. prout refert, & sequitur Domin. d. c. is qui, prima col. & Marsil. d. Sing. quod sublimita secundum Ioan. Andr. in fine, d. addit. procedere si ratificans sciuit gesta per procuratorem, secus si ignorauit, quia ratificatio ad ignorata non se extendit, ità Oldrad. consil. 329. Has allegationes, col. pen. & ità tenent Alex. & alij, in l. Iulianus, per illum text. in princ. ff. qui satisd. cog. & Paris. cons. 143. nume. 33. 4. uol. & faciunt quæ supra dicta fuere in uerbo, Ratificabit, quam limitationem etiam non uidetur admittere Curt. d. consil. num. 6. sed postea inferius eam tenet, & magni facit. nume. 10. & allegat alios tenere, ut ibi per eum, ad quam quæst. uide Boer. decis. 274. numero 1. & seq. & latè Ant. Grauat. in add. ad. Vestr. in sua Praxi, lib. 4. cap. 5. numero 26. & seq. & Decian. cons. 18. nu. 5. 13. 1. uolum.

Sed quæro, pone quod quis constituit aliquem procuratorem ad vendendum, re adhuc integra, mandatum reuocat, quod potest, l. si mandassem tibi, † ff. mand. nunquid si procurator contrahat, ignorans reuocationem, dominum obliget, & dominium rei transferat? conclude, quod obligat dominum, sed dominium transferre non potest, quod transferri sine uoluntate Domini nequit, ità Cyn. & latius Salicet. in l. mandatum, C. mand. Baldus in l. prima, in fine princip. ff. de contrahenda emptione, Fabius de Monte Sancti Saui. tractatu de emptione & venditione, quæstione tertia, col. septima, Moder. in l. eius qui in prouincia, vers. quas uerò, ff. si cert. pet. & est communis opin. ut per Imolam, & latius Felin. in cap. ex parte Decani, numero 14. & seqq. de Rescript. ubi habetur, quod tenetur dominus ad interesse emptoris, & emptori competit Publiciana ex dicto contractu, & ibi plura ad hanc materiam ponit.

Et propterea est cauendum, quando quis reuocat mandatum factum procuratori ad contrahendum, ut notificet, & intimet reuocationem procuratori, & si est factum ad

contra-

contrahendum cum certa persona, etiam tali personæ notificandum est, aliàs debet fieri generalis notificatio per publica proclamata, vt docet Salicet. in d. l. mandatū, 2. quæst. & est communior opinio, vt apparet ex dictis per Felin. in d. c. ex parte Decani, nu. 23. vbi latissimè, & plenè iuxta sui morem declarat.

Sed si Dominus post vēditionem factam mandatum reuocaret, nō posset traditionem impedire, l. Papinianus, aliàs si quis prohibuerit, ff. de Public. per quam traditionem, non dominium transfertur, sed Publiciana. Emptori etiam cōtra Dominum competit, vt Bald. ibi not. & sequitur Felin. d. c. nu. 14. qui quidem Dominus, venditionem impugnare non potest, vt latè tradit Fab. d. quęst. 3. col. 7. in principio.

Quid in Procuratore vendente mortuo Domino, an valeat venditio? & uidetur dicē- 4 dum quod non, quia mandatum † morte mādantis re integra finitur, l. mādatum, C. mandati, §. Rectè, Instit. eod. d. l. eius qui in prouinciam, versi. placebat, nisi sit factum ea cōditione, vt duret post mortem mandantis, vt tradit. Moder. d. versi. placebat, vbi Dec. nu. 8. & per Felin. & Dec. in c. relatum, in princ. de offic. deleg. nam tunc etiam mandatarius post mandātis mortem exequi potest, quod procedit, si hæreditas adeatur, & sic si mandans decedat cum hærede, secùs si bona sint vacantia, vt declarat Dec. d. c. relatum, post Felin. vbi reprobat cautelam Florētinorum, qui in mandatis scribunt, quod mādatum debeat durare post mortem mandantis, siue hęreditas sit adita, siue non, & eius mentis est Dec. d. nu. 8. in fine; Sed tamē Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de empt. & vendit. §. 1. ver. quod si res, in addit. incip. Quid si Dominus, distinguit. Aut emptor sciuit, aut ignorauit, primo casu, valeat uenditio de rigore, licèt hæredes possint ipsum doli exceptione submouere; in secundo, quod indistinctè ualeat, arg. l. uero procuratori, §. 2. ff. de sol. Et hāc sequitur Fab. d. col. 7. ubi allegat tex. in l. fundi uenditor, ff. de acq. possess. ubi habetur, quod hæredes possunt prohibere procuratorem possessionem rei uenditę tradere, etiam si defunctus tenebatur ad tradendum, & ibi nu. 8. not. Alex. hæredes reuocare posse mandatum procuratoris, quod etiam durat post mortem mādātis; et quod ualeat uenditio utroque scilicet procuratore, & emptore ignorantibus, uidetur sapere æquitatem: qua durat actio mādati, ne procurator remaneat in damno, d. §. rectè, & not. in d. l. mandatum.

Sed an procurator ad uendendum constitutus possit substituere, distinguendum est, sic, ex Regula, l. si procuratorem, §. 1. ff. mandati: sed uerius est, distinguendum esse, quod aut est data certa forma in mādato Domini, ut ad uendendum talem rem pro tanto pretio, aut non est pręscripta certa forma, sed totum remissum est arbitrio mandatarij, ut communiter fit, & primo casu potest substitui ex Regula antedicta alius procurator. Secundo uerò non, cum censeatur electa industria personæ, ita intelligitur l. pen. §. item adijciendum, & ibi Bart. declarat, ff. de diuers. & tēp. prescript. & tenent cōmuniter omnes Doct. in l. quod quis, C. de procur. Bart. & latius Ias. in l. 1. in fine, ff. de offic. procur. Cæsar. & Felin. c. fin. §. cæterum, de offic. deleg. & dicitur electa industria personæ, considerata natura negocij continentis maximam summā, & ponderositatem, & propterea non est locus substitutioni. Paris. cōsi. 47. nu. 88. & 89. 1. uol. Et propterea cauendū est, ut in Instrumento mādati addatur Clausula potestatis substituendi alterum, si primus impediretur procurator, quia aliàs non ualeret contractus.

Quæro, nunquid procurator habens mandatum à Domino ad uendendum, possit sibi 6 ipsi uēdere, uel per interpositam † personam emere? quā quęst. ego habui de facto, & uidetur dicendum quod non possit, per text. expressum, in l. si in emptione, §. fin. ff. de contrahenda empt. tradit Dec. in consi. 493. nu. 11. nec enim una, & eadem persona potest esse & uenditor, & emptor, sed debet esse distinctio personarū, l. 2. ff. de stip. seru. sed contrarium, quod imò procurator sibimet uendere possit, uel per interpositam personā emere, exēplo tutoris, de quo statim dicetur, fac. text. in l. cum ipse, C. de contrahen. empt. ubi tutor nō prohibetur bona fide, & palam emere rem pupilli, etiam per interpositā personam, & hoc idem in procuratore, & alijs officialibus de quibus in d. §. fin. tenet gloss. ibi, cum qua transeunt Bart. Bald. & glos. in d. l. cum ipse, ubi etiā Cyn. & hāc opin sequitur etiam Socin. in consi. 87. 4. col. in 1. licet in hoc Salic. & Paul. de Cast. in d. l. cū ipse, teneant contrarium.

Sed decis. præsentis quæst. pendet a decisione alterius quæst. à materia nostra non ad modum discrepantis, scilicèt, an tutor possit emere semet authore à pupillo? in qua con- 7 trouersit Doctor. et text. uidentur † multum contrarij, fraternizant enim huiusmodi quæstiones, vt in d. §. fina. in text. & glos. & per glos. & Doct. in dicta l. cum ipse, & pro parte negatiua quod tutor emere non possit, est text. apertus, in dicta l. si in emptione, §. finali.

Secundo

Secundo probatur, per l. primam, & l. pupillus, in princ. ff. de author. tut. ubi dicitur tutorem pupillo ad sui commodum authorare non posse.

Tertio ex dicta l. pupillus, §. item ipse tutor, ubi est text. clarus, tutorē duplici officio scilicet venditoris, & emptoris fungi non posse, ad idem est text. in l. 1. in princ. ff. de rerum permut. & utrobique hoc tenet glos. sicut in stipulatione facienda debet esse distinctio personarum, d. l. 2. ff. de stip. seru.

Quarto probatur, quòd tutor in facto proprio ad sui utilitatem author esse nō potest, in l. 1. §. fuit quæsitum, ff. ad Trebell. ubi tutor se authore sibimet hæreditatem restituere non potest.

Quinto, & ultimo probatur, tutorem a se ipso emere non posse, & ratione: quia uidemus, quod extraneus qui à Iure non prohibetur cum pupillo contrahere, etiam decreto Iudicis interueniente, sine tutoris authoritate emere bona a pupillo non potest, l. magis puto, per totam illam legem, & alijs ll. illius tit. ff. de rebus eorum, tanto minus igitur tutor, qui specialiter cum pupillo contrahere prohibetur, d. l. si in emptione, §. fin. sine con tutoris authoritate contrahere poterit.

Et hæc pars comprobatur etiam authoritatibus, & 1. glo. in l. singularia, in 1. glos. circa medium, ibi, item ut sola scriptura, ubi tenet glos. quod præterquam in mutuo & pecunia, tutor cum pupillo contrahere nō possit. & in hanc uidetur inclinare glos. in d. §. fin. ibi, alij dicunt, ubi uidetur residere in ult. opin. relata, & idem uidetur tenere Bald. d. l. singularia, 4. col. & Dec. nu. 15. hoc idem expresè tenent Bald. Paul. de Cast. & Salic. in d. l. cum ipse, C. de cōtrahen. empt. Idem Bald. in l. bonorum, pen. col. C. qui admit. Imo. Rom. Socin. & Ias. in d. l. 1. §. fuit quæsitum, ad Trebell. & plenè examinat Cur. iū. & tenet hanc in cōsi. 29. nu. 9. ubi dicit, opin. contrariam esse falsam, & hanc tenendam esse, quæ melioribus, & subtilioribus nititur rationibus, & hanc etiam tenet Fab. d. tract. quæst. 3. q. principalis.

Pro contraria parte, quod imò tutor emere possit, etiam sine contutoris authoritate, probatur primo per text. in d. l. cum ipse, ubi dicitur, quod tutor palàm, & bona fide bona pupilli cōparare potest, & multo magis eius uxor, & ad idem est text. clarus, in d. l. pupillus, §. sanè, ff. de aut. tut. ubi dicitur, quod etiam hoc potest per interpositam personam.

Secundo, ex textu in l. non existimo, ff. de admin. tut. ubi tutor a se ipso pecuniam mutuo accipere potest, modo palàm, & bona fide faciat; & idem habetur in l. quoties, §. nō tātū, ff. eod. ubi tutor potest sibiipsi soluere.

Tertio probatur ex textu in l. tutor rerū, ff. de admin. tut. & ibi Bart. ubi rem alteri uēditam emptore pretium non soluente, potest tutor pro se retinere pro dicto pretio.

Quarto ex textu in l. fistulas, §. 1. ff. de con trahen. empt. ubi tutor rem a patre pupilli emptam, potest sibi tradere.

Et pro ista parte maiores authoritates cōcurrunt, hoc enim tenet glos. in d. l. cum ipse, & etiam in d. l. si in emptione, §. fi. in 1. solutione, in d. §. sanè, & in d. §. non tantum, et uidetur tenere in d. l. non existimo. Idem tenet Cyn. in d. l. cum ipse, idem Bart. Bald. & Fulg. in d. §. fin. & Fulgos. in l. non licet, ff. eod. de cōtrahen. empt. Bart. in d. §. sanè, & in d. l. singularia, nu. 7. cum quo transit Paul. de Cast. & ibi Alex. nu. 5. dicit esse magis cōmunem opin. quam etiam tenent ibi Ias. & Alciat. & communem dicit Dec. licèt cōtrarium teneat. Hoc idem tenet Alex. in d. §. fuit quæsitum, & Socin. allegato consi. 87. 4. col. & consi. 80. num. 14. 4. uol. & cons. 160. col. 5. ubi dicit communem, & ab ea in iudicando non esse recedendum, & sequitur Bertrand. consi. 201. nu. 7. 2. uol. & secundū quā consuluit Bald. in consi. 347. Titius gessit, 4. uol. ubi decidit ualere emptionem quā facit tutor palam, per interpositam personam, ut, si dicat, uolo quod Titius emat pro me, quia nolo nomen meum in Instrumento describi maximè interuenientibus subhastationibus, & decreto, & debito imminente; & sequitur Cagnol. in l. quo tutela, §. ui factum, num. 5. ubi dicit, ita quandoque uidisse seruari, ff. de reg. iur. Et dicitur palam & bona fide fieri, si præsentibus consanguineis uel amicis pupilli fiat: quia sic omnis cessat suspicio, C. de trāsact. l. transactionem, uel præsente Iudice, l. fin. ff. quod metus cau. ita Bart. in repet. l. fratera fratre, antepen. col. nu. 51. ff. de condic. indeb. facit l. palam, de uerb. signific. sequitur Alex. d. l. transactionem, in fine, & latè Ias. & Dec. in d. l. singularia, Clam uerò fieri dicitur multis modis, quos prosequitur Dec. d. l. singularia, num. 14. & in d. §. ui factum, ubi Cagnol.

Et tenendo hanc partem quæ seruaretur in practica propter authoritates prędictas, iuribus contrarijs responderi poterit, ut respōdent Doct. tenētes hāc opin. & primo, ad text. in d. l. si in emptione. §. fin. quod nō procedit, quando palàm, & bona fide quis emit, d. l. cum ipse, & d. §. sanè; Et idem respondetur ad l. primam, & l. pupillus, & d. §. item ipse tutor. Et ad alia iura exigentia distinctionem personarum, responderi potest ut respō-

det Cyn.

det Con.in d.l.cum ipse, quia illa procedunt, quando quis uno & eodem nomine emit, & vendit, secùs si uendat vt tutor, & emit vt Titius, & ita etiam declarat Bar. in d.l.2. in contrarium allegata, licèt ibi teneat hoc solū procedere, quando tutor necessitate præcedentis contractus sibimet tradit, sed eadem ratione hoc procedit, etsi non præcedenti contractu, sed præsenti gesto hoc agit; & ita etiā rndet Socin. d. consf. 87.4. col. Ad §. fuit quæsitum, potest respōderi vt respondent Bart. & Alex. ibi, quod procedit in restitutione iuris, non facti, vel secundum Imol. Rom. & Alex. ibi, quando restitutio mixturam iuris & facti cōtinet. Ad vltimum videtur responderi posse, quod non videtur mirum, si tutor decreto Iudicis possit emere absque alia contutoris authoritate, quod non potest extraneus: quia si extraneus emit, tutor authorare debet, quia extat tutor, alias nō valet vēditio, sicut est in Adulto, habente curatorem, quia si sine eo emptio facta est, viribus nō subsistit, l. si curatorem habens, C. de in integr. restit. sed si emit tutor, nullus dicitur tutor extare, quia ipse habetur ac si non esset tutor, & sic debet valere emptio sicut valet adulti, d.l. si curatorem, & propterea Iudex decreto supplere pōt, quia qū non extat tutor, vel est absēs, supplet pro eo, l. bonorū, ubi Bal. in prin. C. q admit. l. si infanti, in fin C. de iur. delib.

Sed tamen his duobus vltimis fundamentis non videtur iure responsum, per ea quæ quo ad primum tradūt Socin. & Ias. d. §. fuit quæsitum, & Curt. d. cons. Nec ēt hæc ultima responsio ad rationem Curt. aliquid facit: quia quādo sumus in his quæ copulatiuè exigunt & decreti iudicis, & tutoris authoritatem, certum est, alterum non sufficere, l. fi. & ibi glos. C. si propter pub. pēsit. ita Bart. quem cæteri communiter sequuntur, in d.l. si curatorē, & Iac. Butr. & Salicet. d.l. bonorum, & propterea uidetur dicendū, quod opinio cōtraria verior sit, nec contra ea aliquid faciant iura in contrariū adducta, ut respondent Doct. tenentes hāc partē, & 1. d.l. cum ipse, non obst. quia intelligitur sm Socin. in d. §. fuit quæsitum, quando emit tutor a contutore bona fide, & palàm, secùs siā semetipso, & ita dēt intelligi d. §. sane, & dicit Curt. d. cons. nu. 11. quod inuitis dentibus necesse est fateri ita esse, & ad alia potest responderi ut respōdēt Dec. & Alciat. in d.l. singularia, unde ad euitandū amaritudines, cautius erit, si tutor per interpositam personam emerit, uel, & melius, si à cōtutore; & quod hic dr in tutore, idem erit dicendum in procuratore emēte, quia debet a Domino emere, licèt putarem etiam posse substituere (iuxta ea quæ supra in præcedenti quæst. dicta sunt) alium ad uendendū, & ab eo emere, uel alij amico de quo cōfidere possit; vēdere, q ex post sibi reuēdat, licet pp auctoritates prædictas pro hac 2. opi. adductas, crediderim ēt venditionē à semetipso sibimet factā, defendi posse.

Prout de suo speciali mandato.

SVMMARIA.

1 Prout, dictio, diuersimodè accipitur similitudinariè, causaliter, cōditionaliter, & limitatiuè.

Prout, dictio, quādo apponitur in dispositione ab habente potestatē disponēdi importat causam non aūt conditionē, & statur dispositioni, licet de relato non constet, nisi constaret cōtrarium.

2 Confessio facta respondēdo positionibus prout in tali Instrumento non ponit quidpiam, & est necesse producere Instrumentum.

3 Mādatum est officium ab eo qui gratuito suscepit exhibendum.

4 Mandatum speciale ad vendendū exigitur, uel generale mandatum cum libera, & plena administratione.

Mandatum cum libera quibus uerbis deprehenditur factum.

5 Procurator habens mandatum cum libera, poterit etiam vendere, & alienare.

6 Mandatum cum libera ex aliquibus appendicibus restringitur.

Procurator generalis cum libera non potest alienare ea quæ verisimiliter Dominus non esset distracturus.

Mandatū generale non comprehendit id, quod, quis non fuisset specialiter mandaturus.

Mandatum speciale quale dicatur, & mandatum generale.

Procurator non habens mandatum speciale, vel generale cum libera, vendens dominium non transfert, sed si pretium sit conuersum in vtilitatē Domini, emptor poterit se tueri donec sibi restituatur.

Mandati fines sunt custodiendi.

7 Mandatum procuratori factum censetur secundum consuetudinem mandantis.

Procurator quamuis hoc expressè non habuerit in mādatis, poterit nihilominus in venditionis Instrumēto apponere obligationes bonorum, & omnia pacta pænalia solita.

Mandatum non habere, uel habere insufficiens paria sunt.

Procurator habens mandatum generale, vbi speciale requiritur, dicitur falsus procurator.

GLOSSA SECVNDA.

Dictio, prout, diuersimodè accipitur: aliquando similitudinariè, l. prout q̄sque, de solut. aliquādo causaliter, ut de

vt de verbo ſecũdum, quod idem importat, eſt text. in c. Abbate Sancti, de uerb. ſignifi. aliquando conditionaliter, ut per Bartol. & alios, in l. admonendi, de iureiur. & Felin. c. 2. nu. 10. & ſequent. de reſcr. & Gramm. deciſ. 59. num. 18. & ſequent. aliquando limitatiuè, l. edita, C. de edend. prout latè proſequitur Bart. in Extrauag. Ad reprimend. uerbo, prout, & in d. l. edita, ubi Modern. & ita hoc vltimo modo accipitur hic: quia adijcitur actui de præterito, ſcilicet dicto mandato celebrato, & eſt ſciendum, quod quando apponitur huiuſmodi dictio ab habente poteſtatem diſponẽdi, in diſpoſitione, tunc importat cauſam, non autem conditionem, ut eſt communis opin. Doctor. poſt Bart. in d. l. admonendi, & in l. pen. C. de Inſtitut. & ſubſtitu. de quo latè habetur per Felin. in dicto cap. ſecundo, nume. 10. & ſequent. Et ſtatur diſpoſitioni etiam quod de relato non conſtet, ſecùs tamen, eſt ſi de illò conſtet, & appareat continere aliter quam relatum fuerit, tũc enim ceſſat diſpoſitio, & uiciatur, cum per errorem facta præſumatur, ita Card. conſilio 111. De ſingulis, 1. col. Alexand. conſilio 9. Ponderatis his, col. pen. verſiculo, & hoc ſaltem in caſu noſtro, uol. 5. Felin. in c. quoniam Abb. prope finẽ, de officio delegati. Dec. d. l. edita, numero 86. & in dicta l. pen. numero ſecundo, & in d. c. 2. 3. col. de reſcript. & d. c. quoniam Abbas, in fine, & conſil. 63. 3. & 4. col. & Curt. iun. conſil. 92. numero 8. & ſequent. & Ripa, in l. admonendi, prędicta, num. 36. & Alciat. d. Auth. Si quis, in aliquo, 2. pag. Et propterea infertur ad propoſitum, quod etiã quod hoc loco ſtaret huiuſmodi dictio cauſaliter, tñ ſi in Inſtrumento mandati conſtaret aliter quã in hoc refertur, vt quia nõ eſt ſpeciale ad uendendum, etiam quod pars ſcilicet mandans, hoc fateretur, non propterea ſuſtineretur diſpoſitio, per prædicta.

Facit, quia ſi pars reſpondendo poſitionibus, confitetur prout in tali Inſtrumento, nõ dicitur confeſſa, ſi in eo nihil ad propoſitum legatur † Bald. not. in l. 2. C. de error. aduoc. col. 2. verſiculo. Vlterius nota, & propterea ut confeſſio operetur, debet Inſtrumentum ad quod habetur relatio, exhiberi. Spec. tit. de teſte. §. qualiter, verſic. quid ergo ſi ſit ex aduerſo. Alexand. conſil. 3. In cauſa, & lite, in princip. 2. uol. Felin. in d. c. 2. num. 13. de reſcript. & in c. cum venerabilis, num. 24. de except. talis enim confeſſio limitata eſt, ut tradit Roman. conſi. 294. Hæc cõfeſſio Dec. conſi. 63. nu. 6. & in d. l. edita, nu. 86. Corn. conſi. 9. in fine, 1. uol. Curt. iunior. d. conſil. 92. num. 10. & Marſil. in l. qui ignorans, nu. 4. ff. ad legẽ Corn. de falſ. quod eſt notandũ, quia etiam in huiuſmodi facto vidi aliquos errare.

Mandatum † eſt officium ab eo qui gratuito ſuſcepit exhiberi, gloſ. in rubr. ff. mand. & Inſtit. de mandato in principio.

Et mãdatum ſpeciale ad uendẽdum † exigitur l. procuratorẽ, & ibi not. C. de procur. uel generale mandatum cum libera, et plena adminiſtratione, l. procurator tutorum, & l. procurator cui generaliter, ff. eod. & dicitur quis conſtitutus cum libera, quando per uerba expreſſa apparet de mente conſtituentis, uel per æquipollens: ut ſi ſit dictum, procuratorem omnia agere poſſe quæ Dominus poſſet; uel ſi promiſit Dominus habere ratum omnia quæ geſſerit procurator, ut per Bart. in d. l. procurator cui, & latius p Fab. de mõte Sancti Sauini. d. q. 3. col. 6. uerſi. ſextodecimo quæro, & dicit Ang. in Auth. de collation. §. ad hoc prohibemus, in fine, Collat. 9. quod ſi procurator eſt conſtitutus hac forma a Domino, Do tibi poteſtatẽ agẽdi, et adminiſtrandi meum patrimoniũ quod habeo, ut tu facere poſſis quæ ego facere poſsũ, per hoc mandatum cenſetur tranſlata omnis poteſtas in dictum procuratorem, & ideo poterit uendere, & alienare, l. creditor, §. Lucius, ubi Bart. ff. mand. & † ita pronunciatum fuiſſe in Neap. Cõſilio refert Afflict. deciſ. 301. In cauſa Martoni, ubi plura ponit. Facit qđ not. gloſſ. in c. 2. de offic. Vicar. in 6. & not. Doct. in c. qui ad agendum de procur. in 6. latè Iaſ. pòſt alios in l. ſi procurator, 2. col. C. eod. tit. & Pariſ. conſi. 78. num. 29. 1. uol. Et eſt animaduertendum ad duo. in hoc procuratore generali cum libera, primò, quod in quolibet mandati Inſtrumento, ponitur Clauſula illa, Dans plenum † mandatum, cum libera adminiſtratione omnia gerendi, quæ gerere poſſet ipſe conſtituens ſi præſens eſſet, ſed ſolet addi, in prædictis, & circa prædicta, & ab eis dependentia, quæ verba, ſi addantur, mandatum ipſum non extenditur vltra caſus expreſſos, & contentos in eo, & tali caſu non cenſeretur conceſſa libera adminiſtratio; ita declarat Card. conſilio 59. numero primo. Socinus iun. conſilio vigeſimoſecundo, numero 29. 3. vol. Alexand. in conſi. 22. Viſo Inſtrumento, in fine libro primo, & conſi. 21. num. 5. lib. ſeptimo niſi etiam ſit addita alia Clauſula, etiam ſi mandatum exigeretur ſpeciale, ſecundum Bald. in conſi. 138. Factum ſub hac forma, nu. 5. lib. 5. ad quæ eſt uidendus Dec. conſil. 493. & Ruin. conſil. 59. numero quinto, in 5. Secundo, quod procurator generalis cum libera, non poteſt alienare ea quæ veriſimiliter

liter Dominus non esset distracturus, ut latè trad. Fab. d. quæst. 3. col. 6. & propterea non est tutum ponere se in hoc discrimine, secundum eum ibi, sed quęrere mandatum speciale, cum in generali non ueniat id, quod quis non fuisset specialiter mandaturus, capit. generali, de reg. iur. in 6. & capit. cum in generali, de offic. Vicar. eod. & idem est in ratificatione quam quis facit de venditione, quia non censetur ratificare, uel approbare ea, quæ in specie non fuisset approbaturus, ut per Corn. consil. 269. col. 1. lib. 1. Et dicitur mandatum speciale, quando quis constituit procuratorem ad alienandum, licèt non dicatur ad vendendum hanc, vel illam rem quia tunc diceretur mandatum singulare, ut tradit Alex. post alios quos allegat, dicens, hanc opin. esse communem, consil. 189. nu. 7. lib. 7. Dec. consil. 27. num. 3. & Vant. in tract. de nullit. in titulo de nullit. ex defec. inhabi. seu man. comp. nu. 96. sed si procurator non habens mandatum speciale uel generale cum libera, ut suprà, venditionem faciat, nil agit, nec enim dominium transfert, dicta l. procurator tutorum, sed si precium in utilitatem Domini conuersum sit, emptor possidēs possit se exceptione tueri, donec sibi restituatur, arg. l. prædiorum, & l. si prædium, C. de prędijs minor. & trad. Fab. loco præallegato; diligenter namque fines mandati custodiendi sunt, & forma eius est obseruanda, aliàs non obligatur mandans, l. diligenter, in princip. vbi Bald. ff. mand. l. si procurator, ubi Ias. post alios, C. de procur. trad. Felin. in capit. cum olim, de offic. deleg. quam materiam latissimè exornat Paris. in consilio 47. numer. 41. cum alijs seqq. 1. vol. Item est sciendum, quod mandatum factum procuratori, censetur factum secundum consuetudinem mandantis, & propterea consueta mandati poterit procurator exercere, l. vel vniuersorum, vbi Bartol. & alij, post glos. ff. de pignor. act. 7 cum † alijs traditis per Paris. dicto consilio 47. numero 86. Et poterit procurator etiam quod expressè non haberet in mandatis, in venditionis instrumento apponere obligationes bonorum, & omnia pacta penalia, solita, ut est text. & ibi not. Baldus, & Ang. in l. bene à Zenone, ad fin. princ. de quadri. præscrip. & idem tenet Bart. in l. si procurator, ff. de iure fisci, Fab. d. 3. quęst. princ. 16. q. in fi. seq. Dec. in l. Ciuitas, nu. 12. si cert. pet. & Felin. c. cum M. Ferrar. 3. col. vers. et hinc est, de Constit. Rom. consi. 94. Visis his quę narrantur, nu. 7. & consi. 114. Visis suprà consultis col. 2. Curt. iunior, conf. 147. nu. 16. & nota quod paria sunt, non habere mandatum, & habere insufficiens, vt tradit Bald. in l. si procurator, col. fin. vers. extra not. ff. de condict. indeb. in tantum, quod dicit idem Bald. in c. nonnulli, 1. col. per illum text. de rescript. quod dicitur falsus procurator, qui habet mandatum generale, vbi speciale requiritur, quod refert, & sequitur Ias. in l. licèt, 1. col. C. de procur. licèt Baldus ipse, in l. falsus, 1. col. C. de furt. aliter loquutus fuerit, dicens hunc non esse propriè falsum, sed insufficientem procuratorem.

Constat ex instrumento rogato per ser Gabrielem de Tassonibus, notarium publicum Mutinæ.

SVMMARIA.

1 Emens à non habente mandatum constituitur in mala fide.

Declara tamen vt hic per auctorem.

Defectus mandati etiam in iudicialibus est insanabilis ita vt nec signatura Papa ipsum non suppleat etiam refectis expensis.

Mandatum non probatur ex uerbis narratiuis in instrumento descriptis.

2 Mandatum in facto consistit, & ideo probari debet.

Mandatum præsumitur in præiudicium procuratoris, non in præiudicium Domini, & ratio.

3 Mandatum in antiquis ex diuturnitate temporis etiam ex mille annorum lapsu, non præsumitur secundum plerosq́.

Contrariam tamen sententiam alij sunt amplexi.

Et utraq́ teneri potest.

Mandatum non præsumitur ad excusandum quem cum aliquo nomine alieno contrahentem nisi aliquam habuerit iustam credulitatis causam.

Mandatum in antiquis præsumitur, quando re vera constat de mandato, licèt non constet de solemnitatibus in eo necessarijs, lim. 1.

Mandatum in antiquis præsumitur, quando agitur de causis, minus perfectas probationes exigentibus, & quæ præsumptionibus, & coniecturis contentantur lim. 2.

Mandatum in antiquis præsumitur quando quis dicitur constitutus ad faciendum, qui uerisimiliter sine mandato non fecisset, ut in eo qui soluit pensionem pro alio, lim. 3.

Mandatum in Vicario Episcopi præsumitur lim. 4.

Mandatum in antiquis præsumitur causa custodia, quia si per longum tempus fuerit facta custodia præsumitur mandatum præcessisse, lim. 5.

Mandatum in antiquis præsumitur, si probetur iura causa tradita fuisse per Dominum procuratori lim. 6.

GLOSSA TERTIA.

EMens à procuratore alicuius, cauere debet, ut mandatum inspiciat, & consideret, quia debet bene nosscere personam cum qua † contra- 1 hit, l. qui cum alio, cum i bi not. de reg. iur. nã si emat à non habente mandatum, constituitur in mala fide, ut not. Bart. in l. cum uir, ad fi. ff. de usucap. & in l. qui fundum, §. si procurator, ff. pro empt. Bald. in l. 1. nume. 2. C. de reb. alien. non alien. sequitur Alex. in l. qui aliena, nu. 11. ff. de acquir. heredit. & in cons. 35. nu. 4. 7. uol. Felin. in c. sicut, num. 31. uers. sexto aduerte, de re iudic. & Marsil. in l. si quis ne quæstio, num. 86. ff. de quæst. sequitur Ruin. consilio 68. numero 23. 1. uol. Sed si emptor non uidit mandatum, uel de co aliter non perquisiuit, sed iusto errore ductus credidit uendentem esse procuratorem, & habere mandatum, ut quia id sibi à fide dignis personis testatum extiterit, bonæ fidei emptor habetur, quæ bona fides est habilis ad usucapiendum, l. si. ff. pro empt. not. Bart. in dicta §. procurator, & Bald. in dicta l. 1. 2. col. & Alex. consilio primo. Ponderatis his, col. penult. uol. quarto, & Felin. dicto capit. sicut, & Ruin. dicto consilio, numero 23. Marsil. dicta l. si quis ne quæstio, numero 84. talis tamen titulus putatiuus, non sufficeret, ut per Corne. consilio. 259. littera N. libro primo, & Balb. tract. de præsumpt. in 1. quæst. 2. partis, 3. part. principalis, nu. 5. & Boer. decis. 281. num. 16. nec sufficeret quod Dominus teneretur de euictione ex contractu dicti asserti procuratoris, ut declarat Alexand. consilio 191. numero 5. 6. uol. nam defectus mandati etiam in iudicialibus est insanabilis, adeò, quod etiam signatura Papæ non supplet mandati defectum, etiam refectis expensis, ut tradit Staphil. in tract. de liter. Grat. & Iust. fol. 146. & Gom. in compendio utriusque signat. num. 72.

Est tamen sciendum, quod mandatum nõ probatur ex dictis uerbis narratiuis in in- 2 strumento descriptis, ut tradit Bal. † in rubr. C. de fide instr. 4. col. nu. 12. & in Authen. Si quis in aliquo, in fine, per illum text. C. de eden. quem ibi communiter sequuntur Doct. tradit. Felin. post alios, in cap. fin. de fide instr. & in cap. cum in iure peritus, col. fin. de offic. deleg. Alexand. consilio 71. Lecto & discusso, 4. col. 3. uol. Pet. de Anchar. consi. 301. Viso, nam qui allegat mandatum interuenisse, quod in facto consistit, l. consilio, in fine, de curat. furios. probare debet, qa non præsumitur, l. 1. C. de probat. l. in bello, §. factæ, ff. de captiu. & postlim. reuers. Dec. consil. 437. duplicato consilio 672. & Paris. cons. 2. num. 26. 2. vol. quod declara procedere in præiudicium Domini, secùs autem procuratoris, quia probant inter ipsas partes dicta verba enunciatiua, l. optimam, C. de commit. & contrahens stipul. Bal. & alij, in d. Authen. Si quis in aliquo, & per Cravet. consi. 196. nu. 6. licèt in d. Authen. Dec. nu. 34. etiam velit inter ipsas partes non probari mandatum, ex quo ad aliud partes relationem habent, ut ibi per eum, per text. ibi; Sed quod in præiudicium ipsius procuratoris probetur mandatum ex cõfessione ipsius procuratoris incidenter facta, tenet Roman. consi. 63. Solum est, limita tamen quod dictũ est, quod uerba huiusmodi enunciatiua inter easdem personas probant, procedere, si quod refertur, sit clarum, & sic relatio sit certa, ut quia plenè narratur factum, secùs si fiat narratio de eo quod incertum, & imperfectum est, nec per huiusmodi relationem apparet quid relatum contineat, ut declarat Socin. consi. 266. col. 2. Rom. consi. 305. Quoad septimum, col. fin. & Alciat. d. Authen. Si quis in aliquo, ubi Dec. nu. 40. secundo limita quando de relato constat aliter quàm sit relatum, quia partes præsumuntur errasse, & statetur relato, ut per Dec. d. nu. 40. de quo etiam suprà dictum fuit super verb. prout.

Sed nunquid in antiquis ex diuturnitate temporis mandatum præsumatur? & non præsumi, sentit Bal. in d. l. 1. C. de reb. alien. non 3 alienand. † & expressè hoc tenet in l. 2. vbi etiam sequitur Salicet. C. si ex fals. instr. vbi tenet, etiam ex mille annorum lapsu mandatum non præsumi, & hoc sequitur Alex. in d. l. qui in aliena, num. 11. & in l. sciendum, nume. 20. ff. de verb. oblig. & dicto consil. 191. nu. 7. in 6. dicto cons. 1. penult. col. in 4. & dicto consil. 35. num. 4. in 7. vol. Felin. in d. ca. sicut, nu. 31. versi. sexto aduerte, de re iudic. Curt. sen. cons. 49. nu. 19. Afflict. decis. Neapol. 345. Sunt anni quadraginta, Socin. consilio 80. 2. col. 3. vol. Dec. cons. 215. nu. 2. latè Balb. tract. præscript. 1. parte, 3. partis principalis, nu. 28. & sequent. & Marsi. plures alios allegans, in l. si quis ne quæstio, nu. 85. ff. de quæst. & in Singul. 323. Diuturnitas. Brun. tract. de forma, sub Rubrica, de probat. & præsumptio. form. colum. 11. versiculo, prædicta restringuntur. Et hanc Conclusionem tanquam communem, sequitur Paris. consilio 47. nume. 36. & seqq. 1. vol. consilio 2. num. 27. in 2. & consilio 36. num. 4. in 4. vol. Hormano. in Repet. §. Cato. libro 4. ff. de verbo. obligat. numero 300. & sequitur Alciat. in dicta Authen. Si quis in aliquo, & Bertrandus consilio 200. numero 9. 2. vol.

& secun-

& secundum hanc disputando concludit Cagnol. in l. velle, non creditur, nu. 19. de reg. iuris.

Contrariam tamē opinionē scilicet, quod ex diuturnitate presumatur in antiquis mandatū, consultus rñdit Bald. sibi contrarius, in cons. 337. Inprimis uidēdum est, col. 3. vers. item qa inter dictas partes, iuncto vers. quo ad fin, 1. vol. licèt allegetur sub alio nu. in 3. vol. & secundum hanc opinionem consuluit validissimis rationibus Cur. sen. sibi etiam contrarius, in cons. 77. vbi dicit Bald. in loco in contrarium supra allegato, loquutum fuisse sine lege, & sine iure, ex suo capite, & sine intellectu, ut ibi per eum; & in hac opinione videtur residere Ias. in d. l. sciēdum, in Repetit. 9. col. per text. in l. 2. C. de petit. hæred. ad quem dicit nunquam bonū vidisse responsum, & contra Bald. in loco in contrariū allegato cōsuluit etiam Thom. Displouat. & obtinuit, ut ipse refert in addit. ad Alex. in d. l. qui in aliena, ubi dicit magis esse standum opin. Doct. consulentis, q̃ legentis, de quo ultimo latè habetur p Neuizan. in Silua nupt. lib. 5. nu. 26. & dictum Baldi in d. l. 2. in contrarium allegatum, dicit Socin. semper uisū sibi fuisse dubium, in cons. 46. 2. col. 3. vol. & quod ex longissimo tempore saltem 30. annorum præsumatur solemnitas mandati, tenet Alex. sibi contrarius d. cons. 1. col. pen. vers. confirmo, lib. 4. & Crot. in Repet. d. l. sciendum, nu. 12. quem sequitur D. Siluester Aldobrādinus, in addit. d. Horman. d. §. Cato, nu. 300. & Dec. etiam sibi contrarius, in cons. 199. nu. 5. & 297. col. 2. & in l. 1. nu. 9. C. qui admitti, vbi in eam partem ibi inclinat Ias. sed ibi Curt. iun. nu. 30. tenet, quod mandatum non præsumitur ad excusandum quem cum aliquo nomine alieno contrahentem, nisi aliquam habuerit iustam causam credulitatis, ut habetur in l. fin. ff. pro emp. Cagn. d. l. uelle non creditur, ff. de reg. iur. & secundum hanc opin. quod præsumatur, iudicauit Rota per res instantias, in causa quadam Tridentina, ut refert Cassador. in tit. de procur. decis. 3. Lata erat sententia, ubi latè prosequitur. quem refert, & sequitur Dom. in Compend. utriusque. Signat. nu. 73. Et sic patet, qđ opiniones & authoritates, sunt pro utraque parte, adeò, quod Iudex parum erraret, si magis uni, quàm alteri parti inhereret; quia etsi pro prima sint plures Doctor. † eam tenentes, pro secunda fuit iudicatum in Rota ubi sunt duodecim consumatissimi uiri Auditores, ut tradit Gom. in prooem. Reg. Cancell. nume. undecimo à quorum sententia non temerè est recedendum.

De hac q. vide Boer. Decis. 281. & Crau. in tra. de antiq. temp. 2. par. nu. 58. et seq.

Sed tenendo etiam primam opinion. illa uenit limitanda, quando constat de mandato licèt non constet de solemnitatibus in eo necessarijs, quia tunc, ex quo non tractatur de actu introducendo, sed de introductum supplendo, facilius præsumitur mandatum, ut in simili tradit Alex. in consilio 50. In causa, & litē, col. tertia, uol. 5. & tradit Dec. in puncto, in consilio 36. numero octauo, & sequitur Hormano. in dicto §. Cato, nu. 300. & ità uidetur intelligendus Dec. quando scilicet constat de mandato, & sic de actu introducto, secùs, si solum de eo habetur mentio in alio instrumento, quia tunc non censetur de eo constare, ut Alex. declarat d. col. 3. licèt Dec. ipsum pro se alleget, & Dec. sequitur Cassad. d. decis. 3. nu. 4.

Secundò limita hoc non procedere in causis minus perfectas probationes exigentibus, & quæ præsumptionibus, & coniecturis contentantur, quia, ex quo propter diuturnitatem resultat præsumptio magna, quod mandatum interuenerit, si de eo facta est mē rio, tunc præsumetur mandatum, ut in causa finium respondit Dec. cons. 42. col. 6. & 7. Sed tenendo dictam conclusionem, quod non præsumatur mandatum, etiam in his causis quæ leuioribus probationibus contentantur, limitatio non uidetur procedere.

Tertiò limita in procuratore constituto ad aliquid faciendum, qui uerisimiliter non fecisset sine mandato, ut in soluente pensionem pro alio, exemplificat, & decidit Rota, in tit. de caus. poss. & propriet, decis. 52. in antiq. sequitur Cassad. d. decis. 3. Felin. d. capitol. sicut, num. 31. in fine. Socin. dicto consilio 40. 2. col. & idem Curt. d. cons. 77. num. 23. in fine. Dec. dicto consilio 36. numero octauo, & consilio 42. numero 10. & declarat Cagnolus in dicta l. uelle non creditur, num. 19. col. 3. uersiculo rursus quando pro alio.

Quartò limitat Felin. in dicto capit. sicut, dicto numero 31. in mandato Vicarij Episcopi, quod præsumitur, si non negetur, & rationem ponit, plura allegans Cagnol. in dicto l. uelle non creditur, numero 19. col. 3. uers. quando enim quis pro Vicario.

Quintò limitatur per Alexan. in addit. ad Bart. in l. si uxor, §. si quis uxorem, ff. ad l. Iuliā de adult. quem refert, & sequitur Afflict. dicta decis. 385. nu. 8. non procedere in mandato custodiæ, quia si per longum tempus fuerit facta custodia, præsumitur mandatum præcessisse.

Sextò limitatur, qñ probaī iura causę tradita fuisse per dominū procuratori, quia tūc mandatū presumitur. Cagnol. alios allegās, d. l. uelle non creditur, nu. 19. ad finem. uers.

tertiò præsumitur. Duas alias limitationes addit ibi Cagnol. quæ penes eum uidendæ sunt, scilicet, in casu l. final. ff. de usuca. pro empt. & in casu l. qui aliena, in princ. ff. de aquir. hered. & l. si filius, C. de petit. hæred. & ad hanc limitationem vide Ioseph. Lud. decissione Perus. 110. nu. 4.

A me notario infrascripto, viso, & lecto.

SVMMARIA.

1 *Mandatum probatur si notarius attestetur se illud vidisse, & legisse.*

Contrarium tamen, & rectius alij senserunt de quibus vide hic pulchrè, & plenè.

Exemplo non creditur etiam si Papa, vel Imperator dispensaret.

Solemnitas non præsumitur per lapsum longi temporis, quando agitur de tertij præiudicio.

Procurator tenetur docere de mandato suæ procuræ, uel cauere de rato, vel originale relaxare si aliud non contineat.

Ratificare volens debet habere scientiam totius contractus plenam, & perfectam, maximè quando procurator contraxit forma mandati non seruata.

2 *Mandatum regulariter per testes probari potest, dummodo legitimè examinentur, & Domino citato.*

Limita tamen quattuor modis de quibus hic.

GLOSSA QVARTA.

1 SI notarius † attestatur in instrumento, vidisse instrumentum mandati, videtur satis de mandato constare, per ea quæ tradit Specul. in tit. de Instr. edit. §. restat, uers. penult. vbi dicit, quod si quis promisit soluere decem quæ debebantur Titio ex causa venditionis cuiusdam equi, prout continetur in instrumento scripto manu talis notarij, quod notarius attestatur vidisse, & legisse, dicit instrumentum valere, & quod quotidie videmus talia instrumenta fieri, & in terminis in mandato hoc tenet Felin. in capit. cum in iure peritus, col. fin. de offic. delegat. vbi dicit, quod cauti notarij enunciando de mandato, attestantur se vidisse instrumentum mandati, nominato notario; Contrarium tamē quod per hoc mandatum non probetur, tenet Alber. dicens ita in practica obtinuisse, in d. Authen. Si quis in aliquo, quem sequuntur ibi Ang. Paul. & cōiter cæteri. Alex. cons. 147. nu. 5. in 6. vol. & Socin. cons. 231. 1. col. & cons. 266. 2. col. in 2. vol. Quod procedit, etiam si notarius referret se ad instrumentum mandati, de quo ipsemet rogatus extitit, ut tenet Angel. per illum text. in l. si donatio, C. de donation. Ias. Dec. & Alciat. d. Authē. Si quis in aliquo, Alex. cons. 5. Ponderatis, col. penult. lib. 4. Socin. d. cons. 266. col. 2. Dec. cons. 302. nu. 15. 522. nu. 5. saluatur tamē dictum Spec. per Card. quem ibi refert, & sequitur Felin. ibi, in c. si. col. finali, de fide instr. procedere inter eas partes, inter quas dicta uerba enunciatiua probant, & maximè in casu in quo loquitur Spec. in quo partes possent de nouo actum facere, & sic omnia possent interuenire tempore actus, quia tunc creditur notario, secùs in alijs, quę non potuerunt interuenire tempore actus, quia non statur instrumento notarij, ut post Bart. communiter tradunt Doct. in d. Authen. Si quis in aliquo, & hoc modo saluat etiam Spec. Alex. in d. Authen. in fine, & dicto cōs. 5. col. 2. licèt non admittat Dec. d. Authen. nu. 39. Rursus dicta Regula, quod nō probetur mādatum, ampliatur procedere, ēt si quatuor, vel quinque notarij subscriptionibus attestarentur se uidisse instrm, & originale mādati non viciatum. Spec. d. tit. de Inst. edit. §. ostenso, vers. sed nunquid creditur, etsi dicāt illud auscultasse, Bar. d. Authen. nu. 7. imò ēt si essent viginti, secundū Paul. de Castro. ibi, dicētē hāc esse cōem opinionem, imò ēt si essent cētum, ut Ias. ibi tradit, & cęteri sequuntur. Et idē est, si notarius describat tenorem mandati in instrumento, quia exemplo non creditur, ut per Doct. in d. Authen. maximè quando fuit exemplatum sine mandato Iudicis, & citatione partis, quod ēt tenet Alex. dicto cons. 5. & Socin. loquens in instrumento curę, d. cons. 241. 1. col. in 2. vol. nam nec Papa, uel Imperator possunt dispensare ut exemplo credatur, c. 1. de fide instru. Rom. Sing. 708. An Papa, & Arn. Problemate 84. ad materiam. Et idem est si Iudex una cum notario attestaretur de mandato, nam per hoc fidem non faceret, ut Aretin. tradit cons. 64. Diligēter, col. fin. & etiam pronunciaret mandatum ualere, & talem esse procuratorē. Pau. de Cast. cons. 318. Circa primum, 2. col. nam ēt sententia non probat mandatum in pręiudicium tertij absentis, ut per Felin. post alios, d. c. cū in iure peritus, imò fortius, mandatum etiam in actis productum nō releuat, nisi in eis sit registratum. Aret. cons. 110. Clarissimū, 3. col. latè Cur. plura alia adducens, d. cons. 77. 1. col. sed si mandatū in instrumento est exemplatū, & simus in antiquis, præsumitur interuenisse & partis citationē, & Iudicis authoritatē, ut Aret. tradit in cons. 36. Casus talis est, col. pen. & Alex. cons. 106.

Visis

Visis, & oportunè ponderatis, col.pen.lib. 5. & habetur de hoc per Felin. in c. Albericus, post alios, de testib. ubi dicit, in fine, qđ quando tractatur de præiudicio tertij, ad solemnitatem præsumendam, non sufficit lapsus longi temporis, scilicet decennij, sed 30. annorum, prout tenent etiam quam plures supra allegati in quæst. an mandatū præsumatur. Et hoc modo videtur intelligēdus Dec. aliàs allegato consi. 36. nume. 8. vbi tenet, quod solemnitas mandati præsumatur, quando in instrumento de ipso mandato fit mentio, quasi de eo constet: quia hoc potest procedere, si eius tenor esset exemplatus in eo, aliàs non, per prædicta, & alia, de quibus suprà. Caueat igitur contrahens cum procuratore, vt mandatum originale, & authenticū habeat apud se, & benè ipsum custodiat, ne contractus irritetur, & annulletur si de mandato constare non posset, ut in simili do cet glos. de custodiendo mandato, seu commissione delegati, in d.c. cum in iure, uel faciat Dominum contractum ratificare, habita scientia contractus, ne aliquo tempore dāno afficiatur: nam procurator tenetur docere de mādato suæ procuræ, vel Dominum ratum habiturum cauere, vt tradunt Bart. & Paul. de Cast. in l. procurator qui pro euictione, in fi. ff. de procur. & in l. si autem, §. item si fundum, ff. de neg. gest. & in l. 1. §. 1. nu. 5. per illum text. de prætor. stipul. & potest cogi edere mādatum, ut tradunt Bald. Aret. & Alex. in l. Aristo, ff. de acquir. hæred. imò, & originale relaxare emptori, si aliud negociū non cōtineat, nisi ad vendendū, prout de mādato ad causas, seu ad iudicia, tradit Specul. in tit. de procur. §. rōne aūt formæ, uersi. fi. & in tit. de instr. edit. §. nūc dicamus, uer. pen. & Dom. in c. is qui, col. fi. de procur. in 6. ita in terminis Alex. d. l. Aristo, 2. col. Et animaduertat ēt, qđ Dominus ratificare uolēs, expressè, vel ratificās tacitè, habeat sciētiam totius contractus, plenam, & perfectam, maximè, qñ procurator contraxit non seruata forma mādati, quia tunc Dominus ignorās formam fuisse excessām, non censetur cōtractum ratificare, quia habet iustam causam credendi contractum præcessisse, iuxta tenorem mandati, ut notant tradit Salic. in l. præterea, col. 4. uersic. sed dubitare, ff. mand. & Aret. in §. his qui, col. 2. ff. eod. & Paris. consil. 47. nu. 98. & sequent. 1. uol. quod mandata memoriæ, quia huiusmodi in facto, & sæpè potest accidere.

Sed an mādatum per testes probari poterit? & regulariter dicendum est quod sic, dūmodò examinentur † legitimè, & Domino citato, s̄m veriorem opin. Doct. & crebriorē; in l. 1. C. de proc. ubi Ias. post alios, 3. col. qui eā limitat quatuor modis, ut ibi per eum, 4. col. primo in mādato facto alicui ad recipiēdum solutionem, quod tenet Bal. in l. falsus, pen. col. C. de iureiur. & sequuntur Alex. & Ias. in d. l. 1. licet magis propter auctoritatē quam propter rationē, secundo in Oeconomo Ecclesię, in prælato dubio, & in procuratore ad protestandum.

CLAVSVLA VI.

Protestatione tamen præmissa per ipsum procuratorem, quod de suo in aliquo non teneatur.

SVMMARIA.

1. *Protestatio variè diffinitur.*
2. *Procurator contrahens debet protestari, se nolle obligari de suo, alioquin dubium esset ne obligaretur.*
   Procurator protestando se nolle obligari de suo, non obligatur quidem pro contractu gestō, sed non releuatur ab onere ostendendi se esse procuratorem.
3. *Procurator procuratorio nomine rem propriam vendens, credens esse Domini, an sibi præiudicet, sunt opiniones diuersæ.*
   Meam rem tibi vendens, tamquam tuam per errorem dominium non transfero.
   Dominium non transfertur si quis tradat rem suam credens alienam.
   Declara tamen ut hic.
   Procurator ex contractu procuratorio nomine gesto, an obligetur, hic fit distinctio.

GLOSSA PRIMA.

Protestationem diffiniuit Io. Monach. in c. in generali, in Merc. de reg. iur. in 6. Clamosam † esse testationē ad cautelam protestantium inuentam, sed Bart. hanc non admittit, in l. non solū, §. morte. n. 11. ff. de noui oper. nūc. vbi aliter diffinit, scilicèt, quod protestatio est denūciatio cū testatione facta, l. detestatio, ff. de verb. sign. & cū hae vidētur trāsire cęteri ibi, licèt Alex. conetur saluare Ioan. Monach. Sed melior videtur diffinitio, quā ponit Alciat. in dicta l. detestatio, vbi dicit, quod protestatio est animi nostri declaratio, iuris acquirendi uel conseruandi, vel dāni depellendi causa facta, ubi de detestatione, attestatione, contestatione, & similibus latè differit. Quæ diffinitio est melior quam Card. in Clement. 1. quæst. 3. de procurator.

Quia quando procurator contrahit, dubium est, an ipse obligetur, iuxta not. in l. 2 procurator, qui pro euictione, † supra allegata, & in l. si pupilli, §. 1. ff. de negot. gest. quā materiam latissimè tetigit Socin. in consil. 154. per totum, propterea est inuenta huiusmodi Clausula, quæ apparet de certa uoluntate procuratoris, nolentis se obligare pro negocio, seu contractu per eum gerendo, nam quando constat de partium uoluntate, & tunc cessat omne dubium, ut tradit Bart. in d. l. procurator. Socin. dicto cons. in princ. & Paris. qui dicit hanc opinionem esse communem. in consil. 78. numero 41. 1. uol. Sed licèt per huiusmodi protestationem non obligetur procurator pro contractu gesto, tamen non releuatur propterea ab onere ostendendi se esse procuratorem, quia ad id tenetur omninò, ut suprà dictum fuit, ita in terminis tradit Bald. in l. 1. 2. col. C. creditor. euict. pig. non deber.

Sed pone quod procurator procuratorio nomine rem propriam uendidit, credens 3 eam esse Domini, nunquid † sibi præiudicet ita quod uendicationi locus non sit? & uidetur dicendum quod non, neque enim transfertur dominium per errantem, l. procurator, la seconda ff. de aquir. rerum domin. ubi est text. in terminis, facit l. etsi consensum, §. fin. de contrahenda emptione ubi habetur, quod si mando rem meam tradi alicui, credens eam esse procuratoris, & ab eo mihi donatam, non transfertur dominium, & hoc propter errorē; Similiter, si rem meam tamquam tuam per errorem tibi tradam, non transfero dominium. l. 3. §. subtilius, ff. de condict. causa data. Pro hoc etiam facit text. in l. fi. ff. de Insti. ubi probatur, quod procurator finito officio nō tenetur de gestis pro curatorio nomine, & quod non transferatur dominium, tenet glossa, in l. eius qui in prouinciam, verbo, alienatas, quam communiter sequuntur Doctor. imò, quod nedum transferatur dominium, sed nec etiam obstet aliqua exceptio vendicanti rem suam, probatur ex l. nihil interest, de regulis iuris, & ita tenet Dinus, in lege prima, in fine, & videtur sequi Alber. ff. de offic. procur. Cæsar.

In contrarium est text. expressus, in l. seruum Titij, ff. manda. vbi habetur, quod procurator etiam procuratorio nomine vendēs rem suam per errorem, tenetur de euictione, & propterea ei vendicare volēti, obstat exceptio, & ita ipsum not. ibi Bart. Bald. & Aret. Facit ad hoc d. l. procurator qui pro euictione, iuxta intellectum glos. ibi, & declarationem Pauli de Cast. ff. de procur.

Pro solutione distinguendi sunt plures casus; quia aut procurator habet mandatum speciale, & in indiuiduum ad vendendum rem suam, & tunc vendendo; etiam procuratorio nomine, quia habet actionem mandati cōtra Dominum, obligatur de euictione, & obstat exceptio d. l. seruū Titij; aut habet mandatum generale a Domino, & quia in generali mandato non venit ut rem suā propriam vendat, & sic nullam habet cōtra Dominum actionem, nedum non transfert dominium, sed nec etiam obstat exceptio d. l. procurator, la secūda, ita tenent Din. & Oldrad. ibi, & idē Bart. & Bald. in d. l. procurator q pro euictione, col. 2. idē Cin. Din. Bar. Alb. & Ias. in d. l. 1. ff. de offic. procur. Cæsar.

Præterea, an ex cōtractu procuratorio nomine gesto, procurator obligetur, similiter distinguendum est, quia, aut contractum facit vltro citroque obligatorium, ex quo sibi aliquid quæritur, vt in contractu vēditionis, quia sibi propter pretium quæritur directa actio, licèt domino cedere cogatur, & tali casu ipse quoque obligatur, l. solutum, §. per liberam, ff. de pignor. actio. quæ lex declarat istam materiam; aut non acquiritur sibi aliquid, & tunc non obligatur, dicta l. finali, de institut. ita Bart. & Paul. Franc. de Alberg. & Ioan. de Monte Sperel. in dicta l. procurator qui pro euictione, Paulus de Cast. dicta l. finali. Salicet. post Cin. in l. ei qui, 2. col. C. quod cum eo, licèt Bald. ibi, & in dicta l. procurator qui pro euictione, contrarium teneat. Et hoc idem tenent Angel. & Ias. in l. 4. in princip. ff. de re iudic. & Socin. plenissimè hanc materiam attingens in allegato consilio 154. col. 1. casu, & 2. col. 7. casu. Si tamen scienter rem suam procurator tamquam alienam tradiderit, transfertur dominium, textus est in l. Iulianus, §. 1. ff. de cur. furios. & tradunt Doct. in locis præallegatis.

Sed supradicta procedere arbitror in casu non factæ protestationis, de qua suprà per procuratorem vendentem, quia ut suprà in præcedenti quæstione dictum est, quando constat de intentione partium, quod procurator non teneatur, tunc cessant omnes prædictæ difficultates, quæ tantum in casu dubio sibi locum vendicant, vt tradunt Bart. in dicta l. procurator qui pro euictione, glo. Bart. & Angel. in l. si pupilli, §. primo, ff. de negot. gest. Socin. in dicto consilio in princ. & est communis opinio secundum Paris. dicto consilio 78. numero 41. Facit quod habetur per Bartolum & alios, in l. non solum, §. morte, de operis noui nunciatione, & per omnes, in cap. cum M. Ferrariensis, de constitut.

ftitut. quod poteftatio facta maximè in casu dubio, præfente aduerfario, & nõ contradicente, impedit proteftantis obligationem, vtibi pereos.

Et propterea ftante dicta proteftatione eft concludendum, procuratorem rem fuam erroneè alienãtem poffe uendicare, nec contractu nomine domini gefto obligari de euictione, uel aliter, maximè ftãte dicto uerbo, in aliquo, quod verificatur etiã in minimo, Bart. in l. fi feruum, §. Prætor ait, loquens de uerbo, quod, feu quæ; quod idem importat, ff. de acquir. hæredit. & in uerbo, aliquo, tradit Dec. confi. 455. num. 6. & confi. fequent. num. 3. & in propofito Socin. confi. 172. col. 5. verf. quarta difficultas, fed & ad fuperabundantiorem cautelam, poffent addi hæc uerba, fcilicet.

Tam ex caufa euictionis, quàm aliter.

GLOSSA SECVNDA.

ET tunc ceffabit omnis difficultas, omnisue dubietas, quod & quod Procurator teneretur aliàs de euictione, per prædicta, tamen isto cafu minimè teneretur, & per confequens, in alienatione rei fuæ per ignorantiam facta, fibi non præiudicaret.

CLAVSVLA VII.

Necnon.

SVMMARIA.

1 Negationes duæ affirmant.

GLOSSA PRIMA.

DVæ negationes affirmant, & eft, ac fi diceremus, &, fimili modo loquitur Imperator † in §. cumque 1 hoc, ibi, necnon Theophilo, ubi gl. & Aret. nu. 11. in procem. Inft. facit l. duobus, ubi latè Alciat. de uerbor. fignific.

Honefta Domina.

SVMMARIA.

1 Mulieri pulchrior titulus affignari nequit, quàm fi honefta appelletur.

Honeftas mulierem feruat, & eft thefaurus inæftimabilis, & lilium dans fuauitatem odoris.

GLOSSA SECVNDA.

ALio hoc titulo pulchiore mulier infigniri non poteft, Vnde dicimus, uirum legalitas, † mulierem 1 feruat honeftas, ut tradit Neuizan. in Silua Nupt. lib. 1. nu. 67. nam bona fama eft thefaurus inæftimabilis, & Lilium dans fuauitatem odoris, fecundum Bald. in l. 1. col. 5. C. de confef. refert Neuiz. loco præallegato, nu. 56.

Francifca filia quondam prædicti Alexandri de Amadeis.

SVMMARIA.

1 Mulier omnis regulariter etiam nupta, & abfque viri confenfu contrahere poteft, nulla feruata forma, vel folemnitate.

Declaranda tamen uenit regula hac ut per auctorem hic.

GLOSSA TERTIA.

MVlier omnis regulariter, etiã nupta, & abfque uiri cõfenfu cõtrahere põt, nulla † feruata forma 1 uel folemnitate legis Velle. ubi Bal. C. de reuoc. donat tradit Parif. conf. 98. nu. 61. 1. uol. quod in omnibus bonis nõ eft perpetuum; fed dotalia, & quãdoque alia excluduntur, ut per Socin. confi. 122. col. pen. lib. 3. licèt loquatur exiftẽte quodam ftatuto in cafu fuo: nam fi eft maior, de bonis fuis difponere poteft, l. in re mandata, C. mãd. cum fimilibus, & tenẽtur ipfa, & eius hæredes ad contractus obferuationem, ut latè tradit Parif. confi. 33. nu. 16. & feq. d. 1. uol. fed quia ferè in omnibus Ciuitatibus Italiæ extant ftatuta prohibentia mulieres contrahere, & obligari, prout eft Ferrariæ, ubi fingitur celebratus contractus, propterea fequitur.

Agens pro obferuatione ftatuti Ciuitatis Ferrariæ.

SVMMARIA.

1 Statutũ Ferrariæ fub Rub. de indemn. mulier. inductum eft, ne mulieres decipiantur, & capiantur.

Statuti rõ finalis colligitur ex procemio ipfius.

Mulieres & minores facilè feducuntur.

Mulieres funt fubiecta multis deceptionibus.

Mulier

2 *Mulier aduersus propria commoda plerumque laborat.*
Mulier non à sexu sed à mollitie dicta, utr a constantia, & animi uirtute.
Mulierum defectus.
3 *Statutum de indemnitatibus Mulierum fauorabile, licet exorbitet a Iure commum.*
Statutum de indemnitatibus mulierum, non est extendendum de casu ad casum.

GLOSSA QVARTA.

Huiusmodi statutum introductum est ne mulieres decipiantur, & capientur, vt ex eius procemio †colligitur, ex quo ratio finalis statuti probatur, l. 1. ff. ad Macedon. l. fi. ff. de hęred. instit. & vtrobique not. Bar. & Doctor. & in puncto tradit Bald. consi. 201. in prouincia, nu. 1. vol. 1. & in statuto hoc Alex. cósi. 189. nu. 2. 7. vol. & Dec. etiam in hoc Ferrariensi statuto, cons. 301. nu. 6. de quo per Tiraquel. in tract. cessan. causa, 1. limitatione, nu. 64. & sequēt. Et eadem est ratio de iure communi, scilicèt ne propter fragilitatē decipiatur mulier, vt tradit Bald. in l. 2. num. 4. C. de adopt. quem sequitur Ias. in l. transactionem, C. de transact. & Aret. l. cum hæres, in princ. ff. de acquir. hęred. & dicit Bald. in l. 2. 9. q. C. de rescind. vend. quod mulieres, & minores facilè seducuntur, quandoque minis, quādoque blanditijs, & pollicitationibus, & ideo æquissima sunt statuta quæ volunt, quòd in contractibus mulierum, & minorum exigatur consensus coniunctorum, & sequitur Ias. d. l. transactionem, in l. 2. antepen. col. de leg. 1. & dicit in c. 2. pē. col. de probat. & refert Ias. loco prædicto, quod talia statuta habent in se rōnem naturalē: quia mulieres sunt subiectæ multis deceptionibus, propter cōsilium inualidum. Est etiam alia rō dicti statuti, scilicèt, ut dolus, & metus mulieris tollatur, d. l. transactionem, ubi Bart. quem ibi cæteri sequuntur, & Campeg. tract. de dote, 5. parte q. 100. & has omnes rationes complectitur procemium dicti statuti, & quādo statutum disponit, debere interuenire consensum proximiorum: est ratio, & secūdū Bart. & alios, in d. l. transactionem, quia cum ad eos pertineat spes successionis, est uerisimile, quod diligentius eius captioni occurrēt, licet ibi Alciat. teneat, immò aliam esse rōnem a legislatore perpensam, quia quo quisque gradu iunctior est, eo, & magis rem amare, & procurare coniuncti præsumitur, l. lege Iulia, ff. de testib. & ad hoc facit quod idem Alciat. not. in tract. præsump t. Reg. 1. præsumpt. 22. Et pro dicta rōne statuti facit, quia mulier aduersus propria commoda plerumque laborat, ut dicit tex. in l. 4. in fin. C. de spōs. †hinc est quod mulierem non a sexu sed a mentis mollitie, virum autem a constantia, & uirtute animi dictū Ambrosius existimauerit, c. proposuisti, §. sed illud Ambrosij, 32. q. 7. refert, & sequitur Abb. c. forus, pen. not. de uerb. signif. & Pet. Gherard. de petra sanc. Sing. suo 11. His casibus, in princ. nam iudicij integritas in muliere deest. l. finali, ff. qui pet. tut. quia sexus eius fragilis est, l. secunda, §. uerba itaque, ff. ad Vellei. cap. ex parte, il 1. de priuil. Et dicit Bald. in cap. 1. de iudic. col. 9. uersic. vltimo quæro, quod mulieres habent consilium inualidum, & in cons. 201. suprà allegato, nu. 3. dicit, quod non habet integrum consilium, imò nullum consilium animi reperitur apud mulierem, vt ipsemet Bald. tradit in c. significauit, col. 1. de rescr. refert Dec. in l. 2. num. 49. de reg. iur. Hinc est, quod mulier magis ad paupertatem, quam uir declinat, & est uiro miserabilior, ut Baldus censuit consi. 96. Factum tale est, num. 3. 2. vol. de qua materia uidēda sūt quæ in Siluę nup. lib. 1. tradit affluentissimè Neuiz. Et propterea considerata huiusmodi ratione & statuētium principali proposito, statutū huiusmodi fauorabile est censendum, & exceptio ex eo oriens fauorabilis est, ut †tradit Bart. in l. qui exceptionem, in princ. num. 4. ff. de condict. indeb. & Aretin. consi. 2. Intellecta, col. 6. circa med. et quod sit fauorabile tenet Bal. in consi. 60. Quædam soror 5. vol. & latius Tiraquel. in tract. de legibus connub. glos. 8. quæst. 25. nu. 214. Licèt exorbitet a iure communi, & multum restringat ius commune, quo mulieribus absque aliæ solemnitatis obseruatione, contrahere, & de bonis suis disponere liberum est, ut supra dictum fuit, ita Paris. dicto consi. 98. num. 61. & propterea, de casu ad casum non est extendēdum etiam stante identitate rationis, ut per eundem Paris. consil. 99. numero 51. primo uolumin. & Ruin. l. 2. colum. 17. uersicu. quarto respondetur, de leg. 2.

Sub rubrica, de indemnitatibus mulierum, & earum contractibus.

SVMMARIA.

1 *Statutum de Indemnitatibus mulierum se ipsum declarat.*

GLOSSA QVINTA.

Licèt non esset necesse in Instrumento expresè citare Rubricam statuti, tamen fit ad bene esse, vt magis osten-

gis ostendatur fuisse eius formam seruatam, 1 sed quia huiusmodi Ferrarienses † statutum, vtpote conditum consilio, & matura consideratione prudentissimorum, & excellentissimorum virorum, plurima dubia pluri masque difficultates super quibus controuertunt Doctor. expressè prouidendo, & se declarando tollit, vt opus non sit alia glossa prout de testatore dispositionem suam glossante tradit Bald. in Auth. Nisi rogati, col. 3. vers. & pro hoc soluitur, nu. 9. C. ad Trebel. & in statuto tradit Paris. cons. 72. n. 4. 3. vol. quod non faciūt alia similia statuta aliorum locorum, propterea cum intentio mea non sit de hoc tantum statuto verba facere, sed etiam de alijs aliorum locorum, plures quæst. in hac materia per dictum statutum decisas, & diffinitas tangam, secundum ordinem instrumenti.

Cum præsentia.

SVMMARIA.

1 *Statutum exigens præsentiam cōsanguineorum in contractu, etiam si non adsit decretum annullatiuum actus, nihilominus si actus sine tali præsentia sit celebratus, non valebit.*

Præsentia in actu requisita debet interuenire tēpore actus, non autem post.

Præsentia in actu requisita includit etiam intelligentiam.

2 *Præsens quando quis esse debet in contractu, nō potest hoc facere per procuratorem, vel per literas.*

Limita tamen vt hic.

GLOSSA VI.

Statutum exigens consanguineorum præsentiam in contractu mulieris, non etiam consensum, operatur, ut illorum requisitorum præsentia non interueniente, contractus non valeat, etiam si statutum vltra annullando non 1 procedat, glos. in † verbo, solummodò, quàm communiter ibi sequuntur Doctor. in c. causam matrimonij, de offic. deleg. Bald. & alij, in l. si quis mihi bona, §. si coram, de acq. hæred. & præsentia in actu requisita tempore actus, non autem post interuenire debet; nam ratificatio non releuaret, Bald. in l. 1. col. antepen. vers. idem si diceret de præsentia, C. qui admit. & sequuntur Rom. Aret. & Alex. in l. si quis mihi bona, §. iussum, ff. de acquir. hæred. Barb. & Felin. d. c. causam, & licet præsentia non importet, vel includat cōsensum, vel consilium, vt per Aret. in d. l. si quis mihi bona, d. §. si coram, 1. col. quamuis possit præsens dissentire, seu non consentire, ut plenè declarat Felin. in c. non potest, 5. col. de sent. & re iudic. Vndè sufficit si præsens taceat, vt per Aret. d. §. si coram, Dom. in c. fin. in prin. in 5. not. de concess. præbend. per illum text. in 6. Felin. d. c. non potest, 4. col. circa med. & col. 5. ad fin. tamen præsens debet intelligere quid agatur, & ideo oportet probare quod præsens intellexerit, quia præsentia intelligentiam non includit, ità in terminis nostris tradit Dom. post glos. in verb. præsente, in c. in primis, 2. quæst. 1. & sequitur Arno. Sing. 5. Volo tibi, & dicit Card. in cap. fin. de maior. & obed. & ante eum Bald. in Rubrica, C. qui admit. 3. col. vers. & idem est si in aliquo, quod si consanguineus est præsens in contractu mulieris, & contractus est simulatus, & Iudex interponit decretum, non dicet factum in eorum præsentia: quia si erat simulatus, non intellexerunt, quia intelligitur de præsentia, & intelligentia, & sequūtur Barb. & Felin. col. pen. d. c. causam, & videtur sequi Alciat. l. coram, de verb. signi. & pro hoc faciunt quæ dixi supra in Clausula testium, super verbo, præsentibus, vbi cōclusum fuit, quòd quando de præsentia tertij mentio habetur, non includitur intelligentia, & propterea deberentur tali casu notarij addere verba probantia ipsam præsentem intellexisse actum, quorum plura infrà describentur.

2 Sed an huiusmodi † præsentia per litteras, vel per procuratorem adhiberi possit? & quòd non possit, per litteras, decidit Arch. c. 29. 65. dist. & sequit Aret. in d. §. iussum, nu. 7. & quòd nec et per procuratorē, decisio est Bal. in d. l. 1. in fine, C. qui admit. & probatur per gl. in Clc. Dudū, verbo, p̄sentari, de sepult. vbi dicit, quòd præsens dr, q. probatur sensibus corporis, & in terminis nostris hoc tenet Abb. in c. fi. nu. 12. de dilat. Barb. & Felin. d. c. causam, & Felin. c. cum omnes, nu. 30. de constit. & in d. c. non pōt, 4. col. in princ. sequitur Curt. iun. d. l. 1. C. vnde vir & vx. nu. 9. & idem Abb. Perus. & Dec. in c. cū parati, de appell. vbi Dec. dupliciter limitat; primo, quādo is cuius præsentia requiritur, esset legitimè impeditus, qa si sit maximè de facto plenè informatus, potest specialem mittere procuratorem, vt tenuit Ang. in l. Pōponius, in princ. ff. de procur. & Aretin. in c. licet ex quadā, 8. not. de te stib. Secundo quando exigitur præsentia nō alicuius particularis personæ, sed Capituli, quia Capitulum tunc procuratorem constituere potest, quas limitationes antè eum posuit Felin. in d. c. non potest, 4. col. & quòd per procuratorē p̄sentia præstari non possit, tenet Alciat. d. l. transactionem, C. de transact. licèt dicat in cōsensu maiorē esse dubitationē,

Et

Et Consensu.

SVMMARIA.

1 *Consensus quid sit, & vnde dictus.*
Consensus quando ex legis necessitate exigitur, præsumitur de substantia.
2 *Concessus expressus quando exigitur sola præsentia non sufficit.*
Consensus qui à lege exigitur in actu debet interuenire non antè vel post.
Statutum exigens consensum simpliciter non imponit necessitatē ut in actu præsentialiter adhibeatur, secus si præsentiā, et consensum exigat.
Consensus non potest præstari per procuratorem, neq; per nuntium, neq; per epistolam, loquendo de consensu à statuto requisito.
Vide tamen hic Auctorem declarantem.
Conscientia, & consensus, an sint diuersa.
3 *Statuto stante quòd mulier non possit contrahere sine voluntate consanguineorum præsentia ipsorum cum interuentu non sufficit, sed expresso consensu opus est.*
4 *Statum, quòd mulier absq; consanguineorum licētia cotrahere nequeat, quomodo intelligatur.*
Licentia qualiter differat à consensu.
Statutum, quòd Mulier absq; consanguineorum consilio contrahere non possit, quomodo intelligatur.
Consilium quod exigitur à statuto an possit per litteras præstari.
Consilium an differat à consensu.
Statutum exigens scientiam consanguinei in Mulieris contractu, quomodo debeat intelligi.
Statutum si statuat Mulierem contrahere non posse sine consanguineorum parabola intelligitur de auctoritate præstanda.
Statutum exigens attinentes vt debeant iurare est seruandum.

GLOSSA VII.

1 Consensus secundum Innoc. Host. & glos. in c. 1. de rebus Eccles. nō alieni in 6. super glos. verbo † tractatus, est multorum uoluntas, ad quos res pertinet, simul iuncta, & secundum Bald. in c. cum consuetudinis, num. 6. de consuet. est simul sensus, & copula quædam animorum, quæ viciatur ab extraneo interuallo, & ibi plura dicit de consensu, & quando ex legis necessitate exigitur, præsumitur esse de substantia, secùs in cons. ut Bal. tradit in l. fin. §. necessitate, nu. 16. C. de bon. quæ lib. & sequitur Dec. in c. ex parte, nu. 3. de constit. nam eo non interueniente, actus est nullus, ut Bald. declarat, in Rubr. C. de rescind. uend. num. 30. & tradit idem Bald. quem ibi sequitur Alexan. in d. l. si quis mihi bona, §. si coram, nu. 8. & Socin. in simili regula, 261. Minor si ex forma statuti, nam licèt non sit immediata causa translationis dominij, si in uenditione mulieris præstetur, est tamen causa habilitationis personæ transferentis, ut Bald. tradit in l. mater, in fine, C. de rei uend. & si expressus consensus exigitur, ut in casu 2 isto, † non sufficit sola præsentia, Dom. in capit. 1. 6. col. uersic. & not. de reb. Eccles. non alien. in 6. sequitur Felin. in dicto cap. non potest, 4. col. de re iud. & Abb. consil. 401. Factum, numero 5. etiam sine conditione, uel cum taciturnitate, ut per Domin. ibi, & Card. in Clemen. Sæpè, §. si tamen, de uerb. signific. & Bald. hoc tenet, in dicto §. necessitate, 5. col. uersic. quæro an sufficiat, numero 20. & in l. 2. §. uoluntatem, in princ. quem cæteri communiter sequuntur, solut. matri. Abb. dicto consil. 40. num. 5. Felin. in capit. nonne, 2. col. nume. 5. uersicul. per istam regulam, de præsumpt. Campeg. tract. de dote, 5. parte, quæst. 81. Ruin. consi. 159. numero 5. 5. uolum. & consil. 62. num. 1. in 3. uol. Arnon. comment. 60. Cum in Regno, & Crotus, in l. 1. in princ. 1. Lect. num. 9. de uerbor. obligat. & Alcia. dicta l. transactionem, ad finem, similiter non sufficit factus consensus, ut Bald. & alij, d. §. uoluntatem, in princ. & Alex. in apostil. ad Bart. in l. 3. §. hæc uerba, de negot. gestis, censuerunt; nam huiusmodi consensus per modum solemnitatis, & formæ exigitur, Bald. d. l. prima col. antepenul. num. 45. C. qui admit. Butr. & Imola, in cap. cum consuetudinis, in fine, de consuetud. Abbas, in consil. 40. num. 5. Alexan. post alios, dicto §. iussum, num. 10. & in l. 1. §. fuit quæsitum, ad finem, ff. ad Trebel. & Campeg. tractat. de dote, quinta parte, quæstione 82. & Perus. dicto cap. cum parati, secunda col. de appellat. & Ias. in l. uniuersa, pen. col. C. de precib. Imper. offer. & consensus huiusmodi, authoritati æquiparatur, Bald. l. si uxorem, secunda col. C. de condict. inser. ut Aretin. dicto §. iussum, col. pen. & in dicto §. uolunt. in princ. & Alexan. dicto §. fuit quæsitum, & Crot. d. num. 9. & propterea uerba requiruntur, ut per Crot. & Aretin. in d. cōs. & debet interuenire in actu, non autem ante uel post, ut tradit Bal. in dicta l. 1. numero 44. & in dicta Rubr. C. de rescind. uendit. & in cap. fin. de feud. sine culpa nōn amittend. & huius mentis uidetur fuisse Bart. in l. qui habet, §. si pupillus, secunda col. ff. de tutel. & expressè tenet in terminis nostris Paul. de Cast. in l. si cum dotem, §. eo autem tempore, secunda col. solut. matr. ubi etiam Alexan. & tenent Aret. Alex. & Ias. in d. §. iussum,

sum, & in d.l.vniuersa, d.pen.col. Campeg. d.quæst.82. & Alexan. d.cons. 189. nu.9.in 7.vol.Abb.cap.cum nos, num.5.de his quæ fiunt à prælat. sine consensu Capituli.Perus. d.c. cum parati, vbi dicit, quod quando verbum præcedens est iunctum cum hoc præsenti, nullum est dubium. idem tenet Arno. alios allegans Sing.32. Sæpenumero, vbi dicit, procedere, nisi incontinenti sequatur, quia uidetur inesse, idem Crot. d.num. 9.& Marsil.l.pen. num.31. de quest.hinc uidetur malè loquutum fuisse Bald.in l.si pater,in fine,C.de spons.ubi dicit,quod si statutum exigit consensum patris in contractu filij, quod potest consensum ipsum præstare in ultima uolūtate,secùs autem,si statutum exigit præsentiam: quia cum debeat interuenire in actu, & consensus quid maius sit quam præsentia,ut ex prædictis patet, nō uidetur quod consensus ipse operetur mortuo patre, & sic ante actum, ut uoluit ibi Bald. cuius dictum tamen uidetur posse saluari in casu suo, scilicet,in consensu patris filio præstando, qui etiam post actum præstari potest, ut per eundem Bald. & alios d.§.necessitate, & not.in d.§.iussum,licèt dubium uideatur stante statuto exigente consensum, quo casu uidetur de solemnitate, & de forma ut supra.

Et ex hoc non poterit præstari talis consensus per procuratorem, ut tradit Bald.loquens de præsentia,in d.l.prima,in fine,& in procuratore Angel.in l.Titius, ff.quib.mod. pign.uel hypoth. solu. Butr. & Imola, in d. cap.cum consuetudinis, Aretin.d.§.iussum, col. penult. Perus.d. cap.cum parati, & Arno. Sing. 16.& Campeg.d.parte 5.quæstio. 103.& Alexan. cons.189. numero 1. 7.uol. Curt.iun.d.l. 1.num.9,C. Vndè uir & uxor, etiam imò nec per nuncium uel epistolam, secundum Aretin. qui declarat ibi, & Perus. locis præallegatis, licèt contrarium tenuerit Paul.de Cast.post Bart.dicto §.iussum, licèt Bart. ibi, & in l.filiusfamil. ad fin. de donat. loquatur in alio casu diuerso, scilicet in consensu præstando per patrem filio, qui potest ex post facto præstari, & non exigitur in actu, & hoc etiam in terminis cum Paulo tenet Arno.dicto Sing.16.sed dicta ratione uerius uidetur quod tenent Perus. & Aretin. quia si scribit, uel mittit nuncium ante actum, consentire debens iam dicitur ante actum non in actu consentire,& propterea oporteret dum actus est in fieri, mittere nuncium, uel epistolam, secundum Aretin.ibi, col.finali,dicit tamen singulariter Rom. Singul. suo 797. Statutum dicit, & simpliciter sequitur Arn.soliloq.suo 95. Ex quo, qđ ubi exigitur cōsensus consanguineorū,sufficit cō scientia ipsorum, per text. singul. in Auth. de alien. & emphit.§. Emphiteusi, sed istud videtur falsum,per prædicta,& text. ipse magis probat contrarium: quia immò ibi conscientia & consensus ponuntur vt diuersa, & hoc in terminis ibi ponit Angel. dicens, quod si statutum exigit quid fieri cum conscientia consanguineorum, non erit opus eorum consensu, cum sint diuersa, & hoc sequitur Felin. dicto cap. nonne, secunda col. & cap.ex parte,ad fin. de constit.sed pro opinione Romani facit quod sibimet contrarius not.Ang.in Auth. Quomodo oport. Episc. §.non aliter, vbi dicit, quod quando exigitur conscientia alicuius, ille debet consentire, & quod conscientia importet idem quod consensus, tenent idem Angel.& Paulus de Castr.in dicto §.iussum, sed Alex. ibi, num.13. & in dicto §.voluntatem, nume.3. concordat dicta Angel.fœdere distinctionis, scilicèt, quod statutum exigens aliquid fieri cum alicuius conscientia, non exigat consensum, prout tenet Bald. in Rubr. C. de exercit. tertia col.vers.quid si, verba,nume.8. quod etiam tenet Bald.in l.nemo,C.de sent. & in l.omnium, ad finem, C.de testam. ubi dicit, sufficere actum fieri coram eo, cuius conscientia exigitur,præsente, & sciente,nisi lex ultrà requirat factum, & voluntatem eius, & ità procedit quod not. Angel. in dicto §.Emphiteusis, quod fallit,nisi conscientia eius exigitur qui habet ius dicere vel discernere, secundum Bald.loco præallegato, vel quando requiritur ex publico officio, vt præter Anchar. tradit ipse Bald. dicto §. necessitate,4.col.numero 16.& ità procedit dictum Angel. dicto §.non aliter, consensum exigentis, & cum hac opinione, quod conscientia non includat consensum, transit etiam Socin. dicto §.voluntatem, in princip. quod etiam tenet Aretin. dicto §. iussum, 5. col. Et ex hoc patet, Rom. & Arno. dictis Sing. errasse, putantes sufficere conscientiam eius cuius exigitur consensus, cum minus importet si exigatur conscientia quam consensus,et propterea non esset satisfactum statuto, per prædicta.

Sed quid si statutum loquitur per alia verba quàm supradicta,prout sæpè accidit, hoc enim est vtile scire,ut dicit Paul. de Cast. dicto §.iussum, ut per verbum voluntatis, videlicèt, ne mulier sine voluntate consanguineorum contrahere possit,numquid sufficiat 3 præsentia† consanguinei cum taciturnitate? & Bald. & communiter omnes, in dicto §. uoluntatem,tenent non sufficere,sed expresso consensu opus esse, & dicunt Aretinus,& Ias. ibi, quod licèt istud verbum aliquando volun-

uoluntatem tacitam comprehendat, & ea contentetur, tamē secùs in consensu, qui sem per expressè, & numquam tacitè potest inter uenire.

4 Quid in †verbo, licentia? dicit Angel. in dicto §. iussum, quod importat consensum, allegat dictū §. Emphiteusis, qui loquitur de verbo, conscientia, ut suprà dictum fuit, sed dicit, quod potest importare consensum, quia debet expressè interuenire non autē tacitè sicut supra diximus de consensu, ut not. Ioannes Andreas in Regula per eum in Mercur. de regulis iuris, in sexto, & in capitulo, Abbatem, de electio. & sequitur Baldus, in l. obseruare, §. fin. prima lect. in fine, ff. de offic. procons. & leg. & Aretinus, dicto §. iussum, quinta col. & per Rom. & Alexan. dicto §. uoluntatem, secunda col. Abbat. dicto capitulo cum nos, numero quinto, sed tamē à cōsensu in eo differt, quod is debet interuenire in actu, ut suprà, licentia verò debet præcedere actum, Baldus dicta l. prima, col. antepenult. C. qui admitti, & in l. finali, prima col. C. ad Macedon. Campeg. dicto tractatu quæstione octuagesimaquarta, quinta parte, & potest præcedere tam incontinenti, quàm ex interuallo, ut per Aretinum dicta quinta col. post alios, & per Baldum in d. Rub. C. de exerc. tertia col. circa finem; & quod licentia actum præcedere debeat, tenet Corn. cōsilio octuagesimanono littera N. & 201. littera I. in tertia parte, licentia autem diuersimodè accipitur: quandoque pro authoritate, quandoque pro consilio, ut per Archid. in locis relatis per Alexan. dicto §. iussum, nu. 3.

Quid si consilium exigitur consanguineorum? dic, quod debet prçcedere, ut tradit Baldus dicta l. prima antepenult. col. vers. Item si statutum, sed subsequi non, ut per eum ibi, & in l. fin. col. prima ante med. C. ad Maced. & in hoc differt à consensu qui magis sequi quam prçcedere debet, & hoc tenet Alexan. dicto §. iussum, numero 14. alias decisiones adducens, alibi tamen dicit Baldus, in dicta Rubr. C. de exer. tertia col. ad fin. quod consilium debet requiri, dum tractatur de celebratione actus, & conclusione & tale consilium si omittatur, reddit actum nullum, ut per Aretin. in simili, in d. §. si coram, col. fin. & in quocunque consilio est regulare, ut tradit Abb. in c. ad Apostolicam, in fine, de Regul. & habetur per Bart. in l. 1. §. si plures, in repet. 4. quæst. nu. 12. ff. de exercit. per Felin, & Dec. in c. ex parte, de constitut. quando autem is cuius consilium exigitur recusaret cōsulere; vel accedere, actus sine eo explicari potest, c. cū in veteri, ubi Abb. de elect. Dec. dicto capitulo ex parte, numero 5. de quo infrà uidebimus, & tale consilium per litteras præstari potest ut Dec. ipse tradit. d. nu. 5. & differt consilium à consensu, ut per Cagnol. in l. consilij, num. 16. vbi de materia consilij plura bona ponit, de reg. iuris.

Sed si exigitur solum scientia consanguinei, illa sufficit etiam cum conditione, ut tradit Alex. d. §. uoluntatem, post princ. allegādo Ang. in d. §. Emphiteusis, qui tamē loquitur in verbo, conscientia, quod videtur idem importare, de quo supra dictum fuit.

Quid si statutum dicat sine parabola, Bal. cons. 213. Occurrit, nu. 2. 2. uol. tenet, quod importet authoritatem præstandam.

De verbis autem authoritatis, & decreti, dicetur infrà suo loco.

Quando autem Statutum exigit attinentes debere iurare, illud est seruandum, Alex. cons. 125. Visis & consideratis, 4. colum. in principio, & Ruin. consil. 222. numero 6. in primo volumine.

Egregiorum Virorum.

SVMMARIA.

1 *Statutum requirens in contractu mulieris consensum consanguineorum, licet non exprimat masculorum, de masculis tamen intelligitur, & ratio.*

Consanguineorum appellatione non venit mater, & auia.

GLOSSA VIII.

Icèt statutum expressè non disponat masculorum consanguineorum præsentiam uel consensum exigi, tamen censetur de masculis, non de †fœminis intelligere, ità in terminis Bald. d. l. prima, col. penult. uer. utrum autem si statutum, C. qui admit. & inquetur duplici ratione: primo quia cōsilium, seu authoritas, quod, seu quæ exigitur, propriè est uirorum, non mulierum, argu. ff. de admin. tut. l. quidā decedens, §. Papinianus, Secūdo, quia si statutum facit mulierem inhabilem in facto suo, non debet authorari in alieno, C. de legib. tut. l. fin. & hoc idem sequitur ibi Barb. in addit. ad eum. Idem tenet Bald. cons. 201. In prouincia, nu. 3. in 1. uol. & hoc etiā uidetur tenere idem Bald. in l. fin. C. de uer. sign. ubi dicit, quod appellatione cōsanguineorū non uenit mater, nec auia, & dicit, qđ statutū de quo supra, ponderat prudentiā consilij. & hoc idē tenet ibi Ang. dicens ità eo aduocāte fuisse determinatum; & hoc idem sentit Are. in d. l. trāsactionem, & tenet Paul. de Cast. in l. si cū dotē, §. si patri, 1. col. sol. matr. & Alex. d. §. uo-

d.§. voluntatem 2.col. versic.pro hoc etiam adduco, & Campeg.d.5.parte,quæst.94.& Dec.in l.1.nu.15.C.unde uir,& uxor,& uidetur sequi Aret.in aliàs allegata l. cum hæres,in princ.1.col.de acquir. hæred. qđ procedit, etiam si mulier masculo sit proximior in gradu, ut consultus respondit Bald.consi. 6.Hæc est copia, 2. volumine.

Domini Alberti de Amadeis eius patrui, proximiorisque agnati, & attinentis, ex latere paterno.

SVMMARIA.

1 Agnati qui sint, & qualiter differãt a cognatis,
2 Statuto requirente consensum duorum agnatorum,uel consanguineorum in cõtractu Mulieris proximiores adhiberi debent,licet de proximioribus dictum non sit à statuto.
Et hoc de consuetudine seruatur, & non est tutum ab ea recedere,
Licet contrarium tenuerint alij.
Quorum opinio fortasse aliquo iure nititur.

GLOSSA IX.

Licèt satis clarum esset ex d. uerbo patrui,& ex d.uerbo agnati,prædictum nominatum esse cõtrahẽtis consanguineum ex parte pa-1 tris,quia †agnati sunt coniuncti per virilis sexus cognationem,quasi à patre cõnati,quorũ numero patruus aggregatur, cognati uerò qui per fœminini sexus cognationẽ iunguntur,ut Instit de legit.agnat.tut.§.1.et de legit.agnat.success.etiam §.1.tamẽ ad cautelam suprabundantiorem,& ad tollendũ omnem dubitationem,notarij apponunt plurima uerba,quę nihil aliàs operãtur,nisi quod magis factum declarant, & dubitationẽ tollant,sicut aliàs supradictum fuit,ut hic apparet ex vltimis uerbis hic expręssis.

Sed pone, extat Statutum, quod mulier sine consensu duorum agnatorũ, uel propinquorum contrahere non possit,numquid sat 2 erit factũ statuto,si duo licèt†non proximiores in gradu sed remotiores consentiãt? & uidetur dicendum non sufficere,quia tale statutum dẽt intelligi de proximioribus,si extant idonei,& post eos si p̄mi nõ sunt idonei, de alijs proximis,& sic gradatim, quia per hoc statutũ proximis quædam iniũgitur cura, & ideo intelligitur ſm ordinẽ charitatis,& cõiũctionis,ita Bald.in l.fi.2.col.C. de verb.signific. & sequũtur ibi eũ Ang.Salic.Fulgos. & Corn.& hoc idem tenent Iac. But. Salic. & Corn.in l.j.C.Vnde vir,& vxor.Salic.& Alex.in l.fin.C.de testam.milit.Salicet.in l. viduæ, C. de nupt.& Paul.de Cast.in d.l.si cum dotem,§.si patri, & latè Marsi.dicens hãc etiam magis communẽ,Sing. 678. Fiũt passim.& Riun.cõsi.64.nu.13.2.uol. & Ias. in l.non solum, in princ.de noui oper.nunc. Tiraquel.in tract.de retractu, tit.1.§.1.glos. 19.num.22.

Sed contrariũ, quod satis dicatur factum statuto,etiam quod proximiores nõ interueniant,tenet Ang.cons.160. D.Catherina,4. col.& idem vr̃ tenere in consi.170. Itẽ statuimus,quam etiam tenet Ias.d.l.fin.C. de uer. signif.in d.l.1.C.unde uir & uxor, in fi.& d. l.transactionem, quæ etiam probatur ex dictis per Bart.& Bald.ibi,ſm eũ, & quicquid sit de iure,tñ prima opinio seruat̃ de cõsuetudine,ſm Iac.But.& Salic.d.l.1.C. vñ uir,& vxor, quæ consuetudo in proposito debet attendi, ut Roma. tradit in addit.ad Bart. d.l. transactionem,& hãc ẽt amplectitur Alciat. ibi,dicẽs,hanc esse receptiorem sñiam, licèt æquius sit proximiores adhibere: Cautius tñ,& cõsultius, esset ſm Fulgos.d.l.fi.proximiores adhibere,p.p authoritates cõtrarias, quæ fortè attenderentur in practica,quia nõ est credẽdum Doctori,nec ẽt glos.asserẽti ita seruari de consuetudine,ut Mars.in terminis tradit d. Sing.ubi dicit ẽt menti tenendum, quia posset quis facere corruere mille Instrumenta,ad quæ notarij non aduertant.

Dempta persona dicti Ludouici eius fratris absentis.

SVMMARIA.

1 Statuto stante,quòd consanguineorũ consensui adhibeatur in contractu mulieris si ipsi cõsanguinei sint absentes, an & quando expectãdi nec ne sint,& quid agendum tali casu.
2 Statuto stante quòd consanguinei interueniant in contractu Mulieris, si ipsi consanguinei recusent consentire quid agendum.
3 Statuto stante,qđ consanguinei cõsentiãt contractui mulieris,si cõsanguinei renuantur, & iudex nõ attẽtis iustis causis ab ipsis cõsanguineis allegatis procederet ad interpositionẽ decreti in contractu mulieris, agnati possunt appellare.
4 Consanguinei requisiti ex forma statuti ad præstandum consensum Mulieri cõtrahere nolenti non sunt citandi, nisi hoc expreßè disponat statutum.
Cõsanguinei si sint citati iuxtà formã statuti ad interponẽdũ cõsensũ mulieri cõtrahere nolẽti, sunt expectãdi, aliàs qđ gereretur esset nullũ.
Statuto requirente consensum duorum consanguineorũ si unus tãtum adest,poterit nihilominus illo vno præsente celebrari actus.

Statuto

5 *Statuto requirente consensum consanguineorum in contractu mulieris, si nulli extant, mulier potest liberè contrahere.*
Tutius tamen erit si iudicem adhibeat.

GLOSSA X.

1 SI consanguinei, † quorum præsentia vel consensus exigitur in contractu mulieris, absunt, refert, an sint de proximo reuersuri, aut nõ si de proximo sunt reuersuri, & tunc expectandi sunt nisi periculũ sit in mora, ita Paul. de Cast. per illum text. in l. cum antiquitas, C. de testam. & eum ibi sequuntur Alexan. & Corne. sed si sunt in remotis partibus, nec cito reuersuri, vel periculum sit in mora, & tunc sine eis mulier contrahere potest, arg. l. mulcta, in princ. ff. de cond. & demonstr. ita Bald. Paul. Aret. Alex. & Alciat. in d. l. transactionem, C. de transact. Idem tenet Paul. de Cast. d. l. si cum dotem, §. si patri, ubi dicit statutum intelligi, si sunt præsentes; & tenet Pet. de Anchar. repet. c. canonũ statuta, charta mihi 23. col. 1. uers. transeo ad statuta, quę quãdoque prohibent mulieres; & Aret. l. cũ hæres, in princ. ff. de acquir. hæred. Cornan consi. 241. littera D. 2. vol. & Aret. in §. consequẽs, in fi. Instit. de suspect. tutor. idem tenet Bald. in l. in coniunctione, nu. 2. C. de nupt. & Marsil. in l. 1. §. præterea, nu. 92. ff. de questi. & idem tenet Bald. in consi. 394. statuto, 5. vol. vbi in casu statuti exigentis in contractu mulieris consensum mariti, & duorum cõsanguineorum, si maritus est absens, in lõginquis partibus, cum consensu consanguineorum mulier contrahere potest, secus si esset in propinquo, quia debet expectari secum dum eum ibi, consuluit tamen Bald. d. l. transactionem, tali casu iudicẽ adhiberi; & cum eius decreto contrahi, & sequitur Aretin. ibi, & Campeg. d. tract. quęst. 89. 5. parte & Pet. de Anchar. loco prę allegato, & Tiraquel. gl. 8. nu. 6. & sequent. & tali casu debent adhiberi alij consanguinei remotiores iuxta tradita per Bald. in d. l. fi. C. de verb. signif. de quo supra dictum fuit, & tradit Aret. d. l. transactionem, ad finem.

Sed quid si sunt præsentes sed cõsentire recusant, dic, quod mulier poterit appellare, & 2 causam deducere ad † Iudicem, iuxta tradita per Bart. in l. fin. ad fin. de appellat. recip. ita Bald. in terminis in d. l. in coniunctione, n. 2. C. de nupt. & Abb. in c. cum in ueteri, n. 13. de elect. ubi dicit, qđ si in mora esset periculũ, posset sine eis dicto casu mulier contrahere, aliàs dẽret iudiciũ superioris expecta re. & sequitur Felin. in Rubr. de treug. & pace, nu. 8. & in c. cũ accessissent, nu. 20. de cõstit. sed qđ ẽt sine actu appellationis Iudex possit occurrere, tenet Bart. in l. si cum dotem, §. consũt tpe, num. 2. ff. solut. matrim. ubi dicit, quod Iudex debet causas recusationis examinare, & si iustas inuenerit, consanguinei non consentient: si uero iniustas, iudex permittet mulieri contrahere; & hanc Barto. decisionẽ sequuntur ibi Paul. de Cast. in fine, & Alex. nu. 14. qui dicit, quod omnes concordant cũ Bart. Hoc ẽt tenet Bald. in Rubr. C. de contrahen. empt. pẽ. quæst. in l. 1. C. de nupt. ubi dicit, quod tali casu Iudex supplet, & in l. si quis inter, §. si quis. ff. de excus. tut. ubi dicit, qđ remedijs prætorijs possent cogi. hoc idẽ tenet Paul. de Cast. in consi. 91. In causa appellationis, nu. 5. 1. parte. Rom. cõsi. 36. Visa disceptatione, & idem Roman. & Corn. in l. 1. C. unde uir, & uxor, ubi dñt, quod tutius est adhibere iudicem loco horũ recusantiũ, & idẽ tenet Corneus consi. 167. littera E, & cõsi. 241. littera D. 2. uol. & 242. littera D. 4. uol. hanc ẽt opin. tenet Bald. in c. 1. 2. col. de cõsuet. recti feudi Salic. l. dudum, col. fin. C. de contrahen. empt. sequitur Cãpeg. d. tract. quęst. 90. 5. parte Abb. consi. 65. Ad decisionẽ, 2. lib. Ang. Aret. d. §. consequens, in fine. Abb. c. nullus, 1. col. de iure pat. Felin. c. cum accessissent, nu. 20. de constit. Ias. in l. iusiurã dũ, & ad pecunias, §. qui iusiurandum, de iureiur. Arno. Epit. 30. quia hic casus licet nõ 1 dicat aliquid de authoritate iudicis, ea tamẽ interuenire debet in defectum recusantium. idem tenet Marsil. d. §. præterea, num. 92. & Dur. tract. de arte test. tit. 1. Cautela 2. nu. 3.

Declara tamen prædictam conclusionem procedere, quando ultra recusantes nulli extent proximi, seu consanguinei in remotiori gradu, quia si adsint, duo ex eis sunt surrogãdi per iudicẽ, prout in simili in contractu minoris tradit Bald. in l. uidua, C. de nupt. & in contractu mulieris tenet Paul. de Cast. d. §. eo autem tempore, in fine, vbi etiã hoc tenet Alex. d. nu. 14. Salic. d. l. dudũ, col. fin. Aret. d. l. transactionem, & Durand. d. nu. 3.

Limita tamen supradictam cõclusionem, 5 quod iudex recusantibus agnatis, seu consanguineis, possit authoritatem suam interponere, maximè alijs non extantibus, ut supra, nõ procedere stante statuto quod ultra dictorũ consanguineorũ consensum, uel præsentiam, etiam Iudex decretum, uel authoritatẽ suam interponere debeat, nã tunc solus Iudex supplere non poterit, nec fungi uice duorum, ut Bal. tradit in d. rubr. pen. quęst. arg. l. si curatorẽ hãbẽs, C. de in integr. restit. quod sequitur Salic. in d. l. dudum, & Corn. dicto cõsi. 167. littera F. & Ias. d. §. qui iusiurandum, 2. col.

Et pro-

Et propterea est cautela secundum Salic. ibi, quod adhibeantur duo Iudices, unus qui authoret, alius qui consensus consanguineorum repraesentet, & suppleat, & hoc sequitur Alex. d. nu. 14. pro quo facit quod de duobus notarijs adhibendis in emancipatione filij tradit Dur. d. tract. tit. 1. Cautela 1.

3 Et est sciendum, quod si Iudex nō† attentis iustis causis per consanguineos renitētes allegatis, procederet ad interpositionē decreti in cōtractu mulieris, iuxta ea quae superius dicta sunt, poterunt cōsanguinei à tali decreti interpositione appellare, ut eleganter decidit Bal. in d. l. 1. C. q admi. col. pen. ad finem.

Sed nunquid consanguinei requisiti ex forma statuti, sint citandi, & Bald. d. l. 1. col.
4 pen. decidit quod non, † nisi statutum hoc expressè disponat, et sequitur Campeg. d. tract. de dote, q. 88. ultima parte; sed si sit dispositū expressè, tunc debent citari; & citati sunt expectandi, aliàs quod interim fieret, esset nullum, ità Bald. d. pen. col. & Campeg. d. parte, quaest. 92. & debet omnino forma dicti statuti de requisitione seu citatione praedicta disponentis seruari aliàs irritatur actus. Ang. consil. 143. Tria uidentur, licèt si statutum non loquatur de citatione, sed de praesentia, citatio non sufficiat, ut tradit Corn. in consilio 167. littera D. 2. vol umine.

Quid si in casu huius statuti exigentis consensum duorum, adest tantum unus consanguineus, an sufficiat? dicendum est quod sic, ut tenent Bald. Salic. & Alex. ac Paul. in d. l. 1. in prin. C. vnde vir, & vxor, Paul. de Cast. dicto §. si patri, & §. eo autem tempore, in fin. Abb. 4. not. & Felin. 3. in capit. quoties, de testib. Alex. & Ias. in l. Stichum qui meus erit, de leg. secundo Campeg. dicto 5. parte, quaestio. 98.

Sed quid si nulli extant, & non esse locum statuto, & sic liberè posse contrahere mulie-
5 rem, tenet† Bald. quem caeteri sequuntur, in l. turpia, §. 1. de leg. 1. & in consil. 488. 1. uol. Corn. dicto consilio 241. in 2. & 242. littera D. in 4. vol. & in d. l. 1. C. vnde uir, & uxor, Alexan. consilio 206. numero 11. 6. uol. Roman. d. consil. 36. ubi dicit, tutius esse Iudicis decretum adhibere, quod etiam dicit Bald. in d. cap. 1. de consuet. recti feudi. & Campeg. dicto tract. vlt. parte, quaest. 91. & idem Rom. & Corn. d. l. 1. C. vnde uir, & uxor, & Socin. Regula 261. Minor, 4. & 5. fallent. Ar no. Soliloq. 16. Quid autem, & uideтur sequi Marsil. dicto numero 92. & tenet etiam Bald. in dicta l. in coniunctione, secunda col. & Alcia. dicta l. transactionem, & Tiraquel. in Legibus connub. glos. 8. quaestio. 1. numero 6. & seqq.

Et praedictorum aliorum de Amadeis, in praesenti contractu interesse habentium.

SVMMARIA.

1 Consanguineus cuius praesentia, & consensus exigitur in contractu mulieris, contrahendo cum muliere ipsa, numquid possit consensum suum in facto proprio, & ad sui utilitatem praestare, latè hic examinatur.

2 Filius bona sua aduentitia consentiente patre potest vendere.

3 Maritus sine cuius consensu uxor testari nequit, institui potest in eodem testamento uxoris, cui consensum suum praestat ex statuti dispositione, Vide tamen sub nu. 9.

4 Pater sine cuius licentia ex statuti dispositione non potest filius contrahere, potest dare licentiam filio sibi renunciandi etiam si requireretur consensus expressus, uide sub nu. 8.

5 Consanguineus fideiubendo censetur mulieri consentire in casu statuti requirentis consensum ipsius consanguinei.

6 Pater et filius si simul obligentur in eodem instrumento censetur pater concedere licentiam filio, qui sine patris licentia ex dispositione statuti contrahere non poterat; vide sub nume. 8. & seqq.

Consentire, uel una cum eo se obligare paria sunt.

7 Pater potest consentire filio sibi mortis causa donanti, vide sub nu. 8. & seqq.

8 Consanguineus non potest secundum ueriorem crebriorem, & receptissimam opinionem consensum praestare mulieri secum contrahenti.

9 Pater filio se obligare uolenti ut eum à carceribus liberaret consentire non potest pro satisfactione statuti requirentis consensum patris in contractu filij.

10 Pater regulariter filio sibi causa mortis donanti consentire non potest.

Quod limitatur in duobus casibus.

GLOSSA XI.

AN Consanguineus cuius praesentia, uel consensus exigitur in contractu mulieris, contrahendo cum muliere ipsa, possit
1 consensum † suum in facto proprio, & ad sui vtilitatem praestare, est alta quaestio, in qua Doct. uaria scripserunt. Pro parte namque affirmatiua quod in suo contractu possit consentire, tenet Angelus in l. prima, §. fuit quaesitum, quem etiam ibi sequitur Imola, ff. ad Trebel. hoc etiam tenet Abbas, in capit.

pit. cum dilectus, 1. not. de consuet. Felin. in c. cũ nuncius, in fine, de testib. & sequtur Curt. iun. d. l. 1. nu. 10. C. vnde vir, et uxor, & idem Felin. in c. cum Bertoldus, nu. 11. de re iudic. & latè Marsil. in Sing. suo 447. Faciens, in princ. hoc idem tenet Crot. in repet. l. frater à fratre, nu. 37. ff. de condic. indeb. vbi tenet fi-
2 lium † posse bona sua aduentitia patri consen tienti vendere, ad idem est decis. Baldi in con sil. 6. Hæc est copia, 2. vol. ubi stante statuto, quod in testamento mulieris consanguinei exigatur consensus, potest consentire eis qui in eo est substitutus Hoc idem uidentur tene re Bald. Salic. & Corne. in d. l. 1. C. vnde uir,
3 & uxor, quod in casu statuti † quod sine con sensu uiri uxor testari non possit, maritus instituendus consentire possit, quod uidetur se qui Aret. allegat l. transactionem, in fi. C. de transact. Pro hoc etiam est decis. Abb. in c. cũ in ueteri, nu. 11. super prædicta glo. de elect. quod stante statuto, quod mulier sine consen su duorum consanguineorũ contrahere non possit, si mulier cum uno contrahit, sufficit consensus alterius, quia contrahens ipse quo que censetur consentire, cuius consensus sufficit, & hanc decisionem sequitur Alex. cons. 29. Præclarè, col. pen. lib. 3. Socin. consil. 80. nu. 16. 4. vol. Crot. d. l. frater à fratre, nu. 37. & Mars. d. Sing. 447. in fine. Facit etiam decis. Baldi in l. si quando, §. 1. C. de inoffic. test. quem sequitur Alex. d. consil. col. pen. quod
4 stante statuto, † quod filius non possit contra here sine licentia patris, potest pater dare licentiam filio renunciãdi sibi; Et nedum hoc procedit in consensu expresso, sed etiam in consensu tacito, quia contrahentes inuicem censentur consentire, l. Titius, ubi Ang. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. solu. & in terminis nostris, quod consanguineus contrahẽs, & se obligans una cum muliere censeatur consentire, tenet Socin. consil. 200. 3. col. 2. vol. & cons. 125. nu. 11. & seq. 4. uol. Probatur etiam ex tex. in l. Pomponius, §. 1. ff. eod.
5 tit. vbi Ang. expresè, tenens quod † consanguineus fideiubendo censeatur mulieri consentire in casu dicti statuti, quod etiam tenet Barb. in addit. ad Bald. in l. exceptione, C. de euict. & sequuntur Doct. in l. is qui, §. neque,
6 ff. de aquir. hered. Similiter, si statutum † exigit licentiam patris in contractu filij, si pater & filius simul obligantur in eo instrumento, censetur pater cõcedere licentiam filio. Bal. in l. fin. numero 5. C. ad Macedon. & in dicta l. is qui, §. neque, & ibi omnes sequuntur, per illum text. & sequitur Socin. dictis consilijs 200. & 125. & idem est, si consensus exigatur, secundum Salic. in d. l. fin. & Bald. in l. filiusfamil. in fi. ff. de his qui sunt sui, uel alie. iur. ubi dicit, quod paria sunt, con sentire, uel una cum eo se obligare; quod etiam sequuntur Doct. in dicto §. neque. Hoc idem etiam uidetur tenere Bald. in dicta l. ex ceptione, in fine, & expresè tenet in addit. ad Spec. tit. de Reo, col. fin. & sequitur Ias. in d. §. neque, ubi dicit, quod pater fideiubẽdo, censetur filio consentire. Et pro hoc facit, quod pater censetur consentire filio, si simul cum eo agat, ut Bart. tradit per illum text. in l. cum pater, §. libertis, ad finem, de leg. 2. sequitur Abb. d. ca. cum in ueteri, nu. 11. & So cin. qui dicit hanc esse communem opinionem dicto cons. 80. nu. 13. & cons. 125. num. 11. 4. vol. & Dec. consilio 455. nu. 8. Et idem procedere, extante statuto, si pater cum filio litigat, tenet Abb. dicto num. 11. Et prędicta conclusio, quod consanguineus censeatur consentire, quando una cum muliere in eodem instrumento contrahit, & se obligat, ut suprà, procedit etiam si non cum alio, sed cum ipsa muliere contrahit, ut tradit Ang. in dicto §. fiuit quæsitum, & in consilio 143. Tria uidentur. Abb. dicto capit. cum in ueteri, & alij cum sequentes, ut suprà, & uidetur sequi Campeg. in tract. de dote 5. parte,
7 q. 99. Et pro ista opinione facit, quod † pater potest consentire filio, sibi causa mortis donanti, ut tenent Angel. Raph. & Alex. latè examinans in dicto §. fuit quæsitum, in fine, & Alex. consilio 106. Quo ad præsens, 2. col. 1. vol. & in Apostil. magna ad Bart. in l. 1. ff. de author. tut. Paul. de Castr. & Fulgos. in l. senium, col. fina. C. qui testam. fac. poss. Rom. in consilio 515. In quæstione, quam ut ueriorem sequitur Crot. d. in d. l. frater à fratre, nume. 37.

8 Sed in contrarium † quod consanguineus stante dicto statuto non possit in suo contractu, & ad sui utilitatem consentire, uel consensum præstare, tenet Bart. in d. l. 1. ff. de auth. tut. post Dyn. & sequitur ibi Alex. in apost. magna, idem tenet Imola, dicẽs hanc esse communem, Raph. & Alex. in d. §. fuit quæsitum, Felin. c. edoceri, nu. 9. vers. omittitur suspectum, ad fin. de rescript. & in consensu patris in suo contractu præstito, stante dicto statuto, quod non valeat contractus, nec filius obligetur, tenet Paul. de Cast. consilio 465. Viso compromisso, in princ. 2. parte, Socin. cons. 23. nu. 15. 4. uol. ubi dicit hãc esse communem, hoc etiam in statuto prædicto tenet Arno. Soliloq. 17. sed quid, & in d. consil. Socin. allegat quamplures, qui in ca su dicti statuti, quod filius non obligetur fideiubendo pro patre consentiente, consuluerunt, & hoc etiam sequitur Corne. consilio 294. in primo volum. de dictis Consilijs

Socin.

Socin. & aliorum mētionem faciens; & hoc idem, quod consensus eius cum quo contrahitur in casu dicti statuti non sufficiat, tenet Corn. in cons. 254. 5. col. lib. 1. Et pro ista opinione est militās, & urgēs ratio: quia cx quo huiusmodi consensus exigitur ad reintegrandum personam mulieris, eiusque imbecillitatem supplendū vt dictum fuit suprà, in Clausula, Agens pro obseruatione, & est introductus pro forma, ut dictum fuit super verbo; & consensu, non sufficit quod contrahens cōsentiat, ut tradit Paul. de Castr. in d. l. senium, Alex. d. cons. 106. 2. col. & in d. apostil. Socin. cons. 87. 2. col. 1. vol. & d. cons. 23. num. 16. & Felin. d. c. edoceri, nu. 9. Quod amplia-
9 tur † procedere, etiam si filius obligaretur cū consensu patris, ut patrem à carceribus liberaret, vt videtur uelle Bald. in cons. 213. occurrit, 2. vol. Præterea, confirmatur dicta opinio: quia stante statuto in simili, quod mulier non possit testari sine consensu duorum propinquorum, non possunt consentire ipsi propinqui, si mulier ipsa eis hæreditatem relinquere velit, ut per Ang. in quæst. Mant. in §. Oeconomis, in Authen. de alic. & emphit. per Dec. post alios, dicens cōmunē, in cons. 612. ad fin. & Felin. d. cap. edoceri, d. nu. 9. & Dur. tract. de arte test. tit. 1. Caut. 2. nu. 4. & latè Ripa, d. §. fuit quęsitum, nu. 4. & seq. Et hanc opin. veriorem, & crebriorē semper existimaui, & eam semper sui sequutus, quę tanto magis procedit, cum in fortiori casu scilicet in donatione causa mortis, in qua consensus patris exigitur, non ex forma statuti, sed aut pro interesse & ratione preiudicij, aut ad reintegrandum personam filij, prout controuertunt Doctor. in l. 2. de leg. 1. & in locis suprà, & infrà in hac q. allegatis, cōis seu ma-
10 gis cōis sit opi. Doct. qđ † pater cōsentire nō possit filio sibi donanti, prout tenuit Bar. in l. frater à fratre, col. antepen. ver. tertio quæro nu. 51. Bald. in l. bonorū, C. qui admit. & cōs. 72. sol. matr. 4. vol. dicit esse commune licèt dicat contrariam ueriorem, et hanc defendit Socin. d. §. fuit quæsitū, in fine, & cons. 172. 2. col. Corn. cons. 139. 2. vol. & cons. 294. 1. vol. & hanc dicit communem Ruin. d. l. 2. col. 2. & 14. & Dec. latè cons. 279. & 245. & secundum hanc fuisse determinatum in Curia Delphinali refert Guido Pap. q. 223. Itē in causa, & hanc ēt dicit cōem, & eam sequitur Rub. cons. 46. nu. 5. & cons. 127. nu. 8. & sequent. vbi respondet ad fundamēta Ruini, in d. l. 2. dicens esse Chimeram. Hanc ēt communē esse attestatur Dur. d. tract. tit. 1. caut. 1. nu. 4. & eam tāquam communem sequitur Paris. cons. 97. col. fin. lib. 3. Quę tamen opin. cōis in hac specie limitat duobus modis pro-

cedere; primo, quando pater consensit palā, & bona fide, declarādo, prout suprà dictum fuit in Clausula, procuratoris, uers. & Marcus, ult. quęst. 3. col. scilicet, præsentibus consanguineis, vel amicis, uel præsente Iudice, quod vltimū est securius, ut infrà dicetur, ità limitat Bar. in d. l. frater à fratre, nu. 51. Alex. d. §. fuit quęsitum, in fine, & in d. Apost. magna, col. fin. circa med. & Socin. d. cons. 23. nu. 22. & d. cons. 80. nu. 17. in 4. vol. Et sequitur Felin. d. c. edoceri. Et ad hoc faciunt quæ in d. vlt. q. suprà dicta fuerunt de tutore sibi palā, & bona fide uendente; quod aūt dicitur de Iudice authorāte, est remedium tutius, ut Bald. tradit, in l. si furiosi, C. de nupt. & Cor. d. cons. 242. 4. vol. & Dur. d. Caut. 1. num. 4.

Secundò limitatur non procedere, quādo pater consensum generalem dederit filio donandi causa mortis, quia ex post facto potest ipsi patri donare, ut sequendo Bald. tenet Socin. d. cons. 112. 2. col. Cor. d. cons. 242. Dec. dictis cons. 245. & 279. Dur. d. Cautela 2. nu. 4. & Paris. d. consil. 97. ad finem, declarando tamen quod post dictum consensum illico non sequatur donatio, sed alio die, uel loco, quia aliàs censeretur pater consensisse, ut sibi donaret, ut per Dec. Dur. & Paris. locis pręal legatis; ex quibus patet, concludendum esse, tanto magis in casu isto consanguineum in contractu in quo interuenit ad sui fauorem consentire non posse, maximè, quia consensus huiusmodi exigitur pro forma, & authoritati æquiparatur, ut etiam dictum fuit suprà, uerb. & consensu, nec etiam uidetur uerum quod contrahens uel obligans se una cum muliere, seu pro ea fideiubens, censeatur consentire, ità quod statuto satis sit factum, ex quo expressus consensus non autem tacitus interuenire debet, prout in dicto uerbo, & consensu supra conclusum fuit, sed si ultra obligationem per eum factam, expressè consentiret etiam obligationi mulieris, tunc procedere possent decisiones supra in contrarium adductæ, quæ procedunt in casu, quod per dictum præstitum consensum consanguineo ipsi nihil acquiritur, si tamen acquireretur commodum filio consentientis, ualeret patris consensus, ut consuluit Paul. de Cast. consilio 419. Viso puncto, numero 2. parte secunda. Vnde, ut opiniones & amaritudines tolleret, & difficultatibus ac litibus occurreret, ac fraudes pelleret futuras, prouidit expressè statutum Ferrariæ antedictum, quod contrahens cum muliere, vel obligans se illi, cui mulier obligatur, consentire uel consensum præstare mulieri nequeat, sed alius proximior sit adhibendus, & in defectum Iudex, ut in ipso statuto.

Et Antonij de Marinis eius proximioris cognati, & attinentis ex materno latere.

SUMMARIA.

1 *Statuto exigente consensum duorum Agnatorum si eos habuerit, aliàs duorum cognatorum, si unus tantum extat agnatus, duo cognati non debent interuenire, sed ille solus agnatus, & vnus cognatus.*

2 *Statuto exigente matris, & consanguineorũ consensum, matre absẽte uel mortua loco ipsius Iudex unà cũ consanguineis consensũ præstabit.*

3 *Statuto requirente consanguineorum cõsensum si plures sint consanguinei in eodem gradu, & duo tantùm sufficiunt ex forma statuti, tunc duo ex illis pluribus adhiberi possunt ad libitum contrahentis licet al'ij electionem putauerint ad Iudicem spectare.*

4 *Consanguineorum si unus consentiat, & alius dissentiat rés defertur ad Iudicem, qui si uiderit illum iniustè dissentire, poterit compellere ad consentiendum, & uide hic.*

5 *Statutum exigens propinquorum consensum maritum uel affines non admittit.*
Maritus propinquorum appellatione non uenit, nec etiam consanguineorum.
Affines propinquorum appellatione non ueniunt, nec etiam consanguineorum.
Maritus, & affines coniunctorum appellatione significantur.
Affinium appellatione uenit maritus, & Vxor.
Maritus, et Affines ueniunt appellatione suorũ.
Maritus, & Affines ueniunt appellatione necessariorum.
Attinentium appellatione affines, & maritus continentur.
Limita tamen id non procedere si fieret mentio graduum, ut quia diceretur, quòd duo ex attinentibus usq; in quartum gradum.
Gentis, uel Generis appellatione an ueniant maritus, & affines remissiuè.

GLOSSA XII.

Sed pone quod statutum in mulieris cõtractu consensum duorum agnatorum exigat, si eos habuerit, aliàs duorum cognatorum, nũquid si vnus tantum extat agnatus, quasi deficiat conditio, duo cognati sint adhibendi? & 1 Bart. tenet, quod extans † agnatus, & vnus ex cognatis debeant præstare consensum, in l. Stichum qui meus erit, in fine, quem cæteri ibi sequuntur, ubi Ripa, nu. 36. & hoc etiam tenet Bald. in l. in coniunctione, C. de nupt. Abb. & Felin. 3. nota. in c. quoties, de testib. & Alcia. d. l. transactionem, pag. pen. & Pet. de Aneh. d. Repet. cap. 23. col. 1. vers. sed pone, quòd statutum, de quo per Tiraq. in tract. de legib. connub. vlt. l. glos. 8. nu. 52.

Quid si matris consensus exigitur, & consanguineorum, & mater vel est absens, vel 2 mortua, dicit Bald. d. l. † in coniunctione, loco matris Iudicem adhibendum, licèt inferius videatur etiam tenere contractum sine eo valere, si cõsanguinei adhibeantur; quod etiam tenet Anch. d. Repet. d. cap. 23. col. 1. vers. circa hoc in simili. Cautius tamen est, seruare primum dictum, per ea quæ suprà in uerbo, Dẽpta persona, quæst. fin. dicta fuere.

3 Quid si † consanguineorum quorum consensus exigitur plures sunt in eodẽ gradu, & tñ ex forma statuti duo sufficiũt, dicit Aret. in terminis nostris, in d. l. transactionẽ, ad fi. Iudicem idoneiores eligere, per text. in l. si plures, & ibi not. per Bart. ff. de accus. Ego tamen putarem etiam ualere contractũ, si duo consentiant, etiam quod Iudex aliter non eligat, quia sat dicitur satisfactum statuto, et ità vidi sępius practicari; fateor tamen, quod ad officium Iudicis pertinet, in casibus quibus eius authoritas ex statutorũ forma exigitur, perscrutari, quam magis, vnum quem alium mulier adhibet, ne mulier aduersus propria cõmoda laboret, vel decipiatur, & propterea decis. Aret. potest procedere in casu sequenti.

Sed quid si quidam consentiunt, quidã uerò dissentiũt, an magis dissentientibus, quàm 4 consentientibus stãdum † sit, Bald. examinat in d. l. 1. col. pen. in fin. C. qui admit. & cõcludit rem ad Iudicẽ esse deferendã, qui causas dissensus uel consensus discutiet; & idẽ sequitur Cãpeg. d. tract. de dote, parte ultima, q. 96. vbi se remittit ad notat per Modern. in l. 4. §. Cato, de verbor. oblig. sed Bald. melius hanc q. declarat, in d. l. 1. C. de nupt. loquens in contractu minoris, ubi dicit, quod Iudex videns quod contractus minoris est utilis, cogere debet illum dissentientem ad consentiẽdũ, & si ipse patiatur potius se excoriari q̃ cõsentiat, tunc Iudex supplere debet eius uices, & dicit bonũ esse, Iudicẽ interloquẽdo declarare illũ esse suspectũ, & qđ loco eius interponit decretum, qđ est summe not. in practica.

Sed nunquid mariti cõsensus exigitur, uel affiniũ, seu sufficiat statuto exigente cõsensũ propinquorũ, & cõcludendũ est quod nõ, quia non cõprehenditur maritus, nec affines aliq 5 sub dicto uocabulo, † & appellatione ipsa, l. 1. vbi hoc tenẽt in terminis Bar. Bald. & cõiter oẽs ibi, C. unde uir, & uxor. Bart. Ias. & alij, in aliàs allegata l. fin. C. de verb. signifi. Alex. & Cor. in l. cum alienam, C. de legat. Alciat. dicta l. transactionem, & Campeg. dicto tract. & parte, quæstio. 97. & Blancus, in tract.

in tract. de compromis. q. 1. num. 11. & idem procedit, si statutum loquitur per verbũ consanguineorũ, s'm Bart. Paul. & alios, d. l. 1. Et idem si per verbum proximorũ, d. l. cum alienã, vbi Salic. licèt idẽ tenuerit contra, in l. fi. §. cum aũt, C. de furt. sed primum dictum uerius est, & hoc approbant Corn. Ias. & Dec. d. l. 1. Alex. Ias. & Corn. d. l. cum alienam, secùs verò erit, si coniunctorum mentio fiat, nam tunc maritus, & affines admittentur ad consentiendũ, l. fi. §. cum aũt, vbi not. Salic. & alij, C. de furt. Alex. Corn. Ias. & Dec. d. l. 1. Alex. & Corn. d. l. cũ alienã, & Socin. cõs. 57. col. 3. Blãch. d. l. 1. q. nu. 12. licèt Ang. Ro. & Ias. hoc nõ procedere, nisi de lata sign. existiment, quod falsum est, & contra cõem opinionem supradictorũ, cum immò affines de propria significatione cõprehẽdãtur sub uocabulo cõiunctorũ, ut probatur ex dictis per Bart. & Ias. ipsiusmet, ac aliorũ, in l. 1. in fi. ff. in ius vocati ut eant, vbi dicunt coniunctos illos esse, qui inuiti non coguntur dicere testimoniũ, de quibus in l. lege Iulia, ff. de testib. & dicit glo. in l. si fẹmina, C. ad Turpil. q̃ suorũ appellatione uenit q̃ sunt usque ad septimũ gradum, quod de cõiunctis intelligit Ias. in dicta l. 1. in fine. Et idẽ est, si affiniũ mentio habeatur, quia licèt maritus, & uxor nõ sint affines, sed caput affinitatis, ut glos. not. in l. nõ facilè, §. affines, de grad. et in l. affinitates, C. comm. de success. tñ comprehenduntur in statuto, ut Bald. censuit in d. l. affinitatis, licèt loquatur in statuto de compromissis, & sequitur Paul. d. l. 1. C. vnde uir & vx. & Alex. ibi, & in terminis nostris Campeg. d. q. 97. Et idẽ est: quia uenit appellatione suorũ, ut Iac. Butr. tradit in l. maritus, C. de procurat. & Corn. d. l. 1. 3. col. et est glos. expressa, in d. l. si fẹmina, Et idem concludẽdũ est, si statutũ prẹsentiam uel consensũ necessariorum exigat, quia maritus, & affines cõprẹhendũtur. Ang. Raph. & Ias. in d. l. 1. ff. in ius uocati ut eant.

Sed quid si verbi attinentiũ mentio habeatur, nunquid maritus uel affines cõprehendãtur, & in terminis nostris non cõprehendi, tenuit Paul. in d. l. 1. C. vnde uir, & vxor, & in d. l. cũ alienã, & sequitur Ias. in d. l. 1. pro quo allegat glos. nam si, in l. amitæ, C. comm. de succes. Contra tñ tenẽt Ang. Alex. & Corn. d. l. 1. Quorum opin. verior uidetur, & probatur ex dictis per Bald. in c. in litteris, 1. col. de test. vbi dicit, quod attinentes dicuntur, q̃ possunt accusare tamquam prosequẽtes suorum iniuriam, ut l. 1. in fine, ff. de postul. & d. l. si fẹmina, C. ad Turpil. & sequitur Barbat. in Repet. l. cũ acutissimi, cap. 14. col. 2. C. de fideicom. & videtur sequi Cur. iun. d. l. 1. nu. 8. Et ẹquipollet uerbum hoc, uerbo coniunctorum, de quo suprà dictum est, ut Paris. trã dit. cons. 23. nu. 17. Et seq. & cons. 49. nu. 10. & 11. 2. uol. & propterea cõcludendum est, quod maritus, & affines comprẹhendantur sub hoc uocabulo; quod etiã uidetur uoluisse Ang. in aliàs allegato §. Oeconomis, in Authen. de alien. & emphit. in fine, ibi, per genus, uel per nuptias attinet.

Limita tñ nõ procedere, si in statuto fieret mentio gradus, ut quia statutũ diceret, quòd duo ex attinentibus usque in quartũ gradũ, debeant consentire, tunc enim non uenirent affines, nec cõprẹhenderẽtur, quia propriè loquendo, inter affines nõ sunt gradus l. non facilè, §. gradus, ff. de grad. & propterea nõ est uerisimile, qđ statutũ uelit comprẹhendi affines, ità not. Campeg. declarat. d. 5. p. q. 104.

Quid autem si statutum loquitur per uerbum gentis, uel generis, uidendus est Campeg. d. parte, quæst. 105. & aliquid per Alciat. in l. sæpe, ff. de uerb. signific.

Amborum ciuium Ferrariæ, & habitatorum in contrata Sancti Stephani.

GLOSSA XIII.

Ad hoc dicendum est, ut dictum fuit suprà, latè in Clausula, Testium, uerb. præsentibus, & in capitulo contrahentium, ubi plures quæstiones fuerunt decisæ.

Maiorum annis vigintiquinque.

SVMMARIA.

1 Consanguinei consensum praestare debentes ex forma statuti, nisi expressè per statutum dicatur, non debent necessario esse minores uiginti quinq; annis, sed sufficit quòd sint adulti, discreti, & consilij capaces.

Cõsanguineis deficiẽtibus, uel ijs ad quos spectabat cõsensum praestare, Iudex poterit supplere.

GLOSSA XIIII.

Circumscripto statuto prædicto expressè disponente cõsanguineos, qui ad consensum præstandum 1 adhibendi † sunt, debere esse ẹtatis perfectæ, & sic maiores annis 25. non est necesse in casu aliorum statutorum non ita specificorum huiusmodi consaguineos esse talis ætatis, sed sufficit, quod sint adulti, modo discreti, & consilij capaces sint, secùs uerò, si pupilli sint, qui etiam sine tutoris authoritate præsentes dici nequeunt, ità Baldus decidit, in dicta l. in coniun-

ctione,in fine, C. de nupt. & in d.l. 1. ad fi. C. qui admit. vbi melius declarat, & rationem reddit, quod propter locum consilium impuberes reijciuntur, adulti verò admittuntur, quia sunt redacti ad instar testium, l.3.§.l. Iulia, ff. de test. sequitur Anchar. d. Repet. d. ca. 23. in fine vers. postremo, & ita debet intelligi quod dicit Paul. de Cast. in d.l. si cum dotem, §. si patri, ff. sol. matr. qui indistinctè dicit, minores repellendos, & Aret. similiter in distinctè loquens, in d.l. transactionē, & hāc Baldi distinctionem sequitur Alciat. d.l. transactionem; & quod pupilli non admittantur, tenet etiam Ang. in l. fi. C. de verb. sign. Aret. l. cū heres, in princ. ff. de acquir. hered. Alex. cons. 60. Visa facti, col. 1.2. vol. & in l. si tertius, in vlt. apost. ad Bart. ff. de aqua plu. arcenda, & Campeg. dicto tract. et parte, q. 95. vbi dicit, loco pupillorum subogari debere alios consanguineos remotiores, quod tenet Aretin. d.l. cum heres, in princ. Ad quod faciunt ea, quæ in simili in casu recusationis consanguineorum dicta fuere suprà, in uerbo, dempta, uers. declara. Ad hoc facit quod not. Bar. in d.l. si tertius, quod pupillus, vel furiosus non dicitur vicinus proximus, propter ætatem, vel morbum, ex quo nō est habilis ad testificandum, & quod dictum est de pupillo, idem est dicendum de furioso, vt per Cāpeg. d. q. 95. §. Et notandū est, quod in casu quod non extarent surrogandi, debet Iudex supplere consensum huius furiosi, ut in simili dicit Bald. in l. si furiosi, C. de nup. quod si consensus patris in contractu filij exigitur, & pater furore laboret, adhibendus est Iudex; & hoc est generale in omnibus inhabilibus, ut dicetur super verbo, sequenti, licèt aliter loquatur idem Bald. in d. l. cum hæres, in princ. de acquir. hæredit. quem sequitur ibi Aretin. 1. col. sed videbimus infrà.

Bonæ vitæ, discretionis, opinionis, & famæ.

SVMMARIA.

1. *Consanguineus fœnerator non potest consanguineæ contrahere uolenti consensum præstare, quando statutum exigit consensum consanguineorum bona vita, discretionis, & fama. Declara tamen ut hic.*
2. *Bannitus consanguineus non admittitur ad consentiendum mulieri contrahere volenti secundum formam statuti. Quod uenit intelligendum ut hic per Auctorem. Consanguineus furiosus non impedit quin mulier absq; eius consensu libere contrahere possit, tutius tamen est subrogare alios, si extant, vel decretum Iudicis adhibere.*

GLOSSA XV.

Ista verba in statuto apposita multum operantur: nam si fœnerator consanguineus adhibeatur ad cōsentiendum in cōtractu mulieris, 1 instrumentum † redditur nullum, secundum Bald. Salic. & Paul. de cast. in l. improbum, C. in quibus caus. infam. irrog. vbi dicunt, talem non esse bonæ famæ, nec conditionis, licèt ibi Iac. But. videatur tenuisse contrarium. intelligens dictum statutum, quod sit bonæ opinionis, & famæ, idest, quod sit homo discretus, & cautus, & quod non sit dilapidator, nec dissipator bonorum suorum, & cum eo videtur tenere Alb. in prima parte statut. quæst. vlt. secùs autem erit si dicta verba non sint apposita, vt sentiunt Bald. & alij ibi, sed prædictam opinionē Bal. & sequacium, declarat Campeg. d. tract. de dote, d. 5. parte, q. 110. procedere in fœneratore, seu vsurario manifesto, secùs in occulto, qui non efficitur infamis, nisi lata sententia.

Et idem dicendum est in Bannito, qui stante dicto statuto, non admittitur ad consen-2 tiendum, ut in facto consuluit Bald. † in consilio 54. Statuto terræ Nursiæ, 5. vol. pro quo facit, quia Bannitus ex causa famosa, etiam per contumaciam, censetur infamis, ut latè declarat Nellus, in tract. Bannitor. prima parte, secundi temporis, quæstio. 49. secùs tamen esset, si consanguinei exigerentur absque alia mentione bonæ opinionis, vel famę, quia tunc etiam bannitus deberet consentire, & posset præstare consensum per procuratorem, nuncium, vel Epistolam, ut per Bald. d. cons. in fine, quę duo ultima dicta, non uidentur procedere, quia etiam quod dictum statutum specificum non extaret, tamen quia bannitus est absens, arg. sumpto à communiter accidentibus, ca. 1. de cler. non resid. cum similibus, non videtur opus esse consensu ipsius absentis, per ea quæ suprà conclusa fuere, verbo dempta persona. Similiter, quod possit interponi consensus per procuratorem, nuncium, uel Epistolam, non videtur verum, per ea quæ in contrarium adducta fuere, super verbo, & consensu; Verius igitur videtur concludendum, tali casu, uel alium proximiorem ulteriori gradu surrogandum, ut super verb. Dempta persona, dictum fuit, uel Iudicis decretum, & authoritatem adhibendam, quæ debet adhiberi, quando consanguinei quorū consensus exigitur sunt inhabiles, ut in furioso, Bal. tradit. in allegata l. si furiosi, C. de nupt. quo casu alium surrogandum tenet Campeg. allegata quæstio. 95. Et in alijs inhabilibus Iudicem supplere,

plere esse tutius dicit Roman.in l. si quis mihi bona, §.pater filio, ff. de acquit.hæred.quē sequitur Corn.d.l.1.2.col. C. Vnde vir, & uxor,& in dictis consilijs 241.in 2.& 242.in 4.vol.Socin.d.Reg.261.5.& 6. fallet. Aret. in d.l.transactionem,vbi clarius Alciat.ante finē, & Duran. dicto tract.de arte testan.tit. 1.Cautela 2.nu.5.& hoc verius, & tutius vr̄ quam id quod tenent Bald. & Aretin. in d.l. cum hæres,in princ. vbi dicunt, quod furiosus non habetur in consideratione, & potest liberè mulier contrahere: nam melius est surrogare alios si extant, aliàs decretum adhibere,per prędicta, quod ad officium Iudicis videtur pertinere, sicut non adhibere suspectos, qui magis propria, quàm mulieris commoda quærant, vt Bald.tradit in d.l.viduæ, in fine, C.de Nupt.& in c.1.2.col. de consuet.recti feudi,& tradit Felin.in allegato c. edoceri, sub num. 9. de rescript. & Alciat. d.l.transactionem.

Præsentium & suum consensum præstantium & interponentium.

SVMMARIA.

1 *Consanguinei adsentientes ex forma statuti muliteri alienanti res in quibus ipsi prætendunt habere aliqua Iura, debent protestari, quod reseruentur sibi sua iura, alioquin per talem consensum sibi præiudicarent.*

GLOSSA XVI.

Sed quid si huiusmodi consanguinei,uel propinqui prętendant Iura aliqua habere in huiusmodi bonis,quæ vendere †intēdit mulier, 1 nunquid per suum consensum aliquod præiudicium sibi parare possint? & non videtur sine dubio,l.si debitor, §. si in venditione,ff. quib.mod.pign.vel hypoth.solu. & in simili habetur per Bart.in materia consentientis testamento alicuius, in l. cum quis decedens, in princ.ff.de leg.3.& propterea tutius est adhibere remedium quod docet Iureconsultus d.§.si in venditione,scilicet, quod reseruenē iura sua propter protestationem, cum cōsensus præstatur,& tradit Soc.consl.46. nu.184. vol.Neguf.tract.de pignor.& hypoth.6.parte,3.membro,nu.37. & Decius & moder.in l.creditor,ff.de reg.iur.& proprius ad casum nostrum quando consanguineus cuius consensus ex forma statuti in testamento mulieris exigitur,consensit mulieri ipsi testanti,ne iuribus suis, si quæ habet in bonis mulieris, præiudicium afferat,quod debeat protestari, se consentire citrà aliquod præiudicium sui iuris quæsiti,vel quærendi, docet Durant.d. Cautela 2.nu.6.& vide Crauet.in quæst.super statuto de indem.mulier.num.38. & Io. Steph.Lamberteng. in tractatu de contractibus eorum,&c. in glos. 10.quæst.14. per tot. numero 31.

Loco patris, filiorum, fratrum, & aliorum proximiorum attinentium.

SVMMARIA.

1 *Statuto exigente duorum consanguineorum consensum, si quatuor vel plures sunt adhibiti, non per hoc vitiatur actus, quidquid aliqui senserint.*

2 *Statutum vnum non tollit dispositionem alterius circa solemnitates.*

Mulier minor si extet statutum de mulierum contractibus loquens, & aliud de minorum pariter contractibus, debet vtrumque seruare.

GLOSSA XVII.

Sed pone quod statutum exigit cō tractum mulieris fieri cum consensu duorum cōsanguineorum, & fuerunt adhibiti quatuor, vel 1 plures, †numquid valeat contractus?& videtur dicendum quod non;quia omissio modi, & formæ viciat dispositionem, l.qui Romę, §.Flauius, ff.de verb.oblig.c.Pisanis, de restit.spoliat.c.cum dilecta,de rescript.& c.super Abbatia, de offic. delegati Contrarium in proprijs terminis decidit Anchar. in Repetit.d.cap.Canonum statuta,cap.23.2.col. versic.quid dices, si in aliquo actu, vbi dicit ità fuisse consultum, quia ampliatio numeri non uiciat, l. hæredes palam, in princ. de testamen. & l. cum tabulæ, de bon. possess. secundum tabul. & quia in maiori numero inest minor, l. prima, §. si stipulanti, ff.de verborum obligatio. & quia numerus ampliatus non diuersificat formam, l. non sunt liberi, ff. de stat. homin. & ibi allegat alia iura.

Pone etiam, quod statutum det formam contractui mulieris, numquid tale statutum cēseatur tollere solemnitatem introductam, vel ex forma alterius statuti, vel ex dispositione iuris cōmunis,vt exempli gratia:extat statutum Ferrariæ, sub Rubrica, de contractibus minorum, numquid statutum de quo suprà, de indemnitatibus mulierum, ipsum tollat, ita, ut mulier minor contrahens,seruando hoc,non etiā illud, uel non seruando

solemnitates iure communi introductas, faciat actum validum? & in utroque membro concluditur, contractum non valere: quia 2 unum † statutum non tollit dispositionem alterius, circa solemnitates: de primo est decis. Decij, in consilio 110. col. 1. de secundo est decis. Pauli de Cast. quam sequitur etiam Dec. dicto consi. & in consil. 274. incipiendo à secundo, 1. & 2. col. & Paris. consi. 89. nu. 63. in primo volumine.

Ex forma dicti statuti requisitorum.

S V M M A R I A.

1 Forma non est aliud nisi ordinata series, rem ad substantiam deducens.
Statutum pro forma censetur introductum quoties statutum ipsum ipso iure annullat actum.

GLOSSA XVIII.

Forma non est aliud nisi ordinata series, rem ad substantiam deducens, ut Bald. tradit, in c. 1. † de no-ua. for. fidelit. Cætera autem ad formæ materiam pertinentia, missa faciam, cum omnia cumulata habeãtur in pluribus locis, & maximè per Felin. in c. cum dilecta, de Rescript. & est amplissimus tractatus Bruni super hac materia, sed illud tantum ad materiam nostram faciens dicam, quod statutũ de quo uerba habemus, censetur introductum pro forma, quoties statutum ipsum ipso iure annullat actum, si aliter fiat, Bal. in l. 1. ff. de lib. & posth. & in terminis Dec. abbas allegato consi. 279. in princ. & consi. 612.

Quibus ipsa domina carere dixit in ciuitate, & districtu Ferrariæ.

S V M M A R I A.

1 Consanguineos qui adhibiti sunt in Instrumento mulieris, propter dispositionem statuti, proximiores fuisse creduntur, nisi cõtrariũ probetur.
Mariti negligentia quod non adhibuerit medicum in infirmitate uxoris ad hoc ut probetur, debet articulari, & probari qđ aderat copia medici.
Pro Instrumẽto militat p̃sumptio solemnitatis.
Sine Coniunctis nemo natus præsumitur.
2 Contractus factus contra formam statuti a muliere nullam parit obligationem ciuilem, uel naturalem.
3 Fideiussor accedens pro muliere in contractu contra formam statuti celebrato secundum ueriorem opinionem non obligatur, & ratio.
Fideiussor non obligatur quoties lex resistit obligationi.
Fideiussor non obligatur quoties principalis non est obligatus ciuiliter uel naturaliter.
Fideiussor in plus nec in duriorem causam teneri uel obligari potest, quàm principalis.
Fideiussor super contractu nullo, iniquo, uel doloso non tenetur.
4 Fideiussor accedens pro muliere in contractu contrà formam statuti celebrato obligatur quã do principaliter, & in solidum, unà cum muliere uendidit, & se obligauit, licet mulier ipsa non obligetur.
Fideiussor mulieris contrà formam statuti contrahentis & sic inualidè, si iurauit, obligatur, licet principalis non obligetur.
Contrarium tamen uoluit Alciatus.
5 Mulier contrahens sine solemnitate statutaria, accedente tamen iuramento, numquid ualidè contrahere dicatur; uide hic uarias opiniones.
Contrahens contrà legem peccat.
6 Statuto disponente contractum non ualere etiã iuramento accedente, si solemnitas per ipsum statutum proposita non seruetur, iuramentum præsumitur metu uel dolo extortum.
Contrariam tamen opinionem alij sunt amplexati.
Iuramentum ità demum dolo, & metu extortum præsumitur, stante statuto quod contractus non ualeat non seruatis solẽnitatibus, etiam accedente iuramento, si sit uerisimilis præsumptio doli, metus, uel simulationis.
Statutum potest audientiam denegare, & denegans audientiam non tollit quidem obligationem, sed ab agendo excludit.
7 Mulier per procuratorem cõtrahens tenetur ẽt secundũ solemnitates statutarias cõtrahere, alioquin nullus erit contractus, secundum ueriorem, et communiorem sententiã.
8 Mulier cõstituit procuratorẽ solẽniter, & ità seruato statuto, nũquid postea in cõtractu p procuratorem celebrando debeant ẽt solemnitates adhiberi, sũt opiniones de qbus hic.
9 Quemadmodum ẽt in contractu minoris.
10 Procuratore cum solemnitatibus necessarijs ad uendendas res Ecclesiasticas constituto non sunt adhibenda alia solemnitates in contractu per procuratorem gerendo.
11 Mulier procuratorio nomine cõtrahens non tenetur seruare solemnitates statutarias, mulieribus regulariter præscriptas.
12 Mulier tutrix tutorio nomine cõtrahens non tenetur seruare solemnitates statutarias.
13 Minor procuratorio nomine cõtrahens, rectè contrahit, ẽt non adhibitis solemnitatibus.
14 Hermafroditus numquid possit contrahere libere absque eo quod seruet solemnitates à statuto mulieribus præscriptas.

Mulier

Mulier quæ non potest contrahere uel obligari sine consensu consanguineorum iuxta formam statuti, non poterit etiam donare causa mortis.

Hermafroditus non consideratur à lege tãquam homo mixtus, sed tamquam homo vel fœmina secundum quod magis in vno sexu præualet, quàm in alio.

15 *Sorores tertij ordinis Sancti Francisci numquid contrahere possint sine solemnitatibus statutarijs.*

Sorores tertij ordinis an sint laicæ an religiosæ personæ.

16 *Soror in monasterio existens adhuc tamen non professa tenetur seruare solẽnitates à statuto præscriptas.*

17 *Statutum prohibens mulierem contrahere sine quibusdam solẽnitatibus, numquid habeat locum extrà territorium statuentium, vide hic articulum latè discussum, & suis declarationibus exornatum.*

Forenses tenentur seruare statuta loci contractus.

Durantis doctrina in tract. de art. test. tit. 1. caut. 2. nu. 5. reprobatur.

18 *Mulier contrahens sine debitis solemnitatibus cum Ecclesia siue pio loco, obligatur.*

Idem etiam si contraheret cum clerico.

19 *Statutum quòd Mulier non possit contrahere, sine certis solẽnitatibus, numquid habeat locum in contractu dotis, variæ sunt opiniones de qui bus hic latè.*

20 *Distingue tamen ut per Auctorem.*

21 *Mulier quæ prohibetur contrahere sine certis solemnitatibus, non poterit etiam sine illis donare causa mortis.*

22 *Mulier poterit testari sine solemnitatibus, licet sit prohibita contrahere.*

Statutum quod mulier non possit sine consensu viri testari, valet, nisi sit factum in odium particularis personæ.

23 *Mulier prohibita testari sine solemnitate poterit tamen sine solemnitate testamentum à se solemniter factum cancellare.*

24 *Mulier prohibita contrahere sine solemnitate numquid possit adire hæreditatem, vide hic Auctorem distinguentem, & limitantem.*

25 *Filia numquid possit cum patre contrahere, non adhibitis debitis solemnitatibus.*

26 *Mulier cui fuit facta donatio, quam non acceptauerat, numquid possit tali donationi nondum ratificatæ, & acquisitæ sine solemnitatibus statutarijs renunttiare.*

27 *Mulier easdem solemnitates statutarias debet seruare in distractu quas in contractu seruare debet.*

28 *Mulier ratificans debet adhibere solemnitates à statuto requisitas.*

29 *Mulier prohibita alienare sine solemnitatibus, non potest pariter sine solemnitatibus alienationi consentire.*

30 *Mulier prohibita cõtrahere sine solemnitatibus non solum intelligitur quò ad contractus, ultrò citroq; obligatorios, sed etiam quo ad omnẽ conuentionem.*

31 *Mulier prohibita alienare sine solemnitate poterit tamen consentiente testatore, qui eam instituit bona sibi relicta sine dicta solemnitate alij promittere, & obligare.*

32 *Mulier sine solemnitate potest procuratorem ad iudicia constituere.*

33 *Muliere alienante rem emphiteuticam sine solemnitate irrequisito Domino, res non incidit in commissum.*

34 *Mulier prohibita contrahere sine certa solemnitate numquid sine dicta solemnitate possit debitorem liberare, vel pactum de non petendo facere.*

35 *Mulier prohibita contrahere sine solemnitate non poterit etiam compromittere.*

36 *Mulieris confessio de recepta pecunia quantitate facta in Instrumento venditoris fundi, non seruata debita statuti solemnitate valet.*

Limita tamen vt hic in fine.

37 *Mulier vendens obseruatis statuti solemnitatibus non transfert possessionem.*

38 *Filia potest se sine solemnitatibus statutarijs immiscere hæreditati patris vel aui, non obstante statuto, nisi expresè talis immixtio per ipsum statutum prohibeatur.*

39 *Mulier potest contrahere matrimonium sine solemnitatibus à statuto in Mulieris contractu requisitis.*

Statutum quòd mulier non possit se sine solemnitatibus obligare, non habet locum in delicto uel quasi, mulieris.

40 *Mulieris contractus non seruata statuti forma factus si est ipsi vtilis valebit, quidquid dixerit Bart.*

Mulier non potest pro parte contractum acceptare, & pro parte respuere.

41 *Mulier non potest renuntiare statuto prohibenti mulierem obligari sine quibusdam solemnitatibus.*

Iuri pro forma introducto renuntiari non potest.

42 *Consensus consanguineorum à statuto requisitus, in contractu mulieris, numquid præsumatur interuenisse ex temporis diuturnitate, variæ sunt opiniones.*

Solemnitates à statuto requisitæ numquid præsumantur interuenisse, stante temporis diuturnitate.

Licèt

GLOSSA XIX.

LIcèt in Instrumento dicatur istam Dominam contrahentē, nullos proximiores habere, tñ Instrumentū hoc nō probat, vel aliqd facit, si ueritas sit in cōtrarium, per ea quæ in hac materia tradit Corn. in conf. 167. col. 2. lib. 2. quod si in Instrumento fuit scriptū propinquos esse proximiores cōsanguineos, ex agnationis genere, & sint ex cognatis, ēt qđ Iudex decretum interponat, & proximiorū defectum suppleat, contractus redditur nullus, & se fundanti in statuto nō obseruato, et sic dicenti contractum nullum, incūbit onus probandi mulierem conrrahentē hr̄e, uel habuisse tpe contractus cōsanguineos habiles, 1 aliàs obtinere † nō potest, ut sequēdo Paul. de Cast. cōs. 124. In causa quę uertit, 2. col. 1. parte, tradit Cor. in d. l. 1. 2. col. C. vnde vir, & uxor, & in dictis cōs. 241. col. 3. in 2. & 131. 2. col. eod. uol. 4. & 242. in 4. uol. qđ ēt tenet Alex. in addit. ad Bar. in d. l. si tertius, in prin. de aqua plu. arcenda, & Felin. in c. super his, n. 17. 2. col. de accus. licèt idē Felin. in c. in pñsētia, nu. 11. de probat. teneat nō esse opus ꝑbare habilitatē, et sequitur Cur. iun. in d. l. 1. nu. 10. C. unde uir, & uxor, et sequit̄ Crauet. primā opinionem cōs. 80. nu. 14. & Cor. cōs. 316. col. 6. n. 33. 1. uol. & Rol. a Vall. in trac. quæstio. super statuto de lucro dot. quęst. 64. nu. 19. Plot. in l. si qñ, nu. 354. C. unde ui. & Brogni. in tract. de tut. & curat. nu. 131. Pro quo faciūt quę tradit Bar. in d. l. ab hostibus, §. si uir, quē alij ibi sequūtur, sol. matr. & in l. si seruū Stichū, in princ. de uerb. oblig. qđ ad probandū negligentiā mariti, quod nō adhibuerit medicū in infirmitate uxoris, oportet articulare, & probare, qđ aderat copia Medici in loco illo, & hoc uerū vr̄, maximè, quia pro Instrumento militat pręsumptio solēnitatis, ultrà præsumptionem ueritatis, ut ꝑ Alciat. latè, & ibi in addit. latissimè post allegatos ibi, in tract. præsumptionū, Regula 3. pręsumptione 13. nu. 9. Et propterea nō vr̄ uerū qđ dicit Câpeg. in d. suo tractatu d. 5. parte, q. 102. vbi dicit, uideri cōem esse cōclusionē, quod nemo præsumitur natus sine coniunctis, & sic videtur tenere, quod immò mulieri incumbat onus probādi; quod nō uidetur procedere, per prædicta, & fortè etiam ipse est corruptus, quia ll. per eū allegatæ, probāt cōtrarium, sed tñ Tiraquel. plures allegans, tenet cōtrariā sententiā, quod pręsumatur præsens si ibi habet domiciliū uel habitationē, in tract. de legibus Cōnubial. gl 8. nu. 29. & 30. ubi videto, & Rom. Cagnol. in l. 3. §. ubi dat, nu. 186. & sequēt. ff. de duob. reis, de quo ꝑ Ioā. Steph a. Lāberteg. in tractatu de contract. eorū qbus vel à iure cōi vel a statuto sine certa solēnitate cōtrahere permis. nō est, in glos. 9. per tot. & in glos. 12. 1. & 2. quæst.

Sed quia materia huius statuti est practicabilis, & sæpè in facto accidit, aliqua quęstio in ea statui plura non inutilia, & scitu nō indigna hic tractare, et discutere, ꝑ quęstiones.

Quæro igitur primo, nūquid ex contractu facto contra formā huius statuti, oriatur obligatio mulieris, ciuilis, vel naturalis? Et in hoc rn̄det Bart. in l. cū lex, 2. col. versi. sed iuxta prædicta, 2 † nu. 6. ff. de fideiuss. quod ex quo statutum resistit contractui, & obligationi, nulla oritur ciuilis, nec naturalis obligatio, & idē tenet in l. 1. col. pē. nu. 8. de nouat. & sequuntur Bald. & Paul. de Cast. in d. l. cū lex, & Bald. in l. non dubium, col. fin. pen. quæst. C. de legib. & in terminis, licèt in contractu minoris, in quo consensus cōsanguineorum ex forma statuti exigitur, tenet ēt Bart. & ipsum sequuntur Paul. de Cast. Alex. Socin. & Ias. ibi, in l. si nō sortem, in princ. ff. de cond. indeb. & hoc idem tenet Castr. in cōs. 124. In causa 1. vol. nu. 1. Roman. cōsi. 437. In casu proposito, 1. dub. hanc ēt doctrinam Bart. quod lex resistens actui, impediat naturalem obligationem, sequitur Crot. in l. 1. §. si quis ita, 1. lectura, nu. 3. & idem in 2. lectura, nu. 2. ff. de verb. oblig. & Cagnol. in l. cum amplius, §. is natura debet, nu. 3. de reg. iur. & Guid. Pap. cousi. 238.

Secūdo quæro, nūquid fideiussor accedēs pro muliere in tali contractu cōtra formā statuti 3 celebrato, obligetur? & vr̄ † cōcludendū quod nō, quia quoties lex resistit obligationi fideiussor nō obligat̄, d. l. cū lex, ubi Bart. col. fi. & quando principalis non est obligatus ciuiliter, uel naturaliter, ut in casu hoc, fideiussor quoq. obligari nō pōt, l. si seruus, in prin. ff. si q s caut. et melius l. 4. §. si vxor, ff. de don. inter uir. & uxor. hoc idem hr̄ in l. is cui, ff. de uer. oblig. & in l. 1. §. si quis ita, ubi not. Paul. Aret. & Crot. 1. lectura, nu. 5. ff. eod. unde, cū in casu huius statuti mulier principalis nō obligetur ciuiliter, nec naturaliter, nec etiā officio Iudicis teneatur, ut per Doct. in d. §. si q s ita, & in d. l. is cui bonis, sequitur, quod fideiussor accedere non potest, & si accedit, non obligatur, per prædicta, & ita sentit Rom. in casu huius statuti, in d. cons. 437. 1. col. Et ita in terminis nostris quod non ualeat obligatio fideiussoris, nec datio pignoris, tenet Ias. in d. l. si non sortem, in principio.

Confirmatur, quia fideiussor nō pōt teneri in plus, uel accipi in duriorem causam quam teneatur principalis l. Græce. §. illud ff. de fid. iuss. §. fideiussores Insti. eod. cum ibi not. & Marsi. latè in Rubrica de fideiuss. nu. 291.

Facit quod cōsulendo trad. Anchar. Cōs. 330. Visis facti narratione, 5. col. qđ fideius. sor super contractu nullo vel iniquo, seu doloso non tenetur, quia principali sublata tollitur accessoria, & remanet sine causa. & seq tur Socin. in cons. 273. 2. col. in 2. & cons. 22. in fine lib. 4. & Ruin. cons. 135. 1. vol. refert dictum cōsilium, & sequitur maximè nu. 12.

In contrarium tamen in terminis est decisio Alex. in addit. ad Bart. in l. Marcellus, ff. de fideius. in 1. addit. vbi allegat Bal. idem tenentem, in l. 1. ff. eod. qui hoc non dicit in libro meo, & allegat etiam Cyn. in l. dominū, C. quod cum eo, quem etiam non vidi, & hanc decisionem sequitur Marsil. in Rub. de fideiuss. num. 292. & hoc videtur etiam tenere Corn. in cons. 249. 4. col. libro 3. & cons. 221. 4. vol. vr̄ idem sentire, & tenet expressè Paris. in cons. 16. nu. 110. & sequen. 2. vol. & in simili statuto loquente de minore contrahente sine tali solēnitate, tenet Paul. de Cast. cons. 433. nu. 3. 1. par. & videtur etiam tenere Alex. in cons. 64. Viso themate, 4. volum.

Sed ego pp huiusmodi authoritates non recederem à prima opinione quæ mediocribus nititur rationibus, & quam etiam tenet Abb. in simili, in c. cum cōtingat, 1. col. de iureiur. ubi tenet fideiussorem mulieris vendētis rem dotalē, cui uenditioni lex resistit, non obligari, ut ibi per eum; eam tamen declaro non procedere duobus casibus, primo quando † quis principaliter & in solidum una cū muliere uenderet, uel obligaretur, quia illo casu iura de fideiussoribus loquentia, sibi locū non uendicant, ut tradit Dec. cons. 7. num. 6. quod allegat Paris. d. cons. 16. nu. 113. & tali casu loquitur etiam Paul. de Cast. d. cons. & opinio Paris. d. suo cons. quo casu potest procedere. Secundo, quando interuenit iuramētum huiusmodi fideiussoris, nam tūc obligatur, & quod principalis non obligaretur ut tradit Corn. cons. 214. col. 3. 2. uol. Bauer. in tract. de uirtu. iuram. in princ. Nam iuramētum huiusmodi facit ut in plus quàm principalis teneatur, quia si nō obligatur ut fideiussor, censetur obligari ut principalis, ut tradit Bar. in l. si quis pro eo, in princip. col. fi. ff. de fideiuss. Socin. Reg. 146. Fideiussor in duriorem, 1. fallent. sequitur Mars. allegans alios plures, in d. Rubr. d. nu. 291. & Io. de Amic. consil. 34. ad finem. & hoc idem etiam tenet Alciat. in repet. capit. cum contingat, num. 169. de iureiuran. de quo etiam dicemus infra, licèt idem Alciat. inferius numero 173. uideatur tenere aliam opin. quàm comprobat: quod scilicet, qui in duriorem causam fideiubet, non amittit beneficium excussionis, etiam quod censeatur principalis, propter iuramentum: quod est notandum, licèt non faciat ad casum hunc, ex quo mulier non potest in aliquo teneri.

Tertio quæro, nunquid iuramentum ualidet contractum mulieris sine solemnitate statutaria † contrahentis? in qua Bart. in l. si quis pro eo, col. pen. uers. quinto q̄ro, nu. 11. ff. de fideiuss. & in Auth. Sacra puberum, col. pen. nu. 15. C. si aduers. uend. distinguēdo tradit, quod, aut statutum prohibet personam contrahere, uel impersonaliter loquitur, ut quia primo casu dicit, nullus cōtrahat cum muliere, uel mulier nō contrahat cū aliquo sine ta li solemnitate; Vel secundo casu, non ualeat contractus mulieris: primo casu, quia contrahens contra legem peccat, iuramētum non confirmat cōtractum peccati nutritiuum, secundo uerò casu confirmat: & hāc doctrinā Bar. sequitur Ang. ibi, & in cons. 160. Domina Catherina, col. 3. quam etiam tenuit Bar. in Auth. Decernit ius, C. de arbit. Calder. & Anch. in c. cū contingat, de iureiur. & cōs. 9. eo. tit. & plerique alij, in tm̄, quod Imola, & Butr. in d. c. cum cōtingat, uidētur dixisse eā communiter approbari, quàm etiam tenet Calcan. cons. 24. 18. col. & dicit quēdam D. Prodocimum Doctor. Patauinum eam tenere, in d. cap. cum contingat, quæ opinio reputatur uera, & ab omnibus impugnationibus nouissimè defenditur per Alciat. in Repet. d. c. cum contingat, nu. 94. usque ad nu. 107. Di dac. qui dicit cōem, in Repet. ca. quamuis, de pact. in 6. & 2. p. §. 1. nu. 8. & Rodor. Suarez. in l. 1. in tit. de la arras. num. 24. Alba, consil. 70. num. 6.

Contrarium tū, s. qđ immò indistinctè statutum non possit disponere super iuramēto, & per consequens eius iuramenti uirtute talis cōtractus ualeat, tenet Paul. de Cast. in d. l. si quis pro eo, & in d. Auth. Sacra puberū, ubi cōiter Salic. Aret. Fulgos. Ias. & Corn. in repet. q. 5. damnant Bar. & idem cōiter Can. Io. de Lignano, Butr. Imol. & Abb. in d. c. cū contingat. Rom. cons. 437. In casu proposito, Alex. cons. 27. Viso libello, 1. uol. & cons. 29. nu. 14. 7. uol. Socin. dicens esse communem, cons. 77. 8. col. 239. 1. col. & 279. etiam prima col. Corn. consil. 36. 3. col. 1. uol. Bertrand. cons. 175. nu. 2. 1. p. priorum, & cōsulto de hac quęst. latè scribit. Tiraquel in tract. de legib. Connubial. in glos. 4. nu. 26. & seq. vbi tamen nil decidit, sed remittit ad citatos per eum, & 308. nu. 7. 2. uol. posteriorum, & Paris. cons. 97. nu. 10. in 1. & 33. nu. 47. in 3. uol. Crot. in Repet. l. omnes populi, nu. 47. ff. de iust. & iure, & Ripa, li. 3. Respons. 110. nu. 3. & Ruin. cons. 100. nu. 8. 3. uol. & Felin. in c. 2. nu. 6. de maior. & obedientia.

Limi-

Limitatur tñ hæc cõis conclusio, non procedere, qñ statutum per indirectũ tolleret iuramentum, vt quia disponeret contractũ nõ valere, & accedente iuramẽto dicta solemnitate non seruata, quia fingitur, seu præsumitur iuramentum ipsum metu, vel dolo extortum, ita Bart. in d. l. omnes populi, 2. quæst. 3. quæst. principalis, nu. 25. vbi dicit, ità vidisse iudicari; & ipsum sequuntur Bald. Salic. & Fulg. comendantes hanc cautelam, in d. Auth. Sacramẽta puberum, Butr. Card. & Imola, in d. c. cum cõtingat, & uidetur sequi Bal. in cons. 487. Considerandum, in 3. Roman. d. cons. 12. Licèt in casu suo statuta essent cõfirmata à Pontifice, Paul. de Cast. in l. fin. ff. qui satisd. cog. & idem est, si statutum præsumit simulationem: quia in his in quibus lex præsumit simulationem, non est necessaria probatio hominis, & iuramentum nihil operatur, nec est necesse adire Episcopum pro relaxatione eius, ut formaliter inquit Bal. in l. nec patrones, ante finem, C. de oper. liber. & idem tenet Pet. de Anchar. in Repet. c. Canonum statuta, col. 17. in fin. de constit. & in cons. 330. Visis facti. 5. col. Corn. cons. 135. 3. col. 1. vol. & 121. 3. & 4. col. 2. vol. & est cõmunis opinio, ut Alexan. ostendit, in consil. 196. nu. 5. 6. vol. & cons. 151. nu. 3. & num. 9. 7. vol. & hanc etiam dicit communem Ias. in d. Auth. Sacramenta puberum, penul. col. & cum hac videtur transire Felin. post Abbat. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ, nu. 65. 66. de Cõstit. quam etiam tenet Socin. cons. 66. 5. col. & etiam dicit cõem Paris. cons. 99. nu. 28. 1. vol. quam etiam tenet cons. 47. nu. 4. eo. uol. & cons. 53. nu. 33. eod. & Ruin. cons. 135. nu. 14. 1. uol. & cons. 95. nu. 9. 5. uol. Cagnol. dicit etiam communem, in l. si librarius, nu. 45. de reg. iur. & Socin. iun. cons. 3. nu. 35. 2. uol. & Curt. iun. cons. 118. nu. 6. latè disputat, & pro hac concludit Hier. Gabr. cons. 13. & defendit hanc cãm, in duabus & trib. col. seqq. nu. 5. & seq. & hanc admittit Thob. Nonn. cons. 88. nu. 15. & 21. Iac. Phi. Put. cons. 200. num. 4. & seq. licèt in eo casu statutum esset à summo Pontifice confirmatũ. & Rimin. iun. cons. 5. nu. 143. Didac. Couuarr. in Repet. c. quamuis, de pact. in 6. in 1. par. §. 3. nu. 8. uer. pdicta, & 2. p. §. 1. nu. 8. Crot. cons. 195. nu. 5.

Sed hæc etiam limitatio non est sine contradictore, nam contra eam tenet Pau. de Castro sibi contrarius, in d. l. si quis pro eo, pen. col. ad fin. & in dicta Auth. Sacramẽta puberum, col. fin. quàm etiam prius derisit Bald. in d. l. omnes populi, nu. 12. & ab hac etiã recedit Ias. in d. l. fin. ff. qui satisd. cog. quibus inheret Paris. in cons. 96. nu. 103. in 1. & consil. 16. nu. 90. in 2. uol. dicens præcedentem opinionem magis esse verbalem q̃ realem, & contra eum tenet etiam Ruin. con. 194. nu. 9. d. 1. vol. latè Rol. à Valle, cons. 99. 3. vol.

Tertia est inter has media opinio, dictam limitationem sublimitãs, vel declarans, procedere ità demum, si sit verisimilis præsumptio doli, metus, vel simulationis, ut quia in loco statuti solitũ fuerit decipi mulieres, vel minores, in contractibus, de quibus disponit statutum, & in hac tertia opinione ut in omnibus soleis pedẽ haberet, fuit Paul. de Cast. in Repe. d. Auth. Sacramenta puberum, 11. col. quàm vbique tenuit Abb. videlicet in d. c. cum contingat, nu. 12. & sequ. in cons. 71. Quinque dubia, nu. 7. in fine, 1. uol. in quæst. sua 2. Stante statuto condito in Italia 7. & 8. col. num. 12. & in effectu uidetur cum eo concordare Butr. in d. c. cum contingat, & cũ eo transire Felin. d. c. Ecclesia, & d. c. 29. de maior. & obed. n. 6. & Socin. d. cõs. 86. 5. col. & Corn. sequitur expresè in Repet. d. Auth. Sacra puberum, fol. 13. col. 3. uers. secũdo fallit, & in dictis consilijs 135. & 121. quam & tenet Caccialup. in Repe. d. l. omnes populi, col. 37. & ibi Crot. n. 47. 12. cõclusione, uer. limita, cum quibus vr concordare Paris. d. cons. 53. nu. 33. in 1. uol. & Ruin. d. cõs. 194. nu. 9. in princ. & cons. 51. & 135. 137. Ex quibus patet, dictam limitationẽ nõ procedere absque dubio: & ppea statuẽtes Ferrariẽses, in statuto prædicto multis remedijs, indẽnitatibus mulierum occurrerent, ne iuramẽto firmarentur contractus earum celebrati sine solẽnitatibus, de quibus in dicto statuto, prohibentes utramque partem, sine ipsis solemnitatibus cõtrahere, disponẽtes aliter factos contractus, ipso iure non ualere, iuramẽtum intelligi metu, dolo, & per uim extortum, & in fraudem muliebris sexus, inhibẽtes notarijs pœna cominata, si iuramentum detulerint, de quo tradit Grã. decis. 12. nu. 14. & statuentes, non audiendos agentes ex dictis cõtractibus, quod põt facere Statutũ per Alex. in l. cum mulier, ff. sol. matr. & Ruin. in d. cõ. 55. nu. 5. uol. & tunc, licèt non tollat obligationem, tñ ab agendo excludit. Calcan. cons. 74. col. 12. & de negatione audientiæ habeẽ in c. intelleximus, de iud. & in l. 1. §. 1. ad Trebel. & si admittatur processus est nullus. Vã. in tract. de nullit. in titu. de nullit. sentent. ex defec. inhab. seu mand. compar. n. 51. & seq. Ias. cons. 166. col. 2. 2. uol. & 168. eo. uol. Paris. cons. 11. nu. 9. 4. uol. Tiraquel. in l. si unq̃, uerbo, Reuertat, nu. 212. & 213. C. de reuoc. donat. Dec. 2. col. & Ripa nu. 6. in c. 1. de rescriptis Anchar. 170. Principaliter, 1. dubio immò eos agentes à iuribus suis cadere, & in aliàs pœnas incidere, & ut in ipso, qđ quidem

dem sapienter actum est, ad euadendum opi. & conflictus Doctor. ex quibus quinque casus considerat Alciat. d. c. cum contingat, nu. 107. & sequent. quibus procedere potest opi. Bart. supra relata, in princ. quæst. qđ iurim nihil operetur, qui forte ẽt nõ essent tuti in praetica, pp opi. Doct. vario modo sentientium.

Quarto quæro, nũquid mulier contrahẽs per procuratorem, teneatur obseruare dictũ 7 statutum, adeo, quod si non † obseruetur, contractus sit nullus? Bar. in l. apud Iulianum, §. fi. in fine, tetigit hanc quęst. & indecisam reliquit, sed Ang. & Raph. Com. ibi, ff. quib. ex causis in poss. eatur, tenẽt mulierẽ per procuratorem contrahentẽ, ad hmõi solẽnitatem adhibenda non teneri, qđ declarat Com. ibi, procedere, nisi statutum disponat, qđ mulier non possit se obligare: quia tunc ẽt qđ cõtrahat per procuratorẽ, dẽt seruari solẽnitas statutaria, & ad eos ibi se remittit Alex. in l. 3. §. procurator, 2. col. ff. quod quisque iur. & hãc decisionem indistinctẽ tenet Aret. in §. hęres quoque, nu. 3. inst. de obl. q̃ ex quasi contrac.

Sed tamen verior, & communior est opi. in contrarium, quàm tenet Are. in l. mutuum, col. pen. & fi. ff. de acquir. hęred. & Crot. in l. si is qui pro emptore, nu. 82. ff. de vsuca. quã tenent Soci. & Ias. in l. 1. §. item acquirimus, ff. de acquir. poss. & in simili statuto in contractu minoris, tradit Paris. consil. 98. nu. 46. & cons. 99. nu. 37. vol. 1. & Mars. Sing. 255. Subrogatus.

Quinto quæritur, si in cõstitutione procuratoris interuenit solẽnitas à statuto requisi- 8 ta, nũquid opus sit † ẽt interuenire, qñ procurator ipse cõtrahit? refert Socin. cons. 112. penul. col. duplicato con. 172. genitorem suum consuluisse, ꝙ sic, & idem fuisse cõsultum per plures alios Doct. & idem dicit consultũ vidisse ferè per omnes Doct. Italiæ in l. si quis nec cãm, nu. 11. & in l. certi cõdictio, §. qñ, nu. 10. ff. si cert. pet. & pro hoc facit decis. in 9 simili statuto de contractu minoris, quod † debeat adhiberi consanguineorum consensus. Caccialup. in Repet. d. Auth. Sacramẽta puberum, & l. cunctos populos, fol. 11. col. 4. n. 95. vbi tenet, non sufficere interuenire hmõi solemnitatẽ in mandato procuratoris, nisi ẽt interueniat in contractu, quod dictũ pro singulari refert Mars. in Sing. suo 255. subrogatus, & quam opin. in muneris cõtractu tenet etiam Paris. in dictis consilijs 98. & 99.

Contrarium tñ tenent Ang. & Raph. d. l. apud Iulianum. §. fi. & plenẽ consuluit sm cã Alex. in terminis huius Ferrariensis statuti, in cons. 189. 7. uol. quam etiam tenet Cãpeg. d. tract. de dote, vltima parte, quęs. 108. & in hanc partem inclinat Socin. in d. §. quoniã, & hanc tenet expresse in d. l. si quis nec causam, quæ de plano procedit, quando procurator à muliere est constitutus specialiter ad vnum actum, cum consensu consanguineorũ, qui super eo habuerunt debitam discussionẽ, ad vtilitatem mulieris, ità declarant Socin. & Ias. in d. §. item acquirimus, ubi Socin. nu. 18. vers. septima conclusio, & Ias. 1. & 2. lectura, 2. & 3. col. & quæ opinio magis procedit in statuto mulieris quàm minoris, cum sit exorbitans, & non extendenda, ut per Paris. d. cons. 98. nu. 61. 62. & dicto cons. 99. nu. 61.

10 Et pro hac conclusione facit, quod † si fuit cõstitutus procurator ad vendendum rem Ecclesiæ cum solemnitatibus necessarijs, non est necessaria alia solemnitas in contractu, quem facit procurator, ut Feder. de Sen. respondit, cons. 100. Abbas subiectus, 3. col. & sequuntur Ias. & Socin. locis præallegatis, et Afflict. decis. Neapol. 285. nu. 21. Et est casus secundum Socin. in locis præallegatis, in l. tutor rerum, vbi Bar. ff. de administr. tut. ubi. habetur, quod si interuenerunt solemnitates in venditione rei minoris, & precio non soluente emptore, tutor eam retinuit, non est opus alijs solẽnitatibus, sed si simpliciter fuerit generaliter constitutus ad contrahendũ, etiam quod solemnitates interuenerint in cõstitutione, & mandato, tamen in particularibus contractibus necessaria esset solemnitas Statuti, cui Statuto õn esset aliter satisfactũ, cum exegerit huiusmodi propinquorum cõsensum, ut utilitatem mulieris procurare possint, quod nisi in singulis speciebus & contractibus adhibeatur plena discussio, fieri nõ potest, ità not. declarant Socin. 8. conclusione num. 19. & Ias. 3. & 4. col. 2. lectura & 2. col. in 1. in d. §. item acquirimus, & sequitur Alciat. in d. l. transactionem, pen. pag. C. de transact. & ità potest saluari hoc casu quòd tradit Paris. dictis consilijs dum allegat Ias. & Socin. tenere, in d. §. item acquirimus, & in contractu solemnitatem adhibẽdam, nec sufficere in mandato adhibitam; & idem tenet Tiraquel. in trac. de Legib. Connub. ult. leg. glos. 5. nu. 197. & seqq. & Ant. Gab. li. 6. suarum conclusionum titulo de reg. iur. conclusione, 2. nu. 33. & Octaui. Simoncel. in tractat. de decret. lib. 2. tit. 5. nu. 52. & Borgnin. in tract. de tutor. & curat. nu. 130.

Sexto è contra, quid in muliere alieno nomine contrahente, ut in procuratrice, nã mu- 11 lier potest esse in † extraiudicialibus procuratrix, etiam stãte dicto statuto, ut tradũt Ang. Alex. & alij, post Iac. But. in l. quamuis, ff. de acquir. poss. Dec. in c. cum dilecta, nu. 15. de confir. ubi. uel. inut. et in l. 2. n. 16. de reg. iur. et Arno. Soliloq. 68. Quia supra, et consulendum

dum, est non teneri seruare solemnitatem statutariá, ut tenet Raph. Com. d. l. apud Iulianum, §. fin. Pau. de Cast. l. quicumque, §. si ab
12 alio, † in fine, ff. de instit. & idem est si mulier est tutrix, & tutorio nomine contrahat, ut tenent communiter Doct. Rom. Alex. Socin. & Ias. in l. quæsitum, de in ius voc. Parif. d. conf. 98. num. 37. & Marantha, tract. de ord. iud. 4. parte, 16. dist. n. 21. licèt de hoc ultimo Raph. loco præallegato dubitauerit, & cõtrarium teneat Alciat. tractatu præsumpt. Reg. 1. 52. præsumptione, nu. 6. idem tenet Ias. in l. si vnus, §. pactus, col. 9. vers. secundò intellige, ff. de pac. Caccialup. in Repet. d. l. elsctos populos, carta. 16. col. 4. vers. hic inseramus,
13 & idem † est in contractu per minorem nomine alieno factum, ut prosequitur Parif. d. l. ctis consilijs. 98. nu. 35. & 99. etiam num. 35. et Ruin. conf. 53. nu. 18. 2. uol. quod procedit secundum Paul. de Cast. d. §. si ab alio, quem alij sequuntur, modo actus non geratur ad præiudicium ipsius procuratricis.

Septimo quæro, an dictum statutũ habeat locum in contractu hermaphroditi, qui est
14 persona mixta? & Bal. decidit qđ † non, in l. oẽs populi, col. 8. uers. itẽ si statutũ dicit, sub nu. 18. ubi loquitur in statuto quod mulier testari nõ possit sine propinquorũ consensu, & dicit, nõ extendendũ esse ad hermaphroditũ, & sequit Anch. in Repet. c. Canonũ statuta, vers. venio ad primũ mẽbrũ, Butr. in procem. Decr. 7. col. & Alex. in l. si ità scriptũ, in prin. n. 4. de lib. et posth. et in l. 2. in prin. nu. 7. post Rom. & ibi et Socin. nu. 4. ff. de uerb. obli. et Alex. cõs. 117. Animaduertis, 3. col. 2. uol. & Felin. c. Rodulphus. num. 20. de Rescript. & Hier. Gig. in tract. de crim. lesę maiest. li. 3. c. 16. nu. 19. & Tiraq. in trac. de legib. Cõnub. vlt. lege, gl. 5. nu. 79. Cõtrarium tñ tenet idẽ Bal. in §. 1. Instit. de actione. & Ias. ibi, nu. 29. Pro quo facit decis. Ancharani in conf. 384. Dubiũ in ista quæstione facit mixtura, ubi tenet, qđ stante statuto qđ mulier nõ possit cõtrahere, vel obligari sine consensu cõsanguineorũ, nõ poterit donare eã mortis, cũ magis inhereat contractui, q̃ ultimæ uoluntati, p l. quæritur, ff. de statu hom. quę in hermaphrodito loq tur, & ità in terminis nostris uoluit allegare d. conf. Arno. in Sing. suo 43. Stantibus, ubi tenet hanc opinionem contra Bald. pro quo facit, quia leges non cõsiderant hermaphroditum tamquam hoĩem mistum, sed tamquam hoĩem vel fœminam, in qđ magis in imo, quàm in altero sexu prævalet, d. l. quæritur, ut dicit Apostil. ad Alex. in d. l. 2. allegans quendam aliũ Doct. ità ibi tenere, & opinio Petri de Anch. in donatione ut supra, communior est, & magis cõiter tenetur, in d. l. 2. ut Alciat. ibi testatur, nu. 10. de qua tamen particulari quęstione latius dicetur infra, & hęc ultima opinio uerior uidetur, licèt prima maiori sit fulta authoritate, ut suprà.

Octauo, quid in sorore tertij ordinis Sancti Francisci? & in hoc est in terminis decisio
15 Bald. in conf. 60. Quædam † soror de ordine, 2. col. uol. 5. ubi tenet, quòd possit contrahere dicto statuto non obstante, sine eius solemnitate, & contractum ualere, quæ decisio est notãda, cum sit in terminis proprijs, quia aliàs esset magis dubitãdum, cum huiusmodi homines, & mulieres tertij ordinis non sint propriè religiosæ personæ, glos. in Clem. Cũ ex eo, de sent. excom de quib. tradit Bar. in l. 1. ff. de pœn. licèt loquatur in fratribus Gaudẽtibus, & Bechetis, & in l. semper, §. quibusdã, de iure immun. dicit uidisse consilia plurium Doct. quod Gaudentes milites habent priuilegia ne teneantur ad munera & collectas, et de fratribus Tertij ordinis dicit, quòd habet modum uiuendi ab Ecclesia approbatum, & ibi Alex. in addit. & quod habeant immunitatem à collectis, tenet Phil. Fran. in c. 1. de immun. Eccles. in 6. & Ioan. de Amic. in cõs. 146. num. 2. licèt quò ad forum, an sint de Ecclesiastico, sint opin. ut per Doct. in c. 2. de foro compet. ubi dicit Aretin. num. 15. communem esse opinionem quòd sint de Ecclesiastico foro, & uidetur sequi Feli. licèt Abb. discordet de quo per Felin. in trac. lit. Apost. con. par. Ecclesię col 84. limitatiõe licèt Parif. conf. 40. nu. 14. teneat huiusmodi sorores religiosis personis connumerari nõ debere, & statutis laicorum alligari, quod esset contra decisionem prædictam Baldi, quæ tamen videtur procedere, cũ simus in statuto exorbitanti, & quod non est extendendũ, ut ipsemet Parif. tradit allegatis cõsilijs. 98. & 99. in 1. uol. & dictę sorores non possint propriè etiam dici personæ laicę, ut not. prædicti Doctor. in locis præallegatis.

16 Sed si † cõtractus fieret cum sorore in Monasterio existente, adhuc tamen non professa, seruandum esset statutum, ut decidit Pau. de Cast. loquens tamen in statuto prohibẽte minorem sine dicta solemnitate contrahere, in conf. 432. Cum statutum, col. fi. 1. parte, licèt Pet. de Anchar. conf. 69. contra donationes tenuerit contrarium.

Nono, quęritur de not. q̃stione quã habui in facto in casu huius statuti Ciuitatis Ferra-
17 riæ, nunquid hmõi † statutum locum sibi vẽdicet, si mulier contrahat extra territoriũ statuentium? & vr̃ dicẽdum quod sic, qa hmõi statutum est fauorabile, & inductum in fauorem mulierum ne decipiantur, ut in eo statuto. & fuit dictum suprà, in princ. huius

Clau-

Clausulæ verb. agens pro obseruatione, ad finē, & p. pea cū mulier prohibeatur contrahere, dēt extendi ad contrahentē extra territorium statuentiū, prout est not. & cōis doctrina Bar. in l. 1. 6. quæstione, vers. aut statutum est prohibitiuū in personam, nu. 32. C. de sū. Trinit. & fide Cathol. & hoc ibi sequuntur communiter omnes. sequitur Rom. cons. 39. In proposita quęstione, per totū; Socin. cons. 79. nu. 5. in 4. vol. Et quod statutū prohibitorium in personam porrigat effectum suū extra territoriū, tradit ēt Curt. iun. licèt in alia materia, cons. 9. nu. 2. ubi dicit opinionē Bar. in d. l. 1. esse cōiter approbatam, & in terminis proprijs est decisio Baldi, in cons. suprà al legato, 60. Quedā soror, in 5. uol. in 1. dubio. & idem in terminis nostris refert hanc quæstionem fuisse disputatam per quēdam Dām Zaccariam Taruisinum. Petr. de Anchar. in Repet. c. Canonū statuta, quæst. 12. vers. hic cadit quæstio disputata modernis tēporibus, col. mihi 58. & fuisse determinatum statutū hoc extendendū esse ad contractus extra territorium celebratos, & hoc sequitur Alex. in cons. 41. Visis quæ subtiliter, col. 2. 5. vol. duplicato cons. 1 16. nu. 6. in 6. vol. & in fortiori casu consuluit idem Bal. in cons. 139. Statuto communis, 5. uol. quod stante statuto, qđ mulier sine consensu viri non possit facere testamentum, quod mulier nupta in loco dicti statuti, si in loco originis ubi nullū extat statutum testetur, sine solemnitate dicti statuti, non valer huiusmodi testamentum. Hanc etiam opin. tenet Marsil. in l. fin. num. 142. & seq. ff. de iur. omn. iud. & latè Ruin. cons. 166 1. & 2. col. 4. uol. Flor. in l. 1. ff. de vsur. Benedict. Capra cons. 2 1. nu. 5. & 44. num. 13. qui bus uidetur inherere Curt. in tract. de consuet. nu. 340. & hanc etiam tenet Bal. in cons. 418. super primo in 4. & 139. Statuto communis, in 5. & Tiraquel. in tract. de Legibus Connub. in l. 16. glos. 8. nu. 216. & seq.

Contrariū tñ aliàs obtinui, & pro solutione contrarij est aduertendum, ꝙ aliquando statutum prohibet simpliciter personam cōtrahere, ut in exemplis positis per Bat. in d. l. 1. 6. quæst. ut. s. qđ minor non possit facere testamentum, quod uir non possit legare uxori nec è contra, & tali casu procedit contrariū: quia si talis prohibitio est fauorabilis, extēdi tur ad contrahentē extra torritoriū, sed hæc, ad hanc speciē nō pertinent. Aliqñ statutum non simpliciter prohibet personā contrahere, sed ita demū non seruata certa solēnitate, ut in casu isto, scilicet, sine consensu propinquorū, & similibus, q casus à primo est diuersus & in hoc Bart. in d. 6. quæst. 1. exemplo, quem cæteri sequuntur tenet statutum huius modi non extendi ad cōtrahentem extra territorium, quia circa solemnitates solummodo attenditur locus, & statutum loci contractus, ubi talis solemnitas requiritur. l. 2. C. quemad. testam. aper. l. 1. in fin. de vent. insp. & l. si fundus, ff. de euict. cum alijs allegatis per Aret. d. l. 1. nu. 18. & hoc etiam sequitur Bald. in Repet. l. fin. ff. de iuris. omn. iud. quæ communiter nō habetur, ubi dicit, quod si ex forma statuti minor non potest contrahere sine certa solemnitate, non poterit minor foresis contrahere sine dicta solemnitate, & hoc idem tenet Pet. de Anchar. in d. q. 12. post d. vers. supra allegatū, in uers. quid dices de obligatione personali, ubi perpendens hanc differentiam inter statutum simpliciter prohibens actum fieri, & cum certa solēnitate, corrigit suam opin. quam prius tenuerat sequendo illum suum Zacchariā, ità in terminis nostris non declarat Aret. in cons. 54. In cā Magistri Blasij, 3. col. & cons. 78. Diligenter, & matturè 6. col. sequitur Ias. d. l. 1. 1. lectura 4. col. vers. sed o per hanc doctrinam & hāc declarationē sequitur Socin. in cons. 239. 2. col. 2. uol. duplicato in cons. 131. 4. uol. & Corn. cons. 232. 3. col. 4. uol. quam opi. etiam tenet Ruin. d. cons. 159. nu. 6. in 5. uol. & cons. 53. nu. 13. in 2. licèt contrarium teneat in cons. infra allegando; & hāc uidetur tenere Crot. in Repet. c. ut animarum, §. 1. col. 6. de constit. lib. 6. Ruin. cons. 201. nu. 8. in 1. Gozad. videtur tenere cons. 49. nu. 15. 18. Hanc etiā declarationem in simili statuto, scilicet, quando mulier prohibetur testari sine propinquorum consensu, quod ualeat testamentum factum extra territorium sine dicta solemnitate, tenet Corn. cons. 241. 2. col. 2. vol. quod etiam tenet Dur. in tract. de arte testandi, tit. 1. caut. 2. nu. 5. & in donatione facta in formam statuti, tenet etiam Corn. cons. 89. per totum, 3. uol. & etiam hanc partem uidetur tenere Bertrand. cons. 9. nu. 3. 3. parte priorum, cui non adhererem. Bald. in cons. 474. Statutum, 4. uol. quam conclusionem uidetur etiam admittere Paris. cons. 99. col. fin. 1. vol. tamen negari non potest quin 1. pars videatur communior.

Declara tamen hanc secundam partem, si eam teneas, procedere, quando contrahitur cum forense, non cum subdito loci statuti, quia tunc præsumeretur fraus facta statuto, ut tradant Salic. Aret. & Caccialup. d. l. 1. & ligaretur dicto statuto, ut prosequitur Paris. d. cons. col. fin. & tenet Aret. in dictis consilijs allegatis, & Crot. cons. 5. nu. 42. & propterea non uidetur tutum remedium Durand. d. caut. 2. quod in casu dicti statuti mulier deberet ire ad testandum extra territorium,

rium, quia si collegeretur fraus, vel præsumeretur, testamentum irritaretur, & hanc rationem tetigit Bal. in d. cōs. 60. per quam etiam fuit motus ad tenendum indistinctè, mulierem contrahere non posse etiam extra territorium, sine dicta solemnitate.

Declara secundo, dummodò contrahens cum muliere non habuerit scientiam huiusmodi statuti prohibentis, quia tunc contractus etiam non valeret, ut per Anchar. d. quęstio. 12. loco preallegato. & Alex. d. cons. 41. & Paris. d. col. fin. nam probata scientia, præsumeretur fraus, ut per eum ibi.

Declara tertio procedere, qñ statutum dat formam contractui, & in consequentiā inhabilitat personam, secus è contra, ut consuluit Ruin. cons. 160. 1. & 2. col. 4. uol. per cuius rationes satis in casu huius statuti redditur hæc quæstio dubia, sed certè casus iste à nostro non videtur dissonus, unde fortè Ruin. sibi contrarij non defenderetur declaratio.

Decimo quæro, etiam de alia quæstione quam habui in facto, in terminis huius statuti, nunquid statutum hoc habeat locū in contractu donationis, vel obligationis sine solēnitate requisita facto, cum Ecclesia, seu in piā causā, & licèt Roman. teneat non valere, in Auth. Similiter, in 16. speciali pię causę inter contractus, C. ad l. Falcid. tñ cōis opinio est in contrarium, quā tenet Bald. Paul. de Cast. Alciat. in l. generali, ad fin. C. de sacrosanct. Eccles. Pet. de Anchar. d. Repet. col. 12. vers. dicit Bal. Ant. de Butr. & Abb. in c. relatum, il primo, de testa. Abbas in Repet. c. Eccle. Sāctæ Mariæ, pen. col. & ibi Felin. nu. 83. de cōstit. Aret. in l. mutū, col. fin. de acq. poss. Paul. de Cast. & Ias. in l. 1. in fine, C. de sacros. Eccles. Calcan. cons. 12. in quo se subscripserūt Ang. Mar. de Laude, & Iac. à Puteo, ubi enumerat plura priuilegia piæ causę. Alex. cons. 105. Viso ac diligēter. 5. col 4. uol. Corn. cōs. 259. 2. & 3. col. 4. uol. & Paul. de Cast. cons. 432. Cum statutum, nu. 3. 1. p. Dec. cōs. 504. col. 1. Crot. in Repet. l. oēs populi, n. 48. de iustit. & iure, & in Repet. l. nemo pōt, nu. 49. ff. de leg. 1. Arno. Com. 197. Stante hoc, ubi dicit, hoc idē procedere in muliere contrahēte cū Clerico, quia posset Clericus uti dicto instrumento, & cōtractu in foro Ecclesiastico, ut in simili dicit Bal. in Repet. l. cūctos populos, col. 20. Quod si statutum requirit in contractu præsentiam Presbiteri, uel notarij, tñ clericus cōtrahens sine dicta solemnitate, poterit uti dicto contractu in suo foro & sequitur Alex. in cons. 210. Ponderatis his, 3. col. 2. uol. Similiter si statutum prohiberet mulierem testari sine dicta solemnitate, tñ nō habebit locum in testō facto ad pias cās. Bal. Pau. & Alcia. d. l. generali, Alex. d. cons. 105. Bal. cons. 93. Super dictis, 2. uol. Dec. d. cons. 504. 1. col. & Dur. d. tract. tit. 1. Caut. 2. nu. 2.

Vndecimo videndū est de alia quæstione ardua, in qua uarij varia sensere, nunquid huiusmodi statutum procedat qñ mulier se obligat pro dote, & sic, an ualeat contractus pro 19 missionis dotis, uel dona tionis sine dicta solemnitate? in qua Bal. nouel. in tract. dotis, 6. parte, priuilegio 48. in princ. tenuit hunc contractum fauore dotis ualere, cuius opinionis uidetur etiam fuisse Socin. in cons. 80. nu. 23. 4. uol. ubi tenet, mulierem dantem dotē quā primo uiro dederat, secūdo uiro, posse hoc facere solemnitate statuti non seruata, & hanc decisionē Bal. sequitur Negus. in tract. de pignor. & hypoth. 1. p. 8. part is principalis nu. 33. & cū hac opinione vr ēt cōcordare Fab. de Monte S. Saui. d. tract. de emp. & vend. q. 5. 38. col. vers. hic aduertas, & expresse eā tenet Ruin. cons. 61. 3. uol. & cōs. 194. & 195. 5. vol. Socin. iun. cons. 8. nu. 23. 2. uol. & videt sequi Gozad. cons. 43. nu. 12. Crot. cōs. 226. nu. 4. Ceph. cons. 13. nu. 43. & 195. nu. 11. & seqq. Bursat. cōs. 32. nu. 11. & 56. nu. 1. & mouentur ex decisione Salic. in l. si. in prin. in 4. not. C. de iure dot. ubi dicit, quod statutū generaliter disponens instrā publica nō probare, nisi sint posita, & registrata in memorialibus, tale statutum non habet locum in instrumentis dotalibus, & per hoc dictū Salic. infert generaliter Ias. in l. 3. 3. not. ff. sol. matr. quod statutum generaliter loquens, & aliqd pro solemnitate contractus requirens, nō habet locum in instrumentis dotis, & hāc opi. Salic. sic intellectam sequitur etiam Franc. Pepus, inter consilia Socin. 76. nu. 8. li. 4. Cōfirmatur hæc opinio ex eo, qđ tradit Bald. in cōs. 369. Quemadmodum Imperator, 3. uol. ubi decidit dispositionem l. omnes, & l. bene à Zenone, C. de quadr. præscript. non procedere in rebus dotalibus, & hoc sequitur Soc. cons. 46. nu. 25. in 4. Balb. tract. de pscript. 2. p. 5. part. 8. q. nu. 2. ultima limitatione. Ias. et Negus. in locis preallegatis, ubi dicit Negus. hanc esse cōem opin. Doct. à qua in consulendo, & iudicando non est recedendum, quam etiam tenet Ias. in l. si constante, nu. 26. ff. solu to matr. & Marsil. Sing. 442. Vulgata iuris, ad finem, licèt alleget Dec. cons. 5. hāc sequētem, ut est totum contrarium, & eam etiā sequitur in repet. Rubricæ de probat. n. 62. ubi dicit, quod statutum disponens quod alienatio, seu contractus excedens summam scutorum centum, non possit probari, nisi per instrumentum, non autem per testes, non procedet in contractu Dotis, licèt postea fecerit additionem, allegando Ias. sequentē hanc decisionem,

cisionem, vt supra, & Dec. ut infrà impugnã tem, & secundũ hanc cõclusionẽ dicir Mars. d. sing. in fine, habuisse in facto, & obtinuisse cõtra duros aduocatos. Hanc ẽt cõclusionẽ vr̃ sequi Butr. cõsil. 36. Visa forma cõtractus dotis, vbi dicit, quod stante statuto prohibẽte alienationem immobiliũ in forensem, nõ comprehendit alienationem fiẽdam pto restitutione dotis, quia aliàs mulieri nõ posset esse consultum, quem sequitur Rom. in l. si quis in graui, §. si ex stipulatione, ff. ad Sillã. & Curt. conf. 27. col. 8. nu. 21. & in terminis huius statuti hoc etiã tenuit Calcan. & tres alij subscribentes allegati supra in præcedenti quæst. consi. 12. Licèt loquãtur in muliere paupere, pro hac quoque opinione facit tex. in §. soluto, in Auth. de nupt. quem ad hoc allegat Afflict. decis. Neap. 111. nu. 12. per quẽ decidit, quod reuocatio generalis obligationum non extenditur ad obligationem factã pro dote, & ità s̃m hanc opinionẽ aliàs consului, quæ mihi cõmunior, & uerior uisa fuit pro tunc, quam etiam tenet Paris. consil. 81. nu. 9. 3. vol. & plures allegat Tiraquel. tract. de retract. tit. 1. §. 1. glos. 14. n. 91. vsq; ad numerum. 96. Facit etiam pro hac opin. quod decidit Bald. quem ibi sequitur Rom. in l. 1. 2. col. 15. Priuil. sol. matr. quod licèt mulier vna cum viro sẽ obligare nequeat, Auth. Si qua mulier, C. ad Vellei. tamen hoc fallit fauore dotis, & sequitur Socin. in consi. præallegato 80. n. 27. & latè prosequitũ Ant. Gabr. lib. 6. in tit. de legi. conclus. 1. nu. 10. Cæph. consi. 13. nu. 43. & Burs. consi. 56. nu. 1.

Sed cõtrariam opinionẽ in terminis nr̃is videtur sentire Ancharan. consi. 94. Ista Domina Ioanna, 2. col. & Corn. consi. 254. col. 5. 1. vol. vbi dc directò vr̃ consulere contra cõs. Socini 80. supra allegatum in dante secũ do viro dotem primo datam, & in terminis proprijs huius Ferrariensis statuti consuluit Dec. consi. 301. per totũ, ubi consuluit cõtra consilia Ruini. 194. 195. supra allegata, & declarat opin. Salic. & reprobat opin. Baldi no uel. & Ias. tenẽtiũ cãm dotis non comprehẽdi in statuto generaliter loquente, cõtra quã ẽt consuluit ipsemet Dec. cons. 5. & s̃m eius consilium fuit iudicatum, ut ipse affirmat in consi. prædicto 301. in fine, quam opinionẽ ẽt tenet in l. 1. nu. 9. de reg. iur. in l. 2. in fi. C. Vnde lib. & in c. sedes, col. 4. sub nu. 7. de Rescript. hanc ẽt opin. tenet Crot. in Repet. l. si cõstãte, n. 112. lectura, ff. soluto matr. licèt dicat vidisse cõsult ũ p̃ Doct. Excellentissimos pro doctrina Salic. Et qđ statutũ generaliter loquens, compræhendat cãm dotis, tenet ẽt Cor. cõs. 50. col. 6. 1. vol. quã ẽt tenet Alciat. lib. 4. Paradox. cap. 10. Ripa, in Repet. l. fin. quæst. 51. C. de reuoc. donat. & in d. l. 1. col. 4. solut. marr. ubi ẽt hoc tenet Riminald. Modern. Pap. in l. hæres absens, ad fin. princ. ff. de iud. & Cagnol. in d. l. 1. nu. 16. de reg. iur. vbi refert fundamenta tenentiũ hanc partẽ, & dicit mirũ in modum hanc opinionẽ sibi placere, quam etiam tenet Socin. iun. consi. 12. nu. 12. & seqq. 2. parte, & latè Tiraquel. d. tractatu nu. 96. & seqq. Alciat. in l. 1. nu. 7. ff. soluto matr. Natta, consi. 410. nu. 22. decis. Perus. 95. nu. 14. & seqq. Crot. consi. 345. nu. 1. pro qua facit quod not. Bald. in l. in fraudem, §. fin. ff. de test. milit. quod statutum generale omnes casus generaliter compræhendit, etiam priuilegiatos, dummodò per hoc priuilegium non infringatur. Et s̃m hanc opinionem in casu statuti Ferrariæ sub Rubrica quod pendente lite in reali actione non liceat rem in iudicium deductam in aliũ trãsferre, quod mulier nõ potuerit rem hm̃oi in dotem dare, & sic statutum illud generaliter loquens, ẽt cãm dotis includeret, vidi consilũ, qđ ẽt exẽplarũ apud me habeo per excellentissimũ D. Vbertinũ Zucchardũ Ferrariẽsẽ, qui multis rõnibus hanc opinionẽ defendit, quã dicit cõem, seu cõiorẽ, et allegat multos qui eã tenent, in effectu, licet non in proprijs terminis, ut Aret. & Alex. in d. l. 1. sol. matr. Spec. Cyn. Bar. et Alex. tenẽtes Auth. Hoc si debitor, C. de pign. habere locũ ẽt in dote, quos refert Neguſ. d. 1. parte, nu. 30. Et sic patet, qđ opinio pro utraque parte est sustentalis authoritatibus, & rationibus per prædictos in dictis locis allegatis.

20 Pro decisione † casus nostri, putarem distinguendum esse: quia aut contractus dotis celebratur in casibus quibus dos causæ piæ æquiparatur, ut per Doct. in d. l. 1. sol. mat. ut in casu in quo cõsuluit Calcan. & subscripserũt alij, scilicet, qñ dos fuit promissa mulieri pauperi, & inopi, & tunc puto contractum valere, ẽt nõ seruata dicta forma statuti, per ea quæ supra dicta fuere in præcedenti quæst. Aut contractus dotis est talis, qui non põt dici celebratus pro pia causa, & tunc aut statutum loquitur per verba generalia, & prægnãtia, ut in hoc statuto Ferrariæ, & tunc censeo comprehendere casum dotis, & sic cõtractũ non ualere, ut Dec. tradit d. cõsi. 301. in fine, nam lex generaliter, & per uerba prægnãtia generalia, & geminata compræhendit casus priuilegiatos, ut tradit. Gozad. in repet. l. prime 3. not. C. de eden. qđ latè prosequitur D. Vbert. d. suo consi. aut per verba simplicia, & sic non geminata, vel generalia, & tunc non recederem à prima opinione quæ uidetur cõior. In specie in hac quæstione an statutũ generaliter loquens causum dotis compræhen-

prehendat, nam decisioni specificę standum est, etiam quod communior opinio esset a re motis in contrarium, ut per Neuizan. in Sil. ua Nupt. lib. 5. nu. 72.

Duodecimo quæro, nunquid mulier sine dicta solemnitate poterit donare causa mor-21 tis? Pet. de Anchar. vt etiam dictum † fuit supra, in 7. quæst. in consi. 384. decidit quod nõ, cuius opinionem tenent magis cõiter Doct. in l. 2. in princ. ff. de verb. oblig. & in l. 2. ff. de leg. 1. vbi Ruin. col. 21. ad fin. & Ripa nu. 10. & ibi dicit Ias. quod totus mundus eam sequitur licèt ipse ibi teneat cõtrarium, & contrarium tenuerint Roman. Socin. & Rim. d. l. 2. in princ. de verb. oblig. vbi Alciat. nu. 10. dicit hanc esse veriorē, scilicet communem opinionē, sequitur Arno. Sing. suo 42. Multoties. Dec. allegato cõs. 279. & latissimè Paris. consi. aliàs allegato 97. nu. 4. vol. 3. quod in casu huius statuti de plano ꝓcedit, in quo statutum disponit quod non possit obligari mulier, vt tradit Anchar. Dec. et Paris. dictis consilijs, & Abb. d. consi. 40. Factum in effectu sic proponitur. 2. col. 2. vol. & Socin. allegato consi. 112. 5. col. versi. quarta difficultas, duplicato consi. 172.

Tertiodecimo nunquid mulier quę nõ potest cõtrahere, vel se obligare, sine huiusmo-22 di solemnitate poterit † testari? & concludit qđ sic. Arno. Epitom. 16. Quia hic casus, vbi dicit, quod etiam quod statutum disponeret in contrarium, mulierem sine viri consensu testari non posse, tamen non prohiberetur testari, cum tale statutum secundum commu nem opin. non valeat; quod vltimum non uidetur verũ: quia immò valet, nisi sit factum in odium vel fraudem particularis personæ, & hęc videtur verior, & communior opinio quam tenet Anchar. consi. 25. Videtur. Ias. l. ex facto, de vulg. & alijs rationibus, et authoritatibus comprobat Dec. cons. 455. & sequitur etiam consi. 361. col. 1. & Dur. d. tit. 1. Caut. 2. in princ. in casu tamen dicti statu-23 ti, † mulier quæ prohibetur testari sine dicta solemnitate, poterit tamen testamentũ prius cum ea factum, ea non seruata, cancellare, ut concludit Bald. consil. 209. Licet consulentes. vol. 4.

Quartodecimo videndũ est, nũquid stante hmõi statuto, mulier possit hæreditatem adire, & sic quasi contrahere? pro cuius solutio-24 ne distinguendum † est, quia, aut statutum loquitur prout in casu isto expresse, quod non possit contrahere, uel quasi contrahere, uel hæreditatem adire, & tunc statutum est seruandum. Aut loquitur tantum, quod mulier non possit se obligare, & tunc s'm cõem opinionē non poterit ēt hæreditatem adire, quã tenent Bart. Bald. & cõiter alij, in l. mutum, ubi Alex. dicit omnes Bart. sequi, ff. de aquir. hæred. Paul. & Ias. in l. more, ff. eod. Socin. d. consi. 112. 5. col. in 1. uol. & Calcan. cons. 17. 5. col. in princ. & consi. 74. col. 11. Si uero statutum disponit, quod mulier non possit contrahere, & adhuc idem uidetur dicendũ, prout uidetur tenere Bart. in d. l. more, & sequitur ibi Paul. de Cast. dicens ita se uidisse seruari, & idem sequitur ibi Roman. & idem Roman. consi. 12. ad finem, Aret. in §. hæres quoque, Instit. de obl. quæ ex quasi cõtractu, quod procedit, si sit ratio expressa in statuto, per quam uideatur etiam debere includi aditio, ut Aretin. tradit d. l. mutum, uel adeo generalis, ut eam comprehendat, ut tenet Campeg. d. tract. dot. ult. parte. quęst. 107. quã opinionē ēt ratione nõ expressa dicit ueriorem, & eã sequitur Ias. in d. l. more, & in l. si unus, §. pactus, 9. col. uersi. sexto facit, ff. de pact. et l. siue apud acta, 2. col. C. de trans. & in §. omnium, nu. 38. Instit. de action.

Contrariam tamē opinionem tenet Bart. indistinctè, quod mulier possit adire, & sic quasi cõtrahere, in l. apud Iulianum, §. fin. ff. quib. ex caus. in poss. eat. Bald. Ang. & Imola, in d. l. mutum, ubi Alex. n. 8. dicit esse magis communem, & Ias. etiam fatetur eãem, in d. l. more. quinta col. ubi alios allegat, quã etiam sequitur Arno. Sing. suo 15. Stante, & hanc sequitur Gomes. plura alia allegans, in §. omnium, nu. 27. Instit. de actionib.

Supradicta tamen Cõclusio quod mulier prohibita per statutum cõtrahere, & se obligare, nõ possit adire, limitatur per Ang. in d. l. mutum, non procedere, quando hæreditas esset lucrosa, & nulla adessent debita, uel legata, seu onera, & sic non obligaretur, & sequitur ibi Paul. de Cast. dicēs ita se de facto consuluisse Florentiæ, sed quia non uiderat decisionem Angeli, non potuisse obtinere, et sequuntur Imola, & Raph. in d. l. more, & in d. §. omnium, nu. 42. & Ias. & Alex. d. l. mutum, quã decisionem approbat ēt Ruin. cõsi. 187. nu. 5. 1. uol. pro quo faciunt quę infra dicētur in 30. quæst. an ualeat cõtractus, si mulieri utilis est & lucrosus, quod etiam tenet Dec. consi. 331. nu. 4. & Tiraquel. in d. tract. de Legib. Connubial. glos. 8. nu. 78.

Quintodecimo quęritur, nũquid hmõi statutum qđ mulier sine propinquorũ cõsensu 25 cõtrahere † possit, sibi locũ uēdicet, si filia cõtrahat cũ p̄re? & in terminis nr̄is est decisio Baldi in l. pactũ qđ dotali, 21. qſt. C. de coll. quod non, & sequitur Rom. in l. si quis mihi bona, §. quod si mãdauit, ff. de acquir. hæred. & Alexand. in d. l. §. si coram, num. 8. & in consil. 106. Quo ad præsens, in fine, 1. uol.

& cons.

& consf.29 præclarè, col. pen. 3. vol. Barb. c. causam matrimonij, de offic. deleg. Ias. in l. Præses, 2. col. & in l. transactionem, col. fin. C. de trāsact. licèt ipsemet Ias. post Roman. tenuerit contrarium, in d. l. pactum, idem tenet Dec. in d. l. pactum, num. 19. vbi respondet rationibus Ias. contrarium ibi tenentis, & idem tenet in consf. 26. numero 2. & consf. 180. col. 2. & in simili statuto tenet Socin. Regula 261. Minor, prima Fallētia, & sequitur etiam Paris. consf. 106. num. 50. 1. vol. & Ripa, loquens etiam in contrahente cum matre, in 3. lib. Responso 110. num. 2. & in l. 1. §. fuit quæsitum, num. 2. ad Treb. sed contrarium tenet Gomes. in §. omnium, numero 27. 29. Inst. de action. & ad hanc quæst. vide Tiraq. in legibus Connubial. in glos. 5. num. 33. & sequent. & Ceph. consf. 211. & 467. nu. 40. & hanc sequitur Alciat. d. l. Præses, & l. transactionem, & dicit communem ipsemet Alciat. in Regula 1. 2. presumpt. nu. 6. & eam etiam sequitur Arno. Soli. 15. In Regno, licèt Alciat. d. l. Præses, intelligat hoc procedere, nisi contractus sit factus in vtilitatem patris, quia maior est suspitio; & in d. præsumptione num. 7. opponit, quod pater non potest consentire ad sui vtilitatem, ut supra in uerbo & prędictorum aliorum, & propterea dicit videri restringendam esse ad casum vbi contractus non pertineret ad utilitatem patris, & propterea reliquit cogitandum. Ego tamen, in casu huius Ferrariensis Statuti, non putarem contractum valere, ex quo statutum ipsum exigit consensum patris, si ipse non habuerit interesse in contractu, aliàs debent alij adhiberi, & sic, quia statutum clarè declarat, non sufficere consensum eius qui habet interesse in contractu, sumus extra opinionem Doct. sed in casu alterius statuti, solum consensum propinquorum exigentis, etsi prædicta sit communis Doct. sententia, tamen uidetur distingui posse, quod illa procedat in casu dubio, an scilicèt contractus sit magis in utilitatem patris, q̄ filiæ, quia si clarum est magis concernere utilitatem patris, cessat p̄sumptio in qua fundatur hmōi Decisio, qđ nō sit verisimile, patrem velle fraūdare filiam, & sic q̄n constaret qđ filia id fecerit metu reuerentiali, vt tenēt Dec. d. l. pactum, & Alciat. d. præsumpt. si ēt esset clarum magis concernere vtilitatem filiæ, valet ēt contractus, per ea quæ dicētur infra in 30. quęst. sed nō ea rōne, quia factus cum patre quia ēt valet si sit factus cum quocunq; sine solēnitate statutaria ergo vr̄ cōcludendum solum dictam decisionem procedere, q̄n non constat contractum magis concernere utilitatem vnius, q̄ alterius partis, & sic in casu dubio.

Sextodecimo pone, qđ mulier cui prius fuerat facta donatio, q̄ non acceptauerat, si 26 ne hac solemnitate, renuntiat hmōi donationi non adhuc ratificatæ, nec acquisitæ, nunquid ualeat hmōi renunciatio. Paul. de Cast. consf. 11. In casu præsenti in antiquis, aliàs 171. in nouis. 2. parte, & Imola in cōs. In casu præmisso, consuluerunt contractum ualere, quia stante hmōi statuto, quod mulier non possit alienare, uel se obligare, sine dicta solemnitate, tamen potest non acquirere, vt ibi per eos, & sequitur Felin. in cap. 2. col. 4. post med. de Constit. Arno. Dialo. 12. Mulieres, & Dec. consf. 624. nu. 10. Socin. consf. 53. nu. 25. 4. uol. & Crauet. cōs. 114. n. 14. Alciat. t̄n in Rubr. C. de pact. 5. pagi. dubitat, num mulier possit hæreditatem paternam sine solemnitate repudiare, quia fere est eadem ratio, quæ est in contrahente, & pacifcente, & distinguit: Aut statutum prohibet mulierem ne diminuat bona sua, ut quia dicit, quod mulier non alienet, non obliget, uel similia, & tunc repudiare poterit: quia pōt sibi nolle acquirere, secus verò si statutū pacisci, uel contrahere prohibeat, & cum opin. Alciati vr̄ concordare Paul. de Castro, consf. 419. Viso. puncto, 1. col. 2. parte, ubi dicit, quod statuto de donatione loquente non obstante, mulier paternam, & maternam hæreditatem repudiare pōt, quia non censetur patrimonium diminuere. Sed in hac quæstione aduertēdum puto, qđ in casu statuti Ferrariensis, hęc decisio non procedit, quia nō solum mulier prohibetur se obligare, alienare, & uēdere, pro ut in casu Pauli, & Imolę contingebat ex suo statuto, sed ēt prohibetur renunciare, & aliquē actum facere, per quē sibi generari possit aliqđ uel qualecumq; prędiudicium, qđ generaretur ēt in casu isto, quia renūciādo sibi prę iudicat, ut nō possit ulterius acceptare, ut dicit Paul. d. cōs. col. fi. Pręterea est considerandum ēt generaliter dictā decisionem non uideri uerā, quia cessat rō qua mouētur Doct. ad ita tenendum, nā fundamentum suum est in hoc, quia sine ratificatione etiam ex stipulatione Notarij nō erat quęsitum ius mulieri, prout tenent plures alij, quod t̄n fundamentum non procedit sine dubio, quia quod ex stipulatione Notarij ēt absenti quæratur ius sine rōne, saltem quo ad hoc ut non possit reuocari, tenet Bald. in l. cum à socero, C. de iure dot. Alex. Aret. Socin. & Ias. in l. qui Romę, §. Flauius, de uerb. obl. & dicit hanc esse cōem opin. Doct. Cagnol. in l. id qđ nostrum, nu. 15. de reg. iur. ubi alios allegat; sed quia hęc est quæstio maturius discutiēda, hic ulterius non tangam, sed infrà suo loco ponam, & ad principalē quæstionē uide Tiraq.

in tract. legum Connubial. vlt. lege gl. 5. nu. 5. cum pluribus seqq. & num. 31. & seqq.

Septimodecimo, nunquid sicut requiritur huiusmodi solemnitas in cōtractu mulieris, 27 ita et requiratur in † dissolutione seu distractu ipsius, dicendum est qd' sic, Authē. Econtra, & ibi Bar. C. de repud. & idem tenet Bald. in d. l. pactum, quæst. 21. vbi dicit idē esse in renūciatione, licet contrariū tenuerit in Rubr. C. de pact. Arno. Comment. 196. Quæro, & est regula Iuris, Nihil tam naturale, vbi Moder. de Reg. iur. & in terminis etiam Campeg. d. vlt. parte, quęst. 101. & Ias. d. §. pactus, 8. col. vers. secūdo moneor, & in d. §. omnium, nu. 39. Tiraqel. vbi suprà.

Octauodecimo quid in ratificatione, an 28 eadē solemnitas dēat interuenire? dicas † qd' sic, Roman. cons. 12. in fi. cū alijs supra adductis in Clausula, Rati, verb. ratificabit, circa med. & in terminis trad. Dec. cons. 536. n. 6.

Nonodecimo quęro, an sicut mulier prohibetur alienare, ita etiā prohibeatur alienatio 29 ni consentire sine dicta † solemnitate? & dicēdum uidetur quod nō: per Regulam, Aliud, de reg. iur. hoc tenet in terminis Bald. in dicta Rubr. C. de pact. & ibi sequitur Picus, vt refert ibi Alciat. dicens, quod non obstante dicto statuto, poterit mulier emphyteutę alienanti cōsentire. In contrarium facit, quia est eadem ratio in consensu, quę est in principali contractu, & propterea dicta Regula non procedit, diuersa existente ratione, ut Bald. ipse tradit in l. finali, 2. col. vers. collige ergo, num. 8. C. de pact. & propterea dicunt Bald. Salicet. & Aretin. in l. 2. C. si aduers. don. qd' si minor sine certa solemnitate non potest alienare, non poterit etiam alienanti consentire; quod etiam tenet, & alijs decisionibus comprobat Fab. de Sancto Sauino, dicto tractatu, de empt. & vendit. 25. quæst. 3. quæst. principalis, sequitur Dec. in d. Regula, Aliud, vbi etiam Cagnol. alios allegans, & in dicta Rubr. vbi idem tenet Alciat. in terminis nostris, ad finem, & hoc videtur verius, quia aliàs de facili fieret fraus, ut per Doct. in locis prædictis, quod etiam tenet Socin. cons. 230. col. 2. in fine, dicens mulierem tali casu prohibitam contrahere.

Vigesimo videndum est, an stante statuto hmōi, solum prohibente contrahere mulie- 30 rem, extēdatur † ad contractus etiam qui nō sint vltrò citroque obligatorij? Campeg. d. vlt. parte, q. 109. arguit quod non, tandem concludit, quod tanto magis censetur prohibita mulier donare, & sic quod obligatio oriatur tantum ex parte sua, si prohibeatur, quando etiam aduersa pars obligaretur, & hoc etiam videtur tenere Bald. in d. Rubr. vbi dicit, quod censetur prohibita facere omnem conuentionem, etiam ad liberandum, de quo vltimo latius inferius dicetur, & sequitur Alciat. ibi, dicens, in donatione & pacto cæteros sequi Bald. & sequitur Corn. cōsil. 259. prima col. in 4. volumine.

Vigesimoprimo quæritur, stante dicto sta 31 tuto nūquid mulier prohibita † alienare, vel promittere, possit consentiente testatore qui eam instituit hæredem, vel eidem reliquit legatum bona sibi relicta promittere, uel obligare sine dicta solemnitate. Bald. in l. fin. ad finem tenet quod sic, loquens in minore, qui statuto obstante promittere non potest, & idem tenet Dec. ibi, num. 5. loquens in muliere per statutum prohibita vltra certam partem alienare, & dicit ità uidisse consulūi.

Vigesimosecundo nunquid mulier possit sine dicta solēnitate statuto nō permittente 32 † procuratorem ad Iudicia constituere? Ias. determinat quod sic, in l. more, 5. col. ff. de acquir. hæred. nec quod introductum est in fauorem mulieris, in eius damnum redundet, l. quod fauore, C. de legib.

33 Vigesimotertio quæro, mulier † uēdit rem emphyteuticam irrequisito Domino, sine solemnitate statuti, & sic nō ualet uenditio, nūquid incidat res in commissum, iuxta l. 3. C. de iure emphit. Bald. decidit quod non, in l. 2. 1. col. uer. ex prędictis, C. de episc. audient.

Vigesimoquarto nūquid huiusmodi statutum locum hēat in liberatione debitoris, & pacto de non petendo? Refert quibus uerbis 34 † sit facta prohibitio: aut prohibetur mulier obligari, & tunc oēs concludunt seruandam ēt hoc casu esse solemnitatē. Bar. in l. si unus, §. pactus, 4. col. nu. 13. & cōiter sequūtur oēs ibi. ff. de pact. & Ruin. cōs. 159. n. 6. uol. 5. aut statutum loquitur per uerbum, contrahere, & tūc sunt opiniones. Bald. in d. Rubr. C. de pact. & in d. §. pactus 5. col. uers. sed quid si statutū, nu. 12. tenet, mulierem non posse ēt liberationē facere, & ibi sequitur Alciat. ubi dicit, ità cęteros tenere, sed Bald. vr sibi contrarius, & contrarium in effectu tenuisse in l. siue apud, col. 2. & ibi sequūtur Ale. & Ant. de Alex. C. de trās. & Alex. in l. more, 2. col. de acquir. hęred. & in d. §. pactus, ubi dicit ita tenere Ang. ibi, sed tū primā opinionē tāquam ueriorē, tenent Ias. & Alciat. d. l. siue apud, & Ias. d. §. pactus, 8. & 9. col. & d. §. omnium, nu. 39. quę vr uerior, & tenēda, sed uenit tū limitanda uno casu, scilicèt, qn debitor soluit qd' debet, & mulier tenetur ipsum quietare per publicum Instrm, l. sicut datam, C. de libera. caus. nam sine huiusmodi solēnitate mulier liberare pōt ex quo est liberatio quę à lege procedit. ità not. Roman. cōs. 180.

Præ-

Præsupposito explicato cons. 394. sequitur Alex. cons. 15. vol. 6. & Craueт. cons. 215. num. 5. & ... Ias. in d. §. pactus, 8. col. & in fi. ... facit quod tradit Socin. alle-gato cons. 8. nu. 15. vbi dicit, statutum sibi locum non vendicare in obligationibus, quæ tacite ex legali dispositione in consequentiam actus resultat, & faciunt not. in l. item quia, ff. de pact. cum alijs per eum ibi traditis, & Rui. cons. 61. num. 4. & sequent. & cons. 161. in prin. lib. 3. licèt etiam in casu statuti Ferrariensis nimis latè loquentis vltra receptionem ... hoc fortè non esset tutum, imò & potest etiam obligari mulier sine dicta solemnitate, quando hæc obligatio fit super veteri obligatione valida, ut ... Paul. de Cast. cons. 183. In casu quæ vertitur, num. 2. prima parte.

35 Vigesimoquinto quæro, nunquid † statutum sit seruandum, si compromittat mulier, & dicendum est quod sic: quia qui non potest alienare, non potest compromittere, c. cum tempore, vbi omnes, de arbit. Ias. ... 9. quæst. nu. 51. de iure emphit. & Dec. plures allegans consil. 282. numero 3.

Vigesimosexto pone quod mulier nõ seruata solemnitate statuti vendidit fundum, &
36 in Instrumento confessa fuit habuisse † partẽ pretij nunquid annullato contractu confessio valeat, ut per eam probetur receptio? Ang. in l. 1. C. de præscript. ... annor. tenet, quod confessio probet numerationem & omnia gesta, & sequitur in effectu Alex. in l. si ita stipulatus, §. Grisognus, n. 11. de uer. obl. & Ias. in l. certi cõdictio, §. si nũmos, col. 6. in fine hoc etiam sequitur Roman. cons. 294. Hæc confessio, 1. col. quem sequitur Marsil. in Rubr. de probat. num. 306. & Crot. in §. si quis ita ... legis ... lect. in fi. ff. de uerbor. oblig. & Ruin. ... 15 ... uol. Quod intelligas, nisi confessio stet pro causa, quia tunc ... ur, ut per Alciat. ibi, ad fi. nu. 55. Et intelligas etiam, nisi statutum quoque prohiberet mulieris confessionem, prout in casu Ferrariensis statuti: quia tunc etiam huic decisioni non uidetur locum fore.

Vigesimoseptimo quæro nũquid ex hmõi contractu repugnante statuto facto trasfera-
37 tur † possessio per mulierem ... cõtrahentem? & uidetur dicendum quod ... quia ex nullo contractu transfertur possessio ... §. si uir, & ibi not. ff. de acquir. possess. ... d melius est distinguere ut distinguit ibi Alex. ad fin. ut attuenda sint uerba statuti, quia si tantum contrahere mulierem prohibet, transferetur possessio, si autem obligaret, secus erit, uel saltem est inefficax & iniusta, ut per Alciat.

ibi ... num. 7. secundum aliam impressionem, sed quod non possit ... cum ex quo mulieri est prohibita administratio per Statutum latè tradit Tiraq. in tract. de Leg. ... b. Con. nub. glos. 5. 4. quæst. num. 160.

Vigesimooctauo quæritur etiam, nũquid
38 † filia possit se immiscere hæreditati patris, uel aui, in cuius est potestate, sine dicta solemnitate? & dicendum est quod sic, secundum Aretin. in §. sui autẽ, in fine, Instit. de hæred. quæ ab intest. defer. ubi loquitur in minore, qui debet seruare certam solemnitatem in contrahendo, & se obligando, & sic in casu similis, & dicit ita obtinuisse, & sequitur declarans Dec. in consil. 331. col. secunda, & propter ... Ferrariense statutum, non sine causa etiam immixtionem mulieri prohibuit, & in casu statuti, si mulier ut hæres contraxit cum solemnitatibus censetur adire, Corn. cons. 165. num. 44. in 2. sed contrarium consuluit Socin. cons. 92. num. 30. & seq. uol. 3. & tenet Bald. l. ... C. qui admitti, num. 56. & Zucchard. in Rubr. eiusdem tit. num. 96. ubi tamen ... & Cagnol. in d. Rubr. nume. 1...9. & D... num. 295. & seq. ubi reprobat ... Zucchard. & ... Steph. Lamber... de ... eorum, & c. glos. 7. uerbo contractus nume. 2.

Vigesimonono quæro etiã, nunquid statu
39 tum hmõi habeat locum in contractu † qui fit circa personam, ut in matrimonio? Bald. in l. in copulandis, C. de nupt. loquens in simili statuto, decidit, quod non, & sequitur Ias. in d. §. omnium, nu. 43. Instit. de act. & Arno. comen. 83. Ex quo, Campeg. in d. ultima parte, quæst. 106. licèt etiã dubium sit an statutum super matrimonio disponere possit, de quo latè d. puta Alex. cons. 97. Principalis dubitatio, 1. uol. quod omitto, quia nõ est materia nostra, sic etiam, huiusmodi statutum non haberet locum in obligatione quæ oritur ex delicto, uel quasi mulieris, ne delicta remaneant impunita, ut Alex. tradit in apost. ad Bart. in d. l. apud. Iul. §. fi. post med. & idem tenet Ias. in l. si unus, §. pactus, col. 9. ff. de pact. ubi alios allegat. & Alex. post Raph. in l. more, nu. 7. de acquir. hæred. & Ias. in d. §. omnium, num. 46.

Trigesimo uidendum est, nũquid contractus factus non seruata forma dicti statuti,
40 possit ualere si est utilis † mulieri? & licèt Bart. in l. cum hi, §. eam, 2. not. & §. si Prætor, ff. de trans. ... catur licèt in alijs casibus inueniã qđ non, tñ contrarium est uerius, aliàs sequeretur, q̃ illud qđ fauore mulieris introductũ est, de ... t in eorum odiũ retorqueri, l. qđ fauore, C. de legib. ita tenet Bal. per illũ text. in l. neq;, C. de cõtrah. & cõmit. stip. Ang. in

l.2.ff.de acceptil. Io. de Plat. Insti. de auct. tuto. in prin. Pau. de Cast. cons.83. Ad primum quæsitum 1. col. Ias. in d.l. more 6. col. in l. si cui bonis, ubi etiam Rip. num. 45. ff. de verb. oblig. in d.l. si vnus, §. pactus, 9. col. in l. qui iurasse, 2. not. deinceur. & in d. §. omnium, nu.41. Instit. de action. Arno. Sing.24. Scis. Socin. aliàs allegato cons. 80. numero 8. in 4. vol. Dec. dicto cons. 331. numero 4. Parif. cons. 96. numero 104. in princ. & consil. 16 numero 98. in 2. uol. Marantha tract. de ord. iud. 4. parte, 16. distinct. numero 29. Ripa in l. furioso, numero primo de re iudic. & Tiraquel. in tractatu, de legibus connub. glos.8. quæst.8. nume.56. & seqq. & quæst. 1. Nec enim est inconueniens, tali casu claudicare cōtractum, sicut fit, quando cum pupillo contrahitur, quia taliter contrahenti imputandum est, l. Iulianus, §. si quis à pupillo, ff. de action. empt. & propterea infertur valere liberationem factam in contractu celebrato cum muliere, non seruata forma statuti, vt per Arno. Soliloq. 84. Cum mulieres, nam mulieri ex contractu agenti non potest opponi nullitas contractus, quia esset opponere, quod non potuit acquirere, non quod non potuit obligari vt dicit Paul. de Cast. in consil. 91. In causa appellationis, numero quinto, prima parte; est tamen in hac quæstione sciendum, quod mulier non posset pro parte contractum acceptare, & pro parte respuere, l. cum quæreretur, ad fin. ff. de admin. tut. Anchar. consil. 207. In q. col. secunda. Paul. de Cast. consi. 139. Primo videndum, & consil. 263. Si iste Nerius. Socin. consil. 125. col. prima lib. tertio, refert, & sequitur Cagnol. in l. secundum naturam, numero octauo, de regulis iuris, & in simili Curt. iun. consilio 147. numero decimo, & plura ad propositum ponit Tiraquel. in tractatu de retract. conuention. in fine numero tertio, & seqq. pluribus.

Trigesimoprimo quæro, nunquid huic statuto renunciari possit per mulierem? decis. est Baldi quod non, in l. secunda 2. quæst. C. 41 de rescind. uēd. † & sequitur Felin. in c. si diligenti, numero 8. de foro compet. vbi reprobat Abb. qui dicit posse attentari cōtractum, in c. ad Apostolicā, de reg. & facit decis. Bar. in simili statuto, in minore, in l. 2. in fi. C. ne fideiuss. dot. quam etiam tenet Paul. de Cast. cons. 301. Ad bene examinandum, numero 2. prima parte, & hoc etiam in minore tradit Bart. in cons. 88. In quæst. inter Franc. & sequitur Ruin. consil. 135. nu. 12. 1. vol. & Crauet. consil. 242. nu. 1. quod maximè procedit, cum sit introductū pro forma, & nō formā introducenti renunciari non pōt Bald. in c. 1. col. qui succes. tene. de quo habes per Dec. in l. si quis in cōscribendo, nu.27. 2. concl. C. de pact. sed an valeat renunciatio iurata, alia quæstio est quæ ex not. supra, in 3. quæst. decidi potest.

Trigesimosecundo, & vltimo videndum est, nunquid huiusmodi solemnitas consensus præsumatur interuenisse? in qua quæstio-42 ne Doct. † fuerunt varij, & sibimet etiam inconstantes, & contrarij, nam Bald. in l.2. C. de legi. hæred. tenuit non præsumi huiusmodi solēnitatem, sed probari debere, & idem tenet Raph. & Alex. in d.l. qui in aliena, §. 1. ff. de acquir. hæred. Rom. in l. sciendum, ff. de uerb. oblig. & latissime eam defendit Alexand. consil. 218. per totum in sexto uol. & sequitur etiam Marsil. Singu. 523. Diuturnitas, in fine.

Contrariū tenet idemmet Bald. sibi contrarius, d.l. qui aliena, §. 1. vbi dicit, quod in casu dicti statuti, si mulier possedit longo tempore hæreditatem, præsumitur cum dicta solemnitate adiuisse, & sequitur ibi Ang. dicens in facto Florentiæ defendisse additionem factam per mulierem sine dicta solemnitate probando eam longo tempore possedisse, & sequitur etiam ibi Imola, & Aret. & Ias. qui dicit, quod est causa pro amico; & in hāc partem uidetur etiam inclinare ipsemet Ias. licèt dicat pro tunc non examinare, in l.1.5. col. C. qui admit. & in l. si certis annis, col.3. noluit firmare. Hoc tenet expressè Socin. d. Regula 261. & 318. Minor, pen. Fallent. & Lambert. in tractatu de iure patr. 1. lib. prima parte, septimo articulo 2. quæst. principalis, num.6. versic. decimo adduco. Hoc idem tenet Alexand. sibi contrarius, in consi. 79. Circa prædicta, col.3. primo uol. & dicit hanc esse magis communem opinionem, in l. 2. §. [illegible] tato, 2. col. ff. soluto matr. hoc etiam tenet Felin. in cap. Albericus, col [illegible] de testi. idem Ang. & Imola, d.l. sciendum, & Dec. cons. [illegible] col. Facit decisio Bald. in l. si filiusfamilias ad finem, C. de petitio. hereditat. quod stante statuto quod filius sine consensu patris contrahere non possit, si contrahens cum filio rem possederit emptam à filio, sciente, & patiente patre, præsumitur interuenisse dictam licentiam. Sequuntur ibi Paul. de Castro, & Dec. consi. 486. nume. 11. Et quod præsumatur consensus ex diuturnitate temporis, latè tradunt. Gozad. consil. 7. Ferè per totum, & Socin. iun. consilio 22. nume. 1. & sequent. primo vol. sed videndus est cons. 56. num.24. & sequent. secundo uol. & Couarr. in tract. de antiquit. tempor. tertia parte, in princ. & pluribus num. & Tiraquel. in tract. legum Connubial.

nubial. glos. 7. num. 39. & sequent. Et hæc opinio videtur verior, & communior, pro qua facit quod ex diuturnitate temporis presumitur solemnitas etiam extrinseca, & est magis communis opinio Doctor. in dicta l. sciendum, & in dicto capitulo Albericus, de quo etiã per Decium, in dicta l. prima, numero octauo, C. qui admit. & Alciatus, tractatu præsumptionũ, Regula tertia, præsumptione decima, numero septimo. Et quia de huiusmodi solemnitatibus intrinseca, & extrinseca, quando præsumantur interuenisse, intendo latius inferius tractare, propterea super hac quæstione vlterius verba non faciam.

Cæteras quæstiones ad hanc materiam pertinentes, quando loco propinquorum Iudex decretum interponit, dicam infra, in sequenti Clausula, ubi plura etiam dicētur de huiusmodi statuto.

CLAVSVLA VIII.

Et Fedéricus & Paulus fratres, & filij quondam Bartholomæi de Gadulphis etiam ciues & habitatores Ferrariæ in contrata Sancti Romani minores annis vigintiquinque.

S V M M A R I A.

1 Minor adultus si contrahat sine debitis solemnitatibus, si iurat in contractu facit ipsum validum, neq; potest restitui.

GLOSSA PRIMA.

Hic venit tractanda materia venditionis minorum quæ quotidiana, & practicabilis est, & in ea etiam per non mediocriter peritos quandoque erratur: Nam multæ sunt solemnitates, quæ in eorum venditionibus, & contractibus exiguntur, de quibus inferius verba faciemus. 1 † Refert tamen, qua ætate sit contrahens minor, an scilicet sit adultus, uel pupillus, quia primo casu, etiam si contrahit sine solemnitatibus necessarijs, si tamen iurat, iuramentum repræsentat ipsum maiorem, & ualet contractus. Auth. Sacramenta puberum, C. si aduer. venditique; secundum Raph. Fulgos. & Ias. ibi, multos diuites reduxit ad paupertatem: nec eidem datur restitutio propter iuramentũ, ut not. ibi Doct. et Spec. in tit. de empt. & vendit. §. nunc dicendum restat, 2. col. vbi ponit formam iuramenti, & hoc tenent Doct. in c. cum contingat, de iureiur. & alibi sæpe; secundo verò casu, si est pupillus, non, ut per Doct. in locis præallegatis, & Parisian consi. 98. nu. 56. & 57. & consi. seq. nu. 17. 2. volumine.

Maiores tamen, scilicet Dominus Federicus annis decem & octo, & Dominus Paulus annis decem.

S V M M A R I A.

1 Infantiæ proximus quis dicatur.
Pubertati proximus quis dicatur.
Pubertati proximus quis dicatur, quando malitia supplet ætatem.
Infans quinq; annorum blasfemator ex consuetudine fuit raptus a Diabolo.
Puer ætatis decem annorum reddidit grauidam nutricem.
Malitia supplet ætatem.
Pubertati proximus potest contrahere tutore auctore.
Pubertati proximus obligatur naturaliter si contrahat sine tutore.
2 Infans, vel infantiæ proximus non obligatur, etiam iuramento interueniente si contrahat sine tutore.
3 Pubertati proximus si contrahat sine tutore iuramento tamen interueniente, numquid obligetur, sunt opiniones.
4 Pubertati proximus si fateatur se adultum, & puberem, & iuret contrahendo, obligatur. Limita tamen vt non procedat quando hic pubertati proximus cum coniuncto contraheret.

GLOSSA SECVNDA.

Vtile est apponere in Instrumentis ætatem certam minorũ, nam iuuat ad multa: quādoquidem iura distinguant inter huiusmodi ætates, & diuersimodè statuant in eis, dicitur enim infantia usque ad septennium, tam in mare, quã in fœmina, usque ad 14. inclusiuè, in masculo, & ad 12. in fœmina. Pupillaris ætas, & quia nulla alia est media, propterea ille dicitur proximus infantiæ, qui si masculus est, expleuit annum decimũ cũ dimidio, si fœmina, nonum cũ dimidio, si uero expleuerint, pubertati proximi dicũtur, ut not. uolunt glos. in §. pupillus, Inst. de inut. stip. ubi Aret. & in l. pupillum, in 1. glos. quam ibi sequuntur Alber. dicens eam uidisse seruari in practica. Dec. & Cagnol. et sequuntur Bart. et alij, in l. 1. ff. de nouat. Ias. in d. Auth. Sacramenta, col. 4. et Ioan. de Anan. c. 1. 2. col. de delict. puer. Alciat. c. cum contingat, nu. 140. de iureiurand. quod intelligendum est, nisi

nisi malitia suppleat ætatem, quia tunc etiam ante annum decimum cum dimidio, pupillus dicetur proximus pubertati, vt per Aret. in d. §. pupillus, & per Ioan. Andr. Abb. & alios, in d. c. 1. Marsil. in l. infans, 1. col. ff. ad l. Corn. de sicar. & Cagnol. d. l. pupillum, nu. 3. in quibus locis referūt exemplum Gregor. in suis Dialog. qui dixit, quod infans quinquennij, blasphemator ex cōsuetudine, fuit raptus à Diabolo, & ponit etiam Abb. ibi post alios exemplum aliud Gregor. quod etiam refert glos. in Summa 20. quæst. 1. ad fin. de puero ætatis decem annorum, qui nutricem grauidam reddidit, quod potuit accidere ex his quę nōt. Barb. in addit. ad Abbat. in d. c. 1. & dicit Marsil. in dicta l. Infans, nume. 5. quod modernis temporibus l. 1. §. impuberes, C. de fal. mon. quæ dicit, quod illa impuberis ætas, quod uidet ignorat, non procedit, quia impuberes sunt adeo vitiosi, malitiosi, & sagaces, vt sæpenumero maiores decipiant, & dicit Ioan. de Anan. in Rubr. d. tit. de delict. puer. & refert Marsil. d. l. infans, num. 3. quòd Industria, sapientia, astutia, sagacitas, prudentia, & malitia, supplent ætatem, & excludunt præsumptionem fragilitatis ætatis. De cæteris verò ętatibus hominis, ponit glos. in verbo, perfectus, in procemio Sexti. & Alciat. latè, in l. pueri, ff. de verbor. signif. vbi plura ad hanc materiam faciētia ponit.

Et proximus pubertati potest contrahere tutore authore, d. §. pupillus, vbi Aretin. & glos. Bar. in d. l. 1. ff. de nouat. & obligatur naturaliter, contrahens sine tutore, vt in dictis locis. sed in infante maior est dubitatio, de quo per Doct. in l. pupillus, si fari. ff. de acquir. hæred. & per Cagnol. in l. in negocijs, num. 8. ff. de reg. iuris.

Similiter operatur expressio ætatis in a-
2 lio, scilicèt, propter Iuramentum, quia † infans non obligatur vel proximus infantiæ, si contrahat sine tutore, etiam iureiurando interueniente, sed in pubertati proximo, & doli capace, dubium est, nam quod obligetur, te-
3 nent Bar. Salic. Paul. & Alex. in l. † qui iurasse, in princ. ff. de iureiur. & alij; quos refert Doc. in d. l. pupillum, qui dicit hanc opinionem esse communiter approbatam, & plerosq; refert Alciat. d. c. cum contingat, num. 141. Contrarium verò tenent glos. Bal. Ang. Ias. & nonnulli alij, in d. Authen. Sacramenta puberū, & quidā alij, quos refert Alciat. d. nu. 141. Vbi dicit, hāc esse magis. Cōmunem opinionem, & eam confirmat tribus fundamentis, & respondet contrarijs. Sed prima opinio uidetur communior, cum habeat plures & maioris etiam authoritatis Doct. pro se, quam etiam tenet Paris. in repet. c. in præsentia, num. 30. de probat. & secundum eam fuit iudicatum in Consilio Neapolitano, vt Afflict. refert decis. 322. D. Cichus. num. 5. Dec. cons. 682. ad finem, & Cagnol. d. l. pupillum, num. 11.

Sed tenendo opinionem negatiuam, illa
4 venit limitanda, nisi proximus † pubertati fateretur se adultum, seu puberem, & iuraret, tunc enim iuramento proculdubio obligaretur, vt post Guil. tradit Ang. Paul. & Alex. in d. l. qui iurasse, & Ias. d. Authen. Sacramenta, col. 5. quod non procedit, quando minor contrahit cum coniuncto, qui iuris præsumptione censetur habere notam ætatem pupilli, vt per Doctor. in locis præallegatis, & hoc est quod uolunt dicere Compendium errorum Notariorum 177. num. 1. quod videtur sequi Alciat. in d. c. cum contingat, num. 150. & sequitur Afflict. dicta decis. 322. num. tertio, & Paris. cons. 97. nume. 49. in primo volumine.

Agensque ipse Federicus adultus cum præsentia, consensu, & authoritate.

SVMMARIA.

1 *Auctoritas diuersimodè in iure accipitur.*

Auctoritas est consensus, auctorizabilis competens alicui ex publico officio iniuncto, vel ex legitima administratione quam habet.

2 *Auctoritas tutoris vel curatoris in actu interponi debet non antè vel post.*

Limita tamen vt hic.

Auctoritas nec per procuratorem, nec per nuncium nec per epistolam interponi potest.

Consensus qui pertinet ad aliquem ratione publici officij est auctoritas.

GLOSSA TERTIA.

De præsentia, & de consensu satis supra in Clausula præcedēti super verbo, Cum præsentia, & super verbo, Cum consensu, dictum fuit; modo de verbo, authoritate, dicendum
1 est. Sumitur † autem huiusmodi verbum, Auctoritas, in iure diuersimodè. Quinque modis non ab omnibus cognitis accipi ponit Alciat. in lib. 2. c. 9. Parerg. primo pro iure rei suæ vēdicandæ, qualibet vsucapione reiecta, Secundo, pro actione, pro re euicta competente, l. fi. ff. de euict. quod etiam ipse Alciat. posuit in l. quæstio, in princ. ff. de verb. signif. Tertio, pro iure, quod quis ab auctore, siue vēditore cōsequitur. l. fi. in prin. ff. de pig. act.

Quar-

Quarto, pro Iudicis edicto. Quinto, pro mādato & iussu Principis, & per b scribendum huiusmodi verbum censet, tāquam à uerbo, augeo, deriuatū. Sed in hac specie, nullo ex his modis accipitur huiusmodi verbum, auctoritatis, sed auctoritas accipitur prout in titulo de auctoritate tutor. & curat. ff. & C. quæ potest diffiniri sicut diffiniunt Hostien. Innoc. & glos. in c. 1. uerbo, tractatus, de rebus Ecclesię non alien. in sexto, & sequitur Albert. in suo Dictionario, d. uerbo auctoritatem, quod auctoritas scilicet est consensus auctorizabilis competens alicui ex publico officio iniuncto, uel ex legitima administratione quam habet, de quo plura ad hanc materiā ponit Corset. Sing. suo, verbo, Minoris decretum Iudicis, & debet interponi in actu ipso, non ante, vel post, l. obligari, §. tutor, ff. de auct. tutor. & §. tutor, Instit. eod. tit. † vel parum ante, vel parum post, ut Io. Andr. trādit, d. c. 1. Bart. d. §. tutor. Bart. & communiter omnes, in aliàs allegata l. si quis mihi bona, §. Iussum, ff. de acquir. hæred. Bald. in l. quæcumque, ad fin. & in l. fin. §. necessitati, col. 4. nu. 16. ubi etiam Castr. col. antepē. C. de bon. quę lib. vbi dicit, quod præsumitur esse de substantia, de quo ultimo latius dicetur infra. Potest tamen ex post facto aliquando auctoritas interuenire, in casu posito per Doct. in d. §. iussum, quando scilicet auctoritas exigitur à Statuto, magis ad confirmandum actum, quam ad conficiendū, ut ibi per eos. Sed in casu isto, nō est dubium, quod debeat interuenire in ipso actu, quod etiam tenet Abb. c. cum nos, nu. 7. de his quæ fiunt à prælat. sine consensu Capituli. Socin. consil. 15. 3. col. licet contrariū firmet col. 11. & 12. in casu suo, & Curt. iun. consi. 53. nu. 1. Nec potest interponi per procuratorē, sicut nec consensus, prout tenet in cōsensu Bald. in d. l. 1. in fine, C. qui ad mat. & in Auc. Aret. in d. §. iussum, 6. col. n. 8. Nec et potest interponi per Nūciū, uel Epistolā, d. §. tutor. Bart. in d. §. necessitate, ad fin. et tradūt cōiter Doctores i d. §. iussū, nec et taciturnitate, sed uerbis expressis opus est, ut ibi per eos, & p. Crot. in repet. l. 1. in princ. nu. 91. 1. lect. de uerbob. Sed an formalibus uerbis sit opus, controuertūt ibi Doct. in d. §. iussū, de quo uidēdus est Ias. post alios ibi, 2. & 3. col. alios referēs.

Et aduertendum est, quod uerbum, Consensu, in hoc loco nō uidetur importare simpliciter consensum, iuxta ea quę suprà super eo uerbo, in Clausula præcedenti dictū fuit, sed cēsetur et importare auctoritatem, nā oīs consensus qui pertinet ad aliquē rōne publici officij, est auctoritas, ut Bald. allegādo Innoc. tradit d. §. necessitate, nu. 16. in fine.

Francisci filij quondam Petri de Carinis, ciuis Ferrariæ, habitatoris in contrata Sanctæ Crucis, eius Curatoris.

SVMMARIA.

1. *Minor annis vigintiquinque curator uel tutor esse non potest; & ratio.*
Curatores quinam esse nequeant.
2. *Milites non possunt esse tutores uel curatores.*
3. *Cæcus non potest esse tutor uel curator.*
4. *Maritus numquid possit esse curator uxoris, saltem ad unicam litem, uel actum extraiudicialem.*
5. *Mulier in iudicialibus procuratrix esse non potest, in extraiudicialibus potest.*

GLOSSA QVARTA.

Animaduertēdū est quod non omnis potest dari curator minori, nā nonnulli prohibentur dari, minor enim primo annis 25. curator, uel tutor alterius minoris esse non potest, l. fin. C. de legit. tut. Instit. de fid. tut. §. fin. & §. minores, † de excus. tut. ubi reddit Imperator rationem: quia scilicet inciuile est, eos, qui alieno auxilio in rebus suis administrandis egere noscuntur, & sub alijs reguntur, aliorum tutelam vel curā subire, & not. per Doct. in dictis locis, & per Spec. in tit. de tut. §. generaliter, in princ. & per eandem rationem reijciuntur furiosi, muti, surdi, & alij, qui sub alterius sunt cura, l. pen. ff. de tutel. §. furiosus, Instit. qui test. dari tut. poss. Spec. d. §. generaliter, in prin. sic & † milites, tutores, uel curatores esse non possunt, l. militia, C. qui dari tut. poss. §. idem, & in milite, Instit. de excus. tut. quod intellige de illis militibus, de quibus not. glos. & Doct. ibi, sic † & cæcus curator dari nō poterit, l. luminibus, d. tit. C. qui dari tut. poss. Et idem est in marito, † qui non potest esse curator uxoris, l. 2. C. eod. l. uni. ff. de cur. fur. §. pen. Instit. de excus. tut. quod proculdubio procedit in curatore generali, sed ad unam litem poterit esse curator, quod tenet Spec. tit. de cur. §. penulter. sed nunquid uir. Bart. in l. si quis cum procuratore, §. fin. ff. de procurat. Bald. in l. 1. ff. de excus. tut. in d. l. 2. & in l. 2. C. de procur. cum quo tenent Paul. Alex. & Ias. licet contrarium teneant Ioan. de plat. & Aretin. §. pen. post Salic. per eos allegatū. Vnde non erit sine dubio quod ad unum actum puta ad uenditionem posset decerni curator maritus. nam si teneremus rationem glos. in d. l. 2. C. qui dari tut. poss. quam ibi sequitur Bart. in d. §. pen. quod illud ideo

lud ideo prohibetur, ne affectione maritali circumuenta vxor, sibi omnia remitteret, res videretur expedita, quod non posset decerni etiam ad vnum actum, sed quia communiter reprobatur, in d.l.2. C. de procur. per Doct. aliud videtur esse tenendum; nam si potest dari curator ad litem vnicam, & sic in Iudicio potest adesse, quanto magis poterit dari curator ad vnicum actum extraiudicialem, quod minus est, vt probatur in c. qui generaliter, §. fin. de procur. in 6. Vbi minor expleto 16. anno, ad negocia potest esse procurator, ad Iudicia non, et not. glos. et Doct. in §. eadem lege, in fine, Instit. quibus ex caus. manum. non licet, & Doct. in l. exigendi, C. de
5 procur. sic videmus † mulierem in iudicialibus procuratricem esse non posse, in extraiudicialibus secùs. Ang. Alexand. & alij, in l. quamuis, de acquir. poss. Dec. in l.2. n. 16. de reg. iuris, cum alijs quæ dixi supra, in Clausula præcedenti, in 6. quæst. utile tamen fore censeo, abstinere à datione curatoris mariti uxori, ad omnem difficultatem euitandam.

Ad præsentem venditionem.

SVMMARIA.

1 Minor adultus generalem habens curatorem nulla bona alienare, nec aliquem contractũ facere sine illo potest, cum similis sit prodigo.
Secùs autem in non habente; sed si læditur, habet restitutionem.
Iuramentum confirmat contractum minoris.
2 Minor curatore carens potest vendere mobilia, & ea quæ seruando seruari non possunt.
Minor immobilia vendere nequit etiam si curatore careat, sine curatoris auctoritate, & iudicis decreto.
3 Curator potest dari ad certum actum, præterquam ad donandum.
Consanguineorum consensus nihil operatur in donatione minoris.
Tutor certæ rei uel causæ dari non potest.
Tutor principaliter personæ, secundariò rebus datur.
4 Curator generalis tenetur ad omnia ad quæ tenetur tutor, & maximè ad faciendum inuentarium.
Curator specialis vel ad litem, vel ad certum actum datus, non tenetur conficere inuentarium.
5 Curator specialis tenetur in iurando minoris defensionem expressè & specificè promittere.
Curator non debet tantùm promittere utilia facere, & inutilia prætermittere, sed & defensionem promittere debet expressè.
6 Curator tenetur satisdare rē adulti saluā fore.
Curator etiā si sit omissa promissio expressè rem pupilli fore saluam dummodo sit promissum utilia facere, & inutilia prætermittere, & præsertim fideiussor rectè datus intelligitur.

GLOSSA QVINTA.

Refert, an adultus habeat generalē curatorē; vt Inst. de cur. in princ. an nullum, vel specialem habeat:
1 quia primo † casu, nulla bona alienare potest, nec aliquem contractum facere sine eo, cum similis sit prodigo, ut est text. in l. si curatorem habens, primo resp. C. de in integr. rest. min. secundò verò casu, sic, sed si læditur, habet restitutionem vt ibi secundo responso, in tantum, quòd iuramentum non confirmat eius contractum, sicut nec confirmat cõtractum prodigi, vt communiter not. Doct. in l. is cui bonis, ff. de verb. oblig. ita in minore tradit Curt. iun. cons. 53. nu. 15. quod tamen falsum est, quia non fit æquiparatio in hoc respectu iuramenti, imò iuramentum confirmat contractum minoris, dum repræsentet eum maiorem, d. Auth. Sacramenta puberum, ita tenent Aretin. & Alex. d. l. si curatorem habens, & Alciat. declarat, d. c. cum cõtingat, nu. 138. Et illud quod dicitur in d. l. si curatorem habens, quod minor curatore carens, potest vendere, declara procedere in vē
2 ditione mobilium, & earum † rerum, quæ seruando seruari non possunt, ut tenet glos. ibi, quam communiter sequuntur Doct. & glos. alienare, in §. nunc admonendi, & ibi declarat Ioan. Fab. & sequitur Aretin. Instit. quibus licet alien. vel non, & Fab. de monte Sācti Sab. d. tract. empt. & uēd. quæst. 3. in fine, nam in venditione immobilium exigitur nedum auctoritas curatoris, sed etiā decretum Iudicis, & quando ambo copulatiuè debent concurrere, alterum non sufficit, ut aliàs fuit dictum supra, quod semper intelligas excluso iuramento, vt supra; Et notandū est, quod curator põt dari ad certum actū, & causam;
3 ut hic, Insti. de curat. in fine princ. † præterquam ad donandū, l. ab agnato, & l. fin. ff. de cur. furios. Bald. in l. 1. C. si aduers. dō. Ruin. consi. 109. nu. 12. 1. uol. 129. nu. 8. 5. vol. & ita etiam tenet Paul. de Cast. dicens, quod consensus proximorum consanguineorū, nihil etiam hoc casu operatur, quando Statutū requirit vtilitatem minoris, ut pēt eū cõsi. 432. Cum statutū, in princ. 1. parte. Et quod curatoris auctoritas nihil faciat in donatione, tradit Cor. cõsi. 36. in fine, 2. uol. & Alex. cõsi. 53. Visis, 3. col. 3. uol. licèt inferius in ea opinione persistere non videatur, tutor uerò secùs, nec enim põt certę causę uel rei dari, §.

certæ

certæ rei, Instit. qui test. tut. dari poss. l. certarum, ff. de testa. tut. Paul. de Cast. in l. etsi ad speciem ff. rem pub. salu. fore, Dec. cōsi. 479. nu. 3. & ratio differentiæ ponitur in textu, & glos. in d. §. certe, quia tutor principaliter personæ, secundariò rebus datur, curator uerò è contra, l. in copulandis, C. de nuptijs.

Est etiam sciendum, quod multum interest, an quis decernatur curator generalis, vel specialis, quia primo casu tenetur ad omnia, ad quæ tenetur tutor, de quo † infra dicetur, & maximè facere Inuentarium: sed secūdo casu, non ad omnia tenetur curator specialis, vel ad litem, uel ad certum actum datus, nec enim tenetur Inuentarium conficere, vt dicit Specu. in titulo de actore ab Vniuers. uetsi. puberes, cuius opin. dicit Bart. de consuetudine seruari, in d. l. & si ad species, ff. rem pup. sal. fore, & ibi sequitur Paul. de Cast. & Bald. idem dicit in consi. 146. Præmissis verbis, num. 2. 2. uol. & Aret. alia allegans, Instit. de cur. in fine, princ. & hāc tenet Rot. in decis. 45. Procurator, in nouiss. Stephan. Aufr. in addi. ad decis. Tholos. deci. 246. tenetur † tamen iureiurando defensionem minoris pro [illegible] expressè, & [illegible] fiet, ut est text. in l. fin. §. omnē, ubi not. Doct. C. de admin. tut. & in §. si in Auth. ut ii qui oblig. se hab. perhib. collat. 6. glos. & Bart. in l. legitimos, in princ. & [illegible] 8. ff. de legit. tut. ubi dicit Bart. plures tutelas ex hoc uidisse cassari. Bald. in l. 1. in princ ff. de tut. & rat. distr. sequitur Alex. consi. 129. Ponderatis, 2. col. 1. uol. Nec sufficeret promittere vtilia facere, & inutilia prætermittere, quod sufficere uidetur uoluisse Spec. in tit. de tut. §. generaliter, post princ. nisi etiam promitteretur expressè defensio, ut Bart. tradit in l. Prætor, in princ. cum quo est communis opinio ut Ias. ibi dicit, de noui oper. nunc. Aret. in §. actionum autem, nu. 34. Instit. de action. sic etiam tenetur satisdare rem adulti saluam fore, ut est text. & ibi not. Bart. & Bald. in d. l. & si ad species, ff. rem pub. sal. fore, ualeret tamen cura, etiā si nō sit promissum expressè rem adul. sal. fore, modo sit promissum, utilia facere, & inutilia prætermittere, & præstita fideiussio, cum sint eiusdem importantiæ, ut Alex. tradit consil. 80. Visis themate, col. fin. lib. quinto.

Legitimè.

SVMMARIA.

1 Legitimè verbum, concernit factum, & modū, factum scilicet fuisse legitimum, & legitimo modo processisse.

Legitimè quādo, et quō quid factū intelligatur.

GLOSSA SEXTA.

Verbum hoc concernit factū & modum scilicet factum fuisse legitimum, & legitimo modo processisse, vt not. Io. Monach. † & Io. Andr. in c. factum legitimè in prin. de Reg. iur. in 6. & factum legitime, censetur factum ordine iuris seruato, glos. & Abb. in c. consanguinei, de reg. iur. vbi Abb. nu. 3. dicit, quod intelligitur factum secundum leges, & Canones. & factum dicitur legitimum, quando secundum ipsum est Lex, vel non prohibet illud fieri, vt dicit glos. in §. his igitur, verbo, si id qd̄ in Aut. de hęred. & Falc. & intelligitur seruatis seruandis, ut in effectu vī conclu[illegible] Innoc. in c. fin. de libel. obl. & dicit Bal. in Reper. seu Margarita, ad Innoc. in verbo, ad [illegible] legitimè [illegible] do Innoc. in loco præa[illegible]to, quòd factum in dubio præsu[illegible] legitime factum, & illud dicitur legitimè [illegible] uod [illegible] lege permittente [illegible] Gracchu[illegible] leg. Iuliam de a[illegible] not.

Sibi dati, & decreti per ordinarium Dominum iudicem.

SVMMARIA.

1 Curator debet dari a Iudice ordinario non autem à Delegato.

Nisi in curatore dato ad litem comissam Iudici Delegato.

2 Curator generalis in testamento dari nequit, sed per Iudicem tantum.

Curator testamento datus per Iudicem confirmandus est.

3 Curatores, & tutores dantur a iudice communis, in ciuitate Ferrariæ.

GLOSSA VII.

1 Curator † debet dari per Iudicem, et quidem ordinarium, nam per alium Iudicem delegatum, vel alias extraordinarium dari nō poterit, vt not. Innoc. in c. pastio, numero 2. de procur. quod intelligit Aret. Instit. de cur. in princ num. 5. procedere, nisi in curatore dato ad litem commissam ipsi iudici delegato;

2 Nec † etiam potest dari curator generalis in testamento, sed per Iudicem tantum, licèt si det de facto, Iudex sequendo uoluntatem testatoris, ipsum cōfirmare soleat, l. 2. C. de cōfir. tut. & Inst. de cur. in princ. ubi Aret. nu. 2.

3 sed per † Statutum Ciuitatis Ferrariæ dispositum est, ad officium Iudicis Cōmunis Ferrariæ curatores, & tutores dare pertinere.

Vt

Vt constat ex Instrumento rogato per me notarium infrascriptum.

S V M M A R I A.

1 Notario attestanti de a[illegible] o Instrumento puta curæ etiam à semetipso confecto, non creditur plenè.

GLOSSA VIII.

NOn ta[illegible] huiu[illegible]modi relationem [illegible] de Instrumẽto prædictæ cu[illegible] ut trad[illegible] Soc.cons[illegible] 231.1.c[illegible].ubi dicit,non pr[illegible]bari, 1 si † Notarius attestatur ipsū vidisse [illegible] per alium notari[illegible]n rogatum; & idem [illegible] si notari[illegible] ipsemet se referret ad Instrumentu ro[illegible] pe[illegible] eum,ut tenet Ang.per illum text. [illegible] d[illegible]natio,C.de donat. & Moder[illegible] Auth.Si quis [illegible] aliquo, C. de edē[illegible] quo latius suprà d[illegible]um fuit, in Clausula [illegible] Marcus procurator, s[illegible]per verbo, a me not[illegible] viso, & lecto.

Stipulato die quarto præsentis mensis.

S V M M A R I A.

1 Curator non debet dari eodem die quo fit contractus ab Adulto, & ratio.

GLOSSA NONA.

HOc ideo est appositū, ut appareat, quod non eodem die quo datus est curator, fit etiam uenditio,& 1 decretum interponitur,ne † præcipitanter, & causa non cog[illegible] [illegible] interpositum,per ea quæ infra dicentur, super verbo, pro obseruatione iuris communis.

Pręsentis,& suum consensum præsentiam, & auctoritatem dantis, præstantis,& interponentis.

S V M M A R I A

1 Auctoritas curatoris in adul[illegible] [illegible]end[illegible]one est necessaria.

GLOSSA DECIMA.

DE huiusmodi verbis satis supra dictum fuit,hoc tamen est unū † ex 1 necessarijs in uenditione adulti, scilicèt au[illegible] curatoris, de qua inferius latiori pagina dicemus.

CLAVSVLA IX.

Et ipse Paulus pupillus.

S V M M A R I A.

1 Curator datur adulto si mas est.14.si fœmina 12.annorum,
Pupilli,& pupillæ sunt tutori subiecti, & subiecta, mas, vsq; ad 14 fœmina ad 12.
2 Minores annis 25. propter fragile ætatis consilium suarum rerum administrationem non habent.
3 Tutela quid sit.
4 Tutores unde dicti.

GLOSSA PRIMA.

1 SIcut adultus † scilicèt qui expleuit annum quartumdecimum si masculus est, & duodecimum si fœmina, debet recipere curatorem, sine quo contrahere nō potest, Instit.de cur. in princ.ita etiam pu[illegible] & pupil[illegible] scilicet mares vsque ad quartumdecimum, & fœminæ ad duodecim[illegible] [illegible] su[illegible]t subiectæ, Instit.quibus mod.tut.fin.in princ. & l.fin. C. 2 quādo tut.vel cur.esse desin. Nam † minores ann[illegible] vigintiquinque propter fragile ætatis c[illegible] [illegible] rerum adm[illegible]nem n[illegible] habent, ff. de [illegible]or.l.[illegible] sed & propterea d[illegible] guberna[illegible] [illegible],& curatoribus; 3 & sciendum est,† quod tutela secundum Ser[illegible]uium, est ius atque potestas in capite libero, ad tuendum eum qui per ætatem se ipse defendere nequit, iure ciuili data,ac permissa. In[illegible]it.de tutel.§.1. ff.eod.l. 1. in princ.tuto-4 res † verò sunt,qui habent eam vim,ac potestatem,ita dicti quasi tuitores atque defensores,d.l.1.in princ.& §. tutores, dicto tit. Instit.de tut. quare c[illegible] dicatur ius declarat Alciat.lib.1.Pareg.128.

Agens cum præsentia, auctoritate, & consensu.

GLOSSA SECVNDA.

HOc est substantiale, & necessarium in contractibus pupillorum, ut infrà latius dicetur.

Honestæ Mulieris.

S V M M A R I A.

1 Mulier regulariter tutrix esse nequit, & ratio.

GLOS-

GLOSSA III.

1 REgulariter mulier † non potest esse tutrix, quia tutela virile officiū est, l. fin. ff. de tut. & l. 1. ff. quando mul. offic. tut. fun. potest, & publicum, à quo publico officio mulier remota censetur, l. 2. de Reg. iur. sed tamen fallit in Auia, & Matre, ut infra dicam.

Dominæ Helisabeth. F. Q. Mathei de Sperandeis, & vxoris quōdam Marij de Gandulphis ipsius pupilli Auię Maternę.

SVMMARIA.

1 Mater, & Auia paterna, vel materna tutelam habere possunt filiorum, & nepotum, & præferuntur omnibus tutoribus testamentarijs exceptis, debent tamen Velleiano, secundis nuptijs, & omni etiam auxilio renuntiare.

GLOSSA IIII.

1 MAtri, & Auię tam paternæ, quàm maternæ, concessum est vt in filiorum, & nepotum tutela, † & cura cæteris legitimis tutoribus & curatoribus, non tamen testamentarijs præferantur, modo Velleiano, & secūdis nuptijs, ac omni auxilio, etiam sine iureiurādo renuntiēt, vt in Auth. Vt sine prohib. matr. debit. collat. 7. & in §. ex his, in Auth. de hæred. ab intest. uen. coll. 9. ex quib. sumptę sūt Auth. Matri, & Auiæ, & Auth. sequens, C. quando mul. offic. tut. fungi poss. ubi not. Doct. & Azo. in Summa illius tit. de quo latè per Specul. in tit. de tut. §. nunc dicēdum, per totum.

Et tutricis eidem legitimè datę, & decretę.

SVMMARIA.

1 Tutor legitimus est qui vocatur ad successionem, & quare.

2 Statutum si nocet Agnatos ad successionem ipsis præponendo cognatis, intelligitur etiam quòd ipsos agnatos præponat cognatis in tutela.

3 Mater etiam exclusa ab hæreditate uocatur nihilominus ad tutelam.

4 Tutor quinque facere debet, quæ vide hic. Mulier tamen plura præstare debet.

GLOSSA V.

1 DAtur legitimè tutor, qui † legitimè ad tutelam vocatur, & ille uocatur ad tutelam, qui uocatur ad successionem, siue sit agnatus, siue cognatus, cum remota sit de iure nouissimo differentia inter eos, §. nullam, cū §. seq. in Auth. de hæred. ab intest. uen. trāsumpta C. de leg. tut. Auth. Sicut hereditas, & sūma prouidēria, & naturali ratione introductum est, ut istius cui est relicta spes successionis, sit quoq; onus tutelę, ut magis bona ipsa, & res tueret, ut Iurecōsultus tradit in l. 1. in princ. ff. de leg. tut. & in tantum hoc est uerum, vt successuro ab intestato deferatur tutela; qđ si per statutum præponantur agnati cognatis in successione, ita etiam præponentur in 2 tutela, ut tenet Bart. d. l. 1. in princ. † & sequitur Aretin. in §. actionum autem, nu. 32. uersic. ex quo sequitur, Instit. de action. & tenet Salic. in l. fin. C. de legit. hæred. & Alex. cōs. 109. Viso Statuto 3. uol. ubi tenet, dictam de 3 cisionem non procedere in matre, † quæ etiā exclusa ab hæreditate, debet admitti ad tutelam. quod Dec. etiam respondit consi. 16. & sequitur in c. ex parte, il 2. nu. 6. de appel. sed indistinctè contra Bart. tenet Bald. in consil. 218. Statutum, 4. uol. cuius tamē auctoritas in practica auctoritati Bartoli, & aliorum cederet, quam etiam tenent quamplures alij allegati per Brun. in tract. de statut. fœmi. & cog. lin. à success. exclu. 5. articulo, 30. quæst. ubi dicit communem, & defendit, & allegat plures tenentes etiam contrariam partem, ibi enim videndum est, & limitationē in matre etiam tenuit Cor. consi. 101. 3. vol. & de4 bet † quinque facere tutor cui defertur tutelę onus, uel tutor datur, primo, quod res accipiat cum decreto prætoris, secundo, quod Inuentarium conficiat & solemne, tertio, quod promittat utilia facere, & inutilia prætermittere, quarto, quod expresse, & specificis uerbis defensionem pupilli promittat, quinto, quod caueat cum fideiussore, & iureiurādo, rem pupilli saluam fore, ut latè prosequitur Bart. in l. legitimos, in prin. ff. de legit. tut. & Aretin. in d. §. Actionum, nu. 34. uersic. octauo quæro, quod intellige, quādo datur uir tutor, secùs si mulier, ut Mater, & Auia, quia ultrà prædicta, debet etiā ea facere de quibus in præcedenti uersi. Sed quia hęc materia est aliqualiter à nostra materia extrauagans, sat erit in ea vlterius uerba non facere, sed lectorem remittere ad Spec. d. tit. de tut. & Aret. d. §. actionum, nu. 31. & seqq. ubi fecit quasi unsi tract. in hac materia, ut ibi dicit Ias. et ibi habebit materia plene discussa, & tractata.

Prout

Prout de eius tutela dixerunt ipsę partes apparere ex Instrumento rogato per quondam ser Guielmum de Marcijs, olim notarium publicum Ferrariæ, stipulato tempore quo in eo, &c.

SVMMARIA.

1 Contractus factus per minorem interueniente auctoritate tutoris, uel curatoris, ex Instrumẽ to tutela uel cura nullo, ipse quoque annullabitur.

2 Contrahens cum alio non debet ignorare conditionem secum contrahentis.

GLOSSA VI.

Animaduertant bene emptores, & contrahentes cum pupillis, ut uideant tutelas, & Instrumenta tutelarum minorum, quia 1 † ex quo eorum est necessaria auctoritas, si non appareret de Instrumento tutelæ, uel curæ, uel Instrumentũ ipsum esset nullũ, annullaretur ẽt Instrumentũ emptionis, seu contractus fundatę, seu fundati, in auctoritate talis tutoris, uel curatoris, ut latius infrà dicetur, nõ enim 2 debent † ignorare conditionẽ eius cum quo contrahunt, d. l. qui cum alio, ff. de reg. iur. et dictum fuit suprà in Clausula procuratoris vendentis, in Clausula cõstat ex Instrumento rogato, de quo ẽt tradit Tiraquel. in tract. de retract. tit. 1. in fine, nu. 41. Nam ferè omnia in hac materia dicenda reseruaui ponenda super uerbo, pro obseruatione iuris cõis.

Pręsentis, & suum consensum, pręsentiam, & auctoritatem dantis, pręstantis, & interponentis.

GLOSSA VII.

De huiusmodi uerbis satis dictum fuit suprà.

CLAVSVLA. X.

Necnon & absentes ipsi minores tam, &c.

GLOSSA PRIMA.

Si non adesset Statutum addens solemnitatem solemnitatibus iuris communis, non esset opus his uerbis, nec sequentibus, sed vt ostendatur vtramque solemnitatem fuisse seruatam, ideo apponuntur.

Pro obseruatione iuris communis.

SVMMARIA.

1 Minoris venditio multas exigit solemnitates, alij dicunt tres requiri, alij sex, alij octo, alij decem, alij duodecim.

Minoris bona vendi nequeunt sine legitima, & sufficienti causa.

2 Minor are alieno grauatus pro soluendo potest vendere.

3 Minoris bona alienari possunt pro dote constituenda.

4 Minoris bona alienari possunt propter famem, & propter alimenta.

Pater filium vendere potest pro fame pellenda.

Monasterij bona vennndari possunt pro indumentis Monachorum.

Minoris bona alienari possunt etiam ob famem coniunctarum personarum.

Tutor potest expendere pro alimentis necessarijs immò est illi imputandum, si talia alimenta nõ subministraret.

5 Minoris bona alienari possunt si sunt sterilia, & infructuosa, & quæ magis incõmodum quàm commodum afferunt.

Declara tamen vt hic.

Minoris bona sterilia tunc demũ alienari possũt si perpetua sit sterilitas, secùs si ad tempus.

Minoris bona propter periculum futurum alienari possunt, vt in molendinis quæ sunt in periculo impetus aquarum.

Minoris bona possunt alienari ex dispositione Testatoris.

Minoris bona possunt alienari propter tributa non soluta.

6 Minoris bona vendi nequeũt per procuratorem, sed per tutorem vel curatorem.

Iudex quid agere debeat & inquirere in vẽditione rerum minoris, vide plura hic.

Minoris bona vendi nequeunt de immobilibus loquendo si extent mobilia.

Minoris bona vendi nequeunt pro are alieno, nisi constet creditorem vrgere.

Minoris bona si sunt vendenda Iudex curare debet vt vendantur minus vtilia.

7 Minoris res si vendi debent vendentur ad hastam, & praconizantur, vide tamen hic ubi referuntur etiam aliqui dissentientes.

Subhastationis solemnitas adhibenda in alienatione rerum minoris, quomodo sit describenda.

8 In minoris bonorum alienatione antequam ad decretum Iudicis deueniatur pracedere debet cognitio causa, de qua cognitione, scriptura separata fieri debet.

9 Venditio rerũ Minoris causa cognitione eiusq; probatione non interueniente, decretoq; super ea non interposito nullius est momenti.

Decretum

Decretum super venditione rerum minoris, si causa est falsa annullatur.

Etiam si sit falsa in parte.

10 *In Venditione rerum Minoris auctoritas tutoris uel curatoris est necessaria.*

Tutor qui auctoritatem pupillo praestat, debet fecisse inuentarium, & debet constare de tutela, vel cura.

Auctoritas duorum tutorum si interueniat quorum vnus est falsus alter legitimus, valet nihilominus contractus.

Tutor non potest cogi ad interponendam auctoritatem in contractu minoris, nisi certum sit quod ea non interposita pupillus non damnificaretur.

11 *Decretum Iudicis interuenire debet in contractu Minoris.*

Decretum Iudicis quomodo describatur.

Decretum unde dictum.

Decretum interuenire debet in contractu Minoris, etiam quòd minor aetatis veniam impetrauerit.

12 *Decretum in alienatione rerum Minoris, quoties, quando, & in qua parte Instrumenti interuenire debeat vide hic latè discussum.*

Decretum ad omnia in Instrumento contenta referri debet, nec refert an in principio, an in medio, vel in fine de illo mentio fiat.

Cautius tamen est apponere in principio.

Iudex non debet se de necessitate subscribere in contractu alienationis rerum minoris.

Venditio rerum minoris facta ob causam, vt precium soluatur creditori pupilli, si dictum precium non fuit solutum dicto Creditori efficitur nulla, & inualida.

13 *Minor non solùm non potest vendere solemnitatibus non seruatis, sed nec aliquem alium contractum facere, in quo dominiū rerum ipsarū transferretur, vt in transactione, permutatione, donatione, & simil.*

Minor non facit compromissum non seruatis solemnitatibus.

Minor non potest transferre quasi dominium sine solemnitatibus.

Minor sine solemnitatibus utile dominium trās ferre nequit.

Minor non potest cedere actionem ad rem immobilem sine solemnitatibus, sed benè quidem ad rem mobilem.

14 *Minoris rem sine solemnitatibus emens malae fidei possessor efficitur, & rem cum fructibus perceptis restituere tenetur.*

Venditio rerum minoris sine solemnitatibus celebrata, non transfert dominium.

Etiam praescriptione triginta annorum non obstante, & nulla minoris adesset laesio.

Decretum nullum probat saltem iustum colorem tenendi.

15 *Decretum Iudicis in contractibus minorum quoad aliquos casus non est necessarium, quos vide hic.*

Minor solemnitatibus non seruatis an possit Iuri quaerendo renuntiare.

16 *Venditio rerum minoris Iudicis decreto vallata, sustinetur, nisi ostendatur Iudicē fuisse falsis allegationibus circumuentum.*

17 *Decretum praesumitur ritè & validè interpositum, dummodo solēnitates specificè sint enarratae vide tamen hic in principio huius numeri.*

Decretum habet praesumptionem pro se, nisi constet praecipitanter fuisse interpositum, ut in exemplo hic proposito versiculo, secundo limita.

Decretum habet praesumptionem pro se nisi appareat quòd pars plenè non edocuit iudicem versiculo tertio, limita.

Decretum a minori magistratu interpositum nō habet pro se praesumptionem, quod declara ut hic versiculo quarto limita.

Decretum habet praesumptionem pro se, nisi constet de vitio visibili, & manifesto errore.

18 *Decretum cessat habere praesumptionem pro se si veritas in contrarium probetur, declara vt hic.*

19 *Pro decreto praesumitur, quando decretum ipsum in actu interuenit, vel post actum incontinenti, secùs si antè per modum licentiae, vel permissionis, & ex interuallo sequatur.*

GLOSSA SECVNDA.

MOdo hic videndum est quae solemnitates Iure communi requirantur in venditione minorum in quo Doct. inter se discordant, 1 †nec benè conueniunt. Prima enim fuit opinio glos. in verbo, Alienum, in l. 1. in princ. & ibi sequitur Bald. ff. de rebus eorum, quod tria sufficiant, quinta causa alienandi, praesentia, seu auctoritas tutoris, vel curatoris, & Iudicis decretum, & hoc idem sequitur Azo. in Summa, C. de praed. vel alijs reb. minor. col. 2. Et haec tria dicit Bald. in Margar. ad Innoc. verbo, contractus tenet, esse de forma, in tantum, quod si aliquod deficiat, non valet: quia non censetur factus ritè contractus, l. cum hi, §. si praetor, ff. de trans. sed addit Bald. ibi quartum, scilicet, subhastationem, licèt videatur velle exigi in casu venditionis per Iudicē factae, & declarat illud ibi de causa, quod scilicèt examinetur causa, & haec tria esse necessaria tenent etiam Innoc. Hostiens. & Dominic. in c. 1. de reb. Eccles. non alien. in sexto.

Secunda fuit opinio Speculatoris in titu. de empt.

de empt. & vendit. §. nunc dicendum, 2. col. vbi sex ponit necessaria in huiusmodi minorum venditione, primo tutoris, vel curatoris licentiam, secundo, quod ob æs alienum vel ob euidentem vtilitatem pupilli iam cognitam fiat, tertio, quod res mobiles non sint in bonis minorum commodè vēdendis, quarto, quod subhastetur legitimè res, quinto, quod creditor recepturus pecuniam, præsens sit, aut assignetur causa quare vendat, sexto, & vltimo, quod fiat coram Prætore, vel Iudice; & hanc opinionem Spec. sequitur Alexand. consi. 53. Visis, & consideratis, 2. & 3. col. 3. vol. & Corn. consil. 71. in princip. 3. vol. & Dec. consi. 556. nu. 4.

Tertia fuit opinio Baldi in quodam suo consil. incipiente In Christi nomine Amen, Videtur dicēdum, quem sequutus fuit Mart. de Perus. in quodam suo consi. incip. Ser Petrus Marsili, vt refert Fab. de Monte Sancti Sauini, d. tract. de empt. & vend. quæst. 5. 27. col. versic. sequitur videre de forma, & solēnitate quæ requiritur in alienatione rerum pupillarium, vbi ponit octo necessaria, quinque ex positis per Spec. videlicet causam urgentem, decretum, subhastationem, tutoris auctoritatem, & quod non adsint mobilia, & alia tria, uidelicet quod, discussio sit facta, & liqueat Iudici quod uendatur res minus damnosa, nec uendatur res magna pro paruo debito, & secundum hanc opinionem quòd hęc octo requirantur in uenditione minorum, fuit conclusum in Consilio Neapolitano, ut refert Afflict. decis. 249. Fuit in cōsi. quod sequitur Paris. in cōsi. 98. & 99. & 100. in princ. ipsorum consiliorum, & consil. 89. nu. 6. 1. uol. & consi. 85. nu. 17. 18. 3. uol. sed addit Fab. in loco præallegato, duo alia in effectu scilicèt Iudicis subscriptionem, & interlocutionem, qua declaretur nō extare immobilia, addo, quod Aret. in §. nunc admonendi, nu. 4. Inst. quibus, alien. licèt uel nō, dicit, quod si benè pōderetur §. ne passim, l. magis puto, ff. de reb. eorum, quòd duodecim uel plura copulatiuè requiruntur, & interuenire debent, quando tutor, uel pupillus cū auctoritate tutoris alienat, quæ si obseruata non fuerint, nec interuenerint, uenditio nō ualet, quod mandat notare, quia dicit multoties uidisse in hoc errari.

Ego tamen putarem primæ opinioni adherendum esse, ut scilicèt tria tantum copulatiuè interuenire debeant, quæ sunt de forma ut Bald. tradit in d. uerbo contractus tenet, & sequitur Fab. loco pręallegato, licèt etiam teneat quartum scilicèt subhastationem, esse de forma, in quibus tribus includūtur omnia quæ Doct. suprà necessaria esse affirmāt, & sic concludo, hęc tria sufficere, si in contractu interueniant, dummodò omnia seruentur, quę infra dicentur, scilicèt causa uēditionis, de qua sit cognitum, auctoritas tutoris, uel curatoris, & Iudicis decretum, de quibus singulis dispiciendum est.

Primo igitur uidendum est de causa, quæ quidem debet esse legitima, & sufficiens, & à iure approbata. Et est sciendum, quod ex pluribus causis iura permittunt uēditionem bonorum immobilium minorū, inter quas

2 illa est præcipua, quando † minor ære alieno est grauatus, pro soluendo. n. alieno ære, permittitur uenditio, & hæc est iusta causa alienationis, l. 1. in princ. ff. de rebus eor. l. ob æs alienum, ubi glos. & Bart. C. de pręd. & alijs rebus minor. Azo, in Summa, illius tituli, 2. col. & Fab. dicto tractatu nona quæstione quartę, quæstio. principalis, glos. & Doct. in d. l. magis puto, §. non passim, ff. de reb. eorum quę sub tutela.

Secundo possunt bona prædicta alienari ex causa dotis, ut si minor teneat dotare mu-

3 lierem, & tunc est idem † casus cum præcedēti, uel si mulier minor pro dote sua uiro bona immobilia alienat, tali enim casu bona alienari possunt, l. lex quæ tutores, in princ. ubi glos. uel in dotem, ad fin. C. de admin. tut. gl. in d. l. ob æs, qua m ibi sequitur Bart. & Azo, d. 2. col. & idem est ex causa donationis propter nuptias, l. fin. §. fin. C. si maior fact. alie. sine decret. rat. hab. sequitur glos. in d. l. lex quæ, ubi etiam Bart. & in d. l. ob ęs, & in d. §. ne passim, uerbo, æris, & Azo, d. 2. col. & latè declarat hos duos casus Bald. nouel. in tract. de doct. 6. parte, priuil. 59. & 60.

Tertio propter famem alienatio fieri potest, quia si toleratur hac de causa, quod

4 pater uenundare possit † filium, l. secunda, C. de pat. qui fil. distr. debet tanto magis tolerari alienatio bonorum, cum uita hominis sit cunctis rebus præferēda, l. sancimus, C. de Sacrosanct. Eccles. ita tenet glos. dicta l. ob æs; Et quod pro alimentis pupilli res immobiles possint alienari, tenet Angel. in l. non solum, arg. illius l. ff. de pet. hæred. ubi Baldus not argumentum, quod propter indumenta monachorum possunt alienari res Monasterij, quia est alienatio necessaria. & facit optimè text. in l. sed si is, §. an autem, ff. de Carbon. edic. quod etiam tenet Fab. dicta nona quæstione col. 2. quod procedit secundum glos. in dicta, l. ob æs, etiam si fiat uenditio ob famem coniunctarum personarum, per text. not. in l. 1. §. 1. ff. de tut. & rat. distrah. ubi tutori admittuntur, quæ expendit pro alimentis necessarijs matris, & sororis pupilli, immò esset illi imputandum, si talia

talia alimenta non subministrasset, quæ decisio glos. & maximè notanda, quæ licèt loquatur per verbum fortè, quo verbo loquuntur sæpe periti, ut dicit glos. in l. si duo, in princ. verbo, fortasse, ff. de recep. arbitr. tamen quo ad se decidit quæst. ut Ang. inquit, in l. in substitutione, ff. de vulg. & pupil. & sequitur Socin. col. 8. in fine, in cons. 93. & Cassad. in tit. de præben. decis. 3. nu. 29. & 30.

Quarto permittitur venditio bonorum sterilium & iusfructuosorũ, & quę magis incommodum quam commodũ afferũt, ut not. gl. in l. 2. verbo, cã cognita, quam ibi sequuntur Bal. Alb. Ang. Soc. Ias. & Dec. ff. de offic. ei', declarantes eam procedere in re quę sumptũ & non lucrum affert, & cuius uenditio est euidenter & notoriè utilis, quia aliàs opinio contraria quam tenẽt ibi Paul. de Cast. & nõ nulli alij, & idem Cast. in l. cum his. §. eam, reprobata glo. ibi. quam reprobat etiam Bar. & sequitur Bald. ff. de transf. & dicit ipse Pau. esse communẽ, procederet, per tex. in l. si fundus, in princ. ubi glos. ff. de reb. eorum, & tali casu quod possit fieri venditio, tenet etiam glos. in d. l. ob æs, Fab. d. 9. quæst. nec tali casu exigitur etiam solemnitas, ut tradit Ias. d. l. 2. col. 2. & sequitur Alciat. in l. prope bona, ff. de uerb. signif. quod tamen non uidetur verum, & contrarium tenet Fab. d. 9. quæst. & contra Ias. fuit iudicatum per Consiliũ Neapolitanum, & refert Afflict. decis. 87. Magnũ est dubium, ubi latè examinat, & ibi vers. in addit. Bona autem sterilia alienari non possunt si sterilitas non est perpetua, sed ad tempus, ut propter guerram, dicta l. si fundus, ità Bald. d. consil. 184. Ad intelligentiam, ad finem, 2. uol. & eam partem tenet etiam Lancelot. Dec. in d. l. 2. Propter etiam periculum futurum possunt bona alienari, ut in molendinis quæ sunt in periculo impetus aquarum tradit Ang. d. l. non solum, de pet. hæredit. et Fab. d. 9. quæst. col. 2. Ripa, in Repet. l. quò minus, de flumin. num. 126. & Rubeus cons. 138. num. 3. ac Tiraquel. in tract. de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 7. nu. 92.

Possunt alienari etiã huiusmodi bona duobus alijs casibus positis per Fab. d. 9. quæst. uidelicet quando id fit ex dispositione testatoris, l. 1. in princ. & l. fin. ff. de rebus eorum; sed tunc decreto opus non est, l. 1. & l. 3. C. quando decreto opus non est; & propter tributa non soluta, l. edicto, ubi Bal. C. si aduer. fisc. quæ cum non faciant ad rem nostram, missa faciam.

Causa igitur iusta & legitima proposita, per tutorem, uel curatorem Iudici, nõ autem per procuratorem ad id à tutore, uel curatore constituto, nec enim actus iste per procuratorem expediri potest, ut est tex. in l. minorum, secundum unam lectur. quam singularem ibi reputat Bal. C. de præd. minor. Ang. in l. post mortem, §. 1. ff. de adopt. Rom. Ias. & Socin. d. l. 2. ff. de offic. eius, licèt ibi Dec. teneat contra Aretinum in aliàs allegata l. si quis mihi bona, §. iussum, nu. 8. & Corn. cõs. 98. & Gom. in Reg. de annali poss. quæst. 65. nu. 2. debet Iudex eam diligenter examinare, prout docet Iureconsultus, in d. §. non passim, & si sit proposita iusta causa, puta æs alienum, quod frequentius accidit, debet prius inquirere, & diligenter inuestigare, an aliunde possit haberi pecunia ad soluendum æs alienum, ut si pupillus habeat pecuniam in bonis, uel credita sufficientia, quę possint exigi, uel fructus seu obuẽtiones, uel alia bona præter prædia, ex quibus creditoribus satisfieri possit, ità dicit text. in d. §. non passim, & Azo. in Summa, d. 2. col. Roman. in consi. 321. In casu propositæ, extantibus enim mobilibus ad alienationem immobilium nõ est deueniendum, Spec. d. §. nunc uidendum 2. col. Neapo. decis. 249. supra allegata, in princip. immò debet hoc per tutorem, uel curatorem narrari, & notificari Iudici, ne decreto dicatur obreptum, & tacita ueritate illud impetratum, & sic annulletur, ut tradit Cor. cons. 185. 2. col. uol. 4. quia non ualet uenditio, si reperiatur in bonis pupilli extitisse mobilia, uel iura, ex quibus commodè æs alienum solui potuisset. Corn. cons. 92. col. 2. eod. uol. Parisius, dicto cons 98. numero 4. & 99. nume. 4. primo uol. & debet Iudex, cognito, quod nõ extent mobilia, uel alia, de quibus suprà, ex quibus possit creditoribus satisfieri, interloquendo declarare, non extare mobilia, ut uoluit Fab. d. quæst. 5. col. 27. ubi allegat Angel. ita tenentem in Auth. De Ecclesiastic. immob. rerum alien. collat. 5. & sequitur Paris. dictis consilijs 98. nu. 5. 99. nu. 4. & 100. num. 4. & cons. 85. nu. 23. 3. uol. quod tamen non puto necessarium, cum nullo iure caueatur, talem declarationem esse faciendam in contractibus minorum, nec Ang. in libro meo in loco allegato hoc dicit.

Item debet Iudex inquirere, num creditor instet ad consequendum creditum suum, aut onus usurarum, uel interesse, ualdè urgeat, & pupillum seu minorem damnificet, ut d. §. non passim, ibi, si modo urgeat creditor, ubi not. Bart. & in l. tutor urgentibus, in princ. ff. de minor. & Azo, in dicta secunda col. quia hoc est necessarium ut uenditio procedat, ut tradit Corn. cons. 207. 1. col. 3. uol. & Paris. d. cons. 98. nu. 2. & cons. 85. nu. 20. Nec enim statur uerbis instrumenti hoc continentis, sed debet aliter constare, ut per Paris. in

ris.in dictis locis, & hoc etiam tenet Imola, cons.98. In quæstione, 2. col. debet etiam Prętor, seu Iudex æstimare, an vtilius sit minori, vel vendere, vel pignorare bona immobilia, ità quod si obligentur, id fiat pro solo ære alieno exoluendo, & non ultrà, & si statuerit alienationi locum fore, ne pro modico debito res magna vendatur, d. §. non passim, versiculo, item Prætor, hoc enim esse necessarium, & de causæ cognitione, tradũt Fab. Afflict. & Paris. locis præallegatis, & maximè Paris. in dicto consilio 99. numero secundo, & tertio, sed hoc declarat not. Baldus in consilio 75. Quidam tutor, libro primo procedere, quando extat res quę potest vendi pro cõcurrente quantitate æris alieni, vel res potest commodè & æquo precio pro parte vendi, vsque ad concurrentem quantitatem, tunc enim uerum est quod non tenet decretum, tamquam obreptitium uel temerarium, uel ambitiosum, secùs uerò si res non potest aliter distrahi, nec erat aliundè unde solueretur, tunc enim quia res non potest pro parte expediri, totum ualet, arg. ff. de don. inter uir. & uxor. l. si sponsus sponsæ, §. generaliter, C. de bon. auctor. iud. poss. l. fina. & cum hac distinctione dicit solui istam quęst. quæ aliter non potest solui de iure. Præterea, debet iudex animaduertere, ut in casu alienationis faciendæ res minus utilis pupillo, non magis utilis alienetur, dicto §. non passim, uers. sed si sit alia possessio, Azo, dicta secunda col. & tenent alij supra in 3. opinione relati, & Paris. maximè, dicto cons. 99. nu. 6. & in supradicta discussione & examinatione facienda, Iudex debet esse ualdè circumspectus, ne minimum relaxet habenas credulitatis, uel credat tutoribus uel curatoribus, qui plerumq; proprijs commodis inhiant, & lucrum ex pupillaribus pecunijs consequendum affectant, & propterea iudicibus suadent uenundari prædia minorum necessarium fore, sed Iudex ipse à necessarijs, & coniunctis pupillorum & minorum, & personis minimè suspectis, informationes accipere debet, qui si non extant, uel suspecti sint, debet inuentariũ, uel rationes pupilli edi facere, & si opus fuerit Aduocatum minori dabit, qui causam eius agat, ut non lædatur, ut docet Iureconsultus d. §. non passim, uers. in primis.

Ex his omnibus cognitis, debet Iudex cõmittere rem uendẽdam subhastari, & subhastationes super ea † fieri, hæc enim necessaria uidetur solemnitas, ut probatur ex textu in l. & si fine, §. 1. ff. de min. quod ibi tenet Bar. & idem Bart. in l. alio, num. 21. ff. de aliment. & cib. legat. idẽ Bart. in l. si tempora, in fine, C. de fide instrum. & iure hastæ fisc. libro 10. & ibi Ang. Alex., Imola, & Alex. Los. in addit. hoc etiam tenet Spec. d. §. nunc dicendum, col. 2. ad fi. ubi dicit, quòd debet publicè pręconizari in loco publico, aut in contrata, ubi sita est res, siue ubi habitat pupillus, ut plus offerenti detur, & est optimum consilium, si in utroque loco fiant, secũdum Calder. in tit. de empt. & uend. cons. 1. & sequuntur Alex. d. cons. 53. in prin. & cons. 71. in princ. 3. uol. & Dec. d. cons. 556. nu. 4. & licèt Bal. in d. §. 1. teneat non esse necessariam subhastationẽ, & in Auth. Hoc ius porrectum, C. de sacrosanct. Eccles. col. 2. uideatur idem tenere, tamen ipse sibi contrarius, contrarium tenuit in l. ordo, 2. col. nu. 4. C. de execut. rei iudic. & in cons. 184. Ad intelligentiam quæsitorum, 2. uol. ubi dicit, quod secũdum communem opinionem Doctor. est necessaria. Hoc idem tenet Roman. d. consil. 321. Fab. d. col. 27. Afflict. dicta decisione, 249. ad finem, & decisione. 393. nu. 9. Socin. con. 15. in fine, 2. col. in 1. uol. Corn. cons. 294. uol. 2. col. Nequs. tract. de Pignor. 6. parte, 1. mem bro, in fine. Bertrand. cons. 60. 2. col. 3. parte priorũ, & Paris. dictis consilijs 98. 99. & 100. Et hoc pertinet etiam ad officium Iudicis, qui debet occurrere damno inferendo pupillis, & considerate, qđ magis eis expedit, ut dicit Corne. d. cons. 29. col. 2. ad finem, ubi tamen dicit, hanc subhastationem non semper esse utilem pupillo & minori, quia non semper expedit eis expectare licitationem, & ità licèt uiderim ferè infinitas minorum fieri uenditiones, tamen nunquam uidi seruari in loco aliquo in huiusmodi instrumentis, quod exhiberetur, & tamen de iure debet adhiberi, & periculosum est non adhibere, ut ex supra dictis patet: sed in modo apponendi, seu describendi hanc subhastationum solemnitatem, reperio aliqualem inter Doctores contrarietatem: nam Afflictus dicta decisione, & Paris. dictis consilijs, tenent huiusmodi solemnitatem post interpositum decretum interuenire debere. Specul. uerò & alij, eam ut necessariam ponentes, suprà in tertia opinione eam ponunt ante decretum, & hoc magis consonat: quia Iudex non interponit decretum nisi causa cognita, & omnibus discussis & examinatis; Sed pro conciliatione ipsorum intelligas, quod Afflict. & Paris. intelligunt de decreto permissiuo, quo Iudex permittit uenditionem fieri, ut dicto §. non passim, ubi declarat Bald. qui dicit, quod post illud non est iure cautum, quòd interueniat aliud decretum confirmatorium, ut ibi per eum. Speculator uerò & alij, loquuntur inspecta communi practica, per quam decretum apponitur in fine instrumenti, & sic

& sic post venditionem, quod est omnium confirmatorium, ut per Bart. in l. fi. in finem, C. de præd. Decur. lib. 10. Sed quãdo, & quoties debeat decretum interuenire, & in qua parte instrumenti debeat apponi, infrà dicemus suo loco. Formam aut subhastationum ponit Fab. 26. col. vers. de forma autem subhastationis, d. quæst. 5. vbi plenè in hac materia loquitur.

Et in tantum debet præcedere huiusmodi cognitio causę, antequam ad decretum deue 8 niatur, & ad † alienationē cōcedendam, ut necessarium sit fieri scripturã separatã de huius modi cognitione, ut uidetur uoluisse Spec. in tit. de procur. §. 1. vers. quid ergo si constitueris, & expresse tradit Paul. de Cast. cons. 91. Super eo quod quæritur, secundum antiquã, aliàs 39. secundum nouam impressionem, quem sequutus est Alex. cons. 16. Viso instrumento, 2. col. 4. vol. & Ias. in d. l. sciendum, 3. col. & in l. nec quicquam, §. vbi decretum, col. antepenult. ff. de offic. Procons. & leg. & Paris. consilijs prædictis 98. num. 9. & qq. nu. 9. & 100. nu. 6. in 1. vol. & Ferrar. dicit cõmunem, in Cautela sua vltima, quod tñ tñ numquam vidi seruari de consuetudine, licèt cautius esset, seruare, ad oē dubium euitandum.

Sed si causæ cognitio & probatio nō interueniat, uenditio nō ualet, & decretum super 9 ea † interpositum nullius est momenti, ut probatur in d. l. lex quæ tutores, post princ. C. de admin. tut. & l. minorum, & l. fin. C. de præd. min. tradit latè Paris. dictis 4. consilijs suprà allegatis, Cor. cōs. 98. Littera D. 1. uol. Dec. d. cons. 556. & cons. 403. n. 19. & Marsil. l. qui eedem, nu. 30. ff. ad l. Cor. de sicar. Debet etenim cõstare causam propositam esse ueram, & in ueritate subesse, quia si reperiretur esse falsam, decretum annullaretur, ut per Corn. d. cōs. 98. Littera M. & 99. littera C. in 4. uol. et latè Dec. cons. 403. nu. 20. Paris. cons. 89. nu. 59. in 1. & d. cons. 100. nu. 35. etiam in 1. uol. Ruin. cons. 63. nu. 11. in 1. uol. & idem erit, si pro parte causa erit falsa, & pro parte uera, quia non propterea sustinebitur decretum, & contractus, ut per Affict. decis. 218. Petita, & Paris. d. cons. 98. nu. 16. & d. cons. 85. nume. 43. in 3. vol. & latè Alciat. 3. reg. præsumptio. 10. in fine, & nedum non debet exprimi causa falsa, quo casu decretum surreptitiè censetur impetratum, sed etiam debet exprimi veritas, qua expressa, Iudex non interponeret decretum, ut si non sit expressum extare mobilia, vel similia, tunc etiam tale decretū tamquam obreptitium, non valet, ut tradit Corn. cons. 185. col. 2. 4. vol. & Dec. consil. 479. nu. 7. & paria sunt, quoad inualidãdum contractum & decretum super eo interpositum, falsam causam fuisse expressam, & nullam expressam fuisse, ut tradit Alexan. cons. 207. num. 7. vol. 7.

Secundo necessaria est in venditione rerũ minorũ, tutoris uel curatoris auctoritas, pro 10 ut exigit † minoris ætas, l. 2. & 3. C. de auctor præst. Instit. eod. tit. in princ. & tenent omnes in locis supra allegatis, & debet talis tutor qui auctoritatem interponere debet, fecisse inuentarium, quia aliàs non posset administrare, l. fina. C. arbit. tut. not. Bart. in l. tutor qui repertorium, ff. de admin. tut. nec posset auctorare pupillo vendenti, ut cōcludit Specul. in tit. de tut. §. generaliter, vers. quid si pupillus, & Bald. in add. ad eum, col. fin. Ruin. d. cons. 63. nu. 12. & Corn. cons. 207. 2. col. 3. vol. & tutela, uel cura debet constare, ut per Affict. dicta decisione 249. uers. 6. & si interueniat auctoritas duorum tutorum, quorum alter sit falsus, alter uerus, & legitimus ualet nihilominus contractus, l. 1. in princ. ubi Bar. post glos. ff. quod falso tut. aut. sufficit namque unius auctoritas, si plures sint tutores, l. fin. C. de auct. præst. modo omnibus administratio concessa sit, quia aliàs secùs esset, l. & si pluribus, ff. eod. & non potest tutor cogi ad interponendum auctoritatem in contractu minoris, l. si tutor, ff. de auct. tuto. nisi certum sit, quòd ea non interposita, pupillus damnificaretur, ut per Bar. ibi, & Bal. in l. sub prætextu, C. de hæred. action.

Tertio, necessarium est decretū iudicis, l. 1. in princ. & d. l. magis puto, §. non passim, de 11 reb. eor. & l. † si quidem, C. de pręd. minor. & tenent oēs Doct. suprà allegati, nullo discrepante, est autem decretum, quantũ ad propositum nostrum attinet, nam pluribus modis in iure accipitur, ut Bal. & Ias. latè prosequũtur in l. nec quicquam, §. ubi decretum, ff. de offic. Procons. & leg. & Alber. suo Dictionario, uerbo, decretum, sententia qua Iudex eō tractum futurum iustũ, fore decernit, auctoritatem suam interponendo, ut dicunt gl. uer. tractatus, Hosti. Innoc. & Ioan. Andr. in c. 1. de reb. Eccles. nō alien. & Alber. in dicto Dictionario suo, uerbo decretũ, uel aliter est cōsiderata, seu deliberata prouisio iudicis, quasi decretum cum deliberatione, uerbum certũ, ut post Iac. de Aret. tract. Bart. in d. l. nec quicquam, §. ubi decretum, 1. Lectura, pen. col. & sequitur ibi Ias. in prin. alios allegans, & Cagnol. in l. omnia, quęcumque, num. 2. de reg. iur. quo loco non admittit paradoxa Alciat. 103. lib. 2. paradox. declarantis, dictum §. ubi decretum, & dicitur etiam aliquando auctoritas, l. 1. C. de præd. minor. l. 1. C. quando decreto opus non est, & l. 2. C. si propter publ. pensit. Innoc. & alij, in d. cap. primo, &

Alber. d. verbo decretum, & Doctor. promiscuè vtuntur his duobus vocabulis decreto, & auctoritate, Bald. tamen in cons. 105. Factum tale est, 3. col. num. 3. versi. ego dixi, 3. volu. dixit decretum à creando dictum esse, idest à noui iuris, vel noui status creatione, sed auctoritas ad confirmandum, non ad creandum de nouo adhibetur, & debet interuenire decretum, etiam quod minor veniam ætatis impetrauerit, l. 2. & 3. C. de his qui ue. ætat. impetrau. Fab. d. tract. in fine, 3. quæst. & Ias. d. l. 2. ff. de offic. eius cui mandata est iurisdictio.

Sed quoties debeat interuenire, & quando, & in qua parte instrumenti debeat describi, Doct. † videntur diuersimodè loqui, & iura videntur aliqualiter inter se pugnantia: nā quòd bis debeat interuenire, videtur probari, primo, quia requiritur decretum præcedēs venditionem, quod est decretum permissorium, seu permittens venditionem, d. §. non passim, & §. quod si æs, ibi sequen. & l. si pupillorum, §. si prætor, & l. quamuis, & d. l. 2. ibi, auctoritate iudicis præcedente, C. si propter pub. pensit. Secundo, requiritur decretum confirmatorium, quod debet ultimam, & conclusiuam partem tenere, l. fin. C. arbit. tut. l. fin. C. de magistr. quæ not. glos. in l. 1. verbo, decretum, C. de tut. & cur. Illust. pers. & probatur in l. non aliter, ibi, subscribendum, & hoc expressè not. Bald. in §. fi. l. præcedentis. similiter, quod ante & post actum interuenire possit, uidentur tenere Bald. & Ias. in d. §. vbi decretū, 2. col. Bal. uerò, & alij qđ debeat interuenire in actu, ut infra dicet.

12

Et idem quo ad tertium in qua parte instrumenti sit describendum controuertunt Doct. per iura prædic. nam quod debeat poni in princ. tenent glos. & Canon. d. ca. 1. & Abb. d. verbo decretum, & Bal. d. §. non passim, post Nic. de Matar. ubi dicit, quod decreti interpositio est futuræ uenditionis permissio, & directo ordine debet præcedere; hoc idem, uidetur tenere in l. cum ipse, 2. col. C. de contrahend. empt. ubi dicit, iustum esse, quod habeat aliquod interuallum, in quo possit iudex deliberare quid decernat; & idē tenet in l. fin. §. sin autem æs, C. de bon. quæ lib. per text. secundum eum meliorem qui reperiatur in iure, in d. l. 2. & hoc idem uidetur tenere glos. in l. aut Prætor, §. permittitur, uerbo, auditurum non esse, ad finem, ff. de min. & latè sequitur Alexander consilio 80. Viso themate, col. 3. lib. 5. sed quod imò debeat apponi in fine, uidet tenere Spec. in d. §. nunc dicendum, col. 3. ubi ponit ipsum in fine instrumenti cuius formam describit, & idem, quod in fine debeat poni, tenet Bald. in dicta l. non aliter, aliàs per dicta l. non aliter, in §. finali l. præcedent. de adopt. ubi dicit, quòd omnibus peractis debet interuenire decretum, & quod optimè apponuntur in fine instrumentorum illa uerba, omnibus, & singulis sic peractis, Dominus Iudex suā interposuit auctoritatem, & decretum, quod istis uerbis utuntur notarij, & dicit, quod si primo interponeretur decretum, uideretur interpositum sine causæ cognitione, & sic non ualeret; & ipsum sequutus fuit simpliciter Aretinus, in l. secunda §. prius, tertia col. circa medium. ff. de vulgar. & pupillar. hoc etiam quod in fine ponatur, tenet Bartolus in l. curiales, in fine, C. de præd. Decur. Vbi dicit, quod illa lex facit quòd congruè ponantur hæc verba in decreto, dictus Iudex dictam sententiam confirmauit, & suam auctoritatem interposuit, sequitur Corset. in not. suis, uerb. minor, secundo uerb. in fine primæ addit. Pro concordia harum contrarietatum teneas, quod non exigitur de necessitate, quòd bis interponatur decretum, sed tantum semel, ut dicit Baldus dicto §. non passim, licèt esset bona Cautela, si hoc fieret, secundum eum ibi, de quo infrà dicetur. Et quod verum est, quod potest interponi ante, & post actum, seu præcedere, & subsequi, scilicet incontinenti, parum ante, uel parum post, ut in contractu, & actu uideatur inesse, l. dicta, vers. dicebam, ff. si cert. petat. & tradit Corset. dicto not. in secunda addit. prout etiam dictum fuit de auctoritate supra, in uerbo, agensque ipse Federicus, & Socin. aliàs allegato consilio 15. tertia col. in primo uol. Nec refert qua parte describatur in instrumēto, dummodò ad omnia referatur, ut Bal. etiam mediam hanc tenens opinionem tradit in dicta l. prima, col. pen. C. qui admi. idē tenet ipsemet Baldus in cap. cum consuetudinis, num. 5. de consuetud. ubi dicit, non referre si dicta uerba quæ ponunt tabelliones in instrumentis, Quibus omnibus, & singulis, sic peractis, talis Iudex suam interposuit auctoritatem & decretum, apponantur in fine, quia satis dicitur in principio quod fit in medio, uel in fine, quia totum est unum structū, siue contractus, l. penult. C. de institut. & substitut. capitulo secundo requiris, de appellat. secùs autem esset, si ex interuallo, uel in alio instrumento apponeretur; hoc idem tenet ipsemet Baldus melius etiam declarans, in capitulo 2. de feudo sine culpa non amittendo, ubi dicit, quod causa iam cognita, pōt interponi ante, & post, quia Prętor permittere potest futurā uenditionē, & retro factā roborare per decretum, & consultius est, totum facere eodem contextu; Sed qđ ualeat decretū

etiam

etiam ex post facto interueneris, eodem con sensu partium durante, tenet idem Baldus, in l. quæcumque, 2. col. C. de bonis quæ liberis, quod tamen sanè est intelligedum quod omnia concurrant necessaria ad actum, & quod ex tunc sumat uires, aliàs contrariaretur his quæ tenent omnes indistinctè, quod debeant interponi in actu. Et quod sufficiat etiam apponi in ipso actu, nec referat qua parte, tenet etiam Bart. licèt loquens in decreto alio casu interponendo, in l. legitimos, 2. col. num. 7. ff. de legit. tutor. quod & idem tenet Bald. in l. fina. C. de magistr. & hoc idem tenent Aretinus, & latius Ias. in §. iussum, l. si quis mihi bona, de acquir. hæredit. col. penult. & Ias. in d. l. 2. §. prius, 3. col. de vulg. & pupil. & Campeg. in tractatu de dote quinta parte quæstio. 86.

Ego tamen animaduertẽdum puto, quod omnes Leges quæ loquuntur in decreto, in fine actus seu ad confirmationem actus apponendo, non loquuntur in hoc decreto venditionis minorum, sed in alijs decretis, ut in eis patet, & propterea putarem, quod esset cautius apponere in principio instrumenti, seu actus, ex quo in his terminis leges exigunt quòd interueniat ante actum, seu venditionem faciendam: notarij tamen Ferrarienses, ponunt decretum in duobus locis, in principio scilicet & in fine, ut in forma præsentis instrumenti, quod puto cautius esse, ad euadendum opiniones de quibus supra, sed con sultius sentio, in causa magni ponderis maximè, quod duo instrumenta conficiantur, seu duæ publicæ scripturæ, iuxta ea quę dicta fuere supra, in primo requisito causæ, ubi allegaui plures tenentes hanc opinionem, quod necessario duæ scripturæ exigantur, in quarum prima appareat, quod tutor, vel curator proponat necessitatem vendendi, & causam vrgentem, iuxta ea quæ de causa suprà dicta fuere, & permissionem iudicis, & commissionem subhastationum, in secũdo uerò, narratio omnium gestorum in prima, & quod factæ fuerunt subhastationes, & nullus plus obtulit quam emptor soluere sit paratus, & contineat venditionem quam facit pupillus, vel adultus cum auctoritate tutoris, uel Curatoris; & iudicis decretum, & ità hoc modo euitarentur omnes Doctorum opiniones, & tutus esset emptor, ne annullaretur venditio.

Quod autem subscriptio iudicis sit necessaria in contractu huiusmodi, ut Fab. censuit dicta quæstio. quinta, col. vigesimaseptima, per text. in l. secunda, C. de assessor. non reperio iure cautum, nec ille text. intelligitur de subscriptione, sed de consensu, seu assensu iudicis, verbum enim illud subscribere, idem est quod assentiri, uel consentire, & tantundem importat, ut probatur in l. non aliter, & ibi glos. expressè, ff. de adopt. licèt alio in loco scilicèt, in l. fin. de priuat. delict. de subscriptione propriè intelligatur, de quo ibi latè disserit Budeus.

Sed si creditor pupilli, vel minoris non sit præsens venditioni, ut sibi soluatur creditum suum, curare debet Iudex, ut precium rei vẽditæ accedat in eam causam, cuius occasione venditionem permisit, & propterea uiatorem, seu nuncium mittere debet, qui uadat cum tutore, uel curatore ad uidendum omnia creditori creditum persolui, & referat omnia iudici, ut est text. in d. l. magis puto, §. ne tamẽ, & tradit Azo, d. titu. de prædi. minor. 2. col. nam si precium in eam causam propter quã venditio processit non conuertatur, nulla efficitur, & inualida venditio, ut Corn. respondit cons. allegato 207. 1. col. 3. vol. Et propterea melius esset, si creditor esset præsens uenditioni, & ab emptore precium reciperet, quod necessarium putauit Specul. d. §. nunc dicendum, 2. columna.

13 Et est sciendum, quod solemnitates de quibus suprà, non solum in contractibus venditionis minorum † rerum immobilium necessariò interuenire debent, sed etiam in quocũque alio contractu, per quem dominium rerum ipsarum transferreretur, ut in transactione, permutatione, et donatione, loquitur tex. in l. non solum, C. de præd. minor. Et quod transactio per quam deuenitur ad rei immobilis dominij translationem, non ualeat solẽnitatibus nõ seruatis, tenent Bart. & alij, post gl. in l. 1. C. si aduers. transact. Bal. & alij, in l. Præses, C. de transact. ubi Bal. 2. col. loquitur in distractu. Ias. in l. 2. ff. de offi. eius cui mãd. est iurisd. Corn. cons. 252. 5. col. 3. uol. & Paris. cons. præallegato 85. nu. 34. in 3. & Ruin. cons. 129. nu. 3. 5. uol. & idem est in compromisso, quod fieri non potest sine dictarum solemnitatum obseruatione, ut uidetur tenere Bal. in d. l. Præses, col. ult. & Socin. cons. 52. n. 2. 4. uol. Ias. d. l. 2. 1. col. & Ruin. d. con. 129. nu. 2. & idem est, si quasi dominium tñ transferat minor, ut quia habet Publicianã, ut per Ias. d. l. 2. 1. col. & idem est, si utile tñ dominium alienet, ut quia rem ad liuellum uel in emphyteusim concedat, Bald. aliàs allegato cons. 184. Ad intelligẽtiã, 2. uol. Paris. d. cõs. 85. nu. 35. ubi allegat alios, & Ruin. cons. 63. num. 11. in 1. uol. uel si minor rem quam habet ab alio in emphyteusim, alienaret, l. etiã vectigale, C. de præd. minor. Bald. in consil. 258. Quantum ad primum, 5. uol. & Fab. d. quæst. 5. col. 28. Non valet etiam obligatio

rei minoris, sine dictis solemnitatibus, l. 1. §. 1. ff. de rebus eor. l. si ad resoluendam, C. de præd. minot. Ias. d. l. 2. col. 1. Dec. consil. 479. num. 4. & Paris. d. cons. 85. nu. 13. nec potest cedi actio ad rem immobilem competens, quia de ea iudicatur sicut de re ipsa. Alexan. cons. 53. Visis, & consideratis, 2. col. 3. uol. aliàs 125. in primo, nu. 4. & Abb. in c. nonnul li, num. 9. loquens in cessione Ecclesiæ, de rebus Eccles. non alien. secus si ad rem mobilem, quia etiã solus tutor hoc facere potest, Tholos. decis. 403. & ibi in addit. sequitur Tiraquel. in tractatu de retractu, titu. 1. in fine, num. 22. & in §. 1. glos. 7. nu. 2. eod. titu. nam vbi est prohibita venditio, omne id censetur prohibitum, per quod ad illam deuenitur. Bald. cons. 218. Præsupposito, nu. 2. 1. uol. & Dec. d. nu. 4.

Si quis igitur solemnitatibus non seruatis rem minoris emerit, malæ fidei efficitur pos 14 sessor, & †rem cum fructibus perceptis restituere tenebitur. Socin. latè, cons. 22. col. fi. 1. volu. Imola, loquens de rei vendicatione, in consil. allegato 73. col. penult. Paris. d. cons. 98. num. 24. & cons. 100. num. 20. & de recuperatione rei cum fructibus tradit Dec. dicto cons. 403. num. 19. & cons. 556. num. 6. nec enim ex tali venditione, vel alienatione transfertur dominium, & propterea vendicationi locus est. Corn. d. cons. 98. col. fin. lib. 1. & idem tenet in cons. 207. 2. col. lib. 3. vbi fortius voluit hoc procedere, etiam præscriptione triginta annorum non obstante, etiam quod nulla minoris adesset læsio. Paris. consil. 97. num. 34. in primo, & d. cons. 98. num. 23. & 24. & etiam stante statuto prohibente propter læsionem restitutionem in integrum peti, tunc enim nullitas non censetur prohibita. Paris. d. cons. 100. nume. 11. & sequent. Sed & extante læsione etiam nullitas intentari potest: nec recurrendum est ad extraordinarium remedium. Ferrar. in pract. in forma lib. super restit. in integr. in glos. vendidit, & Paris. d. nume. 23. & 24. sed si interueniant solemnitates, licèt minus rectè, ut quia decretum ex falsa causa esset interpositum, tunc respectu fructuum decisio non procederet de plano, quia licèt tale decretum sit nullum, præbet tamen iustum colorem tenendi, ut dicit Anton. de Butr. in cap. diuersis fallacijs, de cleric. coniug. & referendo sequitur Alexander consil. 160. numero quarto 7. volum. Nam etiam opin. unius Doctor. vel duorum, tenentium pro validitate contractus, excusat à fructibus, ut in simili fuisse iudicatum in Consilio Neapolitano refert Afflict. aliàs allegata decisione 87. in fine.

Sunt tamen aliqui casus, quibus non exigitur decretum iudicis, uel alia solemnitas in 15 contractu minoris, †quorum quinque ponit Fab. d. q. 5. col. 27. & 1. in casu dotis de quo videnda sunt & quæ latè supra scripsi, in capitulo præcedenti quæstio. 12. ubi retuli opiniones Doctorum quæ reddunt decisionem dubiam. Secundo quando res auctoritate iudicis fuit pignorata, quia creditor sine decreto eam potest alienare, ex quo semel interuenit, licèt secundum eum, tutius sit adhibere.

Tertio, in alienatione quæ propter negligentiam à iure inducitur ut in præscriptione. Quartò, quando pater bona filij minoris aduentitia in casu à iure permisso alienat, quod etiam tenet Crot. in Repet. l. frater à fratre, num. 30. de condict. indeb. ubi dicit esse communem Doctorum Conclusionem. s. quãdo concurrit uoluntas defuncti, ut quia pater uẽdi iussit rem in testamento, quod etiam tenet Ias. in d. l. 2. nu. 5. vbi alios quinque casus ponit, scilicet quando minor specie reciproci fideicommissi remittit. Secũdo quando tutor, vel curator litigat, & opus est cautione iudiciaria, quia tunc potest obligare bona minoris. Tertio, stante in contrarium consuetudine, quod non debeat adhiberi. Quarto, quando fieret propter bene merita. Quinto, quando prædium nedũ est infructuosum sed plus damni, quàm lucri affert: quod vltimũ reprobatum fuit vt dicit Afflic. in aliàs allegata decis. 77. & non exigatur etiam decretum quando alienatio fit ex causa necessaria, ut quãdo exequutores testamenti alienant pro satisfaciendis legatis, nam tunc etiam non seruata solemnitate statutaria, venditio procedit, ut tenet Alexan. cons. 215. 6. vol. Minor tamen, licèt non possit expressè sine decreto bona obligare, obligantur tamẽ tacitè ex receptio ne dotis habitæ per eum, & receptæ sine decreto, licèt Bar. in l. si constante, in princ. in 4. quæst. 3. partis solut. matr. & nonnulli alij tenuerint contrarium: quia aduersus eos est cõmunis opinio, vt per Bal. in l. fin. C. de legit. tutel. & per eundem, in d. l. si constante, ubi communiter alij sequuntur, & ibi etiam sequitur Crot. in Repe. ad fin. 1. lectura. & Negus. tract. de pigno. & hypotheca, 2. parte, 4. membro, num. 78. potest etiam minor solemnitatibus prædictis non seruatis sibi præiudicare in iure quærendo, & ius ipsum cædere, vel renunciare eidem, ut Rube. plura adducens tradit consi. 12. num. 7. & Crauet. alios plures allegans, in consilio 114. col. finali. in quo ultimo cõtrarium uidetur tenere Ruin. consilio 101. nume. quarto, uol. 5. ubi dicit, quod minor etiam cum tutoris auctoritate sine decreto iudicis hæreditatem non potest repu-

repudiare, sed possunt saluari opiniones vt ius quærendum remitti, uel cedi possit sine solemnitatibus, modo sit tãtum in spe, & ità procedit prima opinio quæ in effectu est illa quam tenet Ias. in d.l.2. prima limitatione secùs verò, si sit in re, ut quia iam delata est hæreditas, & ità loquitur Ruin. quod probatur in l. pupillorum, C. de repud. hæred. ubi Baldus declarat, quod pupillus negligendo vel omittendo, potest repudiare, non autem committendo.

Quid si non fuit seruata forma suprà tradita, sed tantum fuit facta venditio, & causa expressa legitima, tutorisque uel curatoris interueniente auctoritate decretum fuit interpositum uno, & eodem tempore, prout communiter fit quotidie? dicendum est etiam instrumentum valere propter decreti interpositionem, cuius quidem decreti adhibitio, habet præsumptionem pro se, in tantum, quod ex iusta & legitima causa interpositum censetur, & omnes solemnitates præsumuntur interuenisse, & propterea statur uenditio-16 ni, nisi † ostendatur iudicem fuisse falsis allegationibus circumuentum, ut probatur in l. ab ea parte, 2. responso, ff. de probat. & in l. manumissio per lictores, ff. de manum. vindic. & tradit Specul. in d. §. nunc dicendum, col. 3. Fab. d. 5. quæst. col. 29. Imola cons. 98. 3. col. & est communis opinio Doctorum, ut per Alex. in l. sciendum, ff. de verb. obligat. num. 26. Socin. cons. 15. col. 9. cons. 115. 2. col. 1. uol. & consil. 57. num. 26. 4. uolum. Butr. & Aret. nu. 73. Felin. nu. 37. uers. septima conclusio & Dec. num. 42. in c. quoniam contra, de probat. Paris. in cons. 33. num. 27. 1. uol. & Ruin. cons. 189. num. 11. 1. uol. & latè Alciat. tract. præsumpt. 3. Reg. præsumpt. 10. in principio & per ipsum decretum cessat præsumptio doli, uel culpæ, seu fraudis. Fab. d. col. 29. Ias. in usibus feudorum, in tit. qui feuda dare poss. col. 3. Dec. d. num. 42. & Marsil. Singul. 438. Lex multum. & Paris. consil. 96. num. 39. 1. uol. Vnde uolens contrarium directe, tenetur probare, l. si quidem C. de præd. min. latè Socin. dictis consilijs 115. & 57. Et præsumitur contractus factus vtiliter pro minore, propter decreti interpositionem. Bald. loquens in contractu Ecclesiæ, in c. 1. 2. col. ubi etiam Ias. in 3. qui feuda dare poss. & in c. sicut, numero 6. de re iudic. Alex. consil. 79. Circa primum 4. col. primo vol. Dec. d. num. 42. & Ruin. cons. 63. nume. 2. uol.

Supradicta tamen præsumptio nõ est propria sed multas patitur arctationes: quinque 17 enim modis limitatur, † & quidã notab. per Alciat. d. tract. præsumpt. Reg. 3. præsumpt. 10. & primo, ut procedat, quando in instrumento specificè solemnitates huiusmodi enunciatæ fuerint, tunc enim præsumuntur interuenisse secùs si non sint enunciatæ ità notab. tradit glossa omni ordine, in l. prima, C. de fide instrument. & iure hastæ fisc. libro decimo, quam ad hoc not. Baldus in l. prima in princ. ff. de reb. cor. & in l. ex his, 2. col. C. de test. milit. Ang. in l. Imperatores, ff. de priuil. credit. & alij quos allegat Alciat. d. præsumptio. 10. num. 2. & ultra eos hoc etiam tenet Fab. d. tract. quæst. 5. col. 29. Aretin. d. c. quoniam contra, nu. 73. & ibi Dec. num. 42. Bal. aliàs allegato cons. 184. uol. 2. Paris. cons. præallegato 98. nu. 12. & cons. 100. nu. 17. in 1. & cons. 85. numer. 39. in 3. & Ruin. cons. 63. num. 17. in 1. & allegato cons. 189. nu. 11. ubi dicit, rem tunc esse extra omnem difficultatem, cum exprimantur solemnitates, & enuntiantur in instrumento, & hæc est communis opinio, ut dicit Alciat. dicta præsumptione, numer. 7. in fine, & Crot. in Repet. l. sciendum, nume. 15. de verb. signific. licèt ibi Crot. ipse & Paul. de Cast. per eum ibi allegatus, & Alexander cons. 179. nu. 5. in 7. & Corn. cons. 98. aliàs allegato, littera H. lib. 1. teneant etiam hoc casu non sufficere enunciationem, cum solemnitates ipsę illo tempore confecti instrumenti interuenire non potuerint, quorum opinionem alij relati per Alciat. d. prę sumpt. nu. 5. sequuti sunt. & Dec. d. cons. 479. num. 6. & quam opinionem in puncto iuris defendit ibi Alciatus, tamen postea fœdere distinctionis opiniones conciliat, ut ibi per eum.

Secundo limitatur dicta præsumptio procedere, nisi appareat pcipitanter decretũ fuisse interpositũ, puta, quia codẽ tpe in alienatione rei minoris interuenit decretũ iudicis, & datio curatoris, ità in terminis Anch. consil. 83. Visis diligenter actis, qđ & etiã in simili tradit. in cons. 36. Visa quadam petitione, 1. col. sequitur Alex. con. 218. Visis verbis, col. pen. 2. uol. duplicato cons. 45. vol. 6. sequitur etiam Ias. in d. l. 2. col. 2. ff. de offic. eius & in l. 2. col. 4. C. de eden. Marsi. in l. statu liber, nume. 13. de quæst. & in §. nunc uidendum, nu. 33. in pract. crimin. Dec. cons. 403. nu. 19. & cons. 479. nu. 7. Paris. d. consilijs 98. nu. 18. & 20. 99. nu. 10. & cõs. 89. nu. 58. in primo, & cons. 85. nu. 46. & 49. in 3. & Ruin. cons. 107. nu. 13. 1. uol. ubi plures alios allegant & Alciat. d. præsump. nu. 8. Ex quibus patet, quod ab hac limitatione non esset in iudicando, vel consulendo recedendum, licèt contrariũ tenuerit Imola, cons. 98. pen. col.

Tertio limitatur non procedere, quando directũ fuit interpositũ per iudicẽ, quẽ pars

de negocio plenè non edocuit, & propterea consuluit Bald. non valere decretum interpositum super insinuatione donationis, si nō sit expressum quid, & quantum donetur, ut in consil. 375. Certum est, 2. col. 3. vol. & sequitur Alciat. d. præsumpt. 10. num. 9. Facit, quia ut suprà dictum est, iudici debet exprimi veritas, aliàs decretum tamquam obreptitium non valet. Corn. consilio. 185. col. 2. in 4. uolum. & paria sunt, falsam causam, vel nullam fuisse expressam. Alexand. consil. aliàs allegato 207. numero 7. volum. 7. & per iudicem decretum huiusmodi reuocari potest, l. quamuis, cum gloss. ff. de rebus eor. & tradit Marſ. Singul. 320. Sæpè contingit, de quo per Bart. & alios, in l. quod iussit, ff. de re iudicata.

Quarto limita, non procedere in decreto interposito per minorem magistratum, ut in Municipali magistratu & in Pedaneis iudicibus exemplificat Bald. in l. tutores, ff. de confir. tut. & sequitur Ias. in d. titu. qui feuda dare poss. 3. col. in fine, & Marſ. d. Sing. 438. quod ego puto procedere in magistratu municipis idiota, & ignaro, non autem in iuris perito, nam etiam in municipijs Legum Doctores magistratus gerunt, ità sentit Aret. in consil. 69. Viso puncto, 2. col. & declarat notab. Alciat. d. præsumpt. 10. num. 10. & ità etiam intelligit dictum Baldi Parif. d. consil. 98. num. 21.

Quinto limita, non procedere quando uitium uisibile, seu error manifestus esset in decreto, secundum Bald. qui tamen loquitur in secundo decreto, in l. 2. vlt. quęst. ff. si ex nox. caus. agat. & Alciat. dicta præsumpt. nu. 11. qui loquitur in terminis nostris, nā esset nullum, si in eo esset expressa falsa causa, vel partim uera, & partim falsa, uel causa non sufficiens, tunc enim pro decreto non præsumitur, ut per eum ibi, de quibus suprà dictū fuit in primo requisito causæ, ad finem, & idem procedit, si decretum ad aliud, puta ad supplicationem aliquam habeat relationem, tunc enim nihil operatur, nisi quatenus in ea fit mentio, & continetur. Parif. d. conſ. 100. nume. 21. in primo volumine.

Sexto limitatur, non procedere, quando in contrarium probatur de veritate, ut quia 18 probatur non † interuenisse solemnitates, quælibet enim præsumptio recipit in contrarium probationem, imò tollitur ex fortiori præsumptione, l. diuus, de in integr. restit. c. litteras, de præsumpt. & not. in c. afferte, eod. & in terminis nostris tradunt Aret. & Felin. in d. c. quoniam cōtra, & dicitur constare de veritate, scilicet non interuenisse solemnitates, si instrumentum actorum exhibeatur, in quibus aliqua sunt descripta, & aliqua non, secundum Imolam, consil. 110. In causa quę vertitur, 2. col. & Pau. de Castro, in conſ. 50. In causa quę vertitur, 3. col. vers. & si dicatur, quę consilia ad hoc propositum allegat Dec. d. conſ. 479. num. 5. & conſ. Paul. sequitur etiam Alex. conſ. 1. pen. col. 4. uol. & Afflict. decis. Neapol. 107. num. 5. & 6. & Curt. iun. conſ. 130. num. 4. Ruin. conſ. 28. nume. 22. 4. uolum. & 49. numero 8. quod tamen in casu isto non uidetur procedere, in quo non exigitur necessario scripturam fieri omnium solemnitatum, secundum magis communem Doctorum sententiam, tenentium sufficere, si appareat decretum interuenisse, ut suprà, sicut exigebatur in casibus Imolæ & Pauli, in dictis consilijs, vnde statur huic præsumptioni pro decreto, etiam quod in instrumento appareat aliquas tantum, vel nullas solemnitates interuenisse, ita notab. declarat Crotus in Repet. d. l. sciendum, nume. 12. in ultima limitatione. Et hanc opinionē alios plures allegans tenet Dec. conſ. 341. nu. 13. ubi tenet contra Paul. de Castro, in d. consil. & propterea dicendum est, hanc limitationem sibi locum uendicare, si aliter de ueritate, quam ex inspectione instrumenti, appareret, ut quia doceretur de enormi læsione minoris, secundum Paul. de Castro, consilio 174. Contra superius, 2. col. tunc enim dicitur per euidentiam facti constare de fraude, secundum Marsil. dicto Singul. 438. in fine, & Ruin. consil. 107. num. 14. in 1. uolum. uel aliter in contrarium probaretur decretum fuisse interpositum ex falsa uel iniusta causa, ut per Parif. dictis consilijs 98. numer. 18. 100. numero 19. in primo & 85. numero 4. in 3. uolum. & per Ruin. consil. 63. numero 19. in primo tali enim casu tollitur præsumptio quæ est pro decreto, & statur ueritati, quod quidem decretum numquam transit in rem iudicatam, secundum Parif. allegantem decisione Rotę, in d. consi. 85. nume. 42. de quo puncto decisio est Castr. in d. consilio per Crauet. in tract. de antiquit. tempor. 3. parte, in princ. num. 27. & sequ. & Vantium in tract. de nullit. in tit. à quo & quib. modis, nu. 12. cum pluribus seqq. Guliel. Rodoan. in tract. de rebus Eccleſ. non alien. in titu. de his qui consentiunt, & consensu, §. ultimo num. 29. & seqq. Rol. à Valle; conſ. 99. num. 29. & seq. libro primo.

Septimo limita dictam regulam procede 19 re, quod præsumatur pro decreto, quādo † decretum ipsum interuenit in actu, uel post actum incontinenti, prout formam ponit Spec. ul. ut suprà, secùs verò, quando interuenit ante per modum licentiæ, seu permissionis, & ex

& ex interuallo sequatur contractus, tunc enim non præsumitur solemnitates interuenisse, ità notab. declarat Alex. in d.l. sciendum, 6.col.nu.28.& sequitur Ruin.cons.86. nu.6.in 1.volumine.

Quam Statuti ciuitatis Ferrariæ sub Rubrica de contractibus minorum.

SVMMARIA.

1 *In venditione rerum minoris iuris communis solemnitates sunt seruandæ etiam si id à statuto de huiusmodi contractibus loquente non esset expressum.*

2 *Solemnitas ad unguem est seruanda in contractibus minorum à statuto præscripta, nec sufficit per æquipollens impleri.*

3 *Minor habet consilium fragile, & infirmum, multorum insidijs, & captionibus expositum.*

4 *Statutum de contractibus mulierum, & statutum de contractibus minorum fraternizant.*

GLOSSA TERTIA.

Statutum hoc Ferrariense disponit minorem aliquem contractum, vel quasi, uel distractum, aut obligationem, legitimè facere non posse, nisi prius seruatis solemnitatibus à iure communi requisitis, & propterea illæ inprimis seruari debent, ut tradit Rom. allegato suprà cons.321.in princ. imò † etiam quod statutum hoc non exprimeret, sed aliquas solemnitates seruandas etiam in minorum cõtractibus mandaret, etiam solemnitates iure communi introductę seruari deberent, ut tradit Paul. de Castr.cons.106. Incipiendo à secundo, in princ.2.parte. Paris. aliàs allegatis consilijs 89.nu.63.& 100.nu.9.in 1.vol. † Solemnitas igitur talis statuti ad unguem est seruanda, nec sufficit in æquipollenti impleri, ut tradit Paris. dictis consilijs 98. nu. 77. & 99. nu.25. aliàs contractus est nullus, & penitus inualidus, ut ibi per eum, num. sequenti, & tale statutum debet seruari, etiam si solus tutor contrahat, ut latè consuluit Paris. d.consil.98.nu. 34.& sequent. & ibi, nu. 69. dicit plures alios consuluisse, & ità fuisse iudicatum, & idem tenet in cons. sequenti, nu.35.et sequentibus: Nam cum sit fauorabile, quia est introductum ne minores capientur, uel decipiantur, qui de facili propter ętatem possunt decipi, l.1.ff.de minor. habet † enim minor consilium fragile, & infirmum, multorum insidijs, & captionibus expositum, ut Bertr. tradit cons.337.nu.10.2.parte nouissimorum, ut patet ex procemio ipsius statuti, ex quo colligitur ratio finalis, ut in terminis tradit Bald. aliàs allegato cons. 201. In prouincia, nu.1, 1.vol.& tradit. Bald.& alij, in l. qui exceptionem, in princ. ff.de condict. indeb. & Aret. consilio 2. col.6. Est extendendum, ut tradit Paris. dicto consil.98.numero 61. & sequent. & d.consil.99.num.46.& sequent. Faciunt ea quæ supra dicta fuere in capit. præcedenti, super uerbo, agens pro obseruatione, &c. in statuto de indemnitatibus mulierum, cum † huiusmodi statuta fraternizent, & Doct. sæpè promiscuè de eis loquantur, & propterea quod deerit in scriptis, super hoc erit supplendum ex dictis super illo.

Cum præsentia, consensu, & auctoritate, & decreto.

SVMMARIA.

1 *Decretum aliquando dicitur auctoritas.*

GLOSSA QVARTA.

De præsentia, & consensu suprà dictum fuit in capitulo precedenti, in uerbo, Presentis, de auctoritate verò dixi in capitulo præsenti, super verbo, agensque ipse Federicus adultus; De decreto dictum fuit suprà in tertio necessario in contractu minoris, solum addendum est, quod auctoritas hic non accipitur prout ibi, sed pro decreto, † quod quandoque auctoritas dicitur, l.1.C.de pręd.minor. & l.1.C.quando decreto opus non est, ut dictum fuit super decreto, suprà.

Magnifici iuris vtriusque Doctoris domini Aloysij de Ferrellis ciuis Ferrariensis.

GLOSSA QVINTA.

Multum refert an per Iuris peritum decretum interponatur, an per ignarum & idiotam, cum primo casu pro decreto præsumatur, secundo non, ut dictum fuit suprà in Clausula, Pro obseruatione iuris communis, in ultima quæstio. quarta limitatione.

Et Iudicis communis Ferrariæ.

SVMMARIA.

1 *Decretum in alienatione rerum Minoris per Iudicem competentem interponi debet.*

Si minor habet domicilium in uno loco, & res de qua

qua fiendus est contractus est in alio, Iudicis loci decretum debet adhiberi.

2 *Index omnis non potest decretum interponere, sed ordinarius dumtaxat.*

3 *Decreti interponendi facultas delegari nequit.*

GLOSSA SEXTA.

Decretum huiusmodi per Iudicem competentem debet interponi, d. l. magis puto, §. illud, ibi, si modo Romæ tutela agebatur, à contrario sensu, ut not. ibi Bald. sed quid si minor habet domicilium in uno loco, & in alio res sita est, cuius Iudicis decretum sit adhibendum, quòd debeat adhiberi Iudicis loci rei sitæ, probatur in l. si prædium, C. de præd. mi-

1 nor. Quod verò loci domicilij, †probatur in d. §. illud, & facit. l. in hac, C. de donat. Iac. de Aret. Cyn. Oldr. Bald. & Paul. de Castro, in l. 1. C. de contrah. empt. tenent decretum cuiuslibet sufficere, & idem tenent Bart. & Bald. ac Salic. in d. l. si prædium, & in d. §. illud, sed Doctor. in dicta l. 1. & Bald. d. §. illud, dicunt cautius esse, si adhibeatur decretum utriusque, & ità has opin. refert Abb. cap. pit. pastoralis, de priuil. ad finē, & idem tenet Fab. d. 5. qu æst. col. 29. nu. 100. sed uide pro resolutione Octaui. Simoncel. in tract. de decret. lib. 1. tit. 1. nu. 69. & seqq.

Sed nunquid omnis Iudex interponere potest decretum, respondeo, quod non, sed tantum Ordinarius, & habens Iurisdictionē

2 ordinariam tantum, l. & si† præses, l. ob es, & quampluribus alijs legibus. C. de præd. minor. & tradit Corn. allegato Cons. 98. 2. col. 1. vol. ubi consuluit non ualere decretum interpositum per Auditorem Gubernatoris, ut

3 ibi per eum. Nec† potest delegari decreti interpositio, l. nec quicquam, §. ubi decretum, ff. de offic. proconf. & leg. ubi Ias. col. fi. & l. 2. C. de assessor. & l. 2. §. 1. ubi Dec. 4. not. & Socin. in princ. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. Dec. & Cagnol. in l. omnia quæcumque, de reg. iur. & Alciat. d. tract. præsumpt. d. præsumpt. 10. nu. 4. & ca. 3. 2. lib. Paradox. Facit in simili decreto text. in l. cum hi, §. sed nec mandare, ubi not. ff. de trans.

Existentis in domo prædicta, in camera anteriori ipsius domus.

SVMMARIA.

1 *Decretum potest etiam extrà locum iudicij in domo priuati interponi.*

2 *Iudex partibus consentientibus etiam extra locum solitum ius reddere potest.*

3 *Iudex extra territorium suum ius reddere potest si Iudex illius territorij consentiat.*

4 *Sententia diffinitiua alio in loco, quam in loco iudicij partibus consentientibus fieri potest.*

GLOSSA SEPTIMA.

Licèt decretum causę cognitionem exigat, ut infrà dicetur, tamen etiam extra locum iudicij in do-

1 mo † priuati interponi potest ex causa, ut quando propter honestatem alicuius mulieris, vel infirmitatem, seu nobilitatem alicuius personæ, iudex ad aliquem locum se confert, & ibi decretum interponit, nam ualet decreti interpositio, maximè quia est uoluntariæ iurisdictionis, ita not. Bald. & Salic. in l. generaliter, §. in omnibus, per illum text. C. de rebus cred. Sequitur Paul. de Castro, in l. pen. quam legit cum l. fin. ff. de

2 iust. & iure: Nam† Iudex partibus consentiētibus, extra locum solitū ius reddere potest, ut not. Bart. & alij, in d. l. pen. & sequitur Alex. in l. fin. nu. 6. de iurisd. omn. iudic. ubi nu. 7. dicit, quod sufficit tacitus consensus partium, & sequitur ibi Socin. nu. 13. quod pro-

3 cedit, etiam si Iudex † sit extra territorium suum, modo cōsensus iudicis illius territorij concurrat, ut tradunt Docto. in d. l. fi. de quo etiam habetur per Aret. & ibi Aug. in addit. in tract. malef. uerbo, nos talis. potestas, sedēs pro tribunali. Et quod partibus consentientibus possit Iudex extra locum Iudicij ius reddere, tenet Abbas in ca. 1. & 8. nu. 14. de offic. deleg. & Marantha in tract. de ordine iudi. 3. parte, nu. 79. Et probatur in c. cum

4 episcopus, de offic. ordin. in 6. & in sentētia† diffinitiua quæ possit ferri alio in loco quàm iudicij, de consensu partium, tenet Bald. in l. cum sententiam, nu. 6. C. de sent. in decreto verò interponendo per iudicem in contractu mulieris loco consanguineorum non est opus electione loci, quia in quocumque loco fieri potest. Marantha, d. tract. quartę part. 9. distinct. num. 86.

Sedentisque super quadam Cathedra lignea.

SVMMARIA.

1 *Decretum debet interponi à Iudice pro tribunali sedente.*

2 *Intelligendo tamen in Decreto in contractibus Minorum interponendo.*

GLOSSA OCTAVA.

Licèt decretum possit quolibet loco interponi, ut suprà, tamen ex quo

1 requirit causæ† cognitionem, debet interponi iudice sedente pro tribuna-

tribunali, ut tradit Spec. in tit. de fer. §. sequitur, versic. fin. & sequitur Corne. dicto consilio 98. secunda col. quod est regulare secundum Bald. in l. prima, numero 8. C. de sent. ex breuic. recit. in omnibus decretis qui tribuunt ius, & in hoc differt ab alijs actibus uoluntariæ iurisdictionis, qui coram iudice fiunt, ut est emancipatio, manumissio serui, adoptio filij, & similes, qui possunt expediri iudice etiam pro tribunali non sedente, §. serui, & ibi not. Doctor. Instit. de liber. quia non requirunt causæ cognitionem, & propterea in talibus actibus non est opus addere supradicta verba, uidelicet sedētis, &c. nec, quem locum, &c. secundum Lanfr. in Repet. Clem. Sæpè, uerbo, de plano, in fin. de verbor. signific. & idem tenet Marantha, in decreto interposito in contractu mulieris, loco proximiorum, in tracta. de ordin. iud. quarta parte, 9. distinct. numero 86. sed secùs est in decreto, quod exigit causæ cognitionem, & propterea delegari non potest, l. nec quicquam, §. vbi decretum, ff. de offic. Pro consulis, & leg. quem text. declarat Alciat. libro secundo Paradox. capit. 3. contra quem tenet Cagnol. in l. omnia quæcumque, num. 2. de reg. iur. & probatur in l. 2. C. de assessor. & tradit Alcia. d. præsumpt. 10. num. 4. vbi facit differentiam inter huiusmodi decretum, & decretum quod interponitur in emancipatione, & alijs actibus prædictis, ut ibi per eum.

Quem locum, & sedem pro suis iuridicis loco, sede, & tribunali, elegit, deputauit, & esse voluit.

SVMMARIA.

1 Iudex ex causa potest sibi eligere locum, & tribunal ad actum iudiciarium. Vide tamen hic.

GLOSSA NONA.

1 Potest Iudex † ex causa sibi eligere locum, & tribunal ad actum Iudiciarium faciendū, c. statuimus, de offic. deleg. in 6. nec tunc partium consensus exigitur, sed ità demum, nulla existente causa, debet saltem tacitus adesse partium consensus, ut not. in d. c. statuimus; Et quando Iudex vult actum facere in alio loco quàm Iudicij, ante actus celebrationem bonum est, quòd locum ad actum ipsum eligat, secundum Bald. in dicta l. 1. col. 2. nu. 5. C. de sent. ex breuic. recit. & ità inuenta est practica notariorum qui electionem loci factam per iudicem describunt, ut suprà.

Et sic fore, & esse interloquendo pronunciauit.

SVMMARIA.

1 Interlocutoria dicitur omnis pronunciatio Iudicis, excepta diffinitiua.

GLOSSA X.

Omnis uox Iudicis ad cām faciens, dicit̄ interloquutoria, gl. interloquutionibus, in §. ad excludēdas, in Authen. de litigios. alibi dicit glos. in c. ei, qui appellat, §. diffinitiua, 2. q. 6. quod omnis pronunciatio iudicis, excepta diffinitiua, dicitur interloquutoria, quas glo. 1 referunt, & sequuntur Doct. allegati per † Felin. in Rubrica de re iud. nu. 2. Et dicitur interloquutoria electio, seu deputatio loci, quam facit Iudex ad aliquem actum faciendum, secundum Bald. in capit. fin. col. pen. de prohibita feudi alien. per Federicum.

Præsentis, consentientis, & suam auctoritatem suumque decretum omni quo potuit meliori modo præstantis, & interponentis.

SVMMARIA.

1 Decretum à Iudice in Minoris contractu interpositum cum Clausula, Si de iure debeo, ualet.

2 Actus uoluntariæ Iurisdictionis, sunt uoluntariæ quo ad partem, necessariæ quo ad Iudicem.

GLOSSA XI.

Sed quid si iudex decretū interposuit, cum hac Clausula, Si de iure debeo, & nō aliter, nunqd ualeat? 1 Bart. dubitauit, † & nō soluit, in l. etsi cōditionalis, ff. de auct. tuto. sed Bald. decidit in allegata l. 1. col. antepen. ver. vlterius quæro, nu. 47. C. qui admit. ualere, quia de iure debet interponi, ex quo petitur, & sic se refert ad dispositionē iuris, quę certa est: † quia 2 actus uoluntariç iurisdictionis, quo ad partē, necessariæ iurisdictionis est quo ad Iudicem, & sequitur Campeg. tract. dot. 5. p. q. 85. & tradit etiam Vital. tract. Clauf. 4. col. 1. carta in Clausula, Si & inquantū de iure potest, & Felin. in c. cū cōtingat, nu. 11. de offic. deleg. & idē ualet decretū interpositū per iudicē in alienatiōe minoris, cū Clausula, Interpono, si, & quatenus de iure processit, qa licèt sine decreto alienatio de iure nō procedat, tn dēt intelligi si pręter decretū processit. ità Bar. in l. cū p.p, per illū text. ff. de leg. pręst. Bald. d. l. 1. col. pen. nu. 49. Ang. Imola, & Alex. in l. iudex, de re iudic. & Campeg. d. 5. parte, 87. q.

Supplen-

Supplentisque omnem defectum.

SUMMARIA.

1 Iudex supplere non potest omnem defectum.

2 Tutor qui etiam est propinquus pupilli non potest fungi, & tutoris, & propinqui auctoritate, si duorum necessaria esset auctoritas.

GLOSSA XII.

Sciendum est, quod nō omnem defectum iudex supplere potest, sed tantum defectum proximiorum 1 non extantiū, tunc enim † supplet, ut dictum fuit supra, in c. præcedenti, in glos. Dempta persona, sed & hunc non posset supplere, si ultrà iudicem exigeretur proximorū consensus ut tradit Paul. de Cast. cons. 301. Ad bene examinandum, nu. 2. 1. parte, dictū fuit supra, in Clausula Dēpta persona D. Ludouici, 2. col. non posset tñ supplere aliū defectum, puta auctoritatis tutoris non existentis, quia qñ utrumque exigitur copulatiuè, iudex non pōt supplere, ut tradit Bart. & alij, in l. si curatorem, ff. de in integr. restit. & Paul. de Cast. d. cons. nu. 2. sic etiam, si statutū, exi-2 git † auctoritatē tutoris, & consensum duorū propinquorum, tutor nō poterit auctoritatē præstare ut tutor, & cōsensū, ut propinquus, ut tradit Paris. d. cons. 98. nu. 73. Et aduertendum est, quòd hic exigitur duplex decretū, alterum de iure communi, propter alienationem immobiliū ut suprà: alterum verò ex forma dicti statuti, propter defectum proximiorum, & propterea debet fieri mētio, quòd ob utramque causam decretum interponitur, prout in fine Instit. in Clausula, Quibus omnibus, dicetur, licèt sufficiat si sit dictū quòd Iudex suppleat defectū propinquorū, & omnem alium defectum, omni meliori modo, secundum Alex. in terminis huius statuti loquentem, in cons. 80. Visis themate, 2. col. 5. vol. quod declarat Alciat. in dicta præsumpt. 10. num. 5. procedere in alio decreto, quàm alienationis minorum, cum solemnitates debeant in eo enunciari, ut suprà dictum est.

Proximiorum tam agnatorum, quàm cognatorum ipsorum minorum.

SUMMARIA.

1 In Minoris contractu consanguineorum, coniunctorum, & amicorum præsentia tollit præsumptionem metus, doli, & culpæ.

Limita tamen in casu quo lex præsumit dolū.

2 Minor non obstante quòd in contractu præsentia consanguineorum fuerit adhibita, propter læsionem tamen poterit in integrum restitui.

GLOSSA XIII.

1 Debent tutores, & alij uolentes cū minoribus contrahere, semper curare, ut in contractu adhibeatur præsentia consanguineorum, & propinquorum pupilli, nam illa facit præsumi metum, dolum, uel culpam abesse, l. transactionem quę dominij, & ibi not. Doct. C. de transf. tradūt Doct. in l. Polla, C. de his quibus ut indig. Cepol. Cautela 24. Ratione Marſ. latè Sing. 417. Pręsentia coniunctorū, & idem est in præsentia amicorum, ut d. l. transactionē, & trad. Paris. cons. 96. nu. 42. in prin. & latè Alciat. in d. tract. pręsumpt. reg. 1. præsumpt. 21. ubi declarat procedere, nisi in casu in quo lex præsumit dolum, quia ista 2 præsumptio tolleret illam, ut ibi per † eum. Dicta tamen præsumptio non facit, quin minor læsus in integrum restitui debeat, etiam quod mater, & alij consanguinei præsentes iurassent contractum cedere ad utilitatem minoris, ut Corn. tradit consi. 178. littera, F. 3. vol. & sequitur Paris. consilio 89. numero 65. 1. volumine.

Ex forma dicti statuti requisitorum.

GLOSSA XIIII.

Quomodo Iudex supplere habeat, & quomodo intelligatur, & procedat dictum statutum, satis suprà in capitulo præcedenti in pluribus locis dissermi, & propterea ne idem per idem repetam, me remittam ad ibi scripta.

Quibus omnibus ipsi minores, & curator, & tutrix antedicti, eosdem minores carere dixerunt, in ciuitate, & districtu Ferrariæ.

SUMMARIA.

1 Instrumento statur nisi contrarium probetur.

GLOSSA XV.

1 Si in instrumento hoc modo descriptum sit, stabitur † instrumento, nisi contrarium probetur, prout suprà in capitulo præcedenti super eisdem uerbis dictum fuit, & præsumitur tali casu, quod Iudex se informauerit prout exigit statutum, & inuenerit, uel quod minor non habebat propinquos, uel erant absentes, ut Alex. latè tradit in terminis huius Ferrariensis statuti, in dicto cons. 80. 2. & 3. columna.

Et pro

Et prout sic veritatem esse ipse dominus iudex præcepit ex informationibus habitus vt infrà.

SVMMARIA.

1 *Statuto exigente decretum, & auctoritatem Iudicis in contractu minoris, & quòd simul se informet de contractu, nunquid in instrumento sit ponendum, quod se informauit, an verò sufficiat dicere, quòd auctoritatem, et consensum suum interposuit.*

2 *Minor in hæreditate paterna se immiscere potest, eamq́; retinere sine Iudicis decreto.*

3 *Minor gerens negocia alterius minoris, an ex ta li gestione obligetur, distingue, ut hic.*

4 *Minor contrahens cum communitate quæ condi dit statutum, non adhibitis statutarijs solemnitatibus obligatur.*

In generali sermone loquentis persona non comprehenditur.

Minor obligatur fisco etiam non adhibitis statuti solemnitatibus.

Minor si scribat se debitorem in codice suarum rationum se non obligat.

Statutum exigens solemnitates in contractibus minorum locum sibi non vindicat minore per iuramentum asserente se maiorem.

5 *Minoris contractus sine solemnitatibus celebratus potest ratificari, & confirmari, vel tacitè, vel expressè per ipsum maiorem effectum.*

6 *Minoris contractus non ritè celebratus confirmatur, si post minorem atatem non improbauit, sed quinquennali silentio pertransiuit.*

7 *Limitatur tamen quando dolus in contractu interuenit, tunc enim ratificatio præsumpta seu tacita nihil operatur.*

8 *Limitatur secundo ut non procedat quando contractus est simulatus.*

9 *Limitatur tertio quando contractus non per minorem sed per tutorem gestus est.*

10 *Limitatur quarto extra casus l. fin. C. si maior factus.*

11 *Limitatur quinto de iure canonico.*

GLOSSA XVI.

STatutum prædictum Ferrariæ exigit, quod iudex se informet de cõ tractu per minorem gerendo, & si viderit contractum ipsum cede re in vtilitatem minoris, debet auctoritatem, & consensum interponere: vnde hæc duo co pulatiuè debent interuenire, nec sufficit alte- 1 rum, secundum Paul. de Castro, allegato † cõ sil. 432. 2. col. 1. parte, & sat est, si in instrumẽ to dicatur, iudicem se informasse, ut admittit Ruin. conf. 159. nu. 4. in 5. vol. & contra eundem Paul. tenet Anchar. cõsulens in eadem causa in consil. 69. suprà allegato, imò debet Iudex in decreto debere adhibuisse causę co gnitionem, & quod reperit contractum in vtilitatem minoris cedere, ut per Paul. de Castro, in l. cum hi, §. si prætor, de trans. quem se quitur, & mandat notari Mars. dicens propter hoc posse aduocatũ corruere facere mille instrumenta, in l. qui cedem, nu. 30. ff. ad l. Cornel. de sicar. & in Sing. 399. Multi sunt, sed tamen Paul. de Castro ibi, uidetur concludere, quod sufficiat si dictum sit, quod cau sa cognita auctoritatem interposuit, per deci sionẽ Spec. de qua suprà latius loquutus sũ, & idem est quod ualet contractus, si decretum sit interpositum per iudicem cum Clausula, Omni meliori modo, ut per Alex. in ter minis huius statuti, in cons. 80. Visis themate, 3. col. 5. vol. quem allegat Mars. d. nu. 30. & sequitur Alciat. in allegato tract. de præsumpt. 3. reg. præsumpt. 10. nu. 5. tamen non erit inutile ad omnes scrupulos euitandos in decreto, seu auctoritate iudicis talia apponere; Et quia super simili statuto supra, in capitulo præcedenti, super statuto de indemnitatibus mulierum, plura dicta fuerunt, quę om nia etiam faciunt ad hoc, cum Doct. promiscuè de huiusmodi statutis loquantur, sat erit nonnulla ibi omissa hic addere. Ratio enim istius statuti etsi colligatur ex proœmio ipsius, Bal. aliàs allegato cons. 201. nu. 1. 1. vol. Alex. 89. nu. 2. in 7. & Dec. in 301. nu. 6. ea est, scilicet ne bona minorum facilè dissipen tur, & ne ipsi à dolosis cum præcipitio eorũ defraudenter; tamen si nõ fuisset addita, per statuentes eamet censeretur causam huic statuto dedisse, ut per Bart. & alios, in l. transactionem, C. de trans. cum alijs notatis in capi tulo præcedenti, in prin. in Clausula, Agens pro obseruatione, quæ hic aliter non repetã, quia ibi est uidendum: statutum tamen hoc à prædicto de indemnitatibus mulierũ eo differt, quia illud exorbitat à iure communi, & ius commune restringit, hoc verò non tantum, & propterea fauorabilius, & magis extendendum erit hoc, quam illud, ut Paris. censuit, allegato cons. 98. nu. 61. & 99. nu. 51.

Sed circumscripto statuto prædicto Ferrariæ, ferè in omnibus casibus sua generalitate prouidente, quæro, numquid stante huiusmodi statuto, minor sine dicta solemnitate in hęreditate paterna se immiscere, & eam re 2 tinere possit? & concludendum † est quod sic, ut in terminis decidit Aret. in §. sui autem hę redes, in fine, Inst. de hęred. quæ ab intest. defer. quod latè examinat Dec. & declarat in cons. 231. per tres primas columnas.

3 Quod † si stante prædicto statuto minor gerat

gerat negocia alterius minoris, an ex tali gestione obligari possit, & ad rationem reddendam teneatur? extat consiliũ notab. Ruini, in 5. vol. cons. 97. distinguentis, quod aut apparet ipsum gerentem esse in dolo, quia reliqua penes eum existentia nõ præstat, & tunc obligatur dicto statuto non obstante, aut in leui culpa, & tunc excusatur propter huiusmodi statutum sed tenetur reddere rationem gestionis, ut per eum ibi.

Sed nunquid minor contrahens cum communitate, quæ statutum huiusmodi condidit, obligetur? est in terminis decisio Alber. in 2. parte statut. quæst. 215. Sed pone, statuto decidentis quòd sic, ea ratione, quia non præsumitur quod commune uoluerit priuilegia re minorem contra se, allegat. l. si peculium. §. sicuti, ff. de pecul. leg. & quia in generali sermone non continetur persona loquentis, 4 l. inquisitio, C. de solut. † sequitur Lud. Rom. in l. si quis in graui, §. hi quoque, ff. ad Sillan. & Bald. nouel. tract. dot. quæst. 16. priuilegio 48. nu. 1. Barb. in add. ad Bald. in l. 2. C. an seruus ex suo facto post manum. tenc. & quod obligetur fisco, tradit Ang. d. Nicoli, in subscriptione ad consilium Socin. 303. in 2. vol. col. 3. & Mil. Lamberteng. in trac. de cõtrac. in fi. q. 28. n. 98. & seq. Et sicut minor nõ põt obligari loquendo, itá etiam nec scribendo, ut si scribat in libro suarum rationum se debitorem, itá Alber. d. quæst. per d. §. sicuti, & §. seq. vbi allegat Iac. de Arena.

An autem minor obligetur sine dicta solemnitate si iurat in contractu, videnda sunt quæ in capitulo præcedenti in fine in 3. quæst. dicta fuere, quibus addendum est, statutum prædictum locum sibi non uendicare, si minor contrahens iurat se esse maiorem, ut latissimè examinat Paris. cons. 97. 1. vol.

Sed pone, quod minor alienauit, non interueniente decreto, uel alijs solemnitatibus de quibus supra, nunquid talis contractus aliquo modo, uel lapsu temporis confirmetur? respondeo, quòd contractus huiusmodi per minorem maiorem effectum ratificari potest expressè, & tunc casus clarus est, l. 1. & 2. C. si maior fact. rat. hab. vbi not. & etiam tacitè 5 ut† recipiendo censum, vel possidendo, & similia faciendo. Bald. cons. 184. Ad intelligẽtiam, 2. col. 2. vol. Alex. cons. 117. Viso processu, 5. vol. Dec. cons. 232. nu. 4. & Paris. consil. 33. nu. 30. in 1. vol. & cons. 49. nu. 15. eod. uol. de qua materia rationis latè suprá dictũ est in Clausula Rati, verbo, Ratificabit, Confirmatur etiam talis contractus, si minor alie 6 nationem factam post minorem ętatem † nõ improbauit, sed silentio quinquennali pertrãsiuit, tunc enim confirmatur uenditio, & idẽ est in donatione, vel alienatione facta titulo lucratiuo, respectu recipientis, quia si per decennium tacuit, confirmatur, ut est text. & ibi glos. & Doct. in l. fi. C. si maior fact. alien. fact. sine decret. rat. hab. tradit Bald. cons. 45. Quandoque 2. uol. Alex. & Dec. dictis consilijs. Dec. & Cagnol. in l. quod ab initio, de reg. iur. Balbus tract. de præscript. 1. parte, 6. partis principalis, nu. 45. Blanc. tract. de compromiss. quæst. 2. nu. 24. Bellon. cons. 18. nu. 16. Alber. cons. 11. nu. 20. & in transactione cum allegatis per Paris. dictis consilijs suprà allegatis, & in consil. 16. nu. 95. 2. vol. Ruin. cons. 141. 4. vol. & Grat. consil. 47. in fine, 1. vol. quod ampliatur procedere etiam in minore, qui habetur pro maiore, ut in maiore 14. annis contrahente in beneficialibus, seu spiritualibus, iuxta c. fin. de iud. in 6. nam si talis post dictam ętatem silentio quinquennali pertranseat, eius contractum non improbando approbare censetur, ut per Anchar. cons. 34. In hac causa, col. pen. quod allegat Cagnol. d. l. quod ab initio, num. 2.

Recipit tamen dicta Conclusio nõnullas limitationes, & primo, quando dolus in con 7 tractu † interuenit, tunc enim ratificatio pręsumpta, seu tacita, nihil operatur. Roman. cons. 54. Visis, circa id, & Barb. cons. 42. col. quinta, & sexta 1. vol. & cons. 70. col. 3. in 3. vol. quod procedit etiam in dolo præsumpto, ex forma statuti, in casu huius statuti, in quo statutum ipsum disponit, minorem sine dicta solemnitate contrahentem pręsumi dolo inductum ad contrahendum; itá uidetur tenere Roman. d. cons. col. 2. & decisiuè cõsuluit Cur. iun. cons. 50. & 51. licèt Paris. in eadem causa consuluerit contrarium, ut in d. cons. 49. vbi latè instat, & uidetur idem vel le cons. 16. nu. 96. 2. vol. & Curt. sequitur Bellon. d. cons. 18. nu. 17. opinionẽ Romani tenet Ruin. 170. nu. 29. in prin. ꝑ opinione tamen Paris. consuluit Cæph. 51. nu. 16. 30. & sequent. & Iac. Menoch. in tract. de recuper. possessione 15. remedio, nu. 132. cum pluribus seqq. & nu. 178. cum pluribus etiam sequentib. Hier. Gab. consil. 13. nu. 22. & 146. nu. 13. sed pro prima opinione videndus est Rol. à Val. cons. 60. nu. 41. & seqq. 4. vol. & pro secunda Thob. Non. cons. 88. nu. 22. pro opinione etiam Parisij vide Borgni. in tract. de tutor. & curator. nu. 146.

8 Secundò non procedit † dicta Conclusio, qñ contractus est simulatus. Bald. d. cons. 45. De se non fit, licèt fide celebratus. Natta. consil. 162. nu. 34. per d. consilium Baldi.

9 Tertiò, quando † contractus fuit gestus non per minorem, sed per eius tutorem, tunc enim ignorantia potest præsumi per minorẽ maio-

maiorem effectum, & sic non debet censeri tacendo per dictum temporis spacium cōtractum ratificare, ità Ruin. consil.63. nu.22.1. vol.quod etiam tenet Corn.consil.207.col. pen.3.vol.(& prius Bar. in d.l.fin.)Nat.consil.142.nu.30.sed si minor contractus fecerit sciens,tunc censetur ratificare,ut per Alex.d. consil.117.2.col.sed pro solutione vide Menoch.loco præcitato,nu.173.& sequētibus.

10 Quartò † d.lex.fin. non procedit ultra qua tuor casus enumeratos ibi in glos.magnā cōmuniter approbata, unde, si ex alia causa q̄ omissionis decreti,cōtractus esset nullus,extra dictos casus non esset locus conclusioni prædictæ. Corn.d.consil.207.col. pen. ubi dicit non valere contractum factum per minorem habentem tutorem uel curatorem sine eius auctoritate, & tali casu non confirmabitur licèt generaliter,idem Corn.d.l.fin.dicit procedere, etiam quod generaliter quocumque defectu esset nullus cōtractus,ut per eū, consil.36.col.fin.2. uol. & hanc uidetur sequi Paris.dicto consil.49.nu.58. & Alb. consil.11. nu.19. & Maurit.in tract. de restit.in integr. c.312. sed prima videtur verior, ut extra dictos quatuor casus non procedat, & propterea, si contractus sit factus sine tutoris auctoritate, vel cum auctoritate illius,qui auctoritatem interponere non valebat, d.l. fin. non procedit, ut tradit Ruin.d.consil.63. num.23. quod videtur etiam sequi Capic. decis.92.licèt aliter tradat latè rem discutiens Menoch. in loco præallegato, nu. 143. & sequent. de quo est etiam uidendus Hieron. Gabr. dicto consil. 13.

11 Quintò dicta † lex nō procedit de iure Canon. quia ius Canon. non admittit præscriptionem cum mala fide. But.consil.45.Iuris rigor,& sequitur Ruin.consil.41.nu.51.1. vol. Natta, cōsil.295.nu.3.licèt aliter intelligatur Menoch.in d.15.Remed.nu.188.& seqq.

Caueant igitur minores,maiores effecti, ne silentio quinquennali pertranseant, sed protestentur saltem coram vicinis,quod non intelliguntur ratificare contractum,nullum gestum per eos,quia tali casu d.l.fin.non procedet, ut per Bart.& Bald.clarius ibi.

Satis videtur dictum de personis vendentium ex supradictis; quibus poterit quilibet ea considerans,cautè negociari, & contrahere. De cæteris verò personis vendentibus, ut curatore furiosi, prodigi, & similium, quia de raro accidunt, & seruari debent huiusmodi solēnitates,de quibus supra,ut dicit Spec. in allegato §.nunc dicendum,col.pen.de emptione, & vendit. alia verba non sum facturus. De contractu verò celebrando per Ecclesiam,volo etiam sufficere remissionem ad Spec. d. §. col. pen. & fin. & Fab.de monte Sancti Sauini,d.q.5. in quatuor vltimis collum.vbi & ad Didac. Couarru. Hispan.in c. 17.lib.2. suarum resolutionum, ubi plura ad materiam hanc describuntur,& ad alia quotidiana,& vtiliora transitum faciam.

CLAVSVLA XI.

Omnes sponte.

SVMMARIA.

1 Sponte, uerbum, quid importet secundum Grammaticos, & quid secundum legistas.

GLOSSA PRIMA.

Dicèt dicto hęc, Sponte, secundum Grammaticos accipiatur pro motu proprio, ut sic illud dicatur factum † sponte, quod nullius petitione vel instantia factum sit,quod sequendo Pet.de Anchar. in Clement. Præsertim 5. not. de cens. dixit illud propriè sponte fieri, quod ad nullius fit petitionem,refert Dec.in l.uelle non creditur,nu.1.in fine, de reg. iur. tamen aliter secundum Legistas accipitur: quia etiam is sponte aliquid facere censetur, qui ad instantiam,vel requisitionem alterius id facit,ut probatur in l.2.ubi Dec. hoc not. 2.not.C.de pact.& idem contra Anchar. tenet Dec.in l.qui cum alio,in fine,& sequitur ibi Cagnol.nu.24.de reg.iur.

Sponte igitur idem importat quod uoluntariè,l.1.C.de testam.tut.& liberè, quia spōte aliquis actum facere non censetur,qui alicuius cogente imperio facit,ut probatur in l. siquis maior,vbi Alcia.super uerbo nullo cogente imperio, & ibi dixi in Repet.mea, nu. 305. Alex. in addit. ad Bart. in l.1.§.fin.vbi Mars.nu.59.de quæst.tenent Doct.in Auth. Sacramēta puberū,C.si aduer.vēd. vbi Corn. in repet.5.col.& Cagnol.d.l. velle,in princ. nam cū quis promittit sponte,censentur uis, & metus exclusæ, d. Auth. Sacramenta puber.vbi Moder.& glos.in corpore vnde sumitur,& huiusmodi uerbum liberam arguit voluntatem,secundum Paris.consil.170.nu.9.4. vol. & de hac Clausula, aliqua dicentur super sequenti Clausula, quæ cum ista solet in instrumentis apponi.

Et ex certa scientia.

SVMMARIA.

1 Clausula Ex certa scientia siue in priuilegijs & rescriptis, siue in contractibus est maxima importantia.

Clausu-

Clausula, ex certa scientia in contractu apposita, tollit allegationem erroris, & ignorantia.

2 Scientia est animi certitudo apprehendens uerum, quia scientia non est nisi uerorum.

Notario apponenti Clausulam, ex certa scientia credendum est.

3 Clausula ex certa scientia tantæ est efficatia, ut faciat præsumi donationem inter partes.

4 Quod intellige quò ad præsumptionem, nam potest probari contrarium.

5 Quo casu non sufficit probare rem aliter se habere sed debet doceri de errore per alias conie-cturas.

6 Clausula ex certa scientia non procedit, neq; habet vim suam, quando substantia obligationis est inefficax.

7 Clausula ex certa scientia non operatur contra-ctum extendi ad incognita.

GLOSSA SECVNDA.

HÆc Clausula maximè est importātiæ siue in priuilegijs, vel rescriptis, siue in contractibus † apponatur, sed tantum de effectu ipsius in materia nostra videndū est, quo ad cætera, videnda sunt, quæ allegēt Dec. & Cagnol. in l. in totū, de reg. iur. & alij in alijs locis: apponitur igitur ista Clausula in instrumentis, per notarios, eo quod per contrahentes ignorantia, & error allegari posset, l. 4. §. fin. ff. si quis caut. & propterea ex ea tollitur talis allegatio, quia præsumitur, quod contrahens nulla ignorantia, nulloue errore ductus contraxerit. Bart. & communiter omnes, in d. §. fin. & in l. si rem dari, ff. de verb. oblig. scientia etenim est animi certitudo apprehendens verū, 2 quia scientiā non est nisi verorum, l. si † parer, ff. de hęred. instit. & ideò quod non est, sciri non potest, l. si quis fundum, ff. de acquir. poss. ita Bald. in l. quidam elogio, col. 5. ad finem, nu. 16. in fine, C. de iure delib. nam notario apponenti eam, credendum est, cum talia uerba per eum in instrumento descripta probent, sicut si scriberet, pars consensit. Bald. in l. mater, 3. col. nu. 5. C. de rei vend. & hanc cautelam apponendi huiusmodi Clausulam, docet Bald. in l. 2. quæst. 7. in fine, nu. 10. C. de rescind. vend. sequitur Alex. consil. 61. Viso processu, 2. col. 2. vol. & idem in consilio 4. Circa primum col. sexta ubi loquitur de ambabus prædictis Clausulis, Sponte, & Ex certa scientia, & cons. 42. Super pręmisso, 3. col. vbi etiam loquitur de Clausula sequenti, 1. vol. & cons. 53. Visis, col. 6. 3. vol. & consilio 14. num. 19. in 6. vol. & trad. Curt. sen. cons. 50. num. 372. & Socin. consil. 40. col. 4. Dec. & Cagnol. d. l. in totum, & Ruin. cons. 107. nu. 6. & cons. 139. num. 6. ubi loquitur quando adest etiam Clausula sequens.

Et est tantæ efficaciæ, quod facit præsumi donationem inter contrahentes, ut per Bal. 3 in Rubr. C. de † constit. pecun. 2. col. nu. 7. Alex. latè d. cons. 4. col. antepen. Felin. in ca. si cautio, 4. col. 15. fallent, nu. 20. Lamfranc. in sua Practica, uerbo, confessiones num. 40. & Curt. sen. cons. 66. num. 210. ubi loquitur etiam quando apponitur simul Clausula pręcedens, & tollit læsionem, & dolum. Paris. alios allegans, cons. 96. nu. 70. & seq. 1. uolumine.

4 Limitatur tamen hæc Conclusio † procedere respectu præsumptionis tātum, quia admittitur probatio in contrarium, & potest reuocari confessio cum dicta Clausula emanata. Ias. l. error, post princip. C. de iur. & facti ignorant. Et idem procedit in promissione, & quolibet alio contractu facto, ea apposita, ut tradunt Doct. in d. l. 4. §. fin. & in d. l. si dari, & Socin. cons. 159. col. 6. & cons. 214. col. 5. uers. sed iterum, 2. uol. & cons. 73. col. 3. in 3. & cons. 79. col. 7. in 4. & Ruin. d. cons. 107. nu. 6. in 1. uol. Dec. & Cagnol. in d. l. in totū.

5 Sed an sufficiat † probare rem aliter se habere, ut tollatur præsumptio insurgens ex dicta Clausula? Bal. quod sic, in d. §. fi. quem uidetur sequi Alex. in d. l. si rem dari, & expressè sequitur Socin. d. cons. 159. col. 6. contrarium, & melius tenent Ang. Fulg. & Alex. in d. §. fi. & Alex. d. cons. 14. nu. 19. in 6. vol. & hanc opinionem dicit communem Aret. & eam defendit in d. l. si dari, 1. col. necesse igitur erit aliter docere de errore per aliàs cōiecturas, ut per Alex. in d. §. fi. & in hac opinione uidetur etiam residere Socin. d. col. 6.

6 Secundò non procedit dicta † Clausula, quando substantia obligationis est inefficax, ut, quia cōtractus sit, forma, uel solemnitate statuti non obseruata: quia omnes Clausulæ sunt inefficaces. Ruin. cōs. 135. nu. 17. 1. uol.

7 Item † non operatur ut faciat extendi contractum ad extranea, & penitus incogitata à rebus de quibus agitur. Paris. cons. 20. nu. 85. 1. uolumine.

Et nullo iuris vel facti errore.

SVMMARIA.

1 Clausula, Nullo iuris, uel facti errore plurimum operatur, & plusquam Clausula: Ex certa scientia.

Clausula Animo deliberato tollit errorem, & ignorantiam.

2 Error nihil aliud est, quàm applicatio mentis ad falsum.

Error non habet consensum.

Error non præsumitur in aliqua dispositione.

GLOS-

GLOSSA III.

Huiusmodi Clausula operatur, vt non præsumatur errorem interuenisse sicut dictum fuit in præce-1 denti † Clausula, & de hac tradit Bald. d. l. mater, Alex. allegato cons. 42. col. 3. in 1. vol. & idem de simili Clausula, Non per errorem, tradit Alex. in l. qui Romæ, §. duo fratres, sub n. 54. de ver. oblig. & Curt. d. cons. 50. nu. 372. Socin. allegatis consilijs. 40. 4. col. 159. col. 6. & 214. col. 5. & operatur vltra dictam primam Clausulã, quia remouet magis dubitationem, & efficacius excludit exceptionem erroris. Ruin. d. consil. 139. nu. 6. allegat Alex. in d. §. finali, qui tamen non loquitur de hac Clausula, sed de alia simili, scilicet, Sciens se nõ teneri, de qua suo loco dicetur, quia hic non cadit, & idem est, si addatur in Instrumento, Clausula, Animo deliberato, per eam etiam tollitur erroris, & ignorantiæ allegatio, vt suprà dictum est. Paris. consil. 93. num. 18. 3. vol. & de omnibus prædictis Clausulis tradit dicto cons. 96. num. 70. in 1. vol. Et est sciendum, quod 2 error † nihil aliud est, quam applicatio mentis ad falsum, vt Bal. tradit in l. quidam eulogio, 5. col. nu. 16. in fine. C. de iure deliber. Errare enim ut Angel. cẽsuit, c. quamuis, 38. distinct. & c. in quibus, 22. quæst. 2. est aliud pro alio putare, & propterea error non habet consensum, l. 2. in princ. ff. de iud. nec errans videtur consentire, l. nihil consensui, §. fin. de reg. iur. nihil est tam contrarium consensui, quàm error, l. si per errorem, ff. de iur. omn. iud. vbi dicit Ang. & sequitur Socin. quod error detegit imperitiam, imperitia de necessitate nesciẽtiam præsupponit, nesciẽtia uerò facit cessare consensum, & nullus est errantis consensus, l. non idcirco, C. de iuris & facti ignor. et nulla voluntas, l. sed hoc ita, ff. de aqua pluu. arcend. Dec. in d. §. fina. & error non præsumitur in aliqua dispositione, l. si post diuisionem, C. de iuris & facti ignor. latè Alciat. tract. præsumpt. Regula 3. præsumpt. 21. vbi de modo probandi, & de huiusmodi erroris materia est plenus tractatus Vital. de Cãb. in tractatu Claus. fol. 33. vbi per plures cartas hanc materiam prosequitur. In quo autem differat ad ignorantiã, & de errore iuris uel facti, dicetur super uerbo sequenti.

Ignorantia ve.

SVMMARIA.

1 *Ignorantia, Nescientia, Error, & Titubatio, quomodo inter se differant.*
Ignorantia tamquam pestis est abijcienda.
Ignorans non omnis est a pœna immunis.
2 *Ignorantia est duplex, vel iuris, vel facti.*
Ignorantia iuris non excusat.
Error iuris non præsumitur.
Scire, vel scire debere, paria sunt.
Ignorans ius, & leges in lata culpa præsumitur, & aliquando in dolo.
3 *Error facti excusat quia fallit etiam prudentissimos viros in facto tamen alieno.*
Ignorantia magis præsumitur in muliere, & minore.
4 *Ve, dictio, quot modis accipiatur.*

GLOSSA IIII.

Differunt inter se ignorantia, nesciẽtia, error, & titubatio. Ignorãtia, cũ de facto, vel de iure nihil scio, 1 nec † inde aliquid suspicor, quod tamen ego teneor scire, vnde dicitur ignorans ignorabitur; Nescientia uerò latiorem habet significationem, quia in bonam, & in malam partem sumitur, scilicet ut nescire dicamur ea, quę tenemur scire, & ea quę etiam non tenemur scire, vnde ignorans dicitur ne scire, sed non conuertitur. Error uerò, cum aliud est quam credam. Sed titubatio, quando neutri contrariorum animus applicatur, ita Azo in Sũma, tit. C. de iur. & facti ignor. in princ. & glos. in Rubr. ff. eod. tit. & in l. de statu, ff. de testam. sed quantum ad titulum prædictum, de iur. & facti ignor. non est differentia inter hos duos terminos, errorem, & ignorãtiam, & idem quantum ad titulum de condict. indebit. ut per Azon. & glo. in dictis locis, alibi dicit Baldus, in l. falsus, colum. quinta, 1. quæstione, numero 15. C. de furt. quod ignorantia differt ab errore, quia nullus error concurrit cum veritate, ignorantia verò se habet pariter ad verum, & ad falsum, & cum vtroque permiscetur. Ignorantia itaque tamquam pestis abijcienda est, cap. penult. trigesimaseptima distinctione, nam ut Augustinus ait, & registrãtur eius verba in cap. finali, ead. dist. non omnis ignorãs immunis est à pœna, ille enim ignorans potest excusari à pœna, qui quod disceret non inuenit: illis autem ignosci non poterit, qui habentes à quo discerent, operam non dederunt.

Sed quantum ad rem nostram attinet, Ignorantia, seu error, duplex est, aut iuris, aut facti, prout exemplificatur in l. prima, ff. 2 de iuris & facti ignorant. † primo casu Ignorantia, uel error regulariter non excusat, quia quilibet tenetur scire iura, l. leges sacratissimæ, C. de legi. & propterea talis error

non præsumitur, vt per Alciat. tract. præsumpt. Regula 3. 31. præsumpt. paria enim sunt, aliquid scire, vel scire debere, l. quod te, ff. si cert. pet. namque ignorantia facti nō iuris excusat, c. ignorantia, & ibi declarant Din. & alij, de reg. iur. in 6. & habetur in d. l. 1. & per totum tit. ff. de Cod. & ignorans ius, & leges, præsumitur in lata culpa, & est cōmunis opinio, ut per Alciat. d. præsumpt. 31. in fin. licèt in multis casibus etiam præsumatur in dolo, vt per eūdem in præsumptione præcedenti; Ignorantia verò seu error in facto, excusat, quia error facti prudentissimos fallit, l. 2. ff. eod. tit. de iuris, & facti ignor. & §. si quis agens, cum glos. constātissimus, Instit. de action. quod tamē procedit, 3 si sit error, uel ignorantia † in facto alieno, quæ præsumitur, l. verius, de probat. secùs si in facto proprio, quia non præsumitur, nec excusat, l. fin. ff. pro suo, & l. quamquam, ad Velleian. & de his duabus regulis latè ponit Socin. in tract. Fallent. Reg. 175. Ignorātia, cum duabus sequent. Etsciens quod ignorātia magis præsumitur in minore, & in muliere, ut latè prosequitur Alciat. dicto tract. præsumpt. Regula prima, præsumptione 42. sed quia hæc à materia tractatus nostri sunt satis extrauagantia; satis erit prædicta tetigisse.

Dictio ista, Ve, aliquando stat copulatiuè pro &, aliquando disiunctiuè pro vel, primo 4 † casu ita accipitur in l. & si post tres, ff. si quis caut. in l. si quis ita, ubi Bart. ff. de iniusto rupto, & irrito testam. & in alijs locis allegatis per Albericum in Dictionario suo dicta dictione, Ve, & est glos. in l. fin. verbo ex stipulatione, ff. de dote præleg. & hoc procedit in dubio, ut semper pro copula accipiatur. Aret. in l. 3. in princ. 2. col. & in l. quod meo, nu. 12. ff. de acquir. poss. Secundo casu accipitur pro disiūctiua, in l. Stichum, §. Stichus, & ibi glos. ff. de statu lib. in l. Paulus. §. Paulus, ad l. Corn. de fal. & in l. fi. in princ. ubi not. Aret. ff. de verb. oblig. & ita puto accipi debere in Rubrica. C. de his quæ vi metusue causa fiunt.

Ducti aut circumuenti.

SVMMARIA.

1. *Circumuentus uerbum in malam partem proprie accipitur.*
 Circumuenire est inuidia conflata, & factione opprimere.
 Circumuenire est dolo contrahentem capere.
2. *Circumuenire aliquando impropriè ponitur dolo interueniente.*

GLOSSA V.

Verbum, Circumuectus, in malam partem accipitur, propriè enim 1 circumuenire est inuidia † conflata, et factione opprimere, vt Bud. declarat in annotat. suis super l. primam in prin. ff. ad l. Corn. de Sicar. Circūuenire etiā est dolo contrahentem capere, ut probatur 2 in l. 1. §. 1. ff. de dolo, licèt † aliquando impropriè ponatur, scilicèt dolo non interueniente, l. item si precio, §. fin. ff. locati, & ibi glos. declarat, et de hoc verbo habetur per Alber. in Dictionario, suo, verbo, circumueniat.

CLAVSVLA XII.

Obligantes dicti venditores principales se.

SVMMARIA.

1. *Obligatio quid & quotuplex sit.*
 Clausula, Obligantes se, &c. non est necessario apponenda in instrumentis.
 Vincula duo magis ligant quam vnum.
 Stipulatio in contractu de iure valido addi pōt.

GLOSSA PRIMA.

Hanc Clausulam aliqui notarij apponunt in fine contractus, post alias Clausulas, sub hac forma, Pro quibus omnibus, et singulis, dicti uenditores obligauerunt, &c. & hanc formam ponit Spec. in tit. de empt. & uēdit. §. 1. ver. nunc formam Instrumenti uenditionis. alij apponūt in Clausula, qua promittit uenditor rei uenditæ defensionem, & hanc sequitur Leo Spelun. in Spec. Notariæ, in 1. Instrumento uenditionis liberæ. Notarij verò Ferrarienses apponunt eam in principio. Sed in hoc non est vis, quia potest apponi in qualibet parte Instrumenti, ego tamen sequar hunc ultimum stilum.

Primo uidendum est, quid sit obligatio; 1 Et † obligatio (ut etiam supra dictum fuit) est iuris uinculum quo necessitate astringimur alicuius soluendæ rei, secundum nostræ ciuitatis iura, Instit. de oblig. in princ. Est autem obligatio alia naturalis, alia ciuilis, naturaliter enim tenetur qui iure gentium dare tenetur ei, cuius fidē sequuti sumus, l. is natura dēt, de reg. iur. Ciuiliter uerò, qui ex aliquo contractu nominato iure gentiū inuento tenetur, l. iuris gētiū, in prin. ff. de pac. uel qñ ius ciuile conuentionem approbauit, ut l. legitima, ff. eod. Sed de hoc sufficit remissio ad Bart. & alios, in l. ex hoc iure, ff. de Iust. &

stit. & iure, ubi latè explicatur hæc materia, & in d.l.iurisgentium, in prin. Est etiam alia diuisio obligationis, scilicèt, quia aut est ciuilis, aut prætoria, ut in §.1.Inst.de oblig.& est alia, quia aut est ex contractu, uel quasi, uel ex maleficio, uel quasi, ut in toto d.tit.& pluribus alijs tit.seqq. vbi est uidendum.

Sed quantum ad hanc clausulam attinet, non uidetur quod sit necessario in instrumento apponenda, quia omnino venditor de natura contractus venditionis est obligatus ad duo, scilicèt, ad rem tradendam, & de euictione, ut etiã infrà dicetur, l.ex empto, in princ. ff.de action.empt.& l.1.in prin.ff.eod.etiam alia obligatione non facta, sed tantum consensu in venditione interueniente, l. consensu, in princ.ff.de action.& oblig.& tenetur Ciuiliter, & naturaliter, d.l.ex hoc iure, & d. l.iuris gentium, in princ.sed non est inconueniens, ut qui ad aliquid tenetur de iure, ipse etiam uerbis suis se obliget, quia duo uincula magis ligant, quàm unum, ut in Authen. de consang. & uterin. fratr. vnde potest addi stipulatio in contractu de iure ualido, ut per Bart. & alios, in l.singularia, si cert.petat. de quo inferius dicetur.

Et omnia, & singula eorum, & cuiuslibet eorum bona.

SVMMARIA.

1. *Clausula, Et omnia, & cuiuslibet eorum bona, apponitur ad maiorem declarationem, ut scilicet dicti venditores nedum censeantur obligasse bona, quæ habent simul, & sic collectiuè, sed etiam quæ quilibet de per se habet, & sic distributiuè.*
   Dictio cuiuslibet est distributiua, & attribuit cuilibet in solidum.
2. *Bona dicuntur ex quo beant, id est beatũ faciãt.*
   Beare est prodesse.
   Bonorum appellatione propriè non ueniunt res, quæ plus incommodi afferunt.
3. *Bona futura in generali obligatione ueniunt.*
   Obligatio generalis comprehendit etiam nomina debitorum, & sic iura, & actiones.
   Etiam si dicatur omnia mea, uel sua bona.
   Obligatio bonorum mobilium, & immobilium non comprehendit iura, & actiones.
   Bonorum appellatione ueniunt iura, & actiones secus autem si mobilium, uel immobilium uox sit iuncta.
   Bonorum vbicumque sitorum, uel existentium appellatione iura, & actiones non ueniunt.
4. *Obligatio generalis comprehendit etiam bona emphyteutica.*
   Licet Crotus putauerit id procedere tantum in legali non in conuentionali obligatione.
   Obligatio generalis comprehendit pecuniam, & res uenales, & etiam rem uenditam, uel in contractum deductam.
   Obligatio generalis non cõprehendit ea, quæ ueri similiter nullus in specie fuisset obligaturus et si adsit in obligatione dictio uniuersalis, omnis.
   Obligatio generalis non comprehendit bona prohibita alienari sub pœna.
   Obligatio generalis non comprehendit bona feudalia quorum etiam pignoratio est prohibita.
   Quod limita prout hic remissiuè.
   Obligatio generalis non comprehendit res fideicommissi restitutioni subiectas.
   In Obligatione generali res dotales inæstimatæ, & ius patronatus non ueniunt.
   Obligationis bonorum Clausula omissa per notarium etiam sine partium consensu potest addi.
   Clausula obligationis bonorum apposita censetur etiam si sit omissa.
   Obligatio generalis, & hypotheca inter se non differunt.
5. *Hypotheca vnde dicta.*
   Pignus, & hypotheca idem sonant, nec differunt ut aliqui putant.
   Obligatio personalis differt ab hypotheca.

GLOSSA II.

De Clausula ista, Omnia, & singula, uidenda sunt, quę scripsi suprà in Clausula, Rati, super uerbo, Et omnium, & singulorum; De ista verò, Cuiuslibet eorũ, dicẽdum est, quod est apposita ad maiorem declarationẽ, ut scilicèt dicti venditores nedum censeantur obligasse bona, quæ habent simul, & sic collectiuè, sed etiam ea quę quilibet de per se habet, & sic distributiuè, illa enim dictio, Cuiuslibet, est distributiua, & attribuit cuilibet in solidum, ut latè per Bart.† [1] in l.hoc articulo, ff. de hæred.instit.cum alijs adductis per Paris. in cons.49.nu.3.& sequent.2.uolumine.

Bona dicuntur ex eo quod beãt, idest beatum faciant, beare enim est prodesse, ut† [2] Iureconsultus tradit in l.bonorum appellatio. ff. de verbor.signifi.& ibi Alciat. unde res quæ plus incõmodi afferunt, bonorũ appellatione propriè non ueniũt, l.propriè bona, ff.eo.

Sed uidendum est, quę bona ueniant in obligatione prędicta, et primo, an ueniant bona futura, si in instrumento† [3] de futuris mentio facta non sit; & dicẽdum est quod sic, per text.in l. fin. C.quę res pign.oblig. poss. siue fuerit adiectũ pronomen, sua, siuè non, ut per Bart.in l. 1.in prin.ff.de pign. Socin.cons.75. col.4.in 1. & latè Neguſ. tract.de pignor. 2. parte, 2.mẽbro, nu.1. vbi ampliat. & est Neapod. decisio.335. Pro decisione, in princ. vbi loquitur in terminis secundæ ampliationis.

Neguſ. ſcilicet, quando interuenit conſtitutum uel precarium.

Secundò in dicta generali obligatione ueniunt etiam nomina debitorum, & ſic iura, & actiones, l. 3. & ibi Bart. & alij, C. de hæredi. act. etiam quod dicatur, omnia mea, vel ſua bona, Bart. l. Quintus, §. argento, nu. 2. ff. de auro, & arg. leg. Negu. dicto ſecundo membro, num. 8. Pariſ. conſil. 94. nu. 12. in 2. conſil. 84. in princip. & conſil. 107. num. 65. in 3. vol. & Alciat. in l. meorum & ſuorum, ff. de verbor. ſignifi. Ripa, in l. 1. num. 6. ff. de pign. & hypoth. ſecùs tamen erit, ſi in obligatione dicatur, quod obligauit omnia ſua bona, mobilia, & immobilia, quia tali caſu non uenient iura, & actiones, quæ ſub neutra harum ſpecierum comprehenduntur, ſed faciunt tertiam ſpeciem ſeparatam, l. quã Tuberonis, §. penult. de pecul. leg. l. à Diuo Pio, §. in venditione, ff. de re iudic. Bart. in l. poteſt, ff. de auctorit. tut. & eſt communis opinio, ut per Alex. in dicta §. in uenditione, ubi latè Iaſ. 4. notab. plura allegans, Vnde ſi quis conceſſit bona ſua mobilia, & immobilia, non veniunt iura, nec actiones, Bart. & Aret. in l. prima, C. ſi aduerſ. tranſ. licèt venirent, ſi tantum bona concederentur. Bald. & Alex. poſt eum, in l. ſi conſtante, §. fina. ſol. matr. & Aret. dicta l. prima idem tenet Neguſant. dicto 2. membro, nu. 9. & Alciat. in dicta l. mouentium, de uerborum ſignificatione, & in l. fina. ſuper verbo, neque, 4. pag. C. de pactis, ubi quod idem ſi dicatur, omnia bona vbicunque ſita, uel exiſtentia; Et propterea grauiter errant imperiti notarij, qui putantes augere obligationem contrahentis, ſcribunt, quod ipſe obligat omnia bona ſua, mobilia, & immobilia, & eam præter eorum intentum reſtringunt, quia non ueniunt iura, & actiones, ut ſupra; Quam etiam Concluſionem ſequitur Dec. in conſil. 237. in princip. Bertran. conſilio 246. prima parte priorum. & Pariſius conſilio 94. ſecunda colum. ſecundo volum. & Ruin. conſilio 51. nume. 14. ſecundo vol. de quo latè Tiraquel. in tract. de retract. lignag. §. primo gloſ. 7. à princip. vſque ad numerum 30.

Tertiò bona emphyteutica veniunt in generali obligatione, ut not. Bart. cum quo eſt communis opinio, in l. ſi † conſtante, in prin. ſol. matr. cum alijs adductis per Neguſ. d. 2. membro, nu. 28. Ripa, l. 1. nu. 10. ff. de pigno. quam opinionẽ dicit communem etiam Afflict. deciſ. Neapo. 191. nu. 3. licèt Crot. in Repet. d. l. ſi conſtãte, 2. Lectura, nu. 102. voluerit hoc tantum procedere in obligatione legali, non autem in conuentionali, quod tamen non procedit, etiam ſtante ſtatuto alienationem, vel uenditionem prohibente, ut per Bald. in conſil. 218. Præſuppoſito, nu. 2. primo uolumine.

Præterea, uenit pecunia, & ueniunt etiam res venales, ut per Neguſ. loco præallegato, 4. & 5. ampliatione, nu. 11. & 14. & ſequent. & per Crot. d. Repet. nu. 103. & comprehenditur etiam res vendita, uel in contractum deducta, ut per eundem ibi, nu. 33. & per Pariſ. conſil. 50. nu. 23. 1. vol. ſed de hoc ultimo alia dicemus inferius, ſuo loco.

Non veniunt tamen in huiuſmodi generali obligatione ea, quæ ueriſimiliter nullus in ſpecie fuiſſet obligaturus, ut ſupellex, ueſtes, ſeruus, quem in uſu quis habet, cõcubinam, filios naturales, & alumnos, & ea quæ in uſum quotidianum habet obligans, l. obligatione generali, cum duabus ſeqq. ff. de pignor. latè Neguſ. dicto ſecundo membro, numero 34. vbi ampliat, etiam ſi adſit in obligatione dictio vniuerſalis, Omnis, aduerſus Dec. conſilio 30. & limitat, ut ibi per eum.

Secundò, non ueniunt bona prohibita alienari ſub pœna, ut per eundem ibi, nu. 42.

Tertiò, non ueniunt feudalia bona, quorum etiam pignoratio prohibita eſt, ca. 1. in princip. de prohib. feudi alen. per Feder. latè Neguſ. loco præallegato, nu. 43. quod aduerſus Bart. ibi tenet Crot. in d. Repet. ll. ſi conſtante, nu. 101. Quàm Concluſionem limita, & declara, ut per Neguſant. dicto loco, nu. 44. & ſequentibus.

Præterea, non comprehendit obligatio res ſubiectas reſtitutioni fideicommiſſi, niſi bona hæredis ſpecialiter obligentur, quod, an contrahens facere poſſit, ibi diſputat Neguſ. & diſtinguendo ſoluit; ſed tenendum eſt indiſtinctè, quod poſſit, reiecta diſtinctione prima ibi per eum poſita, prout fuit iudicatũ in Conſilio Neapolitano ut refert Afflict. deciſ. 111. Dubitatũ, in fine. Res dotales inæſtimatas, & ius patronatus etiam non complectitur: hæc enim omnia in generali obligatione non ueniunt, ut per eundem loco præallegato, tribus ultimis columnis.

Sed quid ſi notarius huiuſmodi obligationem bonorum omiſit ſcribere in inſtrumento, nunquid eam poſſit addere ſine partium conſenſu? Bal. in l. 1. col. finali, ff. ſol. matr. in effectu concludere uidetur, quod poſſit, ex quo eſt Clauſula cõſueta, quę ſolet inſtrumẽtis apponi, & hoc ſequitur Felin. in c. cum M. Ferrarienſis, nu. 6. de conſtit. idem tenet Cępol. in l. quod ſi nolit, §. qui aſſidua, 3. col. de ędit. edic. & latè Neguſ. tract. de pignor. 3. parte, primo membro, nume. 43. imò cenſetur appoſita, ſi fuit prætermiſſa, ut per Boer. deciſ. 82. num. 54.

Sed

Sed nunquid inter obligationẽ huiusmodi, & hypothecam sit aliqua differentia? dicendum est quod non, sed huiusmodi obligatio idē est quod hypotheca, dicitur enim hypotheca ab hypos, quod est sub, et Thesis qđ est positio, quasi sit quædam suppositio, uel
5 † obligatio rerum, supponere enim, idem est quod obligare, ut probatur in ff. de rebus eorum non alien. vel supponendi s, & in l. finali ibi, quibusdam creditoribus suppositæ, C. de remis. pignor. ita Neguf. dicto tractat. in princ. primæ partis, ubi tractat in quo differat à pignore. de hypotheca tradit etiam Alciat. in l. plebs, §. pignus, de verbor. signifi. & ante eum Bud. in annotat sui s, in l. penult. de pignor. vbi reprobant differentiam quæ fit inter pignus, & hypothecam, vt scilicet pignus sit in re mobili, hypotheca in immobili, dicta §. pignus, quia etiam pignus in re immobili procedit, quod etiam tenet Neguf. in princip. dicti sui tractatus, & hypotheca in re mobili, ut per Alciat. ibi, idem igitur est dicere obligauit bona, quod hypothecauit, cum promiscuè utantur Doctor. huiusmodi vocabulis, benè verum est, quod aliud est obligatio personalis, quàm hypotheca, & ab ea differt, quia illa tantum personam afficit, hæc autem nisi super rebus constituitur, ut per Neguf. d. 1. parte, nu. 3.

Præsentia, & futura.

SVMMARIA.

1 *Clausula, præsentia, & futura, apponi debet in bonorum obligatione, & bene faciunt notarij, qui illam apponunt.*

2 *Obligatio generalis futura bona non comprehendit quando facta obligatione creditor consentit debitorem rem obligatam alienare, si alienat, & postea reacquirat, non uenit in obligationem factum amplius.*

Declara tamen ut hic.

GLOSSA III.

SVprà in verbo præcedenti, conclusum fuit, in obligatione bonorū debitoris, venire bona futura, etiam si non sit expressum: tamen
1 † cauti notarij, & qui dispositionem iuris communis ignorant, eam apponunt expressè, & rectè, quia id consuetum esse fieri testatur Imperator in l. fin. C. de remis. pign. sicut apponunt plura alia superflua, ad maiorem declarationem, ut dixi suprà, in Clausula, Rati, super uerbo, Omnium, & singulorum.

Sed nota casum in quo bona futura non comprehenduntur in obligatione prædicta,
2 scilicet, quando † facta obligatione creditor cōsentit debitorem rem obligatam alienare si alienat, & postea requirat, nō uenit in obligationem factam amplius. tex. est not. in d. l. fin. C. de remis. pign. quod procedit, si ex noua causa debitor rem acquirat, secus si ex eadem causa, uel connexa, ut quia fuit redhibita, uel ex pacto ad debitorem reuersa, tunc rē incidit in eandem obligationem, l. uoluntate, in princip. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solut. tradit Bart. & alij, in d. l. fina. & in l. sicut, §. superuacuum, ff. quib. mod. pig. uel hypoth. solu. & Neguf. latè, dicto tract. 3. membro, 6. partis, num. 25.

Per se, & suos hæredes.

SVMMARIA.

1 *Contrahens censetur pro se, & heredibus ius contrahere etiam si de illis nullam faciat mentionem.*

Quæ præsumptio non tollitur nisi per contrariam probationem.

Clausula pro se, & haredibus cur apponatur in instrumentis obligationum.

Haredes contrahentium regulariter tenentur, & sunt obligati nisi contrarium sit dictum, & licet de ipsis nulla mentio sit facta.

Obligatio magis est transitoria ad haredes ex parte promissoris, quam stipulantis.

Contrahens qui obligando se apposuit taxatiuam pro facto & dato suo tantum obligat nihilominus etiam haredem.

2 *Statuto disponente executionem instrumenti committendam esse contra debitorem in eo descriptum, executio instrumenti in quo dictum non fuit quod contrahens obligaret haredes non poterit contra haredes committi.*

Sed contrarium sensit Castr. & male.

Statutum disponens debitorem posse capi procedit etiam in eius harede.

Quidquid alij senserint.

Clausula per se, & suos haredes, non obligat haredum bona.

Haredum bona quomodo obligentur.

3 *Haredum appellatione uenit etiam hares haredis.*

Quod procedit etiam, in pœnalibus.

GLOSSA IIII.

REgulariter quilibet contrahens censetur pro se, & hęredibus suis contrahere, etiam quod de eis nullam faciat mentionem, & ha-
1 bet † pro se hanc præsumptionem, quæ tolli non potest nisi contrarium probetur, l. si pactum, ff. de probat. sed apponitur hæc Clausula, quia magis solet timeri, secundum Specul. in tit. de emp. & vendit. §. 1. 3. col. ver. primo autem nota. Et quod regulariter transeat

ad hæredes non mentionatos, & in §. 1. in tit. de oblig. & solut. vers. sequitur in præmissis, nu. 3. vbi quod etsi non fiat mentio hæredum, hæredes tenentur, nisi probetur aliam fuisse mentem contrahentium, dicta l. si pactum, trad. glos. & Bart. in l. si sic, la 2. de uerbor. oblig. & alij quos allegat Alex. cons. 13. Perspectis his, col. 3. 5. vol. & magis transit ad hæredes promissoris, quàm stipulatoris, quia obligatio est magis transitoria ex parte promittentis, quàm ex parte stipulantis, Bar. in l. 4. §. Cato, in fine pen. quæst. ff. de uerbo. oblig. & Alex. consil. 18. Attentis narratis, col. fina. 5. uol. duplicato in consil. 118. in 6. uol. Et quod hæredes teneantur etiam non nominati, probatur in l. stipulatio ista, in princ. & ibi not. omnes, ff. de uerbo. oblig. & Alex. dicto consil. 18. pen. col. & Dec. in l. hæredes, de reg. iur. quod procedit, etiam si contrahens apponat dictionem taxatiuam, tantum, uel similem, ut quia pro suo dato, & facto tantum teneri uoluit de euictione: nam etiam hæres eius tenebitur. Bart. & alij, in l. si seruus, la 2. de cond. furt. Bald. in l. fin. col. fin. ff. de condict. furt. tradunt Doct. in dicta l. stipulatio ista, ubi Ias. 4. not. Alex. dicto consilio 18. pen. col. Dec. dicta l. hæredes, num. 2. & consilio 281. 2. dub. & Ruin. consilio 42. num. 13. & 14. 1. uol. & Alciat. l. si cum fundum, de uerbor. signifi. quod declarat Cagnol. dicta l. hæredem, nu. 14. procedere, nisi contrahens apponat dictam dictionem in contractu, de cuius natura est, ut ipse pro hæredibus non teneatur. Sed de illa Clausula, quando promissum est de suo dato, & facto, dicemus latius infrà super Clausula euictionis. Est tamen optima Cautela, in omnibus instrumentis apponere etiam obligationem, uel stipulationem pro hæredibus, nam multum prodest, maximè ad omnia dubia tollenda, per not. per Bartol. in l. qui in futurum, ff. de pact. & per Bald. in l. qui se patris, septima colum. uersiculo aut promisit per se, suos filios, & hæredes, num. 12. C. unde liberi, & per Alexand. dicto consilio 13. 3. columna.

Operatur, & dicta expressio hæredum facta per notarium, ad euitandum dubitationes in alio casu, scilicèt, † si statutum disponit exequutionem instrumenti committendam esse côtra debitorem in eo descriptum, nam nisi esset descriptum, quod contrahens obliget hæredes, non posset contra eos committi exequutio instrumenti, & propterea cauti notarij eam addunt, ut suprà, ita tradit not. contra Paul. de Cast. ibi, tenentem, quod etiam hoc casu exequutio possit contra huiusmodi hæredes committi, etiam dicta Clausula non apposita. Alex. in l. postulante, in princ. ff. ad Trebel. ubi Bartolus decidit, statutum disponens debitorem posse capi, procedere, etiam in hærede eius, & sequuntur ibi Doctor. & Alex. dicto consilio 18. col. pen. licèt contrarium uideatur noluisse Socin. consilio 120. colum. penult. secùs tamen erit, si statutum loquatur de promissore, quia tunc hæres capi non poterit, secundum Angel. cum quo transit Alexand. ibi, in dicta l. postulante, in princ. licèt Alexand. dicto consilio 18. uideatur oppositum tenere, sed primam opinionem tenet Socin. consilio 293. secunda colum. secundo volu. sed opinion. Pauli de Cast. in dicta l. postulante, tenet Ias. in l. qui liberis, §. hæc uerba, columne. fina. in fine, ff. de uulg. & pupil. & ipsemet Alexan. dicto consilio 18. & sequitur D. Vber. Zuccar. in Repet. l. fina. C. de edic. diui Adr. toll. nu. 192.

Et est sciendum, quod sub prædicta obligatione etiam per se, & suos hæredes facta, non comprehenduntur bona dictorum hæredum, & nec possunt per defunctum obligari, ut per Ioann. de Amic. consilio 3. numero 19. sed opus est expressè, quod contrahens addat, quod obligat bona suorum hæredum, & nomine ipsorum, quia hæres adeundo sine beneficio Inuentarij defuncti contrahentis hæreditatem, censetur eius factum ratificare, ut per Alexan. in l. si hæredis seruus, de legat. primo, & Neguss. dicto tractat. secundo membro, numero 57. licèt sat sit, si tantum obliget bona hæredis, ut fuit decisum in Consilio Neapolitano, ut pater in decisione suprà allegata 111. in fine, tamen ne incidas in opiniones, poteris addere quod obligauit bona hæredum, agens nomine ipsorum, uel pro eis de rato promittens, ut per Alex. & Neguss. locis præallegatis.

Est etiam notandum, quod hæredum appellatione uenit etiam hęres hæredis, & ulteriores successores, † l. hæredis appellatione, ubi Alciat. de uerborum significatione, & l. hæredis appellatione, eod. titul. & l. fina. C. de hæredib. instit. nam hoc procedit etiam in pœnalibus, ut Ias. latè prosequitur in l. si quis filium, §. fina. col. fina. ff. de acquiren. hęredit. refert Alciat. dicta l. hęredis appellatio. & faciunt ea quæ tradunt Doct. in dicta l. fina. C. de edic. diui Adr. tol. ubi D. Vbert. numero 191. cum pluribus sequentibus.

CLAV-

CLAVSVLA XIII.

Et dictus procurator dictum eius principalem, ac prædicti de Amadeis, dictum Iacobum absentem, & omnia, & singula eorum bona, præsentia, & futura, per se, & suos hæredes iure proprio, & in perpetuum.

SVMMARIA.

1 *Vendens rem, eam liberam, & iure proprio cum plena dominij translatione uendere censetur.*
Et tenetur eam dare liberam a seruitutibus, & a creditoribus.
Quod procedit in contractibus onerosis.
Venditor censetur tantummodo ius quod habet in re uendere quando emptor est certificatus.
Donans vel alienans per lucratiuum titulum ius tantum suum quod in re habet donare, uel alienare intelligitur.
Clausula iure proprio importat dominij translationem a uero domino fieri, & idem de pleno iure, vel sine aliqua diminutione.
Emphyteuta iure proprio non uendit.
2 *Venditio fieri potest ad tempus, & perpetuo.*
In perpetuum, dictio, perpetuitatem regulariter importat.

GLOSSA I.

Sciendum est, quod uendens rem, eam liberam, iure proprio uendere censetur, ut not. Glos. & Bald. 1 in l. ex † his prædijs, C. de euict. & probatur in l. cum uenderes, de act. empt. & in l. in uenditione, ff. de act. empt. Cæpol. in c. 1. de serui. iti. in tract. de serui. rustic. prædior. col. 4. nu. 17. in fine, & cum plena dominij translatione, & iure proprio, ut super hac Clausula tradit Fab. de Sácto Sauino, dicto tract. de empt. & uend. quæst. 6. 2. membro: nam tenetur eam dare liberã à seruitutibus, et à creditoribus, ut per Bald. d. l. ex his prædijs, et in l. quoniam, C. de compens. Dec. in cons. 483. nu. 14. & Alciat. in l. si cum fundũ, in princ. ff. de uerb. signif. ut dicetur infra suo loco. Quod procedit in omnibus contractibus onerosis, ut uenditionis, permutationis, dotis, et similibus, quia tunc tenetur uenditor ad prædicta, et hoc, quando emptor non fuit certificatus de qualitate rei, quia uenditor rem non uidetur pleno iure uendere, sed tantum ius quod habet in re, l. qui tabernas, ff. de contrahen. empt. sed in contractibus lucratiuis, censetur solum donans uel aliter alienans, ius suum, quod in re habet, donare, uel alienare. Ità Bald. in Rubr. C. de contrahen. empt. 6. quæst. Fab. d. 2. membro, Bart. loquens de contractibus lucratiuis, in l. prædia, C. de locat. præd. ciuil. lib. 11. Et hæc est magis communis opinio Doctor. ut testatur Alex. qui plures allegat, in l. si domus, §. finali, nu. 3. & 4. ff. de leg. 1. et cum eis transit Ias. in l. 1. 6. col. uer. tertio successiuè, C. qui test. fac. poss. Cæpol. d. c. 1. 5. col.

Et notandum est, quod hoc uerbum, iure proprio, importat translationem dominij à uero Domino fieri, l. si quos, ibi, perpetuo dominij iure, C. de rescind. uendit. unde emphyteuta non potest iure proprio uendere, ut per Specul. in tit. de empt. & uendit. §. 1. col. 8. uer. ad euidentiam, et Fab. dicto 2. membro, sicut nec quilibet alius, qui non sit uerè dominus, per prædicta. Et idem est, ac si diceretur, pleno iure, et sine aliqua diminutione, ut Paris. tradit cons. 33. nu. 19. 3. uol.

Sed si quis rem vendat hac Clausula addita, vti optima, maximaque est, censetur uendita libera, & nulli seruituti obnoxia, dicta l. si cum fundum, & ibi Alciat. declarat, in princip. de verbor. signific. & l. non tutum, ff. eodem, & Fab. d. secundo membro, hæc enim Clausula supradictæ Clausulæ, iure proprio, & in perpetuum æquipollet.

Et quia est addita illa vox, in perpetuum, sciendum est, eam additam esse, quia uendi-2 tio potest fieri ad † tempus, & perpetuo, l. necessario, §. fin. ff. de peric. & commo. rei venditæ. Bartol. in l. cotem, §. qui maximos, ff. de public. & Fab. dicto secundo membro, in fine, nam huiusmodi dictio, regulariter importat perpetuitatem, l. sordidorum, ubi Ioan. de Plat. C. de excusat. muner. libro 10. tradit Socin. consilio 84. secunda colum. tertio volum. cum alijs allegatis per Parisium, consilio 20. numero 13. primo volumine.

Quantum sit respectu infrascriptæ domus.

SVMMARIA.

1 *Venditor si est dubius circa rem, quam vendere intendit, numquid sit propria, & libera, an uero emphyteutica, & ab alio recognita, debet dicere in uenditione quod si est propria, iure proprio, si conditionalis eo iure, quo est, vendit.*
Venditor in dubio præsumitur rem ut propriam vendidisse.
2 *Venditor tenetur ad interesse emptori, si rem conditionatam uendidit ut propriam.*
Quod intellige si sciret, si enim ignoraret tunc tenetur quanto minoris.

3 *Allodialis in dubio res præsumitur, et libera, non autem feudalis, vel conditioni subiecta.*
4 *Feudatarius, uel emphyteuta si ignorat rem sibi venditam esse talem, & propterea non recognoscit dominum directi restituitur ex capite ignorantia, & res non incidit in commissum.*
5 *Venditor tenetur exprimere qualitatem rei uendita in specie, & non in genere, neque sub uerborum inuolucro.*

GLOSSA SECVNDA.

SPec. in dicto tit. de empt. & uend. §. 1. col. 10. vers. hoc etiam scias, docet venditorem, ut si sciat rem esse liberam, eam iure proprio, & in perpetuum vt suprà vendat. Si verò sit emphyteutica, uel alteri conditioni subiecta, & tunc vẽdat eo iure quo est, sed si dubitat quo iure sit, an propria, vel conditionalis, & tunc alternatiuè dẽt uendere, videlicet si propria, 1 iure † proprio, & in perpetuum, si conditionalis, eo iure quo reperitur, & erit tutus uenditor, aliàs teneretur emptori, cum in dubio censeatur vt propriam vendidisse, l. in venditione, ff. de act. empt. & Bald. l. 3. 2. col. nu. 8. 2 C. de iure Emphyt. † ad omne interesse, ut per Fab. dicto 2. membro, & hoc si sciret eius qualitatem; Si verò ignoraret, & tunc tenere tur quãto minoris emptor fuisset empturus, si illud sciuisset, l. 1. §. 1. ff. de act. emp. & Fab. loco præallegato, & Cæpol. d. col. 5. Et notã 3 dum est, † quod in dubio res præsumitur allodialis, & libera, non autem feudalis, seu alicui conditioni subiecta, ut per Castr. consi. 179. In causa quam, nu. 1. 1. vol. & plures allegans tradit Curt. iun. consi. 41. nu. 7. & Alciat. tract. præsumpt. 3. Reg. præsumpt. 3. & Afflict. qui dicit ita iudicatum, decis. 274. Socin. iun. cõs. 75. nu. 25. in prin. & 115. nu. 31. 4 in 2. vol. Excusatur † tamen emens rem feudalem uel emphyteuticam, si ignoranter emit à uendi tore, asserente eam esse liberam, saltem per restitutionem ex capite ignorantiæ, & res nõ potest incidere in commissum, ut per Guid. Pap. q. 24. Quispiam, Et q. 305. Si vasallus, & habetur per Moder. in l. qui in alterius, de reg. iur. si verò emit scienter, caret re, & precio. Afflict. decis. 278. numer. 3. De allodio, quid sit, tradit Petr. Rebuf. in arbore feud. super uerbo Franchum, in 14. diuisione.

5 Sciendum est, quod tenetur † uenditor exprimere qualitatem rei venditæ, ut suprà in præcedenti glos. & non sufficit exprimere in genere, sed debet exprimi in specie, & non sub inuolucro verborum, ut latè prosequitur Alex. in cons. 95. Diligenter consideratis, 5. vol. duplicato consil. 63. in 6. vol. & tradit etiam Curt. iun. cons. 177. num. 5. & faciunt quæ scribit Corn. in consil. 12. col. penult. 3. volumine.

CLAVSVLA XIIII.

Respectu verò infrascriptæ possessionis, iure emphyteusis ab hospitali Sanctæ Annæ, ciuitatis Ferrariæ.

SVMMARIA.

1 *Emphyteusis unde dicta.*
Emphyteusis dicebatur antiquitus quando loca ad meliorandum dabantur, hodie verò etiam quando fertilia.
2 *Emphyteuta suum utile dominium, & seu meliorationes alienare non potest absque domini interpellatione.*
Emphyteuta vẽdens rem emphyteuticam nulla eius qualitate, uel conditione declarata, et non reseruato iure domini, uel ecclesiæ, censetur uel le peruertere ius domini, & propterea emphyteusi priuatur.
3 *Notarius rogatus scienter de instrumento in quo feudalis res venditur sine illius qualitatis expressione, & sine reseruatione directi, infamia notatus, & officio priuatus manum amittit.*
4 *Emphyteuta uẽdens rem emphyteutcam inconsulto domino, non cadit a iure suo nisi etiam tradat emptori.*
5 *Constituti Clausula uidetur possessionem transferre, & facit rem traditam præsumi.*
6 *Emphyteuta uẽdens prædium partim emphyteuticum, partim liberum specificare debet emptori petias terrarum pro quibus soluitur canon.*

GLOSSA I.

EMphyteusis Græcè, Latinè dicitur melioratio, quia antiquitus dabantur loca sterilia ad meliorandum † licèt hodie dentur aliquando etiam fertilia, ut per glo. in verbo emphyteuseos, in §. adeo, Instit. de loca. & conduct. Et dicit Spec. in tit. de emphyt. circa princ. quod deriuatur ab emponemate, Emponema enim Latinè idem est quod melioratio, l. 2. C. de iure Emphyteu. sed melius uidetur, quòd ab Ephyteo, quod idem est, quod planto, & insero deriuetur, ut alij volunt, sed hic super huiusmodi Emphyteusis contractu infinita possent scribi, & multas quæst. decidere possem, sed ne uidear magis de eo contractu, quam de uenditione tractare uoluisse, remittam me ad scripta per Spec. in dicto tit. de Emphyt. & ad Ias. qui legendo tres illas leges C. sub eodem tit. in hac materia solemnem fecit tractatũ, sed solũ aliqua quę ad nostrã materiam facere uidebũtur, describam.

Emphy-

2 Emphyteuta † enim sine licentia domini rem emphyteuticam, scilicèt, suum utile dominium, & seu meliorationes suas alienare non potest, & debet dominus interpellare, & alia fieri, de quibus in l. tertia C. de iure emphyteu. quod tanto magis procedit, quando rem nulla eius qualitate, uel conditione declarata, simpliciter, & non reseruato dominio Ecclesiæ, vel domini alienat, tunc enim censetur velle interuertere possessionē, & ius domini, & propter suum delictum priuatur emphyteusi, ut not. Baldus, in primo, §. donare, col. finali, qualiter feud. alien. pot. & in l. vsufructu, col. penultima, ad finem, ff. soluto matrimonio, ubi dicit, quod tunc emphyteuta nititur peruertere dominium domini. sequitur etiam Ias. in dicta l. tertia. col. 22. sub numero 31. versic. primo quando emphyteuta, & sequitur Alexander, in l. si domus, §. fin. ff. de legat. primo. & Crauet. consilio 112. num. 11. & sicut emphyteuta bona emphyteutica alienare non potest, ità nō potest Vasallus, & tanto minus, cum nedum alienatio, sed & pignoratio, & obligatio ipsorum bonorum sit sibi prohibita, & † tabellio

3 de tali instrumento scienter rogatus infamia notatus, & officio priuatus, manum amittit, ut in capitulo primo, vsque ad §. præterea, de prohibit. feudi alien. per Federic. tradit Felinus, capitulo qui in Ecclesiarum, num. 24. & sequ. ubi declarat, & ibi Dec. numero 10. & 31. latè tradit Ias. in tract. feud. nona parte, tit. de feud. alienand. numero 3. & seqq. sed si emphyteuta uendat rem emphyteuticam in

4 consulto domino, non cadit † à iure suo, nisi etiam tradat emptori, quia iura prohibentia alienationem, intelliguntur de effectuali, sed in proposito non habet effectum, nisi ità demum traditione sequuta. Ita Specul. dicto titulo, de emphyt. versic. 95. & est communis opinio, ut tradit Ias. in d. l. 3. car. pen. 19. quæstio. num. 61. & Marf. Sing. 412. Plures sunt causæ. & Alciat. l. alienatum, in princ. de ver bor. signifi. sed † si in instrumento interueniat

5 † constitutum, de quo suo loco dicetur, per quem possessio transferetur, l. quod meo, de acquir. poss. censebitur res tradita, & locus erit caducitati, ut per Ias. & Marf. locis præallegatis, & per Iacob. de Sancto Georg. tract. feud. in Clausula 29. pacto de non alienando, 2. col. de quo tamen inferius latius dicetur, quod & per statutum Ciuitatis Ferrariæ sub Rubrica de usibus, & rebus ab alio recognitis cōprobatū est. Et animaduertendū est

6 qđ † vēditor dēt clare specificare emptori pe tias terrarū pro qbus soluitur Canō, seu census Eccl. & q sūt de iure emphiteutico Eccl. ut trad. Alex. in cōs. 63. 6. uol. dup. 95. 5. uol.

Cui saluum & reseruatum sit omne ius suum.

SVMMARIA.

1 Emphyteuta rem emphyteuticam vendens reseruato iure directi non cadit a iure suo secundum unam opinionem.

2 Contrarium tamen alij senserunt.

Et ideo distinguendum ut hic nn. 4.

Vasallus uendens feudum sine licentia domini cum Clausula, saluo honore, uel iure domini, caducitatem non euitat.

3 Protestatio cōtraria facto nō releuat protestātē.

Ius male seruat, qui ius totum enervat.

Fur fuit suspensus saluo iure suo.

4 Emphyteuta titulo lucratiuo potest alienare rem emphyteuticam reseruato simpliciter iure directi.

Emphyteuta titulo oneroso alienare intendens debet interpellare dominum, neque sufficit reseruatio directi iuris.

GLOSSA SECVNDA.

Emphyteuta alienans rem emphyteuticam ut suprà dictum est ius domini reseruare tenetur, quod si non facit, † caducitati locus est ut

1 suprà super verbo præcedenti cōclusum est. Si igitur reseruat, nō debet cadere à iure suo, ut tradit Bald. in d. l. fin. ad fin. C. de iure emphyt. et in ca. 1. §. donare, col. fin. qualiter olim feud. alien. poter. et in c. 1. §. libellariæ,

2 circa prin. de pace Constant. sed † contra hāc decisionem uidetur communis Conclusio Canon. in c. ea, te, de iureiur. ubi decidunt, Vasallum feudum alienantem sine licentia domini, cum Clausula saluo honore domini, uel saluo iure domini, caducitatem non euitare, quod sequitur Roman. Singul. 512. aliàs 518. Tu habes quod vasallus. et Cepol. Cautela 22. Consilium, vers. alij apponunt, et Felin. in c. quæ in Ecclesiarum, num. 85. de Constit. Iacob. de Sancto Georg. in tract. feud. in verbo, et cum pacto de non alienando, col. 7. versic. sed quid si dicat, ubi dicunt,

3 † quod protestatio contraria facto, non releuat protestantem, cap. solicitudinem, de appel. et c. cum M. Ferrariensis, de Consht. ubi not. nam male ius seruat, qui in totum eneruat, ut ibi per eos, et recitat decidendo Ioan. Andr. d. c. ea te, exemplum cuiusdam officialis, qui furem saluo iure suo suspendi fecerat, et idē in emphyteuta per prædicta tradit Bertach. tract. gabel. prima parte, quæstio. 14. et Ias. in Rubr. ff. solut. matr. pen. col. nume. 25. 2. Lectura, et in d. l. fi. pen. col. num. 66. in fi. C. de iure emphyteut.

Supra-

4 Supradictæ tamen†opiniones nō sunt cōtrariæ, sed quælibet in suo casu procedit; Nā animaduertendum est, quod Bal. in locis pro prima parte allegatis, loquitur, quando emphyteuta titulo lucratiuo alienat rē emphyteuticam, ut donando, vel legando, tūc enim verum est quod sufficit reseruare ius domini, quia tunc non exigitur licentia ad donandū, ut per glos. in d. l. fin. verbo, alijs uendere, & ibi Ias. col. 14. num. 35. per plures col. Hanc quæst. examinat, & tradit Alex. in d. l. si domus, §. fin. de leg. 1. & est communis opinio ut per Dur. tract. de arte testandi tit. 6. Cautela 46. in princ. ubi loquitur in donatione, & in legato, & si non procedat ad rei traditionem, non est locus caducitati, ut ibi per eum, sed in venditione secùs est, quia tunc domini interpellatio seu licentia interuenire debet, d. l. fin. nec sufficit isto casu apponere dictam Clausulam, Saluo iure, ità declarat Aret. in consil. 35. Viso themate, 2. col. Vnde in casu nostro, cum non sat fuerit apponere dictam Clausulam, deuentum est ad appositionem aliarum.

Et cui per præsentem venditionem aliquod præiudicium non inferatur.

SVMMARIA.

1 *Aliquod, dictio, in minimo verificatur.*
2 *Præiudicium pro nocumento accipitur.*
Religioni non præiudicat paucorum culpa.

GLOSSA III.

1 Verbum, Aliquod, †in minimo verificatur, glos. verbo aut earum parte, in Clementina prima, de foro compet. & de hoc etiam fuit dictū suprà, in Clausula. Procurator, in verbo, Protestatione præmissa, & præiudicium hoc casu accipitur pro nocumēto, iuxta illud Verg.
2 paucorum culpa, non præiudicat†religioni, prout accipitur in l. fin. ad finem, C. qui bon. ced. poss. & in c. quamuis, in fine, de rescript. in 6. & in c. cupientes, §. vel si personas, de elect. eod. lib. licèt alijs significationibus accipiatur, de quibus per Alber. in Dictionario suo, uerbo, Præiudicialis.

Sed tamen non videtur tutum, quod per appositionem huiusmodi Clausulæ, à caducitate releuetur uenditor, quia huiusmodi protestatio est contraria facto, ut suprà dictum fuit in verbo præcedenti, & dicetur etiam infrà.

Præsentem enim venditionem de re infrascripta facere, ita demum dicto Hospitali, siue eius Priore, & administratoribus volentibus.

SVMMARIA.

1 *Ita demum, dictio, est taxatiua, & idem importat quod, tantum.*
2 *Emphyteuta vendens reseruato domini iure, à caducitate excusatur.*
3 *Vasallus alienans saluo iure, & saluis, & retentis uoluntate, & consensu domini, non cadit à feudo.*
Et idem si dictum est si domino placuerit.
4 *Limita tamen vt hic.*

GLOSSA IIII.

1 Dictio, ita†demum, est dictio taxatiua, & idem importat, quod tantū, l. ita demum, C. de procur. & Instit. de assign. liber. in prin. & not. Aret. de dictione, demum, in l. ex duobus, in princ. ff. de vulg. & pupil. Ista igitur Clausula restrictiua, operatur, ad ostendendum mentem venditorum fuisse non vendere dictam rem, nisi domino volente.

Sed nunquid tutus sit emphyteuta à caducitate propter prædicta verba apposita? & vi
2 detur quod sic, secundum Pet. Iac. quem†allegat Iac. de Sancto Georgio, d. tract. feud. verbo, & cum pacto de non alienādo, 2. col.
3 vbi dicit, quod si vasallus†alienat saluo iure domini, & saluis & retentis uoluntate, & cō sensu domini, non cadit à feudo, & idem est si res alienetur sub cōditione, si Domino placuerit, ut tradit Iac. de Barolo, in Summa, quib. mod. feud. amit. in Rubricella, si vendidit sub conditione, sequitur Aluarot. in c. 1. in princ. pen. col. de prohib. feudi alien. per Federic. & Cepol. dicta Cautela 22. col. 2. vers. datur ulterius aliud consilium, et Iac. de Sancto Georgio, d. verbo, & cum pacto de non alienando, col. 8. in princip. Socin. Reg. 434. Vasallus, pen. fall. Curt. sen. cons. 8. col. 2. & Ias. in d. l. fin. 26. quęst. col. pen. num. 68. C. de iure emphyt. & in l. non solum, §. morte, antepen. col. de noui oper. nunc. & Mars. in l. is qui cum telo, nume. 45. C. ad l. Corn. de sicar.
4 Sed Bald. pulchrè, †in consil. 95. Mortuo Gregorio, num. 1. 3. uol. limitat, & declarat prædictam Conclusionem procedere, quando Vasallus uendens, in nihilo præiudicauit domino, secùs si præiudicium intulit, ut quia habet maiorem difficultatem in reuocando rem à manibus emptoris, uel qa est Castrū,

quod

quod cum facilitate recuperari nō potest, & aduersarius est durior, uel rebellis, tunc feudum amittitur, & priuatur alienans ratione fraudis, qui verbis dominum honorat, & factis cōdemnat, nam fraus ex rei effectu, idest ex damno domini, cernitur, & iniuriā domini ex contemptu, & vt latius ibi per eum, qui plura adducit ad hoc propositum, cuius opinio communiter approbatur, ut dicetur infrà in sequentibus quæstionibus.

Et consentientibus.

SVMMARIA.

1. *Vasallus alienans sub conditione, si consensus domini accesserit, & agnatorum, excusatur à caducitate.*
2. *Et idem si saluo iure domini, & sub conditione si dominus consenserit, & inuestituram emptori fecerit, & cum pacto quod emptor teneret, & possideret rem nomine uenditoris donec sibi facta fuerit inuestitura.*
3. *Vasallus alienans sub conditione si dominus non reuocauerit, aliàs sit inempta excusatur.*
4. *Vasallus alienans sub conditione si & quantum de iure possum, & aliter non, secuta etiam traditione non cadit à feudo.*
5. *Vasallus cū reseruatione aliàs valida alienans, sed tamen fraudulenter vt in exemplis propositis, cadit à iure suo.*

GLOSSA V.

Sed quid si sit dictum, quod alienat sub conditione, si cōsensus dñi accesserit, & agnatorum? & †Bal. in c. 1. §. hoc quoque, col. pen. de succ. feudi tenet excusandū esse alienantē. Idē Alber. in l. fin. ult. col. C. de iure emphyt. Aluar. d. c. 1. in prin. pen. col. de prohib. feudi alien. per Feder. & idem consuluit Bal. in casu 2 quo vasallus †alienauit saluo iure domini, & sub conditione, si dñs consenserit, & inuestituram emptori fecerit, & cū pacto quod emptor teneret, & possideret rem nomine uēditoris, donec sibi facta fuerit inuestitura, in cō sil. 188. Factum tale est, 3. uol. quam Conclusionem etiam sequitur Ias. in d. l. fi. quæst. 26. nu. 68. pen. col. & in d. §. morte, pen. colum.

3 Et idem est dicendum, †si est apposita hęc Clausula, Si dominus non reuocauerit, aliàs sit inempta, allegatur Bart. hoc tenere, in l. si quis locuples, de manum. test. qui tamen in libro meo hoc non dicit; hoc tenet Cepol. dicta Cautela, col. 3. vers. Bart. etiam. Socin. d. Reg. 3. Fallen. Ias. in d. §. morte, antepen. col. & Felin. d. c. quæ in Ecclesiarum, nu. 86.

Et idem est, si fiat venditio sub cōditione, si, & inquantum de iure possum, & aliter nō, 4 nam etiam †sequuta traditione non cadit uasallus à feudo, secūdum Iac. de Ard. quem ibi refert Bal. in d. c. 1. §. hoc quoque, de success. feudi, col. pen. qui refert dictum Iacobum dicere, quod si uasallus fuerit peritus, poterit fraudem excogitare, ut nullū sustineat amissionis periculum, quod Bal. ibi dicit uerū esse, 5 nisi †aliqua captio domini posset interuenire per corporalem traditionem, puta traditur castrū quod uix dominus recuperare poterit, nam dolus est in traditione, qui debet purgari per amissionem feudi; qm̄ confictæ, & simulatę nihil operantur, imò in fraudem, augent fictiones, l. si libertus, ff. de iure patr. undè, venditio quæ processit est infirma, & traditio infirmanda, l. eleganter, ff. de dol. & dicit super hoc puncto consuluisse, quod uerum est, ut in d. cons. 95. suprà allegato. Idem Bal. in c. Cumana, 2. col. nu. 3. de elect. dicit, quod emphyteuta potest periculum caducitatis euadere, protestando, & reseruando cō sensum domini, quia non intelligitur dominum contemnere, qui eius consensum reseruat, aliter nō facturus; Sed si in facti executione, idest possessionis traditione, fit durior conditio domini, quia fortè venditur potentiori, uel inimico domini, hæc protestatio tā quàm fraudulenta non ualet, quia non ex bona fide res geritur, de verb. oblig. l. si ità quis, §. ea lege, sed si nō esset processum ad actum facti, sed staretur in finibus verbi, puta venditionis, & actus precarij, tunc protestatio esset valida, & secura. Et hanc Conclusionem Baldi sequitur Iac. de Sancto Georgio, dicto verbo, & cum pacto de non alienando, col. 7. vers. sed quid si Vasallus alienans, Aluar. d. c. 1. Cepol. d. Caut. 2. col. versic. alia datur per aliquos. Cur. d. con. 8. 2. col. Ias. d. l. fi. 25. quæst. col. pen. nu. 67. & d. §. morte, antepen. col. Socin. d. Reg. 4. Fallen. Felin. qui fœdere distinctionis opiniones cōcordat, in d. c. quæ in Ecclesiarum, nu. 86. & Zasius tract. feu. in tit. de feud. amissione, nu. 14. & Arno. Comment. 110. Aperti quidem, & Rube. consil. 13. num. 18.

Et non aliter, nec alio modo.

SVMMARIA.

1. *Clausula, Et non aliter, nec alio modo, habet præcisam naturam ita quod non recipit aliquam modificationem, uel interpretationem à uerbis separatam.*
   Et sunt uerba taxatiua, & præcisa, & importāt necessitatem ex quo negatiuè posita sunt, ac inducunt solemnitatem, & formam.
2. *Emphyteuta, vel vasallus si alienauerit rē saluo iure domini, & agnatorum, & non aliter nec alio*

alio modo numquid cadat in commissum, sunt opiniones, quas hic videas, & num. 7.

3 *Doctori loquenti per verbum, seu dictionem, fortè, standum est, quia quantum ad se censetur quæstionem decidere.*

4 *Vasallus alienãs saluo Principis beneplacito, & non aliter nec alio modo, non cadit à iure suo.*

5 *Ablatiui absoluti resoluuntur in uim cõditionis.*

6 *Conditionis defectus actum annullat.*

8 *Caducitas rei emphyteuticæ, vel feudalis non potest impediri aliqua verborum cautela si sit secuta traditio.*

9 *Vasallus uel emphyteuta numquid intelligatur rem tradidisse per clausulam precarÿ, uel constituti ad effectum ut sit locus caducitati.*

GLOSSA VI.

1 ILla verba habent præcisam naturam, ità quod non recipiunt aliquam modificationem vel †interpretationem separatam à verbis. Bald. in l. si quidem. C. de except. & in §. denique, infra allegando. & Dec. consi. 61. nu. 2. & sunt taxatiua & præcisa, l. non aliter, de leg. 3. & important necessitatem, ex quo negatiuè posita sunt, ac inducunt solemnitatẽ, & formam, ut copiosè de his tradit Parisius, cons. 19. num. 15. & sequent. ubi plura cumulat secundum morem suum 2. vol.

Si quis igitur emphyteuta vel Vasallus alienauerit emphyteusim vel feudum, saluo 2 iure domini, & †agnatorum, & non aliter, nec alio modo, decidit Bal. in c. 1. §. denique, col. fin. quæ fuit prima causa benefic. amit. sub dubio fortè, quod non perderet feudum: quia constat, quod non intendit alienare nisi possit, cum hac Clausula, Saluo, & non aliter, iuxta not. in simili, in d. l. si quidem, C. de except. & alijs iuribus ibi per eum allegatis. pro quo faciunt dicta per Paris. in dicto cõs. Ad hoc propositum; & licèt Bald. loquatur 3 †per dictionem, fortè, tamen ei est standum, quia Doctor tali modo loquens, quantum ad se, censetur quæstio. decidere, ut dicit Socin. in cons. 93. col. 10. & Cassad. in tit. de prębend. decisio. 3. num. 30. & hanc decisionem Baldi sequitur Aluar. in d. cap. 1. in prin. Iac. de Sancto Georgio, d. col. 7. versic. sed ponamus, & in col. sequ. in princ. dicit se in facto 4 ità obtinuisse, quod †feudum per uasallum alienatum saluo beneplacito Principis, & non aliter, nec alio modo, non potuit cadere 5 in commissum; quia illi †ablatiui absoluti resoluuntur in uim conditionis, idest, si placuerit domino, & non aliter, l. à testatore, ff. de cond. & demonst. & l. ab emptione, ff. de pa-6 ctis, & defectus †conditionis habet annullare actum. eandem opinionem Baldi tenet Iason, in d. l. fin. col. pen. nu. 66. Abb. & Card. in c. 2. de feud. Curt. d. cons. 8. 2. col. & uidetur sequi Bertach. d. tract. de Gabel. d. prima parte, quæst. 14. Idem tenet Mars. in l. is qui cum telo, nume. 40. C. ad l. Corn. de sicar. & Guid. Pap. quæstio. 163. sed secundum Ias. d. tit. de feud. amis. nume. 14. & est communis conclusio secundum Ripam, in cap. cum M. Ferrariensis, nu. 80. de constit. & hanc dicit communem Clar. in §. feudum, quæstio. 31. vers. bene verum est, ubi dicit communem, & huic Conclusioni secundum distinctionẽ Felini concordat Curt. iun. tract. feud. 4. parte, tit. ex quibus caus. feud. amit. quæst. 21. nume. 112. & huius opin. uidetur Guliel. Rodoan. in tract. de reb. Eccl. non alien. in tit. de caducitate ob rei alienationem, §. emphyteuta, nu. 41. fol. 522. & Ripa, hoc tenet expressè in c. 1. n. 3. li. 3. Rñ. & Paris. cõs. 6. ad fi. 4. uol.

7 Sed contrarium †in terminis nostris tenet idem Bald. sibi contrarius, in l. uni. col. fi. 16. quæst. nu. 56. C. de his quæ pęnæ nom. ubi dicit, quod tali casu protestatio contraria facto non releuat. & hoc sequitũ Cepol. dicta Cautela, 2. col. vers. Consiliũ. Socin. d. Reg. 434. 2. Fallent. Ias. in d. §. morte, col. pen. & idem uidetũ in effectu tenere in dicta Rubrica, col. fin. sol. matr. nu. 28. & ibi dicit, quod cum simus in præiudicialibus, illa uerba non prosunt ad cautelam, nec protestatio releuat, ut per glos. in d. l. si quidem, & quod in re facta non ualet ars verborum, allegando Bald. ut ibi per eum, quẽ etiam adducit Felin. in d. c. quæ in Ecclesiarum, nu. 85. ubi conatur fœdere distinctionis opiniones concordare, sed cõtra Bar. in d. §. denique, uidetur tenere Bertachin. d. 14. quæst. dum allegat Bal. in d. l. uni. & se remittit ad Cepol. d. Cautela, & expressius tenet hanc Dec. in cons. 160. nu. 4. ubi dicit, quod hæc est communis opinio, qđ uerbũ est utile in practica, & dicit, quod licèt sint apposita dicta verba, non aliter, &c. nihil est: quia omnia verba sunt, quasi uelit dicere, 8 quod nõ †est dare Cautelam, ut uerbis possit impediri caducitas, si traditio fiat, & propterea Cepol. dicta Cautela 22. uidens huiusmodi Doct. varietates, cõsuluit omnes suprascriptas Clausulas in instrumento esse apponendas, ut ibi per eum, in fine. Et hæc opin. proculdubio verior & communior uidetur, qđ non releuent dicta uerba facta traditione, actualiter rei, quod & admittit Curt. d. consil. 8. & sequitur Dur. d. Cautela 46. ubi allegat d. cons. Curt. & Dec. quã opinionẽ, quod facta traditione actualiter, illa verba non releuent approbat Paris. cons. 86. nu. 14. 4. uol. licèt Ripa, d. c. 1. & Paris. ipse, d. consil. 6. in fine, aliter videantur tenere, ut ibi per eos, &

propterea

propterea declaratio, seu consideratio Felin. d.c. quæ in Ecclesiarum, quando adest tantum hæc Clausula, non videtur procedere, sed solum procedere posset stantibus alijs Clausulis de quibus suprà. Sed dubia est hæc opinio, propter opinionem præcedentem quàm multi dicunt communem.

9 Sed nunquid traditio censeatur facta ut locus sit caducitati, per Clausulã precarij, uel constituti? Bald. in terminis d.c. Cumana, ut suprà, tenuit, quod non, nolens opus esse reali & actuali traditione, & idem ex multis cõprobat Curt. d. conf. 8. col. fin. quod esset contra ea quæ suprà dixi, super verbo respectu vero, &c. sed quia super Clausula constituti plura sunt vidẽda, hanc quæst. discutiendam decidendamque ibi reseruo, interim tamen videbis Tiraquel. in tract. de Constit. 3. par. 26. limitatione.

Ipsi venditores dixerunt & protestati fuerunt.

SVMMARIA.

1 Protestatio quid sit, quando facienda, cui, & plura de protestatione remissiuè.

GLOSSA VII.

1 De protestatione quid† sit protestatio satis suprà in Clausula, Procuratoris, in verbo, protestatione, dictum fuit, sed materiam protestationis quando protestatio sit faciẽda, cui, & quando releuet, & quando non, videnda sunt quæ latissimè ponũt Doct. in c. cum M. Ferrarienses, de constit. ubi latè scripserũt Felin. Dec. Ripa, Bart. & alij, maximè Ias. in d.l. non solum, §. morte, de oper. noui nunc.

CLAVSVLA XV.

Saluo tamen iure coloni.

SVMMARIA.

1 Colonus quis dicatur, & quis inquilinus.
2 Colonorum quatuor sunt species.
3 Clausula, saluo iure coloni, cur apponatur in instrumento venditionis, & num. sequ.
Vendita re nil remanet ipsi venditori sicut nec remanet de fundo, & transeunt omnes fructus ad emptorem nisi reseruaretur ius coloni.
4 Emptor, & singularis successor non tenetur stare colono nisi sit apposita clausula, saluo iure coloni.
5 Clausula, saluo iure coloni, operatur suum effectum si extat colonus cui est ius reseruatum, nam ipso vno vel pluribus non extantibus non habet locum in venditore, qui etiam dictam rem, vel partem coluerit.
6 Generalis sermo non includit personã loquentis.

GLOSSA PRIMA.

Colonus dicitur is, qui rusticũ prædium colit, inquilinus verò, qui vrbanum inhabitat, & hoc est 1 quod† vult dicere glo. in l. emptorem, C. locati, quod Colonus est in Villa, inquilinus in Ciuitate, & ibi not. Doct. Colo- 2 norum† quatuor esse species tradit Bar. in l. si apes, §. 1. de furt. & sequitur Aret. in §. is ad quem, 2. col. Insti. de rerum diuis. Primus est, qui rem conducit ad non modicum tempus, qui est similis emphyteutæ, qui habet utile dominium. Secundus est, qui conducit ad modicum tempus, & nummis colit, ut est regulariter quilibet conductor. Tertius est, qui etiam conducit ad modicum tempus, sed pẽsionem, & mercedem non soluit pecuniariã, sed in fructibus, puta corbes uiginti frumenti, & totidem vini. Quartus est, partiarius, qui ad dimidiam partem fructuum fundum colit, & hic censetur Socius, & inter eum, & patronum censetur contracta societas, l. si merces, §. uis maior, ff. locati, l. cum duobus, §. si in coeunda, ff. pro soc. Petr. de Vbald. in tract. societ. 4. par. 3. quæst. in princ. Abb. in c. propter sterilitatem, col. 4. locat. Aret. Instit. de locat. in prin. & est communis opinio secundum Ruin. in conf. 71. nu. 13. 2. uol. & Bellon. conf. 45. num. 8. quæ autem actiones eis competant Bart. & Aret. & alij declarant in locis prædictis, sed quibus conueniantur, ponit idem Aret. post glos. Instit. de locat. & ibi Doctores in principio.

Supradicta clausula apponitur in instrumento eo quod fructus omnes pendentes in 3 re uendita contractus† emptionis, & venditionis ueniunt in venditione, & cedunt emptori tãquã pars principalis ipsius rei, adeo qđ nil remanet uenditori, sicut non remanet de fundo rei l. fi. §. pen. ff. de his quę in fraud. cred. l. Iulianus. §. si fructibus, ff. de act. emp. cum alijs allegatis per Fab. d. tract. quæst. 6. 5. memb. & propterea opus est huiusmodi reseruatione per venditorem facienda.

4 Secundo alia† ratione apponitur hæc clausula, quia emptor, vel alius singularis successor non tenetur stare colono, sed potest eum expellere l. emptorem, cũ ibi not. C. loca. un de saluum est hoc casu ius ipsius coloni per pactũ huiusmodi l. si merces, §. 1. ubi Bal. ff. loca. & d.l. emptorem, & Gui. Pap. q. 480. locaui, nu. 4. uer. quarto fallit. Itã de hac clausula trad. Fab. d. 6. q. 18. mẽbro, & quod sit saluũ

tenet

tenet Ferra. in sua pract. in forma lib.9.agitur ad ficti præstat. & rei relax.in glos.soluere neglexit nume.5. & dicetur plenius infra, & etiam Cagnol. in l.2.C.de pact. inter emptor.& vend.q.75.nu.22.

5 Operatur †autem dicta clausula suum effectum, si extat colonus cui est ius reseruatum, nam ipso uno, uel pluribus non extantibus, non habet locum in uenditore, qui etiam dictam rem uel partem coluerit, quia in generali sermone censetur exclusa persona loquētis l.Inquisitio.C.de solut. & l.si mercedem. §.fi.& ibi Bart. & Bal.ff.de actio.empt.sed si 6 non †extant alij, sed solus uenditor coluerit, & hoc partes sciuerint, tunc de ipso intelligēdum est l.si in venditione ff. commun. pręd. ita Bar.& Pau.de Cast.in l. si quis legauerit, ff.de leg.1.Alex.in add.ad Bart.in d.§.fin.& cōs.28. Visis accuratè col.3.1.uol.Fab.d.18. membro.& sequitur Paris.cons.70. nu.16.3. vol.secus autem si emptor ignorat.ut per Doctor.in locis pręallegatis.& ità debet intelligi Mars.in l.qui ignorans, nu.3. ff.ad l.Cor. de fal.& Betr.cons.272. nu.8. 1.p.priorum, & Crauet.cons.33.nu.20.& 15.nu.2.

Et salua parte eidem in fructibus dictę & infrascriptæ rei pertinente.

S V M M A R I A.

1 *Venditori debetur pars coloni quādo reseruauit partem coloni & ita se retulit ad factum, non ad ius.*
2 *Pertinere, verbum, latissimas habet habenas.*
3 *Emptor, & singularis successor non tenetur stare colono.*
4 *Venditor qui locauit tenetur conductori, seu colono expulso ad interesse.*
5 *Emptor fisci tenetur stare colono.*
6 *Emptor tenetur stare conductori ad longum tps.*
Conductor ad longum tempus habet utile dominium, & ideo expelli non potest.
Actio cui datur tanto magis exceptio.
Tempus longum accipitur pro biennio.
7 *Colonus ad longum tempus tenetur de pēsione respondere successori sicut tenebatur locatori.*
8 *Cōductor quādo ipsi locator obligauit omnia sua bona non poterit expelli ratione hypotheca.*
9 *Declara tamen ut hic, & nu.seq.*
10 *Successor singularis, vel emptor offerens interesse, & pœnam conductori, tollit eius hypothecā.*
11 *Quod tamen est controuersum ut hic.*
12 *Successor singularis non tollit hypothecam cōductoris per oblationem interesse, & pœna si sit appositum iuramentum in instrumento tūc enim conductor potest insistere rei locata.*
13 *Conductor qui aliquas utiles expensas, vel necessarias fecerit non potest expelli per singularem successorem eis non solutis.*
14 *Successor singularis tenetur stare colono si ita cōuentum fuit & ab ipso promissum.*
15 *Conductor potest expelli à proprietario mortuo usufructuario locatore.*
16 *Datoris iure resoluto, resoluitur ius acceptoris.*
17 *Conductor non potest expelli ab eo, qui non habet plenum ius in re.*
Exemplifica in creditore misso in possessionem causa rei seruanda.
Et in usuario.
Et in emente fructus rei locata.
Limita in usufructuario, de quo tamē uide hic.
Usufructuarius omnium bonorum an teneatur ad soluendum as alienum.
18 *Uxor tenetur stare locationi per maritū facta.*
Sicut & maritus locationi facta per uxorem.
19 *Emphyteuta Ecclesia non potest expellere colonum Ecclesia, si per longum tps rē coluit bene.*
Et talis expellens priuatur emphyteusi.
Et ideo faciendum est pactum quod liceat expellere.
Sed contrarium tenuit Alexander.
Argumentum à fisco ad Ecclesiam, & econtra regulariter valet.
20 *Colonus partiarius an possit expelli à singulari successore.*
Socius inuito altero socio societati renunciare non potest.
21 *Colonus partiarius expelli nequit à singulari successore elapso tempore à statuto prascripto ad dandam licentiam colonis.*
Statutum generaliter loquens generaliter debet intelligi.
Permissum ad tempus videtur probibitum post tempus.
22 *Conductor non potest expelli à singulari successore si locator pactus fuit de non alienando rem pendente locatione, & ideo obligauit specialiter rem locatam.*
23 *Baldum fustibus casum fuisse falsum est, uti etiam falsum est deprauasse Codicem, et habuisse controuersiam cum Bartolo.*
24 *Conductor numquid habeat priuilegiū ut expelli non possit per singularem successorem si locator fecit pactum de non alienando, & se generaliter tantum obligauit, specialem autem rei lega e hypothecam non apposuit.*
25 *Colo..us non tenetur stare successori singulari, vel emptori.*
Limita tamen ut hic.

GLOSSA SECVNDA.

SI fiat reseruatio partis coloni res uidetur expedita, quia cū venditor 1 †se ad factū nō ad ius referat, si nullus extet colonus, sibi pars coloni

coloni debetur ita declarat dicta Bar.& alio rum ibi Bal.in d.l.si quis legauerit, & sequitur Fab. d. mem.18. & Cagno.d.num.221. quod tanto magis fatendum est cum sit ap-
2 positum illud verbum †pertinēte quod latissimas habet habenas l.verbum illud pertine re,& ibi not. Alciat.ff.de verb.signific.

Et quia suprà dictum est,quod emptor nō tenetur stare Colono,cū materia sit frequēs, & quotidiana, operæprecii esse duxi,latius
3 eam pertractare†Regula igitur est,quod em ptor, & alius quilibet singularis successor, non tenetur stare Colono, seu cōductori rei emptæ,ut est,text.in d.l.emptorem,C.loca. in l.qui fundū,ff.eod.in l. nihil,§.fi.ff.de leg. 1.et tradūt Bar.& omnes in dictis locis,et in l.si filiofamiliàs, §. si vir in quinquennium, ff.sol.matr.& Bart.in l.1.§. quod autē ait,ff. de superfic.cū alijs allegatis per Marf. Sing. 321.Credo te scire,& Pyrrus in l.cōtractus,
4 fol.11.1.fac.ff.de reg.iur.Sed†venditor qui locauit, tenetur conductori seu colono expulso ad interesse, d.l.si merces, §.1. & ibi not.omnes, ff. locati.

Quæ primo fallit in emptore fisci, qui te-
5 netur†stare colono,ne fiscus teneatur cōductori, l. fin.§.1. & ibi Bart.ff. de iure fisci, & idem in emphyteuta fisci,est text.& ibi not. Bart.in l.cognouimus,C.de mancip. & colo.pat. lib.11. & hanc limitationem sequuntur Bald.nu.4.& Salic.2.col.d.l.emptorem, Bald.d.l.si merces,§.1. Bald. Paul.& Alex. in d.§. si vir. Ferrar. in sua pract. in for. lib. quo agitur ad fict. præsta.& rei rela. in glos. soluere neglexerit,& Guido Pap.quęst.480. Locaui.Pyrrus dicta 1.pag.in d.l.cōtractus, & latè Duen.in Reg.240.vbi latè examinat hanc materiam.

6 Secundo fallit † in eo,qui conduxisset ad longum tempus, quia habet utile rei dominium, tunc enim expelli non potest,quia si habet actionem l. primæ.cum 2.sequen. ff. si ager.vecti.vel emphyt.pet.& l.1.§.quod autem,ff. de superfic.tanto magis exceptionē, per regulam,cui datur actio,tanto magis exceptio l.inuitus, §. cui damus,ff. de reg. iur. ita limitat Bart.in d.l.qui fundum,& in d.l. 1.§.quod autem ait,ubi longum tempus accipi pro decennio dicit communiter teneri, & idē tenet in d.§. si vir,ubi Alex.nu.2. post Paul.de Cast.2.col.Hanc eandem limitationem tenent Bald.& Salic.in d.l.emptorem,
7 ubi Bald.nu.7.dicit,quod è conuerso† colonus de pensione tenetur respondere successori,sicut tenebatur locatori,idem tenet Bald. & Fulgos.in d.l. si merces, §.1. & Paul. & Fulg.d.l. qui fundum. Abb.c.fi.2.col.nu.8. ne prælati uices su.Fab.de Sācto Sauino,d. quæst.26.dicto 18.memb. Guid.Pap.d.quæst. 480.et Steph. Aufr.in addit.ad decis.Capel. Tholos.quæst.420. & Pyrrus dicto fol.11.1. col. seq.

Et ex his infert Bart.in d.l. emptorem, & in d.l.qui fundū,in d.§.quod autem ait,&in
8 d.§.si uir,in fi.quod †quando locator pro obseruatione promissorum per eum obligauit omnia sua bona, prout communiter fit, in omnibus Instrumentis, tum ex quo habet conductor ius in re,non poterit expelli,quia potest ratione suæ hypothecæ uti retentione rei locatæ, & stare in eius possessione, & sequūtur alij Doctor.in dictis locis,& Abb. d.c. fin.2. col. & Paul. de Cast.dicta l.nihil, §.fina. de leg. 1. & latè plures allegans Tiraq. in tractatu de retract. conuention.§. 3. glos.unica,nu.4.Et Plot.in l.si quando, numero 192.

9 Quæ conclusio uenit † declaranda duobus modis,primo,ut procedat quando conductor protestatur se uelle uti retentione, & possidere iure pignoris,& hypothecę pro interesse suo,& pena,ita dicit Bart. practicando obtinuisse, & dictas protestationes fieri fecisse,in d.l.emptorem,& in d.l.qui fundū, & utrobique, sequuntur Salic.& Fulg.in d. l.qui fundum, qui tamen quo ad hoc infideliter refert Bart. tenentem, quod in Instrumēto locationis addi fecit, quod conductor intendebat non tamen iure locationis,sed iure pignoris rem locatam possidere,quia hoc non dicit Bart. nam talis protestatio non est apponenda in instrumento locationis, sed solum debet apponi hypotheca,& cum emptor, uel singularis successor uult expellere conductorem, tunc faciendæ sunt protestationes, ut per eum in locis præallegatis, & cum prædictis transit et Marsi. d. Sing.321.

Secundo,ut procedat, nisi emptor,uel singularis successor offerat interesse,& pœnā di
10 cto conductori,tunc tollitur eius †hypotheca,et tenetur rem relaxare,ita declarat Salic. d.l.emptorem,& Paul.de Cast.in d.§.si uir.
11 Sed quod †etiam facta tali oblatione non teneatur conductor rem conductam relaxare, indistinctè tenet Bart.in locis præallegatis, & maximè d.§. si uir, ubi ęquiparat hos duos casus,habere in re,ut in prædicta limitatione,& habere hypothecam, & ita indistinctè tenent plures alij ex supra allegatis, & Fab.d.18.membr. Guid. Pap.dicta quæst. 480.ad fin. ubi allegat Iac. Put.in d.§.si uir, dicere, quod hæc est communis opinio, & idem tenet in consil.125, num.3. & Socin. consi.99. in fine.1. uol.consi.17. col. pen.in 3.& consi.90.1. & 2.col.in quarto.

Præcedens tamen distinctio debet atten- di,&

di, & hæc opinio, & verior, & communior est, quam vltrà præallegatos tenent Imola, post Bart. in l. vectigalia, ad fin. de Publica. Imol. Paul. Rom. Alex. d. §. si uir, Ias. in l. filiusfam. §. diui, 14. col. versi. tertio. principaliter, de leg. 1. Ferra. d. glos. soluere neglexerit. Socin. sibi contrarius, in consi. 29. in fine, 4. vol. Steph. Auster. in addi. ad dictã quæst. 420. & hanc videtur tenere Ruin. consi. 127. nu. 16. in 5. vol. & consil. 180. nu. 18. in 1. & Neg. in tract. de pignor. & hypot. 2. par. 1. membro, nu. 6. & 7. & Didac. lib. 2. Resolut. in c. 15. num. 3.

Limita tamen hanc secundam declaratio 12 nem † procedere, nisi in Instrumẽto esset appositum Iuramentum per locatorem, quia tunc precisè teneretur contractum obseruare, nec esset locus oblationi interesse, ita declarat Socin. d. consi. 90. & videtur sequi Negus. d. 1. membro, nu. 9. & hoc etiam tenet Ioan. de Amic. in cõs. 113. nu. 12. & Crot. in repet. d. §. diui, nu. 101. Plot. in l. si quando, nu. 192. C. vnde vi, & Rol. à Valle, consil. 6. nu. 29. & sequent. 1. vol.

13 Tertio fallit † dicta regula si conductor, vel colonus, aliquas vtiles expensas, vel necessarias, in re fecerit, tunc enim non posset expelli, sed ipse potest vti retentione, nisi eis solutis. Bald. in d. l. emptor, nu. 7. Alex. d. §. si vir, nu. 8. Socin. d. consi. 17. col. pen. in 3. & consi. 15. col. 2. in 1. Fab. d. 18. mẽbro, Guid. Pap. d. quæst. 480. & Marsi. d. Sing. 321.

14 Quarto fallit, † si factum est pactũ, quod emptor, vel successor singularis debeat stare locationi, vt dictum fuit suprà, super Clausula, Saluo tamen iure coloni, quod vltrà ibi allegatos tenet Bald. in d. l. emptor, Fulgos. d. l. si merces, §. 1. post Bald. Paul. & Alex. d. §. si vir, licèt Salic. in d. l. emptorem, aliter voluerit, & non benè, secundum Alex. in d. §. si vir, nu. 9. & idem erit si dictum sit, quod pensiones pertineant ad emptorem, ut per Ale. d. §. si vir, nu. 13.

15 Quinto fallit † in eo, qui locauit, nõ habẽs tñ plenum ius in re, vt in fructuario locãte, nam eo defuncto, & finito vsufructu, §. finitur, Instit. de vsufr. proprietarius potest expellere conductorem, l. si quis domum, §. 1. ff. locati, facit l. lex vectigali, ff. de pign. vbi 16 resoluto † iure datoris, resoluitur ius acceptoris, ita limitat Bart. d. §. si vir, sequitur Salicet. d. l. emptorem, 2. & 3. col. Abb. d. c. fin. 2. col. & Socin. consi. 32. 4. col.

17 Sexto fallit † in eo qui non successit in plenum ius in re, vt in creditore misso in possessionẽ causa rei seruandæ, tradit Bart. & seq. Paul. & Alex. in d. §. si vir, per text. in l. in venditione, §. 1. ff. de bon. auth. iud. poss. Abb. d. c. fin. nu. 8. Guid. Pap. quæst. 80. & Pyrrus in d. l. contractus, fol. 11. 1. fac. & idem in vsuario, qui non potest conductorem expellere, l. si habitatio, §. fin. ff. de vsu, & habit. licèt secus sit in usufructuario, l. arbores, §. quicq̃d, de vsufr. & est decis. Capel. Tholos. d. quæst. 420. Alex. d. §. si uit, nu. 10. Et idem tenet Alex. in emente fructus rei locatæ, ut conductorem expellere non possit, ut per eum, d. §. si uir, nu. 15. & consi. 118. In casu de quo queritur, 2. dub. 5. uol. nam qui parem habet causam, conductorem non expellet. Bald. d. l. emptorem, 2. col. & idem, quãdo quis legat fructus rei prius locatæ, tunc legatarius non potest expellere colonum, quia censetur relicta pars ad testatorem pertinẽs Bar. in l. fundi Trebatiani, ff. de usufruc. leg. & sequitur Bald. in l. 1. col. 4. nu. 19. C. de fruct. & lit. ex pens. sed hoc de colono pattiario intelligitur, de quo infra dicetur: in legatario uerò usufructus omnium bonorum quod possit conductorem expellere, contra Bald. in d. l. 1. tenet Alex. d. §. si uir, nu. 14. qui dicit dictũ Baldi esse falsum, cum fundetur in doctr. Bart. in l. finali, de usufr. leg. tenentis usufructum omnium bonorum teneri ad soluendum æs alienum, quod communiter reprobatur, ut per eum ibi, & per Dur. tract. de arte testandi, tit. 6. Cautela 42. nu. 6.

18 Septimo fallit † in muliere, quę tenetur stare locationi factæ, per maritum, d. §. si uir, causatiuè nõ precisè, ut per Sali. d. l. emptorem 2. col. & per Alex. post alios, d. §. si uir, sicut è contra, tenetur uir stare locationi factæ per uxorem. Imola, in l. diuortio, §. item si messes, soluto matrim. ubi etiã Aretinus, prima columna.

19 Octauo fallit † in colono Ecclesiæ quem emphyteuta ipsius Ecclesię expellere nõ potest, si per longum tempus rem coluit bene, ita Bart. arg. illius l. in dicta l. cognouimus, C. de mancip. & col. patri. libro 11. ubi dicit talem expellentem priuari posse emphyteusi, & hoc sequitur Roman. in dicta, §. si uit, & sing. 62. In Ecclesia, sequitur Corset. Sing. suo, uerbo emphyteusis, uersi. Ecclesia concessit, & Marsi. Sing. 548. Rei suæ, ubi docet emphyteutas, ut sint cauti facere pactũ cum Ecclesia, quod possint expellere colonos, contrarium tamẽ tenet Alex. d. §. si uir, nu. 5. & Curt. sen. consil. 10. sed prima opinio seruaretur in practica, maximè in casu in quo loquitur, scilicèt, quando emphyteuta expellit colonum, qui bene longo tpe coluisset, secus si non esset eiusdem qualitatis, ut per Doct. in locis prædictis, cum quibus uĩ ẽt tenere Alex. in addit. ad Bart. in d. l. cognouimus; Nec obstat ut dicit Curt. quod fiscus,

scus, & Ecclesia non æquiparentur; quia regulariter est contrarium, valet enim argumentum de uno ad aliud, vt latè per Euerar. in sua Centuria, seu centupli modo argum. in loco à fisco ad Ecclesiam, per totum.

20 Nono fallit † in colono partiario, ut non possit expelli à singulari successore, cum sit socius domini, d.l.si merces, §.uis maior, ff. loca. ubi Bar.col.fin.& l.cum duobus, §.si in coeunda, ff.pro soc.unde non posset eo inuito societati renunciare, l.idemque, §.fina.ff. eod.& ita not.ibi Bald.Idem tenet Iac.Butr. in d.l.si merces.§.1. cum quo videtur transire Fulg.Ioan.de Anan.d.c.si.ne prælat.uices suas. Raph. d. §.si uir, & alij quos ibi refert Alex.n.17.& quod saltē pro primo anno nō possit expelli, tenet Bal. d.l. ein ptorē,2.col.

Sed ista limitatio non uidetur uera, nec communis, & contra eam tenet Spec.in tit. de locat.§.1.uersic.sed pone locaui, Roman. consil.307. Videtur prima fronte, cum alijs quos allegat Alex. d.§. si uir, nu.17. & hanc uidetur tenere etiam Fulg.d.§.1. ubi respondet ad d. l. idemque, & uidetur etiam sequi Fab. d. membro 18. dum allegat Spec. loco præallegato, & propterea ad euadendum opin.utile erit reseruare ius coloni, ut supra.

21 Decimo fallit † dicta regula, stāte statuto, quod colonus partiarius, uel inquilinus nisi fuerit sibi data licentia certo tempore, puta ante Pascha, nō possit pro illo anno expelli, nam si elapso dicto tempore emptor uelit expellere, non poterit, statutum enim generaliter loquens, generaliter debet intelligi, l.1.§. generaliter, de legat.præstan.c.solitæ, de maior.& obedien. cum alijs adductis per Alex. consil. 196.num.2.in 6.vol.& permissum ad tempus uidetur prohibitum post tempus, l. si ita quis, ubi Aret.3.no.et Moder.de uulg. & pup.& ita habui in facto, & iudicaui.

22 Vndecimo, & pro nunc † ultimo fallit, si locator paciscitur de non alienando rem pendente locatione, & pro obseruatione promissorum per eum conductori obligat specialiter rem locatam, tunc enim impeditur alienatio, & conductor est tutus, tex.est singularis, secundum Bald.ibi, in l.si creditor, §.fi.ff. de distract. pign. secundum ueram literam, quæ reperta fuit in Pādectis Pisanis, quas miserunt ad uidendum Bart. & Fran. Accurs. cum haberent quæst.in facto, ut Bart.tradit in l.ea lege, num.4. C. de cond.ob caus.licèt Paul.de Cast.dicat in d.l.si merces, §.1.& in l.nemo, de pact.quod controuersia erat inter Bart.& Franc. Tigri.seu de Pisis, & Alexan. in dicta, §.si vir, 2.col.dicit de Bar.& Baldo, & memini plura de huiusmodi controuersia audiuisse à pluribus Doctor. qui tenentes, quod huiusmodi controuersia fuerit inter Bartol. & Bald. secundum relationem Alexan.ausi sunt referre Bald.deprauasse, & falsificasse text. & propter hoc fustibus cæsum

23 fuisse, quod † quàm falsum sit, prędicta ostendunt. Hanc cautelam docet Imola, in l.filius fam.§.diui, de leg.1.in l.si ita quis, §.ea lege, ff.de verbor.obligat.& in l.qui absenti, §.1. ff. de acquir. poss. & sequuntur ibi Roman. Aret.& Alexand. Aret.& Ias.d.§. ea lege, & Ias.d.§.diui, 1.lectura, col.14.ver.tertio principaliter, & 2.lect. col.18.vers.secūdo fallit, & l.quoties, 11.limit. de rei vend. Alex.d.§. si vir, num.4. & Crot.ibi, num.100. & Ne-

24 guf.d.1. membro, num.5. sed † dubium est, nunquid sufficeret generalis obligatio, cum pacto de non alienando, quod videtur sufficere, vt videtur velle Bart.in dicta l.si creditor, §.fin.ubi Fulg.& in d.§. ea lege, & in l. nemo, de pact. dicens sufficere, quod creditor habeat ius in re, & expressè tradit Paul. de Castr.in dicto §. ea lege, 2.col.& videtur adherere Alexand.in dicta l.qui absenti, dicens, quod opinio, contraria non est sine dubio, ex quo d.l. si creditor, §.finali, loquitur indistinctè, & secundum hanc consuluit Cor.consilio 321. in quarto uol. & Ioan.de Amic. dicto consil. 113. ubi latè insistit, & hanc opin. dicit esse ueriorem Crot. d.§.diui, num.100.& hanc dicit communem alios adducens Plot.in l.si quando, nu.192.C.Vnde ui, & sequitur Socin.iun.cons.78.nu.9.in 1.uol.& consi.129.nu.3.& seqq.2.uol.& sequitur Rodor. Soarez. in repet.seu declaratione l.regni, post repet.l. post rem iud.de re iud.in 1.limit.nu.11.pag.584.Ias.dicens cōmunem, in consi.211.5.col.in fine 2.uol. Capic. decis.182. nu.3. Contraria tamen pars crebrior uidetur recepta, ut patet ex relatis per Neguf. in d. memb.nu.5. quam tenet ēt Ias.d.§. diui, 2. lect. supra allegatus, & d.l. quoties, 11. limitat. & Ruin.in d.§.diui, mihi, col.44.Ias.dicens cōmunem, in cōs.211.5 col.in fine, 2.uol.& Capic.decis.182.n.3. Et propterea cauendum est, ut hę amaritudines fugiātur, & addatur specialis hypotheca pacto de non alienando, ut omnino colonus non possit expelli. Cæteras limitationes colliget subtilis inuestigator ex dictis per Alex. in d.§.si uir, & alibi ex dictis Doct. Hæc pro nunc sufficiant, quas tamquam nobiliores, & principaliores uolui descripsisse.

Et sicut regula est, quod emptor, uel singularis successor, non tenetᷓ stare colono, ut su-

25 pra, ita ēt è cōuerso, colonus † nō tenetur stare emptori, uel singulari successori, tex.est in d.l.qui fundū, ff.locati, qd̄ limitāt Doct. ibi, nisi uenditor actiones suas emptori cessisset,

vel testator fundum, cum omni suo iure, & actiones legasset, vel hæres legatario actiones cessisset, ut post alios ponit ibi Paul. de Cast. Secundo nisi pactum fuerit factum inter emptorem, & venditorem, quod pensiones pertineant ad emptorem, ita not. Bart. per illum text. in l. insulam, ff. eod. & sequitur Alex. in d. addit. ad Bar. d. l. qui fundum, quod tamen non videtur procedere, nisi ad eas sit cessum ius, & actio, secũdum Paul. de Cast. d. l. insulam, quod verius uidetur.

Saluo que & reseruato sibi dominio, tantæ partis dictæ possessionis, quantam capit residuum infrascripti precij.

SVMMARIA.

1. *Dominium duplex superius, & inferius seu subalternum.*
   Dominium vtile trãsfertur ex causa ad ipsum tendente.
2. *Dominium vtile differt a proprietate, & habet magis latam significationem.*
   Proprietas nũquam capitur pro vtili dominio.
3. *Emphyteuta, feudatarius, superficiarius, & similes non dicuntur habere proprietatem, sed vtile tantum dominium.*
4. *Venditio in qua venditor sibi reseruat dominium non valet.*
   Species remouetur ab eo a quo remouetur, & naturalis effectus.

GLOSSA III.

1 DOminium est duplex, scilicèt superius, quod proprietatem cõtinet, & inferius seu subalternũ, †quod vtile dominiũ appellatur, quod similiter transfertur ex causa ad ipsum tendẽte, l. 1. §. qui in perpetuũ, ff. si ager. vectig. vel emphyt. pet. l. 1. §. quod autem, ff. de superficie, ita tradit. Bald. in l. traditionibus, 2. col. nu. 6. C. de pact. & ibi sequitur Ias. 2. col. 2 & differit † à proprietate, habetque magis latam significationem; quãdoquidem, proprietas nũquam capitur pro vtili dominio, nec ipsum comprehendit, & propterea emphy- 3 teuta, feudatarius, † superficiarius, et similes, non dicuntur habere proprietatem, sed vtile tantum dominium, §. adeo, Instit. loca. ut latè prosequitur Ias. in d. l. traditionibus, & in l. naturaliter, §. nihil commune, col. 3. vbi etiam Hormano. 2. col. de acquiren. poss. De verbo autem, proprietas, & quomodo capiatur, infrà suo loco dicetur.

4 Et sciendum est, non † ualere vẽditionem in qua uenditor sibi reseruat dominium, scilicèt directum, & utile, quia à quo remouetur naturalis effectus, remouetur, & species, l. pen. §. nemo, ff. de cõtrah. empt. et tradit Bal. in Rubr. C. de contrahen. empt. 11. quæst. n. 11. & Fab. d. tract. quæst. 6. col. 2. hinc arbitror inoleuisse practicam, quod solet tãtum reseruari dominium directum, nõ etiam utile, ut sic uenditio procedat, qua tamẽ practica nõ est opus, si adijciãtur uerba sequentia.

Donec, & quousque fuerit eis integrè de eo satisfactum.

SVMMARIA.

1. *Donec, & quoque, dictiones, sunt temporis limitatiuæ, & tempus determinant.*
2. *Dominij reseruatio perpetuo facta non valet, ad tempus tamen valet.*
3. *Domini reseruatio in venditione operatur quod venditor non videtur habuisse fidem de precio, & ideo in re vendita ipse habebit potiora iura alijs creditoribus anterioribus, ipsius emptoris.*
4. *Dominij reseruatio aliud etiam operatur ut hic. Quod potest intelligi etiam in reseruatione directi tantum.*

GLOSSA IIII.

1 IStæ dictiones, † donec, & quousque, & similes, sunt limitatiuę tẽporis, & determinant tempus, ut per Bart. in l. fi. in §. 1. col. 1. & 2. ff. ad Tertul. & per Card. in Cle. 2. §. 1. de ętate, & qualitate, Aret. in l. quod meo, 2. col. de acquir. poss. & Paris. consi. 25. nu. 16. 2. uol. Sed de his latius dicetur super Clausula Cõstituti, Licèt reseruatio dominij facta perpetuo non ualeat, ut supra dictum est, ualet ta- 2 men si est facta ad tempus, † ut in casu isto, nec tali casu loquitur §. nemo, l. pen. de contrah. empt. supra allegatus, ita decidit Ioan. Andr. in addit. ad Spec. in tit. de empt. & uend. §. 1. col. 4. in addit. incip. Facile ergo erit, in fi. & hoc etiam tenet Bald. in d. Rubr. C. de contrah. empt. quæst. 13. & sequitur Fab. d. tract. quæst. 7. col. 5. uersi. sequitur tertium, & approbat Dec. cons. 440. in princ. & fuit approbata hæc opinio etiam per Consilium Neapol. ut refert Afflict. decis. 338. Nobilis, in fine, quam etiam tenent alij infra allegandi, & Tiraquel. tract. de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 2. nu. 34. & 37.

Ista reseruatio operatur duos notabiles effectus, de quibus etiam inferius tractandum 3 est, primum † quod quando venditor rem uẽdidit emptori alieno ære grauato, ipse uenditor non censetur per dictam reseruationem habere fidem de precio, §. uenditæ, Instit. de

rerum

rerum diuisione cum simil.& propterea ipse in dicta re uendita cæteris creditoribus anterioribus tempore præfertur, & potior est, quod aliàs non esset, iuxta not.maximè per Ioan.Fab.in d.§.venditæ,& in l.licèt,C. qui pot.in pig.habe. vbi Bart.& alij,& hanc cautelam docet Cæpol.cautela sua 124. Vulgaris est,2.col.& sequitur Negus.in tractatu de pign.& hypot.5.parte,2.membro,num. 30. de quo etiam dicemus aliqua super Clausula obligantes, &c.

4 Secundum † effectũ operatur dicta Clausula, quod licèt dubium sit numquid uenditor qui fidem de precio habuit, & rem tradidit emptori,dilationemque concessit ad precium, vel partem eius soluendo, non possit pacisci, & conuenire cum emptore de certa annua quantitate sibi soluenda, de quo maximè habetur per Socin.cons.130.in 4.vol.tamen si per venditorem sibi sit reseruatum dominium, quoad vsque precium sibi sit integrè solutum, omni usurarum fraudis suspitione reiecta,ualet tale pactum,& promissio de soluendo quid annuum, donec de precio satisfactum sit,ita tradit Abb.consilio 66.Viso quodam,prima col.1.vol.Fab.dicta 7.quęstio.col.5.Cæpol.Cautela 125.Qui vult uendere fundum, post medium. Socin. consilio 177. pen. & vlt.col.& d.consil.130.num. 5. & uidetur sequi Decisi. allegando dictum consilium Abb.in d. consil. 440.in princ. Et licèt Abb.loquatur,prout etiam loquitur Cępol.d. Cautela,quando venditor reseruat dominium, & locat rem, vel partem eius emptori, tamen idem est, etsi aliter non fiat locatio,secundum. Socin.d.consil.176.col.pen. Et eosdem effectus puto operari reseruationem dominij directi tantum, quia pro utili translato censetur soluere emptor id, quod paciscitur, & debet præferri uenditor, ut suprà, pro ut uidemus emphyteutam domino teneri pro utili dominio, ad soluendum, ut not. in dicta §. adeo loca. & in l.1.C.de iure emphyt.

CLAVSVLA XVI.

Dederunt.

SVMMARIA.

1 *Instrumentum siue in prima, siue in tertia perso na loquatur semper procedit.*
Et aliquando etiam in secunda.
Notarius non dicitur variare stilum licèt faciat vnum in prima aliud in tertia persona.

2 *Instrumentum siue per verba præsentis, siue per verba præteriti temporis concipiatur procedit semper,& omnia censentur gesta tempore celebrationis.*
Si tamen tempore actus potuerunt interuenire.

3 *Dare, uerbum, de sui proprietate importat dominium transferre,& rem accipientis facere.*
Si tamen is qui dare dicitur habeat dominium.

4 *Venditor regulariter rem dare non tenetur, id est dominium ipsius transferre, sed tantum tradere licèt secus sit in emptore quo ad precium, & ratio.*
Venditor quantitatis in genere tenetur ad tradendum ut exemplificatur hic.
Dedit, verbum, an sit superfluum, quando adest uerbum tradidit, uel econtra.

GLOSSA PRIMA.

Nihil refert an instrumentum loquatur in tertia persona, uel in prima, quia nihilominus procedit, c.dudũ, de conuers.coniug.† ibi 1 idem tenet Abb.& idem Abb.c. quod autẽ, de iure patr. Spec.in tit.de instr.edit.§.1.in fine,& in §.instrumentum,uers. item opponitur,quod, Instit.eod.tit.& quod possit etiam concipi in secunda persona,tradit Lap. Allegatione 77.Tabellio,nu.2.Et dicit Bald.in c. 1.§. fin. col. 1.qui feud.dare poss.quod antiqui notarij formabant uerba in prima persona, ut sonarent in contrahente,puta, ego B. sic facio,nam in tertia persona,ut B.sic fecit, videbatur quod essent uerba notarij, Et quod non referat in qua persona uerba concipiantur tradit idem Bald.in cap. 1. 1.col.de noua for. fidel. vbi dicit, quod notarius non dicitur uariare,nec in stilo, nec in facto, si unum instrumentum scribat in persona prima, & aliud in tertia,& idem tenet Bald.in l.in cau sis, ante finem, C. de accusat. & in Authen. Si quando, in fine, C. de constitut. pecun. communiter tamen scribuntur in tertia persona, ut de testamentis loquitur Bartol. in l. cum in testamento, de auro, & argen. legat. & in his licèt utroque modo concepta ualeat, tamen refert an concipiatur in prima, uel in tertia persona,ut ipse exemplificat ibi, & ponit etiam in l. 2.C. de fals.cau. adiecta legat. & in l. si sic,§.primo,ubi alij,de legat. primo.

Similiter non refert, utrum uerba concipiantur in tempore præsenti, uel in præterito,dicto cap. quod autem, & ibi Abb.† post 2 Ant.de Butr. Spec. & Lap. locis prææallegatis. Bal. dicto tit. qui feud.dare possunt, §.fi. sed licèt concipiantur per uerba præsentis temporis, nihilominus gesta omnia censentur tempore ipsius celebrationis, ut per Bartol.in l.post dotem, 4. col. numero 21.& ibi

Alex.num.18. fol. matr. & per Bart. & alios, in l.certi condictio, §.si nummos, si cert.pet. in l.in stipulationibus §. Grisogonus, de uerbor.obligat. & in l.prædia, ubi latè Alex. 1. not. de acquir. poss. Arct. in §.actionum autem, nume. 12. Inst. de act. Calcan. cons. 18. 3.col.in princ. & per Abb. d.c. quod autem, nu.4. quod procedit, si tempore actus potuerunt interuenire, ut per Doct. in locis prædictis.

Verbum dare, de sui proprietate, importat dominium transferre, & rem accipientis 3 facere, †§. sic itaque discretis, Instit. de actio. & l.fin. ubi not. ff. de condict. causa data causa non sequuta, & l. ubi autem, §. final. ff. de uerbor.oblig. licèt propter subiectam materiam aliter quandoque accipiatur, ut l. 1. in princ. ff. depositi. & l. si ut certo, §. nunc uidendum, il 2. ff. commod. Socin. Cons. 93. 2. col. & interpretatione legis, permutans, uel compensans, dedisse intelligitur, l. dedisse, ubi alij, de uerbor. signific. Si igitur istud uerbum apponitur in contractu uenditionis, & uenditor sit dominus rei uenditæ, tunc stat propriè, & importabit dominij traditionem, ut tradit Spec. in tit. de empt. & uend. §. 1. col. 4. Bart. in l. ex empto, in princ. ff. de acti. emptio. & in l. 1. C. de rerum permutat. & idem Fab. de Sancto Sabino, d. tract. quæst. 5. col. 23. si non habet dominium, nullum potest transferre l. traditio, in princ. ff. de acquir. rerum domi. & l. nemo plus iuris, ff. de reg. iur. & sumādo facere Bart. l. si uniuersa, C. de legat. ait *mal da chi nō hà dice la campana di San Pietro*, refert Cagnol. plura adducens dicta l. nemo, si uerò apponatur in alio contractu, de cuius natura nō est transferri dominium, tunc impropriè accipietur, ut in locationis feudi, & similium contractibus, & ita debet intelligi Spec. d. §. 1. col. 4.

Sed quia uenditor regulariter non tene-4 tur †rem dare, scilicet dominium ipsius transferre, sed tantum tradere, de quo uerbo infrà dicetur, d. l. ex empto, in princip. & l. si ita, §. primo de contrahen. empt. licèt secùs sit in emptore, qui tenetur precium accipientis facere, quia laxiorem habet obligationem, cū ipse in genere, & seu in quantitate uēditor uerò ad speciē teneatur, ut per glos. & Doct. in dicta l. ex empto, in princip. Vnde uenditor quantitatis in genere teneretur ad tradendum, ut de uenditore hominis in genere, tradit glos. & Doctor. dicta l. ex empto, & Bart. & alij, in l. prima in princip. ff. si cert. pet. & de uenditione frumenti tradit Bellonus, consilio 44. nume. 4. propterea hoc uerbum, dederunt, seu dedit, impropriè ponitur pro tradidit, l. si stipulatus, de usur. ubi Bartol. & idem Bartol. dicta l. ex empto, in princip. & dicta l. final. ubi cæteri communiter sequuntur, ff. de condict. causa data, & in l. prima, C. de rerum permut. Fab. dicta quæstione 5. 23. colum. & Cels. tractat. Claus. nume. 266. uerbo uendidit, tradidit, & Ripa, in l. 2. in princip. nume. 33. ff. si cer. pet. Dicit tamen Ias. in dicta l. fina. quod dictum uerbum, dedit, magis reijcitur, quando adest uerbum tradidit, quàm quod ponatur quod tradidit, quia sequeretur, quod uerbum tradidit, bis esset appositum, quod etiam dixit superfluè additum Arct. allegando Bart. in dicta l. fin. in consil. 163. Verum est, colum. 7. in fine, & 8. in princip. uersic. dicit, quod ex consuetudine notatiorum, ad cautelam multiplicantur ista uerba, sed ego non superfluè appositum esse censeo, ex quo operatur, quando uenditor est dominus, ut supra dictum est, quod & tenet Cels. in tractatu Clauf. in Clausulis contractuum, uerbo dedit, tradidit, benè tamen erit uerum, quod quando non erit dominus, tunc impropriabitur uel reijcietur, ut suprà, sed propter hoc non debet omitti, etiam quod possit esse superfluum, quia superfluitas non habet nocere, ut aliàs suprà in Clausula, Rati, verbo omnium, & singulorum dictum fuit.

Vendiderunt.

SVMMARIA.

1 *Vendere, verbum, de propria, & uera, non de ficta, & simulata uenditione intelligitur.*

Venditionis appellatione an ueniat alia species alienationis, ex qua dominium transfertur.

GLOSSA II.

VErbum istud naturaliter, de uera uenditione, non autem de ficta, uel simulata interpretandum est, ut dicit Paul. † de Cast. 1 loquens in statuto disponente quod si quis uendidit &c. in consilio 328. In causa mota, col. prima in antiquis, & Dec. consilio 695. numero 20. Et hoc uerbum tollit omnem difficultatem, & omne dubium voluntatis contrahentium, an scilicet uoluerint contractum innominatum celebrare, quando datur quantitas pro specie, uel contractum venditionis, ex quo enim est appositum hoc uerbum, quod soli uenditioni propriè competit, cēsentur uelle partes contractum uenditionis, & emptionis inire, ut per Doctor. in d. l. fin.

d. l. fin. C. de condict. causa data, & in d. l. 2. in princ. ff. si cert. pet. vbi Ripa, nu. 30. dicit partes velle facere venditionem, si contractum eo nomine baptizent, & tradit Fab. d. col. 23. est bene verum, quod quandoque uerbum, vendere, impropriè accipitur, vt per Fab. d. tract. 2. quæst. col. penult. An autem venditionis appellatione comprehendatur alia species alienationis, ex qua dominium transfertur, ponit idem Fab. d. 2. quæst. per totam, & ponunt Doctor. post Bart. in 8. q. in l. filiusfamiliàs, §. diui, ff. de leg. 1. vbi Ripa, nu. 101. se remittit ad Fab. d. 2. quæst. & Io. Crot. facit 7. conclusionem, & communis, conclusio est, quod tantùm veniat uenditio, & non alius contractus, de sui propria significatione, quæ tamen uenit declaranda, ut declarant Doct. in locis prædictis.

Et tradiderunt.

SVMMARIA.

1 Tradere, verbum, quomodo accipiatur, & an propriè, & impropriè, et quid importet propriè, & quid impropriè.

Tradens si sit dominus transfert dominium si non sit dominus non transfert nisi usucapiendi conditionem, & tenetur de euictione.

Tradere ex vocis proprietate non importat dominij translationem sed corporalis rei possessionis præstationem.

2 Tradidit, verbum, in venditionis instrumento operatur etiam sine Clausula constituti cum per eam censeatur data licentia emptori accipiendi propria auctoritate possessionem rei uenditæ.

Emptor ingrediendo possessionem censetur ingredi de uoluntate, & consensu venditoris virtute uerbi tradidit, in instrumento positi, & ideo nullam pœnam incurrere potest.

3 Vendere unusquisque, & cuicumque uendi potest.

GLOSSA III.

Potest & verbum hoc propriè, & impropriè accipi, secũdum Spec. in d. §. 1. col. 4. scilicet, pro traditione, † 1 quæ verè transfert dominium, §. per traditionem, Instit. de rerum diuis. & l. traditionibus, C. de pact. & hoc propriè. Alio modo pro inductione in possessionem, siue pro ipsa corporali præstatione rei, sed nunquàm mihi placuit hęc doctrina Spec. cul. quia tradere proprie non importat dominium transferre, l. si rem tradi, ff. de verbor. oblig. sed tantùm rem pręstare, idest tradere, d. l. ex empto, vbi Doctor. & ita etiam non admittit Ioã. Andr. in addit. Spec. in loco prędicto. Est bene uerum, quod differentia est in tradendo an quis sit dominus, uel non, quia primo casu dominium transfert, d. l. ex empto, & l. traditione, de acquir. rerum domin. Secundo verò non, sed tenetur de euictione, & transfert tantum vsucapiendi conditionem, l. clauibus, ff. de contrahen. emp. Paul. de Cast. d. l. ex empto, proprietas igitur huius verbi, non est, quod importet transferre dominiũ, sed solum corporalem rei possessionem pręstare, nisi sit additũ promissioni quãtitatis, ut per Ias. d. l. fin. 4. col. ff. de condict. cau. data, causa nõ sequuta. Nec ista Clausula probatur per traditionem factam emptori rei venditæ, nisi ipsa res in præsentia sit, L. 1. §. si iusserim, ff. de acquir. possess. Spec. d. §. 1. 12. col. vbi dicit fatuè apponi hanc Clausulam, nisi addatur Clausula constituti, de qua suo loco dicetur, sed immò hæc Clausula non erit fatuè apposita, etiam non apposita 2 alia Clausula prædicta, cum † per eam censeatur data licentia emptori accipiendi propria auctoritate possessionem rei venditæ. Bart. & alij, in l. prædia, præallegata, Bald. in Rubrica, C. de coutrahen. empt. 19. quæstio. & In addit. ad Spec. versic. hac verba uendidit, Alex. & Ias. in l. si ex stipulatione, ff. de acquiren. possess. Ruin. consilio 50. numero 4. 4. volum. Fab. dicta quæstio. 5. colum. 23. in princip. Rom. consil. 482. In casu præmisso, in prin. & cons. 509. circa propositam, 6. dubio. Vbi videtur noluisse præsumi rem fuisse præsentem, & sic traditam, nisi contrarium appareat, cuius contrarium tenet Claud. in dicta l. prædia, colum. fina. ante finẽ. Et hanc eandem Conclusionem, quod hæc Clausula operetur dictam licentię concessionem, tenet etiam Aret. consilio 17. Consideratis, 2. colum. & consil. 41. Diligenter, colum. fina. Alex. consil. 4. Videretur, col. 3. in 2. volum. Aret. in d. §. actionum autem, nu. 12. Instit. de action. sequitur Socin. d. consil. 93. 2. col. & Ripa, d. l. 2. in princ. nu. 33. ff. si cert. pet. & Ferra. in sua practi. in forma libel. in caus. vendit. in glos. Vendidit, nu. 4. & Alciat. in l. traditionibus, in uerbo, transferuntur, C. de pact. & propterea emptor ingrediendo possessionem, censetur ingredi de uoluntate, & consensu uenditoris, & nullam pęnam incurrere potest, ut per Fab. d. col. 23.

Esset hic uidendum de personis uendentium, & quæ possint uendere, & quæ prohibeantur, quam quæstion. plenissimè attingit Fab. dicto tract. q. 3. per plures col. ubi ad saturitatem omnia soluit, unde quia ut fur rerum alienarum, nollem ad restitutionem

tionem ablatorum teneri, tum etiam, quia intentio mea magis est tractare de ipso instrumento, & eius Clausulis, quàm de ipsa uenditione, sufficere remissionem ad eum arbitratus sum, solum ponam regulam, quam & ipse ponit in princ. illius, quęst. Quod † cuilibet licet bona sua vendere cuicumque, l. dudum, C. de contrahenda empt. cum in re sua quilibet sit moderator & arbiter, l. in re mandata, cum similibus, C. mandati iniquum enim est, non esse ingenuis hominibus rerum suarum liberam dispositionem, l. 2. ff. si quis à patr. fuerit manum. Limitatur modo ista regula pluribus modis, ut per eum ibi, ad quem recurrendum est, sat nobis erit, tractasse de illis venditionibus, quæ magis practicantur, & quotidie fieri contingunt.

CLAVSVLA XVII.

Egregio viro. D. Rodulfo. F. quondam Matthæi de Grassaleonibus.

SVMMARIA.

1 *Emere vnicuique est permissum, & est magis permissa emptio quam venditio.*
2 *Pupillus acquirere dominium rerum, & sibi pacisci potest, obligari tamen non potest.*

GLOSSA PRIMA.

SIcut omnibus concessum est regulariter per uenditionem res suas alienare, ita omnibus concessum † est emere, immò magis emptio est permissa, quàm venditio, sicuti accidit in pupillo, † qui acquirere dominium rerum uęditarum potest, l. pupillus, de acquir. rerum dom. & pacisci ad sui utilitatem, l. contra iuris, ff. de pactis, & stipulari, Instit. de auctor. tut. in prin. & C. eod. tit. l. 1. & l. neque, C. de contr. & committ. stipu. & §. pupillus, Instit. de inut. stip. tamen obligari non potest, ut in iuribus præallegatis, nam hoc casu claudicat contractus, quia valet venditio facta pupillo, non autem facta per pupillum, l. Iulianus, §. si quis à pupillo, ff. de act. empt. Reperiuntur tamen multi casus, in quibus etiam quis emere prohibetur, quos ponit Fab. in d. 3. quæst. ubi est uidendus.

Ciui Ferrariæ de contrata Sancti Vitalis.

GLOSSA SECVNDA.

DE hoc dicendum est, sicut supra dictum fuit in personis uenditorum.

Præsenti.

SVMMARIA.

1 *Præsens quis fuisse non præsumitur nisi in instrumento id asseratur.*
2 *Præsentem aliquem non fuisse instrumento si instrumentum ipsum attestetur de præsentia quo modo probari possit.*
3 *Præsentia non arguit intelligentiam.*
4 *Venditio ad hoc ut ualeat, debet constare de consensu emptoris, & debet emens rem recipere, & promissionem acceptare.*
5 *Promisit, verbum, in instrumento appositum significat partes fuisse præsentes.*

GLOSSA III.

NOn præsumitur quis præsens fuisse nisi in instrumento id asseratur, ut Paul. de Castro tradit in l. illud, † col. fin. C. de sacrosanct. eccles. sed si in instrumento hoc descriptum sit, statur † instrumento, donec probetur contrarium, & volens probare contrarium, debet id probare per aliam scripturam, uel per testes omni exceptione maiores, l. optimam, C. de contrahen. & committ. stipul. Et quia † præsentia non includit intelligentiam, maximè, quando quis attestatur de præsentia tertij, ut dictum fuit suprà, in Clausula, testium, super verbo, testium, in Clausula, consensus consanguineorum, uerbo præsentia.

Et quia etiam ad hoc ut ualeat uenditio, quæ consensu contrahitur, l. si stipuler, §. fi. ff. de verb. oblig. & tradit Fab. d. tract. 1. q. de bet † de consensu emptoris constare, & debet emens rem recipere, & promissionem acceptare, ut in donatione loquens tradit Paul. de Cast. d. l. illud, tradit Balb. in tractat. præscript. 1. par. 4. part. principalis, 3. q. nu. 3. & dicetur infrà, propterea apponuntur sequentia verba. Sed quando sumus in alio contractu, ut in stipulatione, quæ non potest fieri, nisi utraque parte præsente, & tunc secùs est, ut per Paul. ibi, & propterea † si in instrumento erit scriptum uerbum, promisit, præsumitur partes fuisse præsentes, ut per eundem Paul. post Bart. in l. Titia, §. penult. de uerbo. oblig. & dicetur infrà super stipulatione notarij, uerbo præsenti.

Ementi, & recipienti.

SVMMARIA.

1 *Recipere, uerbum, non importat regulariter dominij translationem nisi adijciatur generi, uel quantitati promissa in genere.*
Licet contrarium Bartolus sensisse uideatur.

GLOS-

GLOSSA IIII.

Verbum, recipere, non importat dominij translationem, sicut nec uerbum tradere, sed si adijciatur 1 generi †uel quantitati promisse in genere, tunc propter adiunctum, importabit translationem dominij, ut tradit Bart. & sequuntur Paul. & Ias. in l. naturalis, §. & si qui dem, per illum text. ff. de præscript. verb. & Moder. in l. cum mota, C. de transf. vbi Bart. videtur uoluisse contrarium, refert igitur, cui adijciatur, nam si promitto te recepturum rem aliquam in genere, & tunc importat me translaturum dominium, si verò in specie, secùs, cum de natura uenditionis id non veniat, ut supra dictum fuit.

Pro se, & suis hæredibus.

SVMMARIA.

1 Emptio fieri potest pro persona nominanda.
Emptionis persona in conditione poni potest.
Emptio facta pro nominando nulla subsecuta nominatione valet pro recipiente.
Emptio pro se, & nominando valet.
Nominantis confessio sufficit vt ius quæratur nominato si tamen nominatus sit præsens.
Emptione facta pro persona nominanda si nominatio fiat, debet esse simplex, neque potest alterari, nec noua conditiones apponi.
2 Emere quis censetur pro se, & hæredibus licet expressè non dicatur.
Hæredibus suis, & sibi quis in dubio præsumitur voluisse prouidere.
Stipulatio omnis, & ad hæredes, & contra hæredes transit.
Vsusfructus, & seruitus personalis non transit ad hæredes.
Clausula pro se, & hæredibus operatur quod etiam res transeat ad hæredes in casibus in quibus regulariter non transiret, & ideo cautè apponitur.

GLOSSA V.

1 Emptio †etiam potest fieri pro persona nominanda, & persona emptoris in conditione poni potest, ut decidit Bald. in l. in uendendis col. pen. 3. quæst. nu. 12. & ibi etiam Salic. 3. quæst. C. de contrahen. empt. vbi dicunt ualere uenditionem factam per aliquem pro titio, aut Seio, prout ipse declarauerit, modo declaratio sequatur, quia secūdum eos, aliàs non valeret contractus, ut per eos ibi; Sed quod ualeat etiam persona non nominata pro se, & hæredibus suis, probatur in l. 4. & ibi hoc tenet expresse Franc. de Albergo, de Aretio, C. de contrahen. & commit. stipu. & in promissione facta pro nominando, quod valeat pro recipiente, nulla subsequuta nominatione, tenet Bald. in l. 1. in fine princ. ff. de pact. & in l. cum post, §. gener. ff. de iure dot. in lectura antiqua, & in vēditione tradit Fab. de Monte Sancti Sauini, d. tract. 3. principali q. 12. q. Alex. in cōs. 232. nu. 3. 6. vol. & Dec. cons. 543. nu. 4. de quo per Francisc. Marc. q. 506. 2. parte, Et quod valeat emptio facta pro se, & nominando, tenet ēt Socin. cons. 228. 2. col. vol. 2. ubi tenet, quod confessio nominantis sufficiat, ut ius quęratur nominato, quod intelligendum est, si nominatus sit pręsēs, & acceptet, uel alius eius nomine. Anch. in cons. 126. Ad dubia elicita, & sequitur Socin. cons. 61. nu. 12. 4. uol. Quando autem fit nominatio, debet esse simplex, & non potest alterari, nec possunt nouæ conditiones apponi, ut latè per Dec. d. cons. 543. 1. dubio.

Licèt ista uerba non essent addita, tamen 2 res †censerētur emptę etiam pro hęredibus, quia in dubio quis censetur uelle sibi, & hæredi suo prouidere, l. si pactum, in fine, ff. de probat. & l. si necessarias, §. penul. ff. de pign. actione, sic & omnis stipulatio, tam ad hæredes, quàm contra hæredes transit, l. veteris, C. de contrahen. & commit. stip. fallit in duobus casibus not. per glos. in d. l. si pactū, quando actum est, ne transeat ad hæredes, uel quādo res est talis naturę, quod ad hęredem non transit, ut usufructus, & seruitus personalis. Ista tamen expressio ad cautelam non potest obesse, sed prodesse, quia etiam in casibus, in quibus esset dubium, uel certe non comprehenderētur hæredes, per istam expressionem res ad eos transiret, & comprehenderentur, l. stipulatio ista, §. si quis ita, & §. sequen. ff. de verb. oblig. vbi stipulatio vsusfructus ad hęredem transit: tali tamen casu debet animaduertere notarius, ad intentionem partium, ut talia verba non addat, nisi de earum consensu, & uoluntate, de ista materia etiam aliàs fuit dictum suprà in Clausula, obligationis, verbo, per se, & suos hęredes, & tradunt Moder. in l. hæredem, ff. de reg. iuris.

CLAVSVLA XVIII.

Et Antonio filio Baptistæ de Raynaldis.

SVMMARIA.

1 Filius viuo patre præsumitur in eius potestate.
Filius in potestate patris existens triplex peculium habere potest, castrense, quasi, paganum, quod scinditur in aduentitium, & profectitiū.

Castrensis peculij appellatione quid ueniat.

2 *Peculium quasi castrense quanam persona habere dicantur, & quale sit huiusmodi peculiũ.*

3 *Tabellionum lucrum quasi castrense peculium est.*

4 *Procuratores an habeant quasi castrense peculium.*

5 *Procuratoris officium vilissimum est de quo tamen uide hic.*

Procurator, & patronus causæ an idem sint.

Aduocatus dicitur proprie causæ patronus.

6 *Profectitium peculium quod ex bonis, vel occasione bonorum patris proficiscitur.*

7 *Aduentitium peculium quod filius acquirit ex alia causa quam ex bonis, vel contemplatione patris ex tota industria, uel prospera fortuna.*

Filiusfamilias in castrensi uel quasi habetur pro patre habet enim in illis, & proprietatem, & vsufructum.

Profectitium peculium & quo ad proprietatem, & quo ad usufructum spectat ad patrem.

Aduentitium peculium quo ad proprietatem ad filium, quo ad vsufructum ad patrem pertinet.

8 *Aduentitia bona sint, an profectitia quomodo, & ex quibus coniecturis præsumatur.*

9 *Filius emens de pecunijs patris proprio nomine, uolente & consentiẽte patre, sibi acquirit, quia pater præsumitur sibi donare.*

Filius acquirens nomine proprio de bonis patris, ut quando filius est pauper, & non industriosus, & pater diues, debet communicare fratribus.

Et idem si per tertium nomine filij bona sint empta.

Filius emendo proprio nomine, sibi dominium nanciscitur, sed tamen pretium tenetur restituere.

Filius ex illicito lucro vt ex usuris, vel ludo acquirens, non acquirit patri.

10 *Filio negotianti cum paterna pecunia quæ pars lucri debeatur.*

GLOSSA I.

Quia filij persæpè emunt, & acquirunt bona, & dubitatur ad quem dicta bona pertineant, cum sint in potestate patris, an ad patrẽ ipsorum, uel ad ipsos, & eorum heredes, filius 1 † enim viuo patre præsumitur esse in eius potestate, l. si filius, ff. de probat. & l. si emancipati, ubi not. Doct. C. de colla. tradit Cępol. Cautela 118. Quis in dubio. Cor. cons. 204. col. 3. 3. uol. & latè declarat Alciat. tract. præsump. 2. Regula 2. pręsumptione, & Boer. decis. 197. nu. 2. Propterea pro decisione huius dubij sciendum est, filium in potestate patris existentem, triplicis speciei peculium habere posse, ut Imperator declarat in l. fin. in princ. C. de inoffic. test. scilicet castrense, quasi castrense, & paganum, quod in duas scinditur partes, scilicet profectitium, & aduẽtitium; Et ita hanc diuisionem tradidit etiam glos. in verbo, procedat, in §. 1. Inst. per quas person. nobis acquir. licèt glos. quadruplex esse voluerit ponendo membra pagani pro duabus speciebus, in l. cum oportet, in princ. verbo exceptis, C. de bon. quæ lib. & ibi Bald. eam sequitur, & unumquodque ex ipsis quatuor declarans, quod etiam tenet Abb. in Rubrica de pecul. cleric.

Castrense igitur peculium continet res mobiles, quę eunti in militiam à patre, uel à matre uel alijs, ut propinquis donatæ sũt. Itẽ quæ in castris per occasionem militię quęruntur, in quibus sunt etiam hæreditates eorum, qui non aliàs noti esse potuerunt, nisi per militiæ occasionem, etiam si res immobiles in his erunt, nec non omnia empta ex castrensi peculio, ita ad literam est tex. in l. 1. C. de castrensi pecul. lib. 12. & tradit Aret. in d. §. 1. nu. 2. Instit. per quas person. nob. acquir. & idem probatur in l. castrense, ff. eo. tit. hoc enim castrense peculium solum habent milites quicunque, l. fi. C. de Castr. pec. lib. 12. & toto eo. tit. ff. & C.

Quasi castrense peculium est, quod acquirunt magistri liberalium artium, medici, cle-2 rici, & aduocati, de † publico, ut dicit glos. castrensibus, in l. 1. quã ibi sequuntur Doct. Et idem erit de Salarijs, quod percipiunt aduocati, licèt non de publico, sed à priuatis personis, ex quo successit in locum illius publici, ut per glos. in l. fori, C. de aduoc. diuers. iudicior. & ibi tenent omnes, per illum text. 3 & idem erit in lucro † tabellionum, ut per glos. in verbo, memo rialibus, illud uerbum intelligens in notarijs, in d. l. fin. C. de inoffic. test. Idem tenet Por. in d. §. 1. & idẽ Bald. in d. l. fori, licèt aliud noluerit in d. l. cum oportet, in princ. & idem quod in d. l. fori, uoluit idem Bald. in d. l. fin. & quòd istæ personæ etiam quod non habeant salarium de publico, quasi castrense peculium acquirant, est communis opinio, ut tradit ibi Ias. 1. col. & de notario est decisio Tholos. quæst. 10. vbi prędicta tenet etiam Steph. Aufr. in addit. & prædicta latissimè comprobat Alex. cons. 2. 6. vol. & idem tenet Paul. de Cast. in l. fin. C. 4 qui test. fac. poss. sed in procuratore † dubium est, nam Bald. ubique tenet in locis prædictis, ipsum non habere quasi castrense peculium, cum sit uilissimum officium, quod etiã infami non denegatur, §. fin. Inst. de except. & idem tenet Aret. d. l. fori, & sequitur Alex. in cons. 133. nu. 4. 7. vol. & idem tenet Ias. in Rubr. C. de procurat. in fine. Et quod officiũ procu-

procurationis sit uilissimum, probatur ex l. si 5 quis procurationem, C. de Decur. † li. 10. vbi Bart. & alij, & tenet Bertr. in cons. 313. nu. 4. 3. uol. ultimo impressorum. Idem tradũt Baldus, Alexan. & cęteri, in l. fructus, C. de procur. Felin. in Rubr. de testib. cogend. Dec. & Cagnol. in l. inuitus nemo, ff. de reg. iur. ubi dicunt, propter utilitatem officij, quem non posse cogi officium procuræ assumere, limitando tamen, ut ibi per eos. Est bene verum, quòd Alex. in d. cons. 2. tenet in terminis nostris contractum in procuratore, per text. in d. l. fin. verbo, patronis causarum, & per alia ibi adducta per eum; sed ille textus non uidetur loqui de procuratoribus, sed magis de aduocatis, ut probatur in l. 1. C. de aduoc. diuers. judicior. ubi accipitur patronus causæ pro aduocato, & quod magis patronus causæ interprætetur aduocatus, quàm procurator, ostẽditur ex relatis per Bud. in suis interprætat. in l. minoris, ff. de poẽn. Alciat. in ca. quinto, 2. lib. Parerg. suorum, licèt Bud. loco præallegato velit de proprio uerbi significatu, patronum causæ ab aduocato distare, sed opinio Alex. fortè posset procedere in suo casu, in quo consuluit, scilicet in procuratore ciuitatis habentis particulare Collegium, in quo non admittuntur nisi idonei motibus, & scientia, & qui etiam sunt de Collgio notariorum, & gaudent honoribus, & dignitatibus notariorum, prout per statuta Ferrariẽsia in procuratoribus dispositum est, inhumanum enim esset huiusmodi uiros approbatos iuris peritiores notarijs, non admitti ad huiusmodi priuilegium, ut quòd ex eorum officio quærunt, non sit quasi castrense peculium, & pro tali habeatur, & ità fortè poterit saluari opinio Alex. sibimet contradicentis ut supra.

Profectitium peculium est, quod proficiscitur ex bonis, vel occasione bonorum pa6 tris, d. §. 1. † Inst. per quas person. nob. acquit. & d. l. cum oportet, in princ. vbi Bald. & tradit Ioan. de plat. in d. §. 1.

Aduentitium verò quòd filius acquirit ex alia causa, quàm ex bonis, vel contemplatio7 ne † patris, ex sua industria, vel prospera fortuna, d. §. 1. & d. l. cum oportet, in princ. & tradunt ibi Doct.

Primis duobus casibus, scilicèt in peculio Castrensi, & quasi castrẽsi, filius habetur pro patrefamiliàs, cum bona talia sibi quærãtur quo ad vsumfructum, & proprietatem, d. l. fin. C. de inoffic. test. & d. l. cum oportet, & d. §. 1. & ibi not. tertio verò casu quo ad peculium profectitium quo ad vsumfructum, & proprietatem acquiritur patri. Quarto casu in aduèntitijs acquiruntur bona aduentitia quo ad vsumfructum patri, quo verò ad proprietatem filijs, d. §. 1. & d. l. cum oportet, in princ.

Modo pro solutione dubij antedicti aut cõstat ex quo peculio filius quæsiuerit bona, & tunc stamus certo: quia in incertis nou cer8 tis locus est † coniecturis, l. cõtinuus, §. cum ita, ff. de verbor. oblig. in dubio autem probare debet agens, qui non possidet, iuxta l. ei qui, ff. de probat. tamen probatio fiet per coniecturas, quia inspiciendum est an filius sit industriosus, nel diues, & pater pauper, ut tunc magis pręsumãtur aduẽtitia bona, quàm profectitia, sicut è contrario præsumerentur profectitia, ut per glos. in d. §. 1. & d. l. cum oportet, & ibi communiter Doct. Bal. in Aut. Ex testamento, c. 11. C. de collat. Abb. consi. 36. In Dei nomine, circa primum 1. col. 2. uolu. Aret. cons. 31. Considerata, pen. col. Calca. latè cons. 18. vbi ponit plures coniecturas. Alex. cons. 171. nu. 5. 6. vol. & d. cons. 133. nu. 5. 7. vol. Corn. cons. 174. 182. & 285. in prin. 1. vol. & 540. col. pen. 4. uol. Socin. Cons. 92. col. fin. 1. uol. & consil. 61. 4. uol. & Crauet. cons. 61. nu. 8.

Notandum tamen est, quod quando filius 9 † emit de pecunijs patris nomine suo ꝓprio, volente, & consentiente patre, & res sibi fuerit tradita, acquiritur filio, quia pater censetur donare, l. filiæ cuius, C. famil. ercisc. ubi not. Bar. num. 12. & Alex. nu. 19. in l. quæ dotis, ff. sol. matr. ita tradit. Corn. cons. 235. in primo vol.

Præterea etiam animaduertendum est, qđ quando sumus in casu claro ex coniecturis, quod acquisita nomine filij, sunt acquisita de bonis patris, ut quando filius est pauper, & non industriosus, & pater diues, tunc nihil releuat esse acquisita bona nomine filij, quia sunt communicanda fratribus, ut tradit Corn. dictis Consilijs 174. & 54. secùs ubi apparet contratium, ut per Dec. consil. 670. Et idem erit si dicta bona essent empta per tertium nomine filij, quia nihilo magis filio acquiruntur, ut per Socin. cons. prædicto 61. Bene uerum est, quod filius emendo nomine suo, sibi rei dominium nanciscitur, sed tamẽ tenetur precium tali casu restituere fratribus pro eorum ratis, ut per Paul. de Castro, d. l. cum oportet, in princip. & Socin. d. cons. 61. nu. 8. si tamen ex illicito lucro, ut ex usuris, vel ludo acquireret filius, patri nihil acquireretur, ut per Bald. d. Auth. Ex testamento, d. c. 10. Alex. consil. 77. Circa primum, col. fin. vbi de acquisitis in ludo, 5. uol. & Dec. d. l. illius, col. fin. nu. 12.

Quando autem filius negociatur cum paterna pecunia, quæ pars lucri sibi debeatur,

ponunt

10 ponunt Doct. † in d.l.cum oportet,& in d.l. illud, & tradit Crauet. consi. 165. in princ.& Corn. in pluribus ex prædictis consilijs Abbas d.consil.36. Rom.consi.469. quo ad primum ubi refert quamplures opiniones prout etiam facit in d.l.illud, & tradit etiam Baldus d. c. 10.& in dictis locis communiter cõcludere uidentur Doct. quod in dubio dimidia pars lucri sit filij,& habeatur pro aduenticia reliqua dimidia patris,nisi opera filij sit æstimata preciosior, adeo quòd arbitrio iudicis etiam maiorem partem consequi debeat, quod totum in iudicis residet arbitrio. Dec. consi.ultimo num. 20.& Menoch.de arbitr. iud.li.2.casu,126.& Viui.opinio,136. in prima parte,Commun.opinionum Crot.consi. 222.nume.11.& sequ.Crauet.consi.694. per tot. quod tamen non procederet, quandò nomine patris negotiatũ fuerit, ut per Dec. alios allegantem,d.l.illud,de quo dicetur infra,super verbo pro dicto eius patre.

De Vincentia.

SVMMARIA.

1 *Venditio regulariter cuilibet etiam forensi fieri potest.*

2 *Statutum Ferrariæ, quod non fiat alienatio rerum immobilium in forenses, an sit fauorabile, an odiosum.*

3 *Statutum de non alienando in forenses an extendatur ad mulierem originariam extra territorium nuptam.*

GLOSSA SECVNDA.

1 REgulariter cuilibet † etiam forensi & extero res quælibet vendi potest, l.dudum, C.de contrahend. empt. & trad. Fab.d.3.quæst.sed tamen quandoq; per statutum forenses prohibentur in Ciuitate acquirere,prout est Ferrariæ. Quod quidem statutum licèt uideatur odiosum cum sit contra ius Ciuile, Canoni-

2 cum, & † Diuinum, ut ostendit Barb.consil. 43.col.9.& sequent.lib.primo tamen ex quo est introductum fauore publicæ utilitatis, ut onera Ciuitatis facilius sustineantur per habitatores loci, & collectæ facilius exigãtur, censetur fauorabile,ut per Bo.consi.505. Circa propositum,3.col.& sequuntur Moderni in §.diui,infra allegando,ubi Ripa,num.80. Et propterea ualet & tenet ut post Bar.communiter concludunt Doct.in l.filiusfamilias §.diui,de legat.1.in 3.quæst.& latè hanc materiam prosequitur Barb. in rubr. de rebus Eccles. non alien. ubi ponit 17.limitationes ad illud statutum, & nonnullas addunt Mo-

3 der. maximè Crot. d.§.diui, & ampliat † ibi Crot. nume.87. procedere etiam in muliere originaria nupta extra territorium post Castro, quem allegat, cuius contrarium uoluit Ioan.de Amie.cons.20.nume.2. post Bar.ibi per eum allegatum, & de hoc statuto, quod iuramentũ non ualidet contractum, & quod non debeatur etiam rei æstimatio,plura scribit Rom.quem sequitur Ripa, d.consil.105. & quod illud procedat etiam in præscriptione forensis,tradit Ruin.consi.75.nu.8. 1.uol. & super eo plura scribit consil.203.num.18. 2. uol. & consil. 139. in 5. uolum. quæ cum sint impertinentia ad hanc materiam, missa faciam.

Habitatoris Ferrariæ in dicta contrata.

SVMMARIA.

1 *Habitator et incola est suppositus ciuitati in qua habitat, & tenetur ibi soluere collectas.*

2 *Patris habitatio præsumitur & filij habitatio.*

GLOSSA III.

PEr hęc verba tollitur dubium statuti, de quo dictum est in præce-

1 denti Clausula, nam habitator † sicut incola suppositus est ciuitati, in qua habitat, & tenetur ibi soluere collectas,l.rescripto, §.fin.ff.de mun.& honor.licèt tamen quis non teneretur ratione solius possessionis rei, l.cum neque, C.de incol. libro 11.& notandum est,quod licèt hic dica-

2 tur de patris habitatione,tamen † illamet censetur filij habitatio, Bald.in l.1.§.illud quoque,C.commun.de manumiss.cætera de habitatione dicta supra fuere,in Clausula, Habitator.

Præsenti,ementi, & recipienti, pro dicto eius patre,& suis hæredibus.

SVMMARIA.

1 *Filiusfamilias acquirit quidquid acquirit,patri directè.*

Acquiretur etiam nomine absentis secuta ratihabitione.

2 *Dominium acquiritur ei cuius nomine contractus celebratur.*

3 *Filius si negotiatur patris nomine, totum illud quod acquirit patri acquirit.*

Filius si rem à se emptam describi patiatur ad æstimum patris,sibi praeiudicat.

Frater

4 *Frater si faciat describi in æstimo communi prædium suo nomine emptum tanquam commune cum fratribus, sibi præiudicat.*

5 *Absenti non acquiritur nisi aliquis pro illo recipiat.*

Emens pro se & Titio, sibi tantum non Titio acquirit.

6 *Emens pro illo, vel illis quos nominabit, si nominatio facta fuerit illis absentibus, & nemine pro illis recipiente, illis non acquirit.*

GLOSSA IIII.

1 ACquiritur† patri per filium, quem habet in potestate, Instit. per quas person. nob. acquir. in princ. & §. 1. & d. l. cum oportet, in princip. secundum distinctionem supra positam, & hoc directè secundum Bald. in l. prima, num. 11. C. per quas person. nob. acquir. secùs verò per alterum extraneum, quia directè non sibi quæritur, sed opus est quod extraneus recipiat noīe absentis, & sequatur ratihabitio, ut per Bar. & alios in l. stipulatio ista, §. alteri, de verb. oblig. & per Dec. in l. quæ tutela, §. nec paciscendo, de reg. iur. in fi. & quod non acquiratur directè tradit Aret. in §. cum aūt, Instit. de adopt. nec acquirit actionem directam absenti, sed sibi tantum, ut per Corn. cons. 50. col. 4. 1. uolum. sed quando filius nomine patris emit, tūc proculdubio patri quærit rei dominium, sicut facit procurator emens rem nomine domini, l. si procurator, ff.
2 de acquir. rerum domin. dominium† enim acquiritur ei, cuius nomine contractus celebratur. Dec. consil. 99. in princ. per regulam l. si ego, de negot. gestis. Et si filius negotiatur nomine patris, totum illud quod acquiritur,
3 patri acquiritur, ut† per Paul. & Corn. dicta l. cum oportet, in princip. Calc. d. cons. 18. in princ. & col. 10. Rom. consil. 469. 2. col. Socin. cons. 92. col. antepenult. Ias. & Dec. in l. illud, C. de collat. & Crauet. cons. 165. num. 4. licèt Corn. aliter tenuerit, cons. 285. col. 2. primo uolum. Thob. Non. cons. 92. nume. 3. & seq. immo si filius rem per ipsum emptam fecerit describi ad æstimum patris, sibi præiudicat, quia acquiritur patri. Alex. cons. 133.
4 num. 4. uolum. 7. Et idem est in fratre† faciente describi in æstimo communis prædium suo nomine emptum tamquam commune cum fratribus, tunc omnibus quæritur. Angel. & Ioan. de Plat. in l. rura, C. de omni agro deser. lib. 11. & tradit Alciat. tractat. præsumptio. 3. reg. præsumptione 17. num. 3. De
5 bet† tamen aliquis recipere nomine absentis, nam si dicamus, emo mihi, & Titio, mihi tantum non etiam Titio acquiro, l. fundus ille, de contrahenda empt. secùs verò si dicatur emo recipiendo pro me & Titio. ita Bal-
6 dus, cons. 124. Domina Agatha, 2. uol. sed† si quis emit pro illo, uel illis, quos nominabit, & nominatio facta fuerit eis absentibus, & nemine pro eis recipiente acquiratur illis nominatis, consultus respondit Anchar. quod non, in cons. 127. Ad dubia elicita, & sequitur Socin. allegato Cons. 61. nu. 12. in quarto uolumine.

Et mihi notario infrascripto.

SVMMARIA.

1 *Notarius potest rem emere nomine absentis, vel aliter etiam ex quocumque contractu acquirere.*

2 *Notarius absentem obligare non potest.*

3 *Notarius recipiens nomine absentis acquirit dominium rei, & etiam possessionem.*

4 *Notarius an posset pro absente stipulari olim ambigebatur.*

Hodie vero certum est posse tam de iure, quam de generali consuetudine.

Et hoc approbatur per practicam totius mundi.

5 *Notarius potest acquirere pro nondum natis.*

6 *Notarius stipulari potest impersonaliter pro omnibus & singulis quorum interest, aut interesse posset, vel poterit in futurum.*

7 *Notarius de consuetudine stipulatur etiam præsenti quod est magis superfluum, quam necessarium.*

8 *Notarius an teneatur facere cessionem iuris, & actionis ad hoc vt stipulatio pro absente ab ipso facta ipsi absenti prosit.*

9 *Notario absenti stipulante, lex est qua ipsius ministerio absenti acquirit.*

10 *Notarius acquirit absenti quando est rogatus ut absenti stipuletur.*

11 *Notarius non potest conficere instrumentum de aliquo nisi rogetur à partibus.*

12 *Notarius stipulans, partem omnia rata & grata habituram, censetur absenti actionem quærere.*

13 *Notarius si in eodem instrumento duos fecerit contractus, & vnum tantum stipulatus est, vtrique non quærit, sed ei tantum pro quo est stipulatus.*

14 *Notarius si in fine instrumenti apponeret clausulam, qua omnia suprascripta per me notarium stipulata fuerunt, non acquireret actionem absenti.*

Stipulari pro legere, & publicare.

15 *Notarius sibi non acquirit si is pro quo ipse emit, vel*

vel stipulatus fuit non vult sibi acquiri, & ratio.

Secus tamen in alio pro absente stipulante, vel contrahente quia repudiante absente sibi acquiritur.

GLOSSA V.

1 Notarius potest rem emere nomine absentis, ut Bart. tradit in l. nec ei, §. eorum, †num. 4. ff. de adopt. & latius prosequitur Corn. cons. 50. primo uolum. ferè per totum, & nedum ex contractu uenditionis potest acquirere notarius absenti, sed etiam ex quocumque alio contractu iure gentium inuento, licèt eius potestas sit de iure ciuili, ut per Bald. d. §. eorum, & Bald. in d. l. nec ei, §. satisdatio, num. 7. & in l. non aliter, prima lectura, de adopt. in cons. 200. Verba Cyni, 2. uolum. & Aret. in §. serui, de iure person. & in §. cum autem, 2 de adopt. non tamen †potest obligare absentem, si tamen aliquis vult inniti emptioni eius nomine per nostarium factæ, & sibi acquirere tenetur soluere precium, & agendo ex eo contractu, censetur ipsum approbare, & se obligare ad precium. Bar. d. §. eorũ, Baldus, d. conf. 200. quod in omnibus contractibus ultrò citroque obligatorijs procedere tradit Rube. Alex. conf. 117. nume. 5. Et per 3 †notarium recipientem nomine absentis, acquiretur dominium rei interueniente uera, uel ficta traditione, Bald. loquens in infante, in l. si quis emancipatum. C. de donat. & fuit conclusum in Parlamento Delphinali, ut tradit Guid. Pap. quæstio. 49. & sequitur Dec. in l. quo tutela, §. nec paciscendo, ad finem, de reg. iur. & idem tenet Rube. d. conf. 117. nume. 3. sicuti etiam acquiritur possessio, ut per Socin. conf. 90. nu. 9. 3. uol. Et sicut 4 acquiritur per contractum, ità etiam per †stipulationem notarij actio quæritur vtilis absenti, licèt olim inter antiquos non modica esset controuersia, numquid notarius in extraiudicialibus, & conuentionalibus posset pro absente stipulari, in qua parte negatiuam affirmauit Innoc. in c. dudum, de conuerf. coniug. & nonnulli alij, quos allegant Bartol. & Doctor. in dicto §. eorum, & idem tenuit Angel. in consilio 73. In statuto, in fine & Bartol. videtur cum ea transire, quando instrumentum non est guarentigiatum, & non habet executionem ex forma statuti, in l. possessio, §. etsi possessio, de acquirend. possessione, & Aretin. in dicto §. serui, numero decimotertio, Institut. de iure personar. & quod magis de consuetudine, quàm de iure procedat, dicit Baldus, in l. nec aliter, prima lectura, de adoptio. & in l. prima numero 12. C. per quas person. nob. acquirit. uidetur sequi prædictam opinionem non extante consuetudine, & quod sit de consuetudine, tenet etiam idem Bald. in consilio 146. Præmissis verbis, numero octauo, uolumine secundo, nam hodie tam de iure, quam de generali consuetudine quod notarius possit pro absente stipulari, & recipere etiam in conuentionalibus, & extraiudicialibus, expeditum est, ut tenet Bartolus, in dicto §. eorum, & in dicta l. secunda, ff. rem pupilli saluã fore, Baldus, dicto §. satisdatio, & in consilio 200. Prę dicto in secũdo, & in consilio 238. Licèt sint diuersę opiniones, quinto, volum. Andr. de Isern. in §. item sacramenta, col. quinta, de pace iur. firm. Oldr. cõsilio trigesimo, Factum tale est, & dicit Baldus, in l. Caius, de usurp. quod hęc opinio approbatur per practicam totius mundi, & hanc esse hodie communem opinionem dicit Abbas dicto capitulo dudum, & in procem. Gregor. numero uigesimosecundo. Quam etiam sequuntur communiter Doctor. in l. stipulatio ista, §. si stipuler, de verborum obligatione, ubi dicit Ias. quod est communis opinio, & communis obseruantia. Eam etiam tenet Aretinus, in dicto §. cum autem, numero quinto, Card. consilio 83. Reuerendissimus in Christo pater, numero quinto. Aretinus, consilio 40. Diligenter, secũda columna, Roman. consilio 513. In casu propositæ, Alexander consilio 63. numero 31. in sexto, & 53. numero quarto, in septimo uolum. Socin. consilio 125. Visa, in fine, & dicto cõsilio 90. numero nono, Corne. dicto consilio 50. in princ. & consilio 129. columna secunda, in secundo 139. in fine. in tertio, & consilio 20. secunda columna, in quarto uolum. & ità fuisse decisum in Neapolitano Consilio testatur Afflict. decisione 135. ad finem. & idem tenet decisione 393. numero octauo, Ioan. de Amic. consilio 126. numero quinto, Bert. consilio 99. numero tertio, prima parte, priorum. 279. ad finẽ tertia parte priorum, & consilio 156. numero quinto, in primo uolum. posteriorum, ubi dicit, quod est communis, & consuetudine approbata. Decius, consilio 407. nume. 14. & latè consilio 607. numero nono, et sequenti. Rubeus dicto consilio 117. et consilio 91. in fine. Galiau. in Rubrica de uerborum obligatione, colum. 42. Ruin. consilio 119. numero 7. consilio 126. numero 9. et 172. numero 15. in primo uolum. et consilio 41. numero quinto, et consilio 47. numero secundo, et sequent. quinto uolum. Guido Papæ, d. quęst. 49. Parisius, consilio 78. numero 49. et consilio 82. numero secundo, primo uolum. et consilio

silio 690. numero 135. & 88. numero 90. & sequent. 3. volum. & Alciat. in repet. capituli cum contingat, numero 231. & sequen. de iureiur. & Andr. ab Exea, in libro seu tracta. de part. numero 179. & pluribus sequent. numero ... & nedum pro absentibus notarius
5 stipulari, & acquirere potest, sed † etiam pro nondum natis, ut tradit Guido Papæ consilio 60. numero 9. & Boer. decisione 175. nu-
6 mero quinto. Et ita † etiam stipulari potest impersonaliter pro omnibus & singulis, quorum interest, aut interesse posset, uel poterit in futurum. Bartolus, & Paul. de Cast. dicta l. secunda, ff. rem pupilli sal. fore. Paul. dicto §. si stipuler, quem legit cum §. alteri, penult. col. Card. dicto consilio 83. numero 5. Corne. dicto consilio 139. in fine, in tertio. Dec. dicto consilio 407. numero 14. Ruin. dicto consilio 126. numero nono, & Paris. dicto consilio 82. numero secundo, primo uolum. & dicit Ioan. de Amic. in dicto consilio 126. numero tertio, quod notarij in quolibet contractu de consuetudine omnium generali, inserunt, et stipulantur illam Clausulam generalem, uidelicet, unde ad futuram rei memoriam, & ad cautelam prædictarum partium, & omnium aliorum, quorum interest, & interesse poterit, factum est hoc præsens instrumentum, &c. quam Clausulam, non memini me vidisse appositam in aliquo instrumento, licèt utilissimum fore etiam apponi non dubitauerim, fortius dicit Abbas in dicto proœm. Gregor. numero uigesimo-
7 secundo, quod † de consuetudine etiam præsenti notarius stipulatur, quod quidem magis superfluum, quàm necessarium esse arbitror, et ex ista stipulatione notarij quæritur ius, & actio, pro quo est stipulatus sine ali-
8 qua cessione † facienda per notarium, quod in priuata persona secùs est. Bartolus, dicta l. secunda, ff. rem pupilli salu. fore, ubi tamen consulit, quod fiat cessio, si haberi potest notarius, et idem quando est instrumentum guarentigiatum, quod non requiratur cessio, tenet idem Bartolus, dicta l. possessio, §. et si possessio, et sequitur Roman. in consilio 72. In causa nobilis, in principio, sed qđ quando abest notarius, non fit opus cessione, tenet Baldus, dicto consilio 238. in quinto uolum. sed quod indistinctè nullo casu opus sit cessione, tenet idem Baldus, in dicto §. satisdatio, numero quinto, et in l. prima in fine, ff. de his qui sunt sui, uel alien. iur. et in l. prima, §. exigere, ff. de magistratibus conuenien. et in l. exequutorem, num. 16. quinta colum. C. de execut. rei iudic. et hæc opinio et uerior et communior est, quicquid tenuerit Angel. dicto consilio 73. in fine, quam etiam ultra Bald. in locis prædictis tenet Aretinus, in dicto §. cum autem, nume. 7. et plerique ex supra allegatis Doctor. maximè Socin. dicto consilio 125. in fi. Corn. dicto consilio 50. col. 4. Dec. dicto consilio 407. numero 14. Ruin. dicto consilio 119. & Rube. dicto consilio 117. nume. 4. & Andr. ab Exea, dicto tractatu, numero 185. Cagnol. in l. si librarius, numero 64. ff. de reg. iur. Nam quan
9 do † notarius stipulatur, est lex, quæ eius ministerio acquirit absenti, vt tradit glos. & Baldus, in dicta l. prima, in fin. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iur. & Rube. dicto consilio numero 3. & numero 7. & notandum est, prædicta procedere, quando notarius à partibus
10 † rogatur, ut stipuletur pro absente, quia aliàs non acquireret absenti, ut tradit Iason, in dicto §. si stipuler, columna sexta, & sequitur Marsil. Sing. 663. Notarius, per not. per Angel. dicto consilio 173. & per nonnulla iura ad hoc per eos allegata, quæ non loquuntur, nec dicunt hæc, ad quæ allegantur: dictum tamen eorum est verum in se, quia notarius
11 † non potest conficere instrumentum de aliquo, nisi rogetur à partibus, vel vna ipsarum, vt Deo fauente dicetur infrà in fine Tractatus, super subscriptione notarij. Et scien-
12 dum est etiam, quod sufficit † notarium stipulari, partem omnia rata & grata habituram, quia tunc censetur absenti actionem quærere, vt tradit Parisius, dicto Consilio 88. numero 91. & sequent. in tertio, sed si in eodem instrumento fierēt duo contractus, ut
13 duæ donationes, & notarius † tantum vnam stipularetur, non quæreret vtrique sed tantum ei, pro quo stipulatus est, vt per Corne. dicto consilio 129. tertia colum. in secundo, & declarat Parisius, dicto numero 91. sed
14 si in fine instrumenti notarius † apponeret Clausulam, Quæ omnia suprascripta per me notarium vulgariter stipulata fuerunt, non acquireretur actio absenti, ut fuit conclusum in Consilio Neapolitano secundum Capic. decisione 73. in fine, & rectè, quia illa verba non sonant quod notarius stipulatus fuerit pro aliquo, seu receperit, accipiēdo verbum, stipulatus, pro stipulatione, quæ fit, interrogatione præcedente, & responsione subsequente, ut l. prima ff. de verborum obligatione, & Institut. eodem, in princip. sed quod notarius tantum stipulatus fuerit, idest legerit, & publicauerit instrumentum, quod ostendit illud verbum, vulgariter, & sic potest dici non interuenisse stipulationem, secùs autem si apponeretur Clausula, quam de scribi Ioan. de Amic. dicto consilio 126. de qua suprà dictum est.
15 Sed ponamus, quod is † pro quo notarius

emit,

emit, vel stipulatus fuit, non vult sibi acquiri, numquid acquiratur notario? & dictum est quod non, ex quo deficit consensus partium, qui fuit, ut illi absenti, non notario quæreretur, & quia cum sit nudus minister nihil debet penes eum remanere. Ita Bartol. dicto §.eorum, numero quinto, & Baldus, dicto §.satisdatio, numero octauo, & in dicta l. prima, §.exigere, & in l.si absentis, secunda, columna, C.si cert. petat. & in dicto consilio 200. numero quarto, Aretinus, dicto §.serui autem, & dicto §.cum autem, & Corn. dicto consilio 50. quarta columna, secus tamen est in alio stipulante & contrahente nomine absentis, quia repudiante absente, sibi acquiritur, dicta l.si absentis, ubi Bart. & alij, quod intelligitur cum omnibus suis qualitatibus & conditionibus. Bartolus, Baldus, & Castr. in l.fundum, ff.de action.emption. & Alex. in consilio 24. Ponderatis, secunda columna 5. volumine.

Vt publicæ personæ.

S V M M A R I A.

1 *Notarius persona publica, & seruus publicus dicitur à seruiendo quia publicè seruit, & publicum exercet officium.*

Notarius potest cogi exercere officium suum.

Notarius an dicatur exercere vtile officium.

2 *Notarius stipulans pro absente debet dicere promisit mihi tamquam publica persona.*

Licet etiam si id non dixerit subintelligatur.

GLOSSA VI.

1 PVblica persona dicitur notarius, vt est text. iuncta glos. in dicto §. cum autem, Institut. de adoptione, aliàs autem notarius dicitur seruus publicus, ut in l.non aliter, ff.de adoption. & in l.secunda, C.eodem, in l.secunda, ff.rem pupil. salu. fore, in c. quamquam, de Vsur. in sexto, & in alijs locis, & dicitur à seruiendo, vt tradit glos. in dicto §.serui autem, Institut. de iure personar. & quia publicè seruit, vt per glos. in dicto §.cum autem, & in dicta l.secunda, & Bartolus, in dicto §.eorum, & in l.prima, C.de tabul.lib.decimo, numero octauo, vel quia publicum officium exercet, ut dicit gl. in dicto capitulo, quamquam, & potest cogi illud exercere, vt per Baldum, in Rubrica, C.de fide instrument. secunda columna, & per Paul. de Cast. in dicta l.secunda, ff.rem rat. haberi. & idem tradit Decius, allegans alios, in l.inuitus nemo, de regulis iuris. Angel. autem in consilio 283. Præmitto ad euidentiam, in princip. mauult notarium seruum publicum ideo appellari, quia vile habet officium, & publicè seruire tenetur, & cogi potest, quod non admitterem, repugnantibus supra adductis decisionibus, nam nec potest dici vile officium, ex quo potest illud cogi exercere, quia idem eadem ratione in officio aduocati, & Consiliatoris concludendum necessario esset, si quidem ipsi publicè officium aduocandi, & consulendi exercere de iure cogi possunt, ut not. Doctor. in l. inuitus, C. de procur. & per Decium, & alios, in dicta l. inuitus nemo, de regulis iuris, & tamen non est vile officium, ut supra aliàs tactum fuit. Et quando 2 notarius stipulatur pro absente, debet notarius dicere, promisit mihi tanquam publicæ personę, ex quo tanquam priuata persona stipulari non potest, ut dicit Baldus, dicto §.satisdatio, numero quinto, sed si tamen dicta verba non sint apposita, & notarius stipuletur, censetur stipulari tanquam publica persona, vt per Bartolum, in dicta l.secunda, ff. rem pupil.salu.fore, & Baldus, dicto numero quinto, Aretinus, dicto §.cum autem, numero sexto, & Capic. dicta decisione 73. numero quarto.

Præsenti, ementi, & recipienti pro prædicto Baptista, & suis hęredibus.

S V M M A R I A.

1 *Notarius stipulans pro absente, concipere ac formare debet stipulationem in persona propria, & recipere pro alio.*

Emere pro illo, vel emere illius nomine, paria sunt.

2 *Absenti numquid acquiratur ius ex stipulatione notarij sine ratificatione ipsius absentis, sunt varia opiniones.*

Crebrior tamen, & verior opinio est ratificationem esse necessariam.

3 *Ratificatio non potest fieri per hæredes eius pro quo fuit facta acceptatio.*

Etiam si fuisset facta stipulatio nomine hæredum.

Vide tamen hic aliquos dissentientes, & distinguentes.

4 *Creditor potest agere aduersus debitorem virtute confessionis ipsius debitoris descripta in instrumento, licèt notarius dixerit dumtaxat promisit, sed non expressit cui promiserit neque ipse notarius stipulatus est nomine alicuius.*

5 *Promisit, verbum, importat stipulationem, & facit præsumi partes fuisse præsentes.*

Quod procedit etiam in scriptura priuata.

Promisit,

Promisit, uerbum, appositum in instrumento refertur ad notarium ut ipsi intelligatur facta promissio.

6 *Absenti acquiritur per contractum iuramento vallatum licet nulla addita sit stipulatio, vel addita quidem, sed inutilis.*

7 *Confessio iurata absente parte facta probat.*

8 *Donatio iurata non acceptata non valet nec ius tribuit hæredi ad acceptandum.*

9 *Venditio esse non potest sine re, qua venditur.*

10 *Venditio omnium regulariter est permissa.*

GLOSSA VII.

1 DEbet notarius stipulans pro absente, cōcipere, & formare stipulationem in persona propria, & recipere pro alio, nec enim posset directè, seu uerbis directis stipulari absenti, scribēdo, promisit, seu uendidit tali absenti, sed debet dicere mihi notario pro tali recipienti, uel stipulanti, ut tradit Bart. in d. §. eorum, in princ. & nu. 3. & in d. l. 2. ff. rem pupil. sal. fore, & Bald. in d. l. 1. col. pen. nu. 12. C. per quas person. nob. acquir. & in consil. prædicto 200. nu. 3. & melius quàm alibi in c. 1. ad fin. de fide instr. licèt idem Bald. contrarium uoluerit, in d. §. satisdatio, nu. 3. hoc etiam tenet Aret. d. §. serui autem, & d. §. cū autem, nu. 5. de adopt. Ias. in d. §. si stipuler, 7. col. & Capic. d. decisione 73. nu. 2. & Dec. d. §. nec paciscendo, & notandum est, quod tantum importat dicere ementi pro alio, quantum ementi nomine illius, ut tradit Cor. in d. consi. 50. 6. col. ad finem.

Sed non modica uidetur difficultas, num quid per stipulationem notarij acquiratur ius absenti sine ratificatione ipsius absentis?

2 In quo art. † Doctor. non benè conueniunt, sed inter se controuertunt, & pleriq; sibimet inconstantes fuere: nam quod absq; ulla ratificatione sequente acquiratur dominium stipulatione notarij, tenet Guid. Pap. dicta quæst. 49. & Socin. d. consi. 90. num. 9. ubi loquitur in acquisitione possessionis. Corn. d. consil. 50. col. 7. & d. consi. 2. 2. col. in 4. Bertrand. d. consi. 156. nu. 5. 1. uol. posteriorum, & Paris. d. consi. 69. nu. 135. in 3. uol. Ripa 3. lib. Respons. 111. nu. 7. Rube. d. consi. 117. nu. 5. Vbi tamen declarat non procedere in contractu vltrò citroq; obligatorio, quia opus est ratificatione, ad hoc ut quis sibi alteram partem obliget, iuxta ea quæ tradit Bar. in d. §. eorum, & supra dictum fuit, & hanc partem pluribus rationibus cōprobat Rui. in pluribus consilijs supra allegatis 13. 119. num. 7. 8. 126. nu. 10. & 172. nu. 15. 1. vol. & 41. nu. 5. & 47. nu. 2. 5. vol. Dicit tamen in d. consi. 172. num. 16. & 47. nu. 4. quod acquiritur absenti reuocabiliter, non irreuocabiliter, quia potest nolle sibi acquiri, & recusare acquisitionem: sicut potest legatarius cui est acquisitum legatum, vt per eum ibi. & pro ista parte facit decisio Baldi in l. cum a socero, ante finem C. de iure dot. quod quando notarius stipulatus est, uel recepit donationem pro absente ei acquiriturius, quia non potest donator pęnitere. & hoc etiam tenēt Aret. Alexan. Socin. & Ias. in l. qui Romę, §. Flauius, ff. de verbor. oblig. Aret. consi. 74. Diligenter, & maturè. 3. dubitatione. Dec. consi. 58. 239. nu. 5. 293. 2. col. & 607. nu. 12. Ripa, lib. 3. respons. c. 11. nu. 8. Cagnol. latè in regula id quod nostrum, nu. 15. de reg. iur. Andr. ab Exea, d. lib. de pact. nu. 177. & sequent. & Crauet. consi. 19. nu. 11.

Contraria tamē opinio tam uerior, quàm crebrior videtur, & secundum eam bis scripsi in duabus causis non modici momenti: hanc enim tenent Alber. & alij antiqui per eum allegati, in d. l. non re, 1. col. de adopt. et Bald. in d. §. satisdatio, 6. quęst. loquens in pace recepta per notarium nomine absentis, quæ debet infrà tempus præfixum ratificari. Et hanc etiam tenet Paul. de Cast. in consil. 195. Visis his, 2. parte, nouissimorum, vbi loquitur in donatione recepta per notariū nomine absentis, & ipsum Paul. sequitur Dec. vbiq; , & maximè consi. 226. nu. 7. & 8. 247. nu. 5. 464. nu. 3. & 661. nu. 11. in d. l. contractus, nu. 16. & in d. §. nec paciscendo, in fine, ubi etiam idem tenet Cagnol. idem tenet Dec. in l. certi condictio, §. si nummos, 2. col. & in l. 1. nu. 22. C. de pact. hāc etiam opinionem tenet Bertr. sibi contrarius, in d. consil. 79. nu. 7. 2. vol. nouissimorum, & consi. 116. nu. 15. 2. part. priorum, & uidetur sequi in d. consil. 279. ad fin. 3. parte, 1. impressorum. Hanc eādem opin. quod non acquiratur possessio sine ratificatione etiam quod notarius recipiat constitutum nomine absentis, tenet Alex. l. quod meo, ff. de acquir. poss. licèt non loquatur quando notarius est stipulatus, & Socin. in l. 1. §. si iusserim, 2. col. eod. tit. & Dec. d. l. contractus, nu. 14. & d. consi. 226. nu. 5. idem tenet Curt. iun. consil. 52. nu. 13. 55. nu. 9. Et consi. 120. nu. 3. & 4. idem tenet Paris. latè examinans, in consil. 77. nu. 28. & sequent. & consi. 78. nu. 28. & sequent. 1. volumine.

Et licèt uideatur uoluisse sequi aliam opinionem in consil. supra allegato 69. nu. 135. tamen non eam firmauit, sed dixit se aliàs super hoc consuluisse de ueritate illius opinionis, & sic non videtur contrarium. & hanc etiā tenet Rube. sibi contrarius, in cons. 132.

ad finem,

ad finem. Hanc etiam opinionem tenet Alciat. latè discutiens, in c.cum contingat,nu. 231. & sequēt. de iureiur.& Andr.ab Exea. d.lib.de pact.num.188.& sequent.& Gal.in Rubr.de verb.oblig.nu.84.& Cagnol.d.l.si librarius, nu.64. vbi dicit quod est communis opinio quam totus mūdus obseruat, vbi alios allegat, & latius in l.fin. nu.273.C.de pact. quod admittit Gozard. consi.14.nu.8.

Est bene verum, quod censetur acquisitū ius absenti, ex stipulatione notarij, ad hoc vt donatio, seu stipulatio, vel alius contractus non possit reuocari per donantem, promittentem, seu contrahentem, & ad hoc vt absens possit acceptare, & ita loquuntur Bald. d.l.cum à socero, & alij supra in contrarium allegati, & idem tradit Rube. consi.91.in fi. & hoc animaduertit Paul. de Cast.d. consil. 195. nu.3. & Dec.d.consi.226. in fi.Paris.d. consi.77.nu.31.& Andr.ab Exea, loco prædicto nu.210.Gal.in Rubrica de verb.oblig. nu.84.Et propterea infertur, quod si ratificatio non sequatur, & interim res transeat in dominium alterius etiam hæredis contrahentis, stipulatio notarij nihil prodest, quia ratificatio fieri non potest re non integra, ut per Paul.de Cast.d.consi.nu.3. Dec.d.l.con tractus,& d.consi.226. nu.7. Paris.d.consil. 77.nu.31.37.& 38.& cōsi.78.nu.50.& Gal. d.Rubrica nu.84. Et in tātum hoc procedit, quod etiam ratificatio non potest fieri per heredes eius, pro quo fuit facta acceptatio, vel 3 †stipulatio, vt latè prosequitur Alciat.in d.c. cum contingat, nu.237. & sequent.& in l.2. §.ex his,1.col.de verb.oblig.& Cagn.l.hæredem,nu.24.de reg.iur.quod procedit, etiā si fuisset facta stipulatio nomine hæredum, vt per Alciat.d.c.cum contingat, nu.239.licèt hoc vltimo casu aliter voluerit Cagnolus nihil allegans,d.nu.24. de quo videndus est Didac. Hispan.in Rubr.ext.de testam.3. parte,nu.13. & dicentur etiam aliqua infra, & Cæphal. consi.33.vbi aliter tenet Alciat. consil.98. num.6. & seqq. lib.8. Socin. iun. consi.118.nu.12.2.vol. & Iul.Clar.in §.donatio, quæst.13.versi.tertius est casus, & videnda est decis.33. Pedamont.distinguentis quomodo autem debeat fieri ratificatio, & an sufficiat sola scientia,& plura ad hanc materiam facientia posui supra in Clausula, Rati, super verbo ratificabit,& sequenti.

Sed pone, prout nunc habeo in facto, quòd in Instrumēto notarius scripsit confessionem debitoris alicuius quantitatis, fru4 †mēti, habitæ titulo emptionis à Titio pro tali precio, quod precium promisit soluere, intra tale temporis spatium, nec adijcitur cui, nec notarius stipulatur pro creditore, nec ēt apparet creditorem fuisse præsentem, an creditor vigore huius Instrumēti agere potuit? 5 tene quod sic, quia verbū, †promisit, importat stipulationem interuenisse, §. si ita scriptū, Instit. de inur.stipulatione, & not.Doct. in l.sciendum, ff.de uerb.oblig. & facit præsumi partes fuisse præsentes, ut tradit Paul. d.l.sciendum, in princ.& in l.1.ad finē, C.de vsur.& tradit Barr. & alij communiter, in l. Titia §.pen. de verb. oblig. ubi Paul.not.loquitur, mandans memoria commendari, ad lucrum cōsequendum. Et hoc procedit etiā in scriptura priuata, secundum eū, post Ang. ibi, Et posito, quod cōstaret creditorem fuisse absentem, tamen adhuc teneo ualere promissionem: quia illud verbum promisit, impersonaliter scriptum, refertur in dubio ad notarium præsentem, licèt verba executiua sint relata ad personam tertij, vt magis actus valeat quam pereat, l.si seruus cōmunis Mæuij, §.1.de stipul.seru.& hoc tenent magis cōmuniter Doct. in d.§.si stipuler, in tertio modo concipiendæ stipulationis, & in l.si ita stipulatus, §.Chrysogonus, eod.tit. & quod qñ in Instrumento verbum promisit est appositum, censeatur facta promissio notario, tradir Salic.in Auth. Si quando, col.2.C.de cōstit. pecun. dicens ita determinatum fuisse; Et quia quando pars abest, notarij communiter solēt apponere stipulationē per eos factam nomine absentis, & propterea habetur pro apposita, ex quo notarius censetur rogatus vt clausulas apponat consuetas, vt dictū fuit supra, in Clausula, Rati, in verbo, Clausulis. & in terminis tradit Io.de Amie.d.cōs. 126.nu.4.vt supra dictum fuit, cuius dictum procedere potest respectu stipulationis faciendæ pro absente, quia hoc casu admitterem eius decisionē, secùs verò respectu omnium, et singulorum aliorum, &c.cum illam Clausulam non consueuerint notarij apponere in omnibus regionibus. Sed si iuramen 6 tum †sit additum in contractu, prout in casu meo contigit, & tunc etiam nulla addita stipulatione, uel addita inutili, quæritur ius absenti, ut per Alex. Ias. & alios, in d.l.stipulatio ista, §. alteri, & per Canon. in procem. Gregor. ubi Felin. nu.24. Nam & confessio 7 †absente parte facta, si Iuramento sulcita sit, probat, ut per eundem Felin. plures allegantem, in c.si cautio, n.25.de fide instr. Et quod iuramentum acquirat absenti actionem, tradit etiā Afflict.decisione supra allegata 135. nu.5. & tradunt etiam pleriq; ex supra allegatis in quæst.illa, an notarius absenti stipulari possit. Quod est declarandum non procedere in contractu acquisitionem comprehendente, secundū Alciat. post alios, in d.c.cum

contin-

contingat, numero 229. & latius numero 241. vbi ostendit † donationem iuratam non acceptatam non valere, nec ius tribuere hæredi ad acceptandum, idem Paris. dicto consilio 77. ad fin. & Cagnol. in dicta l. fin. numero 273. vbi est uidendum, & latius cogitandum & Senat. Pedemont. decisione 33. Hic uenit tractandum de alio substantiali uenditionis, scilicèt, de re quæ uenditur, sine qua † uenditio esse non potest, l. nec emptio, ff. de contrahend. empt. & tradit Ferrar. in sua practica in forma libelli, in causa uendit. in glos. Petiam unam uineæ. Et sciendum est, quod regulariter † omnium rerum emptio, & venditio permissa censetur, nisi natura, gentium ius, uel mores Ciuitatis à commercio nostro exuerunt, l. in emptione, §. omnium, ff. de contrahend. empt. & tradit Fab. de monte tractat. prædicto, quæstion. 4. in principio in qua quæstio. tractat plenè de rebus quampluribus, quæ uendi uel allonari nequeunt, de quarum aliquibus infrà in progressu dicetur, in reliquis sufficiet remissio ad eum, & de hoc etiam aliqua diximus suprà in præludijs in secunda quęst.

CLAVSVLA XIX.

Vnam.

SVMMARIA.

1 *Vnum non est numerus sed principium numeri.*
Idem ius est de principio numeri quod & de ipso numero.

GLOSSA I.

1 Vnum non est numerus, sed principium numeri, ut dicit glos. in l. si quis ante, in † verbo, solum, de acquiren. possess. & Bald. in l. prima, secunda colum. C. de condit. inser. tamen idem ius est de principio numeri, quod est de ipso numero, argu. l. non ideo minus, & ibi Cin. C. de hęred. instit. & tradit Bart. d. l. si quis ante, nume. 2.

Ipsorum omnium venditorum pro indiuiso inter eos.

SVMMARIA.

1. *Genitiuus importat proprie dominium.*
Quandoque tamen importat etiam possessionem.
Quandoque alia, vt hic.
Res alicuius dici potest diuersis respectibus.
2 *Vendens non præsumitur dominus rei venditæ. Declara vt hic.*
3 *Venditio de re aliena facta valet. Intelligendo tamen secundum declarationes hic allatas.*
4 *Emptor scienter emens rem alienam si euincatur non habet regressum de euictione etiam ad restitutionem precij, nisi expressè euictionem deberi stipulatus fuerit.*
5 *Emens scienter rem restitutioni subiectam precium non perdit.*
6 *Vendens rem alienam scienti an teneatur etiam ad rem tradendam si non potest commodè tradere, vide hic remissiuè.*
7 *Venditio rei alienæ confirmatur si domino venditor succedat, uel aliàs ad ipsum dominium perueniat.*
Et idem si dominus venditori succedat.
8 *Res aliena vendi quidem potest, obligari autem non potest.*
9 *Emptio rei suæ non ualet.*
Meum quod est amplius fieri meum nequit.

GLOSSA II.

1 Genitiuus importat propriè dominium, l. 2. §. in locum, ff. de relig. & sumpt. fun. & l. † seruum Titij, ff. mandati, licèt quandoque importet possessionem tantum. Bart. in Rubrica, C. de nouo Cod. compon. in l. prima, §. potestatis, ff. de pecul. & in Rubrica de noui operis nunc. vbi Moder. dilatantes fimbrias, ostendunt plura alia importare, & plures alios significatus habere casum genitiui, nam & etiam vna res dicitur quandoque vnius ratione culturæ, & curæ, ut de rustico appellante agrum suum, tradit glos. in verbo, non quia Papirius, in l. 2. in principio, ff. de origine iuris. Barto. in l. Quintus, §. argento, ff. de auro, & argento leg. Per ista tamen uerba non præsumitur uenditor dominus rei venditę, nam nullus uendens rem, 2 præsumitur dominus rei, vt † tradit Bald. per illum text. in l. fin. C. de asser. tollend. immò debet probare rem suam esse, l. prima, verbo docere, ubi Bald. & alij, C. de bon. matern. Possunt bene operari, ut dicti venditores censeantur vendere suo nomine proprio, non alieno, nam si quis in instrumento describi fecerit se Titij rem vendere, non suo nomine, sed Titij venditionem fecisse dicetur, l. in familiæ, C. famil. hercis. l. ab uno, C. de neg. gest. & ibi Bartol. & idem Bartol. & Bald. in l. mater, ad finem, C. de rei uendic. Alexand. in l. prima, §. nunciatio, numero 17. in fine, ff. de noui oper. nunciat. Dec. in consilio 281. numero 2. Paris. consil. 107. num. 14. in 3. vol. & Alciat. tract. præsumpt.

2.regula Præsumptione 24.numero 8.& ibi in addit.si non fecerit describi rem suam uendens nomine suo uendidisse censetur, argu. à contrario sensu iurium prædictorum, & probatur in l.& magis,ff.de solut.cum alijs, quæ supra adducta fuere in Clausula, Agentes,tam suis proprijs nominibus,&c.per quę potest dici istam Clausulam quo ad hoc magis esse superfluam, quàm necessariam, quæ tamen Clausula uidetur, quod inter partes faciat probationem,ut uidetur velle Baldus, & ibi Alexand. in addit. in l. ad probationem,numero 7.C.locati,respectu procuratoris vendentis, ut suprà non potest procedere, sed ista uerba debent referri ad principalem,cuius nomine uendit,licet proprie, & uere principalis non uendat, ut supra dictum fuit in Clausula, procuratoris uero, & Marcus,prima columna, nam verba in proprietate quando concurrit uoluntas contrahentis, si non possunt operari in sensu proprio,ut actus sustineatur, ut per Alciat. alios allegantem, in tractat. præsumptionũ tertia regula, præsumpt. 34.numero 7. & sequent. Possent etiam operari dicta uerba, ut præsumatur bona fides ementis, quæ in hoc consistit, ut credat uendentem esse dominum, l. bonæ fidei emptor, ff. de verborum significatione, l.secunda in principio, ff. pro emptore, & l. 3. ff. pro solut. Bartol. dicta l.secunda,§.si sub conditione,numero tertio,& credulitas emptoris habet iustam causam, ex quo uenditor fatetur rem suam esse, standum enim est assertioni tradentis.Guid.Pap. quæstio. 24. etiam si dicat rem esse alienam quo ad causandum bonam, uel malam fidem, ut per Afflict. decisione Neapol. 379. numero 7. & sequent. Quando autem præsumatur bona fides, suo loco dicetur, non censetur tamen emens confiteri rem esse uenditoris, secundum Bertrand. consilio 55. in principio tertio uolumine posteriorum, & late ponit Neguſ.in tractat.de pignor.2.par. 3.membro,nu.63.& 64.& in 3. par.8.partis num.90.& Afflict.decis.14.num.8.& Alex. in pluribus cõsilijs allegatis per Crauet.consilio 157. numero 5. quod non uidetur procedere stante hac Clausula, quę inter partes inducit probationem, ut aliàs dictum fuit suprà,maximè in Clausula Cives, secunda, & in Clausula, Habitatores. Et notandum est, 3 † venditionem de re aliena factam ualere, l. rem alienam, ff. de contrahen. empt. Alex. consilio 157.nume. 9.lib.6.licèt non noceat domino, quando rei suę habeat uenditionem, l. prima, & l. nemo, C.de rebus alien. non alien. Ioan. de Amic. consilio 112. nume. 1. Fab.dicta tract.quęst.4.4.quęst.principalis, quod procedit, si emptor ignoret rem esse alienam, ut per Doctor. in locis prædictis,sed si scienter emptor rem alienam emerit, ualet quidem emptio, si res immobilis est,ut tenet glos.Bart.& Bald.ac Fulgos. in l. si in emptione, §.item si emptor, ff. de contrahenda empt. Bart. & Paul.de Castro, in l.si is qui pro emptore, §.fin.ff.de usucap.& hęc opinio.communior est,ut tenet Afflict.decisione Neapol. 369.nu.2.& 3.vbi ponit modos quamplures agendi per dominum aduersus emptorem, licèt contrariam partem tenuerit Fab.dicta 4.quæstio. Est benè uerum, 4 † quod si euincatur res ab emptore scienter emente, quod non habet regressum de euictione etiam ad restitutionem precij contra uenditorem, nisi fuisset stipulatus euictionem debere, l.si fundum,ubi not. Bartol. & Bald.C.de euict. Paul. de Castro d.l.si is qui pro emptore, §. fin.& Fab. dicta 4. quæstio. Corn.consilio 170.colum.pen.4.volum. de quo tamen etiam dicetur in Clausula, euictionis,secùs est, si quis emat † rem restitutio5 ni subiectam etiam scienter, quia precium non perdit, l.fin.§.emptor, ubi Ias. C. com. de legat.fortius uoluit Alex.consilio 66. Super eo,quod quæritur 4. uolumine uendentem 6 † rem alienam scienti, non teneri etiam ad rem tradendam,si non potest commodè tradere,quod an sit uerum, reseruo tractandum in Clausula,traditionis rei,si tamen domino 7 †succedat uenditor,uel ad ipsum dominium perueniat,confirmatur uenditio,l.si à Titio, ff.de rei uendic.l.cum à matre,C.de rei uendic. & l.cum uir, & ibi not. Bartol. & cæteri,ff.de vsucap. Et idem,è contra quando dominus succedit uenditori, l. prima in principio, ff.de except. rei uend. & latissimè tractat & decidit Boer. decisione 23. numero 8 17.& sequent. Sed licèt † res aliena uendi possit, tamen obligari minimè potest, l. prima §.primo, ff. de pign. vbi glos. & Bartol. & not. in l. rem alienam, ff. de pignor. act. & tradit Neguſ. tract. de pign. secunda parte, 3.membro,numero 52.& ibi nume. 58. post glos.in dicta l.rem alienam,ff.de contrahen. empt.ponit rationem differentiæ,quam non prosequor.

Sed numquid ualeat emptio rei suæ? text. est quod non, in l. suæ rei,ff.de contrahenda 9 empt. ubi † loquitur text. siue ignorans siue sciens,quis emat,& l.cum res, & l. si mater, C. eod. & in l. neque pignus, ff. de reg. iur. quod enim meum est, non potest ulterius fieri meum, §. sic itaque,Instit.de action. ca. inter dilectos, de fide instrumen. & tradit Fab.dicta 4. quæstio. principali 19. quæstio. quæ regula est declaranda, ut per Alexand.

in con-

in consilio 100. nume. 6. 7. volum. Fab. dicta 19. quæstio. Dec. & Cagnol. dicta l. neque pign. Neguf. tractat. prædicto, 6. parte, primo membro, nume. 44. & 45. & Ripa latè in l. si aliquam rem, secunda & tertia colum. ff. de acquir. possess. Clausula, Insuper, de qua suprà, non erit inutilis, si quidem per eam apparet emptorem rem alienam scienter non emisse, nec propriam, sed uenditoris, ex quo illud expressè in instrumento continetur, cuius præsumptioni standum est, saltem inter dictas partes, l. optimam, C. de con trahen. & committen. stipul. Dec. consilio 283. sub numero octauo, & aliàs dictum fuit suprà.

Domum.

SVMMARIA.

1. *Domus diuersimode in iure accipitur, & plures habet significatus.*
2. *Domus secundum Dialecticos ex tribus cōsistit, ex solo, pariete, & tecto.*
   Domus secundum iuristas consistit ex solo, & superficie.
3. *Domus, & ædes an differant.*
4. *Domus appellatione venit etiam ædificium sinè tecto.*
5. *Domus inter immobilia computatur.*
6. *Domus est, de rebus periculo subiectis.*
7. *Mobilis res si cohæret immobili de ea iudicatur sicut de immobili.*

GLOSSA III.

Domus licèt in iure diuersimodè accipiatur, & plures habeat significatus, vt per Alber. in † Dictionario suo, verbo domus, & per Cor. consil. 55. littera G. 1. volum. & consil. 198. littera B. 3. volum. tamen hic accipitur pro ędificio constructo ad habitandum, quod secundum Dialecticos consistit † ex tribus, ex solo, pariete, & tecto glos. in l. solum, ff. de rei vend. & in l. eum qui, verbo, constet, de usucap. Secundum Iuristas consistit ex solo, & superficie, ut dicit text. in dicta l. eum qui, quod videtur idem, cum in superficie extet tectum, ut dicit Alber. in dicta l. solum, & refert Afflict. in decisione Neapol. Decisione 392. numero 13. Et quod ex his tribus secundum opin. Dialecticorum domus consistat, tenet Bar. in l. prima, §. deinde, de cloac. & in l. cætera, §. hoc Senatus, il secundo, de legat. primo Paul. de Castro, consilio 43. Viso puncto, secunda colum. in antiquis, & in l. si fundum, §. cum fundum, de legat. primo. Corn. dicto consilio 198. secunda colum. & consilio 206. 6. colum. 3. volum. & Afflict. dicta decisione 392. nu. 12. Et propterea Bart. in dicto §. deinde, & in dicto §. hoc Senatus, quem ibi cæteri sequuntur, constituit † differentiam inter domum, & ædes, ut scilicèt, ædes magis latã habeant significationem, q̃ domus, quę compræhendunt vnumquodque ędificium, dicto §. deinde, & l. qui ædes, in fine, ff. de incen. rui. nauf. & sic etiam non habens tectum, quod in domo secùs est, secundum opinionem Dialecticorum. Sed tenendo quod domus ex duobus consistat tantum, scilicèt solo, & superficie, prout tenendum est, quia text. est clarus in d. l. eum qui, & tenet ibi glos. & glos. in d. l. non solum, & Alber. in Dictionario suo, verbo domum, & uerbo, ędes, ista differentia non uidetur admittenda, quia superficies dicitur illud, quod supra faciem est terrę, & sic comprehenditur etiam sine tecto, contra id quod uoluit Paul. de Cast. dicto §. cum fundum, in prin. & propterea domus appellatione † veniet etiam ędificium sine tecto, quod consistit ex solo & superficie; & ita quod non sit differentia inter ędes, & domum, uidetur firmare Alber. in Dictionario suo, dicto uerbo, ædes, ubi dicit, ędes propriè domum appellari. & expressius firmat Alciat. in l. fundi appellatione, ff. de uerbor. significat. pro quo facit text. in l. si finita, §. ex hoc Edicto, ff. de damn. infec. & in l. si domus, ff. de legat. primo vbi Iureconsultus promiscuè utitur duobus uocabulis, domus, & ædes, & idem uidetur tenere Socin. in l. plerique, numero 55. de in ius voc. Et notandum est, domum inter immobilia computari, l. lex quę tutores, §. nec uero domum, uersiculo † ergo, & domus, & cętera omnia immobilia, C. de admin. tut. licèt uideatur text. facere in contrarium, in l. quidam decedens, §. Papinianus, ad fin. ff. eod. vbi inter mobilia ponitur etiam domus, sed ideò ibi ponitur domus inter mobilia, quia de iure Digestorum licebat tutori, & minori eam sine decreto alienare, ut per glos. ibi, & est text. in dicta l. lex quæ tutores, in principio, non quod propterea sit res mobilis; Benè tamen uidetur probari in dicto §. Papinianus, domum † esse de rebus subiectis periculo, ibi, ne alię res periculo subiectę, cum illa dictio, alię, implicet identitatem, licèt quandoque impropriè ponatur, l. non solum, §. quæritur, ubi glos. creditores, ff. de procur. Et quod domus computetur inter immobilia, est text. in Authent. de non alien. in principio, uersiculo, hęc ergo, collatio. secunda. Præterea, negari non potest, quin solum sit immobile, sed quando res † mobilis cohęret rei immobili,

bili, tunc de ea iudicandum est, sicut de immobili, text. est in dicto verbo, hæc ergo, & ibi not. Angel. & facit text. in dicto tit. §. vt autem, & ibi not. etiam Angel. quod illud dicitur stabile, quod moueri non potest, & sequitur Rube. consilio 61. numero primo.

Muratam.

SVMMARIA.

1 *Vendita rei qualitas apponi debet in instrumento ne incertitudo officiat contractui.*

2 *Murus proprie quid sit, & quomodo differat a pariete.*
Murus dicitur cum calce sine caemento.
Maceria dicitur de lapidibus sine caemento.
Maceria dicitur murus siccus, & cedit solo.

3 *Vendita re uenditor non potest lapides auferre ex quibus maceria erat facta.*

4 *Domum vendens censetur vendere dimidiam parietis quo distinguitur a domo altera ipsius venditoris.*

GLOSSA IIII.

Docet Spec. in §. primo, col. 5. uersiculo sita, in titulo de empt. & uend. apponendam † esse qualitatem rei uenditæ, ne incertitudo (1) officiat contractui, arg. l. si in rem, la prima, ff. de rei uendict. Et propterea dicitur hanc domum uenditam muratam, seu muris constructam; Sed notandum est, quod murus propriè is dicitur, qui publicus est, & urbem (2) munit, & mœnia continet, † paries uerò ad priuatum ædificium refertur, ut Alciat. declarat, in l. quantum ad iuris, ff. de uerborum significatione. de larga autem significatione idem importat murus, quod paries, uel mœnia, dicta l. quantum, & ibi Alciat. ponit de uarijs generibus parietum; & quod murus, & paries eadem larga significatione pro eodem habeantur, tradit Cepol. in tract. de seru. urb. præd. titulo 40. de pariete, seu muro, in principio. Et dicitur murus cum calce sine cæmento, glos. in dicta l. quantum, & in l. uerb. murum, ff. fin. regun. maceria uero de lapidibus sine cęmento glos. & Alciat. dicta l. quantum, & Cæpol. dicta l. 40. in princip. & 179. De macerie in principio, & talis maceria dicitur murus siccus, qui quidem murus cedit solo, l. si precario, ff. com. prędior. (3) & uenit † in uenditione fundi, si in fundo extat, adeo, quod re uendita non potest uenditor lapides auferre, ut Bald. & Paul. de Castr. tradunt, in dicta l. si precario, ad finem, & Alexan. & Ias. in l. prima §. nunc uideamus, ff. de noui oper. nunc. & Cæpol. dicto capit. de macerie, prima colum. & Tiraquel. in tractat. de retract. titulo primo, §. primo, glos. septima, numero 121. Et uendens (4) † domum, censetur uendere dimidiam parietis, quo distinguitur à domo altera ipsius uenditoris, l. si is qui duas, & ibi Bartol. ff. de seru. legat.

Cuppatam.

SVMMARIA.

1 *Latinitas mala non vitiat instrumentum.*

2 *Cuppæ, uel cuppulæ sumuntur pro quodam genere vasorum dolijs viliorum.*

3 *Tegula, seu cuppi, & lastra, seu lamina, etiam si sint plumbeæ veniunt in venditione.*
Si tamen fuerint ædificijs imposita, secus autem si non fuerint imposita, licet fuerint allata vt imponerentur.

4 *Domo vendita non venit velum, seu tela, vel alia materia destinata ad tegendum tempore æstatis hypetria, seu deambulationes subdiuales.*

5 *Tegulæ è domibus debitorum auferri non possunt pro debito publico, & vendi, nec tigna, uel aliæ ædibus iuncta.*
Tegula, & tigna domibus iniuncta, vel iniuncta legari nequeunt.
Licet aliquibus in locis aliter seruetur.

GLOSSA V.

Notarij in Instrumentis sæpè ponunt verba à sermone Latino omnino aliena, quod tamen tole(1)ratur, & non † vitiatur instrumentum, etiam si ex eis appareret notarium non intellexisse quid importaret illud quod scriberet, ut per Bald. in l. Imperator, prima lectura, ff. de statu homin. de quo forrè dicetur infrà alio loco. Apponitur igitur hoc verbum ad denotandum qualitatem rei venditæ: et idem est nomen, dicere cuppatam, quod tectam, vel coopertam, à quo fortè originem habuit corrupto uocabulo uerbum cuppi, tale tamen uerbum aliud significat secundum Iureconsultos, (2) † nam accipiuntur cuppæ, uel cuppulæ pro quodam genere vasorum dolijs viliorum, l. 3. §. fin. iuncta glos. ff. de triti. vino, & oleo leg. & in l. instrumenta, ubi etiam glos. & l. quæsitum, §. conseruanda, ff. de fund. instr. et (3) instrum. leg. Notandum † tamen est, quòd tegulæ, seu cupi, & lastrę, seu laminę etiã si sint plumbeę, ueniunt in uenditione, l. malum, §. plum-

plumbum, ff. de uerbor. signifi. & ibi glos. & Alciat. & l. fundi, §. quàm puta, ff. de action. empt. latè Cepol. tract. de seruit. vrb. praed. capit. 41. de stillicidio, seu tecto. Non ueniunt tamen tegulae, quae nondum aedificijs impositae sunt, licèt fuerint allatae ut imponerentur, l. granaria, §. tegulae, ff. de action. 4 empt. Nec † uenit velum, seu tela, uel alia materia destinata ad tegendum tempore aestatis, hypetria, seu deambulationes subdiuales, quae extra porticum sub cęlo aperto constructae sunt, quae loca terracias uocari tradit Bud. in l. ex silua ceduа, in fin. ff. de usufr. & ita intelligitur text. in dicto §. plumbum, quem Accur. ingenuè fatetur non intellexisse, & ita ibi etiam declarat Alciat. de quo etiam est text. in l. quaesitum, §. de uelis, ff. de fund. instru. & instr. legato; Et ad materiam 5 tegularum not. quod etiam † pro debito publico non possunt tegulę, e domibus debitorum auferri, & uendi, nec tigna, uel alia ędibus iuncta sicut nec legari possunt, l. caetera, §. hoc senatus, primo & secundo, & ibi trad. Bart. & sequuntur caeteri, ff. de legat. primo, & Bart. in l. nutu, §. fin. de legat. 3. & Cepol. dicta capit. 41. in fine, licèt in multis locis non seruetur de consuetudine, ut Paul. de Castro, de Vrbe, Roman. & Ias. de Florẽtia, trad. in d. §. hoc Senatus, & ego uidi etiam alibi contrarium seruari.

Et solaratam.

SVMMARIA.

1 Solarium in instrumento notarij accipitur non secundum propriam significationem, sed secundum quod uulgares accipiunt.

Notarij malè non faciunt apponendo uerba uulgari sermone ac materno ut magis exprimant contrahentium intentionem.

2 Solarium de sui propria significatione, significat vectigal illud quod pro solo penditur, vel soluitur.

Et pro suppellectile, uel alijs rebus, ad commeandum necessarijs.

3 Solarium pro loco in quo horae ad solem denotantur, veruto seu pinula umbram faciente.

4 Domo vendita numquid veniant horrea, seu granaria; vide hic Auctorem distinguentem.

Horrea accipiuntur pro quocumq; loco ad reponendas merces.

5 Domo vendita venit fouea grani existens sub via publica antè domum, si dominus uel uenditor ea una cum domo vtebatur.

6 Domo habente plura solaria, plurium Dominorum, vnus Dominus vendere volens, tenetur vendere alteri Domino excluso, etiam proximiore, cui aliàs per ius congrui vendere teneretur.

GLOSSA VI.

Solarium hic non accipitur secundum suam propriam significationem, sed secundum quod † uulgares intelligunt, de quo in tractatu de serui urb. praediorum tractat Cepol. sub eod. tit. de solario, cap. 46. nec in hoc male faciunt notarij, etiam apponendo uerba vulgaria materno sermone, ut magis exprimant contrahentium uoluntatem, tales enim sermones secundum communem loquendi vsum in vulgari debent interpretari; ut post alios, quos allegat, tradit Cagnol. in l. si librarius, num. 13. & 14. de reg. iur. Solarium 2 † tamen de sui propria significatione significat vectigal illud quod pro solo penditur seu soluitur, l. 2. §. si quis nemine, ff. ne quid in loco publico quod declarat Alcia. in l. inter do num, 3. pag. ff. de uerborum signific. etiam id quod soluitur pro supellectile, uel alijs rebus ad commeandum necessarijs. Alibi sola-3 rium accipitur pro loco † in quo horae ad solem denotantur, ueruto, seu pinula umbram faciente, l. arborem, & ibi not. Bud. ff. de seru. praedi. urb. Latini tamen ea quae vulgus appellat solaria, plana tecta dicunt; sed numquid solaria, quae fiunt pro reponendis granis, segetibus, & mercibus, ueniant in uenditione domus, ista enim nomine legali horrea nuncupantur, ut l. dominus horreorum, 4 & in pluribus alijs ll. ff. locat. & † dicit Alciat. in l. detestatio, 13. pagina, de uerborum significatione, quod horreum accipitur pro quocumque loco ad reponendum merces, & idem tenet in l. pacta nouissima, penult. pagina, C. de pact. dicens huiusmodi horrea à nobis magazinos appellari, appellantur etiam granaria, l. granaria, in principio, ff. de action. empt. Et distinguendum est an sint fundata in re, uel affixa, seu defossa, aut non, primo casu ueniunt, dicta l. granaria, in principio, maximè si per domum habetur aditus ad ea, uel uno precio fuerunt empta, ut not. in l. fina. ff. de seru. urb. praedio. & tradit Ioan. de Amic. consilio primo numero 7. secundo casu, quando sunt composita, & facta ex tabulis, nec defossa in re, quia tunc est quid mobile, l. Titius, ff. de acquirend. rerum domin. non ueniunt dicta l. granaria, & idem tenet Cępola dicto tractat. 162. de horreo. aliter distinguit Bart.

post Iac. de Aret. in l. uxori, in princip. ff. de legat. tertio, loquens in legato, quod aut est locus multum separatus à domo, aut nō, primo, casu non ueniat, secundo sic. Venit
5 etiam † in uenditione fouea grani existens sub uia publica ante domum, si dominus uel uenditor ea una cum domo utebatur Ioan. de Amic. consilio primo, numero 8. maximè si per domum ad eam habetur aditus. Bertrand. consilio 185. primo uolum. nouissimo
6 rum. Et de domo † habente plura solaria plurium dominorum, quod unus dominus teneatur uendere alteri excluso proximiore, cui aliàs per ius congrui uendere teneretur, tradit idem Ioan. de Amic. consilio 20. numero 18. & 19.

Cum apotheca.

SVMMARIA.

1 *Apotheca est statio, vel locus ubi pecunia reconditur.*
Apothecarij apothecam exercentes qui à militia summouentur, & dignitatibus.
2 *Apotheca accipitur etiam pro loco in quo merces reponuntur, & venduntur, ut est Taberna.*
3 *Domo vendita numquid veniat apotheca, vide hic distinctionem.*
Domo legata venit etiam apotheca.
4 *Apotheca vox, debet accipi secundum Communem vsum loquendi.*
Apotheca legato quid comprehēdatur remissiuè.

GLOSSA VII.

Apotheca, secundum glos. in l. si quis intra, uerb. apothecis, C. de
1 bonor. præscript. est † statio, uel locus ubi pecunia reconditur, de apotheca etiam habetur mentio in l. prima, C. de uerbor. signifi. & dicuntur apothecarij apothecam exercentes, qui à dignitatibus, & militia summouentur, l. si cohortalis, C. de cohortal. & princip. libro 12. de quo meminit Alciat. in l. mercis appellatione, quarta pagiñ. ff. de uerborum significatione,
2 magis autem † uidetur apothecam etiam locum in quo merces reponuntur, & uenduntur dici, ut est taberna, l. cum tabernam, ff. de pign. & l. instrumenta, ff. de uerborum significatione, & de taberna tradit Alciat. in l. inde tabernacula, ff. eod.

Sed numquid apotheca in venditione domus comprehendatur? & distinguendum
3 est, quia aut est intra † domum, uel sub domo, & per eam habetur aditus in domum, & clarum est quod sic, quia est pars domus, ut tradit Paul. de Castro, dicto consilio 43. ad finem aliàs 21. in primo vol. & Socin. in l. plerique, nume. 59. ff. de in ius voc. & idem si contineatur sub eisdem finibus, sub quibus domus continetur, & venditor utebatur apotheca una cum domo, & omnibus his casibus comprehenditur apotheca, ut tradit Ancha. loquens in donatione domus, in consil. 291. Super pluribus articulis, 1. & 2. col. & sequitur Crot. in repet. c. Raynucius, 3. not. de test. & Ias. in l. final. col. 3. de constit. princip. Et idem si erat iuncta domui, & uno precio fuerat empta, ut tradit Crot. ibi, per text. in l. prædijs, §. si. ff. de leg. 3. & in legato domus quod ueniat etiam apotheca, respondit Alex. consil. 204. per totum, 6. vol. & in cons. 223. Visis uerbis, in 2. vol. & Rube. consil. 95. nume. 10. & 11. Si verò apotheca non est sub domo, uel intra eam, nec habetur aditus per eam in domum, tunc non uenit in uenditione domus, nec eius appellatione, ut tradunt Doct. in d. l. plerique, nam apotheca differt à domo, ut per eos ibi, & per Cor. consi. 203. 1. uol. Paris. consi. 80. nu. 21. 2. uol. & Crauet. consi. 234. per totum, & uideatur Natt. consi. 118. in 2. dub. & Pet. in tracta. de testa. coniug. lib. 5. c. 11. nu. 6. & per Rui. consil. 179. nu. 4. 1. uol. Et hoc casu ista expressio
4 potest operari. Et de uocabulo, † apotheca, quod secundum communem usum loquendi accipi debeat, Bald. in l. legatus, C. de legat. & quid ueniat in legato apothecæ Bartol. tradit in l. cum pater, §. mense, de leg. 2. & in l. nam quid liquide, §. 1. ff. de penu legata.

Curte.

SVMMARIA.

1 *Curia, & Curtis alio modo à legistis alio à vulgaribus accipitur.*
Curia secundum legistas significat locum, tam intra, quàm extra Castrum, qui ab ipso Castro defenditur.
2 *Curia, et curtis promiscuè accipiuntur à legistis.*
Curia, & Curtis multis modis accipitur, cum sit nomen æquiuocum.
3 *Curia, & Curtis vulgariter est locus septus muris seu clausuris ligneis, uel uepribus, aliàs appellatus Cortile.*
4 *Domo uendita numquid ueniat Curtis, seu Curia.*

GLOSSA VIII.

Curtis, seu curia, alio modo accipitur secundum Legistas, & alio modo secundum uulgares, Le-
1 gistæ † enim accipiunt ut Bald. testis

testis est, in l. pen. col. 2. nume. 4. C. de cond. insertis, pro loco tam intra castrũ, quàm iuxta castrum, qui ab ipso castro defenditur, & in qua habitantes defendũt ipsum castrum,
2 & ista duo † uocabula, seu nomina, promiscuè accipiuntur, ut in tit. de Capitaneo, qui Curiam uendidit, & quod curia accipiatur ut suprà, tenet etiam Boer. alios allegans, decisione 212. nu. 32. alijs etiam modis accipitur, cum sit uerbum æquiuocum, ut per Old. consi. 211. Ad propositum, & per Socin. qui alios allegat, in consil. 86. col. 2. per Domin. post Ioan. And. & Lap. in c. 1. §. porrò, de statu reg. lib. 6. latè per Felin. in c. Rodulphus, nu. 22. uer. hortus, de rescr. Guid. Pap. quæst. 451. Quid contineatur, & Boer. in addit. in tract. de auct. Magni Consil. nu. 168. sed hic accipitur prout accipit Cepol. quem referũt Felin. & Boer. locis præallegatis, in d. tract. de seruit. urb. præd. c. 46. De Curia seu Cur-
3 te, ubi dicit, quod dicitur planicies terrę. † Et vulgariter est locus septus muris, seu clausuris ligneis, vel vepribus, secũdum Paris. consil. 58. num. 48. 3. uol. qui locus etiam grosso modo Cortile nuncupatur, ut dicit Felin. d. loco præallegato, quem Paris. Cortiuium appellat, in consil. 115. in 1. uol. Ista igitur Cur-
4 tis, de qua tractamus, uenit in uẽditione † domus, sicut uenit hortus, de quo suo loco dicetur, ut tradit Alex. in consi. 21. Consideratis uerbis, & alijs, 4. uol. & sequitur Felin. d. nu. 22. quod clarè procedit, si clauditur sub eadẽ clausura, quę ultimo claudit domum, tunc enim uenit appellatione domus, ut per Bart. in l. quis sit fugitiuus, §. apud Cælium, ff. de ædil. edic. & sequitur Soc. in l. plerią;, 9. quæstio. nu. 47. ff. de in ius uoc. de aliquibus quæstionibus pertinentibus ad Curtem uidendus est Cepol. d. c. 46.

Stabulo.

S V M M A R I A.

1 Stabulum duplici modo accipitur, pro diuersorio, seu hospitio, quod nos Tabernam vocamus; & pro septis quibus iumenta stabulantur.
Stabulum secundum vsum communem loquendi, nedum significat locum ad recipiendos equos destinatum, sed & ad recipienda alia animalia.
2 Stabulum venit appellatione domus concurrentibus hic descriptis.
Stabulum domui iunctum prædium vrbanum censetur, non rusticum.
3 Porticus quid sit.
4 Domus appellatione an veniat Porticus.
Statutum puniens offendentem in domo, non habet locum in offendente in porticu.
5 Scalæ quæ sunt extrà domum, & extrà ostium non ueniunt appellatione domus.
Veniunt tamen in venditione domus.
6 Balnea veniunt in venditione domus aliquando.
7 Porticus, Claustrum, Conclaue, vel Curia, si sint in medio duarum domorum vnius domini, & Dominus vnam ex eis domibus simplicier uẽdiderit non expresso de porticu, vel alijs supradictis, numquid veniant in venditione, & an sint diuidenda.

GLOSSA IX.

DVplici modo stabulum accipi posse testatur Alciat. in l. urbana prædia, ff. de uerb. sign. Primo modo, pro diuersorio, seu hospitio, quod
1 † nos tabernam uocamus, & eo sensu accipitur in titulo naut. caup. & stabul. in l. ex conducto, in princ. ff. locati. Secundo modo pro septis, quibus greges uel iumenta stabulantur, & eo modo accipitur in l. eo iure, §. stabula, ff. in quibus caus. pign. tacit. contrahat. Et licèt gl. in l. palam, in prin. ff. de ritu nupt. uelit stabulum solum comprẽdere locum ad recipiendum equos destinatum, tñ de communi usu loquendi uenit etiam locus aptus & destinatus ad stabulandum alia animalia, ut Cæpol. placuit, in dicto tract. de seru. urb. præd. c. 74. De stabulo. Sed si stabulum iun-
2 ctum † sit domui, uenit appellatione domus, ut uidetur probari ex tex. in d. §. stabula; quẽ ita intelligit Firman. in Repert. suo, verb. stabulum, & idẽ si habetur ad id aditus per domum, uel fuerat emptum cum domo, ut per Paulum de Castro, post Baldum, in l. finali, in principio, ff. de seru. urban. prædior. & Iason, dicta l. plerique, secunda columna, sequitur Ias. in l. fin. col. 4. ff. de constit. princ. & sequitur Alexand. dicto consilio 223. 1. col. 2. vol. & Ioan. de Amic. consilio primo, numero septimo, & Bertr. consilio 239. nu. 43. uol. posteriorum, & consi. 185. 1. uol. secùs si separatum est, quia tunc non ueniret, in eo esset dicendum sicut in appotheca supra dictum fuit, & de porticu, & horto dicetur infra. Et quando est iunctum domui, censetur prædium urbanum, non rusticum, d. §. stabula, & tradit Cepol. d. tract. c. 11. de seruitutibus urban. & rustic. Sed quid de porticu, an veniat in uenditione domus? Porticus
3 enim s'm Hostieñ. in Summa, in tit. † de accusat. §. 2. versi. sed si crimen, est illa pars quæ est ante domum, uel secũdum Bart. in l. quid conclaue, num. 2. de dam. infec. est quidam

locus coopertus desuper, & discoopertus an ce. quod sequitur Cæpol. tract. prçallegato, cap. 44. De claustro, seu conclaui, col. 1. & quæ habet tectum, non parietem, secundum Paul. de Cast. in l. cętera, §. hoc senatus, il secundo de leg. 1. Et uidetur † quod nõ ueniat, quandoquidem domus appellatione non cõprehẽdatur porticus de sui propria significatione, sed per extensionem, d. §. hoc senatus, & ibi communiter Doct. post Bart. inferentes ad quæst. statuti, de puniente offendentem aliquem in domo, quod non compræhẽdatur offendens in porticu, & idem tenẽt cõmuniter omnes, in l. plerique, de in ius vocãd. determinantes, quod dispositio illius legis, quod quis non possit capi in domo, non habet locum in porticu, nisi sit porticus, quę habeat clausuram, vel sit intra domum, secundum Socin. ibi, 9. quæst. nu. 47. & idem tenet Abb. in c. 1. nu. 4. de decim. Contrariũ tamẽ est verius, quia porticus, licèt non veniát appellatione domus, tamen si est coniuncta domui, & ei affixa est domus, comprehenditur in venditione domus, cum per domum in ipsum habeatur aditus, d. l. quod cõclaue, & ibi Bart. & alij, & Bar. in d. §. hoc senatus, Alber. in Dictionario suo, verbo, porticus, & Cæpol. d. c. 44. 2. col. vbi dicit, quod venit appellatione domus, declarando, vt ibi per eum, quod etiam tenet Ioan. de Amic. d. cõs. 1. nu. 7. nam etiam plura quæ sunt extra domum non sunt domus, nec veniunt domus appellatione, & tamen comprehenduntur, & veniunt in venditione, l. si aquę ductus, ff. de contrahenda empt. l. arbor, §. de vestibulo, ff. com. diuid. & dicetur suo loco, sicut nõ veniunt † scalæ, quæ sunt extra domum, & extra ostium, domus appellatione, secundum Bald. & Flor. in l. fistulam, §. fin. ff. de seruit. pręd. & Cæpol. dicto tract. cap. 54. De scalis, ad finem, & tamen scalæ huiusmodi veniũt in venditione domus, d. l. si aquęductus, & l. funes, cũ duabus sequent. ff. de action. empt. Et item veniunt † Balnea, si aditus per domum ad ea habetur, vel vnico precio cum domo empta fuissent, d. l. prædia, §. Balnea, & ibi Bart. in §. sequenti, ff. de leg. 3. & idem dicendum est de Claustro, Conclaui, et alijs similibus, per dictum text. & per d. l. quod conclaue, & not. Bald. & Paul. de Cast. in d. l. fin. in princ. ff. de seruit. vrb. prædiorum.

Sed si Porticus, Claustrum, Cõclaue, uel Curia essent in medio duarum † domorum, vnius domini, & dominus vnam ex eis domibus simpliciter vendiderit, non expresso de porticu, uel alijs de supradictis, si in eam porticum, curiam, vel similia, habebatur aditus per vtramque ex eis domibus, tunc talis porticus, seu curia talue claustrum, uel conclaue, ad unũquẽque pro dimidia pertinet, & dẽt inter eas diuidi, ut tradit Bar. & cæteri sequuntur, in d. l. quod conclaue, & Cæpol. d. c. 44. 2. col. secus si in eum locum intermedium haberetur aditus per altera ex illis domibus tantum, quia ad eam pertineret, & ad eius dominum, ut declarat Ang. d. l. quod cõclaue, & Cæpol. loco præallegato, & sequitur etiam Pet. de Vbal. tract. Socie. 10. part. quæst. 23.

Horto.

SVMMARIA.

1. *Felin. in c. Rodulfus de rescriptis, roprobatus. Hortus tam dicitur ille qui vrbanus est, & habet plus amenitatis, quàm redditus, quàm ille qui plus redditus quam amænitatis, & est rusticus.*
2. *Hortus secundum Grammaticos quid sit. Hortus dictio, an cum aspiratione, an sine scribenda.*
3. *Vocabulorum, & nominum controuersia pertinacibus relinquenda.*
4. *Hortus an & quando veniat appellatione domus ita vt comprehendatur in eius venditione.*
5. *Hortus ad hoc vt veniat in venditione domus, an copulatiuè concurrere debeat, & quòd fuerit emptus ad vsum Domus, & quòd ad eum habeatur aditus per domum.*
6. *Hortus inter domos communes existens, si diuidantur Domus, cui sit applicandus.*
7. *Vendita res venit eo modo, & iure quo prius per venditorem detinebatur. Domum dans, vel aliam rem, censetur dare ea quæ annexa sunt illi rei.*
8. *Vicinus stante consuetudine retrahendi iure vicinitatis, poterit retrahere venditionem domus à vicino factam, licet ipse retrahens habeat domum cohærentem dumtaxat horto. Alij tamen dissenserunt quos concordat Auctor.*

GLOSSA X.

HOrtus secundum Felin. in præallegato c. Rodulphus, nu. 22. de rescriptis est locus sine reditu, † factus ad amænitatem. Quæ definitio minimè placet, quia tantum comprehenderetur hortus vrbanus plus habens amænitatis quàm reditus, non autem rusticalis cõtinens e contra, & tamen hic, sicut ille, hortus appellatur, l. urbana, ubi Alciat. de uerb. sign. & ibi habetur, quod hortus etiam existens in urbe, si ex eo plus utilitatis, & reditus habeat q̃ amænitatis, censetur prædium rusticum,

rusticum, non urbanum, & idem est si est magnus, & latus, l.4. §.fin. ff.fin. regund. & tradit Cæpol. in tract. prædicto cap.76. De horto, & in cap.11. de seruit. urban. & rustic. & quæ dicantur etiam seruitutes urbanę col.1. & Felinus met, loco præallegato, Melior igitur est declaratio Grammaticorum dicentiū

2 † hortum esse locum in Vrbe, uel in Villa, in quo arbores, herba, & olera oriuntur. inde, ortum, sine aspiratione scribendum esse censent, quod quibusdam alijs displicet, ut differat à dictione, ortus, quæ natum importat, obseruaui tamen etiam bonos codices habere hanc dictionem cum aspiratione, & sine ea, ut utroq; modo scribi possit, quæ missa faciam, cum ad nostram materiā non attineat,

3 & pertinacibus † de uocabulis, et nominibus nanis controuersiam relinquo, sequendo Imperatorem, in l.pen. ante finem, C. de constit. pecunia.

4 Sed numquid ueniat appellatione † domus, & ueniat in uenditione, si de eo expressa mentio facta non sit? & uidetur quod non, per text. in d.l.fin. ff. de seru. urb. prædior. ubi legatarius, cui est legata habitatio domus, non habet hortum, nec hortus comprehenditur in legato, & in c. Raynutius, in princ. de test. & in c.fin. 12. quæst.2. ubi ponunt domus, & hortus: nam si hortus comprehenderetur, non esset opus expressè hortum exprimere; & ita, quod non ueniat hortus, domus appellatione, tenet Abbas, in c.1. per illum text. de censib. Sed ista iura procedūt in horto à domo separato, nec deputato ad usum domus, uel una cum domo nō empto, secus tamen est in coniuncto ipsi domui, uel ædibus, quia uenit ædium appellatione, ut Bal. tradit. consi.378. Sequitur aliud, nu.3.1. uol. nam quando cohæret domui, est accessorius ad domum, & comprehenditur in uenditione, uel alienatione domus, ut tradit Io. And. & communiter Doct. in d.c. Raynutius in 3. not. & sequitur Dom. in d.c.fin. 12. quæst.2. Bald. & Paul. de Cast. d.l.fin. Alex. cōsi.223. quod est pen. consilium. Visis uerbis dicti testamenti, col.2.2. uol. & sequitur idem Alex. in consi.54. Ponderatis uerbis, 2.col.3.uol. & consil.25. consideratis uerbis, 4. uol. duplicato consil.33.7. uol. & idem tenet idem Alex. consi.204. nu.4. 6. uol. & Cagnol. in l. cum principalis, num.9. de reg. iur. uel quando est paratus ad usum domus, ut salubrior, & amænior domus redderetur, & habetur aditus ad eum per domum ipsam, d.l. prædijs, §.pen. de leg.3. & tenet Bald. in consil. quod communiter non habetur incip. Quid si legauit contenta in domo, quem referunt & sequuntur Felin. d.nu.22. Barb. d.c. Raynutius 3.not.2. col. & Dec. consi.109. nu.1.

5 & licèt † ibi Crot. dicto 3. not. & Ias. in l.fin. 3. col. de constit. princ. uideantur velle, quod ad hoc vt veniat hortus, requiratur concursus vtriusq;, scilicèt, quod fuerit emptus ad vsum domus, & quod ad eum habeatur aditus per domum, tamen Bart. in d.§.pen. uoluit sufficere, quod tantum habeatur aditus per domum, ad hoc ut iudicetur de domo, per d.l. quod conclaue, supra allegata, ff. de damno infec. & idem tenet Paul. de Castro, post Bald. in d.l.fi.ff. de seru. urb. prędior. Alex. sequitur d.consil.223. 1.col. & d.consil.204. in princ. & Io. de Amic. in consi.1. nu.7. & Bertr. dicto consi.239. nu.4. 3. uol. & cōs.185. 1. uol. ultimorum. Et propterea Nic. de Neapoli, in d.§. pen. post Bart. de Capua

6 ponit. quæst. quod si † fratres habent domos communes, in medio quarum sit hortus, & dubitatur cui domui debeat accedere, quod debet attendi, cui esset destinatus, & si nō apparet, cedit illi, per quam aditus ad eum habetur. Et sequuntur Barb. & Crot. in Repet. d.c. Raynutius, Ias. d.col.3. Cępol. d.cap.76. & Alex. d.consil.223. Et hoc potest probari ex coniecturis, & præsumptionibus, ut per Dec. d.consi.109. nu.1. & attenditur prior aditus, secundum eundem Dec. ibi, col.2. uer. quarto, & magis frequētatur, ut per eum ibi. uers.5. Et idem uenit hortus si fuerat emptus uno precio cum domo, secundum Paul. de Cast. post Bald. quem adducit, in d.l.fin. ff. de seru. urb. prædior. quod probatur ex d.l. prædijs, §.fin. & hoc etiam tenent Ias. d.l. fin. de constit. princ. col.3. Cępol. d.c.76. Alex. d. consi.223. Crot. d.3. not. Vbi respondetur aliter d.l.fin. in contrarium adductæ, quia ibi non dubitabatur, nec erat quæstio, an comprehenderetur hortus in legato, sed an deberetur uia hæredi per rem legatam; & hanc etiam tenet Dec. d.consi.109. col.2. uersi.3. & Io. de Amic. d.consil.1. nu.7. Et idem est, quando hortus comprehenditur inter confines rei uenditæ adiectos, & in instrumento descriptos, ut in quadā coquina tradit Alex. d.consi.54. in 3. & in horto Dec. d.consi. nu.1. his enim casibus, quando hortus est paratus domui, dicitur membrum domus, & uenit appellatione domus, ut per Io. de Amic. d.consi.1. nu.6. & 7. Vnde qui uendit domū, censetur etiam uendere hortum, ut per Nic. de Neap. post Bart. de Capua, d.§. pen. & sequitur Barb. dicto c. Raynutius, Io. de Amic.

7 d.consi.1. nu.16. nam † res uendita uenit eo iure quo prius per uenditorem detinebatur, l.creditor, in fi.ff. de action. empt. & dicit Archid. in d.c.fin. 12. quæst.2. quod qui dat domum, uel aliam rem, censetur dare ea quę an-

nexa sunt illi rei. sequitur Alex. d. consi. 223. 2. col. & d. consil. 204. nu. 4. sequitur Ias. in l. fin. 2. col. ff. de constit. princ. facit quod not. Moder. in d. l. plerique de in ius vocan. quod dispositio d. l. quæ loquitur in domo, procedit etiam in horto contiguo domus clauso, in quem per domum habetur aditus. Et in tãtũ voluit Io. de Ami. d. consil. 1. hortum esse partem domus, vt etiam constat consuetudi-

8 ne, quod † vicinus possit rem venditam alteri retrahere, & soluendo illud precium petere, & habere, sufficit habere domum cohærentem dicto horto, cuius contrarium videtur fuisse iudicatum in consi. Neap. vt refert Afflict. decisione 233. In Ciuitate, & contrariũ consuluit Paris. in consi. 82. nu. 45. & sequẽt. 3. vol. licèt possint simul concordari propter diuersitatem consuetudinis, quæ diuersimodè in locis consulentium seruabatur, ut per Io. de Amic. d. consi. nu. 16.

Puteo, & cisterna.

S V M M A R I A.

1 Domo vẽdita, venit puteus, putealia, funes quibus aqua hauritur, labra, seu vasa, seu crateres lapidei ad recipiendam aquam apti, fistulæ, aquaductus, rota, & situla ad hauriendum aquam.

2 Domo vendita venit etiam Cisterna. Declara tamen vt hic.

GLOSSA XI.

IN venditione domus venit, nedũ puteus, sed etiam veniunt putea-

1 lia, seu putea, idest id quo † puteus operitur, & funes quibus aqua hauritur, labra scilicèt, vasa, seu crateres lapidei, ad recipiendum aquam apti, & item fistulæ, seu aquæductus, l. Iulianus, §. fin. cum duabus ll. sequent. vbi Bud. declarat, quæ sint labra, & quæ sint salientes, de quibus ibi, & veniunt etiam Rota, & situla ad hauriẽdum aquam, l. qui fundum, §. fin. ff. de contrahen. empt. & tradit Specu. in titulo de emptione & venditione, §. primo, versiculo, ad euidentiam, secunda col. & Cepol. dicto tractatu seru. cap. 47. De puteo, cisterna, & lauello, 2. col. Et quæ dicta sunt de puteo, procedunt

2 † etiam in cisterna, vt ibi per eum. Quæ omnia procedunt, quando puteus est intra confines domus, uel intra domum ipsum, sed si est extra eam, tunc dicendum est prout in alijs supra dictum fuit, & hoc casu expressio non esset superflua, nec frustra apponeretur.

Sitam Ferrariæ.

S V M M A R I A.

1 Venditio rei debet fieri ita ut locus, & locus loci, vbi sita est, ponatur in Instrumento, puta Domum sitam Ferrariæ, in contrata Sancti Petri, &c.

GLOSSA XII.

1 LOcus, † & locus loci rei uenditæ ubi sita est, ponẽdus est in instrumẽto vẽditionis, vt docet Spec. in d. §. 1. col. 5. uersi. locus, & idẽ de loco cum duobus confinibus apponendo, de quo ultimo latius dicetur infra, tenet Bart. in l. forma, per illum text. de cens. & in l. demonstratio, in princ. 7. quæst. ff. de cond. & demonst. Fab. d. tractatu, quæst. 5. col. 23. versi. vltimo aduertas, locus satis est descriptus, locus uerò loci subsequitur.

In contrata Sancti Petri.

S V M M A R I A.

1 Domus habens duo capita super duabus contratis, de qua contrata diceretur, seu parochia, si vna ex ipsis contratis in vna, altera in alia parochia existit.

GLOSSA XIII.

SEd finge quod domus habeat capita super duabus contratis, quarum vna sit sub parochia Sancti

1 Petri, † altera Sancti Martini, in qua contrata dicetur esse sitam dictam domum cum in unaquaque ipsarum habeat ostiũ? Rayn. de Forliu. in l. generali, §. uxori, de vsufruc. leg. tenet eam esse sub illa parochia, in cuius parte sunt bona pro maiori parte. Bart. uerò in allegata l. quod conclaue, in fin. tenet post alios, quos dicit ita tenere, quod censetur esse de parochia versus quã habetur aditus, & ibi dicit Angel. quod pars anterior est nobilior, & propterea ea est attendenda, & sequitur Ruin. consil. 59. nu. 10. in 3. sed Bar. in d. l. prædijs, §. fi. de leg. 3. uoluit attendi magis frequentatum ostiũ, & aditum, & de hoc disputant etiam & controuertunt Canonistæ, in c. 2. §. 1. de sepult. ubi latissimè Domin. Et quia plura de loco suprà dicta fuere in princ. Instrumẽti, in uerbo Ferrariæ, in contrata Sancti Romani, & plura etiam dicentur infrà suo loco, propterea ulterius progrediemur.

Iuxta.

SVMMARIA.

1 *Vendita res determinari debent quando sunt immobiles per latera seu confinia, et qualitates, & quantitates.*
Confinia duo sufficiunt ad rem certificandam.
Venditio valet etiam non appositis confinibus, quando locus est certus.
2 *Iuxtà dictio, multis modis in iure accipitur, quãdoq́ relatiuè, quandoq́ localiter seu designatiuè.*
3 *Iuxta, dici non potest res aliqua alteri rei, si distet à re contigua vltrà decem pedes.*
Iuxta, dictio, denotat propinquitatem per vnũ, vel duos pedes.
Iuxta, in materia confinium intelligitur de totali contiguitate nulla re intermedia.
Confinia dicuntur quæ adeo sibi sunt proxima vt nullus etiam medius paries interponatur.
4 *Confinia propriè tantum dicuntur in rusticis non in vrbanis prædijs.*

GLOSSA XIIII.

Sicut locus, & locus loci rei sitæ in instrumento describendus est, ità etiam res 1 † immobiles alienatæ, seu venditæ, determinari debent per latera seu confinia, & per qualitates, de quo suprà dictum fuit, & infrà dicetur, ac etiam per quantitates ipsarum rerum, vt infra suo loco ponetur, argum. l. forma, ff. de cens. & l. Titius, la secunda, in fi. ff. de action. emptionum, ita tradit Specul. dicto §. primo, columna quinta, & sequitur Fab. dicta colum. 23. numero 82. & idem Bartolus, in dicta l. demonstratio, 7. quæstio. & in dicta l. forma, Baldus in Rubrica, C. de contrahen. empt. quæst. 22. in fine. & dicit Bald. in consilio 379. Sequitur quod anno, secunda columna, primo volum. quod res ex confinibus declaratur, & idem dicit Dec. ex appositione terminorum res demonstrari, in consil. 146. numero 14. Et quod res sit ita certificanda, & sufficiant duo confinia, tenet etiam Ferrar. in sua practica in forma libel. in causa vẽdit. in glos. cui cohęret, iuncta glos. eodem verbo, in forma libel. in actione reali, declara. quod etiam tenet Anan. consilio 98. col. penult. & Berro. consilio 44. numero 9. tertia parte, priorum. & sufficere tres consuluit Alexander consilio 107. in fine 6. volum. Bene verum est, quòd quando locus est certus, quod etiam valeret venditio non appositis confinibus, ut est text. & ibi not. Bartolus, in l. cum seruo, §. fin. ff. de contrahenda empt. et in l. cum pater §. fin. de leg. 2. Bald. Paul. & cęteri, in l. si quis in fundi vocabulo, in princip. de leg. primo, Bald. in Rubrica, C. de contrahen. empt. quæst. 22. in fine. Par. consi. 58. in princ. 3. volumine.

Et notandum est, quod ista dictio (iuxta) multis modis in iure accipitur, ut Alber. ponit in Dictionario suo, in dicto verbo, iuxta, 2 † quandoque enim accipitur relatiuè, & quãdoque localiter, seu designatiuè, ut dicit Baldus, in l. prima, C. de episc. & cleric. primo modo accipitur in dicta l. prima, & idem importat quod secundum, vel prout, de quo latè tradit Felin. in cap. ex parte, il primo, de rescript. vers. Clausula, si preces; alio modo accipitur, prout in casu isto, pro, propè, seu à latere, & ità accipitur in l. qui ædes, ff. de incend. ruin. naufrag. & in l. fin. ff. de seru. vrb. præd. quandoque interpretatur prò, intra, & sic includit, ut Alex. tradit consilio 7. Videtur fortasse, 2. colum. 4. uol. & quandoque alijs modis, ut per Alber. loco præallegato: 3 sed accipiendo † eam secundo modo, ut scilicèt denotet propinquitatem, est intelligenda, vt non distet à re contigua ultra decem pedes, sed ei sit propinqua intra dictum spatium, vt not. Bartol. in l. decernimus, C. de aquæduct. lib. 11. & Bald. in d. l. fin. vbi dicit, quod etiam illa dictio denotat propinquitatem per duos pedes. & Alex. in cons. 120. Omissis argumentis, 2. colum. 2. uolum. allegãdo Bart. in l. quidam Hyberus, ff. de seru. urban. prædior. qui tamen non dicit de hac dictione aliquid, sed de dictione, ad, fortè uoluit allegare Bald. ut suprà, qui dicit, quod denotat propinquitatem per vnum uel duos pedes. & sequitur Felin. in c. quia indicante, colum. fin. de præscrip. alibi Bal. in l. scire oportet, §. multa, ff. de excus. tut. dicit, quod quandoque se extendit multum, quandoque parum, & quandoque absolutè profertur, & in dicta l. fin. dicit, quod debet intelligi secundum subiectam materjam, & sic isto loco accipitur, ut à fundo vicini domus uendita in nihilo distet, sed sibi sit contigua, & ei cohæreat, quia si aliud esset intermedium, non diceretur confinis, nec vicina, ut est text. in l. 4. §. fin. cum l. sequenti, ff. fin. regund. ubi Bart. ille enim dicitur uicinus fundus, qui cohęret ad vnguem, ut dicit Boer. per illum text. decisione 322. in princ. & dicit Specul. in loco præallegato, nume. 11. quòd confinia dicuntur, quæ adeo sibi sunt proxima, ut nullus etiam medius paries interponatur, de quo etiam dicetur infra.

Est bene verum, prout etiam animaduertit Spec. ibi, quod in domibus, & prædijs vr4 banis propriè non dicuntur confinia, † sed uicina,

cina,quia confinia tantum sunt in prædijs rusticis, ut est text. in d.l.4. §. hoc autem iudicium, & idem tenent Bart. & Paul.de Cast. in l.si tertius,in prin.ff.de aqua pluuia arcen. & Alber.in Dictionario suo, verbo, Confinia,nam vrbana prædia parietibus distingui solent,l.si quis ditas,§.planè,ff.commun.prædior.& Rustica sola patrisfamiliæ destinatione,l.quod in rerum natura, §.si quis post, ff. de leg. primo,licèt notarij indistinctè etiam domibus & prædijs urbanis confines attribuant,ut ibi per eum.

Vno capite.

SVMMARIA.

1 Confinia exprimuntur diuersimodè secundum diuersas regionem consuetudines.

GLOSSA XV.

1 Non vniformiter notarij apponũt †confines in instrumentis,sed difformiter,vt inquit Spec.in d.§.1. col.6.nam quidam confinãt rem à quatuor plagis,seu regionibus mundi, scilicet ab oriente, seu à mane, vel à sero, seu ab occasu ab occidente, à meridie, & à septentrione,alij à ventis, & alij confinant per latera, quod commodius fit, cum non omnium rerum latera directè respiciant quatuor mundi partes,vt ibi per eum; Ferrariæ tamen, & in multis partibus, confinantur res per capita, & latera, quæ consuetudo mihi placet, cum magis reddatur res clara, & specifica, sed in hoc standum est stilo notariorum.

Stratam publicam.

SVMMARIA.

1 Strata differt à via, est enim strata via mattonata lapidibus viuis, vel coctis.

2 Statutum imponens pœnam pro delicto commisso in strata, si dicatur, delictum esse commissum esse in via, locum non habebit.

3 Via est quæ non est silicata seu mattonata, sed terrena tantùm.

Strata est vox barbara.

4 Via publica illa est quæ habet solum publicum relictum ac directum certis finibus latitudinis ab eo qui ius publicandi habuit, vt ea publicè iretur commearetur.

5 Publica strata seu locus ad hoc ut dicatur, an sufficiat quod publicè per aliquem locum eatur.

6 Strata quæ tendit ad plateam retinet nomen stratæ quousque intrauerit plateam, sed postquàm est illam ingressa, desinit esse strata, & strata nomen amittit.

7 Viam vel stratam iuxtà domum suam quilibet purgare tenetur.

GLOSSA XVI.

1 In vrbibus viæ propriè dicuntur stratæ,cum sint lapideæ,& lapidibus silicatæ,nam strata à via † differt,quia strata est via mattonata lapidibus viuis,vel coctis,vt tradit Bart.in l. prima,in fine,per illum text.ibi,ex quo probatur apertissimè ista differentia, ubi glos.ff. de uia publica, & itine.pub.refic. & quod sit differentia inter stratam & uiam, probatur etiam in l.penult. C. de priuil. dom. Augus. uel rei priua.lib.11.ubi ponuntur ut diuersa. & hoc idem ibi not. Bart. inferens ad statu-
2 tum, †quo pęna duplicatur pro delicto commisso in strata,quia si diceretur in inquisitione, quod fuerit commissum in uia, non esset locus statuto, quia uerba legis sunt attendenda,l.1.§.docere, ff.ui bon.rapt.& hanc differentiam sequitur etiam Cepol.in tractatu ser uit rustic.prædior.cap.3.de seruit.uię, prima quæst. & decisionem Bart. de pœna non duplicanda,si non dicatur de delicto commisso in strata, sequitur etiam Mars. in l. si quis ne quæstio,num.132.ff.de quæstio.& in sua practica crimin.in §.quoniam,nume.53.& in §. & quia,num.12.& in cons.112.nume.3. Via
3 uero,†non est silicata,seu mattonata,sed terrena tantum, ut probatur in d. l.1.ad finem. Est bene uerum,quod istud uocabulum, strata, à Latina lingua exorbitat, tametsi apud posteriores Romanos qui Barbaras uoces Latinis miscuerunt,strata uiam significaret, ut Alciat. ex Procopio scripsit, 1.lib.Prætermissorum, in uerbo, sermo Latinus. Cæte-
4 rum, uia†publica illa est, quæ habet solum publicum relictum, ac directum certis finibus latitudinis ab eo, qui ius publicandi habuit,ut ea publicè iretur, commearetur,ut In recõsultus tradit in l.2.§.si quis nemine, uersiculo uiæ autem publicæ solum, ff. ne quid in loco publ.uel itine.fiat.sequitur Cepol.d. cap.3. 7.quæstione,& Alex. cons.177.nu.6.
5 uol.6. Nec sufficit,†quod publicè per aliquẽ locum eatur, ut publica strata, uel publicus locus dicatur, ut Bart.censuit per illum text. in l.1.in princ.ff.de his qui deiec.uel effud.& sequitur Cepol.d.quæstio.7. Ioan. de Amic. consilio primo numero 27.& Ripa, in l.quo
6 minus, nu.92.ff.de flumin. &†insuper sciendum est,quod strata,quæ tendit ad plateam, retinet

retinet nomen stratæ, quousque intrauerit plateam ipsam, sed postquam eam est ingressa, desinit esse strata, & stratæ nomen amittit. Bartolus, in l. finali, ff. de seruitut. rustic. prædiorum, & sequitur Cepol. dicto capitulo tertio, quæstio quinta. Et quod † quilibet tenetur purgare, & reficere uiam, uel stratam iuxta domum suam, l. ædiles, ubi Bartolus, Digestis de uia publica, & itin. pub. refic. quod intelligendum est de stratis, seu uijs existentibus in Ciuitate, secùs in existentibus ruri. Bart. in l. 2. C. de immun. nemi. concced. lib. 10. Cepol. d. c. quæst. 25. ubi tractat quid de personis quę non sunt dominę domorum, ubi uidendum est; & prædictam decisionem sequitur etiam Bertrand. in consilio 334. 3. part. primorum, vbi ea ratione quod uicini scilicet tenentur reficere, & purgare uiam iuxta domos suas, respondit uicinum eo frui commodo, ut possit prohibere extraneo, ne occupet uiam immittendo merces, propter quod ipse uicinus impediatur uehiculum ducere ad stabulum suum, & suo stabulo, & domo liberè uti. Cætera ad materiam uiarum pertinentia, dicentur infrà super verbo, uiam communis.

Altero capite, & vno latere dominum Fabianum Nigrisolum.

S V M M A R I A.

1 *Venditor tenetur exprimere emptori vicinum, quia aliàs si eum celauerit teneretur ad interesse, qui non emisset si sciuisset talem vicinum cohærere rei venditæ.*

2 *Vicinus rixosus, & malus facit rem minus valere.*

Vicinum malum habens, habet malum matutinum.

Vicinum non habere aliquando expedit.

Vicinum malum vt non habeamus expedit potius rem amittere.

GLOSSA XVII.

Tenetur venditor emptori exprimere vicinum, quia aliàs si eum celauerit, teneretur emptori ad interesse, qui non emisset † si sciuisset talem vicinum cohærere rei venditæ, vt est text. in l. quod sępè, §. fin. ff. de contrahen. empt. quod procedit, quando fuisset requisitus, vt exprimeret, vt videtur velle glos. ibi, & expressius Ferrar. in dicta forma libel. in causa vendit. in d. glos. cui cohæret, propter † vicinum enim rixosum & malum, res minus valet, vt per illum text. tenet Ripa, post Iason. in l. prima, §. si hæres, numero 28. ff. ad Trebellianum, & Crauetta consilio 145. numero nono, & antiquum est Adagium, Aliquid mali, propter vicinum malum, super quo multa dicit auctor Chiliadum Adagiorum in sua expositione; & de malo vicino tradit Cagnol. in l. secunda, versiculo post deinde, in princip. per illum text. numer. 293. ff. de orig. iur. licèt vicini deberent esse vt fratres sibi inuicem gratificantes, Flor. in l. Imperatores, per illum text. de seruit. vrb. prædior. Cagnol. in procem. Digestorum §. hæc autem tria, vers. tertij, primo notab. numero 204. & aliud vulgare extat Prouerbiũ, Qui habet malum vicinum, habet malum matutinum, & quandoque interest nostra, aliquos non habere vicinos, l. fin. C. de pact. inter empt. & vendit. & etiam vicinitas quãdoque parit incommodum, ut probatur in Clementina prima, §. terra, & ibi not. Cardin. de pœn. & fortius uoluit Ferrar. loco prę allegato, quod quandoque expediat magis rem amittere, quàm malum vicinum habere.

Altero latere iura Ecclesiæ Sancti Petri.

S V M M A R I A.

1 *Confinium expressioni standum est in præiudicium partium.*

Confinia rei suæ quilibet scire præsumitur.

2 *Confinia in instrumento expressa probant quo ad contrahentes non autem quo ad tertios, nisi in antiquis.*

GLOSSA XVIII.

Cauere debent contrahentes in describi faciendo confines rerum uenditarum, quia ex eis maximum præiudicium eis generari potest: † Nam standum est instrumento habenti expressos cõfines quo ad præiudicium ipsarum partium, ut tenet glos. & communiter sequuntur Doctor. in l. cum aliquis, C. de iure delib. & Baldus, in consilio 286. Thema proponitur, numero secũdo, secundo uolumine, Afflict. in prædicta decisione 83. prima colum. Et licèt Alexander, & Iason, uelint hoc procedere, quando partes apponi fecerint ipsos confines, non si ex se notarius apposuerit, tamen nisi probaretur notarium ex suo capite apposuisse, censerentur appositi per ipsas partes, quia quicquid dicit tabellio factum respiciens, uidetur dixisse partium assertione, ut dicit Bald. in l. unica, col. fin. ante finem, C. de priuileg. dot. super quo plura alia adduxi supra, in princip. in capitulo,

quitus, C. de usufr. Tertio accipitur pro uil-la, l.3. C. de nat. lib. Horm. d. num. 68. Quarto, accipitur secundum Alex. in cons. 63. Diligenter inspectus, 6. volum. num. 6. duplicato. consil. 95. 5. volum. qui ponit etiam duos primos modos, quibus possessio accipitur, dicens esse nomen æquiuocum, pro fundo, agro, seu prædio possesso, qui fundus seu ager

3 quandoque † est paruus, quandoq; magnus, prout dominus eius destinauit, & ita se habet communis usus loquendi, & hoc modo accipitur etiam in pluribus ex prædictis legibus, & ita etiam accipitur hic, sicut etiã fun-

4 dus † est quid vniuersale, l. cum fundus, ff. de leg. 2. & tradit Socin. in l. 1. 5. not. ff. de reb. dub. & comprehendit pascua, & alias terras separatas, quæ sunt deputatæ ad usum fundi, l. Seiæ, §. tyrannæ, ff. de fund. instr. & ita est

5 podere, † vocabulũ Tuscorum, vniuersitatẽ agrorum significans, secundum Bald. in l. in legatis, C. de legat. de quo tradunt Bartol. & Socin. in d. l. 1. & Bart. in d. §. tyrannæ & in l. si ita, in fine, ff. de auro & argento leg. ubi

6 ponit † etiam de manso, qui dicitur, quãtum quis cum uno pari boum laborare potest, c. 1. cum glos. de cens. Cæterum, si quis uellet

7 scire † quid fundi appellatione contineatur, & quid loci, uideat text. in l. fundi appellatione, in l. locus, & in d. l. quæstio est, & latè in dictis locis Alciat. de verb. signifi. ubi etiam de agro mentio habetur.

Sed quid si quis vendat omnes possessiones suas, an ueniant pecuniæ, vel res mobiles, Bart. in l. uxorem, §. legauerat, de legatis

8 † 3. tenet quod non, propter communem usum loquendi repugnantẽ, licèt referat Cin. dicentem, fuisse iudicatum contrarium ultra montes; & quod stante tali communi usu loquendi, non comprehendantur mobilia in venditione, vel legato possessionum, tenent Bald. & Salic. in l. fin. ad finem, C. de compens. dicentes aliud esse de iure, & propterea debere constare de isto communi usu loquendi, & idem tenet Alex. in dicta l. 1. nume. 23. ff. de acquir. poss. & ibi latè Ripa, nume. 25. quod & sequitur Alciat. d. l. interdum, ff. de verbor. signif.

Diuisam in duas petias terrarum.

S V M M A R I A.

1 *Possessione vendita censentur vendita omnes petia terrarum destinata et deputata ad usum ipsius possessionis.*

2 *Notarij debent apponere ad cautelam petias terrarum, in quas diuisa est possessio, cuius uenditionis instrumentum conficiunt.*

3 *Fundus si diuidatur gratia uberioris culturæ non censetur fundus diuersus esse nec etiamsi fossatus fiat in medio.*

GLOSSA I I I.

1 Licet vendita possessione † ceu re vniuersali, includantur in venditione omnes petiæ terrarum, destinatæ & deputatæ ad usum ipsius possessionis, ut probatur in d. l. prima de rebus dub. in d. l. Seiæ, §. tyrannæ, de fund. instr. &, fuit dictum suprà, in præcedenti Clausula, et tradit Alex. in cons. 169. Viso themate, pen. colum. 5. volum. etiam quod una ex illis petijs terrarum alio nomine nuncuparetur, modo uenditor habuisset pro una possessione, seu pro uno, & eodem fundo, ut per Anan. consilio 98. col. 3. tamen ad tollendas om-

2 nes dubietates, debent † notarij specificè apponere in instrumento, in quot partes sit diuisa possessio, & singulas partes specificare, apponendo confines, & qualitates suas. Et

3 notandum † est, quod licèt fundus diuisus sit gratia uberioris culturę, ut quia dominus eum diuisit in duas partes, quas diuisim locabat, ut commodius locatorem inueniret, non censetur fundus diuersus, l. Caius, §. fin. ff. de leg. 2. Alciat. in l. locus, in princip. ff. de uerb. signif. & idem est si fossatus fiat in medio, ut Anan. dicto consilio 98. columna penultima.

Quarum altera est aratoria.

S V M M A R I A.

1 *Venditæ rei qualitates sunt in instrumento describendæ vt quia fundus est aratiuus, pratiuus, vel vineatus.*

Qualitas rei est multum attendenda.

2 *Venditor si eam qualitatem expresserit, quæ non insit rei venditæ, puta si aratoriam terram uel vineatam esse dixerit, cum sit pratiua vel silnosa, tenetur emptori.*

GLOSSA I I I I.

Docet Specul. in dicto §. primo, columna sexta, uersiculo, alibi autem, qualitates rei uenditæ in instrumento describendas esse, ut quia fundus est aratorius, pratiuus, uel uineatus, nam qualitas rei multum est attenden-

1 da, ut latè † prosequitur Ripa, in d. l. 1. §. si hę-

2 res, secundo no. ff. ad Trebel. & tenetur † uenditor si eam qualitatem expresserit, quę non insit, puta si aratiuam terram, uel uineatam esse

esse dixerit, cum sit pratiua, vel siluosa, l. si in qualitate, l. si sterilis, §. quamuis, l. si fundo, & l. si duorum, de action. empt. Ferrar. in sua practi. in forma libel. in causa venditionis, in glos. perticarum centum, in princ. Boer, decisione 50. nume. secundo, post Paul, & Fulgos. in l. si seruum, §. si modum, ff. de action. emption. & Alexander consilio septimo. Videtur fortasse, quarto volumine, nam & propter euictionem rei attendenda multum est qualitas rei venditæ, l. prima, ff. de euict. de quo suo loco dicetur.

Vineata.

SVMMARIA.

1 *Vineata terra dicitur quæ vineas continet de præsenti non quæ aliàs continuit.*
Vinea aliquando dicitur terra vineas continens.
Vineata terra aliquando ponitur pro ipsis vineis; aliquando dicitur fundus vinearius, non terra vinearia & horti vinearij.
2 *Vineà ab agro quomodo differat.*
3 *Vineæ appellatione venit solum si tamen concurrat id de quo hic dicitur.*
4 *Vineam primus plantauit Noe.*
5 *Vineata terra, & uitata secundum vulgares differunt.*

GLOSSA V.

VIneata terra dicitur, quæ vineas continet de præsenti, non quæ aliàs continuit, † vt Baldus tradit in Auth. Hoc amplius, ad finem, C. de fideicom. & in consilio 413. Verba dicunt, columna penultima, quinto volumine, & vinea quandoque accipitur pro terra vineas continente, ut dicta l. si in qualitate, & l. si nulla, C. de acquirend. possessio. quandoque accipitur pro vineis, & sic pro contento, l. si quis legauerit, ff. de legat. primo, & tradunt glos. & Doctores, in l. certo generi, in princip. ff. de seruit. rustic. prædior. Et dicitur etiam fundus vinearius, seu terra vinearia, & dicuntur horti vinearij, l. vrbana prædia, ff. de verbor. signific. & differt † vinea ab agro, ut dicit Angel. per illum text. in dicta l. si nulla, nam nec appellatione vineæ uenit ager, secundum eum, quem sequitur Alexander, in consilio 19. In causa appellationis, 4. columna, quarto volumine. Vineæ † tamen appellatione venit solum, dicta l. certo generi, in princip. quod procedit, si tempore in quo confertur dispositio, ibi existat vinea, aliàs secùs, ut dicta l. si quis legauerit, ubi Pet. de Bellaper. ita dictas leges concordat, quod uidetur etiam tenere ibi Paulus de Castro, & sequitur Alexander, ibi, & in dicta l. certo generi, in additio. ad Bartolum, & idem Paulus de Castro in l. si fundum, §. cum fundum, in fine, de legatis primo. Et de † uineæ plantatore, quod primus fuerit Noe, habetur Genes. capitulo nono, & per Ambros. relatum in capitulo, sexta die, 35. distinct. & sciendum est, quod vulgares faciunt † differentiam inter terram uineatam, & vitatam, ut primo casu intelligatur de uineis iugatis uel humi proiectis, secundo de arbustinis.

Arborata.

SVMMARIA.

1 *Arbor propriè dicitur, cum radices ita in terram emisit, vt terræ alimento vegetetur; & eius materia dura est, & non tenera, quia aliàs non esset arbor sed herba.*
2 *Arboris appellatione veniunt etiam vites, & generaliter quæ veniant sub hac arboris nuncupatione.*
3 *Arbores succisæ vel euulsæ nomen arboris amittunt, & lignorum vel materiæ nomine veniunt.*
4 *Vendito fundo non veniunt arbores deiectæ, nec casæ, etiam post inspectionem ab emere volente factam, maximè ignorante venditore.*
5 *Venditio non valet si arborum tantum contemplatione puta Oliueti quis emere vellet; & illæ essent vento deiectæ vel igne consumptæ antè perfectum contractum.*
Si uero pro parte deiectæ vel combustæ sint, tunc distinguendum est.
6 *Silua vendita non veniunt arbores incisæ.*
7 *Arbore legata censetur legatum solum in quo residet, & via ad ipsam arborem.*
Distingue tamen vt hic.
8 *Arbore vendita non venit solum sed actio competit emptori vt cogatur venditor præstare patientiam incidendi.*
9 *Arbore vendita & incisa si radices rursus pullulant, an pullulationes pertineant ad venditorem an verò ad emptorem.*
10 *Terra si dicatur vineata quæ tamen non est in totum talis, non propterea dicitur falsa demonstratio.*

GLOSSA VI.

ARbor, secundum Bart. in tractatu de Alueo, §. quid si, nume. nono, quem sequitur Cepol. in tractatu de † seru. urb. prædior. c. penul. de ar-

de arboribus, tunc dicitur propriè, cum radices ita in terram emisit, vt terræ alimento vegetetur, & eius materia dura est, & non tenera, quia aliàs non esset arbor, sed herba, l. 2 certæ, ff. arb. furt. cæs. & arboris † appellatione veniunt vites, l. secunda & tertia, ff. eo. tit. & venit etiam arbor quæ terra continetur, licèt eius radices mortuæ sint, sicut ueniunt hederæ, & arundines, & salicta, & arbor quæ stirpitus est euulsa, ut plantaretur 3 alibi, dicta l. tertia. Si tamen arbores † sint succisæ, vel euulsę, tunc nomen arboris amittunt, & lignorum uel materiæ nomine ueniunt, dicta l. tertia, & l. ligni, ff. de legat. 3. 4 igitur vendito fundo, non † ueniunt arbores deiectæ, etiam post inspectionem rei factam per emere volentem, maximè uenditore ignorante, l. si post inspectum, ff. de pericul. & commod. rei vend. nec cæsæ, quia comprehenduntur in rutis cæsis, quæ non ueniunt in venditione fundi, l. in vendendo, §. fin. ff. de contrahen. empt. & l. fundi, §. si ruta, & cæsa, ff. de action. emptio. Sed si arbo-5 rum † tantum contemplatione velut oliueti emptio fieret, & illæ essent vento deiectæ, vel igne consumptæ, ante perfectum contractum, non ualeret uenditio, l. arboribus, ff. de contrahenda empt. quod si pro parte, & vendirore & emptore scientibus, uel ignorantibus, distinguendum est, ut Iureconsultus distinguit in venditione domus combustæ ante contractus perfectionem, in l. domum, ff. eodem. Et quod dictum 6 † est arbores incisas, uel euulsas, non uenire in venditione, procedit etiam in lignis incisis, uendita silua, ut tradit Fab. dicto tractat. sexta quæstione, septimo membro. Et le-7 gata arbore, † censetur legatum solum in quo residet, & uia ad ipsam arborem, secundum glos. in l. si fundum, §. qui fundum, de legat. primo, quod intelligit ibi Bartolus, & cæteri sequuntur, quando ratione fructuum arbor est legata, puta quia est arbor fructifera, secùs si fuit legata ratione materiæ, quia 8 non venit solum: uendita † uerò arbore, non venit solum, licèt non possit transferri dominium in emptorem nisi facta incisione, sed actio competit emptori ut cogatur uenditor præstare patientiam, quæ habetur loco traditionis, l. Quintus, & ibi Bald. ff. de action. empt. & quod ualeat venditio arboris existentis in solo, tenet etiam idem Baldus in Rubrica, C. de contrahen. empt. vlt. quæstione, & sequitur Fab. dicta sexta quæstione, primo membro, secunda columna versiculo, item not. quod procedit, nisi arbores fuerint signatæ, quia tunc censetur translatum dominium in emptorem. Bald. in Rubrica, C. de peric. & commod. rei uen-9 ditæ, numero primo. Et si uendatur † arbor quæ iterum pullulauerit, an pertineant pullulationes ad emptorem? dicit glos. quod non, in l. damni, §. si is qui unas, verbo, augeri, ubi Bartol. dicit esse quęstionem Sabbatinam, de dam. infec. quam quæstionē latius prosequitur etiam glos. in l. obligationum ferè, §. placet, verbo, sic in tradendo, ff. de action. & obligation. distinguendo ut ibi per eum, quam post Dyn. soluit Bald. in dicto §. qui fundum, quod aut est uendita arbor, quantum sit pro superficie ipsius arboris, & tunc non debetur: aut est uenditum etiam solum, & tunc secùs, ut ibi per eum. Et scien-10 dum est, † quod licèt ista petia terræ in totum non esset uineata, uel arborata, sed in parte, non propterea uidetur falsam fuisse demonstrationem, sed sat est, quod pro parte uerificetur, ut tradit Alexand. consilio 120. omissis argumentis, columna tertia secundo uolum. Plura alia de arboribus scripsit Cepol. in dicto capitulo penult. de arboribus, & multa ad hanc materiam tradit Alciat. in l. sylua cædua, de uerborum significatione, & aliqua etiam inferius dicentur.

Et pratiua.

SVMMARIA.

1. *Pratum quid sit, & vnde dictum.*
2. *Pratum fit modico operè, cum nec aratro, nec annua semente indigeat.*
3. *Pratum dicitur, quod intrà decem annos proximos factum erit.*
4. *Pratum non est locus sterilis nec propriè incultus.*
5. *Pratum differt à pascuis, & quomodo.*
6. *Prati appellatione non veniunt arbores in prati existentes.*
7. *Statutum puniens damnificantes prata, non extenditur ad damnificantes arbores in pratis positas.*

GLOSSA VII.

1 Pratum † est, in quo ad fructū percipiendū falce dumtaxat opus est, ex eo dictum, quod paratū sit ad fructum capiendum, ut Iurecōsul-2 tus docet in l. pratum, ff. de uer. sign. fit † enim modico opere, cum nec aratro, nec annua semente indigeat, secundum Alciat. ibi. Et dicitur pratum, quod intra decem annos proxi-

mos

mos sectum erit, vt dicit, text. in l. forma, in princip. ff. de cens. & non est locus sterilis, 4 † nec propriè incultus, ut Card. tradit in Clem. 1. 6. quæstio. de decim. Et differt à pa- 5 scuis, † de quibus dicetur infra, ut probatur in dicta l. forma, ubi ponuntur, ut diuersa, & in l. 2. C. de pascuis public. lib. 11. Vnde legatis pratis, non ueniunt nisi illa ex quibus aliquid fœni colligitur, pascua verò sunt loca illa, in quibus bestiæ solummodo pascere solebant, in legato non comprehenduntur, secundum Alciat. dicta l. pratum, quod ad uenditionem trahen. est eadem ratione. Arbores 6 † verò in pratis existentes de propria significatione, prati appellatione non ueniunt, 7 tametsi pars fundi sint, & propterea † verbis edicti pœnalis aduersus damnificantis prata non comprehenduntur, ut aduersus Alber. in Dictionario suo, uerbo pratum, tenet Alciat. dicta l. pratum, & Felinus subscribendo consilio Socini 302. ad finem subscriptionis.

Ac casamentiua de duabus domibus.

SVMMARIA.

1 *Venditor exprimendo rem uenditam in se habere aliquid quo pluris ualeat censetur in dolo, & tenetur actione empti si illud non adest, etiam quod ignoranter hoc fecerit.*

GLOSSA VIII.

CAueant venditores vt non exprimant extare aliquid in re, quod non extet, uel res esse alicuius qualitatis, qua fiat maioris ualoris, quæ non sit, quia venditori tenentur, ut supra dictum fuit, in verbo, quarum altera est aratoria, nam quod asserit uenditor, tenetur manutenere, l. sciendum, ff. de ædil. edicto, l. si uenditor hominis, in principio, ff. de action. empt. uenditor enim exprimendo 1 rem † uenditam aliquid in se habere quo pluris naleat, censetur in dolo, & tenetur actione empti, si illud non adest, l. Iulianus, §. si venditor dolo, ff. eod. etiam quòd hoc fecerit ignorans, quia non debet, quæ ignorat asseuerare, dicta l. Iulianus, in principio, versiculo, quid tamen si ignorauit & quòd uenditor teneatur ea manutenere quæ falsus fuerit extare in re uendita, tradit Corn. consil. 226. colum. prima, ad finem, secundo volum. & consilio 59. in principio, quarto volum. Cranet. consilio 145. numero vigesimosecundo, & Paris. consilio 78. numero, sexto tertio uolum. & latè Boer. decisione 50. numero secundo, & sequentibus.

Muratis, cuppatis, & solaratis.

SVMMARIA.

1 *Aedificia licèt ruri posita, hominum tamen vsui destinata, urbana prædia nuncupantur.*

2 *Vrbanum prædium non locus sed materia facit.*

GLOSSA IX.

DE istis qualitatibus videnda sunt ea quæ scripta fuere supra, in capitulo præcedenti super istis uer- 1 bis. Et sciendum est, quod † ista ædificia licèt ruri sita sint, tamen urbana prædia, non rustica sunt, si quidem, non locus, 2 † sed materia vrbanum prædium facit, l. vrbana, ubi Alciat. ff. de verborum significatione, l. prima, ff. comm. prædior. Instit. de seruit. §. prædiorum, & Cepol. dicto tractat. de seru. vrban. præd. dicto capitulo 11. in principio.

Altera ad vsum, & habitationem patronorum deputata.

SVMMARIA.

1 *Vsus multipliciter accipitur in iure, vt hic Auctor prosequitur.*

2 *Vsus accipitur aliquando pro commoditate seu actu, uel magis potentia utendi.*

3 *Habitatio aliquando accipitur pro iure habitandi, quod competit Domino in rebus suis.*

4 *Domus dicitur deputata ad vnum vsum quando ad eum principaliter est deputata, licèt aliquando ad alium vsum conuertatur.*

GLOSSA X.

VSus multis modis accipitur in iure, ut per Alber. ea dictione, in Di- 1 ctionario suo, & quinque † prosequitur Cepol. dicto tractat. in capit. 5. de secunda specie seruitutis mixtæ, de seruit. vsus, in secunda columna, & diuersimodè diffinitur, prout diuersimodè accipitur. Azo enim in Summa, Instit. de usu, & habit. & in glos. in l. prima, ff. eod. dicit, usum esse ius alienis rebus utendi salua rerum substantia, sed hoc ad usum, qui pro iure seruitutis accipitur pertinet, ut per Cepol. dicto capitulo 5. Archid. verò ex mente Ange. in ca-

in c. quamuis, quem sequitur Ioan. Andr. in c. cum plures, ad finem, de offic. deleg. libro sexto dicit, quod vti, est id, quod in usum uenerit, referre ad id quo fruendum est, & uti, est ea quæ sunt ad finem ordinatum in finem referre, & ibi Ioan. Andr. ex Papia Vocabulista ponit aliam diffinitionem. Capitur igitur usus hic prout accipitur in l. cum in testamento, de auro, & argento legato, & in l. in lege Censoria, de uerborum significatione ut quarto modo accipitur apud Cepol. dicto
2 c. uel pro † commoditate, seu actu, uel magis
3 potentia utendi. Et ita etiam habitatio † hic accipitur pro iure habitandi, quod competit domino in rebus suis, qui in re sua est moderator & arbiter, l. in re mandata, C. mandati, non pro habitatione, quę est seruitus, ff. de usu & habitatione, & Instit. eod. tit. & habetur per Cepol. in dicto tractatu cap. sexto de seruit. habitationis, ubi de hac materia uidēdum est; Et quot modis accipiatur habitatio, ponit Alber. in Dictionario suo, eod. uer
4 bo. Et notandum est, quod † domus dicitur deputata ad unum usum, quando ad eum principaliter est deputata, licèt aliquādo ad alium usum conuertatur. Rom. consi. 5. Viso puncto, ad finem.

Altera ad vsum, & pro habitatione laboratorum.

SVMMARIA.

1 *Fundo vendito simpliciter, veniunt omnia in dicto fundo existentia, sed tamen cautius est describere omnia superexistentia, ad euitandas difficultates.*

GLOSSA XI.

1 Licèt in uēditione possessionis † seu fundi ueniant omnia in dicto fundo existentia, l. si fines, C. de euict. prout latè dicetur infrà, super Clausula, Cum introitibus, &c. tamē ad tollendas omnes dubitationes, optima est cautela, describere omnia superexistentia in re uendita, & omnes eius qualitates, nam multum consideratur qualitas rei propter euictionem ipsius, si pars rei euincitur quæ uno precio uendita sit, l. prima, ff. de euict. licèt aliud sit, quando diuersis precijs uenditur, l. si fundo, ff. eodem.

Et tegete operta arundinibus.

SVMMARIA.

1 *Teges accipitur pro straguli genere, quod storia vocatur.*
Teges accipitur pro eo ædificio, quod rustica rei custodiendæ conuenit.
Teges appellatur Tugurium, Mapalia, & attegias.
2 *Vocabula impropriantur vt saluetur mens contrahentium.*
Verba sunt intelligenda secundum communem vsum loquendi, vulgarium, & grosso modo.
3 *Simplicius grosso modo proferendi non obest.*
4 *Tugurium, Capana, seu Teges non venit Domus appellatione nisi in ea & homines habitent.*

GLOSSA XII.

Teges hic non accipitur pro stragu li genere, quod storam uocamus,
1 sed pro eo ædificio, quod † rusticæ rei magis custodiendæ conuenit, ut de Tugurio est text. in l. Tugurij, ff. de uerbor. signifi. quod quidem ædificium Virgilius Mapalia, Iuuenalis uerò Attegias uocat, ut refert Alciat. d. l. tugurij. Nec refert
2 † si improprientur uocabula, ut saltietur mēs contrahentium, si quidem, uerba sunt intelligenda secundum communem usum loquendi uulgarium, & grosso modo, iuxta tradita per Cagnol. latè in l. si librarius, num. 16. de
3 reg. iur. simplicitas † enim grosso modo proferendi non obest, secundum Alex. cons. 42. Visis, & ponderatis, col. 6. 4. uol. hoc autem
4 tuguriū, † seu huiusmodi capana, uel Teges, non uenit domus appellatione, nisi in ea etiā homines habitent, ut tradūt Docto. in l. plerique, de in ius uocan. ubi per Moder. alij allegantur, & tradit Alciat. in d. l. urbana, uers. materia, de uerb. signific. & Boer. decisione 230. num. 7.

Cum Curtili, Area.

SVMMARIA.

1 *Area sumitur aliquando pro loco sine ædificio in Vrbe.*
Area cedit ædificium.
Area est pars ædificij.
2 *Area capitur aliquando pro loco rustico sine ædificio, ab ariditate dictus, quòd in ea fructus arescant.*
3 *Vicinus non potest impedire ventum area vicini, ædificando, si ab vna parte tantum ventus haberi potest.*

GLOSSA XIII.

De Curtili, seu Curte, latè supra tractatum est super eo verbo, de Area modo dicendum est, Area du pliciter in iure sumitur, primo, 1 pro loco sine † ædificio, in urbe, l. fundi appellatione, de uerbor. signific. l. qui res, §. fin. ff. de solut. ubi habetur, quod area est pars maxima Insulæ, seu ędificij, cui ædificium, seu superficies cedit. Et quod sit pars ædificij, est etiam textus, in l. seruitutes, §. si sublatum, ff. de seru. urb. prędior. & hoc modo in infinitis locis accipitur, & de hac area, hoc modo sumpta, plura scribit Cepol. in tit. de ser. urb. præd. c. 39. de solo, seu area. Se 2 cundo, sumitur † pro loco rustico sine ædificio, ab ariditate dictus, quod in ea fructus arescant, vt tradit Alciat. in d. l. fundi, de quo Vergilius.

Area quam primum ingenti est aquanda Cylindro,
Et vertenda manu, & Creta solidanda tenaci.

De hac etiam habetur in l. fin. §. fin. C. de ser 3 uit. vbi est casus mirabilis, quod † vicinus nō potest impedire ventum areæ uicini, ædificā do, si ab vna parte tantum ventus haberi potest, de quo per Cepol. d. c. 40. 8. Fallent. & Boer. decisione 322. nu. 12.

Puteo, & Furno.

SVMMARIA.

1 *Furnus deducitur à furuo, idest nigro colore propter fuliginem vel obscuritatem.*
2 *Furnus, & Clibanus differunt aduersus Alciatum.*
3 *Furnus ruralis est prædium rusticum.*

GLOSSA XIIII.

Qvia de puteo sat supra dictū fuit, aliqua paucula de furno subnectemus, Furnus (ut aliqui ex Grammaticis malunt, à furuo idest ni- 1 gro † colore propter fuliginem uel obscuritatem quam intus habet, deducitur, qui & clibanus dicitur, licèt primus, pro immobili. 2 † Secundus pro mobili accipi soleat: quam differentiam non uidetur sequutus Alciat. in c. 18. lib. primo Parerg. promiscuè vtens vtroq; uocabulo, declarans ibi ænigma Vergilij.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo.
Treis pateat cæli spacium non amplius vlnas.

Intelligens de cœlo clibani, seu furni, ut ibi 3 per eum. Et scias quod furnus † ruralis, est prædium rusticum, ut inquit Bald. in l. certi iuris, 4. quæst. C. locati De furno pluries habetur mentio in iure, maximè in l. si seruus, seruum, §. si furnū, ff. ad leg. Aquil. & in l. fluminum, §. præterea, si furni, ff. de dam. infec. & de eo longum capitulum scribit Cepol. in d. tract. de seru. urb. prædior. c. 50. De furno. ubi ponit plures quæst. in materia furni, de quo etiam habentur aliqua per Ioan. de Amicē. consilio 104. num. 6. quæ cum nihil habeant commune cum nostro tractatu, omittuntur.

Horto & viridario.

SVMMARIA.

1 *Viridarium quid sit.*
Viridarium à Græcis Paradisus appellatur.
Viridarium plus amœnitatis quàm vtilitatis continet.
2 *Viridarium Pomarium appellatur aliquando.*
Viridarium à vulgaribus aliquando Broilum appellatur, & quando.
3 *Vendens vuas vel rosas viridarij fructificantis bis in anno, primas vendere censetur.*

GLOSSA XV.

Viridarium locus est arboribus pomiferis consitus, quē Græci Para 1 disum appellant, in quo † extant plantæ, & herbæ uirentes, amænitatem plurimam continens, & id magis fit ad ornatum, quàm ad rei utilitatem, l. impen sæ, §. fin. ff. de verb. signific. hic locus etiam 2 † Pomarium appellatur, ut Felin. ex Valla tradit, in aliàs allegato c. Rodulphus, nu. 23. versi. Pomarium. Hunc locum vulgares quā doq; Broilum si solum contineat arbores fructiferas, non etiam hortum, quandoq; Zardinum si contineat, è contra appellant. De viridario habetur in l. instrumento, ad finem, & in l. dotalia, ff. de fundo instructo, & instrum. legat. & meminit Baldus, & sequuntur Doctor. in l. Diuortio, §. quod in anno, ff. soluto matrimonio, decidēs quęstionē quod 3 si quis vendit † vuas, uel rosas uiridarij fructificantis bis in anno, solum primæ uenditæ censentur. De horto nulla alia uerba faciam, siquidem de eo satis suprà pertractatū est. Et quæ in eo dicta sunt, possunt etiam in uiridario sibi locum uendicare, data paritate terminorum.

Colum-

Columbario.

S V M M A R I A.

1 Columbarium quid sit.
Columbæ quando intelligantur in dominio nostro, ità ut pro eis diuidendis competat actio familiæ ercifcundæ.
2 Columba, vel Columbi veniunt in venditione fundi.
3 Columbarum conditio quattuor carminibus expressa.

GLOSSA XVI.

Columbarium, locus est in quo columbæ siluestres habitant, Et licet columbarum † fera natura sit, tamen si consuetudinem habent eundi, & redeundi, sunt in dominio nostro quoadusq; habent animum reuertendi, §.pauonum, Instit.de rerum diuis.l. naturalem, §. pauonum, ff. de acquir. rerum domin.adeò, ut pro eis diuidendis actio famil. ercifcundæ competat, l. Pomponius, §.idem Pomponius, ff. fam. ercifc. & ita etiam retinēdo earum possessionem, l.3. §. item feras, ff. de acquir.possess. Et cū sint † animalia in loco perpetuo mansura, veniūt in venditione fundi, cum columbario facta, ut decidit Alex.in ad dit.ad Bart.in l. Iulianus, §. fin. per text.in l. funes, cum l.sequen.ff.de action. empt.& sequitur Tiraquel. in tractatu de retractu, tit. 1.§.1.glos.7.nu.116.de proprietatibus colūbæ, tradit Archid.in c.qui Ecclesiasticis, 36. distinct. & de prohibitione capiendi eas, ac de alijs pluribus quæstionibus ponit Cepol. d.tract.cap.77. De columbario, & nonnulla scribit Alber.in Dictionario, suo, verbo colūba, vbi in fine ponit † quatuor carmina conditionem columbarum complectentia, quę nō displicuit referre.

Grana legit, volitat sociata, cadauera vitat,
Felle caret, plangit, sociumq; per oscula tāgit,
Oliuam ducit, binos pullos bene nutrit.
Petræ dat huic nidum, fugit hostem flammea visum.

Et piscina seu pescheria cum piscibus in ea existentibus.

S V M M A R I A.

1 Piscina quid sit.
2 Viuarium quid sit.
3 Fundo vendito numquid veniant pisces in piscina existentes.
4 Verba non debent esse superflua in contractibus etiam si sit minimum verbum, & ne syllaba quidem.

GLOSSA XVII.

Piscina est proprie locus factus ad nutriendos, & conseruandos pisces, vt quando placuerit domino, † de ipsis capere possit, ut probatur in d.l.3.§.item feras, ff. de acquir.possess.& in d.l.funes, ff.de acti.empt.licèt alia significatione accipiatur in l.1. in princip.ff. de fonte.aliarum † autem bestiarum conseruandarum locus uiuarium appellatur, d.§. item feras, & l.usufructuarium, §.si uiuarijs, ff.de usufru. Et sciendum est, quod regulariter † fundo uendito, non ueniunt pisces in piscina existentes, nō magis quàm ueniant pulli, aut cætera animalia quæ in fundo sunt, d. l.funes, cum l.sequēti. Spec.in d.tit.de empt. & uendit.§.1.col.9. & Cepol. in tractatu de seruit.rustic.prædior.c.42. De piscatione, 2. col.ubi in hac materia plura scribit, & Tiraquel.plures allegans in d.glos.7.nu.116.propterea ad tollenda omnia dubia, addita fuerunt hæc uerba, licèt crediderim sat etiam esse apponere illa uerba, et piscina, quia ad hoc ut aliquid operentur (aliàs enim nihil operarentur) quia proculdubio uenit in uenditione, cum sit intra fines fundi, ut dictum fuit suprà, & dicetur infrà, dicendum est, quòd censeantur uenditi pisces in ea contenti, & existentes, si quidem, † uerba non debent esse superflua in contractibus, l.si stipulatus, de usur.& l.si quando, de leg.1.etiam si sit uerbum minimum. Bald.in Rubrica. C.de contrahend. empt.9. quæstione nec syllaba quidem debet esse superflua, secundum Curt. iun. qui plura ad hoc aggregat in consilio 85.num.4.

Quantitatis.

S V M M A R I A.

1 Quantitas est exprimenda in instrumento rei vendita, ità vt dicatur, quòd venditor uendit talem rem, quam tanta quantitatis, & iuxtà tales confines esse asserit, quæ est optima practica.
Licet etiam aliter obseruari possit ut faciunt notarij Ferrarienses.
2 Contra venditorem fieri debet interpretatio respectu quantitatis adiectæ in Instrumento.
Venditor præsumitur scire quantitatem rei suæ.

Venditor præsumitur conuenisse tantam fuisse quantitatem rei venditæ quanta est expressa in Instrumento.

3 *Contrahentibus licitum quidem est decipere inter se vsq; ad dimidiam iusti precij, sed non licet decipere in quantitate.*

GLOSSA XVIII.

SPec.in d.§.1.col.7.in forma instrumenti venditionis, & colum.11. uersiculo, Et nota quod expressè, & alij practici describunt formam super quantitate rei alio modo, quod scilicet uenditor uendit talem rem, quam tātæ quantitatis, & iuxta tales confines esse affirmat, & conuenit, quæ est † optima practica, propter quam tollitur omne dubium super uerbis prædictis, an notarius ex se ea apposuerit, uel magis uenditor, & non uenditor teneatur omninò tradere, & manutenere quantitatem conuentam, & laudo talem practicam seruandam esse: tamen etiam quod seruaretur alia, quam seruant notarij Ferrarieñses, de qua supra, teneo, quod etiam uenditor teneatur tradere, & manutenere eandem quantitatem, cum dicta uerba censeantur uerba ipsius uenditoris, & non notarij, ad quem uenditorem pertinet exprimere confinia rei suæ, & contra quem debet fieri interpretatio respectu quantitatis adiectæ, ut Baldus tradit in allegato consilio 413. Verba dicunt, numero tertio, quinto † uolume, ipse enim præsumitur scire quantitatem suæ rei, l.quisquis, C.de rescindenda uenditione. Annan. allegato consilio 98. colum.penult. & ibi Bolog.in additione intelligit uenditorem conuenisse tantam esse quantitatem, quando est descriptum instrumentum sub dicta forma, ut ex uerbis eius colligitur, ibi, iuncta descriptione facti, posita ante dictum consilium Anan. quod uidetur sentire Bertrand. consilio 30.numero quarto.3.par.primorum, licèt Corne.consi. 59.colum.2. uideatur uelle contrarium, sed primam tenet Paris.sequendo Baldum, dicto consilio supra allegato, in consilio 64.numero 41.& numero 52. primo uolumine. Et ad hoc faciunt ea quæ dicta fuerunt suprà, super confinibus domus, in uerbo, altero latere, iura Ecclesiæ Sancti Petri. Et sciendum est, quòd licèt † contrahentibus licitum sit inter se decipere, usq; ad dimidiam iusti precij, l.secūda. C. de rescindenda uenditione cap. cum causa, & cap.cum dilecti, de emptione, & uenditione tamen non licet decipere in quantitate, c.per tuas, & ibi glos.in uerbo in uenerunt, de donat. & Anan.dicto consilio 98.col.pen. & idem tenet Ferrarien. in sua pract. in forma libelli in causa uenditionis, in glos.perticarum centum, in fine. Boer.d. decisione 50.nu.4.

Modiorum quindecim.

SVMMARIA.

1 *Modius in Iure pro certa mensura accipitur, & continet sexdecim sextarios, & accipitur regulariter pro mensura tritici, & similium, non pro mensura terræ.*

2 *Sextarius continet heminas binas.*

3 *Modius accipitur pro certa mensura terræ aliquando, vt Ferrariæ.*

4 *Mensura terrarum secundum varias ac diuersas regiones variè ac diuersimodè nuncupantur; alibi enim modium, alibi brasstam seu perticam, alibi acram alibi tornaliæ, alibi Arpena, alibi bubulcata, alibi tabulata, alibi iugera, alibi Tornaturas, alibi bubulcas, alibi campos, alibi modulos appellant.*

5 *Mensura non refert quo nomine scribatur, modo vterq; contrahens illam intelligat.*

6 *Mensura, & precium non debet displicere contrahentibus.*

7 *Mensura agrimensorum quādo non conueniūt recurrēdum est ad mensuras communis illius loci, in quo est factus contractus.*

8 *Mensura in publico sunt conseruanda.*

9 *Mensura locis contractus debet attendi, licet res sit sita in alio loco, puta si contractus factus sit Mutinæ de fundo posito in territorio Mirandulano.*

Vide tamen hic.

10 *Consuetudo loci contractus est attendenda in decisorijs.*

11 *Contrahentes videntur habere intentionem, & mentem contrahendi iuxtà consuetudinem loci, vbi res agitur.*

GLOSSA XIX.

NEmini dubium est, modium in iure pro certa mensura accipi, ut pluribus legibus comprobatur, maximè † in l. iubemus nullam, C.de sacrosanct.eccles.in l.prima.C. de conduct.in publ.horr. lib.decimo, in l. modios, ubi glossa prima. C. de suscepto. præpositis, & Archan. eodem lib. in Authent. nullum credentem agri, collatione quarta, & in l. quidam, ff. de tritico, uino, & oleo legat. ubi habetur, quod modius non continet frumentum pendens pondera centum 3 & de

& de modio latè tractat Alciatus, in l. uinaria vasa, ff. de verbo. signifi. vbi modium comprehendere & continere sextarios sedecim, testatur, & latius idem Alciatus de eo ponit in cap. 21. lib. quarto Dispunction. vbi 2 dicit † sextarium continere heminas duas, & sic modium continere heminas triginta duas, & ibi ponit de alijs pōderibus; Sed modius in ijs locis non accipitur pro certa mensura, seu quantitate terræ, prout accipitur hic, sed pro mensura tritici, vel aliorum similium 3 accipitur tamen † modius, etiam pro certa mensura terræ, in dicto capitulo perticas, de donatione, & ita accipitur etiam hic. Et sciendum est, quod sicut variæ sunt, & diuersæ regiones, ciuitates, castra, & loca, 4 ita etiam earum, eorumue varię sunt † mensuræ, & diuersę re, & nomine, ut tradit Boer. decisione 50. numero quinto, vbi refert mensuram modiorum aut brassiarum seu perticarum, quibus vtuntur Vascones, & quod Anglici, & Normanni appellant acras suam mensuram, ut inquit glos. in cap. ad audientiam, in verbo, acras, de ecclesiæ dific. Iornalia verò in patria sua, & Arpenta, apud Gallicos dicit tales mensuras appellari, quæ tantum important quantum apud Italos & Lombardos bubulcata, tabulata, vel iugera. Seruandus igitur est mos regionis, seu lo5 ci in quo fit contractus, cum nihil † referat, siue scribatur, vendidit tot tornaturas, vt Bononienses, & Romandioli dicunt, uel Bubulcas, vt Mutinenses, seu Campos, ut Patauini, vel Modios, ut Ferrarienses, seu Modulos, vt Perusini, de quibus Modulis meminit Bartolus, in l. semper in stipulationibus, ff. de regulis iuris, modo vterque contrahens mensuram ipsam intelligat, argumento l. primæ, in fine, ff. de verborum obligatione, 6 & Insti. eod. titulo, §. primo, nam † mensura, & precium non debet displicere contrahentibus, l. Imperatores, ff. de contrahenda emptione. Et quando mensuræ priuatorū puta perticæ agrimensorum non conueniunt, tūc recurrendum est ad mensuras Communis illius loci, in quo est factus contractus, ut di7 cit Angel. per illum † text. in §. fin autem, in Authen. de collatio. & alijs cap. colla. nona, 8 nam istę mensuræ debent † conseruari in publico, vt d. §. fin autem, & dicta l. modios, vbi Bartolus, cap. de suscept. præpositis, & Arct. libro 10. & Guid. Pap. quæstio. 490. 9 Et notandum est, quòd si contractus fiat † in vno loco, & res sit sita in alio loco, debet attendi mensura quæ communiter seruatur in loco dicti contractus, non in loco rei sitę, & propterea si Mutinæ fieret contractus, de centum Bubulcis terræ, positis in territorio Mirandulano, deberent mensurari ad mensuram Mutinę, licèt sit breuior, & arctior. ita decidit Bart. in l. semper in stipulationibus, quem ibi sequuntur Dec. & Cagnol. ff. de reg. iur. Angel. in d. Auth. de collat. & alijs cap. in fin. princ. quod & tenet Ferrar. in d. glos. perticarum, ad fin. Socin. consi. 247. 4. col. Brun. tract. de augmen. vltima conclusione, 10. col. Afflict. decisione 363. nu. 5. quā opinionem dicit communem Cagnol. d. l. semper in stipulationibus, nu. 5. Paris. consi. 64. nu. 71. 1. vol. licèt Albe. post Guid. de Suzar. aliter teneat, in l. arbitrio, §. de eo, in fine, ff. de dolo, & illum sequitur Alciat. in l. uinum, pen. pagi. ff. si cer. pet. quam etiā tenet idem Alciat. qui dicit ueriorem, & communem, & alios citasse illam tenentes, in consi. 697. in 1. dub. super quo uidenda est decisio Pedemont. 114. ubi fuit iudicatum pro opinione Alciati, & pro altera opin. Rolandi 10 consi. 100. in 3. & 13. 4. uol. Nam † & consuetudo loci contractus in decisorijs est attendenda, Bart. post Cyn. in l. 1. 34. quæst. num. 39. C. quæ sit lon. cōsuet. Bald. in l. cunctos populos, nu. 20. C. de sum. trinit. & fide Cathol. Afflict. decisione Neapol. 226. Serenis. & Guido Pap. quæst. 262. Consuetudo, in fi11 ne. Et quando † partes contrahunt, uidentur habere intentionem, & mentem contrahendi iuxta consuetudinem loci ubi res agitur, Bart. d. l. cunctos populos, nu. 43. uersic. sed etiam posset dubitari de tali quæstione, in fine ipsius uersiculi.

Et stariorum octo.

SVMMARIA.

1 *Sextarius apud antiquos erat sextadecima pars modij, apud Ferrarienses vigesima.*

Sextarius continet quattuor quartas.

Quarta continet quattuor mezzetas.

Venditores maiorem mensuram exprimere non debent quamre vera sit & contineat res vendita, quia si minor inuenitur, tenētur actione ex empto etiam si ignoranter id fecissent.

Venditor si scienter maiorem mensuram expressit non iuuatur per augmentum superueniēs per alluuionem, si ignoranter iuuatur.

2 *Venditor tenetur quando modius seu mensura conuenta deficit, & tenetur actione quanto minoris.*

Sunt tamen in hoc diuersa opiniones, & ideo distinguendum est, ut hic.

Vel circa, dictio, mensura adiecta plurimum operatur.

Venditor non tenetur manutenere mensurā quā do fuit dictum quòd vendidit pro tanto precio, & non pluri, aut pauciori.

Venditor non tenetur etiam si fuerit expressa mensura adiecta tamen clausula, & quanta cumq; sit quantitatis.

3 *Venditio facta de petia terra prostariis viginti, si est viginti quinq; an & quomodo dicatur tota cadere in venditione, & an pro eodem precio.*

4 *Venditio facta tali pacto vendo unam petiam terrę stariorum viginti positam in tali loco, & confinatam, &c. numquid intelligatur in hoc ta à mensura, an verò à re.*

5 *Emptor cui minus traditum fuit per venditorem, quàm esset mensura in Instrumento apposita, intrà quantum temporis spatium possit agere contrà venditorem ut suppleat numerum.*

Mensurationi si sit præfixum tempus sufficit quod intra illud mensuretur, licet post illud fiat relatio.

6 *Mensuratio quando est facienda debet uocari pars pro certa die ad eundum super locum.*

GLOSSA XX.

DIcet sextarius (ut ex Alciato retuli supet verbo præcedenti) sit sextadecima pars Modij tamē apud 1 Ferrarienses † non sic accipitur: nam quemadmodum Modius respectu men suræ tritici, uel aliorum granorum, continet sextarios viginti, sextarius quilibet quartas quatuor, ita respectu mensuræ terræ, sextarij 20. faciunt Modium, quartæ quatuor, sextarium, & mezzettæ quatuor quartā. Attēden da igitur est mensura regionis, & loci contra ctus, non ea, quæ diuerso modo etiam secun dum ius commune accipitur, per ea, quæ dicta sunt in glos. præcedenti. Et debent cauere venditores, ne exprimant maiorem mensuram, quam in veritate contineat res vendita, quia si minor inuenitur, tenetur actione ex empto, l. 2. vbi Bart. ff. de action. empt. qđ procedit, etiam si ignorauerit venditor, l. tenetur, in princ. ff. eod. multum tamē interest an exprimatur scienter, vel ignoranter maior mensura, quia primo casu non releuat augmētum superueniens per alluuionem, etiam quod venditio sit facta ad mensuram, secundo casu sic, l. Iulianus, §. si Titius, & ibi Bart. & communiter cæteri, ff. eod. Et quod tenea 2 tur † venditor, quando modius seu mensura conuenta deficit, tradit Spec. in d. §. 1. ad finem, quem sequitur Alex. in consi. 70. Videtur fortasse, col. 1. 4. vol. & Ferrat. in d. glos. perticarum centum, ubi videtur aliter loqui. Sed quod teneatur actione quanto minoris, tradit Fab. d. tractatu quæst. 6. 4. membro, col. pe. per d. c. per tuas, de don. immò tenetur supplere ex alio fundo ibi contiguo, si aliquem ibi habeat venditor, aliàs tenetur quā to minoris fuisset empturus actione ex empto, aut veram rei æstimationē pro rata soluere, secundum Boer. qui alios allegat d. decisione 50. nu. 2. sed quia Doct. uidentur diuersimodè loqui in hoc articulo, propterea pro concordia prędictorum Doct. qui uiden tur sibi inuicem contrariari, & confundere hanc materiam, & pro intellectu plurium legum, distinguendi sunt plures casus. Quia aliquādo primo venditur res ad mensurā, puta vnam petiam terrę quindecim stariorum, ad rationem decem pro quolibet stario, iuxta nor. per Bart. in d. §. si Titius, de quo latius inferius dicetur, & hoc casu omnes concordant, quod precium est minuendum pro numero iugerum, si quidem, non potest bonitatis, vel qualitatis loci haberi ratio, cum deficiat ipsius loci substantia, l. si seruum, §. si modus, & ibi nor. Paul. de Castro, ff. de act. emptio. & ita est intelligendus Ferrar. in loco præallegato, in 1. casu, qui dicit venditorem teneri ad interesse emptoris, nam non tenetur ad aliud, nisi reddere precium pro parte deficiente, si ipsam habuit, ut per glos. in d. l. tenetur, in princ. vel ad ipsam diminuēdam, vt supra, Paul. de Cast. declarans in d. §. si Titius. Socin. consi. 32. in princ. 4. uol. & quod nō habeatur ratio hoc casu bonitatis, ex eo, quod vnicuiq; stario est taxatum precium, vno cum alio cōputato, probatur in l. si fundo vendito, in princ. secundum nouam correctionem, ibi, si singula iugera venierint, ff. de euict. Aliquando & 2. venditur fundus in specie unico precio, puta vēdo fundū talē stariorum decem, pro centum libris, si non inuenitur esse nisi stariorum octo, certè debet diminui precium pro rata deficiente, sicut fuit dictum in præcedenti, ut est text. not. ibi cta glos. optimè declarante, in l. qui libertatis, §. fina. ff. de euict. quam allegat Bald. in l. sicut, in fine, C. de action. empt. quod probari potest per d. §. si modus, intelligendo illum text. ut intelligit Fulg. ibi, quod procedat, etiam quod uenditio facta sit in specie, & ita tenet Ferrar. loco præallegato. Paul. de Cast. in d. §. si Titius, & in l. si duorum, ff. de action. empt. nec isto casu potest haberi ratio bonitatis, quæ cum non extet, non potest æstimari, d. §. si modus, sicut non potest in casu præcedenti, licèt si pars fuerit euicta, quia extat, possit haberi consideratio qualitatis, & bonitatis partis euictæ, l. qui fundum, ff. de

ff.de euict. Quod tamen limitat Corn.consi. 59.vol.4.non procedere, quando est addita vox, vel circa, & precium correspondet men suræ repertæ etiam deficienti, quia tunc secũ dum eum non est minuendum precium, nec supplendum corpus ad mensuram expressũ, propter dictam dictionem, & rationem præ dictam. Sed fortius Cor.ibi tenet, quod hoc casu non sit diminuendum preciũ, sed quod res veniat in venditione pro quãta est, quod etiam tenet Paul. de Cast.consi.219.2.col.2. parte. Socin.consi.32.1.col.4.uol. & uidetur etiam tenere in l. demonstratio, col. pen.& Bertr.consil.30. in princ.3. par. priorum.& Paris.in c.quia iudicãte, nu.14.de præscripr. nu.14.sed 1.opinio proculdubio mihi uidetur uerior, & communior, per iura suprà allegata, quam tenet Spec.& Alex.d. consi.7.& Paris. sequitur consi.64.nu.39.uol.1. & uidetur sequi Boer.d. decisione 50.post princ. Et Paul.de Cast.Cor.& Bertr. fundant eorum consultationes in alijs fundamentis, quæ limitant hanc conclusionem, non autem eam tollunt, vt ibi per eos. Sed tamen dubia est hęc mea opinio: quia alij tenent cõtrarium, vt p Cagnol. infrà allegãdũ. Sed pro prima Benintend.cõclusione 30.& Didac.c.3.prædi.9.quæst. num.7.10 & 11. Aliquando,& tertio, vẽditur fundus, in specie, et vnico precio qui asseritur esse centum stariorum, scilicet sexaginta vineæ, & quadraginta prati, si non reperiuntur nisi nonaginta in totum, & deficiant decem staria vineæ, quæ est maioris valoris, & tunc debet haberi ratio bonitatis partis deficientis, d.§.si modus. 2.resp. l.si in qualitate, & l.si fundo vẽdito, ff.de act. empt. & ita debet intelligi dictum Spec. in d.§.1. volentis haberi considerationem bonitatis. Aliquando verò & quarto, venduntur duo fundi vno precio, & in vno deficit mensura conuenta, in altero abundat, & exuperat, tunc de æquitate fit compensatio, & si quid deest emptori, siue pro tanto, seu mensura, siue pro qualitate, ei debet resarciri, l.si duorum, vbi not.Bart.et alij, ff.eod.tit. Bald. d.l.sicut, ad fin.vbi dicit, illam legem non esse alibi, quam tamen limitant Bart. & alij ibi sequuntur, non procedere, nisi quando expressa fuit mensura ignoranter, & vna venditione fuerint dicti fundi uenditi, secùs si scienter, vel pluribus venditionibus, de quibus etiam tradit Azo. in Sũma, in tit.de action. empt.& uendit.col.4. Aliquando & quinto, uenditur petia terræ ita qualificata, & confinata, unico precio, puta, pro centum, & tunc uenditor nõ tenetur in aliquo emptori, quia tota uenit siue magna, siue parua sit. Ferrar. d.glos.perticarum, nu.2.in fine, & ita hoc casu censetur loqui Socin.in d.l. demonstrat. col.pen. Est enim imputandum emptori, cur eam mensurari non fecerit, ut dicit glos.in d.§.si Titius, quem refert Paul.de Cast.cons. 219. In causa, quæ uertitur, 1.col.2.par.Bologn. in addit. ad.d. consilium Anan.98. & Bertran.d. consil.30.3. par.1. impressorum, ubi dicit, quod cautela est, quod emptor antequam celebretur instrumẽtum, faciat rem mensurari per dictam glos. Non tenetur etiã uenditor diminuere precium, quando ex uerbis instrumenti posset colligi ipsum uendidisse fundum ea mente, ut non teneretur manu tenere mensuram expressam, puta, quando esset dictum, quod uendidit pro tanto precio, & non pluri, aut pauciori, ut tradit Paul. de Castro, d.consil.219.2.col. Et idem est, si uendatur fundus expressa mensura, & addatur Clausula, & quantæcumque sit quantitatis, secundum Bertrand. dicto consi.30. nu. 43.par.priorum, de qua Clausula, latius infrà suo loco dicetur; & idem uidetur, quando uersaremur in casu consi. Oldr. ut in quæstione sequenti.

Sed quid è, contra, si uenditur petia terræ pro starijs uiginti, & sit uigintiquinque, nũquid tota cadat in †uenditione. Hęc quæstio 3 habet duo capita, primum scilicèt, an ueniat in uenditione. Secundum, an eodem precio, in 1.capite extat notabilis decisio Oldr.à posterioribus communiter recepta, in cõs.197. In concessione cuiusdam donationis, distinguentis, an partes incipiant explicare mentis conceptum à nominibus designantibus numerum, & mensuram, aut à nominibus designantibus certam speciem uel corpus determinatũ, adiecta postea mensura, primo enim casu non uenit plusquam sit expressum: secundo uerò casu, uenit totus fundus, quia adiectio mensurę est loco demonstrationis falsæ, quæ non uiciat nec minuit id, cui adijcitur, ut ibi per eum, allegantem plura iura, & maximè l.si uenditor, in prin.ff.de act. empt. Et hanc Oltradi decisionem sequutus fuit Io. Andr. licèt dixerit non sine dubio procedere in materia uenditionis, in addit. ad Specul.in §.1.in fine, in ultima addit.de empt.& uendit. Bald.in Rubrica.C. de contrahen.empt.quæst.22.Fab.d.6.quæst.4.mẽbro. Alex. in addit.ad Bart. in l.Iulianus, §. si Titius, ff.de actio.emptio.& in consil.133. Viso processu, col.quinta, uersic.præterea, 1. uol.consi.120.omissis, col.fin.2. uol.73. Videtur prima consideratione, col. 2. uol. 3. & consil.106. & 107. uol.6. Io.de Imola, & Abb.nu.9.in d.c.per tuas, de don. Socin.in l. serui electione, §.cum fundus, 2.col.ubi etiã Ias.col.pen.uersi.quarto ista lex, ff. de leg.1.

&

& idem Socin. in l. demonstratio falsa, col. pen. de condi. & demonstr. & in consi. 32. in ptin. 4. vol. Ias. in l. cunctos populos, 1. lectura, 2. col. uersi. tertio limita, & in 2. lectura 2. col. versi. tertio limita. C. de sacrosanct. eccles. Crot. in repet. l. omnes populi, 1. col. 6. conclusione, ff. de iust. & iure. Dec. cons. 179. 347. & 500. Afflict. decisione Neapol. 68. Bertr. consi. 337. 1. pat. priorum. & consi. 30. in princ. 3. par. priorum. Felin. in c. significante, nu. 7. de rescript. Rebuff. in repet. l. vni. C. de sent. quę pro eo quod inter. profer. in glo. proferitur, in fine. Boer. latè d. quęs. 50. et Paris. consi. 64. nu. 31. 1. volum. Et licèt Imola in d. c. per tuas, dicat decisionem Oldr. non procedere in uenditione, prout uidetur dubitasse etiam Io. Andr. ut suprà, & sequitur etiam Dec. Imo. in prædicto consi. 347. ad fi. tamen decisio ipsa in quocumq; contractu procedit, & est communis opinio Doct. prædictorum loquentium in venditione, quæ opinio etiam verior est de iure, vt Paris. prosequitur d. consi. 64. nu. 76. & hanc etiam prosequitur idem Paris. d. c. quia indicante, nu. 14. de præscript. in casu tamen primo, quando non uenit dictum plus in uenditione, debet tamen de ęquitate pro eodem precio emptori uendi, si est modica quantitas, secùs si magna, ut quia tantumdem, uel maior numerus extet, & ita pluries iudicatum fuisse refert Boer. d. decisione 50. nu. 9. quod uidetur procedere concurrente alio, quòd dictus maior numerus fuerit cultiuatus, & bonificatus per emptorem, ut ibi per eum, nu. 7. & 8. Censentur autem partes incipere à mensura, quando dicitur, quòd uenduntur staria uiginti unius petiæ terræ positæ tali loco, iuxta tales confines, è contra uerò, incipere à re, uel corpore, quando dicitur uenditorem uendere unam petiam terræ talis qualitatis, positæ in tali loco, & iuxta tales confines, tantæ quantitatis, & in hoc omnes conueniunt. Sed si dicatur, uendere unam petiam terræ stariorum uiginti, positam in tali loco, & confinatam, &c. an censeatur inceptum à mensura, uel à re, controuertunt Doctor. Quòd enim hoc casu à mensura censeatur factum initium, tenet Abb. per illum tex. in d. 4 c. per tuas, nu. 9. & refert Alex. †d. cons. 159. pen. col. licèt dicat se id non ponere pro constanti. huius opinionis uidetur etiam esse Salicet. in l. 2. C. de cõtrahen. empt. & expressè tenet Dec. dictis consilijs 347. nu. 2. & consi. 500. nu. 3. ubi alijs rationibus comprobat. & sequitur Cur. iun. consil. 131. per totum. & hanc amplectatur Cagnol. in l. 2. nu. 182. C. de rescind. uendit. Cõtrarium tamen in hoc casu quod magis censeatur inceptum à re, quàm à mensura, tenet Alex. in dictis consilijs 73. 2. col. 133. col. 5. & consilijs 106. & 107. Socin. d. consi. 32. in princ. Bertt. d. cõs. 337. in fine. 1. col. & Afflict. dicta decisione 68. in quibus locis Doctor. exemplificantes hunc casum, tenent, quod censeatur inceptũ à re, uel à corpore, & expressè Abb. reprobat Ruin. in consi. 83. 1. uol. & Paris. qui consuluit in eadem causa, in qua consuluit Dec. d. consi. 500. expressè contra Dec. & Abb. idem tenet in consil. 64. nu. 31. & sequent. & cons. sequenti 1. uol. ubi etiam alios allegat. supradicta tamen Conclusio Oldr. & aliorum, non procedit, quando repugnat mens partium, puta, quia fuit uendita petia terræ partim laboratiua, & partim pratiua, tot stariorum, uel tot staria: nam si mensura expressa non comprehenderet etiam partem pratiuam, sed excluderetur illa pars, ut uerba illa operentur, tota uenit, ut tradit Alex. d. cons. 7. 2. col. & d. consil. 106. ad fin. 6. uol. Multum etiam confert ad interpretandum, an tota ueniat in uenditione, quoties precium cõmensuratur ualori rei, & iustæ æstimationi, ut per Corn. d. consil. 59. in 4. Dec. d. consil. 500. col. pen. Afflict. dicta decisione 68. & Paris. d. consi. 64. nu. 44. & Bertt. consi. 241. ad fin. 1. pat. & Crauet. consi. 105. nu. 9. uide Bar. & Cagnol. nu. 4. in l. semper in stipulationibus, de reg. iur. non procedit etiam dicta opinio Oldradi in cõductione nauis, uel aliquorum uasorum capacitatis aliquarum amphorarum, uel modiorum, ut declarat Benuẽ. Strach. in tractatu de nauibus, 3. par. nu. 6. ubi plenè distinguit. & uide Didac. in c. 3. suarum practi. quæst. ubi latè.

Quo ad secundum caput, concludendum est, quod quando est inceptum à mensura, puta quod sit dictum, uendo staria decem terræ, licèt ipso in loco sit petia maioris quantitatis, non uenit in uenditione, ut suprà dictũ est: & propterea frustra tractatur, an pro eo pluri sit soluendum precium. Quando modo est inceptum à re, seu corpore, & tunc aut est taxatum precium ad numerum iugerum, seu stariorum, quod cautè fit, si fiat per uenditorem, ut per Spec. in d. §. 1. ad finem, & tunc res est expedita, quia debet addi preciũ pro rata, si uerò non sit taxatum precium, sed uni co precio sit uenditus fundus, & tunc non est addendum precium, ita uidetur decidere Bald. in d. quæst. 22. & expressè Paul. de Castro ita distinguens, in d. l. si seruum, §. 1. de action. empt. Salic. in d. l. 2. pen. quæst. C. de contrahen. empt. Socin. d. consi. 32. & in d. l. demonstratio falsa, col. pen. Alex. d. consil. 133. 5. col. 1. uol. Felin. d. c. significante, nu. 7. de rescript. & Ruin. consil. prædicto. 83. num. 3.

nu. 3. & eius mentis uidetur esse in consi. prędicto 198. nu. 10. d. r. uolu. & hoc est tenendum, licèt uideatur Dec. d. consi. 500. in hoc ultimo aliter tenere, cui respondet Paris. dictis consilijs 64. & 65. & hoc etiam tenent Crot. & Rebuff. in locis supra proxime allegatis.

Sed infra quantum temporis spatium potest agere emptor contra venditorem, ut suppleat numerum venditarũ terrarum, quãdo 5 †deficit? Respondetur, quòd aut partes apponunt tempus ad mensurandum, & referendum, & debet infrà illud mensurari, & referri, & post fieri non potest. Aut apponitur solum tempus ad mensurandum, & sufficit qđ fiat mẽsuratio in tempore, licèt post tempus possit fieri relatio, vt est tex. in l. qui fundum, in princ. ff. de cõtrahen. empt. & tradit Fab. d. 6. quæst. 4. membro; Si verò solum sit dictum, quod mensuratio fieri debeat, nec sit additum tempus, debet fieri, & conqueri uẽditor infrà 60. dies, & vlterius nõ audiretur, arg. text. in l. quod si nolit, §. si quid ita venierit, ff. de ędil. edic. si verò non sit dictũ, quod debeat mensurari, & tunc perpetuò agi potest, scilicet vsque ad 30. ann. Ita tradũt Imola, & Abb. d. c. per tuas, & Socin. d. consi. vlt. in fine, 3. uol. ubi tenet, post Casal. consi. 48. Si uenditor, quod ad summum infra annum debeat conqueri de mensura, quando partes expresserunt de mensuratione facienda. & prædictam distinctionem sequitur etiã Dec. d. consi. 347. in fine, functo princ. ipsius consilij, & eum eis transit Paris. in prædicto cõs. 64. nu. 30. & Cagnol. in d. l. 2. 33. quæst. ad fi6 nem, nu. 191. Et quando †debet fieri mensuratio, pars debet uocari, pro certa die ad eundũ super locum, ad hoc ut in mora possit negligens constitui, ut tradit Alex. cons. 33. nu. 6. uol. 6. quod consilium duplicatum est in cons. 90. uol. 5. licet sit defectiuũ, & Cagnol. in d. l. 2. nu. 261. si tamen iustam causam haberet altera pars negligendi, & non eundi, nulla mora sibi noceret, secundum Ruin. d. consi. 198. in fine.

Vel cuiuscumque sit quantitatis.

SVMMARIA.

1 *Clausula, Vel cuiuscumque sit quantitatis, in venditione adiecta, facit res ipsas venire cuiuscumque sit siue minoris, siue maioris.*

2 *Vel circa, dictio mensuræ adiecta in venditione, quantitatis facit totum venire.*

GLOSSA XXI.

Ista Clausula operatur, ut siue maioris siue minoris sit quantitatis res, ueniat in uenditione, ut ar1 guit† Alex. in d. consi. 8. 2. col. 4. uol. & tenet in consil. 127. Viso processu, 2. col. 2. vol. & idem Bertrand. in consil. prædicto 30. 2. col. & Paris. d. consi. 104. nu. 32. & sequent. Interim tamen, antequam constet aliud de certa quantitate, stãdum est expressæ, ut Alex. tradit in d. consi. 8. 2. col. in fine, & tradit Socin. in d. consi. ult. col. 2. in 3. faciũt tradita per Tiraquel. in tract. de retract. conuention. §. 2. glos. unica, nu. 74. Et quòd dictum est de ista Clausula, quod faciat totum corpus uenire, procedit, etiam si adda2 tur dictio, uel circa, † secundum Corn. aliàs allegato consi. 59. 3. col. 4. uol. & Paris. d. consil. 104. Sed tamen erit arbitrarium Iudici quanta pars ueniat in uenditione, ut per eos ibi, & per Alciat. in l. hęc adiectio, ff. de uerbor. signific.

Sita in Villa Chocanillis.

SVMMARIA.

1 *Villa unde dicta.*

2 *Villa quotupliciter in iure accipiatur.*

3 *Villa sunt ædificia sine muris, & fossis, quæ nullam habent Iurisdictionem.*

4 *Villis venditis uenit Iurisdictio, honor, & Iuspatronatus, quæ comprehendit Villa.*

5 *Villa appellatione apud Gallos venit Ciuitas, & aliquando etiam apud nos, licet impropriè.*

GLOSSA XXII.

Villa secundum Io. Andr. & Dom. post Io. Monach. in c. si ciuitas, de sent. excom. in 6. dicitur à uallis 1 quasi †uallata, quia non munitione murorum, sed fortificatur uallatione multorum, & hos sequuntur plerĩq; ex posterioribus. Alciat. tamen in l. ager, ff. de uer. signific. hoc esse ridiculum, & ineptum affirmat, 2 si quidem † Villam triplici modo accipi in iure constat, pro domo urbana, l. plenum, ff. de usu, & habitat. & l. uideamus, §. fin. ff. loca. pro re rustica, quã Villici operarijq; rustici incolunt, l. si ita, §. fin. cũ l. sequen. ff. de fund. instr. & instr. leg. & pro domo constructa ad reponendos fructus, in quam fructus deuehuntur, l. arboribus, in princ. ff. de usufru. & & ita uidetur etiam declarare Alciat. in l. urbana prædia, uersi. prętoria, ff. de uerb. signif. & hoc ultimo modo accipi uillam tradit ipse etiam, in l. fundi appellatione, ff. eod. Bart. uerò

uerò in tractatu qui ſint rebelles, in uerbo,
3 Lombardiæ, nu.3.dicit, Villas † eſſe ædificia
ſine muris, uel foſſis, quæ nullam habent iu-
riſdictionem de iure communi, ſed ſubſunt
alicui Ciuitati, & idem dicit in l. ſi hæres, §.
uicis, ff. de leg. 1. & in l. prima, §. ſiue autem
intra, ff. de oper. noui nunc. quod admittit
Alciat. d. l. ager, & ſecundum Abb. in cap. ue
nerabili, de ſenſib. prima col. eſt unitas, qua-
rundam domorum ſine muris, quaſi uallis
uallata, & dicit Bartolus, uillam non habere
iuriſdictionem fundatam in regulari, & con-
ſueto, ſunt tamen aliquæ uillæ etiam haben-
tes iuriſdictionem, de quibus dicit Innoc. in
4 cap. ex literis, de iure patr. quod † eis uendi-
tis, uenit iuriſdictio, honor, & ius patrona-
tus, quæ comprehendit Villa, & ſequitur
Baldus, in capit. primo, de Capit. qui Cur.
uend. col. tertia, & Corneus, conſilio 206.
5 col. 6. uol. 3. Gallici † tamen uillas etiam ciui
tates appellant, ut per Ioan. Andr. Dom. Bar
tol. & Abb. in locis præallegatis, quam ſigni
ficationem ſermo Latinus non admittit, ut
dicit Alciat. in dicta l. fundi appellatione, ſed
impropriè uillæ appellatione quandoque ac
cipitur Ciuitas, d. c. uenerabili, ubi Abbas.

Diſtrictus.

S V M M A R I A.

*1 Diſtrictus quattuor ſunt nomina eiuſdem in-
tellectus, diſtrictus, territorium, comitatus, &
Diæceſis.*

2 Diſtrictus vox apud antiquos ignota.

3 Diſtrictus quare ſic dictus.

*4 Diſtrictus numquid latius porrigatur quàm
Territorium.*

*5 Territorium numquid ſe extendat ad mare ſu-
biectum.*

*6 Diſtrictus, & Comitatus an, & quomodò diffe-
rant, & an latius pateat diſtrictus.*

*7 Diſtrictus triplex conuētionalis, priuilegiarius,
præſcriptus.*

*8 Territorium tribus modis appellatur circūſcri-
ptiuè, ſeu terminaliter, ſubiectiuè ſeu materia
liter, conceſſiuè ſeu rationaliter.*

9 Territorium quid ſit.

10 Diæceſis eſt magis certa quam Diſtrictus.

*11 Diſtrictus appellatione, vel territorij proprieta-
tes rerum, & bonorum non comprehenduntur,
ſed tantum iuriſdictiones.*

12 Diſtrictualium appellatione ueniūt Originarij.

GLOSSA XXIII.

1 QVatuor ſunt † nomina eiuſdem in-
tellectus, ſecundum Alciat. in l.
pupillus, §. territorium, ff. de uer.
ſignific. diſtrictus à diſtringendo
ſeu arcendo ita denominatus, territorium à
terrendo ideſt ſummouendo, d. §. territoriū,
comitatus à comminēdo dictus, teſte Otho-
ne relato per eū ibi, & Diœceſis territoriū,
ſeu locus, in quo Epiſcopus ius adminiſtran-
di ſacra habet. Dicit tamen ibi Alciat. quod
2 uerbum diſtrictus, † apud antiquos non repe
ritur, ſed apud recentiores tantum, de illo
enim habemus mentionem in c. ubi pericu-
lum, §. porro, de elect. in 6. et in Clem. ne Ro
mani, §. ſanè, eod. titulo: & in c. licet cauſam,
in princip. de probat. & per gloſ. in §. rurſus,
Inſt. de action. & in l. uni. C. ubi de poſſ. agi
oportet. Et dicit Bald. quem cæteri ſequun-
tur, in d. c. licèt cauſam, nu. 6. quod dicitur di
3 ſtrictus † quia diſtringitur ſiue arcetur origi-
narius, et incola, et eſt uocabulum præciſum,
& quod diſtrictus à diſtringuēdo dicatur, &
territorium a terrendo, ponit etiam idem
Bald. in c. 1. 2. col. nu. 4. Quibus mod. feud.
amittat. Paul. de Caſt. conſilio 85. Viſis di-
ctis ordinamentis, num. 3. 1. part. Abb. conſi
lio 20. Super quæſt. in princ. 1. par. & Socin.
conſilio 74. 4. col. in princip. 1. uol. Dec. con-
ſilio 534. nu. 7. & num. 16. & Felin. in c. Ro-
dulphus, ubi latè in uerſic. diſtrictus, de Re-
ſcript. Et idem uidetur eſſe diſtrictus, & idem
importare, quod territorium, d. §. porro, &
4 d. §. ſanè, licèt † Bald. in Rubrica quæ ſint re-
gal. & in d. c. licèt cauſam, nu. 6. ubi ſequitur
Felin. velit, diſtrictū in latiori ſignificatu ac-
cipi debere, cum territorium non ſe extēdat
ad mare ſuppoſitum ciuitati, diſtrictus uerò
ſic, quod rectè reprobat Decius, dicto capit.
5 licèt cauſam, cum † territorium reſpectu ſu-
biecti maris etiam ſe extendat, ſi quidem,
non à terra, ſed à terrendo dictum eſt, dicto
§. territorium; & quod idem importet diſtri-
ctus quod territorium, tenet Abb. dicto cap.
licèt, num. 1. Card. d. Clem. ne Romani, §. ſa
nè, Felin. d. uerſic. diſtrictus, in d. cap. Rodul-
phus, & Ruin. conſi. 22. nu. 5. 1. uol. ubi poſt
alios quos allegat, dicit, quod locus qui po-
teſt teneri, dicitur de fortia, & de diſtrictu;
ſed quod diſtrictus latiorem habeat ſignifica
tionem poſt multa tenet Imola, in d. Clem.
ne Romani, 7. col. ubi dicit, quod territo-
rium ſolum comprehendit uniuerſitatem,
agrorum ſubiectorum Ciuitati diſtrictus ue
rò comprehendit etiam caſtrum, uel aliam
ciuitatem ſubditam ipſi Ciuitati. huius men
tis eſt Aretinus, in conſilio ſeptuageſimoſe-
ptimo. Et ratio ſcribendi, colum. ſecunda,
ubi dicit, ſe numquam inueniſſe bene decla-
ratum, ſed quod diſtrictus comprehendit
quicquid ultra territorium ſuum ex alieno
ciuitas ſuæ iuriſdictioni addidit, uel pro-
pter acquiſitionem bellicum, uel alia quali-

bet de

bet de causa, & hoc sequitur Felin.dicto capit. Rodulphus, verbo, districtus, 2. col.& Dec.dicto cap.licèt causam, nu.3. quod crebrius receptum esse testatur Alciat.d.§. territorium. Districtus etiam est territorium cui 6 iurisdictio inest, & differt † à Cõmitatu, quia proprie Cõmitatus est Ciuitatum districtus, etiam dominorum, & Cõmitatus est quædam Ciuitatis accessio, & eius naturales pertinentiæ, secundum Bald.in consilio 419. Ad euidentiam, 1. vol. Et quod districtus latius accipiatur quàm Cõmitatus, tenet Bald.in l.prima, §. in initio, num.3. de offic.præfect. vrb. Felin. dicto versiculo, districtus. Dicit etiam Bald. in consilio 498. Opinio d. Bart. 7 in 4. vol. quod districtus † triplex reperitur, conuentionalis, quando castrum per se regitur, & se submittit simpliciter alicui Ciuitati ob tutelam sui corporis sine præiudicio Principis; Priuilegiarius, quando Princeps concessit alicui Ciuitati castrum ad districtum. Et Præscriptus, quando iurisdictio, & imperium præscribuntur in ipsum castrum. Similiter de territorio dicit Bald. in consilio 293. Thema integrale, 4. volum. quod tribus 8 † modis appellatur circumscriptiuè, seu terminaliter, quia finibus certis determinatur. Secundo subiectiuè, seu materialiter, quia tamquam iurisdictio imprimitur, tertio concessiuè, seu rationaliter, quia priuilegiatus præscribitur, & conceditur. Alibi dicit Bald. 9 in Rubrica quæ sint regal. quod † territorium non est aliud quam terræ spacium iurisdictione munitum, & armatum. refert, & sequitur Ruin. dicto consi.22. num.5. & Boer. decisione 227. num.7. Et sicut districtus latius accipitur quàm Comitatus, ita etiam latius accipitur territorium, secundum Corn. in consil.151.2. col.3. uol. Est autem territorium sicut etiam Dioecesis, verbum vniuersale, cõprehendens quicquid est intra fines Vniuersitatis, secundum Bald. in consilio 326. Rex Romanorum, num.8. 1. vol. & licet sint diuersa ut supra ostensum est, tamen quãdoq; vnum importat idem quod aliud, & pro alio accipitur, vt tradit Alexand. consil.85. Visa 10 inquisitione, 2. col.4. vol. Dioecesis † uerò est magis certa quàm sit districtus, quia hic faciliter mutatur, quandoque per concessionem Imperialem, quandoque per occupationem principatuum uel Ciuitatum, illa non. Imola in dicta Clement. ne Romani, col.6. in his tamen attenditur communis usus loquendi, secundum Card. ibi, Bald. & Felin. 11 in d.c. licèt causam. Illud tamen † sciendum est, districtus appellatione, uel territorij, proprietates rerum, & bonorum non comprehendi, sed tantum iurisdictiones venire, vt decidit Oldr. in consil.176. Factum tale est, col. fin. & sequitur Felin. d. cap. Rodulphus, versic. territorium, num.15. & Alciat. d.§. 12 territorium. Districtualium † verò appellatione ueniunt originarij, cum illud uerbum sonet in originem, secundum Bald. in consilio 455. Quatuor ad propositum. nume.3. in 4. volumine.

Ciuitatis Ferrariæ.

SVMMARIA.

1 *Ciuitas quid sit secundum diuersas descriptiones.*
Ciuitatem constituunt habitatores non saxa.
2 *Ciuitatem primus ædificauit Cain.*
3 *Ciuitas quasi Ciuium vnitas dicta.*
4 *Ciuitatis constructio à iure gentiũ profecta est.*
5 *Ciuitas vt constituatur numquid sit necessarius Episcopus.*
6 *Vrbs dicta est ab Vrbo, quod est aratro dissinito.*
7 *Vrbum est curuatura aratri quod in Vrbe condenda adhiberi solebat.*
8 *Oppidum vnde dictum.*
9 *Castrum vnde dictum.*
10 *Ciuitas an & quomodo amittat priuilegia Ciuitatis.*
11 *Contractus in vno loco factus licet res in alio sit valet.*
12 *Contractus dicitur factus in loco in quo pars cõsentit, puta quando inter absentes contrahitur mediante nuncio vel Epistola, si enim scribam Bononiæ ego qui sum Ferrariæ vendo tibi rem aliquam, & tu consentis contractus censetur Bononiæ celebratus non Ferrariæ.*
13 *Possessio vendita est quæ est sita in territorijs duarum Villarum, & dictum est simpliciter, quòd venditur possessio posita in tali Villa nũquid veniat tota possessio.*
14 *Venditio totius rei intelligitur facta licet vno nomine tantum vsus sit venditor in venditione, & proparte vno, proparte verò alio nomine nuncupabatur.*

GLOSSA XXIIII.

Ciuitas secundum Isidorum 15. Etimol. quem referunt Io. Andr. & alij, in c. si ciuitas, † de sentent. ex-1 com. et Alber. in Dictionario suo uerb. Ciuitas, est multitudo hominum societatis uinculo adunata ad simul iure uiuendum, & habitatores, non saxa uocantur ciuitas. Alij diffiniunt, quod est collectio multorum hominum, Episcopum habens, & fossatis uallata, uel est multorum hominum honesta conuentio in loco certo ædificia vicina-

con-

cōstruentiū, ad simul iure viuendum, uel est collectio ædificiorum facta per multitudinem hominum simul habitare volentium. 2 & fuit † primus ædificator Cain, vt habetur Genes. quarto. Ita Ioan. Andr. & Dom. in di 3 cto cap. si ciuitas, in principio. Et dicitur † ciuitas secundum ipsos, quasi ciuium vnitas, 4 huiusmodi enim ciuitatis constructio, † & ædificatio, iure gentium introducta fuit, ut tradunt Doct. post glossam in l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure. & Bart. in l. secunda, in fine, ff. de verborum significatione. Et quod di-5 ctum est, quod ad esse ciuitatis exigitur † Episcopus, procedit tantum in Italia, Secundum Doctor. in locis præallegatis, quia in Alemania, & Sarmatia non ita seruatur, ut etiam tradit Alciatus, dicta l. pupillus, §. Vrbs, de verborum significatione, & respectu tantum spiritualium. quantum verò sit respectu dignitatis temporalis, non est opus auctoritate Episcopali, vel Papæ, secundum Paul. de Castro, in Repet. dictæ l. ex hoc iure, col. nona. De communi verò vsu, dignitas Episcopalis in loco facta, facit Ciuitatem. Bartolus, in dicta l. si hæres, §. vicis, de legatis primo, quod propriè in terris Christianorum procedit, secundum Bald. in dicta l. ex hoc iure, col. quarta, numero duodecimo. An autem ciuitas possit esse sine Episcopo, ponit etiam Bart. in l. prima, C. de Metropo. Berito, libro 11. & latè per Alexand. in add. ad Bartolum, in dicta l. secunda, ff. de verborum significatione, & in l. prima, §. si ue intra, ubi aliqua per Bartolum, ad materiam, ff. de operis noui nunciatione. Vrbs 6 verò ab Vrbo appellata est, urbare enim est aratro diffinire, & urbum Varone teste, ap-7 pellatur † curuatura aratri, quòd in urbe condenda adhiberi soler; ita docet Iureconsultus, in dicto §. urbs, ubi multa egregiè Alciatus, de ædificatione ciuitatis more suo ex an 8 tiquis refert. Oppidum † uerò, ab ope dicitur, quod eius rei causa mœnia sint constituta, dicit text. in dicta l. pupillus, §. oppidum; Castrum uerò secundum Io. Andr. & alios, in dicto c. si ciuitas, dicitur à castrando, quia 9 in castro † castratur licentia habitantium, id est firmatur, ne pateat hostibus passim uagādo, uel dicitur casa alta seu stricta, quia habitatio castri non debet esse diffusa, ne multa custodia egear, secundum Ioan. Monach. & alios, in loco præallegato, de prouincia habetur per Bartol. in dicto uersiculo Lombardiæ, & plures concordantias ponit Alexan. in huiusmodi materia, in dicto §. si intra, in lectura, & in addit. ad Bart. & de oppido, & municipio, ponunt Doctor. in dicto c. si ciui 10 tas. Quomodo autem † Ciuitas amittat priuilegia Ciuitatis, & desinat esse Ciuitas, ponit Bald. in tit. de pace Constant. uersic. nos Romanorum, in princip. ubi inter cætera ponit, quòd quando ciuitas damnatur ad aratrum, amittit priuilegia. idem si pereat alluuione uel casmate, uel ponatur in banno æternali Imperatoris, uel Papæ, Et dicit Bartol. in l. aut facta, §. finali, numero sexto, de pœn. Vidisse sententiam diffinitiuam Henrici Imperatoris, quam dedit contra ciuitatem Brixię, quæ fuit sibi rebellis, condemnantis eam ad aratrum, quam tamen pœnam ex misericordia relaxauit. Plures etiam casus ponit Alexander in additione ad Bartolum, in dicta l. secunda, quibus damnatur ciuitas, & priuilegia amittit, qui ibi uideri possunt.

11 Et sciendum est, quod ualet † contractus uenditionis factus in uno loco, licèt res sit in alio, l. 1. C. de contrahend. empt. Et dicitur 12 † contractus factus in loco in quo pars consentit, puta, quando inter absentes contrahitur mediante nuncio, uel epistola, si enim ego existens Ferrariæ tibi existenti Bononię scribam, seu nuncium mittam, significando tibi quod uendo rem aliquam, & tu consentis, ibi censetur bene contractus celebratus, Bald. in l. multum interest, col. finali, nume. 11. C. si quis alteri uel sibi, refert, & sequitur Marsil. in repet. l. unicæ, C. de raptu uirgin. num. 253.

Sed quid si supradicta petia terræ non esset tota in dicta Villa Cochanillis, sed partim etiam in alia Villa ibi contigua, numquid tota ueniat in uenditione? Bald. in cons. 422. Super quibus, 3. uol. arguit ad partes, & concludit, quod quando est uendita res 13 tamquam quid uniuersale, ut † podere, castellum, & possessio, quæ etiam quid uniuersale cōtinet, ut dictum fuit suprà, in uerbo unam possessionem, tunc ueniunt omnes partes etiam in alio territorio existentes, maximè quando precium correspondet toti quantitati, & idem quando esset dictum, cum toto territorio, & districtu, uel esset dictum, ut cōmuniter dicitur in omnibus Instrumentis, cum omnibus, & singulis ad ipsam possessionem spectantibus, & pertinentibus, de qua Clausula, suo loco dicetur. Et idem est quando appareret, quòd uenditor haberet, hanc possessionem ita in duabus Villis uel territorijs existentem, pro vna, puta, quia simul erat solitus locare, ut in locatione, quod tota ueniat, tradit idem Baldus, in l. emptorem, columna finali, C. locat. & in uenditio-14 ne, † quando una res pro parte uno nomine uocatur, & pro parte alio, quod tota ueniat, tradit Anan. in allegato cons. 98. col. pen. de

quo

quo etiam dicta fuere suprà aliqua in dicto uerbo, unam possessionem, & in uersiculo sequenti, diuisam in duas pecias, &c. & idem etiam est, si uenderetur possessio posita in tali uilla, laborata per talem laboratorem, uel uillicum, nam licèt etiam partim esset in alia uilla, tamen uenit in uenditione, l. patronus, §. primo, de leg. 3.

In loco nuncupato la Rossetta.

SVMMARIA.

1 *Venditio valet licet erratum sit in confinibus rei venditæ, modo in corpore fuerit consensum.*
2 *Confinia quando discordant à mensura, cui magis sit standum remissiuè.*
3 *Venditæ rei qualitas si discordet à nomine quid agendum remissiuè.*

GLOSSA XXV.

AD maiorem declarationem rei, & certitudinem, nedum apponitur locus rei sitæ, sed etiam locus loci, & quod ita duplex locus sit apponendus, tradit Specul. in §. primo, columna quinta, de emptio. & uenditio. sed si esset erratum in nomine rei, uel loci, modo in corpore consensum fuerit, ualet uenditio, l. in uenditionibus, ff. de contrahend. emptio. & quando discordat nomen à confinibus, & 1 qualitate rei, non curamus de nomine, glos. & communiter cæteri, in l. si quis in fundi uocabulo, in princip. de legatis primo, & per text. in dicta l. patronus, §. primo, & secundo, de legat. tertio, & Ruin. consilio 115. numero decimoquarto, quinto uolumine. Similiter error confinium non obest, quando de ueritate corporis constat, ut per omnes, in dicta l. si quis in fundi uocabulo, & per Felinum, in capitulo, significante, numero septi 2 mo, de rescriptis. & quando † discordant confinia à mensura, cui magis sit standum, recurrendum est ad distinctionem Oldr. in consilio 197. de qua latè fuit dictum suprà in uerbo, & stariorum octo, ut tenet Felin. dicto numero septimo, Alexander in consilijs 120. & 127. secundo uolumine, & Ripa dicta l. si quis in fundi uocabulo, numero 19. & Alexander etiam in consilio aliàs allegato, septimo, quarto uolumine, ubi etiam po 3 nit, † quando qualitas discordat à nomine, ubi est uidendum.

Iuxta vno capite viam communem.

SVMMARIA.

1 *Via vnde dicta.*
Via quotupliciter accipiatur.
2 *Via triplex, publica, priuata, vicinalis.*
Via publica quæ dicatur.
Via vt dicatur publica tria copulatiuè requiruntur.
3 *Via priuata dupliciter accipiuntur.*
4 *Via vicinales quæ nam dicantur.*
Via vicinales sunt pars prædiorum, & vicinis tantùm & eorum prædijs seruiunt.
5 *Via publica sunt de regalibus Principum.*
Via pertinent ad eos qui iurisdictionem circumquaq; habent.
Via publica censetur esse terminus terminans territoria, & iurisdictiones.
Via publica diuidi non potest inter Principes confinantes, & ratio.
Via existentes intrà territorium, quantum ad proprietatem ad Ciuitates & loca ipsius territorij pertinent.
Via securitas specialiter ad Principem pertinet fundus ad municipes, iurisdictio ad eum cui Castrum concessum est.
Delinquens in via publica potest puniri à quocumq; cui ex generali Principis concessione hoc competat.
Via deuastata nunquid possit quis ire per fundum uicini.
Via publica à notarijs appellatur uia communis.
6 *Via omissa in confinibus si vocatus sit vicinus pro confinante, & tantùm via est intermedia numquid talis via censeatur vendita.*
Via publica non potest venire in venditione.
Vendito fundo à sepibus vsque ad sepes ueniunt sepes in venditione.
Vendito fundo à via publica vsq; ad viam publicam, non venit via publica in venditione.
7 *Viæ non sunt mensuranda neq; computanda in mensura.*

GLOSSA XXVI.

DE ista dictione, (iuxta) satis fuit dictum suprà, super eadem Clausula, in descriptione domus, ubi dictum fuit, quod quando apponitur aliquod confine rei, intelligitur de contiguo, & immediato, non de eo quod habet aliquod intermedium, ut sentit Corneus, in consilio 29. columna prima, & secunda, tertio uolumine, & clarius Alexander, in consilio 81. in fine, 7. uolumine.

De uia nonnulla dicta fuere suprà in glos. Stratam publicam, sed plura dicenda restat, est enim primo sciendum, quid importet hec dictio, (Via) & si Grammaticis credimus, di-

cta † est ab eundo, quasi ea, quod per eam ea-
1 tur, vel à vehendo, quasi veha, quod per eam fructus vehantur, vel vehiculum ire potest, quod vltimum Alciato placet, in l. quantum §. item via, ff. de verbor. signif. & diuersimodè accipitur: aliquando pro oratione, quod à Græcis Methodus dicitur, vt habetur in l. secunda, versiculo, nouissimè, sicut ad paucio-res, & ibi latè scribit Baldus, ff. de orig. iuris, quandoque pro seruitute viæ, vt in l. prima, & l. via, in princip. & pluribus legibus, ff. de seru. rustic. prædior. quandoque pro via qua vtuntur homines in eundo & vehendo, non iure seruitutis, prout hoc loco accipitur & de hac verba facienda sunt: huius enim triplicem esse speciē scripsit Vlpianus, in l. 2. §. uia
2 rū, ff. ne quid in loco publ. scilicet † publicas, priuatas, & vicinales, tametsi Alciatus, in dicto §. item via, duas tantum partes faciat, scilicet publicarum, & priuatarum. Publicę vię sunt, quas Græci Basilicas nostri Prætorias, alij Consulares vias appellant, & hæ etiam appellantur militares, ut in l. finali, ff. de locis & itiner. public. & ita quatuor sunt nomina, quę not. etiam Andreas Isernia, in titulo quæ sint regal. versiculo viæ publicæ. Hæ viæ etiam à Græcis Epidemię dicūtur, quod nil aliud significat, nisi accessus ad ciuitatē aliquā plerumq; obseruari solitos, ut Budeus, ex Politiano declarado tex. illū tradit in Annotationibus in l. obseruare, ff. de offic. Proconsul. & legat. de quo etiam per Alciatus, libro secundo Prætermissorum, in titulo, ne quid in loco publ. & eam viam publicam dicimus, cuius solum publicum est relictum, ac directum certis finibus latitudinis, ab eo, qui ius publicandi habuit, ut ea publicè iretur, comearetur, dicta l. secunda, §. uiam publicam, de quo etiam dixi suprà, & tradit etiam latè Cepol. in tractatu de seruit. rustic. prædior. capitulo tertio, de seruit. viæ, septima quæstio. Ad hoc autem, ut uia dicatur publica, tria copulatiuè exigūtur, scilicèt, quod per eam publicè iter fiat, quod solūm sit publicum, & quod nos ducat in Ciuitatem, Villam vel coloniam, dicto §. uiam, & declarat Ripa, in l. quo minus, numero 92. ff. de flumin. Priuatæ uiæ dupliciter accipi possunt; uel ex quæ sunt in agris, quibus imposita est
3 seruitus, † ita ut ad agros alterius ducant, uel eæ quæ ad agros ducunt, per quas omnibus commeare liceat, in quas exitur de uia consulari, & sic post illam excipit uia, deinde iter, uel actus ad uillam ducens, dicta l. secunda, §. priuatæ. Priuatam etiam uiam putat Cepol. dicta quæstione septima, dici debere illam, quæ fit per dominum unius fundi, uel plurium, si ex suo fundo eam facit, & de hoc extet memoria, ut per glos. in dicta l. finali,
4 ff. de locis & itine. publ. Vicinales † uiæ sunt, quæ in uicis sunt, & quæ in uicos ducunt, dicta l. secunda, §. uicinales, hæ autem quando que priuatis, quandoque publicis adnumerantur: priuatis, si ex collatione priuatorum ab initio factæ sint, & de hoc extet memoria, si memoria non extet, publicæ sunt, dicto §. uicinales, iuncta dicta l. finali, ff. de loc. & itin. publ. & tradit Cepol. dicta quæstione seprima, & debet probari per allegantem, memoriam non extare, & ita esse communem opinionem omnium, l. si arbiter, in fine, ff. de probat. & tradit Alex. in consilio 177. numsexto septimo, uolum. sexto, & quādo enim extat memoria huiusmodi uiæ, seruiunt tantum uicinis, & eorum prædijs, nō alijs, ut per Bald. in consilio 385. Ex quadam scriptura, numero secundo, uolumine quinto, nam & sunt pars prædiorum ipsorum, secundum Io. de Amic. consilio 81. numero 10. & idem tenet Afflict. decisione 62. numero secundo, ubi dicit fuisse decisum eam non impedire ius congrui, & sciendum est, uias publicas esse de regalibus Principis. capitulo primo, quæ
5 sint regalia, ubi † Isernia, Bald. et cęteri. idem tenet Cepol. dicta quęst. 7. & Alciat. dicto §. item uia, & pertinent ad eos qui iurisdictionem circumquaque habent, ut per Guid. Papę, quæst. 577. Ad quem pertinet, ubi idem dicit in fluminibus. Et in dubio uia publica censetur esse terminus terminans territoria, & iurisdictiones, vt per Baldum in l. si plures, numero 15. C. de cond. insert. & Ioan. de Amic. in consilio 25. numero 15. licèt diuidi non possit inter eos, quia quælibet pars diuisa esset inutilis ad exercitiū uiæ, ut per Baldum, dicto numero 15. Viæ autem existētes intra territorium, quantum ad proprietatē, ad ciuitates & loca ipsius territorij, pertinent, secundum Bar. & alios, in l. continuus, §. cum quis, de uerbor. oblig. & latè Cepol. in dicto capitulo tertio, quæstio. nona, & Alciat. dicto §. item uia, ubi dicit, quod securitas uiæ specialiter ad Principē pertinet, eius fundus ad municipes, iurisdictio uerò ad eū cui Castrum concessum est; & ideò, si quis in uia publica deliquerit, posse supplicium de eo sumere quęcumque, cui ex generali Principis concessione hoc competat. Plura de uia ponit Cepol. dicto cap. ubi multas quæstiones decidit, ad quem sufficiat remissio. Et si libet uidere de uia, uidendus est Ripa, latè plura congerens, in tractatu de peste, ultima parte tract. in cap. incip. Accedo nunc, num. 74. & sequent. & idem tradit de uia reficienda per uicinos, in d. l. quo minus, nu. 66. & Guido Pap. quæst. 444. Vtrum possint uicini, in fine,

fine, & an possit uia deuastata, iri per fundum uicini, ponit etiam Ioa. de Amic. d. consil. 81. nume. 9. quæ omnia, & alia, missa faciam, tanquàm ad nostrum tractatum impertinentia.

Notarij in instrumento scribunt viam cõmunem, uel Communis, ut ostendant non esse uiam priuatam, sed publicam, vias enim quas Græci Epidemias vocant, nos communes dicimus, ut in posterioribus codicibus, ad d. §. viarum, annotatum est; Si verò dicatur, uiam Communis, intelligitur scilicet Communitatis, uel Ciuitatis, cuius est via, §. Vniuersitatis, ubi glos. similia, Instit. de rerum diuis. de quo proximè dictum fuit.

Sed quid si notarius scripserit uicinum pro confine, omissa mentione uiæ, intermediæ, numquid censeretur uendita via? dicendum est, quòd non, † ut decidit Port. quem Ias. ibi sequitur, & not. Ægid. Peri. in annotationibus ibi, in §. riparum, Instit. de rerum diuis. per glos. ibi, in uerbo, adherent, dicens viam publicam non impedire ius coherentiæ: & quod hinc insurgit practica tabellionum, qui ponunt etiam pro coherentijs agros, qui sunt ultrà uiam publicam. Hoc etiam tradit Paris. de Puteo, in tractat. de feud. reintegratione, in titulo concessio facta per dictionẽ iuxta, &c. fol. 102. in fine, & Boer. decisi. 51. nu. 15. Quod confirmo: quia non est verisimile, quòd uenditor voluisset uendere uiam publicam, quæ non potest uenire in uenditione, ut in simili dicit Bald. in l. à caligato, ad fin. C. de nupt. ubi dicit, quod si uenditur fundus à sæpibus usque ad sepes, ueniunt sepes: quia sunt pars rei, & includuntur. Si uerò à tali uia publica usque ad talem uiam publicam, non uenit uia publica, quæ non potest includi. Et huius mentis etiam uidetur Bald. in consilio 413. Verba dicunt, numero 3. uol. 5. de quo latius infrà dicetur, nam nec † etiam uiæ sunt mensurandæ, nec debent computari in mensura, l. littera, ff. de contrahen. empt. ubi Bartol. & Bald. l. id quod, §. primo, ff. de peric. & commod. rei uenditæ. Bald. in Rubrica, C. de contrahen. empt. 4. quæstio. Fab. de Sancto Sauino, in tractatu de empt. & uendit. quæstione 6. quarto membro. & Felin. in capitulo quia indicante, colum. fin. de præscript. Vndè, tanto minus uidetur, quod uenditor noluerit uendere uiam, quæ sibi in aliquo non profuit, & nocere potest maximè in uenditione rei quæ est mensuranda, & quando est dictum uia mediante, uel dugali mediante, tradit Paris. consilio 64. num. 67. & seqq. 1. uolumine.

Altero capite dugale.

SVMMARIA.

1 *Aquaductus seu fossa manu facta ad euacuandos agros aquis, materno sermone dugalia appellantur, & cur.*
Aquaductus seu dugalia sunt priuati vel priuata non publica cum non sint perennia.
Aquaductus vel Dugale, est pars prædij.

2 *Fouea numquid veniant in venditione, & an sint mensuranda, & precium de eis sit soluendum.*
Emptor non præsumitur velle emere limites, sed id quod est intrà limites.
Fouearum usus est publicus.

3 *Fossata, & aggeres quæ sunt intrà fundum debent mensurari, & veniunt in mensura, & modo.*
Et idem de fossatis circa agrum existentibus.
Aquaductus seu Dugale si est intrà limites fundi venit mensurandus, & ratio assignatur.
Ripa aliquando debet mensurari licèt eius usus sit publicus.

4 *Riuus seu Canale, vel aquaductus manufactus qui appellatur formula seu fucile est locus priuatus, & venit, & accedit emptioni.*

5 *Dominus fundi potest flumen priuatum, & aquam in suum fluentem alio ducere, & diuertere, nec tenetur de ea gratificari vicino.*

GLOSSA XXVII.

Hviusmodi aquæductus seu fossæ quæ manu factæ sunt per Communitates, seu Vniuersitates † in Villis, ad recipiendum aquas pluuiales, & euacuandum agros aquis, iuxta l. 2. §. Cassius, & l. quod principis, ff. de aqua pluu. arcend. materno sermone Dugalia appellantur, fortè ex eo, quod aquas ducant alio, & licèt seruiant quandoque usui publico in recipiendo aquas vicinorum, & alio ducendo, propter quod sçpe notarij ea scribunt communia, vel Communis, tamen sunt priuata, cum non sint perennia, & propterea non fluant, l. 1. §. fluminum, & ibi glos. ff. de flumin. glos. flumina, in §. flumina, Institut. de rerum diuis. & de hoc videtur text. in l. 2. §. præterea, 5. notat. ff. de aqua pluu. arcen. latè Curt. senior. cons. 32. nu. 2. & Ioan. de Amic. cons. 1. nu. 17. & sequent. & Alex. consil. 212. Vbi dicit esse partem prædij, 7. vol. de Dugali dato pro confine, meminit Paris. cons. 64. nu. 67. in fine, 1. volumine.

Sed oritur duplex quæstio numquid huiusmodi foueæ ueniant in uenditione, quando † dantur pro confine, & si ueniunt an sint mensurandæ, & precium de-

beat pro eis solui, sicut pro cæteris partibus fundi, & videtur primo, quod non venit in venditione, quia fundi nihil aliud est, quam, id quod intra se tenet, l. fundi, in prin. ff. de action. empt. nam nec emptor censetur uelle emere limites, sed id quod continet & includunt limites, contrarium tamen decidit Bart. in tracta. de alluuione §. flumen, nu. 5. versic. sed quid si reperiuntur, ubi dicit, quod accedit fundo uendito sicut aquæductus, & viæ, quæ sunt extra prædium. Et idem tenet Cepol. d. tract. de seru. rustic. prędiot. in cap. 38. de torrente, 2. colum. Non tamen debent mensurari, ex quo dantur pro termino, & limite, ut etiam tenet Bald. in Rubrica, C. de contrahen. empt. 4. q. & in Rubrica, ff. de rerum diuis. nu. 26. Fab. de Monte Sancti Sauini, in tract. prędicto, q. 6. 4. membro, Alex. in consi. aliàs allegato 120. Omissis argumentis, 2. col. 2. vol. Felin. in c. quia indicante, nu. 7. de præscript. & Ripa, in d. l. quò minus, nu. 26. ff. de flumin. Et idem uoluit Bart. in d. tractatu, in §. agro, nu. 6. etiam quod non apponerentur, ut limites, ex eo quod usus ipsorum est publicus, & idem tenet Bald. in l. riparum, ff. de rerum diuis. vbi dicit, quod usus ipsarum est publicus, sicut uiæ, quia quilibet potest ducere bestias ad bibẽdum de suo torrente, & sequuntur Fab. & Felin. in locis prę allegatis, & Cepol. d. tracta. c. 36. De Ripa, num. 7. 2. colum.

Fossata uerò, et aggeres quę sunt intra fundum, debent mensurari, & ueniunt in modo, 3 & mensura, † ut tenet glos. per illum text. & ibi Bar. in l. prędia, §. ita legatum, ff. de fund. instruc. & instrum. leg. & idem tenent Bart. & Bald. in d. l. littera, ff. de contrahen. empt. Bart. in l. pen. ff. de impens. in rebus dotal. fact. nu. 2. in d. §. agro, nu. 6. & in cons. 193. Commune Lucignani. 2. dub. Bald. d. Rubrica de rerum diuis. num. 26. & in d. l. riparum, Aret. in §. riparum, nu. 4. Instit. eod. & Alex. Felin. Cepol. & Ripa in locis præallegatis, Et idem arbitror concludendum, in fossatis, quę sunt circa rem, quorum proprietas, & usus est priuatus, non enim est diuersa ratio ab existentibus intra rem: & cessant rationes Doctot. loquentium in eis, quorum usus publicus est, & ita seruatur de consuetudine.

Sed quid si huiusmodi Dugale, uel fossatum, sit intra limites fundi, numquid ueniat in mensuratione facienda, & in ea comprehendi debeat? ego habui de facto in terra Cottignolæ, & consului quod sic, propter prædictam regulam, quod fossata existentia intra fundum, ueniunt mensuranda, & quia licet quandoque aqua fundorum uicinalium reciperetur, & per eam euacuaretur, tamen multum fructum afferebat, quia poterat percipi fœnum ex eo, & in eius fundo aderat plantata arborum, & uitium non modici fructus, quæ non erat verisimile uenditorem gratis concessisse, ut not. Doctor. de ripa afferente notabilem fructum, cuius vsus est publicus, & tamen venit mensuranda vt infrà suo loco dicetur.

Quæro etiam de alia quæstione, quam etiam habui in facto, pone, quòd in confinibus fundi sit riuus, seu canale, uel aquæductus manufactus, ut aqua quæ ex publico flumine deducitur per ipsum fluat, fortè ob molendinum, uel alia de causa, quod quidem canale formula, seu incile appellatur, secundum Bar. in d. l. quo minus, 12. q. & ibi Repetent. numquid talis formula sit locus priuatus adeo ut ueniat, & accedat emptioni, sicut supra conclusum fuit in fouea, uel Duga- 4 li, cuius† vsus est publicus. Secundo dominus fundi possit aquam decurrentem, & fluentem per eam diuertere, à suo cursu, & alio ducere cum præiudicio inferioris uicini, modo non noceat molendino superiori, uel vicino inferiori, præscriptione ius sit quæsitum? Et concludo, quod idem iuris sit, quod in Dugali, vel fouea, de qua suprà dictum est, cum talis locus sit priuatus, ut per Bart. Ias. & Ripam, in dicta l. quo minus quæstio. 2. & ibi Ripa, numero 83. quod etiam tenet Paul. de Castro in consilio 357. Notandum est, in secunda parte, quod etiam est impressum inter consilia Calcan. 54. idem tenet Alexand. in consilio 108. In causa, & lite, prima colum. 2. volum. Curt. senior dicto consilio 33. 2. & 3. colum. Cepol. capitulo de aquæduct. colum. 13. & Ruin. consilio 96. in 4. uolum. Ex quo enim in priuata fluit prædia, priuatum flumen est. Bald. consilio 62. In quæstione, ad fin. tertio uolum. Et ex hoc soluitur secunda quæstio, quia cum sit flumen priuatum, & locus priuatus quilibet potest aquam in suum fluens, alio ducere, & diuertere, nec tenetur de ea 5 gratificare vicino. Bartol. & Ias. † dicta l. quo minus, 14. quæstione, & etiam Ias. ibi 12. & ibi Ripa, numero 84. & 94. & est text. & ibi Bald. et Paulus de Castr. in l. aquam, C. de seruitut. idem tenet Baldus in capitulo cum omnes, numero 21. columna quinta de constitut. in l. item lapilli, prima, et secunda colum. ff. de rerum diuisione, et in l. si quis ex argentarijs, §. si initium, in fine, ubi etiam Ias. ff. de pact. Paulus de Castro dicto consilio 357. Calcan. consilio 31. 3. & 4. colum. Vbert. de Lampugn. inter cons. ipsius Calcan. consil. 53. Alex. consil. 194. Consideratis verbis, prima col. 2. volum. & consil. 203. nu. 10.

nu. 10.6. vol. Bertr. consilio 351.2. par. priorum. Dec. latè cons. 244. & 373. in princip. Cepol. d. cap. col. 14. Ruin. cons. 98. nu. 14. in 4. volum. quod etiam admittit Afflict. decisione Neapol. 388. nu. 14. & tenet Paris. consil. 112. in princ. & 114. nu. 5. & 6. 1. uol. & idem sentit in consil. 129. in 4. volum. & latè Boer. decisione 352. nu. 4. & 5.

Vno latere flumen Padi.

SVMMARIA.

1 *Flumen unde dictum, & quotupliciter sumatur.*

Flumen consistit ex quattuor, ripa, littore, alueo, & aqua.

Fluminum duo genera.

2 *Flumina sunt de regalibus Principum, & ratio.*

Flumina statim atq; intrant territorium Principis vel Ciuitatis vel domini Iurisdictionem habentis efficiuntur illius.

3 *Ripa an & quando veniat in venditione fundi confinantis cum ripa, & an mensuranda.*

Ripa venit in venditione quando reddit fructum notabilem.

Ripa regulariter appellatur id quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sustenens secus verò si ultrà viam est tanta terræ quantitas quæ arari possit, quia tunc magis dicetur ager diuisus, & non ripa.

4 *Alluuionis incrementum uel diminutio cuius lucro vel damni cedat.*

GLOSSA XXVIII.

1 Flumen â fluendo dictum est, & licèt quandoque pro superabundãtia aquarum accipiatur, l. 1. §. denique, ff. de aqua pluu. arcend. & quandoque pro ligno excauato, per quod aqua pluuialis fluit, l. foramen, ff. de seruit. vrba. prædiorum, tamen propriè accipitur pro flumine publico, uel priuato, de quo in l. prima, ff. de flumin. quod ex quatuor consistit, ut Bald. tradit in consilio 463. Quatuor sunt, 4. volum. scilicet ripa, littore, alueo, & aqua, uel ut melius uidetur intellexisse Ripa, in dicta l. quo minus, numero secundo ex tribus, ripa, alueo, & aqua, littus enim propriè maris est, ripa fluminum, l. littus, la prima, ubi declarat Alciat. ff. de verborum significatione, & huiusmodi vocabulum flumẽ idem importat quòd fluuius, & annis, secundum Bartol. in tractat. de Insula, §. & alia, ad fin. fluminum verò duo sunt genera, publicum, & priuatum, publicum est, quod perenne est, idest, quod semper fluit, vt in Pado nostro, & in Rheno contingit, ut exemplificat glos. in §. flumina, Instit. de rerum diuis. priuatum est, quod non semper sed ad tempus decurrit ut exemplificat glos. in l. nemo, ff. eod. tit. in Melloncello, & Rapone. Ita est text. faciens hanc diuisionem in dicta l. prima, in principio in §. fluminum, ff. de flumin. Et quia ferè omnia flumina perpetuò fluunt, & perennia sunt, ideò publica dicuntur ferè omnia, dicta l. nemo, §. fin. & trad. plura ad hanc materiam Bartol. in dicto tractatu de aluuion. in §. flumen, Cepol. in tractatu de seruit. rustic. prædior. capitulo 31. de fluminibus, & Ripa post alios, in dicta l. quo minus, in principio, vbi loquuntur de flumine nauigabili, & non nauigabili, & de pluribus ad hanc materiam facientibus. Et sicut viæ sunt de regalijs Principis, ita etiam flumina, capitulo primo quæ sint regal. ut tradit Cepol. dicto capitulo. Guid. Pap. dicta questio. 577. &

2 Ripa, dicta l. † quo minus, numero 14. & 15. vbi subdit, quod ideo statutum est etiam de regalibus Principis, quia ad Principem spectat onus tenendi tuta nauigij, & viarum publicarum itinera, ideo consequens est, ut ad eum spectet commodum fluminum, & uiarum, quod consistit in colligendis ripaticis, & gabellis, ut ibi per eum plures allegantem. Et statim quod intrant territorium principis, vel ciuitatis, seu domini Iurisdictionem habentis, efficiuntur illius. Bald. in l. si plures, colum. 4. C. de condit. inser. quod tenet Cepol. dicto capitulo 31. Ripa dicta l. quo minus, numero 36. & latè Boer. dicta decisione 352. numero 4. & sequent. & Guido Pap. d. quæst. 577.

Sed quæritur, numquid ripæ, fluminis publici veniant mensurandæ, & pro eis precium conuentum † soluere, sicut fit pro cæteris partibus? Et si de ripa fit mentio tanquàm de termino terminante, & sic exclusiuè, ut si dicatur iuxta ripam, omnium consensu nulla est difficultas, quod non ueniat mensuranda, licèt veniat in uenditione, et rei uenditæ accedat, d. l. littera, ff. de contrahen. empt. & d. l. id quod, §. 1. ff. de peric. & commod. rei vendit. ut tradunt Doctor. supra allegati in præcedenti Clausula, in 1. q. Si uerò datur flumen pro confine, ut hic, & tunc cõmunis est opinio quod non veniant mensurandum, nec computatur in mensura, ut tenet Spec. in §. 1. in fine, de empt. & uendit. Bart. in d. tractatu de alluuion. §. agro, nu. 4. Bald. in Rubrica de rerum diuis. nu. 26. & in l. riparum, ff. eod. Cepol. in d. cap. De ripa, 2. col. Aret. in §. riparum, Instit. de rerum diuis. nu. 4. & Ruin. cons. 191. nu. 10. 1. vol. & est communis opinio, secundum Ias. nu. 14. & Ripam, nu. 74. in d. l. quo minus.

Quod limitatur, nisi ripa reddat fructum notabilem, puta quia ibi sit salicetum, oliuetum, uel quid simile fructum afferens notabilis quantitatis, quod non esset uerisimile uenditorem gratis remissurum fuisse, ita limitat Bald.in dicta Rubrica, C. de contrahen. empt. quæstio. 4. & sequitur Alexand. dicto cons. 120. Felin.in d.cap.quia indicante, num.8. Fab.d.tract.6.quæst. 4. membro. Ias.& Ripa d.l.quo minus.

Venit etiam dicta Conclusio declaranda, vt procedat in ripa propriè, quæ est id quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui tenens, dicta l.prima §.ripa, ff. de flumin. & l.pen.§.primo, eod.& tradit Ripa, dicta l. quo minus, num. 2. secùs verò, si ultra uiam est tanta terræ quantitas, quæ arari possit, quia tunc magis dicetur ager diuisus & non ripa, secundum Bald. in dicta Rubrica num. 26.& sequuntur Alex.Fab.Ias.& Felin.in locis præallegatis.

Quod si flumen per alluuionem fundo vendito aliquam partem adijciát, uel detra- 4 hat quod † sæpè faciunt flumina, quòd possunt alicui dare, & auferre, & talem à iure uelut censores auctoritatem habent, l. ergo, §. flumina, ff. de acquir. rerum domin. & not. gl. quæ incipit, in §.Insula, Inst. de rerum diuis. cuius lucro, vel damno cedere debent? Et si venditio est perfecta, tunc esse damnum & lucrum tam per alluuionem quàm aliter contingens emptoris, l.id quod, in principio, ff. de pericul.& comm.rei vendit. & §.cum autem, Instit.de empt.& vendit. si vero emptio non est perfecta, ut quia fuit facta ad mensuram (quod quando sit, suo loco dicetur,) tunc si venditor ignorans modum, & quantitatem uendidit, sibi acquiritur, & eius etiam damno cedit, l. Iulianus, §. si Titius, ff. de action.empt.& tradunt Doct.in dictis locis, & Fab. dicta 6. quæstio. 4. membro, 2. col. & Brun. in tractatu de augmento, 16. conclusione 5. limitatione. secùs si sciens asseruit esse maioris mensuræ, tunc enim sibi non prodest augmentum, dicto §.Titius, ubi Doctor.& Aret.in §.actionum autem, num. 16.Instit. de action. de quo etiam inferius aliqua dicemus.

Altero latere ipsos venditores.

S V M M A R I A.

1 Venditor si confinat cum re vendita, vel ei habet aliquam rem contiguam id debet declarare emptori.

2 Venditore habente duos fundos contiguos habentes suos expressos confines, si vnum vendat, & nouos det confines, nouis, non antiquis confinibus standum est.

3 Mensura nec augeri nec minui potest quando venditor habens vnum fundum vendit certam partem ex eo puta viginti staria.

Et talis venditio censetur ad mensuram facta.

Secus tamen in casu hic proposito in fine.

GLOSSA XXIX.

1 Debet etiam venditor † si confinat cum re uendita, uel ei habet aliquam rem contiguam, id declarare emptori, l.cum seruo, §. fin. ff. de contrahen.empt. Paris.cons.64. num. 66. 2 1. vol. Et quando † venditor habebat duos fundos contiguos, habentes suos expressos confines, tamen si unum uendat, & nouos det confines, his nouis, & non antiquis standum est, l. eos, ff. fin. regund. & l.1. C. eod. Quando tamen venditor habet unum fundum, & uendit certam partem ex eo, puta, 3 20.† staria, & dat se pro confine, & tunc illa mensura conuenta non potest augeri, uel minui, ut per Alex. in cons. 159. In causa, & lite, col.3. vers.fortius uoluit, 5.vol.& uidetur idem tenere Socin.in cons.32 aliàs allegato, in 4. vol. 1. col. nec tota res uenire potest, & censetur facta uenditio ad mensuram, de quo latè infrà suo loco dicetur, & quod hoc casu non censeatur tota res uendita, Neuiz. cons.38.num.5. secùs verò est, si possidet uenditor aliam petiam terræ ibi contiguam, à prima separatam, & distinctam, quia tunc mensura nō attenditur, ut uidetur uelle Cor. in cons.59.col.2. aliàs allegato 4.uol. & Paris.d.cons.proximè allegato, nu.66.& Ruin. cons.83.nu.6.1.volumine.

Pro alia sua petia terræ.

S V M M A R I A.

1 Venditio valet si venditor vendiderit aliquam partem fundi, puta viginti staria ex fundo per eum possesso in ea parte in qua elegerit emptor, licèt antè non sit perfectus contractus, & dominij translatio facta, quàm, & electio, & mensuratio interuenerit.

2 Possideri non potest res incerta respectu loci, & respectu quota.

3 Venditio incerta rei dici non potest, quando dictum est in qua parte debeat pars vendita assignari, puta ab oriente, uel occidente.

4 Venditio certa ratione quota dici poterit etiam si mentio fuerit dumtaxat facta de nominibus numeralibus reducibilibus ad quotam, puta ex petia terræ stariorum sexaginta uendo uiginti.

Parisius tamen in fortiori casu id putat procedere.

Quod

Quod reprobatur.

5 *Venditio facta collato arbitrio eligendi in emptorem, licet non valeat antè electionem, & mensurationem, non potest tamen per pœnitentiam retractari.*

Emptor etiam ante electionem rei venditæ in se collatam licitè aliquid accipere potest in recompensationem fructuum nec in sortem computatur.

Limita tamen vt hic.

6 *Venditio incerta rei perficitur reali, & actuale traditione interueniente.*

7 *Venditio rei pro indiuiso possessæ fieri potest, & valet seruatis his de quibus hic.*

8 *Venditione facta de vna re pro indiuiso possessa cum socio, si diuisio sit facta cum socio, & tota res quia non poterat commodè diuidi socio assignata est, quid agendum, & quomodo consulatur emptori.*

GLOSSA XXX.

HÆc verba ideò adijciuntur, ne Clausula suprà apposita, Vel cuiuscumque sit quantitatis, reddatur superflua, quia si esset totum unum corpus, ue niret tantum mensura expressa, nec minus, vel vltrà, ut in præcedenti Clausula dictum est.

Sed quid si uenditor vendit aliquam partem fundi, puta viginti staria ex fundo per eum possesso, in ea parte, in qua elegerit emptor, numquid hæc uenditio procedat? & concludendum est, quod sic, licèt debeat fieri electio, & mensuratio, & ante non est perfectus contractus, nec dominium, uel pos-1 sessio transfertur, † etiam interueniente constituto, propter incertitudinem, quia quan-2 do res † est incerta respectu loci, & respectu quotæ, possideri non potest, l.3.§.primo, & ibi omnes, ff. de acquir.possess. tradunt Doctor.in l. locus, ff.eod. Alciat. in l. subsignatum, §.incertus, ff.de uerborum significatione. ita consuluit Barto.in consilio 74. Petrus uendidit Bertæ, & idem tenuit in dicta l.3.§. primo, quem communiter sequuntur ibi Doctor.& in d.l.locus, Dec.in cons. 226. col.2. Boer.decisione 183.nu.6.Ruin.cõs.144.nu. 2.& 136.nu.8.1.vol.& cons. 38.nu. 3.4.vol. & latissimè Paris.cons.55.& cõs.59. ferè per totum 1.uol.Tiraquel.in tract.de constit.19. limitatione, in prin.Grat.cons.90.num.6.in prin.Borgnin.in tractatu de tuto. & cur. nu. 3 260. Non diceretur † tamen res incerta ratione loci, si demonstraretur, ubi, & in qua parte deberet pars uendita assignari, puta, ab oriente, uel occidente, ut per Alex.d.§.1.Dec. cons.179. col.fin.& Paris.d.cons.59. nu. 21. 4 ratione verò quotę † diceretur certa, si per nomina numeralia esset facta uenditio, quando possent reduci ad quotam, puta si sit dictum quod ex petia terrę stariorum sexaginta uendantur 20. quæ important tertiam partem, nihil enim aliud est quam si esset dictum quod uenderetur tertia pars, & ita limitauit Ias.in d.§.1.& idem videtur uelle Dec.d.consil.179.ad fin.fortius uoluit Paris.sibi contrarius, quod non censeretur incerta ratione quotæ, quando per nomina numeralia mensura fuisset apposita, etiam si numerus ad quotam uidelicet tertiam, quartam, uel huiusmodi, non posset reduci in consil.60. eod. 1. vol. vbi uehementer instat, quod est contra receptiorem sententiam, de qua supra, quam prius tenuerat idem Paris.d. cons. 55. & 59. vnde ad euadendum dubitationes, cautius est per nomina quotitatiua non numeralia partem rei emere.

Licèt tamen tali casu ante factam electio-5 nem, & mensurationem non ualeat, non tamen † est locus pœnitentię, ut Paris. affirmat, dicto consil.59.1.dub.& cons.64. nume.14. eod.volum.& Tiraquel. in tractatu de retractu lignag. §.1.glos. 2. numero 26. Et si aliquid fuit solutum emptori in recompensationem fructuum ex æquitate, l.curabit, C. de act. empt. licitè potuit accipi, nec in sortem debet computari, ut per Paris.consil.60.eod. volum.Gozad.cons.55.num.11. & Ruin. d. cons.144.num.2.nisi ex alijs coniecturis, & præsumptionibus, uel fictione, seu simulatione partium appareret, ut latè tradit Paris. d. cons. 55. quod ita debet intelligi, non autem simpliciter, quia aliàs esset contrarius dictis in dicto cons.60.

6 Si tamen † realis, & actualis traditio rei interueniat, perficitur contractus, ut per Decium dicto consil. 179. & admittit Paris. d. cons.59.num.21.

Et sicut ualet uenditio facta de incerta 7 parte, ut suprà, tanto magis valet † quando venditor uendit certam partem fundi per eum possessi pro indiuiso, cum eo, ut per Paris.dicto cons.59. sed tunc debet apponi precium totius rei, ut uideatur quanta pars emptori ueniat tradenda, uel exprimatur certa quantitas, puta tertia pars pro indiuiso possessionis, nam si uenderetur tanta pars unius possessionis quantam capiunt ducati centum, nec apponeretur quantitas totius precij rei, quia non esset res certa, non ualeret uenditio, licèt soluto precio posset agi ex contractu innominato, ut per Ruin. d.cons.144. in principio.

8 Potest † et fieri uenditio de parte rei, quam habet pro indiuiso uenditor cum alio, sed si ante traditionem contingat diuisio fieri cum

socio,& tota res,fortè quia non potest commodè diuidi, assignetur socio, iuxta §. quędam, cum ibi not. Instit. de action.cum non tenetur venditor ad rem tradendam emptori,sed solum ad dandum totum id,quod propterea à consocio fuerit consequutus; si uerò tota res ipsi uenditori per iudicem assignetur, emptor totam recipere debet, & precium partis alterius socij eidem soluere, & tunc venditor de euictione tantum suæ dimidiæ tenetur, casus est in l. Iulianus, §. idem Celsus,ff.de action.empt.

Altera.

SVMMARIA.

1. *Altera dictio de duabus tantùm,& duarum tantùm dicitur distributiua.*
2. *Inquisitio facta de tribus vel pluribus,si in ea dictum sit, quòd alter alteri auxilium præstitit corruit ratione incertitudinis.*
3. *Altera dictio de tribus etiam, & pluribus dicitur, & verificatur quando aliàs sumpta absonus intellectus resultaret.*

GLOSSA XXXI.

1 Dictio hæc de duabus tantum dicitur, & duarum tantum distributiua est,l.qui duos,† ff.de rebus dubijs,l.non nunquam, ff.de iudic. ubi glos.l.continuus,§.item qui, ubi Aret.3. not. ff. de uerb.obligat.& in alijs bis allegatis per Alber. in suo Dict.uerbo, alter, & est text.& ibi not. Bart. in l.1.§.quod in sententijs, ff.qñ appell.fit. Arc.in l.cum ex filio,§.filio impuberi,ff.de vulg.& pupil. licèt quandoque impropriè accipiatur ut l. eum ex filio,§.quidam, & ibi Bal. & Alex.ff.de vulg. & pup.& in l.si duobus, in princ. & ibi glos. ff.de bon.poss.contra tabul.& glos.in l.ancil 2 læ, C.de furt. Et propterea si † in inquisitione, uel accusatione facta de tribus uel pluribus,dicatur, quod alter alteri auxilium præstitit, corruit Inquisitio, uel accusatio, cum sit incerta, quia non potest intelligi quis ex tribus,uel pluribus auxilium præstiterit, ita determinat Bald. dicens ita fuisse obtentum in d.l.ancillæ, & sequuntur cæteri ibi, Aret. & Alexand.in locis præallegatis,& Aretin. in l. nam & postea, in principio, ff.de vulg. & pupil. Benè tamen uerum est,quod ubi re- 3 sultaret absurdum,† uel absonus intellectus, uel uoluntas disponentis contraria appareret, tunc dictio impropriaretur, & intelligeretur distribuere inter plures duobus, ut per Paul. de Castro, consilio 18. Quidam testator,in antiquis.

Vero.

SVMMARIA.

1. *Verò dictio diuersimodè accipitur,aduersatiuè, superlatiuè quandoq; pro certo, quandoq; pro enim.*
2. *Verò, dictio aduersatiua,& similes plura potest coniungere,in una oratione.*

GLOSSA XXXII.

1 Hæc dictio,diuersimodè accipi potest, ut per Alber.in diction. suo, eod.verbo,quandoque†aduersatiuè, quandoque superlatiuè, quandoque pro certo,quandoque pro enim, in Authen. de hæred.& Falcid. in principio. 2 per hanc † tamen aduersatiuam, & similes, plura possunt coniungi in una oratione, ut per Bart. in l. Lucius, §. quæ habebat, ff. ad Trebel.in l.re coniuncti,uu.14.ff.de legar.3. & ita coniungit hic hanc petiam terræ, cum præcedenti vendita.

Est pascuiua.

SVMMARIA.

1. *Terra pascuiua, seu pascua quanam dicatur. Pascua,& saltus quid sint. Pecudum appellatione quanam veniant animalia.*
2. *Pascua aliquando ponuntur pro prato licèt regulariter sint diuersa. Prato uendito non ueniunt pascua nec è contrà. Prata secantur, Pascua non.*
3. *Pascua ueniunt in uenditione possessionis,quando erant ad usum ipsius destinata,ac deputata. Quod amplia vt hic cum suis declarationibus.*

GLOSSA XXXIII.

1 Terra pascuiua,seu pascua,illa dicitur, quæ pascuis pecudum destinata est,sicuti de silua pascua † est text.in l. silua, §. fin.ff.de verborum significatione. Et pascua siue saltus, sunt loca ubi bestię pascuntur,secundum Cepol,in tractat.de seru.rustic.prædior.in ca.9. de seruit. iur. pascendi, colum. 2.cuiuscumque sint speciei,modo quadrupedes, & quæ gregatim pascuntur, hęc enim pecudum appellatione comprehenduntur,l.legatis,§.pecudibus, ff.de leg.3.Instit.ad l.Aquil.in principio,& Cepol. dicto cap.in princ. dicuntur etiam huiusmodi loca pastiones, secundum glos. in l. diuortio, §. fina. ff. soluto matr. per text. in dicta l. si quis binas ædes, ff. de usufruct.licèt ille tex.pro actu pascendi,non pro loco magis accipi debeat, sed est text. in l.in-

in l. instrumenta, in fine, ff. de fund. instr. & instrum. legat. quem allegat Cepol. in dicto capit. 9. 2. colum. Et licèt † pascua quandoque pro prato ponantur, ut in l. secunda, & tertia, C. de pascuis pub. lib. 11. & in l. Seiæ, §. Tyranne ff. de fund. instr. tamen differunt ut probatur in l. pratum, de verborum significatione, & pro diuersis ponuntur in l. forma, ff. de cens. adeò quòd in venditione prati non uenient pascua, nec è contra, ut de legato tradit Alciat. dicta l. pratum, & dictum fuit supra, super verbo, & pratiua, non enim secantur pascua, ut supra, sed prata sic. Sed si huiusmodi † pascua essent deputata ad usum possessionis uenditæ, & uno nomine nuncupabuntur, & tunc ueniunt in uenditione, sicut etiam uenirent in legato, dicto §. Tyrannæ, vbi Bartol. & idem si erant deputata tantum ad usum ipsius rei, l. testatrix, quæ est, l. fin. §. primo, ff. si seruit. vendic. quod procedit etiam si pascua non essent propria uenditoris, sed tantum ius pascendi in eis haberet, dicto §. primo, & latè Cepol. dicto capit. 9. secunda colum. Quod non procedit, quando ex quantitate precij, correspondentis tantùm rei uenditæ, non etiam iuri prædicto, aliud coniecturandum esset, ut per Cepol. ibi, colum. tertia, & idem est si ius pascendi esset Communitatis, & ab ea acquisitum, quia in uenditione facta per singularem personam de Vniuersitate, uel Communitate, non censetur illud ius sibi competens venditum, ut per Cepol. dicto capitulo quæstio. 7. ad finem. De cæteris pertinentibus ad materiam pascuorum, uide per eundem in dicto capitulo.

Syluosa.

SVMMARIA.

1. *Silua duplex alia cædua alia pascua, quod declara vt hic.*
2. *Silua quomodo differat à foresta, nemore, barco, luco, & saltu, & de singulis istis aliqua.*

GLOSSA XXXIIII.

Siluam duplicem esse scribit Iureconsultus in dicta l. silua, de uerborum significatione alteram scilicèt cæduam, † quæ in hoc habetur, ut cædatur, & qua succisa rursus ex stirpibus, aut radicibus nascitur, alteram pascuam, de qua in præcedente glos. dictum est. De prima sunt multæ leges de ea tractantes, ut l. ex silua, ff. de vsufruc. l. diuortio, §. quod in anno, ff. sol. matr. l. cum manu sata, §. silua, ff. de contrahen. empt. & aliæ plurimæ, & de utraque ponit Cepol. in dicto tract. de seru. rustic. prædior. in capit. 22. de montibus, secunda col. & Boer. decisione 51. ac Alciat. not. loquens in dicta l. silua, ubi loquitur de multis arboribus, an cedux dicantur, & de cupresso quæ sola non repullulat; Et sciendum † est, quod silua differt à foresta, nemore, barco, luco, & saltu; Foresta enim secundum glos. & Doctor. in capitulo, cum dilecti, de donation. est locus in quo feræ clauduntur, & habet quis in eo usum uenandi, & secundum Ioan. Andr. & Card. ibi, est uulgare Franciæ, & Angliæ, & ubi sunt talia loca, dicitur foresta, latum nemus, sine clausura, & sine aqua, & ita intelligitur text. ibi, sed vbi est flumen, dicitur silua. Barchus uerò, est locus, qui muro, uel palis septus est, secundum eos, & Felin. in capit. Rodulphus, num. 21. de rescript. & Cepol. dicta secunda col. Nemus uerò, secundum Felin. in dicto cap. num. 23. est voluptatis causa comparatum, & amenitate plenum. Lucus nequaquam ceduus est, & silua eo generalius nomen est, saltus verò silua est inuia, nec transeuntibus peruia in quo pasci atque æstiuare pecudes solent, & hyemare, si aer loci patiatur. Et licèt secundum prædicta, facienda sit distinctio inter huiusmodi vocabula, & alia, de quibus infrà, possunt tamen partes ad tollendas dubitationes declarare in contractu quam partem terrarum intelligant esse nemorosam, uel valliuam, ut inter dominos Carpi, & Mirandulæ fuisse factum refert Alex. in cons. 25. vol. 7. de quo meminit Felin. in dicto capit. Rodulphus, num. 22.

Arbustiua.

SVMMARIA.

1. *Arbustum, & Arbustiua quòmodo, & qualiter intelligatur.*

GLOSSA XXXV.

Licèt arbustum propriè sit locus, in quo certo ordine arbores uinearum causa plantantur, † secundum Grammat. & Alciat. in l. impensæ, §. vtiles, ff. de uerb. signif. & quandoque accipiantur etiam arbusta pro truncis arborum incisarum, ut l. fi. ff. de termino moto, quasi arboris hasta, secundum Alexan. in dicto cons. 25. tamen hic generaliter accipitur pro quocumque loco, ubi multæ arbores simul sitæ sunt nullo ordine plantatæ, prout accipiebāt etiam Alex. in d. cons. & Felin. in d. c. Rodulphus, nu. 22. vbi dicunt, quod attenditur in hoc communis usus loquendi.

Valliua.

SVMMARIA.

1 Vallis quid sit, & unde dicta, & quotupliciter accipiatur.
2 Vallis aliquando est publica, aliquando priuata.
3 Vallis publica si est aliqua impensa munienda, de Communi id fieri debet, & omnes debent concurrere.
4 Vallis si sit publica, etiam terra mobilis cũ herbis & cannellis quã Coram uocamus, erit publica.
5 Vallis priuata aqua si inundet prædium alienum non tollit dominium prædij ipsi Domino, secus si sit Vallis publica.
6 Valles si per partes declaratum fuerit esse illas ubi sit riuulus aquarum, canna, & carera fortes, & densa, & uidigarij licet aliqua tantum, non omnia concurrant, nihilominus Valles dicuntur.
7 Inundationis tempore si quis piscatus fuerit non per hoc dicitur habere possessionem fundi.

GLOSSA XXXVI.

VAllis duobus modis accipitur, primo pro loco plano montibus uel collibus circundato, † à vallo, ual las, quod idem importat quod circundo, secundum Bar. in tract. de alluuione, in §. agro, nu. 12. & de hac scribit Cepol. in dicto tract. cap. 24. De Valle, & hoc modo non accipitur hic. Secundo, pro loco circundato montibus, sed terra plana, ut per Bart. dicto §. agro, num. 14. & de hac tractat Cepol. in dicto tractat. in capit. 39. De Vallibus aquosis, & hoc modo accipitur hic. Et hæc † uallis quandoque est publica, quandoque priuata, quando est publica, iudicandum est de ea sicut de flumine, secundum Cepol. d. ca. 39. & habetur in l. latus, ff. de acquir. rerum domin. & si circa eam uenit aliqua † impensa facienda, uel propter expurgationem, vel propter desiccationem, de Communi est facienda, & omnes habentes prędia etiam in partibus superioribus, concurrere ad eam debent, ut consuluit Paris. cons. 70. nume. 18. 1. uol. secùs si sit priuata, ut per eum ibi. Et quã do vallis est publica, † ita etiam terra mobilis cum herbis, & cannellis, quam Toras, aliàs, Coras vulgariter appellamus, publica, erit, secũdum Cepol. loco preallegato. Sciendum etiam est, quod si priuata † vallis aqua inundet prædia aliena, non tollit domino dominium prædij, sed remanet cuius erat, secùs si publicæ vallis sit aqua, ut tradit Bartol. loquens de vallibus Rauennatensibus, in l. si uicinus, §. lacus, ff. de aqua pluuia arcend. Cepol. d. cap. Alex. consil. 57. num. 9. vol. 7. & Paris. dicto consil. 70. nume. 18. & consilio 3. num. 7. vol. 4. Plura de vallibus scribit Alex. dicto consil. 25. quem commendat Felin. d. c. Rodulphus, nu. 22. vbi nu. 14. decidit idem Alex. quod licet per partes fuerit declaratũ, † quòd ualles dicantur esse, ubi sit riuulus aquarum, cannæ & careræ fortes, & densæ, & uidigarij, quod si omnia prædicta non concurrant, sed aliqua tantum, nihilominus ualles dicentur, & appellatione uallium uenient. Sequitur Grammat. decisione 59. num. 38. Et notandum est, quod per actum piscationis † tempore inundationis non censetur quis habere possessionem fundi, l. si ager, ff. quibus mod. vsusfru. amitt. & tradit Alex. d. consil. 57. num. 6. & nu. 9. Dec. cons. 302. nu. 19. & nu. 23. quod uidetur admittere Paris. cons. 3. nu. 8. 4. vol. in quo uidendus est Ruin. consilio 15. in 4. volum. & Rimin. consilio 529.

Paludosa, & aquosa.

SVMMARIA.

1 Paludis mentio ubi habeatur in iure.
Qualitates sunt inspiciendæ tempore contractus, & ratio.
2 Terra diuersa qualitatis, & generis si uendun tur ad mensuram, tam bona quàm mala sunt mensuranda.
3 Vallis vel Palus si propter aquam mensurari non potest, mensurabitur per aerem.
Mensuratio ex aspectu fieri potest.
Mensurare est proprium Geometrarum quibus tanquam peritis standum est.
4 Agrimensores si discordent in mensura quid agendum remissiuè.
5 Mensuratio Montium, riparum, & fossarum an fieri debeat per fundum an verò per superficiẽ.
6 Qualitati rei uendita magis statur, quam mensura, si qualitas discordet à mensura.

GLOSSA XXXVII.

DE palude habetur mentio in l. 1. §. Neratius, ff. de aqua pluu. arcend. in Rubrica, & l. fin. C. de † alluuion. & palud. & tradit Cepol. d. c. 39. ad finem. Et huiusmodi qualitates sunt inspiciendę, & considerandæ tempore contractus, non post, quia cum mutentur ex cursu temporis, laboraretur in æquiuoco, semper igitur inspicitur tempus contractus, ut illa terra dicatur uallis, sylua, palus, uel nemus, quæ erat tempore celebrati contractus, ut per Alex. dicto consil. 25. ferè per totum.

Notandum tamen est, quod si huiusmodi terra uenderetur ad mensuram, tam † bonum terrenum, quàm malum, esset mensurandum, ut Baldus decidit in l. sicut, in fine, C.

ne, C. de action. empt. & sequitur Alexander in allegato supra cõsilio, ad finem, secundo uolum. & refert Boer. quaest. 46. nume. 4. & si talis uallis, uel palus propter aquam nõ
3 posset mensurari, esset † mensuranda per aerem, ut in simili tradunt Doctor. in l. prima, ff. si quis caut. Bart. & Aleiat. in l. 3. ff. de uerbor. signif. & per eundem Bart. in tractatu testimon. uersiculo Vicena, numero 55. ubi dicit, quod per aspectum potest etiam fieri mẽsuratio, & mensuratio est possibilis, sed non omnibus, sed Geometris tãtum, quibus standum est tanquam peritis in arte eorum, ut uoluit Feder. de Sen. in consilio 201. Ad primum, col. final. ubi declarat quid agendum,
4 † quando plures periti in mẽsuratione discordant. Et si libet scire quomodo mensurentur
5 † montes, & ripae, & fossae, an per fundum, uel superficiem, declarat id Bart. in tract. Tyberiad. in §. agro, nume. 7. & sequent. & Cepol. in d. tract. 36. de Ripa, 2. colum. Et scien-
6 dum est, † quod omnes hae qualitates debent uerificari, ita quod si discordarent a mensura magis qualitati expressae staretur, quàm expressioni mensurae, ut per Alex. in aliàs allegato consilio septimo, uolumine quarto, ut dictum fuit suprà, super uerbo, Et stariorum octo.

Vel cuiuscumque alterius sit qualitatis.

S V M M A R I A.

1 Venditor debet clarè exprimere qualitates rei venditae, & ratio.

GLOSSA XXXVIII.

1 Debet venditor † clarè exprimere qualitates rei, quia propter qualitatem ipsius rei, res quandoque pluris, quandoque minoris precij est & valoris, & multum rei qualitas ponderatur, vt dictũ fuit suprà, in Clausula, Quarum altera est aratoria, apponendo tamen istam Clausulam, censetur satis expressisse etiam omnem aliam qualitatem, sicut in simili fuit dictum suprà, in Clausula, Vel cuiuscumque sit quantitatis.

Quantaecumque sit quantitatis.

S V M M A R I A.

1 Venditio facta sine mensura, cum Clausula, Quantaecumque sit quantitatis, operatur vt in nihilo teneatur venditor etiam si esset modica quantitas.

GLOSSA XXXIX.

1 Venditio † istius petiae terrae tali casu facta sine mensura, operatur, vt in nihilo teneatur venditor emptori, etiam si esset modica quãtitas, ut per Ferrar. in Practica in forma libelli in causa venditionis, in glos. Perticarum, numero secundo, de quo latius tetigi super dicta glos. Et stariorum octo.

Iuxta vno capite & vno latere valles Cenzalini.

S V M M A R I A.

1 Confines si sint mutati per alluuiones vel per vallium desicationes coniecturis & argumentis probari poterunt.

2 Confinium mutatio in dubio non praesumitur.

GLOSSA XL.

Sed quid si vel alluuionibus, vel alia de causa deficcentur valles, & mutati sint fines, quomodo probabuntur confines rerum? dicas, quod possunt probari coniecturis, & argu-
1 mentis, ut per † Doctor. in cap. cum causam, de probat. & latè per Parisiũ consilio 27. numero 15. 104. numero 24. & sequent. & 107. numero septimo, primo uolumine, in dubio
2 † tamen mutatio confinium non praesumitur, l. in finalibus, ff. fin. regund. cum allegatis per Aleiat. in tractatu praesumpt. 2. Reg. praesumptione 13.

Altero capite dictum flumen Padi.

S V M M A R I A.

1 Confines rei si ab homine sunt creati mutari possunt si ab immutabilis rerum natura, non possunt.

Venditio si est facienda de re propè flumen existente, id exponi debet quia aliquando talis propinquitas reddit rem minoris precij.

2 Flumen si transeat inter duas Ciuitates, quomodo diuidendum.

3 Padus fluens inter Sorcam Doxuli, & Luzzaria mutato alueo fecit illud terrenum inter flumen & Sorcam Luzzaria ipsius Domini Luzzariae.

GLOSSA XLI.

Baldus, in d. c. cum causam, nume. 3. dicit, loquendo de confinibus rei, quod aut veritas confiniũ creatur ab homine, & ista potest mutari,

1 tari, ff. †fin.regund.l.eos, aut ab immutabili rerum natura, vel situ proprio, sicut sunt mōtes, & flumina cōuallium, quia distinguūt territoria, & sunt fines æterni, nam huiusmodi fines p[illegible] etuò durant. Et quando res vēdenda est propè flumen, debet id exprimi emptori, quia si est propè flumen solitum corrodere agros, vt de Rhodano scribit Ripa, in l. 1. §. si hæres, nu. 28. ff. ad Trebell. est minoris precij, quàm si esset alibi, ut per eumdem ibi; Cętera ad materiam fluminum vidēda sunt quæ scripsi super eodem verbo, supra. Et de flumi

2 ne †transeunte inter duas Ciuitates, quomodo aqua debeat diuidi, refert Cagnol. Bald. decidentem in l. id quod nostrum, in fine, ff. de reg. iur. & de flumine Padi labente inter terram Doxuli, & Luzzariæ, quod mutato

3 †alueo illud terrenum inter flumen, & terram Luzzariæ acquireretur Domino Luzzariæ, est plenum Consilium Collegij Papiensis, inter consilia Cur. Sen. num. 57. quod si libeat, videto.

Altero latere ipsos emptores.

SVMMARIA.

1 *Emptores solent sæpè maiore precio emere prædia ratione vicinitatis.*
Venditione vicino facta non esset opus exprimere omnes rei qualitates.

2 *Vicini præsumuntur habere notitiam rerum vicinarum.*
Vicinus in Ciuitate non præsumitur scire facta vicini quæ sunt ruri.

3 *Vicinus de iure communi non tenetur vendere rem suam vicino.*
Licet aliter in aliquibus locis sit statutum ut Ferrariæ, & Bononiæ.

GLOSSA XLII.

Ratione vicinitatis emptores sæpè maiore precio emere solent prædia: nam interest nostra, confines fundos etiam supra iustam æstimationem acquirere, l. si cui fundus, in fine,

1 de leg. 2. & ratione †vicinitatis nō esset opus expressione omnium qualitatum rei, de qua suprà dictum fuit, quia præsumitur vicinus eas scire, iuxta not. late per Bar. & alios, in l. 1. ff. si cert. pet. & Bald. in l. fin. §. 1. nu. 18. C.

2 de iure deliber. vbi dicit, quod †vicini præsumuntur habere notitiam rerum vicinorum; Quod tamen venit declarādum, si sit uicinus rei venditæ, secùs si personæ vendentis in Ciuitate, quia vicinus non præsumitur scire facta vicini, quæ sunt ruri, l. Titius, §. Lucius, vbi not. ff. de lib. & posth. tradit Ripa, in d. l. 1. num. 45. & Ruin. cons. 95. num. 8. vol. 4. Et sciendum est, de iure communi neminem teneri rem suam vendere vicino, l. dudum, C. de contrahen. empt. ubi Igneus tractat materiam retractus, quam plerique tractarunt, & maximè & copiosissimè Tiraquel. licèt quandoque per statutum aliud disponatur, ut in Ciuitate Ferrariæ, sub Rubrica, de cābio seu permutatione facienda, vbi disponitur, quod habens petiam terræ aratorię, stariorum sex, uel uineatæ, pratiuæ, seu nemorosæ, quantitatum de quibus in dicto statuto, quæ non sint cōiunctæ aliquibus alijs suis rebus, teneatur eam permutare, uel vendere confinanti à tribus lateribus, uel duobus, & uia seu agere cōmunis, quod statutum ualet, ut per Doctor. in d. l. dudum, & per Bart. in l. 2. num. 4. C. de debit. Ciuit. lib. 11. & in statuto Bononiensi in simili casu, quomodo debeat interpretari, scribit Alex. cons. 32. uol. 7. quæ omnia omittam, cum in dictis specialibus tractatibus latissimè sint congesta.

Vel iuxta alios plures, meliores, aut veriores confines, dictarum rerum, si qui forent.

SVMMARIA.

1 *Clausula, vel iuxtà alios plures meliores, aut veriores confines &c. cur inducta. & an restringat an verò amplies dispositionem, & alia.*

GLOSSA XLIII.

1 Ista Clausula est inducta ad amplïandum dispositionem contrahentium, secundum Bald. consil. 422. Super quibus, in fine, 4. vol. Et quod per eam nō restringatur, sed amplietur dispositio præcedens, tenet etiam Alex. cons. 7. col. 2. suprà allegato 4. uol. & videtur etiam tenere Anan. d. consil. 97. Non tamen aliquid operatur confinibus existentibus ueris, sed quādo de alijs appareret, ut per Ruin. consilio prædicto 83. num. 7. 1. vol. vel confines redarguerentur falsi, secundum Parisiū, consilio 64. numero 74. primo uolumine, nam ideo apponitur secundum Speculum, in dicto §. primo, de emptione, & venditione, columna nona, uersiculo, uel alios, ne fortè in confinibus sit erratum, quia potest esse quod heri in confinio possidebat unus, hodie alter.

CLAV-

CLAVSVLA XXI.

Liberam.

SVMMARIA.

1. *Libertas est contraria seruituti.*
   Libera res qua dicatur.
2. *Libera res & franca si vendita sit vel per liberum & francum allodium, numquid intelligatur importare libertatem ab onere decimarum, & collectarum an verò quòd sit allodialis.*
3. *Venditores vendentes rem liberam si apparet esse subiectam alicui seruituti tenentur emptoribus.*
4. *Interpretatio fieri debet vt repugnantia excludatur.*

GLOSSA PRIMA.

Libertas est contraria seruituti, Inst. de iure person. §. primo, & secundo, & Instit. de liber. in princ. 1 & illa res † est libera, quæ nulli oneri, vel seruituti est supposita, & ita quælibet res in dubio præsumitur libera, l. altius, C. de seruit. & aqua, & Institut. de liberti. in princ. tradit Bal. in Auth. Sicut alienatio, in fine, C. de sacrosanct. Eccles. & Pet. Antibolus, in tractatu de muner. tertia parte, nume. 2 100. sed si solum † liberam & francham rem venditores vendidissent, vel per liberum, & franchum allodium, dicit Cagnol. in l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. quæst. 98. ad finem, num. 227. quod secundum strictam disputandi normam censeretur vendita libera ab onere decimarum, & collectarum, tamen attenta consuetudine generali, & notoria, quod omnes res suppositæ sunt huiusmodi oneribus, illa verba intelligerentur quod esset allodialis: quod posset sibi locum vendicare in illis locis, in quibus extat huiusmodi cõsuetudo, secùs in alijs in quibus non extaret, & omnes terræ non sunt suppositæ dictis oneribus, sed aliquæ tantum, & propterea tali casu deberet probari talis consuetudo, iuxta not. per Doctor. in l. de quibus, ff. de legib. te- 3 nerentur † tamen venditores si appareret rem aliquam seruitutem alij rei debere, vt per eũdem Cagnol. in l. secunda, C. de rescind. vendit. numero 173. de quo etiam latius infrà dicetur. Et huiusmodi libertas & immunitas non extenditur ad ius emphyteuticum Ecclesiæ, cui suprà dictum fuit esse suppositam dictam possessionem, sed censetur exclusum, quia aliàs contractus istæ repugnantiam con- 4 tineret, quod non est toleradum, immò † omnis debet fieri interpretatio, ut repugnantia excludatur. Bart. in l. fin. §. idem quæsijt, nume. 4. de condict. indebiti.

Immunem.

SVMMARIA.

1. *Immunitas deducitur à muneribus quæ alicui remittuntur.*
   Immunitas quid, & vnde dicta.

GLOSSA SECVNDA.

A Muneribus quæ alicui remittũtur deducit̃ immunitas, l. munus tri- 1 bus † modis, ff. de uerb. signif. Est aũt immunitas ut Angel. in eius Summa attestatur, in eod. verbo, quasi sine muneribus data libertas, ab in, quod est sine, uel immunitas quasi puritas, inde quis dicitur immunis à peccato, c. fin. de purg. canon. sicut ẽt dicitur emunitas, quod idem est, q̃d libertas, quasi extra munia, idest extra munera data libertas, & ita etiam interpretantur Latini, licèt quandoque aliter accipiatur, ut in Auth. Iam prædium, in fine, C. de sacrosanct. Eccles. vbi accipitur immunitas pro indemnitate, ut per glos. fin. ibi.

Et exemptam.

SVMMARIA.

1. *Exempta res vnde dicatur, & quinam sint exempti.*
   Exemptus locus dicitur extrà territorium Iudicis.

GLOSSA III.

EXempta res dicitur, quasi excepta, & separata ab alijs, ab eximo, q̃d 1 excipio, separo, & † aufero importat, l. qui saxum, ff. de donat. inde illi dicuntur exempti, qui à iurisdictione ordinarij, vel sui Iudicis subducti & separati sunt, ut in cap. cum capella, & pluribus alijs capitulis de priuileg. & tradit Alber. in Dictionario suo, in verbo, exempta. sic etiam locus exemptus censetur extra territorium iudicis, ut Paul. de Cast. Ias. Dec. & Curt. tradunt in l. fi. ff. de iurisd. omnium iudic. quod declaratur per Cagnol. ibi, nu. 14. ad quem est recurrendum.

Ab omnibus, & quibuscumque.

SVMMARIA.

1. *Omne qui dicit nihil excludit.*
2. *Quibuscumq; verbum latiorem habet significationem, quàm dictio omnibus.*
3. *Quibuscumq; dictio, vel similis, auget dispositionem*

nem ut in concessione comprehendantur, etiam maiora expressis.

4 *Immunitatis concessio facta alicui pro se & hæredibus, & successoribus non comprehendit singularem successorem.*

Nisi sit dictum pro quibuscumq; successoribus.

GLOSSA IIII.

1 ISta Clausula generalis, multum operatur: nam qui† omne dicit, nihil excludit, l. Iulianus, in princ. ff. de leg. 3. & l. à procuratore, C. mand. de quo dictum fuit supra, in Clausula promissionis de rato, in verbo omniū & sin-
2 gulorum, verbum† verò, Quibuscumque, latiorem habet significationem, vt de eo dictū fuit in eadem Clausula super verbo quibuscumque, fol. 43. & ad propositum tradit Alex. in cons. 30. Ponderatis narratis, 6. dub. 4. col. 5. vol. quod hęc dictio (Quibuscūque,) vel similis, vt (Quibusuis) vel (Quilibet) au-
3 get dispositionem, vt in† concessione immunitatis comprehendantur etiam maiora expressis. Et sequitur Paris. in consil. 68. nu. 23. & 29. 1. vol. & idem dicit Alex. in derogatione facta de omnibus & quibuscumq; exemptionibus, in cons. 216. Nec arguēdi sumus, col. 6. vers. septimo confirmantur, 2. vol. & de istis verbis tradit etiam idem Alex. in consilio 118. In casu de quo quæritur, 2. col. 5. vol. Ad propositum facit, quod tradit Ias. in cons. 89. 3. col. vers. quinto bene facit, 3. vol. & Bertrand. in cons. 264. in princip. 2. parte
4 priorum, quod licèt in concessione† immunitatis facta alicui p se, & hæredibus, & successoribus, non comprehendatur singularis successor, cuius tamen contrarium voluit Alex. in cons. 193. Ex themate præmisso, in 1. dubio, secundo volumine, licèt contra eum teneat Ripa, in 26. Responso, numero 16. 2. lib. responsorum, quod infrà latius examinabo, in uerbo ementes, fol. 122. tñ secùs est si sit dictum, pro quibuscumque successoribus.

Muneribus.

SVMMARIA.

1 *Munus tribus modis accipitur.*
2 *Munus propriè quid sit.*
3 *Bona quæ dicantur.*
4 *Munera alia realia, alia personalia, nonnulla mixta ordinaria, & alia extraordinaria.*

GLOSSA V.

1 PAulus Iureconsultus in l. munus, la prima, ff. de uerbor. signific. tribus modis hoc uerbū accipi† pos se refert, uno modo pro dono, un de dicitur dari uel mitti munera. Altero pro onere, quod cum remittitur, uacationem militiæ munerisque præstat, a quo immunitas dicta est. Tertio, pro officio unde dicitur munera militaria, & aliqui milites munifici uocantur, et municipes dicuntur, quod munera ciuilia capiant. Martianus uerò in l. munus,
2 propriè, cod. titu. dicit, munus propriè† esse, quod necessariò subimus, lege, more, imperiovè eius qui iubendi habet potestatem. Do
3 na† autem propria esse, quæ nulla necessitate iuris, officiovè, sed spontè præstantur, quæ si non præstentur, nulla reprehensio est, & si præstentur, plerumque laus inest. Sed Vlpianus in l. inter donum, eo. titu. donum, genus esse, munus speciem tradit, cum munus donum sit cum causa factum, ut puta natalitium, nuptiarum, unde uersus,

Dat meritū munus, sed confert gratia donum,

4 Munerum† uerò aliqua sunt realia, alia personalia, & nonnulla mista, ordinaria, & alia extraordinaria, de quibus infrà pro instructione iuuenum, & declaratione præsentis Clausulæ dicetur. Plura de muneribus habentur in titul. de muner. & honor. per totum, & in tractatu Guil. de Cuneo, de muner. & Petri Antiboli, eod. tit. 2. parte, quæ in eis locis uidenda sunt, & etiam per Moder. in l. placet, C. de sacrosanct. Eccles. solum enim aliqua transeunter attingemus ad declarationem nostri instrumenti pertinentia, & nonnullas quæstiones applicabimus, in cæteris remittendo lectorem ad dictā l. placet, ubi hęc materia optimè tractatur, & in locis ordinarijs, & vulgaribus.

Oneribus, & grauaminibus.

SVMMARIA.

1 *Onera, & munera idem videntur significare.*
2 *Immunitatis priuilegium ad hoc vt sit plenum, qualiter concipiendum.*
3 *Bartolus corruptus, & emendatus.*

GLOSSA VI.

DE oneribus habetur in pluribus legibus, tit. de muner. & honor. & maximè in l. 3. & in d. l. munus tribus modis, de verb. signif. de uerbo, grauaminibus, meminit Pontifex, in cap. fi. de rebus Eccles. alien. uel non, & uidentur
1 †habere eandem significationem munera & onera. Est bene uerum, quod Cepol. in Cautela sua 63. Quia priuilegium, uolens docere
2 optimam† cautelam ad conficiendum plenū priuilegium immunitatis, fundans se in do-

ctrina

ctrina Bart. & aliorũ, in l. vacuatis, C. de Decur. & eorum fil. lib. 10. dicit, quod debet dici in priuilegio, ab omnibus muneribus & oneribus, quia aliàs non haberet immunitatem ab oneribus personalibus, sed iudicio 3 meo Bart. †ibi habetur corruptus, quia nõ dicit ab oneribus, sed ab honoribus, & ita, qđ non excusetur ab honoribus quis, licèt hẽat vacationem à muneribus publicis, dicit tex. in l. cui muneris, ff. de muner. & honor. allegatus per Bar. & idem Bar. hoc etiam expressè de honoribus dicit, in l. 2. ff. de iureiurand. per illum text. & in l. 1. C. de mul. & in quo loco, lib. 10. num. 13. & ita etiam in exemplaribus antiquis inueni Bart. ità loquentem de honoribus, in d. l. vacuatis, quod etiam comprobari potest ex eo, quod leges promiscuè vtuntur dictis vocabulis, muneribus, & oneribus, d. l. 3. §. quod pater, §. decaprotos, & §. exactionem, & in l. 2. §. quæ patrimoniorum, & in l. his oneribus, ff. de vacat. & excus. muner. & in d. l. munus tribus modis dicitur, quod munus dicitur onus, & idem etiam tenet ibi Alciatus.

Realibus.

SVMMARIA.

1 *Munerum ciuilium triplex est diuisio, Licet alibi duplicem esse dictum fuerit.*
2 *Patrimoniale munus quale dicatur, vide hic multis modis exemplificatum.*
3 *Hospitandi munus est patrimoniale.*
4 *Equi agminales qui dicantur.*
5 *Angariæ quænam dicantur.*
6 *Perangariæ quæ sint.*
7 *Veredi equi vnde dicti, & qui sint.*
8 *Tributorũ exactio ad mun' patrimoniale ptinet.*
9 *Munus patrimoniale cur sic dictum.*
10 *Tributum & census soluitur vel in ipsa re, vel ex re, vel propter rem.*
11 *A muneribus patrimoniorum nemo excusatur.*
12 *Munera patrimonialia sũt in duplici differẽtia.*
13 *Immunitate generaliter concessa ab oneribus, uel muneribus solùm à personalibus non etiam realibus concessa videtur.*
14 *Immunitas ex quibus præsumatur realis, & qualiter sit concipienda vt sit realis.*
15 *Immunitas ab oneribus realibus & personalibus non excusat ab oneribus quæ possunt leniter & breuiter expediri.*

GLOSSA VII.

1 MVnerum ciuilium secundum Iureconsultum, in l. fi. ff. de muner. & honor. triplex diuisio est: †nã quędam personalia sunt, quædam patrimoniorum dicũtur, alia mista, licèt aliter Hermogenianus, in l. 1. ff. eod. tit. solùm duplicem diuisionẽ fecerit, de mistis verba non faciens. Patrimoniale munus, quod idem est quod reale, est, in quo sũptus maximè postulatur, d. l. 1. §. patrimoniale, & qđ sũptibus patrimonij & damnis administrantis expedi 2 tur, d. l. fin. §. patrimoniorum. Munerum †patrimonialium plura exempla habentur in d. l. 1. & l. fin. vt munus rei vehicularis, & nauicularis, & decemprimatus, vt d. l. 1. sed hoc vltimum ad munera mista pertinet, d. l. fin. §. mista, de quo infra suo loco dicetur. Vehicula igitur & naues quæ Republ. commodãtur ad vehendum, vel portandum, seu ducẽdum res, & onera, veniunt sub istis muneribus pa 3 trimoniorum, sic etiam munus recipiẽdi hospitem †in domo, onus patrimoniale est, l. 3. §. munus, obsequia etiam equorum agminalium, vel mularum angariarum, atque veredorum, munera sunt patrimoniorum, d. l. fin. 4 §. patrimoniorum; Equi †agminales, ut Bud. ibi declarat, sunt, qui agmen exercitus sequũtur ad conuehenda impedimenta. Angariæ 5 verò nomen Persicum est, †ut tam Latini, quàm Legistæ fatentur, & seruitutem coactã importat, & sub hoc vocabulo comprehenduntur equi, positi & collocati in certis locis semper in procinctu excubantes, quos nostrates equos postarum vocãt, vt tradit Bud. in l. eos, ff. ad l. Corn. de fals. Parangariæ ve- 6 rò comprehendunt †illud onus, quod ultra ordinariam functionem imponitur subditis, ut Alciat. tradit in l. 2. C. de excusat. muner. lib. 10. & hoc sensu huiusmodi dictiones possunt accipi, in l. 2. C. de præpos. sacri cubic. libro 12. & in Rubrica, C. de curs. pub. & angar. & parangar. eod. lib. licèt alio sensu accipiantur alibi, ut in l. neminem, C. de sacrosanct. Eccles. ubi Alciat. post alios dicit, angarias esse munera, quæ in operis personarũ versantur, sicut perangarias, in quibus etiam aliquid impensæ fit, subdens, quod Angaros, uox Persica est, significans nuncium, & Græci bainlos, & onera subeuntes appellabant angaros, & nos hodie rusticos tangaros uocamus. Sed idem Alciat. in dicta l. secunda, ex Vegetio dicit, Angarias appellari omnia munera, quæ à militibus fiunt, etiam non uilia, inde uigilias, stationesque, & gestationes in usum belli angarias dici, quotidianas etiam in pace uigilias & excubitum, siue angarias de omnibus centurijs, quæ uicis- 7 sim milites faciunt. Veredi †uerò equi à uehendis redis dicti, ut Bud. in dicta l. eos, scribit, uel equi publici sunt, ut ex Procopio uult Alciatus, in dicta l. secunda, & ita etiam exposuit Accurs. primo modo, in l. secunda,

cunda, C.de curs.publ.licèt in d.l.fin.non videatur vim illius verbi intellexisse. Tributo-
8 rum† etiam exactio, ad munus patrimoniale pertinet, l.3.§.exactio, ff.de muner.& honor. & si quid ciuitati soluitur pro mensura agri, id etiam munus est patrimoniale, dicta l.fin. §.præterea, & secundum Alciatũ, in d.l.mu-
9 nus tribus modis, munus† patrimoniale sic dictum est, quia cum sumptu fit, & patrimonium diminuit; quandoque personæ imponitur, nulla facultatum ratione habita, vt est capitatio, quandoque secundum fortunam soluentis imponitur., quod collectam dicimus, vel indictum, superindictum vè; aliquãdo nullæ personæ respectu rei ipsi incumbit,
10 vt tributum, & census, subiturque† vel in ipsa re, vt cum hospites recipimus; Vel ex re, vt cum certam partem fructuum pendimus; Vel propter rem, vt si pecuniam pro cẽsu præstamus; Et idem etiam tradit Ias. post alios, in dicta l.placet. De his etiam scribit Baldus, in consilio 408. Ad euidentiam, quinto volumine, & in l.fin. vbi etiam Salic. C.sine censu vel.reliq.& alibi Doctor.in alijs lo-
11 cis. Ab huiusmodi autem† oneribus patrimoniorum nemo excusatur, l.rescripto, §. quæ munera, ff.de muner.& honor.& l.secũda, §.quæ patrimoniorum, & l.his oneribus, ff.de vacat.& excus.munerum.& l.munera, cum pluribus alijs legib. illius tit.C.eodem titulo, libro 10. Pet. verò Antibol.in tractatu de muner.in secunda parte, in princ.numero
12 11.dicit, quod† patrimonialia sunt duplicis generis, quod etiam dixit Iurecõsultus in d. l.fin. §.patrimoniorum, quædam sunt patrimonialia merè, quæ rebus ipsis indicuntur, quædam, quę indicuntur personis pro rebus; Prædictum munus describitur hoc modo, Munus merè patrimoniale est illud, quod singulis annis vel necessitatis tempore, ipsis rebus, vel possessionibus indicitur, lege, vel Principe statuente; Aliud verò munus, quod indicitur personis pro rebus, vt per eum ibi, numero 15. ita describitur; Quod est illud quòd ordinariè lege statuente, uel extraordinariè necessitatis tempore, personis pro rebus indicitur, & ibi ipse omnia uerba dictarum descriptionum, seu diffinitionum decla-
13 rat. Sed si concedatur immunitas† generalis, ab oneribus, uel muneribus, solum à personalibus, non etiam à realibus concessa uidetur, l.tertia, C.de muner. patrimonialibus, libro 10. Bart. in l.uacuatis, C.de Decur. & eorum fil. eod.lib. Antibol. d.tract. 3.parte, num. 18.& Alciat.d.l.munus tribus modis. Et in dubio quòd immunitas concessa sit personalis, & non realis, plerique uoluerunt, ut per Alex.in l.quia tale, ff.solut.matr.in cons. 86. In causa dationum, & in consilio 101. Visis instrumentis, ante finem, primo uolum. quod admittit Ias. in consilio 217. post princip.2.uolum.ubi tenet, id procedere, nisi sit facta per uiam contractus, licèt Anchar. in consilio 327. Discurrit, 2.col. Dec.cons.262. numero 8.& Bellon.in cons.20.numero 8.aliter sentiãt, in quibus locis ex nõnullis Clau-
14 sulis, quæ in illis casibus aderant,† immunitatem esse realem ostendũt, & maximè si sit dictum, perpetuò, & facta homini existenti in dignitate, & per modum pacti, ut per eos in locis præallegatis; Sed quando exemptio conceditur respectu alicuius determinatæ rei, censetur realis, ut per Alexandrũ in dicto consilio 193.primo dub.2.uolum. Vt igitur immunitas concessa comprehendat etiam huiusmodi munera realia, necesse est de eis facere expressam mentionem, ut tradit Bart. in dicta l.uacuatis, dum dicit, quod debet dici à muneribus personalibus, & realibus, ordinarijs, & extraordinarijs, & idem dicit Abbas, in capitulo secundo, ad finem, de immun. Eccles.& Steph. Aufer. in addit.ad quęstiones. Capellæ Tholos. super q. 348. in 5. conclusione, & latius docuit Cepol. in Cautela prædicta 63. quem sequitur Paris. in cap. accedentes, numero 7. de præscript. ut priuilegium exemptionis omnia includat, sic esse scribendum, Ab omnibus & singulis muneribus, & oneribus, realibus, & personalibus, & mistis, ordinarijs, & extraordinarijs, & ab illis etiam, quæ imponerentur ratione guerræ, & de omnibus alijs cuiuscumque generis, quomodocumque, & qualitercumque imponerentur, uel indicerentur, in genere, & in specie, non obstante l.uacuatis, C.de decur. Sequitur etiam Pet. de Vbal. in tractatu de Collect. num.22. Exemptio, uel immuni-
15 tas† tamen ab oneribus realibus, & personalibus, non excusat ab oneribus quæ possunt breuiter, & leuiter expediri, l.Decurio fortunam, 2.responso, & ibi Bart. C.de Decur. lib. 10. Mart. de Laude in tractatu, de fisco, quæstio.17.& Roman. Sing. 17. Si alicui.

Personalibus.

SVMMARIA.

1 *Personale munus quid sit.*
2 *Personalium munerum plures sunt species.*
Defensor ciuitatis quis sit.
Ecdicus quis sit.
Sirduomiæ magistratus quinam dicatur.
Calendarium quid.
3 *Bidelli gimnasiorum possunt appellari Episcopi.*
4 *Munus personale nunc dignitati adnectitur, & honor appellatur, nam sordidum est ut calcem coquere,*

coquere, arenam fodere, nunc nec honorificum nec vile aliquid in se habet, vt cum subire curam publicæ pecuniæ aliquis compellitur.

GLOSSA VIII.

Personale munus est, quod cũ corporis labore, & solicitudine animi ac vigilantia, 1 †principaliter existit, d.l. 1. §.illud, ff.de muner. & honor. vel secundum Iureconsultum in d. l.fin.in princ.personalia munera sunt, quæ animi prouisione, & corporalis laboris intentione, sine aliquo gerentis detrimento pertra2 ctãtur, plures sunt species †personalium munerum enumeratæ in dictis legibus, prima & fin.quas referre superuacaneum visum est ea tantum referre placuit, quæ aliquali declaratione & retentioribus iuuabimus; Primo ad hoc munus pertinet officium defensoris Ciuitatis, idest, ut quis Syndicus fiat, ut in §. primo dicta l.prima, & in §.defensores, dicta l.fin.quem locum Bud.ibi. & Alciat.libro 1. Parerg. cap.5.declarant, esse reipublicæ, vel Ciuitates defensorem, Ecdicus uerò secũdũ eum est, quæ pro Repub.agit, qualis est procurator fisci. Sitochomia, est magistratus nomen, qui frumenta, & annonam curabat, d.l. 1. vt per Alciat.ita illum tex. interpretantem & restituentem, lib.2.Prætermissorum, super d.l.1.& in Rubrica. C.ut nemini liceat in emption. Spec.libro 10.licèt Bud.in d.l.fi.Sitoniæ, malit legendum.quod autem supra Iureconsultus in d.l.fin.de cura Calendarij loquitur de cura negotiationis nominum faciendorum, glos.rectè intellexit. Calendarium autem ab obseruatione singulorum mẽsium dictum extitit, vt per Bud.in l.talis, §.socer, de iure dot. de calendario etiam, quod sit liber rationum, in quo fœneratores nomina describebant, tradit Alciat.lib. Parerg.secundo, capitu. 23. sed de productione tyronum, vel equorum, Bud.in interpretat. dicta l.fin. sentit hoc onus comprehendere, quasi recensionem, seu recognitionem & concenturiationem quandam, seu ordinationem, & fortè est officium simile eius quem seruientem, seu vulgo sergentem militiæ uocamus, & talem equorum productionem hipparchiam Bud.uocat. Et licet apud Alexandrinos Elęemporia, idest olei publici emẽdi cura, & opsiofcia munus comparandorum lignaminum, ut ita declarat Bud.ibi, pro munere patrimoniali habeantur, dicta l.fin.§.patrimoniorum, tamen magis personalia sunt, apud Rom.d.l.fin.in princ. De Episcopo qui præest pani, & cæteris uenalibus rebus, quod is sit qui summum arbitratum rerum habet, & inspector uocetur, ut Budeus ibi tradit. Addendus est Alciat. Parerg. li.7.c.22. ubi hoc 3 nomine etiam † Bidellos Gymnasiorum uocari posse censet. De Mastigophoris meminit etiã Alciat.Parerg. 1.lib.c.22. Cætera autem uidenda sunt interpretata per Bud. ut supra, quia hæc pauca pro nunc sufficere putaui ad materiam nostram, in qua Doct.in pluribus locis plura scribunt, & maximè in d.l. placet, & Antibo. d. tractatu de muner. ubi in 2.parte num.2. dicit, quod munus personale merè est administratio Reipublicæ uel priuati hominis in eius creatione auctoritatem habens, sine ulla patrimonij erogatione. Alciat. uerò in d.l. munus tribus modis, breuius quã cæteri, in d.l.placet, dicit, quod 4 †munus personale nũc dignitati adnectitur, & honor appellatur, nunc sordidum est, ut calcem coquere, arenam fodere, nunc nec honorificum, nec uile aliquid in se habet, ut cum subire curam publicæ pecuniæ aliquis compellitur.

Et Mistis.

SVMMARIA.

1 *Munus mistum participat de reali, & de personali.*

2 *Munera mixta quænam antiquitus appellentur.*

3 *Collectæ numquid inter munera mixta sint connumerandæ.*

4 *Collectæ imponi nequeunt personis non subditis, nisi collectæ surrogarentur loco muneris ad qđ teneretur Ecclesia.*

5 *Collectæ si sunt imponendæ personis Ecclesiasticis in casibus permissis hoc fieri debet per Iudicem Ecclesiasticum non Laicum.*

Licet alicubi aliter seruetur.

GLOSSA IX.

Mistum munus, de patrimoniali & reali participat, quod Iureconsul1 tus in d.l. 1.sub †simplicibus posuit, ut etiam fecit Paul.Iureconsultus de stipulatione mista, in l.2.in princip. ff.de uerb.oblig.ut per glos.& Doct.ibi, differt à prædictis, & tertiam speciẽ constituit, 2 d.l.fin.§.mista. ad hanc †speciem pertinet officium decaprotiæ, & icosaprotiæ. Sed decẽprimatus, & uigintiprimatus, ex Decurionibus enim decem primi eligebantur, ut post Bud.ibi tradit Alcia.in d.l.munus tribus modis, & in l.nec protostasiæ, C.de muner. patrim.lib.10.exactores tributorum, & pro muneribus defunctorum ipsi de suo resarciebãt fiscalia

fiscalia detrimenta, & quia hoc officiũ corporale ministerium exigebat, & etiam quando que onus reale, reficiendo pro alijs cõprehendebat, propterea inter mista munera meruit reponi. Omne igitur onus qđ vltra personæ officium, vel ministerium exigit etiam impẽsam, mistis muneribus adnumerari potest, d. §. mista. Collectæ verò † quæ non habent certam & determinatam formam, sed imponuntur ſm indigentiam, & necessitatem temporum, ſm plures Doct. mistum munus sunt, ut per Bar. in d. l. placet, vbi alij, licet Antibo. in d. 2. par. num. 15. onus reale malit esse, & Alciat. in d. l. placet, personale. Bal. uerò in d. cõ sil. 408. in 5. distinguit: qđ si imponitur principaliter, & concernit certi loci facultates, hoc casu est munus reale, licẽt imponatur ꝑsonæ pro rebus: si respicit facultates in genere, tunc est munus mistum, si verò non imponitur principaliter, sed surrogatur loco alterius muneris, tunc est tale munus, quale est illud, cuius loco surrogatur, in conſ. verò 112. in 2. uol. supra allegato, num. 6. dicit esse munus mistũ, & in dubio ita tenẽ, ut per Doct. in l. 4. §. actor, ubi Ripa, nũ. 32. qui d. §. legit cum prin. illius l. ff. de re iudic. & ad istas collectas, cum personis pro rebus imponantur non tenentur, nec grauari † possunt personæ nõ subditæ, prout de Ecclesijs & de Ecclesiasticis personis habẽt latè in d. l. placet, Canonistæ in c. 1. de immũn. Eccleſ. in 6. in c. nõn minus, eod. tit. Calcan. conſ. 7. col. 5. Castro, conſ. 433. nu. 4. 2. par. Io. de Amic. conſ. 146. Bertran. conſ. 160. nu. 4. 1. vol. nouissimorũ. & Guido Pap. quæſ. 382. & alibi Doct. quod procedit, nisi collecta surrogaretur loco muneris, ad qđ teneretur Ecclesia, ut per Ripam in c. 20. & c. 22. 2. lib. Reſponſ. Ad quod ẽt faciunt tradita per Io. de Amic. in consil. 18. & idem tenuit etiam Ripa, in d l. 4. num. 31. Est bene verum, † & hoc benè notandum est, qa in hoc vidi quãdoque magnos viros errare, quod hoc casu, & omnibus alijs casibus, quibus Ecclesia potest cogi ad huiusmodi munera, quod tunc id fieri debet per iudicẽ Ecclesiasticum, non per Laicum, ut tradit Anchar. & Abb. in d. c. non minus, Bald. Paul. Are. & Alciat. in l. ad instructiones, C. de sacrosanc. Eccleſ. Bal. conſ. 280. Præmisso statuto, in 2. vol. & 246. Antiqua, in 3. vol. Corn. conſ. 72 col. fin. 4. vol. Bertrand. conſ. 123. in fine, 1. p. priorum, & conſ. prædicto 160. nu. 5. & Ripa in tractatu de peste, in tit. de præſeruat. reme. contra pestem, in §. deuenio nunc ad modũ, num. 236. licẽt Bald. in dicto conſ. 280. 1. col. dicat in multis locis seruari, quod Laici accipiunt fructus bonorum dictorum clericorũ, tam ipsis dominis, quam eorum colonis.

Tam Ordinarijs.

SVMMARIA.

1 *Munerum alia ordinaria alia extraordinaria. Munera ordinaria quænam sint. A muneribus ordinarijs nemo nec Ecclesia quidem excusatur.*

2 *Immunitas à muneribus ordinarijs in dubio censetur concessa, non ab extraordinarijs. Sunt tamen expressè nominanda ipsa ordinaria munera in priuilegio.*

3 *Immunitas concessa per verba generalia, specialia, vel singularia, comprehendit munera ordinaria.*

GLOSSA X.

MVnerum alia fit diuisio. Quædam enim sunt ordinaria, quædam extraordinaria, ordinaria † sunt illa, quæ à lege, vel à supremo Principe imponuntur, & habent certam formam, l. 1. C. de vacat. public. muner. lib. 10. tradit Bar. in d. l. 2. de iure immun. in l. 1. nu. 40. C. de mulier. & in quo loco, lib. 10. tradunt Doctor. in d. l. placet, ubi Iaſ. in repet. col. 3. & ſi. & Alciat. super verb. canonicam illationem, & idem Alciat. in d. l. munus tribus modis, Abb. in d. cap. non minus, de immun. Eccleſ. Bald. d. conſ. 112. nu. 6. 2. vol. & ab istis non excusatur etiam Ecclesia, quia transeunt prædia affecta ad quemcumque, cum suo onere, ut per Doctor. in dictis locis; Et dicit etiam Bal. quod munera merè & uerè realia, prout sunt tributa, sunt ea, quæ pro numero iugerum, & mensura possessoribus imponuntur, puta, pro sextario terræ quinque nummi anno quolibet, vel qualibet lagena uini talium possessionum, soluatur tantum, ut per eum in d. conſ. & latius in conſ. supra allegato 408. Et in dubio † non censetur concessa immunitas ab istis muneribus ordinarijs, sed solum ab extraordinarijs, l. 1. C. de indiction. li. 10. l. in honoribus, §. qui muneris, ff. de uacat. & excu. muner. Bart. Bald. & alij, in d. l. uacatis, Aret. in l. si ex toto, 1. col. de legat. 1. idem Socin. nu. 5. ibi, Cepol. d. Cautela 63. Iaſ. cõsil. 83. vol. 3. & Ripa in l. si ex toto, nume. 14. de leg. 1. & Amic. conſ. 18. nu. 6. Alciat. d. l. munus tribus modis, & Steph. Aufrer. in d. add. quinta Conclusione, docentes expressè esse faciendam mentionem de huiusmodi ordinarijs muneribus in contractu, uel priuilegio, quod etiam admittit Alex. d. conſ. 30. 6. dub. licẽt etiam si sit concessa immunitas † per uerba generalia, specialia, vel singularia, comprehendantur dicta munera ordinaria, ut in casu ipsius Alexandri. in d. 6. dub. dicti consilij.

Quàm

Quàm extraordinarijs.

S V M M A R I A.

1 *Munus extraordinarium quidnam dicatur.*
2 *Collecta est munus extraordinarium nisi sit sub rogata loco muneris patrimonialis. Dissentiunt tamen aliqui.*
3 *Angariæ, & Perangariæ extraordinarijs mune ribus adnumerantur.*
4 *Immunitas concessa ab angarijs, & perangarijs impoetat vt quis grauari non possit in persona, neque in paluštris, neque in cæteris similibus.*
5 *Munus extraordinarium comprehendit casum belli.*

GLOSSA XI.

1 Extraordinaria verò sunt secundum Doctor. in locis prællegatis, quę non habent certam, & perpetuam† præstationem, uel formam, & non sunt imposita ab Imperatore, in nu-
2 mero quorum Collecta † comprehenditur, de qua suprà dictum fuit, nisi surrogata sit loco muneris patrimonialis, & ordinarij ut suprà: licèt etiam Ripa in d. Responso 20. num. 11. velit Collectam à Communitate impositam esse munus ordinarium, quod repugnat prædictis, ut suprà, & in istis etiam extraordi-
3 narijs venirent † angariæ, & perangarię, quę non habent certam, & determinatam formam, de quibus scribit Bald. in d. conf. 112. 1. vol. nu. 3. quod Clausula immunitatis ab
4 huiusmodi angarijs, † & perangarijs, importat, ut quis non possit grauari in persona, neque in plaustris, uel eorum sumptibus, nec in Collectis, quæ imponerentur loco operarum. Et si concedatur priuilegium ab huiusmodi Collectis, & oneribus, debet dici non ob. l. vacuatis, C. de decur. lib. 10. ut per Bar. & cæteros ibi, & Cepol. d. Cautela, & alios in locis suprà allegatis, & Ripa, d. Responso 20. nu. 13. & quando expressè fit mentio de
5 extraordinarijs, † comprehenditur casus belli. Paris. d. conf. 68. nu. 13. quod uoluit Alex. in l. si ex toto, in princ. num. 6. de leg. 1. & ibi Ripa, num. 15.

Tam solitis, quàm insolitis.

S V M M A R I A.

1 *Solitum quid dicatur, & in quot vicibus verificetur, & quid de consueto.*
2 *Solitus aliquid facere vt quis dicatur, plures actus exiguntur, nec vnus sufficit.*
Mercator aut mercari solitus non dicitur ex vno actu tantùm.
Fœnerari solitus non dicitur qui semel ad vsuram dedit.
Delinquere solitus dicitur, qui bis vel ter deliquit.
Immunitas concessa ab oneribus non comprehendit, onera insolita, quæ propter insolitam, atque improuisam necessitatem augerentur.
Nisi adsit uerbum generale quibuscumque, secundum Rub.
3 *Casus insolitus quis dicatur.*
4 *Casus omnes fortuitos in se suscipiens, non tenetur de casu insolito.*

GLOSSA XII.

1 Solitum dicitur id, quòd semel accidit, vel factum fuit, licèt consuetum verificetur in pluribus † uicibus, vt dixi suprà, in Clausula apponi solitis. Bartolus, in l. mella, per illum text. in uers. sed alimenta, ff. de alim. & cibar. leg. & in l. § uers. secundo quęro, C. quomodo, & quando, vbi Paul. dicit hoc dictum Bartol. communiter teneri, & quod solitum possit verificari in una uice, tradit etiam Alexand. cons. 5. Si uera sunt, col. vlt. lib. 5. Aret. in §. ex non scripto, Instit. de iure natur. Cor. cons. 48. in fine, lib. 3. vel saltem in duabus, secundum Afflict. decis. Neapol. 305. nu. 11. & tradit Roch. de Curte, in Rubrica, de consuet. 5. quæst. nu. 43. & sequent. & ista opinio uidetur cōmunior, ut per Cagnol. in l. diem functo, nu. 97. & sequent. de offic. assessor. Io. de Amic. cons. 42. nu. 9. & Capie. decis. 163. vbi in fine dicit, ita fuisse iudicatum. Licèt Dec. eam impugnauerit in pluribus locis, in Rubrica de consuet. num. 4. in l. certi conditio, §. si nummos, numc. 5. & 6. ff. si cert. pet. & in l. ut liberis, C. de collat. num. 11. Et licèt prædicta uera sint, tamen ad hoc ut quis
2 dicatur solitus † aliqua facere, exiguntur plures actus, nec sufficit unus, ut de mercatore, quod non fiat, nec dicatur mercator, uel solitus mercari ex uno actu tantùm, habetur per glos. in l. 1. in uerb. omnes, ubi Bart. & Bald. ff. de tribut. Felin. in procem. Greg. numero 45. 4. limitatione, & Dec. in locis prællegatis latè Benuen. Straccha, in tract. de Mercator. part. prima, numero 6. & sequent. Sic etiã, is non dicitur solitus fœnerari, qui semel ad usuram dedit, ut declarat Cagnol. in l. 2. C. de pact. inter empt. & uendit. numero 57. & solitus uel consuetus delinquere, dicitur, qui bis, uel ter deliquit, ut per Gramma. decisione 12. & decisio. 48. nu. 3. Et ista Clausula apposita in hoc contractu, nõ est modicę importantię, quia licèt quis habeat cõmunitatē ab oneribus, tamen non habet ab oneribus insolitis, quę propter insolitam improuisamque necessitatem augerentur, siue belli, siue

alia ex causa, ut per Ripam in l. si ex toto, in princ. nu. 16. ff. de leg. 1. nam ista expressio etiam ad ea extenditur, secundum Paris. in cons. 68. nu. 21. 1. vol. licèt Rub. Alex. in consil. 135. propter illa verba generalia, quibuscumque, velit etiam casus insolitos compre-
3 hendi. Casus autem insolitus † est, qui communiter, & frequenter euenire non solet, ita vt multi dixere, quòd talis casus semel in mille annis euenire non solet, ut Bart. tradit in l. Seio, §. medico, nu. 4. de annuis legat. Corn. cons. 12. 2. col. 4. vol. & Ias. sequitur cõs. 107. 3. col. 1. vol. & Dec. cons. 7. pen. col. sed tamen Bartol. ibi loquitur exemplificatiuè, ut Alex. tradit in cons. 107. col. fin. 3. vol. & Ias. in l. 3. §. quæsitum, col. pen. ff. si quis caut. alij vt Socin. consil. 124. in 4. quod sufficit quod rarissimè euenire soleat, uel à longissimo tempore citra, & tandem concludendum uidetur pro veritate, cum Ripa, in tractatu de peste, 2. parte, de priuil. contractuum, nu. 104. quod hoc arbitrio iudicis remittatur, utrum sit uerisimile quod partes cogitauerint de isto casu in genere, quod & tenet Alciatus, in l. sub prætextu specierum, in fine, C. de transact. & etiam quod sequitur Cagnol. alia allegans, in l. vnica, C. de sent. quæ pro eo quod interest profert. nu. 207. Illud tamen
4 certum uidetur, quod licèt quis † suscipiat super se omnes casus fortuitos, tamen non tenetur de casu insolito, per text. in d. l. Seio, §. medico, & in l. fistulas, §. frumenta, de contrahen. empt. ita Bar. in d. §. quæsitum, ad finem, cum quo Ias. ibi post plures concordat, & idem Alex. in cons. 28. 1. vol. duplicato cons. 31. 2. vol. & tit. l. 107. cons. finali 3. vol. sequitur Euerard. in sua Topica, in loco, ab exceptione ad regulam, col. 3. licèt ipsemet Alexander, in d. §. quæsitum, contrarium tenuerit, & opinionem etiam contrariam tenuerit Ias. in d. cons. 107. nam cum Bart. uidetur communior, et verior sententia Doct. ut per Alexandrum, Ripam, & Cagno. in locis præallegatis, quam etiam tenet in Rubrica, ff. si quis ius dicen. non obtempe. nu. 18. & quam etiam tenet Crauetta, in cons. 95. nu. 2. in quibus locis alios hanc opinionem tenentes allegant, cum quibus uidetur etiam concordare Alciat. d. l. sub prætextu, in fine.

Et tam cogitatis, quàm incogitatis, seu excogitabilibus, & quæ excogitari possent.

SVMMARIA.

1 *Clausula; Et tam cogitatis quàm incogitatis etc. quam habeat virtutem, & quid operetur, & num. 5.*
2 *Liberatio generalis extenditur ad omnia si dicatur, quod ad incognita debeat extendi.*
3 *Transactio ad incognita extenditur quando est dictum.*
4 *Fideicommisso ad hoc vt renunciatum intelligatur per diuisionem quibus verbis vti debeamus.*

GLOSSA XIII.

Clausula ista est maximè importantiæ, quia comprehendit casus, qui
1 in generali sermone † non comprehenderentur, cum partes de eis non censerentur cogitasse, & non potest restringi quin ad omnes extendatur, ut uidetur de mente Castr. & Socin. in d. l. si ex toto, in princ. & in terminis istis latè per Paris. d. cons. 68. num. 21. & sequent. in princ. hinc
2 est, quod generalis † liberatio extenditur ad omnia, si dicatur quod ad incognita debeat extendi, ut hodie notarij communiter dicunt in instrumentis, secundum Bart. quem omnes sequuntur, in l. si de certa, nu. 5. C. de
3 transact. nam etiam transactio † extenditur ad incognita, quando est dictum, Alexand. consil. 42. super præmisso themate, colum. 4. ver. quinto pôdero, primo uol. & consi. 11, Viso, ac ut oportet, colum. 3. versic. rursus, secundo uolum. & non est dubium partes ita posse conuenire. Alciat. in l. sub prætextu specierum, ad finem, C. de transact. & Bertrand. cons. 172. nu. 7. 3. uol. posteriorum, & Ruin. cons. 33. nu. 9. & 117. nu. 10. 2. uol. Confert etiam decisio Ioan. Andr. in add. Spec. in tit. de testam. §. inprimis, uersi. item quid si duo bus, circa medium addit. incipit. §. fin. quod
4 si fratres † diuidentes faciunt, sibi inuicem quietationẽ generalem, quod de rebus diuisis unus ab altero, & è contra, non petet aliqua ratione, uel iure, uel causa, quæ dici, uel excogitari posset de iure, uel de facto, censetur remissum inter eos fideicõmissum, quod post Alex. tenet Crot. in l. qui Romæ, §. duo fratres, nu. 45. uers. limitatur tamen, licèt Ripa ibi reclamet, nu. 48. ff. de uerbor. oblig. cum Ioan. Andr. opinio communiter recepta uidetur, ut per Curt. iun. cons. 49. nu. 12. Est uerum, quod Roman. in cons. 403. Pro decisione, in 3. dub. declarat prædicta procedere, & locum sibi uendicare, quando requiritur specifica notitia, ut in casu l. de his, ff. de transact. quod etiam uidetur de mente Io. Andr. & aliorum prædictorum, dùm ponunt q. data scientia fideicommissi. Comprehenduntur
5 † itaq; etiam casus belli, pestis, & similes, qui excogitari potuerunt, ut per Paris. d. consil. nec potest restringi, ut uoluit Paris. in cons. 20. num. 83. 1. uol. quia ultra quod loquitur in diuer-

in diuerso casu,& allegat Corn. & Dec. qui non loquuntur quando aderat ista Clausula, eius opinio per prædicta non uidetur posse sustineri.& uide Socin.consi.190.col.4.& 5. 2.uol.& Ruin.consi.25.nu.9.& 21. 1.uol.licèt Bald.in cons. 406. Lata fuit sententia, 5. vol. in casu cuius fuerunt apposita hæc uerba,responderit exemptum teneri pro necessitate victualium Ciuitatis, vel classium, non autem ad stipendia armigerorum : sed illud fuit, quia exemptio non fuit in illo casu simpliciter concessa in casibus etiam incogitatis,sed fuit expresse declaratum immunitatē non competere tempore guerrę,iuxta l. vnic. cum glos. C.ut nemin. lice. in empt. spec. se excusare, lib. 10.vt in principio dicti cōsilij.

Cuiuscumque speciei, qualitatis, & quantitatis.

SVMMARIA.

1 *Species quid sit.*
2 *Indiuiduum quid sit.*
3 *Ens legale quid sit.*
4 *Species quandoq; pro qualitate accipitur.*
5 *Qualitas quid sit apud legistas.*
6 *Delictorum qualitates quænam sint.*
7 *Qualitas secundum legistas non inuenitur in suo proprio prædicamento.*
8 *Idem dicitur illud, cuius vna est substantia. Similia dicuntur quorum vna est qualitas. Dissimilia dicuntur diuersa quæ non conueniunt nec in substantia nec in qualitate.*
9 *Quantitas quotuplex sit.*
10 *Verba sine operandi effectu esse non debent. Immunitas plenissima vt concedatur quibus verbis uti debeamus.*

GLOSSA XIIII.

1 Species, est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, ut hominum alius Titius, alius † Seius, licèt genus prædicetur de pluribus differentibus numero, ut per glos. species; in §. plebiscitum, Insti. de iure nat. gent. & ciuil. idem tradit Bart. in l. quæsitum, §. fi. nu.8.& 9. ff. de fund. instr. & instr. leg. & sequitur Curt. iunior. cons. 109. num. 3. & Cagnol. in l. in toto, & pars, nu.6. ff. de reg. iur.
2 Indiuiduum † verò est, quod de se solo prædicatur, ut per eos ibi, licèt quandoque species non accipiatur secundū Dialecticos, sed pro unoquoque indiuiduo, l. 2. §. mutui datio, vbi Bart. nu.3. & Bald. 1. col. & etiam alij, ff. si cert. petat. & Port. in §. huius studij, Instit. de iustit. & iure, & de significatione huius vocabuli (species) ponit Albert. in eod. verbo, in suo Dictionario, & plura de specie scribit Cagnol. in d. l. in toto, & pars, & in l. in toto iure, & in l. omnis diffinitio, ff. eod. tit. Et licèt aliquid differat iure, non tamen differt specie, ut latè comprobat Grammat. in tractatu de extension. nu. 212. & sequent. & ibi, num.
3 116. dicit, quod quando ens † legale habet quoddam peculiare, & proprium, ipsum secernens ab alijs, & sine quo amitteret principale nomen, id dicitur habere speciem propriam, ut est emptio, locatio, &c. cū uerò habet aliquam qualitatem, sine qua etiam retinet nomen, tunc non mutat speciem, sed accidenti diuersificatur tantum ab alijs, quæ sunt
4 eiusdem speciei, & licèt species † quandoque pro qualitate accipiatur, tamen id est impropriè, ut per eū ibi. Cagnol. tamen in l. 2. ff. de orig. iur. nu. 140. & in Rubrica, C. de senten. quę pro eo qđ inter. profer. nu. 16. post Dec. & Curt. quos allegat, inqt, qđ apud legistas ex leui & modica dr̄ia species constituitur.

Qualitas, secundum Bal. in repet. l. de quibus, nu. 38. ff. de legib. apud Legistas est, quic
5 quid inducit † alterationem subiecti, et siue locus, siue tempus, siue quodcumque accidēs, l. aut facta, §. qualitate, ff. de pœn. alibi idem Bald. loquendo de qualitate delicti, dicit, qđ est quoddam adiunctum simplici maleficio.
6 concomitātiæ † sunt locus, & tempus, & sunt etiam qualitas maleficij, d. §. qualitate, ut per eum in l. vnica, col. 10. vers. vnde aduerte, C. de confes. sed in l. ea quidem, 7. q. C. de con-
7 dict. indebit. dicit, quod qualitas † secundum Legistas non inuenitur in suo proprio Prędicamento, sed in Prædicamento Qualitatis, allegat d. §. qualitate, & hanc materiam prosequitur ibi in pluribus alijs Prædicamentis, et differt à Substantia s̄m eundem, in l. si vnus, §. pactus ne peteret, 2. lectu. nu. 5. ff. de pact.
8 allegando Aristot. quia illa dicuntur † eadē, quorum vna est substantia, illa dicuntur similia, quorum vna est qualitas, illa verò dicuntur dissimilia diuersa, quæ non conueniunt nec in substantia, nec in qualitate.

Quantitas, uerò est duplex, s̄m eundem Bald. in l. data opera, nu. 33. C. qui accus. non
9 † poss. scilicèt, coniuncta, et communis, seu discreta, vel continua, ut per eum ibi, nu. præcedenti, aliàs est materialis, & continua, ut idē Bal. dicit, in l. unica, C. de sentent. quę pro eo quod interest profert. nu. 16. quem ibi alij sequuntur, & ibi Rebuff. in glos. quantitatem, nu. 19. Communis siue discreta, siue materialis, est aggregatio unitatum, quæ terminantur ad unum terminum, ut decem: si enim ad diuersos numeros determinantur, sunt diuersi numeri, & diuersæ quantitates, ut quinque, & quinque. Coniūcta, seu continua est, quando sunt plures partes formaliter tendētes ad unum, & eundem numerum, ut glebę

ad fundum, membra ad hominem d. si seruus, §. boue, de condict. furtiua.

Immunitas itaque in casu isto omnem casum comprehendet, quæ sub his verbis com 10 plecti potest: non enim hæc verba † debent esse sine effectu operandi, l. si quando, de legat. 1. cum alijs quæ adducuntur per Crauet. cons. 135. nu. 24. & per Paris. ad propositum in d. cons. 68. nu. 17. Faciunt quæ scribit Cepol. dicta allegata Cautela 63. in fine, ubi dando formam conficiendi priuilegium, plenissimam exemptionem comprehendens, addit Clausulam similis effectus, quod scilicet dicatur, ab omnibus oneribus, &c. cuiuscumque generis, uel quę inducerentur in genere, & in specie, ut ibi per eum.

Et quibuscumque nominibus nuncupentur.

SVMMARIA.

1 *Immunitas ab oneribus omnibus concessa quibuscumq; nominibus nuncupentur numquid extendatur ad casum belli.*

2 *Legatum generale de bonis mobilibus, & de omnibus quæ appellatione mobilium continentur sub quouis nomine, & vocabulo nuncupentur comprehendit etiam animalia se mouentia.*

3 *Emphyteutica bona veniunt in donatione facta de bonis allodialibus, & feudalibus, ex quo additum fuit cum omnibus suis iuribus, &c. & quibus nominibus nuncupentur.*

4 *Immunitas an extendatur ad acquirenda.*

GLOSSA XV.

De ista Clausula meminit etiam Paris. in d. consil. 68. nu. 17. per eam 1 concludens immunitatem † ad casum belli extendendam esse, ipsumque casum comprehendere per eam etiam respondit Ruin. cons. 32. 2. col. 2. vol.

2 quod legatum † generale de bonis mobilibus, & de omnibus, quæ appellatione mobilium continentur, quouis nomine, & vocabulo nuncupentur, comprehendebat etiam animalia se mouentia, licèt suprà esset facta enumeratio plurium specierum, massaritiarum, pannorum, &c. quæ uidebatur restringere generalitatē legati. Curt. etiam iunior, d. cons. 109. 2. col. propter dictam clausulam

3 consuluit † in donatione facta de bonis allodialibus, & feudalibus, uenire bona emphyteutica, ex quo additum fuerat, cū omnibus suis iuribus, & pertinentijs, cuiusuis generis, & materiei existant, &c. & quibus nominibus nuncupentur. Est verum, quod Ias. in cons. 83. Per Imperialem maiestatem, in 3. vol. in casu cuius fuerat concessum priuilegium amplum immunitatis, & addita fuerat 4 hæc Clausula, concludit immunitatem † concessam pro prędijs acquisitis, & acquirendis, non comprehendere bona allibrata, & affecta per æstimum pro supportandis oneribus ordinarijs vel extraordinarijs, & collectis, quia talis concessio posset intelligi de prędijs acquirendis, quæ erant libera tempore acquisitionis, de qua quæst. an scilicet exemptio, vel immunitas ad acquirenda extendatur, dicetur latius inferius.

Quouis modo, ratione, vel causa, ac quouis tempore, tam belli, quàm pestis, & famis, impositis, vel imponendis in futurum.

SVMMARIA.

1 *Quouis modo verba comprehendunt omnem descriptionis formam, & quemcumq; modum, & formam excogitabilem.*

Et idem est de verbis quauis causa vel ratione.

Quomodocumq; et quouis modo idem important.

2 *Immunitatis priuilegium numquid extendatur ad casum belli, famis, vel pestis, sunt diuersæ opiniones quas vide hic.*

Priuilegia belli, & pestis tempore silere deberę quomodo intelligendum.

Immunitas generalis non excusat à munere hospitandi milites.

3 *Immunitas concessa ab omnibus oneribus præterquàm ab vno, respicit tantùm, & comprehendit similia excepto non autem diuersa.*

Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.

GLOSSA XVI.

Verba, quouis † modo, ex eorum significato comprehendunt omnem descriptionis formam, & quemcumque modum, & formā excogitabilem, ut per Ang. cons. 288. Viso Themate, col. 3. & idem est dicendum de uerbis, quauis causa, uel ratione; nam comprehendunt omnes alias causas, & rationes similes, & dissimiles, ac maiores, ut per Cepol. cons. 14. Pro declaratione, 3. col. & Calcan. cons. 51. col. pen. refert Mars. in cons. 80. nu. 37. alia ad propositum adducens, & sequitur Benuen. Strach. in tractatu de mercat. 1. parte, nu. 83. Et de Clausula, Quomodocumq;, quæ idem est cum dicta, Quouis modo, quod importat omnem modum tradit Crauet. cons. 88. nu. 10. & de istis uerbis generalibus, & geminatis, plura tradit Marsil. in l. vnius, §. cognitarum, nu. 23. & sequent. ff. de q. & in istis terminis scribit Alex. d. cons. 30. 6. dub.

6. dub. 5. vol. ponit Cepol. d. Cautela in fine, & latius Parif. d. consil. 68. nu. 23. de quo etiam per Alex. in conf. 118. In casu de quo, 2. col. 5. vol. & Crauet. consil. 227. nu. 13. & Dec. post Felin. in c. sedes, nu. 8. versi. prædicta conclusio, de Rescriptis.

Sed quia non est leuis controuersia inter Doctor. nunquid immunitatis priuilegiũ alicui concessum extendi debeat ad casum belli, famis, vel † pestis, de quo aliquid & supra diximus: Et quod nõ extẽdatur, tenuit Din. in l. si ex toto, in prin. ff. de leg. 1. quã opinionem sequutus fuit Io. Andr. in addit. Spec. in tit. de cens. §. 2. versi. sciẽdũ, Anton. de Butr. in c. peruenit, de immunit. eccles. Flor. in l. si seruit. in prin. ff. de seruit. vrban. prædior. Alber. Salic. Alex. & Ias. in d. l. si ex toto, col. fi. vbi dicit, quod ista est magis cõis opinio, & Felin. in c. cãm quę, nu. 17. de Rescript. Alex. d. cons. 216. col. 6. 2. vol. & Paris. cõsi. 25. nu. 113. 1. vol. quæ opinio duobus maximè casibus procedit, quibus cõtrariam opinionem quã tenuit Ruin. Paul. de Cast. in vna lectura, Imola, Aret. & Ripa, post Socin. in d. l. si ex toto, & Paris. sibi cõtrarius, in c. accedentes, nu. 8. de pręscript. & Alex. d. cõs. 30. licèt Paris. ibi videat̃ corruptus, limitãt Aret. Socin. Ruin. et Ripa, in d. l. 1. nisi cõcedẽtes exẽptionem, & immunitatem, mutassent conditionem, ita, ut non possent sibi soluere hmõi onera, p̃p casum prædictũ imminẽtia, & solũ necessaria, vel alij subditi dictũ onus portare nõ possent, quo casu etiam exempti tenerentur, ut tradit & Curt. iunior, qui ferè in eodem casu consuluisse vr̃ in quo consuluit Paris. d. cons. 25. in consi. 61. nu. 14. Et idẽ & secũdo qñ est casus insolitus, qui numq̃ uel raro accidere solet, ut per Aret. Alex. Socin. & Ripã ac Curt. in dictis locis. Propterea ad euadendũ hmõi difficultates, expresse fuit ad dita hac Clausula, de bello, fame, & peste mentionem faciente, vt & docet Cepol. d. Cautela 63. licèt per Clausulam, Ab omnibus oneribus, videantur fuisse comprehensa omnia onera quę dinumerari posset, ut Bal. tradit in consi. 112. Quæritur qui intelligantur, nu. 3. 1. uol. & per alias Clausulas, & uerba generalia, & vniuersalia, & geminata, casus belli censetur comprehensus, ut suprà de ductũ fuit, & maximè tradit Alex. d. cõs. 30. in 6. dub. & sequitur Ripa, in l. 1. nu. 51. ff. de vulg. & pupil. & latè Paris. d. cõsi. 68. Et hoc casu nõ habebit locum id, quod tradit Ripa, in tractatu de peste, vltima parte, de remed. præseruat. contra pestem, c. 1. nu. 184. ubi dicit, quod t̃pe famis, & guerræ, priuilegia silere debẽt, l. 1. C. ut nemini liceat in empt. specierum se excus. lib. 11. quam allegant tenentes opinionem Dini ut supra; & in c. 20. nu. 10. & c. 26. nu. 25. lib. respõsorum, ubi dicit, neminem à munere hospitandi milites excusari generali priuilegio, sed speciali opus esse, l. 3. C. de muner. patri. lib. 10. cũ alijs per eum ibi allegatis.

Sciendum tamen est, quod si immunitas 3 † concessa sit ab omnibus oneribus, præterquam ab vno, huiusmodi immunitas respicit tantum, & comprehẽdit similia excepto, non autẽ diuersa, ut Bald. tradit in cons. 407. Super facto, nu. 2. vol. 5. & exceptio firmat regulã in cæteris, ut tradit Alexand. loquens in exceptione facta à reuocatione immunitatis facta per Pontificẽ, in d. consil. 216. 7. col.

Verba ista (Vel imponendis in futurum) tollunt dubium, an immunitas censeretur concessa pro oneribus præsentibus, & quæ solui debeant tempore concessionis tantum, quo casu cum sit expresse facta mentio de futuris, cessat difficultas. Alex. d. consi. 193. 3. dub. 2. uol. & Paris. consi. 69. nu. 4. 1. volum.

Etiam per Principem vel de commissione Principis.

SVMMARIA.

1. *Etiam dictio quid importet, & quotuppliciter accipiatur.*
2. *Imperator proprie dicitur Princeps.*
   Princeps dicitur quasi primum locum capiens.
   Papa etiam dicitur Princeps.
   Iurãs per salutem Principis dicitur iurare per salutẽ Imperatoris vel Papa, et sic Monarcha.
   Principes impropriè & abusiuè dicuntur omnes præter Papam, & Imperatorem.
   Dux Ferrariæ non recognoscit superiorem.
   Sicut nec Dux Mantuæ.
3. *Immunitas non videtur se extendere ad ea onera quæ Princeps imponit.*
   Princeps potest ex causa Immunitates reuocare, & suspendere.
4. *Immunes & exempti non comprehenduntur in generali banno vel commissione Principis.*
5. *Immunes qui precio, & per viam contractus immunitatem acquisiuerunt intelliguntur excepti, etiam si de exemptis simpliciter mentio facta esset.*

GLOSSA XVII.

1 Dictio etiã, hoc casu † implicat identitatẽ, ut in Rubrica, & nigro C. etiam per procur. cau. restũ. in integ. agi posse, & in Rubrica C. etiam ab chirograph. pecun. & l. etiam, & l. fin. C. si tut. uel cur. interuen. & potest etiam stare ampliatiuè, ut accipitur in capitulo de illis,

illis, §. 1. vbi Archid. de præbēd. lib. 6. de qua dictione latè Alber. in Dictionario suo, super ea dictione, & de qua latius in cap. rati habitionis, in verbo, etiam dictum fuit, ubi videndum est.

Princeps propriè est Imperator, Instit. in procem. in princ. vbi glos. & Ang. in §. sed et 2 quod † Principi, Instit. de iure nat. gent. & ciuil. & in Rubrica, & l. 1. ff. de constit. princ. & c. ad Apostolicæ, in prin. de re iud. in 6. & dr̄ Princeps quasi primum locum capiens, glo. in verbo, Princeps, in c. fundamenta, §. proinde, de elec. in 6. et in Clem. 1. in verbo, Regū, de baptis. latè tradit Restaur. Castal. in tractatu de Imperat. 2. quæst. Papa ēt qui tenet primū locū, & gradum, & nō recogno scit superiorem, dr̄ Princeps, de consecrat. di stinct. 1. c. corpora, & tradit gl. in d. Clem. 1. abusiuè aūt, & impropriè alij principes dīr, vt in d. gl. & Restaur. d. 2. quæst. Hinc Bal. in l. si quis maior, C. de transact. in vlt. not. dispositionem illius l. loquētis de ijs qui iurant per salutem principum, non hr̄e locum nisi in iurāte per salutem Imperatoris, vel Papę, & sic Monarcæ censuit, quem fuit sequutus Curt. iunior, cons. 178. nu. 30. & cōs. vlt. nu. 7. largo tū modo in casu nr̄o cōprehendetur Princeps, licèt nō sit Imperator, uel Pōtifex, & maximè Serenissimus Dn̄s Dux noster, qui in terris suis nō recognoscit superiorem, sed hēt iura Imperialia, Dei & Apostolicæ Sedis, ac Imperij gr̄a, vt dicit Felin. in c. cū a nobis, n. 3. de testib. & de Serenissimo Duce Mantuæ, tradit Paris. in d. consi. 69.

3 Verùm, quia † immunitas, & exceptio con cessa, nō vr̄ se extēdere ad ea onera, quę Prin ceps imponit, cū persona Principis semper censeatur excepta, Bald. d. consil. 112. nu. 3. 1. uol. Qui quidem Princeps, videtur posse exemptiones, & immunitates hm̄oi saltem ex causa reuocare, vel suspendere, ut latè pro sequitur Alex. d. cons. 216. 2. vol. quod latius inferius examinabitur idcirco ad euadēdam huiusmodi difficultatem, addita sunt hæc verba, propter quæ exemptionem concedens, & immunitatem, seu rem taliter immu nem alienans, tenebitur pro facto Principis, prout teneretur Communitas, vel alius con cedens, ut per Paris. plura allegantem, in d. consi. 68. col. fin. & Menoch. consil. 156. nu. 30. & sequent. Est tamen sciendum, quod in generali banno Principis, uel generali eius commissione, non comprehendentur exempti, & immunes, ut tradit not. Paul. de Cast. in consil. 317. Viso & examinato. 1. dub. 1. 4 vol. † & consi. 187. Notandum est, 2. dub. 2. vol. Vincentius de Paleot. inter consi. Alex. 4. uol. consi. 50. Viso, 5. col. uersi. non cōstat. Felin. in c. Rodulphus, nu. 18. de rescript. & sequitur Curt. iunior, consil. 106. num. 13. & Ruin. consi. 219. nu. 5. 1. uol. Et quatenus de 5 exemptis † mentio habetur, non comprehen duntur exempti, qui precio uel per uiam cō tractus priuilegium acquisiuerunt, ut per Paul. d. consil. 317. 2. dub. & Alex. d. consil. 30. 1. col. 5. uol. ubi idem dicit de exemplaribus cōfirmatis per snīam. & Bos. in suis uar. tracta. in tit. de princ. & priuil. eius, nu. 151.

Tam ipsi possessioni, vel super ea, seu pro ea.

GLOSSA XVIII.

Onus reale imponitur rei, uel super re, ut supra, super uerbo (Rcalibus) mistum verò pro re, ut quando personæ pro re imponitur, ut in exemplo Collectæ, & aliorum munerum mistorum, de quibus suprà dictum fuit in uerbo, Mistis.

Aut eius parte aliqua.

SVMMARIA.

1 *Rei appellatione simpliciter facta tota res continetur.*

Fundi appellatione venit totus fundus.

Fūdus totus si grauari nequit, ita nec eius pars.

Argumentum de toto ad partem optimè procedit existente maximè eadem ratione.

2 *Partis appellatione regulariter venit dimidia. Nisi sit adiecta dictio aliqua qua etiam minima pars continetur.*

GLOSSA XIX.

Licèt immunitas concessa possessioni, censeatur etiam concessa cuili 1 bet eius parti, quia † rei appellatio ne simpliciter facta, tota res comprehenditur, ut per Alex. consi. 195. in princ. 6. vol. cū alijs adductis per Dec. in l. id quod nostrum, nu. 5. ff. de reg. iur. & Felin. in c. significantibus, nu. 7. de libel. obl. Alciat. in l. appellatione rei, ff. de uer. signifi. sicut appel latione fundi uenit totus fundus, l. si quis cū totum, ubi Socin. nu. 2. ff. de except. rei iud. & sicut tota res non pōt grauari, ita nec pars eius, cū argm̄ de toto ad partem optime pro cedat, existente maximè eadē ratione, l. quæ de tota, ff. de rei uend. tamen ad abundantio rem declarationem, & cautelam, quæ numquam obesse potest, ut dictum fuit supra, in Clausulā rati, in uerbo oīum, et singulorū, in fine, addita est hæc Clausula, Et licèt partis appellatione, dimidia pars contineatur regu 2 lariter, l. nomē filiarū, §. portionis, † ff. de uer. signifi. in l. ēt, de usufruc. & in l. planè, in fine, de leg. 1. glos. & Dom. in c. 2. §. 1. de decim.

6. in

in 6. glos. & ibi Barto. in l. si in rem, ff. de rei uend. Felin. in d. c. significantibus, nu. 8. & alibi Doctor. tamen propter dictum uerbum (Aliqua) uenit quælibet alia pars infra dimidiam, glossa. in uerbo, Aut earum parte, in Clem. 1. de foro compet. Felin. in d. c. Socin. consi. 215. 2. col. & Corset. in sing. suo, in uerbo, Pars, ubi latè etiā minima, Dec. in c. quoniam, nu. 2. de testib. & in c. 1. 4. not. nu. 4. de fide instrum. de quo etiam inferius dicemus, de quo etiā per Tiraq. in l. si umquam, in uerbo, Omnia, uel partem aliquam, nu. 13. & sequen. C. de reuoc. donat.

Quam Colonis, & laboratoribus ipsius.

SVMMARIA.

1 *Laboratores quinam dicantur.*
Laboratorum priuilegium durat donec laborat.
2 *Immunitatis priuilegium an extendatur ad laboratores vide hic.*
Colonus ecclesiæ tenetur soluere gabellas de parte sua fructuum, & alia onera quæ imponuntur per Dominos temporales.
3 *Immunitas si est realis trahitur ad Colonos qui debent propterea gaudere tali immunitate, & exemptione.*

GLOSSA XX.

Qui sint coloni latè dictum fuit supra, in glos. saluo iure coloni; Laboratores † modo hoc casu non sunt accipiendi pro ijs qui dietim laborarent, & operas diurnas locarent ad laborandum in dicta possessione, sed qui habitarent in ea, & saltem ad annum conducerent eam ad laborādum, ut Bald. tradit in d. consi. 112. in princ. in 1. & priuilegium eorum durat, donec laborant in ea, ut per eum ibi. Et idem esset, si priuilegium immunitatis esset concessum, bona, seu possessionem prædictam tenentibus, quia comprehenderentur laboratores, ut per Bertrand. consilio 264. nu. 5. 2. part. priorum, ubi tamen loquitur, quando etiam aderāt uerba pro se, & hæredibus, & successoribus quibuscumq; . Regulariter † tamen, licèt dominus sit exēptus & immunis, tam respectu personæ, quàm rerum suarum, prout est Ecclesia, de qua suprà dictum fuit, coloni tamen siue partiarij, siue qui numuis colunt, nullam immunitatem habere censentur, ut de utroq; tradit Feder. de Sen. in consi. 111. Quæstio talis est, col. 5. nu. 10. Vbi tenet, colonos Ecclesię teneri soluere gabellas de parte sua fructuum, & alia onera, quæ imponuntur per dominos temporales. sequitur Dom. in c. quàmq̄, in fine princ. de Censib. lib. 6. ubi Franc. nu. 3. limitando ut ibi per eum, & Aret. in d. l. placet, nu. 5. Felin. in c. Ecclesia Sanctæ Mariæ; nu. 99. de constit. Ias. in l. 1. 2. col. nu. 11. C. de in dic. uiduit. tolled. & Bertach. in tract. de Gabell. 7. pat. principali quæst. 7. col. 2. & 3. nu. 15. & sequent. & de colonis qui nummis colunt, seu conductoribus, tenet Spec. in tit. de immuni. ecclesi. in fine, ubi loquitur etiam in emptoribus redditu um Regis. Imola in Clement. præsenti de Censib. & Dom. d. c. quāquam, & probatur in l. licitatio, §. mercatores, ff. de publi. & uectig. ubi Din. Bart. Paul. & Rom. Card. consil. 12. col. 2. Abb. in c. ex parte, il 1. de Decim. Ferrat. in sua practica in forma libel. super solut. pedag. in glos. ceciderunt in commissum, nu. 7. Guid. Papa, consi. 151. nu. 3. Ioan. de Amic. in consil. 18. per totum, & Ias. in consil. 20. nu. 2. 1. uol. & admittit Dec. consi. 48. in princ. & Tiraquel. latè plures allegans, in d. tractatu, §. 1. glos. 13. num. 12. Ægid. Thomat. in tract. de Collect. pag. 87. nu. 1. & pag. 204. in fine. Est benè uerum, quod quādo priuilegium † immunitatis est reale, & concessum rei, quod etiam coloni gaudent exemptione, & immunitate, & ad onera quæ pro dicta re eis imponerentur, non tenentur, cum ipsa res grauari non possit, ut per Abb. in d. c. ex parte, 2. col. & in consi. 9. Si cadunt, 2. dub. 1. uol. & idem tradit Ruin. in consi. 157. nu. 9. 3. uol. & Parisi. d. consi. 69. nu. 6. in princ. & Io. de Platea, in l. qui immunitatem, nu. 2. C. de muner. patri. lib. decimo.

Qui frui, & gaudere possint, & debeant supradictis, priuilegijs, immunitatibus, & exemptionibus.

SVMMARIA.

1 *Immunitatis priuilegio non vtentes, an & quādo censeantur ipsi renunciasse, vide hic opinionem distinguentem.*
Priuilegiatus non vtens priuilegio per spatium triginta annorum amittit priuilegium.
Priuilegium latum habens si eo strictè vtatur, sibi præiudicat.
Priuilegiatus quando subit onera ad quæ tenetur debet protestari, quòd non intendit sibi præiudicare.
Protestatio iuuat protestantem etiam in omni casu in quo per vnicum actum conuentionis vel non vsus amittitur priuilegium.
2 *Priuilegio renunciare non censetur, qui coactus soluit.*
Laboratorum solutio non affert præiudicium Domino ignoranti.

Canonici non possunt ex facto eorum praeiudica re Ecclesiae priuilegiatae.

3 *Immunis si describatur pro re immuni, et exempta ad aestimum infrà decem dies à die scientiae debet appellare à tali descriptione.*

4 *Priuilegium vnde, & cur sic dictum.*
Priuilegium, & beneficium quomodo differant.

GLOSSA XXI.

Cum suprà dictum fuit priuilegiū huius immunitatis comprehendere etiam onera personalia quae rei venditae non conueniunt, & propter rem non possent se excusare, ut per Pet. Artibo. d. tractatu, §. 4. nu. 138. & hic dicatur, quod supradictis immunitatibus, & exemptionibus frui possint coloni, proculdubio ipsi etiam respectu onerū personalium censebuntur immunes, & exempti. sed ponamus, quod huiusmodi coloni, vel domini habentes talem immunitatem, non vsi fuerunt suo priuilegio, sed quoties fuerunt indicta o-
1 nera, ea † subiuerunt, numquid cēseantur priuilegio suo renunciasse, ita ut amplius eo uti nequeant? Et quia est quaestio alta, quę habet plura capita, solum tangam quae punctum nostrum decidunt; Et concludo, quod quando priuilegium continet immunitatem à pluribus oneribus, & priuilegiatus non vtitur priuilegio respectu aliquorū, quae subijt, certum est, quòd respectu aliorum munerum nullum sibi praeiudiciū infert, ut Bald. nu. 21. Abb. nu. 8. Felin. nu. 29. & Dec. nu. 17. col. 3. concludunt, in c. cum accessissent, de constit. Alex. consi. 33. Ponderatis, 3. col. 5. vol. Respectu uerò onerum supportatorum, & eius quod soluit, sibi praeiudicat pro illis vicibus, quibus non vtitur priuilegio suo, tamen non obligatur in futurum ad eadem munera subeunda, si ad ea iterum vocaretur, l. 2. ubi Bart. de priuil. veteran. glo. 3. in l. 2. C. de his qui spontè mune. publ. sub libr. 10. Alex. d. consi. 2. col. Abb. Dec. & alij, in d. c. cum accessissent, Ias. in l. fin. col. antepen. de constitut. princip. Ripa in c. 25. num. 24. lib. 2. Respōsor. & Ruin. consi. 219. nu. 8. 1. vol. Quòd procedit, nisi per 30. annos priuilegiatus dicta munera subiret, quia tunc per talem temporis lapsum, priuilegium suum amitteret, ut per Alexandrum d. conf. 33. & consi. 193. col. pen. 2. vol. & consi. 108. Visis literis, col. pen. 3. volu. quod etiam tenet Alex. Loseus, in addit. ad Bart. in l. 1. C. de his qui sponte mune. publ. sub. & Balb. in tractatu pręscrip. 4. parte 5. partis principalis, 4. quęstione, nu. 7. & Pet. Antib. in tractatu de muner. 3. parte, nu. 36. & Ripa c. 21. nu. 11. 1. lib. Responsorum. Et hoc modo intelligendus est Bertrand. in consil. 264. in secūdo quaesito suprà allegato, 2. parte, & Alex. consi. 136. In causa, & lite, col. 4. vol. 2. & Ruin. consi. 125. nu. 7. & in 4. simpliciter loquentes, qui aliàs male dicerent, & ita etiam hoc sensu debet intelligi quod tradit Bart. in l. usum aquae, nu. 2. per illum text. C. de aquaeduct. lib. 11. dicens, quod habens priuilegium latum, si eo strictè vtatur, sibi praeiudicat, & ita declarat expressè Alex. d. consi. 33. 3. col. Est bene vtile ad cautelam, quādo priuilegiatus subit onera, ad quę non tenetur, protestari, quod nō intendit sibi praeiudicare in priuilegio suo, & illud sibi facere in cathastro, uel libro, in quo describitur talis solutio. ut Bart. dicit fecisse in facto proprio, cum soluisset praestantiam, ad cuius solutionem non tenebatur, in d. l. 1. quae protestatio iuuat protestantem, etiam in omni casu, in quo per unicum actū conuentionis, vel non vsus amittitur priuilegium, ut in casu d. l. 1. in munere officij Decurionatus, quod est uniuersale, de quo etiam in l. 2. §. fina. ff. de Decur. & ita etiam tradit Roma. in cons. 252. Pro decisione, ad finem Alex. dictis consilijs 108. col. pen. & 33. col. 2. Ias. d. l. fin. col. pen. Ripa, d. c. 25. nu. 24. Bertrand. consi. 228. par. 3. priorum. Antibo. loco praeallegato, nu. 37. & Hieron. Gigas, in tractatu de pension. ecclesi. 61. quaest. & post Abb. & Felin. declarat Dec. in d. c. cum accessissent, nu. 17. uersi. tertio limitatur, illud ta-
2 men in confesso est, quod † soluens coactus, non censetur suo priuilegio renunciare, ut per Rom. d. consi. 252. ult. dub. & Alexan. d. consi. 34. col. 3. Nec solutio laboratorum affert praeiudicium domino ignoranti, sicut dicitur de Canonicis quod non possint ex facto eorum praeiudicare Ecclesiae priuilegiatae, in d. c. cum accessissent, & in d. l. fin. Est tamen benè notandum, quod si priuilegiatus describitur in Aestimo Communis, pro re immuni, & exempta, seu ipsa res describatur in Aestimo tanquam nō exempta, & immunis, debet priuilegiatus infrà decē dies postquā de hoc habuit scientiam, appellare à tali descriptione, ut est text. quem multum not. An
3 gel. in l. 1. §. si quis † tutor, ff. quando appellā. sit, & ibi sequitur Aret. & idem tenet Alex. in d. consi. 101. col. 6. in princ. & 136. col. 4. in 2. uol. cum quibus transit Felin. in d. c. cū accessissent, nu. 28. & Dec. nu. 17. 5. conclusione Bertran. consil. praedicto 264. 2. parte, & 227. nu. 20. 3. parte priorum, & 181. num. 16. 3. uol. posteriorum, & Ruin. consilio praedicto 125. num. 7. in quarto. Et licèt Ias. in d. l. fin. col. fin. de constit. princ. contrarium teneat, tamen reprehenditur ibi per Claud. Aquens.

Aquens. & per Bald. in tractatu præscript. prædicto 4. parte quartæ partis principalis, quæst. 30. nu. 6. & sequent. contra quem etiã tenet Paris. dicto consilio 25. nu. 114. quod mandandum est memoriæ, quia in actu practico posset inseruire.

4 Priuilegium † dicitur priuata lex, ex eo dictum, quod in priuato feratur, c. priuilegia, 3. distinct. & c. Abbate Sancti Syluani, post med. de verb. signific. & regulariter est contra ius commune, licèt beneficium sit secundum, aut præter ius commune. ideò in eo fit stricta interpretatio, sed in beneficio lata, ut per Ias. in d. l. fin. col. 6. de constit. princ. ubi alij, de quo etiam aliqua inferius dicentur. Ripa verò in Rubrica de Rescriptis nu. 19. sequendo Hostiens. dicit, quod priuilegium est ius singulare, & priuatum contra ius commune indultum, & inferius nume. 24. dicit, quod beneficium dicitur gratia à Principe concessa præter ius.

Et in ominibus, & per omnia.

SVMMARIA.

1 *Per omnia, Clausula hac quid operetur.*

GLOSSA XXII.

Clausula, per omnia, habet magnã efficaciam, & operatur ut exequata vnam, & eandem habeant 1 † naturam. Instit. de donat. §. 1. versic. per omnia ferè, & l. 1. vbi concordantia iura allegantur, ff. de leg. 1. & tanto magis operantur, cum sunt geminata in omnibus, et per omnia, l. 2. §. furiosus, ff. de iure codic. & Clementina Exiui, §. circa. de uerbo. signifi. Important etiam perfectionem, & integritatem dispositionis, Instit. quibus mod. ius pat. potest. soluit. §. pari ratione, uersi. per omnia pristinum statum recipiunt. c. cum inter, ad finem, de re iudic. & uniuersalitatem, l. ius ciuile, ff. de iustit. & iure, et l. si seruus, ff. de seruit. urban. prædior. cum alijs traditis per Modern. ubi Ripa, 1. col. in d. l. 1. ubi Doctor. hanc Clausulam inducunt ad plures quæstiones, & dicit Corset. in tractatu de uerb. gemin. versi. 72. nu. 30. quod ista uerba operantur actum uerum, & non fictum.

Prout & quemadmodum fruuntur & gaudent coloni, & laboratores possessionum Serenissimi D. Nostri Ducis.

SVMMARIA.

1 *Quemadmodum, dictio, quid importet.*
2 *Coloni prædiorum fiscalium an differant à Colonis prædiorum patrimonialium Principis.*
3 *Id est dictio est declaratiua, & restrictiua.*
4 *Coloni prædiorum patrimonialium Principis à muneribus ciuilib. vel municipalib. liberantur. Nec ad tutelam coguntur.*
5 *Scholares si debent tractari pro ciuibus nõ amittunt priuilegium ante eis tamquam Scholaribus concessum.*
6 *Concessio inducta ad augmentum non debet operari diminutionem.*

GLOSSA XXIII.

Dictio, Quemadmodum, licet pluribus modis accipi possit, ut per 1 Alber. in Dictionario suo, in † eo uerbo, & per Modern. post Bart. in Rubrica, ff. sol. matr. in qua ponitur huius modi dictio, ubi Ripa 9. quæst. nu. 39. tamen in proposito uidetur importare similitudinẽ, l. 3. §. si quis duobus, ubi glos. ff. de adim. legat. l. quemadmodum, C. de agric. & sens. lib. 11. & l. quemadmodum, ff. de acquir. poss. & Bart. in d. Rubrica, nu. 13. uel similitudinem facti tantum, l. si familia, vbi Ias. ff. de iurisdom. iud. & Ripa d. num. 39. de hac immunitate videatur Syluan. consi. 66. nu. 2. & seq. & consi. 73. num. 5. & 7. & Alciat. consi. 14. nu. 3. lib. 4. Sciendum tamen est, colonos prædiorum fiscalium differre à colonis prædiorum patrimonialium Principis, respectu 2 † immunitatis, primi enim funguntur muneribus sine damno fisci, & id debet excutere præses adhibito procuratore fiscali, l. fi. §. 1. ad municipal. immò, indistinctè videntur teneri ad omnia munera, vt glos. ubiq; tenuit, in l. 1. C. quibus mune. excusent. ij qui post imple. mili. lib. 10. in l. coloni, per illum text. C. de excus. tutor. ubi idem tenet Bar. in summario, & in l. finali, C. qui dare tutor. pos. & Mart. de Laud. in tract. de priuil. fisci, quæst. 189. licèt mihi videatur, illum text. d. l. coloni, non loqui in colonis partiarijs, sed in ijs qui nummis colunt, quos lex cõductores appellat, Instit. de locat. & cond. in princ. ubi Angel. nu. 2. post glos. in verbo merces, quæ dicit, colonum partiarium impropriè dici conductorem, & tamen text. in d. l. coloni, dicit, coloni, idest conductores prædiorum ad fiscum pertinentium: nam illa dictio, idest, 3 † est declaratiua, & restrictiua, l. 1. in princip. vbi Bart. ff. ad l. Aquil. & sic dictæ ll. videtur intelligendæ in casibus, in quibus loquũtur, prima, in colono partiario, ut ita demum teneatur muneribus facta excussione, ut in d. §. 1. secunda in conductore, qui indistinctè te- 4 neatur. Coloni verò prædiorum † patrimonialium principis à muneribus ciuilibus, uel municipalibus liberantur, ut idoneiores prędijs fiscalibus habeantur, ut dicit text. in l. semper, §. coloni, ff. de iure immun. sic etiam ad tu-

nem concedere possunt, ut per Petr. Antibo.plura adducentem,in tractatu de muner. §.4.nu.96.ubi dicit, quod nec etiã Rex Franciæ potest eam concedere, sed tamen mihi non placet sua decisio,quinimò etiam quæ libet Ciuitas non recognoscens superiorem, potest eam concedere, Bart.in l.1.C. de decre. Decur.lib.10.sicut Imperator,ut per Io. And.& Abb.nu.21. in c.2.de immu.eccl. & idem est in cæteris Regibus, & Principibus habentibus iura Imperatoris. Abb.in c.accedentes,ubi etiam Paris.nu.214.conclusione de præscript. Aufr.in addit.ad quęst.Tholos. 348.4. Conclus.uersi.an autẽ ciuitas. Castr. loquens in Serenissimo Dominio Venetorũ in allegato consi.134. Notandum,in fine,in antiq.s aliàs 187.uol.2.in nouis.& Alex.loquens in supremo Principe nõ recognoscen te superiorẽ,saltem de facto,ut in Duce Mediolani,in d.consi.30.2.col.in 5.& in quodã Marchione Pallauicino tradit Bellon⁹, Cõs. 37.nu.5.& est cõis opinio, ut dicit Cagnol. loquens in habentibus iura Imperialia,ut in Duce Sabaudiæ,Mediolani, & Marchione Montisferrati,in l.2.n.226. C. de pact.inter empt.& uendit.& Curt.iunior, post dictum consilium Castr.in consi.aliàs allegato 106. nu.12. Vbi dicit taliter exẽptum per Ducem Mediolani non posse per cõitatem subditam collectari. Sed tñ interest inter immunitatẽ concessam à Principe maiore habente iura Imperatoris,& à minore recognoscẽte superiorem,nã primo casu prçiudicat Cõitati,& cæteris non exemptis, ita ut totum onus ad nõ exemptos pertineat ẽt pro aliquo onere persoluendo Principi eximenti, nisi grauamen sit immoderatum,quia tunc uniuersitas reclamare põt, & quærelare ad Principem: quia hoc casu dẽt occurrere,& puidere magnæ læsioni nõ exemptorum, licèt nõ possit appellare ẽm magis cõem opinionem Doct. infrà allegandorũ,aliàs si modicè læditur,çquanimiter debet tolerare,& exemptionem seruare, dummodò sit motu proprio Principis,uel ex certa scientia, & non obst. d.l.uacuatis,C.de Decur.cõcessa, ut per Io.Andr. & Abb.4.conclusione nu.17. in d.c.2.Aufr. d.add.4.Conclusione. Felin.in d.c.accedentes,1.& 9.conclus.& Paris.nu.18.& Bertrã. loquens in exemptione facta à Delphyno, in cõsi.181.2.dub.nu.7.3.uol.posteriorũ.Si uerò immunitas concedatur per inferiorem à Principe, tunc Vniuersitati uel non exemptis, nõ põt præiudicare, sed tñ sibi ipsi,ut si aliquid sibi per uniuersitatem sit soluẽdum, debeat detrahi pars tangens exemptum, & tantum minus sit soluendum eximenti quanta est pars, ad quam exemptis teneretur, & ita est intelligenda opinio Bart. & Baldi qui indistinctè locuti fuere, in l.ab omnibus,in princip.ff.de legat.1. & ita declarat Spec.in tit.de cens.§.1.uersi. quid si Vniuersitas, Io. Andr. & Abb.d.c.2. Aufrer.in d.addi.4.cõclusione Alex. consil.136. In causa & lite, col.5.uersic.immò fortius, & consil.177.In occurenti casu, col. pen. 2. uol. & ante eum Anchar.consil.260. In quæstione quæ uertitur,col.2.Bald.in l.si unus,§. sed si generaliter,ad finem,ff.de pact. Paul. de Cast.in d.l. ab omnibus,in princip.& in l.auus, ubi latè Ias.3.col.ff. de pact. Bertrand.d.consil.181. col.fin.3.dub.Abb.nu.7.Felin.nu.7.1. conclusione, & Paris.nu.23. 5.conclusione,ubi dicit esse communem opinionem, in d.c.accedentes, licèt ibi Paris.uelit etiam in Principe superiore idem seruari, quod in inferiore, respectu eius, quod eidem Principi eximenti debet solui per Vniuersitatem, quod est contra alios distinguentes, ut suprà communiter,& ita in specie hanc opinionem reprobat Cagnol.in d.l.2.nu.226.dicens communem esse opinionem in contrarium; Hãc etiam distinctionem sequitur Alexan.in l.4. in princ.nu.20.& ibi Ripa, nu.37.de re iud. Pet. Antib. in d.tractatu,3.parte principali, num.22.& 32.Petr. de Vbald. in tractatu de Collect.12.quæst.num.25. & Ripa,in c.20. nu.12.& nu.16.2. lib.Responsorũ, et Ruin. in d.consil.125.nu.4. qui tamen malè loquitur in quantum tenet exemptionem factam per fęlicis recordationis Serenissimum Ducem Alfonsum nostri præsentis Serenissimi Ducis genitorem,illis de Rondinellis de Lugo,tamquam factam per inferiorem,non ualere,nisi in sui præiudicium, cum immò ipse Serenissimus Dux ut suprà dictũ fuit, ex Felino, in c.cũ à nobis,de testib. nu.3. haberet iura Imperialia, & non recognosceret superiorẽ;& de Duce nostro Ferrariæ tradit Alciat.in consi.5.nu.26.4.lib.Socin.iun.consi. 76.in princ.98.in princ.& 126.nu.11.3.uol. & eum ipse Ruin.esset subditus suę Serenitatis originarius(erat enim Regiẽs.)nullo modo auctoritatem sui Principis debebat in dubium reuocare, nõ enim Principi dici potest cur ita facis,nam est crimẽ sacrilegij,de eius potestate disputare, ut ad propositum tradit Cagnol.d.nu.228. & plura adducit Crauetta consi.241.1.col.

An autem Princeps suum priuilegium reuocare possit, est alta quæstio: quam ponunt 2 †Doctor.in cap.nouit,de iudic. & in alijs locis, & uidetur concludendum regulariter, quod sic, ut per Dec.post alios,in dicto cap. numero 15. uersiculo. secunda conclusio. & c.quæ in ecclesi.col.11. ad fin.nu.26.de constit.Ber-

stit.Bertrand.d.consil.361.num.19. Ripa in cap.6.nu.12.lib.2. Responsorum, & ibi col. fin.dicit, generalem reuocationem sufficere latè Restaur. Castal. in tractatu de Imperatore quæst. 55. nam immunitatis concessio est donatio, Antibo.d.§.4. nu.242.licèt secundum eum inferius nu.245. raro concedatur liberaliter à Baronibus, & Nobilibus, licèt semper habeant inde precium,seu meritum, quod maximè procedit, quādo obest tertio, vt in casibus prædictis, & latè Alex. consil. 101.1.vol.per totum,quod tantò magis procedit, si exemptus committit aliquam causam ingratitudinis erga Principem .Bald.in l.2.in fine, C.de libert.& cor.libe.idē tradit Ias.loquens de reuocatione propter feloniā, & rebellionem,in d.consi.223. col.6.versic. septimo facit,2.uol.Martin.de Laude,in tractatu de priuilegio,& Rescripto,quęst.48.& in tractatu de fisco,quęst.140. Paris.d.cōs.25. nu.115. in prin.& in Restaur.d.quęst.55.nu. 13. Vel si Princeps ex causa,& propter publicam vtilitatem huiusmodi reuocationem facit,vt per Abb.Card. & alios,in d.c.accedentes, Alex.d.conf.101.& conf.216.2.uol.per totum.Bertrand.d.consi.181.nu.9.Ias.conf. 228. col.11. versic. 14. 2.vol.Socin.in d.l.si ex toto,5.conclusione, nu.8. Calcan. conf. 51.col.pen. Afflict.decisione 361.n.6.Mars. latè in Sing.531. Vtilitas publica, Restaur. d.quæst.55.num.6.& Bellonus,d.consil.37. num.5.& Cagnol.d.l.2.d. nu.226.vbi dicit, quod suspenduntur exemptiones in casu arduæ necessitatis belli, & Collectarum exempti.Et in locis prædictis plures ex suprà allegatis loquuntur, etiam in priuilegio concesso non subdito, vel quod transiuit in contractum, quod difficilius reuocari potest: nam propter vtilitatem publicam reuocari potest,vt per eos in dictis locis. Sed quod indistinctè Princeps nō possit priuilegium quod transiuit in contractum, & maximè si aliquid ex eo lucratus fuit, reuocare,tradit Baldus in l.qui se patris, col.7. versic. hoc scias, numero 12.C.Vnde liber. Castr.dicto consil.307.secundo dub.1.vol.Calcan.d.consil. 51.col. pen. Vincent. de Paleot. inter consi. Alex.4.vol.consil.50.col.6.& in eod.vol.ac etiam in eadem causa, Barbat.consilio vlt.8. col. Roman. consil. 436. Quia indultum,4. col.Ias. consil.56. numero secundo, & 105. num.3.1.vol. & consilio 227.col.1.secundo vol.Dec.consil. 292.numero 7.Iafred.Balb. decisione 125. Marsil. Singul.333.Pactum. Bellon. dicto consilio 36. ad finē.Ripa Responso.19.numero 20.23. & sequent.secundo libro Responsorum.Restaur.dicta quæst. 55.num.9.& quæst.114.num.11.Grammat. decis.65.nu.25.& sequent.& latissimè Cravet.d. consilio 241. nu. 10. 12. & sequent.& idem est, si ex causa remunerationis sit concessum, quia etiam propter ingratitudinem reuocari non potest. Dec. dicto c.nouit, nu. decimoquarto,quarta Fallent.Marsi.& Restaur.locis proximè allegatis, adde Syluan. consilio 98.nume.decimosexto,& num.20. Illud etiam non est omittendum,prædicta sibi locum vendicare,quando obligatio Vniuersitatis orta fuit post exemptionem concessam, secùs si ante, vt not.Bald.in l.etiam, col.fin.nu.29.C.de execut.rei iudic.sequitur Vbald.d.tractatu de collect.16.quęst.nu.18. & Ripa,d.l. 4. in princ.nu.36. de re iud.plures verò casus,ad quos regulariter in extēdētur immunitas à Principe cōcessa,ponit Antibol.d. tractatu.§. 4. nume.105.& sequent. quos ne nimis hoc capitulum onerem, prætermitto .

Nunc de immunitate per Vniuersitatem, vel communitatem concessa videndum est. 4 Et in primis sciendum est, † Vniuersitatem, vel Communitatē,gratis, & sine causa iusta & rationabili, vel quæ concernat utilitatem publicam , vel singulorum, non posse alicui immunitatem concedere, ut si concederetur venienti de nouo ad habitandum in loco subiecto Doctori medico bene merito, & similibus alijs casibus enumeratis per Doct. in locis inferius allegandis, vt tradit Bart. in l. 2.de iure immunit.& in d.l.vacuatis.Alex.d. consi.101.Curt.iunior,d. consi.60.nu.12.& in dubio præsumitur interuenisse solemnitatem necessariam.Rom.d.consi.252.3.dubio. & Bellon.consi.37.numero primo,& consil. 39.nu.6.& in casibus in quibus valet immunitas per eam concessa, non potest præiudicare Principi,uel Fisco, sed sibi tantum,glo. & Bart.in d.l.vacuatis, Abb.d.c.secundo,4. conclusione, de iure immunit. Aufr.d.4.con clusione, Ias.d.l.auus,3.col.Abb.Felin.et Paris.in d.c.accedentes. Alex.consil. 148.nu.9. 6.uol.Rom.consi.252.Pro decisione,1.dub. Ias.d.consi.101.secunda col.4.uol.& ibi col. 4.n.4.loquitur etiam in casu, in quo extabat statutum,quod per Consilium uel Vniuersitatem non posset dari alicui de hauere,& bonis Communis, quia hoc casu statuti uerba locum sibi non vendicant.Ripa, d.l.4.num. 37.Ruin.dicto consilio 125. col. fin.in quarto.Paris.d.consilio 68.numero quarto, & sequent. 1.uol.& Bellonus,d.consil.37.nu.14. & consilio 38. per totum, nec etiam releuaret,si esset facta propter merita alicuius, nisi de meritis probaretur,ut per Alex. d. consil. 101.4.col.Si tamen esset facta sine causa, & sic esset nulla, & cōfirmaretur per Principē.

Alex.

Alex.d.consi.30.3.dubio Ias.d.consi.101.col. 2.Dec.consi.262. col.fin. & Bellon. d.consil. 37. numero quinto, & confirmatio ex certa scientia esset facienda & simpliciter. Ripa, se cundo libro capitulo 24. qua confirmatione facta non potest reuocari per Ciuitatem con 5 cedentem, vt per eos ibi, sicut etiam †non po test reuocari si transiuit in contractũ Bartolus, in l.quod semel, ff.de decret. ab ord.faciend. & in dicta l. secunda, Alexander, & Bellonus, dictis proximis consilijs, & Bellonus, etiam consilio 38.& 39.Paleot. Barb. di ctis consilijs, primus quinta, alter septima co lumna, Ioan.Andr.& Abb.dicto capitulo se cundo, & Aufrer.dicta additione, quinta cõ clusione. Roman. dicto consilio 252. 2.dub. & Ias.dicto consilio 101. Ruin.consilio 105. numero tertio, quinto volumine, & Pet.de Vbald.dicto tract.de Collect.12.quæstio.nu mero 24. Veruntamen si princeps consentiat exemptioni factæ per cõmunitatem, sibi præ iudicat, vt tradit Ang.cõsilio 227. Punctus, in fin.& Felin.in dicto capitulo, accedentes, columna fin. octaua conclusione. Vt tamen priuilegium concessum à principe non cen seatur reuocatum per generalem reuocatio-6 nem †priuilegiorum factam per Principem, cautela est, vt inseratur in volumine Statuto rum, sic mandante Principe, ita docet Paul. de Cast.in Auth. Quæ in prouincia, per glos. ibi, col. fin. C. vbi de crimine agi oportet, & Cepol.cautela 47. Domini, & Parisius sequi tur in dicto capitulo accedentes, numero 9. Illud etiam sciendum est, quod immunitate ob certam causam concessa, cessante illa cau 7 sa, cessat, l.semper.§. †negociatores, ff.de iu re immunit. Tiraquel.in tract.cessante causa, prima parte, numero 113. versiculo immuni tatis, Vnde si sit concessa propter pauperta tem, cessat adauctis facultatibus, l.non tantũ §.eos qui, ff.de excusat.tutor.cum alijs addu ctis per Tiraquel.d. 1.par.num.193. in vers. paupertate, & idem in priuilegio tradit Fe lin.in d.c.cum accessissent, num.24. vers. r.de gula, de constit.& latius Tiraquel.d.parte, in verbo, priuilegij, nu.203.& Dec.in l.in om nibus causis id obseruatur, nu.18.de reg.iur.

Ementes & recipientes pro se, & suis hæredibus, & successoribus quibuscumque, & ab eis causam habentibus.

SVMMARIA.

1 Successionis appellatione in dubio vniuersalis non singularis comprehendetur.

2 Immunitas transit in singularem successorem si sit concessa pro hæredibus & successoribus. Quod intellige & declara vt nu. 2.

3 Successor singularis in dispositione comprehẽsus intelligitur si dictum sit de ijs qui ab eo causam habent, vel quibus dederit.

GLOSSA XXV.

DIcẽt appellatione successoris in du bio vniuersalis non singularis cõ præhendatur, l.quædam, §.nihil, 1 & ibi† not. ff. de eden. & l. dabimusque, §.siquis cum tutor, vbi Ripa, nu.2. ff.de priuileg.credit.& tradit Felin.per illum text.in c.quia Gui.de iudic. nu.5. tamen si in priuilegio seu concessione immunitatis sit di ctum, pro hæredibus & successoribus, tunc comprehenditur successor etiam singularis, vt etiam tactum fuit suprà, in isto capitulo, su per verbo, ab omnibus, & quibuscumque, ut in his terminis concludit Alex. d. consi. 193. 2.col.2.vol.cum quo transit Dec. in consilio 171.nu.5.& defendit Alciat. in l.hæredis ap pellatione, la 2.ff.de verb.signif.& secũdum istam sententiam vidi consultum per famosissimum aduocatum. Verum contrarium licèt in alijs terminis tenent idem Alexan.& Ias.in d.§.nihil, & Ripa in d.§.si quis cum tu tor, nbi nu.3. dicit, hoc casu verbum (Hæredibus,) debere intelligi de succedentibus de iu 2 re ciuili, & verbum, (Successoribus,) de †suc cedentibus de iure Prætorio, contrariumque tenet Bertrand.in cons.157.nu.2.par.3.prio rum.& Ias.loquens in his terminis, in consi. 89.3.uol.ubi reprehendit Alex. tum incõnstantem, tum etiam cõsulentem contra communem opinionem, & in terminis etiam cõ trarium tenet Ripa in 2.lib. Responsorum.c. 26. nu.17. & difficile fortè foret in practica obtinere pro opinione Alex.nisi versaremur in beneficio Principis, vt per Sylua.in cons. 98.nu.14.& Alciat.in cons.13. nu.18.&19. lib.5. vers. & ita vidi iudicatum: ideo addita est illa vox (Quibuscumque,) quę operatur ut ueniat singularis successor, ut per Alexan.& Ias.in d.§.nihil, Felin.d.c.quia Gu.nu.5. Ias. d.cons.89.3.col.latè Ripa, in d.§.si quis cum tutor, nu.5.& Alciat.d.l.hæredis, & Bertran. in alias allegato cons.264.2.par. sic etiam ad dici clausulam sequentem, (Et ab eis causam 3 habentibus) quę †comprehendit singularem successorem, ex quacumque causa, vt de ea scribit Ripa, in c.1.nu.31.& sequent.1.li. Re sponsorum. ęquipollet enim Clausulę (Et q-bus dederit) vt per eumdem ibi, de qua in c. 1.de feud.non haben.propriam natu. feudi, de qua per Ias.post Alberic. in l.fin.col.3.C. de iure emphyt. Curt.seniorem cons.64. nu. 66.Socin.cons.3.nu.18.in 3.vol. Dec.consi. 171.&

& referēdo ſe ad aliquod priuilegium, quod minorē contineret, defraudare emptorē, qui aliter non fuiſſet empturus, niſi ſibi fuiſſet expreſſum talem immunitatem rem habere: nā ut dicit Cagnolus in l.2. §. iuris ciuilis, ante 3 fin. nu.468. ff. de orig. iur. venditor † bonę fidei commodorum ſpem augere, nec incommodorū cognitionē obſcurare debet. Eſt bene uerum, quod etiam ſecūdum opinionem contrariam, quando venditor doloſè expreſſiſſet immunitatem, & induceret emptorem propterea ad emendum, non haberet locum relatum, ſed eſſet attendendus tenor referentis, l. iuris gentium, §. Prætor ait, ff. de pact. et ita tradit Dec. in d.c.2. nu.5. verſ. & prædicta limitatio, & diceretur in dolo, ſi ſciens rem non habere eandem immunitatem, illam expreſſit, l.1. §.1. & l. quæro, ff. de actio. empt. et ad hoc faciunt tradita per Alex. in conſi.63. in 6. et Corn. conſ.12. col. pen. 3. uolu. quæ ſuprà adducta fuere ſuper Clauſula (Reſpectu uerò infrapoſitæ poſſeſſionis) & in Clauſula, (Quarum altera eſt aratoria) ubi fuit dictum, uenditorem teneri de qualitate rei expreſſa non exiſtente; Ad effigiendum tamen omnem difficultatem, additur infrapoſita Clauſula, proximè ſequens;

Et ita dictam poſſeſſionem liberam immunem & exemptam vt ſupra.

S V M M A R I A.

1 Vt ſuprà, dictio repetit omnes qualitates, & facit relationē oīum, quæ dicta ſuperius fuerunt.

GLOSSA XXVII.

1 Dictio iſta † (Vt ſupra) repetit omnes qualitates dictæ immunitatis ſupra expreſſas, & facit relationē omnium quę dicta ſuperius ſunt, l.1. §. deinde, & ibi Bart. in §. ex hoc edicto, ff. de poſtulan. & tradit Dec. in conſ.182. nu. 3. & 227. nu.3. Pariſ. conſ.48. nu.14. 2. uol. & Crauet. conſ.88. nu.3.

Dicti venditores vt ſupra agentes, & obligantes promiſerunt & conuenerunt dictis emptoribus & mihi notario infraſcripto vt ſupra recipientibus, & infra ſtipulantibus manutenere defendere & conſeruare.

S V M M A R I A.

1 Venditor an poſſit vendere rem tanquam immunem & liberam ab oneribus, & an valeat talis alienatio.

GLOSSA XXVIII.

1 Licèt venditor vēdat rem liberam, & immunem ab oneribus vt ſuprà, tamen dubium videtur † an valeat talis alienatio etiam reſpectu vendentis, l.2. vbi Bald. & l. fin. & ibi gl. C. ſine cenſu vel reliquis, gloſ. & Paul. de Caſtro, in l. inter debitorem, ff. de pactis, qui videtur velle, non obligari vendentē: quia uendens non poteſt facere rem immunem vel exemptam, quæ non eſt, licèt Cagnol. teneat contrarium, in l.2. num.227. C. de pact. inter empt. & vend. cui aſſentior per ea quę ſupra etiam proximè dixi; Sed ſi fiat pactū expreſſum inter partes, quod vēditor teneatur rem manutenere exemptam, & ſoluere pro emptore, valet pactum reſpectu partium, non reſpectu fiſci, d. l. inter debitorem, & l. epiſtola, §. pactum, ff. de pact. & ita tradūt Bald. Caſt. & Cagnol. in locis prææallegatis, ubi Cagno. docet, hoc modo conſtruenda eſſe uerba pacti, ut tollatur omnis ſcrupulus, quod caſu quo cōtingeret emptorem uel habituros cauſam ab eodem, moleſtari & arctari ad contribuendum in aliquibus oneribus, ſeu ad ſolutionem aliquorum onerum impoſitorū, aut imponendorum, prætextu dictæ rei uenditę, promittit uenditor emptorem indemnem conſeruare, & promptè ſoluere, propter quā cautelam ſubijciuntur et uerba infrapoſita.

Et ab omnibus ſolutionibus per ipſos emptores aut eorum hæredes, & ſucceſſores, & habentes cauſam ab eis dicta de cauſa faciendis, & oneribus quibuſcumque ſubeundis, in futurum eos indemnes & penitus ſine damno conſeruare.

S V M M A R I A.

1 Promiſſio de conſeruando indemnem emptorem ratione exemptionis promiſſæ, ac venditæ valet.

2 Promittens conſeruare indemnem tenetur iudicium in ſe ſuſcipere & reum defendere et tenetur ad ſortem & vſuras, damna & intereſſe.

3 Penitus, dictio, idem importat quod prorſus, ex toto, & omnino.

GLOSSA XXIX.

1 Non eſt dubiū hoc caſu ualere † promiſſionem factam de conſeruando indemnem emptorem, uel cōtrahentem, ut ultra Cagnol. in loco proximè allegato ad propoſitū tradit Angel. in

2 gel. in allegato cons.227. Qui uerò †promittit aliquem indemnem conseruare, tenetur etiam si uexatur, uel contra eum agatur iudicium in se suscipere, & eũ defendere, ut not. Bart. per illum tex. in l. pater, nu.2. ff. de dote prælegata, & tenetur etiam ad sortem & usuras, ut per illum text. tradit Bart. & alij in l. quæro in princ. ff. loca. Dec. in cons.551. nu. 7. & utrumque dictum sequitur Rui. in cons. 187. nu.3. in 1. uol. ubi dicit quod sequuta sẽtentia condemnatoria debet promittens sol uere sortem, & usuras, quia aliter non conseruaretur sine dãno stipulator; Idem etiam in utroque dicto firmat Paris. comprobans pro mittentes teneri ad omnia damna & interesse stipulatoris in cons. 109. nu.37. & sequent. 1. uol. & cons.16. nu.124. & sequen. 2. uol. ubi plura allegantur, & Socin. iunor. cons.44. nu.16. in 3. uol. Quod tanto clarius procedit

3 cum sit addita dictio, penitus, †quæ idem importat quod prorsus, ex toto, & omnino, c. 1. de supplen. negli. prælato. cum alijs adductis per Albe. in suo Dictio. in ea dictione. Ruin. cons.117. nu. 10. 3. uol. & propius ad terminos nostros in conseruatione indemnitatis Paris. in cons.58. nu.11. 1. uol.

CLAVSVLA XXII.

Omni iuris & facti exceptione remota.

SVMMARIA.

1 Clausula, omni iuris, & facti exceptione remota, quid importet.

Exceptio iusta, & efficax opponi potest, licet qs promiserit nullam exceptionem opponere.

2 Priuilegium concessum à Principe defuncto, nũ quid sit confirmandum à successore, ne ipsum priuilegium annulletur.

Immunitas concessa intelligitur perpetua.

3 Immunitas alicui concessa pro persona & rebus in forma ualida, an & quando extendatur ad bona etiam acquirenda.

4 Immunitas concessa alicui & suis posteris numquid porrigatur ad descendentes ex fœminis.

Et quid si est concessa pro hæredibus an intelligatur de masculis.

5 Immunitas concessa à collectis quo tempore acquiratur ut censeatur præscriptum huiusmodi obligationi.

6 Immunitas alicui tam pro persona quàm pro bonis suis concessa numquid extendatur ità ut illa gaudere possint fratres ipsius immunis socij omnium bonorum.

Immunis non facit gaudere non immunem socium priuilegijs immunitatis.

Socius non gaudet priuilegio consocij in materia diuidua.

GLOSSA PRIMA.

HAnc Clausulam ponit Spec. in tit. de emptio. & venditio. §. 1. colu. 3. ubi dicit inferre, quod promittens aliquam defensionem nõ op ponet, l. secundam, in princip. ff. de except. & dicit Bald. in addit. ibi post princip. quod ista uerba (Sine aliqua exceptione) omnem exce ptionem et defensionem excludunt, l. Thais, §. Stichus seruus, ff. de fideicommis. libert. sequitur Socin. in consilio 288. dubitatione quinta colum. antepenul. secundo uolum.: ubi dicit, quod ista uerba non important aliud, nisi quod nõ possit promittens aliquid in facto uel in iure allegare, quibus mediantibus excusaretur: quia dicta uerba tollũt om nem exceptionem & defensionem; de qua Clausula etiam nõnulla dicta fuere suprà in

1 †Clausula, Rati, super uerbo omnibus iuris & facti, &c. censeo tamen hoc intelligendum, nisi opponeretur exceptio, uel defensio iusta: quia solum iniustam dicta Clausula excludere uidetur & malitiosam, ut in propo sito dicit Specul. in titul. de obligat. & solut. col.4. uerbo, nullam aliam contrariam exceptionem, & ibi Bald. in addit. in princ. dicit, quod qui promittit non opponere exceptionem intelligitur nõ ire per ambages, & si uadit, incidit in pœnam: efficacẽ tñ exceptionẽ benè potest opponere. Idem tenet Felin. in c. causam quę, nu.21. de Rescript. & Anton. de Caua. in tractatu de excut. instr. 1. quęstione.

Nonnullæ etiam quæstiones in hac mate ria immunitatum intactas non relinquere cẽ sui, quæ etsi extra nostram propositam materiam esse uideantur, tñ non pigebit eas uidisse, prima est, numquid defuncto Principe pri uilegium concedente, opus sit noua cõfirma tione, ne priuilegiũ annulletur, quod aliàs in causa propria fuit mihi reuocatũ in dubium.

2 Et licet †Bal. in d. cõs. 112. nu.7. dub.6. 1. uol. deciderit trãsire ad successorem in dominio, seu officio concedentis, quod sub noĩe āppel latiuo cõcessum fuit, consuluit tñ, qđ per singulos successores immunitas renouetur, qa gratia est si eis conceditur, & iniuria si eis denegatur, dicens, quod hoc residet finalr̃ in pectore dominorum, qui sunt deuotionibus & meritis prouocandi, nõ pollicitationibus astringendi. Et sic Bal. sensit dubium esse, an ualeat sine cõfirmatione, & in cons.355. Præ mittendum est, nu.6. eõ. 1. vol. dicit, quod do minus tenetur renouare, aliàs facit iniuriam, tamen quod priuilegium transeat ad successores concedentis, haud dubiè tenẽdum est, ut late tradit Crauet. d. cõs.241. nu.17. & Re staur. Castal. d. tract. de Imperat. quæst.111. ante finem, & propterea superuacua est con-

firmatio,

firmatio, l. priuilegia, ubi Cin. & Pau. de Castro, cum quibus etiam trãsit Alciat. C. de sacrosanc. eccle. & in terminis in priuilegio immunitatis, firmat Alex. in d. allegato cõs. 33. col. fi. vers. & non est curandũ, 5. uol. & sequitur Betrand. in cons. 108. in princ. 3. vol. p. primæ, & sm hanc partem fuisse decisum refert Afflict. decisione 128. nu. 12. & ita etiã obtinui in facto proprio; & ad hoc ẽt facit qđ tradit Alber. in l. antepenul. in fine, ff. de annuis leg. & refert ac sequitur Tiraquel. in l. boues, §. hoc sermone, 8. limitatione, nu. 4. quod immunitas cõcessa, sẽper intelligitur perpetua.

Secundò cõcessa emptione alicui pro persona, & rebus, in forma ualida, nunquid ex-3 tendatur ad bona postea † acquirenda? est quæstio profunda, ab antiqs & Modernis examinata, in qua uariæ fuere opiniones, & eã mouet Pet. Antib. in d. tract. 3. p. §. 4. nu. 55. sed non benè se resoluit, & infra, nu. 140. arguit pro & cõtra, & finaliter uidetur distinguere: aut fuit concessa precio, ut regulariter fit, aut gratis, primo casu extendatur ad futura, secũdò verò non, sed suprà in tertia parte principali, in immunitate per Mutinenses concessa Castro Balzani, quod non extendatur ad futuras Villas, simpliciter, & indistinctè tenere uidetur. Bal. uerò in d. cons. 112. in 2. nu. 4. tenet, non extendi nisi ad surrogata bona loco priorum exemptorum, sed in cons. 407. super facto, 2. dub. 5. uol. tenet indistinctè exẽptionem extendendam esse ad bona futura; qñ priuilegium non est finibus coarctatum, idẽ uoluit Bart. in cons. 59. Commune Spoleti, 2. dub. nu. 4. ubi uoluit, immunitatem concessam pro iuribus, & rebus, extendi ad bona futura: & idem si sit dictum, pro se, & hæredibus in futurum. Ias. ucrò in d. consil. 25. in 3. uol. exigit, ut de futuris expressa mentio fiat; Sed tamen opinionem Bart. & Baldi uidetur sequi Aret. in d. l. si ex toto, in princ. 2. col. & expresè Alex. in cons. præallegato, 178. & cons. 193. 2. dub. 2. uol. & dicit Paris. d. cons. 68. nu. 9. & sequent. 1. uol. quod magis communis opinio est, quod extendatur ad futura. Quam opinionem tenet Nata, consilijs 160. nu. 23. & 26. & 340. nu. 12. & 15. & Decis. Pedemont. 136. quam opinionem etiam adiuuat decis. Guid. Pap. quæst. 489. decidentis, quod si sit concessa nonnullis hominibus immunitas à pædagijs per Principem in tota terra sua, extenditur etiam ad terras, & ciuitates alias per Principem acquisitas; Et ista Conclusio uidetur indubitata, quando sumus in beneficijs Principis, non in priuilegijs: cum primo casu quo de interesse tantum concedentis tractatur, latissima sit facienda interpretatio: secundo uerò casu, cum tractatur de interesse tertij, strictè priuilegium est interpretandum, ut per Bald. in d. Cons. 112. nu. 7. Alex. d. cons. 178. 5. col. & latè Brun. in tractatu de augumento 9. Conclusione 1. limitatione, & tradunt Moder. in d. l. fi. de const. Princ. Alex. in d. l. quædam, §. nihil, 2. Limitatione ubi etiam uidetur sequi Ias. & idẽ Ias. d. cons. 89. 3. vol. plures autem remissiones in ista quæstio. ponit Cagnolus, in d. l. in omnibus causis id obseruatur, num. 10. & in omnibus ponderandus est tenor priuilegij, qui dat legem priuilegio, c. porro, & c. accepimus, de priuil. & ad propositum tradit Bald. in cons. præallegato, 355. in princ. Bertrand. d. cons. 181. in princ. 3. vol. & Ripa, d. cap. 6. nu. 42. lib. Responsorum.

Tertiò, si concessa est immunitas alicui, & suis posteris, non ueniunt descendentes ex fœ-4 minis, l. 1. §. 1. † ff. de iure immunit. nam in hoc est casus specialis, quando tractatur de interesse alterius, qui propter priuilegium immunis & exempti, grauius grauatur, & tenet Dec. in Clem. Nouit, 6. notab. & defendit in cons. 223. & sequitur Cagnolus, in d. l. in omnibus, alia adducens, nu. 9. & idem firmat Antibol in immunitate concessa pro hæredibus, ut tantum ueniant hæredes masculi, in d. §. 4. nu. 137. tenet etiam Gozad. cons. 20. nu. 8. sequitur Ias. in l. 1. col. pen. ff. de const. princ. & Claud. in l. fin. nu. 201. eod. tit. Paris. cons. 88. nu. 12. in 2. vol. & abundè Tiraquel. in tract. de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 9. nu. 238. & seqq. & in tract. de Legibus Connub. in 1. lege, 1. glos. nu. 38.

Quartò uidendũ est, quo tempore acquiratur immunitas à collectis, & hmõi oneribus 5 subeundis, ut censeatur præscriptum † hmõi obligationi, & Bar. in d. cons. 59. nu. 3. tenet, quod si quis credens se exemptum per 40. annos non subeat munera, præscribit aduersus Ciuitatem, uel Communitatẽ, per text. in l. fin. C. de fund. patrim. lib. 11. per quem text. ita etiam consuluit Roman. in d. cons. 252. 4. dub. quod etiam tenet Alex. d. cons. 30. 3. & 5. dub. Corn. cons. 44. 2. & pen. col. 2. vol. 22. col. 6. in 3. & 268. col. 9. & 10. 4. vol. quod etiam admittit Curt. iunior. cons. 60. præallegato nu. 16. & tenet Ias. d. cons. 101. in fine, 4. uol. Paris. d. cons. 69. nu. 7. 1. vol. & Bellon. dictis consilijs 37. nu. 6. & 39. nu. 4. sed Alex. in d. cons. 136. col. 6. 2. vol. ad hoc vt opinio prædictorum procedat, exigit quattuor esse probanda ad victoriam præscribentis, quæ si copulatiuè non concurrant, eã prẽscriptionẽ non procedere sentit. primo, qđ præscribens fuerit requisitus soluere, & recusauerit, secũdo qđ allegeĩ bona fides, tertiò, qđ titulus aliq̃s allegetur, & quarto, qđ scientia, & patientia

hominũ Ciuitatis, uel Communitatis deducatur, & probetur, quæ non exigunt alij supra allegati. Et idem uidetur tenere Ripa, in d.c.26.nu.11.2.lib.Responsorum, & Curt. sequitur d.cons.60.nu.17. Hanc tamen opinionem Alex. posteriorem fædere distinctionis opinionem concilians Balbus in tractatu præscript. in 2. p. 5. partis principalis, q.7.nu.3. declarat procedere, quoties non interuenit titulus coloratus, ut concessio immunitatis, licèt inualida, quo casu probanda sunt dicta quatuor requisita, at si interuenit, sufficit lapsus temporis 40. annorum à tempore impositæ Collectæ, licèt nulla interuenerit interpellatio præscribentis, & hoc casu procedit opinio prædicta, quæ est communis, ut supra, & hanc distinctionem approbat Ripa, in d.c.4. nu.13.2.lib.Responsorum, & sequitur Paris. d.cons.25.nu.109.in 1.uol. & licèt Cur. loco preallegato uoluerit hoc procedere, quando quis habet exemptionem à Principe, licèt nulliter, non autem à Ciuitate, tamen dicit contra opinionem communem prædictorũ, qui loquuntur etiam in immunitate à Ciuitate uel Communitate concessa licèt nulliter, ut per eos in dictis locis ad hãc quæstionẽ Ad de Nicol. Festas. in tract. de Collect. 4.p.q.7.

Quintò quæritur, si immunitas sit concessa alicui tam pro persona, q̃ pro bonis suis, nũ 6 quid huiusmodi† immunitate gaudebunt &t fratres ipsius immunis socij omnium bonorũ, et glos. in uerbo, fratribus, in l.fi. C. de muner. & honor. non continuand. lib.10. tenuit quod sic, quã sequutus fuit Alex. in cõs. 120. Viso pũcto, col.4. uers. ad hoc &t facit, 4. uol. & Barb. in l.2. in princ. col. 12. ff. de uerbor. oblig. & in l.4. §. Cato, col.29. ff. eod. tit. Ias. in l.1. col.1. C. de transact. in l. si emancipati, col.4. in princ. uers. addo tertio, C. de collat. quos refert Tiraquel. in tractatu de retract. tit.1.§.26. glos.1.nu.32. & Felin. in c.1.nu.6. uers. & dicit glos. de præscript. idem etiam cõsulendo tenuit Barb. in cons.44. col. pen. 2. uol. Georg. Nat. in c. quamuis, fol.15. col. 4. de pact. lib.6. & Pet. Rebuff. in tractatu de priuil. schol.31. priuileg. licèt ibi dicat, q̃d hoc nõ seruatur in Regno, & s̃m istã opin. consiluit Ludou. de Lodouiç. Archid. Bonon. cui cons. plures Doct. subscripserunt, ut refert, & sequitur Mars. plura ad propositũ adducens. in Sing. 180. Plura, circa medium. & in l. de minore, §. tormenta, nu.11. & 12. ff. de quæstion. & cons.83. nu.35. & in Singulari 501.

Contrariam tamen sententiam tenet Spec. in titu. de cleric. coniug. uers. quid si clericus, & ibi sequitur Bald. in addit. decidens, quod licèt clericus sit exemptus, & immunis, tam pro persona, quàm pro rebus, (præterquam à muneribus patrimonialibus, ut sunt tributa, & similia, ut dictum fuit suprà super verbo, Et mixtis, & in uerbo sequenti) tamen si habet bona communia cum fratribus, fratres socij pro eorũ parte non gaudebunt eius immunitate. Quam decisionem refert, & sequitur Felin. in d.c.1.nu.6.2.col. vers. primo q̃d non habent, ꝑꝑ quam dubitat de ueritate decisionis glos. in d.l.fin. contra quam glos. tenent Bart. & Ioan. de Platea, ibi, cum quibus uidetur transire Tiraquel. d. nu. 32. & decis. Spec. sequitur Dec. in d.l. si emancipati, nu.5. & Rimin. in l. Imperium, col.3. ff. de iurisd. om. iud. quam etiam tenet Cagnol. in d.l. si emancipati, nu.105. vbi dicit se uidisse ita seruari in practica, & ibi Rimin. iunior. nu.167. Pro qua facit ad propositũ decisio Boer. 300. vbi disputat, numquid habens rẽ mobilem communem cũ exempto à gabellis, uel uectigalibus, & eã conducens per loca ubi debentur gabellæ, possit gaudere immunitate cõsocij: & finaliter tenet, quod non, dicens ita fuisse decisum. Et in indiuiduo, quod opinio Mars. sit falsa, tradit optimè defendens hanc contrariam Didac. Hispan. in suis pract. quæst. c.34.nu.2. & tenet Bertrand. cons.51. col. fi. 1. vol. posteriorum. Et hanc secundam partem puto veriorem, quia in materia diuidua pro ut hæc est, socius non gaudet priuilegio consocij, ut per Socin. in consil. 12. col. 6. 1. vol. & tradit etiam Curt. iunior, num. 14. & Cagnol. in d.l. si emancipati, & glos. communiter recepta, in l. vnic. C. si in com. eademq; causa in integ. restit. postul. & ita iudicatum fuisse refert Afflict. decisione 213. quam decisionem refert, & sequitur Paris. d.c.1.nu. 14. de præscript. & Marantha in tractatu de ord. iud. 4. parte principali 11. distinct. nu.24. qua ratione stante, non videtur posse sustineri cõcordiã Felini quam ponit in d.c. 1. vbi uidetur uelle intelligere decisionem Spec. in exemptione personali, secùs si sit concessa exemptio realis, quia eadem est ratio, quando sumus in re diuidua, vt suprà.

CLAVSVLA XXIII.

Ita tamen, quod per dictam possessionem debeatur seruitus viæ periæ terræ dictorum venditorum.

SVMMARIA.

1. *Ita tamen, dictio est modificatiua, restrictiua, & limitatiua præcedentium.*
   Et est etiam declaratiua, & conseruatiua iuris alterius.
2. *Seruitus personalis, quæ sit, & quæ nam realis.*

3 Ven-

3 *Vendens rem aliquam tenetur eam tradere liberam ab omni ſeruitute.*

Niſi facta ſit reſeruatio, quod licet.

4 *Socij diuidentes res communes, curare debent ut ſibi reſeruent ius eundi ad eas res per partem Conſocij, quia aliàs non poſſent uti via qua utebantur tempore Communionis.*

Seruitus non debetur niſi conuentum ſit ab initio vt vna res alteri ſeruiat.

Seruitus via habet cauſam diſcontinuam; & ideò non cenſetur reſeruata.

Venditor ſpecificè, & clarè debet reſeruare ſeruitutem alij rei ſuæ, & verba corripere, vt reſeruatio reſpiciat tempus futurum non præſens.

Viæ latitudo quænam ſit vel eſſe debeat in materia ſeruitutis.

5 *Pes ex quot digitis conſtet an ex quinque an verò ex ſexdecim loquendo de menſura.*

Via ſeruitus quomodo ab itinere, & actu differat.

6 *Via ſeruitutem habens debet ea ciuiliter, uti, & cum minori fundi ſeruitutis detrimento, quàm ſit poßibile non autem ire per ſata, uel per medias uineas.*

7 *Via ſeruitutem debens eam poteſt cooperire.*

Via vrbana non requirit altitudinem, ſicut ruſtica.

8 *Via ſeruitutem habens quid agere poßit remiſſiuè.*

GLOSSA PRIMA.

HIc eſſet tractanda materia ſeruitutum, ſed quia eſt campus latus nimis, & de eis extat ſpecialis tractatus Bartol. Veronenſ. vulgo Cepol. vbi hæc materia videri poteſt, ſolum aliquas quæſtiones tangam ad noſtrum tractatum optimè pertinentes, in cæteris ſat erit remiſſio ad d. tractatum, & ad alia loca, ubi huiuſmodi materiæ diſcutiuntur. Tractabimus itaque in hac materia de tribus, primò, quando venditor ſibi reſeruat aliquam ſeruitutem, ſecundò, quando ſeruitus debetur à re uendita alteri extraneo, tertio, quando à re tertij ipſi rei venditæ ſeruitus debetur.

Dictio iſta (ita tamen) eſt modificatiua, reſtrictiua, & limitatiua præcedentium, l. ubi 1 † ad huc, uerbo, ita tamen, ubi Salic. C. de iure dot. & tradit Alberic. in Dictionario ſuo, ſuper eodem uerbo, Crot. in Repet. l. ſi conſtante, in princ. 2. lectura, nu. 10. ff. ſol. matr. & in l. 1. §. fin. 1. lectura, nu. 7. de verb. oblig. & Crauet. conſ. 25. nu. 26. & latè Pariſ. conſ. 17. nu. 19. 1. vol. & etiam eſt declaratiua, & conſeruatiua iuris alterius, l. fin. & ibi Aret. declarat, in fine illius l. quam legit cum præcedenti, C. de iur. omn. iud. & hoc modo accipitur hic. Seruitus uerò eſt conſtitutio iuris gentium, qua quis dominio alieno contra na2 turam † ſubijcitur, l. 4. §. 1. ff. de ſtatu homin. & hæc reſpicit perſonam, non rem, & eſt ſeruitus perſonalis. Cepol. tract. de ſeruit. ca. 1. de ſeruit. perſon. in princ. aliter autem diffinitur ſeruitus realis, quæ ſecundum Odofred. eſt quoddam onus à prædio debitum, uel à re rei legitimè conſtitutum; Vel eſt ius quoddam introductũ, quo prædium prędio ſeruit. Vel ſm Bal. in Authen. Ei qui, col. 8. verſ. debes enim ſcire, nu. 55. C. de bon. auth. iud. poſſid. Seruitus eſt accidentalis habitudo, & extrinſeca qualitas prędij, l. quid aliud, ff. de uerb. ſignific. Bart. autem ſubtilius diffiniuit. Seruitus eſt quoddam ius prædio inhærens, quod eius utilitatẽ reſpicit, uicini diminuit, vt per eum in l. 1. ff. de ſeruit. ſequitur Cepol. d. tractatu, c. 2. de ſeruit. reali, 1. col. & Alcia. in d. l. quid aliud. Et inprimis ſciendum eſt, quod uendens rem aliquam, tenetur eam tradere liberam ab omni ſeruitute, glo. in l. cum uenderes, ita illum text. intelligens, ff. de con3 trahen. empt. & hẽtur † in l. in uenditione, ff. de act. empt. tradit Bald. in conſ. 367. Venerabilis in Chriſto, nu. 2. uol. 3. & Cepol. in c. 1. de ſeruit. itiner. in tractatu de ſeruit. ruſtic. prædior. col. 4. poſt medium, & Alciat. in l. ſi cum fundum, in princ. ff. de uerbor. ſignif. & Fab. d. 6. q. 2. membro, nu. 7. & Tiraquel. in tracta. de retractu, tit. 1. §. 1. gloſ. 9. num. 56. ideò ante traditionem rei emptori factam, et in contractu uenditionis, debet uenditot ſibi reſeruare ſeruitutem, ſi intendit rem uenditã alteri eius rei ſeruire debere, nam etſi illa ſeruitus non ſit ei tunc utilis, ſed poſſit eſſe utilis in futurum, poteſt tamen eam ſibi reſeruare, vel rei uenditæ imponere, l. ei fundo, ff. de ſeruit. ſecundum gloſ. in l. quæſtiones, eod. tit. & Bart. ibi, licèt aliter Caſtr. intelligat, & debet fieri in traditione rei, l. & qui duas, ff. de ſeruit. urb. prædior. licèt ſi in uenditione fuerit impoſita, uel reſeruata ſeruitus, non autem in traditione, actio competeret uenditori, ut ſeruitus poſſet imponi, l. ſi binarum, eo. tit. & tenetur pati emptor, quod ſeruitus imponatur, ſi fundus traditus fuit liber, qui debebat tradit ſeruus, l. ſi tibi liberum, ff. de action. empt. Cepol. d. c. 1. col. 5. Et quod poſſit imponi ſeruitus, habetur etiam in l. duorum prædiorum, ff. com. prædior. in l. ſi quis duas, in principio quæ loquitur tam in prædio ruſtico, quàm in urbano, eodem titulo, & idem eſt ſi uenditur pars rei pro diuiſo, §. ſi quis partem, eadẽ & l: de reſeruatione tradunt Bald. dicto conſilio, & Corne. conſilio 146. 2. colum. 4. uolum. Sic etiam ſocij diuidentes res communes, debent cauere, ut ſibi 4 reſeruent ius eundi ad ſuas res per † partem con-

consocij,quia non poterunt vti via,prout po terant durante communione; nam possunt conuenire ut una res alteri seruiat, l.cum es- seut, ff. de seruit.rustic. prædior. aliter enim seruitus non debetur. Bart. Bald.& alij, in l. uia constitui,§.fin.ff.eod. Cepol. in tract. de seruit.rustic.prędior.c.34.de seruit.itiner.seu actus, 1.& 2.col.Ias.in l.seruum filij,§.fin.2. col.de legat. 1. Fab. de Sancto Sauino, in d. tract.de empt.& uend.q.6.memb.17.nu.73. & Socin. consil. 139.2. col.1.uol.& Pet.de Vbal.tract.Societ.11.p.q. 8. Dec. in l. 2.nu. 34. ff. de iurisd.omn.iudic.& Io.de Amic.in cons.81.nu.4.& respectu seruitutis uię,nulla uidetur difficultas, ex quo habet causam di- scontinuam,quod non censetur reseruata,se cùs si haberet causam cõtinuam, ut in onere ferēdo,de quo latius dicetur infrà,ut per Ca pic.decisione 187.per totam.Et cauēdum est etiam,ut venditor specificè, & clarè reseruet seruitutem alij suæ rei,& uerba concipiat,vt reseruatio respiciat tempus futurum non pręsens, cum eo tempore nulla seruitus compe- teret,ut tradit Corn.in d.cons.146.per totū, Præterea, si intendit reseruare plutes seruitu tes, etiam habentes causam continuam, & existentes apparenter in re uēdita, debet eas expresse,& specificè reseruare:quia per reser uationem aliquarum,cęteris renunciasse cen seretur,maximè,quando apponuntur Clausulę in instrumento,quod promittit uenditor rem liberā, & expeditam tradere,ut ex facto fuisse decisum firmat Afflict. decisione 298. Viæ verò pro seruitute reseruatæ, uel conces sæ, latitudo erit angustior, uel latior, prout partes conueniunt,& cõcordant,modo ꝑ eā uehiculum ire possit,l.uia constitui,ff.de ser- uit.rustic.prędior. Si uerò nihil sit conuentū, tūc ex l.12. tab.debet esse octo pedū in porre ctū,seu directū, in anfractū, uel ubi flexū est sexdecim,l.uię latitudo,ff.eo.tit. Cepol.in c. 3.de seruit.viæ,2.q.in d.tractatu,de seruit.ru stic.pręd.ubi ex Isidor.dicit,pedem esse men suram quinque digitorum, quod Alciat.non 5 admittit,in l.mille passus,†de verb.signif.im mò sexdecim digitos conficere censet,ubi de alijs mensuris differit, cui in hoc assentior. Differt autem seruitus huiusmodi vię à serui tute itineris,uel actus,quia hæc est maior,& vtrumq; ipsorum compræhendit,si quidem, iter est ius hominis eundi, ambulandi, non etiam iumentum agendi, vel vehiculum, a- ctus ius agendi,uel iumentū, uel vehiculum, uia est ius eundi,& agendi,& ambulandi, & actū in se continet, l. 1.in prin.ff.de seruit.ru stic.prædior.& declarat Cepol. in tribus pri mis capitulis dicti tractatus,de seruit. rustic. præd.in princ.ubi plures quæstiones soluit;

habens tamen seruitutem uiæ,debet ea uti ci uiliter,& cum minori fundi seruientis detri- 6 mento quàm sit possibile,†non autem ire per sata,uel per medias uineas, l. si cui simplici, ff.de seruit.l.si mihi concesseris, cum l.sequē ti,ff.de seruit.rust.prædior.de quo per Socin. in cõs.141.col.pen.1. uol. ubi decidit plures quęstiones ad propositum,& maximè,quod 7 debens†seruitutem uiæ, potest eam cooperi- re,& aliud est in uia rustica, aliud in anditu, seu itinere seruitutis urbanę,quia hoc secūdo casu nō requiritur altitudo prout in rustica; quod etiam consuluit idem Socin.cons.105. eo.uol.cui subscripsit Alex.in cons.230. uol. 6.quod etiam est impressum post dicti Consilium Socin.sm quod dicit fuisse iudicatum Socin.ipse,in d.cons.105.2.col.& quomodo 8 possit†uti habens seruitutem,an per totū fun dum,uel aliquā eius partem,& an possit mo- rari per aliquod notabile spatium in uia,et in ea exonerare salmas,vel eas aptare & accom modare, apponere dolia, & vasa uinaria, uēdere uinum,& similia,& per anditum do- mus transire de nocte,ad qđ est reccurrendū, quia est pulcherimū cõsilium in hac materia.

Cohærenti dictæ possessioni.

SVMMARIA.

1 Seruitus realis ad hoc vt constituatur nullum alienum prædium debet esse intermedium.

GLOSSA II.

AD hoc, ut seruitus realis prædio constitui possit,prædium nullum alienum debet esse intermedium, 1 quia aliàs impediret†seruitutem, l.qui sella,§.1.vbi Doct.ff.de seruit.rust.prędior.nisi esset locus publicus,per quem tran- siri posset, uel priuati consentientis, iuxta not.per Bart.in l.si prius,ff.de aqua pluu. ar- cend. & in l.non solum, in princ.ff. de noui. oper.nunciat.& de hoc articulo an,& quan- do prædium medium impediat seruitutem, uidendum est per Cepol.in d.tract.de seruit. vrb.prędior. c.18.quę impediunt seruitutem constituendam.

Quam seruitutem dicti venditores si- bi,& dictæ suæ periæ terræ ex pacto inter eas partes solemniter apposi- to,reseruauerunt.

SVMMARIA.

1 Seruitus realis ad hoc ut reseruetur,cautus esse debet contrahens,aliquando enim putant reser uatum fuisse ius reale, & factum est pactum personale.

Serui-

Seruitus realis quando censeatur inducta, & quando personalis & emissiuè.

Pactum personale per promissorem, & successores uniuersales est seruandum, non autem per successores singulares.

2 *Vicinus si promisit per se uel alium non facere fenestram in muro domus sua, & domum uendidit, & emptor uelit facere fenestram poterit.*

3 *Seruitus inducitur stipulationibus, & pactionibus.*

4 *Venditores retroementes possessionem seruitutem debentem, extinguunt seruitutem, ita ut si alteri uendunt noua sit opus reseruatione seruitutis.*

Declara vt hic.

5 *Vendens rem qua sibi debebat decimam, censetur vendere liberam, nisi expresse reseruet ipsam.*

GLOSSA III.

AD maiorem declarationem reseruationis huiusmodi seruitutis ad dita sunt hæc uerba, & ad effugiẽdas omnes difficultates, nam ut docet Paul. de Cast. in l. pen. ff. de seruit. rustic. prædior. debet esse cautus contrahens in concipiendis uerbis pactionis, ut seruitus ad successorem transeat: Si quidem sæpè fiunt pacta, & conuentiones, quæ non inducunt seruitutem realem, sed tantum pactum 1 personale, ut in d. l. pen. † & ibi omnes, quã l. & reposuit, & explicauit Alciat. in c. 7. 2. lib. Dispunction. quam materiam habemus latè discussam per Cepol. in c. 2. de seruit. reali, 2. col. & pluribus sequent. in tractatu de seruit. urban. prędior. ubi latè declarat, quando censeatur inducta seruitus realis, uel ius reale, seu personale; & licèt pactum personale sit seruandum per promissorem, & suos successores uniuersales, l. uenditor, in princ. ff. com. prædior. tamen in successore singulari aliud est, ut per Doctor. ibi; & ad propositum plura ad ducunt Rom. Sing. 69. Concedo tibi. Ioan. Fab. & Ias. 3. col. in §. æquè si agat, Instit. de act. & Spec. in d. §. 1. col. 9. ponens quæst. de eo qui promisit uicino suo sub certa pœna, non habere, uel facere, per se, uel alium, fenestram in muro domus suæ, & domum uendidit, emptor uerò uult facere fenestram, numquid possit? & refert Alber. Pap. obtinuisse 2 quod possit, ex quo non cẽsetur † imposita seruitus rei, sed fuit personalis obligatio, quæ personam non excedit, quam decisio. sequitur Castr. in d. l. pen. Cepol. d. c. 2. & in d. tractatu c. 62. De fenestra. pen. col. & idem tenent alij, quos allegat Ripa, in l. 1. §. si heres, nu. 4. ff. ad Trebel. & latè Marſ. dicens fuisse tunc in facto, in Sing. 334. Pendet. Illud ta-3 men indubitatũ est, pactionibus, † & stipulationibus seruitutem induei posse, §. fin. Instit. de seruit. rustic. prædior. & urban. Quomodo autem pactum dicatur solemniter appositum, latius inferius suo loco dicetur, sed 4 si dicti † uenditores retroemerent dictam possessionem seruitutem debentem, extingueretur seruitus, ita, quod si alteri postea uendiderint, opus esset noua reseruatione, l. si quis ædes, in princ. ff. de seruit. urban. prædior. tradit Ioan. de Amic. in d. cons. 81. nu. 2. quod uenit declarandum, si acquisitio dominij sic irreuocabilis, secùs si reuocabilis, l. legatarius, §. 1. ubi omnes, ff. de leg. 1. cum alijs fusius traditis per Tiraquel. in tractatu de retract. tit. 1. §. 1. glos. 7. nu. 71. & tit. 2. §. 2. glossa unica, numer. 10. & idem est in uendente 5 † rem, quę sibi debebat decimam, quia debet emptor excipere, aliàs res libera tradita censetur, ut per Cepol. Caut. 92. Si aliquis, & maximè apposita Clausula, Cum introitibus, de qua infrà suo loco dicetur.

CLAVSVLA XXIIII.

Et quæ domus vt suprà, vendita, habet seruitutem.

SVMMARIA.

1 *Venditor an, & quando, & quatenus teneatur, si uendiderit rem pro libera, qua in effectu erat seruituti subiecta.*

2 *Emptor præsumitur ignorare, venditor verò secùs.*

Verba contrà venditorem sunt interpretanda.

Emptoris iuramento statur ad probandum quanto minoris fuisset empturus rem, si eius qualitates, & onera sciuisset.

Venditor tenetur exprimere seruitutem rei uendita.

3 *Venditor qui sciebat in Consilio de proximo faciendum decretum, quod corbes frumenti deberet uendi decem, & ante factum decretum uendidit magnam quantitatem frumenti maiori precio, reticendo de huiusmodi futuro decreto, tenetur ad interesse emptoris.*

4 *Equus si uenditus sit per venditorem protestantem se nolle teneri de aliquo uitio, quia ipsum uendit pro cæco, lunatico &c. & pleno schinellis, & magagnis, venditor non liberatur si scit uitium equi, uel morbum quem sub uerborum inuolucro expressit.*

5 *Equus si uenditus sit pro sano, si morbus est patens, venditor non tenetur, quia intelligitur vendi sanus quo ad cæteras corporis partes occultas.*

Venditor non tenetur pro commendatione generali rei vendita.

GLOS-

GLOSSA I.

Debet venditor esse cautus, ut exprimat seruitutes, & alia onera rei venditæ, ut etiam in simili dictum fuit super Clausula, Iure proprio, in vers. quantum sit, &c. quia cum teneatur fundum venditum liberum tradere, ut suprà dictum fuit, si habeat aliquam seruitutẽ, quã sciens celauerit, venditor tenetur actione ex empto, emptori ad omne eius interesse: si autem fuerit ignorans, tenetur quanto minoris emptor empturus fuisset, si huiusmodi seruitutis, vel oneris scientiam habuisset, ut † probatur in l. Iulianus, in prin. ff. de actio. empr. in l. quoties, l. ultima, ff. de ædil. edic. & declarat glos. & Fulgos. in l. pen. ff. de euict. glos. in l. qui uti optimæ, ff. de verb. signifi. & in d. l. quoties, & Paul. de Cast. in l. 1. §. 1. ff. de action. empt. Fab. d. 6. q. 2. membro, & 13. membro. Cepol. in d. c. 1. de seruit. rustic. prædior. col. 5. Alex. cons. 95. Diligenter, 2. col. 5. vol. duplicato, cons. 63. vol. 6. et ante eos Spec. in d. §. 1. col. 10. & Curt. iun. cons. 177. nu. 5. & Dec cons. 483. nu. 16. & Cagnol. in l. 2. num. 173. C. de rescind. vendit. Sed si emptor etiã ignorans fundum uendidit cum Clausula illa (uti optimus maximusque est) tenetur etiã ad interesse emptoris, ut per glos. & Fulg. in d. l. pen. & glos. & Alciat. in d. l. qui optimè, Cast. d. §. 1. fortius noluit Alcia. in d. l. qui uti optimæ, quod possit agi ad rescissionem contractus, ex quo venditor conuenta pro parte sua non impleuit, & etiam de euictione, si vicinus seruitutem obtineat, quod uidetur probari ex dicta l. penult. quæ procedunt emptore etiam ignorãte, secus uerò si ipse sciret huiusmodi seruitutẽ, uel onus rei annexũ, quia certiorari non debuit, qui non ignorauit, d. l. 1. in fine, ff. de actio. empt. & tradit Doct. in locis præallegatis; sed si uenditor fuit sciens, non releuaret ẽt ipsum protestatio facta, qđ nõ teneretur de aliqua seruitute, quam deberet res uendita, ut est tex. in d. l. 1. §. 1. ubi omnes, & in l. quæro, ff. eod. tit. ubi Cast. facit l. quæritur, §. si uenditor, ff. de ædilit. edic. & l. qui libertatis, §. pen. ff. de euict. Idẽ probatur in d. l. Iulianus. §. idem Iulianus, & in l. in vẽditione, ff. de action. empt. Alex. in d. cons. & in cons. 14. Viso processu, col. fin. 5. vol. Cor. cons. 12. & 81. 3. vol. sequitur Paris. cons. 78. nu. 23. vol. 3. non præsumitur tamen scientia in emptore, sed potius ignorantia, ut per Alexand. d. cons. 63. † nu. 9. in 6. In uenditore uerò uoluit Corn. in d. cons. 81. 2. col. præsumi scientiam uitij suæ rei, post Bald. quem allegat, pro quo facit qđ uoluit idẽ Bald. in cons. 413. Verba dicit, aliàs allegaro, nu. 3. prædicto uol. 5. quod uerba sint interprætanda contra uenditorem, ex quo ipse tanquam melius sciens, debet specificare cõfinia, seruitute rei, & similia, l. Labeo, cum l. sequenti, de contra hen. empt. sed cũ in casu isto leges prædictę, et Doctores suprà allegati, loquantur in uendente rem suã, & si sit ignorans, teneatur tm̃ quanto minoris esset empturus, non uidetur quod sit præsumendã scientia, quia semper teneretur ad interesse, & extra rẽ, quod potest ualde plus importare, ut in d. l. Iulianus, in princ. nisi ipse de eius ignorantia doceret, uel aliter de ea præsumeretur, ut in casu l. si steri lis, §. 1. de action. empt. Et tanto magis in casu isto procedit, in quo resultaret dolus uendentis, p. p. quem teneretur ad interesse, ut suprà in d. §. 1. d. l. 1. ubi Bart. docet formam libellandi, & in alijs legibus suprà allegatis, quo casu, scientia non præsumitur, ut per Salic. in l. quisquis, ad fin. C. de rescind. uendit. Aret. in §. in fraudem, 2. col. nu. 2. in fi. Inst. qui, & ex quib. cau. manu. nõ poss. Cin. Rich. Raph. Salic. & Cor. in Authen. Sed cum testator, C. ad l. Falcid. ubi Corn. 3. colum. dicit esse communem opinionem, & ita secundum hanc opinionem quod non præsumatur scientia uenditoris, aliàs iudicaui, & fuit confirmata mea sententia in appellatione. De istis modo actionibus quanto minoris, ciuili, uel quanto minoris res est, prætoria, & actione ex empto, in quo differant, & quibus casibus competant, habetur per glos. & Doct. in d. l. Iulianus, in principio, in l. si minor. C. de action. empt. & in l. 2. C. de ædil. action. & latè Bap. de Sancto Blasio, in tract. de actio. & eius natura, 21. actione, & dicit Paul. de Cast. in d. l. Iulianus, in princ. 2. col. qđ statur iuramento emptoris, ad probandũ quãto minoris fuisset empturus rẽ, si eius qualitates, et onera sciuisset, et Bap. de Sãcto Blasio, d. 21. actione, & sequitur Bertrãd. in cons. 30. nu. 6. 3. p. priorũ, & qđ uenditor teneatur exprimere seruitutẽ rei uẽditę, tradit ẽt Paris de Put. in tractatu de Sindi. in uerbo, salariũ, §. facta, nu. 4. ubi tenet, qđ potestas non teneatur soluere capsoldũ de suo salario, prout est consuetum fieri, nisi ab initio per Ciuitatem conducentem fuerit certificatus, & tenetur dissimulans huiusmodi onus crimine stellionatus, & pœna arbitraria, sed si asserit liberam, pœna falsi. Plot. in l. si quando, C. Unde ui, nume. 667. & sequent. & ad propositum Cast. 317. Visis, in antiquis. Et ad prædicta etiam facit consilium Aretini 105. In causa Magnifici 3. dubio, ubi uoluit uenditorem teneri emptori quanto minoris, ex quo non asseruit rem uenditam esse obligatam pro oneribus Communis. Facit etiam exemplum adductum per Cagnol. in l. 2. §. iuris ciuilis, nu. 468.

nu. 468. ff. de orig. iur. de Titio qui uendidit domum Calphurnio, nec indicauit, edicto Sacerdotum fuisse prius statutum, ut demoliri deberet, quem Cato damnauit, subiungēs Cagnol. summa quidem ęquitate id effectum fuisse, quia bonę fidei venditorem, nec commodorum spem augere, nec incommodorū cognitionem obscurare oportet; His etiam addi potest quæstio, quam ponunt post Gui. Bart. & Paul. de Cast. in l. contra, ff. de legib. de magnate, qui sciebat in Consilio esse de proximo faciendum decretum, quod corbes frumenti deberet uendi decem, & ante factū decretum uendidit magnam quātitatem frumenti maiori precio, reticendo de hmōi futuro decreto, quod tenetur ad interesse emptoris, & †idē tenet idem Bart. in d. l. quæro. Bal. in l. 2. C. de peric. & commod. rei vend. Ang. & Paul. de Cast. in d. l. 1. §. 1. de action. empt. & Rom. Sing. 282. Numquid, & sequitur Afflict. decisione 399. nu. 9. Mars. in Rubrica, de fideius. nu. 88. & in l. statu liber, nu. 16. ff. de quæstion. & Cagnol. in l. singularia, nu. 190. ff. si cert. pet. & Calcan cons. 13. col. pen. & Benuen. Stracha, in tractatu de sponsion. in q. incip. Item quęro, Vinc. nu. 2. fol. 120. licèt dissentiat Fulgos. in d. l. quæro quē reprobat Cepol. in l. quęritur §. fin. nu. 11. & seq. ff. de ædil. edic. Huc etiā pertinet q. decisa per Doctor. de equo uendito per uenditorem protestātē se nolle teneri de aliquo uicio, †uel morbo, cum ipsum uendat pro cæco, lunatico, retrogrado, dolente ante, & retro, & pleno schinellis, & magagnis, quod non liberatur uenditor, si scit uitium equi, uel morbum, quē expressit sub inuolucro uerborū, censetur enim in dolo, specificè non asserente dictum uitiū, uel morbum, ut per Specul. in d. tit. de empt. & uendit. §. nunc dicendum, il 2. vers. quid si uenditor, & ibi Ioan. Andr. & in vers. quid si uendo. sequitur Din. in reg. Eum qui certus, & in add. de reg. iur. in 6. Bald. & Salic. post Cin. in l. 1. C. de ędilit. actio. Bald. in d. l. 1. §. 1. ff. de action. empt. in addit. Angel. Paul. & Ias. in l. pacisci, ff. de pac. Alex. post alios in l. si quis cum aliter, col. fin. de uerbor. obligat. Aret. in §. Prætorum, Instit. de iure nat. gent. & ciuil. & in §. in duplum, nu. 8. col. pen. & fin. Instit. de action. Corn. d. cons. 81. Alex. dictis consilijs 14. & 95. Fab. d. 13. membro, & Mars. in Rubrica, ff. ad l. Corn. de Sicar. nu. 13. & cons. 71. num. 21. & Ruin. cons. 53. num. 11. 1. uol. licèt quando †morbus est patens, non teneatur uenditor, etiam si sanum conueniat, quia intelligitur de cæteris partibus corporis occultis, l. ea quæ commendandi, ff. de contrahen. empt. vbi etiam dicitur, quod commendatio generalis non obliget.

Oneris ferendi, & sustinendi tigna.

S V M M A R I A.

1 *Seruitus oneris ferendi, et sustinendi tigna, quid importet.*

2 *Seruitus oneris ferendi differt à seruitute tigni iniuncti.*

3 *Aedes si duæ sint unica contignatione constructæ & dominus alteram leget vel uendat, censetur imponere seruitutem tigni iniuncti.*

GLOSSA II.

De ista seruitute habetur in l. eū debere columnam, ff. de seruit. vrb. prædior. in l. & si fortè, §. etiam, ff. si †seruit. uendic. per Cor. inter cons. Socin. 1. uol. cons. 138. 2. col. & in subscriptionibus subsequent. & latè per Cepol. d. tractatu de seruit. urban. prædior. c. 37. de seruitut. oner. ferēd. & c. 58. de oner. iniunct. & qui debet istā seruitutē, tenetur non solum pati ppetuò, ut onus parietis, uel tigni uicini, super suo residear, sed debet ēt reficere parietē suū, si collapsus sit, ut onus sustineat, d. §. ēt, ubi not. & Cepol. d. cap. col. 2. Differt †tñ seruitus oneris ferendi, à seruitute tigni iniuncti, ut in l. sicuti, §. competit, ff. si seruit. uēdic. ut per Cepol. in d. c. 37. et habet de tigno iniuncto per eum in c. 30. de seruit. tigni immitten. & c. 57. de tigno iniuncto. In casu tamen isto, ista censetur unica tātùm seruitus, scilicet oneris ferendi, quę in consequētia habet immissionem tignorum, ut per eundem Cepol. d. c. 37. col. penult. estque sciendum, quod si duæ † ædes unica contignatione sint constructæ, & dominus alteram leget, uel vendat, censetur inter partes actum, ut contignationes stent, uti stant, l. binas qui ædes, cum l. sequen. ff. de seruit. urb. prędior. & propterea censetur seruitus imposita, ut tenent Bart. & Paul. de Cast. in d. l. binas qui ædes, Bart. in l. 1. de seruit. lega. distinguendo inter seruitutes habentes causam continuam, ut huiusmodi, & habentes causam discontinuam, ut in uia seù itinere, de qua inferius dicetur, & in l. quicquid, com. prædior. & licèt aliter uideatur uoluisse idem Bar. & sequitur Angel. in l. quid conclaue, ff. de dam. insec. & Ang. in l. binas, ædes, aliàs incipit, l. Scaurus, ff. de seruit. urb. prædior. ubi dicit se uidisse propterea multas lites fieri, & admonet venditorem, ut caueat sibi expresè seruitutem huiusmodi oneris, & contignationis duraturæ; Et hanc opinionem simpliciter fuit sequutus Cepol. in dicto capitulo 57. de tigno iniuncto, tamen communis opinio est in contrarium, quicquid adducant pro con-

cordia Bartol. concordantes, in d. l. quod conclaue, quod censeatur seruitus imposita, uel reseruata tam uendenti, quam vicino, ut per Paul. de Cast. in d. l. quod conclaue, Cepol. d. cap. 37. in fine, & c. sequenti, de seruit. itin. seu actus, ubi latius examinat. sequitur Capie. dicta decisione 187. nu. 4. & num. 12. Fab. d. tractatu, 6. q. d. 17. memb. & Boer. De cis. 322. nu. 5. Ad tollendas igitur omnes difficultates, quas omni casu debent effugere contrahentes, ut per consequens etiam litigia effugiant, fuit hic addita huiusmodi reseruatio.

Domus prædicti domini Fabiani Nigrisoli.

SVMMARIA.

1 *Seruitutis reseruatio an sufficiat si generaliter sit concepta, an verò certa, & specifica esse debeat.*

2 *Seruitutis reseruatio facta à Venditore timente ne seruitus deberetur Vicino, non autem quòd sciret re vera deberi non præiudicat emptori.*

GLOSSA III.

1 Debet, ut suprà etiam dictum fuit, exprimi † certa seruitus in reseruatione, l. in tradendis, ff. com. prædior. in princ. licèt etiam ualeat generalis reseruatio, ut etiam noua possit imponi seruitus, l. si in uenditione, ff. eod. distinguendo ut in ea, & intelligendo, modo fiat per uerba importantia tempus futurum, ut tradunt Bart. & Bald. in l. quicquid, cod. tit. Alex. cons. 28. Visis, & acuratè, 2. col. 1. vol. duplicato cons. 31. in 2. uol. & admittit Cor. d. cons. 156. 2. col. & consilium illud Alex. refert, & commendat Felin. in c. inter monasterium, num. 3. de re iud. Benè uerũ est, quod 2 † si istam reseruationem faceret uenditor, timens, ne seruitus huic uicino debeatur, non autem ut omnino eam haberet, & sibi constitueretur, non teneretur in aliquo emptor, ut d. l. si in uenditione, in fine.

Vicini ipsius domus.

SVMMARIA.

1 *Vicinus qui dicatur maximè in materia seruitutum.*

2 *Seruitus Vrbana non exigit vicinitatem immediatam sicut rustica.*

GLOSSA IIII.

1 Vicinus diuersimodè accipitur, tamen propriè is comprænenditur, qui nomine clamantis audiri potest, † l. 1. §. eodem autem tecto, ff. ad Sillan. ut tradit Bart. quem cæteri sequuntur, in l. si tertius, in princip. ff. de aqua pluu. arcend. vbi infert ad statutum, & Ias. in l. non solum, in prin. ff. de noui oper. nunc. Tiraquel. in tractatu de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 9. nu. 21. & licèt hoc casu accipiatur pro uicino, immediato, prout dictum fuit supra, in capitulo rei, in uerbo, iuxta il 1. tamen quo ad constitutionem, uel 2 reseruationem seruitutis, non est necesse † quod domus vicini, uel prædium urbanum ad unguem cohæreat, prout exigitur in prædio rustico, ut supra dictum fuit super uerbo, cohærenti, l. in tradendis, §. interpositis, ff. comm. prædior. l. loci corpus, §. fin. cum l. sequenti, ff. si seruit. uendic. & tradit. Cepol. d. cap. 18. ubi tamen nullam uidetur constituere differentiam inter huiusmodi prædia, quo ad hoc, ut etiam seruitus non habenti contiguum prædium constitui possit, modo prædium medium non impediat, ut ibi per eum.

CLAVSVLA XXV.

Ipsi vero domui venditæ vt suprà, debetur seruitus.

SVMMARIA.

1 *Seruitus fundo imposita venit cum re absque eo, quod exprimatur.*

2 *Venditor tenetur exprimere non solùm seruitutes quas res vendita debet, sed & quæ rei vendita debentur.*

3 *Pactum personale non transit in singularem successorem nisi sit facta cessio.*

4 *Seruitutem emere bonum, est una cum emptione fundi, quia venditor tenetur de euictione, & potest cogi ad rescissionem contractus.*

5 *Venditor qui non expressit aliquam deberi seruitutem rei vendita, ad nihilum tenetur.*

6 *Vendens fundum non tenetur dare uiam ad fundum ipsum etiam per aliam suam terram per quam habetur accessus ad viam.*
Nisi sit apposita Clausula cum introitibus, & exitibus suis.

7 *Prato vendito non censetur venditus aquæductus quo erat solitus vendens pratum ipsum irrigare.*

8 *Precium rei venditæ augetur si seruitus rei debita detecta sit, quæ ignorabatur tempore venditionis.*

GLOSSA I.

Licèt quando seruitus est imposita fundo, ueniat cum re absque eo quod exprimatur l. cum fundus, ff. com.

1 ff.com. †prædior. l. via constitui, §. si fundus, ff. de seruit. rustic. prædior. & l. si aquęductus, cum sequent. ff. de contrahen. emptio. & Spe cul. dicto §. primo colum. 9. Cepol. dicto capitulo primo, de seruit. rustic. prædior. col. 4.
2 & Fab. dicto 17. membro, tamen †tenetur vẽ ditor etiam exprimere huiusmodi seruitutes rei debitas, vt possit eis vti, ita, quod si sciens non certiorauerit emptorem ignorantem, te netur eidem ad interesse, ut probatur in dicta l. prima, §. primo, secundum vnam lectur. ff. de action. emptio. & in dicta l. in vendendo, §. primo, ff. de contrahen. empt. vbi dicitur, quod si emptor non fuit vsus seruitute, & eã amisit, quod tenetur venditor, qui non propalauit: sed quando non est cõstituta seruitus
3 realis, sed est factum personale, †pactum, vel obligatio cum aliquo, & is vendat rem, huiusmodi pactum non transit in singularẽ suc cessorem, & sic in emptorem, vt etiam supra dictum fuit, & est text. in l. si sub vna, §. primo, de verbor. obligat. Vnde necesse esse isto casu facere expressam mentionem de hoc pacto, & debet venditor cedere sua iura emptori, ut possit agere ad pœnam si contrafiat per promissorem, vt per Paul. de Castro in dicto §. primo, & declarat idem Paul. in l. cum fundo, ff. de seruit. rustic. prædior. & hoc casu habet locum id quod docet Spec. in dicto §. primo colum. 10. huiusmodi ius esse exprimendum, in instrumento, & faciendam esse cessionem, prout etiam dat formam cessionis & uenditionis seruitutis, in eod. §. col. 20. vers.
4 hoc quoque & prodest †etiam expresse emere seruitutem quia tenetur de euictione uẽditor, l. fundum, §. 1. de euict. licet aliàs teneatur ad interesse tantùm, secundum Fulgo. in d. l. penult. de euict. licet mihi magis placeat opinio Alciati in d. l. qui uti optime, de verb. sign. ut etiam hoc casu teneatur venditor de euictione, & etiam possit agi ad rescissionem contractus, ex quo venditor non obseruat cõuenta per eum: nam propter accessiones plerumque res eruitur, l. si in emptione, in prin. ff. de contrahend. empt. & tenetur venditor manutenere ita oĩa esse, prout asseruit. Crauet. alios allegans, in con. 145. nu. 22. de quo
5 etiam supra dictum fuit, si tamen †venditor nullam expresserit rei uenditę seruitutem deberi, ad nihilum tenetur, etiam si uendiderit rem iure proprio, & in perpetuũ, ut super ea Clausula dictum fuit, uel, uti optimus, maxi musque est, quæ videtur eiusdem effectus, d. l. penult. & d. l. qui uti optimæ, & l. non tñ, eo. titulo, de uerb. signif. & not. tradit Cepol. d. col. 4. & Fab. d. 17. membro, hinc est, quod
6 vendens fundum, †nõ tenetur dare uiam ad fundum ipsum, etiam per aliam suam terrã, per quã habetur accessus ad viam, d. l. in uendendo, de contrahen. empt. quicquid uoluerit ibi Salic. & propterea notarij inuenerunt illam Clausulam cum introitibus et exitibus suis, &c. de qua inferius dicetur, cuius uirtute tenetur uenditor dare uiam rei uenditæ, licèt aliud sit in ultima uoluntate, & aliud sit in seruitute habente causam cõtinuam, ut oneris ferendi, & contignationis, ut supra dictum fuit, ut per Bart. in d. l. 1. de seruit. lega. Cepol. Fab. Bart. & alios, in hac materia suprà allegatos, & Dec. in d. l. 2. de iur. om. iud. nu. 33. Ad propositum etiam facit Cõsilium
7 Nico. Bello. 27. quod in uenditione †facta de prato, non censetur uenditus aquæductus uẽditoris, quo erat solitus irrigare dictum pratum nisi sit expressum, uoluit tamen Cagno. in d. l. 2. C. de rescind. uendit. nu. 173. quod licẽt seruitus debita rei transeat cum re, tamen
8 si de ea †non habebatur notitia tempore con tractus, uel appareret, sed ex post facto, debeat augeri precium quanto maioris uerisimiliter fuisset emptor empturus, si de ea sciẽtiam habuisset, arguendo à natura contrariorum, seu correlatiuorum, quia uersa uice (ut suprà dictum fuit) tenetur uenditor emptori, si detegitur seruitus aliqua debita per rem uenditam, si eam ignorauit, quanto minoris fuisset empturus.

Quod domus prædicti Fabiani altius eleuari non possit, & ne eius luminibus officiatur.

SVMMARIA.

1 *Domum tollere vsque ad cœlũ vnicuique licet, quod tamen limitatur vt hic.*
2 *Seruitus ne prospectui, & seruitus ne luminibus officiatur, differũt, & quomodo, uide hic exemplis declaratam.*

GLOSSA SECVNDA.

LIcet cuicumque regulariter domũ suam tollere usque ad cęlum etiã si luminibus uicinorũ officiat, l. altius, cum l. sequenti, C. de serui. et l. pen. de seruit. urb. prædiorum alijs traditis
1 per Cepol. in d. tract. de seruit. †urban. præd. c. 27. de serui. altius nõ tollend. 2. col. & propterea sepè inter uicinos huiusmodi seruitutes inducũtur, licet si legata sit alicui domus, non possit hæres eam penitus obscurare eleuando cæteras domos hæreditarias, sed tñ moderate, l. binas ædes, ff. de seruit. urban. pdior. & est aduertendum, quod quando quis debet seruitutem altius non tollendi, non im peditur arbores plantare, & hortos habere, nisi

nisi etiã sit imposita seruitus, ne prospectui, vel luminibus officiatur, l. ædificia, & ibi Castr. de seruit. vrb. prædior. licèt intersit † & inter has seruitutes, ne prospectui officiatur, & ne luminibus officiatur, l. inter seruitutes, cum duabus sequentibus, ff. eod. tit. sed quando istæ duę seruitutes copulatiuè iunguntur, vt in præscripta forma, & tunc licèt vicinus non contrafaciat primæ seruituti altius non tollendi per plantationem arborũ, vel appositionem viridariorum, tamen dicetur cõtrafacere secundæ, ne luminibus officiatur, & posset prohiberi, secùs si copulatiuè non iungerentur, sed accessoriè sine copula. ita declarat notabiliter Castr. in d. l. ædificia, & mandat not. Cepol. ut sciat caute quisque dictare instrumẽtũ seruitutis, in d. c. 27. Cętera ad huiusmodi seruitutẽ facientia videto apud eundem in d. c. & in c. præcedenti, & in c. 33. ne prospectui officiatur, cum tribus capitulis sequent. Et hæc satis erunt, quo ad attinet ad nostrum tractatum.

CLAVSVLA XXVI.

Cum introitibus & exitibus suis.

SVMMARIA.

1. *Clausula, Cum introitibus & exitibus suis, alys verbis describi potest.*
2. *Clausula, Cum introitibus &c. quid operetur.*
3. *Clausula hac exigit saltem duos accessus, nisi habeat plures, vel vnum tantum.*
4. *Pluralitas resoluitur in singularitatem quando non potest remanere in propria significatione.*
5. *Venditor si iure facultatis sibi per vicinum concessa, vel propter familiaritatem ibat per fundum vicini, non propterea aliquod ius sibi, vel prædio vendito acquisiuit.*

GLOSSA PRIMA.

DOct. de hac Clausula tractantes, eam describũt sub alijs verbis, vt Spec. in d. §. 1. col. 7. & col. 9. de empt. & † vendit. post Roland. in sua Sũma, videlicèt accessibus, & egressibus suis, vsque ad uiam publicam; & de Clausula hoc modo loquente, tradit Bart. & alij, in l. binas, la prima supra allegata, ff. de seruit. vrb. prædior. & alij infra allegandi, sed nihil refert quibus verbis describatur, cum habeãt eundem sensum. Et de hac, Cũ introitibus, loquitur Bald. in d. l. binas, & de utraque Cepol. in d. c. 38. de seruitu. itiner. siue actus, columna secunda Boer. dicta quæst. 322. numero sexto. & Crauet. consilio 105. num. 12. & operatur ista Clausula, quod licèt uenditor non teneatur dare uiam emptori ad rem uenditam, ut suprà dictum fuit in Clausula seruitutum, in verbo, ita tamen, &c. tamen addita ista Clausula, si res vendita habet speciales & priuatos accessus & egressus, siue per prędium vicini, siue per priuatum callem, seu semitam, illi cedẽt emptori, etiam si emptor per alium suum fundum esset solitus egredi & exire in uiam publicam, & hoc casu censetur inducta seruitus alteri fundo Spec. d. §. 1. col. 9. Bart. Bald. Castr. & alij, in d. l. binas, Fab. d. tract. † 6. quæst. 3. membro. Pet. de Vbald. d. tractatu societ. 9. par. 8. quæst. nu. 25. Capic. d. decis. 187. nu. 16. Corn. latè, consil. 154. uol. Boer. d. decis. nu. 6. Cepol. d. c. 38. & Crauet. d. cons. 105. nu. 12. & dicit Corn. in d. cõs. littera E. quod ista † Clausula exigit saltẽ duos accessus, ex quo in numero plurali dr̃ cum accessibus, nisi hẽat plures, qa tunc ẽt veniũt alij plures, qđ ego intelligo, nisi res vẽdita vnũ tm̃ accessum hẽret solitũ, qa non teneretur venditor ad plures, stante maximè dictione (suis) quæ restringit verba præcedẽtia quia nõ esset suus accessus, qui numquam fuit solitus vel frequentatus, & pluralitas in singularitatem † resoluitur, quando non potest remanere in propria significatione, quia sequeretur iniquum, uel inconueniens. Insti. de iure person. in princ. ubi Doct. tradit Euerard. in sua Topica legali, in loco à numero, 3. pagina. & sequent. dicunt tamen plerique ex suprà allegatis, cautius esse, si expressim uenditor constitueret seruitutem uiæ, in alio suo fundo; & notanda sunt prædicta, quia qñ que fit uenditio alicuius rei nullo celebrato instrumento: nam cum hæc solita Clausula non sit addita, non debetur etiam uia dictæ rei uenditæ, ut suprà, illa uerò uerba (usq; ad uiam publicam) quæ addunt cõiter Doct. licèt stilus notariorum Ferrariensium non apponat, possunt importare, ut uenditor teneatur etiam dare exitum in uiam publicam, tametsi nullum habeat prædium cohærens, uel nulla debeatur seruitus rei venditæ per aliud prædium uicini, uiæ publicæ cohærenti: quia si uenditor † ibat per fundũ uicini, iure facultatis sibi per uicinum concessæ, uel familiaritatis, iuxta not. in l. qui iure familiaritatis, de acquir. poss. & Cepol. in d. tract. de seruit. rustic. prædior. c. 1. col. 9. uers. tertio principaliter requiritur, nullum ius propterea sibi, uel prædio uendito competebat, & pariter non potuit plus iuris in emptorem transferre quã ipse haberet, l. nemo plus, ff. de reg. iuris.

Suisque certis iustis finibus.

SVMMARIA.

1. *In uenditione ueniunt omnia quæ intrà confines expressos extant, quando res venditur cum confi-*

confinibus suis licet specialis expressio non fiat.

Quod & procedit in legato. num. 2.

3 *Finium dominus præsumitur etiam dominus omnium existentium intrà fines.*

Distinguendo tamen inter fines priuatorum, & fines communitatum remissiuè.

4 *Fundo vendito cum suis finibus venit etiam domus intrà dictos fines constructa.*

5 *Venditor tenetur sua instrumenta emptori exhibere, si de confinibus disputetur.*

GLOSSA SECVNDA.

VEniunt in venditione omnia, quæ intra confines expressos extant, quando res venditur cum confinibus suis, l. ædē sacra, §. 1. ff. †de 1 contrahen. emptio. l. si fines, vbi Bald. & Angel. C. de euict. Bal. in c. 1. col. 3. vers. 8. nu. 3. de Capitaneo qui Curiam vend. & Fab. d. 6. quæst. 3. membro, in fine. Hier. de Monte, in tract. de finib. c. 88. quod procedit etiam, si aliquid reperiatur vltra cōfines expressos, modo sit vēditoris, & extet illa Clausula de qua supra, vel iuxta alios suos plures, vel veriores confines, vt videntur velle Bald. & Ang. in d. l. si fines, & suprà dictum fuit super dicta Clausula, & propterea apparet non esse necessariam Clausulam, quam Specul. in loco præallegato, & alij practici addunt (cum omnibus & singulis, quæ infra prædictos continentur confines) quia omninò veniunt, vt supra, etsi specialiter non exprimatur, quod tenet etiam Ang. consilio quarto. Visis omnibus. Rom. consilio quinto. Viso puncto Aretin. in consi. 63. in præsenti, ad finem ubi extendit hoc procedere, etiam si pro modico precio sit facta venditio, Fab. d. tractatu 29. 7. membro, num. 33. Dec. cons. 146. num. 14. & 347. 2. colum. Paris. consilio 4. in princ. 4. volum. & Crauet. cons. 105. num. 1. sic etiam 2 †in legato veniunt omnia comprahensa in finibus, si sunt in dominio testatoris. Alex. consilio 54. Ponderatis, 4. uol. Rube. Alex. cons. 95. nu. 11. Crauet. cons. prædicto, nu. 1. 3 nam omnia †existentia intra fines præsumitur eius cuius sunt fines, ut arguit Bal. in Rubrica, C. de contrahen. emptio. 22. quæst. Socin. cons. 86. 2. col. 1. uol. duplicato cons. 166. cod. uol. & Paris. cons. 104. nu. 33. 1. uol. distinguendo tamen inter fines priuatorum, & fines Communitatum, uel castrorum, ut per Socin. cons. 181. 3. col. duplicato cons. 127. d. 1. uolum. & Corn. cons. 247. col. 4. & fi. 2. uolum. & Cagnol. in l. 2. C. de rescind. uendit. 33. quæst. num. 184. uers. tertio pro limitatione de quo ultimo per eumdem Socin. & alios, in l. 1. in princ. ff. de acquir. possess. & Cur. iun. cons. 184. 2. 3. colum. per Abba. Felin. & Paris. in cap. si diligenti, de præscrip. Antibol. in tractatu de muner. §. 4. nu. 195. Ruin. cons. 39. nu. 14. uol. 1. & cōs. 40. nu. 14. cod. Ioan. de Amic. cons. 25. num. 28. & 149. num. 7. Dec. cons. 520. num. 2. Socin. 166. colum. 3. & 181. 3. col. Cagn. in procem. Digestorum num. 27. Ber. cons. 39. & 207. & 238. 2. par. priorum, 1. & 3. nu. 9. in 3. & 241. nu. 6. 1. uol. posteriorum, & tāto magis comprehenduntur omnia intra fines existentia, si sit addita Clausula, Cum omnibus iuribus, & pertinentijs suis, de qua inferius dicetur. Baldus, d. c. 1. uers. 8. & Paris. cons. 27. nu. 14. 1. 4 uol. Comprehenderetur † itaque etiam domus, quæ esset intra fines uenditi fundi ædificata, cum censeatur accedere fundo, l. fundi, ff. quibus mod. usufru. amit. & ædificium solo cedit, §. cum in suo, Instit. de rerum diuis. Et cum oporteat disputare super confinibus 5 ut †de eorum certitudine appareat, tenetur uenditor sua instrumenta emptori exhibere, & ei copiam facere, licèt non tradere originalia, l. Titius hæres, ubi Bart. & alij, ff. de action. empt. Bald. cons. 52. Obligatio, in fi. 3. uol. Rom. cons. 163. Constitutio, col. fin. & Boer. cons. 52. nu. 2.

Et cohærentijs.

SVMMARIA.

1 *Cohærentiarum appellatione quid veniat.*

2 *Aedificiū dicitur sola cohærere non in eo existēs.*

3 *Seruitus videtur de cohærentijs rei.*

4 *Cohærentia veniunt appellatione principalis, & idem de cohærentijs quod & de principali iudicatur.*

5 *Vendens rem simpliciter censetur vendere cum suis cohærentijs.*

GLOSSA III.

COhærentiarum appellatione secūdum Angel. in l. qui tabulas, ff. de fur. & Fab. d. 3. memb. nu. 11. ue-1 niunt omnia †quę rebus principaliter uenditis adhærent, siue cohærent corpori, siue iuribus incorporalibus, unde ædificiū 2 †solo cohærere dicitur, nō aceruus in eo existens, l. quia aceruus, ff. quod ui, aut clam. Sic 3 etiam †seruitus uidetur de cohęrentijs rei, ut per Fab. loco præallegato, nu. 9. & Alex. qui dicit quod adhærent rebus immobilibus in cons. 211. nu. 5. uol. 6. dicens ita de huiusmo-4 di †adhærentibus iudicandum esse, sicut de principali, & uenire eius appellatione, sequitur Tiraquel. in tractatu de retract. tit. 1. §. 1. glos. 5. nu. 2. & licèt non fuerit expressum huiusmodi uerbum, sicut in sua forma non exprimit

5 primit Spec.nec Roland.tamen†simpliciter vendens, vel concedens rem, censetur vendere eum cohærentijs suis, ut dicit Fab.d.3.mẽbro, nu.9.vbi plura iura allegat.quod vr̃ etiã probari ex verbis Pau.de Cast.in l.Iulianus, §.fi.ff.de actio.empt.vbi dicit venire in uẽditione simpliciter facta, quæ cohærent solo, vel parietibus & quæ sũt præparata propter cohærentiam,vt ibi per eum.

Et cum omnibus & singulis quæ ipsæ res vt supra venditæ habent in se.

SVMMARIA.

1 *Cum,dictio,aliquando accessoriè copulat.*
2 *Habere,verbum,est generale.*
3 *Habere,verbum,comprehendit tam dominium quàm possessionem, & de facto detentionem.*
4 *In,dictio,diuersimodè accepta in iure.*

GLOSSA IIII.

Dictio(cum)hoc casu copulat accessoriè iuxta ea quæ habentur in l. 1 1.& 2.vbi Bart. ff. de pecul.†leg. & Ruin.cons.45.in princ.1.vol. De illa verò Clausula(omnibus & singulis) suprà dictum fuit in Clausula (Ratihabitionis)in verbo,omnium & singulorum. Et ultrà ea addo Cur.iun.cons.74.nu.3.Verbum, 2 habere,est†generale,& comprehendit tã do 3 minium,quàm possessionem, & de facto†detentionem, l.stipulatio ista, §.hi qui, & ibi not.ff.de verb.oblig.& l.habere duobus modis,& ibi not. Alciat.ff.de uerb.sign.& de dictione(in)quod diuersimodè accipiatur, ponunt Alber.in Dictionario suo,in eo.verbo. 4 Bart.&alij,in l.†Gallus,§.ille casus,ff.de liber.& posth.& latè plures de ea tractãtes adducit Tiraquel.in tract. prædicto, §.1.gl.11. nu. 74. ubi quod idem importat quod dictio (intra) de qua statim dicetur, & intrinsecitatem denotat, quod etiam tradit Socin. cons. 271.2.col.2.uol.& tradit latè Bal.& alij post eum,in Rubrica, ff.sol.matr.ubi Ripa, nu.2. & in casu nostro uidetur,quod eo sensu sit accipienda ex quo iniungitur loco,ut per Doc. in locis præallegatis,sed quando iungitur accusatiuo casui, accipitur pro usque, ut per Alciat.in l.nominem, ad fin.& in l.si quis dixerit, 2.pagina, ff.de uerb. signif.quandoq; exponitur idest nomine, ut per Curt. iun. cons.45.num.4.& alij in alijs locis de ea scribunt,quos non est opus referre.

Super supra.

SVMMARIA.

1 *Super, & suprà, dictiones sunt sinonimæ, tàm apud Latinos quàm apud Legistas. Licèt Valla contrarium senserit & male. Super & suprà, dictiones quid importent.*
2 *De, dictio,significat decisionem. Super, significat accessionem, & ipsam rei quæ geritur substantiam.*
3 *Super, dictio, aliquando importat rei obligationem ut hic exemplificatur.*

GLOSSA V.

Iste dictiones uidentur synonimę, & eiusdem significationis tam apud Latinos, quã apud Legistas. 1 †licèt Lauren.Val.lib.2.elegant. c.91.relatus à Ias.in Auth.Sacramẽta puberum, col.6. uers.contarium dicitur. C.si aduer.uend.velit eas differre,quia dictio, super contiguitatem, seu contingentiam aliquam importat,suprà uerò,interuallum, & distantiam,ut sedeo super lapidem, auis, uel nebula est supra nos.licèt Ambr. Calep.hanc differentiam non admittat in suo Dictionario, super eo uerbo,super, nec Doctor.nostri pariter concordant cum eo, immo hæc differẽtia uidetur confundi ex textu in l.3. §. item uideamus si proiectũ, & in §.sed si supra eas ædes,ff.uti possid.& in l.quemadmodum,§. 1.ff.ad l.Aquil.ubi dictio,supra,stat cõtiguè, & denotat contiguitatem, & non interuallum, & se habet tanquam superficiem ad aream, & uidetur idem probari in l.peregrè, in princ. de acquir.poss. & hoc casu stat propriè, secundum Alber. in dictione, supra, & Ruin. ita promiscuè de dictionibus istis uerba facientem. in cons.94. nu.2.& sequent.4. uol.& de istis dictionibus,quod sint eiusdẽ significationis, latè tradit Tiraq. in loco præallegato, nu.77.& 78.& de dicta dictione,super,quod non denotet contingentiam tẽporis, ut si exigatur iuramentum super contractu,quod antè,uel post prestari possit, tradũt omnes post glos.in d.Auth.Sacramenta puberum,& de ea etiam habetur per Bald.post Iac. Butr. in l.1.C.com. de leg. ubi est plena appostil.Barb.& dicit idem Bald. in l.liberti 2 libertęque,col.antepen. nu.28.uers.si autem testator, quod dictio† (de) significat decisionem,& dictio(super)accessionem. & in cõs. 182.Casus talis est.2.col.n.2.5.uol.uer.secũdo quia in concessione,dicit,quod dictio,super, denotat ipsam substantiam rei, quæ geritur, & inter alia significata, huiusmodi dictionũ, de quibus per Alber. in Dictionario suo, in ipsis verbis,& Tiraquel.in loco prȩallegato, 3 notandum est†illud, quod importat rei obligationem,& suppositionem,ut si testator legat super eius prędio aureos aliquot, nam cẽsetur prędium obligationi supponere; & idẽ erit in promissione in contractu facta, ut per Batt.

Bart.in l.fundus quem,de annu.legat.& probatur in l.codicillis, §.instituto, de leg.2. tenet Bald.in d.conf. Alex.in l.rescriptum, §.si pacto,ad fi.ff.de pact.& in l.ad diem,in princip.de verb.oblig.& Hier. Gigas.in tractatu de pensio.Eccles.quæst.51.

Intra seu infra se.

SVMMARIA.

1 Intrà, & infrà, dictiones numquid sint eiusdẽ an diversa significationis, & quid importent. Intrà, dictioni apponitur dictio extrà, infrà dictio suprà.

2 In venditione veniunt plantata sata, & adificata.

3 Terminus duplex est,terminatus & terminãs.

4 Termini censentur comprehensi in venditione, si venditor vendidit quidquid habet intra tales terminos.

5 Vsq; dictio, in venditione comprehendit terminum terminatum. Declara tamen vt hic.

6 Vendens quidquid possidet intrà tales confines, si sciebat partem aliquam nõ possidere, & ignorantem emptorem non admonuit, eidem tenetur propter dolum.

7 Seu, dictio, aliquando stat ampliatiuè.

GLOSSA VI.

Dicêt huiusmodi dictiones diuersimodè accipi soleant, & diuersas habeãt significationes, vt latè per 1 † Alber.in Dictionario suo, super ipsis verbis. Oldr.cons.49. Alberic.in tracta. de præposit.nu.26 &.27. Dec.in Rubrica, C. qui ad mit.num.8.post Ias. col.3.vbi ponunt differentiam inter has dictiones,ut intra,referatur ad tempus,infra ad locum. Tiraquel. d.glo.11.nu.71.& nu.77.tamen videtur, qđ hoc loco accipiendæ sint pro denotantibus intrinsecitatem,& inclusionem quandam,& comprehendant omnia, quæ sunt intra terminos rerum vẽditarum, & terminos ipsos, d.l.æde sacra, §.1.de contrahen.empt.l.fundi,in princ.& l.quæro, ff.de action.empt.l.si quis sic dixerit, ff.de verbor.obliga.& tradit Alex.in cons.8.aliàs allegato,col.2.4.uol.& consilio 211.colum.2.6.volum. & de istis dictionibus, quod includantur habetur etiam per Doctor.in l.non omnis,in princ.ff.si cer. pet.per Nell.in tract. Bannit.in 2.parte secũdi temporis,quæst.ultima colum.penult.dictioni intra,opponitur dictio extra,& infra, dictio supra, ut per Tiraq.loco præallegato. & de dictione,supra,& infra,habetur in d.l. peregrè,in princ.& quandoque una ponitur pro altera,ut l.in venditione, & ibi glo.ff.de actio.empt.& propter supradictas dictiones & Clausulam hanc,dicit Spec. in d.§.1.col. 2 9.quod comprehenduntur † in uenditione, plantata,sata,& ædificata, quæ solo cedunt, & pertinent ad emptorem,ut per eum, quod latius in fine huius Clausulæ sum explicaturus. Et ad propositum sciendum est,quod du 3 plex † est terminus, secundum Bald. in d.l.si fines,& in consi.412. Verba dicunt,2.col.5. uolum. scilicet terminus terminatus, & terminus terminans: terminus terminatus est, quicquid intra fines comprehenditur: terminus terminans est, quicquid extra terminos extenditur, & vendens quicquid habet 4 intra tales terminos, †comprehenduntur etiam termini: quia illa dictio, intra, includit sua extrema, puta, si dicatur,uendo fundum inter murum,& arborem,nam comprehenditur & murus & arbor, ut per Fab.d.6.quæstio.6.memb. in fi.& idem est dicendum de 5 dictione usque † quia comprehendit terminum terminatum, ut si sit uẽditum prædium usque ad domum,uenit & domus,si sit de dominio uenditoris,ut per Baldum, dicto consilio, & in l. à caligato, C. de nupti.secùs, si non sit in dominio uenditoris,uel est uia publica:quia tunc acciperetur pro termino terminante,& idem,si ex quantitate precij non correspondentis valori rei,aliud deberet censeri,secundum Bart.in l.semper in stipulationibus, ff.de reg. iur. & ibi latius Cagnol. & Bertand.cons.241.ad finem,1.parte priorũ: 6 Vendens uerò quicquid possidet†intra confines expressos,si sciebat partem aliquam nõ possidere, et ignorantem emptorem non admonuit,tenetur eidẽ propter dolum,d.l.quæro, quod procedit secundũ Paul.de Cast.ibi, nisi uendidisset conditionaliter, si possideo, uel quatenus possideo: quia eo casu est impu tandum emptori, qui se non informauit an 7 possideret,et quid possideret. et dictio†(seu) hoc casu stat ampliatiuè, l.si quis ita, in fine, de auro et argen.leg.de qua per Doct. in l.2. C.de uerb. signif. et alibi in alijs locis.

Integrè.

SVMMARIA.

1 Integrè aduerbium quid importet. Restitutio integrè fieri dicitur,quando fit vsque ad vnum quadrantem. Trebellianica detractio censetur prohibita quãdo testator disposuit totam atq; integram eius hæreditatem restituendam esse.

2 Fundo uendito cum omnibus & singulis quæ habet in se, super, suprà, intrà, seu infrà se, integrè, numquid veniant adiacentia mobilia, & alia

alia quæ veniunt ad instructionem prædij. Donatio Principis, cum verbis, integro statu, importat ac si dictum sit cum adiacentibus, mancipijs, pecoribus, & fructibus, et omni iure suo.

3 *Fundo vendito cum clausula, integro statu, comprehenduntur etiam instrumenta tàm fundi quàm patrisfam. quibus vtebatur in fundo.*

4 *Fundo vendito cum clausula, integro statu, vel cumplenitudine iuris, includuntur etiam decima, & similia.*

5 *Integrè, & integro statu numquid idem importent & nu. 7. & 9.*

6 *Restitutus cum clausula, integro statu, intelligitur restitutus esse ad bona amissa propter delictum.*

8 *Instructus fundi quid sit.*

10 *Fundus non censetur venditus instructus in dubio, nisi expressè dictum sit, vel per verba idem importantia.*

GLOSSA VII.

IN integrum (vt Roland. & Spec. ac plerique alij malunt) huiusmodi dictio non est modicæ †importantiæ, cum rem perfectam significet, vt tradit Spec. in tit. de hæred. §. 1. in fine, per text. in c. fi. in fine, 2. quæst. 3. sequitur Io. de Amic. in cons. 12. nu. 31. & Ioan. le Cirier in tractatu de primogen. 1. lib. quæst. 17. nu. 2. & idem importat quod sine diminutione, l. 2. §. ad filiorum, C. quando, & quibus quarta pars debe. lib. 10. exponẽdo ibi Copulam pro expositiua, idest, & plura ad propositum adducit Alex. in cons. 141. Viso testamẽto, ad finem, 2. uol. sequitur Afflic. decis. 258. nu. 3. & Corset. in tractatu de Trebellia. §. 2. nu. 4. & idem importat quod plenariè, Bald. in c. accedens, il 1. 2. col. vers. ibi in integrũ, ut lite non contest. & dicitur integrè fieri restitutio vsque ad unum quadrantem. Bald. in c. cõquerente, nu. 1. de restit. spoliat. sequitur alia adducẽs Corset. in loco præallegato; Ad quod faciunt tradita per Modern. post Bart. in l. Centurio, de vulg. & pupil. & per Ruin. cons. 25. nu. 7. 1. vol. quod testator disponendo totam & integram eius hæreditatem restituendam esse, censetur detractionem Trebellianicę prohibere, de quo ẽt per Corset. loco 2 præallegato. Sed dubium est, †numquid pp huiusmodi Clausulam comprehendantur adiacentia, mobilia, & alia quę veniunt ad instructionem prædij, de quibus in l. instrumẽta, cũ pluribus sequent. ll. ff. de fund. instruc. & in l. 2. ubi Doct. plura enumerãt, C. de verbor. signif. & pro parte affirmatiua vr̃ text. in l. 2. C. de bon. vacant. lib. 10. ubi habetur, qđ si fit dictum in donatione Principis (integro statu) importat, ac si sit dictum, cum adiacẽtibus mancipijs, pecoribus, & fructibus, & oĩ iure suo, & ut ea, quæ ad instructũ possessionis uel domus pertinẽt, tradẽda sunt. Et hoc sensit ibi glos. adiacentibus, dicens, quod hęc verba, uel similia, apponuntur in instrumẽtis uẽditionum, & quod si dicta Clausula apponatur in instrumento, uel contractu, sc̃ in ultima uolũtate, idem importaret ac si fundus instructus esset uẽditus, uel legatus, licèt plenius accipiatur in concessione Principis, firmat Bart. ibi nu. 5. & tamen in legato uel uẽditione non ueniunt, l. Lucius, §. pen. de leg. 3. l. 2. §. dotes, et ibi Bar. de fund. instruc. Bar. Cast. Corn. & Ias. in l. 2. C. de uerbor. signif. nisi sm̃ Bart. ibi extet consuetudo, prout erat in illa Ciuitate, quod instrumenta ad culturam fundi ueniant in uenditione fundi. & dictam decisionem Bart. de dicta Clausula (integro statu) quod importet & compræhen3 dat etiam instrumenta tam fundi, †quàm patrisfam. quibus vtebatur in fundo, ut in d. l. 2. & in alijs locis prædictis, tenent etiam Baldus & Ias. in d. l. 2. C. de uerbor. signif. Paul. in d. l. Iulianus, §. fin. de act. empt. & uidetur sequi Dec. in cons. 516. nu. 25. & Ioan. le Cirier, loco pręallegato. & Paris. cons. 20. num. 73. 1. uol. illam etiam l. 2. C. de bon. uacant. dicit singularem Bald. in c. quanto, nu. 8. de 4 iudic. dicens, quod si sit addita †dicta Clausula, (integro statu) uel (cum plenitudine iuris) includuntur etiam spiritualia, ut decimæ, & similia, quæ in generali concessione uel snĩa non uenirent, & sic Baldi decis. uidetur probare, quod sat sit apponere tm̃ hoc uerbũ, in5 tegrè, †quod plenitudinem iuris, & integritatem importat, ut supra dictum est. idem sentit Corset. loco præallegato, adducendo, dictã legem secundam, ad probãdum, quod dictio, integrè, importat idem quod plenariè; & huius mentis uidetur etiam Bal. in d. c. accedens, dum ad expositionem dicti uerbi, in integrum, adducit gl. in d. l. 2. & idem Io. de Amic. d. cons. allegando d. l. 2. ad comprobãdum consultationem suam, quòd ille censeatur integrè restitutus, qui nullo diminuto re6 stituitur, & huiusmodi restitutio etiam extẽderetur † ad bona amissa propter delictum, eam etiam tenet Alb. in Dictionario suo, in uerbo, integro statu, declarans procedere, in his, quæ ibi sunt gratia perpetui usus, & aliàs non. Dicit etiam Oldrad. in consil. 121. ad primã quæst. 2. col. uers. sexto uidetur, quod adiacentia non ueniunt nisi sit dictum integro statu, uel cum omni iure suo, &c. ut in di7 cta l. secunda, sed tamen † quod huiusmodi duæ Clausulæ idem importent iure non probatur, immo prima plus importat, ut supra, quàm secunda de qua dicetur infra, snper sequentibus

quentibus verbis, sed clarius cæteris hoc declarat Fab. d. 6. quæst. 3. membro, per dictum text. vbi dicit, quod veniunt adiacētia, quod verbum importat, ac si diceret fundum instructum, l. Seiæ, §. fin. & l. predia, ff. de fund.
8 instruc. instructus autem fundi, † est apparatus rerum diutius mansurarum, sine quibus possessio exerceri nequit, d. l. quæsitum, in princ. ff. de fund. instruct. Item instructus prędij est illud quod ad aliud non est deputatū, licèt alijs quandoque deseruire solitum sit, d. l. quæsitum, §. idem respondit domo, & vt ibi per eum, qui declarat etiam quæ sint coherētiæ, de quibus suprà dictum fuit, & quæ sint pertinentiæ, de quibus infra dicetur. Cōtrariam tamen sententiam quod in contractu oneroso & priuati, non veniunt huiusmodi adiacentia, & supellectilia, quæ aliàs venirent, si fundus instructus, vel prædium instructum, vel vti est, venderetur, vel legaretur, tenet Ias. sibi contrarius, in l. penult. quæ pro l. finali ab omnibus allegatur, col. 1. & 2. post Alb. & Ang. ibi. ff. de constit. prin. sed priorem opinionem quando expressè est addita dicta Clausula, (integro statu) crederem omninò seruandam esse in practica, propter text. in dicta l. secunda, & auctoritates prædi-
9 ctas. † sed si tantum sit dictum (integrè) vel (in integrum) prout communiter dicitur in omnibus instrumentis, uix crederem posse obtineri, vt venirent in venditione omnia, quæ veniūt fundo instructo alienato, & quo-
10 tidie videmus obseruari, quod † uenditores possessionum, boues quos habebant in rebus uenditis ad culturam fundorum, & pecora, quæ ibi tenebant causa stercorandi agros, & alia quæ ueniunt fundi instructi, uel instrumenti appellatione, d. l. instrumenta, & in alijs ll. sequent. abducunt & asportant, nec tradūt emptoribus, & propter istas clausulas, quas nec partes, nec notarij, ut plurimūt intelligunt, ut in simili dicit Ripa, in d. l. Centurio, nu. 131. periculosum esset iudicare pro ista opinione, quæ fortè in puncto iuris defendi posset, per prædicta, & per alia quæ possem in medium adducere.

Omniqueiure.

SVMMARIA.

1 *Ius quot modis accipiatur.*
2 *Clausula, cum omnibus iuribus suis, debet restringi ad ea quæ sunt de natura contractus.*
3 *Fundo vendito cum instrumentis, & omni iure suo, comprehenduntur etiam artifices in ipso existentes.*
4 *Vendens an præsumatur dumtaxat ius, quod habet in re, vendere.*
5 *Vendens vel concedens quidquid iuris habet in tali re nihil concessisse videtur.*
Titulus ratione incertitudinis viciatur.
6 *Vendens ius quod habet in domo non censetur uēdidisse domum, neque tenetur de euictione.*
Declara vt hic.

GLOSSA VIII.

Ius diuersos habet significatus, ut latè prosequitur Ioan. Andr. in Nouel. in Rubrica, de reg. iur. in
1 6. col. 2. ubi † ponit quinque carmina huiusmodi significatus continentia, quæ etiam ponit Alberic. in Dictionario suo, in uerbo, ius, ubi de hoc uerbo, & eius significatu multa scribit: Verum hoc casu uidetur,
4 quod debeat accipi, prout accipitur in l. quæsitum, §. idem respondit domo, il 2. de fundo instruc. ibi, (cum omni iure suo) idest, cū omnibus quæ pertinent ad domum, & compræhenduntur in legato de ea facto, & etiā prout accipitur in princ. Instit. de action. ibi, ius persequendi in iudicio, &c. & in §. æquè. eo. tit. in pluribus locis illius §. scilicet, pro potestate, & facultate agendi & persequendi, ut ipsum tex. in d. princ. exponit Gomes. ibi, nu. 29. licèt posset etiam accipi pro commoditate & seruitutibus competentibus rei, uel uenditori, iuxta d. l. quid aliud, & ibi Alciat. ff.
2 de uerbor. signifi. Ista tamen Clausula, † (Cū omnibus iuribus suis) licèt sit composita per terminum uniuersalem omnibus, seu omni, tamen debet restringi ad ea, quæ sunt de natura contractus, & rei uenditæ, unde non uenirent spiritualia, quorum laicus est incapax, ut per Innoc. in cap. ex litteris, de iure patro. & Bald. allegantem ad hoc l. si stipulatus, ff. de usur. in l. à procuratore, 2. colu. C. mand. sequitur Roman. in cons. 444. An dictum castrum, 2. colum. & Socin. cons. 47. 3. colu. 1. uolum. hinc dicit Bal. ibi, quod uenditis possessionibus quas quis habet in aliquo territorio, cum omnibus iuribus suis, non uenit pædagium quod exigitur in domibus, quas ibi habebat, licèt illæ domus sint uenditoris. sequitur Alex. in l. 3. in princ. nu. 24. ff. de acqu. poss. Bertach. in tracta. de gabell. 1. parte 13. quæst. & Fab. d. 3. membro, nu. 10. Roman. dicto cons. & Socin. cons. 211. 2. colum. 2. uolum. & cons. 66. nu. 12. 3. uol. sed si sit dictum
3 † cum instrumentis, & omni iure suo, ut in dicto, §. idem respondit domo, compræhendūtur etiam artifices in fundo existentes, qui eius causa parati essent. Fab. per illum tex. in dicto 3. membro, nu. 24. & in dubio uidetur uenire omne ius, quod quis habet in re tempore uenditionis, l. Rutilia Polla, & l. in lege, ff. de contrahend. emptio. & l. 2. §. 1. ff. de hæred.

hære. uel actio. uendit. & ibi per Fab. & tradit idem Fab. in 7. membro, nu. 35. ubi alias ll. allegat; & censetur translata in emptorē, sicut erat apud uenditorem, nisi aliud sit specificatum, l. alienatio, de contrahen. empt. & l. si creditor, §. fin. ff. de action. empt. Fab. ibi, 4 nu. 33. quandoque † tamen quis censetur tantum vendere ius quod habet in re, & non totam rem ipsam, vt in casu l. qui tabernas, de contrahen. empt. quando quis vendit tabernam quam habet in solo publico, quia non venit solum, nec enim præsumitur quis velle vendere alienum, sed proprium, sicut nec de alieno sed de proprio testari. Bald. in l. in testamento, C. ad l. Falcid. hinc est quod vendens rem communem, solum partem suam vendere videtur, non consocij. Bald. per text. in d. l. qui tabernas, in l. 1. nu. 5. C. qui testa. fac. poss. quod tamen declaratur procedere in emptore sciente qualitatem rei venditæ, vel qui habet præsumptionem scientiæ contra se, ut in d. l. qui tabernas, aliàs tenetur vēditor de euictione, ut declarat Bald. in dictis locis, & scientia, vel ignorantia, colligitur ex quantitate precij, quod pro re uendita soluitur, an correspondeat toti rei, uel parti, seu iuribus tantum, quæ in ea habet uenditor. Sequitur Fab. d. 7. membro, nu. 34. & in 3. mē- 5 bro, num. 14. Sed si quis † vendat, uel concedat quicquid iuris habet in tali re, & non cōstet quæ iura in ea habuerit, nihil concessisse uidetur, uel tradidisse, uel titulus acquirenti prodest, l. quid si in uenditione, & l. quid si sit ff. de hæred. uel actio. uend. & uiciatur titulus ratione incertitudinis, l. locus, de acquir. poss. ita Oldrad. consilio 164. Viso priuilegio. Baldus, & omnes post Dyn. in l. si sic, §. 1. ff. de leg. 1. ubi Paul. de Cast. dicit se habuisse de facto, dicens titulum ad præscribēdum non prodesse, sed exigi longissimi temporis possessionem, ut possessor præscribat, similiter dicens, quod hoc casu censetur dubius euentus uenditus, uel concessus, l. si iactum, de contrahen. emption. & propterea admonet aduocatos, ut sint cauti in inspiciendis instrumentis, quia hoc de facto quotidie accidit, cum notarij per imperitiam ignorantes uim uerborum, dicunt, quod talis uendit om- 6 ne ius † quod habet in domo, unde non censetur uendita domus: uel uenditor tenetur de euictione, & sibi imputet, qui sic emit, subdens, quod hoc faciet sibi honorem. quam conclusionem tenent etiam Ang. & Alex. in dicta l. locus, & Alex. in cons. 28. Visis accuratè, col. 3. 1. uol. duplicato consil. 31. in 2. & cons. 14. Viso & considerato, 2. colum. & cōsilio 187. In hac causa, 2. colum. ad finem, 2. volum. Felin. in capitulo, de quarta, 8. colum na, numero 26. de præscript. Bertr. consilio primo num. 107. 2. parte, priorum, & admittit Ruin. cons. 212. nu. 9. in prin. & sequitur Balb. in tracta. de præscript. 1. parte 3. partis principalis, quæst. 6. & latè comprobat Fab. d. 6. quæst. memb. 6. & idem est si dictum sit, concedo res, quas iustè possideo in tali loco, quia de possessione inprimus cōstare debet, secus si exprimātur res, etiām si addatur illa Clausula. Grammat. allegans Aret. in decisione 59. nu. 39. & Laur. Silua. in tract. de feud. recog. quæst. 36. & Dec. consil. 226. nu. 4. ubi, quod hoc casu possessio per constitutionem, non transfertur, cum res sit incerta; qđ autem dicitur de præscriptione, quæ non procedit virtute talis tituli, procedit, nisi uenditor, uel concedens, tradat totam rem, ut declarat Bart. in l. emptor, ff. pro empt. & sequūtur Ale. in d. l. locus, & Fab. & Balb. in dictis locis; & similiter id quod dicitur, quod uēditor non tenetur de euictione, procedit, nisi uenditor esset sciens quod nullum ius haberet, l. hoc autem, ff. de hære. uel actio. uendit. & ita tenet Alex. in d. l. locus, & sequtur Balb. ac declarat etiam Fab. in d. 6. membro. Facit text. in l. quæro, ff. de action. cum alijs supra adductis in Clausula, seruitutum, super uerbo (& quæ domus) &c.

Et actione.

SVMMARIA.

1 *Actio quid sit, & quotuplicuer sumatur.*
2 *Vendere rem cum omni iure, & actione quid importet.*
3 *Speculator corruptus.*

GLOSSA IX.

Addunt Specul. & alij practici (usu seu requisitione) sed uidetur qđ si ne cis ueniant etiam omnia in uēditione, quę sunt ad usum rei uenditæ, ut per Rom. d. cons. 5. & Crauet. d. cōs. 105. nu. 8. & quod ueniāt destinata ad usum rei, fuit dictum suprà in Clausula prædij urbani sup uerbo, horto. 1 Actio † modo (pro instructione iuuenum) nihil aliud est, quam ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur, Inst. de action. in princ. & est uerbū generale, et speciale, quia omnis actio dicitur, siue in personam, siue in rem sit petitio, sed plerumque actiones personales solemus dicere: petitionis autem uerbo in rem actionem significari uidenrur, l. pecuniæ uerbum, §. actionis, et ibi latè declarat Alciat. de actionibus antiquis, et earum formulis et origine, plenè differens; et de origine ipsarum habetur in l. secunda, §. deinde ex his legibus, et ibi declarant

rant scribentes, ff. de orig. iur. & tradunt omnes in d. princ. Azo verò in eius Summa, in tit. de eden. C. 1. col. dicit, qđ olim actio dicebatur conceptio verborum formata à magistratibus, vnde, & dicebatur formata actio: hodie aūt sine impetratione, & conceptione verborum solennium dr̄ actio Ius Ciuile, vel Prætorium, quo debitum in iudicio à te exigere possum, uel petere rē mihi restitui, vbi alia ad propositum adducit. Dicit tn̄ Spec. in d. §. 1. col. 9. super ista Clausula (omniq; iure & actione) quod ista Clausula generalis ap-2 ponitur, † vt non tm̄ ipsa res cum his quæ ibi enumerat, sed ēt cum omni iure ad ipsam siue ad ipsum venditorem pro ipsa re spectante, perueniat in emptorem, subdens, pōt. n. esse, qđ per hęc verba, actiones, quæ ipsius rei noīe cæperant ante venditionē competere, vt l. Aquil. dam. infecti, & aquę plu. arcen. & similes, acquiruntur emptori, quia has oēs tenetur venditor cedere, & dare emptori, l. Iulianus. §. sed & si quid, ff. de action. empt. & expositionē huius Clausulæ Spec. vr̄ sequi, referendo Fab. d. 3. memb. nu. 14. Pro ista decisione Spec. optimè facit decisio Curtij iunioris in cōsi. 177. nu. 4. & nu. 6. ubi propter istam Clausulam consuluit uenditorem censeri eum re alienasse ēt ius sibi competens decimandi illam rem, cum sibi illud ius competeret pro dicta re, de quo dicetur in sequenti 3 Clausula paulo infra. Ego † tn̄ dubito, ne aut littera sit corrupta, aut male dixerit Spec. ipse. n. fundat se in eo, qđ venditor tenetur cedere actiones emptori, per text. in d. §. sed & si quid, qui tn̄ loquitur, qn̄ hmōi actiones uenditori fuerunt quæsitæ post uenditionem, & ante traditionem, secùs si ante uenditionem, & pro damno de præterito, non pro futuro, l. is qui in puteum, §. si postea, ff. quod ui aut clam, l. fin. ff. arbor. furt. cæs. l. 1. §. si fundum, ff. de aqua quot. & æstiua, & quod teneatur cedere actiones sibi quæsitas post venditionem, ante traditionem, hr̄ ēt in l. quod sæpè, §. 1. de cōrahen. empt. & in l. si ea res, in princip. ff. de action. empt. nō aūt tenetur cedere quæsitas ante uenditionem nisi pro damno futuro, quod procedit in actione personali, non in rem scripta, l. si tertius, §. si quis prius, & ibi declarando distinguit Bart. & sequuntur alij, ff. de aqua pluu. arcenda, & probatur ex textu qui de hmōi actionibus cedendis loquitur, in l. Iulianus, §. si ex fructibus, & ibi declarat Castr. ff. de action. empt. licèt indistinctè ēt loquutus fuerit Azo de hmōi cessione in Summa, in tit. de peric. cōmodo rei uend. col. fin. Intelligendo itaq; decisionem Spec. secundum l. quam allegat, iuxta glos. & Bart. in l. non solum, §. si liberationis, nu. 7. ff. de lib. leg. certè debemus intelligere de actionibus ortis post uenditionem, scilicèt ante traditionem, quas tenetur cedere uenditor, non aūt de habentibus ortum ante uenditionem, & pro damno præterito, quia eas nō tenetur cedere, ut supra, & hoc modo littera Spe. posset esse corrupta, quia deberet dicere ante traditionem, nō aūt ante uenditionem, aliàs rō Spec. in qua se fundat, quia tenetur cedere, esset falsa, iuxta not. per Bart. quem omnes sequuntur, in d. §. si quis prius, sed an huiusmodi decisio per alias rationes defendi possit, inferius tangam.

Sibi ex ipsis rebus, vel pro ipsis rebus.

SVMMARIA.

1. *Ex, dictio, causam proximam, & immediatam importat, sicut propter, & ob, remotam.*
2. *Pro, dictio, importat causam immediatam, & proximam.*
   Pro, dictio, aliquando significat nomine vel occasione.
   De, dictio, importat causam immediatam.
3. *Verba rebus sunt adaptanda, & non semper est recurrendum ad proprias & præcisas significationes.*
4. *Decimandi ius an veniat in fundi venditione.*

GLOSSA X.

Dictio (ex) regulariter causam proximam, & immediatā importat, 1 sicut (propter) & (ob) causam † remotam, l. eo tempore, §. fin. & ibi Bart. & omnes, ff. de pecul. l. 1. & ibi etiam omnes not. C. si ser. exter. l. non dubium, & ibi omnes, ubi Ias. 9. notab. C. de legi. & habetur in l. 4. in princ. de alim. & cibar. leg. per Doctor. in Rubrica C. qui admit. & est tex. in l. 1. §. ex incendio, ff. de incend. rui. naufrag. cum alijs adductis per Tiraquel. in tract. cessante causa, Limitatione 20. nu. 29. cum sequent. de qua dictione, quod habeat alios significatus, ultrà Alber. in eius Dictionar. & in tractatu, de præposit. super eo uerbo, & Bald. in l. ex annali, C. de action. empt. tradit ēt Tiraquel. in tractatu de retrac. tit. 1. §. 1. glos. 1 1. nu. 54. Dictio modo (pro) ēt importat causam immediatam, & proximam, 2 ut per Bald. in d. l. ex annali, † & in d. l. 1. ad finē, nu. 23. & qđ denotat causam, hr̄ per Bar. in l. Lucius, §. à te, ff. de legat. 2. Ruin. consil. 124. num. 8. uol. 2. & quidem finalem, ut per eundem Ruin. consilio 23. num. 19. dicto 2. uol. & latissimè Tiraquel. d. limitatione 20. num. 28. licèt etiam quandoque dictio, pro, importet idem quod: nomine, uel occasione.

sione. Ruin.consil.62.nu.3. vol.4.& eodem modo accipitur dictio(de) vt per Doctor.in locis præallegatis,vt importet causam immediatam, licèt quãdoq; huiusmodi dictiones improprientur ob subiectam materiam, ut per Tiraq.post alios, dicta limitatione num. 30.& nu.34.& per Bald.in d.l.ex annali in fine,vbi dicit aptanda †esse verba rebus,& nõ semper esse recurrendum ad proprias & præcisas significationes; sed cũ uerba in suo proprio significatu in materia stricta, prout est obligatio,& contractus, l.quicquid astringẽdę,ff.de verbor.oblig.l.ueteribus,ff.de pact. debeant accipi,l.cum lege,ubi Aret.ff.de testam.l.nõ aliter, de leg.3. c.ex parte,il 3.ubi Abb.de decim.Dec.in l.semper in obscuris, num.5. & ibi latius Cagnolus, nu.8.de reg. iur.& alibi Doctor.accipiendo dictas dictiones(ex & pro) secundum earum propriã naturam,certum uidetur, quod per istam Clausulam actiones competentes ante venditionem venditori pro damno præterito non futuro non comprehenduntur, vel ueniunt in venditione, quia non competit uel pertinẽt ex rebus, vel pro rebus uenditis immediatè, sed ex damno per alium illato vel facto alterius, licèt in re vendita, & sic decisio Spec. non videtur procedere, sed debet restringi iuxta l.quam allegat, ad actiones competentes venditori post venditionem, & ante traditionem, quas cedere tenetur, ut suprà: & tanto magis, quia ista Clausula generalis, (Cum omnibus iuribus suis, &c.)debet intelligi, & interpretari secundum naturam contractus, ut suprà,super verba(omniq; iure)dictum fuit,aliàs sequeretur,quod omnes actiones competentes venditori contra conductorem rei vẽditæ pro fructibus perceptis ante venditionem, venirent etiam in uenditione,quod non est uerum, ut inferius disseremus. Nec pro ista parte Spec. facit decis. Curt. iunioris supra allegata, quia termini sunt dispares, & ex diuersis non infertur, l. fin.de calum.l. Papinianus exuli, de minor. nam in uenditione ueniti us decimandi fundum competens uenditori, cum teneatur dare fundum liberũ, ut † suprà in Clausula seruitutum, in uerbo ita tamen, &c. & prosequitur Curt.d.consi.177.nu.3. & nu.4.quod in terminis tenuerũt Iac. de Aret. & Bened. de Plumbino in l. si is cui, in fine, de statu.libe. per illum text. licèt Alber. uoluerit contrarium,in l.Seiæ,§.Tyrãdæ,ff.de fund.inst.ita & tenet contra Alber. Cepol.Cautela 92.Si aliquis emit,per tex.in l.si quis ędes,in prin. ff.de ser.urb. prædior. de quo text.supra fuit habita mentio in d.Clausula seruitutum,super uerbo, quam seruitutẽ, ubi allegata fuit etiã dicta Cautela Cepol. & sic consultatio Curt.propter primum fundamentũ per eum constructum, procedere põt,quod tñ dubiũ uř,ex traditis per Innoc. Bertr.& Card.in c. ex literis,de iure patr. Card. & Abb.in c.ad quæstiones, de rerum permut.& idem uř ẽt fatendum propter secundum fundamẽtum factũ in hac Clausula,cũ pro re uẽdita immediatè competat actio habenti ius decimãdi, & ipsa res sit causa proxima huius obligationis,& actionis,loquendo de decimis prædialibus,de quibus habetur in c.ad Apostolicę, de decim, nam hoc est onus rei quod transit ad quemcumque possessorem. Abb.in c. pastoralis, 2. notab.nu.3.per illum text.de decim : secùs verò in casibus de quibus per Spec.suprà deductis.

Aut ipsis rebus, vt supra venditis.

SVMMARIA.

1 Vt suprà, dictio, quid importet.

GLOSSA XI.

Vs,uel actio ptinet ad rẽ pro seruitute reali sibi debita siue urbana siue rustica,l.unus ex socijs,ff.de seruit. rustic. prædior.cum alijs traditis per Cepol. in tractatu de seruit. urban.prædior.c.2. de seruitute reali,in princ. Clausula uerò(ut suprà)est relatiua præcedẽtium, & eorum quæ superius dicta sunt, l. 1. §.hoc dicto,†vbi Bar.ff.de postul.l.item quęritur,§.item Iulianus,ff.locati;& censetur facta relatio cum suis qualitatibus,ut per Dec. consi.182.nu.3.& 227. nu.3.Paris.conf.48. nũ.14. in 2. & 71. nu.7. in 3.uol.& in pluribus alijs consilijs, & alij in alijs locis.

Modo aliquo.

SVMMARIA.

1 Aliquid dictio verificatur, in minimo. Sicut, & dictio quid.

Intellige tamen ut hic.

2 Aliquo modo, clausula, idem importat quod quomodocumq.

GLOSSA XII.

Ictio,aliquid,†uerificatur in minimo, l. si seruum,§. Prætor ait, & ibi Bart.qui tamen loquitur in dictione (quid) & est glos. not. in Clem.1.in uerbo,aut eorũ parte,de foro cõpet.tradit Ias.in l.eũ qui,2. col.uer. tertio põdera,ff.de iurisd.om.iud. Corse.in Sing.suo, in uerbo,pars. Ruin.conf. 60. nu. 11. 3.uol. Dec.in c.1.nu.4. & nu.9.de fide instr.quę ẽt addu-

adduximus supra in Clausula exemptionis, in verbo, aut eius parte aliqua, & dicit Bald. in c. quoniam, nu. 3. de testib. quod per hanc dictionem modicè conferentia dicerentur ad rem pertinere, quod intelligendum est, nisi materia subiecta repugnet, quia tūc dictio aliqua, uel, aliquid, nō verificaretur in minimo, vt exēplificat Dec. in restitutione in integrum, quę pro minima lęsione denegatur, ut per eundem in d. c. quoniam, nu. 2. & de

2 ista Clausula † (aliquo modo) quod idem importet, quod, quomodocunq;, & sit generalis, & prægnans, ac operetur ut ueniant ea, quæ aliàs in uenditione non comprąhenderentur, in terminis istis trad. Curt. iunior, d. consi. 177. nu. 6. & 7. & faciunt quę diximus suprà, in Clausula, immunitatum, super uerbo, quouis modo.

Spectantibus, & pertinentibus.

SVMMARIA.

1 *Spectare, & pertinere verba eiusdem sunt significationis.*

Pertinere verbum latissimam habet significationem vt hic examinatur.

Pertinere numquid comprehendat dominium absq; alia expressione.

2 *Vendere rem cum pertinentiis an idem sit ac si diceretur cum spectantibus, & pertinentibus.*

Pertinentiarum appellatione quid includatur.

3 *Castro vendito vel concesso venit iurisdictio & merum imperium tamquàm adiacens, & cohærens.*

Castro in feudum concesso veniunt munitiones quæ sunt ad defensam Castri ibi posita vt trabuchi, manganella, balista, machina bellica, bombarda, & sim.

Palatio vendito in quo est iuspatronatus numquid in venditione censeatur comprehensum ipsum iuspatronatus.

Aliquid esse de pertinentiis non præsumitur nisi probetur.

4 *Fundus quid sit, quidque eius appellatione veniat.*

5 *Fundo vendito veniunt uia publica, limites, & luci, seu nemora quæ fundum tangunt, ripa fluminis, fouea, fossata, aquaductus.*

6 *Fundo vendito sterquilinium seu fimus, siue letamen venit, si comparatum sit stercorandi agri causa, secus si vendendi.*

Fundo vendito ueniunt etiam stramenta seu stramen.

Stramen quid sit, & quid stramenta.

Pali exempti ex vinea, & monte vt iterum collocentur sunt fundi, & in venditione veniūt, sed qui parati sunt vt collocentur non veniunt.

Pali non continentur appellatione lignorum sed materiæ, & aliter appellantur pedamenta.

7 *Fructus extantes siue maturi, siue non, veniunt in venditione.*

8 *Fundo locato vendito an pensiones debeantur emptori vide hic, & nu. seq.*

9 *Fructus ciuiles vt pensiones domorum, nauium & similium cui debeantur vendita naue, vel domo, venditori an emptori, vide hic distinguentem Auctorem.*

Venditor si exigit pensionem pro fructibus pendentibus debet eam emptori præstare.

Fructuum appellatione quid veniat.

10 *Fundo vendito non veniunt blada seu segetes incisa, vel alia à solo separata.*

11 *Arbores incisa vel detecta non veniunt in venditione fundi vel Siluæ.*

Glans quæ ceciderat vendita Silua non venit in venditione nisi omnes fructus Siluæ essent venditi.

Fundo vendito si venditor reseruauit sibi omnes fructus, comprehenditur etiam arundo, & Silua cædua.

12 *Fundo vendito non veniunt vasa vinaria, dolia, & torcularia, etiam si ædificio cohæreant.*

Venit tamen Caldarium aptum ad coquendum vinum si sit muratum.

Sed declara, & intellige vt hic.

13 *Fundo vendito non veniunt boues, asini, pecudes, pulli, vel alia animalia in fundo existentia.*

14 *Columbi, & animalia perpetuò mansura vt Cuniculi veniunt in venditione fundi.*

15 *Pisces an & quando veniant in fundi venditione.*

16 *Vinum, & fructus percepti non veniant in fundi venditione.*

17 *Ligna non veniunt vendito fundo, quæ erant parata ad fundum.*

18 *Domo vendita veniunt plura quam in venditione rustici fundi.*

Labrum quid sit contrà Accur. & Glo.

Salientes quæ nam dicantur contrà eosdem.

Domo vendita veniunt etiam salientes seu fistulæ quamuis longè excurrant extrà ædificium.

Fistula quanam sint, & quotuplices.

Canales quinam dicantur, & quotuplex eorum species.

19 *Domo vendita veniunt seræ, claues, et claustra Domus per quæ clauditur domus, vel aliqua eius pars.*

Claues dant ingressum ad possidendum.

20 *Domo vendita veniunt tabulæ pictæ, quæ pro tectorio includuntur, & crusta marmorea.*
Tectorium quid sit contrà Glo.

21 *Domo vendita veniunt etiam Castella plombea.*
Castellum quid & quotuplex sit, & quæ nam sit eius vtilitas.

22 *Domo vendita veniunt etiam Epistomia licet non affixa.*

23 *Epistomia quænam appellentur contrà Glo. & quid sint quæ à nobis appellantur Spinæ.*

24 *Domo vendita veniunt sigilla, columnæ, & personæ, & quarum rostris aqua salire solet.*

25 *Sigilla quæ nam sint contra Glo.*

26 *Domo vendita an veniat bibliotheca seu armarium parietibus inhærens.*

27 *Domo vendita an & quando veniant doliæ, fictilia, & plombea, quibus terra aggesta est, & in ipsis viridariæ posita.*

28 *Domo vendita numquid veniant specularia.*

29 *Specularia quænam appellentur, & sint, contrà Glo. & Cepol.*

30 *Domo vendita veniunt etiam pegmata, & structuræ loci ex tabulis facta quæ æstate tolluntur, & hieme ponuntur.*
Pegmata quæ sint.

31 *Domo vendita veniunt tellaria, & vinaria quæ in fenestris ponuntur.*

32 *Domo vendita venit prothyron.*

33 *Prothyron quid sit secundum Bud. & Alciatum.*

34 *Domo vendita venit etiam Pilla.*
Pilla quid sit.

35 *Domo vendita generaliter veniunt omnia affixa, & defixa ædibus, & posita in domo perpetui vsus causa.*
Venditio generalis comprehendit omnia, quæ vendi consueuerunt.

36 *Venditor debet dare omnia accessoria rei venditæ integra, & sana.*
Fallit tamen vt hic.

37 *Domo vendita non veniunt vela ciliciа.*
Vela cilicia quæ sint.

38 *Domo vendita non veniunt reticuli circa columnas, nec pluteі circa parietes.*
Reticuli qui nam sint.
Plutei quinam sint.

39 *Domo vendita non veniunt granaria, & domus exemptibilis solo non affixa, & fundi Instrumenta.*

40 *Domo vendita non veniunt statuæ basibus structilibus affixæ, nec tabulæ catenis religatæ.*
Bases quæ nam dicantur.

41 *Domo vendita non veniunt cancelli, authomata, & canthari.*

42 *Cancelli quinam dicantur.*

43 *Authomata quænam sint.*

44 *Canthares quinam appellentur.*

45 *Domo vendita non venit id quod domus causa paratum est si nōdum perfectum est, quamuis positum sit in ædificio.*
Secus in his quæ detracta sunt vt reponantur.

46 *Domo vendita non venit pecunia abscondita, nisi esset thesaurus cuius memoria non haberetur.*

47 *Domo vendita ruta, & cæsa non veniunt.*

48 *Ruta & cæsa quæ sint.*

49 *Domo vendita non venit opus intestinum.*

50 *Opus intestinum quod nam dicatur, & quid veniat eius appellatione.*

51 *Domo vendita non veniunt Cornisoti si sint faciles ad amouendum, & remouendum.*

52 *Equo vēdito an veniant sella, frænum, & alia ornamenta quæ habebat tempore venditionis, vel per duos dies antè.*

53 *Vacca vendita an debeatur vitulus.*
Equa vendita an debeatur pullus.

54 *Seruo vendito non venit peculium.*
Annulus qui est in corpore galli vel alterius animalis venditi non venit in venditione.

55 *Sepulchro vendito veniunt loca pura adiacentia intra maceriem nisi sint reseruata.*

56 *Domo vel fundo venditis non veniunt Instrumenta emptionalia venditoris, vel similia.*

57 *Venditor tenetur Instrumēta rei venditæ ostendere, sed non tradere.*

GLOSSA XIII.

Verba ista spectare, & pertinere, videntur esse eiusdem significationis, & de eis promiscuè † loquuntur Doctor. de uerbo, spectare habetur in c. cum ad sedem, de restit. spol. & in c. cum uenissent, de instit. & per Alb. in Dictionario suo super eodem uerbo; de uerbo uerò, pertinere, est tex. in l. uerbum illud pertinere, ff. de ver. signif. ubi dicit Iurisc͞osultus quod latissimè patet, ut comprehendat tam ea quæ sunt in dominio nostro, quam quæ possidemus, sed quæ nostra esse possunt, & secundum glos. & Alciat. ibi, ueniūt, & comprehenduntur etiam ea, quæ nobis actione personali debentur, & de utroque uerbo scribit Pract. Papiens. in forma libelli, in action. real. declarat. in glossa spectat, & pertinet. Et quod uerbum, pertinere, comprehendat & possessionem, & dominium, & latissimè sit accipiendum, est glos. in c. inter dilectos, in uerbo, pertinere, & ibi Felin. secunda col. numero secundo, de fide instrum. Alex. c͞os. 42. Visis, 1. col. in 4. & consi. 98. Visis his, 1. col. in

col.in 5.uol. Corn. consil. 188. littera G. 4. uol.Felin. in Rubrica de Rescript.3. col.nu. 7.Aret.col.pen.& Ripa,nu.189.in l.Centurio,ubi dicit post Aret.consi.6. in 2.dub.cōprehendere ius reale, & personale, & etiam ius luendi,ff.de vulg.& pupil.& idem Ripa, in c.cum Ecclesia, nu.132. de causa poss. & propr. sed & comprahendit etiam id, quod ad aliquem pertinet ex præscriptione. Abb. in c.cum contingat,nu.2.de decim.& sequitur Felin.in d.c.inter dilectos; & qđ sit uerbum latissimæ significationis, tradit etiam Ias.in §.itē Seruiana, n.88. Instit.de action. & in l.licet,3.col.ult.not.& ibi Dec.in 7.n. 9.qui post Ant.de Butr. quē allegat,dicit respicere non solum causam proximam,sed remotā.C.de pact. Et idem tenet Marian. Socin.in cōsi.8.col.2.uol.1. ubi allegādo Bart. consi.154. Videtur dicendum dictos accusatos,quod tamen non potui in impressis, nec etiam in manu scriptis inuenire, consuluit, non ualere inquisitionem formatam contra furem, in qua simpliciter sit dictum, rem ad talem pertinere,nisi sit additum, iure dominij,vel quasi,quod consilium refert Dec.d.l. licēt,vt Ripa,in dicto c.cum Ecclesia,et hoc consilium,& decisionem Socin. sequitur,& commendat Marsil.in sua Practica Criminin §.constante, num.78. & in Sing.suo 275. Statui, & secundum ipsam consuluit in cōsi. 26.num.13.consil.40.nu.25.& 59.nu.8.pro quo facit, quod tradit Bald.in d.l.1. in fi. C. de verbor.signifi. Et licēt dicta decisio videatur dubitabilis, per not.per Bart.Castr.& alios, in l.si quis intentione ambigua, ff. de iud.vbi uolūt procedere libellum, in quo dicitur, rem ad auctorem pertinere, cum censeatur deductum in iudicium quodcumque ius sibi competens, vt per Ias. alia adducentem in dicta l.licet, & in prosecutione causæ potest actor deducere omne ius suum sibi magis competens,vt per Ripā, dicto c.cum ecclesia,nu.132.& quod valeat inquisitio,videtur expresse firmare Aret.in tractatu malefic.in verbo,& vestem celestē abstulit, col. 15.versi. et aduertas bene;& in terminis reprobat dictum Consilium Socini Alciat.in d.l.verbum illud pertinere, ad fin.tamen ad euitandas difficultates notādum est. Ad propositum etiam refert Socin.in l.1.3.not.nu. 7.de rebus dubijs, consuluisse in venditione fundi uenire usum nemoris,quo utebatur uēdens incidendo ligna pro usu fundi uenditi, per iura per eum ibi adducta, & præsertim stante ista Clausula in uenditione apposita, cum iuribus,& pertinentijs, & sequitur Alciatus,in dicta l.uerbum illud pertinere, secunda pagina licēt decisionem Socini ualidissimis rationibus impugnet Ludo. Tessira Lusitanus eius discipulus,homo bonarum literarum, in dicta l.prima, 2.not.respondendo alijs adductis per eum ibi, licēt propter ista uerba dicit dubitare , & cogitandum esse.

Sed quid si in Instrumēto sit dictum,cum pertinentijs suis)quę Clausula uidetur idem 2 †importare,quod Clausula,præsens, secundum plures promiscuē de his Clausulis loquentes,ex supra & infra allegatis, & maximē Ias.in l.3.ad finē, ff. de acquir. poss. licēt Paris.in d.cōs.20. n.71.aliud uideatur uelle) quæ ueniūt appellatione pertinētiarū? Card. in cons.47. Reuerende,num.7.dicit contineri ea,quæ pertinent pleno iure ad concedentem, & appellatione pertinentiarū Ecclesiæ uenire curam populi dixit Cald.cōs.6.in tit. de uerb.signific.sed Innoc.in c.cum ad sedē, nu.1.& nu.2.de restit.spoliat. quē cōi calculo cæteri sequuntur,dicit appellatione pertinentiarū uenite ea,quæ principaliter, uel accessoriē ad rem pertinent, & eo nomine cōprahenduntur,quę statuto,uel cōsuetudine, uel lege,deputata sunt,ut accedant:& ibi ponit nonnulla exempla;quam decisionem sequitur ibi Abb. n.11. Spec.in tit.de religios. dom.col.2.Oldr.cons.10. Venditum. Pract. Pap.in d.for.libelli,in glos.cum pertinentijs suis,& in forma libel.ad dot.& usumfruc.in glos.cum omnibus suis iuribus. Bald.in cōs. 420.uerba Principis,nu.5. 1.uol.& cōs.468. nu.3.uol.3.duplicato cons.445. in 5.uol.Castr.in cons.143. Visis & ponderatis,ad fin. 1. part.ult.impressorum. Aret. dicens accessorium importare,in l.3.in princ.col.antepen. ff.de acquir.pos. Alex.cōs.43. De celerrima, 1.col.1.uol.23. Viso processu,2.col.in 5.uol. 105. in 6.& 14. nu.4. & 5.in 7.uol.Socin.in d.l. 1.nu.7. & in consil.47. col.3. 1.uol.& in Reg.295. Pertinētiarum,ubi adducit plures fallentias, Dec. etiam sequitur in c.cum uenerabilis,2.not.nu.3.de excep.& in cōs.516. nu.23.& Alciat.in d.l. uerbum illud pertinere,& Paris.consi.3.nu.10. 4.uol. Et dicit Tiraquel. in tractatu de retractu, tit.1.§.36.gl. 3.nu.4. quod pertinentiæ dignoscūtur ex destinatione,& usu patrisfamilias. Dicit et Paris.in consi.9. nu.20.1. uol.quod si sit concessum Oppidum,& Villa,uel locus, cum pertinentijs,uenit territorium & iurisdictio, ut ibi per cum. Ista tamen Clausula, Cum pertinentijs,debet intelligi secundum naturam contractus,& dispositionis, ut per Socin.d. consi.47.& Alex.consil.14.num.4.quod est subscriptum ad dictum consilium Soci.in 7. & Paris.d.cons.20. nu.72. in prin.& dictum uerbum(pertinentijs)recipit declarationem

ab alijs verbis contractus, & ex eis restringitur, vt per Socin. & Alex. in dictis consilijs. Quid mō si vendatur uel concedatur Castrū cum pertinentijs, numquid veniant possessiones, & molendina, quæ uendens habebat in territorio dicti castri? & non venire, voluit Imola, in d.l.3. in prin. de acquir. pos. cū eas, & ea, hēat ibi vt dñs particularis, & iure priuato, et sequit ibi Alex. nu.23. & in cōs. suprà allegato, 14. nu.5. in 7. vol. & Ias. in l. fi. ff. de cōstit. prin. sed Aret. declarat in d.l.3. in prin. in antepen. col. procedere, nisi dñs vendens vel concedens eo iure dominis hēat agros, & molendina, quo habebat castrū, & ex precij magnitudine, vel paruitate id deprehēdi posse fatetur. Contra, q immò veniant, tenet Ias. ibi contrarius, in d.l.3. in prin. col. pen. et fin. & in l. quo minus, in 20. quæst. post Bart. ff. de flumin. quod tenuit & Bald. cum distinctione, in cap. 1. 2. et 3. col. de Capitaneo qui Cur. vendidit vt si sit concessa iurisdictio nō veniant molendina, vel prædia hmōi, si castrum cum pertinentijs, secùs: nisi fint priuatorum, vel iure priuato ad concedentem pertineret, sequitur Fab. d.6. quæst. 3. membro, n.10. latè Corn. cōs. 32. littera M. & sequētr. vbi loquitur stante ista Clausula nostra, etiā amplioribus verbis cōstructa, 4. uol. & Dec. in consi. 5 16. nu. 24. & Curt. iun. consi. 158. nu. 30. & ita & declarat Ripa opinionē Baldi, & sequacium verā esse, cum prēdia hmōi, & molendina ad uenditorem ratione castri pertineant; si aūt iure priuato ad eum spectabant, non comprehendantur in uenditione: & hoc posteriore casu procedat opinio Imo. & Alex. in d.l. quo minus nu. 130. Quod aūt uendito, uel cōcesso castro ueniat iurisdictio 3 & merum imperium, tāquam adiacens, † & cohærens tradit Bald. post Oldr. in d.c. 1.3. col. & omnes post Bart. in d.l.3. in prin. latè Fab. d.3. membro ubi plures concordantes adducit, nu. 12. in quo articulo uidendus est etiam Paris. d. consi. 20. qui nititur contrariū tueri per aliquot rationes, & fundamenta, quæ militabant in casu suo. Sic etiam concesso castro in feudum, comprehenduntur munitiones quæ sunt ad defensam castri ibi positæ propria destinatione patrissam. quamquam nōn sint affixa, ut trabachi, manganellæ, balistæ, & similia. Bald. in cap. si quis de manso, 2. col. in fine, in tit. de controuers. inuest. & idem tenet de huiusmodi munitionibus in d.l. fin. 2. col. prima lectura, de const. Princ. & sequitur ibi Ias. in 1. col. alia adducens ad propositū, & in prelud. feud. col. 19. & Dec. dicto consil. 516. nume. 26. quod ante Bald. uoluit Oldr. in consil. 163. Quod nomina debitorum, sequitur Cagnol. in l. cū principalis, numero nono de reg. iur. & ita quod comprehendantur in concessione, seu uenditione huiusmodi machinæ bellicæ, bombardæ, munitiones, & huiusmodi fulcimenta, disputando concludit Tiraquel. in d. tractatu de retractu tit. 1. §. 1. glos. 7. nu. 96. & sequent. & ibi num. 99. concludit in mobilibus computari, cum sint in castro, secùs si amoueantur, & separentur, ut per eum ibi. An autem uendito Palatio in quo est ius patronatus, ad quod non habetur aditus nisi per palatium censeatur etiam ius patronatus compr.hensum, quæstionis est? & Imola concludit non uenire, in cap. ex literis, de iure patr. & nonnulli sequuntur, sed uerior uidetur contraria opinio, secundum Boer. plures hoc tenentes citantem, in decisione 322. numero 14. Sciendum tamen est, quod si uendatur castrum, fundus, uel res aliqua cum pertinentijs suis, huiusmodi pertinentiæ verificandæ sunt, quia non præsumitur aliquid esse de pertinentijs, nisi probetur, ut per Alexandrū consilio preallegato 43. in 1. in princip. & in dicto consilio 105. in sexto, & Rum. in consilio 44. in princip. 1. uolum. Quod procedit etiam, & Curt. iuniorem, consilio prĕallegato 158. num. 28. & sequen. & faciunt quæ suprà diximus in hac eadem Clausula, super uerbo, omniq; iure. nec hoc casu etiam uideretur tutum, si aliquæ pertinentiæ exprimerentur in genere, ut puta, nemora, ualles, & similia, licèt aliud uoluerit Cur. ipse, in consilio 140. numero 11. & 184. numero nono ut per Crauet. consilio 54. numero nono.

Superest modò pro expeditione huius Clausulæ disserere, quæ ueniant regulariter in uenditione facta simpliciter, tam prædij rustici, quàm urbani, quod erit ualde utile scire, quia plerumque euenire solet, quod neque uenditor, neq; emptor nihil de ea re cogitauerunt, ut dicit text. in l. si uenditor, §. finali, ff. de action. empt. & Doctor. non plenè eam prosequuti fuerunt uel ordinarie, ad quam materiam etiam explicandam opus est habere interpretationes recentiorum, qui ueras significationes uocabulorum attigerunt, quas glos. & alij antiqui Doctor. ignorauerant, iuuabit enim habere materiam in multis locis sparsam, & tactam, in unum collectam, & discussam, & declaratam ad releuandum legentes ab onere omnia perquirendi, & uidendi in locis suis. Primò igitur uideamus de fundo, seu prædio rustico uendito, quid contineat, & comprehendat eius uenditio, & Vlpianus in l. fundi in princ. ff. de action. emption. breuibus se expediuit. fundū nihil aliud esse, nisi quod intra se tenet,

se tenet, tradens, vel nihil est nisi quod terra. tenet secundum aliam literam; & idem dicunt Azo.in Summa, C.de peric.& commodo rei vendit.col.fin.ante finem, & Spec.d. §.1.col.9.sed tamen non est omnibus satisfactum, quia multa sunt, quæ intra fines sunt fundi,& non veniunt in venditione,ut infra dicetur, vnde altius agendū est,quia ille textus patitur exceptiones per alias leges, vel regulas,ut dicit Bar.in §.flumen, nu.5.infra allegando. Veniunt † igitur in venditione ad commodum emptoris viæ publicæ, limites, & luci,seu nemora,quæ fundum tangunt,licèt in mensura non computentur,l.id quod, §.1.ff.de peric.& commo.rei uend.& tradit Azo, in d.col.fin.ad finem, & Bart.in tract. de alluuion.§.flumen,nu.5. & idem est in ripa fluminis,quæ venit in venditione,nec mēsuranda est nisi prout declarauimus suprà in capitulo, seu Clausula, rustici fundi, super verbo,uno latere flumen Padi, ueniūt etiam foueæ, & fossata, circa rem existentia, quæ tamen non sunt mensuranda,prout diximus suprà in eod.capitulo, super uerbo altero capite Dugale,sic etiam uenit aquæductus,l.si aquæductus,ff.de contrahend.empt.Bart.d. §.flumen,nu.5.Fab.d.7.membro,nu.36.sterquilinium † verò,seu fimus, vel letamen,siue in stabulo iaceat,siue in aceruo,si causa stercorandi agrum comparatum sit, emptorem sequitur, si uendendi, ad uenditorem pertinet,d.l.fundi,§.fundo.Azo,d.col.fin.& Cepol.in tractatu de seruitut.urban. prædior.c. 78.De sterquilinio,in fine, Veniūt etiam stramenta, d.§.fundo, stramen enim id quo solum quiescendi gratia sternitur, comprehendit,cuius nomine stipula uenit,quod sub sternitur pecori, licèt etiam stramenta accipiantur aliter, in l. quos nos hostes, §. uiuere, ff. de verb.signifi.scilicèt pro omni eo qđ solo causa quiescendi insternitur pro usu hominum ut sunt storeæ, phormiones, paleæ,& mattæ,seu mattaratia, secundum Alciat.ibi; Pali exēpti ex vinea ea mente ut iterum collocentur, sunt fundi, & in uenditione ueniunt,sed qui parati sunt vt collocētur, non ueniunt, d.l.fundi, §. fin.de huiusmodi palis quod non contineantur appellatione lignorum sed materiæ, habetur in l.pali, ff.de uerbor.signifi. & ibi Alciat. de pedamentis, quæ vitium sunt adminicula, differit,& tradit Azo,in d.col.fin. Rursum, in uenditione fundi ueniunt † fructus extātes,qui sunt pars rei,d.l. Iulianus,§. si fructibus, ff. de actiō. empt.siue maturi siue immaturi sint, l.fin.§. pen.ff.de his quæ in fraudem credit.& l.fructus,C.de act.empt.Fab.d.6.quæst.5.membro.Aret.in §.actionum autem,nu.7. Instit. de actiō. & Io. Pirrhus in d.l. contractus, fol.10.pag.2.quæst.5.cum alijs adductis per Tiraq.in tract.de retract.tit.1.§.1. glo.7.nu. 37. Sed maius dubium est, quod si † fundus locatus fuerit ante uenditionem, an pensiones debeantur emptori? & uidetur quod sic, per text.in l.fin.§.fi.ff.de iure fisci,& ibi hoc tenet Din. & uidetur in ea opin.esse Angel. in l.diuortio,in princ.col.pen.ff.sol.matrim. quam etiam tenuit Rom. in consil.10. quæstionis propositæ,& Pract. Papien.in forma libel.in causa uendit. in glos. Fructus. nu.2. & Pirrhus d.5. quæst. contrarium probatur ex textu.in d.§.si fructibus,secundum intelligentiam glos.ibi,intelligentis uenditorem teneri cedere iura,pro tempore quo debetur pensio decursο post uenditionem, & ita tenet Bart.distinguendo, in d.§. finali,quod in fundo rustico si pēsio debetur pro fructibus existentibus in fundo tempore uenditionis, debeatur emptori,si pro perceptis, venditori.In fructibus uerò ciuilibus ut sunt pensiones nauium, domorum, & similium,pensio † debeatur pro rata temporis ante uenditionem, uenditori,post uenditionem emptori, & ita etiam distinguit Castr. in d.§.si fructibus, licèt aliam distinctionem fecerit Fulg. quam Doct.non sequūtur. Aliam distinctionem pleniorem posuit Bald. post Nicol.de Mattar.in l.1.2.col.nu.19. uersi. similis quæstio.C.de usur.& fruct.legat.& ipse Bald.& clarius & latius Salic. in d.l.fructus,non discrepantes a Bart.sed addentes casum,quando ante uenditionem fuerat per uenditorem exacta pensio pro fructibus pendentibus, quod pensio debeatur emptori prout debetur non exacta, & has opiniones cōtra Din. refert & sequitur Fab.d.5.membro, intelligentes illum text.in fine, ponere casum specialem in fisco,cuius emptor tenetur stare colono,de quo etiam per Fab.in d.quæst.7.mēbro,nu.35. cuius dictum venit intelligendū secundum distinctionem prædictam.Et hāc distinctionem Bar. & cæterorū contra Din. tenet Aret.in consi.160.Longa est,in 5.dub. Alex.consi.28. Visis,col.1. 1.uol.duplicato cons.31.in 2.uol. & consil.15.Reuerendissime Domine, & 82. Perspectis, ad finem, 2. vol.duplicato consi.40.in 3. & Socin.consi. 100. col.1. 1.uol. de qua etiam meminit Io. de Amic.in consi.110.ad finem: huiusmodi enim pensiones censentur perceptæ tem pore quo recollectus percipitur, pro quo soluū tur,l.defuncta,ff.de usufruct.Alex.in d.l.diuortio,§.non solum,ff.sol.matr. & plures alios adducit Tiraquel.in d.tractatu,de retractu, tit.2.§.5.glos.3.& glos.4. sequenti,nu. 8.quæ autem veniant fructuum appellatione non

re non prosequimur, sed videndum est per Bart.in l.ex diuerso,ff.de rei uendic.per Abbat.in c.granis, de restit. spoliat.per Aret.& alios,in §.si quis à non domino,Instit.de rerū diuis.& de lapicidinis, aurifodinis,& cretifodinis, quæ sunt in fructu, & lapidibus, qui renascuntur in fundo, habetur in d.l.diuortio, §.si vir, vbi Doct.& latius per Boer. decis.51.per totum, & latissimè de fructibus videnda sunt allegata per Tiraquel. in dicto tract.& titulo,§.15.glo. 1. nu.27.Non tamē 10 veniunt blada,† seu segetes incisæ,vel sectę, vel alia separata à solo, quia comprehenduntur in rutis cesis, quæ non veniunt in venditione, vt inferius dicetur.Fab.d.7. membro, 11 in prin. sicut non veniunt etiam † arbores incisæ,vel deiectæ,ut supra diximus in capitulo prædicto,in verbo arborata, quod procedit etiam vendita silua, ut ibi & per Fab.d. 7.membro,in princ.nec uenit glans,quæ ceciderat uendita silua cedua, l.cum manu sata, §. silua cedua, ff. de contrahen. empt.nisi omnes fructus siluę essent uenditi, secūdum Bald.ibi,& Fab.in d.7. mēbro,in prin.sed si uenditor sibi fructus reseruauerit rei uenditæ,etiam arūdinem,& siluam ceduam comprehendi certum est, l. qui fundum, §. cum fundum,ff.de contrahen.empt. Non ueniūt 12 etiam in uenditione fundi uasa† uinaria dolia,& torcularia,etiam si ædificio cohæreāt, cum magis ad instrumentum fundi pertineant,d.l. fundi, in princ. & Azo.d.col.fin. quod tamen intelligēdum est nisi sint defossa,scilicèt infra fossa, seu plantata,uel sepulta,l.dolia,ff.de contrahen.empt.& ibi Bald. dicit etiam uenire caldarium muratum aptum ad coquendum uinum, quod procedit in utroq; fundo seu prædio siue rustico, siue urbano, l.cum fundus,ff. de fund.instruc.l. instrumenta,& ibi expressè glos.§.conseruādi,ff.eod.tit. licèt ueniant in locatione,cum sit minus prǽiudiciale locāti l.sed addes, §.illud, ff. loca. Bart.in l.2.§. dotes,ff. de fundo instruc.sed si non sint defixa, & sint parata, ut ibi perpetuò stēt,uel ad perpetuam utilitatem fundi, ueniunt etiam in uenditione, ut uidentur uelle omnes,in d.l.fundi, & probatur in l.cætera,§.hoc senatus, in l 2.& ibi Bal. & Alex.ff.de leg.1. sequitur Ias.in l.fi.2.col. ff.de constit.princ.& Tiraquel.d.§.1.& glo. 7.nu.114.Est uerum, quod text.in l.Lucius, §.collegio, de leg.3. uidetur aliter decidere, quod scilicet non ueniant etiam quod defixa sint in legato, in quo text. ueretur Tiraq. in d.glo.7.nu.98.esse mendum sed tamen reiecta interpretatione glos.quę intelligit defixa,idest nō affixa,scilicet quę defierunt,quia etiam tunc uenirent tanquam instrumentū, cum fundus uti optimus maximusq; est, esset legatus, quo casu etiam instrumentū fundi legatum esset, l. fundo legato.ff.de fundo instr. & propterea mihi placet solutio Bart. ibi,quod Iureconsultus non censeatur uoluisse uenire in legato, quæ nomine instrumenti non continentur,scilicèt fœnum, paleam, & alia nominata suprà,in textu.Non ueniūt 13 etiam † boues,asini,pecudes, pulli, uel alia animalia existentia in fundo uēdito,l.funes, uers.pisces,cum l.sequenti,ff. de actio.empt. Azo,& Spec.locis præallegatis.Bald.in d.l. 2.in princ. C.de uer. signif.& Fab.d.6.quęst. 16.membro,in princ.Alex.in addit.ad Bart. in d.§.fin.d.l.Iulianus,distinguendo,an animalia sint ibi perpetuò mansura,uel ad tem- 14 pus,ut in† columbis, de quibus dictum fuit suprà in capitulo rei rusticæ,super uerbo columbario, & idem dicendum est de cuniculis, qui sunt in garenis (quas ita uocant Gallici,)ut per Tiraquel.in d.glos.7.nu.116.De 15 piscibus,†quod non ueniant,habetur in d.l. funes, Azo, & Spec.locis prædictis,de quo dictum fuit suprà in d.c.rei rusticæ,super uerbo,(& piscium) quod procedit,si ibi sint positi causa custodiæ,pro dando,uel comedendo,seu alibi transferendo, secùs si,ut multiplicentur,& crescāt, quia tunc sunt pars fundi,ut per Guid. Pap. quæst.91.ad finem,qui allegat Bart. in d.l.funes, qui in meo Codice illam l.non legi, & idem tenet Ias.in sua Epithome feud.in 4.parte,nu.4.& plures allegat Tiraquel. in d.glos. 7. nu.116. Vinum 16 † uerò,uel fructus percepti non ueniunt,d.l. 17 fundi,in princ.item nec ligna† etiam parata ad fundum,d.§.fundo,& d.l.fundi.In uendi 18 tione modò domus, † seu ædium plura ueniunt quam in uenditione fundi rustici, d.l. fundi,in princ. quorum plura supra enumerauimus in capitulo domus uenditæ, ut de maceria,seu muro,siue cemento,diximus in uerbo (muratam) de tegulis tam lapideis,q̄ plumbeis,in uerbo, Cuppatam.de Apotheca,an & quando comprehendatur in uerbo (cum apotheca)de Curte, seu curtili,in uerbo(Curte)de stabulo,& pariete, & claustro, seu conclaui,super uerbo (stabulo) de horto in uerbo(horto,)de puteo, cisterna, putealibus, seu puteis, quibus puteus operitur labris,seu crateribus lapideis ad recipiendum aquam aptis, funibus, haustorijs,fistulis,aquæductibus salientibus,rota & situla,diximus super uerbo puteo,& cisterna,& de cōpluribus horum tradit etiam Azo d.col.fin. licèt tam ipse, quam glos.in d.l. funes, & in d.l.fundi, malè intellexerint proprietatem uocabulorum in dictis legibus expressorū, exponendo labra,de quibus in d.l.funes,pro

imagi-

imaginibus, per quas distillat aqua, cum secũdum Budæum ibi, vt etiam dictum fuit in d. verbo, puteo, & cisterna, sit crater lapideus, seu peluis, in quo vel qua aqua saliens ex siphunculis, seu fistulis, per quas aqua exilit, è fonte, concipitur, & recipitur. Salientes verò quas glos. & Azo intellexit esse aquas, quæ de monte stillando saliunt, sunt capita fistularum, seu aquæductuum, quæ etiam siphunculi dicuntur, quæ salientes seu capita fistularum quamuis longè excurrant extra ædificium veniunt in venditione, d. l. funes, quem text. ibi Alex. in addit. ad Bar. dicit vidisse allegari in quæstione facti, quod ex quo de domo est fistula prætensa extra domum, dominus potest illuc vsq; ædificare, quia illuc vsq;, domus censetur se extendere, allegando etiam text. in l. si autem, de aqua plu. arcend. & de fistulis quod veniant in venditione domus, habetur etiam per Fab. dicto 7. membro, nu. 36. & dicit Cepol. in tractatu de seruit. vrban. prædior. in c. 49. de fistula, canali, seu aquarolo, quod fistulæ sunt vasa plũbea, vel fictilia, aut lignea, per quæ ex castello, vel ex cœlo aqua ducitur, & ibi plures ll. allegat, dicens, quod quandoq; matrices appellantur, l. eos, C. de aquæduct. lib. 11. & regulariter apud nos dicuntur canalia, & possunt consistere ex quacũq; materia, sed sunt diuersæ à canalibus, & omnia veniũt in venditione, l. si aquæductus, cum duabus ll. sequentibus, ff. de contrahend. empt. & d. l. funes, vbi vtraq; tanquam diuersa ponuntur, & idem in l. quæsitum, §. fistulæ, ff. de fund. instr. Canales secundum Grãmaticos sunt, per quos aqua confluit in vijs lapidestratis, & est canalis lignum ad cannæ similitudinẽ cauatũ, à quo aqua deducitur, quos canales nos Zurnos materna lingua solemus dicere. Canales structiles sunt ij, qui ex lapidibus constructi sunt, quales hodie Romæ semidiruti visuntur, vt tradit Bud. in annotat. suis super l. sicuti, ff. si seruit. vendic. de quibus ẽt meminit in d. l. fundi annota. in §. castella. Istę tamen fistulę temporis causa in ædificio non vt sint ibi perpetuò appositæ, non censentur pars domus, d. l. fundi, §. Labeo; si tamen sunt perpetui vsus gratia, etiam si sunt sub terram, & aquam in equũ, seu (vt mauult ibi Bud.) in specum mittãt, veniunt in venditione domus, d. l. si venditor, §. fin. de actio. empt. sic etiam fistulæ applumbatæ, aut quæ terra continentur, quamuis non sint affixæ, ædium, esse constat, d. l. fundi, §. castella; sunt autem fistulæ applumbatæ, vt idem Bud. in d. §. castella, declarat, quæ eliquato plumbo in lapidum cauis ferraminatæ sunt, quæ interdum extra parietes prominent, interdum introrsus latent eminente tantum mamma ęrea, quæ mastos, verbo Græco dicitur. Ve-19 niunt etiam in venditione domus seræ, † claues, & claustra domus per quæ clauditur domus, uel aliqua eius pars, d. l. fundi, in princ. quæ licèt non cohereãt domui, sunt tamen preparata propter cohærentiam, vt dicit ibi Castr. & est text. in d. l. quæsitum, §. fistulę, & ibi Bart. in fine princ. & de clauibus tradit etiam Bald. in d. l. 2. C. de verbor. signifi. dicens, quod per claues intratur ad possidendum, & Fab. d. 16. membro, in princ. Veniũt 20 etiam in uẽditione pictę † tabulę, quę pro tectorio includuntur, item & crustę marmoreę, d. l. fundi, §. quę pictę, & de tabulis, marmoribus, & columnis, habetur in l. cętera, §. hoc senatusconsultum, il 2. in fine, de leg. 1. tectorium autem quid sit, non intellexit glo. ibi, exponens pro tectorio idest sub eod. tecto, sed secundum Alciat. in l. in rutis, ff. de uerbor. signifi. est incrustatio, siue expolitio parietũ pluribus inductis ex arenato corijs, totidemq; ex marmorato, huiusmodi enim tabulę licèt si sint religatę cathenis, aut affixę parietibus, aut cohęrentes tignis, nõ sunt ędium, cũ ornatus causa parentur, non quo ędes perficiantur, l. pen. ff. de uerbor. signifi. secùs tamen est, in his, quę in opere tectorio loco crustarum marmorearum inde exemptarum appositę sint, quia tunc ędium partes sunt, cum uideantur perfectioni ipsius tectorij accedere, & idẽ de crustis marmoreis dicendum est, cum parum intersit ex marmore, uel tabulis pictis, quod deest tectorio suppletur, ita Alciat. in d. l. penu. Castella 21 † plumbea insuper ueniũt in uenditione, d. l. fundi, §. castella, l. fistulas, in princ. ff. de contrahen. empt. & uidetur etiam probari in d. l. si uenditor, §. fin. ff. de act. empt. & in d. §. hoc senatusconsultũ. Est autem Castellum locus unde prouenit aqua, secundum glos. in d. §. Castella, sed Vlpianus in l. prima, §. hoc interdictũ, exponit esse receptaculum, quod aquam publicam recipit, & idem tradit Cepol. in d. c. 48. dicens ita dici propter locum circundatum ad modum castelli, ubi congregatur, unde dicitur aqua. Sed de isto castello publico, publicamq; aquam recipiẽte, non loquitur Vlpianus in d. §. castella, sed de priuato, ut animaduertit Bud. ibi, qui latius rem explicat, dicens castella in aquęductibus duplicem usum præbere, sunt autem deriuacula quędã laxiora certis spatijs emodulatã, ex quibus aqua per fistulas, in uaria loca distribuitur, idest in Villas, & prętoria nobilium indultę Principis (& de his non intellexit Iureconsultus in d. §. castella, sed de priuatis castellis hoc est quibusdam conceptaculis,

ptaculis, atq; immissarijs aquæ, vel tubis deriuatæ, vel haustæ machinis, quæ cum vsus venit, per emissarium, vel per salientes emittitur ad eum locum quo emitti opus est) altera est castellorum vtilitas, quod aqua per canalium, aut tubularum angustias magno spiritus impetu elisa, cum in Castellorum laxitatem inciderit, impetum illum à spiritu elidente per angustias conceptum amittit, qui alioquin aquæductibus propter rapiditates noxius esse posset, propterea crebra in aquæductibus erant Castella certis spatijs astructa, & plura alia ad hanc materiam no-22 strã ex Vitruuio ibi adducit. Epistomia † ẽt non affixa in venditione veniunt, d. §. Castella, sed quid vocabulum hoc importaret Glo. minime percepit, cum epistomia pro his quę in superiori parte posita sunt, ab, epi, quod est supra, interpretata sit. sed Bud. ibi in anno tationibus, & Alciat. in c. 20. 1. libr. Parerg. iur. & c. 3. lib. 7. optimè declarant: sunt enim 23 † epistomia æramenta, ex quibus ora salientium, seu fistularum obturantur, & laxantur, cum opus est, dũ manu ducitur vertibulum illud pertusũ: quod admittit vel arcet aquã, prout hoc aut illo modo versatur, Græca. n. voce epistomion quasi oris obturaculum importat, hæc vulgo secundum Alciat. ibi, spinas vocamus. Sic & sigilla, columnæ quoq;, & personæ, è quarum rostris aqua salire solet, ædium sunt, d. §. castella. Idem de sigillis 24 † habetur in dicto §. hoc Senatusconsultum, in fine, quod procedit, si sint affixa domui, secùs si non sunt affixa, d. l. quæsitum, §. Papinianus quoq;, ff. de fundo instruc. Sigilla modo interpretata fuit glo. in d. §. hoc Senatusconsultum, pro annulis ferreis in muro positis, quod quantum à veritate deuiauerit, ostẽdit annotatio Budæi in d. §. castella, dicentis 25 sigilla, † parua signa, idest simulachra esse in suis ædiculis collocata, quasi parietum honestamenta, vel etiam simulachra columnarũ abacis insidentia. Insuper, & bibliotheca, 26 † seu armarium parietibus inhærens in venditione comprehenditur, secùs si non sit affixum, vel inhęreat, d. §. hoc Senatusconsultũ, cum glos. & l. librorum, §. carthis, de leg. 3. 27 Dolia † modo fictilia, & plumbea, quibus terra aggesta est, & in his viridaria posita sunt, si ita alligata sint ædibus, ut ibi perpetuo posita sint, ædiũ sunt, l. dolia, ff. de fund. 28 instruc. De specularibus † quæstio fuit inter antiquos Iureconsultos, & non venire in uenditione domus senserit Pegasus, & Cassius, ut in d. l. quęsitum, §. si domus, cum magis ad ornatum ędificij, & voluptatem pertinerent. Sed preualuit sententia Papiniani, vt ẽt venirent, siue in ędificio sint posita, siue ad tempus detracta, ut in §. Papinianus quoq;, ea. l. & ita tradit Alciat. in l. malum, §. fin. ff. de verb. signific. quę autem sint specularia, 29 † glos. in l. sed & si quid, in §. proprietatis dominus, ubi de huiusmodi verbo mentio habetur, dixit esse Instrumenta domus ab inspiciendo fortè dicta: & idem in l. nam & si nũmos, in princip. uim uocabuli non intellexisse videtur, dum dicit specularium, aliàs speculum. Cepol. autem in d. tractatu de seruit. vrb. prędio. c. 63. de specularibus, interpretatur specularia ea esse instrumenta lignea clastiris, cancellisue spessioribus distincta quę fenestris opponuntur, ne virgines, vel mulieres à prætereuntibus conspici possint, quæ vulgus Zelosias appellat, vbi in venditione domus venire affirmat; sed & ipse scopũ nõ attigit, si quidem (secundum Bud. in l. ex silua, ff. de vsufructu, & Alciat. in d. l. malum, §. fin.) conficiebantur ex speculari lapide in tenuissimas crustas secto, & pellucido, quibus fenestrarum hiatus obstruebantur ad transmittendum lucem, quorum loco nunc vitro vtimur, hyeme vsui erant, ęstate eximebantur, inde specularij eorum artifices dicebantur, de quibus meminit Alciat. in l. lecti-30 carij, de excusat. artific. lib. 10. Pegmata † ẽt, scilicet machinæ ligneæ, in quibus statuæ collocantur, & quasi figuntur, pariter in venditione domus veniunt, d. §. Papinianus. Sic et structurã loci alicuius ex tabulis factã, quę æstate tolleretur, & hyeme poneretur, quoniam perpetuo vsui parata est, ędium esse cõstat, d. l. malum, §. fin. & ibi Alciat. de quo ẽt tradit Tiraquel. in d. glos. 7. n. 14. & eadem 31 ratione in † tellarijs, & vitrarijs, quibus in fenestris utimur. arguit Alciat. in d. §. fin. Et li-32 cèt prothyron, † quod glos. in l. pen. de uer. signific. ingenue fatetur nescire quid sit, uel est secundum eam id, quod procul trahitur, ut aqua, uel aliud, exemplificando in cirella putei, & in d. §. Papinianus, exponit pro ianua, ueniat appellatione instrumẽti, d. §. Papinianus, tamen uenit etiam, & comprehenditur in uenditione domus, ut est text. in d. l. 33 pen. ubi Bude. & Alciat. declarãt esse, † quicquid pro obice ductili, aut uersatili, idest repagulo, è materia compacto ante ianuam, uel ostium sit, quòd & uehicula, & equos a uestibulo ędium arceat, qualis est in ianuis posterula lignea, & in ostijs buxula, licèt secundum proprietatem uocabuli, uestibulum do mus, scilicèt locum relictum ante domũ im-34 portet. Pilla † etiam ante domum mari iunctam molibus iactis constituta, uendita domo uenit in uenditione, l. creditor, §. fin. de action. empt. Pilla autem hoc loco accipitur pro opere informi ad tuendas à fluctibus naues in-

ues inter portus, & naualia, ut ad dictū §. an
35 notatum est. Præterea, generaliter † ueniunt in vēditione omnia affixa, & defixa ædibus, d. l. Iulianus, §. fin. & d. l. fundi, & ibi omnes. Bald. in d. l. 2. C. de verbor. signifi. Fab. d. 16. membro, in princ. & Tiraquel. d. glos. 7. nu. 114. sicut etiam ueniunt posita in domo vel fundo perpetui vsus causas, d. l. fundi, §. Labeo. & d. §. hoc Senatusconsultū, et ibi Bald. Alex. & Ias. in fine, & latius Tiraquel. d. nu. 114. sic vendita domo, vel alia re, censetur vendiror dare, quæ annexa sunt illi rei. Archid. in c. fin. 12. quæst. 2. sequitur Ias. in d. l. fin. 2. col. de constit. princ. de quo suprà dictū fuit in d. verbo, horto, ante finem. Facit etiā, quod tradit Fab. d. 7. membro, nu. 33. quod in generali venditione ueniūt omnia ea, quę uendi consueuerunt: quia non debet eadem res diuerso iure censeri, l. cum qui ædes, ff. de usucap. Et sciendum est, quod omnia acces-
36 soria † rei uenditæ debent tradi integra, & sana, l. quicquid, ff. de action. empt. l. proinde Pomponius, ff. de ædil. edic. tradit Fab. d. 7. membro, in fine, quod debet intelligi, nisi emptor ad certa accessoria se retulit, quia tunc debent dari talia qualia sint, si ultra numerum expressum ibi non reperiantur, l. penult. §. fin. & ibi Alber. ff. de action. empt. & declarat etiam Paul. in d. l. quicquid.

Non ueniūt modo in uenditione domus
37 uela † cilicia, d. l. fundi, §. quæ pictæ, quę secū dum Latinos fiunt ex pilis hircorum, & caprarum, & ponuntur causa arcendi uentos, uel pluuiam, ueniuntq; appellatione instrumenti, d. l. quæsitum, §. si domus, & legari possunt, cum non sint pars domus, d. §. hoc Senatusconsultum, de quibus et aliqua dicta fuere, supra in dicto capitulo, rei urbanæ, in
38 uerbo, cuppatam. Sic etiam non ueniunt † reticuli circa columnas, nec pluteí circa parietes, d. §. quæ pictæ, Reticuli sm glos. ibi, sunt instrumēta, quibus solet suspendi amphora, ut l. si uerò, §. pen. de his qui deiec. uel effud. licèt secundum unam lecturam dicat resticulo, quod idem importat quod funiculo; plutei uerò circa parietem, sm glos. Azon. ibi, sunt instrumēta quibus scribitur, quæ uulgo scanella dicuntur, quæ solent poni iuxta parietem in sustentaculo quodam, tametsi Latini ipsum uocabulū accipiant pro omnibus tabulis, quibus aliquid præsepitur, & pro repositorio librorum, & tabularum, quę ulti ma expositio parum ab expositione glos. di-
39 stat. Præterea, † granaria quæ ex tabulis fieri solent, quorum stipites in terram defossi non sunt, l. granaria, ff. de actio. empt. de quo etiam tactum fuit in d. c. supra, in uerbo, solarata, & de domo exemptibili, quæ solo nō

sit affixa, habetur etiam in l. Titius, ff. de acquir. rerum domin. & per Tiraquel. in d. glo. 7. nu. 117. de instrumentis fundi, quod non ueniant, fuit supra dictum, super uerbo, inte-
40 grè, in hac eadem Clausula; Statuæ † modo basibus structilibus affixæ, pariter non ueniunt in uenditione domus, d. l. penult. ff. de uerb. signifi. sicut non ueniunt tabulæ religatæ catenis, quæ sunt ad ornatum domus, ut supra dictum fuit, licèt glos. in d. l. penult. parum intellexerit quæ essent bases, dicendo, quod sunt lapides lati sub ostio, qui ultra ostium quandoque extenduntur, & ibi statuæ superponuntur, ut in foribus Ecclesiæ beati Petri sunt Leones: nam secundum Bud. ibi, in annotat. Bases structiles, sunt ueluti sedimenta columnarum non solido lapide cæsa, sed opere cementitio lateritioue coagmentata, quibus columnæ, solido lapide constantes nituntur, & secundum Alciat. ibi, est sedes, & pedamentum cuicumq; rei sustinendæ. Et quod huiusmodi statuæ non affixæ, nō ueniant, est text. in d. §. Papinianus, & in
41 d. §. hoc Senatusconsultum; Cācelli † quoq; automata, & canthari, per quos aquæ saliūt, in uēditione non uenire, cum possint legari, & per consequens pars ædium non sint, probatur in d. §. hoc Senatusconsultum, Cancel-
42 li † sm Isidor. dicitur immunitates murorū, & uulgo dñr merli, sed accipitur hic alio sensu, ut pro ostio ex diuersis lignis fenestrato facto, ita glo. in d. l. nam & si ramos, in prin. ubi hoc eodem sensu accipitur. Automata
43 † modo secūdum Alciat. in d. c. 20. 1. lib. Parerg. dñr à mechanicis ea opera, quæ spontè
44 sua mouētur, ut horologia. Cantharos † modo ibi accipit pro uasis aquarum, quibus epistomia seu spinæ adduntur, unde aqua exit, ideoq; saliētes dicti, uel legendū catarrhi, ut generaliter sic intelligamus omne instrm unde aqua defluit. Vnde & medicis catarrhi, eū humor à capite in pectus distillat. Non ue-
45 nit etiam in uenditione id † quod domus causā paratum est, si nondum perfectum est, quāuis positum in ædificio sit, d. l. fundi, §. quæ pictæ, uersi. item quod insulæ, & Azo, d. col. fin. secùs in his quæ detracta sunt, ut reponātur, d. l. §. fin. destinatio enim hoc casu non operatur, ut comprehenditur, ut per Alciat. in d. §. malum. Præterea, non venit in uendi-
46 tione domus, uel fundi, pecunia † abscōsa in domo, uel in fundo, nisi esset thesaurus, cuius memoria non haberetur, l. numquām §. thesaurus, ff. de acquir. rerum domin. casus est not. in l. à tutore, & ibi omnes, ff. de rei uend. tradunt Fab. in d. 7. membro, nu. 34. & Aret. dicens se eo anno habuisse de facto, in §. Thesauros, 2. col. Instit. de rerum diuis.

& Ca-

& Cagnol.in l.2.30.quæst.nu.172.C.de rescind.vendit. Rursus excipiuntur vt non ve-
47 niant in venditione † ruta, & cęsa, d.l.fundi, §.si ruta,& cęsa,l.in vendendo,§.fin.ff.de cō
48 trahend. empt. ea autem placuit esse † ruta, quæ eruta sunt, vt arena,creta, & similia,cęsa esse,vt arbores cęsas,carbones,& his similia. d.§. si ruta, & cęsa, in rutisq; & cęsis ea sunt, quæ terra non tenentur, queq; opere structili,tectoriouè non continentur,l.in rutis,ff.de verbor.signific. opus autem structile secundum Alciat.ibi, dicitur,quod ex lapide quadrato aut laterculis, calceq; constructum est, quod partem esse ædificij certū est, vt per Budęum latè de eo differentem, in l.si cuti, ff.si seruit.uendi. In quibus rutis & cæsis opus intestinum continetur, quod nō ue-
49 nit † in venditione; opus autem intestinum
50 † est Instrumētum domus, vt scamna, sedes, grabati,subsellia,armaria,scrinia,mensæ, tripodes,& plura alia quę materia constāt,quę enumerant Bud.in d.§.si ruta,& cæsa,& Alciat.in d.l.in rutis. & idem quod huiusmodi instrumenta, vel supellectilia non comprehendantur, tenet pract. Papiens. in d.for.libel.in causa vend. in glos.fructus. in fine, &
51 de cornisotis † videndum est plenum consilium Cæph.92. ubi tenet, nō uenire nisi sint affixi clauis, secùs si faciles ad mouendum, & remouendum. Sciendum est etiam, quòd
52 vendito † equo veniunt sella, frenum,& alia ornamenta, quæ habebat tempore venditionis,l.ædiles aiunt, in princ. & ibi Bald.ff.de ædil. edic.not. Bart. & Ang.in l.eum qui,§. non solum,ff. de furt. Guil. Bart.& alij,in l. si vt certo,§.vsq; adeo,ff.commod.Fab.d.7. membro,post princ. Bald.in l.2. nu.4.C.de ædil.actio.Aret.in §.in duplum, n.7.in fine, Instit.de actio.Ias.in Repet.l.de quibus,col. antepen.ff. de legib. & idem Ias. post Ioan. de Plata, & Ioan. Fab.& glos.in §.actionū, nu.58.Instit.de action. & ibi Gom.nu.12.latè differit, & Roch. de Curte, in tract.seu c. fin.de consuet.7.principali quæst.nu.630.&
631.imò tenetur uenditor tradere ea ornamēta quæ erant in equo per duos dies ante uenditionem causa uendendi, text.est in d.l.ædiles aiunt,§.uendendi causa,& tradunt Aret. & Ias.in locis prædictis, ubi etiam tangunt, per text. in d.l.ædiles,in princ.quod propter accessorium pōt redhiberi principalis. dicit tn̄ Guil.in d.§.usq; adeo, ꝙ non ueniunt ornamenta habentia arma, seu insignia dn̄i,cū non sit verisimile ea uoluisse ad aliū trāsferre,& Curt.d.nu.631. Sed nō putarim id posse obtineri, licèt forte de consuetudine non procederet dispositio d.§.vendēdi causa, cū semper videamus ea ornamēta dari cū equo, quæ tpe venditionis cum equo ostensa sunt, & in isto casu attenditur consuetudo,ut Bal. & Ias.tradunt in d.l. de quibus, & Alber.in d.§.vsq; adeo, & non videtur cogitatum de alijs ornamentis quę non fuerunt ostensa,ut dicit Paul. de Castro in d.§. Sed an uendita
53 † vacca, vel equa, ueniat uitulus,vel pullus natus: nam de existenti in utero non est dubium, l.vaccæ emptor, ubi glos. de euict. & Guil.& alij post eū,in d.§.usq; adeò, vīr cōcludere quod sic, per illum text.sed ipse ibi, & post eum Alber.distinguunt,an pullus nō possit esse sine ea,& nō pōt ab ea separari, & sic uenit iu uenditione,aut possit esse sine ea, & separati, & non uenit,& idem vult Ang. in d.§.non solum,quod si sine periculo interitus possit separari, non uenit: in quo dicit ēt considerandam esse quantitatem precij,ut possit dignosci an censeantur contrahentes utrumq; comprehendisse.& sequitur Fab.d.5.membro,nu.27. Vndè ad euitandas difficultates, debet emptor expressè etiā de pullo emptionem facere, & ipsum in contractu
54 deducere. Vendito tamen seruo † non uenit peculium etiam si non excipiatur, l.quoties, ubi Bald.ff.de contrahenda empt. & Azo.d. col.fin.in fine, sicut uendito gallo,uel alio animali, non censetur uenditus annulus quē habet in corpore, ut per Fab. post Ang.quē allegat in d.7. membro, nu.34. Veniunt ta-
55 men in uenditione † sepulchri loca pura adiacentia intra maceriem nisi sint reseruata, l. æde sacra,§.1.ff.de contrahen.empt.& Fab.
56 d.7.membro,nu.33. instrumēta † aūt emptionalia, aut similia uenditoris, non ueniunt in
57 uenditione, cum † ad eorum tantum ostensionem teneatur uenditor, ut supra diximus in hac eadem Clausula,in uerbo, suisq; certis iustis finibus,in fine.quæ alia ueniant uel nō ueniant in uenditione, poterit diligenti studio studiosus quispiam inuestigare, nobis dicta sat erunt ad expeditionem huius glossæ.

CLAVSVLA XXVII.

Insuper dicti venditores vt supra agentes, & obligantes &c.

SVMMARIA.

1 *Auctor contrà Auctorem suum prius agere non potest nisi eo condemnato.*

Emptor numquid possit notificare euictionem auctori auctoris, & contrà eum agere dimisso venditore vel auctore.

Vendita re vel legata non videntur iura cessa.

2 *Colonus non tenetur stare emptori, & colere ac obserua.*

obseruare iuxtà conuentionem cum uenditore initam, nisi emptor habeat iura cessa à venditore.

3 *Clausula, cedens omne ius, &c. quid operetur quando creditor vendit pignus.*
Creditor pignus vendens ius cedere debet, & possessionem tradere.
4 *Cessione iurium non transfertur dominium.*
Emptor dominio non translato virtute cessionis iurium poterit agere rei vindicatione.
5 *Insuper, dictio, quid importet.*
6 *Vt supra dictio quid operetur.*
7 *Procurator habens speciale mandatum potest iura cedere.*
8 *Minor iura cum tutoris vel curatoris auctoritate cedere potest.*

GLOSSA I.

Antiqui practici vt Rolandus, & Spec. & alij ante eos, non solebant hanc sequẽtem Clausulam cessionis, & constitutionis procuratoris in rem suam, in Instrumentis venditionum apponere, vt in eorum formularijs, & tractatibus inspicere licèt, & etiam apud multos tabelliones in plerisq; locis temporibus nostris non solet apponi; verum, cũ successiuis temporibus fuerit cognitum, quantæ esset vtilitatis, communiter periti, & practici tabelliones, eam inserebãt in suis instrumentis, prout in pluribus locis infra allegandis referunt Bart. & alij post eum. Ista igitur Clausula, inter cætera quatuor notabiles effectus operatur; primus est, quod cũ emptor suo auctori in casu motæ litis teneatur iudicium motum euictionis denunciare, & uenditor pariter suo auctori, nec vnus agere possit nisi contra immediatum suum auctorem, & sic plures exiguntur notificationes processus, & sententiæ, cum auctor contra auctorẽ suum prius non possit agere, nisi eo condemnato, vt habetur per glos. & Bart. in l. si pro re, §. si pro euictione, ff. de euict. & in l. Iulianus, §. 1. ff. de verbor. oblig. per Alex. consil. 67. Viso themate, 2. vol. Marantha, in tract. de ord. iudic. 6. parte, 5. membro, nu. 5. & Aret. in §. actionum autem, nu. 18. in fine, Instit. de action. dicens ità in facto accidisse, & Caballinus in tract. de euict. §. 3. quæstione 11. nu. 11. de quo latius infrà dicetur in Clausula, Promissionis euictionis, tamen addita ista Clausula, poterit emptor, eius vigore, notificare auctori auctoris, & contra eũ agere dimisso primo venditore, † vel auctore; per text. not. in l. si res, ff. de euict. quam legẽ dicit Bald. vnicam in iure, in l. 1. col. 2. nu. 7. C. de rerum permutat. ita declarat notab. Bart. in d. §. si pro euictione, & in d. l. si res, vbi dicit Bald. quod uendita, uel legata re, nõ uidẽtur omnia iura cedi, nisi dicatur: & ideò non frustra in contractu emptionum apponũtur illa uerba, dedit, cessit, & cõcessit, &c. & ibi idem tenet quod Bart. cum quo etiam dicit transeundum esse Fulgos. ibi. idem tenent Bart. Paul. & magis communiter alij, in d. l. Iulianus, §. 1. Bald. in l. 1. in fine, C. de iure dotium, & in l. cum successores, ubi dicit notãdum, quia uidit multos errare, C. de euiction. sequitur Fab. d. tractatu, in 5. quæst. ante materiã subhastationum, n. 82. & Cels. Vgo, in tractatu Clauſ. in Clauſ. cõtractuũ, nu. 273. & Tiraquel. in d. tractatu, tit. 1. in fine, quæst. 30. nu. 117. & Dec. consi. 24. nu. 2. immò non sufficit solus consensus, qui non habetur pro cessione, l. eius, & ibi Bal. & Salic. C. de compensa. Tind. in tracta. de compensa. art. 7. nu. 3. Secũdus est effectus, quòd si venditor ante venditionem rem colẽdam alicui colono locauerit, sicut nõ tenetur emptor stare colono, l. emptorem, C. locati, de quo abundè diximus suprà in Clausula, Saluo iure coloni, ita colonus non tenetur stare emptori, & colere, ac obseruare, iuxta conuentionem cum † venditore initam, text. est in l. qui fundum, ff. locati, at addita ista Clausula, cum emptor habeat iura cessa à venditore, poterit iure medio compellere colonũ ad obseruandum conuenta venditori, prout not. tradit Bart. & communiter cæteri, in d. l. qui fundum, & Curt. iunior, consil. 45. per totum. Operatur † & tertio, ista Clausula, qd facta venditione pignoris per creditorem, qui tenetur ius cedere, & possessionem tradere, l. pen. ff. de distr. pignor. & l. in creditore, & ibi Bart. ff. de euict. facta huiusmodi cessione, licèt actio hypothecaria extinguat, quia res sua non potest emptori sibi esse obligata, tamen potest emptor rem uenditam retinere loco pignoris, ita Bar. in d. l. pen. nu. 1. quam legit cum l. fina. eiusdem tit. ubi dicit, quod propter hoc in quolibet contractu uenditionis apponitur hodie quod uẽditor cedat omne ius, omnemq; actionem, quod, uel quam habet in illa re, uel pro illa re. † Quarto, & ultimo, licèt ex iurium, & actionum cessione non transferatur dominium in emptorem, cum traditione opus sit, l. traditionibus, C. de pact. & latius dicetur inferius in uerbo, Reales, tamen uirtute huiusmodi Clausulæ cessionis, etiam dominio non translato, poterit emptor agere rei uendicatione, ut not. declarat Bartol. in l. si ager, ff. de rei uendic. & sequitur Cels. dicto tractatu Clauſ. numero 263.

Dictio modo (Insuper) idẽ importat quod ultrà, uel † ulterius, l. Seiæ in princ. uersi. Seię insuper,

insuper,& ibi glos.ff.de fund.instruc.& c.sta tutũ,§.insuper,de rescript.in 6.in l.1.in prin. C.com.de leg.cum alijs adductis per Alber. in Dictionario suo super eod.verbo.

Dictio verò(vt suprà)repetit,& refert om 6 nia† præcedentia cum suis qualitatibus,vt in præcedenti Clausula dictum fuit suprà,super eod.verbo,& si sic venditores,& nominibus proprijs,& alienis,& per modum, & formã quibus suprà, vendiderunt, censentur etiam iura cedere; & idem erit in alijs Clausulis in ferius describẽdis, vbi pariter agetur vt supra. Et licèt apud antiquos fuerit quæstio, numquid procurator etiam habens speciale man datum,ut hic, posset iura cedere, tamen hoc nunc videtur expeditũ, vt tenet Iac.de Are. 7 in tract.infra†allegando,in Rubrica quis ce dere pos.iura,& action.nu.33.& Spec.& ibi Io.Andr.in addit.in §.1.col.8. versi.itẽ quæritur an procurator,de cession.action.in quibus locis etiam decidunt,quod in alijs perso nis cedentibus,vt ibi per eos, & in procuratore idem firmat Pract. Papiens.in glos.Ces 8 sit,infra alleganda in fine,in † minore,quod possit cedere cum auctoritate tutoris vel curatoris; Habetur etiam per Spec. in tit. de procur.§. fin.2. col.quod autem tutor possit cum decreto Iudicis tradit Rom.in consilio 386. In consultatione, & idem de minore trad.Papiens.in Pract.in glo.1.in verbo cessit, num.9.

Titulo,& ex causa præsentis venditionis.

SVMMARIA.

1 *Titulus quot modis accipiatur in iure.*

2 *Cessio numquid valeat non addito titulo in principio ipsius cessionis.*

Cessio facta coniunctio etiam sine causa, valet.

3 *Cessio facta a præsente debitore,valet,licet causa non sit expressa,si ipse præsens consentiat.*

4 *Cessio actionum regulariter præsumitur valida,& non facta in fraudem.*

Cessio ex pluribus simulata præsumitur odio redemptorum litium.

Cessio non præsumitur simulata quando fit pro defensione rerum venditarum.

Cessio quando est accessoria alterius contractus valet etiam sine causa expressione.

5 *Cessio non valet non secuta causa,sed vitiatur & potest agere cedens pristina actione, recuperareq; tradita Instrumenta à Cessionario.*

Cessio regulatur,& limitatur à sua causa,& limitata cessionis causa, limitata censetur ipsa cessio.

GLOSSA II.

Titulus multis modis in iure accipi tur,vt habetur per Alberic.in Di 1 ctionario suo super eo.uerbo † & glos.1.in l.non est,C.fam.ercisc. & in alijs locis adductis p Balb.in suo tract. præscript.3.parte principali, 1.parte ipsius part.2.quæst.sed in proposito nostro titulus est omnis acquirendi dominij causa,idest ex qua nostrum fiat,quod non erat nostrum,ut tradit Rog.antiquus Doctor. in tractatu de præscript. c.2. num.2. & secundum Bald.in loco præallegato,est causa habilis ad dominij trãslationem:sed latius explicauit Ioan. Oldendorpius in tractatu de vsucap.& præscript.in prin.nũ.13.dicens,quod titulus est, per quem indicatur nobis aliqua possidendi legitima causa sufficiens ad dominiũ acquirendum, vel directò; & immediatè,vel saltem mediatè vsucapione, & dicitur titulus à tuendo quod factum auctoris tueatur, indicans veritatem cuiuslibet rei, de quo latius per eum ibi, tituli verò vel causæ dominij, vel possessionis sunt emptio,donatio,permutatio,dos, legatum, & similes,§.nãq; si cui, Instit. de action. Non ab re autem videntur tabelliones in cessione addere Clausulã hic descriptã,si quidẽ multi fuerũt istius sententiæ, cessionem non valere, nisi addito titulo 2 ipsius,& quidem in frontispicio,seu†in prin cipio contractus ipsius cessionis, ut per glos. fin.in fine,in l.1. C.ne lice.poten.& uidetur sequi Spec. in §.1.col.9.versic.sed numquid ratione consanguinitatis, in tit.de cession.action.& ibi Io.Andr. in addit.qui tamẽ post Innoc.in c.2. de alien. iud. mutan.cau.fact. dicit nihil referre an titulus, in princ.uel in medio,seu fine ponatur.& cum Innoc.transeunt communiter omnes ibi,ut per Abb.in d.c.2.nu.7. licet ipse aliter referat tenere Innoc.scilicet, immò titulum in principio instrumẽti addendum esse, cũ ipse aliter dicat. idem tenet Vital. Cab.tract. Claus.in Rubr. quando ces. dica.simul.col.2. Hanc opinionem etiam tenet Alex.alios adducens, in cõ silio 137. In causa, & lite, col.pen.2.vol.& Ruin.consi.72.nu.2.1.uol.& ante eos Bald. in l.si actor,2.lectura,ff.de procurat.Aret.in §.præterea,nu.34.super glo.de vsucap.& excep. Sed quod pro cessionis validitate nõ sit opus expressè,& specificè addere titulum aliquem,sed satis sit quod ex tenore,& uerbis instrumenti constet de causa, propter quam cessio fit, tenuit Iac. de Aret.seu quisquis alius ille fuerit, qui illum tractatum edidit, quem Bar.in l.per diuersas, C.mand.nu.12. negat fuisse opus Iacobi de Aret. dicens auctorem

ctorem dicti tractatus fuisse quendam Lombardum, & sequitur Io. de Gras. in tractatu infrà allegando, §.3.nu.4.& dicit Raph. Fulgos. in d.l. per diuersas, ac refert Corn. consi. 230. Videtur t. facie, 2. col. 2. vol. quod Doctor ille vocabatur Dominus Vgolinus de Fontana, Doctor Parmensis, licèt Io. Andr. in add. Spec. super Rubrica affirmet fuisse dicti Iacobi de Aret. in tract. de cession. action. nu. 13. & sequent. & idē tenet Ioan. de Gras. qui similem tract. de cessio. iur. & action. qui vrā primo parū distare edidit, & etiā in multis locis in verbis met cum eo concordat, in §. t. nu. 6. & Bart. in d. l. per diuersas, nu. 3. & num. 8. qui tandem cum hac 2. opinione pertransit, licèt in d. nu. 3. referendo priorem dicat, quod ideo isti qui faciunt contractum dicunt, talis titulo venditionis dedit, cessit, & transtulit, &c. & semper apponunt titulum venditionis, vel donationis, vel alium, licèt idē Bart. in l. t. 2. lectura, C. de action. & oblig. col. pen. in fine, nu. 23. uideatur priori sētētiæ accedere, nisi in contractu inominato: quia tūc sufficit dicere ex causa infrascripta, & hanc secundam opinionem tenent etiam Bald. nu. 6. & Salic. in 10. quæst. & Paul. de Castr. in pen. col. in d. l. per diuersas, Pract. Pap. in forma libel. in causa uend. in glos. cessit, & mandauit, nu. 6. & Ruinus consil. 126. nu. t 6. & sequent. 3. uol. ubi tū limitat ēt ualere cessionem factā sine causa, si sit facta con iuncto, quia tunc præsumitur facta causa donationis, cuius contrarium uoluit in d. consi. 72. & idem uoluit etiam Ioan. de Amic. cōs. 24. nu. 8. & plures allegat Tiraquel. in dicto tract. quos sequitur in præfatione nu. 54. aliter etiam limitauit Marsi. hanc communem opinionem Doctor. quod in cessione exigatur causa; quam ipse etiam fuit sequutus in 3 l. t. §. præterea, nu. 70. de t quæst. in Sing. 45. Tu scis, ut non procedat si sit facta cessio præsente debitore, quia tunc ipse non poterit opponere de inualiditate cessionis tanquam simulate, ut tradit Bald. in l. cum essent, §. 1. ff. de seruit. rustic. prædior. quod est intelligendum, si ipse præsens consentiat, & ita loquitur Bal. aliās non; per not. per Bart. & alios, in l. Caius, ff. de pignor. actiop. per Negus. in tractatu de pignor. 6. par. 3. memb. 7. ampliat. nu. 22. & nu. 28. t. fallent. & Tiraquel. in tract. de retract. tit. 1. §. 1. glos. 9. nu. t 15. & nu. t 46. & sequent. limitat & tertio Bald. in consil. 46 t. Inter Ioannem, nu. 7. 1. uol. in cessione necessaria, quæ fit mandato legis, l. Papinianus, ff. mand. & l. Modestinus, ff. de solut. Sed licèt prædicta procedant in cessione actionum, quæ licèt regulariter præsuma 4 tur ualida, & nō facta in t fraudē, ut per Pet. & Ruin. & Alex. in princ. in l. qui stipendiā, C. de procur. & latè Paris. in cons. 19. nu. 54. in 3. uol. & Socin. in Reg. 67. Cessio, ubi ponit fallentias, tamē ex pluribus simulata præsumitur odio redemptorum litium, ut in d. l. per diuersas, & l. fin. & ibi Doctor. C. mād. per Iac. de Aret. & Io. Gras. in dictis tract. de cessio. actio. Spec. in d. tit. de cession. action. Papien. in d. gl. Cessit, nu. 5. & Doct. in alijs locis, tū non procedūt in casu nostro, in quo est facta uenditio rerū, & pro defensione ipsarum rerum fit hmōi cessio actionum, & iurium per venditores, hoc enim casu non procedit dispositio dictarum legum, uel iurium prohibētium cessionem, uel eam simulatam præsumentium, ut declarat Bar. in d. l. per diuersas, nu. 2 t. dicens, quod quādocūq; uendo tibi rem aliquam à me possessam, ego possem tibi cedere omnem meam actionem personalem, competentē pro tuitione ipsius rei. Et ideo hodie in omnibus contractibus uenditionis apponūtur talia uerba, quod qui talem rem uendidit, tradidit omne ius & omnem actionem realem, & personalē, sibi cōpetentē in dicta re, & eius occasione, faciens eum procuratorem in rē suā; &c. quæ cessio ualet, ut ibi, & in d. l. si res, ff. de euict. idē ēt tenet ibi Bal. 2. col. 3. quęst. & Salic. 8. quęst. & idem qn̄ cessio est accessoria alterius cōtractus, qd̄ non sit opus expressione causæ, tradit ēt Io. de Amic. d. cons. nu. 7. Sciendum tū est, quod in casibus, in quibus cessio nō ualet sinæ causæ expressione, quod nō sequuta causa, cessio non sortitur effectū, & pōt agere cedēs pristina actione, recuperatq; instrumenta à cessionario, ut tradit Bald. quem cæteri 5 t sequuntur, in l. pacto successorum, in fine, C. de pact. quod admittit Ruin. consi. 101. nu. 15. uol. & sequitur Dec. in consi. 464. nu. 4. ubi ex falsa causa ēt uitiari cessionem tradidit. & Iafre. Balb. decis. 176. Si cessionarius, ubi; quod pōt reuocare cessionē, causa. n. regulat cessionem ipsam, & eam limitat, vnde limitata causa cessionis, limitata ēt censetur ipsa cessio. Bertrād. cōs. t. nu. 105. 2. par. priorū, & Tiraquel. in tract. cessante causa, 1. par. nu. 142. col. 3. Cauti tū tabelliones ad euitandas omnes Syrtes ultra Clausulā, & uerba prædicta etiam hæc infrascripta alia sequentia uerba adijciunt.

Et sub precio infrascripto.

SVMMARIA.

1 *Cessio facta sine titulo valet, si precij mentio facta sit.*

Venditio semper facta præsumitur quoties mentio precij facta est.

Statu-

Statutum loquens de emptione, & venditione habet locum etiam in contractu cessionis sub certo precio facta.
Cessio quocunq; titulo vero ex quo dominium transfertur fieri potest.
Cessio ex quibus præsumatur simulata remissivè.
2 *Cessio non valet si pro parte vendatur, & pro parte donetur.*
Cessio non valet si post donationem factam, vel cessionem titulo donationis aliquid detur.
3 *Cessio cum sit titulo venditionis actionum opus est ut appareat de actuali precij solutione, nec sufficit confessio cedentis.*
Quod declara, & intellige ut hic.

GLOSSA III.

Quorum verborum uirtute dicunt Doct. tenẽtes titulum necessario in cessione non esse exprimendũ, quos supra recensuimus omnino cessionem valere, quãdoquidẽ quoties men-1 tio precij facta est, venditio † facta censetur, & contractus emptionis, & uenditionis introductus, l. fi. ubi glos. C. de predijs Decur. lib. 10. & ita in terminis tenet ibi Io. de Platea, & uidetur in effectu in ista opinione resi dere Rota decisione 177. Cessio, in addit. 2. col. in nouis. & sequitur Paris. consi. 83. num. 20. uol. 3. quod ẽt tenet Aret. post alios, in l. 2. C. ne lice. poten. & in d. consi. Paris. Statutum de emptione, & uenditione, loquens ẽt in contractu cessionis sub certo precio factæ locum habere respondit. Nihil tamen refert an preciũ soluatur in pecunia numerata, an detur in alia re, ut per Iac. de Aret. d. tractatu nu. 21. & plures alios ex supra allegatis. Cessio autem quocumq; titulo uero, ex quo dominium trãsfertur fieri potest, ut in d. tract. nu. 3. & latius per Ioan. de Gras. in princ. nu. 2. ubi numerantur qui non possunt iura cedere, in §. 1. & Iac. nu. 23. de quo per Spec. in d. §. 1. Papiens. in d. glos. cessit pen. & fin. col. & Doct. in d. l. ꝑ diuersas, & Vital. loco præ allegato per totam dictam Rubricam in quibus locis etiã declarant, ex quibus præsumatur simulata, quod consulto omitto, cum ibi uideri posit, & ad nostrum tractatum parũ attineat; Illud tantum adnotandum esse censuerim, quod ipsi tradunt, quod lıcèt ualeat cessio titulo uenditionis, uel titulo donationis facta, de quo ultimo habetur per Ro. cõs. 2 518. In casu proposito: tamen † non ualet si pro parte uendatur; & pro parte donetur, d. l. per diuersas, & ibi omnes, & idem si clam aliquid detur post donationem factam, seu cessionem titulo donationis, ut ibi tradunt Doct. & Socin. cõs. 135. 1. col. 1. uol. In alio etiam uolo tabelliones admonere, ne sequẽdo formam sui Rolandi, quam etiam fuit sequutus Spec. in d. §. 2. ponendo formam cessionis, errent, nam cum fit cessio titulo uenditionis actionum in casibus in quibus loquuntur dd. ll. per diuersas, & ab Anastasio, C. mand. uel est suspecta contra se, opus est ut appareat de actuali solutione precij: nec sufficit confessio cedentis sibi fuisse satisfa-3 ctum, quamuis Nic. † de Mattar. & Bald. in d. l. per diuersas, aliter uoluerint, ubi dicit Bald. ita seruari de consuetudine, & idẽ Bal. in d. l. 2. col. 2. C. ne lice. potent. licẽt distinguat in l. Deo nobis, col. 3. nu. 4. C. de Episc. & cleric. nisi sit corruptus, ut hęc opinio procedat, si nõn appareat aliquam partem fuisse solutam, sed in totum confessatam; & idem uidetur uoluisse Bal. in c. quia uerisimile, nu. 2. de præsumpt. nam contraria opinio, & uerior, & communior est, secundum quam cõsuluit Bart. ut ipse fatetur in d. l. per diuersas, nu. 12. & ibi Ang. Salic. in 5. quæst. & Paul. col. fi. ubi dicit, pluries fuisse iudicatum pro opinione Bart. secundum quam etiam dicit fuisse iudicatum Bald. in d. l. 2. & quã opinio nem etiam tenent Salic. & Aret. in d. l. 2. & Rota in d. decis. 177. in addit. Vital. Camb. in tract. Claus. in Rubrica, qñ cessio dicatur simulata in princ. & col. 2. sed 3. col. dicit cõtrariam opinionem ueriorem, sed Perusij secundum consil. Bart. fuisse iudicatum. Io. de Gras. in d. tractatu §. 3. nu. 4. Pract. Papiens. in d. glos. Cessit, nu. 7. & Cor. qui dicit hanc communiorem, & ueriorem, in consi. 230. 2. uol. Soc. d. reg. 47. 6. Fallen. & Maria pater. & consi. 18. col. 4. 1. uol. et plures alios hanc partem tenentes adducit Tiraquel. in tract. prędicto de retract. §. 1. glos. 18. nu. 79. & nu. 85. ubi adducit etiam Bald. qui sibi contrarius bis secundum eam consuluit, ut in consi. 285. Casus, col. ult. 2. uol. & cõsi. 438. an pos sessio, col. 2. in 5. quod intelligendum est respectu tertij, non respectu cedentis, quia sua confessio sibi præiudicat, Bart. in d. l. per diuersas, quem alij sequuntur.

Dederunt, cesserunt, transtulerunt, atque mandauerunt.

SUMMARIA.

1 *Dederunt verbum quid importet.*
2 *Cedere verbum quam habeat significationẽ, & cuius sit virtutis, & efficacia.*
Cessio quid sit.
Corporalia transferuntur per traditionem incorporalia per cessionem.
Cedere verbum differt à verbo mãdare, & plus importat cedere, quàm mandare.

Cedere,

Cedere, & concedere differunt.
Mandare, & concedere eiusdem sunt significationis.
Concedere tamen habet aliquando maiorem, & ampliorem significationem.
Mandare aliquando capitur pro cedere.
Transtulit uerbum idẽ importet quod mãdauit.
Cedere, & renunciare differunt.
Aßignare uerbum idem est quod cedere.
3 *Cessio actionum est alienatio.*
Filiusfamilias sine consensu patris non potest cessionem actionum facere.
Cessio nominis est uenditio.
4 *Cessio actionum aliquando fit tacitè, & non expressis verbis, per solam instrumentorum crediti factam traditionem.*

GLOSSA IIII.

De verbo dederunt, quod & propriè, & impropriè accipi possit, satis suprà super eo verbo diximus, quibus †addedum est, quod istud uerbum operatur, & importat idem, quod cedo, cum sit uerbum translatiuum, ut tradit Bald. in l. fin. C. quando fis. vel priuat. & in l. 1. nu. 18. C. de act. & oblig. 4. quæst. Super sequentibus modo uerbis sermo habendus est, & primò sciendum est, verbum, cedere, pluribus modis in iure nostro, & quidem diuersis accipi posse, uariosque habere significatus, ut fusissimè ponit Alber. in Dictionario suo super eo. verbo, at in proposito nostro uerbum, †cedere, nihil aliud importat, quàm à se abdicare, ut dicit Bart. in l. 1. 2. lectura, col. pen. ad finẽ, C. de action. & oblig. et dicit Bald. in l. ex legato, nu. 2. C. de legat. quòd non poterat aptius uocabulum à iure inueniri, cum cedere sit quasi discedere, et alium loco sui ponere, undè cedere, est ius aliquod incorporale in alium transferre, ut colligitur ex glos. et traditis per Doctor. in d. l. 1. et expresse tradit Pract. Papien. in d. glo. Cessit, in princip. hinc Roland. super Instr. cessio. iurium, et actio. ex causa vendit. factæ, dixit, quod cessio est iuris et actionis translatio, scilicet utilis, quæ descendit à uerbo cedo, cedis, quia tu te remoues à iure tuo, et das alteri, ut ibi per eum. Alciat. verò seu quisquis ille fuerit, qui praxim illam utriusque iuris sub nomine Alciati edidit, quam ipse suum opus esse negabat, in uerbo actionis cessio, ubi hanc materiam cessionum compendiosè explicat, definit actionis cessionem, esse proprij iuris in alterum factam translationem, seu collationem, sicut enim ad transferendum dominium rerum corporalium opus est traditione, l. traditionibus, ff. de pact. ita est opus cessione ad translationem iurium incorporalium, et ita operatur cessio in incorporalibus, quod traditio in corporalibus, glos. et Doctor. in l. fin. C. quando fiscus, uel priuat. tradunt omnes, in d. l. 1. et in d. l. per diuersas, ubi Paul. col. pen. et in l. fin. in princip. ff. de donat. Papiens. in d. uerbo cessit, in princip. Dec. cons. 446. num. 5. Ruin. cons. 197. nu. 4. 1. vol. et Tiraquel. d. tractatu, §. 1. glos. 7. num. 12. differunt tamen inter se cedere, et mandare, cum uerbum cedere, plus, uerbum uerò mandare minus importet, respectu enim personæ cedentis et mandantis nulla est differentia, respectu uerò cessionarij, et mandatarij secus, primo casu penes cedentem, et mandantem remanent directæ actiones, de quibus latè infra dicemus, secundo casu in cessionarium transferuntur utiles, quas suo nomine exercere potest, et nomine cedentis directas, in mandatarium uerò nullæ, sed tantum censetur mandatum exercitium directarum penes mandantem existentium nomine mandantis. Ita distinguendo declarat glos. in verbo, mandatum, in d. l. 1. C. de action. & oblig. quæ fuit opinio Azon. quam etiam posuit in eius summa, C. eo. tit. & sequitur Iac. de Aret. in dicto tractatu, in princ. nu. 1. & Bart. in d. l. 1. 1. lectura, nu. 7. & nu. 10. vbi dicit, qđ notarij in instrumentis cessionum apponunt omnia ista uerba, dedit, cessit, & concessit, transtulit, atque mandauit, ut competãt actiones utiles, & directæ, & cum d. glos. transit ibi Bald. in fi. & sequitur Salic. in 2. col. & Pract. Pap. in d. uerbo cessit, in princ. & eadẽ differentia est inter cedere, & concedere, ut uidetur uelle glos. & ibi tenent Bart. & Paul. de Castr. in l. fin. in prin. ff. de donat. vbi Bart. & Paul. de Cast. in l. creditor, §. pen. de act. empt. & in l. 1. si pater, C. mand. & eiusdem mẽtis est Bal. in l. 3. nu. 2. C. de noua. & Paul. in l. 3. C. mãd. & Alex. in l. ex asse, nu. 6. ff. ad Treb. & meminit de omnib. istis uerbis, quę simul in instrumento cessionis apponunt notarij, & uidetur sequi Cor. remittendo se ad d. glos. in d. l. fi. in cõs. 106. littera L. 1. vol. & in l. ex legato, C. de legatis, & hanc ẽt differentiam inter cedere, & mandare, sequitur Aret. in cons. 125. Eximij Dñe Collateralis, uidi replicationes, colum. 2. & quod uerbum, cõcedere, & uerbum mãdare, sint eiusdem significationis, tradit Bar. in d. l. 1. 2. lectura, nu. 23. licèt verbum, concedere, quandoque latius accipiatur, & maiorem ac ampliorem significationem secundum subiectam materiam habeat, ut per eundem Bart. ibi, & in l. vxori suę, §. fin. de leg. 3. & not. in d. l. fin. in princ. et per Abbat. et ibi. in addit. ad eum, in c. cum uenerabilis, nu. 11. de except. et idem tenet etiam Pap. in d. uerbo, cessit, licèt etiam qñque uerbũ, mandare,

pro cedere decipiatur, l. qui stipendia, & ibi Cast. col. 1. C. de procur. licèt alij cum aliter intelligant, & in l. 3. vbi glos. C. de nouat. & in l. fin. ff. de transact. Verbum uerò transtulit, idem importat quod mandauit, ut probatur in l. 2. C. de donat. & ita tradit Bart. in d. l. 1. 2. lectura, in fine, sic etiam aliud est cedere, aliud renunciare, secundum Bald. in cons. 403. Punctus talis est, nu. 3. 1. volumn. Verbum modo assignare, importat etiã id quod cedere, l. arbiter, ff. de distr. pignor. & tradit Barb. seu alius quisquis fuerit, in addit. Bald. in c. 1. in princ. quid sit inuest. licèt nonnulli Allegent eum pro Baldo, in d. c. sed & huiusmodi cessio actionum, alienatio est, in tantum, quod eam filiusfami. sine consensu† patris facere non potest, ut consultus Respondit Din. cons. 21. & sequitur Ioan. And. in ad di. Spec. in d. §. 1. col. 8. in addi. incip. §. 1. & 3. & Socin. cons. 37. nu. 22. 4. vol. et etiam ibi dicit Spec. quod cessio nominis est uenditio l. cum is, ff. de fideius. Sciendum est etiam, quod cessio actionum quandoque fit tacitè, & non expressis uerbis per traditionem Instrumentorũ crediti factam causa habili præ cedente, ut l. Mquia, in prin. & ibi Alex. ff. sol. mat. trad. Bal. in d. l. fi. C. quando fisc. vel priuat. & Ruin. cons. 44. nu. 1. & sequent. 1. vol. & cons. 162. nu. 11. vol. 5. & faciunt trádita per Didac. Hispan. 3. libro resolut. suarum c. 16. num. 12.

Dictis emptoribus præsentibus, & vt suprà recipientibus.

SVMMARIA.

1. *Cessio absenti facta quãdo ualeat, uel nõ ualeat.*
 Cessio utilium actionum absenti fieri nequit.
2. *Cedere obligatus iura infrà certum tempus, excusatur licèt non cedat si absit is cui fieri debet cessio.*
 Notarius tamen poterit recipere pro absente.
 Et iuramentum supplet præsentiam partis.
3. *Cessio pluribus fieri potest simul tamquam procuratoribus in rem suam factis in solidum.*

GLOSSA V.

Licèt glos. in l. in causę, §. fin. ff. de procur. quam sequitur Io. de Gra. d. tract. §. 3. nu. 2. voluerit ualere cessionem absenti factam, tamen illa procedit, quando mandentur tantum actiones †directæ, non utiles, ut quia quis con stituitur procurator etiam in rem suam, quia sicut potest fieri mandatum simplex, ità etiam directarum, ut suprà ita Bald. in d. §. fi. & in l. quę omnia, §. fin. ff. eod. secùs, si cedun tur utiles actiones quia, cum requiratur causa, & contractus inter absentes fieri nequeat, exigitur præsentia cessionarij, seu nuncius, uel epistola, pro eo, ut per Bart. & Paul. in d. §. fin. & propterea excusabitur † ille qui sub pœna infrà certum tempus teneretur alicui cedere iura, si is cui cessio est facienda absit, ut per Bald. in c. 1. de benef. fratrum, in fine, sed tali casu poterit fieri notario recipienti pro absente, ut per eum ibi, et in d. l. per diuersas, 14. q. nu. 18. & hanc q. disputauit Pet. de Ceruinis, ut refert Io. Andr. in addit. Spec. in §. 2. d. tit. de cession. action. in princ. & tenuit contra dictam glos. & hanc opinionem dicit communem. Rom. cons. 86. Viso quæstionis themate, col. fin. & eam etiam tenet Bald. in l. ex legato, ad finem, C. de legat. & Salic. in d. l. 1. 20. quæst. C. de act. & oblig. quam tenent R uin. cons. 209. num. 1. vol. & Pars. cons. 17. nu. 49. & sequent. 3. vol. [illegible] limitant procedere, nisi interuenisset iuramentum, quod supplet præsentiam partis, ut per eos ibi. Cessio † autem potest fieri pluribus simul, tanquam procuratoribus in rem suam factis, scilicet in solidum, secundum Salic. in d. l. 1. quæstio. 19.

Omnia, & singula sua iura omnesque actiones.

SVMMARIA.

1. *Actiones omnes largè sumpto vocabulo cedi possunt.*
 Limita tamen in pluribus casibus remissiuè.
 Cedere ius bonum, cedere ius melius, & cedere ius optimum, differunt, ut hic explicatur.
2. *Actionum sex sunt diuisiones totidem effectus seu fines respicientes.*
 Actiones, & iura in substantia sunt quid incorporale, inuisibile, & impalpabile.
 Actiones non comprehenduntur in obligatione seu dispositione aliqua mobilium uel immobilium.
3. *Actionem habens ad rem recuperandam, an intelligatur rem ipsam habere.*
 Actiones sunt in bonis nostris.
 Actionem habere minus est secundum ueritatem, quàm rem ipsam habere.
4. *Cessio facta de actionibus pro minori summa quàm debeatur pro ipsis actionibus ualet.*
5. *Cessio actionum præsumitur simulata si fiat pro eodem precio, ad quid competit actio ipsa.*

GLOSSA VI.

De iuribus, seu Iure satis dictum fuit supra in Clausula præcedenti, in uerbo (omnique iure,) & aliqua de actione ibi, super uerbo sequenti (& actione) etiam diximus, sed super

hac

hac Clausula valdè plura sunt dicenda pro eius declaratione, Et inprimis sciendum est, regulariter omnes actiones largo sumpto uocabulo cedi posse, ut in titulo de hæred. vel 1 action. † vend. vt tradit Iac. de Are. in d. tract. in Rubrica, quæ action. cedi poss. in prin. nu. 54. & Io. de Gras. in simili tractatu, §. 3. & Tiraquel. in tractatu prædicto de retractu, §. 26. glos. 3. nu. 2. in qua glos. enumerat septem, & quadraginta casus, in quibus cessio procedit, quorũ aliquot ẽt prosequitur Crauetta, cons. 191. 2. col. sed tamen à dicta regula plures casus excipiuntur, quos usque ad 39. diligenter cõgessit, idem Tiraquel. copiosè in hac materia scribens, in d. §. in glos. 1. ad quẽ recurrendum est, si libet ea uidere quorum aliqua & inferius suo loco tangemus. Est etiam sciendum, quod qñque quis promittit ius cedere bonum, qñque melius, qñque optimũ, & pro interpretatione horũ uerborũ habemus glos. not. & ibi Bart. & Ang. mandantes notari in l. 1. C. qũ & quibus quarta pars debet lib. 10 & Alex. Loseus in addit. Bart. nã qui promittit bonũ ius facere, uel cedere, liberatur transferendo tale ius, ex quo competat exceptio; si melius tenetur transferre ius, ex quo teneatur aduersarius Iudicis officio, & officium Iudicis cessionario competat, si optimum, non liberatur, nisi cedat actionẽ efficacẽ. sequitur Rom. Sing. 16. Solitũ, & Gomes. alios adducens, in §. oĩum, nu. 14. Inst. de action. Actiones autẽ in sex partes, seu diuisiones partitus 2 est Iustinianus in tit. de actio. Inst. prima † . n. diuisio respicit cãm materialem, quia aliquæ sunt in rẽ, aliquæ in personam, & hęc est summa idest præcipua, & potior diuisio, ut in §. oĩum, eiusdẽ tituli, secunda respicit cãm efficientẽ, sunt enim aut ciuiles, aut prætorię, ut in §. sed istæ, tertia considerat cãm finalem, quia, aliquæ sunt rei persecutoriæ, aliç pœnales, aliæ mixtę, ut in §. sequẽs, quarta respicit cãm formalem, quia aliquæ dãtur in simplũ, aliæ in duplum, nonnullæ in triplũ, & aliquę in quadruplum, §. oẽs, eo. tit. quinta attendit causam substãtificam, seu intrinsecas eãrum qualitates, quę simul cum actione producuntur, & ita aliquę sunt bonę fidei, aliquæ stricti iuris, ut in §. actionum, Vlt. diuisio fit quo ad effectum persecutionis, aliquæ enim persequuntur solidum, aliquę non, ut in §. sunt pręterea, eod. tit. & ita hãc diuisionem declarat Ias. in princ. dicti tituli, de action. nu. 1. Alij de actionibus tractantes alijs modis in frusta eas diuiserunt, & de eis suo arbitrio differuerunt, ut apud eos uidere licet, sed & actiones, & iura esse in substantia quid incorporale, inuisibile, & impalpabile, nemo ambigit, §. 1. Institut. de rebus corpor. & incorpor. de quo per Tiraquel. in d. tractatu, §. 1. glos. 7. nu. 11. quod procedit, etiam si debeatur ad corporalia, & propterea nõ comprehendũtur in obligatione aliqua uel dispositione mobiliũ, uel immobiliũ, ut per eum ibi in pluribus num. sequent. de quo diximus suprà in Clausula obligationis bonorũ, super uerbo, & oĩa, et singula, licèt hmõi verbũ (actiones) alijs modis accipiatur quãm in §. 1. Instit. de action. ut per glos. ibi, in uerbo actio. et Moder. ibi, et Alberic. in Dictionario suo, in eo. uerbo, Est et illud ad propositum notandum, quod licèt qui actionem habet ad rem recuperandam rem ipsam habere uideatur, l. qui 3 actionem, ff. de † reg. iur. nam censetur esse in bonis nostris, l. bonorum appellatio, §. fi. de uerb. signif. l. rem in bonis, ff. de acquir. rerũ domin. et est text. in d. l. id apud se, de uerb. significat. tamen illud procedit ex interpretatione legis, non propriè, et uerè: nam secundum ueritatem, minus est habere actionem quam rem, l. minus, ff. de reg. iur. maximè propter litium anfractus, frustrationes, et exequutionem facti, ac dubius euẽtus, ac commodum possessionis, ut per Dec. et Cagnol. in d. l. qui actionem, et Alciat. in d. l. id apud se, et in l. Labeo, et Sabinus, §. fin. ff. eod. hinc dicunt Doctor. in d. l. per diuersas, et in pluribus alijs locis ex suprà allegatis quod ualet cessio 4 † facta de actionibus pro minori summa, quã debeatur pro dictis actionibus, quod etiam tenet Corn. in cons. 263. littera I. K. 3. uol. 5 immò est † suspicio simulationis, si quis emerit actionem ad centum pro eodem precio; non est enim uerisimile, quod quis dubium litis euentum emere noluerit, ut arguit Socin. in cons. 143. col. fin. 1. vol. & sequitur Cagnol. in d. l. qui actionem, nu. 13. & latius prosequitur Tiraquel. in tract. de retract. conuentionali, §. 2. glos. vnica, num. 48. & sequent. nam precium iustum actionis debet considerari deductis expensis litis, & laboribus, quę interueniunt ad rei exactionem, ut per Bart. & alios, in d. l. per diuersas, & Tiraquel. in tractatu de retractu lignag. §. 15. glos. 1. nu. 3.

Reales.

SVMMARIA.

1. *Actio realis quæ sit.*
   Actio quomodo à petitione, & persecutione distinguatur.
   Actio realis cur sic dicta.
   Actio realis quomodo competat in personam.
   Actio in rem datur pro quasi domino.
   Actiones reales ceduntur sicut personales.
   Actiones omnes dominium rei respicientes transeunt cum re uendita.

Actio Seruiana siue hypothecaria non transit sine cessione.

2 *Cessio actionum realium non transfert dominium sine traditione.*

Vide tamen hic.

Actio hypothecaria est realis licèt quidam dissentiant.

3 *Actio hypothecaria numquid cedi possit sine personali unde hic latè examinatum.*

GLOSSA VII.

1 Actio † realis seu in rem est, per quã rem nostram, quæ ab alio possidetur petimus, & semper aduersus eum est, qui rem possidet, quę dicitur uendicatio, ut dicit tex. in l. actionum genera, in princ. ff. de action. & oblig. & dicit text. in l. actio, in personam, eod. tit. quod actio in personam infertur, petitio in rem, pro sequutio in rem, uel in personam rei persequendæ gratia, & quod actio realis dicatur petitio, dicitur etiam in l. pecunia, §. petitionis, ff. de verb. signif. de huiusmodi actione in rem est text. in §. 1. Instit. de action. & ibi not. omnes, ubi Ias. col. 1. nu. 3. dicit reales actiones esse in totũ oppositas personalibus, quia non cohærent inseparabiliter personæ, neque ex parte rei, neque ex parte actionis. Et dicuntur reales, quia non habẽt aliquam personam obligatam (quod tu intelligas secundum Ias. ibi, nu. 10. scilicet principaliter, sed per accidens, & supposititiè, ex quo rem possidet) sed competunt ratione iuris, quod quis habet in re vt ratione directi dominij, si quis sit directo dominus, d. §. 1. & l. in rẽ, in princ. ff. de rei uend. vel ratione utilis dominij, si quis habeat vtile dominium, l. 1. §. qui in perpetuum, ff. si ager uecti. vel emphy. pe tat. vel propter ius seruitutis, §. æquè, eod. tit. de action. vel propter ius pignor. vel hypothecæ, quod quis habet in re, §. item Seruiana, eod. tit. & semper competunt aduersus eum qui non possidet, etiam si res per mille manus ambulet, ut in d. l. actionum genera, in princ. & glos. in d. §. 1. in uerbo in rem, uel aduersus eum, qui rem detinet, aut quomodo cumque rem habet, si illius restituendæ habeat facultatem, l. officium, in fine, de rei uen dic. & idem est si dolo desijt possidere, l. vnica, C. de alien. iud. mutan. cau. fact. datur etiam actio in rem pro quasi dominio, ut Publiciana, §. sed iste, eod. tit. & Zas. ibi nu. 17. de quo etiam habetur per Nicolaum, de Lescu t. in suo compendioso tractat. de action. in princip. vbi ponit plures actionum diuisiones, Et quod actiones reales possint cedi non est ambigendum sicut personales, ut est text. in l. fin. C. de hæred. vel action. vendit. & ibi Bart. & in specie etiam firmat Iac. de Aret. d. tractatu, nu. 57. immò ueniunt, & transeunt cum re uendita omnes actiones dominium rei respicientes, ut per Practic. Papiens. in lo co præallegato, in glos. tam reales, quàm personales, per text. in l. dolia, §. fin. ff. de contra hen. empt. licèt actio quasi Seruiana, seu hypothecaria, non transeat sine cessione, l. si cum uenditor, in principio, ff. de euict. Papiens. ibi.

Per cessionem tamen actionum realium dominium rei uenditæ non transfertur sine 2 rei traditione, † glos. in l. planè, ff. fam. er. cisc. Din. in c. pro possessore, de reg. iur. in 6. Specul. in d. §. 1. col. 10. vers. item quid si mihi, & ibi Ioan. Andr. in addit. Bart. & Paul. de Castr. in d. l. fin. C. de hæred. vel action. vend. & idem Paul. in l. qui stipendia, ad finẽ, C. de procurat. docens practicam agẽdi, & libellum formandi per cessionarium, hoc casu, ut dicat dominium, vel quasi rei ad cedentem pertinere, & quod actio cessa est cessionario. Eandem conclusionem tenet Bald. in d. l. 1. 2. col. C. de alien. iud. mut. cau. fact. in d. l. per diuersas, 11. quæst. nu. 15. & ibi Salic. quæst. 15. & idem Bald. in consi. 285. Casus coram, num. 3. vol. 2. & Salic. in d. l. prima, quæst. 22. C. de action. & oblig. Papiens. in d. Clausula, tam reales. Ruin. cons. 37. numer. 19. 1. vol. & consil. 75. nume. 7. in quinto uolum. de quo etiam per Tiraquel. d. §. 26. glos. 3. numero 2. licèt Alex. in consilio 103. in 6. propter præsumptam mentem partium noluerit ex cessione iurium censeri translatum dominium, quod fortè sustineri non posset, per prædicta. Sed maius dubium est, numquid actio hypothecaria, quæ realis est, ut suprà, licèt super hoc nonnulli controuertant, ut per Tiraquel. in dicto tractatu, §. 8. glo. quinta, numero 10. sine personali cedi possit. In quo glos. fuerunt contrariæ: nam 3 in dicta l. fina. C. de hæred. vel action. † uendit. tenuit cedi non posse, at in l. vsucapio, C. de pignor. secùs, et priorem illam opinionem tenuit Iac. de Areti. in dicto tractatu, in Rubrica, quæ action. cedi poss. numer. 58. Din. autem in tractat. de glos. contrarijs in fin. numero 26. et in l. fideiussor. §. primo, de Fideius. eas concordare nixus fuit, ut prior opinio procedat, si fiat extraneo, posterior uero, si possessori rei, cum ex huiusmodi cessione se tutari possit, et cum eo transit. Specul. in dicto §. primo, column. 10. versiculo sed quid si cessi, et uidetur transire Ioan. Andreas ibi, in addit. qui dicit, quod casu quo sit extincta personalis, ut quia sit ei præscriptum, ut in casu l. 2. C. de luitio. pignor. nulla subest difficultas, quin cedi possit, sed

tantum

tantum subest, cum utraque durat, & dicit Salic. in d. l. fin. quod communiter tenetur, ualere, quando fit debitori, vel possessori, tamen in extraneo uidetur distinguere, ut ibi per eum. Bal. etiam in d. l. usucapio, quod ualeat ad defensionem possessoris, admittit, sicut etiam quando res non est perfectè acquisita, sed subiacet restitutioni, respondit valere, in cons. 167. Titius, nu. 2. 1. vol. & huius mentis uidetur Ang. dum è cõtra uoluit dominium non tollere hypothecam, si res perfectè, & plenè non acquiritur, in cons. 208. Andreas, 2. col. cui opinioni assenserunt nonnulli alij, quos citat Tiraquel. in d. §. 26. glos. 1. nu. 71. qui neutri parti adhæsit, sed quæstionem indecisam reliquit, prout etiam dubitauit Angel. in cons. 70. Ioannes, in princ. nil decidẽs. Et hanc opinionem quod non possit cedi sine personali, tenet etiam Bald. in cons. 248. Præsupponendum est, in fine, 3. vol. Bart. autem in l. fideiussor obligari, in prine. ff. de fideiuss. et ibi Ang. Imola, et Castr. tenuerunt, vt etiam ualeat cessio extraneo facta, quę hoc casu operatur retentionem, si fiat titulo donationis, uel uenditionis, aut simili, quam opinionem etiam sequitur Paul. in d. l. fin. & in cons. 229. Venditio, nu. 3. 2. parte nouissimorum. Alex. cons. 47. Visis instrumentis, 2. col. 3. volum. Anto. Nicel. in tractatu de concor. glos. concor. 31. num. 192. Neguſ. in tractatu de pignor. 3. par. 1. membro, nu. 28. & 5. parte, 3. membro, nu. 74. & Boer. qui dicit hanc partem uideri habere maiorem apparentiam, decisione 335. num. 3.

Et personales.

SVMMARIA.

1. *Personalis actio quæ sit, & aduersus quem competat.*
2. *Personales actiones dicuntur conditiones.*
3. *Personales actiones dicuntur tam ex parte agentis quàm ex parte rei conuenti.*
4. *Personalis actio est hominum ossibus affixa, nec potest ab ipsis separari sicut nec anima à corpore.*
5. *Realia iura facilius transeunt quàm personalia.*
6. *Personalis actio non acquiritur nisi per cessionem.*
7. *Personales actiones non sequuntur fundum nec transeunt in singularem successorem.*
8. *Actiones aliquando strictè aliquando largè aliquando latissimè accipiuntur.*
9. *Personales actiones dicuntur aliquando in rem scriptæ.*
10. *Interdicta cur sic appellentur.*
11. *Obligatio est mater actionum personalium.*
12. *Obligatio numquid sit mater realis actionis.*
13. *Actione personali cessa censetur etiam cessa hypothecaria.*

GLOSSA VIII.

Personalis actio est, qua cum eo agimus qui obligatus est nobis ad 1 faciendum aliquid † uel dandum, & semper aduersus eundem locum habet, quæ appellatur condictio, d. l. actionum genera, in princ. de action. & oblig. & actione personali agit uniusquisque cum eo qui ei obligatus est, uel ex contractu, uel ex maleficio, seu ex quasi contractu, uel quasi maleficio, d. §. 1. iunctis ibi not. per Doct. 2 Inst. de action. & quod huiusmodi † actiones personales condictiones dicantur, licèt abusiuè, dicit text. in §. appellamus, eod. tit. Alciat. verò (si is est) in dicta sua praxi utriusque iuris, in uers. Actio, ex qua causa nascatur, dicit actionem personalem esse actionem, quã quis intentat contra alium ad aliquid dandum, uel restituendum, uel faciendum, tanq̃ obligatum ex contractu, uel quasi, uel etiam ex uarijs figuris causarum. Sed hoc ultimũ, de quo habetur mentio in l. 1. in princ. ff. de action. & oblig. latius explicant Scribent. in d. §. 1. & ibi Ias. in princip. Gomes. & Zas. dicunt actiones personales dici tam ex parte 3 † rei conuenti, seu debitoris, quam agentis, seu creditoris, cum numquam egrediatur personam obligati, & eum sequatur sicut lepra leprosum, arg. l. 1. §. si hæres, ad Trebel. & l. pen. C. de action. & oblig. inhæreantque inseparabiliter personę creditoris, ut dicit glos. in l. 3. in princ. ff. pro socio, & ossibus homi-4 num † sunt affixæ, sicut character fidei, & participatio Sacramentorum, & alibi dicit glos. in l. quis ergò, in fine, quod nomina non possunt separari à domino, sicut nec anima à corpore, & dicit glos. in l. si Sticho, eo. tit. quod huiusmodi actiones non facilè transeunt. Fa-5 cilius igitur transeunt † iura realia, quàm personalia, cum illa ossibus non sint affixa, ut etiam dicit Angel. in consilio 70. Ioannes, in princ. & 161. Viso puncto, col. 3. Neguſ. in tract. de pignor. 2. parte, 3. membro, nu. 32. & propterea in eis opus est cessione, glos. in d. l. 3. & probatur in l. possessio quoque, §. 1. ff. de acquir. poss. & ibi Bart. & latius Alex. ubi possessio, & dominium acquiritur per 6 procuratorem, sed actio personalis non † nisi per cessionem, de quo etiam per Gomes. dicto §. primo, numero 3. de istis etiam personalibus actionibus tradit. Nico. Lescut. in d. tractatu, in principio, & quod ius personale sine cessione actionum non transeat in uenditione, tenet etiam Bart. dicens, quod hodie

fiunt huiusmodi cessiones, in l. si ui uel metu, nu. 8. C. quod met. caus. Et quę quidem actio 7 nes† personales non sequuntur fundum, nec transeunt in singularem successorem, l. fin. §. 1. de contrahen. empt. & d. §. si hæres, vbi latè Ripa, multa cumulat ad propositum. Er 8 sciendum est, †quod actiones quandoque strictè, & propriè accipiuntur, quandoque largo modo, quandoque latissimò, quando strictè, tunc comprehenditur tantum actio personalis, l. actio, & ibi glos. ff. de action. & obligat. glos. in l. in actionibus, & ibi Ias. ff. de in litem iur. & in l. si quis maior, in verbo actione, & ibi Parpal. 13. not. dicens esse utile ad statuta de actionibus loquentia, ut tantum personales comprehendant, & ibi sequitur Cagnol. nu. 18. C. de transact. Azo in Summa, C. de eden. 1. col. quando largo modo, comprehenduntur etiam actiones reales, & hoc modo accipitur in d. l. actionum genera, ff. de act. et obligat. & hoc modo accipiuntur in cessione actionum per aliquẽ facta, ut per Iac. de Are. d. tractatu, nu. 54. & Ioan. de Gras. eo. simili tractatu, §. 3. nu. 1. cum latissimo modo accipiuntur, continentur reales, & personales, directæ, utiles, præiudicia, interdicta, ut in l. actionis uerbo, eod. tit. de action. & oblig. Pręterea, †sunt aliæ personales actiones, quæ di- 9 cuntur in rem scriptæ, quæ dantur contra eũ qui rem detinet, & concomitantur quemcũque possessorem, ut per glos. in l. 3. §. est autem personalis, ff. ad exhibendum, & per Ias. & omnes Moderniores in d. §. 1. inter quas etiam ponuntur interdicta omnia, quę dicuntur personalia, in rem tamen scripta, l. 1. §. interdicta omnia, ff. de interd. & tradunt Doctor. in d. §. 1. & Alcia. in d. l. pecunię, §. actio 10 nis, pen. pagina, vbi ideo dici †interdicta affirmat, quasi interim dicta: cum enim possessionem respiciant, totam litem non perimũt, quin de dominio queri possit, quapropter, & pręiudicia quandoque appellantur. Actio 11 num† autem personalium mater est obligatio, l. licèt, §. ea obligatio, ff. de procur. Instit. de uerb. oblig. in prin. tradunt omnes Instit. de oblig. in princ. & in d. §. 1. & in prin. eius- 12 dem tituli, & licèt† plerique teneant obligationem non esse matrem actionis realis, sed nasci ex dominio, tamen Zasi. in d. §. 1. nu. 12. contrariũ nititur defendere, qđ immò etiam mater eius possit dici supposititiè, & per accidens, ut suprà. Plures differentias inter huiusmodi actiones, & quæ fortiori iuri innitantur, & plura alia ad materiam facentia tradunt Moder. in d. §. 1. quæ missa faciam, tanquam ad intellectum huius Clausulæ non necessaria. Illud tamen est sciendum etiam, 13 quod cessa actione † personali, censetur e-

tiam cessa hypothecaria, quæ tunc temporis cedenti competebat, l. si in solutum, & ibi Bald. & Salic. C. de action. & oblig. etiam tacita à iure inducta, Neguf. d. tractatu 2. parte, 4. membro, nu. 33. cum alijs adductis per Bart. d. decis. 335.

Vtiles, & directas.

SVMMARIA.

1 *Vtilis Actio quadrupliciter dicitur.*
Vtilis Actio qualiter differat à directa.
Directa Actio quotupliciter dicatur.
Vtilis Actio quando competat, & quando directa.
Directa Actio cur sic dicta.
2 *Vtiles Actiones an transferantur sine cessione.*
Vtiles Actiones habens virtute cessionis non potest exercere directas nomine eius penes quem remanserunt.
Vtilis Actio à lege ex interpretatione data eundem habet effectum, quem habet directa.
3 *Directa Actiones non possunt trãsferri in cessionarium.*
Nisi Cessionarius constituatur procurator in rem suam.
Et hoc casu etiam debet cessionarius intentare illas nomine mandantis.
4 *Vtilis Actio qua ex cessione proficiscitur, unde oriatur, & an sit datiua, vel natiua, & an sit eadem in substantia cum directa, vide hic remissiuè.*

GLOSSA IX.

Pro declaratione istorum uerborum vidẽda est theorica, & notabilis distinctio Bart. à Doctorib. cõmuniter recepta, quam posuit in multis locis, & presertim in l. 1. nu. 7. ff. de action. & oblig. in repet. l. 1. nu. 17. C. eo. tit. 1 nam actio †utilis dicitur quadrupliciter. 1. respectu directę competentis, ad idem d. l. 1. C. de action. & oblig. directa enim actio competit cedenti, quę ab eius ossibus per cessionem separari nequit, glos. in d. l. 3. ff. p soc. de quo latius inferius dicetur: utilis verò cessionario, quam suo nomine intentat, & hoc modo accipitur hic. Secundò dicitur utilis respectu directę quę iam competijt, & nunc non competit, ut in utili quæ restituitur minori, uel absenti, C. si aduers. transact. l. 1. & l. in honorarijs, ff. de action. & oblig. in uerbo, sed cum rescissa, de quo etiam per glos. in uerbo rescissa, & ibi Doctor. in §. rursus, Instit. de actionibus. Tertiò, dicitur utilis respectu directæ, quę numquàm competijt, licèt esset possibile competere, l. penult. C. ad exhib. & l. quoties, C. de donation. quæ sub modo. Quarto modo

to modo dicitur utilis, respectu directæ, quæ competit ad aliud, ut in casu l. pen. ff. si quadrup. paup. fecis. dicat. l. curatoris, C. de negot. gest. & l. 1. de pos. bon. petit. & §. exterum, Instit. ad l. Aquil. Similiter declarantur huiusmodi verba ex alia communi Doctor. Conclusione, post Bar. in d. l. curatoris, C. de negot. gest. quod directa actio dicitur dupliciter. Primo, respectu contrariæ actionis, quæ competit tutori, gestori negociorum, procuratori, depositario, & similibus, hi enim licèt teneantur pupillo, domino, & deponenti, directa actione, tamen eis aduersus illos cōtraria actio competit, scilicèt è regione eis competens, ut plenè ēt declarat Ias. in §. præiudiciales, nu. 19. Instit. de action. de quo per omnes, in d. l. curatoris, in hoc dātes theoricam ad cognoscendum, qñ huiusmodi contraria actio nascatur, & competat, uel directa. Secūdo modo dicitur directa, respectu utilis, quæ competit in quatuor casibus supra expressis; Sed prosequendo tantum quartum modum, de quo suprà, & de quo in d. l. curatoris, ubi latè glos. dicunt directam actionem tunc locum sibi vendicare, quoties ex uerbis, & mēte legis inducitur, sed si nec verba, nec mens l. conuenit, sed ex Iurescōsultorum interpretatione, lex extenditur ad alium casum non cogitatū, vt in d. l. pen. ff. si quadr. paup. fecis. dicat. & in alijs locis supra allegatis, & tunc propter vtilitatem datur actio, quæ dicitur vtilis, non directa, licèt glos. ibi, & in alijs locis, voluerit actionem utilem dari, cū ex mente legis non ex expressis verbis oritur, quod reprobant communiter omnes, per text. in l. nominis, & rei, §. verbum, & ibi etiam declarat Alciat. ff. de verb. signif. quia cū datur ex mēte legis, oritur directa, nō utilis, & in hoc errant Neguf. qui tenuit aliter in tractatu de pign. 1. p. 8. par. nu. 6. & hoc modo est intelligendus Aret. qui aliàs malè diceret, Instit. si quadrup. paup. fecis. dicat. in princ. & melius ipse declarauit in d. §. exterum, nu. 2. dicitur autē hoc casu actio directa, quia directo procedit à lege, et uelut à fonte erumpit, ut declarat Ias. qui hanc theoricam etiam sequitur, in d. §. præiudiciales, nu. 21. vbi ad probationē ipsius adducit pulcherimum text. Inst. in tit. de legi. patro. tut. sequitur etiam Felin. in ca. aduersario, in princ. de except. Steph. de Feder. in tracta. de interpret. iur. 1. parte, nu. 9. & Nico. Lescut, d. tractat. de action. 2. car. in uers. hic accedit alia diuisio. An autem distinctio glos. in d. l. curatoris, distinguentis, quādo actio uariatur per aduerbia, directò, uel utiliter, an competat directa uel utilis, sit uera, quæ magis communiter uidetur reijci, uidendū est per Bar. & alios ibi. Vtiles autem actiones plerumque sine cessione transferuntur, ut in sex casibus enumeratis per glos. vbi Bar. & alij, in d. l. 1. †C. de action. & oblig. & in l. ex legato, C. de leg. & per Iac. de Are. d. tractatu nu. 64. & Ioan. de Gras. d. tract. §. 5. nu. 3. quos aliter non prosequar. His tamen casibus, non potest habens utiles, exercere directas, nomine eius, penes quem remanserunt, glos. in l. emptor, C. de hæred. vel action. uendit. & in d. l. ex legato; Sed quando datur actio utilis à lege, ex interpretatione, ut supra dictum fuit, ipsa actio habet eundem effectū, quem habet directa, & idem consequitur agens ex una, quod cōsequitur ex alia, l. actio, & ibi Doctor. ff. de negot. gest. sed benè utile est habere actiones directas, & utiles, ut in casu isto, iuxta not. per Bald. in d. l. emptor, nu. 5. & ante eum Bartolus in dicta l. prima. ff. de action. & obliblig. numero septimo, & Salicet. in dicta l. prima. C. eod. 7. quæstio. & sequitur Ias. in l. cum fundus, §. seruum tuum, col. pen. ff. si cert. petat. Præterea, sciendum est, quod per cessionem actiones † directæ nō possunt transferri in cessionarium, cum sint infixæ ossibus cedentis, glos. in d. l. 3. tradit Iac. de Aret. in d. tractat. num. 54. & Ioan. de Gras. in d. §. 3. in princ. Spec. d. §. 1. col. 9. uer sic. quod si habens directam. Pract. Papiens. in d. glos. Cessit, nu. 3. vbi dicit, quod ideo opus est, ut constituatur cessionarius procurator in rem suam, de quo tamen inferius dicetur, & plures alios adducit Tiraquel. in d. §. 26. glos. 1. nu. 55. quod tamen declarandum est non transferri, ut cessionarius suo nomine eas intentare possit, sed tantum nomine mandantis, ut tradunt Doctor. in l. qui stipendia, C. de procur. in l. cum fundus, §. seruum, ubi Dec. nu. 22. ff. si cer. pet. tradit Nicol. in tract. de concor. glos. in 58. concor. uu. 379. quod etiam declarant nonnulli ex supra allegatis, & maximè Bald. in 1. q. nu. 10. & Salic. & in 4. q. C. de act. & oblig. Quid autem referat huiusmodi directas actiones penes cedētem residere, inferius tangemus. Et quod dictum est de actionibus directis remanentibus penes cedentē, procedit etiam in cedēte qui habet utilē actionē loco directæ sibi datā uel restitutā, ut in casu d. l. curatoris, & in alijs casibus suprà expressis, cum enim talis actio utilis nil differt à directa, sed eundem effectum habeat, tunc per cessionem factam in aliam utilem scinditur, quæ in cessionariū transit priori vtili loco directæ remanente penes cedētem: diuersum tñ est in eo, qui habet tm̄ utilē separatā à directa, ut in cessionario, & similibus, Ripa, qui eam ēt alij cedere pōt, l. 1. §. de illo, ubi Ripa, nu. 6. ff. ad Trebel. Spec. in d. §. 1. col. 8. vers. sed quid si is cui competit.

& Tiraquel. in d. §. 26. glos. 3. num. 3. nam ea cessa nihil penitus penes eum remanet, ut declarat Bart. in d. l. 1. nu. 25. de act. & oblig. in l. emptor, C. de hered. uel act. vend. ubi Cast. & in d. l. curatoris, nu. 6. Bald. in d. l. 1. nu. 16. C. de act. & oblig. 2. q. & in d. l. emptor, Bal. in d. l. 3. C. de nouat. nu. 2. vbi dicit, secùs, si eas tantum mandauit, quę tunc habet locum dispositio illius legis, de quo etiam inferius dicetur, & idem ibi Alber. & Io. de Gras. d. tractatu, §. 4. nu. 8. & Salic. in d. l. 1. 11. quęst. Bart. & alij, in l. ex asse, C. ad Trebel. & Ripa, d. nu. 6. & Bertr. in cōs. 103. nu. 6. 2. parte priorum. ac Socin. in cons. 18. col. 6. 1. vol. quod limita, nisi tantū mandauerit directas, ut per

4 Bald. in d. l. 3. nu. 2. Sed undè † oriatur ista actio utilis, quæ ex cessione nascitur, & an sit datiua, uel natiua, & an sit eadem in substantia cum directa, uel differat specie, uel sit eadem numero, tradit Bart. in d. l. 1. ff. de actio. & oblig. & idem Bart. Bald. & Salic. in d. l. 1. C. eod. & nonnulla ponit Bald. in d. l. ex legato, ubi uidendum est. Prędicta uerò quę de cessione actionum dicta fuere, procedunt cessione effectualiter facta, secùs verò promissione facta, de cedendo, quia per eā non trāsferuntur iura aliqua, ut per Rom. cons. 86. Viso quæstionis themate, col. 2. quem sequitur Dec. in d. l. cum fundus, §. seruum tuum, 1. not. & plura ad propositum adducit Tiraquel. in tractatu de retract. conuention. in fine, nu. 41. & sequen. vbi refert Dec. & Rom. ut supra, & per Boer. decisione 3. vbi loquitur in promissione de renunciando.

Tacitas, & expressas.

SVMMARIA.

1 *Cessionis Clausula numquid debeat continere tacitas, & expressas actiones, an verò sufficiat dicere, omnes actiones.*

2 *Actiones tacitæ quæ dicantur.*
Medicus habet tacitam locati actionem, qui operas suas erat solitus locare Communitati.

3 *Tacitum dicitur quod colligitur per rationem intellectus.*

4 *Expressum est, quod vere profertur vel scriptum apparet.*

5 *Taciti, & expressi eadem est virtus.*

6 *Expressè quid fieri quando dicatur.*

GLOSSA X.

1 Ista uerba † non apponuntur per Roland. nec per Spec. in eorum formis cessionum, sed aliqui moderni apponunt, & uidi eas pluries appositas in instrumentis tabellionum, Ferrariensium, non tamen putarem plus cautionis ea afferre cessionario, cui sunt cessæ omnes actiones, ut suprà, et possent fortè exemplificari in actionibus hypothecarijs,

2 † quæ à iure tacitè inducuntur, ut in dote est text. in l. unica, §. et ut plenius, C. de rei uxo. action. & in §. fuerat, vbi Ias. nu. 7. loquitur de actione ex stipulatu, inducta tacitè à lege, Instit. de action. & in rebus inuectis, & illatis in domum locatoris, habetur in l. item quia, in princ. ff. de pact. in §. item Seruiana, Instit. de action. & in omnibus alijs casibus, in quibus tacita inducitur à l. hypotheca, de quibus latè tradit Neguś. in d. tractatu, 2. parte, 4. membro, per totum; posset etiam exemplificari in casu, in quo loquitur Socin. in cons. 196. col. 2. vol. 2. vbi per l. item quæritur, §. qui impleto, ff. locati, voluit tacitam dari actionem locati medico, qui operas suas esset solitus locare Communitati, cum censeatur relocasse, & Communitatem reconduxisse; Posset fortè etiam dici, quod tacita actio ea censeatur, quæ datur non ex uerbis legis, vel mente, sed ex interpretatione Iurisconsultorum, de quo suprà diximus: nam tacitè dicitur tunc res decisa, ut dicit Alciat. in d. l. nominis, & rei, §. verbum ex legibus, pag. 2. Ta

3 citum † autem illud dicitur, quod colligitur per rationem intellectus, seu quod uirtualiter comprǽhenditur, seu quod uenit in consequentiam expressi: expressum † uerò quod uoce profertur, uel scriptum apparet. Bald. & Imola, in l. illud, ff. de acquir. hered. & idem Bald. in l. fin. col. pen. C. de instit. & substit. ubi dicit, illud esse tacitum, quod magis intellectu percipitur, quàm locutione exprimatur, refert Cagnol. in l. expressa, ad fin. ff. de

5 reg. iur. & de tacito † & expresso quod eadem sit virtus, habetur in l. cum quid, vbi Doct.

6 ff. si cert. pet. & quando † quid expresè dicatur fieri, habetur etiam in l. j. ff. de vulg. & pupil. & in alijs locis infrà suo loco allegandis.

Seu mistas.

SVMMARIA.

1 *Mixtæ actiones quæ dicantur, & earum exempla.*

2 *Petitio hæreditatis secundum aliquos est actio mixta.*

3 *Mixtæ actiones an comprehendantur sub simplicibus remissiuè.*

4 *Mixtæ actiones an distent à personalibus in rem scriptis remissiuè.*

GLOSSA XI.

1 Mistæ actiones sunt, in quibus uterque actor est, ut puta, Finium regundorum, quæ † competit inter eos, qui confines fundos habent; Familiæ erciscundæ, quæ datur hæredibus pro

pro familia, idest hæreditate diuidenda, hercisco enim idem quod diuido importat, glossa in Rubrica, ff. familia ercisceunda. Communi. diuiden. quæ datur inter eos, qui sine societate aliquid commune habent; Et interdictum, Vti possidetis, & Vtrobi, prædicta datur, vt possidens rem immobilem, non ui, clàm, nec precario, ab altero. Secundum, ut eo modo possidens rem mobilẽ, in sua possessione tueatur, ut in dictis titulis. Et de dictis actionibus, quod sint mistæ, ut suprà, habetur in l. actionis uerbo, §. mistę, ff. de actio. & oblig. de dictis tribus primis, quod mistæ dicantur, eum tam realium, quàm personaliũ naturam participent, est text. in §. quædam, & ibi latè Doctores scribunt, Instit. de actio. De huiusmodi etiam actionibus mistis habetur etiam per Scribẽtes, in d. §. 1. aliàs §. omnium, eod. tit. & in Rubrica, ff. si cert. pet. Et in numero mistarum † actionum aliqui etiã ponunt petitionem hæreditatis, ut Ias. in d. §. omnium, nu. 14. ubi controuertunt, an mistæ † actiones sub simplicibus comprehendãtur: quæ materia disputatur in l. 2. in princ. & ibi latè scribit Aleiat. ff. de uerbo. obligat. ut interim non omittam, quo ad quędam, plerosque uelle has actiones mistas † à personalibus in rem scriptis non distare, quos cumulatos habemus per Tiraquel. in dicto tractatu, de retract. tit. 1. §. 8. glos. 5. num. 9. pro quorũ resolutione sufficiet remissio ad dicta loca.

Aut alias quascumque.

SVMMARIA.

1. *Alius, dictio, de sui natura importat similitudinem.*
   Impropriatur tamen aliquando.
   Simile nullum est idem.
2. *Alius, dictio, tunctà vniuersali dictione vel generali, an comprehendat maiora expressis.*
3. *Quascumque, dictio, auget dispositionem, & latissimam habet significationem.*
4. *Cessio non ampliatur per verba generalia, quãdo habent relationem ad aliquas actiones competentes.*

GLOSSA XII.

1 Dictio (Alius) † de sui natura importat similitudinem, l. 3. C. de seruis fugit. & ibi glos. in fi. & not. glos. & tradunt Doctores, in c. sedes, de rescript. licèt quandoque in proprietur, vt habetur Lucæ 23. Ducebãtur aũt & alij duo nequam cũ eo (scilicet Christo) ut interficerẽtur, & tradit gl. in l. non solum, §. quęritur, in verbo creditores, ff. de procur. Affl. decisione 244. nu. 4. & Mars. in Rubrica, de probat. nu. 120. licèt includat diuersa ab expressis, quia nullum simile est idem. Soc. cons. 300. 2. col. vers. 3. principaliter, & Paris. cõs. 92. nu. 5. 1. 2 vol. sed si sit addita † dictio generalis, vel vniuersalis, vt hic, dubium est, an comprehendãtur maiora expressis, & auctoritates sunt pro vtraque parte, ut per Aret. & Ias. in l. pen. C. qui admit. qui tenent, non venire, per tex. ibi cum glos. vbi Aret. loquitur, etiam si adsit copula, cuius contrarium voluit Curt. iunior, consil. 38. ad finem, & cum Aretin. & Ias. tenent Felin. colum. 6. vers. quarta declaratio. & Dec. 5. num. 8. vers. secundo limitatur, in dicto c. sedes, sed Socin. distinguit, faciendo plures conclusiones, in l. quidam relegatus, 5. not. ff. de rebus dub. & maximè in 5. & 6. conclusione, distinguendo decidit dictam opinionem procedere in odiosis, & pœnalibus, aliam in fauorabilibus. & idem in pœnalibus quod non extendatur, item, & Clausula ad maiora, tenet idem Socin. cons. 285. 2. col. & Ruin. cons. 10. num. 12. 1. vol. & cons. 116. nu. 17. 2. uolu. & videtur idem tenere in consil. allegato. 92. nu. 22. in 3. & Dec. in d. l. quæcumque, aliàs, pen. C. qui admit. num. 1. Sed quod immò operentur verba generalia indistinctè, tenet Alex. in cons. 9. Viso, ac vt oportet, considerato, col. 3. & 4. vol. 2. & cons. 155. Visis & accuratè, col. 1. eod. vol. & secundum hanc partem dicit fuisse decisum in Rota Vrbis, Gomes. in compend. vni. signa. in regula de triennali poss. in 2. quæst. num. 5. & 6. vbi alios adducit, & de dicto verbo, Alius, latè Alberic. dicto suo Dictionario in eod. verbo, vbi abundè ostendit, quibus modis accipiatur.

De verbo modo, (Quascumque) quod auget dispositionem, & latissimam habet signi3 ficationem, dictum fuit † suprà, in Clausula immunitatis, in verbo (Ab omnibus & quibuscumque) & in Clausula, promissionis de rato, in verbo (quibuscumque) si tamen hu4 iusmodi † verba, vel similia, haberent relationem ad aliquas actiones competentes occasione puta dotis cessãtis, dẽrent restringi ad causam ipsam, nec ulterius essent extendenda, ut ad propositum tradit Bald. in cons. 37. Quoniam nu. 2. uol. 2.

Quæ & quas ipsi venditores habent, habebant, haberent, vel habere possent, seu in futurum sperarent.

SVMMARIA.

1. *Cedens si nullas habet actiones, & cessio fiat accessoriè ad venditionem rei, tenetur ex vendito ad rei*

ad rei traditionem, uel de euictione si post traditionem fuit euicta.

2 *Cessionarius subit periculum nominis debitoris sibi cessi, si cedens protestatus est illum esse debitorem de iure sine aliqua exceptione, non autẽ dixit illum esse soluendo & locupletem.*

Si tamen huiusmodi periculum euenit post cessionem.

Et nisi Cessionarius non posset exigere, quia est exclusus exceptione quæ cedenti obstabat.

3 *Cedens stat in periculo & in damno nominis debitoris cessi, si cessio sit simpliciter facta.*

Cedens si erat debitor cessionarij, & vt ipsi satisfaceret cessit iura contrà suum debitorem, non censetur soluisse, vel satisfecisse.

4 *Cedens nomen debitoris tenetur exhibere sua instrumenta vt ostendat & probet iura sua, quæ habet contrà debitorem.*

5 *Potest, verbum, trahitur ad futurum etiam si sit positum in tempore præsenti.*

Potest, verbum, comprehendit id quod licitè & commodè fieri potest.

Potest, verbũ, non comprehendit id quod est contra bonos mores.

Potest, verbum, an importet liberam potestatem vel necessitatem.

Posse aliquis dicitur quinq́; , duobus versibus explicatis.

6 *Actiones futuræ, vel competituræ regulariter non veniunt in contractu, nisi dicatur cedi omne ius quod habet vel habere sperat.*

Spes futuræ actionis cedi potest.

7 *Cessio aut remissio omnium iurium, & actionũ quæ, & quas quis habet, et habere sperat in futurum in aliqua re intelliguntur de iuribus, quæ cedens habere sperat ex causa de præsenti.*

Spes non dicitur illa quæ non est fundata de præsenti.

8 *Spes quid sit.*

9 *Spei futuræ, seu iuribus futuris potest renunciari.*

GLOSSA XIII.

SEd quid si cedens nullas actiones habet, quo casu nihil venit in cessione, l. nemo plus iuris, ff. de reg. iur. & tradit Bald. in terminis cessionis, in cons. 139. Factum tale est, nu. 3. volum. 2. & Simon. de Pret. in tract. de interpretat. vltim. volunt. lib. 4. dubitatione 3. nu. 12. an, & in quo teneatur cessionario. & dicendum est, quod si cessio fiat accessoriè ad venditionem rei, ut hic, tenetur ex vẽdito ad rei 2 †traditionẽ, vel de euictione, si fuerit ei post traditionem euicta, ut inferius suis locis dicetur; Sed si fiat cessio † actionum personalium quas quis habet contra aliquem suũ debitorem, refert, an fiat datio in solutum, uel uẽditio nominis cum cessione, uel cessio tantum, primo casu tenetur dans, uel uendens protestari eum esse debitorem de iure, sine aliqua exceptione, non autem non esse soluendo, uel locupletem, l. si nomen, & ibi Bald. ff. de hæred. uel action. uend. Castr. cons. 170. Viso puncto, nu. 2. par. 2. nouissimorum. & hoc procedit quocumque titulo, fiat huiusmodi nominis alienatio, etiam si cederetur solummodo prout cedi potest, l. 3. C. de nouat. cũ alijs traditis per Tiraq. d. §. 26. glos. 3. nu. 32. ita Dec. in cons. 102. in prin. num. 1. & Paris. cõs. 88. nu. 13. 1. uol. & hoc casu periculũ nominis si post uenditionem, uel dationẽ huiusmodi fiat inexigibile, pertinet ad ementẽ & recipientem & liberatur debitor, qui in solutum dedit, l. pupilli, §. soror, ff. de sol. Imola, in l. facta, §. si hæres, ff. ad Trebel. & admittit Socin. cons. 37. nu. 8. & nu. 23. 4. uol. & de nomine dato in solutum pro dote, habetur in l. Mœuia, in princ. ff. solut. matr. & per Io. Campeg. in tract. de dote, 2. par. quæst. 79. Si nomen. si tamen non posset emptor, uel acquirens, nomen exigere à debitore, & sit exclusus exceptione, quæ cedenti obstabat, habet regressum contra uenditorem. Dec. d. nu. 1. & de casu d. l. Mœuia, uide etiam Boer. quæst. 3 329. col. fin. Secundo casu, quando † est facta solum cessio, periculum non pertinet ad cessionarium, sed ad cedentem, Socin. d. nu. 8. Vnde si cedens erit debitor cessionarij, & ut sibi satisfaceret cessit iura contra suum debitorem, non censetur soluisse, uel satisfecisse, glos. magna, ad fin. in l. legaui, ff. de lib. legat. Alex. cons. 96. In præsenti causa, uol. 3. Dec. in cons. 99. nu. 4. & propterea eidem tenetur aliter satisfacere, ut per eum ibi, & omni ca- 4 su tenetur cedens, uel uẽdens, † exhibere sua instrumenta ut ostendat & probet iura sua, quæ habet contra debitorem. Bal. in l. Titius ff. de action. empt. & in d. l. si nomen, & in l. 1. num. 6. C. cred. euict. pignor. non deber. & Roma. cons. 163. Constitutio curię, col. pen. faciunt quæ supra in clausula procuratoris uendentis in uerbo à me notario, &c. dicta fuere de mandato per procuratorem exhibendo.

Verbum, potest, trahitur ad futurum, etiã si sit positum in tempore præsenti, l. si ita qs, 5 ff. de le. 2. Bar. & omnes, † in l. quod Seruius, ad fi. ff. de cond. cau. data, & in l. qui Romę, §. duo fratres, 6. quæst. nu. 19. ubi Crot. num. 60. & Ripa, nu. 76. ff. de uerbor. oblig. Alex. cons. 31. Ponderatis, col. fin. 3. uol. & de isto uerbo quod comprehendat illud quod licitè & commodè fieri potest, est text. in l. nepos Proculo, & ibi Alciat. de uerbor. signific. & idem, quod non comprehendat id, quod est contra

contra bonos mores, in l. culpa caret, & ibi Cagnol. nu. 3. de reg. iur. quod pluribus modis accipiatur ponit Alber. in Dictionario, suo, uerbo, posse. & an importet liberam potestatem, uel necessitatem, ponunt Bar. & alij, in l. Gallus, in princ. ff. de lib. & posthum. & in l. sæpe audiui, ff. de offic. præsid. & est glos. in c. scisitatum, de rescript. in uerbo im potentia, quinq; modis aliquem posse declarãs, qui his duobus uersibus cõpræhendunt.

Posse quidem rebus dant ius natura potestas.
Officium meritum sextum diuina uoluntas.

Actiones futuræ, uel competituræ regulariter non ueniunt, uel compræhenduntur in contractu, sed tantum præsentes, & competẽtes de præsenti, ut in uenditione hæreditatis tradit glos. iuxta text. in l. hæredem, ff. manda. & habetur in l. si stipulatus, §. cum stipulamur, de uerb. oblig. & ibi dicit Bart. in d. l. hæredem, quod propterea in cõtractibus em ptionis & uenditionis hodie apponitur quod uenditor cedit omne ius, quod habet, & habere sperat uel posset habere, quia propter uerbum, sperat, uidentur cessę actiones, quas posset habere. sequitur Cels. in tract. Clausu. 6 nu. 297. †& Boer. d. decisione 335. num. 1. & dictam l. hęredem, dixit singularem Bald. in d. l. si in solutum, C. de act. & oblig. vbi dicit, actionem hypothecariam tempore cessionis competentem, uenire in cessione, secus si post cæperat competere, ut etiã dicunt alij allegati suprà, in uerbo, personales, ad finem; Quod autem spes futuræ actionis cedi possit, licèt sit incerta res, ambigendum non est, l. spem, C. de don. sicut etiam uẽdi potest, l. nec emptio, ff. de contrahen. empt. licèt nõ ueniat euictio, secundum Bal. in d. l. spem. & de cessione spei quod fieri possit, tradit Bart. in l. fin. ff. de admin. tutor. & Ruin. consil. 98. nu. 15. 1. uol. & Tiraquel. d. glos. 3. nu. 4. si tamen sit facta cessio, aut remissio omnium iurium & actionum, quę, & quas, quis habet et habere sperat in futurum, in aliqua re, cẽsentur tantum cessa & remissa iura, quæ cedens habere sperat, ex causa de pręsenti; quia aliàs spes non dicitur illa quæ non est fundata de 7 præsenti. Bart. in l. post† emancipationem, §. 1. ff. de lib. legat. & Bald. in d. l. spem, ubi An 8 gel. allegando, dicit† quod spes est certa expectatio futurę beatitudinis. quod etiam refert Alb. in Dictionario suo, eod. verbo, spes, & Ripa, in locis infrà allegandis, licèt Grãmat. dicat esse futurorum opinionem, hoc etiam tenet Bart. in l. qui cum tutoribus, in princ. ff. de transact. in l. si vxor, §. diuus, ff. ad l. Iul. de adult. in d. l. quod Seruius, vbi eum sequuntur communiter Doctor. in l. 1. C. de pact. ubi Ripa, nu. 26. ampliat, & sequitur Alciat. su per verbo, iniquum, 2. pag. dicẽs, quod aliàs esset somnium, vel phantasia potius, quàm spes, de quo per eundem, in l. conditionales, ad fin. ff. de verb. signif. Bart. in d. §. duo fratres, 6. quæst. & ibi Crot. nu. 61. & Ripa, nu. 11. 75. & 77. Felin. in c. si diligenti, pen. col. num. 33. versi. decimo fallit, de foro compet. Bald. in l. pactum, 13. quæst. C. de collat. Ruin. d. cons. 98. nu. 15. & Curt. iunior, consilio 9 101. nu. 7. & 8. Est benè verum, †quod etiam spei futurę, seu iuribus futuris, quę cedẽti uel renuncianti sunt competitura ex causa de futuro, posset quis per pactum renunciare faciendo pactum de non petẽdo, ut docet Bar. in d. l. 1. 2. col. ut si dicatur, si quo tẽpore res ad me pertineret, facio tibi pactũ de nõ petẽdo: hoc enim expressè fieri potest, ut Abb. etiam tenet, sequendo Bar. in c. ex multiplici, in fine, de decim. & satis expressè facta censetur renunciatio, seu cessio, si facta sit de iuribus competentibus & competituris. Bald. in l. fin. C. de hæred. uel act. uend. ante finem, post glo. & ibi Salic. 3. quæst. Rom. cons. 22. Propositę, 2. col. sequitur Alciat. d. l. 1. & Ripa, d. §. duo fratres, nu. 11. vel quæ aliquo tẽpore ad me pertineret, ut per Dec. & Alciat. in d. l. 1. propter quę videtur reddi dubia con clusio Ruini, in d. cons. 98. qui modo actionem, uel ius quod sperabat cesserit, adueniẽte conditione non poterit renunciare, ut Bal. tradit in cons. 403. Punctus talis est, nu. 4. 1. vol. Per istam tamen Clausulam & cessionẽ factam hoc modo, non liberaretur ille qui rẽ uacuam & expeditę tradere promisit, ut con suluit Corn. in cons. 106. 1. uolumine.

In dictis rebus vt supra venditis.

S V M M A R I A.

1 *In, dictio, quid importet.*

GLOSSA XIIII.

In Sta dictio (in) de qua suprà latè dictum fuit, in Clausula præcedenti, potest accipi quod †importet 1 etiam idem quod nomine dictarũ rerum, ut Curt. iunior tradidit in ista Clausula, in d. cons. 45. nu. 4. in quo non erat expressum, quod fuissent cessę actiones personales: tamen propter alia verba ipsius Clausulæ etiam comprehendi debere personales actiones, respondit, ut ibi per eum.

Aut earum occasione.

S V M M A R I A.

1 *Occasio, qualiter apud oratores, & qualiter apud Legistas accipiatur.*
2 *Occasio differt à causa.*

GLOSSA

GLOSSA XV.

Licèt, occaſio, ſecundum oratores pro oportunitate temporis accipiatur, undè Cic. dixit, quod occaſio eſt pars temporis † in ſe habens alicuius rei idoneam faciendi oportunitatem, refert Cagnol. in l. capienda occaſio, ff. de reg. iur. tamen apud legiſtas aliter atq; aliter accipitur, ut apud Albet. in Dictionario ſuo, eod. uerbo, & Cagnol. in d. l. & latiſſimè apud Tiraquel. poſt alios, in tractatu Ceſſante cauſa, in 13. limitatione, per totam, ubi nu. 4. & ſequen. differre à cauſa † oſtendit, ſi quidem illa pro finali accipitur, iſta pro impulſiua. & differentiam etiam inter eas facit Bald. in conſ. 119. Statuto cauetur, nu. 7. parte, 2. relatus per Tiraquel. ibi, num. 6. dicens, quod occaſio dicitur omne id, quod ordinatur ad aliud, per ſe, uel per accidens: cauſa uerò id, quod ad aliquid per ſe ordinatur, per l. uerum eſt, ff. de furt. & l. ſi mulier, ff. rerum amot. in propoſito tamen noſtro uidetur accipiendum, ut importet cauſam remotā, pro ut accipitur in l. fin. §. ſed cum in ſecundam, C. de furt. tradunt Moderni in Rubrica, C. qui admit. ubi Dec. nu. 8. Ang. conſi. 63. Nobilis miles, 2. col. verſ. nec obſtat. Aret. conſ. 163. Verum eſt, col. 8. verſ. pro iſta concluſione, et admittit Corn. conſ. 263. in princ. iuncto verſ. nec obſtat, col. pen. littera M. 4. uol. & conſ. 339. col. 2. littera D. 1. uolum. & alij quos adducit Tiraquel. in loco præallegato, nu. 8. licèt non improbabiliter poſſet dici, etiam comprehendere ea iura & actiones, quę ex euentu accidentaliter, & fortuito euenit, quæ non ſunt ordinata ad effectum, quod & dictio huiuſmodi importat, ut per Dec. dicta Rubric. nu. 9. & Tiraquel. dicta limitatione, num. 7. & licèt iſta Clauſula habeat latam ſignificationem, tamen quandoque reſtringitur propter alia uerba poſita in contractu, ut in caſibus dictorum conſiliorum Corn. ac etiam in caſu Ruin. in conſ. 137. nu. 15. uol. 2.

Etiam.

S V M M A R I A.

1 *Etiam, dictio, ſtat augumentatiuè.*

GLOSSA XVI.

1 Iſta dictio ſtat † augumentatiuè, prout fuit dictum ſuprà in Clauſula promiſſionis, de rato, ſuper eod. uerbo, quibus additur Ruin. allegans Archid. in conſ. 53. nu. 19. uolum. 2. ubi affirmat eodem ſenſu eſſe hanc dictionem accipiendam.

Contra auctores ſuos.

S V M M A R I A.

1 *Auctor quis dicatur, & quotupliciter ſumatur.*

GLOSSA XVII.

Auctor, hoc caſu accipitur, pro eo à quo quis ius in re comparauit, aut aliàs quæſiuit, & † eſt uerbum iuris, ut tradit Budęus in annot. ſuis in l. Herennius, ff. de euict. & idem tradit Marant. in tracta. prædicto, dicto 5. membro, in princ. ubi dicit, quod auctor is dicitur, à quo quis cauſam habet; quod probatur ex l. non debeo, ff. de reg. iur. in l. Pomponius, §. cum quis, ff. de acquir. poſſ. in l. an uitium, ff. de diuer. & tēp. præſcript. in l. auctore laudato, et l. ſequenti, C. de euic. aliàs autem auctor alio ſignificatu accipitur, nēpe, pro eo, qui opus facit, uel qui primus inuentor, perſuaſorque eſt, ut per Alciat. lib. 2. Parergon, cap. 9. ubi pere. C. mauult ſcribendum eſſe, et de auctoritate latè diſſerit, prout etiam Bud. in loco præallegato; de qua abundè ſuprà diximus in Clauſula perſonarum minorum, in uerbo agenſque ipſe Federicus, &c. & alijs etiam modis ex Alberic. in Dictionario, in eod. uerbo accipi conſtat, ut apud eum uidere licet.

Et quamlibet aliam perſonam.

S V M M A R I A.

1 *Cedens actiones numquid præſumatur cedere etiam contrà ſe ipſum, ſicut contrà cæteros.*
Generalis ſermo non comprehendit perſonam loquentis.
Ceſſio iurium competentium, & competiturorū, comprehendit actionem ad rem vendicandam quæ tamen cedenti competere non poterat tempore ceſſionis.
Agens contrà cedentem non poteſt intentare directas nomine ipſius cedentis, ſed utiles nomine ipſius ceſſionarij.
2 *Ceſſio facta contrà principalem debitorem, an etiam facta cenſeatur contrà eius fideiuſſorē.*
3 *Ceſſio actionis contrà fideiuſſorem fieri nequit, ſi ne ceſſione principalis actionis.*
4 *Ceſſione actionis facta uni correo contrà alterum correum, liberatur ceſſionarius & poteſt à correo partem conſequi.*
5 *Ceſſio correo facienda pro qua parte fieri debeat remiſſiuè.*
6 *Ceſſio ſi fiat ipſi debitori numquid valeat, & quid operetur.*
7 *Ceſſionarius debitor uel eius ſucceſſor uigore ceſſionis ſibi factæ poterit uti contrà poſteriorem creditorē retentione bonorū, cedenti hypothecatorū, ſi pro debito bona ſua eſſent hypothecata.*

GLOSSA

GLOSSA XVIII.

Sed numquid etiã contra ipsos ven ditores cēseantur cessæ actiones, sicut contra cæteros? & videtur quod non: quia in generali sermone non † censetur comprǽhensa persona loquentis, l. inquisitio, C. de solut. trad. Moder. in l. frater à fratre, vbi Crot. in Repet. 4. notab. nu. 75. ff. de condict. indeb. ponentes quęstionem de eo, qui promisit accōmodare turrim, vel castrum contra quemcumque, vt nō teneatur contra se ipsum: & videtur probari in l. peculiū, §. sicut, ff. de pecul. leg. & in terminis tenet glos. fin. in l. emptor, vbi Bald. C. de hęred. vel actio. vend. & idem tenet Bald. in d. l. ex legato, nu. 11. C. de legat. & Bal. & Salic. post Iac. de Aret. in l. 2. C. an seruus ex suo facto, cum quibus videtur transire Aret. in §. præterea, num. 34. 2. col. versi. septimo repellitur, Instit. de except. & Alex. consi. 149. Viso processu, 2. col. 2. vol. Contrarium videtur probari in l. si culpa, vbi Bart. & Bal. ff. de rei vend. & tenent Bart. & alij, in l. 1. §. fin. ff. de noui oper. nunc. & in l. 3. §. si ego, in fine, ff. eod. pro solutione distinguendum est inter cessionem factam, ex causa lucratiua, et factā ex cā onerosa, vt primo casu procedat prior, secundo posterior sententia, vt declarat Socin. cons. 206. vbi distinguit, faciendo plures casus. sequitur Neguſ. in tracta. de pignor. 5. parte, 3. membro nu. 52. & idem tradit Dec. in cons. 104. col. fin. vers. secundo non obstat & ita dictam regulam l. inquisitio, declarat Bart. in l. 1. in fine, ff. de senator. si tamē fit cessio iurium competentium & competiturorū, venit etiam actio ad rem vendicandam, quæ tamen non poterat competere cedenti possessori tempore cessionis, vt per glos. & Doctor. in l. fin. C. de hęred. vel action. vend. sed quando agitur contra cedentem, nō possunt intentari actiones nomine cedentis, sed vtiles nomine ipsius cessionarij, vt per Bar. & alios, in d. l. si culpa, & in d. l. 1. §. fi. & Soci. d. cons. secundo Casu.

Quid si cessio fiat contra principalem debitorem, an etiam facta cēseatur contra eius fi 2 deiussorem? † Azo. in Summa, C. de hęre. vel actio. vend. ad fin. tenet, quod sic, Spec. in d. §. 1. col. antepenult. vers. sed numquid cedēs, distinguit, ut in casibus in quibus de iure trāsit vtilis actio sine cessione, pariter transeat cōtra fideiussorem: vbi autem opus est cessione, non censeantur cessę actiones contra fideiussorem, nisi expressè dicatur. & cū eo videtur transire Ioan. Andr. ibi, in addit. sed opinionem Azo. tenet Iacobus de Aretino, in d. tractatu de cession. action. in Rubrica, quę actiones compet. & qui iura &c. col. 2. nu. 67. licèt arguat in contrarium de nonnullis iuribus, ut ibi per eum. Bart. verò in l. si hæres, ff. ad Trebel. tenet cessionem factam extēdi ad fideiussores, & pignora indistinctè, præterquā in casu illius l. 2. in l. hæres à debitore, de fideiussoribus, propter rationes quas ibi adducit, & cum eo uidetur transire ibi Paul. de Cast. licèt arguat in contrarium. & idē tenet in d. l. hæres à debitore, in princ. ff. de fideius. licèt Paul. ibi dissentiat, dicens aliam opinionem sibi magis placere, allegando Bart. eam tenuisse in l. si filio, sol. matr. quem tamen nō inuenio ibi ita tenere Bald. in l. qui filij, ff. de hæred. vel act. vend. mouet quæstionē hanc, sed tamen non videtur decidere uel exprimere quid sentiat, cū allegat Iac. de Aretino, & Spec. ex diametro pugnātes, sed quod cessio comprǽhendat fideiussorem, tenet expressè in l. 1. in princ. col. 3. num. 9. vers. quæro testator legauit, C. com. de leg. & in l. si uerò, uers. sed si reum, quam legit cum l. dotalē, in uers. tertio not. post Iac. de Aret. ff. soluto matr. & ibi Alex. nisi sit corruptus, uidetur huic opinioni inhærere, quamuis Bart. alleget pro cōtrario, qui immò cōcordat ut suprà; & hanc etiam sententiam sequitur Neguſ. d. tractatu 5. parte, 3. membro, nu. 40. Actionem † tamē 3 contra fideiussorem sine cessione principalis actionis cedi non posse, tenent Din. & Alb. in l. fideiussor obligari, in princ. de fideiuſ. & in l. fin. C. de hæred. uel act. uend. & Tiraqu. 4 in d. §. 26. glos. 1. in fine, si tamen † fiat cessio, actionis uni correo contra alterum correum liberatur cessionarius, & potest à correo partem consequi, l. qui duos, ubi Bart. Bal. & Ca 5 stro, de leg. 2. & de cessione † faciēda correo, pro quā parte sit facienda, habetur per Bart. in l. si plures, ff. de admin. tut. & in l. cum pupillus, ff. de tutel. & rat. distrah. & in l. Modestinus, de solut. per Bald. in l. 1. C. de duob. reis, ibi alij, & Guido de Suzar. in tractat. de Guarent. instrumento col. antepen. num. 46.

Sed quid si cessio facta sit ipsimet debitori, numquid ualeat? & uidetur quod nō, quia 6 non † potest esse sui ipsius debitor & creditor, l. Vranius, ff. de fideiuſ. tamen dicendū est ualere, & operari liberationem à debito, arg. l. si sponsalibus, §. 1. ff. de iure dot. & ita in indiuiduo tradit Bald. in d. l. 1. quęst. 11. nu. 22. & sequitur ibi Salic. quæst. 21. C. de actio. & oblig. & idem tenet Alex. in l. Senatus, §. fin. per illum text. & not. ibi per Doct. ff. de lega. 1. dicens, uidisse consultum in contrariū per quendam Doct. consulentem non ualere cessionem factam de omnibus suis iuribus per sororem fratri, contra quoscumque suos debitores, ut in eis non comprehenderetur cessionarius,

sionarius,& quod recusauit pro ea parte con sulere. Quam sententiam etiam tenuit idem Alex.in cons.157.nu.2.vol.7.& Ruin.in cõsilio 119.nu.19.in 2.& cons.17.nu.8.in 4.& cons.88.nu.6.in 5.vol.& d.consil.92.nu.22. vol.3.vbi loquitur in terminis huius Clausulæ, & non solum operatur liberationem à de 7 bito,sed etiam † vigore ipsius cessionis potest cessionarius, vel eius successor contra posteriorem creditorem vti retentione bonorum hypothecatorum cedenti, si pro debito bona sua essent hypothecata, per ea quæ tradit glos.& Bal.in l. vsucapio, C.de pignor. Bart. in l.1.§.cum prædium, vers.sed quæro quale remedium,& in l. Aristo,3.quæst.ff.de pign. quod tenet expressè Negus.d.3.membro,nu me.74.ità aliàs obtinui in contingentia facti in contradictorio cum quodam Excellentissimo Iureconsulto in ardua causa.

Quæ de ipsis rebus vt supra venditis in totum, vel in parte illicitè occupasset.

SVMMARIA.

1 Fideicommissum remissum non censetur per cessionem factam grauato in diuisione cum verbis hic descriptis.
Relatiuum,quæ, restringit generalitatem verbi præcedentis si est sine copula.
Alia,verbum importat similitudinem.
2 Totum quomodo accipiatur in iure,& exempla.
Totum integrale,totum vniuersale,seu generale,& totum numerale vide hic.
Totum aliquando impropriè accipitur quod non habet partes, sed habet plus & minus.
3 Pars multipliciter & diuersimodè sumitur.
Pars integralis,pars subiectiua, seu prædicamẽtalis,& pars numeralis, & alia de parte vide hic,cum suis exemplis.
Argumentum de toto ad partem quando,& qualiter procedat hic multipliciter exemplificatur.
4 Partis appellatione,quomodo et quando dicatur contineri dimidiam & quando non.
Dispositio de toto ad partem procedit omnium consensu quando eadem est ratio in toto & in parte.
Partes petens duas vel vnam quo respectu dicatur petere, an ad duodecim partes an verò ad duas,si vnam,vel tres si duas petijt.
Bartolus communiter reprobatus.
Particula,& partiuncula quomodo accipiantur & quid comprehendant, remissiuè.
4 Illicitè quid fieri dicatur.
Licere nobis dicitur quod conceditur.
Non omne quod licet considerãdum est, sed quod honestum.
Licita & permissa omnia censentur nisi à iure inueniantur prohibita.
6 Occupare, verbum,& in bonam,& malam partem accipitur.
Occupare,& inuadere qualiter differant.
Statuta secundum suum proprium significatum sunt interpretanda.

GLOSSA XIX.

Propter ista verba, & propter verbum (aliam) subscriptum,consuluit Ruin.d.cons.92.nu.22.cessionem factam in diuisione grauato non censeri remissum fideicommissum, quia istud relatiuum (quæ) iunctis verbis sequenti 1 bus † restringunt generalitatem illius verbi (quamlibet) ex quo est sine copula, licèt augeat eum copula,l.ea tamen adiectio, cum l. præcedenti,de lega.3.tradunt omnes, in l.1. C.de sũma trin. & fide Cathol. vbi latè Ias. in vtraque lectura,et in l.omnes populi,ff.de iustit.& iure, uerbum uero (aliam) importat similitudinem,ut ibi per eum,& cum in casu Ruini non esset expressum illud uerbum (etiam) quod stat augmentatiuè ut suprà,super eo uerbo dictũ fuit, satis sustineri posset eius consultatio; sed quod attinet ad quæstionem in qua ibi consuluit, & pluries in alijs consilijs, in qua plura dubia inducunt, nonnullæ clausulæ, quas notarij solent apponere in instrumentis diuisionum,et absolutionum,seu quietationum,hic nulla uerba faciam,cũ intendam inferius ipsam quęstionem (Deo dãte) latè discutere,in qua pluries habui cõsulere, & quid sentiã cõmodiori loco explicare.

Modo uidendum est, quomodo in iure accipiatur totum, & pars,& pluribus modis accipi posse plerique tradiderunt nec bene con 2 ueniunt, † sed ex dictis omnium unum totum conficiemus, quandoque igitur & primo totum accipitur pro toto integrali, ut domus quæ consistit ex suis partibus, ut tradit Bart. in l.qui usumfructum,nu.3.ff.de uerb.oblig. Bald.etiam exemplificat in homine habente membra,& in l.re coniuncti, 4.quæst.uers.secundo modo,nu.10.ff.de leg.3.& ibi sequuntur omnes,& ibi Ripa,nu.34.Bald.con.335. Quædam mulier,num.3.1.uolu.Dec.& Cagnol.num.6.in l.in toto,ff.de reg.iur. Nicol. Euerard. in sua Topica seu centupli à modo argum. loco 80. à toto ad partem, 4.pagi.& Stephan.de Feder.in tracta.de Interpre.Iur. 1.par.nu.18. ubi exẽplificat etiam in fundo, qui in proprietatem & usumfructum diuiditur,& in emptione quę consistit in re,consensu,& precio. Secundo modo accipitur totum pro toto uniuersali,ut genus,compręhendẽs sub se multas species subiectiuè, quæ dicto ge

neri subijciuntur,& prædicantur de genere, vt animal. Bart.& alij, in d.l.qui vsumfructũ, & in d.l.re cõiuncti,& ibi sequuntur alij Scribent. Bald.d.consi.nu.3. vbi hoc etiam appellat totum generale,& dicit, quod apud Legistas magis dicitur generalis, quàm vniuersalis. Dec. Cagnol. & Euerard. in dictis locis, qui exemplificat in fundo instructo, grege, peculio, hereditate,& similibus.& Steph. Federic.d. nu.18.in princ.de quo etiam intellexit Bart.in l.1.§.fin. vbi Aquen.ff.de verbor. oblig.& sequitur Cagnol. in princ. procem. Digestorum num.15. Tertio accipitur etiam pro toto numerali, cõsistente in numero, uel quantitate, ut in aceruo, & decem quæ constant quinque & quinque, de quo loquitur Bart.in d.§.fin. Bald.d.cons.& idem Bal.addit.& sequitur Ias.col. penul.in d.l.qui usum fructum, sequitur Cagnol.in d.procem. Euerard.loco præallegato, ubi vocat ipsum non numerale, sed in quantitate, & ibi addit alio modo accipi pro toto generali, quod idẽ est quod uniuersali, secundum Bal.in d.cons.ut uestis, ornamentum, & similia: & Steph.loco præallegato, uersic.tertio modo, hoc casu ipsum accipit, prout diuiditur in partes quotas, ueluti si fundus diuidatur in quatuor partes,& ibi quarto modo dicit accipi, prout diuiditur in partes substantiales,& accessorias ut domus diuiditur in partes substantiales tectum, parietes,& aream,& in alias accedentes, hortum, affixa, & similia; quinto modo prout res diuiditur in suos modos essendi, ut tutela alia datur à lege, alia à Iudice, alia in testamento; & sexto prout diuiditur in tempora,& ad ipsum se remittit Monta.in d.l.in toto, col.fin. addit etiam Bal. in d.l.qui usum fructum, & sequitur ibi Ias.col.fi. alio modo accipi totum, licèt impropriè, quia nõ habet partes, sed hẽt plus, & minus, ut uia est plus quàm actus,& actus plus quàm iter, & in dictis locis allegant plura iura, quæ aliter nõ referemus. Pars modo etiam diuersimodè, & multifariam ex suprà allegatis constat: nam

3 quandoque† dicitur integralis,& est illa quæ ad positionẽ totius partis ponitur, ut paries est pars integralis domus, nam posita domo, ponitur paries, licèt posita parte integrali, non sequatur totum: quia posito pariete, non sequitur domus, ita sentit Bart.in d.l.re coniuncti, ubi loquitur in fundo, qui cõtinet partes integrales, usumfructum,& proprietatẽ, & ibi Ripa, nu.35. & in d.l.qui usumfructũ, & clarius explicat in l.si mater,§.si quis iter, & ibi Castr.in hoc reprehendens glos.ibi, ff. de excep.rei iudic. sequitur Euerard. declarãs quomodo ualeat argumẽtum affirmatiuè nõ negatiuè à toto integrali ad partem integralem, d.4.pagin. Cagnol.in d.l.in toto, nu.3. & Alciat.in l.appellatione rei, ante finem, et hanc partem appellat Stephan.d.nu.18.sem per substantialem. Secunda est pars subiectiua, siue prædicamẽtalis, ut homo, bos, equus & similia, quæ prædicantur de illo genere animal,& penitus differt à prima, quia in ista, ad positionem totius nõ sequitur pars, sed ad positionem partis sequitur totum, ut si dicatur homo, uel bos, tunc sequitur totum, scilicet animal, sed posito animali, non sequitur homo, q̃a potest esse equus, uel bos, ita declarant Bart.& Castren.in d.§.si quis iter, & sentiunt Bart.& alij, in d.l.qui usumfructum, & in d.l.re coniuncti, et Euerard.loco præallegato pagina 5. ubi quomodo procedat argumentum à toto uniuersali ad partem subiectiuam, ostendit et Cagnol.in d.l.in toto, nu.3. qui tamen eam confundit cum parte quotitatiua, quæ tamen ab ea differt, ut per Bar.et alios in d.l.re coniuncti, ubi Ripa, nu.35.et ẽt alios supra et infra allegatos. Tertio est pars numeralis, de qua meminit Bart. in d.§.fin.licèt eam non declarauerit, et de qua etiam loquuntur Bal.et Ias.in d.l. qui usumfructum, ut tres, est pars nouem, quam partem ponit etiam Alcia.in d.l.appellatione rei, et de hac loquitur etiam Euerard.d.loco, pagina fi.ubi quando ualeat argumentum à toto quantitatis ad istam partem numeralem, ponit: et istam partem numeralem Bart. appellauit integralem; quia ad integrandum numerũ denarium exiguntur partes, scilicet quinque, et quinque, sed rectius appellatur numeralis, ut per Cagnolum in d.l.in toto, nu.3. quarta est pars quota, seu quotitatiua, ut fundus cõtinet partes quotitatiuas, scilicet partem tertiam quartam, &c. et ista remota nihil minus remanet totum, ut remota quarta adhuc remanet fundus, dempto triente, remanet as, qui in alias quotas diuidetur, et de hac loquitur Bart.in d.l.re coniuncti, et sequitur ibi Ripa, tradit Alciat. in d.l.appellatione rei, et Cagnol.d.nu.3. qui (ut diximus) eam promiscuã facit cum parte subiectiua, et Steph.d.num. 18.vers.tertio. Addit Cagnol.d.l.in toto, numer.4. aliam esse partem, quæ non necessaria dici potest, quæ potest sine toto consistere, ut per eum ibi, plura etiam ad propositũ totius et partium habentur in Rubrica, ff.de leg.1. per Modern. vbi videndum est. Differẽtiam autem inter dictionem, seu adiectiuum, (totum) et dictionem seu adiectiuum (omne) ponit Bar.in procem.prędicto in princ. quod dictio (totum) est integralis, et refertur ad unã rem tantum, (omnis) est uniuersalis, ex pluribus uerificanda. et plura ad hoc allegat Cagnol.ibi, num.9. et quod in toto partes comprehen-

præhen-

præhendantur, habetur in d. l. in toto, vbi Monta. in princ. dicit, quod totum dicitur qđ ex suis partibus constat, & allegando Euclidem, dicit, totum sua parte maius esse, & naturaliter totum prius esse, quàm partes, teste Philosopho necessarium est, & perempto toto, partes remanere non possunt nisi æquiuocè. Aurel. Dauid. in Rubrica, de verbor. & rerum signif. nu. 17. sed quando valeat argumentum de toto ad partem, & è contra, latè disserit Euerard. loco præallegato, Alciat. d. l. appellatione rei, Cagnol. post alios, in d. l. in toto, ad finem, et Neuiz. in Silua nupt. lib. 1. col. antepenult. & sequent. in verbo, de toto ad partem. Et sciendum est, hoc casu partem non esse accipiendam pro dimidia rerũ, 4 & sic totius, licèt regulariter ità accipiendũ sit, l. nomen filiarum, §. portionis, ff. de verbor. signif. & suprà dictum fuit in Clausula exemptionis, & immunitatis, in verbo, aut eius parte aliqua, sed pro quacumque parte rei etiam minima, prout accipitur in c. auaritiæ, in fine, de elect. lib. 6. nam illud quod dicitur partis appellatione dimidiam contineri, procedit, quoties non est verisimile de minima portiuncula actum esse, vt declarat Alciat. in d. §. portionis, quod tantò magis procedit, cum eadem sit ratio in parte, quæ est, in toto, quo casu, omnium consensu procedit dispositio facta de toto ad partem, l. quæ de tota, ff. de rei vendic. cum alijs adductis per Doctor. in locis suprà allegatis. Cæterum illud non esse omittendum putauerim, quod licèt Bart. in l. interdum, §. 1. ff. de hæred. instit. teneat, quod petẽdo vnam vel duas partes rei, censeatur petere quis vnam vel duas partes ex duodecim, prout in tot partes diuiditur hereditas, vt ibi per eum, cum quo transierũt aliqui: tamen contraria opinio videtur receptior, ut per Corset. in suo Singul. in verbo, pars, ubi in fine dicit, quod omnis consuetudo mundi seruat contrarium eius quod uoluit Bart. cui sententiæ etiam inhæret Alciat. in d. §. portionis, licèt nõ negauerim optimi esse consilij exprimere, quas vel quotas partes quis petat, duas, tertias, uel quartas partes, ut dicit ibi Bar. ut euitetur omnis difficultas. Cæterum, de toto & parte, plura habentur per Alberic. in Dictionario suo, super eisdẽ verbis, & similibus; De particula, & portiuncula, quomodo accipiantur, & quid comprætendant, ponunt Corset. & Alciat. in locis præallegatis, ibi uidendum est.

Illicitè dicitur fieri, quod à iure prohibitum est, vt probatur in l. fideicommissa, §. si 5 illicitè, iuncta glos. ff. de leg. 3. & in l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de public. & in l. si filiæ, C. de don. ante nupt. licere autem nobis dicitur, quod conceditur, teste Cic. ut refert Monta. in l. semper in conuentionibus, ff. de regulis iuris in princip. non tamen quod semper considerandum est quod licet, sed quod honestum sit, l. semper in cõiunctionibus, ff. de ritu nuptiar. & dicta l. semper in conuentionibus; in dubio autem omnia censentur licita, & permissa, nisi à iure inueniantur prohibita, l. nec non, §. quod eis, & l. statuts, C. de religio. & sumpt. funer.

Verbum modo occupare, tàm in bonam, quàm in malam partem accipi potest, ut not. 6 glos. in cap. generali, in uerbo occupare, de elect. in 6. & Alber. in Dictionario suo, in eodem uerbo, de primo est exemplum in capit. factus est Cornelius, 7. quæst. in cap. si duo, de procur. in 6. de secundo in dicto cap. generali, & in cap. ut præteritæ, de elect. & in alijs locis, in dicta glos. allegatis, quæ notat differentiam inter uerbum occupare & inuadere, ut primum ad mobilia, sicut etiam uerbũ rapere pertineat, secundum immobilia concernat, licèt quandoque legislatores ea confundant, & eis promiscuè utantur. Sequitur Alber. in d. uerb. occupate, quod norandum est secundum Dom. in d. c. generali, super dicta glos. ad statuta his uerbis utentia, quæ secundum suum proprium significatum sunt interpretenda, l. 1. §. is qui nauem, ff. de exercito. l. quod constitutum, ff. de test. milit. cum similibus.

CLAVSVLA XXVIII.

Et posuerunt dictos emptores vt supra recipientes.

SVMMARIA.

1. *Cessio & mandatum in rem suam numquid differant. & qualiter.*
   Mandatum in rem suam quid operetur.
   Mandatum extinguitur morte mandantis.
   Cessio non extinguitur per mortem cedentis.
   Cessio pluribus in solidum fieri non potest.
   Mandatum pluribus in solidum fieri potest.
2. *Cessione per hominem facta non autem legis dispositione cessionarius censetur constitutus procurator in rem suam.*
   Clausula, mandati in rem suam, quando est apposita clausula cessionis in contractu venditionis uidetur superflua.

GLOSSA PRIMA.

SVnt qui Clausulam istam constitutionis procuratoris in rem suam, separent à præcedenti Clausula, licèt Spec. post Rol. in sua forma, instrumẽti cessionis actionũ, videatur ambas simul ponere, et Bart. in pluribus locis supra in princ.

in princ. præcedentis Clausulæ allegatis, loquendi de Clausula cessionis, quæ nunc communiter solet apponi in instrumentis, loquitur etiam de ista constitutione procuratoris in rem suam; sed & Fulgos. in l. si procuratorem, §. fi. per illum text. ff. mand. tenet, Clausulam præcedentem ab hac nihil distare, immò nihil aliud esse cessionem, quàm mandatum, in rem suam, licèt Bart. & alij Doctor.
1 putent aliud esse † cessionem, & aliud mandatum in rem suam. Rè tamen uera negari non potest, quin inter istas Clausulas sint aliquæ differentiæ, & una distet ab altera, ut etiam motum fuit suprà in Clausula præcedenti, in verbo cesserunt, transtulerunt, & mandauerunt, Clausula enim cessionis maioris est efficaciæ, cum per eam transferantur utiles actiones in cessionarium, quas suo nomine intentare potest, & etiam directas, quas potest intentare nomine cedentis, ut etiam suprà dictum fuit in dicta præcedenti Clausula, in uerbo, utiles, & directas. Sed per hanc constitutis procuratoris in rem suam, solum mandantur actiones directæ, quas procurator intentat nomine mandantis, ut per glos. Bart. Bald. & Salic. in d. l. 1. C. de action. & oblig. glos. Bart. & Paul. de Cast. in d. l. fin. in princ. ff. de donat. & Aret. in d. cons. 125. in princ. licèt Bald. in l. si quidem, 2. col. vers. sed contra istud oppono, uoluerit mandatum in rem suam, cessionem includere, quod est falsum, ut suprà, & mortuo mandatore extinguitur mandatum, non autem cessio morte cedentis, d. l. 1. & d. l. fi. in princ. intelligendo quod si decedat sine hærede litè non contestata, & in subsidium à iure detur vtilis mandatario, ut in d. l. 1. alias etiam differentias tangemus infrà suo loco, de quo per Aret. in dictis consilijs 124. & sequent. & dicetur infrà. Præterea, cessio pluribus in solidum fieri non potest, secùs est in mandato directarum Bartol. & clarius Bald. in l. non quocumque, §. qui Caium, ff. de leg. 1. de quo latius inferius dicemus. Sed tamen, quamuis uerissimum fit, mandatum in rem suam cessionem non com
2 prehendere, ut suprà, secùs est è contra, † facta enim cessione per hominem, non autem legis dispositione, (ut in casibus specialibus, in quibus iura utilia trāseunt sine cessione de quibus supra diximus) cessionarius etiam cēsetur cōstitutus in rem suam procurator, per d. l. si procuratorem, §. fi. & ibi expressè Bal. & hoc tenuit Iac. de Are. d. tractatu, nu. 2. & nu. 5. Spec. in d. §. 2. col. 2. vers. & not. quod suprà. Ioan. de Graf. d. eod. tract. §. 2. nu. 12. Bald. in d. l. 1. q. 1. nu. 10. C. de act. & oblig. in l. emptor, C. de here. vel action. vend. & in d. l. qui stipendia, C. de procur. Aret. d. cons. 125. & in d. l. si procuratorem, §. fin. & in l. 1. nu. 20. ff. si cert. pet. vbi etiam Bald. & idem Bald. in l. quæ nomina, §. fin. ff. de procur. & Alex. ac Ias. in d. l. qui stipēdia, Dec. in l. pen. vers. placebat 5. fallent. nu. 7. ff. si cert. petat. Ex quibus concludendum est, in casu isto Clausulam hanc esse superfluam, non autem necessariam, uel utilem. Verùm, quia Salic. in d. l. 1. q. 4. tenet, quod etiam hoc casu cessionarius non censeatur factus procurator in rem suam, quæ fuit etiam opinio Io. in glos. mandatam, ibi, propterea cauti notarij ut effugiant difficultates, utramque Clausulam in instrumentis cessionum apponunt, ut dicit Salic. in d. 4. q. & in 2. col. eiusdem legis.

In locum, et vniuersum ius suum, &c.

SVMMARIA.

1 *Cessio importatur per verba posuit in locum, & vniuersum ius suum.*
Mandatum in rem suam significatur per verba posuit in locum, & vniuersum ius suum.
Declara tamen vt hic.
Mandatum in rem suam factum non censetur etiam si sit dictum, quòd fuit constitutus ad exigendum fructus constituenti debitos, in proprios vsus conuertendos.
Cedens si posuit cessionarium in locum suum, non poterit agere contrà suum debitorem uigore directarum penes ipsum remanentium.
2 *Vniuersum, dictio, quid importet.*
Hæreditas quid sit.
Vniuersum, & totum an differant.
Clausula, Posuit in uniuersum ius suum, comprehendit etiam actionem personalem, quæ cedenti competebat.

GLOSSA II.

Verba ista (ponens in locum suum) importantactionum cessionem, & constitutionem procuratoris, in rem suam, l. planè. ff. fam. ercisc. & l. qui quadringenta, ff. ad Trebel. ubi hæc uerba habentur in textu, & ibi Ang. notat, ea ad communem morem notariorum apponentium huiusmodi uerba in cessionibus; &
1 quod ista uerba importent † cessionem tenet Bart. in d. l. planè, Bart. & Ange. immò Paul. Alex. & Ias. in d. l. qui quadringenta, & in §. 2. illius l. ad finem. idem Bart. & Alex. in l. in prouinciali, §. si ego, nu. 7. vers. quinto fallit, ff. de noui oper. nunc. Bald. in dicta l. 3. C. de nouat. nu. 6. idem Ang. in cons. 258. quędam Domina Antonia, col. fina. Pract. Papiens. in dicta forma libelli, in causa uend. in glos. ponens ipsum Ioannem in locum suum.

Aret.in §.præterea,nu. 35. Instit. de except. nec ab ista opinione recedit Rom. conf. 86. Visa quæstione,col.2. licèt idem Roman. in d.§.si ego, teneat contrarium,uolens per dicta uerba, quod quis censeatur tantum constitutus procurator cũ libera: sed opinio præcedens est communis,ut dicit Alex.ibi,nu.7. quæ tamen procedit secũdum subiectam materiam,quia si apponuntur in contractu uenditoris ut hic,uel donationis,aut simili,tunc importabunt cõstitutionem procuratoris in rem suam,secùs si in constitutione procuratoris apponantur: quia tunc qualitas actus repugnat, & propterea importabunt solum liberã administrationem, ſm opinionẽ Rom. & ita etiam tenet Paris.in cons. 107.nu.34.et sequẽt.3.vol.& in cons.8.nu.9.vol.4. vbi voluit, nõ censeri factũ mandatum procuratori in rem suam, etiamsi sit dictum,quod fuit cõstitutus ad exigendum fructus constituẽti debitos in proprios usus conuertendos, ut ibi per eum. Et prędictam Conclusionem tenẽt etiam Aret.in d.§.præterea,nu.36.vers. quęro quotidie in instrumentis,& Bertrand.cõs. 116.num.14.par.2.priorum. Fortius uoluit Angel.in l.si cum emptore, ff. de pact. quod si cedens in locum suum cessionarium ponit, non posfir agere contra suum debitorem uigore directarum penes ipsum remanẽtium, etiam si aliquid ex tribus positis in l.3. C.de nouat.non interueniant, de quibus infrà dicetur, & dicit consulendo se ita obtinuisse, per d.l.qui quadringenta, sed meritò reprobatur per Castr. Alex.& Ias.ibi,& per Castr. in d. l. qui quadringenta, & Aretin. in d. §. pręterea,& Bertr.d.cons.nu.14.

Verbum uerò, Vniuersum,quod Roland. uel Spec.non apponit,importat uniuersalitatem, & totalitatem iuris, & huiusmodi uerba habentur in l.nihil aliud,ff.de verb.signi. ubi dicitur, quod nihil aliud est hæreditas, quàm successio in uniuersum ius quod defunctus habuit,ubi tamen glos.facit differẽtiam inter totum,& uniuersum,& quæ l.est repetita in l. hæreditas, ff. de reg. iur. de uerbo, Vniuersum,habetur etiam in §.1.vers.ne tamen,Instit.de usufruc. & quod importet totalitatem, & uniuersitatem,probatur in l. 1. §.sed & quoties,ubi Ripa,4.notab. nu. 5. ff. ad Trebel. & in pluribus locis adductis per Alber.in dicto suo Dictionario,super huiusmodi uerbos& in terminis de istis uerbis, in uniuersum ius, in hac Clausula appositis, quod comprehendant etiam actionem personalem, quæ cedenti competebat, etiam si non esset expressum, & uniuersaliter omne ius cedenti competens scribit Curt. iunior, dicto consil.45.num.5.

CLAVSVLA XXIX.

Ipsosque in rem suam procuratores constituerunt.

SVMMARIA.

1. *Procurator in rem suam quis dicatur.*
   Procurator in rem suam numquid propriè dicatur procurator.
2. *Statutum loquens in procuratore non intelligitur de procuratore in rem suam.*
   Statutum Florentiæ, & Ferrariæ declaratum.
3. *Miles constitutus procurator in rem suam, non prohibetur officium procuratoris exercere, & pro alio in iudicio comparere.*
4. *Mulier poterit comparere in iudicio, & causam agere, quando est constituta procuratrix in rem suam.*
5. *Procurator in rem suam quomodo quis censeatur constitutus.*
6. *Procurator in rem suam quandoq; fit ab homine, quandoq; à lege, quandoq; ex propria uoluntate, quandoq; ex necessitate.*
7. *Procurator in rem suam quandoq; fit ex parte actoris, quandoq; ex parte rei, quandoq; ex parte utriusq;.*
8. *Creditor aliquando tenetur inuitus mutare debitorem, ut in casu hic proposito.*
9. *Mandatum in rem suam non præsumitur, sed probari potest ut hic.*

GLOSSA I.

Procurator in rem suam is dicitur, ad quẽ pertinet utilitas, uel damnum, glos.2.in princ. †1 in l.1.ff.de procur. & idem tenet glos. in uerbo, suam rem, quam ibi sequuntur Doctor. dicens esse procuratorem in rem suam, cum ad eum lucrum, uel damnum spectat, in d.l. qui stipendia, C. de procur.& glos.exigere, in fine,in l.3.C.de nouat.& tradit Bald. in l. si partem, 2. lectura, ubi dicit, quod dicitur dominus, cum lucrum & damnum ad eum pertineat. & eius mentis est Castrens. in d.l. fin.in princip.ff. de donat. quod is dicatur in rem suam constitutus procurator, qui non habet restituere quod exigit, sed id sibi retinere potest, & in l. si cum emptore, secunda column.circa medium, ff. de pact. & hic propriè non dicitur procurator, sed impropriè, cum enim is definiatur procurator, qui aliena negotia gerit, hic verò propria, dicta l.qui stipendia, non potest uideri comprehendi de stricta significatione, appellatione procuratoris, glos. in l. non solum, in princ.in uerbo, interrogationibus, post prin. ff. de procurat. & ita tenet d. glos. secunda in pri-

in prima solutione, & eam ibi sequitur Bald. in 2. lectura, nu. 6. inferens ad statutum Florentiæ, disponens procuratorem ante omnia teneri producere instrumentum mandati, 2 prout etiam † est Ferrariæ, quod non habeat locum in isto procuratore in rem suam, qui propriè non est procurator; & licèt Spec. in §. fin. de procurat. 2. col. & Io. Andr. ibi, in addit. videantur dubitasse, & Castr. in d. l. 1. col. 4. videatur sentire contrarium, tamen opinio Baldi communiter recipitur, quam etiam ipse tenet in d. l. 1. quæst. 5. nu. 14. C. de action. & oblig. & in d. l. qui stipendia, & sequuntur Salic. Aret. Alex. & Ias. ibi, & Felin. in cap. licèt undique, num. 8. de offic. deleg. & Dec. in dicto versiculo placebat, numer. 7. & Aret. in l. 1. nu. 21. ff. si cert. pet. sic etiam 3 † licèt milites prohibeantur officium procuratoris exercere, & pro alio in iudicio comparere, non tamen prohibentur si in rem suam sint procuratoris constituti causam agere, l. filiusfamiliàs, §. veterani, ff. de procur. 4 & d. l. qui stipendia, quod & † in mulieribus, quæ pro alijs in iudicio interesse non possunt, dicendum est, ut l. qua absente, C. de procur. & ibi Doctor. per Castr. & Ias. in dicta l. qui 5 stipendia, censetur autem † constitutus procurator in rem suam, secundum Ias. ibi, altero de tribus modis: quando scilicet sunt mandatæ actiones directæ, & cessæ utiles, uel quando tantum sunt cessæ utiles, quo casu censetur etiam factus procurator cessionarius in rem suam, ut latius suprà dictum fuit in principio huius Clausulæ, & tertio, quando solum sunt mandatæ actiones directæ, quod minus importat, quàm cessionem, ut satis ostensum fuit suprà, & ante Ias. hoc dixit distinguendo Bald. in l. quæ omnia, §. fina. ff. de procurat. Sciendum est etiam, quod 6 procurator † in rem suam quandoque fit ab homine, quandoque à lege; ab homine, ut in casu isto, uel quocumque alio, in quo uel fit cessio, uel mandantur directæ actiones per cedentem: à lege, quoties sine cessione, uel expresso mandato transeunt actiones, ut in l. pen. C. ad Trebel. & in casibus, de quibus in dicta l. prima, & secunda, C. de action. & oblig. ita Bald. in dicto §. fin. Sic etiam procurator in rem suam quandoque censetur factus ex voluntate, ut in casu isto, uel alijs, in quibus uoluntas utriusque contrahentis concurrit, sicut in cæteris contractibus, l. sicut, C. de action. & oblig. ex necessitate, quando alicui sunt adiudicata nomina debitorum, l. planè, ff. fam. ercisc. & in alijs casibus, de quibus per glos. & Bartol. in l. seruum quoque, §. fin. vbi text. loquitur de isto procuratore in rem suam ex necessitate, ff. de procur. Præterea, licèt ut plurimum procurator in rem 7 suam fiat ex parte actoris, † tamen etiam quandoque fit ex parte rei, & quandoque utriusque d. l. planè, & ibi glos. plures casus adducit habetur, in l. fin. §. Titius, ff. de condict. indeb. in l. si actor, ff. de procurat. & in l. cum emptione, ff. de pact. & est glos. in l. Plautius, ff. de procurat. tradit. Ioan. Andr. in add. ad Specul. in d. tit. de procurat. §. fin. in prima addit. & Doctor. in locis prædictis, quod procedit etiam inuito creditore, ut per glos. in dicta l. planè, & fit procurator in rem suam etiam ex parte rei, si fiat restitutio per Trebel. fideicommissario per hæredem, l. prima, in principio, & ibi Ripa, 6. not. numero 11. ff. ad Trebel. vbi dicit hoc casu cessare regu-8 lam, † quod creditor non teneatur mutare debitorem inuitus, cum hoc fiat legis auctoritate, ut ibi per eum, de quo per Bartol. in l. 9 solutionem, ff. de solut. Et licèt † non præsumatur mandatum factum in rem suam, tamen si id sit omissum, ut quia fuit scriptum aliquem fuisse simpliciter procuratorem constitutum, potest testibus id comprobari, d. l. quæ omnia, §. fin. & ibi Bartol. & omnes, & quod non præsumatur in dubio mandatum in rem suam, nisi præcedat causa cedendarum actionum, tradit etiam Bald. in l. 3. quæstione prima, C. mand. & ibi etiam Salic. & idem dicit Spec. in dicto §. secundo, colum. secunda de cession. action. quod si fiat donatio, uel cessio actionis, & constituatur procurator simpliciter cessionarius, censetur factus in rem suam.

Irreuocabiles.

SVMMARIA.

1. *Procurator etiam si sit constitutus irreuocabilis, & cum iuramento potest tamen reuocari per constituentem.*
2. *Procurator in rem suam constitutus per cessionem, an reuocari possit.*
3. *Procurator in rem suam sine cessione constitutus an, & quando reuocari possit nec ne.*
4. *Procurator in rem suam constitutus non reuocatur per mortem constituentis vel ipsius constituti.*
5. *Salicetus aut corruptus, aut malè locutus.*
6. *Cedens non debet post factam cessionem eadem iura alteri cedere.*

GLOSSA II.

Licèt simplex procurator per dominum constituentem reuocari pos-1 sit, etiam si sit constitutus † irreuocabilis, vel cum pacto de non reuocando, ut per Bart. in l. cum precario, ff. de procur. etiam si iuramentum constituentis

interueniat, glos. in uerbo, reuocare, in capit. fin. §. fin & ibi Dom. de procur. in 6. latè Felin. in c. ex parte Decani, nu. 12, vers. amplio quinto de rescript. cum alijs adductis per Dec. cons. 521. nu. 12. & per Paris. d. cons. 8. nu. 23. & sequent. tamen aliud est in cessionario procuratore in rem suam constitutio,
2 quia non potest per cedentem reuocari, † l. illam, C. de donat. nisi de consensu partium, Bart. in l. si procuratori, nu. 2. ff. de condict. cau. data, & licèt in hoc passu gloss. uariauerint, ut in l. ante litem, ff. de procurat. in l. quę omnia, §. fin. eod. tit. in l. in rem, ff. de compensat. & in l. sicuti, §. si procurator, ff. quibus modis pign. vel hypot. solut. tamen uerior est sententia, & communior tenentium reuocari non posse, quam tenent Bald. & Paul. de Castro, in l. si pater, C. manda. Fulg. & Paul. in d. l. in rem, Paul. in d. l. per diuersas, col. 1. post princ. vers. item eius mandatum, & in d. l. fin. ad finem princ. ff. de don. Ang. in cons. 258. Quaedam Domina, 4. dub. col. fin. & Dec. in l. pen. versi. placebat, nu. 7. ff. si cert. pet. & idem tenent, & declarant Bald. & Paul. in d. l. quae omnia, §. fin. distinguentes in procuratore in rem suam constituto per cessionem, & translationem vtilium actionum, ut hic, quia sicut cedens non potest uni facta valida cessione, alteri eadem iura cedere, ut inferius dicetur, ita non potest procuratorem in rem suam datum reuocare, & ita etiam tenet Paris. in dicto consilio 19. numero 58. 3. volum. ex quibus constat, hoc uerbum magis superuacaneum esse, quàm necessarium, ut mirum non sit, si Roland. & Specul. in forma suarum cessionum
3 illa non apposuerint. Aliud tamen est, † si quis constitutus sit procurator in rem suam sine cessione, quo casu solum sunt mandatae directae, tunc enim ante litem contestatam reuocari poterit. Bal. & Castrens. in dicto §. fin. & ita loquitur, & procedere potest glos. ibi, & tradit idem Castr. in dicta l. fin. in fine principij, nisi tamen processerit ex necessitate, iuxta l. Modestinus, cum ibi not. de solut. & ita tradit limitando Bald. in dicta l. prima secunda quaestione, numero 11. & ibi etiam Salic. in 2. quęst. colum. 9. C. de action. & oblig. qui etiam limitat, nisi fiat ex causa donationis, per d. l. illam, & sequitur Dec. in cons. proximè allegato, nu. 15. quod non negat, sed admittit Ruin. qui in eadem causa contra Dec. consuluit, in cons. 222. nume. 3. iuncta col. fin. vers. non obstat quod mandatum 1. vol. Et haec est alia differentia inter procuratorem in rem suam constitutum per cessionem, & sine cessione. Et sicut procuratorin rem suam non potest expressè reuoca-
4 ri, ut suprà, ita nec etiam † reuocatur per mortem constituentis, uel ipsius constituti, sed transit ad utriusque haeredes, de secundo, scilicèt morte mandatarij, probatur in dicta l. illam, de primo tradunt omnes in d. l. 1. vbi Bald. indistinctè, 3. quaest. num. 12. tenet, non reuocari, & in d. l. quę omnia, §. fin. in fine, et in d. l. ex legato, nu. 12. C. de leg. Aret. in d. cons. 124. & sequent. Aret. Ias. & Dec. in d. l. pen. vers. placebat, & hoc procedit in utroque procuratore, scilicet tam constituto per cessionem, quàm per mandatum directarum, si mandans decedit cum haerede, quia procurator sicut poterat intentare directas nomine mandantis, ita potest nomine haeredum: at si re integra sine haerede mandans decedat, expirat mandatum, licèt de equitate utiles competant procuratori, ut suprà diximus, d. l. 1. & ibi declarat Bart. in 1. lectura, nume. 4. & in 2. num. 14. & Salic. 9. col. 6. oppos. & hoc modo intelligendus est Bald. ibi, & in alijs locis supra allegatis, & id quod tradit Salic. in l. mandatum, 9. colum. 9. oppos. C. mand.
5 qui † aut est corruptus, aut malè loquitur, tenens quod si decedat mandans cum haerede, expiret mandatum, quia immò non expirat, & declarat etiam Bartol. in l. 2. §. sed si quis, ff. de donat. & in d. l. fin. in princip. ubi etiam Castr. & etiam Castr. in d. l. quae omnia, §. fin. Aret. & Ias. in d. versi. placebat; Ex quibus solutum remanet hoc dubium, quod indecisum reliquit Io. Andr. in add. Spec. in d. §. fin. de procurat. in princ. in 1. addit. Rursus, quemadmodum cedēs etiam re integra, & antequàm aliquid interueniat ex tribus positis in l. 3. C. de nouat. quę excludūt penitus cedentem, ut inferius dicetur, non potest procuratorem in rem suam factum reuocare expressè, ut ex suprà allegatis satis superque o-
6 stēsum est, ita † non pōt tacitè alij cedendo cadem met iura, quę primo cessit, tametsi aliud uoluerit Iac. de Are. in d. tractatu, ad finē, nu. 85. licèt diuersum sit in eo, qui tantum actiones mandauit directas, non etiam transtulit utiles, ut probatur in l. non quocunque, §. qui Caium, ff. de legat. 1. & ibi expressè firmant Bart. Bald. Ang. & Paul. de Cast. & in l. qui duos, §. 1. & ibi Bald. ff. de leg. 2. idem tenet Bal. in d. l. 3. nu. 7. in cons. 134. Quaedam Domina Crescentia, ad finem, & cons. 216. Fuit quidam nobilissimus, nu. 4. uol. 2. & in cons. 105. Factum tale est, nu. 6. & cons. 248. Praesupponendum est, 3. vol. Salic. in d. l. 1. q. 19. & uidetur etiam sequi Castr. in consilio 47. Viso puncto, 3. colum. vers. item non obstat, in antiquis, aliàs 181. prima parte in nouiss. & uidetur etiam sequi Ias. in l. si cum emptore, ad finem, ff. de pact. & tenet Tiraquel. in dicto

in dicto §.26. in glos. prima numero 79. Solent tamen notarij in huiusmodi cessionibus, quæ principaliter fiunt, non accessoriè ad uenditorem, ut in casu isto, expressè addere, quod cedens protestatur, & affirmat se dicta iura, quæ tunc cedit, alteri prius non cessisse, ut ponunt formam Spec. & alij practici, de qua Clausula uidendum est, quod tradit Corneus in consilio 12. aliàs a llegato, 3. volum.

Vt amodo ipsi emptores possint, & valeant.

SVMMARIA.

1 Amodo, dictio, quid importet.

2 Ita quod, dictio, magis restringit quàm quod augeat, uide tamen numer. 4.

3 Decij decisio reprobata.

5 Domo legata uxori, cum hoc, quòd si ualeat minus ducentum, supplere teneatur hæres, ita quod habeat ualorem librarum ducentarum, si domus ualet ultrà ducentum libras, tamen tota debetur, & totum eius precium, uxori.

GLOSSA III.

Dictio (amodo) idem importat quod posthac, secundum Grammaticos, & eo sensu etiam accipitur apud † Legistas ut in c. vnico, quali liter iurar. deb. vasa. dom. fidel. licèt etiam ibi addatur uerbum (in antea) eiusdem sensus, & tenet Alber. in dicto suo Dictionario super eod. verbo, & de ipsa dictione habetur Ioan. 14. Si cognouissetis me, & patrem meum cognouissetis, & amodo cognoscetis, uel ut aliter stat text. cognoscitis eum, & in Apocalip. ca. 14. Amodo enim iam dicit spiritus, in quibus locis magis pro præsenti quam pro futuro tempore accipitur. Spec. etiam in forma cessionis, in d. §. 1. de empt. & vendit. §. hoc quoque, sequendo formam Rolandi ea utitur, licèt in d. §. 2. de cession. action. utatur dictione, deinceps, quæ est eiusdem sensus, & Bart. vtitur verbo, deinde, in l. 1. §. 1. de superficie, in fine, & cautius uidetur non apponere prout apponunt Roland. & Spec. illam dictionem (ita quod) quia magis † uidetur limitare, & restringere potestatem cessionarij, & procuratoris in rem suam, quàm augere, ut in indiuiduo de ista Clausula tradit Dec. in d. consil. 521. num. 16. versiculo secundo iste procurator, quod laudo, ad euitandas difficultates, tametsi † nusquam crediderim; dicta decisione Dec. standum esse, quia ultrà quod loquitur in diuerso casu, nempè, in eon tractu, cuius naturæ non conueniebat cessio, nec in rem suam procuratoris constitutio, in quo ipse potissimum vim fecit, ut in pluribus locis ipsius consultationis cernere est, illa dictio † (ita quod) addita ad ampliationem, & fauorem procuratoris cessionarij, non debet operari restitutionem, & damnum ipsius, & ad hoc facit ea l. in principio, ff. locati, & l. legata inutiliter, ff. de leg. primo, l. nulla, ff. de legib. & l. quod fauore, C. eod. tit. & ad propositum tradit Guil. & Angel. in dicta l. nulla, & sequuntur Alexand. & Ias. in dicta l. legata inutiliter, secundo notab. quod si testator uxori † legat domum, cum hoc, quod si ualeat minus ducentum, supplere teneatur hæres, ita quod habeat ualorem librarum ducentarum, si domus ualet vltra ducentum libras, tamen tota debetur, & totum eius precium uxori, quia illa Clausula, ita quod, &c. fuit posita ad ampliandum dispositionem, ideò diminutionem importare non debet; nec est credendum quod isti magni practici huius Clausulæ inuentores, aliter eam intellexerint.

Agere.

SVMMARIA.

1 Agere, uerbum, quibus modis accipiatur in iure.

Pactum de non agendo, & Pactum de non petendo an differant.

Innoc. doctrina reprobata.

2 Cessionarius, & procurator in rem suam, an teneatur agere contra debitorem cessum proprijs expensis vide hic distinguentem Auctorem.

Maritus expendens pro exigendo nomine dato in dotem an possit repetere ab uxore uel tantum minus restituere de dote.

Emptor nominis an teneatur antequàm agat interpellare uenditorem ut tradat iura, & defendat ad hoc ut possit postea aduersus ipsum regressum habere.

3 Cessio non transfert dominium.

Agens directa, & probans in utili succumbit.

Actor tenetur exprimere qua actione agat, directa an utili, si ex libello constare non potest.

Actio directa an censeatur in dubio intentata.

Actio illa in dubio videtur intentata qua libellanti est utilior.

Directa uel utilis actio intentata censetur ex conclusione libelli concepta ut hic.

Directam intentans quid agere teneatur.

4 Cessionarius, an, & quando teneatur ante litem contestatam facere fidem de cessione.

Cessionarius ad hoc ut constituat debitorem in mora, tenetur instrumentum cessionis producere.

Iuramentum calumniæ à quocumque præstari

debet tam ab agente utili, quàm ab agente directa.

Cessionarins nedum directas aut utilis, sed & officium iudicis intentare potest.

Cessionis materia ualdè dubia, & in ea Bartol. semper dubitauit, & mussauit.

5 *Cedens, an, & quando possit facta cessione agere contrà suum debitorem vel possidentem rem suam, contrà quam fuit facta cessio, & tenetur affirmatiua.*

Limitatur tamen nouem fallentijs ut nnmer. 6. per totum.

6 *Cedens non potest agere aduersus debitorem cuius nomen cessit, si actiones pœnes ipsum remanserunt inanes, & sine effectu ut in exemplis hic propositis.*

Cedens non potest agere quando cessio ex necessitate facta est.

Cedens non agit si in cessione sit expressum, quod cedens cessit actiones, & omnem spem, & exercitium, &c. versiculo secundo limitatur.

Quod tamen reprobatur.

Hæres licèt habeat actiones directas, illas tamen intentare non poterit contrà debitorem cui legatum est creditum per testatorem, uersiculo tertio limitat.

Cedens actiones reales non potest agere amplius aduersus possessorem, versiculo quarto limitatur.

Cedens agere nequit quando cessio facta est ei, qui habebat utiles, versiculo quinto limit.

Id tamen dubium est.

Cedenti agenti contrà debitorem cui Cessionarius fuit pactum de non petendo obstat exceptio doli mali, versiculo sexto limit.

Cedens agere non potest contrà debitorem cessum, si prius cessionarius egerit uersiculo septimo non potest agere.

Hæres qui restituit hæreditatem fideicommissario non poterit agere contrà debitorem hæreditarium qui constituit si ipsi hæredi soluturum versiculo octauo alio casu.

Cedens si agat repelli potest quando cessio est facta ad commodum cessionarij versiculo nono, & ultimo.

Sed & de hoc dubitatur.

Cessio non est modus tollendarum actionum.

Cedens si agendo exigat tenetur id quod exegit totum cessionario, ad cuius commodum fuit facta cessio restituere, dicto versiculo nono in fine.

7 *Cedens, & Cessionarius si concurrant in agendo contra debitorem eodem tempore quis præferatur.*

8 *Debitor si soluit cedenti post factam cessionem antequàm fuerit sibi denunciatum, uel lis contrà eum contestata, vel recognouerit debitum soluendo partem cessionario numquid liberetur à debito, ita ut amplius grauari nequeat per Cessionarium, vide hic lata distinctione discussum.*

9 *Cessionarius numquid debeat denunciare debitori ut non soluat cedenti, vide hic latè.*

10 *Cedentis pactum uel transactio an, & quando noceat Cessionario, latè hic distinguitur.*

11 *Cedens confitendo numquid possit non confessione Cessionario præiudicare, latè hic distinguitur, & ponuntur sex casus.*

12 *Debitor conuentus à cedente numquid possit excipiendo dicere, quòd iura sua alteri cesserit, & ita ipsum ab agendo repellere.*

GLOSSA IIII.

BArtol. in dicta l. prima, §. primo in fine, notat illum text. ad hanc Clausulam constitutionis procuratoris, ut possit agere, experiri, &c. de quibus uerbis habetur ibi, nam Clausula ista est utilis, ut tradit etiam Fab. dicto tractatu 5. quæstione, in versiculo, sequitur tertia pars quæstionis de forma, & solennitat. numero 82. Et licèt verbum (agere) uarijs modis in iure accipiatur, ut latè prosequtur Alberic. in Dictionario suo, super eodem verbo, tamen hic accipitur eo sensu, prout de actione supra loquuti sumus, quia agere dicitur, qui petit quod sibi debetur, dicto, §. primo, Instit. de action. prout etiam dicit Alciat. †in Rubrica, C. de transact. secunda pagin. in principio, & pro eo quod importat in iudicio prosequi, ut per eundem Alciat. in l. transactionis, in principio, C. eod. tit. Ille autem agere censetur, qui etiam litem contestatur, ante enim magis agere uelle dicitur, sicut etiam est in l. peterè, l. amplius non peti, & ibi not. ff. rem ratam haberi, not. glos. Bald. & Castro, in l. si postea, ff. de pecul. tenet Bartol. in l. nam postea, in principio, ff. de iureiur. & in l. si prius, 9. oppositione, primæ partis, numero, 6. ff. de noui oper. nunc. & ante eum Specul. in tit. de citat. §. dicto, colum. secunda, versiculo, & not. quod semper, in tit. de except. §. primo, in fine, & in tit. de satisdat. §. expedito, colum. 4. versiculo sed pone procurator, & probatur in l. ex duobus, la secunda, iuncta glos. & ibi Aret. primo nota. ff. de duob. reis, & tradit Boer. dicens hanc esse regulam, decisione 33. numero 15. & licèt Innocen. & nonnulli alij eum sequentes, in capitulo primo de lit. contestat. libro 6. voluerit facere differentiam inter pactum de non agendo, & de non petendo, tamen eius decisio non uidetur approbari, sed reijci tanquam non vera, ut per Bar. & cæteros, in l. si unus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. per

pact. per Bald. in dicta l. si postea, de quo etiam per Francis. de acceptand. de Aretio, in tractat. de sentent. diffin. et interlocut. numero 29.

Sed numquid cessionarius, et procurator in rem suam teneatur suis expensis, agere contra † debitorem cessum, uel possidentem rem uenditam, uel cessam? Ias. in dicta l. qui stipendia, firmat procuratorem hunc suis proprijs expensis agere debere, allegat Bald. in l. 1. C. de euiction. qui tamen loquitur in procuratore in rem suam à lege facto, scilicet in emptore nominis, qui illud suo periculo, & proprijs expensis debet exigere; idem tenet Bald. in addit. ad Specul. in tit. de expens. 1. col. vers. cessionis, vnde pro solutione distinguendi sunt casus, quia aut cessio fit gratia cedentis tantum, & tunc expensis cedentis iuditium moueri debet, ut in casu l. si ut certo, §. nunc uidendum, il secundo, uersiculo idem Labeo, ff. commod. & ibi tradit Bald. Castr. & Aret. qui dicit hoc procedere in quocumque qui tenetur facere, & curare quod quis rem habeat, quo fit, ut cum uenditor teneatur rem tradere liberam, & expeditam emptori, ut supra dictum fuit, & latius suo loco dicetur, sequitur, quod si contra occupatorem ipsius egerit uirtute huiusmodi cessionis, emptor, id periculo, & expensis venditoris cedentis agere deberet, quod tamen verum arbitrarer, si in culpa fuisset uenditor, ut quia alteri tradidisset, uel fuisset in mora tradendi emptori, per text. in l. eleganter, §. si uendiderit, ff. de pignor. action. & sentit Paul. de Castro, in l. si ea res, in princ. ff. de act. empt. Et pro decisione huius primi casus facit secundum Aret. in dicto §. nunc uidendum, decisio Bartol. & Angel. in l. prima, §. primo, ff. de impens. in rebus dot. fact. quod maritus expendens pro exigendo nomine dato in dotem, repetit ab uxore, seu tanto minus de dote tenetur restituere, deductis dictis expensis, nisi in solutum seu æstimatum in dotem acceperit, & sequitur Paulus, de Castro, in l. Mæuia, in principio, ff. solut. matr. & licèt Bald. in l. secunda, C. de action. & obligat. & in l. prima, C. de bonis mater. & alibi aliter tenuerit, tamen prima opinio uerior, & communior est, quam etiam tenet Salic. qui respondet motiuis Baldi, in dicta l. secunda, & Campeg. dicta secunda parte, quæstione 48. Si maritus. Aut cessio fit gratia utriusque, prout in casu dictę l. si ea res, in principio, vel quando uenditur nomen debitoris, uel datur in solutum, & tunc periculo, & expensis cessionarij actiones intentandæ sunt, & procedit decisio. Ias. & ita declarat Paul. de Castro, in dicta l. si ea res, in principio. Et tanto magis hoc procederet, si tantum gratia cessionarij cessio fieret, ut si titulo donationis, uel ex causa lucratiua actiones cederentur. Bald. tamen in l. qui se debere, columna secunda, uersiculo quæro an cedens, distinguit, aut cessio fit ex causa uoluntaria, aut necessaria, primo casu aut res debet reuerti ad cedentem, ut in dote, & tunc expensis cedentis agendum est, aut debet remanere penes cessionarium, & expensis cessionarij agi debet. Secundo casu etiam subdistinguit, aut tenetur agere, licèt liberetur cedendo, ut in casu l. secundæ, §. idem Nerua, ff. ne quid in loco publico, & tunc etiam tenetur subministrare expensas, aut non tenetur agere, sed fit ad exonerationem cedentis, ut in dicto uersiculo idem Labeo, & expensis cedentis actio intentanda est, aut in prouisione solius cessionarij, & tunc secùs, quia ad cessionarium pertinet, argum. l. ex parte, fam. ercisc. cum alijs ibi traditis per eum. Illud etiam non est omittendum, quod uendito nomine tenetur emptor antequam agat interpellare, & requirere uenditorem, ad tradendum sibi iura sua, quæ tradere tenetur, ut suprà dictum fuit, & ipsum etiam tueri à debitore se defendente, ut ipse posset obtinere in actione contra eum mota, aliàs sibi esset imputandum, et non haberet regressum contra uenditorem, ut tradit Paulus de Castro, in dicta quæstione 170. ad fin. secunda parte, & ad hoc faciunt etiam, quæ habentur per eundem Paul. in l. fin. C. de actionum emption. Est uerum, quod Dec. dicta quæstion. 102. multis medijs concludit, emptorem uictum habere regressum contra uenditorem, etiam non facta dicta denunciatione: tamen uidetur, quod decisiones ipsorum non sint aduersæ, sed diuersæ, & fœdere distinctionis concordari possint, ut prima procedat, nulla requisitione facta iurium competentium uenditori, quo casu emptor censetur in culpa, qui sine iuribus uenditoris ad iudicium non paratus accessit, contra l. qui accusare, C. de edendo, Secunda, quando iura tradita fuere emptori per venditorem, & fuit optimè instructus, tamen eis non obstantibus, propter exceptiones rei, causam perdidit, et sic habet regressum contra uenditorem, qui in effectu non prestitit bonum nomen, scilicèt, reum esse debitorem, quod facere debet, ut supra dictum fuit. Cautius tamen erit, ante factum occurrere ad euitandas difficultates, et uenditorem interpellare ad tuendum iura sua, & denunciare exceptiones oppositas contra agentem, ut tene-

teneatur, nec aliquam excusationem habeat contra emptorem, postea contra ipsum regredientem. Sed & admonendi sumus, cessionarium ut cautus sit in modo agendi contra debitorem alicuius rei, contra quem fuit † facta cessio, nam propter cessionem ipsius rei debitæ, non censetur translatum dominium in eum, l. pen. & ibi Bald. C. de hæred. vel action. vendi. & tradit. Iac. de Arc. d. tractatu, nu. 22. & propterea suo nomine intentat utilem actionem, ut per Doctor. ibi, non autem directam, quod prodest scire ad formandum libellum contra debitorem, prout etiam tradunt Doctor. suprà allegati, in Clausula præcedenti, in verbo, reales, in quæst. an dominium rei venditę censeatur translatum facta cessione sine rei traditione. Præterea, multũ interest, an q̃s agat directa uel utili actione, tum propter exceptiones, quę alteri obstant, & alteri non, ut tradit Din. in d. regula, pro possessore, pen. col. Bal. Paul. Ias. & alij, in d. l. qui stipendia, tum propter alia infrà dicenda, hinc est, quod agens directa, & probans in utili, succumbere debet, ut per eos in dictis locis, tradit Bart. in d. l. 1. nu. 23. ff. de action. & oblig. Salic. in d. l. 1. q. 10. C. eod. Pract. Papiens. in d. glos. cessit, & mandauit, nu. 8. quo fit, ut si ex tenore libelli non possit constare, qua agat actione, tenetur id actor exprimere, ut tradit Specul. in d. §. fi. columna 3. licèt aliter ibi videatur uelle Ioan. Andr. in addit. tradit Bartol. & Paul. de Castro, post Din. in l. si duo, ff. de solut. Paul. in d. l. emptor, C. de hæred. uel action. vendit. Din. in dicta reg. pro possessore, Bald. in dicta l. qui stipendia, numero 4. & ibi alij. Papiens. loco prææallegato, in glo. Vtiles, & licèt Specul. in dicto §. fina. censuerit in dubio directam censeri intentatam, & ipsum referendo simpliciter uidetur sequi Castr. in dicta l. qui stipendia, tamen contra tenet Imola, in dicta l. si duo, Papiens. in dicta glo. Vtiles, & Aretin. in dicto §. præterea, numero 34. versiculo incidenter quæritur, ubi immò utilem censeri intentatam affirmat, de quo per Alexand. in dicta l. qui stipendia, secunda col. & in dubio uidetur ea intentata, quæ utilior est libellanti, l. si quis intentione ambigua, ff. de iudic. vt ibi per eum, de quo per Bartol. & alios, in l. insulam, de præscript. verbis, in l. si olei, C. locati, & in alijs locis vulg. Censetur autem intentare directam, qui in conclusione libelli petit sibi procuratorio nomine cedentis solui. Vtilem, si sibi non expresso nomine procuratorio, ut communiter concludunt Doctores, in dicta l. qui stipendia, licèt Salic. contra, quem ibi reprobat *Alexand.* tradit Bartol. & alij, in l. si quis in rem, C. eodem. & Aret. in dicto versiculo, incidenter. Præterea, qui directam actionem intentat, tenetur ante litem contestatam facere fidem de cessione seu mandato directarum, quod non est necesse in eo qui agit utili, quia sufficit si in termino probatorio tempore quo de meritis tractatur, producatur, uel probetur cessio, ut declarat Specul. in §. nunc dicamus, versiculo sed quod ecce, in titul. de instrum. edi. & sequitur Bartol. licèt non meminerit precisè locum Specul. in dicta l. prima in fin. prima lectura, C. de actio. & obligat. licèt Iac. de Aret. indistinctè in dicto tractatu uoluerit cessionarium teneri ante litis contest. facere fidem de cessione, et idem quod Specul. tenet † Bartol. et cum eo magis communiter cæteri, in dicta l. qui stipendia, Bartol. et alij, in dicta l. si duo, Castr. sequitur in l. prima, colum. 4. ff. de procurat. et latè defendit Ioan. de Amic. in allegato consilio 24. col. prima, et tenet Areti. in d. §. præterea, nume. 36. et uidetur etiam sequi Guid. Pap. quæstio. 577. an compensatio, num. 2. licèt alleget Pet. Iac. tenere indistinctè, quod post litis contest. debeat produci, et secundum istam sententiam fuit etiam decisum in Capel. Tholos. ut in quæstione ipsius 294. Item an cessionarius, quod et tenet Iafre. Balb. decisione 45. Cessionarius, et hanc etiam sequitur Bald. in dicta l. prima, quæstione 4. C. de action. et obligat. et ibi Salic. in 3. Est uerum, quod Bald. in dicta l. qui stipendia, in fine, uariauit, quia tenet, quod immò si est facta mentio cessionis in libello, teneatur agens instrumentum cessionis exhibere ante litem contestatam, per not. per Inno. in c. 1. de probat. quod tenet etiam eum sequens Alciat. in Rubrica, C. de edendo, ante finem, et secundum hanc consuluit Dec. Ferrarię pro Illust. Dña Diana Estense, de Contrarijs, cõtra olim Dominum Alfonsum de Trotis, in cons. 302. col. 2. tamen idẽ Bal. distinguendo concordat suas opiniones sequendo Rain. quem allegat, in l. 1. §. editiones, col. 3. uers. venio ad secundũ, ff. de edẽ. ut communis opinio procedat, si non sit facta mentio instrumẽti, uel scripturæ cessionis diuersę, si de scriptura mentio facta sit, quã concordiam sequitur Aret. in d. c. 1. col. fin. ante fin. & cum eo trãsire uidetur ibi Felin. nu. 28. vers. quinto restringe, & ita etiam tenet Ripa, in d. Rubrica, C. de edendo, nu. 5. & ita solet practicari in Curijs, ut dicit Boer. in addit. ad Dinũ, in d. regula pro possessore, col. pen. & tenendo istam concordiam Bald. debet intelligi, quando de instrumento cessionis fieret mentio limitatiuè, non assertiuè, ita quod ex narratione posset esse reus certus de

facto:

facto: quia tunc non procedit dicta opinio In noc. vt per Bart. in l. edita, C. de eden. & latius Modern. in dicto capit. primo aliter eum limitantem, & Balb. dicta decisione 45. si tamen cessionarius vellet interpellando debitorem ipsum constituere in mora, & tunc tenetur instrumentum cessionis producere ante omnia, per notata per Bart. in l. 1. quæstio. 11. ff. de noui oper. nun. & tradit expresse Ripa, in l. quod te, num. 61. & Tiraquel. in dicto tractatu de retractu, tit. 1. §. 26. glos. 3. nu. 44. Non tamen est facienda aliqua differentia, an quis agat vtili, vel directa, ad hoc vt agens non teneatur iurare de calumnia in animam propriam, cum vtilitas ad eum pertineat, vt per glos. & Bart. in d. l. qui stipendia, glos. in d. l. emptor, C. de hæred. vel action. vend. & in l. non solum, in princ. in glos. magna, ff. de procur. & ibi tenent Bartol. Bald. & Paul. de Cast. & in l. 2. §. sin autem, C. de iuram. calū. & ante eos Iac. de Aret. in dicto tractatu, nu. 83. & Ioan. de Gras. eod. tractatu, §. 5. nu. 4. licet Aret. inaduertenter in d. ver. incidenter, tenuerit opinionem Placent. in d. glos. in l. non solum, relata, & communiter reiecta, quod & tenet Tiraquel. in d. tractatu §. 2. glos. 2. numero 14. Sciendum est etiam, quod cessionarius & procurator in rem suam constitutus, vt supra, nedum potest intentare actiones vtiles & directas, vt supra diximus, verum etiam iudicis officium quod sibi competit, l. si optio, ad finem, ff. de opti. lega. & tenent Paul. de Cast. Alex. & Ias. in l. si cum emptore, 1. colum. ff. de pact. Modo in hac materia cessionis plures se offerunt quæstiones examinandę, discutiendæque, quę quidem materia est valdè dubia, & in ea diuersi diuersa sentiunt, vt dixit Bald. in cons. 105. Factum tale est, Domina Anerana, col. fin. 3. vol. & dixit Paul. de Cast. in l. facta, §. si hæres, ff. ad Trebel. quod vidit multos in hac materia errare, & quod quotidie ad Bart. ibi recurritur, qui tamen confusè, obscurè, & imperfectè loquitur, & non intelliguntur eius dicta, & in d. l. si cum emptore, col. fin. dicit, quod in ea sem per dubitauit, & mussauit, & pluries habuit de facto diuersos casus, & occurrit sibi dubitare.

Primo igitur videndum est, numquid cedens possit facta cessione agere contra suum 5 debitorem, vel possidentem rem suam, † contra quem fuit facta cessio; In qua concludendum est secundum text. in d. l. 3. C. de nouat. Vbi est casus huius quæstionis quod si cessionarius denunciauerit debitori ne soluat, vel ab eo soluente partem debiti receperit, aut contra eum agendo litem contestatus fuerit, cedens nullo modo potest agere contra debitorem: quia his casibus licèt habeat directas actiones, tamen sunt effectæ inanes, & inefficaces: si uero aliquod istorum trium non interuenerit, tunc cedens agere potest, & per indirectum cessionarium impedire & prohibere, ut ibi dicit text. quæ lex est singularis secundum Bartolum, & alios ibi, & quod cedens hoc casu, scilicèt nullo ex dictis tribus interueniente, agere possit, vltrà Doctor. in in dicta l. tertia, tenet etiam Iac. de Aret. in dicto tractatu columna penultima, numero 85. Specul. in dicto §. fina. de procur. columna antepenultima versiculo in summa, not. vbi ponit formam denunciationis faciendæ debitori per cessionarium, quam etiam ponit Bartolus, in l. prima, in princip. 9. quæst. numero 20. ff. de oper. noui nunciat. de qua etiam Guid. Papa, quæstio. 530. qualiter fieri debeat, & idem sentit glos. & expresse tradit ibi Baldus, Salic. & Paul. de Cast. qui loquitur etiam quando cessio est facta titulo uenditionis, ut hic in l. 3. C. mand. Bald. in dicta l. prima quæst. quinta, nume. 19. C. de actio. & obligat. Paul. de Castro, in consilio 98. In causa appellationis numero 3. 2. parte nouissimorum. Paul. de Castro, & alij, in d. l. si cū emptore, Aretinus, in l. in rem, per illum tex. quam legit cum l. præcedenti, ff. de compensat. Socin. in consilio 18. 3. quæst. columna 5. & 6. Rube. consilio 159. numero 2. Bertran. consilio 116. numero 12. & sequent. 2. parte priorum, & sequitur plures allegando Tiraquel. in dicto tractatu dicto §. 26. glos. 2. numero 14. & tradunt etiam quamplures alij inferius allegandi. Est verum quod Iacob Butr. in dicta l. 3. & Baldus, in cap. Cumana, numero 9. de elect. & in consilio 163. prę mittendum est, 3. volumine, & Imola, in dicto §. si hæres, tenent, quod d. l. 3. loquuntur, quā do aliquis est factus procurator in rem suam & sic mandatę sunt actiones directæ, non autem cessæ utiles, quod uidetur etiam admittere Ias. in l. fin. col. fin. ff. de transact. referendo Bald. in dicto cap. tamen iste intellectus non videtur verus, nec est communis, & contrarium tenet glos. cum qua transeunt Bart. Bald. Ang. & Alb. ibi, in d. l. 3. & expresse tenet Bald. sibi contrarius, in d. cons. 105. nu. 4. & Alex. in d. l. si cum emptore, col. 3. sub nu. 4. quod & sentiunt Doct. supra allegati.

Limitatur tamen hęc Conclusio pluribus modis, primo ut procedat in cedente, penes 6 quem † remanserunt actiones directę efficaces, secùs si inanes, & sine effectu ut in hęrede, qui fideicommissario restituit hęreditatē, in quem actiones actiuę & passiuę transeūt, l. 1. in princ. cum ibi not. ff. ad Trebel. vel in procuratore, qui sibi acquirit directam, et domino

mino utilem ex stipulatione, & directa remanet inefficax, l.in causę, in fine. cum l.sequenti, & ibi not. ff. de procur. & idem est in eo, qui tantum habebat utiles, & eas cessit, quo casu nihil apud eum remanet, ut per Bart. & alios, in d.l.1.C.de act. & oblig. & dicti fuit suprà in Clausula præcedēti, in verbo vtiles, his enim casibus non potest agere cedens, & dispositio d.l.3. sibi locum non vendicat, vt tradit Bart. in l.ex asse, nu.4. & ibi Alex. nu. 6.ff.ad Trebel.Bal.in d.l.3. in 2.colum. & in d.l.1.5.quæst.num.19.C.de action. & oblig. ubi idem dicit, quando cessio fit ex necessitate, vt quia fit soluenti correo, vel fideiussori, iuxta not.in l.Modestinus, ff.de solut. cuius cessionis ius petendi numquam videtur sublatum, ut dicit Dec. dicto consilio 99.nu.3. hanc etiam limitationem tenet idem Baldus in dicto consilio 105.colum.fin.nu.4.& in l. si procurator, & ibi quoq; Castrens.ff.de procur. Ang.& Paul.in d.l.facta, §.si hæres, Castro, in d.l.3.C.mandati, & in d.l.si cum emptore, & ibi etiam Alex. & Ias.col.fin.sequitur Dec.in l.pacto successorum, col.fin. C.de pact.& Ripa, in dicta l.prima in princ. num. 12.& 13.ff.ad Trebel.& latè Socin. dicto cōsilio 18.columna 6.vbi dicit agentem sine actione agere, l.si pupilli, §.fin.ff.de neg.gest. sententiam non prę iudicare cessionario sicut etiam fideicommissario non præiudicat, vt in dicto §.si hæres, & tradit etiam Bald. in l. 1.colum.fin.numero 29. C.quando prouoc. non est necesse, & Dec. sequitur in dicto consilio 102.ad finem, & in sententia lata contra hæredem post restitutam hæreditatem tradit Bald. & Ias.in l.prima, C.de inofficioso, testamento.

Secundo limitatur dictam l.3.non procedere si in cessione fit expressum, quod cedēs cessit actiones, & omnem spem, & exercitium actionum directarum, ita quod nullæ reliquiæ actionum penes cedentem remaneant, tali enim casu etiam præter illos tres casus cedens agere non posset; ità limitauit Tancred. de Corn. in suo opere Iudi. ultima parte, 11.quæstio.& sequitur Cepol. docens hanc cautelam in Cautela 189. Tu habes, quem etiam sequitur Ias. in d.l.si cum emptore, col.fin.vers.tu limita, & refert Dec.in d.l. pacto successorum, col. fin. & Ripa in d.l.1. §.1.nu.13.& refert etiam Tiraquel.d.nu.14. dictam cautelam, licèt sub alio numero, quā etiam tenet Socin.in reg.109. Debitor, 1.fallen. Sed licèt ista limitatio plurimum polleat auctoritate, ego tamen non auderem secundum eam iudicare, cum ratio repugnet: nam cedens agere potest propter directas actiones, quæ penes se remanserunt, & àb eo separari impossibile est, ut supra dictum fuit, in verbo, utiles, & directas, quo fit, ut nulla verborum cautela possit cedens prohiberi agere, nec iure probatur ista limitatio, sed & Baldus, in d.l.3.col.2.nu.6. tenet dispositionem illius l. procedere nedū cessis utilibus actionibus, sed etiam mandato exercitio directarum, & in indiuiduo contra istam limitationem tenet Afflict. d.decisione 335. num.23. vbi dicit ita fuisse decisum in consi. Neapol. ut ibi per eum, nu.24.

Tertio limitat Bald. in l.si pecunia, & ibi sequitur Paul.& Raph.Commens. ff.de leg. 1.non procedere, si sit legatum creditum à debitore, per testatorem: nam licèt hæres habeat directas actiones, tamen non poterit agere contra debitorem ipsum, sequitur Alex. in addit.ad Bart. in d.l.3. & Ias.in d.l.si cum emptore, col.fin.2.limitatione.

Quarto limitatur procedere in actionibus personalibus, quę inhęrent ossibus creditoris, secùs in realibus, quę concomitantur possessorem, unde his cessis non poterit cedens agere contra possessorem, ità Bald.quem ibi sequitur Salic.in l.qui tibi, C.de hered.uel action. vend. per illum text. sequuntur Alex. & Ias.in locis proximè allegatis.

Quinto Salic. in d.l.emptor, 2.oppos. C. eod.tit.limitat d.l.vt non procedat, quando quis cedit actiones directas habenti utiles, tunc enim uidetur quod directę remaneant inefficaces, dicens audiuisse quendam Doct. ita tenentem, quod dicit esse notandum, licèt ipse non bene firmet, sed relinquat cogitandum. sed hæc etiam dubia redditur per rationem supradictam, quia non possunt separari iura directa à cedente, nisi legis auctoritate, ut in restitutione hęreditatis, & in alijs casibus, de quibus supra in prima limitatione.

Sexto limitatur non procedere si cessionarius etiam nullo ex dictis tribus interuenientе fecerit pactum de non petēdo à debitore, tunc agenti cedenti obstat exceptio doli mali, d.l.si cum emptore, & ibi omnes, & d.l.sicut, §.si procurator, ff.quibus mod.pign. uel hypoth.solu.

Septimo, non potest agere cedens contra debitorem cessum, si prius cessionarius contra cum egerit, & litem contestatus fuerit, tamen eius iudicij finita fuerit et perempta instantia, quo casu eius uirtus sublata censetur: nam tunc durat effectus, ut cedens excludatur. ita Bal.in d.l.3.C.mand.et sequitur Ale. in apostil.predicta ad Bar.et Ias.in d.l.si cum emptore, col.fi. et pro ista limitatione faciūt not.in l.properandum, §.et si quidem, et ibi glos.Bart.et alij, C.de iudic. et in l.2.ubi etiā Bart.et omnes, C.de fruct.et lit.expen.

Octauo,

Octauo, alio casu non procedit d. l. 3. qui ponitur per Ang. Paul. & alios, in l. si post cō stitutam, per illum text. ff. de constit. pecun. si enim debitor hæreditarius constituit se soluturum hæredi certam summam pecuniarū, & hæres hæreditatem fideicommissario resti tuat, vel ab eo euincatur, tenetur cedere eam actionem fideicommissario, vel euincenti, nec ante vel post cessionem poterit agere cō tra debitorem, & sequuntur etiam Alex. & Ias. locis præallegatis.

Nono & vltimo, dispositio d. l. 3. non videtur procedere, quando cessio est facta ad commodum cessionarij tantum, non ad com modum vtriusque, iuxtà distinctionē quam posuit Iac. de Aretio, in l. 1. §. 1. ff. ad Trebel. quam latè posuit Bart. in d. l. facta, §. si hęres, & in d. l. si cum emptore, & ita etiam videtur restringere Bald. in d. l. 1. col. fin. C. quando prouoc. non est necesse, hinc voluerunt Bart. & plures, alij in locis prædictis, posse reum conuentum agentem repellere opponendo exceptionem, quod alteri iura sua cessit, quā quęst. latius inferius discutiemus. Sed tamen ista limitatio non uidetur procedere: quia cū actiones non remanserint inefficaces, uel elisæ penes cedentem, procul dubio potest age re cedens: si quidem, cessio non est modus tol lendarum actionum, ut Bald. tradit in d. l. 1. quæst. 5. C. de action. & obligat. & quod pos sit agere firmat etiam distinguendo Paul. de Castro, in d. §. si hęres, in d. l. 3. C. mand. qđ & tradunt quamplures ex supra allegatis in dicta conclusione. Nec Bart. vel alij hoc negant: immò id pręsupponere uidentur, dispu tantes an exceptione summoueri possit cedens actor, quo casu sentiunt ipso iure non re pelli, sed exceptione opposita, iuxta §. præterea, cum ibi not. Instit. de except. & habetur in l. Iulianus uerum debitorem, ff. de cond. in debiti, & in alijs locis. Benè uerum est, quod cedens hoc casu totum id quod exigit, tenetur restituere cessionario, ad cuius commodum cessio facta fuit, l. apud Celsum; §. quod si is cui, ff. de doli mal. & met. except. Bald. in d. l. quę omnia, §. fin. ff. de procur. & in dicto cons. 105. num. 6. & Paul. de Castro, in d. §. si hęres, & in d. l. 3.

Sed quid si cedens et cessionarius in agendo contra debitorem eodem tempore con-7 currant, quis pręferendus sit; †glos. in d. l. 3. in uerbo exigere, disputat, et finaliter se resol uit, quod præferatur cedens, et idem tenere uidetur in l. procuratorem, in rem suam, ff. de procurat. et eum ea uidetur transire Bald. in dicta l. 3. et idem tenet post Iac. in l. si procurator, prima lectura secundo notab. ff. de pro curat. et in dicta l. si cum emptore, in ultima quæstione contrarium et melius tenuit Bart. in dicta l. tertia, & in dicta l. procuratorē, in rem suam, ubi idem tenet Castr. & idem tenet idem Castr. in dicta l. fin. ad finem princ. ff. de don. ubi tenet, quod etiam si agat postquam cedens potest cedentem impedire, licèt quo ad hoc ultimum diuersum uideatur uoluisse in dicta l. procuratorem in rem suā, ad finem, quę opiniones uidentur posse concordari, ut prima procedat ante litem contestatā, secunda post, argum. l. ante litem, cum l. sequenti, ff. de procur. & l. pluribus, ff. eod. & l. ex duobus, la secund, aff. de duob. reis, & quod præferatur cessionarius, tenet etiam Practic. Papiens. in dicta glo. Cessit, numero 10. licèt alleget glos. in dicta l. 3. hoc tenentem, cum tamen teneat oppositum, & idem tenet Crauet. licèt prædicta non adduxerit in cons. 227. nu. 2.

Sed numquid debitor soluens cedēti post factam cessionem antequam fuerit sibi denū 8 ciatum, vel lis contra eum †contestata, vel re cognouerit debitum, partem cessionario sol uendo, iuxta d. l. 3. liberetur à debito, & amplius grauari non possit per cessionarium? (aliquo enim de his tribus interueniente, cer tum est ipsum non liberari) & pro solutione distinguendum est: quia aliqui sunt casus clari & indubitabiles, aliqui dubitabiles namque, aut sumus in casibus in quibus iura directa remanserunt penes cedentem inania, & sine effectu, vel nulla remanserunt, vt in casibus positis suprà in prima limitatione, quęst. an post cessionem cedens agere possit, et isto casu aut debitor sciuit cessionem fuisse factam, & certum est ipsum non liberari, & ità in hoc omnes concordant, argu. à contrario sensu, in dicta l. fina. ff. de transact. aut soluit ignoranter, quæ ignorantia in dubio præsumitur, ut in his terminis Bald. tradit dicto cō silio 105. nume. 4. & Alex. cons. 15. colum. 2. 7. volum. & tunc ne ignorantia sua damno afficiatur liberatur à debito, text. est singularis, in d. l. fina. & ibi omnes quod admittunt Doctor. in d. l. si cum emptore, & in d. l. 3. & in d. l. facta, §. si hęres, Bald. in d. l. 1. 5. quæst. nu. 20. ff. de action. & oblig. Ripa, in d. l. 1. in princ. num. 13. ff. ad Trebel. & alij etiam inferius allegandi: nam hoc casu recipiens solutionem eatenus cessionario, uel fideicommis sario præiudicium afferre potest, quatenus potest procurator reuocatus, iuxta l. primā, cum ibi not. C. de satisdan. ut tradit Bar. in d. §. si hęres, pen. quæst. & tenetur restituere cedens id quod exegit à cessionario, uel fideicommissario, ut per glos. Bald. et Castr. in d. l. fin. prout etiam dictum fuit suprà, in dicta quęstio. quando possit cedens agere, et quod dicitur

dicitur debitorem ignorantem liberari soluendo, procedit, si cedens vel hæres bona fide recipit animo gerendi negocium cessionarij, vel hæredis, secùs si mala fide, quia furtũ committeret, & non liberaretur debitor, sed ei condictio furtiua competeret, quam tamẽ cedendo, consequeretur liberationem, l. cum quis, §. 1. ff. de solut. & ità declarant Bart. & Ang. in dicto §. si hæres, in fine. Aut sumus in casibus, in quibus remanent actiones directæ penes cedentem, vel venditorem hæreditatis, seu nominis efficaces, & debitor soluit ignoranter, & liberatur ut in casu præcedenti, d. l. fin. & tantò magis, cum soluerit ei qui habet actiones efficaces ad agendum, & etiã tenetur restituere exigens vt supra; Aut soluit sciens factam fuisse cessionem vel venditionem hæreditatis, seu nominis, & in hoc magna est Doctor. controuersia, an debitor liberetur, ita, quod & glo. & Doctor. nedum inuicem, sed sibimet fuerunt contrarij & inconstantes, nam glos. prima in dicta l. fin. tenet debitorem scientem soluendo cedẽti vel venditori hæreditatis (ij enim pari passu incidunt) non liberari, etiam extra casus dictæ l. 3. contrarium tenet glos. in verbo vtilibus, in l. nomen, C. quæ res pigno. oblig. poss. ut scilicèt non sufficiat simplex scientia, sed exigatur etiam denunciatio, & idem videtur tenere in l. grege, §. cum pignori, in verbo solutorum, ff. de pignor. priorem opinionem glos. in d. l. fin. tenet Cin. in d. l. 3. & Guid. de Suza. ut refert Ioan. Andr. in add. infrà allegan da, & hæc communiter approbatur, ut referendo non idem Cin. dicit Bald. in dicto consilio 105. nu. 4. vers. sed præcedentem. & hãc etiam tenet Bart. in dicta l. nomen, num. 7. & idem Bald. in Rubrica, C. de reuocand. his quæ in fraud. credit. num. 2. & in dicto capit. Cumana, num. 9. & Pap. in dicta glos. cessit, num. 9. Contrariam tamen partem, quam tenuit glos. in d. l. nomen, tenet Spec. in d. §. fi. de procurat. vers. sed quid si debitor, vbi consuluit omnino esse faciendam denunciationem ad effectum, vt debitor non possit soluere cedenti, † & hanc partem etiam sequitur ibi Ioan. Andr. in addit. quam etiam videtur tenere Bald. sibi contrarius, post Iac. Butr. in d. l. nomen; & hanc etiam partem tenet in dicto consil. 105. & idem videtur tenere in d. l. 1. nu. 20. vbi videtur corruptus. & idem in d. l. fin. sequendo Cin. distinguentem, ut in solutione non procedat dicta glos. sed in pacto, & transactione. & idem tenuit in cons. 27. supra in quodam pũcto 5. volum. vbi dicit opinionem Cini veriorem: quia recipere solutionem est naturam obligationis seruare, sed liberare pacto, vel transactione, est quidam actus nouus à natura primordialis obligationis separatus. & idẽ uidetur dixisse in dicto cons. 105. col. pen. uers. considerando. Hanc etiam sententiam quod requiratur denunciatio, & non sufficiat simplex scientia indistinctè renuerũt Iac. Butr. Alb. Ang. Paul. de Castro & Ias. in d. l. fi. licèt ibi Castr. limitet hoc procedere in casu, quo sit mota lis debitori per cedentem, uel uenditorem hæreditatis, quia aliàs spontè soluisse, uel transegisse censetur, & in hac opinione etiam residet Salic. in d. l. 1. 12. quæst. C. de actio. & oblig. quam opinionem etiam tenet Ang. in d. §. si hæres, & idem tenet Angel. in consi. 258. Quædam Domina, col. 3. in princ. & Salic. in d. l. 3. hãc etiam tenet Affic. dicta decisione 335. num. 23. & num. sequenti dicit fuisse iudicatũ pro transigente etiã sciente ut ibi per eum. (Fulg. in d. §. cum pignori, col. pen. dicit, quęst. non esse parum facilem, & sentẽtiam suam exprimere noluit, sed se remisit ad not. in d. l. fin. in d. l. si cum emptore, & in d. §. si hæres) Bar. uerò in d. §. si hęres, sequendo Iac. de Aretio, & Oldra. distinguit, quod quandoque fit cessio ad commodum cedentis, & eius periculo, q. a quicquid exigitur in eius vtilitatem conuertitur, ut in casu d. l. 3. ubi cessio fuit facta creditori soluentis, & tunc non sufficit simplex scientia debitoris soluentis, sed exigitur sciẽtia per aliquem ex tribus modis not. in d. l. 3. & hoc modo procedit glos. in d. l. nomen, si modo fiat ad commodum cessionarij & eius periculo, & tunc sufficit simplex scientia; & hoc secundo casu procedit glos. in d. l. fin. ff. de transactione, loquitur in casu in quo fuit facta venditio hæreditatis. quo casu censetur facta ad commodum tãtum cessionarij, prout intelligunt Bar. & omnes eum sequentes, & expressius firmat Castr. in d. §. si hæres, colum. 2. & Ias. in d. l. si cum emptore, etiam 2. col. licèt Bald. & Salic. in d. l. 1. C. de actio. & oblig. voluerint hoc casu gratia vtriusque cẽseri factam cessionem, propter preciũ, & male, secundum prædictos; & hanc distinctionẽ Bart. licèt nonnulli ex supra allegatis expresse reprobent, & ab eo dissentiant, tamen sequuti sunt Imola, & Paul. in d. §. si hæres, & Bald. & Ang. parum sibi constantes, in d. l. 3. Bald. Castr. Alex. & Ias. in d. l. si cum emptore, vbi Ias. 2. col. dicit, quod est bona doctrina, & hãc esse communem opinionem dixit Rom. in cons. 102. super eo. post princ. quam etiam refert & sequitur Bal. in cons. 163. Præmittendum est, d. 3. uol. & idem tenet Alex. in d. l. qui quadringenta, col. fin. Aret. d. §. pręterea, nu. 34. vers. quarto põt opponi, vbi dicit, qđ fuit de facto Regij. Hãc etiam opinionem pro vera admittit Alexand. in cons. prædicto

dicto 15. numero primo, in 7. volum, quam etiam tenet Neguſ. in tractatu de pignor. 2. parte 3. membro, numero 26. verſiculo ſecũdo dubitatur, quam etiam tenet Bertrand. cõſilio 190. columna ſecunda parte priorum, et Pariſ. dicto conſilio 19. nume. 63. & ſequent. 3. volum. quę opinio in caſu ſuo tanto magis procedebat, in quo ceſſionarius iurauerat nõ venire contra, vt per eum ibi, num. 68. Et licet hanc partem tanquam communiorẽ crediderim ſeruandum eſſe in practica, tamen ad euitandas omnes difficultates laudauerim fieri denunciationem per ceſſionarium debitori, vt conſuluit Spec. & ſequitur Ioan. Andr. in loco præallegato. In caſibus tamen in quibus non ſufficeret ſcientia debitoris, ſi cedens non eſt ſoluendo, & ſic non eſſet conſultum ceſsionario, & debitor hoc etiã ſciat, & ſoluat, non videtur modo aliquo liberari poſſe, per ea quæ voluerunt Cin. & Alb. in l. fin. C. de procur. Iaſ. limitando dictam l. 3. in d. l. ſi cum emptore, col. fin. verſ. ſexto not. limita, & Pariſ. dicto conſilio ante finem illud etiam notandum eſt, quod qui iura ceſsit, ſi poſtea exigat à debitore, dicitur fidem frangere, vt dicit Alber. in d. l. 3. & ſequitur Ioan. de Graſ. in dicto tractatu 4. nu. 8.

Ex reſolutione dictæ quæſt. reſultat deciſio aliarum, an ſcilicet pactum vel tranſactio cedentis noceat ceſsionario, nam in caſibus in quibus ceſsio eſt facta ad commodum ceſ-10 ſionarij, † & ſuo periculo, proculdubio facta tranſactio per ſcientem non præiudicat, ſed in ignorante, ne remaneat in damno tranſigens, valet tranſactio, ut dicta l. fi. in caſibus verò in quibus ceſsio eſt facta ad commodũ cedentis, ſemper valet pactum uel tranſactio & ita tradit Barto. in d. §. ſi hæres, numero 4. & in d. l. ſi cum emptore, immò tanto minus poteſt tranſigere debitor ſciens, quàm ſoluere, per ea quæ ex Baldo poſt Cin. in præcedẽti quæſt. dicta fuere. Et licèt Salic. in dicta l. 1. quæſt. 13. aliter teneat, & Afflict. dicta deciſione 335. ad finem, ubi ita fuiſſe in conſ. Neapolitano iudicatum refert, tamen communior ſententia videtur in contrarium, ut per Bald. Paul. Alex. & Iaſ. in d. l. ſi cum emptore. Bertr. dicto conſ. 190. & Pariſ. dicto conſilio 19. qui in ſpecie reprobat dictam deciſionem in caſu cuius non conſtabat de ſcientia tranſigentis, quia fortè non ità fuiſſet iudicatum, licèt ipſe Afflict. extendat etiam ipſam deciſionem ad caſum ſcientiæ, & ex ea etiam non benè conſtat an ad commodum ceſsionarij, tantum eſſet facta ceſsio, & deciſionem Bar. in dicta l. ſi cum emptore, admittit etiam Ruin. in conſ. 177. num. 6. ſed quod non ualeat pactum gratuitum, etiam factum per ignorantem, ſeu ignoranti debitori, firmat Caſtro, in dicta l. columna tertia, ubi etiam Marſ. & Cin. fecerunt differentiam inter pactum & tranſactionem, & idem tenuit Cin. & ſequutus fuit Baldus, in dicta l. finali, & quamuis Alexander, in d. l. ſi cum emptore, diſcordet à Paulo, volens quod non ſit differentia in pacto gratuito, vel oneroſo, ſeu tranſactione, tamen probabilior uidetur opinio Caſtrẽſ. per ea, quę ipſe adducit, et tradũt etiam Cin. & Bald. in dicta l. finali, et faciunt ea quæ dicentur inferius in ſequenti quæſtione, & cum Paul. concordat Bertran. in dicto conſilio 190. in fine, De liberatione uerò ſciẽti facta debitori, quod non ualeat, tenet Bal. in dicta Rubrica, C. de reuocand. his quæ in fraud. credit. numero ſecundo, & ſequitur Iaſon, in dicta l. ſi cum emptore, colum. fin. uerſic. quinto limita, ſed ſecundum Caſtr. ubi ſupra, non ualeret etiam facta ignorãti, ex quo cedens, qui non poteſt expreſsè, & directè reuocare ceſsionem factam, non poteſt etiam per indirectum per aliquem actum, per quẽ reuocatur in effectu: ſat enim eſt quod debitor nihil de ſuo amittit tametſi lucrum non faciat,

Sed numquid cedens confitendo poteſt ſua confeſsione ceſsionario præiudicare? in 11 quo articulo † antiqui uariarunt, & diuerſi diuerſa ſenſerunt, ut ex not. per Spec. in dicto §. 1. colum. 2. uerſ. ſed numquid ſola confeſſio, in tit. de ceſsion. action. & ibi in addi. Io. Andr. cernere eſt, & ſubinde etiam Moder. non bene concordarunt, ut per Imo. in dicto §. ſi hæres, uidetur tamẽ, quod per diſtinctionem caſuum poſsit ueritas haberi; Conſiderandi ſunt igitur plures caſus, & primo conſiderandus eſt caſus, quando eſt facta ceſsio & penes cedentem nihil remanſit, ut in ceſsionario, qui alteri cedit, uel directę actiones remanſerunt inefficaces, ut in procuratore reſpectu domini, uel in hęrede reſpectu fideicommiſsi, & in alijs caſibus, de quibus ſuprà in illa prima limitatione, & tunc ſicut non poteſt agere cedens uel hæres ut ſuprà, nec valeret ſententia in pręiudicium ceſsionarij, ut ſupra diximus, ità pariter non ualeret etiã confeſsio in præiudicium ipſius, hoc expreſſe in confeſsione firmat Bal. in l. ſi actor, col. 3. nu. 2. uerſic. ulterius quæro, ff. de procurat. 1. lectura, & in l. ſi partem, 2. lectura, col. 1. uerſ. & pro hoc dico, ff. quemadmodum ſeruit. amitt.

Secundus caſus eſt, quando interuenit unum ex tribus, de quibus in d. l. 3. ſcilicèt aut denunciatio facta per ceſsionarium debitori, aut receptio partis debiti, aut litis cõteſtatio, & hic caſus non patitur etiam exceptionem,

nem, quia ex quo remanserunt directę inefficaces penes cedentem, sicut ipse non potest agere, vel solutionem recipere, pariter non potest confiteri: & ita tenuit Din. relatus per Ioan. Andr. in additio. & idem tenet Bald. in d. l. si partem, in fine, & in d. l. si actor, & omnes admittunt in d. l. si cum emptore, & in d. §. si hæres, tertius est casus, quando nullum ex dictis tribus interuenit, & tunc isto casu distinctio Bartoli quæ fuit Iac. de Aret. vt suprà, quod attendatur, an cessio sit facta ad commodum cedentis, vel cessionarij, vt primo casu valeat confessio: quia ipsi cedenti confitenti tantum obest. Secundo non: si debitor sciuit cessionem esse factam, uidetur attendẽda, quam in confessione etiam sequutus fuit Bart. in d. §. si hæres, vbi Imola, & in d. l. si cum emptore, in fine, & idem videtur tenere Bart. in d. l. si actor, num. 2. & quando adest scientia debitoris de cessione, hic casus est etiam clarus, ut tenent Corn. Bertr. & Paris. in consilijs infra allegandis. Est & quartus casus magis dubitabilis, quando non cõstat de scientia debitoris, tamen cedens ad eius fauorem, & ad præiudicium cessionarij confitetur extraiudicialiter aliquid, vt quia sibi fuit antea per ipsum satisfactum, uel ipsũ non fuisse debitorem, aut quid simile, & isto casu uidetur tenendum etiam non ualere, ut uidetur uoluisse Ioan. Andr. in dicta addit. & Bald. in d. l. si cum emptore, & latius & clarius Paul. de Cast. ibi & in d. §. si hæres, quia non potest aliquid facere in præiudicium cessionis, nec potest conqueri debitor, ex quo nullum patitur damnum; & idem quod non ualeat confessio tenet idem Paul. in cons. 83. Ad id de quo quęritur, ante finem, in antiqs, quod est consilium 79. in secunda parte nouissimorum. & licèt Alex. in d. l. si cum emptore, non teneat opinionem Castr. tamen uidetur benè iure probari, per text. iunctis ibi notat. in d. l. fin. de transact. Vbi propter ignorãtiam succurritur transigenti, ne remaneat in damno: secùs igitur si nullum damnum patitur. & ita etiam opinionẽ Pauli tenet Steph. Aufrer. in addi. decis. Capel. Tholos. in quæstio. 119. Item fuit quæsitum an cedens. & Bertran. dicto cons. 109. in fine, & ista opinio est magis communis quod confessio cessionario non præiudicet, si ei damnum & incommodum affert, & contra cedentem nullum potest habere regressum, vt tradit Alex. in cõsilio 46. Circa prædicta, 2. colum. 5. volu. & Corn. consil. 139. littera b. 3. volum. quam opinionem tenet etiã cum hac distinctione Iac. de Aret. dicto tractatu, nu. 84. & secundum istam opinionem, quod etiam indistinctè nõ valeat confessio, fuit decisum in consil. Neapol. vt refert Afflict. decis. 163. in fine, quam sententiam etiam amplectitur Paris. d. cons. 19. num. 59. & sequent. & plures adducit Tiraquel. in d. §. 2. glos. 2. num. 14.

Quintus est casus in confessione iudiciali, & tunc distinguendum est in procuratore facto in rem suam ex parte actoris, aut ex parte rei, qui etiam constitui potest vt inferius dicetur. primo casu distinguendum est, ut supra, secundo casu videtur indistinctè confessionem valere, ut tradit Bald. post Bart. in d. l. si actor, sed primo casu nonnulli uoluerunt esse arbitrarium iudici uocare cedentem si sit legalior, & melius nouerit ueritatem, ut per Ioan. Andr. in dicta addit. & Bald. in dicta l. si partem, sed tamen quia potest fieri collusio inter cedentem & debitorem, uerius uidetur ut confessio cedentis etiam iudicialis in causa, in qua cessionarius agit, non obsit cessionario, prout tandem uidetur uoluisse Spec. in dicto uers. sed numquid sola confessio. & Lamber. de Rampon. relatus per Bald. in d. l. si partem, & firmat Castr. in dicta l. per diuersas, prima colum. uers. c. item quando per procuratorem, & sequitur Paris. dicto consil. num. 59. quod tanto uerius est, cum supra in secundo casu fuerit conclusum interueniente litis contestatione facta per cessionarium, directas actiones penes cedentem existentes elidi, & effici inefficaces; solum supererit sextus & ultimus casus, in quo posset teneri, cõfessionem cedentis ualere, & cessionario pręiudicium afferre, sed quando ipse cedens, qui habet directas efficaces, antequam interueniat aliquid ex illis tribus de quibus in dicta l. 3. ageret contra debitorem cessionem ignorantem; & in iudicio confiteretur ad beneficium debitoris, tunc enim crediderim sibi præiudicare, quia hoc casu imputandum est cessionario, cur non denunciauerit, uel aliquid fecerit ut excluderet cedentem, ut quãplures ex supra allegatis ad aliud propositũ dicunt, licèt etiam fortè teneri posset ualere confessionem extraiudicialem in casibus, in quibus posset esse consultum cessionario cõtra cedentem, ut admittunt nonnulli ex supra allegatis, licèt fortè in practica cum difficultate obtineretur propter auctoritatem tenentium indistinctè confessionem non ualere, uide ad hanc quæstio. decisionem Pedemont. 45. & Ronchegall. in l. 3. in princ. nu. 73. & seq. ff. de duob. reis.

Vltimò uidendum est, an debitor conuentus à cedente antequam ullum ex dictis tribus de quibus in dicta l. tertia interueniat, 12 possit † excipiendo quod iura sua alteri cesserit, ipsum repellere ab agendo? Bartolus, sequẽdo distinctionem prędictam Iac. de Aretio,

tio,& Oldrad.in dicta §.si hæres, numero 3. & in dicta l.si cum emptore,tenuit quod sic, in casibus in quibus cessio est facta ad commodum & periculum cessionarij, secus si cedentis,vt supra,& cum Bart.tenet Bald.in dicta l.prima columna finali, numero, 29. C. quando prouoc. non est necesse, & cum eo transit Papiens. in dicta glos. cessit, numero decimo, Guido Papa consilio 114. numero 3.& dicta quæst.530.& 567. & Crauet.consilio 191.numero tertio. Contrariam tamen partem tenet Baldus, in dicta l.tertia, C. de nouat. vbi dicit, quod contraria opinio est mirabilis, & idem tenet in dicta l.tertia, ubi etiam Castr.C.mand.& in hanc etiam inclinat in dicto consilio 55.colum.fina.in princ. vbi dicit, quod in hoc adhuc sub iudice lis est..hanc etiam tenet Salic. post Iac. Butr. in dicta l.1.quæst.16. C.de action.& obliga.& Ang.in dicto §.si hæres, Paul. de Castro, in dicta l.finali,in fine,princip.ff.de don.& in l. procuratorem in rem suam, in fine,ff.de procurat.idem tenet Paul. Fulg. Alex. & Ias. in dicta l.si cum emptore. & Bertrand.consilio 116. numero 13. & consilio 303. in princ. 2. parte priorum.& idem voluit Castr.in dicto consilio 98. numero tertio, secunda parte & hæc opinio, sicut est communior, ita verior videtur,quia iura propter quę mouentur Bartolus,& alij,contrarium tenentes,non videtur habere locum in casibus,in quibus cedēs habet actiones efficaces, vt l.in causæ, in fine,cum l.sequenti, ff.de procur.quo casu omnes admittunt exceptione repelli non posse actorem,licèt etiam suprà in prima limitatione illius quæst. an possit agere cedens etiam concluserimus citrà exceptionis oppositionem,non posse agere in illis casibus, & tanto magis repelletur exceptione.

Experiri.

SVMMARIA.

1 *Experiri,verbum,quid importet,& quotupliciter sumatur.*
2 *Cedens numquid possit agere aduersus cessionarium vt sibi restituat instrumenta sibi cessa, quando non fuerunt cessa omnia, ad qua competebant ipsamet instrumenta,& ipse petit residuum.*

GLOSSA V.

1 VErbum, experiri, †regulariter importat agere, d.l.1.§.1.de superficie,quem text.not.Bart.ibi ad istā clausulam,vt supra dictum est, & in l.si longius,§.1.vbi glos.in verbo agere,ff. de iudic.in l.sæpè & ibi glos. in verbo experiri,& glos.sequenti, ff.de re iudic.& in c.pen. eo. tit. licèt quandoque etiam impropriè accipiatur pro defendere, vt in l.cum miles, & ibi glos.fin. ff.de alien.iud.mutan. cau. fact. in c.qui generaliter, in princ. de procur.in 6. & ibi glos.experiri,&c.1.de iudic.& ibi etiā glos.in eod.verbo.Abb.nu.16. Dec.2.lectura num. 16. & Ripa. nu.47. qui alia allegant loca, in quibus de dicto verbo mentio habetur, de quo etiam per Alberi. in Dictionario suo super eod.verbo.

Sed quid si cedens cesserit iura sua contra quendam suum debitorem pro certa summa à quo tamen sibi maior quantitas deberetur, & ad finē agendi,& exponendi,instrumenta pro toto debito cessionario dederit, an possit agere aduersus cessionarium ad restitutionem instrumentorum, vt ipse quoque suum reliquum exigere possit, Ang.cons.88. Qui-2 dam Titius, ex facto respondit teneri †restituere,& contra eum denegantem restituere, ex quo ea tenebatur conseruare, posse iurari in litem vt ibi per eum.

Excipere.

SVMMARIA.

1 *Exceptio quanam dicatur,& quotupliciter sumatur.*
2 *Exceptiones cur inuenta.*
Actiones sunt Lancea & gladij Actorum.
Exceptiones sunt Clypei & Lorica reorum.
3 *Exceptio vel excludit vel elidit vel suspendit, vel repellit.*
Negatiua non est probanda.
4 *Exceptio probari debet per excipientem.*
5 *Exceptio & præscriptio numquid sint sinonima.*
6 *Exceptio in Paradiso ortum habuit.*
7 *Exceptio prouenit à iure natura.*
Exceptio omnis aquitati nititur.
8 *Exceptionum quot sint species remissiuè.*
9 *Exceptiones transferuntur absq; cessione, Actiones verò secus.*

GLOSSA VI.

EXceptio, propriè,& strictè sūpta, est actionis exclusio vt dicit Azo, 1 in Summa, †C.de exception. post princ. sed largè accipiendo compræhendit etiam exclusionem intentionis actoris,quando actio non competit, vt per eū ibi;Et idem videtur tenere gl. in l.2.in prin. ff.de except.in verbo intentionem, & probatur in d.l.2.in princ. ubi dicitur, exceptio est quasi quædam exclusio, quæ interponi actioni cuiusque rei solet,ad excludendum id, qđ in in-

in intentionem condẽnationemve deductũ est; &c.inferius etiam dicitur, Exceptio acto rem excludit,& quod propriè illa dicatur exceptio,quæ actionem competentẽ non intentionem.s.actionem nõ competentem tñ pro positam excludat, tenet gloss. cõiter recepta in verbo defensionis,in fine,in c.1.de lit.contest. in 6. Abb. tamen latius definiuit vel descripsit exceptionem,quod sit actionis,vel intentionis exclusio in Rubrica extra eod. tit. & eum sequitur Alciat. in l.verbum oportebit, in §.verbo actionis, ff.de verb.sign.& in ipsius Praxi, seu quæ illis attributa est, in tit. de except. in princ. super qua scribunt Aret. & alij,in Rubrica Instit.eo.tit.& controuertunt Socin.& alij,in Rubrica,ff.eo.tit.& Canon.in d.Rubrica, vbi concluditur communem esse opinionem quod nõ sit generaliter intentionis exclusio, vt ibi per Dec.nu.4.& tradit Lanfr. in c. qm̃ contra, in verbo exceptiones,in prin.de probat.text.autem in l.exceptio,ff.eo.titulo,dicit quod exceptio est cõdictio,quæ modo eximit reum à dãnatione, modo minuit damnationem.& ita etiã dixit Placent.per illum text.in tract.de iud.tit.12.

2 de except.nu.4.sunt†autem inuentę seu comparatæ huiusmodi exceptiones, vt Iustinianus docuit in princ.eiusdem tit.de except.defendendorum eorum gratia, quibus cum agitur. Hinc est,quod dicuntur arma reorum,d. l.2.nam sicut Actiones sunt lancea & gladij Actorum,ita Exceptiones sunt clypei, & loricæ Reorum,vt Abb.tradit in d.Rubrica,in

3 princ.& Bal.ibi dicit,quod exceptio†est petitionis,vel actionis exclusio,vel elisio,vel suspensio,vel repulsio,& his finibus cõtenta est nec transit ad naturã recõuentionis, vel plus petitionis,& qui excipit vr̃ agere, nã reus in exceptione actor est,l.1.ff.eo.quod non propriè,sed impropriè accipiendum est.Felin.in d.Rubrica, nu.6.vbi & alij, & Alciat.in d.§. verbo actionis,vbi text.dicit,quod non comprehenditur verbo actionis: nã quemadmodum qui agit & dicit,probare debet,l.2.ff.de

4 probat.l.qui accusare,C.de edendo, ita†qui excipit, l.in exceptionibus, ff.de probat. per quem text.dicit Bald.in d.Rubrica quod exceptio per exceptionem probãda est, qñ supponit aliquod ens in natura,secùs in mera negatiua, quæ non est probanda, l.actor, C.de probat.nam illa nõ est propriè exceptio, l.1. C.de non numer. pecun. & idem tradit Bal. in l.1.col.12.nu.57.C.qui accus.non poss.& in l.peremptorias, col.6.num.36.vers.quæro quid si statutum,C.senten.rescindi nõ posse, Sequuntur Comens.& Socin.in d.Rubrica, nu.2.& est cõis opinio sm̃ Dec. in d.Rubri-

5 ca,nu.3.Exceptio†autem idem quod præscriptio significat,ut Alci.ex Fortunatiano ostẽdit,in d.§. verbo actionis,præscriptio inquiẽs excludit actionem,translatio differt,tametsi idem Alciat.propterverba eiusdem auctores generalius esse nomẽ exceptionis,quam præscriptionis affirmauerit,lib.4.Dispunct.c.ultimo ante finem & licèt aliqui disputauerint in dictis Rubricis an sint diuersę,ut apud scribentes ibi uideri potest,tamen esse Synonyma probat ibi Dec.nu.2. Exceptionẽ modo

6 †in Paradiso ortum habuisse Spec.affirmat, in proœm.sui operis,uers.sanè,ut habetur Genes.3.cum Adam de inobedientia redargueretur à Deo,ipse enim quasi actori exceptionem obijciens,relationem criminis in coniugem,immò in coniugis actorem cõuertit,dicẽs,mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno,& comedi, tametsi Abb. in d.

7 Rubrica,ad fin.allegãdo Cicer. teneat†processisse ab ipsa natura,& de iure naturali.super quo,posteriores cõtrouertunt, & deinde opiniones conciliant,vt quo ad essentiam & effectum,ne quis indebitè, & innocenter condemnetur,sit inducta à iure naturali, quo ad formam de Iure ciuili,vt ibi per eos, disputãtes,an per statutum possit tolli, quod aũt oĩs exceptio æquitatẽ imitatur,dubium non est, l.qui æquitate, & ibi Bart. ff. de doli mali & met.excep.Azo.in fine dicti tit.C.de excep. Bar.in l.1.ff.de uacat mun.Aret.in d.Rubrica nu.8.& Felin.etiam d.Rubrica,nu.5.Verbũ modo excipere, alios ẽt hẽt significatus, vt apud Alber.in Dictionario suo, in uerbo,

8 Exceptionis; Quomodo†autem,& in quot sectiones diuidantur exceptiones, ad tractatum nostrum non attinet,sed id in dictis titulis de exceptionibus latius tradunt, ibique per Doctor.abundè habetur. Sciendum tamen est, quod licèt actiones non transeant in emptorem, uel alium singularem successorem,nisi cedantur,ut suprà dictum fuit,tãmen secùs est in exceptionibus ad quarum translationem non est opus cessione, lege re

9 scriptum, §.finali,&†ibi omnes, ff.de pact.l. sicut,§.primo, ubi Bartolus,ff.quibus modis pignus, uel hypoth. solut. tradit Bartolus, & alij, in l.tertia, C.quod met.causa, & in l. stipulatio ista,§.si stipuler, ff.de verb.obliga. Alexander, in l.possessio quoque, §.primo, in fine,ff.de acquir.poss.& in cons.40. Circa primum,columna secunda, uersiculo quinto præsuppono,uolumine quinto.Bar.in l.si tertius, §.primo columna finali, ff.de aqua plu. arcen.& in fideicommisso tradit Ripa,in d.l. 1.in prin.num.10.ff.ad Trebel.& latè tradit Crauet.in quolibet successore,in cõs.148. in princ.& Tiraquel.in tractatu de retractu,tit. 1.§.1.glos.9.num.129.

Repli-

Replicare.

SVMMARIA.

1 Replicationes quid sint, & cur inducta.
Duplicatio, Triplicatio, Quadruplicatio quid sit.
2 Cessionarius numquid possit uti exceptione qua apud cedentem erat inutilis, latè hic discutitur per longam distinctionem.
Cessionarius potest agere licet cessio sit facta per haeredem bannitum, si per Testatorem sic factum legatum nominis.
Procurator ex necessitate in rem suam constitutus potest ex persona sua uti exceptionibus, & replicationibus contra aduersarium suum.
3 Cessionarius numquid plus iuris habere possit quam ipse cedens, puta si opponatur cessionario agenti exceptio aliqua qua obstabat cedenti, vt pacti, vel consensus, praescriptionis aut compensationis.
4 Cessionario nunquid possit opponi compensatio.
Actio cessa debet transire cum sua causa.
5 Cessionarius exclusus per exceptionem compensationis habet regressum aduersus cedentem.

GLOSSA VII.

REplicationes nihil aliud sunt (ut dicit Vlpianus, in d.l.2.§.1.ff. de except.) quae exceptiones, †1 & à parte actoris ueniunt, quae quidem ideò necessariae sunt, ut exceptiones excludant, semper enim replicatio idcircò obijcitur, ut exceptionem oppugnet (& subiungit) illud tenendum est omnem exceptionem uel duplicationem exclusoriam esse. Exceptio Actorem excludit, replicatio Reum. Sed contra replicationem solet dari duplicatio, & contra duplicationem triplicatio, & contra triplicationem rursus quadruplicatio, & deinceps multiplicantur nomina, dum aut actor aut reus obijcit, & in d.l.exceptio, §.1. eod.tit. dicit text. quod replicatio est contraria exceptioni, & quasi exceptionis exceptio. Iustinianus uerò in tit. de replic. in princip. in Instit. dicit, quod est allegatio adiuuandi actoris gratia, quae replicatio uocatur, quia per eam replicatur, atque resoluitur ius exceptionis, & ibi de duplicatione, triplicatione, & alijs multiplicatis allegationibus, seu exceptionibus ponit prout in d.l. secũda. de replicatione etiam plura scribit Spec. in §. fin. in titulo de except. ubi uidendus est, & de ea quod semper detur actori etiam habetur in l. non exceptionibus, C. eodem titulo.

Sed quid si cessionario agenti excipiatur ex aduerso, ipsum non esse audiendum ex quo cedens est bannitus, vel excommunicatus, vel aliàs prohibitus agere de iure, uel ex forma statutorum, numquid cessionarius replicando poterit obtinere immò audiẽdum esse, cum ipse non sit ille †2 qui agere prohibetur: sed diuersa persona ab eo, argum. l. & heredi, §. nos autem, de pactis, ubi Bart. dicit, quod exceptio quae erat inutilis, apud cedentem, est utilis apud cessionarium. ista quęstio est antiqua, & pluries fuit disputata. Iac. de Are. in d. tract. in Rubrica quis cedere possit iura, & actiones, nu. 38. refert antiquiores diuersimodè sensisse: sed tamen post longam disputationem nu. 41. concludit, quod indistinctè cessionarius admittatur, & ita dicit fuisse determinatum Patauij per quendam Dominum Oldirium de Biraga. & idẽ tenet Io. de Grass. in d. simili immo (ut credo) eodem met tractatu, quem edidit sub nomine suo, paucis mutatis, uel additis, in §. 2. numer. 10. & pro ista opinione est glos. pen. in c. unico, de iure patr. lib. 6. ubi dicitur Bartol. Brixien. in quęstione Venereali, secundum Tancred. in excommunicato idem determinasse, & latius ibi disputat Io. Andr. & Dom. qui eum ad literam refert, distinguentes tñ; Aut cessionarius agit utili actione, & non obstat sibi exceptio: Aut directa, & tunc secùs, caeteris alijs distinctionibus reiectis; & in excommunicato idem firmat Spec. in dicto §. final. de procur. 2. col. versic. quod si excommunicatus; & idem concludere uidetur post relationem antiquorum Ioan. Andr. in bannito, in addit. ad Specul. in uersic. illud, infrà allegando, & idem Anchar. loquens in cessionario vsurarij, qui non admittebatur ad agendum, in consilio 244. Quia quęstio, 2. colum. & secundum hanc distinctionem uidentur firmare Anton. de Butr. & Abb. in cap. licèt vndique, ad finem, de offic. delegat. Paul. de Castro, & Ias. in dicta l. qui stipendia, & Aretin. Instit. de except. in princip. tit. col. 8. & sequent. numero 17. Spec. tamen, in dicto tit. de cession. action. §. 1. col. 11. versic. illud etiam quęritur, in bannito, distinguit: aut cessionarius habet causam lucratiuam, vt donationis, aut onerosam, ut in casu nostro: primo casu excluditur ab agendo, quemadmodum etiam cedens repelleretur: secundo casu non; & ita etiam distinguit Din. ita concludens in capitulo, is qui in ius, pen. quaest. de regulis iuris, in sexto. Bartol. uerò in pluribus locis tenuit hãc distinctionẽ, ut in quęst. sua prima, Lucanae Ciuitatis, numero 25. in l. apud Celsum, §. si cum legitima, ff. de

doli mali, & metus exceptione, & in l. doli, in fin: de nouat. & in l. si constante, in princ. in 10. quæst. 2. part. nu. 65. ff. sol. matr. idem tenuit Bald. in d. l. qui stipendia, num. 2. ubi dicit, quod est communis opinio, quod distinguatur inter causam lucratiuam, & onerosam, ut primo casu repellatur agens, secundo non; & idem tenet in l. si cum dotem, §. si patri, ff. sol. matr. in l. si quis in rem, ff. de procurat. & in d. l. per diuersas, in 9. quæst. nu. 13. & ibi etiam Salic. 12. quæst. qui etiam idem tenet in d. l. qui stipendia, & idem Bal. in sua quæst. Stat. cauetur, col. 8. & 9. licèt illa non sit questio, Baldi, scilicèt questio disputata sub Bald. per quendam Alber. Ninum de Perus. & Bald. in l. & hædi, §. nos aũt, 2. col. de pact. & hanc partem sequitur Imola, in d. l. doli, & videntur etiam sequi Aret. & Alex. in d. l. qui stipendia, dum se referunt ad Bart. & alios in locis prædictis, & Felin. in d. c. licet vndiq;, ad finem & hanc etiam tenet Alex. in d. l. si cum dotem, §. si patri, nu... ubi dicit, quod hæc pars est magis communis, quam etiam post relationem aliorum approbat Nel. de Sancto Gemin. in tractatu bannit. 1. parte 2. tempor. quæst. 74. Viso qđ bannitus, ubi tenet eam procedere distinguẽdo, ut suprà, an agat cessionarius utili, vel directa, & idem tenet Crotus in repet. d. l. si cõstante, 2. lectura, nu. 95. versi. tertio ex quo filij; Est bene verum, quod quando est facta cessio ex causa necessitatis, vt quia fit fideiussori, quia ei soluit, uel per testatorem fit legatum nominis, & cessio fit per hæredem bannitum, cessat omnis difficultas, ut per Nel. d. qustęione: nam proculdubio potest agere cessionarius, pro quo facit quod tradit Bart. in d. l. seruum quoque, §. fin. de procurat. quod procurator ex necessitate in rem suam constitutus potest ex persona sua uti exceptionibus, & replicationibus cõtra aduersariũ suũ, sic etiam quando cessio est facta ad commodum cedentis, casus est etiam clarus, quod non debet cessionarius admitti, ut per Aret. post Raphael. quem allegat, in d. princ. num. 17. Et quę dicta sunt de cedente bannito, per cessionem transferente actiones, non procedunt, si ipse non actiones, sed dominium rerum transferret, tunc enim nullum dominiũ esset, quin is in quem translatum esset dominium agere posset, non obstante, quod bannitus transferens non posset agere, ut Bald. tradit in d. §. si patri, & Nellus dicta quæst. ad quod videnda sunt quæ scribit Aret. in d. nu. 17. 2. col. uersic. ac etiam prædicta, ubi post Raph. videtur hoc declarare. Insuper prædicta quæstio intelligenda est, quando bannitus cessit iura, quæ non fuerunt confiscata, aut quę superuenerunt post confiscationem, quia aliàs cederet quod suum non esset, & nihil transferret in cessionarium, l. nemo plus iuris, ff. de reg. iur. prout tam Nellus, quàm plures ex supra allegatis affirmant.

Quid si opponatur cessionario agenti exceptio aliqua, quę obstabat cedenti, ut pacti, 3 uel consensus † præscriptionis, aut compensationis alterius debiti cedẽtis, certè nõ uñ quod cessionarius plus iuris habeat, quã haberet cedens, cum tractemus de exceptionibus quæ non respiciunt personam cedentis, sed rẽ uel actionẽ cessam, c. is qui in ius alterius, de reg. iur. In 6. & l. in his, aliàs l. in oĩbus, §. nõ debeo, ff. eod. tit. & ita in exceptione pacti, uel consensus tradit Bald. in cõsil. 65. Prẹmittendũ est, 3. uol. idẽ est in exceptione prẹscriptionis, quę obstat et cessionario, et si sit statutaria prẹscriptio. Io. Andr. in addit. Specul. in Rubr. d. tit. de cession. action. et Salic. in d. l. p diuersas, quæst. 14. & ibi Bal. q̃st. 10. & in alijs exceptionibus realibus, in quibus reprẹsentat cedentẽ, ut per Paris. alios allegantem, in consi. 109. nu. 25. 3. uol. Respe- 4 spectu uerò † exceptionis cõpensationis, licèt glos. fin. in d. l. si quis in rem, ff. de procur. crediderit non esse admittendã, quam opinionẽ tenuit Mart. Sylli. & quam ueriorẽ dicit ibi Paul. de Cast. & in l. eius, de compens. & cui opinioni Ang. in cõs. prẹallegato 258. 2. col. dicit qđ forsitan adhæreret, nisi p p reuerentiam tenentium cõtrariũ, quibus nõ audebat contrariare, tñ cõis opinio est, quod cessionario possit obijcit exceptio cõpẽsationis, sicut ipse de debito sibi cesso alteri suo creditori exceptionẽ obijcere posset, l. in rem, & ibi oẽs, ff. de compẽsat. cum hæc exceptio sit in rem, & non põt fieri cessio in præiudicium habentis hanc exceptionẽ, sed actio cessã dẽt transire cũ sua cã, & ita tradit Din. qui tñ initiitur primæ rationi, in d. c. is qui in ius, quæst. ult. Spec. in d. §. fin. de procur. col. 3. uersi. sed nũ quid contra procuratorem. Bart. Bald. Ang. & Salic. Cin. Alb. & Ioan. Faber in d. l. eius. Bart. Alber. Ang. & Imola, in dicta l. doli, de nouat. Bartol. Bald. & Ang. in d. l. si quis in rem suam, Fulg. in dicta l. in rem, Bartol. & alij, in l. qui duos, ff. de leg. 2. Castr. sibi contrarius, in consilio 47. Viso puncto, 2. colum. quod est 181. in prima parte nouissimorum. Et hanc etiam tenet Roman. consilio 87. Circa id, de quo quæritur, col. 2. Alexand. consilio 54. Circa id quod quæritur, col. finali, 2. uol. quod & admittit Ruinus, cons. 148. numero 3. 1. uol. & firmat Tind. in tractatu de compensat. artic. 7. nume. 3. & sequent. & secundum hanc sententiã fuisse pluries iudicatum affirmat Steph. Aufrer. in addit. ad

quæst.

quæst.93. Capel. Tholos. Guid. Pap. d. quest. 567. & Afflict. decisione 163. ad finem, & sequitur Tiraquel. in d. tractatu §. 3. glos. 3. nu. 13. Ang. tamen in d. consi. 258. Nititur limitare dictam opinionem, ut non procedat facta notificatione per cessionarium debitori, ne soluat, qua facta, sicut non posset soluere, non posset etiam compensare, prout suprà dictum fuit, in uerbo, agere, in 2. quest. & idem vr tenere ante eum Bal. in d. §. nos autem, in fine, vbi voluit, quod post litis cõtestationem non possit opponi, ex quo non posset solui cedenti, sed certè ego nõ auderem sequi hãc limitationem, per ea quę tradunt Tynd. in d. tractatu, 6. artic. & Tiraquel. in d. glos. 3. nu. 8. & sequenti. Et si uerum est, ut communiter concludunt Doctor. quod hæc sit exceptio in rem, quæ concomitetur actionem, & non possit cedens cedendo præiudicare debitori, qui potest compensare, equidem non debet cessionarius posse sua notione de litis contestatione eam excludere, aliàs esset reperta via eludendi, & excludendi compẽsationem 5 ipsam; illud tamen † omittendum non est, quod si cessionarius excludatur compensationis exceptione opposita per debitorem, habet regressum cõtra cedentẽ, si quidem facto sui, non soluentis id quod debet ipse debitori, cesetur cessionari' exclusus, ut declarãt Bar. Bal. & Paul. de Castro, in d. l. qui duos.

Consequi.

SUMMARIA.

1 Consequi, verbum, quid importet, & an idem sit quod obtinere, & adipisci.

GLOSSA VIII.

Alij etiam addunt (prosequi) sed in casu isto plura ex huiusmodi uerbis magis superflua, quàm necessaria uidentur, immo Petr. de Va 20. in addit. suis super apparatu Rolandi super instrumento cession. iur. ex causa uendit. fact. in pen. declaratione dicit, quod huiusmodi uerba non multum uidentur operari, quia ex quo cedẽs oĩa iura, & omnes actiones suas cessit, & mandauit, uidetur dedisse omnia quæ in huiusmodi uerbis continentur, nam cui committitur aliquid, & illud uř commissum, per quod peruenitur ad illud, l. 2. ff. de iur. om. iud. l. ad rem, et l. ad legatũ, ff. de procur. nõ tamẽ nocere, sed prodesse possunt: quia magis potestatem concessam exprimunt, & declarant. De isto uerbo, † consequi, quod idem importet quod obtinere, & adipisci, habetur in d. l. 1. §. 1. ff. de superficie, in l. si pecuniam, §. fin. uersi. planè, ff. de condict. ob caus. in l. ijs quidẽ, post medium, C. qui milit. poss. uel nõ, lib. 12, & in alijs locis.

Defendere, & se tueri.

SUMMARIA.

1 Defendere, verbum, quid importet.
Defendere qui tenetur aliquem in iudicio, quid agere debeat vide hic pulchrè.
2 Defendere verbum generale est tã defensionem iuris quam facti respiciens.
3 Defensio ab exceptione quomodo differat, & an aliquando vnum pro alio sumatur.
4 Defendere, verbum, diuersimodè in iure acceptum.
5 Defensio propriè negationem non includit.
Statutum prohibens defensionem non censetur prohibere per hoc ipsum negationem.
6 Tueri, verbum, an idem sit cũ verbo, defendere.
7 Defensiones quæ adiuuant venditorem, adiuuant etiam emptorem.
8 Cessionarius vel procurator in rem suam, numquid teneatur defendere cedentem, vel mandantem, vide hic.
9 Cessionarius in casibus in quibus non tenetur defendere cedentem, reconuenìri non potest.
10 Cessionario numquid possit opponi quòd Dominus sit legalior, & propterea teneatur ipsum præsentare ad respondendum remissiuè.

GLOSSA IX.

In formularijs Roland. & Spec. & etiã plurium aliorum neotericorum verbum (defendere) non est appositum, sed solum uerbum sequens eiusdem significationis & importantiæ, non tamen obest ut supra; Defendere, est notæ significationis uerbum, ab ipsa ferme natura ostensum, nam qui in discrimen aliquod penitus uocabantur, defendendi sui rationem excogitarunt, qua secùs in Republica inuenirentur, atque per accusationem essent postulati. Ita Ioan. Ferra. Montan. in l. non uidetur defendere, in prin. ff. de reg. iur. sed ut ipse inferius dicit, est uerbum ciuile, et denotat alterius causã tueri, siue fiat per mãdatum, siue citrà mãdatum. Vlpianus ait in l. sed & ea, §. defendere, ff. de procurat. dicit, quod defendere est id facere, quod dominus in litem faceret, hoc est nihil omittere, quod 1 † ad tuitionem litis pertinere potest, ut addit Montan. & nihil aliud importat defensio in substantia, quàm protectio, secundum Bald. in consil. 312. Visis actis, nume. 2. vol. 4. & qui tenetur defendere, non sufficit quod se ingerat, sed quod non sit defuturus defensioni, & in ea perseueret usque ad finem, l. item ait Prætor, §. penult. ff. ex quibus caus. maior. & l. 2. in fin. ff. ex quibus caus. in poss.

eat. & tenetur etiam iudicatum soluere, aliàs non rectè dicitur defendere, l. rectè defendi, & ibi Castr. vbi dicit, hoc alibi non ità bene inueniri, ff. de iud. ubi etiam dr̄, quod tenetur satisdare, quod non procedit in principali, qui copiam sui facit, l. hęc autem, §. rectè defendi, ff. ex quibus caus. in poss. eatur. & hæc appellatur plena defensio, d. l. item ait prætor, §. fin. verbum 2 † etiam istud defendere generale est, & tā defensionem iuris, quàm facti importat, l. defensionis facultas, & ibi gl. & Bart. C. de iur. fisci lib. 10. tradunt Dec. & Cagnol. nu. 4. in d. l. non videtur defendere, ubi habentur plura ad propositum. sequitur ēt Iac. Noucl. in tractatu ad defensam reor. in prin. nu. 1. & pluribus sequent. ubi alia adducit. De defensione etiam iuris, & facti ponit Bal. col. 12. nu. 57. C. qui accus. non poss.

3 Differt modo † defensio ab exceptione: quia illa propriè dicitur defensio, quę ipso iure tollit, & perimit actionē, ut est solutio, acceptilatio, renunciatio, & similia, quę licèt defendant rem, tamen non excludunt actionem, quæ nulla est, largo tamen modo possunt dici exceptiones glos. in d. c. 1. in verbo defensionis, de litis contest. in 6. & ibi Io. Andr. & Dorn. tradit Spec. in d. §. 1. de excepr. 2. col. versic. defensiones. Aret. in d. Rubrica col. 2. nu. 3. Lanfranc. in d. uersi. exceptiones, nu. 3. & Felin. etiam in d. Rubrica, nu. 2. inferentes ad statutum, quod in proprio significatu accipiendum est, & defensio est terminus generalis magis quàm exceptio, ut per Bart. in l. 1. §. & parui, num. 7. 8. ff. quod vi aut clam. & Doctor. in dictis Rubricis ubi Dec. in dicta Rubrica extra de except. num. 5, concludens exceptionem, à defensione eo distare, sicut 4 species à genere, ut ibi per eum. Et licèt † verbum hoc, defendere, in iure diuersimodè accipiatur, ut latè per Alber. in Dictionario suo, in verbo, defendere, & in verbo, defensionis, per Alex. in l. de pupillo, §. si ad finem, ff. de noui oper. nunc. Doctores in l. 1. C. de iur. & facti ignor. & in l. 1. C. de test. & Felin. in d. Rubrica nu. 3. tamē propriè & secundū eius propriam significationem accipitur pro defensione, quę fit ab impugnatione, quæ fit de iure, vel de facto, d. l. defensionis facultas, cū glos. Ita Alber. in dicto uerbo defensio. hinc dicit Bart. quem cæteri sequuntur, in d. §. fin. num. 3. quod defendere sumitur quandoque largissimè, pro omni eo qui causam suam agit, agendo, vel excipiendo, uel accusando, ut C. de abolit. lib. 11. quandoque largè, ut in glos. illius §. quandoque strictè, pro eo qui prouocatur ad iudicium, l. si in tribus, ibi 5 per eum allegata, ff. de iudic. propriè † tamen defensio non includit negationem, vnde si statutum excludit defensionem poterit reus negare. Bald. in l. si quidem, nu. 3. C. de exception. de defensione plura habentur in l. ut vim, ubi Doctor. ff. de iustit. & iure, & an possit tolli per statutum uel denegari, per Bart. Bald. Alex. & alios, in l. cum mulier, ff. solut. matr. & in dictis Rubricis, & alibi in alijs locis; & an ei possit renunciari latè Paris de Puteo, in tract. Sindic. in uerbo, condemnatio, in uersi. An potestas, per totum. fo. mihi 83.

6 De uerbo † tueri quod idem importat quod defendere, habetur in l. 1 in princ. ff. de tutelis, & in §. 1. & 2. Instit. eod. tit. ubi tutores quasi tuitiores idest defensores dicuntur, & in l. 3. in princ. ff. de offic. præfec. uigil. Illud tamen nō omittēdum est, quod † defensiones, 7 quæ adiuuant uenditorem, adiuuant exemptorem, l. dolia, §. 1. ff. de contrahen. empt. & l. de accessionibus, ff. de diuer. & temp. pręscript.

8 Sed numquid teneatur † cessionarius uel procurator in rem suam cedentem defendere? textus est in d. l. seruus quoq;, §. fin. cum l. sequēti, & ibi glos. Bart. Bald. & Castr. distinguentes, quod aut est cessionarius ex causa lucratiua, & uoluntaria, & tenetur defendere: aut ex causa onerosa, & non in fraudem creditorum cessio emanauit, & tunc non tenetur. & ita etiam; quod teneatur cessionarius ex causa lucratiua, tenet Spec. in d §. fin. de procurat. col. 2. uersi. item obijcitur quod cōstitutus. & idem tenet Aretin. in d. §. Præterea, nu. 34. uersi. quinto semper aduertas. Et 9 in casibus † in quibus non tenetur defendere cessionarius cedentem, non potest reconueniri, l. si actor, & ibi glos. & Doctor. ff. de pro 10 cur. ubi tradunt Doctor. an † possit opponi quod dominus sit legalior, & propterea teneatur ipsum præsentare ad respondendum, de quo etiam per Doct. in l. fin. C. eod. tit. & Aret. d. præterea, §. nu. 35.

Et omnia & singula alia facere, & exercere, iuribus, & actionibus antedictis, & alijs quibuscumque.

S V M M A R I A.

1 *Procurator non potest pacisci vel transigere regulariter in præiudicium domini.*

Nisi constitutus sit in rem suam.

Procurator in rem suam, potest iuramentum deferre.

Procurator in rem suam, domino comparatur, et differt à simplici procuratore.

Cessionarius potest procedere contra debitorem executiuè, sicut & cedens poterat.

Cessio-

2 *Cessionarius numquid poterit facere capi debitorem cessum virtute statuti permittentis debitorem capi ad instantiam creditoris.*
Cessionarius an possit appellari creditor.
3 *Debitoris hæres non potest capi ad instantiam creditoris nisi eo citato inprimis liquidetur eum esse hæredem debitoris.*
4 *Cessionarius potest pignora, & hypothecam uendere sicut poterat cedens.*

GLOSSA X.

Licèt procurator non possit paciscí vel transigere in præiudicium domini regulariter, tamen † si est cō- 1 stitutus in rem suam, habetur loco domini, & pōt pacisci, l. sed & si tantum, l. sed & si fideiussor, & d. l. si cum emptore, de pact. l. sicut, §. si procurator, ff. qñ pignus vel hypoth. soluit. glos. & Doctor. in l. trāsactionis, C. de transact. sic ēt pōt iuramētum deferre, licèt simplex procurator nequeat, l. iusiurandum quod ex conuentione, §. fin. ff. de iureiurando, glos. vlt. in c. qui ad agēdum, de procur. in 6. & Io. Andr. in addit. Spec. in d. §. fin. in prin. sic etiam licèt procurator an te litem contest. non possit alium procuratorem substituere, nisi id habeat in mandatis, tamen aliud est in hoc procuratore in rem suam, c. 1. §. 1. de procur. in 6. & quod procurator iste dño comparetur tam ante, q̄ post litem contestatum, tradit ēt Ioan. de Grass. in trac. de substantiali procurator. in Clausula, & quæ per quemlibet procuratorem uerū, nu. 1. Præterea, potest cessionarius procedere contra debitorem executiuè, vel officio iudicis habente executionem paratam, vel vigore sententiæ latæ contra debitorem, prout poterat cedens: hmōi enim ius executiuum trāsit in cessionarium, & procuratorem in rem suam. Bart. in d. l. 1. nu. 22. versi. quæro ex forma statuti, ff. de action. & oblig. & Bald. in d. l. ex legato, in fine, C. de legat. Tiraquel. d. §. 26. glos. 3. nu. 15. 22. & 23. vbi alia adducit, quæ cessionarius facere, & exercere pōt, licèt aliter videatur velle Guid. de Suzar. in tract. de Guarēt. instr. col. antepen. nu. 45. Sed non leue dubium vr̄, nunquid ad instātiam cessionarij possit capi debitor, stante statuto quod debitor ad instantiam creditoris capi possit, 2 cum nō † videatur propriè debitor ipsius cessionarij, nec ipse cessionarius creditor, ut Bald. tradit in d. l. planè, ff. fam. ercisc. tamen cōcluditur communiter, quod capi possit, ut conclusit disputando Iac. Butr. & refert Io. Andr. in addit. Spec. in Rubrica d. tit. de cess. act. & quod possit dici creditor, tradit Bald. in d. l. 1. 12. quæst. C. de action. & oblig. nu. 23. Sicut etiam videtur, quod debitor possit dici cessionario obligatus, iuxta ea q̄ tradit Bar. in d. l. 1. ff. de act. & oblig. nu. 16. & in l. 1. C. eod. nu. 12. 1. lect. & 2. lect. nu. 21. & ibi Salic. quæst. 5. & 8. & quod possit capi, tenet idem Bald. in l. 1. col. pen. versi. quæro dicit statutum, ad finē, nu. 5. ff. si cert. pet. idem tenet Bald. in d. l. per diuersas, quæst. 10. nu. 14. & ibi Salic. quæst. 13. licèt in l. si à creditore, C. de act. & oblig. idem Salic. nō uideatur firmare, & qd̄ dicatur creditor, tenet ēt idē Bal. in d. l. si sic, §. si. post Cinū, ff. de leg. & Fulg. d. l. 1. col. fin. ff. si cert. pet. Rom. consil. 38. In casu proposito, & 202. non est dubiū. Castr. in l. si postulante, col. fin. ubi quod capi pōssit debitor uigore dicti statuti, & sequitur ēt ibi Alex. ff. ad Trebel. & idem tenent Aret. Alex. Dec. & Alciat. in d. l. 1. ubi Dec. 1. lect. in fine, dicit esse communem opinionem, licèt Aret. distinguat, nu. 23. declarando eam procedere certis casibus, ut ibi per eum. de qua distinctione aliquam mentionem nō faciunt Scribentes, fortè eam non admittentes. Et ista opinio procedit sine dubio, modo cessionarius prius fidem faciat, & liquidet parte citata coram Iudice cessionem suam, & deinde utatur remedio statuti: quia aliàs non poterit capi facere debitorem, sicuti 3 † etiam hæres debitoris ad instantiam creditoris capi non potest, nisi eo citato in primis liquidetur eum esse hæredem debitoris. ita notabiliter declarat Bald. in d. quæst. 10. & ibi sequitur Salic. d. quæst. 13. in d. l. per diuersas. Aret. d. l. 1. nu. 20. & ibi Alex. nu. 47. & in d. l. si sic, in fine, nu. 24. & uidetur etiam sequi Dec. prout etiam uidentur sequi Aret. & Felin. & idem Dec. nu. 7. loquentes in hærede, in c. quia V. de iudic. Soci. in Reg. 135. Executio, 1. Fallent. Castr. & Alex. in d. l. postulante. Alciat. in l. 2. §. ex his, nu. 1 1. ff. de verb. oblig. & in cessionario expresse Alex. consi. 95. Visis processibus, col. 4. uers. unum est, uol. 5. Marsi. in Sing. suo 26. Licèt ex forma statuti, ubi dicit habuisse in facto, & in l. si quis ne quæstio, nu. 9. ff. de quæstion. & latè tradit Boer. quæst. 10. est uerū quod Rom. in consi. 142. Quod cessionarius, quem sequitur Alciat. in d. l. 1. pen. pag. uoluit non esse necessariam citationem debitoris pro liquidatione huiusmodi cessionis, quando statutum expresse disponit citationem debitoris non exigi: tamen ego uereor, in practica suā opinionem non procedere propter præcedentem communem, indistinctè uolentem citationem exigi pro liquidatione cessionis. 4 Potest † insuper cessionarius pignora, & hypothecam uendere prout cedens poterat, ut tradit Salic. in d. l. si à creditore, per illū text. & in d. l. per diuersas, d. 13. quæstione.

Prout & quemadmodum dicti venditores facere poterant, & ante præsentis venditionis contractum facere potuissent.

SVMMARIA.

1 *Cessionario numquid competat priuilegium cedenti competens.*
2 *Cessionarius habens priuilegium ex persona propria numquid eo vti possit agens iuribus cessis.*
3 *Cessio fieri potest de interusurijs dotis per vxorem non per virum.*
4 *Cessionarius an habeat, & quãdo priuilegia personalia cedenti competentia.*
5 *Mulier numquid possit cedere priuilegium quod habet vt præferatur cæteris creditoribus.*
6 *Cessio non valet virtute statuti eam prohibentis.*
7 *Cessio volontaria vbi non valet, non valeret etiam si per laudum latum inter partes cogeretur quis ad cedendum, & subinde cessio fieret.*
8 *Cedens vel eius filij numquid possint esse testes pro cessionario.*
9 *Contractus aliquando in genere, aliquando in specie accipitur, ut hic exemplificatur.*
10 *Contractus cur sic dictus.*
11 *Contractus cur inuenti.*
12 *Contractus quid sit.*
13 *Contractus propriè, & impropriè fieri dicitur, & quomodo.*
14 *Contractus, verbum, largo, & largissimo modo quandoq; accipitur.*
15 *Contractus dicitur pater obligationis, obligatio filia, actio neptis.*
16 *Statutum de contractu loquens, an improprium contractum, vel quasi contractum comprehendat.*
17 *Contractus & Instrumentum contractus differunt, & quomodo.*
18 *Contractus non redditur falsus ex eo quod falsum sit eius Instrumentum.*

GLOSSA XI.

Sed videndum est, numquid priuilegium competens cedenti, competat etiam cessionario, & si competit, ratione rei uel 1 † causæ certũ est competere, secùs si ratione personæ: quia mutata persona, mutatur etiã priuilegium, ut in priuilegio fori concludit Bald. in d.l. per diuersas. quęst. 17. & ibi sequitur Salic. quęst. 20. & Alex. in l. si post diuortium, num. 2. ff. sol. matr. Sed 2 † si ex persona propria competit priuilegium cessionario, tunc eo vtetur agens iuribus cessis, ut post longam argumentationem ad vtramq; partem concludit Iac. de Aret. d. tract. nu. 42. Et ex prædicta Conclusione, qđ priuilegiũ cõcernens rẽ seu cãm trãseat in cessionariũ, et eo vti possit, cõsultus 3 Rñdit Paris. in cons. 64. vol. 4. valere † cessionẽ factam per mulierẽ de interusurijs dotis sibi debitis. Sequitur Cagnol. in l. curabit, n. 19. C. de actio. empt. licèt Bald. in Rub. C. de usur. quæst. 4. nu. 5. col. fin. in viro, cui hmõi interusuria debentur aliud uoluerit, & sequitur Alex. in l. insulã, §. usuras, in fi. ff. sol. matr. Neg. in trac. de pign. 5. parte ult. membro. col. pen. nu. 224. & Dec. cons. 571. num. 1. & idem in cessione facta de interesse debito ex dispositione l. curabit, C. de action. empt. qđ ualeat & debeatur cessionario; tradit idem 4 Paris. in cons. 75. eod. uol. Est uerum, † etiam in priuilegijs personalibus quod competant cessionario modo uiuat cedẽs, & intentetur directa actio nomine cedentis, non utilis no 5 mine cessionarij, ut in priuilegio † quod hẽt mulier, ut præferatur cæteris creditoribus in dote, tradunt Petr. & Cin. & ibi Bald. nu. 11. qui dicit, quod est bona consideratio in l. 1. C. de priuil. dot. quod declarauit Bart. procedere in cessione quæ fit ex necessitate, non ex uoluntate, in l. post dotem 6. quæst. ff. sol. matr. cum quo transit Castr. in d. l. 1. ad ipsum se referens, & licèt opinio Bartol. à nonnullis non admittatur, ut per Alex. ibi, post Angel. Imol. & Roman. quos allegat Bald. nouell. in tractatu de dote, parte 12. quæst. 4. nume. 12. qui post longam opinionum recitationẽ cõcludere uidetur, transire ad cessionarium, si ad utilitatem mulieris cedentis fiat cessio. Et ipsum sequitur Gomes. in §. fuerat, nu. 38. ubi etiam tenet contra Bart. & Campeg. qui in effectu contra eum uidetur concludere, in tractatu de dote, 1. parte, quæst. 8. Ripa, qui indistinctè tenuit etiam hoc priuilegium non transire ad filios, in l. 1. num. 49. ff. solut. matr. Et non transire in cessionarium, tenet in l. quæsitum, §. si sponsa, num. 18. de priuil. credit. Et in hanc opinionem uidetur inclinare relatis pluribus diuersa tenentibus Tiraquel. d. §. 26. glos. 1. num. 78. Tamen opinio Bartol. in iudicando, & consulendo uideretur amplectenda tanquam magis communis, & uerior, ut tradit Curt. in addit. ad Alexand. in d. l. post dotem, quam etiam tenet Castrens. in consil. 222. Super secundo, in 3. dubio, in 1. parte nouissimorum Aret. in d. §. fuerat, dicens fortè eam ueriorem in 11. col. sub nu. 16. uersi. in glos. ibi, sed numquid procurator, & ibi sequitur Ias. nume. 122. & idem Ias. in dicta l. qui stipendia, in fine, & in l. cum fundus, §. primo, col. penult. & ibi Dec. num. 22. qui tamen uidetur se remittere ad Ale-

ad Alex.& Moder. in d.l. post dotẽ,ff.si cer. pet.& cum Bart.transit etiam Socin.in cõsi. 143.duplicato consil.171.col.fin.1.vol.& secundum eam dicit fuisse iudicatum Afflict. decis.306.nu.6.& sequẽt.& hi omnes tenentes Bart.decisionem concludunt eam procedere,modo intentetur directa, vt supra,aliàs non.Et quia in multis locis extãt statuta prohibentia posse fieri cessionem contra ciues, vt est Ferrariæ,& Mutinæ,& in alijs Ciuitatibus,
6 propterea in illis casibus cessio † non valeret,& non posset sicut cedens agere cessionarius, ut in casu huius statuti tradunt Card.in consi.125.Petrus in testamento,nu. 4.de quo etiam statuto meminit Alex.ipsum limitando non procedere in eo casu, in quo ipse respondit in aliàs allegato consi.103.in 6.vol. & super dicto statuto Mutinẽsi scribit Ruin.consi.192.1. uol.& abundè Crauet.in simuli statuto, in consil.242.in princ.& vbi
7 † non põt fieri cessio voluntaria,non valeret, ẽt si per laudum latũ inter partes cogeretur quis ad cedendum,& subinde cessio fieret,ut Ang.tradit in consi.228. Punctis talis est.

Huc pertinet quæstio q̃ ponit Spec.in tit. de teste, §.1.col.28.versi.sed pone mutuaui, vbi quærit,an filij cedentis possint esse testes pro cessionario cui donata fuit actio,licèt nõ
8 potuisset pro cedente † eorũ patre,ante factã cessionem,& arguit ad partes,& tandem soluit,qđ si donatio incepit à traditione,quo casu donans de euictione non tenetur,nõ à pactione,& facta fuerit bona fide, poterunt admitti:& vr̃ sequi ibi Io. And.in addit.fortius voluit idẽ Spec.in d.§.fin.in fine,de procur. qđ ẽt cedẽs sit idoneus testis pro cessionario Sed qđ immò non admittatur indistinctè cedens,tenuerunt Cin.Petr.Bald.& Salic.in l. in omnibus, & vr̃ ẽt idem sequi ibi Castr.C. de testib.Alex.in d.l.& hæredi,§.nos aũt,ad finem,ff.de pact.& in consi.13.Ex his,col.5. uersi.ex quibus,1.uol.duplicato consi.18.in 4. uol. & s̃m istam opinionem fuit iudicatũ in Capel. Tholos. ut in decis. ipsius Capel. 94.Itẽ fuit quęsitum an uenditor,& hãc dñt cõem opinionem Steph. Aufrer.in tract.suo de testib.in uerbo cedens, nu.17.& Petr.de Monca.in add.ad trac.Io.Crot.de testib.sub nu.169.Opinionem tñ Spec.tenet Iac.de Aret.in d.tractatu in fine Ang.in cõs.274.Thema super quo,col.pen.distinguendo, an cessionarius habeat regressum contra cedentem, nec ne, & sic habeat interesse in causa, uel non,ut hoc casu admittatur; & ita etiam distinxit Bald.in d.§.nos autem, & hoc casu erit arbitrarium iudici quãta fides sit testi ipsi adhibenda, ut tenet declarando Abb.in c. insuper,nu.13.de testib.& sequitur etiam ibi Aret.addendo ut Spec. in loco primo allegato. Si cessio non sit facta in fraudem, nu.15. & Felin.num.13.qui hos casus purificat, & sequitur Nellus,etiã in suo tractatu de test. in uerbo fideiussor,nu.33.& in ista opinione residet Steph. Aufret. & Petr. de Monca.in locis pręallegatis,licèt Alber.in suo tractatu de testib.in Rubrica,Quãdo testes repellantur ratione affectionis,nu.19. & sequẽt.non uideatur uelle admittere etiam cedentem,si cessio titulo donationis facta fuerit, ut ibi per eum, quod est contra opinionem omnium prædictorum.

Contractus aliquando accipitur in genere, aliqñ in specie(ut Ioan.Pyrrhus tradit in
9 † Repet.l.cõtractus,de reg.iur.in princ.) primo modo omnem cõuentionẽ, & quicquid inter agentes placuerit continet, l.1. §.conuentio,ff.de pact. de qua conuentione etiam inferius dicemus. Secũdo modo,accipiendo contractum in specie, continet ultrò citroq; obligationem, ueluti emptionem, uenditionẽ,locationem, conductionem, societatem, l.Labeo,la.1.§. contractum,ff.de uerb.signi
10 fic.& ibi Alciat.ubi dicit, contractum † dici quasi contra seu uicissim actũ,sicut contrahere mutuo,& uicissim trahere importat,à Gręco uerbo descendens. Ang.uerò in eius Summa,in uerbo,cõtractus, post glos.Rayn.quã allegat,dicit, qđ contractus est ultrò citroq; obligatio ex uolũtate,& pacto surgẽs partiũ, et dicit Mõta.in l.qui cũ alio,in prin.de Reg.
11 iur.qđ ad † acquirendas res, cõtractus pernecessarij sunt, & ex pactionibus obligationes ultrò citroq; conflãtur, quibus uel adipiscendarũ rerum, uel aliàs rectè gerendarũ ius in Republica cõsequimur,& licèt gl.fin.in §.fi.
12 Instit.de obligat.uoluerit † cõtractũ esse uerborum conceptionem,uel consensum, tñ cũ sine uerbis contrahi possit,merito reprætenditur, ut per Aret.ibi. Contractus igitur pro
13 priè fieri dicitur, † cũ obligatio ex utraq; parte contrahẽtium nascitur,ut in exemplis positis in textu in d.§. contractum, & in uenditione est text.in l.ex consensu,ff.de action.et obl.& Instit.de oblig. ex consensu, in princ, & in fine emptor.n. obligatur ad preciũ soluendum uenditori,& uenditor ad rem tradẽdam emptori,l.ex empto,in prin.ff.de actio. empt.tradit Fab.d.tract.quęst.1.post prin.de quibus inferius suo loco dicemus,impropriè cum altera pars tm̃ obligatur,ut in donatione,& stipulatione contingit,impropriissimè cum ex neutra parte oritur obligatio, ut in transactione nudo pacto facta,& sub conditione,ut per Bartolũ, & alios, in l. siue apud acta, C. de transaction. ita tradunt Ioan. de Platea, Ias.in additione ad Por. & Moder-

niores in Rubrica seu principio dicti tituli de obligationibus Instit. & quod contractus 14 †largo, & largissimo modo quandoq; accipiatur, tradit etiam glos. in d. §. contractum, & ibi Bart. dicit eam notandam, propter statuta de cõtractibus loquentia, in quibus uerba strictè & secundum eorum proprium significatum sunt accipiẽda, de quo etiam per Bald. in l. contractus, in prin. ff. de fide Instr. & Alciat. in Rubrica, C. de pact. col. pen. & per Doct. in d. tit. de oblig. in princ. & in §. omnium, ubi Gomes. nu. 27. & sequent. Instit. de action. de quo aliqua diximus supra, in capitulo uenditionis factæ per mulierem, in quæst. 14. super statuto prohibente eam contrahere, ex tractatu modo nascitur obligatio, ex quã oritur actio, ut per d. glos. fin. in d. tit. de oblig. & Doctor. ibi in Rubrica, 15 & sic cõtractus †dicetur pater obligationis, obligatio filia, actio neptis; Quod autem di-16 ctum est in statuto † de contractu loquente, non uenire nisi proprium contractum, non autem improprium, uel quasi contractum, intelligendum est, nisi eadem ratio militaret in uno, quæ in alio quoq; militat, ut per Dec. & Cagnol. nu. 19. in d. l. qui cum alio. Alciat. in d. Rubr. pen. pag. & in d. §. cõtractũ, Gomes. d. §. oĩum, n. 28. & Moderniores in d. Rubrica de oblig. Præterea sciendum est, aliud 17 esse contractum, † aliud esse instrumentum contractus, & unum ab altero distare, sicut differunt continens & contentum, instrumentum enim est scriptura notarij de conuentione partium celebrata, & facta, contractus uerò est ipsa conuentio. Bart. in l. si quis legatum, col. 2. uersi. aduerte appello, ff. ad l. Corn. de sicar. Bald. in l. alia, 3. col. C. de his 18 quibus ut indignis, ubi dicit, † quod non sequitur, est falsum instrumentum, ergo est falsus contractus, de quo per Andr. de Exea, in lib. de pact. nu. 580. & Tiraquel. in l. si libraríus, ad finẽ nu. 85. ff. de reg. iur. & latius Tiraquel. in d. tract. §. 2. glos. 1. nu. 1. & sequẽt. ubi plura adducit ad hoc, licèt de consuetudine, & communi usu loquendi cõtractus pro instrumento usurpetur, ut ibi per eum.

CLAVSVLA XXX.

Nominatim pro precio.

S V M M A R I A.

1 *Precium est unum ex tribus substantialibus uenditionis.*

Precium & merx non differebant antiquitus ante numerum inuentum.

2 *Emptionis, & uenditionis contractus fuit inuentus nummo inuento.*

Permutatio, & Emptio differunt ex iurisgentium dispositione.

3 *Alciati locus parerg. libro 9. capit. 17. examinatus.*

4 *Precium quid sit, & unde dictum, & qualiter scribenda vox hac.*

5 *Venditio numquid contrahi possit absque precio.*

Venditionis contractus an dici possit aliquando perfectus absq; precij traditione.

6 *Precium numquid consistere possit in alio quàm in pecunia numerata in materia venditionis.*

Precium numquid largo modo possit comprehendere quidquid in re compensationem rei datur.

7 *Venditionis contractus esse non desinit licet aliqua res in solutum detur venditori dummodo ab initio contractum fuerit de precio in pecunia numerata.*

8 *Venditionis contractus censetur si quis vendat rem pro centum, & pro vinea valente centum.*

9 *Venditionis contractus celebratus an præsumatur, attendendum est quid præponderet quando non constat de mente partium, an pecunia, an res pro re data.*

10 *Precij loco aliquando succedit pactum inter partes initum.*

11 *Precium debet esse certum.*

Precium potest remitti in arbitriũ tertij, non autem alterius contrahentium.

12 *Venditio ualet si precium certificari potest per relationem ad aliud factam.*

Venditio fundi fieri potest pro centũ & pro quanto pluri ipsum uendiderit Emptor.

13 *Venditionis contractus ut probetur per testes an oporteat quòd testes ipsi non ignorent precium & de ipso deponant, vide hic. distinctionem.*

Precij solemnitas non præsumitur.

14 *Venditio facta in dubio præsumitur quando est facta mentio de precio.*

15 *Precium conuentum, & precium commune, & singulare differunt.*

16 *Nominatim dictio quid importet, & quid nominatim fieri dicatur.*

GLOSSA I.

Hic uenit tractanda materia precij quod est unum ex tribus substantialibus uenditionis, ut supra di-1 ctũ† fuit in præludijs, in 2. quæst. Et principio sciendum est, quod antequam ars nummum inueniret, non aliud precium, aliud merx vocabatur, Vnusquisq; enim secundum necessitatem temporum ac rerum, utilibus inutilia permutabat, quoniam plerumque

rumque euincebat, vt quod alteri superesset alteri deesset, & sic non erat inuĕta emptio, 2 & venditio: sed tandem † nummo reperto, introductus fuit contractus emptionis, & venditionis, vt dicit text. in l. 1. ff. de contrahen. empt. & iure gentium introducta fuit differentia inter huiusmodi contractus permutationis, & venditionis, ut d. l. 1. & §. item precium, Instit. de empt. & vendit. Vbi bellissimè Claud. Cantiuncula bonarum literarũ vir, quasi ab ouo (vt aiunt) rem recensendo, optime originem emptionis declarat, in d. verò l. 1. extãt annotationes perpulchræ Budæi, quem text. etiam restituit Alciat. in lib. 2. prætermissorum, super eod. tit. licèt idem 3 † Alciat. in c. 17. lib. 9. Parerg. Paulum Iureconsultum in d. l. 1. redarguat, qui ex Homero quæstionem inter Cassianos, & Proculianos ex vna parte certãtes, et Neruę et Proculi sequaces ex altera decidit, cũ tñ illa Homeri auctoritas alio tenderet, si quidem hecatõbæum non centum boues, sed centussem nũmum significare ostendit, & magis legum rationibus, quàm ex auctoritate illa quæstionem finitam esse censet, quod non approbat Tiraquel. d. tract. §. 30. glos. 1. nu. 24. ex Polluce sententiam Pauli defendens. Est autem 4 † precium valor rei à venditore in eius compensationem petitus, conuentusq; , secundũ eundem Alciat. in c. 11. ad finem, lib. 3. Parergon; & secũdum eum videtur ab antiquo verbo precium dictum, quod petere significat, licèt recentiores Grammatici, quasi precium dici sentiant, quibus ratio syllabæ item que scripturæ aduersatur, per c. enim uidetur 5 scribẽdum. Sine † precio modo nulla contrahitur uenditio, d. l. 2. ff. de contrahen. empt. & l. empti fides, C. eod. tit. & §. precium, Instit. eod. tit. perficitur enim uenditio statim quod inter partes de precio conuentum extitit, licèt id numeratum non sit, ut in princip. eiusdem tit. Instit. & in d. l. empti fides, quæ perfectio operatur ut ab ipsa altera pars recedere nequeat, l. sicut, C. de action. & oblig. ut per glos. primam in d. princ. licèt alijs respectibus emptio dicatur perfecta alijs duobus modis, quando purè est contracta, quo casu transit periculum in emptorem, l. necessario, de peric. & commodo rei vend. & quãdo est facta rei traditio, quia tunc magis perficitur, l. si alienam rem, ubi glos. ff. de action. empt. ut per d. glos. primam, & Fab. d. tracta tu de empt. & vendit. 5. quęst. principali, col. 6 16. quæst. 6. Et debet consistere † in pecunia numerata, quia aliàs esset permutatio, ut supra dictum fuit d. l. 1. & d. §. item precium, latè Fab. hanc materiam prosequens, & tractans, plura de monetis in d. 5. quæst. per sex col. quorum aliqua tangemus inferius suis locis, & tradit Aret. in §. actionum autem, num. 6. uerbo requiritur. Instit. de action. & tunc propriè & strictè dicitur precium, cum est in pecunia numerata, & hoc casu statutũ de precio loquens sibi locum uendicat, ut Bald. tradit in consi. 98. Betonus nu. 2. 1. uol. duplicato 383. vol. 5. & tradit Tiraquel. d. tractatu §. 1. glos. 14. nu. 44. licèt largo modò accipiendo veniat quicquid in recompensationem rei datur, ut per eundem ibi, nu, 41. 7 potest tamen † emptor facta conuentione de precio, in pecunia numerata pro dicto precio aliquam rem pro soluto dare uenditori, nec propterea desinet esse contractus venditionis, l. precij causa, C. de rescind. uendit. glos. in d. l. 2. Aret. alios adducẽs in d. §. actionum, nu 12. uersi. item aduertas, sicut etiam 8 valeret contractus † ut uenditionis, si quis uẽdat rem pro centũ, & pro uinea ualente centum, ut per Tiraquel. d. tractatu, §. 30. glos. 1. nu. 7. licèt Alciat. in l. 2. in princ. nu. 18. ff. de verb. obligat. uoluerit partim esse uenditionis, partim permutationis: in dubio tamen quando non constat de mente partiũ, attendi 9 tur † quid præpõderet, an pecunia, an res pro re data, ut per Canon. in c. ad quæstionem, de permut. de quo per Bertrand. cons. 155. 1. parte priorum, & latius Tiraquel. loco præal 10 legato, nu. 9. immò etiam † quandoq; pactũ inter partes initum succedit loco precij, uel partis ipsius, l. fundi partem, ubi Bald. ff. de 11 contrahen. empt. insuper precium debet † esse centum, §. precium, Instit. de empt. & uendit. glos. in d. l. empti fides, et licèt in arbitrio tertij remitti possit, d. §. precium, & l. fin. C. de contrahend. empt. non tamen in arbitrio alterius ex contrahentibus, l. hæc venditio, ff. de cõtrahen. empt. l. quod sæpe, §. 1. ff. eod. tit. & tradit Fab. d. 5. quæst. col. 20. quæst. 13. nisi ad tempus, ut per Io. Pirrhum, in d. l. contractus, fol. 10. 2. pag. per l. in uendentis, C. eod. tit. vbi Bald. 2. col. & idem tenet Claud. in §. emption. Instit. de empt. & vẽdit. de certitudine uerò precij latè ipse Fab. differit, 12 col. 7. & sequenti. Valet tamen † uenditio, si preciũ certificari potest ex relatione ad aliud facta, ut si emptio facta sit pro precio, quo tu eam emisti, uel pro quanto precio in arca habes, l. hæc uenditio, §. huiusmodi, de contrahen. empt. sed remanebit inutilis uenditio, si precium certificari non poterit, l. si quis fundum, ff. eod. tit. sicut etiam ualeret uenditio, si fundus uendatur pro centum, & pro quanto pluri ipsum uendiderit emptor, d. l. hæc uenditio, §. fin. nam habet uenditio certum precium, licèt aliquo euentu possit augeri, & tenet Socin. consi. ult. 2. col. 3. uol. quo sit, ut valeat

valeat etiam si pro certo precio res venderetur, & pro eo pluri quod Titius arbitraretur, vt per Fab. post Bald. in d. 8. col. Et in tãtum 13 exigitur precij certitudo, vt testes † deponentes de venditione facta, sed ignorantes precium, non censentur ipsum contractum venditionis probare, vt tradit Alex. consi. 18. Viso 1. col. 1. vol. & tradit Marsil. in Singu. 38. Emptio, & venditio, quod & tradit idem Alex. consi. 28. Viso, col. 3. versi. ad hoc etiam, 2. vol. & idem Alex. post alios, in l. sciẽdum, nu. 15. vbi etiam Crotus, nu. 13. ff. de verbor. oblig. decidentes, non presumi solennitatem precij, cum non sit intrinseca, sed extrinseca materialis, vt Bald. & alij ibi tradunt, seu substantialis, vt Crot. ibi mauult. Et idem quod non probetur venditio, tenet Dec. in consil. 57. nu. 5. quod admittit Crauet. consil. 272. num. 18. Quod tamen procedit, cum disputatur inter emptorem, & vẽditorem, vel super precio sit controuersia, secùs si cum alio, vt quia dicit emptor se rem præscripsisse, & ad probandum titulum inducit testes, qui deponunt de venditione, non tamen recordantur de certo precio, hoc casu faciunt probationem, quia tertius non potest referre quæstionem de quantitate precij. ita Bald. in l. 1. 2. col. versi. denuo quæro, nu. 3. C. de rebus alien. non alien. Rom. consil. 91. Visis, col. 2. nu. 6. Alex. & Crot. in d. l. sciendum, Felin. in c. sicut, col. fin. nu. 43. de senten. & re iudic. et idem est, si tractatur de retractu fiendo per consanguineum, qui rem venditam retrahere potest ex forma alicuius statuti, vel cõsuetudinis, sa enim hoc casu venditio probata censetur, vt latè comprobat Tiraquel. in fin. dicti tractat. quæst. 18. nu. 86. & sequent. & ibi num. sequenti loquitur in instrumento uẽ 14 ditionem sine precio continente. Ad hoc † ẽt pertinet, quod in dubio, cum de precio facta fit mentio, de contractu uenditionis intelligendum sit, cui propriè & strictè conuenit precium, glos. in uerbo intelligi, in l. fi. C. de prædijs Decur. lib. 10. ubi Bar. nu. 2. & Alex. Loseus, in addit. ad ipsum, & est glos. in uerbo, quis enim, & ibi Bald. in lectura noua infert ad statutum, in l. cum dotem, C. de iure dot. Fabi. d. tractatu alios allegãs, in 2. quęst. 1. col. num. 2. uersi. hoc tamen fallit, & in d. quęst. 10. col. 5. uers. circa secundum. Afflict. decis. 72. nu. 9. & decisione 270. nu. 2. Marsil. Singul. 105. Vbicumq; , & plures alios aggregat Tiraquel. d. tractatu, in §. 1. glos. 2. nu. 1. & sequitur alia adducens Paris. in consil. 82. nu. 10. & sequent. 3. uol. Ripa in l. 2. in princ. nu. 31. reprobando Ias. & Dec. ibi, ff. si cert. pet. & ibi etiam Alciat. super uerbo aliud genus, 3. pagina. Et prædicta procedunt, ut diximus, in casu dubio, secus in claro, in quo constat partes uelle facere contractum, puta locationis, & de precio mentio habita est, tunc stabit impropriè, cum non possit conuenire propriè contractui, de quo agitur, l. si quis ante, & ibi declarat Ias. in ultimo not. ff. de acquir. poss. & in d. l. 2. in fine prin. Sequitur Ripa, in l. filiusfam. §. diui, nu. 103. de legat. 1. quod etiam uoluit Anchar. consi. 72. Tantum, ad finẽ, & ita uenit intelligendus Ruin. consi. 110. num. 5. vol. 4. Qui aliàs diceret cõtra communem opinionẽ, de qua supra. Hãc etiam conclusionem limitat Bald. procedere in l. ex conuentione, num. 1. uers. tertio casu, C. de pact. quando precium est condignum, per glo. in l. 1. §. 1. ff. de superficie. & sequitur Ias. in l. 1. col. 5. uersi. unum tamen in proposito, C. de iure emphyt. & Mars. d. Sing. 105. quod tamen uenit restringendum, secundum Alciat. in d. l. 2. dum agitur de interpretatione contractus, an sit locationis, uel uenditionis, secùs si an sit nominatus, uel innominatus, ut ibi per eum; in quo etiam loco redarguit Ias. ibi, in fine facientem differẽtiam an sit dictũ pro precio, uel pro precio, & nomine precij. Procedit etiam dicta Conclusio, quoties in Statuto, uel Lege de precio conuento mentio facta sit, secùs si de precio communi, ut declarat Bald. in d. l. cum dotem, & sequitur Fab. d. uersic. circa secundum, diffe 15 runt † enim precium conuẽtum, & precium commune, & singulare, sicut interesse, quod aliud est conuentum, commune, uel singulare, ut per glos. primã, & Bart. nu. 10. in l. unica, ubi Dec. nu. 11. Rebuff. in d. 1. glos. nu. 9. Cagnol. nu. 80. & sequent. & Grammat. decisione 58. nu. 8. Vltimo sciendum est, quod 16 uerbum, nominatim, † idem importat quod expressè, l. proinde, in prin. ff. de stip. seruor. Alber. in Dictionario suo, in eod. uerbo, & illud dicitur fieri nominatim, quod ita exprimitur, ut de eo nequeat dubitari, l. 1. & 2. & ibi Doctor. ff. de liber. & posth. & l. nominatim, ff. de condit. & demonstr. tradit Aret. in l. certum. ff. si cert. petatur.

Inter ipsas partes vt supra agentes conuento.

SVMMARIA.

1 *Conuentionis verbum quid importet, & quid conuenire.*

Conuenire qui dicantur.

2 *Conuentionis nomen generale ad omnes contractus & obligationes, & nu. 7.*

3 *Conuentio fit expresso & tacito partium consensu.*

Conuen-

4 *Conuentionum triplex species remissiuè.*
5 *Venditionis contractus proficiscitur ex conuentione precij.*
6 *Venditio noua censetur facta & prior reuocata ex noua precij conuentione.*
8 *Conuentio, & pactū differunt, et habent se tamquam excedentia, & excessa.*
9 *Conuenire verbum, simplex pactum non stipulationem importat.*
10 *Venditio fieri potest pro eo precio maiore quod uenditor reperire poterit ab alio.*
11 *Venditor qui conuenit uendere rem alieni pro decem minus quàm à quocumque habere posset an teneatur eam pro nihilo dare, si non potest reperire emptorem qui eam nolit nisi pro decem.*

GLOSSA II.

Conuentionis verbum generale est, ad omnia pertinēs, de quibus negotij contrahendi † transigēdiq; 1 causa consentiunt, qui inter se agunt: nam sicut conuenire dicuntur, qui in diuersis locis in vnum colliguntur, & ueniunt, ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt, idest in vnam sententiam decurrunt; Hae sunt verba Vlpiani, in l. 1. §. conuentionis, ff. de pact. qui in §. sequēti subdit, conuentionem adeo nomen esse generale, 2 † vt nullus sit contractus, nullauè obligatio, quæ non habeat in se conuentionem, siue re, siue verbis fiat: nam & stipulatio, quę verbis fit nisi habeat consensum, nulla est, & in §. fi. eiusdem l. dicitur, conuentiones plerasq; in aliud nomen transire, veluti in emptionem, locationem, pignus, vel stipulationem. Fit 3 etiam conuentio † nedum expresso, sed tacito partium consensu, ut si debitori cautio red datur, censetur inter partes conuentum, ne ab eo debitum petatur, l. 2. ff. eod. & l. 4. De 4 triplici † specie conuentionum habetur in l. conuentionū, & l. sequenti, ff. eod. tit. Est igitur bonum consilium, (ut Pract. Papiens. docet in forma libelli ut pacta seruent. in glos. conuentiones) uti isto uerbo in Instrumentis tanquam omnium generaliori, ut per eū ibi. 5 Conuentio † igitur precij contractum uenditionis perficit, si modo sine scriptis sit, ut d. l. 2. ff. de contrahenda empt. & si numeratio non intercedat. & idem dicitur in d. princ. Instit. de empt. & vendit. ibi, simulatq; de precio conuenerint, & de cōuentione super precio, habetur in l. pacta conuenta, in princ. ff. 6 de contrahen. empt. ubi per † conuentionem factam de augendo uel diminuendo precio, censetur recessum à priore contractu uenditionis, & noua censetur facta emptio. De cō- 7 uentione † quod sit uerbum generalissimum, habetur etiam per Modern. in Rubr. de uerbor. oblig. ubi Ripa, nu. 16. & in l. lecta, ubi Alciat. in uerbo, conuenit, & Cagnol. 14. not. nu. 87. & Andr. ab Exea, in lib. de pact. in 2. parte Rubr. nu. 252. & ibi nu. 259. quod 8 differat † à pacto secūdum suam sententiam, declarat ut se habeant tanquam excedentia, & excessa, ut per eum ibi. Si modo in instru- 9 mento uerbum istud (conuento) † appositum constet, non censentur partes per stipulationem conuenisse, sed pacto modo, secundum frequētiorem Doctor. sententiam, licèt Ias. dicat, pro aduersa parte cōem esse, ut per Ripam, Alciat. & Cagnol. locis præallegatis, licèt in uerbo (promiserunt) aliud dicēdum sit, §. si scriptum, Instit. de inutil. stipul. de quo tamen latius suo loco dicetur, & supra etiam fuit dictum in Clausula ratihabitionis, super uerbo, (promiserunt,) & super uerbo, (promissionibus.)

10 Sed quid si partes † conueniunt, quod res sit empta pro eo precio, quod reperierit uenditor? Fab. d. 5. quæst. col. 7. in fine, uersic. sed quæritur, tenet ualere uenditionem, & teneri emptorem eo precio emere, quo alius quispiam emere uellet, etiam si iustum precium excederet; & ipsū sequitur Tiraquel. d. tract. §. 1. glos. 18. nu. 4. ubi plures alios adducens, ostendit eum qui tenetur ex pacto, uel statuto rem uendere, debere consequi illud precium quod iustum, & commune excedit, imo do id alius uerè soluere uelit: licèt nonnulli fuerint in contraria sententia, ut per eum ibi, & in num. sequentibus.

11 Aliam quæstionem † ponit Fab. in d. tract. in quæst. 10. notab. 6. ad propositum conuentionis de precio factæ inter partes, quod si Titius conuenit Seio rem quam dicit ualere cē tum, uendere pro decem minus, quam à quo cūq; hr̄e posset, si non posset reperire emptorem, qui eam uellet nisi pro decem, an teneatur illam dare ei cui conuenit pro nihilo? & cōcludit post Cin. & Pet. in l. illud, §. minus, ff. de tribut. & ibi ēt ponit Bald. remittendo se ad Guiliel. quod teneatur uendere pro nouem, & sic teneatur relaxare decimam partem precij emptori, ut ibi per eos.

Conclusio.

SVMMARIA.

1 *Venditio antequàm perficiatur plura verba fiūt hinc inde.*
Emptor viliore, venditor cariore precio celebrari cupiunt venditionem.
2 *Contractus dicitur in sola conclusione, licet alia multa*

multa verba soleant interuenire.
3 *Conclusum quando dicatur in contractu.*
4 *Esse nascitur ex perfectione.*
5 *Testes deponentes de tractatu non probant contractum.*
6 *Dies conclusionis contractus est scribendus non dies tractatus.*
7 *Actus denominatur ab hora in qua finitur.*
8 *Contractus an censeatur conclusus, & firmatus si alter dicat ego volo tibi vendere solùm rem pro centum, & alter respondeat volo emere.*
9 *Venditio valet si dicatur vendo si vis, & sit responsum emo si vis.*
Secùs autem si dicatur vellem vendere, & vellem emere.
10 *Venditio an intelligatur facta si dicat aliquis vendo talem rem Titio pro centum, quod audiens Titius extrà existens dicat, emo.*
Venditionis contractus exigit praesentiam contrahentium seu nuncium ad hoc destinatum vel Epistolam.
Venditio nō censetur contracta si quis dicat, uolo vendere Titio rem prò centum, & aliquis id sibi referat, & ipse dicat se velle emere.
11 *Venditio non censentur suspensa in tempus instrumenti si conuentum sit inter partes de precio, & de re, & quod pro dicto precio, & re uenditor faciat instrumentum emptori, latè hic discutitur vide distinctionem. nu. 19.*
12 *Notarius si vno die partes concordent, & alio ipse rogatur, scribit diem rogitus, non diem conclusionis contractus.*
13 *Contractus in scriptis an censeatur factus si sit actum inter partes, vt fiat ad sensum sapientis.*
14 *Contrahere in scriptis voluisse praesumuntur partes si ante contractum, vel in contractu exprimant velle facere scripturam.*
Contrarium tamen alij senserunt.
15 *Contrahere in scriptis voluisse censentur partes quando ante perfectum contractum dicunt habeamus notarium.*
Verius tamen est contrarium.
16 *Emptio valet sine instrumento.*
17 *Contrahere in scriptis voluisse tunc demū partes praesumuntur, quando expressè egerunt vt non valeat aliter contractus nisi facta scriptura.*
18 *Contrahere in scriptis voluisse in dubio partes non praesumuntur.*
20 *Statutum Bononiae declaratum.*
Scriptura an & quando intelligatur exigi ad probationem, an verò ad essentiam, vel validitatem contractus.
21 *Doctrina distinguenti magis standum est tamquam magis appropinquanti veritati.*

GLOSSA III.

Solent partes quę contractum uenditionis facere intendunt, super 1 eo ratiocinari, & † plura verba facere eum emptor, viliore compa randi, uenditor cariore distrahendi, uotum gerant, uixq; post multas contentiones paulatim uenditore de coquod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat addente, ad certum consentiunt pretium, ut notabiliter dicit text. singularis, in l. si uolun tate, C. de rescind. uēdit. ex quo not. ibi Bal. 2 & Salic. quod licèt † multa uerba in cōtractibus interueniant, hinc inde tamen sola conclusio dicitur esse contractus, & hanc notarius scribere debet. Sequitur Afflic. decisione 3 375. nu. 6. In contractu † uerò dicitur esse cōclusum secundum Bald. in l. contractus, col. 2. nu. 5. uersi. sed quęro hic, C. de fide instru. quando constat de perfectione respectu uo-4 luntatis cōclusiuae: quia esse † nascitur ex perfectione, & quia esse constat in conclusione; quod in uenditione, & cōtractu sine scriptis optimè procedit. Si uerò fiat in scriptis, de quo aliqua inferius dicemus, exiguntur alia, de quibus in d. l. contractus, & per Bald. & alios ibi; & quod sola conclusio attendatur, per text. suprà allegatum, in d. l. si uolumtate, tradit etiam Socin. in consil. 93. col. 2. ad fin. 1. uol. & consi. 214. col. 3. uol. 2. Felin. in c. 1. num. 8. de fide instrum. & ibi Dec. num. 10. Dec. consil. 404. num. 12. & 463. in princ. & Affli. decisione 375. nu. 6. & Tiraquel. in d. tractatu in fine, nu. 2. sic etiam testes non pro-5 bant, † qui non de conclusione, sed de uerbis eam praecedentibus attestantur, ut per Paris. consi. aliàs allegato, 162. nu. 22. & 234. uol. post Salic. & Felin. quos ibi allegat. Et de testibus deponentibus de tractatu quod non probent, scribit Dec. dictis consilijs, & in alijs locis relatis per Tiraquel. ubi etiam plures alios citat, d. nu. 24. Ad quod faciunt quę supra diximus in principio instrumenti, in uerbo, die decimo, col. 2. concludentes diem 6 † conclusionis contractus per Notarium esse scribendum. quod etiam uoluit Cagnol. in l. si librarius, de reg. iur. n. 71. ubi dicit, quod solent in instrumentis notarij dicere, actum, &c. ad denotandum rem perfectam, & ibi plures allegat. De qua Clausula etiam suo loco dicemus, & num. sequenti dicit, quod a-7 ctus † denominatur ab hora in qua finitur, ideò notarius debet dicere, actum die tali, ponendo diem actus finiti.

8 Sed an partes † censeantur conclusisse, & firmasse contractum, si alter dicat, ego uolo tibi uendere hanc rem pro centum, alter respondeat

spondeat uolo emere. glos. in l. uendentis, ad fin. C. de contrahen. empt. tenet ualere contractum. Cin. & Petr. ibi aliter, sed Bald. & Salic. ibi, in 5. quæst. tenent glos. quam etiam tenet Bart. in l. serui electione, in princ. ff. de leg. 1. cum quo est communis opinio, ut per Ripam ibi, nu. 19. & cum eis uidetur transire Fab. d. 5. quæst. col. 14. 2. quæst. & idem est si 9 dicatur, † uendo si uis, & emptor respõdeat, emo si uis, ex istis enim uerbis oritur conclusio, & perfectio contractus, ut per glos. ibi Bald. & Salic. 7. quæst. & Fab. d. 2. quæst. secus si diceretur uellem uendere, & uellē emere, ut per glos. Salic. & Bal. in locis prędictis, & hoc modo cēsetur loqui Aret. in d. §. actionum, nu. 6. uersi. uideamus aliqua, ubi dicit, non ualere uenditionem factā per uerba de futuro, uel suspēsiua; Et licèt Ang. in Auth. de Nupt. in princ. collat. 3. allegando d. glo. in d. l. in uendentis, aliud uelit, tñ eius opinio reijcitur: quinimò, contrariū tenuit ut suprà respõdendo exemplo quod ponit, uolo ascēdere arborem, & tamen nõ ascendo quia factum exigitur: aliud enim est, uolo uendere, cum solus consensus sufficiat.

10 Quid si aliquis † existens in domo dicat, uendo talem rem Titio pro cētum, quod audiens Titius extrà existens dicat emo, numquid perfectus uel conclusus dicatur contractus? Bar. in l. absenti, in prin. ff. de donat. mouet quæstionem in donatione, & concludit non ualere: quia exigitur pręsentia contrahētium, seu nuncius ad hoc destinatus, uel epistola, & in terminis in uenditione quod non ualeat firmat Aret. in d. §. actionum aūt, nu. 6. uersi. quid aūt si ego existens, huc et pertinet qđ notat glos. in l. 1. in fi. ff. de cõtrahen. empt. quā ibi sequuntur Doct. dicentes, qđ si quis dicat uolo uendere Titio rē pro centū, & aliquis id sibi referat & ipse dicat, se uelle emere non censetur contracta uel perfecta uēditio. Sequitur Fab. d. 5. quęst. col. 11. uersi. sequitur secunda pars nu. 46. & seq. & col. sequenti, ubi plura ad propositum adducit.

Sed alia suboritur quęstio difficilior discutienda, in qua Doctor. parum conuenisse, ita quod modo pro una parte, modo pro altera diuersa iudicatum extitit, statim enim quod partes de precio conueniunt, & in eo concordant, & concludunt, perficitur uenditio, nisi sit facta in scriptis, d. l. 2. ff. de cõtrahē. empt. & Instit. eod. tit. in princ. secus, si partes intendant in scriptis contrahere, quo casu nisi perfecta fuerit scriptura, & subscripta, ac cõfirmata, & absoluta à partibus, prout dicetur etiam infrà, non est perfectus contractus, & possunt partes pœnitere, & non habet effectum aliquém, l. contractus, & ibi omnes, C. de fide instrum. & habetur in d. princ. modo si aliquæ partes concordant in precio alicuius fundi pro centum, & conueniunt quod pro dicto precio uenditor faciat instrumētū uenditionis emptori, prout cõmuniter fit in uenditione rerum immobilium, cum aūt adhibetur notarius rogandus de tali instrumento, altera pars recusat uelle cõuenta obseruare, asserens se pęnituisse, & non teneri stare conuentioni, siquidem contractus non fuit perfectus, quia cum partes ipsæ egerint, ut de eo rogaretur notarius & fieret scriptura, censentur uelle in scriptis contrahere, & donec sit perfecta scriptura, & absoluta à partibus, ut suprà, est locus pœnitentiæ, d. l. contractus. contra verò diuersa pars negat conuētionē, solum de scriptura fauenda factam fuisse affirmans, ad rei gestę promptiorem probationem, non substantiam, l. cū res, C. de probat. l. contrahitur, ff. de pignor. cū similibus. Hāc quæstionē in terminis mouet Paul. de Castr. in d. l. contractus, 3. col. & concludit partes 11 † uoluisse suspendere contractus substantiā, in tempus rogationis, & quod prius contractus nõ fuerit perfectus, sed fuisse quoddam rōcinium de futuro contractu; Vndè, quemadmodum cõtractus qñ agitur ut fiat in scriptis, non est perfectus, nisi scriptura perfecta & absoluta, ut suprà ita hoc casu, qñ agitur ut notarius rogetur, nõ dr̃ perfectus antequam sit rogatus, & sic pars potest pœnitere, quod 12 ostendit (vt ipse dicit) euidenti rõne: quia † si uno die partes concordant, & alio die rogatur notarius, apponit diem rogitus non conclusionis contractus, quod vr̃ ostendere, qđ prius non fuerat perfectus contractus: & ita dicit de facto se vidisse Florentiæ. Idem ipse et tenet in l. cum res, 2. col. C. de probat. ubi dicit se habuisse pluries in facto, licèt multi sentiant contrarium, & credunt Euangeliū esse; & in l. qui bis idem, 2. col. ff. de uerbor. oblig. idem repetit, dicens se ita consuluisse Florentiæ, & Raph. subscripsisse, & fuisse obtentum, & sequitur ibi Ias. num. 22. & idem tenuit consulendo in consil. 132. Viso puncto, ante finem, in antiquis. & consil. 241. In quæst. quæ uertitur, num. 2. 2. parte, in nouis. Fulg. etiam id tenuit, in cons. 200. in quęstione quæ uertitur, & Ias. ita dicit tenēdum, quicquid ibi teneat Aret. in dicta l. qui bis idem, 2. col. Hoc etiam tenet Socin. in consi. 169. col. 4. 1. uol. duplicato consi. 120. nu. 17. 4. uol. Dec. consi. 11. col. 1. & 2. & consi. 159. num. 4. & idem sequitur Boer. decisione 48. num. 18. & 183. num. 9. Et pro ista parte facit quod decidit Spec. in d. §. 1. de empt. & uendit. col. 6. uersic. sed si dictum sit, ubi uo- 13 luit † contractum censeri factum in scriptis, si sit

Definito, & declarato.

SVMMARIA.

1. *Definire pro decernere, & constituere.*
   Declarare pro demonstrare.
   Definire, & declarare aliquando sunt sinonima.
2. *Precium rei vendita numquid conferre possit in arbitrium tertij.*
3. *Venditio corruit si is in cuius arbitrio collatum erat precium illud noluit diffinire.*
4. *Locatio an valeat si in personam incertam sit remissa mercedis definitio.*
5. *Contractus si non valeat in vim venditionis, vel quia precium fuit remissum in arbitrium alterius ex contrahentibus, vel ob aliud quidpiam simile, & tamen alter contrahens impleuit pro parte sua sibi consulitur actione praescriptis verbis, vel in factum ex aequitate tamquam ex contractu innominato.*

GLOSSA IIII.

1 DEfinire, vel Definitio † hic non accipitur prout accipit in l. omnis diffinitio, ff. de reg. iur. ubi Moder. sed prout accipitur in l. fina. C. de contrahend. empt. ibi precium definiuerit, & in §. precium autem, Inst. eod. tit. scilicèt, pro decernere, & constituere, sicut uerbum declarato non videtur accipiendum esse prout accipitur in l. hæredes palam, §. 1. de testamentis. Vbi declarans nihil noui inducit, nec addit, vel minuit, & in c. super quæstionum, ubi Felin. 1. & 2. col. de declaratione, & interpretatione, latè differit, sed pro demonstrato accipiendum magis est, & uidentur hæc hoc casu synonima. Et quia supra in princ. huius Clausulæ diximus, non posse definitionem, uel declarationem, precij in arbitrio alterius ex contrahentibus tanquam v-
2 nam ex † substantialibus remitti, uidendum est, numquid in arbitrium tertij remitti possit: & licèt apud antiquos dubium esset, tamen hodie decisum est per d. l. fin. & dictum §. precium autem, ut arbitrio nominatæ personæ definitio precij committi possit, & interim ualebit uenditio tanquam sub conditione facta, quæ facta definitione per nominatum habebit effectum, & precium diffinitum emptor soluere, uẽditor uerò rem tradere tenebitur, non secùs ac si ipsæ ambæ partes cõcorditer precium ipsum definiuissent. Si ue-
3 rò † tertius ille nominatus noluerit, uel non potuerit definire, seu declarare, irrita fit uenditio, quasi in substantia defecta nullo precio constituto, ut in dictis iuribus; & habetur etiam in l. si quis arbitraru, ff. de verbor. obl. ubi Bar. & Doctor. plures quæstiones ad propositum examinant, quas apud eos uidere li-
4 cet. Voluit tamen Bart. ualere † locationem: quod idem procedit in uenditione, paribus enim passibus incedunt ij contractus, Instit. de loca. & conduct. in princ. & l. 2. ff. eod. tit. etiam quod in personam incertam sit remissa, definitio mercedis, in l. si merces, in princ. ff. loca. dummodò remissio sit facta ad arbitrium duorum eligendorum per partes, secùs si vnius tantum, quia possent discordare, & sic procederet quod dicit glos. ibi, & hanc Bart. opinionem tenet Corn. dicens non inuenisse, aliquem à Bart. discedere, in consil. 50. col. 3. uersic. tamen his non obstantibus, 1. uol. & dicit Decius quod iste modus contrahendi à iure uidetur approbatus, in consi. 648. in princip. ubi allegat consilium Anan. 19. qui tamen non propriè in isto casu loquitur. Sed si contractus uenditionis ob non factam declarationem non ualeret, uel quia in arbitrium alterius ex contrahentibus precium remissum fuerit, uel simili casu, quo certum est contractum non ualere in uim uendi-
5 tionis, si res sit tradita emptori, uel precium solutum, poterit † agi actione præscriptis uerbis, uel in factum, ex æquitate, tanquam ex contractu innominato, ne remaneat contrahens in damno, l. si tibi polienda, ff. de præscript. uerb. & facit Insti. de locat. in princ. & ibi Azo in Summa, & Aret. in fine princ. & Claud. 1. pagina, quod tenet Bald. in d. l. contractus, 3. col. nu. 8. versi. modo ego quæro. Paul. de Cast. in d. l. si merces, in prin. ubi Bart. in decisum reliquit, & in l. si in lege, in princ. ff. eod. Fab. d. 5. quæst. col. 7. uersi. circa quartum, nu. 25. Rom. & Alex. in l. sciendum, nu. 17. licèt Crot. ibi, nu. 23. dissentiat, ff. de uerbor. oblig. & Alex. in l. si quis arbitrari. nu. 6. & ibi Socin. col. 6. nu. 21. ff. eod. & idem Socin. in consi. 44. col. 3. & 4. 1. uol. & idem tenet Ruinus, consi. 144. nu. 1. 1. uol. & Paris. consi. 132. nu. 3. uolumine quarto.

Librarum mille Marchettorum pro dicta domo vt supra vendita.

SVMMARIA.

1. *Moneta illa attenditur in contractibus, qua in loco contractus expendi solet.*
   Bononeni, seu bolognini constant ex quatrenis sex.
   Libra Ferrariensis, Bononiensis, Mutinensis sunt æquales quo ad summam Bononenorum.
   Moneta Ferrariensis melior est, & differt a Mutinensi, & Bononiensi.

Moneta

2 *Monetæ aliquando attenditur habito reſpectu ad partium conſuetudinem non ad locum contractus.*
3 *Moneta diuerſi ualoris ſi ſint in ciuitate, & loco contractus quaenam moneta ſit attendenda.*
4 *Libra quandoque pondus quandoque numerum reſpicit.*
Librarum reſpicientium pondus diuerſitas ſecundum locorum diuerſitatem.
Librarum reſpicientium numerum diuerſitas ſecundum locorum diuerſitatem.
5 *Precium numquid apponi poſſit in uenditione ad pondus non ad numerum.*
6 *Creditori inuito reddi non poteſt libra auri, uel argenti, qui aurum uel argentum numerauit in pecunia numerata.*

GLOSSA V.

Sicut in menſura ſuprà diximus in Clauſula venditionis rei ruſticę, in verbo, modiorum quindecim, debet attendi locus contractus: ita idem dicendum eſt in moneta ſoluenda pro precio rei venditæ, ut de eadem moneta 1 cenſeatur conuentum, † quæ in loco contractus expendi ſolet, & vſitata eſt, ut gloſ. & Bar. tradunt in d. l. ſemper in ſtipulationibus, ff. de reg. iur. & probatur in l. Imperatores, in fin. ff. de contrahenda empt. & in ca. 2. & ibi gloſ. & Abb. de maledic. & in Clem. beneficiorum, de decim. & tradit Bald. in l. qui non militabat, §. 1. ff. de hære. inſtit. & Fab. in d. 5. q. col. 4. verſ. vlterius eſt not. Alex. conſil. 21. Viſis his, col. 2. verſ. aut nos dicimus, 2. vol. duplicato conſilio 37. in 5. Socin. conſ. 247. columna quarta verſiculo non obſtat quod tertio loco. Brun. latè in tractatu de augumento, ultima concluſione principali, columna 9. & 10. & ſequitur Cagnol. in dicta l. ſemper in ſtipulationibus, numero quinto Cenſeentur igitur partes intellexiſſe de libris monetæ ſeu Bononenorum, uel Bologninorum Ferrariæ, qui idem ſunt ut uidetur uelle Statutum Ferrarię ſubtus Rubrica, Modus faciendi ſolutiones, ante finem, qui quidem Bononeni, ualent ſex quatrenos ut notum eſt, & tradit etiam Alexand. dicto conſilio, & licèt libra Ferrarienſis conſtituatur ex uiginti ſolidis monetę vel Bononenorum, prout etiam libra Bononienſis, & Mutinenſis, tamen eſt differentia in monetis, quæ minus ualent Ferrariæ, quàm Bononię, & Mutinæ, & in pluribus alijs Ciuitatibus, quo fit, ut magis prodeſſet uenditori ſi fieret contractus Ferrariæ propter bonitatem monetæ Ferrarienſis, cum de ea cenſeatur actum, ut ſuprà, quàm alibi, ubi moneta plùs valent. Et benè verum quod Brun. in dicta 2 columna decima limitat prædicta † niſi aliter conſtaret de conſuetudine partium, quæ eſſet præponenda conſuetudini loci contractus, & ibi plura allegat, ſed ſi in loco contractus plures monetarum ſpecies expendi ſolitum eſſet, tunc de magis uſitata cenſerentur partes intellexiſſe, ut per eundem Brun. ibi, in uerſ. & qđ quando una, & quod interpretatio ſit facienda de libris, & monetis ſecundum conſuetudinem loci contractus, in quo celebratur, non ad quem refertur, tradit etiam Ioann. de Sel. in tractat. de benefic. poſt Felin. quem allegat, in tertia parte quæſtione vndecima numero 17. Sed 3 ſi † diuerſæ libræ eſſent in Ciuitate, diuerſam ſummam ualentes, prout Florentiæ cõtingit in Florenis, ut per Bartol. & Paul. in l. Paulus, ff. de ſolut. de libris Turonenſibus, & Pariſienſibus, quæ currunt in Gallia, tradit Tiraquel. in dicto tractat. §. primo, gloſ. 18. numero 73. & Papiæ libra Papienſis eſt ſolid. decem, & Imperialium viginti, ut per Curt. ſeniorem in l. cum quid, ff. ſi cert. pet. aliàs eſt tractatus monetarum 14. quæſtione, colum. fin. ſic etiam eſt in Ciuitate Regij duplex moneta, moneta Imperialis ſolid. viginti in rationem quatuor quatrenorum pro ſolido, & moneta antiqua Regij, ſolid. viginti in rationem quinque quatrenorum pro quolibet ſolido, tunc imprimis inſpiciendum eſſet, quod ueriſimilius eſt, l. in obſcuris, & ibi gloſ. ff. de regul. iur. & hoc caſu conſideratur qualitas rei venditæ, & eius ualor, ſecundum quem poterit iudicari, uel coniecturari de qua moneta, an de maiori uel minori cenſeantur partes intellexiſſe, de illa enim, quæ magis vèro ualori correſpondet actum cenſetur ut Bart. Caſtr. & Tiraquel. tradunt in locis proximè allegatis, & gloſ. in dicta l. ſemper in ſtipulationibus, & ibi Cagnol. numero quarto, & Brun. d. column. 9. & Curt. ſequen. dicta quæſtio. 14. & facit quod non extrà propoſitum tradit Fab. dicta quinta queſtione, colum. 6. ad finem, verſiculo circa tertiam. Cæterum de libra, quæ quãdoque re4 ſpicit pondus, quandoque numerum, ut hic plura in iure † ſcripta extant de ea, quæ pondera continet, quæ regulariter continet 12. uncias, ut tradit gloſ. in l. ſecunda, C. de metalla. & metal. libro 10. licèt quandoque alitera lege ſtatuatur, ut in d. l. 2. habetur, in l. unica, C. de argen. precio, eo libro, ubi precium argenti taxauit quinque ſolidis pro ſingula libra, licèt gloſ. & nonnulli alij dixerint, decem, de quo inferius dicetur in l. prima, C. de collat. ęris, eod. libro ubi 20. libræ æris uno ſolido taxanĩ, et in plnribus alijs ll.

quod libra contineat. 12. vncias tradit etiam Io.Fab. in §. nos autem, Insti. de Attili. tutor. latè Boer. decis. 327. nu. 2. & Alciat. in annotat. in l. 1. d. tit. C. de metal. lib. 10. vbi librã Romanam ab Attica distare asserit, cum illa ista minor sit drachmis quatuor, & ibi latius de drachmis, scrupulis, granis, & similibus ponderibus disserit, quæ latius in suo tractatu de ponderibus & mensuris posuit, de quo etiam plura habentur per Budæ. in lib. de asse, ad quos recurrendum est si libet. De libra verò quæ etiam cõtinet numerum, habemus text. in l. quotiescumque, C. de suscept. præpos. & arch. lib. 10. vbi libra auri continet se ptuaginta duos solidos, licèt tam pondus q̃ numerum contineat, de quo inferius abũdè differemus. sed de libris Turonensium, quæ constant duodecim Turonens. habetur in Extrauagan. Benedict. XII. Vas electionis; §. fi. in tit. de censi. & unde habuerit originem huiusmodi moneta, tradit Gomes. in compen. utriusque signat. in reg. de ualor. exprimen. in impetr. benefi. quæst. 9. nu. 11. & sequen. & ibi enumerat plures libras plurium Ciuitatũ inter se differentes & difformes, & inter cętera ibi loquitur de libra Papiensi, quę ualet solidos 20. quod etiam refert Alciat. in l. cum quid, in uerbo, eadem bonitate, pagin. 2. ff. si cert. petit. & de libra Veneta quæ continet duos Marcellos, & Bononien. quæ continet uiginti Bologninos, seu Bononenos, ut ita loquitur Alexand. dicto consilio, quæ concordat cum Ferrariensi in numero ipso, sed tantum propter ualorem monetarum, ut suprà est minor ea decima parte plus minusve, secundum qualitatem monetarum, & de libris prædictis Turonen. & Parisiens. loquitur Tiraquel. loco præallegato. Et dicit Gomes. loco præallegato, nu. 14. quod exceptis nonnullis ibi enumeratis, omnes aliæ prouinciæ Christianitatis differunt in ualore libræ; Et ad propositum nostrum, sciendum est, quod † interest, an pro precio alicuius rei conueniatur de libra, quæ continet pondus, an de ea, quæ continet numerum: quia cum (ut suprà dictum fuit) precium debeat interuenire in pecunia numerata, si pro re conueniretur libra, uel marcha auri uel argenti, non ualeret uenditio, ut per Doctor. in dicto §. item precium, & per Tiraquel. in dicto tractatu, §. primo, gloss. 14. numero 44. nisi pondus illud auri vel argenti taciti numeri haberet certitudinem, ut plerumque apud opulentiores mercatores pecunia precio numerabili destinata ob ingentem molem appendi solet, ut tradit Claudi. in dicto §. item precium, ad finem, nec propterea desinit esse emptio, & uenditio, & contractus valere, & faciunt, quæ tradunt Modern. post Bartolum in l. secunda, §. mutui, ubi Ripa, numero 12. ff. si cert. pet. quod libra † auri uel argenti non potest reddi inuito creditore, qui argentum uel aurum in pecunia numerata mutuò dedit.

Et librarum viginti Marchettorum pro quolibet stario, & ad rationem cuiuslibet starij primæ petiæ dictę possessionis vt suprà venditę.

SUMMARIA.

1 *Venditio ad mensuram facta censetur, quando constituitur precium pro numero stariorum, vel iugerum, & nu. 3.*

2 *Venditio non est perfecta si uendatur prædium quod dicitur esse centum stariorum, pro centum non facta mensuratione.*

4 *Venditio ad mensuram non censetur facta si vendatur totaret, & dicatur ad rationem viginti pro mensura, vel campo.*

5 *Venditio facta ad mensuram non est perfecta sed conditionalis.*

6 *Venditio ad mensuram, & sic conditionalis an facta censeatur, si sit venditus fundus, qui asseritur esse centum tornaturarum in rationem decem pro qualibet tornatura cum hoc pacto, quod qualibet partium possit petere mensurationem.*

7 *Venditio licèt sit imperfecta, aditum tamen non probat pœnitentia.*

8 *Venditio, & contractus multum interest an sint nec ne perfecti propter incommoda, & commoda, quæ rei accedunt.*

Venditoris est periculum, & utilitas etiam rei vendita, quæ accesserunt nondum perfecta venditione.

9 *Venditio perficitur etiam ante mensurationem si venditor rem tradat emptori.*

Declara tamen, & intellige ut hic.

10 *Emptor non potest dici in mora, non facta mensuratione.*

11 *Traditio in dubio facta præsumitur ut dominium transferatur.*

12 *Traditionem conditionaliter factã, medicens probare debet.*

13 *Constitutum numquid operetur ueram traditionem, & possessionis translationem.*

14 *Traditio etiam ficta per precarium sufficit ad perfectionem contractus conditionalis.*

Sed dubium redditur ex multis hic relatis.

15 *Venditio conditionalis, & ad mensuram ut perficiatur quid agendum.*

16 *Venditio an unica censeatur, an uero plures si fiat plurium rerũ uno precio pro oĩbus statuto, vel*

vel pro pluribus precijs singulis rebus additis.
17 *Venditionem unam esse an vero plures multum interest.*
18 *Statuto disponente quod certum quid soluatur pro gabella cuiuscumque contractus si venditio erit facta unico precio pro pluribus rebus unica gabella debetur secus si pluribus precijs.*
19 *Statuto annullante contractus non soluta gabella, si sunt plures conditiones ratione plurium preciorum, & pro aliquibus sit soluta gabella, pro aliquibus non, omnes non annullabuntur.*
20 *Venditionibus pluribus factis, respectu unius in qua sit læsio potest peti rescissio.*
21 *Venditio facta de duobus seruis unico precio si unus moriatur ante traditionem non sustinetur quo ad alterum, secus autem esset si diuersis precijs venditi fuissent.*
22 *Venditiones si plures facta, sint una res poterit redhiberi, & altera non ad libitum, quod decla ra ut infra nu. 24.*
23 *Venditiones plures factæ censentur etiam si sit appositum precium unicum postea distinctum, & assignatum singulis rebus, & e contrario unica erit venditio si pluribus precijs sit facta, & deinde totum precium simul redactum.*

GLOSSA VI.

Quando constituitur precium pro numero stariorum vel iugerum, in casu isto (pro quolibet stario) venditio censetur facta ad mensuram, secùs si dicatur vendo prædium, & dico, quod sunt centum staria pro precio † centum, & non facta mensuratione precium est incertum, & venditio † est conditionalis, & non est perfecta, l. quod sæpè, §. in his, de contrahen. empt. qui text. licèt in uenditione mobilium loquatur, tamen etiam in uenditione immobilium, secundum glos. & Doct. ibi, & in locis infrà allegandis, procedit; & in uenditione immobilium est text. in l. si in uenditione, §. 1. ff. de peric. & commo. rei uendi. & ita tenet Bart. & Paul. de Cast. in l. Iulianus, §. si Titius, ff. de action. empt. Bald. in l. 1. 3. et 4. oppositione, C. de peric. & commod. rei uend. vbi dicit, quod si precium † sit promissum distributiuè, in singulas mensuras metiêdas, censetur uenditio facta ad mensuram, secùs si collectiuè pro omni mensura. Idem tenet Salic. in l. sicut, col. pen. C. de actio. emp. Fab. in 6. q. d. 5. quæst. principalis, col. 17. uersicu. vlterius in d. tractatu. Aret. in d. §. actionum, nu. 16. & Franc. Aret. in cons. 11. Procedendum est, in princ. Alex. in cons. 90. Viso processu, 2. col. 5. vol. duplicato in cons. 32. vbi habetur magis perfectum, 6. vol. Corn. cons. 59. littera B. 4. vol. Socin. in cons. 34. in princ. 4. vol. Ruin. cons. 83. in princ. & 190. nu. 10. 1. vol. Cur. iun. quæst. 4. nu. 15. Paris. cons. 64. nu. 10. 1. vol. & Capic. decisione 14. nu. 6. Et licèt Bal. & latius post eum Paul. de Cast. in d. l. sicut, velint, quod non censeatur facta uenditio ad mensuram, si uendatur tota res, etiam si dicatur ad rationem 20. pro mensura, † uel campo, seu stario; sed secùs si diceretur uendo decem campos, vel staria, ex isto fundo, ad rationem uiginti pro stario, & videtur sequi referendo Aret. in d. cons. 11. in princ. & Afflict. decisione 399. nu. 6. tamen etiam quod tota res uendatur, si preciũ sit constitutum pro quolibet stario, seu mensura, tunc censetur facta ad mensuram ut tenent prædicti suprà allegati, & reprobant in specie Bal. & Salic. ibi, in d. l. sicut, col. pen. & latè Didac. d. cap. 3. nu. 7. practic. qq. & quod uenditio facta ad mensuram † non dicatur perfecta, uel pura, sed conditionalis, ultrà supra allegatos tenet etiam Aret. in l. 3. §. incertam, 2. col. in fine, ff. de acquir. pos. Cor. cons. 79. 2. col. 3. vol. Crot. in l. si is qui pro empto re, col. pen. nu. 107. ff. de usucap. Mars. in Rubrica de probat. nu. 400. Bertr. cons. 337. nu. 3. 1. par. priorum. Paris. cons. 59. in princip. 1. vol. & Boer. decis. 183. nu. 8. & tanto magis censetur uenditio facta ad mensuram, si partes expresse agant, quod debeat mensurari, ut per Curt. d. cons. 74. nu. 15. de quo pacto quod mensurari res debeat, & precium augeri, uel minui iuxta mensuram tradit etiam Alex. sentiens esse ad mensuram, in consilio 220. aliàs allegato, 2. col. in fine, 2. vol. vbi allegat l. qui fundum, §. qui agrum, ff. de cõtrahen. empt. quæ loquitur in uenditione facta ad mensuram, quod debet solui precium maioris quãtitatis in mensura reperta, quàm fuerit expressum in contractu, secùs uerò esset, si uenditio esset facta de quodam corpore prô certo precio, quod asserebatur esse certæ quãtitatis, puta centum stariorum, & non fuerat taxatum precium pro quolibet stario, sed benè fuerit dictum, quod preciũ augeretur uel minueretur, si esset pluris, uel minoris quantitatis, quàm esset expressum. Ruin. d. cõs. 198. num. 10. fortius uoluit Socin. in cons. vlt. 2. col. 3. vol. non censeri uenditionem factam † ad mensuram, & per consequens non esse conditionalem, si sit uenditus fundus, qui asseritur esse centum tornaturarum in ratione decem pro qualibet tornatura, pacto addito, quod quælibet partium posset petere mensurationem: quia cum precium iam esset certum, licèt posset augeri, uel minui in euentum quo mensuratio peteretur, ualet uenditio, l. hæc uẽditio, §. fin. ff. de cõtrahen. empt. de qua dictũ fuit supra in prin. huius capituli, & per alia quæ ibi adducit: sed licèt uen-

 ditio,

ditio isto casu facta non dicatur perfecta, quoad hoc, ut non transferatur dominium, vel possessio in emptorem, uel quis possit ex ea agere ante mensurationem, & similia, 7 non tamen est imperfecta, † quo ad pœnitentiam, si quidem etiam quod sit conditionalis, & imperfecta, neutra partium potest ab ea recedere, & pœnitere, ut tradit abundè Afflict. dicens ita fuisse in consil. Neapol. decisum, in decisione 280. num. 6. & Paris. alia adducens in d. cons. 64. nu. 14. & cons. 59. nu. 4. & sequent. eod. vol. 1. & latius Tiraquel. d. tract. glos. 2. §. 1. nu. 26. & in glos. 10. nu. 43.

8 An autem sit perfectus † contractus, nec ne, multum refert propter deteriorationem, uel rei peremptionem, quę ante mensurationem seu periculum, & incommodum rei contingere potest: quia pertinet ad uenditorem, ut per Curt. in d. cons. 74. num. 16. 76. nume. 7. & 77. num. 5. & Paris. dicto cons. 59. nu. 15. & sequent. sicut etiam commodum alluuionis cedit ad eius utilitatem, d. §. si Titius, & ibi Doctor. de quo suprà etiam diximus in Clausula uenditionis rei ruralis, in verbo uno latere flumen Padi, ult. quæstio. Si tamen traditio rei ante mensurationem fiat emptori per venditorem, perficitur uenditio, & transfertur dominium, & possessio in eum, 9 ut tradunt Ang. & Paul. † de Cast. in l. 5. C. de peric. & commo. rei vend. & tradit etiam Corn. cons. 50. prætallegato, littera F. G. & Capic. d. decisione 14. num. 10. & defendit Dec. in cons. 179. per totum, quod & admittit Alex. d. consilio 90. col. secunda, & sequitur Paris. dicto consil. 59. nu. 17. & sequen. & d. cons. 64. nu. 20. Boer. d. decisione nume. 8. Didac. d. ca. 3. nu. 6. ad fin. Grat. consil. 90. nu. 6. 1. vol. Bursat. cons. 100. num. 22. Thobias Non. cons. 81. nu. 15. & Menoch. consil. 26. nu. 29. & Cæsar Ursil. in addi. ad dictam decisionem Afflic. 280. Borgni. de tutor. & curat. num. 261. & latius Tiraquel. in d. glos. 2. nu. 28. & sequent. & ibi nu. 31. limitat, nisi etiam traditio fieret conditionaliter: quia nihilominus perficeretur contractus. si tamen non constaret de traditione per venditorem facta, sed quod tantum emptor rem possederit, sciente & patiente uenditore, noluit Alexand. censeri factam traditionem, & per consequens contractū esse perfectum, & translatum dominium vel possessionem, qñ emptor pro parte sua non impleuit soluendo preciū integrum, & quia uenditor non tenebatur tradere, cum venditio esset imperfecta; & sequitur Curt. dictis consilijs 74. nu. 17. & 76. nu. 10. quorum opinio non uidetur sine difficultate procedere propter decisiones in cōtrarium adductas, quarum aliquæ uidentur indistinctè loqui, siue fuerit facta traditio ex presse, siue tacitè per patientiam, ex qua præsumitur traditio, ut per Dec. in d. cons. 179. in fine, quem plures ex prætallegatis sequuntur. Præterea, quod etiam traditio huiusmodi præsumpta operetur contractus conditionalis perfectionem, tenet expressè & Aretin. in l. 1. §. si vir uxori, nu. 41. vers. tertio adde, licèt Socin. ibi, col. fin. nu. 15. dubitet, ff. de acquir. poss. & sequitur Tiraquel. in d. glos. 2. nu. 29. nec obstat, quod emptor nō soluit pre 10 cium: quia non propterea censetur † esse in mora, ex quo adhuc non constabat quid, & quantum soluere teneretur, non facta mensuratione, & agenti venditori ad ipsum, obstaret exceptio l. nulla, ff. de regulis iur. & l. lecta, uers. sed cum fortis, ff. si cer. per. & tradit Ruin. in terminis, in d. cons. 198. nu. 1. sicut etiam nihil facit quod non tenebatur tradere, quia etiam quando tradit expressè, cum non teneatur, transfertur possessio, & dominium, & perficitur contractus: ita quādo tacitè per patientiam, cum taciti & expressi idem sit iudiciū, l. cum quid, ff. si cert. petat. & sibi imputandum est, quod passus fuerit. Illud tamē 11 † sciēdum est, quod qui rem expressè tradit, eo animo tradidisse censetur, ut dominium transferat, ut tradit Corn. d. cons. 50. col. 5. 12 littera F. quo fit, ut si quis † traditionem cōditionaliter fuisse factam allegaret, tenetur probare. Sed maius dubium est, nunquid per constitutum quod traditionem possessionis importat, l. quod meo, ff. de acquir. 13 poss. & latius, † infrà suo loco dicetur, censeatur tradita possessio, ut uenditio censeatur perfecta? & quod hoc casu constitutū operetur ut ueră traditionē, sensit Capic. d. decisio. 14. nu. 16. licèt in casu suo teneat cōtrariū, ex eo, qđ alijs rationibus constitutū non ualebat. & ad hoc optimè cōfert decisio Baldi in cons. 478. Quidā Franciscolus col. 2. nu. 2. 1. uol. qđ tra 14 ditio † etiam facta per precarium, sufficit ad perfectionem contractus conditionalis, refert, & sequitur Tiraquel. d. gl. 2. nu. 28. & in tractatu de constitut. 1. par. in fine, & expressè in terminis istis firmat Dec. in d. consilio 179. Bursat. & Thob. Nonius, suprà citati. Sed huic opinioni ego numquam adhærerē, cū plures, & maiores habeat cōtradictores, uerior parti accedētes; & in indiuiduo cōtrarium tenet Crot. in d. l. si is qui pro emptore, nu. 107. Mars. in d. Rubrica nu. 400. Paris. d. cons. 59. nu. 22. & Curt. d. cons. 74. nu. 18 & 76. nu. 10. Did. d. cap. 3. num. 6. uers. 8. in fi. & quod constitutum additum contractui conditionali, ipsū quoq; conditionale efficiatur, & naturam principalis contractus sortiatur, latè comprobat Dec. cons. 247. col. 2. uers. & ista

ista conclusio, Cur. iun. cons. 244. nu. 17. & sequent. & latius plura adducẽs Tiraquel. in d. tractatu de const. 2. par. in 15. ampliat. & Cagnol. post Dec. in l. contractus, nu. 34. ff. de reg. iur. vbi etiam alios citat hanc sententiam tenentes. & faciunt etiam quę tradit idẽ Tiraquel. ead. par. 16. ampli. & 3. par. 2. limi-
15 tatione. Vt autem perficiatur uenditio † conditionalis, et imperfecta, propter mensuram, dẽt fieri mensuratio, vt suprà, & si altera pars deneget, uel differat, poterit interpellari, & per interpellationẽ in mora constitui, & quo ad sui damnum, & incommodum habebitur pro pfecta, ut per Capic. d. decisione, nu. 18. de quo & aliqua diximus suprà, in dictis verbis, & stariorum octo, in fine. Cæterum, illud etiam non omittimus, quod Clausula hic addita (& ad rationem cuiuslibet starij) magis esse superfluam, quàm necessariam; cum etiam ea non apposita etsi vltima mensura non esset plena, vel vltimum starium non esset integrum, pro rata ipsius precium soluendum esset, ut tradit Salic. loquens in venditione vini ad mensuram, in d. l. sicut, col. pen. in fine, qđ & ex regula illa quod eadem est rõ de toto ad partẽ, l. quæ de tota, ff. de rei uend. cõprobari posset. Sciendũ est in-
16 super, multũ interesse, † an uenditio pluriũ rerũ fiat vno precio pro oĩbus statuto, an pro pluribus precijs singulis rebus additis, vt in casu nostro, primo. n. casu est vnica venditio, non plures, scđo plures sunt uenditiones, & tot, quot res distinctæ, l. cũ eiusdem, cum duabus ll. sequent. ff. de ædil. edic. tradunt Bart. Aret. & Ias. in l. scire debemus, in princ. ff. de verb. oblig. Fab. in dicto tractatu, 5. q. col. 7. vers. item distinctio. Aret. d. cons. 11. col. 1. v. bi idem voluit, qñ venditio est facta ad mensuram pro quolibet stario terræ, vt suprà: q. tot censentur uenditiones, & Tiraquel. d. tractatu, §. 23. glos. 1. nu. 17. plures aũt resultant
17 † vtilitates; si censeantur plures contractus, an unus tantum, quarum aliquas enumerãt glos. & Doct. in d. l. scire debemus, in princ. & inter cæteras ea est notandã, quam ponũt Bald. & Angel. in d. l. cum eiusdem, quod si
18 extat † statutum, quod pro quolibet contractu sit soluendum, puta decem pro gabella, si venditio erit facta vno precio pro omnibus rebus, vnica tantum erit soluenda gabella: secùs, si pro pluribus precijs distinctis, cum plures sint contractus, ut suprà, sequitur Bertach. in tractatu de Gabel. 15. q. 5. q. principalis. Dec. cons. 343. nu. 3. & Tiraquel. d. nu. 17.
19 Similiter si statutum † dicit, quod contractus sit nullus, non soluta gabella, & non in totũ, sed pro parte soluta fuerit, si erunt plures uenditiones, non omnes annullabuntur, secùs si vna tantum, ut tradit Bald. in l. fin. §. præterea, 2. col. nume. 6. in lectura noua, C. de iure dot. sequuntur Aret. col. 3. & Ias. col. fin. in d. l. scire debemus, & Cagnol. in l. 2. q. 40. nu. 199. C. de rescind. vend. Infert etiam Bal. ibi, & sequuntur alij pręallegati, in d. q. d. l. 2. quod
20 † si vna res est vendita citra dimidiam iusti precij, respectu eiusdem potest rescindi contractus, secùs si omnes vno precio uenditæ sint, quia quod deest in vna, supplebitur ex alia, refert Dec. in cons. 421. num. 3. & sequitur Tiraquel. alia adducens, dicto nu. 17. Ex hoc etiam deciditur quęst. posita, in l. si duos,
21 ff. de contrahen. empt. quod si duo † serui vnico precio venduntur, & ante traditionem vnus obierit, in altero non valet venditio, & quod secùs, si diuersis precijs venditi
22 fuissent; propter † redhibitionem etiam rerum uenditarum refert an sit vna, vel plures uenditiones, d. l. cum eiusdem, cum sequent. cum alijs traditis per Tiraquel. d. glos. nu. 2. tamen propter ratificationem contractus, ut
23 per eundem ibi, numero 1. censentur † diuersæ uenditiones, etiam si sit appositum precium unicum postea distinctum, & assignatum singulis rebus, sicut è contra, si pluribus precijs sit facta uenditio, & deinde totum precium simul redactum, ut est exemplum primi casus, si sit dictum pro precio mille, lib. uidelicet centum pro domo, & reliquarum pro possessione. Secundi casus, si sit dictum, pro precio centum, pro domo, & nongentarum librarum pro possessione, quæ faciunt precium librarum mille, ut per Tiraquel. dicta glos. nu. 18. & 19. Quod autem di-
24 citur † de redhibitione, & ratificatione contractus, ut possit una res redhiberi, uel emptio ratificari respectu unius rei tantum, non cæterarum, ita demum procedit, nisi constet emptorem, aut uenditorem, non emisse, aut uendidisse, nisi omnes, quod ex coniecturis, & uerisimilitudine constare potest, ut in dicta l. cum eiusdem, & tradit Dec. dicto consilio proximè allegato, numero quarto, & Tiraquel. loco prallegato, numero uigesimo, ubi alijs modis declarat hanc conclusionem non procedere, apud eum uidendum est.

Pro secunda verò petia terræ dictæ possessionis scutorum ducentorum auri.

S V M M A R I A.

1 *Commercia hominum cessarent cessante ipsorum indigentia.*
2 *Permutatio quando, & cur inducta.*

Permutatio non semper locum habere potest.
3 Pecunia cur, & quando reperta.
Pecunia est futur a necessitatis fideiussor.
Est vita hominis.
Expromissor futur'e indigentia.
Pecunia omnia mensurat, & non mensuratur.
Pecunia omnia obediunt.
Pecuniam ita diligere debemus, vt ei, intellectum non subijciamus.
4 Pecunia est à lege non a natura reperta.
5 Nummus ideò dictus quasi nomos à lege.
6 Pecunia cur signata.
7 Pecunia à Lidis inuenta.
8 Pecunia argentea etiam ante tempora Regum Hebraeorum in vsu fuit.
9 Nummus, & per duplex, & per simplex, m, scribi potest.
10 Nummus à numerando dictus secundũ Cagnol. Sed male vt hic per Auctorem.
11 Nummus a numismate dictus.
Numisma significat monetam legitimè signatam.
12 Moneta cur sic dicta.
13 Pecunia primis temporibus qualis fuerit.
14 Precium reum emptarum antiquitus non numerari, sed appendi consueuit.
15 Pecunia a pecudibus dicta, ex eo quod prius pecudum nota fuit signata.
Pecunia primus signator Seruius Romanorum Rex.
Vel vt alij dicunt Ianus.
16 Pecunia antiquitus ouis, suis, & bouis nota fuit excusa, & cur.
17 Bos super linguam adagium vnde ortum.
18 Pecunia etymum secundum Diuum Augustinum.
Pecunia generaliter omnem rem comprehendit.
19 Patrimonia apud antiquos ex pecoribus ferè consistebat.
20 Mulcta apud Romanos antiquitus non in pecunia sed in pecoribus fieri consueuerat.
21 Aes antiquitus familiarissimum fuit pro pecunia fabricatione.
22 Pecunia qualiscumque etiam ex auro, & argento fabricata aris appellatione continetur, & cur.
Aurum, & argentum parum in vsu penes antiquos.
23 Nomen durat aliquando licèt eesset id cuius causa fuit impositum.
Paganus quis dicatur, & vnde.
24 Pecunia argentea quando prius signata, & qua nota.
25 Pecunia aurea quando prius percussa.
26 Monetarum aris, argenti, & auri diuersitas apud antiquos.
As quid apud antiquos.
Sestertius nummus cur sic dictus, et q̃d valeret.
Denarius ex qua materia fieret, & cur sic appellatus.
Sestertium argenteum quid apud antiquos valeret.
27 Aureus nummus diuersi tamen ualoris ab antiquis fuit impressus.
L. fin ff. de in ius voc. & §. fin. Inst. de pœn. temere litig. declaratur.
28 Error calculi non vitiat sed iterum calculatio est facienda.
29 Aureus minoris ponderis cudi, & signari quando, & cur captus.
30 Solidus idem quod aureus.
Numisma quid valeret, & an idem quod solidus, & an ex auro tantum fabricaretur.
31 Solidi cur sic appellati.
32 Solidus libras viginti aris valebat.
33 Libra argenti ualebat quinque solidos, & nu. seq.
L. vn. C. de arg. prec. quod thes. infer. lib. 10. declaratur contra gloss.
34 Quina aliquando pro decem ponuntur.
35 Argenti ad aurum proportio quanta olim fuerit, & quanta hodie.
36 Aurei diuersi valoris.
37 Ducatus quando, & cur sic appellatus intelligendo de moneta.
38 Scutum unde prius profectum, & quotuplex.
39 Aurei nostri temporis valde diminuti.
40 Aurum Vngaricum principatum obtinet inter reliquum.
41 Aurum obrizum quod dicatur.
42 Moneta argentea hodiernis temporibus imminuta.
Argentum purum, & pustulatum quodnam dicatur.
43 Argentum quomodo contaminetur per admixtionem aris.
44 Floreni a quibus originem prius duxerint, & cur sic dicti.
45 Salarium aduocatorum hodiernis temporibus ad maiorem summam centum aureorum excrescit licèt antiquitus secus.
46 Donatio etiam si excedat summam scutorum septingentorum hodiernis temporibus non insinuata ualebit.
47 Auth. Alearum usus. C. de reb. cred. declarata.
48 Alciatus sibi contrarius.
49 Iudicis cuiusdam ignari circa donationem insinuandam iudicium ridiculum.

GLOSSA VII.

NOn arbitramur inutile fore, uel à tractatu nostro oĩo alienum plura scitu non indigna, quæ ex multis in iure nostro scriptis, & huius professionis scriptoribus decerpsimus, hic disserere, ad inuẽtionem, & originẽ nummorũ

tam

tam antiquorum, quàm modernorũ, attinentia; Nam principio sciendum est, quod cum indigentia hominum omnia commercia reperijsset, si quidem si nullius rei indigerent 1 †homines, etiam ipsa hominum commercia cessarent, vt ipsi indigentię satisfieret, contra 2 ctus†permutationis inoleuit, ut dicitur in d. l. 1. ff. de cõtrahen. empt. de quo aliqua suprà diximus in principio huius capituli: sed cum semper locum sibi uendicare nõ posset, cum nõ uterque uel pariter indigerent, puta alter 3 frumento, alter vino, propterea lege† nummus ẽt repertus fuit, per quem suppleretur indigentia, cũ sit vt mensura, ex qua rerũ commercia functionẽ recipiunt, res ipsas ad ęqualitatẽ redigens: vnde nummum philosophus futuræ necessitatis fideiussorẽ appellauit, ut Bal. tradit in l. 2. nu. 4. C. de constit. pecun. dicens, quod qui habet pecuniam, habet omnẽ rem quam vult, & idem Bald. in l. aduocati, C. de aduoc. diuers. iudicior. dixit id notãs ex illo textu, quod pecunia est uita hominis qđ etiam ibi not. Aret. & vtrumque dictum fuit sequutus Curt. in tractatu de sequestro, nu. 4. idem est quod nummus tanquã expromissor futuræ indigẽtię repertus fuerit, tradit Clau. in d. §. item precium, 3. pag. Inst. de empt. & vendit. Idẽ, quod pecunia sit uita hominis, dixit Bal. in l. si tuis, C. de oper. liber. & in l. singularia, 4. col. vers. vndecimo est speciale, dicit, quod pecunia omnia mensurat, & nõ mẽsuratur. ff. de fideiuss. l. si ita fideiussorem accepero, & ideò scriptũ est pecuniæ oĩa obediũt; & iterũ dicit Aristot. ꝙ nummus est fideiussor; & iterũ ita debes diligere nummũ, ut ei non subijcias intellectũ, & prædicta ẽt refert & sequitur plura alia adducẽs Cagnol. in d. l. singularia nu. 144. oĩa igitur nummo metiũ 4 tur, à lege† nõ à natura reperto: qui eo nomi- 5 ne nummi ideò dictus est, quia†à nomo idest lege ortum habuit, & ita de nummi inuentione, & nomine tradit Budę. ex Aristot. in annot. suis, in l. ius ciuile, pag. 6. & sequent. ff de iustit. & iure, & latius in d. l. 1. sed amplius, et clarius prosequitur hanc rẽ Claud. in d. §. itẽ preciũ; hoc idẽ innuit Alciat. in l. propemo- 6 dũ, in princ. ff. de uerb. signifi. vbi dicit, †iure gentiũ ea de causa signatũ nummũ fuisse, vt commercia rerũ facilius celebrarentur, functionẽq; ex eo reciperent, quæ in rebus non est, undè minus in vsu cæpit esse permutatio; huiusmodi etiam nummi inuentionis causã latè ponit Cagnol. declarando text. in d. l. 1. in illis verbis, (electa est materia, cuius publica, & ꝓpterea ęstimatio, &c.) in l. 2. q. 73. nu. 24. versicu. non obstat text. C. de pact. inter empt. & vend. de inuentione etiam nummi scribit Tiraquel. d. suo tractatu de retractu, §. 30. glos. 1. nu. 20. plures citans auctores de 7 ea loquentes ex Herodoto, à Lydis†inuentũ nummum fuisse asserens, vbi ẽt addit, num- 8 mum argenteum etiam†ante tempora Regũ Hebræorum in vsu fuisse, vt in c. 2. Reg. 1. ad si. comprobatur, & num. sequent. cum Budæ. concordat, qui etiam Aristot. in hoc adduxit vt nummus à nomo dictus sit, idest à lege, v- 9 bi etiam tam†per simplex m. quàm duplicata littera scribi posse dicit, vt apud probatos auctores vtroque mõ scriptum videmus, & idẽ quod à lege siue nomo dicatur nummus dicit Curt. in tractatu de sequestr. nu. 3. adducens ipse quoque dictã Aristo. auctoritatem, & sequitur Cagnol. in l. singularia, nu. 2. ff. si 10 cert. pet. licèt ibi addat, quod forsitan† à numerando nomen sumpserit, l. certi cõdictio, §. si nummos, ff. eod. quod non videtur tenendum, tũ, quia repugnat auctoritati Doctorũ, tum qa pecunia uel nummus nõ fuit primo in eũ vsum repertus, vt numeraretur, ut dicemus infrà: & Bart. ẽt tradit, in l. 1. §. 1. ff. eod. tit. Alciat. autem in d. l. 2. §. credimus, in verbo, item mutuum, in fine, non penitus rece- 11 dens à prædictis, dicit, quod nummi† dicuntur ἀπὸ τὸν νομισμάτων, quæ vox monetam significat legitimè signatam: monetã verò ma- 12 iores nostri nummos †ideò dixerunt, ex eo, quod signo nomismatis moneremur, cuius precij, & æstimationis essent, ut tradit Cagnol. in d. nu. 2. quod à Gramm. mutatus est. 13 nummi aũt† primis temporibus non ex auro, vel argẽto, seu ære prodierẽ, sed ut Claud. loco præallegato refert pagi. 4. ex terra politius exculta, & igne solidata certis quoq; expressionibus figurata in vsu esse ceperunt. Deinde posteriores fastidientes priscæ vilitatis inuentum formatos è corijs orbes auro modico signauerunt, quibus regum munificentia, & commutationũ necessitas utebatur, & de his etiã nummis, quos antiqui signabant in corio, & in aliqbus locis temporibus suis signabant in carta, meminit Bart. in d. l. 1. & alij sequũtur, ut ẽt sequitur Barb. in Rubrica, extra eo. ti. col. 5. & Fab. in fi. 1. q. in d. suo trã ctatu. Successiuis modo temporibus æris redundante materia prisci Romani rudi, & informi grauique ære in emptionibus vsi sunt, 14 & precium rerum†emptarum non numerari sed appendi consueuit, sed & Seruius Rex 15 primus æs signauit, signatumque † est nota pecudum, undè, & pecunia appellata est, vt ex Plini. & Budæ. tradit idem Claudium loco præallegato, & idem Zas. in l. secunda, ff. de origin. iur. in versiculo trium uiri monetales, de huiusmodi etiam moneta ærea primum signata ante nummum argenteum, uel aureum, solumque æs in

valeat etiam si pro certo precio res venderetur, & pro eo pluri quod Titius arbitraretur, vt per Fab. post Bald. in d. 8. col. Et in tãtum 13 exigitur precij certitudo, vt testes† deponentes de venditione facta, sed ignorantes precium, non censentur ipsum contractum venditionis probare, vt tradit Alex. consi. 18. Viso 1. col. 1. vol. & tradit Marsil. in Singu. 38. Emptio, & venditio, quod & tradit idem Alex. consi. 28. Viso, col. 3. versi. ad hoc etiam, 2. vol. & idem Alex. post alios, in l. sciẽdum, nu. 15. vbi etiam Crotus, nu. 13. ff. de verbor. oblig. decidentes, non præsumi solennitatem precij, cum non sit intrinseca, sed extrinseca materialis, vt Bald. & alij ibi tradunt, seu substantialis, vt Crot. ibi mauult. Et idem quod non probetur venditio, tenet Dec. in consil. 57. nu. 5. quod admittit Crauet. consil. 272. num. 18. Quod tamen procedit, cum disputatur inter emptorem, & vẽditorem, vel super precio fit controuersia, secùs si eum alio, vt quia dicit emptor se rem præscripsisse, & ad probandum titulum inducit testes, qui deponunt de venditione, non tamen recordantur de certo precio, hoc casu faciunt probationem, quia tertius non potest referre quæstionem de quantitate precij. ita Bald. in l. 1. 2. col. versi. denuo quæro, nu. 3. C. de rebus alien. non alien. Rom. consil. 91. Visis, col. 2. nu. 6. Alex. & Crot. in d. l. sciendum, Felin. in c. sicut, col. fin. nu. 43. de senten. & re iudic. et idem est, si tractatur de retractu fiendo per consanguineum, qui rem venditam retrahere potest ex forma alicuius statuti, vel cõsuetudinis, sat enim hoc casu venditio probata censetur, vt latè comprobat Tiraquel. in fin. dicti tractat. quæst. 18. nu. 86. & sequent. & ibi num. sequenti loquitur in instrumento uẽ 14 ditionem sine precio continente. Ad hoc† ẽt pertinet, quod in dubio, eum de precio facta fit mentio, de contractu uenditionis intelligendum sit, cui propriè & strictè conuenit precium, glos. in uerbo intelligi, in l. fi. C. de prædijs Decur. lib. 10. ubi Bar. nu. 2. & Alex. Loseus, in addit. ad ipsum, & est glos. in uerbo, quis enim, & ibi Bald. in lectura noua infert ad statutum, in l. cum dotem, C. de iure dot. Fabi. d. tractatu alios allegãs, in 2. quęst. 1. col. num. 2. uersi. hoc tamen fallit, & in d. quęst. 10. col. 5. uers. circa secundum. Afflict. decis. 72. nu. 9. & decisione 270. nu. 2. Marsil. Singul. 105. Vbicumq;, & plures alios aggregat Tiraquel. d. tractatu, in §. 1. glos. 2. nu. 1. & sequitur alia adducens Paris. in consil. 82. nu. 10. & sequent. 3. uol. Ripa in l. 2. in princ. nu. 31. reprobando Ias. & Dec. ibi, ff. si cert. pet. & ibi etiam Alciat. super uerbo aliud genus, 3. pagina. Et prædicta procedunt, ut diximus, in casu dubio, secus in claro, in quo constat partes uelle facere contractum, puta locationis, & de precio mentio habita est, tunc stabit impropriè, cum non possit conuenire propriè contractui, de quo agitur, l. si quis ante, & ibi declarat Ias. in ultimo not. ff. de acquir. poss. & in d. l. 2. in fine prin. Sequitur Ripa, in l. filiusfam. §. diui, nu. 103. de legat. 1. quod etiam uoluit Anchar. consi. 72. Tantum, ad finẽ, & ita uenit intelligendus Ruin. consi. 110. num. 5. vol. 4. Qui aliàs diceret cõtra communem opinionẽ, de qua supra. Hãc etiam conclusionem limitat Bald. procedere in l. ex conuentione, num. 1. uers. tertio casu, C. de pact. quando precium est condignum, per glo. in l. 1. §. 1. ff. de superficie. & sequitur Ias. in l. 1. col. 5. uersi. unum tamen in proposito, C. de iure emphyt. & Mars. d. Sing. 105. quod tamen uenit restringendum, secundum Alciat. in d. l. 2. dum agitur de interpretatione contractus, an sit locationis, uel uenditionis, secùs si an sit nominatus, uel innominatus, ut ibi per eum; in quo etiam loco redarguit Ias. ibi, in fine facientem differẽtiam an sit dictũ pro precio, uel pro precio, & nomine precij. Procedit etiam dicta Conclusio, quoties in Statuto, uel Lege de precio conuento mentio facta sit, secùs si de precio communi, ut declarat Bald. in d. l. eum dotem, & sequitur Fab. d. uersic. circa secundum, diffe 15 runt† enim precium conuẽtum, & precium commune, & singulare, sicut interesse, quod aliud est conuentum, commune, uel singulare, ut per glos. primã, & Bart. nu. 10. in l. unica, ubi Dec. nu. 11. Rebuff. in d. 1. glos. nu. 9. Cagnol. nu. 80. & sequent. & Grammat. decisione 58. nu. 8. Vltimo sciendum est, quod 16 uerbum, nominatim, † idem importat quod expresse, l. proinde, in prin. ff. de stip. seruor. Alber. in Dictionario suo, in eod. uerbo, & illud dicitur fieri nominatim, quod ita exprimitur, ut de eo nequeat dubitari, l. 1. & 2. & ibi Doctor. ff. de liber. & posth. & l. nominatim, ff. de condit. & demonstr. tradit Aret. in l. certum. ff. si cert. petatur.

Inter ipsas partes vt supra agentes conuento.

SVMMARIA.

1. *Conuentionis verbum quid importet, & quid conuenire.*
   Conuenire qui dicantur.
2. *Conuentionis nomen generale ad omnes contractus & obligationes, & nu. 7.*
3. *Conuentio fit expresso & tacito partium consensu.*

Conuen-

4 *Conuentionum triplex species remissiue.*
5 *Venditionis contractus proficiscitur ex conuentione precij.*
6 *Venditio noua censetur facta & prior reuocata ex noua precij conuentione.*
8 *Conuentio, & pactũ differunt, et habent se tam quam excedentia, & excessa.*
9 *Conuenire verbum, simplex pactum non stipulationem importat.*
10 *Venditio fieri potest pro eo precio maiore quod uenditor reperire poterit ab alio.*
11 *Venditor qui conuenit uendere rem alicui pro decem minus quàm à quocumque habere posset an teneatur eam pro nihilo dare, si non potest reperire emptorem qui eam nolit nisi pro decem.*

GLOSSA II.

Conuentionis verbum generale est, ad omnia pertinẽs, de quibus negotij contrahendi † transigẽdiq; 1 causa consentiunt, qui inter se agunt: nam sicut conuenire dicuntur, qui in diuersis locis in vnum colliguntur, & veniunt, ita qui ex diuersis animi motibus in vnum consentiunt, idest in vnam sententiam decurrunt; Hac sunt verba Vlpiani, in l. 1. §. conuentionis, ff. de pact. qui in §. sequẽti subdit, conuentionem adeo nomen esse generale, 2 † vt nullus sit contractus, nullauè obligatio, quæ non habeat in se conuentionem, siue re, siue verbis fiat: nam & stipulatio, quę verbis fit nisi habeat consensum, nulla est, & in §. si. eiusdem l. dicitur, conuentiones plerasq; in aliud nomen transire, veluti in emptionem, locationem, pignus, vel stipulationem. Fit 3 etiam conuentio † nedum expresso, sed tacito partium consensu, ut si debitori cautio reddatur, censetur inter partes conuentum, ne ab eo debitum petatur, l. 2. ff. eod. & l. 4. De 4 triplici † specie conuentionum habetur in l. conuentionũ, & l. sequenti, ff. eod. tit. Est igitur bonum consilium, (ut Pract. Papiens. docet in forma libelli ut pacta seruent. in glos. conuentiones) uti isto uerbo in Instrumentis tanquam omnium generaliori, ut per eũ ibi.
5 Conuentio † igitur precij contractum uenditionis perficit, si modo sine scriptis sit, ut d. l. 2. ff. de contrahenda empt. & si numeratio non intercedat. & idem dicitur in d. princ. Instit. de empt. & vendit. ibi, simulatq; de precio conuenerint, & de cõuentione super precio, habetur in l. pacta conuenta, in princ. ff. 6 de contrahen. empt. ubi per † conuentionem factam de augendo uel diminuendo precio, censetur recessum à priore contractu uenditionis, & noua censetur facta emptio. De cõ-7 uentione † quod sit uerbum generalissimum, habetur etiam per Modern. in Rubr. de uerbor. oblig. ubi Ripa, nu. 16. & in l. lecta, ubi Alciat. in uerbo, conuenit, & Cagnol. 14. not. nu. 87. & Andr. ab Exea, in lib. de pact. in 2. parte Rubr. nu. 252. & ibi nu. 259. quod 8 differat † à pacto secũdum suam sententiam, declarat ut se habeant tanquam excedentia, & excessa, ut per eum ibi. Si modo in instru-9 mento uerbum istud (conuento) † appositum constet, non censentur partes per stipulationem conuenisse, sed pacto modo, secundum frequẽtiorem Doctor. sententiam, licèt Ias. dicat, pro aduersa parte cõem esse, ut per Ripam, Alciat. & Cagnol. locis præallegatis, licèt in uerbo (promiserunt) aliud dicẽdum sit, §. si scriptum, Instit. de inutil. stipul. de quo tamen latius suo loco dicetur, & supra etiam fuit dictum in Clausula ratihabitionis, super uerbo, (promiserunt,) & super uerbo, (promissionibus.)

10 Sed quid si partes † conueniunt, quod res sit empta pro eo precio, quod reperierit uenditor? Fab. d. 5. quæst. col. 7. in fine, uersic. sed quæritur, tenet ualere uenditionem, & teneri emptorem eo precio emere, quo alius quispiam emere uellet, etiam si iustum precium excederet; & ipsũ sequitur Tiraquel. d. tract. §. 1. glos. 18. nu. 4. ubi plures alios adducens, ostendit eum qui tenetur ex pacto, uel statuto rem uendere, debere consequi illud precium quod iustum, & commune excedit, modo id alius uerè soluere uelit: licèt nonnulli fuerint in contraria sententia, ut per eum ibi, & in num. sequentibus.

11 Aliam quæstionem † ponit Fab. in d. tract. in quæst. 10. notab. 6. ad propositum conuentionis de precio factæ inter partes, quod si Titius conuenit Seio rem quam dicit ualere cẽtum, uendere pro decem minus, quam à quocũq; hr̃e posset, si non posset reperire emptorem, qui eam uellet nisi pro decem, an teneatur illam dare ei cui conuenit pro nihilo? & cõcludit post Cin. & Pet. in l. illud, §. minus, ff. de tribut. & ibi ẽt ponit Bald. remittendo se ad Guiliel. quod teneatur uendere pro nouem, & sic teneatur relaxare decimam partem precij emptori, ut ibi per eos.

Conclusio.

SVMMARIA.

1 *Venditio antequàm perficiatur plura verba fiũt hinc inde.*
Emptor viliore, venditor cariore precio celebrari cupiunt venditionem.
2 *Contractus dicitur in sola conclusione, licet alia multa*

multa verba soleant interuenire.

3 *Conclusum quando dicatur in contractu.*

4 *Esse nascitur ex perfectione.*

5 *Testes deponentes de tractatu non probant contractum.*

6 *Dies conclusionis contractus est scribendus non dies tractatus.*

7 *Actus denominatur ab hora in qua finitur.*

8 *Contractus an censeatur conclusus, & firmatus si alter dicat ego volo tibi vendere solum rem pro centum, & alter respondeat volo emere.*

9 *Venditio valet si dicatur vendo si vis, & sit responsum emo si vis.*
Secùs autem si dicatur vellem vendere, & vellem emere.

10 *Venditio an intelligatur facta si dicat aliquis vendo talem rem Titio pro centum, quod audiens Titius extrà existens dicat, emo.*
Venditionis contractus exigit præsentiam contrahentium seu nuncium ad hoc destinatum vel Epistolam.
Venditio nō censetur contracta si quis dicat, volo vendere Titio rem prò centum, & aliquis id sibi referat, & ipse dicat se velle emere.

11 *Venditio non censentur suspensa in tempus instrumenti si conuentum sit inter partes de precio, & de re, & quod pro dicto precio, & re uenditor faciat instrumentum emptori, latè hic discutitur vide distinctionem. nu. 19.*

12 *Notarius si vno die partes concordent, & alio ipse rogatur, scribit diem rogitus, non diem conclusionis contractus.*

13 *Contractus in scriptis an censeatur factus si sit actum inter partes, vt fiat ad sensum sapientis.*

14 *Contrahere in scriptis voluisse præsumuntur partes si ante contractum, vel in contractu exprimant velle facere scripturam.*
Contrarium tamen alij senserunt.

15 *Contrahere in scriptis voluisse censentur partes quando ante perfectum contractum dicunt habeamus notarium.*
Verius tamen est contrarium.

16 *Emptio valet sine instrumento.*

17 *Contrahere in scriptis voluisse tunc demū partes præsumuntur, quando expresse egerunt vt non valeat aliter contractus nisi facta scriptura.*

18 *Contrahere in scriptis voluisse in dubio partes non præsumuntur.*

20 *Statutum Bononiæ declaratum.*
Scriptura an & quando intelligatur exigi ad probationem, an verò ad essentiam, vel validitatem contractus.

21 *Doctrinæ distinguenti magis standum est tamquam magis appropinquanti veritati.*

GLOSSA III.

Solent partes quę contractum uenditionis facere intendunt, super eo ratiocinari, & 1 † plura verba facere cum emptor, viliore comparandi, uenditor cariore distrahendi, uotum gerant, uixq; post multas contentiones paulatim uenditore de eo quod petierat detrahente, emptore autem huic quod obtulerat addente, ad certum consentiunt precium, ut notabiliter dicit text. singularis, in l. si uoluntate, C. de rescind. uēdit. ex quo not. ibi Bal. & Salic. quod licèt 2 † multa uerba in cōtractibus interueniant, hinc inde tamen sola conclusio dicitur esse contractus, & hanc notarius scribere debet. Sequitur Afflic. decisione 375. nu. 6. In contractu 3 † uerò dicitur esse cōclusum secundum Bald. in l. contractus, col. 2. nu. 5. uersi. sed quęro hic, C. de fide instru. quando constat de perfectione respectu uoluntatis cōclusiuæ: quia esse 4 † nascitur ex perfectione, & quia esse constat in conclusione, quod in uenditione, & cōtractu sine scriptis optimè procedit. Si uerò fiat in scriptis, de quo aliqua inferius dicemus, exiguntur alia, de quibus in d. l. contractus, & per Bald. & alios ibi; & quod solà conclusio attendatur, per text. suprà allegatum, in d. l. si uoluntate, tradit etiam Socin. in consil. 93. col. 2. ad fin. 1. uol. & consi. 214. col. 3. uol. 2. Felin. in c. 1. num. 8. de fide instrum. & ibi Dec. num. 10. Dec. consil. 404. num. 12. & 463. in princ. & Afflict. decisione 375. nu. 6. & Tiraquel. in d. tractatu in fine, nu. 2. sic etiam testes non probant, 5 † qui non de conclusione, sed de uerbis eam præcedentibus attestantur, ut per Paris. consi. aliàs allegato, 162. nu. 22. & 23. 4. uol. post Salic. & Felin. quos ibi allegat. Et de testibus deponentibus de tractatu quod non probent, scribit Dec. dictis consilijs, & in alijs locis relatis per Tiraquel. ubi etiam plures aliòs citat, d. nu. 24. Ad quod faciunt quę supra diximus in principio instrumenti, in uerbo, die decimo, col. 2. concludentes diem 6 † conclusionis contractus per Notarium esse scribendum. quod etiam uoluit Cagnol. in l. si librarius, de reg. iur. n. 71. ubi dicit, quod solent in instrumentis notarij dicere, actum, &c. ad denotandum rem perfectam, & ibi plures allegat. De qua Clausula etiam suo loco dicemus, & num. sequenti dicit, quod actus 7 † denominatur ab hora in qua finitur, ideò notarius debet dicere, actum die tali, ponendo diem actus finiti.

8 Sed an partes † censeantur conclusisse, & firmasse contractum, si alter dicat, ego uolo, tibi uendere hanc rem pro centum, alter re-

spondeat

spondeat uolo emere. glos. in l. uendentis, ad fin. C. de contrahen. empt. tenet ualere contractum. Cin. & Petr. ibi aliter, sed Bald. & Salic. ibi, in 5. quęst. tenent glos. quam etiam tenet Bart. in l. serui electione, in princ. ff. de leg. 1. cum quo est communis opinio, ut per Ripam ibi, nu. 19. & cum eis uidetur transire Fab. d. 5. quæst. col. 14. 2. quæst. & idem est si

9 dicatur, † uendo si uis, & emptor respōdeat, emo si uis, ex istis enim uerbis oritur conclusio, & perfectio contractus, ut per glos. ibi. Bald. & Salic. 7. quæst. & Fab. d. 2. quæst. secùs si diceretur uellem uendere, & uellē emere, ut per glos. Salic. & Bal. in locis prędictis, & hoc modo cēsetur loqui Aret. in d. §. actionum, nu. 6. uersi. uideamus aliqua, ubi dicit, non ualere uenditionem factā per uerba de futuro, uel suspēsiua; Et licèt Ang. in Auth. de Nupt. in princ. collat. 3. allegando d. glo. in d. l. in uendentis, aliud uelit, tñ eius opinio reijcitur: quinimò, contrariū tenuit ut suprà respōdendo exemplo quod ponit, uolo ascēdere arborem, & tamen nō ascendo quia factum exigitur: aliud enim est, uolo uendere, cum solus consensus sufficiat.

10 Quid si aliquis † existens in domo dicat, uendo talem rem Titio pro cētum, quod audiens Titius extrà existens dicat emo, numquid perfectus uel conclusus dicatur contractus? Bart. in l. absenti, in prin. ff. de donat. mouet quæstionem in donatione; & concludit non ualere: quia exigitur pręsentia contrahētium, seu nuncius ad hoc destinatus, uel epistola, & in terminis in uenditione quod non ualeat firmat Aret. in d. §. actionum ant, nu. 6. uersi. quid aūt si ego existens, huc et pertinet qđ notat glos. in l. 1. in fi. ff. de cōtrahen. empt. quā ibi sequuntur Doct. dicentes, qđ si quis dicat uolo uendere Titio rē pro centū, & aliquis id sibi referat & ipse dicat, se uelle emere non censetur contracta uel perfecta uēditio. Sequitur Fab. d. 5. quęst. col. 11. uersi. sequitur secunda pars nu. 46. & seq. & col. sequenti, ubi plura ad propositum adducit.

Sed alia suboritur quęstio difficilior discutienda, in qua Doctor. parum conueniūt, ita, quod modo pro una parte, modo pro altera diuersa iudicatum extitit, statim enim quod partes de precio conueniunt, & in eo concordant, & concludunt, perficitur uenditio, nisi sit facta in scriptis, d. l. 2. ff. de cōtrahē. empt. & Instit. eod. tit. in princ. secus, si partes intendant in scriptis contrahere, quo casu nisi perfecta fuerit scriptura, & subscripta, ac cōfirmata, & absoluta à partibus, prout dicetur etiam infrà, non est perfectus contractus, & possunt partes pœnitere, & non habet effectum aliquem, l. contractus, & ibi omnes, C. de fide instrum. & habetur in d. princ. modo aliquæ partes concordant in precio alicuius fundi pro centum, & conueniunt quod pro dicto precio uenditor faciat instrumētū uenditionis emptori, prout cōmuniter fit in uenditione rerum immobilium, cum aūt adhibetur notarius rogandus de tali instrumento, altera pars recusat uelle cōuenta obseruare, asserens se pęnituisse, & non teneri stare conuentioni, siquidem contractus non fuit perfectus, quia cum partes ipsæ egerint, ut de eo rogaretur notarius & fieret scriptura, censentur uelle in scriptis contrahere, & donec sit perfecta scriptura, & absoluta à partibus, ut suprà, est locus pœnitentiæ, d. l. contractus. contra verò diuersa pars negat conuētionē, solum de scriptura fauenda factam fuisse affirmans, ad rei gestę promptiorem probationem, non substantiam, l. cū res, C. de probat. l. contrahitur, ff. de pignor. cū similibus. Hāc quæstionē in terminis mouet Paul. de Castr. in d. l. contractus, 3. col. & concludit partes

11 † uoluisse suspendere contractus substantiā, in tempus rogationis, & quod prius contractus nō fuerit perfectus; sed fuisse quoddam rōcinium de futuro contractu; Vndè, quemadmodum cōtractus qñ agitur ut fiat in scriptis, non est perfectus, nisi scriptura perfecta & absoluta, ut suprà ita hoc casu, qñ agit ut notarius rogetur, nō dr̄ perfectus antequam sit rogatus, & sic pars potest pœnitere, quod

12 ostendit (vt ipse dicit) euidenti rōne: quia † si uno die partes concordant, & alio die rogatur notarius, apponit diem rogitus non conclusionis contractus, quod vr̄ ostendere, qđ prius non fuerat perfectus contractus: & ita dicit de facto se vidisse Florentiæ. Idem ipse et tenet in l. cum res, 2. col. C. de probat. ubi dicit se habuisse pluries in facto, licèt multi sentiant contrarium, & credunt Euangeliū esse; & in l. qui bis idem, 2. col. ff. de uerbor. oblig. idem repetit, dicens se ita consuluisse Florentiæ, & Raph. subscripsisse, & fuisse obtentum, & sequitur ibi Ias. num. 22. & idem tenuit consulendo in consil. 132. Viso puncto, ante finem, in antiquis. & consil. 241. In quæst. quæ uertitur, nume 12. 2. partic. in nouis. Fulg. etiam id tenuit, in cons. 200. in quęstione quæ uertitur, & Ias. ita dicit tenēdum, quicquid ibi teneat Aret. in dicta l. qui bis idem, 2. col. Hoc etiam tenet Socin. in consi. 169. col. 4. 1. uol. duplicato consi. 120. nu. 17. 4. uol. Dec. consi. 11. col. 1. & 2. & consi. 159. num. 4. & idem sequitur Boer. decisione 48. num. 18. & 183. num. 9. Et pro ista parte facit quod decidit Spec. in d. §. 1. de empt. & uendit. col. 6. uersic. sed si dictum sit, ubi uo-

13 luit † contractum censeri factum in scriptis, si sit

si sit actum inter partes vt fiat ad sensum sapientis, quam Spec. decisionem sequi videtur Fab. d. 5. quæstione, col. 22. Socin. dicto consil. 169. col. 5. Marsi. in Rubrica de probar. num. 66. & in Sing. 666. Pendet. & Iac. Phil. Port. qui vtraque opinionem ponit, in vltimo libro suarum conclusionum, vltima etiam conclusione. Alciat. in l. pactum quod bona fide, 5. pagina, C. de pact. & in consil. 156. nu. 2. lib. 5. & in l. qui bis idem, in fine, ff. de verbor. oblig. & Boer. dicta quæst. 183. nu. 10. Huic etiam parti adstipulatur opinio Placent. & Azon. glos. quæ videtur magis communiter recepta, quod si ante cõtractũ, 14 vel † in contractu partes exprimant uelle facere scripturam, censentur velle contrahere in scriptis: licèt Ioan. glos. voluerit, quod nisi expresse sentiant, aliter non valere nisi fiat scriptura, nõ censeri partes in scriptis uoluisse contractum facere, vt videtur velle glos. in verbo, scriptis, in d. l. contractus, quę hanc vltimam opinionem per eam relatam approbare censetur, iuxta tradita per glos. fin. vbi Doct. in l. qui filium, §. Sabinus, ff. ad Trebel. Aret. in §. item precium, Instit. de empt. & vendit. Felin. & Dec. in c. 1. in fine, de const. quod tamen uenit declarandum, ut per Bertrand. consil. 159. 3. uol. posteriorum; & idem uidetur tenere glo. in uerbo in scriptis, in l. testium, C. de testib. & glos. magna in Authent. sed nouo iure, C. si cert. petat. clarius idem tenet glos. in uerbo scriptura, in d. princip. Instit. de empt. & uend. ubi dicit opi. Io. nõ esse in usu, & ibi Franc. Aret. in figuratione casus refert Mar. idem tenere quod Io. sed dicit non inueniri iure cautum, & quod D. Guid. dicit, quod contractus dicitur fieri in scriptis, quando in principio dictum est quod super contractu illo debeat fieri scriptura, hoc etiam tenet Azo. in Sũma, C. de fide instr. ad finem, & in tit. de contrahend. emp. col. pen. idẽ & tenet glo. in uerbo, sancitum est, in §. finali, in Auth. de instr. caut. & fide, col. 6. & ibi Bart. in fine, & idem uidetur tenere etiã Azo in Summa, C. si cert. petat. col. fin. & cum ista opinione vr transire Bar. & Io. de Platea, in dicto princip. Instit. de emptione & uenditione, & ibi dicit Port. quod ista opinio est communior, & sequitur D. Sil uester Aldobr. in addit. Hanc opinionem etiam tenet Bald. in dicta l. contractus, in 3. 15 not. nume. 3. ubi dicit, quod quando † ante perfectum contractum partes dicunt, habeamus notarium, est signum quod debeat contrahi in scriptis, & idem est, si à iure uel consuetudine id sit inductum, ut per Nicol. de Mattar. & Cin. quos ibi allegat, & idem tenet sequendo Bald. ibi Anton. de Canar. in tractatu de insinuatione 1. par. 21. quæst. nu. 39. & idem Angel. in §. & licèt, col. 2. in Authent. de testib. collat. 7. & hanc opinionem Azon. dicit Salic. in d. l. contractus, 4. col. uersic. uenio ad apparatum, tenere Cin. Iac. But. & communiter Doctores ibi.

Contrariam opinionem tanquam ueriorem, & receptiorem, cum hac species in facto multoties mihi accidisset sequutus sum: quam partem in istis terminis disputãdo ad partes tenet Barb. plura adducens in Rubrica de empt. & uendit. 3. col. & sequent. ubi dicit ita consuluisse, & obtinuisse; & idem tenet in l. sciendum, car. 5. col. 1. ff. de uerbor. oblig. quam etiam tenuit Aret. & legendo, & consulendo, in d. l. qui bis idem, numero secundo, 1. & 2. col. ubi Claud. numero secũdo, dicit communem. reprobat Paul. contrarium tenentem, dicens in contrarium esse cõmunem opinionem, & in consi. 160. Longa est, 2. dub. col. 3. & sequent. idem tenet; & in hanc etiam uidetur inclinare licèt dixerit rẽ dubiam, in consil. 129. Clarissime Domino, Collateralis, ante fin. Hanc etiam opinionem tenuit Fab. dicta 3. quæst. quintæ quæstionis principalis, ubi dicit, decisionem Pau 16 li dubitabilem: quia facere † instrumentum, non est de substantia emptionis, cum ualeat, sine eo, d. l. cum res, cuius reseruatio non debet illam factam uiciare, sed superuacua debet haberi illa adiectio de instrumento faciẽdo, argum. l. fundus ille, ff. de contrahenda empt. Hanc etiam sententiam sequitur Roch. de Curte, in Rubrica seu tractatu de consuetut. nu. 4. & nu. 533. Hanc etiam partem ualidissimis rationibus tutatur Dec. sibimet contrarius melius (ni fallor,) sentiens, in consil. 340. ferè per totum, ubi respõdendo rationibus Pauli, & auctoritatibus, & rationibus, ipsum reprobat, dicens eius decisionem non esse ueram, & contra communem Doctorũ sententiam. Hanc etiam partẽ tenet Io. Fab. in d. prin. Instit. de empt. & uendit. seu in uerbo, in his, num. 4. ubi dicit, quod contrarium communiter usu seruatur, & reprobat Spec. in decisione in contrarium allegata, tenens, quod neutra pars possit poenitere, tanquam censeantur partes uelle in scriptis contrahere, licèt dixerint in contractu uelle notarium adhibere, & fieri scripturam de contractu; quod & tenẽt alij citati per Iac. Phil. Port. d. conclusione ultima, maximẽ Grat. Respõso 107. col. 1. uol. 1. & Sigism. Loffred. Neapol. consi. 19. num. 20. & Fernan. Vasq. in c. 28. num. 22. Illustrium Controuersiarum. Dec. in l. pactum quod bona fide, num. 2. & 3. & ibi Card. C. de pact. & August. Berous, cons. 89. ad fin. 3. uol. Afflict. decisione 332. nu. 1. in fine,

in fine, et in fine decisionis, & Claud. de Seissel. in d. l. qui bis idem, n. 2. & Ferret. nu. 10. Et hanc partem valdè fouet opinio tenen-
17 tium sententiam Io. glos. quod partes † non censeantur velle contractum in scriptis facere, nisi expresse agant, vt non valeat aliter contractus nisi facta scriptura, quam opinionem secuta fuit glos. fina. post medium in Authen. at si contractus; C. de fide Instrum. & eam vbique tenuit Bart. ut in d. l. contractus, in vtraque lectura, in l. generaliter, 2. lectura, num. 10. C. de non numer. pecun. in d. Auth. sed nouo iure, C. si cert. pet. nec aliter videtur tenere in d. §. fin. in Auth. de instrum. caut. ex fide, in contrarium supra allegatos quia se remittit ibi ad d. l. contractus, ubi tenet contrarium licèt referat Azon. ut supra; qui Azo in hanc opinionem magis inclinasse videtur, in d. tit. si cert. pet. col. fin. Et cum hac opinione videntur transire Alb. et Ang. in d. l. contractus, sed & Paul. de Cast. expressè eam tenet in consil. 42. Tria sunt, col. 2. versi. nec obstat l. contractus; in antiquis, alias 52. par. 2. in nouis, qui (licèt in alio casu) videtur recedere ab illa sua priori opinione, quod partes primum contractum habuissent pro ratiocinio quodã futuri contractus, & quod non valeat, ex quo partes uoluerunt aliam scripturam facere. Hanc etiam opinionem tenet Card. consi. 44. pro B. Christoforo, nu. 2. Angel. consi. 156. Domina Angelina, Bald. in d. l. cum res, in princ. in 1. oppos.
18 ubi dicit, † quod in dubio non censentur partes uelle in scriptis contrahere. Hanc etiam tenet Barb. in dicta Rubrica col. 5. ubi dicit, quod communis schola Doctor. eam tenet; quam etiam tenent dicentes communem, Fab. Aretin. & Dec. in locis præallegatis, quam etiam communem dixit Iac. Butr. in d. l. fina. C. si cert. pet. ut refert Aret. in dicto princ. nu. 2. & ibi eam etiam tenet Claud. 2. pagina. Et quicquid sit de veritate istarũ duarum opinionum, gloss. quæ ambæ habent auctoritates pro ipsis, & sequaces plures, ut supra, tamen in hac proposita quæstione stan-
19 dum † videtur opinioni distinguenti, & ceteras dissonas concilianti; quam posuit Salic. in d. l. contractus, 1. & 2. quęst. & in d. Authent. Sed nouo iure, col. 5. cum duabus sequent. distinguit enim casus claros à casibus dubijs, casus est clarus si utraque pars fateatur se uoluisse in scriptis contrahere; idem, si in scriptura diceretur, tales partes uolentes in scriptis contrahere, his enim casibus procedit opinio Azon. & tenentium primam partem, & idem est si cõtractus sit talis, quia ad sui ualiditatem de iure communi municipali, uel consuetudine exigit scripturam, se-
20 cùs si ad probationem, ut in statuto † Bononiensi, quo cauetur, ut contractus excedens summam librarum 50. nõ possit probari per testes, sed per scripturam, quo casu exigitur scriptura ad probationem, non ad essentiam uel ualiditatem contractus; & idẽ est si priùs quam conclusum in contractu fuerit, fiat scriptura, uel capitula in scriptis, ut contingere solet in pace facienda, tũc enim animus contrahentium colligitur, quod noluerunt in scriptis contrahere, & his omnibus casibus procedit opinio contraria Azon. Casus est clarus si partes contrahant, & concludũt in contractu, demum perfecto contractu, celebrant instrumentum, aut dicunt uelle facere scripturam, intelligitur enim ad probationem; sed dubium est, si in contractu in quo ad sui substantiam, & ualiditatem non exigitur scriptura, & ante eius perfectionem partes dicunt uelle facere scripturam, quo casu tenuit Paul. de Castro partes noluisse ualere contractum nisi confecta, & perfecta scriptura, & partibus lecta, ut supra, et hoc casu non censeri partes uoluisse in scriptis contrahere, sed contractum illicò ante factam scripturam ualere, & perfici, tenet ipse Salic. hoc est su volens opinionem Ioan. procedere, ut ibi per eum; & hanc distinctionem Salic. at. tenent Barb. dicta Rubrica, Aret. dicto consil. 110. & Dec. dicto consil. 340. nu. 3. & in Rubrica de consuetud. nu. 1. in princ. col. 2. ipsum refert Marsi. d. Sing. 666. in fine, licèt alleget Aret. aliter uelle in dicto consi. Aret. in d. princ. num. 2. col. 2. vbi dicit istam esse ueritatem, & eam esse tenendam, cum opiniones concordet, & quod ita vidit practicari, licèt Ferrariæ aliter dictum fuerit in quadam causa, & non bene iudicio suo. quam etiam sententiam sequitur Socin. in consil. 173. col. fin. 2. uol. Et pro ista opinione, quod ei standum sit, cum per eius distinctionem opiniones contrariæ concordantur, ultra Aret. d. col. 2. facit text. in l. si finita, §. illud, ff. de dam. infecto, in l. apud antiquos, C. de furt. & in c. literas, de restit. spol. cum similibus. tradit Paul. de Castro, consil. 223. Super eo, in fine, in antiquis. Aret. in §. cum ex aliena, 2. not. per illum text. Instit. de rerum diuis. Alex. consi. 50. num. 7. uol. 7. & Socin. consi. 56. col. 7. 1. uol. Et dicit Salic. in l. filiæ cuius pater, col. 3. versi. expeditis glos. allegando Senecam, C. famil. ercisc. quod debet stari
21 Doctori distinguenti † tanquam magis appropinquanti ueritati, refert & sequitur Neuizan. in silua nup. l. 5. nume. 32. De opinione verò Spec. supra in contrarium relata suo loco inferius dicemus.

Defini-

Definito, & declarato.

S V M M A R I A.

1. *Definire pro decernere, & constituere.*
Declarare pro demonstrare.
Definire, & declarare aliquando sunt sinonima.
2. *Precium rei vendita numquid conferre possit in arbitrium tertij.*
3. *Venditio corruit si is in cuius arbitrio collatum erat precium illud noluit diffinire.*
4. *Locatio an valeat si in personam incertam sit remissa mercedis definitio.*
5. *Contractus si non valeat in vim venditionis, vel quia precium fuit remissum in arbitrium alterius ex contrahentibus, vel ob aliud quidpiam simile, & tamen alter contrahens impleuit pro parte sua sibi consulitur actione præscriptis verbis, vel in factum ex æquitate tam quam ex contractu innominato.*

GLOSSA IIII.

1 DEfinire, vel Definitio † hic non accipitur prout accipit in l. omnis diffinitio, ff. de reg. iur. ubi Moder. sed prout accipitur in l. fina. C. de contrahend. empt. ibi precium definiuerit, & in §. precium autem, Inst. eod. tit. scilicèt, pro decernere, & constituere, sicut uerbum declarato non videtur accipiendum esse prout accipitur in l. hæredes palam, §. 1. de testamentis. Vbi declarans nihil noui inducit, nec addit, vel minuit, & in o. super quæstionum, ubi Felin. 1. & 2. col. de declaratione, & interpretatione, latè differit, sed pro demonstrato accipiendum magis est, & uidentur hæc hoc casu synonima. Et quia supra in princ. huius Clausulæ diximus, non posse definitionem, uel declarationem, precij in arbitrio alterius ex contrahentibus tanquam v-
2 nam ex † substantialibus remitti, uidendum est, numquid in arbitrium tertij remitti possit: & licèt apud antiquos dubium esset, tamen hodie decisum est, per d. l. fin. & dictum §. precium autem, ut arbitrio nominatæ personæ definitio precij committi possit, & interim ualebit uenditio tanquam sub conditione facta, quæ facta definitione per nominatum habebit effectum, & precium diffinitum emptor soluere, uẽditor uerò rem tradere tenebitur, non secùs ac si ipsæ ambæ partes cõcorditer precium ipsum definiuissent. Si ue-
3 rò † tertius ille nominatus noluerit, uel non potuerit definire, seu declarare, irrita fit uenditio, quasi in substantia defecta nullo precio constituto, ut in dictis iuribus; & habetur etiam in l. si quis arbitraru, ff. de verbor. obl. ubi Bar. & Doctor. plures quæstiones ad propositum examinant, quas apud eos uidere li-
4 cet. Voluit tamen Bart. ualere † locationem: quod idem procedit in uenditione, paribus enim passibus incedunt ij contractus, Instit. de loca. & conduct. in princ. & l. 1. ff. eod. tit. etiam quod in personam incertam sit remissa, definitio mercedis, in l. si merces, in prin. ff. loca. dummodò remissio sit facta ad arbitrium duorum eligendorum per partes, secùs si vnius tantum, quia possent discordare, & sic procederet quod dicit glos. ibi, & hanc Bart. opinionem tenet Corn. dicens non inuenisse, aliquem à Bart. discedere, in consil. 50. col. 3. uersic. tamen his non obstantibus, 1. uol. & dicit Decius quod isto modus contrahendi à iure uidetur approbatus, in consi. 648. in princip. ubi allegat consilium Anan. 19. qui tamen non propriè in isto casu loquitur. Sed si contractus uenditionis ob non factam declarationem non ualeret, uel quia in arbitrium alterius ex contrahentibus precium remissum fuerit, uel simili casu, quo certum est contractum non ualere in uim uendi tionis, si res sit tradita emptori, uel precium
5 solutum, poterit † agi actione præscriptis uerbis, uel in factum, ex æquitate, tanquam ex contractu innominato, ne remaneat contrahens in damno, l. si tibi polienda, ff. de præscript. uerb. & facit Insti. de locat. in princ. & ibi Azo in Summa, & Arét. in fine princ. & Claud. 1. pagina, quod tenet Bald. in d. l. contractus, 3. col. nu. 8. versi. modo ego quæro. Paul. de Cast. in d. l. si merces, in prin. ubi Bart. in decisum reliquit, & in l. si in lege, in princ. ff. eod. Fab. d. 5. quæst. col. 7. uersi. circa quartum, nu. 25. Rom. & Alex. in l. sciendum, nu. 17. licèt Crot. ibi, nu. 13. dissentiat, ff. de uerbor. oblig. & Alex. in l. si quis arbitratu. nu. 6. & ibi Socin. col. 6. nu. 21. ff. eod. & idem Socin. in consi. 44. col. 3. & 4. 1. uol. & idem tenet Ruinus, consi. 144. nu. 1. 1. uol. & Paris. consi. 132. nu. 3. uolumine quarto.

Librarum mille Marchettorum pro dicta domo vt supra vendita.

S V M M A R I A.

1. *Moneta illa attenditur in contractibus, quæ in loco contractus expendi solet.*
Bononeni, seu bolognini constant ex quatrenis sex.
Libra Ferrariensis, Bononiensis, Mutinensis sunt æquales quo ad summam Bononenorum.
Moneta Ferrariensis melior est, & differt a Mutinensi, & Bononiensi.

Moneta

2 *Moneta aliquando attenditur habito respectu ad partium consuetudinem non ad locum contractus.*
3 *Moneta diuersi ualoris si sint in ciuitate, & loco contractus quaenam moneta sit attendenda.*
4 *Libra quandoque pondus quandoque numerum respicit.*
Librarum respicientium pondus diuersitas secundum locorum diuersitatem.
Librarum respicientium numerum diuersitas secundum locorum diuersitatem.
5 *Precium numquid apponi possit in uenditione ad pondus non ad numerum.*
6 *Creditori inuito reddi non potest libra auri, uel argenti, qui aurum uel argentum numerauit in pecunia numerata.*

GLOSSA V.

Sicut in mensura suprà diximus in Clausula venditionis rei rusticę, in verbo, modiorum quindecim, debet attendi locus contractus: ita idem dicendum est in moneta soluenda pro precio rei venditae, ut de eadem moneta 1 censeatur conuentum, † quae in loco contractus expendi solet, & vsitata est, ut glos. & Bar. tradunt in d. l. semper in stipulationibus, ff. de reg. iur. & probatur in l. Imperatores, in fin. ff. de contrahenda empt. & in ca. 2. & ibi glos. & Abb. de maledic. & in Clem. beneficiorum, de decim. & tradit Bald. in l. qui non militabat, §. 1. ff. de haere. instit. & Fab. in d. 5. q. col. 4. vers. vlterius est not. Alex. consil. 21. Visis his, col. 2. vers. aut nos dicimus, 2. vol. duplicato consilio 37. in 5. Socin. cons. 247. columna quarta versiculo non obstat quod tertio loco. Brun. latè in tractatu de augumento, ultima conclusione principali, columna 9. & 10. & sequitur Cagnol. in dicta l. semper in stipulationibus, numero quinto Censerentur igitur partes intellexisse de libris monetae seu Bononenorum, uel Bolognniorum Ferrariae, qui idem sunt ut uidetur uelle Statutum Ferrarię subtus Rubrica, Modus faciendi solutiones, ante finem, qui quidem Bononeni, ualent sex quatrenos ut notum est, & tradit etiam Alexand. dicto 4 consilio, & licet libra Ferrariensis constituatur ex uiginti solidis monetę vel Bononenorum, prout etiam libra Bononiensis, & Mutinensis, tamen est differentia in monetis, quae minus ualent Ferrariae, quàm Bononię, & Mutinae, & in pluribus alijs Ciuitatibus, quo fit, ut magis prodesset uenditori si fieret contractus Ferrariae propter bonitatem monetae Ferrariensis, cum de ea censeatur actum, ut suprà, quàm alibi, ubi moneta plus valent. Et benè verum quod Brun. in dicta 2 columna decima limitat praedicta † nisi aliter constaret de consuetudine partium, quae esset praeponenda consuetudini loci contractus, & ibi plura allegat, sed si in loco contractus plures monetarum species expendi solitum esset, tunc de magis usitata censerentur partes intellexisse, ut per eundem Brun. ibi, in uers. & qd quando una, & quod interpretatio sit facienda de libris, & monetis secundum consuetudinem loci contractus, in quo celebratur, non ad quem refertur, tradit etiam Ioann. de Sel. in tractat. de benefic. post Felin. quem allegat, in tertia parte quaestione vndecima numero 17. Sed 3 si † diuersae librae essent in Ciuitate, diuersam summam ualentes, prout Florentiae cötingit in Florenis, ut per Bartol. & Paul. in l. Paulus, ff. de solut. de libris Turonensibus, & Parisiensibus, quae currunt in Gallia, tradit Tiraquel. in dicto tractat. §. primo, glos. 18. numero 73. & Papiae libra Papiensis est solid. decem, & Imperialium viginti, ut per Curt. seniorem in l. cum quid, ff. si cert. pet. aliàs est tractatus monetarum 14. quaestione, colum. fin. sic etiam est in Ciuitate Regij duplex moneta, moneta Imperialis solid. viginti in rationem quatuor quatrenorum pro solido, & moneta antiqua Regij, solid. viginti in rationem quinque quatrenorum pro quolibet solido, tunc imprimis inspiciendum esset, quod uerisimilius est, l. in obscuris, & ibi glos. ff. de regul. iur. & hoc casu consideratur qualitas rei venditae, & eius ualor, secundum quem poterit iudicari, uel coniecturari de qua moneta, an de maiori uel minori censeantur partes intellexisse, de illa enim, quae magis vero ualori correspondet actum censetur ut Bart. Castr. & Tiraquel. tradunt in locis proximè allegatis, & glos. in dicta l. semper in stipulationibus, & ibi Cagnol. numero quarto, & Brun. d. column. 9. & Curt. sequen. dicta quaestio. 14. & facit quod non extrà propositum tradit Fab. dicta quinta quęstione, colum. 6. ad finem, versiculo circa tertiam. Caeterum de libra, quae quãdoque respicit pondus, quandoque numerum, ut hic 4 plura in iure † scripta extant de ea, quae pondera continet, quae regulariter continet 12. uncias, ut tradit glos. in l. secunda, C. de metallar. & metal. libro 10. licèt quandoque aliter à lege statuatur, ut in d. l. 2. habetur, in l. unica, C. de argen. precio, eo libro, ubi precium argenti taxauit quinque solidis pro singula libra, licèt glos. & nonnulli alij dixerint, decem, de quo inferius dicetur in l. prima, C. de collat. ęris, eod. libro ubi 20. librae aeris uno solido taxant, et in pluribus alijs ll.

quod libra contineat. 12. vncias tradit etiam Io.Fab.in §.nos autem,Instu.de Attili.tutor. latè Boer.decis.327.nu.2.& Alciat.in annotat.in l.1.d.tit. C.de metal. lib. 10.vbi librã Romanam ab Attica distare asserit, cum illa ista minor sit drachmis quatuor, & ibi latius de drachmis, scrupulis, granis, & similibus ponderibus differit, quæ latius in suo tractatu de ponderibus & mensuris posuit, de quo etiam plura habentur per Budæ. in lib.de asse,ad quos recurrendum est si libet. De libra verò quæ etiam cõtinet numerum, habemus text.in l.quotiescumque, C.de suscept. præpos. & arch. lib.10.vbi libra auri continet septuaginta duos solidos, licèt tam pondus q̃ numerum contineat, de quo inferius abũdè differemus. sed de libris Turonensium, quæ constant duodecim Turonens.habetur in Extrauagan. Benedict. XII. Vas electionis;§.fi. in tit.de censi.& unde habuerit originem huiusmodi moneta, tradit Gomes. in compen. utriusque signat. in reg. de ualor. exprimen. in impetr. benefi.quest.9.nu.11.& sequen.& ibi enumerat plures libras plurium Ciuitatũ inter se differentes & difformes, & inter cętera ibi loquitur de libra Papiensi, quę ualet solidos 20. quod etiam refert Alciat. in l. cum quid,in uerbo, eadem bonitate, pagin.2.ff.si cert. petit. & de libra Veneta quæ continet duos Marcellos,& Bononien. quæ continet uiginti Bologninos, seu Bononenos, ut ita loquitur Alexand. dicto consilio, quæ concordat cum Ferrariensi in numero ipso, sed tantum propter ualorem monetarum, ut suprà est minor ea decima parte plus minusve, secundum qualitatem monetarum, & de libris prædictis Turonen. & Parisiens. loquitur Tiraquel. loco præallegato. Et dicit Gomes.loco præallegato, nu. 14. quod exceptis nonnullis ibi enumeratis, omnes aliæ prouinciæ Christianitatis differunt in ualore libræ; Et ad propositum nostrum, sciendum 5 est,quod † interest,an pro precio alicuius rei conueniatur de libra, quæ continet pondus, an de ea, quæ continet numerum: quia cum (ut suprà dictum fuit) precium debeat interuenire in pecunia numerata, si pro re conueniretur libra,uel marcha auri uel argenti, non ualeret uenditio,ut per Doctor.in dicto §.item precium, & per Tiraquel.in dicto tractatu, §. primo, gloss. 14. numero 44. nisi pondus illud auri vel argenti taciti numeri haberet certitudinem, ut plerumque apud opulentiores mercatores pecunia precio numerabili destinata ob ingentem molem appendi solet, ut tradit Claudi. in dicta §. item precium, ad finem, nec propterea desinit esse emptio, & uenditio, & contractus valere, & faciunt, quæ tradunt Modern. post Bartolum in l.secunda, §. mutui, ubi Ripa, numero 12.ff.si cert. pet. quod li-6 bra † auri uel argenti non potest reddi inuito creditore, qui argentum uel aurum in pecunia numerata mutuò dedit.

Et librarum viginti Marchettorum pro quolibet stario, & ad rationem cuiuslibet starij primæ petiæ dictę possessionis vt suprà venditę.

SVMMARIA.

1 Venditio ad mensuram facta censetur, quando constituitur precium pro numero stariorum, vel iugerum, & nu.3.

2 Venditio non est perfecta si uendatur prædium quod dicitur esse centum stariorum, pro centum non facta mensuratione.

4 Venditio ad mensuram non censetur facta si vendatur tota res, & dicatur ad rationem viginti pro mensura, vel campo.

5 Venditio facta ad mensuram non est perfecta, sed conditionalis.

6 Venditio ad mensuram, & sic conditionalis an facta censeatur si sit venditus fundus, qui asseritur esse centum tornaturarum in rationem decem pro qualibet tornatura cum hoc pacto, quod qualibet partium possit petere mensurationem.

7 Venditio licèt sit imperfecta, aditum tamen non probat pœnitentia.

8 Venditio, & contractus multum interest an sint nec ne perfecti propter incommoda, & commoda, quæ rei accedunt.

Venditoris est periculum, & utilitas etiam rei venditæ, quæ accesserunt nondum perfecta venditione.

9 Venditio perficitur etiam ante mensurationem si venditor rem tradat emptori.

Declara tamen, & intellige ut hic.

10 Emptor non potest dici in mora non facta mensuratione.

11 Traditio in dubio facta præsumitur ut dominium transferatur.

12 Traditionem conditionaliter factam dicens probare debet.

13 Constitutum numquid operetur ueram traditionem, & possessionis translationem.

14 Traditio etiam ficta per precarium sufficit ad perfectionem contractus conditionalis.

Sed dubium redditur ex multis hic relatis.

15 Venditio conditionalis, & ad mensuram ut perficiatur quid agendum.

16 Venditio an unica censeatur, an uero plures si fiat plurium rerũ uno precio pro oĩbus statuto,

vel

vel pro pluribus precijs singulis rebus additis.

17 *Venditionem vnam esse an vero plures multum interest.*

18 *Statuto disponente quod certum quid soluatur pro gabella cuiuscumque contractus si venditio erit facta vnico precio pro pluribus rebus vnica gabella debetur secus si pluribus precijs.*

19 *Statuto annullante contractus non soluta gabella, si sunt plures venditiones ratione plurium preciorum, & pro aliquibus sit soluta gabella, pro aliquibus non, omnes non annullabuntur.*

20 *Venditionibus pluribus factis respectu vnius in qua sit læsio potest peti rescissio.*

21 *Venditio facta de duobus seruis vnico precio si unus moriatur ante traditionem non sustinetur quo ad alterum secus autem esset si diuersis precijs venditi fuissent.*

22 *Venditiones si plures factæ, sint una res poterit redhiberi, & altera non ad libitum, quod declara vt infra nu. 24.*

23 *Venditiones plures factæ censentur etiam si sit appositum precium vnicum postea distinctum, & assignatum singulis rebus, & e vestigio unica erit venditio si pluribus precijs sit facta, & deinde totum precium simul redactum.*

GLOSSA VI.

Quando constituitur precium pro numero stariorum vel iugerum, in casu isto (pro quolibet stario) venditio censetur facta ad mensuram, secùs si dicatur vendo prædium, & dico, quod sunt centum staria pro precio † centum, & non facta mensuratione precium est incertum, & venditio † est conditionalis, & non est perfecta, l. quod sępè, §. in his, de con trahen. empt. qui text. licèt in venditione mobilium loquatur, tamen etiam in venditione immobilium, secundum glos. & Doct. ibi, & in locis infrà allegandis, procedit; & in venditione immobilium est text. in l. si in venditione, §. 1. ff. de peric. & commo. rei uendi. & ita tenēt Bart. & Paul. de Cast. in l. Iulianus, §. si Titius, ff. de action. empt. Bald. in l. 1. 3. et 4. oppositione, C. de peric. & commod. rei uend. vbi dicit, quod si precium † sit promissum distributiuè, in singulas mensuras metie das, censetur uenditio facta ad mensuram, secùs si collectiuè pro omni mensura. Idem tenet Salic. in l. sicut, col. pen. C. de actio. emp. Fab. in 6. q. d. 5. quæst. principalis, col. 17. uer sicu. vlterius in d. tractatu. Aret. in d. §. actionum, nu. 16. & Franc. Aret. in conf. 11. Procedendum est, in princ. Alex. in conf. 90. Viso processu, 2. col. 5. vol. duplicato in conf. 32. vbi habetur magis perfectum, 6. vol. Corn. conf. 59. littera B. 4. vol. Socin. in conf. 34. in princ. 4. vol. Ruin. conf. 83. in princ. & 190. nu. 10. 1. vol. Cur. iun. quæst. 4. nu. 15. Paris. conf. 64. nu. 10. 1. vol. & Capic. decisione 14. nu. 6. Et licèt Bal. & latius post eum Paul. de Cast. in d. l. sicut, velint, quod non censeatur facta uenditio ad mensuram, si uendatur tota res, etiam si dicatur ad rationem 20. pro mensura, † uel campo, seu stario; sed secùs si diceretur uendo decem campos, vel staria, ex isto fundo, ad rationem uiginti pro stario, & videtur sequi referendo Aret. in d. conf. 11. in princ. & Afflict. decisione 399. nu. 6. tamen etiam quod tota res uendatur, si preciū sit constitutum pro quolibet stario, seu mensura, tunc censetur facta ad mensuram ut tenent prædicti suprà allegati, & reprobat in specie Bal. & Salic. ibi, in d. l. sicut, col. pen. & latè Didac. d. cap. 3. nu. 7. practic. qq. & quod uenditio facta ad mensuram † non dicatur perfecta, uel pura, sed conditionalis, ultrà suprà allegatos tenet etiam Aret. in l. 3. §. incertam, 2. col. in fine, ff. de acquir. pos. Cor. conf. 79. 2. col. 3. vol. Crot. in l. si is qui pro empto re, col. pen. nu. 107. ff. de usucap. Mars. in Rubrica de probat. nu. 400. Bertr. conf. 337. nu. 8. 1. par. priorum. Paris. conf. 59. in princip. 1. vol. & Boer. decis. 183. nu. 8. & tanto magis censetur uenditio facta ad mensuram, si partes expressè agant, quod debeat mensurari, ut per Curt. d. conf. 74. nu. 15. de quo pacto quod mensurari res debeat, & precium augeri, uel minui iuxta mensuram tradit etiam Alex. sentiens esse ad mensuram, in consilio 220. aliàs allegato, 2. col. in fine, 2. vol. vbi allegat l. qui fundum, §. qui agrum, ff. de cōtrahen. empt. quæ loquitur in uenditione facta ad mensuram, quod debet solui precium maioris quātitatis in mensura reperta, quàm fuerit expressum in contractu, secùs uerò esset, si uenditio esset facta de quodam corpore pro certo precio, quod asserebatur esse certæ quātitatis, puta centum stariorum, & non fuerat taxatum precium pro quolibet stario, sed benè fuerit dictum, quod preciū augeretur uel minueretur, si esset pluris, uel minoris quantitatis, quàm esset expressum. Ruin. d. cōs. 198. num. 10. fortius uoluit Socin. in conf. ult. 2. col. 3. vol. non censeri uenditionem factam † ad mensuram, & per consequens non esse conditionalem, si sit uenditus fundus, qui asseritur esse centum tornaturarum in ratione decem pro qualibet tornatura, pacto addito, quod quælibet partium posset petere mensurationem: quia cum precium iam esset certum, licèt posset augeri, uel minui in euentum quo mensuratio peteretur, ualet uenditio, l. hæc uēditio, §. fin. ff. de cōtrahen. empt. de qua dictū fuit supra in prin. huius capituli, & per alia quæ ibi adducit: sed licèt uenditio,

ditio isto casu facta non dicatur perfecta, quo ad hoc, vt non transferatur dominium, vel possessio in emptorem, uel quis possit ex ea agere ante mensurationem, & similia,
7 non tamen est imperfecta, † quo ad pœnitentiam, si quidem etiam quod sit conditionalis, & imperfecta, neutra partium potest ab ea recedere, & pœnitere, vt tradit abundè Afflict. dicens ita fuisse in consil. Neapol. decisum, in decisione 280. num. 6. & Paris. alia adducens in d. cons. 64. nu. 14. & cons. 59. nu. 4. & sequent. eod. vol. 1. & latius Tiraquel. d. tract. glos. 2. §. 1. nu. 26. & in glos. 10. nu. 43.
8 An autem sit perfectus † contractus, nec ne, multum refert propter deteriorationem, uel rei peremptionem, quę ante mensurationem seu periculum, & incommodum rei contingere potest: quia pertinet ad uenditorem, ut per Curt. in d. cons. 74. num. 16. 76. nume. 7. & 77. num. 5. & Paris. dicto cons. 59. nu. 15. & sequent. sicut etiam commodum alluuionis cedit ad eius vtilitatem, d. §. si Titius, & ibi Doctor. de quo suprà etiam diximus in Clausula uenditionis rei ruralis, in verbo uno latere flumen Padi, vlt. quæstio. Si tamen traditio rei ante mensurationem fiat emptori per venditorem, perficitur uenditio, & transfertur dominium, & possessio in eum,
9 ut tradunt Ang. & Paul. † de Cast. in l. 1. C. de peric. & commo. rei vend. & tradit etiam Corn. cons. 50. præallegato, littera F. G. & Capic. d. decisione 14. num. 10. & defendit Dec. in cons. 179. per totum, quod & admittit Alex. d. consilio 90. col. secunda, & sequitur Paris. dicto consil. 59. nu. 17. & sequen. & d. cons. 64. nu. 20. Boer. d. decisione nume. 8. Didac. d. ca. 3. nu. 6. ad fin. Grat. cons. 90. nu. 6. 1. vol. Bursat. cons. 100. num. 22. Thobias Non. cons. 81. nu. 15. & Menoch. consil. 26. nu. 29. & Cæsar Vrsil. in addi. ad dictam decisionem Afflic. 280. Borgni. de tutor. & curat. num. 261. & latius Tiraquel. in d. glos. 2. nu. 28. & sequent. & ibi nu. 31. limitat, nisi etiam traditio fieret conditionaliter: quia nihilominus perficeretur contractus. si tamen non constaret de traditione per venditorem facta, sed quod tantum emptor rem possederit, sciente & patiente uenditore, noluit Alexand. censeri factam traditionem, & per consequens contractū esse perfectum, & translatum dominium vel possessionem, qñ emptor pro parte sua non impleuit soluendo preciū integrum, & quia uenditor non tenebatur tradere, cum venditio esset imperfecta; & sequitur Curt. dictis consilijs 74. nu. 17. & 76. nu. 10. quorum opinio non uidetur sine difficultate procedere propter decisiones in cōtrarium adductas, quarum aliquæ uidentur indistinctè loqui, siue fuerit facta traditio expressè, siue tacitè per patientiam, ex qua præsumitur traditio, ut per Dec. in d. cons. 179. in fine, quem plures ex præallegatis sequuntur. Præterea, quod etiam traditio huiusmodi præsumpta operetur contractus conditionalis perfectionem, tenet expressè & Aretin. in l. 1. §. si vir uxori, nu. 41. vers. terno addc, licèt Socin. ibi, col. fin. nu. 15. dubitet, ff. de acquir. poss. & sequitur Tiraquel. in d. glos. 2. nu. 29. nec obstat, quod emptor nō soluit pre
10 cium: quia non propterea censetur † esse in mora, ex quo adhuc non constabat quid, & quantum soluere teneretur, non facta mensuratione, & agenti venditori ad ipsum, obstaret exceptio l. nulla, ff. de regulis iur. & l. lecta, uers. sed cum fortis, ff. si cer. pet. & tradit Ruin. in terminis, in d. cons. 198. nu. 1. sicut etiam nihil facit quod non tenebatur tradere, quia etiam quando tradit expressè, cum non teneatur, transfertur possessio, & dominiū, & perficitur contractus: ita quādo tacitè per patientiam, cum taciti & expressi idem sit iudiciū, l. cum quid, ff. si cert. petat. & sibi imputandum est, quod passus fuerit. Illud tamē
11 † sciēdum est, quod qui rem expressè tradit, eo animo tradidisse censetur, ut dominium transferat, ut tradit Corn. d. cons. 50. col. 5.
12 littera F. quo fit, ut si quis † traditionem cōditionaliter fuisse factam allegaret, teneretur probare. Sed maius dubium est, nunquid per constitutum quod traditionem possessionis importat, l. quod meo, ff. de acquir.
13 poss. & latius, † infrà suo loco dicetur, censeatur tradita possessio, ut uenditio censeatur perfecta, & quod hoc casu cōstitutū operetur ne rā traditionē, sensit Capic. d. decisio. 14. nu. 10. licèt in casu suo teneat cōtrariū, ex eo, qđ alijs rationibus constitutū non ualebat. & ad hoc optimè cōfert decisio Baldi in cons. 478. Quidā Franciscolus col. 2. nu. 2. 1. uol. qđ tra
14 ditio † etiam facta per precarium, sufficit ad perfectionem contractus conditionalis, refert, & sequitur Tiraquel. d. gl. 2. nu. 28. & in tractatu de constitut. 1. par. in fine, & expressè in terminis istis firmat Dec. in d. consilio 179. Bursat. & Thob. Nonius, suprà citati. Sed huic opinioni ego numquam adhærerē, cū plures, & maiores habeat cōtradictores, uerior parti accedētes, & in indiuiduo cōtrarium tenet Crot. in d. l. si is qui pro emptore, nu. 107. Mars. in d. Rubrica nu. 400. Paris. d. cons. 59. nu. 22. & Curt. d. cons. 74. nu. 18 & 76. nu. 10. Did. d. cap. 3. num. 6. uers. 8. in fi. & quod constitutum additum contractui conditionali, ipsū quoq; conditionale efficiatur, & naturam principalis contractus sortiatur, latè comprobat Dec. cons. 247. col. 2. uers. & ista

ista conclusio, Cur. iun. cons. 244. nu. 17. & sequent. & latius plura adducẽs Tiraquel. in d. tractatu de const. 2. par. in 15. ampliat. & Cagnol. post Dec. in l. contractus, nu. 34. ff. de reg. iur. vbi etiam alios citat hanc sententiam tenentes. & faciunt etiam quę tradit idẽ Tiraquel. ead. par. 16. ampli. & 3. par. 2. limitatione. Vt autem perficiatur uenditio† conditionalis, et imperfecta, propter mensuram, dẽt fieri mensuratio, vt supra, & si altera pars deneget, uel differat, poterit interpellari, & per interpellationẽ in mora constitui, & quo ad sui damnum, & incommodum habebitur pro pfecta, ut per Capic. d. decisione, nu. 18. de quo ẽt aliqua diximus supra, in dictis verbis, & stariorum octo, in fine. Cæterum, illud etiam non omittimus, quod Clausula hic addita (& ad rationem cuiuslibet starij) magis esse superfluam, quàm necessariam; cum etiam ea non apposita etsi vltima mensura non esset plena, vel vltimum starium non esset integrum, pro rata ipsius precium soluendum esset, ut tradit Salic. loquens in venditione vini ad mensuram, in d. l. sicut, col. pen. in fine, qđ ẽt ex regula illa quod eadem est rõ de toto ad partẽ, l. quæ de tota, ff. de rei uend. cõprobari posset. Sciendũ est insuper, multũ interesse, †an uenditio pluriũ rerũ fiat vno precio pro oĩbus statuto, an pro pluribus precijs singulis rebus additis, vt in casu nostro, primo. n. casu est vnica venditio, non plures, scđo plures sunt uenditiones, & tot, quot res distinctæ, l. cũ eiusdem, cum duabus ll. sequent. ff. de ædil. edic. tradunt Bart. Aret. & Ias. in l. scire debemus, in princ. ff. de verb. oblig. Fab. in dicto tractatu, 5. q. col. 7. vers. item distinctio. Aret. d. cons. 11. col. 1. v. bi idem voluit, qñ venditio est facta ad mensuram pro quolibet stario terræ, vt supra: qa tot censentur uenditiones, & Tiraquel. d. tractatu, §. 23. glos. 1. nu. 17. plures aũt resultant †vtilitates; si censeantur plures contractus, an unus tantum, quarum aliquas enumerãt glos. & Doct. in d. l. scire debemus, in princ. & inter cæteras ea est notand a, quam ponũt Bald. & Angel. in d. l. cum eiusdem, quod si extat† statutum, quod pro quolibet contractu sit soluendum, puta decem pro gabella, si venditio erit facta vno precio pro omnibus rebus, vnica tantum erit soluenda gabella: secùs, si pro pluribus precijs distinctis, cum plures sint contractus, ut supra, sequitur Bertach. in tractatu de Gabel. 15. q. 5. q. principalis. Dec. cons. 343. nu. 3. & Tiraquel. d. nu. 17. Similiter si statutum †dicit, quod contractus sit nullus, non soluta gabella, & non in totũ, sed pro parte soluta fuerit, si erunt plures uenditiones, non omnes annullabuntur, secùs si vna tantum, ut tradit Bald. in l. fin. §. præterea, 2. col. nume. 6. in lectura noua, C. de iure dot. sequuntur Aret. col. 3. & Ias. col. fin. in d. l. scire debemus, & Cagnol. in l. 2. q. 40. nu. 199. C. de rescind. vend. Infert etiam Bal. ibi, & sequuntur alij prçallegati, ad q. d. l. 2. quod † si vna res est vendita citra dimidiam iusti precij, respectu eiusdem potest rescindi contractus, secùs si omnes vno precio uenditæ sint, quia quod deest in vna, suppletur ex alia, refert Dec. in cons. 421. num. 3. & sequitur Tiraquel. alia adducens, dicto nu. 17. Ex hoc etiam deciditur quęst. posita, in l. si duos, ff. de contrahen. empt. quod si duo† seruũ vnico precio venduntur, & ante traditionem vnus obierit, in altero non valet venditio, quod secùs esset, si diuersis precijs venditi fuissent; propter † redhibitionem etiam rerum uenditarum refert an sit vna, vel plures uenditiones, d. l. cum eiusdem, cum sequent. cum alijs traditis per Tiraquel. d. glos. nu. 2. tamen propter ratificationem contractus, ut per eundem ibi, numero 1. censentur † diuersæ uenditiones, etiam si sit appositum precium unicum postea distinctum, & assignatum singulis rebus, sicut è contra, si pluribus precijs sit facta uenditio, & deinde totum precium simul redactum, ut est exemplum primi casus, si sit dictum pro precio mille, lib. uidelicet centum pro domo, & reliquarum pro possessione. Secundi casus, si sit dictum, pro precio centum, pro domo, & nongentarum librarum pro possessione, quæ faciunt precium librarum mille, ut per Tiraquel. dicta glos. nu. 18. & 19. Quod autem dicitur† de redhibitione, & ratificatione contractus, ut possit una res redhiberi, uel emptio ratificari respectu unius rei tantum, non cæterarum, ita demum procedit, nisi constet emptorem, aut uenditorem, non emisse, aut uendidisse, nisi omnes, quod ex coniecturis, & uerisimilitudine constare potest, ut in dicta l. cum eiusdem, & tradit Dec. dicto consilio proximè allegato, numero quarto, & Tiraquel. loco prçallegato, numero uigesimo, ubi alijs modis declarat hanc conclusionem non procedere, apud eum uidendum est.

Pro secunda verò petia terræ dictæ possessionis scutorum ducentorum auri.

S V M M A R I A.

1 Commercia hominum cessarent cessante ipsorum indigentia.

2 Permutatio quando, & cur inducta.

Permutatio non semper locum habere potest.
3 *Pecunia cur, & quando reperta.*
Pecunia est futuræ necessitatis fideiussor.
Est vita hominis.
Expromissor futuræ indigentiæ.
Pecunia omnia mensurat, & non mensuratur.
Pecuniæ omnia obediunt.
Pecuniam ita diligere debemus, vt ei, intellectum non subijciamus.
4 *Pecunia est à lege non a natura reperta.*
5 *Nummus ideò dictus quasi nomos à lege.*
6 *Pecunia cur signata.*
7 *Pecunia à Lidis inuenta.*
8 *Pecunia argentea etiam ante tempora Regum Hebræorum in vsu fuit.*
9 *Nummus, & per duplex, & per simplex, m, scribi potest.*
10 *Nummus à numerando dictus secundũ Caguol. Sed male vt hic per Auctorem.*
11 *Nummus a numismate dictus.*
Numisma significat monetam legitimè signatam.
12 *Moneta cur sic dicta.*
13 *Pecunia primis temporibus qualis fuerit.*
14 *Precium rerum emptarum antiquitus non numerari, sed appendi consueuit.*
15 *Pecunia a pecudibus dicta, ex eo quod prius pecudum nota fuit signata.*
Pecunia primus signator Seruius Romanorum Rex.
Vel vt alij dicunt Ianus.
16 *Pecunia antiquitus ouis, suis, & bouis nota fuit excusa, & cur.*
17 *Bos super linguam adagium vnde ortum.*
18 *Pecunia etymum secundum Diuum Augustinum.*
Pecunia generaliter omnem rem comprehendit.
19 *Patrimonia apud antiquos ex pecoribus ferè consistebat.*
20 *Mulcta apud Romanos antiquitus non in pecunia sed in pecoribus fieri consueuerat.*
21 *Aes antiquitus familiarissimum fuit pro pecunia fabricatione.*
22 *Pecunia qualiscumque etiam ex auro, & argento fabricata aeris appellatione continetur, & cur.*
Aurum, & argentum parum in vsu penes antiquos.
23 *Nomen durat aliquando licèt cesset id cuius causa fuit impositum.*
Paganus quis dicatur, & vndè.
24 *Pecunia argentea quando prius signata, & qua nota.*
25 *Pecunia aurea quando prius percussa.*
26 *Monetarum aeris, argenti, & auri diuersitas apud antiquos.*
As quid apud antiquos.
Sestertius nummus cur sic dictus, et q̃d ualeret.
Denarius ex qua materia fieret, & cur sic appellatus.
Sestertium argenteum quid apud antiquos ualeret.
27 *Aureus nummus diuersi tamen ualoris ab antiquis fuit impressus.*
L. fin. ff. de iu ius voc. & §. fin. Inst. de pœn. tem. litig. declaratur.
28 *Error calculi non vitiat sed iterum calculatio est facienda.*
29 *Aureus minoris ponderis cudi, & signari quando, & cur captus.*
30 *Solidus idem quod aureus.*
Numisma quid valeret, & an idem quod solidus, & an ex auro tantum fabricaretur.
31 *Solidi cur sic appellati.*
32 *Solidus libras viginti aeris valebat.*
33 *Libra argenti ualebat quinque solidos, & nu. seq.*
L. vn. C. de arg. prec. quod thes. sufer. lib. 10. declaratur contra gloss.
34 *Quina aliquando pro decem ponuntur.*
35 *Argenti ad aurum proportio quanta olim fuerit, & quanta hodie.*
36 *Aurei diuersi valoris.*
37 *Ducatus quando, & cur sic appellatus intelligendo de moneta.*
38 *Scutum unde prius profectum, & quotuplex.*
39 *Aurei nostri temporis valde diminuti.*
40 *Aurum Vngaricum principatum obtinet inter reliquum.*
41 *Aurum obrizum quod dicatur.*
42 *Moneta argentea hodiernis temporibus imminuta.*
Argentum purum, & pustulatum quodnam dicatur.
43 *Argentum quomodo contaminetur per admixtionem aeris.*
44 *Floreni a quibus originem prius duxerint, & cur sic dicti.*
45 *Salarium aduocatorum hodiernis temporibus ad maiorem summam centum aureorum excrescit licèt antiquitus secus.*
46 *Donatio etiam si excedat summam scutorum septingentorum hodiernis temporibus non insinuata ualebit.*
47 *Auth. Alearum usus. C. de reb. cred. declarata.*
48 *Alciatus sibi contrarius.*
49 *Iudicis cuiusdam ignari circa donationem insinuandam iudicium ridiculum.*

GLOSSA VII.

NOn arbitramur inutile fore, uel à tractatu nostro oĩo alienum plura scitu non indigna, quæ ex multis in iure nostro scriptis, & huius professionis scriptoribus decerpsimus, hic disserere, ad inuẽtionem, & originẽ nummorũ tam

tam antiquorum, quàm modernorũ, attinentia; Nam principio sciendum est, quod cum indigentia hominum omnia commercia reperijsset, si quidem si nullius rei indigerent 1 † homines, etiam ipsa hominum commercia cessarent, vt ipsi indigentię satisfieret, contra 2 ctus † permutationis inoleuit, ut dicitur in d. l. 1. ff. de cõtrahen. empt. de quo aliqua suprà diximus in principio huius capituli: sed cum semper locum sibi uendicare nõ posset, cum nõ uterque uel pariter indigerent, puta alter 3 frumento, alter vino, propterea lege † nummus ẽt repertus fuit, per quem suppleretur indigentia, cũ sit vt mensura, ex qua rerũ commercia functionẽ recipiunt, res ipsas ad ęqualitatẽ redigens: vnde nummum philosophus futuræ necessitatis fideiussorẽ appellauit, ut Bal. tradit in l. 2. nu. 4. C. de constit. pecun. dicens, quod qui habet pecuniam, habet omnẽ rem quam vult, & idem Bald. in l. aduocati, C. de aduoc. diuers. iudicior. dixit id notãs ex illo textu, quod pecunia est uita hominis qđ etiam ibi not. Aret. & vtrumque dictum fuit sequutus Curt. in tractatu de sequestro, nu. 4. idem est quod nummus tanquã expromissor futuræ indigẽtię repertus fuerit, tradit Clau. in d. §. item precium, 3. pag. Inst. de empt. & vendit. Idẽ, quod pecunia sit uita hominis, dixit Bal. in l. si tuis, C. de oper. liber. & in l. singularia, 4. col. vers. vndecimo est speciale, dicit, quod pecunia omnia mensurat, & nõ mẽsuratur. ff. de fideius. l. si ita fideiussorem accepero, & ideò scriptũ est pecuniæ oĩa obediũt; & iterũ dicit Aristot. ꝙ nummus est fideiussor; & iterũ ita debes diligere nummũ, ut ei non subijcias intellectũ, & prædicta ẽt refert & sequitur plura alia adducẽs Cagnol. in d. l. singularia nu. 144. oĩa igitur nummo metiũ 4 tur, à lege † nõ à natura reperto: qui eo nomi- 5 ne nummi ideò dictus est, quia † à nomo idest lege ortum habuit, & ita de nummi inuentione, & nomine tradit Budę. ex Aristot. in annot. suis, in l. ius ciuile, pag. 6. & sequent. ff de instit. & iure, & latius in d. l. 1. sed amplius, et clarius prosequitur hanc rẽ Claud. in d. §. itẽ preciũ; hoc idẽ innuit Alciat. in l. propemo- 6 dũ, in princ. ff. de uerb. signifi. vbi dicit, † iure gentiũ ea de causa signatũ nummũ fuisse, vt commercia rerũ facilius celebrarentur, functionẽq; ex eo reciperent, quæ in rebus non est, undè minus in vsu cæpit esse permutatio; huiusmodi etiam nummi inuentionis causã latè ponit Cagnol. declarando text. in d. l. 1. in illis verbis, (electa est materia, cuius publica, & ꝓpterea ęstimatio, &c.) in l. 2. q. 73. nu. 24. versicu. non obstat text. C. de pact. inter empt. & vend. de inuentione etiam nummi scribit Tiraquel. d. suo tractatu de retractu, §. 30. glos. 1. nu. 20. plures citans auctores de 7 ea loquentes ex Herodoto, à Lydis † inuentũ nummum fuisse asserens, vbi ẽt addit, num- 8 mum argenteum etiam † ante tempora Regũ Hebræorum in vsu fuisse, vt in c. 2. Reg. 1. ad fi. comprobatur, & num. sequent. cum Budæ. concordat, qui etiam Aristot. in hoc adduxit vt nummus à nomo dictus sit, idest à lege, v- 9 bi etiam tam † per simplex m. quàm duplicata littera scribi posse dicit, vt apud probatos auctores vtroque mõ scriptum videmus, & idẽ quod à lege siue nomo dicatur nummus dicit Curt. in tractatu de sequestr. nu. 3. adducens ipse quoque dictã Aristo. auctoritatem, & sequitur Cagnol. in l. singularia, nu. 2. ff. si 10 cert. pet. licẽt ibi addat, quod forsitan † à numerando nomen sumpserit, l. certi cõdictio, §. si nummos, ff. eod. quod non videtur tenendum, tũ, quia repugnat auctoritati Doctorũ, tum qa pecunia uel nummus nõ fuit primo in eũ vsum repertus, vt numeraretur, ut dicemus infrà: & Bart. ẽt tradit, in l. 1. §. 1. ff. eod. tit. Alciat. autem in d. l. 2. §. credimus, in verbo, item mutuum, in fine, non penitus rece- 11 dens à prædictis, dicit, quod nummi † dicuntur ἀπὸ τὸν νομισμένον, quæ vox monetam significat legitimè signatam: monẽtã verò ma- 12 iores nostri nummos † ideò dixerunt, ex eo, quod signo nomismatis moneremur, cuius precij, & æstimationis essent, ut tradit Cagnol. in d. nu. 2. quod à Gramm. mutatus est. 13 nummi aũt † primis temporibus non ex auro, vel argẽto, seu ære prodierẽ. sed ut Claud. loco præallegato refert pagi. 4. ex terra politius exculta, & igne solidata certus quoq; expressionibus figurata in vsu esse ceperunt. Deinde posteriores fastidientes priscæ vilitatis inuentum formatos ẽ corijs orbes auro modico signauerunt, quibus regum munificentia, & commutationũ necessitas utebatur, & de his etiã nummis, quos antiqui signabant in corio, & in aliqbus locis temporibus suis signabant in carta, meminit Bart. in d. l. 1. & alij sequũtur, ut ẽt sequitur Barb. in Rubrica, extra eo. ti. col. 5. & Fab. in fi. 1. q. in d. suo trãctatu. Successiuis modo temporibus æris redundante materia prisci Romani rudi, & informi grauique ære in emptionibus vsi sunt, 14 & precium rerum † emptarum non numerari sed appendi consueuit, sed & Seruius Rex 15 primus æs signauit, signatumque † est nota pecudum, undè, & pecunia appellata est, vt ex Plini. & Budæ. tradit idem Claudium loco præallegato, & idem Zaf. in l. secunda, ff. de origin. iur. in versiculo trium uiri monetales, de huiusmodi etiam moneta ærea primum signata ante nummum argenteum, uel aureum, solumque æs in

precio habitum fuisse, usque ad primum prope bellū Punicū, scribit etiam Tiraquellus d. tract. §. 1. glos. 20. nu. 9. vbi refert Seruiū primo ęs signasse, s'm Plin. in auctoritate Timęi se fundantem, sed secundum Draconem, & alios quos adducit, Ianus fuit primus signator. & quod nota pecudū signauerit, & inde dicta sit pecunia, concordat cū Zas. et Claud. 16 prout ētǂ subscribit Alciat. in d. §. creditum, vers. item mutuum, post princ. & Cagnol. in d. l. singularia, nu. 3. vbi ex Plutarcho ouis, et suis, bouisq; conspectum signū in uetustissimis nummis fuisse asserit. Causas autē hmôi impressionis ex eodem Plutar. uidetur uelle fuisse Bud. in annot. in d. l. 1. pag. 2. ad finem, & sequent. quia incisio bouis in nummo facta, aut Marathon taurum, aut Minoem ducē designabat, uel ex eo, quod ad agriculturā ciuē prouocare vellet, & ab eo nummo Hecatombęon, quod est centum boum, & decabæon decē, nomen traxisse, & idē ex Polluce apud Athenienses bouē genus nummi fuisse ac à bouis forma sic dictū, quæ in eo sculpta 17 erat, & inde ortūǂ Adagium illud, bos super linguā, quod pro ijs, qui mulctę metu deterriti linguā compescebāt, dictum extitit, quę ēt refert, & ampliat Tiraquel. alia adducens in d. §. 30. glos. 1. nu. 22. Est uerum, quod Aug. in libro de doctri. Christiana, cuius uerba re 18 gistrata habentur in c. totū, 1. q. 3. maluitǂ pecuniam ideò dictā esse, ex eo, quod quicquid habebant antiqui in pecoribus consistebat, & ipsum quāplures Grammat. & plurimi Legistę sequūtur, quod & Alciat. sequutus è dū de pecunia, quæ generaliter oēm rem cōprehendit, & latissimè accipitur, uerba fecit, vt in l. pecuniæ appellatione, ff. de uerb. signifi. sed in d. §. creditum, d. verbo, item mutuo, dixit hanc rationem potius effectum quàm nominis significationem respicere. Quod autē 19 ǂapud antiquos hmôi pecora patrimonium eorū implerent, etiam constare potest, eo qđ 20 mulcta non in pecunia sed in ǂ pecoribus apud Rom. fieri consueuit, ut Bud. tradit, in d. l. 1. pag. 1. & Alciat. in l. aliud est fraus, §. inter mulctā, super verbo hodie, ff. de uerbor. signifi. & sequitur Tiraquel. d. nu. 22. in fine. Species itaque ista metalli æs, ab auro & ar- 21 gento separata, adeò in vsuǂ fuit, ad nummorum fabricationē, ut passim factum sit, quod 22 qualiscumque pecunia ǂexinde conflata, ęris appellatione contineretur: nam etiam aureos nummos æs dicimus, l. etiam aureos, ff. de verbor. signifi. & ibi Alciat. idem dicens, hanc etiam metalli speciem prius quàm ferrum in usu fuisse affirmans; & idem tradit in l. cedere diem, §. æs alienum, ff. eod. tit. vbi dicit, quod pecunia vetustissimorum Rom. in ære consistebat, quoniam propter eorum paupertatem rarus illis argenti, rarior auri usus fuit, indeque æris appellatio pro pecunia accipi consueuit; & quamuis domitis nationibus in maximas diuitias excreuissent, seruauerunt tamen antiquum nomen, & siue pecunia aurea, siue argentea esset, æs appellabatur; hæc ille, de quo etiam aliqua supra diximus in Clausula, ratihabitionis, in uerbo (aliàs de suo proprio ære,) & his concordat Tiraquel. d. glos. 20. nu. 7. & sequent. vbi more suo plura ad propositum adducit. Nec mirum est, quod pecunia etiam hodie dicatur, licèt non pecudum, sed regum, uel dominorum imaginibus signetur, sicut ęs appelletur aurea, vel argentea pecunia, nam cum semel 23 ǂnomen accepit res aliqua, licèt cesset id cuius causa nomen impositum fuit, tamen durat nomen, ut uidemus in hominibus; qui vocantur pagani, si militiam non exerceant, tametsi pagum, uel villam non inhabitent, sed nobiliter uiuant, nullam artem rusticalem exercentes, vt habetur in §. 1. in fine, Instit. de milit. testa. & in pluribus alijs locis, ex quo semel homines, qui agriculturam exercebāt, aut militiam, aut erant pagani, aut milites, vndè qui non est miles, pagani nomine continetur, ut declarat Zas. in tractatu de substit. ca. 5. in Rubrica de compendio. nu. 8. Porrò 24 argentum secundum Claud.ǂ loco præallegato, signatum fuit anno ab Vrbe condita, 585. Q. Fabio Consule, quinq; annis ante primum bellū Punicum, quod ēt confirmat Tiraquel. d. glos. 20. nu. 9. addens bigarū, & quadrigarū nota signatum fuisse, & ibi ex Eutropio dicit argēteum nummū in urbe figuratū esse primo bello Punico, quo Regulus à Xātippo Lacedęmonio Duce Carthaginensiū 25 captus est. Illincǂ verò ad annum 62. aureus nummus percussus est, ut tam Claud. quàm Tiraquel. in locis prædictis referunt, hunc etiam ordinem innuit Cagnol. in d. l. lecta, nu. 23. referendo Plinium, de usu æris rudis & informis postea signati, & successiuis temporibus argenti signati, & demum signati 26 auri. Monetęǂ verò signatę tam in ęre, quàm in argento, & in auro plures fuere, & diuersi ualoris, ut apud Bud. in lib. de Asse, & alios scriptores cernere est, de paucis solum uerba faciemus, de quibus in pluribus ll. & apud scriptores nominatos mentio habetur, ex ęre enim fuit signatus as modici ualoris, & paruę æstimationis, ut dicit Cagnol. in d. l. lecta, nu. 24. & secundum Budę. ualebat quaternos denariolos nostros, paulo pluris, siue solidum vnum Imperialium, vel Baiochum, ut uidetur uelle Alciat. ex calculo suo, quem facit in c. 9. 2. pag. lib. 3. dispunct. fuitque etiam

signatus

signatus nummus, qui & nummus vocabatur,& sestertius,ex eo,quod duos asses,& semissem tertij assis, & sic duos asses cum dimidio valebat,vt per eundem Alciat.in ca.2.& d.c.9.d.li.3.dispunct.& in d.l.lecta,in princ. vbi etiam Cagnol.cum eo concordat in hoc nu.23.& sequent.& nu.51.licèt in nonnullis alijs ab eo discrepet; Denarius verò argẽteus cussus fuit,& nunquam aureus,licèt glos. & nonnulli in l.quæ extrinsecus, aliter voluisse videatur,quos reprobat Alciat. in l.hæc enũciatio,ff.de verbor.signific. pendebat autem drachmã argenti quæ est octaua pars vnciæ, & valebat decem asses æris,vnde nomen denarij accepit,vt dicit tex.in c.ieiunium,quod fuit dictum Augustini,de consecrat.distin.5. seu quatuor sestertios, vel nummos, qui idẽ important,vt per Alcia. in d.l.etiam aureos, & in d.l.hęc enunciatio,in d.l.pecunię nomine,in fine,in d.c.2.& in d.l.lecta, in princ.& ibi etiam Cagnolus num.24.in qua de huius modi denario mẽtio habetur, vt etiam fit in l.scire debemus,in princ.ubi disputat Ias. littera text.in l.cum quis decedens, §.Titia. de leg.3.de denarijs etiam loquentis; De huiusmodi etiam denario argenteo ualẽte decem nummos usuales unde nomen sumpsit,quod solueretur pro censu tradit Io. Hugo. in tractatu de offic.quatuor prælato.4.parte,in Rubrica, Tributi Imper.à Roma.instit. nu.2.& passim in scriprura sacra de eo mentio habetur; Fuit etiam apud Rom. sestertium modo argenteum mille sestertios æreos ualens, & duas libras & semissem argenti continebat, & de huiusmodi sestertijs habemus tex.in §. postea,cum §.sequenti,Instit.de succes.liber. ubi Claud.not. declarat prout etiam Alciat. in d.c.2.& c.9.in d.l.lecta,ubi etiam Cagno.

27 Nummus†etiam aureus percussus & signatus fuit sed diuersi ponderis tempore enim Digestorum aurei 48. libram implebant, duas enim drachmas scilicet quartam partẽ unciæ singuli pendebant,quibus additis quatuor drachmis,& sic duobus alijs aureis, fiebat iusta & plena libra, in qua quinquaginta numumismata erant,ut tradit Claud.in d.§. postea uerò,ualebat autem aureus cẽtum sestertios, & sic centum aurei decem sestertia argentea complectebantur, ut tradit Bud.in annot.in l.eadem lege, ff.ad l.Iul. repetund. ubi illum text. de aureis centum loquens, & text.in l.1.§.licita,de uar.& extraor.cogn.taxantem aduocato mercedem usque ad centum aureos,ita declarat,ostendens ipsos centum aureos & 50.aureos Francicos importare.& Alciat.in d.c.9. qui calculo facto libras mille monetæ(ut censeo)Imperialium implere censet;quod & sequitur Cagnol.in l.diem functo,in fine,ff.de offic.assessor.& ita etiam interpræatur Rip. Alciat. de libris Mediolan.intellexisse in l.si constante, in princ.nu. 28.ff.sol.matr.ubi tamen de hac doctrina dubitat,per text.in l.fina.ff.de in ius uoc.ubi de aureis loquitur,& in §.fi.Instit.de pœn.temere litigãt.ubi Iustinianus loquitur de solidis, de quibus statim dicemus. Sed respõderi potest, nihil huic sententiæ aduersari, quandoquidem quod erat statutum respectu uocantis patronum,uel parentem in ius sine uenia, ut d.l.fin.& l.in eum,& l.si libertus,suprà eo dem ut pœna 50.aureorum plecteretur.Iustinian.in d.§.fin.reduxit ad solidos, seu ad aureos sui temporis,quo diminuti fuere in pondere,ut statim dicemus. & ita respondit Alciat.ipse,licèt ad aliud propositum, in l.fi.ad finem, C.de in ius uocand. Quod autem cõputatio uera nõ uideatur inspecto ualore nostri temporis,non tollit quin hæc sentẽtia uera sit,ut ex auctoritatibus Budæi, Claud.Alciati & Cagnoli, & magis ex rationibus, in quibus fundant suam sententiam comproba

28 tur,et error†calculi non uiciat,cum iterũ calculatio fieri possit, l. 1. C.de errore calculi; Hanc etiam sententiam de ualore aurei antiqui, quod esset didrachmalis, scilicet duas drachmas auri contineret et penderet,Budę. lib.2.de Asse, affirmat, & sequitur Alciat.in d.l.fin.an.finem,& in d.l.etiam aureos,& in d.l.hæc enunciatio. Sed cum successiuis temporibus diuitiæ quę amplæ erant sub Augu-

29 sto ualdè diminutæ essent, cæpit†aureus minoris ponderis cudi & signari,qui sescuplam tantum proportionem haberet ad ueterẽ aureũ, scilicèt dimidiam partẽ auri minus continebat,quàm antiquus,ut cum ex primis 48 libram constituebant,72.ex posterioribus eã implebant,ut est text.in l.quotiescumque,C. de suscept.prępo. & arch.lib.10.ubi non au-

30 rei†sed solidi appellantur, ut etiam in l.1.& finali,C.de uete.numis.potest. licèt etiã tempore Vlpiani & sic Digestorum quandoque aurei solidi appellarentur,ut in l.qua vulgo, ff.de ædil.edic.& in l.cum ex falsis, ff.de manum. test. & idem quod aurei importabant, ut probatur in l.si mulier, iuncta d.l.cum ex falsis, ff.de minor.& in l.Papin. in fine, ff.de inoffic. test. & quod aurei idem essent quod solidi,et crebrius solidi tempore Imperarorũ dicerentur, habetur etiam in l.2. C.de sportul.tradit glos.in l.1.C.de collat.ęris,lib.10. in Rubrica, C.de veter.nũmism.potest. licèt ibi dicat idem esse nummisma quod solidũ, quod non uidetur iure probari,et similiter dicit,quod fiebat tantum de auro, cum habeamus text.in l.nummismatum, ff.de usufruc. quo probatur, nummisma etiam esse argenteum,

teum,& ibi glos.dicit, quod erat genus num mi valens 10.& sic fortè denarius. Idem de solidis & aureis quod idem essent,tenuit vbi que glos.& maximè in d.§.fin.Instit.de pœna temere litig.& in d.l.fin.de in ius voc.qđ tenuerūt Claud.Alciat.& Cagnol.locis præ allegatis,licèt Alciat. sētiat in dictis locis an te Cæsarum Constitutiones, aureum solidū dictum non fuisse, quod confunditur ex d.l. qua vulgo,vbi Bud.eam intelligit de aureis, vt suprà, & ex alijs ll. supra allegatis, quare 31 autem dicti fuerint solidi,† Doctor.non con ueniunt.glos.in d.l.1.C.de veter.nummism. potest.dixit solidos à soliditate dictos, eo qđ de solido auro fierent,et idem dixit Alber.in d.l.fin. ff.de in ius vocand. & Boer. sequitur decisione 327. nu.1. aliter dicit Budæ. & verius videtur in annotat. in d.l. qua vulgo, & in l.moris,5.pagina, ff.de pœn.quod ideò dicti fuerunt solidi, quasi inregri aurei, iustum & integrum pondus habentes, cum tamen alij dimidiati alij tertiarij cuderentur, scilicet dimidiam vel tertiam partem aurei continentes, & valentes; Sed & temporibus istis 32 solidus † seu aureus libras viginti æris valebat,l.vnica,C.de collat.æris, lib.10.libra ve 33 rò†argenti valebat quinque solidos, l.vnica C.de argen. preci. quod thesau.infer.lib.10. licèt glo.ibi dicat valuisse decem, decepta ex verbis tex.qui dicit, pro singulis libris argenti quinos solidos inferat:quo casu,cuilibet libræ,quinque attribuuntur,non decem, licèt 34 quandoque † quina pro decem accipiantur, & decem importent, cum de duobus loquimur,quibus singulis quinque debentur,vt in l.si duos,ff.de euict.ubi glos.exponit,quinis, idest bis quinque, & in l.cum duo, ff.de cōd. indeb. & in l.nam & si fur. §.si seruus, & ibi declarant Dec.& Alciat.ff.si cert.pet.& hūc errorem glos.nonnulli alij sequuti fuere, arbitrantes libram argenti temporibus illis decem aureis æstimatam fuisse, & quina ibi bis quinque,& sic decem importare,ut Alber.etiam dixit in Dictionario suo, in uerbo, quina, & Io.de Platea, in d.l.unica,quos sequutus fuit Boer.d.decisione 327.nume.2.Brun. in dicto suo tractatu de aug. in ultima cōclusione, colu.2.& Ludo.Gomes.in d.Regu.de ualo.exprimen.9.quæst.nu.15.ubi miratur, quare tam magno precio uenderetur, & dicunt, quia fortè erat minor copia argenti, q̄ auri, quorum admiratio fuisset superflua, si ad text.prædictæ l.unicæ,bene animaduertissēt.Cum eis etiam & ante eos tenuerūt Alb. & Ias.in d.l.fina. ff.de in ius vocand. licet ibi Ias. alleget Ioan. Fab. idem tenentem, in §. nos autem, Instit.de Attiliano tuto.qui in libro meo contrarium tenet; Et quod text. in d.l.vnica,de quinque et non de decem solidis soluendis pro libra argenti loquatur, tametsi uerba sint clara, firmat Bar.ibi,ita summās illum text.& Ioan.Fabr.in d.§.nos autē. idē Feder.Schenck.in tractatu de testib. num.6. Guid. Papæ,quæst.492.Vtrum appellatione nu.2. & idem in effectu vult Alciat. in l.cum quid, in uerbo, eadem bonitate, pag.3.in fi-35 ne, ubi dicit, quod nostro tempore†argenti ad aurum est proportio quędam,quanta ferè unius ad 12. olim maior erat, nempè ad 14. & eo amplius; & allegat d.l.unicam, quibus uerbis apparet omninò intellexisse libram argēti,nō 10.sed quinque aureos ualuisse. Rur-36 sus successiuis † temporibus etiam aurei imminuti fuere, ita, quod tempore quo floruit Bart. aurei Veneti & Florentini pendebant octauam partem uncię, licèt sextam partem illi priores pręcedentes penderent, & sic 96. libram continebant auri,ut ipse tradit,in d.l. quotiescumque,& in dicta Rubrica, C.de ueter.nummis. potest. & ita cum Bart. concordant omnes,ut Abb.& Felin.in c.conquerēte,de offic.ordin.Alb.& alij, in d.l.fin.Ias.in l.puniri, C.si contra ius, uel util. publ.Abb. et Felin.in c.1.de Iudę.Alciat.in pluribus ex locis supra allegatis. Alex.in consil.4. Circa primum,col.7.uers.nec ad hoc obstat,qui tamen est corruptus,cum tantum de 86.loquatur,prout etiam ipsum corruptum allegat Felin.in d.cap.conquerente, Sequitur Henric. Bor.in tractatu de sinod.epis.3.par.num.82. Caccialup.in tractatu de Lud.6.quęst. num. 29.Brun.dicta colu.2.Cagnol.d.l.diem functo,in fi.& Gomes.dicta quęst.9.num.15. Socin.cons.48.col.fina.& Boer.dicta decisione 227.nu.2.& quod omnes ducati tam Veneti,quàm Vngari,Hispani & Florentini, sint eiusdem ponderis et ualoris,quod 96.libram auri impleant,ut 72.ex illis aureis de quibus in d.l.quotiescumque,ut unusquisque drachmam auri, et sic octauam partem uncię pendat,tradit etiam Gomes. nu.20.et nu.26. 28. 37 et num.25.dicit ducatum†nomen illud accepisse ex eo,quod fuit cusus, postquam Albinus in Italia singulis vrbibus singulos q̄ potestate pręirent constituit, quos duces uoluit appellari, & primo ducatus Romanus fuit appellatus, indeque nomen est adeptus, qui usque in hodiernum diem manet. Ex Gallia 38 †deinde alia moneta aurea prodijt, quā scutum uocauerunt,& duplicem habuerunt, ueterem & nouum, primus idem ualuit quod Ducatus, secundus non, ut dicit idem Gom. 39 loco pręallegato,num.27. Nostri†autem aurei, quos etiam scutos seu ut alij maximè Vltramontani neutro genere dicunt scuta,sicut sunt bonitate intrinseca diminuti, quia aurū

est

est argento contaminatum, ita etiam sunt pō dere minores, cum temporibus nostris 108. vix libram compleăt auri vt notum est, licèt tempore Ripę cum scripsit, super d.l.2.§.mu tui datio, ff.si cert.pet.scuti 110.implerent li bram & duc.97. Bonon. vt ipse allegãdo Io. de Platea, tradit ibi nu. 12. vers. solutio, dicēs etiam 10.lib.argenti valere librã auri, vt ibi, sed respectu preciosioris auri, & bonitatis in trinsecæ, quæ ad 24.gradus, seu vulgo chara cteres vsque extenditur, vt tradit Brunus d. tractatu & conclusione colum.3.vbi dicit, ta

40 lis ligę esse ducatos aureos; Aurum † V ngari cū principatum inter reliquū aurum obtinet, si Gom.tamen credimus, d.quæst.nu.19.qui tamen dicit, quod non transcendit 23.chara-cterem, & quod nostra ætate nullum aurum reperitur, quod 24. attingat, & tamen illud ęquiparat auro Obrizo, de quo loquitur tex. in l.fina. C.de veter.numis.potest.lib.11.vbi glos.exponit solidos obrizatos, idest de opti mo auro confectos, & de solidis obrizatis e-tiam loquitur text.in l.vnica, C.de obla.uot.

41 lib.12.& Bud.obrizatum † aurum purgatissi mum, & excoctissimum interpretatus est; & in annotat.in l.in naue, 2.pag.ff.locati, uel ut vulgus dicit, Cimentatum, ut dicit ibi Go-mes.& idem exposuit etiam plura ad propo-situm adducens Alciat. vbi declarat Adagiū illud ad obmissam, idest ad summum perfe-ctionis in c.9.lib.5.Parerg. Cęterum quia ra rum est quod aurea pecunia in bonitate in-trinseca diminuatur. quod etiam argenteæ æ-re non contamineturr, & comminuatur, l.2. C.de ueter.nummis. potest. & tradit Alciat. in d.l.cum quid, in uerbo eadem bonitate, ad finem, sicut imminuta est moneta aurea, ita

42 etiam † argenteæ accidit, quia non videmus amplius monetas, quæ sint argenti puri, seu pustulati, idest purgatissimi, & excoctissimi, de quo loquitur tex.in d.l.in naue loca.& ibi Budæ. qui loquitur etiam de argento puro, idest expurgato, excoctoque, & omni alia materia carente, immaculato, & candefacto, quod ut dicit Gom.d.quæst.nu.17. vulgus ar genteum de coppella appellat, quod quidem purissimum, argentum est ligæ graduum, seu denariorum 12.ut per eum ibi, & Brun.d.co-lum.3.ubi docet, quomodo per admistionem æris contaminetur argentum, & cuius ligæ tunc censendum sit, si una uel plures unciæ æris detrahantur ex libra argenti talis, & ap-ponatur una uel plures uncię æris, sed ne diu tius immoremur in hac materia, quæ magis aurifices, & impressores m onetarum, quam Iuristas concernere uidetur, sat erit lectorem remittere ad Brun.loco præalle gato, & Go-

mes.in dicta quęst.ubi num.21.& sequent.lo

44 quitur de Florenis † qui originem à Florenti nis habuerunt, ideo sic dicti à flore Lilij in eis signato, impressoue, & nu.29. de quibus etiam per eundem in procem.eiusdem Regu læ nu.8.de marabatinis, de quibus fit mētio in c.cum olim, de priuil.de eorum origine & ualore, & inferius scribit etiam de pluribus alijs monetis, ubi uidendum est de marcha, & marco auri, & argenti, tradit etiam ipse Gom.& Brun.d.col.2.et Boer.d.decis.num. 2.Non tamen erit sine fructu scientia prædi-ctorum: quãdoquidem, ad practicam, ea ual-de inseruire possunt, quia cum aurei currētes tempore Digestorum 48.libram implebant, ut suprà, debeant attendi in eandem rationē

45 temporibus nostris, salarium † taxatum aduo catis, ut supra centum aureorum, d.l.1.§.lici ta, ff.de uar.& extraord.cognit.ad maiorem summam, nempè ad ducentos aureos nostra tes ascendet, ut ex Budęo, Alciato, Claud.& Cagnolo superius dictum fuit, nisi per statu-ta Ciuitatum aliter dispositum fuerit, quod etiam in alijs, ubi fit mentio aureorum, uel e-tiam solidorum in digestis (nec etiam eo tem pore inter eos fuisse differentiam arbitramur licèt aliud senserit Alciat. ut suprà compro-bauimus) idem obseruandum esset; Præterea cum in l.penul. C.de don.& in l.illud, C.de sacrosanct.Eccles.sancitum sit, donationem non insinuatam non ualere, si excedat sum-mãm quingentorum solidorū, solidi sunt ac-cipiendi in rationem prædictam, ut 72.librã constituant; indè, cum hodie ducati 96. & scuti 108. exigantur ad libræ auri impletio-nem, sequitur, ut donatio non insinuata tem poribus istis ualeret, etiam si excederet sum-mam scutorum septingentorū quinquagin-

46 ta, uel circa rectè calculando, et ita † in termi-nis firmat Bald.in d.l.illud, col.pen.ult.quæ-stio.nu.13.et Castr. in l.fin. in fine princ. C. comin.de legat. Ant. de Canar. in tracta. de insinuat.2.parte, ult.quæst.Alex.in addit.ad Bar.in l.cum de debito, in additione magna, 2.col.uers.nec ad hoc obst. ff.de probat. et in d.cons.4.col.pen.1.uol. Corn.cons.54.2.co-lum.4.uol. Socin.d.cons.48.col.fin.et secun-dum hanc opinionem dicit Ias.obtinuisse, in l.2.§.ex his, pen.col.uers.sed prius, ubi etiam allegat Angel.idem tenere, in l.sancimus, C. de dona.ff.de uerb.oblig.et eam etiam tenet in d.l.fin.1.col.de in ius uoc.et in d.l.pupiri, et idem tenet Felin.in d.c.conquerente, et ui detur sequi Boer.d.decisione 327.nu.a.et ex presse Brun.in d. tractatu dicta ultima cōclu sione col.28.aliàs 32.declaratione, col.fi.qđ etiam tetigit suprà col.11.uers.his sic premis sis.

sis. Quod tenet etiam Caccialnp.d.tractatu de Ludo, d.6.quæst. nu.29.ubi dicit, Auth.
47 Aliarum † vsus, C.de rebus credit.& iureiurand. disponens ne quis ludere possit, ad ludos etiam ibi permissos vltra solidum, debere intelligi de solido secundum rationem prædictam, & hanc opinionem adducend. Ias. & Socin.in locis præallegatis. videtur etiam sequi Cagnolus in l. secunda, quæstione 73. numer.21.C.de pact.int.empt.& vendit.solus Alciat.in dicta l.hęc enunciatio, ff.de verborum significatione, & in dicta l.finali, C.
48 de in ius vocando, contrarium † tenuit, ea ratione, quod aurei nostri ex generali omnium populorum consuetudine censentur loco illorum solidorum, vel aureorum maioris pōderis subrogati, cuius Alciati sentētia ex diametro pugnat cum ea quam ipse posuit in dicto capitulo nono, vbi voluit, etiam in casu l. eadem, ff.ad l.Iuliā repetund. quæ est poenalis, habendam esse rationem valoris aureorum currentium tempore latæ ipsius legis, & idem in casu l.nonnulli, ff.de accus. & generaliter in omnibus alijs casibus, cum tamen ea ratio subrogationis ita in eis casibus militaret, ut in casu donationis, licèt in poenalibus amplius cogitandum esset, per ea quæ scribit Brun.dicta 12. Conclusione. Nō tamen omittere volui ad propositum no-
49 strum pulcherrimum Iudicium, † cuiusdam ignari Iudicis Potestatis Montis Policiani, relatum per Rofred. in suo tractatu de libel. tertia parte, in Rubrica, si quis ius dic.non obtemper. numero tertio, & per Ioan. Andr.in addit Specul.in §.porro, in fine, de instrum. edit.& Canar.dicta quęstione vltima,& Boer.dicta decisione 327. numero secundo, qui nesciēs ualorem solidorum legalium, de quo supra, sed arbitratus quod essent solidi parui valoris quatrinorum sex, per dictā l.penultimam, C.de donat.reuocauit donationem factam & non insinuatam tanquam nullam, quæ excedebat libras vigintiquinque Bononenorum, & sic solidos, seu Bononenos quingentos.

Et in auro.

SVMMARIA.

1 *Scuti simpliciter, & scuti auri, & scuti auri in auro, differunt, & quomodo.*

2 *Scuti si de scutis auri in auro sit conuentum solutio debet fieri de ipsis scutis etiam si auctus sit illorum valor.*

3 *Contrahentes aliquando sunt discordes maximè circa precium & tamen videntur concordes, vt in casu de quo consuluit Corneus.*

GLOSSA VIII.

Refert, an partes conueniant, & cōcordent, vt pro precio rei tot scuti
1 soluantur, an † tot scuti auri, vel auri in auro, primo casu olim apud mercatores Ferrarię erat consuetudo, & fortè etiam nunc alibi seruatur, quod scutus, de quo simpliciter fit mentio, capiat libras tres monetę. Secundò casu intelligitur de scutis auri, sed potest solui valor, iuxta communem cursum, ut dictat statutum statim allegandum, de quo latius infrà suo loco dicetur. Tertiò casu, casus est decisus tam de iure municipali Ciuitatis Ferrariæ, quàm de iure
2 communi, quod solutio † debet fieri in tot scutis auri in auro, etiam quod ualor eorum augeatur, de iure municipali, hoc cauetur ex statuto præallegato sub Rubrica Modus faciendi solutiones, circa medium, quod de iure communi idem sit firmat Curt. in l. cum quid, ff.si cert.pet.aliàs est contractus monetarum 10.quæst.& idem tradit Brun.d.tract. col.7.in fi.vers. aliquando verò quis promittit Ducatos, uel Scuta auri, & in auro; sequitur Cagnol.in l.lecta, nu.75.ff.si cert.pet. Et propterea benè debent aduertere contrahentes, quomodo conueniant in precio respectu monetarum, & melius notarij, qui eorum
3 contractus scribunt: nam quandoque † partes discordant in precio, & tamen nonnulli ex astantibus credunt esse concordes, ut accidit in casu notab. in quo consultus respondit Corn.in cons.123. vol.4.vbi uenditor dixit, quod uolebat 400. Florenos pro precio sui collarij, qui quidem Florenus ualebat tunc Bologninos quadraginta, & emptor dixit se uelle dare quadringentos Florenos in rationem Bologninorum decem pro quolibet Floreno, ueditor respondit tu intellexisti, tamen fuit data arrha per uenditorem, fuit consultum, & iudicatum contra emptorem; quod non censeretur uenditor de tali precio intellexisse, tanto magis, cum non erat correspondens uerò ualori dicti collarij, ut ibi per eum.

In rationem solidorum septuagintatrium Marochettorum pro quolibet scuto.

SVMMARIA.

1 *Solidus in instrumentis accipitur pro paruo soli de moneta usualis non pro aureo.*

Et ita accipitur solidus in iure canonico.

2 *Solidus in statutis, & in hominis dispositione intelligitur de minutis.*

3 *Solidus ex quot denarijs constet.*

4 Mar-

4 Marchosanus qua moneta sit, et unde sic dictus.
5 In monetis communis loquendi vsus attendi debet.
6 Moneta valore mutato, an & quando ex contractus dispositione prior valor videatur attendendus hic latè disputatur & numm. seqq.
Ludouicus Catus laudatur vers. ego tamen.
Ioannes Caphalus laudatur ibidem.
7 Aureus potest taxari certa aestimatione iuxta partium conuentionem.
8 Solutio est facienda secundum aestimationem, & valorem monetae currentem tempore contractus.
Nisi aliud sit conuentum.
9 Aurei ualore taxato non tenetur quis soluere aureos, sed tantum valorem taxatum quod vide hic pluribus exemplis explicatum, & vide nu. 13. & nu. 21.
10 Moneta mutata tali pacto, mutuo tibi centum libras in florenis, quomodo sit facienda restitutio an centum librarum, an verò tot florenorum, & ita ad quem damnum pertineat, uel utilitas quae monetae accessit.
11 Quid autem si depositum fuit huiusmodi verbis celebratum?
12 Bartolus à contrarietate defensus.
13 Boerij decisio 327. reiecta & nu. 16. & 18.
14 Moneta taxatio quid operetur in contractu siue dispositione hominis.
15 Barbatij consil. declaratum & nu. 18.
16 Guidonis Papa decisio 492. declaratur.
17 Consuetudo particularis restringitur ad locum in quo viget.
18 Baldi consil. declaratum.
Aestimatio monetae an & quando faciat emptionem.
19 L. si inter virum. C. de iure dotium declaratur.
20 Cravetae consilium declaratur.
21 Precium debet esse congruum, & proportionatum rei venditae, & ratio.
Venditio rei magni valoris si vno nummo fieret non valeret.
Locatio, quae vno nummo fit non valet.
22 Venditio imaginaria numquid, & quando admittatur his temporibus.
23 Contractus imaginarius, fictus, simulatus, & factus in fraudem quinam dicantur, & quomodo inter se distent huiusmodi contractus.
24 Venditio rei magni valoris pro modico precio rescindi potest per l. 2. C. de rescind. vend.
25 Venditio habens donationem admixtam an & qualiter valeat.
Venditio an donatio sit dicenda quando cum venditione est admixta donatio.
26 Procurator constitutus ad vendendum precio limitatio si minore precio vendit non transfert dominium.
27 Vendita res vindicari potest per dominum si procurator vendidit minori precio quam in mandato limitatum fuisset, nisi praestetur sibi id quod expresso precio deest.
28 Emptor qui minori precio emit à procuratore quam haberet in mandatis, vsucapere potest.
29 Procurator vendere potest maiori precio quam in mandatis haberet.
30 Procurator potest emere minori precio quam sibi esset praescriptum.
31 Procurator ad vendendum constitutus sine precij praescriptione potest vendere ad libitum dummodo iusto precio vendat non pro minore.
32 Procurator datus ad emendum si non sit expressum precium & emat, valet emptio pro precio conuento.
33 Procurator qui emit maiori precio quam sibi in mandatis praescriptum esset non habet actionem mandati ad repetendum à domino etiam si res valeret precium, quo per procuratorem fuit empta.
34 Procurator ad vendendum si non tradidit rem, illam potest retinere nisi toto precio sibi refuso si velit.
35 Procurator si emit maiori precio & res est tradita, et id sciuit dominus, censetur ratum habere contractum, & tenetur totum precium reddere.
36 Procurator si non potest habere eam pro precio sibi limitato pro se emere potest, quo casu tradere non tenetur.
37 Procurator si est constitutus ad vendendum pacto, quod si plus venderit, illud plus sit ipsius mandatarij, si vendidit plus, tunc demum efficitur dominus illius pluris, si etiam periculum rei venditae pro rata subeat.

GLOSSA IX.

Solidi hic nõ accipiuntur prout in iure accipi solent pro aureis, sed 1 prout accipiebat † fatuus ille Potestas, de quo supra mentionẽ fecimus nempè pro moneta minuta valẽte decem denarios, prout de eis solidis paruis meminit Vbert. de Bob. in l. sancimus, C. de donat. & Ioan. Andr. in dicta addit. ad Specul. in d. §. porrò, & propterea animaduertẽdum est, ne fiat equiuocatio, Solidum aliter atque aliter accipi solere; cum enim de eo mentio fit in iure Pontificio, non semper de illo solido aureo de quo in iure ciuili est intelligendum, sed de solidis vsualis monetae, vt dicit text. in c. 2. de maledic. & ibi glos. dicit, de tali vsuali moneta semper l. loqui interpraetandum esse. Sic etiam in c. conquerente, praeallegato, non bene conueniunt Doct. an solidi ibi accipiantur pro aureis, quod Archid. negauit, in c. placuit, 10. quaest. 3. licèt glos. ibi, aliter senserit. & idem Ioan. Andr. in cap. fin. de iud.

de iud. Abb. & Felin. in d. c. conquerente, & per Henri. Bote. d. tractatu, de Synod. Episc. nu. 8. & nu. 90. sed in cap. 1. & fin. de Iudæis, de solido aureo videntur Doct. intelligere; sed in cōtractibus minor est difficultas, cum de solidis currentibus tempore cōtractus sit dispositio intelligenda, secundum Castr. in d. l. fin. in fine princ. C. com. de leg. vbi idem dicit si de eis fiat mentio in statuto; & quod

2 statutum † vel dispositio hominis loquens de solidis debeat intelligi de solidis minutis, tradit etiam Ioan. de Anan. in d. c. fin. de Iudæ. & sequitur Felin. d. c. conquerente, ante fine, & idem quod de consuetudine de eis sit intelligendum tenet Bart. in d. l. quotiescumque, & sequitur Brun. d. tractatu & conclusione, col. 11. in princ. & Boer. d. decisione 327. nu.

3 2. in fine, vbi dicit, quod etiam in Francia † solidus accipitur pro 12. denarijs Turonensibus prout etiam continere 12. denarios Valētiæ refert Gom. d. quæst. 9. nu. 32. licèt denarij illi sint maioris valoris, quàm nostri, cum valeat solidus suus dimidium Regalis, quod quidem Regale valet Iulium quorum 12. scutum ex nostratibus conficiunt, nō autem valet quattrenos sex, seu denarios duodecim, quæ est minima moneta, qui important solidum, seu Bononensi, vel vt alij malunt Bolo-

4 gninum, seu Marchesanum, † qui quidē marchesani amplius non sunt in vsu, sed fortè erant tempore quo Marchiones Ferrarienses florebant, à quibus dictam monetam nomen accepisse credimus, sicut à Ciuitate Bononię Bononenos dictos fuisse verisimile est, & in

5 his omnibus † monetis pro eorum interpretatione debet attendi communis vsus loquēdi, ex quo declaratur de quibus senserint disponentes, l. librorum, §. quod tamē Cassius, ff. de lega. 2. & ad propositum tradit Castr. in d. l. fin. Tiraquel. d. tractatu, §. 1. glo. 20. nu. 2. & latius in §. 2. glos. 1. num. 5. & de modo ipsum probandi in istis terminis tradit Lanfrā. in c. quoniam contra, de probat. in verb. Testium depositiones, col. antepen. num. 187. sequitur Curt. in Rubrica, seu trāctatu de consuet. 7. quæst. nu. 633.

Sed maior oritur difficultas, numquid propter huiusmodi Clausulam, valorem scutorū

6 † taxantem, teneatur emptor ad valorem tantum taxatum aureorum, vel scutorum, vel ad scutos ipsos aureos persoluendos s'effectus enim magnus est propter augmentum, uel diminutionem ualoris scutorum, quod quādoque multum importare potest, maximè, quādo solutio in longum tempus dilata est, ut cōtingit in restitutione dotium, quæ fiūt solutis matrimonijs quamdiu durauerunt. Istam. quæst. longo sermone tractauit Boer. d. decisione 327. loquens in dote solui promissa in scutis mille quingentis boni auri & recti pōderis, vno quolibet scuto auri computato in ualore uigintiseptem solidorum, & sex den. monetæ currentis, et concludit per plura fundamenta & auctoritates Doctorum hāc partem tenentium, scutos auri fuisse in obligatione soluendi, & solui debuisse per debitorem non autem eius ualorem, & ità fuisse decisū pluries in Consilio Parisien, siut ibi per eum. & uide Alciatum distinguentem, quæst. 34. lib. 8. Et pro ista parte in simili quæstione cōsuluit D. Aymo Crauet. cons. 47. Emptorem teneri soluere scutos sex mille auri in auro, pro retroemptione rei cum pacto de retrouēdendo uenditæ, pro precio librarum duodecim millium, in sex millibus scutis auri, & ex pressionem librarū eo casu nihil officere, pluribus rationibus, de quibus ibi per eum. Et cū qstio hęc in facto accideret inter Illustr. Dominam Marchionissam Massæ agentem, ex una, & Illustr. Dominū Comitem Alfonsū Calcagninum reum conuentum, ex altera, de anno 1548. uel circa, & causa ageretur coram Magnificis Dominis Consiliarijs Ducalibus Iustitię Ciuitatis Ferrarię, tandem per prędictum Dominum Aymonem & Dominum Cæsarem de Nobilibus, Consiliarios, absente olim Domino Nicolao Orsutio, tertio eorum collega, pro ista parte fuit sentētia tum ad fauorē dictę Illust. Dominę Marchionissę, prædictum Illustr. Dominū Comitem teneri soluere Florenos aureos largos Venetos, seu eorum ualorem, prout currebāt tempore sententię ipsius, non obstante quod in instrumento esset dictum prout hic in rationem solidorum sexaginta duorum pro quolibet Floreno.

Ego tamen in hac quęstione qualisqualis sim, contrarię sum sententię, prout etiam erā tunc temporis ad fauorē prædicti Illustr. Comitis, pro quo scripseram, & quam sententiā etiam tenuerunt olim insignis Dominus Ludouicus Catus inter Iureconsultos Ferrariēses tunc temporis nulli secundus, & Excellētissimus Dominus Ioannes Cęphalus maximæ auctoritatis, & legalis scientiæ vir, qui latè hanc partem tutati fuerunt, quod immò stante taxatione per partes, ut supra facta, nō teneatur debitor ad soluēdum scutos auri in auro, sed solum ualorem taxatum per partes in contractu. Quam partem & ueriorem, & communiorem esse censeo; Et pro fundamē

7 to præsuppono, quod partes † conuenire possūt, ut certa æstimatione taxetur ualor aurei, uel alterius monetæ, & monetam ipsam soluere, iuxta dictam taxationem, ut probatur in l. sed addes, §. si dominus, & ibi Bar. Fulg. & Paul.

& Paul. ff. loca. tradit Imola, in Clem. fin. colum. pen. de dotib. tradit Aret. in consil. 112. Consideratis diligenter, 2. col. & latè Calcã. cons. 14. in pluribus col. dicti cõsilij, & apud omnes Scribẽtes hoc est indubitatum. Hinc dicit Andr. de Isernia, in tit. quę sint Regalia, in verbo, Monetæ, col. 3. nu. 5. quod licet so- 8 lutio † per debitorem sit facienda secundum æstimationem & valorem monetæ currentẽ tempore contractus, c. olim, & c. cum Canonicis, de censib. de quo ipse suprà col. præcedenti abundè dixerat; illud tamen procedit, nisi aliud conuenisset, expressim subiungens (de quo curent negociatores si dubitent de augmento, vel diminutione valoris, arg. l. 2. C. de furt.) Quod modò per clausulam prędi ctam censeantur partes limitasse, & taxasse valorem aureorum, ità quod debitor non te- 9 neatur † ad soluendum aureos, sed tantum ad valorem taxatum, in indiuiduo decidit Bal. cons. 213. Punctus quæstionis talis est, 5. volumine quod secundum aliam impressionem est 339. 2. vol. vbi ex facto consultus respondit, dotem habitam per maritum in Florenis ducentis boni auri, & iusti ponderis, restituẽ dam esse in Florenis, cum Floreni essent in obligatione, etiam quod æstimatio vel valor ipsorum creuerit & auctus fuerit, d. Clem. vltima de decim. postea eius decisionem limitã do subiungit (prædicta tamen vera nisi tẽpore contractus Florenus fuisset datus ad rationem librarum pro quolibet Floreno, quia illa æstimatio debet reddi & non maior, sicut in qualibet re data in dotem æstimata vera ęstimatione, ff. sol. matr. l. æstimatis, & ità cauti homines futura aspicientes facere consueuerunt, & ideò attẽdi debet diligenter tenor obligationis) quod consilium Bal. referunt et sequuntur quamplures Doctor. in diuersis locis, sed in terminis proprijs illud retulit & secutus est Socin. in cons. 298. 2. volu. in casu cuius maritus cõfessus fuerat recepisse in dotem Florenos centum quinquaginta ad computum librarum trium pro singulo Floreno, & dicit ibi Socin. adducendo dictum consilium Bal. quod illa verba significant, quod illa æstimatio reddi debet, & non maior, sicut in qualibet re data in dotem æstimata uera ę stimatione. Hanc etiam partem sensit Corn. in con. 181. dub. 3. uol. 2. in casu cuius fuerint promissi centũ sexaginta Floreni ad rationẽ 32. solidorum pro Floreno, ut ibi per eum, an tepen. colum. littera. F. & consuluit Corn. teneri promissorem ad solutionem monetæ taxatæ, iuxtà conuentionem currentis tempore solutionis, sed & latius hanc opinionem amplectitur Brun. d. tractatu col. 36, 8. fallẽt. & col. 38. 3. quæst. ipsius fallen. ubi eã quæst. in terminis nostris ponit & decidit; Consiliũ autem Baldi prædictum, refert & sequitur Anch. in d. Clement. fin. vbi dicit fuisse decisionem Bart. in l. Paulus, ff. de solut. & Io. de Anan. in d. c. 2. col. pen. post prin. de maledic. & Curt. in tract. moneta. quęst. 3. & Aret. licèt ad aliud propositum, in præællegato cõs. 11. & cons. 84. Diligenter ponderatis, & d. consil. 112. & Brun. in d. 8. limitatione hanc Conclusionem tenentem etiam refert & uidetur sequi Cagnol. in l. 2. C. de pact. inter empt. & uendit. quęst. 73. num. 216. Pro decisione huius quæst. optimè facit decisio alterius, huic similis, quę non solum cum hac nostra fraternizat, sed uidetur in effectu eadem cum illa, & in qua fundatur decisio Baldi & cęterorum supra allegatorum hanc partem, tenentium, quam posuit Bart. à cæteris communi calculo receptus, in d. l. Paulus, ad finẽ ff. de solut. quærit enim, quid si in instrumento sit dictum, aliquem mutuasse uel in dotem dedisse centum libras in Florenis, quomodo sit facienda restitutio, an secundum æstima- 10 tionem tempore † contractus currentem, an secundum tempus solutionis? & soluit quæstionem, quod illa uerba (centum libras in Florenis) important, ac si esset dictum Florenos datos fuisse in solutum pro cẽtum libris, ut l. si quis stipulatus fuerit decem in melle, ff. eod. titu. de solut. & ideò non possunt peti nisi centum libræ, sicut si aliqua res esset data in dotem pro æstimata, l. cum dotem, C. de iure dot. & d. l. æstimatis, ff. sol. matr. & damnum & lucrum Florenis cõtingens, pertinet ad eũ qui recipit, ideò illa uerba, scilicet (Florenis) non operantur aliquid. Eadem decidit 11 † in deposito sub eis uerbis facto, cum Floreni censeantur uenditi pro illis libris centum, et precium apud depositarium depositum, ut ibi per eum. Limitat tamen prædicta idem Bart. ibi, nisi sit facta promissio de restituẽdis Florenis in eadem æstimatione, quia tunc in eadem æstimatione & valore currente tẽpore contractus, erit facienda restitutio, l. pen. §. mancipia, ff. sol. matr. quod si ista promissio de eadẽ æstimationẽ omissa fuerit, attendi debet tempus solutionis, ut in solutione quæst. per eum supra facta, quam Bartoli decisionem sequitur ibi Imola, eam declarans, & Pet. de Anchar. in Clem. fi. de decim. Bal. in cap. quanto, nu. 8. & Abbas ibi, nu. 5. col. fin. de iureiur. Practi. Papiens. in forma libel. in actione hypot. in glos. relaxandum, nu. 3. Aret. d. cons. 84. dubitatione 2. & hanc dicit communem Curt. senior, in d. l. cum quid, ff. si cert. pet. aliàs est tractatus monetarũ. quæstio. 11. & Curt. iunior cons. 24. nu. 6. & eam etiam communem dicit Brun. d. octaua fallẽtia 3.

12 tia 3.quæst. Et licèt Bart.in† d.l.si quis stipulatus fuerit decem in melle, col.2.num.3.videatur inferre ex dictis ibi per eum, quod eo casu Floreni nedum sint tantum in solutione, sed etiam in obligatione, cum sit promissum solu. libras centum in Florenis, ex quo Florenus habet communem æstimationem, de qua contingit quandoque lucrari, tamen non propterea concludit Bar. quod etsi esset in obligatione soluendi, deberet omninò solui, secundum æstimationem, & valorem currentem tempore solutionis, quia ex diametro sua decisio pugnaret cum ea, quã posuit in d.l.Paulus, & ita ipsum videtur intelligere.Mar.de Laude, in tractatu suo Moner.collum.pen. vbi propter opinionem hanc Bart. dubitat de decisione posita in d.l. Paulus, & ita etiam ipsum à contrarietate videtur salua re Curt.d.tractatu 11.quæst.in fine, licèt dicat esse durum, et vix videri quod possit saluari. Hoc etiam voluit Brun. ita intelligens dicta Bartoli in dicta 8. fallent. in 1.quæst. sed quod Floreni non sint in obligatione, sed tãtum in facultate soluendi, tenet Ang.in d.l.si quis stipulatus fuerit decem in melle, et in eã partem videtur inclinare Castr.ibi, dũ vult, licere debitori soluere alterutrum usque ad litem contestatam, quam sententiam tenuit, etiam Arc.in d.conf.11.col.2. & est communior & verior secundum Brun. in d.1.quæst. Ex quibus clarè constat, hanc conclusionem & veriorem & communiorem esse, facta dicta taxatione & æstimatione aureorum, debitorem non teneri ad solutionem aureorũ, uel valoris ipsorum aucti, & currẽtis tpe solutionis, non obstãtibus dictis decisionibus aliter factis, quæ tantò clarius procedere cõstabit, si ea quæ pro diuersa parte adducta sunt ostẽderimus in casu nostro non obstare. Verùm

13 quia Boer. † in d. decisione iuxta morem suũ fimbrias dilatauit, ut etiam plura impertinẽtia & ad decisionẽ huius quæstionis minimè facientia adduxerit, solum discutiam ea fundamenta quæ rem ipsam tangere videntur, primo enim mouetur Boer. quod ex quo in casu suo fuerat dictum contrahentẽ promisisse scutos mille quingentos auri, tunc currentes, boni auri & recti ponderis, Cunei & ligę Regis Franciæ cum tribus floribus lilij, licèt postea fuerit addita taxatio, & ęstimatio per uerba sequẽtia, videlicet cum (uno quolibet scuto auri cõputato & existente in valore vigintiseptem solidorum, & sex denariorũ monetę currentis) tñ ex quo conuentio facta fuerat de soluendis scutis qualificatis vt supra, q̃ conuentio seruari dẽt, l.semper in stipulationibus, vbi Dec.de reg.iu.ne illa verba sint superflua, & sine effectu operãdi, l.si qñ, de leg. 1.ca.si Papa, de priuil.in 6.æstimatio & taxatio addita, non est attẽdẽda, quę potius fuit addita causa demonstrationis, quam taxationis facta, ad differẽtiam fortè paruorum scutorum, prout in simili secundum eum tenet Signor.in conf.74.col.2.vers.8. cum alijs ibi adductis per eum, nu.3.col.5. Sed licet in casu nostro non fuerint addita tot verba, ex quibus partes videantur intellexisse, quod scuti aurei soluerentur, & non eorũ valor taxatus, tamen etiam hoc fundamentum non subsistere in casu Boerij apparet ex decisione Bar. in d.l.Paulus, in quo de Florenis fuit facta mentio, & tamen quia fuit eorum valor taxatus, illa verba (in Florenis) nihil operantur, vt ibi dicit Bart. cum censeatur venditus Florenus iuxta æstimationem factam. quod tenẽt omnes ipsum sequẽtes: & si verum est, quod moneta aurea censeatur vendita pro æstimatione monetę minutę, nihil facit quod pluribus verbis sit expressa qualitas dictę monetę; Sic etiam in casu Baldi in d.conf. constabat fuisse datos in dotem ducẽtos Florenos boni auri, & iusti ponderis, & sic qualificatos, tamen decidit Bal. quod si sit limitatus eorum ualor non Floreni, sed ualor ipsorum taxatus sit restituendus, aliàs verba dictæ taxationis & æstimationis essẽt superflua & sine effectu operandi, quod esse non debet per argũ. Boer. quod contra ipsum retorquetur. Quod mo-

14 do uerba † taxationis possint operari demonstrationem, de quibus scutis censeantur partes intellexisse, licèt Signor. in loco allegato nihil ad propositum huiusmodi dicere uideatur, esset uidendum, numquid esset huiusmodi demonstratio necessaria necne, puta si cõstaret, quod currebant seu extabant in loco contractus plures species aureorum differentium ualore & cõuenientium nomine, prout de Florenis loquitur Bartol.in d.l.Paulus, in princ. uel ut loquitur ipse Boer.in scutis, quorum aliqui sunt parui, aliqui magni ualoris, & tunc decisio Boer. procedere posset: quia non censerentur partes uoluisse addere taxationem, & ualorem, ut censerentur aurei uenditi, uel in solutum dati, ut dicunt Bart. & sequaces, sed ut demonstrarent, de quibus aureis intellexissent, scilicet de illis, quę tunc currebant & expendebantur pro dicto expresso ualore, nam æstimatio ad aliuin effectum fa-

15 cta non operatur uenditionem, & in hoc casu procedit consilium Barb. inferius allegatum per Boer. 19.in quarto uolumine, vbi respondit ex facto non censeri taxatum Florenum ad libras, licèt in capitulis Hæbreorum dictum fuerit quod possent mutuare in rationem denariorum quattuor pro libra, cum illud dictum fuerit non ut Floreni æstimarentur

tur per libras, sed ut sciretur quid, & quãtum pro usura esset soluendum, & idem declarat Aret. qui etiam in eadem causa consuluit in d.consil. 74. in primo dub. secùs verò si non cõstaret de pluraritate monetarum eiusdem nominis, quia non posset dici, quod ea ratione fuerint moti contrahentes ad exprimendum ualorẽ, & valor expressus remaneret sine effectu operandi, vnde standum esset decisioni Bart. Bal. & sequatium communiter receptæ, ut suprà.

16 Secundò † mouetur Boer. ibi, nu. 4. ex decisione Guid. Pap. 492. Vtrum appellatione vbi ponit q. de eo, qui constituit dotem filiæ suæ mille Florenos auri, monetæ currentis in Delphinatu, & decidit, dicta uerba esse intelligenda, quod mille Floreni in moneta aurea currenti in Delphinatu constituti, debẽt solui ad auri rationem, aliter uerbum auri, nihil operaretur, contra d.l. si quando; Et ideò considerato quod nulli Floreni auri cuduntur in Delphinatu, nec cudi consueuerunt, solui debent dicti Floreni auri in Sicutis auri currentibus, & ibi adducit etiam consuetudinem illius patriæ, subiungens pluries ita uidisse determinari: quod aut debeantur scuti aurei, aut eorum ualor, addit etiam Boerius consuetudinem esse, quod in retroemptionibus precium reddatur in precijs auri, uel argenti, prout solutum fuit. sed dicta decisio Guid. Pap. nihil facit ad quæst. nostram, cum in casu suo non posset dici taxatum fuisse ualorem aureorum, & per consequens venditos fuisse aureos pro æstimatione addita, qđ est potissimum fundamentum tenentium hanc partem; sed solum dubium erat, ex quo de Florenis auri monetę currentis erat facta conuentio, & nulli in illa patria extabant Floreni, de quibus monetis esset intelligendum, & de scutis fuisse determinatum affirmant, tametsi ipse magis in consuetudine, quàm in iure scripto fundamentum facere uideatur, consuetudo etiam retroemptionis nihil facit, quia vltra quod non est uniuersalis,

17 & restringenda † esset ad locum in quo vigeret, iuxta not. in l. de quibus, ff. de legib. in Rubrica, de consuet. & in alijs locis, tamen ea etiam non procedit in casibus, in quibus est facta taxatio aureorum, ut in quæst. ipsa suo loco dicetur.

Tertiò, Boer. in d. decisione nu. 10. adducit dictum consilium Baldi suæ sententiæ re-

18 pugnantis, & sequaces ipsius, † & allegat etiam Barb. dicto consil. quasi in eam partem cum Baldo inclinare censeatur, cuius tamen contrarium verius est, cum teneat in eo casu, in quo consuluit æstimationem alia ex causa factam non fecisse emptionem, ut suprà, & volens illud, euitare distinguit, quod, aut constat æstimationem additam fuisse ad finem emptionis, & hoc casu emptio facta censetur, l. plerumque §. si ante, cum sequent. ff. de iure dot. & dicta l. si æstimatis, & l. quoties, C. de iure dot. & hoc casu procedat limitatio Bartol. Baldi, & sequacium, aut fit æstimatio non ad illum finem emptionis, sed ut sciatur an crescat, uel decrescat ualor rei, dicta l. plerumque, & glos. in l. ex conuentione, uerbo ęstimatis, C. de pact. & tunc non censetur facta venditio, & hoc casu procedat sua sententia, de qua in dicta decisione. Præterea, in casu dubio æstimatio non censetur facere emptionem, ut per eum ibi, nume. 11. & contra dictam limitationem Baldi adducit text. qui secundum eum formaliter decidit quæstionem istam, in l. si inter uirum, & uxorem, C. de iure dot. vbi conuentum erat, quod si matrimonium intra quinquennij tempora quoquomodo dissolueretur, species æstimatæ dotis datæ precijs quibus ęstimatæ sunt, redderentur, & tamen decidit ibi Imperator, res ipsas debere restitui, & nõ precia earum, cum in placito specierum reddendarum idcirco preciorum nomen uideatur annexum, ne si species aliqua diminuta fuisset, aut perdita, alio precio quàm quo taxata fuerat, posceretur. Sed profectò, hoc fundamentum minus alijs constat: namque, aut sumus in casu in quo apparet partes uoluisse fieri emptionem propter æstimationem, & hoc casu non loquuntur Bart. Bald. & alij, quia sumus in claris, in quibus non est opus coniecturis, l. continuus, §. cum ita, ff. de verbor. oblig. Aut sumus in casu contrario, in quo similiter constat de voluntate partium, quod non intendunt apponere æstimationem, ut fiat emptio, sed ex alia causa etiam ex coniecturis, ut in casu Aret. & Barb. & in casu dictę l. si inter, & dicta l. penult. §. mancipia, ff. soluto matr. & hoc casu etiam non loquuntur Bartol. Bald. & alij. Aut sumus in casu dubio, & tunc communis est opinio, quod æstimatio faciat emptionem, l. quoties, & l. cum dotem, C. de iure dot. & not. in dicta l. si inter, tradunt communiter Doctores, in dicta l. ex conuentione, & tradit Tiraquel. in dicto tractatu de retractu, §. primo gloss. 14. numero 20. quod etiam fatetur Boer. loco præallegato: Nec hoc ca-

19 su habet locum dispositio dictæ † l. si inter, quia loquitur prout loquitur dictus §. mancipia, scilicet, in casu claro, quando est dictum, quod res debeat reddi in eadem æstimatione, nam tunc verum est, quod debent solui aurei siue sint maioris, siue minoris valoris, quàm essent tempore contractus,

ut Bartol. distinguendo conclusit, in dicta l.Paulus, ad finem, & in d.§.mancipia, vbi etiam Paul.de Castro, licèt Alex.ibi autumauerit Bart. esse contrarium his quæ dixit in d.l.Paulus, cum tamen utroque loco idem dixerint; & idem tenet Brunus, hanc opinionẽ dicens communem, in d.8.fallent.2.q. vbi reprobat Imolã, qui aliter videtur tenuisse, in d.§.mancipia, quem videtur sequutus Campeg. quem etiam pro se allegat Boer. licèt nõ dicat contrarium eius quod tot alij dixerint, in tractatu dot.2.parte, q.89. Præterea, text. in d.l.si inter, nullo modo facit ad hunc casum, cum maritus teneatur restituere res in eadem æstimatione si deterioratæ fuerint, & si fuerint auctæ, nihil lucratur: quod non est in casu aureorum, quia (modo eorum intrinseca bonitas mutata nõ sit) siue eorum ualor auctus fuerit, siue diminutus, totum cedit ad lucrum, vel damnum creditoris; & ita etiam tradit Bart. in d.§.mancipia, ostendens discrimen inter hos casus, ut ibi per eum; et omnes sentiunt in hac materia, quod commodum, & incommodum augmenti, & diminutionis ad alterum ipsorum pertinens, non autem quod omni casu alter possit lucrari, sed non amittere; quod autem tradit Barb. in d. cons.col.5. vers. et ideò uidemus, quem refert Boer. d.decisione, nu.10. col.2. vbi, dicit, quod quotidie in instrumentis dicitur, quod quis mutuauit centum Ducatos ad ęstimationem 32. solidorum pro Ducato, & tamen talis ęstimatio non fit, ut moneta grossa transeat in minutam, sed ut sciatur quantum ualeat Ducatus, & sic talis æstimatio non facit emptionem, secundum prædicta intelligendum est, scilicèt, quando essemus in casu, in quo plures species Ducatorum diuersi ualoris in loco contractus extarent, quo casu posset dici, quod magis ad ostendendum qualitatem ducati, & de quo partes intellexerint fuerit expressus valor: quam aliter, aliàs malè diceret, per prædicta. Et per hæc in ea sententia resideo, ut non obstante dicta Boer. decisione, & alijs suprà in contrarium adductis, teneatur debitor soluere valorem scuti vel aurei in contractu taxati, ut suprà. Nec refragatur 20 consilium Crauettæ † 47. suprà allegatum: quia ipse ibi non impugnat hanc sententiam immò approbat opinion. Bartol. in d.l. Paulus, verum quia in casu suo fuerat facta promissio de restituendo precio librarum 12. millium, in similibus sex millibus scutis auri Regis ad marcham seu signum Solis, prout solutum fuerat, concludit habere locum decision. Bartol. in eo membro, ubi est facta promissio de restituendis Florenis in eadem æstimatione, ut ibi per eum.

Hanc tamen Conclusionem quod æstimatio taxata, per partes sit attendenda, siue cre-21 scat, siue decrescat ualor aureorum, † declarant Doctor. procedere, ita tamen, ut in monetis currentibus tempore contractus sit facienda solutio, adeò quod si monetæ currentes tempore contractus, uel propter earum bonitatis intrinsecę diminutionem uel aliter quomodocunque sint maioris ualoris, tempore solutionis, tamen de eis erit facienda solutio in rationem ualoris, & æstimationis, quo, seu qua, ualebant tempore taxationis, et ita declarant Socin. d.cons.298. Cor. d.cons. 181. col.antepen. & cons.321. col.pen. littera L. in 3. volu. & Cagnol. d.l.2. nu.216. Mart. de Laude, d.col.pen. Brun. d.3.q. dicẽs ita intelligendum esse consilium Baldi, & Crauetta, d.cons.47. nu.6. Debet tamen hoc casu cõstare de ualore antiquæ monetæ, & id debet deduci, articulari, & probari, aliàs de moneta currenti esset facienda solutio, ut tradit Corn. d.cons. 181. car. vlt. col. 1. & sequitur Brun. in d. vlt. conclusione col.34.4. Fallent. 2. col. ipsius fallent. de quo etiam aliqua dicẽtur inferius in alia q. Limitatur tamen hæc declaratio non procedere, si taxatio sit facta de solidis currentibus tempore solutionis, ut latè prosequitur Brun. d. 8. limitatione q. 4.

Sed antequam hinc abeamus, admonendi sumus precium debere esse congruum, & proportionatum rei uenditę, cum non ualeret uẽditio, si res magni ualoris uno nummo uẽderetur sicut et non valet locatio, quę uno nummo fit, l. si quis ante, & ibi Bart. & alij, ff. de acquir. pos. & l. si quis cõduxerit, ff. locati, ubi glos. loquitur in uẽditione, & tradit Dec. & communiter omnes scribentes, in l. imaginaria, ff. de reg. iur. & ante eos Fab. d. q. 5.6. col. vers. circa tertium, ubi plura adducit ad propositum de cõgruitate precij: nam habet instar donationis hæc venditio uno nummo facta, tradit Budæ. in annotat. in titul. de in diem addict. ad fin. vbi adducit prouerbium addicere nummo, quod nostrates dicunt fragmento panis vendere, licèt ll. quando-22 que propter necessitatem admittant † talem venditionem imaginariam, ut in l. si vsusfructus, ad finem, ff. de iure dot. prout etiam olim fiebat in emancipationibus, ut in §. præterea, & ibi glos. in uerbo per imaginarias. Instit. quibus mod. ius patr. pot. tollit. & in princip. tit. de testam. vbi glos. in uerbo libri pende, & tradit Alciat. lib. 3. Pareg. iur. c. 4. & c. 11. ubi apertius, & melius declarat quo-23 modo contractus † dicatur imaginarius, fictus, simulatus, & factus in fraudem, & quomodo inter se distent huiusmodi contractus, quàm faciant scribentes, in dicta l. imaginaria;

24 naria; Si tamen † pro modico precio uendere tur res magni ualoris, posset uenditor habere remedium l. 2. C. de rescind. vend. de quo 25 plura suo loco dicentur: sed si fieret aio† donandi per uenditorem uenditio pro minori precio quàm vere res valeat, utiq; ualeret uenditio hanc donationem admistam habes, nisi fiat inter prohibitos, l. si quis donationis, ff. de contrahen. empt. licèt non ualeret ut venditio, si totum precium poneretur in venditione animo donandi, & ut donaretur, l. cum in uenditione, ff. eo. tit. Et an magis contractus uenditionis, quàm donationis hoc casu uel, è contra sit dicendus, ponunt Dec. Ioan. Pirrhus, & moderniores, in d. l. imaginaria, concludentes attendendum fore, an maior pars sit donata, vel uendita, ubi alios allegant; ad quam materiam faciunt scripta per Tiraquel. in d. tractatu de retractu §. 1. glos. 18. num. 14. & sequent.

Cæterùm, quia hic agimus in uenditione facta per procuratorem nomine Dñi, sciendum est, multum interesse an in mandato sit expressum quo precio debeat uendere rē pro 26 curator, † an id minus, primo casu nō potest procurator pro minori precio uendere, & vendendo, nō transfert dominium in emptorē, 27 quo fit, ut dominus † rem suā uendicare possit, nisi sibi id reliquū præstetur, quod expresso precio deest, & indemnis seruetur, l. diligēter, §. 1. & secundo, & ibi Doct. ff. mand. licèt 28 † causam usucapiendi præstet, ut per Ioan. de Platea, Ias. in add. ad Pos. & Claud. in §. is qui exequitur, Instit. eod. tit. Si verò pro ma-29 iori precio uendidit, cum † melior conditio domini facta sit, ualet uēditio, sicut cum pro-30 curator ad emendum † datus, emit rem pro minori precio, quàm ei esset præscriptum, d. l. diligentes, §. fin. & d. §. is qui exequitur, & facit, l. si quis pro eo, ff. eod. cum alijs lacissimè traditis per Tiraquel. in tractat. prædicto §. 36. glos. 2. nu. 58. & seq. secundo casu ualet 31 uenditio, † modo sit facta iusto precio, & nō pro minori, quia aliàs præsumitur fraus, ut per Ioan. de Platea, in d. §. in fine, de quo ultimo dicemus infrà suo loco, ubi de materia l. 2. C. de rescind. uend. agemus. Contra uerò 32 in procuratore † dato ad emendum, si non sit expressum precium, ualet emptio pro precio conuento, l. 3. ff. mandati, si expressum, & e-33 merit pro maiori, non habet actionem † mandati, ad repetendum à domino, d. l. 3. cum l. sequen. & d. §. is qui exequitur, & ibi omnes post glos. idem tradit glos. & Doct. in l. fin. C. de negot. gest. & Paul. de. Castr. in cons. 157. Super differentia, 1. colum. in antiquis, quod procedit etiam si res uēdita ualeret precium quo per procuratorem empta fuerit, ut

34 in dictis locis. Si tamen † procurator rem nō tradiderit, & uelit retinere nisi toto precio soluto sibi refuso id sibi licebit, ut per Salic. in d. l. fin. Aret. in d. §. is qui exequitur, & Frans Crem. Sing. 72. Si dedi tibi mandatum, si uē-35 rò tradidit, † & dominus sciuit rem emptam maiori precio, censetur ratum habere contractum, & tenetur totum precium reddere, quia non potest pro parte contractum approbare; Si uerò postea id ad sui notitiam peruenit, tenetur restituere precium, aut rem, ut tradunt Salic. & Alex. in d. l. fin. et sequitur 36 Aret. in d. §. addentes, quod † procurator emens rem pro maiori precio expresso, potest pro se emere, ex quo pro precio taxato rem habere non potest, et eo casu nō tenetur rem domino tradere, ut per eos ibi. Sed si sit factum pactum inter dominum, & mandata-37 rium, quod id quòd pluris † uendiderit ultrà precium expressum mandatarius, sit ipsius mandatarij, quod pactum valet l. si tibi rem. uendendam, ff. de præscript. verb. & uendita fuerit res, puta pro decem, ultra precium præfixum per dominum, dubitatur, an illud plus, sit procuratoris uendentis (qui tamen hoc casu non potest propriè dici procurator, cum hoc negocium sine mercede nō curet, ut d. l. si tibi rem uendendam, ubi dicitur, quod non datur inter eos actio mandanti, sed præscript. uerb.) & glos. in §. actionum autem, in uerbo, pro æstimato, Instit. de action. uidetur innuere quod sic, sed Io. Fab. ibi, num. 27. & Ias. nu. 87 intelligunt, si etiam periculum rei ad talem procuratorem seu paciscentem pertineret, & aliter non, quia aliàs sentiret lucrum sine periculo damni, quod usuram sape re uidetur, ut tradit etiam Ias. in l. 1. col. pen. & fin. ff. de æstim. actio. intelligit tamen Ias. ibi, quod sit satisfaciendum aliter de sua mercede tali uendenti; est uerum, quod in dictis locis allegat Ioan. de Platea, idem tenentem, in d. §. actionum, qui illum §. in libro meo non legit, & hanc Ias. decisionem sequitur Mars. licèt dicat quod plura in contrarium adduci possent, in singu. 664. Audias quæso.

Libero, exempto, franco, & nitido.

SUMMARIA.

1. *Liberum, dictio, quid importet.*
2. *Francum, dictio, quid importet.*
3. *Franchisia idem importat, quod immunitas.*
4. *Gabella solui debet per emptores si uenditio facta sit cum hoc quod venditori soluatur precium liberum, exemptum, francum, & nitidum.*

GLOSSA X.

De dictionibus, (libero, & exempto) plura diximus suprà in Clausula immunitatis, in uerbo, liberam, & in uerbo, exemptum: quibus addendum est, quod verbum hoc (libro) idem importat quod sine diminutione, & ibi 1 Ioan. Andr. & Dom. † de regul. in 6. Alex. loquens de ambobus uerbis, liberis, & nitidis, in cons. 12. Viso themate, col. 1. & col. 4. 2. vol. & Ias. in l. 1. col. 1. C. de sacrosan. eccles. ubi pluribus alijs modis uerbum huiusmodi exponit, & liberum etiam dicitur, quod non potest inquietari, uel molestari, Alex. consil. 96. Consideratis, 1. col. 5. vol. de quo verbo. Vltrà Alber. in Dictionario suo in verbo (liberè,) tradit Riun. in cons. 219. nu. 3. 1. vol. & nonnullas remissiones adducit Cagnol. in l. si quis maior, nu. 82. C. de transac. Verbum 2 verò francum † idem importat quod liberũ, ut nihil pro eo sit præstandum, ut tradit Oldr. loquens de feudo franco, in cons. 234. Factum tale est, sequitur Bal. in c. 1. ad finem, de Capitaneo, qui Curt. vend. & de liberto frãco tradit Bald. in l. 1. §. fin. C. de latin. liber. 3 tollen. et de franchisia † concessa, quod idem importet quod immunitas, tradit Bartol. in consilio 59. Commune Spoleti, & de feudo franco, quod idem quod liberum, importet, trad. Zas. in tractat. feud. 12. par. 13. Conclusione, num. 36. & parte 8. nu. 44. & latius Pet. Rebuff. in arbo. feudor. 14. diuisione, & de ista Clausula, Liberum, & francum, tradit Cagnol. aliàs allegatus in dicto uerbo libera, in l. 2. C. de pact. inter empt. & vendit. quæst. 68. ad fin. nu. 227. Importabunt igitur 4 ista uerba, quod dictum † precium integrum debeatur, & sine aliqua diminutione uenditoribus, de quo gabellam soluere non teneantur, sed ad gabellam ipsam teneantur emptores, & ad hoc facit quod ad propositum tradit Ioan. de Amic. de huiusmodi verbis in cons. 151. quasi per totum, quod si uenditor promisit emptori ponere, & consignare quantitatem frumenti uenditam, francam, liberam, & exemptam ab omni, & quocumque diritu, & quouis pagamento in barca, parua, tenetur ad gabellam extractionis pro dicto frumento uendito, ut ibi per eum, licèt aliud esset, si venditor promisisset rem uenditam assignare in portu puta Pisano suis periculo, & expensis, quia tunc non teneretur ad gabellam debitam pro contractu in loco factæ uenditionis, ut consultus ex facto respondit Alex. in consil. 51. Viso themate, tertio volumine.

A gabella.

SVMMARIA.

1. *Gabella quodnã vocabulũ sit, & quid importet.*
   Vectigal quid sit.
   Vectigalia vulgo dicuntur telonia.
2. *Telonia cur, & unde sic dicta.*
3. *Vectigalia diuersimodè nuncupari solent.*
4. *Vectigalia soluuntur non solum pro his, quæ ueħuntur, sed etiam de his quæ uenduntur in ciuitate.*
5. *Publicani cur sic dicti, & quinam sint.*
6. *Publicani sunt dicti quasi canes publici.*
7. *Publicanorum ordo cur pessime audiret apud Iudæos, & an esset iniquus, & improbatus.*
8. *Publicanus aliquãdo dicitur qui publicè peccat.*

GLOSSA XI.

Gabella non est uocabulum Latinũ vel legale, sed à cõi usu loquẽ 1 di inuentum, † quo ista municipalia, & sæpenumero Legislæ vtuntur, ut dicit Bertachi. in tractatu, de gabel. in prælud. 1. col. post princ. uectigal autẽ appellatur Latino uocabulo, & legali, ut in tit. de publi. & vectig. ff. & C. de uecti. & cõmis. & est id quod soluitur Ciuitati, uel principi, seu publico. pro rebus inuectis, uel euectis, quod comprehendit octauam partem l. ex præstatione, C. de vectig. & cõmis. glos. in l. eum, qui vectigal, & ibi Alcia. ff. de uerb. signi. & in Rubrica, C. de uecti. & commis. dicuntur etiam vulgo telonia huiusmodi uectigalia ut dicit text. in c. 1. in tit. quæ sint regal. 2 à verbo † Græco Telonion quod mensam publicanorũ, ubi huiusmodi uectigalia exiguntur importat, uel à verbo Telon, quod vectigal significat, non ut Andr. Isern. existimauit in d. c. 1. in uerbo vectigalia, & Bertach. in loco præallegato à uerbo tollo, tollis, quia tollitur octaua pars, aliquando huiusmodi vectigal publicum dicitur, à quo Publicani dicti sunt, de quibus inferius dicemus, & ita accipitur in l. miles, §. 1. licèt glos. aliter ibi, & malè intellexerit illud uerbum (in publico) ff. ex quibus cauſ. maior. ut ibi declarat Bud. in annotat. & Alciat. in d. l. eum qui uectigal, in 3 verbo publicanum, Huiusmodi etiam † uectigal quandoque Doct. & statuentes dacium appellãt, ut apud plerosque uidere licèt. Appellantur etiam quandoque pædagia, quandoque guidagia, quandoque portoria, ut in c. quibusdam, & ibi glos. de verbor. significatione, & in alijs locis adductis per Bertach. in dicta 1. col. & in l. 2. vbi de portorijs mentio habetur, C. de vectig. & commis. & licèt 4 vectigalia seu gabellæ † & dacia ꝑ his quę ueħuntur solui debeant, tamẽ etiam soluuntur de his,

de his, quæ in Ciuitate venduntur licèt res ibi natæ sint propter identitatis rationem ut Salic. tradit in l. vectigalia, in princ. C. de uectig. & commis. & Bertach. loco præallegato 5 publicani † autem sunt qui huiusmodi uectigalia, & gabellas exigunt, ut qui uectigal à principe conductũ habent, vel à libera Ciuitate, d. l. eum qui vectigal, vbi Alciat. & dicit text. in l. 1. §. 1. ff. de public. & vectig. qđ publicani sunt qui publico fruũtur (nã inde nomen habent) siue fisco uectigal pendant, siue ẽt tributum consequantur, & omnes qui qd à fisco conducunt rectè appellantur publicani, tradit Bertach. in prælud. d. tract. ad finẽ in ultimo præmisso. Ex quibus merito cõprehẽditur Practic. Papiens. q. in forma super solutione pedagior. in glos. Marcus publicanus, 6 dicit, quod ideò † publicani eo noĩe sunt appellati, quasi canes publici, cũ eorũ temeritas & audacia sit immensa, l. quantæ audaciæ, in prin. de publi. & de his publicanis sæpissimè mentio habetur in Euangelio, de quorũ ordine erat Mattheus Apostolus, Matt. 9. & Luc. 5. ac Marc. 2. c. vt ẽt dicit glos. in d. l. eũ qui uectigal, & Bertach. in loco prędicto, qui quidẽ 7 ordo † publicanorũ pessimè audiebat, et apud Iudęos ualdè erat exosus, non quod talis ordo per se esset iniquus, uel officiũ huiusmodi contra legem diuinam, uel religionis cultũ, sed quia cũ ipsi essent iure diuino liberi, de facto tñ Imperio Romano subiecti, iudicabãt eos Iudęos quodammõ sacrilegos, & suæ patriæ perduelles proditores, qui huiusmodi officium à Romanis cõducebant colligend. ac exigend. à suis cõciuibus, & cõpatriotis uectigalia, & tributa, licèt fortè p̃p auaritiam ẽt plus licito exigerent, extorquerentque, qđ redarguebat Ioannes Luc. 3. ordinẽ ipsorũ non damnãs, sed factũ iniquũ respondens eis quę rentibus, qd facere haberẽt, ut salui fierẽt, nihil amplius q̃ quod constitutum est vobis faciatis, quod aũt hmõi ordo publicanorũ Romæ, & numero amplissimus, & personarũ dignitate potentissimus fuerit Cic. pro Planc. latè explicat inquiens Flos Equitum Rom. ornamentum ciuitatis, firmamentum Republicæ publicanorum ordine cõtinetur, & alibi pro Põpon. & si uectigalia neruos Reipu. esse semper duximus, eũ certè ordinem qui exercet illa, firmamentum cęterorũ ordinũ, rectè esse dicemus, quo fit ut probare nõ pos- 8 sim opinionem eorum qui publicanum † eũ etiam dici uolunt qui publicè peccat, cuiusque peccatum omnibus patet, ut Albe. tradit in dictionario suo, in uerb. publicanus. Abb. post Io. Andr. in c. nouit, in glo. Ethnicus, de Iud. & refert Bertach. loco præallegato, quod etiam sine ratione alij sequuti fuere.

Debita pro præsenti contractu.

S V M M A R I A.

1 *Gabella a quo sit soluenda si non sit expressum in contractu.*

Gabella solui debet per hæredem grauatum a testatore emere possessionem, & tradere loco pio.

2 *Statuto mandante quod soluatur gabella de precio quo fuerit res uendita quo intelligendum.*

3 *Gabella si solui debet de uenditione an etiam de promissione de uendendo sit soluenda.*

4 *Gabella non soluitur de cessione quæ fit per procuratorem domino cuius nomine emit.*

Gabella non soluitur pro renunciatione quam facit uxor uenditoris iuribus suis, quæ habet in re uendita.

Gabella non soluitur pro stipulatione pœnali, quæ est accessoria ad contractum uenditionis.

5 *Gabella unica debetur si unus contractus in alium transfunditur.*

6 *Gabella si est soluenda de quolibet instrumento an debeatur pro refectione instrumenti.*

Gabella nũquid solui debeat per hæredẽ uendẽtem ex mandato testatoris rẽ aliquam alicui.

Gabella unica debetur si uenditio alicui facta sit, a quo uicinus, vel proximior, qui habet ius retrahendi ex forma statuti, vel de consuetudine eam auocat.

7 *Gabella quo in loco sit soluenda si in uno loco res vendita sit, & in alio factus contractus.*

Maritus qui extra territorium uxorem recepit, matrimonium consumauit, et gabellam soluit, non tenetur soluere gabellam in territorio vbi res in dotem data extat.

Forensis numquid ligetur statuto de gabellis loquente.

Gabella est onus consecutiuum contractus.

Forensis sortitur forum ratione contractus.

Gabella in soluenda locus in quo est destinata solutio attenditur, non vbi est facta promissio.

Gabella ibi soluenda ubi fuit facta traditio, non ubi factus contractus.

8 *Gabella contractus conditionalis si in uno loco sit celebratus contractus, & in alio purificata conditio, ubi sit soluenda.*

Gabella debetur in loco contractus licèt alibi celebretur instrumentum.

Declara tamen ut hic.

Gabella an debeatur tempore contractus an uero tempore subsecuta ratificationis.

9 *Gabella nũqd debeatur, et quãdo cõtractu resciso, et annullato uide hic satis latã distinctionẽ.*

Integra quando nec ne dicatur res.

Instrumentum cancellari non potest etiam ad partium instantiam publicato contractu.

Statutum de contractu loquens an vendicet sibi locum in distractu.

Gabella soluta pro re uitiosa, & morbosa restitui de-

tur debet emptori agenti redhibitoria non per fiscum seu publicanum, sed per venditorem.

Gabella debetur de venditione facta rei restitutioni subiecta.

Gabella non est soluenda de contractu nullo, & inualido.

10 *Statutum mandans solui gabellam de quolibet contractu intelligitur de ualido.*

11 *Gabella non debetur pro nominatione, quando fit in executionem emptionis facta pro persona nominanda.*

Gabella non debetur de secundo contractu regulariter, qui est potius impletio primi, quam nouus contractus.

Gabella unica debetur ex duobus contractibus ad unum tamen finem tendentibus.

Emptor pro persona nominanda an possit altera re contractum in nominatione.

Gabella an debeatur si in nominatione sit alteratus contractus ab emptore pro persona nominanda.

Gabella debetur pro bonis in solutum acceptis quando fuit facta promissio creditori soluendi certam quantitatem pecuniarum infrà certum terminum ita quod eo non soluente possit creditor accipere in solutum de bonis ipsius debitoris, licèt de tali contractu promissionis gabella etiam fecerit soluta.

Gabella noua debetur pro libello in substantialibus reformato.

12 *Gabella debetur regulariter etiam de rebus emptis a Principe, Ciuitate, uel similibus.*

13 *Gabella immunitate alicui concessa, Princeps tenetur id resarcire conductoribus gabellarum.*

GLOSSA XII.

Sed ponamus quòd nullum inter partes sit factum pactum de soluenda gabella, & statutum non specificet per quem soluenda sit, 1 ad quē pertinebit† huiusmodi onus? uidetur quod ad utrumque pro sua dimidia, ut arguit Abb. in c. qm̄ frequenter, in princ. nu. 12. ut lite non contestata, per text. in l. cui fundū, ff. de cōd. & demonstr. sed quod immò emptor teneatur, probat text. in l. debet, ff. de ædil. edic. & ita firmat Bald. in l. si prædium, nu. 6. C. de ædil. action. Rom. in sing. 582. Per Italiam, & sequitur Alex. in cons. præallegato 51. col. fi. in 3. vol. Idem tenet Bertach. in d. tractatu 7. p. 1. q. & Ioan. de Amic. d. consil. 151. nu. 2. & latè Soci. cōs. 247. 1. & 2. col. vbi cōsuluit hæredem grauatum per testatorem emere possessionē, & tradere loco pio, teneri & ad gabellam debitam pro dicta emptione. Sequitur Dec. in cap. dilecti, nu. 8. de except. & secundum istam partem fuit decisum in cons. capel. Tholos. ut in decisione ipsius Capel. 451. & ibi Aufr. in addit. & Tiraquel. in tractatu de retract. conuention. & sic tit. 2. §. 6. glo. 2. in prin. & Cagnol. in l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. 82. quęst. nu. 236. & uide Iul. Ferret. in tracta. de gabel. & publica. nu. 371. 377. & seq. Et p ista decisione Facit qđ tradit Sali. post alios in Rubrica C. de rebus cred. & sequitur Bertach. in d. 7. p. q. 2. quod si de quolibet contractu sit soluenda gabella, solutionis onus tangit eum, qui ex contractu ipso consequitur, & percipit commodum, & utilitatē. Et multum ponderanda sunt uerba statuti, mādantis soluendā esse gabellam de cōtractu uenditionis, quia multū interest quibus verbis loquatur: si enim disponit de precio quo fuerit res uēdita, soluendū esse, puta 2 †solidū unū pro libra, & tunc nihil est detrahendū de precio ipso, nec est habenda aliqua consideratio deductionis expensarū factarū in proxenetis, uel subhastationibus, & similibus, secùs si dicat quòd tantùm sit soluēdum pro libra precij recepti per emptorē, uel simpliciter precij rei, quia tunc debent detrahi omnes expensæ prædictæ, & de precio deduci, ut tradit Bart. in l. sed si hoc, §. cuidam, & sequitur ibi Castrēs. ff. de condit. & demonst. Fab. d. q. 5. col. 5. Alex. & Ripa, nu. 6. in l. vbi purè, §. fi. ff. ad Senatuscōsult. Trebel. Ias. in l. non amplius, in princ. ff. de leg. 1. & in l. cū quædam puella, col. pen. de iurisd. om. iudic. Bertachi. d. tractatu, 3. p. 8. partis principalis, q. 28. & latè Tiraquel. alios citans, in d. tract. §. 15. glos. 1. nu. 5. Pro quo facit etiam decisio Bar. in l. quoties, per illum text. ff. ad l. Falcid. quod de donatione facta debent deduci gabellæ, & alia onera, ita quod si eis deductis donatio nō excedit quingentos aureos, quæ tamen excedebat, nulla facta deductione, ualet sine insinuatione, quem sequuntur plures ex supra allegatis, & Tiraquel. plenè loco præallegato, nume. 4. Sed licèt de uenditione sit soluenda gabella, statuto ita di-3 ctante, aliud tamen erit † si promissio tantum de uendendo facta fuerit, ut tradunt Iac. Bertran. Bald. & Angel. in l. prima C. de pact. pign. Angel. & Alexan. in l. si pupillus, in fine princ. ff. ad l. Falcid. Corset. in Sing. suo, in uerbo statutum, il 2. Boer. decisione 48. nu. 9. & Tiraquel. in tractatu de rectrac. conuention. in fine, num. 41. ubi alij allegantur, & si de promissione soluta sit gabella, non debet postea solui de uenditione subsequuta. Bart. in l. fin. §. quoties, in fine, de publica. & idem uidetur uelle, in d. l. si pupillus, in fine princ. tradit Bertach. d. tractat. 5. part. q. 3. & 3. parte 8. partis principalis 13. q. & Boer. d. decisione numero 9. sic etiam non debet solui pro cessione, quam facit procurator emens domino suo, de re empta, uel

de acce-

4 de acceptione † possessionis rei emptæ, cum tendat ad executionem primi cōtractus, Bal. & Salic. in l. cum per eos, C. si quis alteri uel sibi, Bertach. d. 5. parte q. 12. & Corn. cons. 106. col. fin. ad fi. 4. vol. & idem est in renunciatione, quam facit vxor uenditoris, iuribus suis, quæ habet in re uendita, ut per Bertach. loco præallegato, quæstione 14. & in stipulatione pœnali, quæ est accessoria ad contractum venditionis, ut Bal. tradit, & sequitur ibi Ias. col. 54. vers. hanc glos. dicit Bal. d. nu. mihi 80. in l. 2. C. de iure emphy. & Bertach. d. 5. parte, q. 20. sicut unica tantum gabella debetur si unus contractus in alium

5 † transfunditur. Bal. in l. cum dotem, C. de iure dot. Ias. loco præallegato Bertach. d. par. q. 5. & Tiraquel. d. tractat. de retract. lignag. seu tit. 1. §. 29. glos. 2. nu. 3. Facit, quia si gabella est soluenda de quolibet instrumento,

6 & celebrato instrumenro sit † soluta, quod combustum, uel deperditum fuerit, pro refectione ipsius instrumenti non est iterum alia soluenda gabella. Bart. cons. 67. satis dubiè, & Bertach. d. tractatu, 5. parte, quæst. 6. & sequitur subscribens videlicet ad cōsilium Socini 302. 2. vol. in quo cons. Soci. ipse & omnes subscribentes gabellam tātum semel pro uno contractu uel facto soluendam esse respōdent, quod etiam tradit Castr. cons. 455. Visis, & consideratis, 3. dub. 1. uol. nouissimorum, & Alex. cons. 143. nu. 5. in 6. & Cor. d. cons. 106. & Boer. decisione 182. nu. 37. Sed si testator mandat hæredi, ut rem quandam hęreditariam uendat Titio, quia magis ex causa legati, quam venditionis Titius habere videtur, non tenetur ad gabellam pro uenditione debitam, vt Iac. Butr. disputādo conclusit, & refert, & sequitur Bald. in cons. 440. Casus talis est, aliàs secundum ea, quæ proponuntur ad fin. 5. vol. vnica etiam gabella debetur si uenditio alicui facta sit, à quo vicinus vel proximior qui habet ius retrahendi (quod ita vocant) ex forma statuti, uel de consuetudine, eam auocat, euincitque, ut per Tiraquel. d. §. 29. glos. 1. nu. 3. & 4.

Rursus quæritur, pone quod in uno loco sit contractus uenditionis, in alio loco res uendita sita est, in quo loco sit soluenda gabella? Bald. in l. 1. C. de contrahenda empt.

7 q. 4. & in l. magis puto, §. illud, ff. de † rebus eor. firmat, quod in loco contractus sit soluēda, & is locus in huiusmodi solutione sit attendendus, quod etiam tenuit Alex. in d. cōs. 51. in princ. 3. uol. & d. cons. 143. nu. 4. in 6. Socin. alios adducens, in cons. 302. 1. col. & Dec. cons. 457. nu. 2. ubi consuluerunt in statuto mandante solui gabellam de dote recepta, ut non teneatur is qui extra territorium uxorem recepit, ibi matrimonium consumauit, & gabellam soluit, & in uenditione idē tenet Seuer. in repet. l. cunctos populos, col. 64. dicens se pluries ita cōsuluisse, C. de summa Trin. & fide Cathol. qđ ante eos tenuit licèt nō sine dubitatione Bertach. in d. tract. 6. p. principali, 3. q. qđ procederet, nisi expressis uerbis statutū exigeret, ut & de contractu facto extra territoriū soluatur gabella pro uēditione rei existētis in territorio, quo casu attēderetur locus rei sitæ, ut per Seuer. distinguētē in loco præallegato, ubi col. 65. firmat locū contractus non esse attendendum, si contrahentes ut fraudarent gabellā contrahunt extra territoriū, ut ibi per eū; ad quod faciūt, quæ diximus suprà in Clausula uenditionis factæ à muliere cū solennitate statutaria, in 9. q. 1. declaratione: sed tñ in quantum idem Seuer. sub dubio fortè tenet, personā forēsis non ligari statuto de gabella loquēte, qđ magis grauat personam, q̃ contractū respiciat, dubitabilis redditur eius opinio, cum contrariū in terminis teneat Bal. in d. l. 1. 5. q. C. de contrahen. empt. dicens, quod cum gabella sit onus consecutiuū contractus, ideò sicut forenses sortiuntur forum rōne contractus, ita respectu gabellæ uenientis in consequentiā, arg. l. fin. §. in computatione, C. de iure deliber. Et licèt in quęst. pdicta durū esset obtinere contrarium, p p auctoritatem eā partem tenentiū, tñ faciunt contra dictā decisionē quę tradiſt Bald. & Salic. in l. multū interest, col. fi. C. si quis alteri uel sibi, quod in soluenda gabella, attenditur locus in quo est destinata solutio, non ubi est facta promissio, licèt Bal. aliter uoluerit, dicens id fortè uerius, in l. 1. C. vbi conuen. qui cer. loco dare promis. & propterea Bertach. reliquit cogitandum, in 6. part. dicti tractat. quæst. 4. Sic etiam quod locus traditionis non contractus esset attendendus, nisi sit factus in fraudem gabellę, uoluit Bald. in consil. 243. Tempore, & consil. 253. Licèt istæ allegationes, 4. vol. tametsi in cons. sequenti (si tamen id etiam fuit consilium Baldi) aliter uoluerit, & tradit alia adducēs Tiraquel. in d. tractatu, §. 1. glos. 2. nu. 46. & 47. adde Iul. Ferret. in tractatu de gabel. & publican. nu. 326. cū nu. seq. & 377. & Seuer. in repet. l. 1. nu. 97. & seq. C. de sūma trin. & fide Catho. Ro. Sing. 478. Per Italiā, & alios cōsultus citat Cęph. cons. 58. nu. 33. & Ant. Gabri. lib. 6. suarū Conclusionum, in tit. de consuetud. conclusione 2. nu. 12. & sequent. Sed pro decisione prædicta facit decisio alterius q. qđ de contractu sit soluēda gabella, & cōtractus sub cōditione in uno loco

8 celebretur, et in alio purificetur cōditio, † attēditur locus celebrationis cōtractus, & idē

est in tempore, ut tradit Bertach. dicens tamen sufficere primam solutionem, in dicto tracta.5.par.q.1 t.in 6.par.1.q.& in 3.parte, 8.partis,principalis q.27. Tiraquel.qui alios adducit,in dicto tractatu §.1.glos.10.nu.44. & num.115.& in tit.sequen.de retract. conuention.§.5.glos. 4. num.24.sicut etiam debetur gabella in loco contractus licèt alibi celebrentur instrumenta,quod tamen procedit,nisi statutum de instrumento non de contractu loqueretur.Bertach.d.6.par.q.2.& eo casu de contractu celebrato siue instrumento gabella non debeatur, Imo. cons. 17. In causa,ante finem,& Tiraquel.d.tractatu,tit. 1.§.2.glos.1.nu.3.Sciendum est etiam,quod gabella debetur tempore contractus non tempore ratificationis subsequutæ,quod potest facere ad multa, Bald. in l. obseruare, §. posthac, q. 10.vbi tamen arguit pro contraria parte, ita quod nonnulli ipsum allegant contrarium dicere,ff. de offic. Proconsul. & lega.& Tiraquel.d.tract.§.1.glos.10.nu. 67.

Sed pone, celebrato contractu venditionis partes ipsum rescindunt, & annullant, numquid debeatur gabella? & in hoc plures casus distinguendi sunt: quia aut primo res non est integra, † aut est integra, dicitur autem res integra, quoties res non est tradita, vel precium solutum in toto, uel in parte, §. fin.Instit.quibus mod.tol. oblig.l.1.cum ibi not. C. quando lice.ab empt. disced. & l. ab emptione, ff. de pact. 1. casu communi omnium consensu debetur gabella, immò si fiat per verba denotantia renouationem contractus,non resolutionem primi contractus, debetur duplex gabella, tã pro primo, quàm secundo contractu , ut tradunt omnes, in d.l.1.& sentit Bar.in l.iurisgentium,§.adeo, & ibi Castr.expressè,ff.de pact.& Aret.in d. §.fin.nu.5.Bal.Paul.& Ias.in d.l.ab emptione, & declarat Ang. in d.l.1.quomodo practicandum sit,ne dicantur duo contractus.sequitur Fab.d.tract.8.q.col.2. & sequitur Tiraquel.in tractatu, de retract.conuention. & sic tit.2.sui tractat.§.6.glos.2.nu.11.& inter cętera sciendum est,rem non esse integram, si interuenit in contractu constitutum, de quo suo loco latè dicetur,ut disputando concludit glos.magna in d.l.ab emptione,quam Bartol.& communiter cæteri sequuntur ibi, & in d. l. prima, & eo casu non sufficit solus dissensus,uel recessus à venditione,sed exigeretur actus retro similis,ut in d. l.ab emptione, cum ibi not.& tradit Tiraquel. in tractatu Constit.prima parte, nume. 19. Secundo casu,quando res est integra,& tunc,aut retro catio fit ex interuallo, aut incontinenti, scilicèt,antequàm partes recedant de loco, uel ad alios actus diuertant, primo casu communis est Doctor. Conclusio, quod ex quo est ius quæsitum fisco, gabella debeatur, & ad hoc facit l.in insulam,§.fi.ff.sol. matr. Ita tenent Gui. Bal. in utraque lectura, Paul. & Ias.in d.l.ab emptione,Ang.in Auth.de nup. §.quia uerò,in fi.colla.4. Bal. in l. si constante,ante finẽ,C.de don.ante nupt. Ang. Cast. Alex. & Iac.de Sãcto Georgio,in d.§.adeo. Ang. Imola,& Alex.nu. 8. ff. de re iudic.vbi dicunt, quod publicato contractu, non possunt partes facere cancellari Instrumentum; Idem Ang. Raph. & Dec.nu.6.in l. petens, C.de pact. Alex.in d.§.fin.Bertach.in d. tractatu,3.p.8.par.principalis,q.14.Nicol.Euerar. in sua Topica,seu cẽtuplici mõ argumẽ. in loco à contractu ad distract.in fine. Sequitur Cagnol. in l.id quod nostrum, num.5.& nu. 12.ff.de reg.iur.& Tiraquel. d. tractatu, tit.1.§.1.glos.1.nu.39.& latius dicto tit.2.d. glos.2.nu. 10. vbi citat Rom.& Barb.tenentes contrarium,& male, aut reuocatio seu rescissio fit incontinenti, antequam partes ad alios actus diuertant extraneos, vt intelligit Cast.seu incontinenti ante perfectionem cõtractus,& antequàm partes habeant contractum pro absoluto,et perfecto,ut intelligunt alij infrà allegandi,& iuxta tradita per Doct. in l.in bonę fidei,C.de pact.in l.lecta,ubi Cagnol.nu.151.& sequẽ.& Andr.ab Exea,lib. de pact.nu.574.cum pluribus sequẽtibus, & hoc casu Paul.de Cast.in d.§.adeo,tenet,q͂d non debeatur gabella,intelligendo, quod in continenti censeatur facta rescissio,uel reuocatio, si sit facta anteq̃ partes diuertant ad actus extraneos, & idem tenent Alex. & Iac. de Sancto Georg.ibi,intelligendo tñ incontinẽti aliter factũ esse,sed ô modo ut suprà,& Bertach.d.14.quęst.& Tiraq.d.nu.10.decidẽtes prędicti Doct. statutũ de cõtractu loquẽs in distractu,sibi locũ non uendicare,q͂d ẽt tenuit Bertach. plures ad id citans eã partẽ tenentes,in d.tracta. 5.p.5.q.& Ias. in l. siue apud acta, 1.col.versi.secundo quia statutũ,C. de transact. sed si cõtractus sit rescissus uel resolutus per actionem redhibitoriam, ut quia redhubita fuit res uendita propter aliq͂d eius vicium, uel morbum, debet emptori restitui gabella soluta,non quidẽ per fiscũ uel publicanũ, qui eam exegerit,sed per uenditorem. Bal.in d.l.fin.nu.6.C.de ędil.act. Ang.in d.l. dẽt,ff.eo.Bertac.d.tractatu 1.p.8.par. principalis,q.pen.& d.3.p.eiusdem 8.p.q.21. Bertrand.cons.21.1.vol.posteriorum, non autem noua gabella debetur. Ang. in l.si hominẽ,de usucap. Tiraquel.d.tit.2.d. glos. 2. nu. 16.sic etiã debetur gabella de uenditione facta rei subiectæ restitutioni. Bart.in d.l.fin.§. fin au-

sin autem, & Ias. in §. sed quia nostra, col. vlt. eiusdem l. C. commu. de leg. & tradit Tiraq. d. tit. 1. dicti tract. §. 29. glos. 2. nu. 2. Illud tamen in confesso est, quod si cõtractus sit nullus, & inualidus, nulla gabella debetur, cum statutum disponens eam solui debere, de cõ-
10 tractibus validis sit † intelligendum. Bart. & communiter omnes, in l. fin. §. sin autem, C. com. de legat. Bald. in l. 2. C. de eunuch. Bertach. d. 8. parte, principali, 3. parte eiusdem par. quæst. 31. Ripa, in l. 4. §. condemnatum, nu. 6. per illum text. ff. de re iud. & in l. edita, num. 42. C. de eden. Mars. in Rubrica, de fide inst. nu. 107. & in pluribus alijs locis, cum alijs traditis per Tiraquel. d. tractatu, de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 2. numero 7. & titu. 2. §. 6, dicta glos. numero 5. & Grammat. decis. 74. num. 27.

Et cum suprà in Clausula personarum emptorum, in verbo, ementi, & recipienti, dixerimus, valere venditionem factam alicui ementi pro persona infra certum tempus nominãda, quod multùm practicatur Mutinæ, ad fugiendum solutionem gabellæ, cum facta nominatione, res acquiratur nominato, & non sit pro tali nominatione alia gabella soluenda, sicut de cessione facta per procura-
11 torem suprà diximus, non esse † soluendam, nec de contractu qui venit ad executionẽ primi, cum secundus sit magis impletio primi quàm nouus cõtractus, l. si tibi pecuniam, ff. si cert. pet. tradit Castr. in cons. 188. Videtur dicendum, in antiquis, aliàs 266. 1. par. in noui s. & quando duo contractus tendunt ad vnum finem, vnica tantùm est soluenda gabella, statutum enim ad gabellam arctans pro quolibet contractu, procedit in contractibus separatis, non in antecedenti, & consequenti ex prædicta intentione contrahentium. Bal. in l. cum dotẽ, 2. col. C. de iure dot. Bertach. d. 5. par. quæst. 13. Aret. in l. patris & filij, 2. col. ff. de vulg. & pupil. & Corn. d. cons. 106. & Bald. d. supra allegato cons. 440. num. 6. 5. vol. & ad hoc plura faciunt, quæ suprà in hac materia adduximus: quæ repetere superuacaneum esset; & hoc habetur pro indubitabili. Oritur quæstio, quæ accidit tempore quo in dicta Ciuitate Mutinæ eram Iudex appellationum, & auditor Domini Gubernatoris, & Domini Ducalis Massarij, numquid emptor in nominatione facta de emptore, & cessione eidem facta de re empta, possit altera re precii, & alia pacta substantialia dicti contractus, & si alteret, an censeatur nouus cõtractus, & per consequens debeatur noua gabella? & post longam disceptationem, fuit decisum per me, nouam gabellam deberi, cum cẽseatur noua venditio, per text. in l. pacta conuenta, ff. de contrahen. empt. & in l. 2. ff. de resc ind. vend. & faciũt tradita in d. §. adeo, per Doctor. ad hoc est consilium in his terminis Dec. etiam supra allegatum, 543. in 1. dub. ubi pluribus rationibus comprobat emptorẽ non posse alterare contractũ factum pro nominando, ut ibi per eum. sequitur Cagnol. in l. 2. quæst. 68. nu. 205. C. de pact. inter empt. & uend. & quia hic secundus contractus nominationis per se subsistebat, & nullã habebat necessariam dependentiam à primo, etiã censebatur nouus contractus, & soluenda erat gabella, ut per Bald. & Salic. in l. cum per cos, ad fi. C. si quis alteri uel sibi, & Bertach. d. 5. par. quæst. 12. nec eo casu secundus cõtractus erat exequutio primi, sed diuersus à primo, quo casu gabella debetur. Castr. d. cons. 266. ubi decidit, quod si fiat promissio soluendi certam quantitatem pecuniarum creditori infra certum terminum, ita quod eo nõ soluente possit creditor accipere in solutum de bonis ipsius debitoris, & de tali contractu promissionis sit soluta gabella, eueniente casu quod creditor pro suo credito de bonis debitoris in solutũ accipiat, alia gabella est soluenda, de hoc secundo contractu, cum sit diuersus à primo, licèt emanauerit eius occasione, & sequitur Bertachin. d. 5. par. principali, quæst. 4. & faciunt etiam tradita per Bart. & alios, in d. l. edita, ubi Ripa, nu. 43. quod pro libello in substantialibus reformato debetur noua gabella, & uidetur etiam tenere Tiraq. in tract. de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 18. nu. 55. in fine.

Vltimò sciendum est, quod emens ab eo qui ad gabellam non tenetur, ut à Principe, Ciuitate, uel similibus, non propterea excusatur à gabella, nisi statuto aliter caueatur, ut tradit
12 Socin. in cõl. 12. dub. 2. 4. † parte, & latè prosequitur Tiraquel. in d. tract. tit. 1. §. 1. gl. 13. nu. 12. de quo diximus supra, in Clausula immunitatis & exemptionis, in uerbo, quã colonos, & laboratores ipsius, & si Princeps
13 † uel Ciuitas gratiam facit alicui, ne teneatur ad gabellam, tenetur id computare publicanis, dacium, uel gabellam conducentibus, ut per Socin. d. cons. 3. dub. licèt ipse alleget Paul. de Cast. in l. licitatio, §. res exercitui, de Public. qui id non dicit in libro meo.

Venditionis.

SVMMARIA.

1 Gabella si est soluenda vigore statuti pro venditione an vendicet sibi locum in permutatione.

2 Permutationis appellatione an veniat venditio, vel econtra in statutis.

3 Permutatio

3 Permutatio non venit appellatione compra seu comparationis in statutis.
4 Permutatio comprehenditur sub statuto de alienatione loquente.
5 Datio in solutum venit sub statuto venditionis.
6 Contractus onerosi veniunt sub statuto de venditione tractante.
7 Statutum de precio mentionem faciens in dubio de venditione tantum loqui præsumitur.
8 Statutum disponens de quolibet contractu gabellam solui intelligitur de quolibet contractu dominii translatiuo.
9 Diuisionis contractus non venit sub statuto obligante ad gabellas.
10 Gabella est soluenda etiam si contractus sit celebratus inter patrem, & filium dummodò sit onerosus non lucratiuus.

GLOSSA XIII.

SEd numquid statutum loquens de venditione vt pro ea sit soluenda gabella, sibi etiam locum vẽdicet 1 in † permutatione? Ioan. Andr. in addit. ad Specul. in tit. de empt. & vendit. in §. nunc dicendum est, in verbo, sed pone statutum est, in addit. magna post princ. sequendo Guil. de Suzar. tenet, quod non. & idem tenet Bald. in l. 1. nu. 4. C. de rerum permut. 2 vbi dicit, in statutis, permutationis † appellatione venditionem non venire, nec è contra; & idem in effectu uidetur uelle Bertach. pluribus hincinde adductis, in d. 3. par. 8. partis principalis 3. quæstio. quod tamen intelligitur, nisi fieret in fraudem statuti, ut per Ioan. Andr. loco præallegato, uel res darentur æstimatæ, seu altera daretur æstimata, ut tradit Castr. in l. prima, secunda columna, ff. de rerũ permutat. Dec. consilio 160. numero secundo, & Tiraquel. dicto tractatu, & titulo primo, §. primo. glos. 14. numero 19. sicut etiam 3 statutum † de compra, seu comparatione loquens, non compræhendit permutationem, secundum communem usum loquendi, qui hoc casu attenditur; Baldus, in his terminis, in dicta l. prima, numero tertio. Fab. dicto tractatu, secunda quæstione, secunda columna, 2. fallent. & Bertach. dicta 3. parte 1. quæstio. eandem sententiam quod permutatio in statuto non compræhendatur, tenet Abbas in capitulo primo, in princ. de his quæ fiunt à prælat. sine consensu Capit. Bald. Alexan. & Ias. in l. fin. 2. colum. ff. de condict. caus. data, et idem Ias. in l. prima, ff. de rerum permut. 4. col. Iul. Ferret. in tract. de gabel. & publ. nu. 368. & adhæret Tiraqu. d. glos. nu. 29. & 30. 4 Secus si † statutum loquatur de alienatione, quia tunc compræhenditur permutatio. Bertach. d. parte, 7, quæst. & Iul. Ferret. d. tracta. 5 nu. 322. & secùs in datione † in solutum extra iudicialiter facta, quia benè compræhẽditur sub statuto de uenditione loquente, ut per eũdem ibi, 4. quæst. & idem est dicendum de cõ 6 tractibus † onerosis, ut ibi, in 5. quæst. per eũ 7 dem Bertach. si tamen statutum † de precio mentionem faceret, in dubio tantùm contractum uenditionis compræhendit, ut ibi in 6. quæst. & in 3. de quo per Mars. in Sing. 105. Vbicumque; de quo plura diximus suprà in princ. huius Clausulæ, precij, in uerbo nomi- 8 natum pro precio. Si modo † statutum disponat de quolibet contractu soluendam esse gabellam, erit intelligendum de contractu dominij translatiuo, ut per eundem Bertach. d. parte, 44. quæst. ubi alios citat. De discussio- 9 ne † quod non compræhendatur in statuto, tenet Bald. in l. tres fratres, ff. de pact. & Ias. sequitur in d. l. ab emptione, col. fin. & Bertac. d. 3. parte, 9. quæst. 2. col. licèt Rom. aliter teneat, in con. 182. In casu proposito, in 2. dub. quem refert Tiraquel. nihil decidẽs, in dicto tractatu, §. 1. glos. 14. num. 77. Et huiusmodi 10 † statutum de gabella soluenda de cõtractu, habet locum, etiam si cõtractus onerosus sit factus inter patrem & filium, secùs si contractus sit lucratiuus, Bart. in l. 1. C. de impo. lucra. descrip. Bertach. d. tractatu 7. par. quæst. 21. & 3. par. 8. quæst. 25. & Tiraquel. alios adducens in d. tracta. tit. 1. §. 32. glos. unica, nu. 47. licèt in hoc ultimo contrarium teneat Socin. cons. 118. 3. uol. de quo uidendus est Vbert. Zucchard. in l. fi. C. de edi. Diui Adria. tol. nu. 26. & seq. & maximè nu. 33.

Ad quam totam ex pacto inter eas partes solenniter apposito teneantur dicti emptores.

SVMMARIA.

1 Pactum de soluenda gabella est seruandum inter partes.
Gabella pro qua parte sit soluenda si non sunt satis clara verba ex quantitate precij pro re vendita conuenit.
Statuto disponente quod infra octo dies debeat solui gabella si is qui ex pacto debebat soluere non soluit, numquid alteri, qui soluere non tenebatur vigore eiusdem pacti, hoc nocebit.
Gabella soluta ex parte vnius non autem ex parte alterius cõtractus valebit pro parte soluẽtis.
Gabella à nemine soluta is qui tractat de damno vitando poterit excipere seu replicare contra agentem vel excipientem de nullitate.
Gabella non soluta an contractus ipso iure, vel per exceptionem intelligatur annullatus remissiuè.

Statutum mandans non soluentem gabellam nõ audiri, debet intelligi tam in Ecclesiastico quã in sæculari foro.

2 *Gabellam solutam nec ne, fuisse, ex inspectione librorum ipsius gabellæ probatur.*

3 *Gabella integrè est soluenda ita vt non desit etiam denarius.*

Bertachin. tract. de gabell. par. 3. quæstio. 36. damnatus.

4 *Venditio non probatur per solutionem gabellæ factã per contrahentes, vel aliquem ex eis licet de illa constet in libris gabellarum, & hoc quo ad praeiudicium tertij, vel etiam contrahentis qui non interfuit tali scripturæ.*

5 *Gabella est res odiosa, & in dubio contra illam interpretatio sumi debet.*

GLOSSA XIIII.

1 Pactum de soluenda gabella†inter partes factum, proculdubio obseruãdum est, vt in hac specie tradit Ioan. de Amic. d. cons. 151. nu. 3. & sequent. & quando verba non essent satis clara, ex quantitate precij pro re vendita cõuenti, potest coniecturari quam partem intellexerint partes teneri ad gabellam, vt per eũdem ibi, nu. 20. Sed quid si extat statutũ, qđ infra octo dies à die contractus debeat solui gabella, aliàs contractus sit nullus, numquid hoc nocebit ei, qui ex pacto ad gabellam nõ tenetur, vel qui suam partem soluit? & dicendum est quod non: eo enim casu non poterit aduersarius opponere de nullitate cõtractus facto & culpa sua causata. Bart. in l. bona fides, ff. de act. empt. & videtur sequi Bal. in l. fin. C. de peric. & commod. rei vendit. & tradit Sebast. Vant. in tractatu de nullita. in tit. quoties, & intra quod tempus, &c. num. 58. Idem tenet Abb. in casu, quando vnus soluit suam partem, alter verò nõ, vt contractus ualeat respectu soluentis, in c. quoniam frequẽter, in princ. nu. 12. Vt lite non contest. & sequitur Sebast. Vant. dicto tracta. in tit. quod et quib. modis nullit. proponi. nu. 124. immò tractans de damno vitando, potest excipere vel replicare contra agentem, vel excipientẽ de nullitate, casu, quo neutra pars gabellam soluisset, vt videtur magis communis opinio Doct. in l. cum mulier, la prima, ff. sol. matr. in l. fin. §. sed & si stipulator, ff. de eo per quẽ fact. erit. & per Abb. Felin. & Dec. in c. dilecti filij, vbi Felin. col. 3. & Dec. num. 8. de except. de quo etiam per Bertach. d. 3. parte, 8. quæst. 16. & quæst. 24. tractat, an censeatur ip so iure vel per exceptionem annullare cõtractum; & in quæst. 30. qđ non admittitur purgatio moræ; etsi mandat non soluentem non audiri, debet intelligi tàm in foro Ecclesiastico, quam sæculari, vt per eundem in 4. par. eiusdem 8. par. quæst. 12. de isto etiam statuto tangunt Ang. cons. 215. Reperitur, ante finẽ, & Aret. cons. 129. Clarissime 3. col. vers. secundo est aduertendum, & Bertach. in plu ribus quæstionibus dictę 3. par. in quibus locis, alij de hac materia loquentes allegantur, ea loca adeat qui alias quæst. videre cupit ad eam materiam pertinentes. Nõ fuisse autem 2 †solutam gabellam probatur per inspectionem librorum ipsius gabellæ, vt per Ias. in d. §. & si stipulator, col. 2. Dec. consi. 496. nu. 7. & Sebast. Vant. dicto tractatu in tit. à quo & quibus modis, nu. 15. Illud autem non est omittendum, solutionem de gabella fiendam esse integrè, ita, quod etsi vnus tantum dena- 3 rius defuerit, non†propterea euitabitur pœna, & validus erit contractus, vt latè prosequitur Bertach. plures ad id citans, in d. 3. par te quæst. 36. vbi voluit hinc inde relatis plurium sententijs, id etiam procedere, si per errorem fiat, quod vltimum est contra communem opinionem Doctorum de qua per Soc. in l. quamuis, nu. 3. ff. de condit. & demonstr. & Tiraquel. d. tractatu, de retractu conuẽtionali, §. 4. glos. 6. num. 29. ubi etiam alios allegat. Notandum tamen erit, quod solutio gabellæ facta per contrahentes, vel aliquem ex 4 eis, etiam si de eis constet in libris†publicanorum, non probat venditionem in præiudicium tertij, vel contrahentis, qui non fuit prę sens dictæ scripturæ. Imola, cons. 96. in fine, & Alex. in cons. 36. Viso processu, 5. volu. & Crauet. in tractatu de antiquit. tempor. 1. par te 4. limitatione. nu. 71. secùs, si contrahens fuit præsens, de cuius pręiudicio tractatur, ut per eundem Crauet. ibi, nu. 73. reprobãtem Socin. aliter tenentem, in consil. 208. colu. 2. vers. 3. vol. secundo. Vltimò, huic materia finem imponentes, illud adnotandum est, qđ gabella est res odiosa, vt plures tradunt, quos 5 refert Dec. in consil. 457. nu. 6. & †sequitur etiam Tiraquel. in d. tractatu, tit. 1. §. 15. glos. 1. nu. 12. & in dubio contra eam facienda est interpretatio. Corn. cons. 199. littera Q. 1. volum. & Crauet. cons. 231. ad fi.

CLAVSVLA XXXI.

De quo precio & ad computum cuius precij, ipsi venditores vt supra, agentes & obligantes.

SVMMARIA.

1 *Procurator ad vendendum constitutus, numqd alio non expresso intelligetur etiam habere facultatem exigendi precium.*

2 L. 1. §.

2 *L. 1. §. igitur praepositio. ff. de exercitor. declaratur.*

L. Quod seruus. ff. depositi. declaratur.

GLOSSA PRIMA.

QVia praesens venditio fingitur facta per procuratorem vt supra, opus est videre, nunquid †procurator datus specialiter ad vendendā rem domini, censeatur etiam datus ad precium recipiendum, absque eo, quod in mandato id expressū fuerit, & prima facie videt̄ probari, quod non, ex tex. in l. 1. §. igitur praepositio, ff. de exercit. & ibi in indiuiduo firmat Guid. & pro notabili & singulari retulit, & sequutus est Rom. Singul. 23. Quod habens mandatum, & expresse Ang. in d. §. & idem tenuit idem Roman. in cons. 461. In eo quod queritur, in prin. ubi respondet ad text. l. qd̄ seruus, ff. deposit. quod procedit in proposito alicui negociationi, seu Vniuersitati, quia potest ei solui; & hanc partem etiam tenuit Fab. d. tractatu quaest. 3. col. 7. vers. & est aduertendum, vbi hoc modo videtur concordare haec iura, quae dissona videntur. Contrarium tamen tàm uerius, quam crebrius receptum est, per text. in d. l. quod seruus, in fine & in l. quod seruus, ff. depositi & expresse tenet & firmat Bart. in l. filiae, ff. de solut. Bal. in d. l. quod seruus, eod. tit. & quod notat, refert & sequitur Castr. in d. l. quod seruus, ff. depo. hanc eandem sententiam sequitur Ias. in l. si urbana, 2. notab. ff. de condict. indebiti, & latius disputando firmat in l. eum qui ita, §. qui sibi, 3. col. uers. secundo amplia, & latius col. sequenti uers. sed ut nihil omittatur, ubi dicit Guid. non tenere contrariam opinionem, & 2 respondet ad text. †in d. §. igitur praepositio, quod loquitur in casu, in quo limitata erat potestas procuratori ad uendendum tantùm, et idem tenet idem Ias. in l. filius, col. 2. & idem etiam ibi tenent Dec. nu. 6. & Alciat. in prin. ita etiam respondentes ad dictum §. contrarium, C. de pact. quam sententiam etiam tenet Dec. cons. 330. nu. 3. hoc etiam tenet Benuen. Stracha, ita etiam respōdens ad dictum text. licèt de praedictis non meminerit, in tractatu de mercator. in tit. manda. num. 23. 24. sed & procurator praedictus poterit agere cōtra debitorem ex suo cōtractu, cum actiones directae sint sibi quaesitae, quas tamen cedere tenetur, licèt teneatur cauere dominum ratū habiturum, l. non solum, §. sed interdum, ff. de procurat. & ita tradit Paul. in d. l. quod seruus, ff. depositi. Alex. nu. 6. & Ias. col. 3. in d. §. qui sibi, ad tollendum tamen omnes difficultates, cautius esset in mādato facto procuratori ad uendendum etiam expresse dicere, & ad precium recipiēdum, & consequendū.

Dixerunt & publicè confessi fuerunt.

SVMMARIA.

1 *Procurator constitutus ad vendendum non solū debet esse etiam constitutus ad recipiendū precium; sed & ad confitendum se recepisse ad hoc vt talis confessio domino praeiudicet, vide hic late examinatum articulum.*

2 *Qua conclusio ampliatur vt hic.*

3 *Licet contrariam partē aliqui fuerint amplexi.*

4 *Procuratoris fiscalis confessio ipsi fisco praeiudicat.*

5 *Procuratoris confessio de recepta pecunia non in instrumento sed tamquam testis facta probat.*

Quod dictum habet aliquam difficultatem.

Testi de facto suo deponenti magis creditur quā alteri si tamen non praetēdat interesse aliquod.

Testis inhabilis fides suppletur per alium testem habilem.

6 *Procuratoris confessio de recepta pecunia domino praeiudicat quando est soluendo secus si non sit soluendo.*

Quod tamen non transit sine contradictione.

Procurator sine speciali mandato confitens ex sua confessione tenetur, & statur contra eum.

Procurator ex sua confessione obligatur respectu domini & erga dominum quando habuit mandatum ad confitendum.

Debitor qui soluit procuratori non soluendo non liberatur.

7 *Procuratoris confessio si vel tacitè, vel expresse rata habita sit per dominum ipsi domino praeiudicat.*

8 *Procuratoris cōfessio de recepta pecunia an praeiudicet domino qui in mandato iuramento mediante promisit se ratum habiturum quidquid per eum gestum fuerit.*

9 *Procurator cum libera potest confiteri de recepta pecunia, & domino praeiudicat.*

Contrarium tamen aliqui senserunt.

Procurator cum libera non potest donare.

10 *Procuratoris in rem suam confessio de recepta pecunia bene probat, & praeiudicat.*

11 *Procuratoris confessio de recepta pecunia si iudicis decretum interuenit praeiudicat domino, & sic probat.*

12 *Procuratoris confessio de recepta pecunia ad mēsam campsoriam facta probat.*

13 *Procuratoris confessio de recepta pecunia probat si talis procurator non erat solitus apocham, uel confessionem de recepto facere nisi sibi prius soluta pecunia.*

14 *Procuratoris confessio quod pecunia fuerit erogata in causam in quam erogari debebat sufficit, si constat ex instrumento solutum esse precium.*

15 *Procuratoris habentis mandatum ad vendendum, & recipiendā pecuniam, & confitendum etiam*

etiam se recepisse confessioni de recepta numquid sit standum in praeiudicium domini an vero constare debeat de actuali numeratione.

26 *Tutoris, vel curatoris confessio, vel alterius etiã administratoris an praeiudicet.*

27 *Publicè, dictio, quid importet.*

28 *Publicè & palam an differant.*

29 *Fama probatur per testes dicentes id publicè audivisse licet non dicant à maiori populi parte. Contrarium tamen & rectius sensit Bart.*

30 *Publicum quid dicatur.*

GLOSSA SECUNDA.

Ebent emptores in soluẽdo precio esse valde cauti, maximè cum emunt à procuratore alicuius, quia debent animadvertere, an mandatum ipsius sit ad recipiendum precium & etiam ad confitendum recepisse, quia aliàs illa prima Clausula non sat esset, vt posset procurator confiteri, & eius confessio non ligaret dominum, qui ad precium recipiendum mandatum dedit, & de confessione nihil expressit, vt tradunt Bart. Ang. Alex. Pet. de Besut. Bart. de Herculan. & Ias. in l. à Diuo Pio, §. sed si emptor, ff. de re iud. Abb. in c. cum olim, nu. 6. vbi Felin. nu. 3. de offic. deleg. & sequitur Anchar. in cons. 57. Quædam ex prædictis, in fine, ac videtur etiam sequi Angel. consil. 244. Frater Apollinaris, 7. dub. Quod procedit, nedum in procuratore constituto ad vendendum, sed etiam ad mutuum recipiendum, vel ex alio contractu pecuniam recipiendum: intelligitur enim de reali, & actuali receptione, non de ea, de qua tantum facta est confessio procuratoris, ut in effectu uidetur concludere Fed. de Sen. cons. 53. Titius fecit, †in fine, & post Iac. de Aret. firmauit Bart. in l. 2. §. fin. nu. 6. ff. si cert. pet. quem ibi sequitur Bald. dicens in lectura antiqua, aliquos referre, quod propter istam quæstio. Iac. de Aret. fuit toxicatus à quibusdam creditoribus, qui eum conueniebat, & ibi etiam sequuntur Fulg. Paul. Alex. Socin. & Ias. dicentes hanc esse communem Doctorum sententiam, quam etiam communem ibi dixerunt Dec. & Alciat. & secundum quam dicit fuisse iudicatum Io. Andr. in addit. Speculat. in tit. de teste, §. 1. super uerbo sed pone, egi in addit. magna, ad finem. Ang. in l. 2. §. fin. C. de quadr. pscript. Butr. & Abb. nu. 5. & Felin. nu. 86. in c. si cautio, de fide instrum. Hãc etiam opinionem tenuit Bar. in l. si debitorẽ, & videtur, quo ad hoc ibi sequi Castrens. ff. de nouat. dicens, quod notarius debet in instrumento dicere (dedit & numerauit, in præsentia mei notarij) & idem loquens in tutore, tradit in l. Lucius, §. tutela, ff. de admin. tutor. & in exequutione testamẽti, in l. alio, nu. 23. ff. de alim. & cib. leg. & sequitur Pract. Papiens. in forma libelli ad reddendum rationẽ tutelæ, in glos. & executores, nu. 19. Idem tenet Bald. in l. falsus, col. 2. nu. 5. vers. tertij dicunt, C. de furt. & in consi. 123. Res publica, circa medium, & cons. 131. Procurator, 3. uolum. & cons. 287. Dicta mulier, nu. 4. uol. 4. Imola, in l. ita stipulatus, §. Grisogonus, ubi etiã Aret. & Ias. post alios; & hãc opinionem tenet etiam Fulg. cons. 209. Duobus. Ioan. de Platea, in l. finali, C. de apoch. public. nu. 2. lib. 10. & hanc dicit communem Castr. in cõsilio ultimo. In causa q̃ uertitur Pisis, in principio, in antiquis, aliàs est cons. 186. 1. uol. & cons. 337. Primo quæritur, 2. col. nu. 3. uers. item quia per confessionem, eo. 1. uol. & cõs. 32. Circa primum, ante finem, 2. uol. Anchar. in c. qui generaliter, in prin. & ibi Domin. in §. finali, in fine, de procurat. in 6. & idem Anchar. cons. 57. Quidam ex prædictis, in fine, Aret. in l. certi condictio, §. si nummos, ff. si cert. petat. & in cons. 4. Ex facto, 2. col. Rom. in l. prædia, ff. de acquir. poss. & in cons. 352. Quæritur primo in 1. dub. Abb. cons. 18. Qđ Communitas, nũ. 3. uol. 2. Alex. in l. iusiurandum quod ex conuentione, §. fin. nu. 5. ff. de iureiuran. in cons. 37. Viso dicto instrumẽto 1. col. ubi loquitur in tutore, 3. uol. & consil. 130. In causa & lite, col. 3. uersic. denique ista scriptura, 4. uol. quam etiam dicit communẽ Corn. in cons. 193. Littera E. 4. uol. & eam etiam tenet Socin. in cons. 3. 2. col. 1. uol. & sequitur Mars. Sing. 265. Fines mandati. Dec. consi. 146. col. pen. uers. tertio non obstat, & latius quæst. 493. Benuen. Strach. in tractatu de mercat. in tit. mandat. in princ. nu. 4. & fusissimè Tiraquel. in tractatu de retractu conuention. §. 4. glos. 6. nu. 12. & Roder. Suarez. in Repet. l. post rem iudic. in c. incip. Quia supra uisum est, nu. 15. & 16. pag. 684. Quę Cõ 2 clusio ampliatur †procedere, etiam si dicatur in instrumento, qđ procurator confessus fuit se precium habuisse, & penes se habere, quia est inculcatio verborum, ut Bald. tradit in d. §. fin. col. 2. & in lectura antiqua in fin. & Ias. ibi, col. fi. & idem est etsi dictum sit in instrumento, quod procurator confessus fuit se habuisse per litteras cambij, ut tradit Castrens. d. cons. ultimo. & sequitur Dec. d. cons. 493. nu. 15. & etiam si sit dictum (renunciauit exceptioni non habitarum pecuniarum coram me) Paul. d. cons. col. fin. Sed licèt ista Cõclusio sit cõiter recepta, ut suprà, & in iudicãdo, ab ea non sit recedendum, attamen non sine contradictione procedit: contrariam. n. partem 3 vr †tenere inter consilia Fed. Quidã Doctor, ad quæstionem Feder. respõdens, in cõs.

54 2. re-

54.2. respõsione, in fine: Quæ opinio fecit, vt nonnulli allegent Fed. tenuisse contrariã opinionem Bart. quod in veritate non est ita, vt videri potest. idem tenet Salic. in d. §. finali, Imola in d.c. si cautio, & in d.l. si debitorẽ, & in d. §. sed si emptor, vbi ẽt idem tenet Raph. Idem tenet Comens. in d.l. Lucius, §. tutelæ, & conf. 31.2. dub. & hanc opinionẽ dicit veriorem Dec. in d. §. fin. nu. 14. quam etiam tenet Paul. de Cast. in conf. 1. Ego Pau. de Castro, in antiquis, aliàs 34. 1. vol. vbi tñ distinguit actũ liberationis ab actu obligationis, vt ibi per eum. Quam sententiam defendit Ias. in l. Iulianus, col. vlt. ff. de confess. Alciat. in l. solutionis, ff. de verb. signif. quam ẽt sequuti sunt nonnulli alij, relati per Tiraquel. loco præallegato, nu. 13. licèt Bal. Alex. & Ias. pro contrarijs citati ibi, mihi non benè videãtur in contrariam sñiam ire. Est verum, quod cũ hæc Conclusio potissimũm videatur habere fundamentum in præsumpta donatione, quã cõfitendo censetur facere procurator, vt per Doctor. in dictis locis in hoc essent attendendæ coniecturæ, & in arbitrio Iudicis multùm residere videtur, an procurator donasse censeretur, vt tandem concludit Alciat. in d. §. fi. & sequitur Tiraquel d. num. 13. & quod hoc casu attendantur coniecturæ, ante eos uoluit Anchar. cons. ult. 3. dub. col. 6. & in proposito plures coniecturas ponit Alciat. ipse, in d. §. fin. seu casus, quos alij limitationes esse asserunt, in quibus d. conclusio nõ procedit: nos autem omnes huiusmodi casus sub infrascriptis limitationibus comprænhendemus.

Primo igitur limitatur dicta Cõclusio, nõ procedere in procuratore fisci uendente, quia
4 eius†confessio præiudicat, ut est text. & ibi Bald. & alij, in l. 2. §. fin. C. de quadrien. præscript. tradit Bart. in l. si procurator, §. 1. in fine ff. de iure fisci. Ioan. de Platea in d.l. fin. numero 1. C. de apoch. public. lib. 10. & tradit Bart. & alij, in d. §. fin. & plerique ex supra allegatis etiam tradunt.

5 Secundo limitatur†procedere, qñ confessio procuratoris sit facta in instrumento, secus si procurator ut testis examinaretur, & in iuramento suo deponeret sibi solutam fuisse pecuniam, tunc enim ei credendum est, cum deponat de suo facto ad utilitatẽ tertij, ut Paul. tradit in d.l. si debitorẽ, & tantò magis, si probaretur numeratio ex alio teste idoneo, tunc enim dictum & confessio procuratoris facta in forma testis, probaret, ut per eundem Pau. in d. §. fi. & ibi eum sequitur Alciat. sed cum procurator habeat interesse in causa, & tractetur de suo commodo uel incommodo, possitque sibi ascribi ex suo actu super quo deponit, laus, vel uituperium, non putarem primũ dictum Pauli esse tenendum, iuxta notata in c. cum à nobis, de test. sub. licèt magis credatur testi deponẽti de facto proprio, si aliquod interesse nõ prætendat, ut per Crauet. cons. 99. nu. 6. Secundum dictum admitti potest ea ratione, quod testis inhabilis fides suppletur per aliũ testem habilem, iuxta notata per Bal. & alios, in l. si quis ex argentarijs, §. 1. de eden. Ioan. de Amic. cons. 119. nu. 13. Paris. consil. 53. nu. 7. uol. 4. & Doctor. in alijs locis.

6 Tertiò limitat†Ang. in d. §. sed si emptor, dictam Conclusionem procedere, si procurator non est soluendo, secus si sit soluendo: quia cum habeat actionem contra ipsum Dñm, et ab eo exactum, vel id quod se exegisse confessus est, repeten. possit, æquum est, confessione procuratoris dominum ligari, & ita tenẽt ẽt Claud. & Alciat. in d. §. fi. sed Imola Hercul. & Alexan d. §. sed si emptor, contrarium cõcludunt. Et hoc est de mente Bar. & aliorum suprà in dicta Conclusione allegatorũ firmãtium ex dicta confessione procuratoris nõ obligari dñm. Est benè uerum, quod procurator sine speciali mandato cõfitens, ex sua cõfessione tenetur, & statur contra eum ut Bar. Castr. Ias. & alij tradunt, in d. §. fi. Bal. d. cõs. 131. in 3. Ang. in lectura Bart. in l. fin. C. de præd. Decur. lib. 10. & Felin. in d.c. cũ olim, nu. 3. sicut ẽt ex sua confessione obligatur respectu dñi, & erga dñm, qñ habuit mandatũ ad confitendum, ut Bald. Alex. Ias. & Alciat. tradunt, in d. §. fin. & Rom. in d.l. prædia. Bal. d. conf. 131. & conf. 287. nu. 4. in 4. Si tñ procurator à principio suæ creationis fuerit soluendo, et ex post facto sit effectus non soluẽdo, & id sciat soluere debẽs, siue debitor, siue quilibet alius, non debet soluere tali procuratori, aliàs non cõsequitur liberationem, arg. l. cum quis, in prin. ff. de solut. ità tradit Imola, & sequuntur Hercul. & Alex. col. antepẽ. sub num. 13. in d. §. sed si emptor.

7 Quartò oĩum† consensu non procedit dicta Regula, si dñs ratam habeat cõfessionem per procuratorem factam, siue expresse, siue tacitè, puta, per solutionem creditori factam l. pen. C. de re iudic. Alciat. d. §. fiu. pen. pag. Si tamen procurator efficietur non soluẽdo, putat Roman. in d.l. 2. §. fin. & in d.l. prædia, restituendã esse actionem aduersus soluentẽ, & sequentem Felni in d.c. si cautio, nu. 88. contra tamen tenet Alexand. post Imolam, in d. §. sed si emptor, num. 12. in fine. Barb. in conf. 18.2. dub. 3. uol. Purp. & Alciat. d. §. fi.

8 Quintò limitatur, †nisi in mandato dominus iureiurando promiserit se ratum, & gratum habiturum totum id, & quidquid per dictum constitutum gestum fuerit, ut tradit Paul. Castr. in consilio 220. Considerandã, in an-

in antiquis, circa medium, aliàs 449. in primo volumine, & Ias. in d. §. fi. col. fi. 2. limitatione immò secundum Alciat. ibi, pag. fina. idem est etsi Iuramentum non interuenerit. Dec. tñ in vtroque contra, in d. §. fin. & in d. cons. 493. nu. 24. & sequent. & si ista limitatio esset vera, cum temporibus nostris in omnibus mandatis apponatur huiusmodi Clausula, inanis esset disputatio Doct. in d. quæst. nec Felin. aut Bald. allegati per Alciat. ibi nihil concludenter dicunt ad id ad quod allegantur; si tamen dicta Clausula importaret liberam potestatem, vt voluit Roman. in cons. 94. Visis his, col. fin. aliud esset, fm opinionē aliquorū, de qua in sequenti limitatione.

9 Sexto limitatur, † ni si fuisset datum mandatum procuratori cum libera, quia hoc casu videtur quod posset confiteri, & domino præiudicet, vt videtur uelle Bald. in d. cons. 131. in 3. Ang. Alex. & Hercul. in d. §. sed si emptor, & Alex. in d. §. fin. nu. 8. licèt Ias. Dec. & Alciat. in d. §. fin. aliter videantur uelle, & idem Dec. in d. cons. 493. nu. 16. moti ea ratione, quod etiam habens mandatum cum libera, non potest donare, quæ donatio hoc casu præsumitur. & Dec. d. consil. sequitur Strach. loco præallegato. Et si teneamus primam opinionem, & sic hanc limitationem, essent bene ponderanda verba ex quibus censeri concessam liberam potestatem uel administrationem procuratori affirmatur, iuxta l. procurator totorum, & l. procurator cui generaliter, ff. de procur. quia aliquando restringuntur, & non important concessionem liberæ, vt latè per Dec. d. cons. nu. 17. & sequent. & ad hoc videnda sunt quę scripsimus supra, in Clausula venditionis procuratoris, in glo. seu verbo Prout de suo speciali mandato.

10 Septimo limitatur † in procuratore in rem suam, cum sua confessio sibi obsit, & numerationem probet, vt Castr. tradit in cons. 220. & Alciat. d. §. fin. in fine, pro quo faciunt quę abundè tradidimus supra, in Clausula, Insuper in pluribus locis.

11 Octauo limitatur, † nisi decretum Iudicis interueniret, Ang. in d. l. 2. C. de pred. Decur. in lectura Bart. in addit. Sequitur Ias. in d. §. fin. col. fin. & Alciat in antepenultima pag. licèt ille text. per quē mouetur Ang. loquatur in decreto Decurionū, & sic principalium, & aliud videntur velle Bal. & Io. de Platea, ibi, licèt expressè non loquantur in hoc casu.

12 Nono limitatur † in confessione facta ad mensam campsoriam, ubi regulariter solutio naturalis fieri solet. Bald. in c. ex insinuatione, nu. 4. de procur. sequuntur Ias. & Alciat. dicto §. fin.

13 Decimo, si procurator † nō erat solitus cōfessionem, uel apocham de recepto conficere, nisi sibi soluta priùs pecunia. Alciat. d. §. fin. pag. penultima.

14 Illud autem † sciendum est, aliud esse, si cōstat ex instrumento solutum esse precium, tamen ex confessione tantum procuratoris, uel alieno nomine vendentis apparet fuisse erogatum in causam, in quam erogari debebat, hoc enim casu sufficit confessio, ut Bart. tradit, & uidētur sequi alij, in d. §. sed si emptor.

Quid si procurator habeat mandatum nedum ad precium recipiendum, sed etiam ad 15 illud confitendum se recepisse, † Bart. etiam hoc casu in d. l. 2. §. fin. in ea fuit sententia, ut non ualeat cōfessio in præiudicium domini, cum debeat intelligi ad confitendum recepisse id quod actualiter exegerit, uel receperit, non id quod non constat exegisse, & sequitur Bald. in d. l. non abstulit, C. de nouat. & in d. l. 2. §. fin. C. de quadr. præscript. ubi dicit esse tenendum menti; quia erratur quotidie, & sequitur Ang. etiam in dictis locis. Hoc etiam tenet Paul. de Castro. in d. cons. 337. 2. col. 1. uol. Io. de Platea, in d. l. fin. C. de apoch. public. Hanc etiam opinionem uidetur sequi Dec. d. cons. 493. nu. 15. & eam defendere nititur Socin. in d. §. fi. & Felin. in d. c. cū olim, 1. col. Contrariam tñ sententiam tenent Bal. Fulgos. Ang. Castr. Alex. Ias. Dec. & Alciat. in d. §. fin. quam ēt esse magis cōem fatetur Socin. ibi. & idem tenent Imola & Rom. in d. l. prędia, Ang. Imola, & Cast. in d. l. si debitorem, Cast. d. cons. ultimo Hercul. & Alex. in d. §. sed si emptor, in fine, Felin. in d. c. si cautio nu. 87. & Stracha, d. nu. 4. ac Aret. d. cons. 4. quam sequitur ēt Roderic. Suarez. loco præallegato, nu. 16. Et licèt ista sit magis cōis Doctor. sententia, à qua in iudicando, & consulendo non sit recedendum, ad euitandas tamen omnes difficultates, posset seruari cautela Imolę & Felini. in d. c. si cautio, ut in mandato dicatur ad recipiendum pecunias, & confitendum recepisse, ēt si aliter de receptione non constet, uel melius erit, ut tam Bald. quàm alj supra allegati, & Roderic. d. loco, nu. 17. docent, facere constare ex Instrumēto quod precium uel pecunia fuerit actualiter, & realiter soluta. Notandum tamē est, 16 confessionem † tutoris, uel curatoris, aut alterius administratoris, tantò minus obesse principalibus suis, si facta per procuratorem principali non obest, ut latè per Tiraquel. in d. glos. num. 12.

Publicè, pluribus modis in Iure accipitur, ut in c. per tuas, de probat. in c. exceptionem, de except. in c. ad probandum, de re Iudic. in

§.responsa prudentum, Instit.de iure natur. gent.& ciuili, glos.& tex.in Clementina prima de sepult.in verbo publicè,& licèt aliqui voluerint aliquando accipi pro notoriè, & quasi populicè, vt aduersus Barto.voluit Salic.in l.ea quidem, antepen.car. C.de accus. 18 volens differre ab aduerbio† (palàm) & potentiorem habere significationem, vt palàm dicatur factum, etsi ab vno coram aliquibus, l.palàm, ff.de verbor.signif.publicè verò coram maiori parte, vel per maiorem partem populi, vt per Felin.ei adhærentem, in dicto capitulo exceptionem, columna penultima, numero 48. qui citat alios pro ea sententia, cui concinit etiam opinio Baldi in dicto capitulo, per tuas, & in capitulo, pręterea, vltima columna, de testib. firmans contra Bart. sta19 tim allegandum, quod†ad probandum famam, sufficit quod testes dicant id publicè audiuisse, licèt non dicant à maiore parte populi, vt voluit Bartolus, in l.de minore, §.plurimum, ff.de quæstion.numero 22. & in l.tertia, §.eius quoque, ff.de testib. quam opinionem Bald.& Salic.videntur sequi Alexan.in addit. ad Bart. & Mars. ibi cum ea transeundo, numero 48.quam etiam tenet Ias.in l.nō hoc, numero 10.uersiculo octauo principaliter, C.unde legi.secundum quam in Rota Vrbis fuit iudicatum, ut tradit Cassad.qui hanc quæstionem abundè prosequitur, in titul. de probat. decisione 3.1.& 2. columna, tamen hoc loco accipitur ut accipiunt Grammatici, pro(palàm)uel vulgo, & cum dirigatur ad certas personas, quæ publicè hanc confessionem fecerunt, non importat famam publicam, uel factum coram maiori parte populi, etiam secundum opinionem Salic. ur per Felin.in dicta colum.fin. quo sensu etiam in testibus de fama deponentibus quod publicè id audiuerunt, Bart.in dictis locis secundum eius proprietatem censeri ipsum aduerbium accepisse, dicens, ideò testes non probare famam, etsi publicè id dici audiuerint, quia posset esse, quod ab uno publicè dicente audiuissent. quæ Bart.opinio communior est, & uerior, ut per Capel.Tholos.decisione 379.col. 4.in fine, uersi.sed quid si dicit, & ibi Aufrer. in add.Paris.consilio 61.numero 25. & 169. numero 44.in 4.& Hieron.de monte, in tractatu de finibus, qui nititur cōciliare opinio20 nes, in c.56. num.3.Publicum†uerò dicitur, quod omnibus patet, l.1.§. penult.ubi Bart. ff.de suspect.tutor. nec sufficit id uni uel duobus notum esse, sed maiori parti populi, ut per Tiraquel. qui ad id alios citat in tractatu de retractu tit.1.§.36.glos.2.nu.44.

Ad instantiam prædictorum emptorum & mei notarij infrascripti, ut supra recipientium.

S V M M A R I A.

1 *Confeßio non valet si fiat parte absente etiam si sit iudicialis, & ideo cautela datur notarijs scribentibus in instrumentis confeßionem factam fuisse.*

Facit tamen semiplenam probationem.

2 *Confeßio facta parte præsente, sed non acceptãte numquid sit valida.*

3 *Præsens tunc demum videtur acceptaße si constat eum bene intellexisse.*

4 *Confeßio facta parte absente probat quando est facta in instrumento.*

5 *Confeßio facta absente parte, licet notarius non receperit pro absente sed alius quilibet priuatus nomine absentis valet, & secuta ratihabitione ius absenti ratificanti acquiritur.*

GLOSSA III.

QVia confessio non ualet si fiat parte ad cuius fauorem fit, absente, l. 1 certum, §. si†quis absente, ff. de confes. ubi Bart.admonet partē, ut faciat scribi partem fuisse præsentem; & tradit glos.magna, in c.fin.eod.tit.quod procedit etiam in confessione iudiciali, ut ibi tradit abundè Alex. in cons.131. In causa inter Vniuersitatem, nu.8.uol.4.& 174.nu.2.uol. 6.Socin.in Reg.63.Confessio, in prima ampliat. Felin.in c.si cautio, nu.22.de fide instr. & latius Mars.in Rubrica. de probat. nu.89. & sequent.ubi post Felin.multipliciter limitat, de quo p Maranth.in suo Speculo aureo seu tract.de ord.iud.2.par. principali 5.actu, nu.12. ubi tñ uoluit facere semiplenā probationem, quod ēt alij uoluere in l.admonēdi, de iureiur.& in alijs locis. Propterea ad euitādas difficultates, notarij utuntur hac Clausula in instrumentis confessionum, quę ēt tollit aliam difficultatem, numquid confessio facta parte præsente, tamen non acceptante, sit ualida, cum non sit leue dubium, pp auctoritates Doctor.inter se controuertentium, & aduersātium, an ualeat nēc ne, quod.n. sit opus acceptatione, & aliàs non acceptans non pos2 sit in ea se fundare, uidetur † tenuisse Cinus in l.1.quæst.6. & clarius Salic.ibi, in 15.oppos.C.de cōfes.idē Salic.in l.iubemus, C.de libe.caus.& in l.generaliter, C.de non num. pecun. huius mentis ēt vr̄ esse Bal. in l.3.nu. 2.C.de repud.hæred.ubi dicit, quod qui non acceptat uerba aduersarij, uel dissimulat, non potest se ex eis iuuare, Flori.in l.fin.ff.de interrog.

terrog. action. Alex. in pluribus consilijs, in cõsi. 111. Viso superiori themate, n. 7. 3. uol. 82. In causa & lite, nu. 3. vol. 4. & cõsi. 20. In causa appellationis, eod. vol. col. 2. 174. nu. 2. in 6. & 212. nu. 28. eod. 6. vol. Socin. in Regu. prædicta 63. in 2. ampliat. quanquam plerique malint tractatum illum non fuisse opus Socini, sed ei falso adscriptum. Felin. in d. c. si cautio, num. 23. de fide instr. & in c. capitulum, 15. col. de Rescript. Hanc opinionem etiam tenet Ias. in l. postquam liti, nu. 2. C. de pact. & in l. tale pactum, in princ. nu. 7. ff. de pact. & eam dicit communem in l. error, nu. 3. C. de iuris, & facti ignor. quã abundè prosequitur Marsil. in d. Rubrica de probat. nu. 114. & in l. de vnoquoq;, nu. 124. de re iudic. cui inhæret. in Sing. 315. Acceptatio, & 329. Plures, versi. alius est etiam casus, secundum quam consuluit Curt. senior, in consil. 77. quam etiam communem dicit Ripa, in Rubrica de verborum obligatione numero 22. Ad euitandas igitur has auctoritates, communiter scribitur (præsente, & acceptante) vt dicit Felin. in d. c. si cautio, & ẽ teã opinionem dicit cõem Alciat. in dicta Rubr. nu. 3.

Contrariam tamen opinionem ueriorem & communiorem, & in praxi amplectendam esse semper censui, & secundum eam etiam antequam gradum Doctoratus ascenderem in contradictorio iudicio obtinui, quod confessio facta parte præsente, licet nõ expresse acceptante, valeat, & confitentem liget, cum præsens censeatur satis acceptare, quod ad suum fauorem fatetur aduersarius, l. qui patitur, ff. mand. & tradit Bart. & alij, in l. prima, C. de pact. & ità in termines firmat Alexand. sibi contrarius, in addit. ad Bald. in dicta l. tertia, C. de repud. hæred. & in lectura sua, numero tertio, & uidetur casus in capit. fin. & ibi expressè Abbas, & Andr. Sicul. idem tenent de succes. ab intestat. Seuer. in dicta l. admonendi, col. 67. Socin. consilio 228. numero sexto, 2. uol. & quam latè examinans, & discutiens quæst. firmat Alciat. in tractatu præsumpt. 3. Regula, præsumptione 21. numero 6. Dec. in c. at si clerici, in princip. num. 25. de iudic. & in d. l. postquam liti, ubi etiam eã tenet Alciat. et quam ẽt dicit cõem Marantha, in d. 2. actu, num. 2.

3 Quæ opinio † uenit declaranda, ut ita demum procedat, si uel ex instrumento, ut hic, uel ex dispositione testiũ apertè constet, partem præsentem confessioni ad eius utilitatẽ factę, bene intellexisse, & sic fuisse præsentem & animo, & corpore: quia aliàs depositiones testium de præsentia non concluderent, & hoc est qđ maximè uoluit Alex. quæst. 111. 174. & 212. in contrarium allegatis, & ita dicit obtinuisse Bononiæ, in addit. ad Bald. in d. l. 3. pro quo faciunt, quę ad propositum latè deduximus supra, in capitulo testium, super uerbo pręsentibus testibus, fol. 18. quam opinionem optimè comprobant.

4 Est benè uerum, † quod ad dictam Regulam datur alia limitatio, ut etiam parte absente cõfessio probet, & ualeat, si sit facta in instrumento, ut in casu isto, per text. in l. desiderium, ubi Bald. C. depos. Castr. in consil. 92. Quod prædicta sententia. 2. uolum. nouissimorum, de quo latè Marsi. in d. Rubrica de probat. nu. 101. de quo textu uidendus est Ripa post Ias. in d. l. admonendi, nu. 155.

Sciendum tamen est, quod licèt notarius non receperit cõfessionẽ pro absente, cui dubium non est per ipsum ius acquiri, ut dictũ fuit suprà, in c. contrahentium, in uerbo, & mihi notario infrascripto, &c. sed alius quilibet priuatus nomine absentis, tamen ualeret confessio, & ratihabitione sequuta, ius absenti ratificanti acquireretur. glos. & Paul. de 5 † Cast. in l. tale pactũ, in princ. ff. de pact. Socin. d. Regula 63. Fallent. 15. Felin. in d. c. si cautio, nu. 24. Marsi. in d. Rubrica nu. 96. Marantha, in d. 2. actu, nu. 18. uersi. sexto limita. Dec. in d. c. at si clerici, in princ. nu. 25. & Io. Nic. Arch. in add. ad dictam præsumpt. Alciati 21. num. 10.

Verè habuisse, & recepisse à prędictis emptoribus.

SVMMARIA.

1 Confessio facta de precio recepto per uenditores, censetur continere quemlibet suam partem uirilem accepisse.

2 Maritus, & vxor si confiteantur se recepisse precium de fundo dotali vendito, numquid præsumatur preciũ pro uirili ad vtrumque peruenisse, an vero ad maritum solum.

GLOSSA IIII.

1 Confessio facta de precio recepto per uenditores, censetur cõtinere quemlibet suam † partem uirilem accepisse, ut in uenditione facta per maritũ, & uxorẽ de prædio dotali, tradit Bart. in cõsi. 124. Pũctus quæstionis talis est. Sequitur Bald. cum aliquali tñ distinctione, in l. mater, nu. 10. C. de rei uẽdic. & in l. si ex seruĩ, 2. col. uer. quid aũt de marito, ff. si cert. pet. Castr. in consil. 296. Visis actis, num. 1. 360. Bart. in quodam consil. num. 2. 1. uol. & cõsi. 362. super primo, 2. uol. nouissimorũ, & uidetur sequi Alexand. qui tamen pro constanti non audet affirmare, in consilio 38. Consideratis his, secundo uolum. & Fab. de Monte, in dicto tractatu de empt. & uendit.

quæst.3.principali,quæst.38.nu.64. & Crot. in cōsi.396. nu.8.vol.3.Sed licèt hæc opinio in alijs communiter suas res vendētibus pos set procedere, ut ad quoscumq; pro sua virili,vel pro rata sua,vt inferius dicetur, precii peruenisse censeatur,in coniugibus prędium dotale vendentibus aliud tamen dicendum est, vt magis ad maritum veluti caput vxoris in totum peruenisse cēseatur, vt aduersus

2 †Bart.videntur firmare Bald.& Salic.in Auth. Si qua mulier, per illum text. C. ad Vel. Bald.in l.1.2. col.nu.4. Licèt dicat nolle determinare,C.de duob.re.Imo. in c.cum contingat,de iureiur.27.col.vers.iuxta primam, de iureiur. Dom.de Sancto Gemin.in c.2.7. col.de pœn.in 6.Bald. Nouel.in tractatu de dote 7.parte,priuil. 1. col.7. post mediū,Afflict.Decisione 209. & illic Vrsil.in addit.& Crauet.qui dicit hāc esse communem opin. in consi.91.per totum,ubi pro hac parte plures rationes,& auctoritates adducit.Et huic parti etiam videtur inhærere Fab.loco præallegato, nisi concurrant aliqua, de quibus ibi per eum,quę opinio est communis.Boer. decisione 23.num.6. & sequent.Tiraquel.in tract. de retractu, tit.1. §.31.glos.vnica,nu. 5.Moder. Gal. in tract. de vsur. cōpillat.per Caballin.quæst.38.nu.288.Ronchegal.in l. eandem, in princ. nu.58. & seq.ff. de duob. reis.Rolan.à Valle,consil.64.per tot.in 1.& Lauren.Kirchof.Cēturia 3.com.opinionū, Conclusione 37.Maritus. Ad euitandum tamen omnes difficultates, debent esse cautæ mulieres, vt in Instrumentis huiusmodi faciant constare totam pecuniam ad maritum peruenisse, & per maritos de nouo cauere pro restitutione dotis, ut docet Bald. in d.l. mater, nu.11.

De illa dictione (verè) quare sit apposita, inferius declarabitur.

Dantibus,& soluentibus.

SVMMARIA.

1 *Numeratio actualis numquid probetur facta per verba dantibus, & soluentibus.*

2 *Solutio realis nūquid præsumatur facta ex uerbis,habuit,& recepit,in instrumento appositis.*

3 *Solutio probatur si notarius loquatur per gerundium,dando, & numerando.*

GLOSSA V.

Verba ista non probāt factam fuisse 1 actualem †numerationē,sed solū confessionem tātum de recepto, ut tradit Bal. in l.2. §.fi. ff. si cert. pet.& in l.si ex cautione, nu.8.quæstione 4. vbi sequitur Salic.C.de nō num.pecun.& in l. si ex precio, nu.3. C. si cert.petat. Aret.in tit.de liter.oblig. Inst.nu.9. & in §. actionū, nu.13.Inst.de action.ubi idē dicit,ētsi sit ad ditum, dantibus, & soluentibus de propria pecunia.Alex.in l.prædia, nu.7.ff.de acquir. pos.Ias.in l.singularia,nu.51.ff.si cert.pet.sequitur Felin. in c.si cautio, nu.53.de fide Instrum. uel si dicatur in pecunia numerata, Pract. Papiens. in sua practica, in forma oppos.contra Instrumentum, in glos.quod ne-

2 gatur,nu.8. prout etiam non censeretur† facta solutio realis, tempore confecti Instrumenti, si notarius addiderit in Instrumento, quæ habuit,& recepit, cum possent esse hæc verba de confessione partis, in prima persona loquentis(confiteor habuisse cētum,quæ habui,& recepi)ut tradit Bar.in d.l.si ex cautione,nu.1.& ibi Salic.pen.col.Aret.in locis præallegatis, licèt hæc opinio nō careat scrupulo,cum But.& Imo.teneant hoc casu probari numerationem, & realem solutionem, in d.c.si cautio,cum quibus ibi vř transire Felin.nu.52.secùs uerò erit, si per copulam notarius dicat cōfessus fuit habuisse, & habuit & recepit, quia hæc ultima Clausula, salua rōne recti sermonis, non pōt referri ad participium confessus,ut per Bart. Aret.& Felin. in dictis locis,& hoc casu magis cēsetur probari solutionem q̄ confessionem,sicut etiam

3 †probatur solutio, si per gerundium loquatur notarius, (dando, & numerando)ut tradit Bald. in d.l.si ex cautione, 5.quæst.nu.9. Aret.& Felin. in locis præallegatis, & propterea bene cauere debent Notarij, ut non apponant uerba importantia actualem solutionem,si pecunia non interuenit, ne Instrumentum tanquā falsum reprobetur. Et ideò cauti notarij,ut euitent hunc scopulū, addūt instrumento hanc Clausulam sequentem.

Ante præsentis instrumenti celebrationem libras octingentas Marchettorum.

SVMMARIA.

1 *Solutio præsumitur facta tempore contractus, vel facta confeßionis.*

2 *Solutio non probatur per instrumentum in quo dicitur solutionem factam fuisse, sed non tempore celebrationis instrumenti sed alio,& rō.*

3 *Notario numquid sit fides adhibēda in his, quæ scripsit in instrumento coram se factis ante tempus instrumenti.*

GLOSSA VI.

Solutio præsumitur facta tempore contractus vel factæ confessionis,ut 1 probatur in l.ità †stipulatus, §.Grisogonus, ff. de verb. oblig. & ibi tradunt post Bart.

Bart.nu.3. Ang. Castr. Alex.num.14.Ias.2. not.nu.16. & alij. Bart.in d.l. si ex cautione, nu.9.2.lectura, & Bald.in 6.q.nu.10.& Castr. nu.3.& idem Castr. & Alex. in d.l.prædia,& Aret.in d.tit. de litt.oblig.nu.7.Alex. consil.77.nu.10. 6.uol.178.nu.3.in 7.vol.licet Alciat. contrarium censeat in tract. præsumpt.3.reg. præsumpt.35. nu.9.& pro prima Bald.in l.fin.col.pen.quest.vlt.nu.10.C. commun.utr.iud.ubi in fert ad questionem, & distinguit ut ibi per eum. Sed aliter dicendum est cum expressè dicatur in instrumento solutionem alio tempore factam fuisse: non probat tamen hoc casu instrumentum solutionem, sed confessionem tantum, quia notarius non potest rogari nec instrumentum † facere nisi de his, quæ tempore contractus coram eo fiunt, ut per Innoc. & omnes, in c.quoniã contra, de probat.tradunt Doct. in Auth. Si quis in aliquo, C. de edend.& in l.sciendum, ff.de uerb.oblig.Bald.in d.l.si ex cautione, q.3. Castr. & Alex. in d.l.prædia, Castr.consi.186.In causa quæ uertitur Pisis, nu.2.& cõsi.428. Visis,& cõsideratis.in 5.uol.nouissimorũ.Fel.d.c.si cautio,n.69.Mar sil.l.1.§.si qs dicat,n.15.de qq.& sing.462. Notario, ubi ampliat, etiam si ipse notarius præsens fuerit solutioni factæ ante celebrationem instrumenti, nec enim sibi creditur nisi tamquam † priuatæ personæ, ut testi, nõ ut publicæ, unde nihil faceret, etiam si ipse attestaretur in instrumento de solutione facta hesterna die coram eo parti, de qua ipse non fuit rogatus, & idem tradit Ias.in l.singularia,nu.50.ff.si cert.pet.& quod non credatur notario, tradit etiam abundè Crauet. consi.170.nu.5.& 196.nu.6.De confessione uerò facta per debitorem per annum ante recepisse pecuniam, ponunt Salic. in d.l. si ex cautione,& Aret.in §.1.num.23.Inst.de except. ubi an in ea confessione habeat locum exceptio non num.pecun.de qua aliqua inferius dicentur, ad quos me remitto. Nihil etiã proderit ad probandam numerationem, si notarius in instrumento addiderit, confessus fuit habuisse,& de præsenti habere, penes se dictam pecuniæ quantitatem, quia est inculcatio uerborũ, ut tradũt Bal.& Ias.supra citati in Claus.dixerũt,&c.et idẽ tradit gl.in uerbo hīc, Bal.Ang. & Cast. in l.si ex pluribus, ff.de solut.Ro.Sing.638. Scis qđ cõfessioni.

Computatis libris Centum Marchettorum habitis pro arris.

SVMMARIA.

1 *Arra quid sit.*
Arra dicitur etiam quod inter sponsos traditur in pignus contrahendi matrimonij.
Arra an sit de substantia venditionis, & an demonstret perfectam venditionem.
Arris traditis pro adimplemento contractus si altera pars non vult obseruare conuenta, sed pœnitet, si arram dedit, illam amittit, si recepit, duplicatam reddit.
2 *Arræ duplicatæ non solũ, sed & quadruplicatæ aliquando restitui dẽnt ex partiũ cõuentione.*
Arra nedum in pecunia, sed in quacumq; alia re, vel specie dari potest, ẽt si esset res immobilis.
Arræ numquid possint excedere valorem rei in contractu deducta.
3 *Arra in quocumque contractu dari possunt.*
Arrarum contractus est innominatus.
Arrarum contractus est separatus ab emptione, & venditione.
Arræ possunt hinc inde, & dari, & accipi.
Arrarum datio hinc inde in sponsaliorum contractu facta an valeat.
Arrarum promissio valet licet actualis traditio non interuenerit.
Confessioni partium de arris receptis numquid standum sit.
Arras non amittit qui aliquo casu impeditus contractum non implet.
4 *Arris acceptis per procuratorem ad vendendum, si decoxerit, emptor non perfecto contractu an teneatur dominus.*
5 *Arræ datæ perfecto, vel non contractu qua actione repetantur.*
6 *Arris amissis propter nõ impletum contractum, an talis non implens teneatur ad aliud.*

GLOSSA VII.

1 ARra † est id quod datur pro confirmatione contractus, seu loco pignoris, seu argũ uenditionis cõtractæ. Instit. de empt.& uend.in prin.sicut ẽt dr̃ arra quod inter sponsos traditur in pignus complendi matrimonij, ut probatur in l. Arris,& in l.fi. C.de sponsal.& tradit Didac. Hispan.in epitom.in 4. Decretal. 2.par.c.3.nu.6.nõ tamen est propriè pignus, sed loco pignoris.l.un.C. si rect.prou.& tradit Bart.in l.contractus,§. illud, C.de fide instrum. Arra aũt non est de sub̃a uenditionis, sed est argũ cõtractæ ut in d.prin. & in l.qđ sæpè, in prin.de cõtrah.empt.& tradit Aret. in §.actionũ, nu.15. Inst.de act.qđ est uerũ, si non sit conuentum inter partes, ut uenditio fiat in scriptis, quo casu arra nõ ostẽdit perfectam uẽditionem, si quidẽ opus est ut sit perfecta scriptura,& partib. lecta, et subscripta, ad hoc ut perfectus sit cõtractus, & interim est locus pœnitẽtiæ, d.l.cõtractus, & d.prin. Inst.de emp.& nẽd.solutis mõ uel traditis arris ꝓ adimplemento cõtractus, si altera pars nõ vult obseruare cõuẽta, sed pœnitet, si arrã dedit, illã amittit, si recepit, duplicatã reddit, d.prin.

d.prin.& d.l.cõtractus.§.illud, & ibi oẽs,& idẽ est in arris datis pro sponsalibus futuris, d.l.fi.C.de spõsal.gl.& Doct.in c.Gẽma,eo. tit.& Doct.in l.Titia,in prin.ff.de ver.obl.licèt partes possint cõuenire expressè,ut nedũ
2 ad duplicatas, sed ad † quadruplicatas arras teneatur pars nõ obseruãs, & cõtrauenĩẽs,d.l. fin. vers.quæ oĩa, vbi Bald.& Salic.& Bal.in l.2. C.quand.lic.ab empt. disced.q.7.nu.5. Et non tãtum potest dari arra in pecunia numerata, sed etiam in quacumque alia re, vel specie,l.emptorẽ,§. is qui vina,ff.de act.empt.Bal.in d.l.2.q.2. & Salic.in d.l.fin. q.2.in princ.licèt Bart.in d.l. Titia.in prin.& Abb. in d.c.Gemma,aliter voluerint,contra quos est cæterorum cõis opinio, ut per Didac.d. c.3.nu.8. etiam si res esset immobiles, ut per Bald.in d.q.nam transfertur dominium talis rei,ut per eundẽ Bal.ibi,q.4. & hr per Doct. in d.l.Titia, & quãuis Bart. & Abb.in dictis locis autument, in sponsalibus celebrandis dationem arrarum non excedere quantitatẽ dotis,uel donationis p̃p nuptias sponsę,quę opinio ẽt communiter exploditur per scribentes,in d.l.Titia.in prin.& per Didac.d.c. nu.9. tñ in cõtractu uenditionis tãto clarius procedit in quo pœna ẽt grauis nõ implẽti con tractum pro sua parte liberè imponi potest,quod in matrimonijs contrahendis secus est.d.c.Gemma,& d.l.Titia.

3 Non tñ † aũt in his duobus generibus cõtractuum emptionis,& venditionis, ac spõsaliorum dationi arrarum locus est,sed in quocumque ẽt alio contractu,ut per Bal.d.l.2.q. 3.post Nicol.de Mattar. ibi.Est.n.hic contractus arrarũ innominatus, ut per Bar.& alios in d.l.contractus.§. illud.& Bal.d.l.2.q.1.& Fab.de Mont.in tract.præd. q.5.prin.par.2. q.9.nu.67.Dicit esse contractum separatũ ab emptione,& uenditione, & non solum arra dari põt ab vna parte alteri, sed utraque pars põt & dare, & accipere Bald.in d.l.2.q.9.& Didac.loco præalleg.nu.8. Vbi reꝓbat Bal. & quosdã alios in d.l. Titia.in cõtractu sponsaliorum tenentes non ualere dationem arrarũ hinc inde factã, quorũ opinio tãto minus extra casum matrimonij,& spõsaliorũ procedit, sicut ẽt in casu isto valeret promissio facta arrarum, etsi actualis datio non interuenerit, uoluit Bal.in d.l.2.q.8.licet in illo secus sit,ne per indirectũ fiat fraus legi,& pœna apponatur contractui matrimonij,ut per Bar.& alios in d.l.Titia,& Didac.loco præalleg.nu.10.Sicut eadẽ rõne crederem indistinctè standũ esse dicto casu confessioni partium de arris receptis,licet eo casu de actuali traditione aliqui cõstare uelint, & nõ passim esse standũ partiũ confessionibus,ut in d.l.Titia.Socin. consi.3. uol.1.& abũdè Didac.d. c.nu.7. & nu.10. Si tñ alter ex cõtrahẽtibus impediretur aliquo casu adimplere cõuẽta, nõ faceret arrarũ amissionẽ nisi tñ culpa eius casum ipsum præcederet,l.1. ubi Bart.C. de
4 spõsal.Illud aũt nõ est omittẽdũ,qđ si † procurator noĩe dñi cõuenit cũ emptore de uenditione facienda,& arras acceperit, & deoxerit aliter non perfecto contractu,tenetur dñs nisi hẽr mandatum limitatum ad uendendũ præsente pecunia, non aũt habita fide de precio,ut est text.in l.quicumq.uersi.Itẽ si institor.ff.de institor.& tradit Rom.Singul.523.
5 cõstituo.Sed qua † actione repetãtur arræ datæ perfecto,uel non perfecto contractu quia Doct. diuersimodè distinguũt uidenda sunt tradita per Doct.in d.l.contractus.§.illud.& in d.princ.Inst.de empt.& uend.post glos.& Fab.loco præallegato nu.68.

6 Sed † numquid ultra amissionem arrarum teneatur ẽt pœnitens,& non implens contractum ex parte sua ad aliud implẽti? distinguẽdum est, quia aut agimus de cõtractu in scriptis nõ perfecto,& tunc sufficit sola arrarum amissio,ut supra d.tit.de empt.et uẽd.in prin. & d.l.contractus.§.illud. aut de alio contractu sine scriptis perfecto, & in hoc sunt opiniones Mar.& Azo,gloss.antiqui tenuerunt qđ non, censentes contrahentem solo lucro arrarum esse dẽe contentum,quorũ opinioni adhæsit gl.in d.l.qđ sæpe.in princ.ff.de cõtr. empt.& in d.§.illud.in uerbo reddere, cuius opinio.fuit quandoq; Cin.ut refert Castr.in d.l.contractus.nu.13.& Din.& Iac.de Aret. ibi,ut refert Fab.d.q.5.part.2.q.11.num.69. Quã ẽt tenet Salic.ibi,qui dicit audiuisse seruari in praxi; sed tamẽ in contrariũ est cõior Doctorum sententia,cuius fuerunt Bald. & Io. antiqui glossatores, qui sequitur gloss. in d.prin.in uerbo compellitur,& quam tenent Bart.Bal. Rain. & Castr.nu.11.in d.§.illud. seu d.l.contractus,quia aliqui legunt totã legem simul,idem tenuit post Din.Bart.in l.1. §.dixerit.uers. quæritur.quem sequitur ibi ẽt Imol.ff.de public.& Castr.in l.1.in prin.nu. 6.ff.de action.empt.& dicit Aret.in d.princ. tit.de empt.& uend.nu.6. ubi illam sequitur Claud. Cantiunc.in fin.d.prin.adde Alex.in l.si cũ dotẽ.notab.2.nu.5. ff. sol.matr.& Ias. in l.2.col.52.C.de iur.emphit.quod hæc opinio est uerior, & credit seruari in practica, quod ẽt repetit in d. §. actionum.nu. 15.& sequitur etiam Fabian.d.nu. 69. concludentes qđ vltra amissionem arrarũ teneatur recusans implere contractum pro parte sua,ẽt ad interesse partis obseruantis vltra dictas arras, si eius intersit, in quo tamen interesse computentur & compensentur arræ ipsæ.

Et Io-

Et loco, ac ad computum, & pro parte dicti precij.

SUMMARIA.

1. *Arris amissis tenetur pœnitens ad interesse partis, & ad implementum contractus.*
2. *Arris datis re integra possunt partes recedere à contractu venditionis.*
3. *Arris datis ad computum seu pro parte precij non est locus rescissioni contractus nisi per restitutionem precij, & retrosimilem actum.*
4. *Arra data pro arris, & parte precij numquid pars arrarum, pars precij nomine veniant.*
5. *Arra aliquando duas habet naturas, arrarum scilicet, & precij.*
6. *Arra soluta venditori in quantitate aliqua an in dubio cedere debeant ad computum precij.*
7. *Emptor stante pacto legis commissoria die praestituto non soluens arras, & partem precij soluti amittit.*

GLOSSA VIII.

Ex ista Clausula tollitur supra proximè tacta difficultas, qua omnium consensu si solutio facta sit pro arris, et loco precij, & seu pro parte precij vltra amissionem arrarum tenetur pœnitens ad interesse partis, vt tenet tam glo. quam omnes praeallegati in dictis locis; nec hoc casu potest recedi a contractu etiam amissis arris, immo vltra earum amissionem tenetur contrahens etiam adimplere contractum tradendo rem si est venditor, vel preciū si est emptor, vt per gl. in d. verbo compellitur, in d. prin. licet aliter videatur velle gl. fi. in d. §. illud, & propterea haec Clausula hēt vim Clausulę, rato manēte pacto, de qua suo loco dicet, qđ vltra pœnā teneatur ēt pars ad obseruationē cōtractus, vt trad. Bal. & Salic. in d. l. cōtractus. in fi. et Aret. in fi. d. prin. n. 7.

2 Operatur † etiam dicta Clausula alium effectum quod licet re integra etiā datis arris possint partes per simplicem dissensum recedere a contractu venditionis, d. l. 2. C. quan. lic. ab empt. disc. & l. ab emptione. ff. de pact.

3 tū † facta solutione arrarū pro arris, & ad cōputum, seu pro parte precij, non est locus rescissioni cōtractus nisi per restitutionem precij, & retrosimilem actum, glo. Bal. & Sal. in d. l. a. Bart. Ang. Fulg. & Castr. in d. l. ab emptione. declarantes hoc tū procedere qn̄ est data pecunia pro arris non species, quæ pōt cedere ad cōputum precij, quāuis Ias. ēt hoc casu idem teneat, cū species & alia res ad cōputum, & in solutionem precij dari possit l. precij cā, C. de rescin. uēd. cū alijs ibi citatis per eū, cui assentior, cum hæc Clausula aliter eo casu nihil operaretur, contra l. si qn̄. ff. de leg. 3. & l. si stipulatus, in prin. de vsur. Est & ne uerum qđ Sali. in d. l. contractus. in fin. & Aret. in fin. d. prin. nu. 7. intelligunt qn̄ est dictum pro arris, † & parte precij, uel pro arris, & precio, censeri quātitatem esse solutā, dimidiam scilicet pro arris, & dimidiam pro precio, cum partis appellatione de dimidia intelligatur l. nomē filiarū. §. portionis. ff. de uer. sign. de quo nos supra diximus, & quia copula, &, diuidit in partes l. 1. C. si plur. una sūia, & l. reos. §. cū in tabulis. ff. de duob. reis. quo rū opinioni acquiescere non possum, qui sciā cæteros Doct. post gl. aliter sentire, ut totū id qđ eo casu datum fuit amittatur, seu duplicatū reddatur, & nihilominus ēt agi possit ad obseruantiam cōtractus, & expressius id uo-

5 luit Bald. in d. l. 2. in prin. dū dicit qđ arrę † data hāt hoc casu duas naturas scilicet, naturā propriam arrarum, & naturam precij; quod non esset si pro parte tantum pro arris quantitas censeretur soluta, & pro parte ad cōputum precij, & idem dixit Fab. in d. quæst. 9. nu. 67. vbi dicit hoc casu arram transire in aliā naturā, per d. l. 2. quod repugnat opinioni Salic. & Aret. ad quā euitādā possent cōcipi verba exprimentia clarius hūc sensum, & mētē partiū, ut hoc illud qđ datur, totū cēseatur datū pro arris, & totū ēt cedat ad cōputū precij, qđ fieri pōt per prædicta; si n. perficietur cōtractus, erit solutū ad cōputū precij sicut ēt arræ solutæ cedunt in precium qn̄ sunt datæ in quātitate, si altera pars recusabit, & pœnitebit, amittet totas arras, seu reddet duplicatas, si eas habuerit, & ulterius tenebit ad obseruationē cōtractus ut suprà. Illud aūt nō est omittendū Cin. & aliquos fuisse in ea opinione, qđ qn̄ solutę sunt arræ uēditori in quātitate aliqua, in dubio cedere debeat ad cōputū precij, quod si uerū esset, esset magna, & utilis decisio ut refert Bal. in l. si fundus in lect. antiqua per gl. ibi. ff. de leg. commiss. & Fab. loco præallegato nu. 67. Vbi dicit ēt Bald. in loco prædicto hanc sñiam sequi, & tenet ēt Cin. in d. l. 2. quem refert, & sequitur Afflict. in tract. de iure protom. in prin. ē. nor. nu. 20. Sed tū nec glos. in d. l. mihi hoc dicit, immo Bal. ibi recedit ab ea sententia dicens ēt aliter tenere gloss. & hæc opinio est omnino tenenda, quam ēt tenuit Fab. loco prędicto et ratio est, nulla esset differentia in solutione, et dat

6 arrarum simpliciter facta, & pro arris, & precio, præter quā in arris datis in aliqua specie, vel re, quod non est tenendum ēt quod Fab. videatur uelle cōcordare opiniones hoc modo, sed indistinctè tenendum est aliud esse si etiam pecunia sit soluta pro arris, aliud si pro arris, & precio seu parte precij, ut supra. Sed

7 si factum † sit pactum ut intra certum diem reliquum precij soluatur, aliàs res sit in-

empta, & sic sit pactum legis commissoriæ, & ad diem statutam solutio facta non sit, emptor arras, & partem precij soluti amittit, d.l. si fundus, cum glo. in verbo perdidit, quod tamen non procedit regulariter in alijs pactis venditionum, quia etsi totum precium non soluatur in termino conuento arræ uel pars soluta non amittitur, ut per Bald. ibi.

CLAVSVLA XXXII.

Exceptioni non numeratæ pecuniæ.

SVMMARIA.

1 *Exceptio non num. pecun. an habeat locum in omnibus confessionibus.*

2 *Exceptio non num. pecun. reformata, & renouata à Iustiniano.*

3 *Exceptio non num. pecun. habet locum in mutuo, & in dote non in alijs.*

4 *Exceptio non num. pecun. non habet locum licet quis fateatur se ex causa mutui debitorem alicuius quãtitatis creditoris cui tenebatur ex cã venditionis, & cõuenerunt partes ut debitũ cederet in mutuũ uel debitor mutuo hẽret preciũ.*

5 *Exceptio non num. pecun. non solum debitori, sed & creditori intra triginta dies competit intra quos nisi debitor probet solutionem realiter factam sibi non prodest confessio creditoris.*
Et solet appellari ab aliquibus talis exceptio non soluta, seu non receptæ pecuniæ.

6 *Exceptio non num. pecun. competit confitenti sine in scriptis, siue sine fuerit facta confessio.*
Si tamen vltra litterarum obligationem interuenit stipulatio, potest competere actio in factum, quæ eundem habet effectum.

7 *Except. nõ nu. pecu. procedit ẽt de iure canonico.*
Et de æquitate.
Et in foro mercatorio.

8 *Except. nõ nu. pecu. & cõfitẽti, & hæredib. eius, & fideiussoribus, & mandatoribus eius datur.*

9 *Exceptio non num. pecun. potest opponi etiam per creditorem confitentis pro suo interesse.*

10 *Excipiens de non num. pecun. si probetur numeratio dupli pœna punitur.*

11 *Exceptio non num. pecun. numquid opponi possit lapso etiam biennio si prius per partem non fuerit accusata contumacia non opponentis, & per iudicem fuerit interlocutũ ipsum amplius non esse audiendum.*

12 *Aret. sñia in §. 1. nu. 62. Inst. de excep. reiecta.*
Termino à iudice statuto pars non excluditur ẽt si sit lapsus nisi prius per partem fuerit accusata contumacia, & interlocutum per iudicem.
Secus autem in termino legis, quia non exigitur alia monitio, vel pronuncia iudicis, sed per eius lapsum ipso iure excluditur.

13 *Creditores debent esse cauti in cautionibus, confessionalibus debitorum quibus mutuant pecunias, debent enim facere constare de actuali numeratione in instrumento, vel accipere confessionem de deposito.*

14 *Exceptio nõ num. pecun. nõ hẽt locũ in deposito.*

15 *Depositum excedens notissimos depositi terminos an & quando habeat priuilegia vero, & proprio deposito competentia. remissiuè.*

GLOSSA PRIMA.

1 Exceptio ista † non numeratæ pecuniæ non passim in oĩbus confessionibus locum sibi uendicat, tametsi cõiter notarij in instrumẽtis omnium confessionum apponant renunciationem per partes factam tali exceptioni, solũ enim locũ hẽt ubi debitor confitetur mutuo habuisse aliquã quãtitatem pecuniarũ, uel aliarũ rerũ a creditore, uel maritus confitetur habuisse dotẽ ab vxore; sed hoc vltimo casu hẽt locũ exceptio non num. dotis, & hẽt alia tpa, & alias regulas, quàm hæc de qua tractamus, ut in rub. & nigr. de dot. caut. non num. C. & Auth. ibi posita, de qua abundè scriptũ est a Felin. in c. si cautio, nu. 71. cum seqq. de fid. instrum. & Didac. Hispan. lib. 2. resolut. suarum. c. 7. nu. 4. & seqq. de qua non est quærendum, cum ad materiam nostram non attineat, sed tantum de except. non num. pec. uns uerba facienda sunt ad declarationem huius Clausulæ, & eius materiæ pertinentia. Fuit

2 igitur hæc † exceptio inuenta seu reformata, renouataq. à Iustiniano ut in tit. de litter. obl. Inst. per totum, & in l. in contractibus, C. de non num. pecun. ad fauorem debitoris, & in eius priuilegiũ ut tradũt Doct. in l. si ex cautione. C. eod. & expressius Felin. in d. c. si cautio. nu. 45. cum enim sæpissimè hoĩes egentes pecunia confidant de creditoribus, ut sibi intra certa tẽpora mutuo dent, & interim cautiones faciant de recepto spe illius future numerationis, sanxit Imperator ut liceat debitoribus intra biennium a tpe factæ confessionis (licet antea esset ad hoc datũ quinquẽniũ) opponere hãc exceptionem nõ num. pecun. et tenetur creditor ꝓbare numerationẽ, aliàs liberat debitor vt in d. tit. de litt. obli. & in d. l. in cõtractibus; & tradũt gl. & Doct. in d. l. si ex cautione. C. eod. tit. & Aret. in §. 1. nu.

3 9. Inst. de except. qd ut diximus procedit † in mutuo, & in dote sm dispositionẽ dicti tit. de dot. caut. nõ num. ut supra, ut tradit gl. fin. in d. tit. de litt. obl. in l. generaliter, in uerbo religionẽ, circa med. & in alijs gl. & ibi oẽs C. de non num. pecun. Aret. in d. tit. nu. 4. & in d. §. 1. num. 21. Inst. de except. Bald. in d. l. si ex cautione. 3. oppos. & Castr. col. 2. & Felin. in d. cap. si cautio. num. 54. Et propterea

si quis

si quis ex causa venditionis confiteretur se debitorem emptoris, exceptio hæc locum sibi minime vindicaret, sed statetur indistinctè confessioni cōfitentis, ut per gl.& Doct. in d.l.generaliter,& in l.aduersus.ubi gl. C. eod.tradit etiam Petr. de Vnzol.in tract.seu pract. artis notariatus, in tit. de except. non num.pecun.in princ.nu. 1.& ideó est si ex alia causa quam mutui confessio emanet, vt in locis prædictis, quibus casibus superflua est renūciatio huic exceptioni,& in tātum hoc est verum, vt attēdatur causa originaria debiti,
4 vt licet † quis fateatur se ex causa mutui debitorem alicuius quantitatis, creditoris, cui tenebatur ex causa venditionis,& conuenerint partes vt debitum cederet in mutuum, vel debitor mutuo haberet precium, non habet locum hęc exceptio l.aduersus.vbi Doct.C. eod.Felin.in d.c.si cautio.nu.56.7. Fallen.

Sed si confessio fiat per creditorem de recepta pecunia vel alia re à debitore nedum ex causa mutui, sed ex quacumque alia causa
5 tunc † exceptio non numer.pecun.datur confitenti intra triginta dies continuos a tempore confessionis intra quos nisi debitor probet solutionem realiter factam, sibi non prodest confessio creditoris: quam exceptionem non nulli appellant non solutæ, vel non receptæ pecuniæ, vt per Petr.de Vnzol.in d.tract.in princ. & per Salic. in d.l. in contractibus.§. super cæteris, vbi est text.apertus ad hoc,& ibi glo.in verbo triginta, affirmans hoc casu onus probandi solutionem incumbere debitori cuius mentis etiam videtur glo.fin.in d. tit.de lit.oblig.licet Bald.in d.§.dubitauerit, quod expressè firmant Salic.& Castr.in d.§. super cæteris,& Aret.dicit habuisse de facto in d.tit.de litter. oblig. nu.4. quod etiam admittit Ruin.cōs.73.in prin.vol.4.& hęc propriè competeret in casu huius instrumēti uenditionis ob cōfessionem factam de precio recepto, vt in puncto tradit Cast. cons.233. Viso casu & allegationibus.uol.2. nouissimorū, de qua exceptione, quia in nonnullis differt a prædicta competente debitori aduersus creditorem, aliqua dicentur in sequentibus verbis instrumenti; nunc autem aliqua subijciemus vtriq; conuenientia. Exceptio † igitur nō
6 numer.pecun. competit confitenti siue confessio facta fuerit in instrumento publico,& in scriptis, siue sine aliqua scriptura, l.non vltra, vbi Bart.& Bald.num.3.C.eod.tit.Bald. in d.l.si ex cautione.quæst.10.num.14.Aretin.in d.tit. de litter.obl.nu.7. & in d.§.1.de except.nu.22.& latè Felin.in d.c.si cautio.n. 63.& 64. licet si interueniat stipulatio vltra confessionem,& litterarum obligationē, habeat locum actio in factum, quę hēt eundem effectum licet nomen diuersum, l.cum ultra. ubi oēs.C. eod. Aret.in d.tit.nu.6.& in d.§.1.
7 nu.10.col.2. Et procedit † ēt de iure canonico, quamuis sit inuenta de iure ciuili. Feli. in d.c.si cautio.nu.57.et seq.& Ias.dicēs ita fuisse decisum in l.cū quis, col.pen.nu.17.& 18. C.de iur.& fact.ignor. ubi qđ ēt procedit de equitate, et in foro mercatorio. sequitur Marsil.in singul.277. Licet supra.in fi.& Bēuen. Stracc.in tract. de mercat. in tit.quę.in caus. merca.proced.sit, in c.de exceptionibus.nu.
8 9. Datur † autem hæc exceptio nedum confitenti,& eius hæredibus, scilicet & fideiussoribus, & mandatoribus eius, l.si intra,& l.si mandatori, vbi Doct.C.eod.tit. immo & po
9 test † opponi per creditorem debitorem cōfitentis pro suo interesse, l.si cui. C.eod.sed bene cauendum est per opponentem talem exceptionem, quia si per partem postea fuerit
10 probata numeratio † quantitatis in instrumēto, uel scriptura confessę opponens punietur pœna dupli. Auth. contra. qui propriam. C. eod.tit. Aret.in d.§.1.nu.29.& sequ. Qui quidē Aret.in d.§.1. col.pen. nu.62. voluit unū mirabile in hac materia, quod etiā lapso bie-
11 nio possit † opponi per cōfitentem huiusmodi exceptio, si prius per partem non fuerit accusata contumacia non opponentis,& per iudicem fuerit interlocutum ipsum amplius non esse audiendum, quem sequitur Marsil. Singul.283. lapsus, col.2. sed fallitur Aretin.
12 † quia aliud est in termino statuto a iudice quia non excluditur pars nisi accusata contumacia ipsius,& facta interlocutione per iudicem, iuxta tradita in l. diffamari. C.de ingen. & manum. secùs uerò in termino statuto a lege quia non exigitur alia monitio, uel pronūcia iudicis ad excludēdum sed per eius lapsum ipso iure excluditur. l.ob commissa. C.ad leg.Iul.de adult. Bald.in d.l. Diffamari.nu.5. Felin.in c.pen.nu.8. de iudic.& Cagno.in d.l.Diffamari, nu.16. Ad euitandam difficultatem huiusmodi exceptionis monet
13 Castr. creditores † caute agere, ne fidant cautionibus confessionalibus debitorum quibus mutuo dant pecunias, sed faciant constare de actuali numeratione in instrumento, vel accipiant confessionem de deposito, nō
14 de mutuo; in quo huiusmodi † exceptio locum sibi nō uendicat, etiam si notissimos depositi terminos excedat, l.huius,& l.dies spōsaliorum.ff.de depo. ita Castr.in rub.C. de non num.pecun.ad fin.& quod in deposito prędicto nō procedat, nec locū hēat hęc exceptio, tradit ēt Bal.& Salic.in d.l.in cōtractibus.§. 1.& Felin.in d.c.si cautio, nu.54. nisi tū fieret fraus de vno cōtractu ad alterum, ut per eos ibi,& per Castr.in §.1.nu.6.d.l. in contracti

bus vbi exemplificat si pecunia fuerit mutuo petita, & creditor voluit vt cautius sibi esset, quod fieret instrumentũ depositi de quo per Rol.a Vall.consi.17.nu.7.vol.1.Emanuel.à Cost.in repet.C.si ex cautione.2.Fallen.nu. 15 4.& seq.C.de non num.pecun.Quando † autem depositum excedens notissimos depositi terminos ut supra habeat priuilegia vero, & proprio deposito concessa, videnda sunt iura, & decisiones citatæ per Cagnol.in l.cõtractus.nu.16. ff. de reg. iur.

Et non habitæ, & non receptæ dictæ partis precij.

SVMMARIA.

1 *Creditor confessus se recepisse habet exceptionem non recepta neque habita pecunia intra triginta dies.*

2 *Exceptio non habita seu recepta pecunia cuicumq; creditori competit.*

3 *Absolutio fauorabilior est quam obligatio.*

4 *Exceptio non num. pecun. post biennium opponi nequit, sed bene quidem exceptio doli, si tamen probare paratus sit excipiens factam non fuisse numerationem.*

5 *Exceptio non habita, seu recepta pecunia, lapsis triginta diebus opponi nequit per creditorem etiam si vellet probandi onus in se suscipere.*

6 *Exceptio non habita, seu recepta pecunia, quibus in casibus opponi nequeat.*

7 *Mulier amittit Velleiani beneficium si confessa est in instrumento tribus testibus subsignato se aliquam pecuniæ quantitatem accepisse ut pro alio intercederet.*

8 *Creditor per aliam viam, quam per confessionem debitorem liberans statim sibi præiudicat, neque potest opponere exceptionem non habitæ seu receptæ pecuniæ.*

GLOSSA II.

1 HÆc est illa exceptio, † quæ competit creditori cõfitenti recepisse aliquid a debitore suo aduersus ipsam confessionem, vt & ipse possit intra triginta dies post factam confessionem opponere se nõ recepisse illam rem uel pecuniam quam constat confessum fuisse, & hoc spe futuræ numerationis, seu receptionis, quæ, vt supra dictum fuit, in quocumque 2 creditore cuiuscumque † rei procedit, cum exceptio illa non numeratæ pecuniæ debitori tantum ex mutuo detur, quod tantem parum æque statutum videtur, cum tantum illa in contractu mutui procedat, in aliis statim confitenti præiudicat, & propter illam ratio nem quia egens pecunia confitetur de facili recepisse, quod recipere sperat, ut per Dec. in d.l.si ex cautione, quæ ratio cessat in credi 3 tore suum recipiente, & fauorabilior † est absolutio, quam obligatio, l. Arrianus. ff. de act. & obligat. tamen ex duobus cessare uidetur talis legis iniquitas uel rigor quia in alijs tales creditores releuantur, iuxta l. eum qui. in princ. ff. de iureiurando. primo enim ad minus, & breuissimum spatium tẽporis triginta dierum restricta est oppositio huius exce-4 ptionis ut in d. §. super cæteris; secundo quia licet post biennium non † possit per confitentem mutuo recepisse pecuniam opponi exceptio illa, ad finem ut transferat onus probandi in aduersarium, ut supra, potest tamen opponere exceptionem doli, & probare ipse cõtra cõfessionem suam hanc negatiuam, non fuisse sibi numeratam, ut tradunt gl. Bart. & alij in d.l. si ex cautione. Aret. in d. princ. de except. nu.4. & 6. Felin. in d.c. si cautio nu. 66.6. Fallen. & Marsil. in dictis singularibus 5 277. & 283. tamen † lapsis dictis triginta diebus penitus excluditur confitens, ut etiam suscipiendo hoc onus probandi contrarium in se, non tamen audiatur, sed sua confessio impugnari nequeat. ita uolunt Bald. Salicet. & Castr. in d. §. super cæteris, & Castr. in d. cõs. 6 233. in 2. uol. Non procedit † tamen, nec locum habet hæc exceptio tribus casibus positis in textu d.l. in contractibus. §. 1. & duobus additis ibi in gloss. in uerbo penitus, primo in confessione facta pro depositis rebus, secundo in confessione procuratoris, uel administratoris rerum fiscalium de solutione facta publicarum functionum; tertio in confessione dotis receptæ post confectionem dotalium instrumentorum; quartus est casus additus per glossam, si procurator fisci confitetur habuisse, & recepisse precium rerum fiscalium uenditarum. l. omnes. §. fin. C. de quadrien. præscript. quintus, & ultimus casus est in casu l. antiquæ. in princ. C. ad Velleian. si 7 mulier † fatetur in instrumento tribus testibus subsignato se aliquam pecuniæ quantitatem accepisse, ut pro aliquo intercederet, statur enim suæ confessioni, & beneficium Vel-8 leiani amittit. Sed si creditor † non per uiam confessionis liberaret debitorem, & non ex ea causa quia sibi solutũ esset, huic exceptioni etiam locus non erit, sed statim sibi præiudicaret, ut per Salic. in d. §. 1. Castr. in l. generaliter. nu.13. in d. §. 1. nu.4. & in l. tale pactum, in princ. nu.5. ff. de pactis, & causa donationis in dubio censeretur facta liberatio ut per Salic. in d. §. in fin. quo fit, ut si per acceptilationem sit facta confessio solutionis, & liberatus sit debitor, cessat hęc exceptio. Bar. & Castr.

& Castr.in l.si ex pluribus.in princ.ff. de solut. licet ibi Bald. contrarium tenere videatur, & in l. si accepto latum. la secunda. vbi Bald.in §.1. transit cum Bart. ff. de acceptil. Castr.in d.l.generaliter,nu.13.& in d.l.tale pactum. in princ. licet Raphael. in d.l. si ex pluribus. teneat contrarium,cuius opinionẽ dicit Aretin.veriorem,quam tamen in praxi nõ putat posse victoriam dare in §. item per acceptilationẽ.ad fin. Instit. quib. mod.toll, oblig.& idem esse videtur quando principaliter creditor facit pactum de non petendo vt in d.l. tale pactum, & Ruin. alleg.consil. 73.num.2.& sequ.vol.4. licet aliud esset si esset factum pactum de non petendo post confessionem solutionis factæ,& quodammodo in Clausulis accessorijs, ut cõmuniter fit in instrumẽtis absolutionum,& liberationum, & in consequentiam,ut tradit Bald.in d.l. in contractibus.in prin.q.3. nu.6.

Speique futuræ numerationis, & receptionis.

S V M M A R I A.

1 *Exceptio non numeratæ pecuniæ opponi poterit licet renunciatum sit spei futuræ numerationis.*

GLOSSA III.

1 Non proptereà † excluditur hæc exceptio,& si cõfitens in instrumẽto renunciet huic spei futuræ numerationis,licet aliquando glos. voluerit contrarium vt dicit Bald. in d.l. in cõtractibus,in prin.quæst.2.nu.5.sicut etiam nihil facit, si apponatur alia Clausula eiusdem effectus, non spe futuræ numerationis, vt tradunt. Bart. & Castr.in d.l.si ex cautione. Alex.in l.2.§. creditũ.nu.6. ff. si cert.pet. Ias.in d.l.Cum quis.nu.18.C.de iur.& fact. ignor.& Felin.in d.c.si cautio.nu.51.non tamen vnquam debet notarius dicere contrarium in instrumento cõfessionis ubi non est præsens pecunia,scilicet aliquem confessum fuisse spe futuræ numerationis, ut Bal.tradit post gloss.ibi,in l.fin. C.de condict.ex lege.

Omnino renunciantes.

S V M M A R I A.

1 *Exceptio non numeratæ pecuniæ,vel non habitæ,& receptæ numquid possit opponi stãte etiã quod fuerit renunciatum tali exceptioni, hic pulchrè examinatur.*

2 *Exceptio non numeratæ pecuniæ, vel non habitæ,& receptæ numquid opponi possit licet sit renunciatum tali exceptioni cum iuramento,hic distinguitur.*

Non sufficit tamen Clausula,qua cõfitens iuuat omnia, & singula in instrumento contenta nera esse.

3 *Exceptio non numeratæ pecuniæ opponi non potest per eum qui promisit non cõtrauenire de iure, vel de facto, sed facta solutione repeti potest.*

4 *Exceptionem non numeratæ pecuniæ non opponens,quia iurauit verè factam fuisse numerationem,si soluit non repetit.*

5 *Exceptio non numeratæ pecuniæ per minorem etiam si iurauerit lapso etiam biennio opponi potest.*

6 *Omnino dictio quid importet, & quot habeat significationes.*

GLOSSA IIII.

Notarij passim in omnibus instrumentis confessionum apponunt hanc renunciationem putantes satis cautum esse ijs, ad quorum fauorem fit talis cõfessio, quam etiam ponit Specul.in d.§.1. de empt.& vẽd.nu.18.post Roland. ibi citatũ per Io.Andr.in additionibus,quod uoluit glo.loquens de notarijs Bononię in cõfessionibus dotium receptarum, in l.1.in gloss.vlt.C. de dot.caut.nõ numer. quam opinionem tenuerunt antiqui Doctores Iacob.de Beluis. & Odofr.vt refert Cin. affirmantes quod saltẽ talis renunciatio trãsfert onus probandi in confitentem, quę uidetur fuisse etiam opinio glo.in d.l.si ex cautione, quod etiam tenuit Petr. de Vnzol.in d. sua practica seu tractatu nu.5.& nu.14. Fortius tradit Marsil.in singul.222.exceptio.ex Bald.in consi.452. duo rei.in 1.uol.quod ex ea confessione, & renunciatione oritur præsumptio contra confitentem iuris, & de iure contra quam non admittitur probatio in cõtrarium nisi per confessionem partis dicens quod illa doctrina aliàs sibi fecit honorem in practica,sed certe falluntur,quia commu-

1 nis est Doctorum sententia, quod hæc † renũciatio non noceat confitenti cum ea facilitate,& fragilitate qua spe futurę numerationis inducitur ad confitendum,pariter inducitur ad renunciandum ita tradit Bart.in fi.primæ lecturæ,& col.fin.secũdę post Iacob.Butrig. Bald.secunda quæst.Salic.quæst.1.num.5.& Castr.nu.6.in d.l. si ex cautione,quam etiam ibi tenuerunt Iacob.de Are.& Cin.ut refert ibi Salic. Bal.in d.l. In contractibus.in prin. nu.5. & Castr. in fine princ. Aretin. in d.tit. de litter.oblig.nu.14. & in d.§. 1. de except. nu.36. Bart. in l.fin. secunda lect. eod.tit.C. de non

de nō numer.pecun. Abb.Imol.& Felin.nu. 48.in d.c.si cautio. Alex.qui etiam dicit communem in consi.179. Visa scriptura 1.col.2. vol.aliàs est consilium 35. in primo uol. Socin.consi.80.nu.12.1.uol.quam etiam tenet Steph.Aufrer.in addi.ad decisionem Capellę Tholosanæ 373. Quæ opinio procedit qñ renunciatio fiat eodem instanti,& tempore, quo fit confessio, & communiter fieri solet, secus si ex interuallo, ut firmāt quam plures ex supra allegatis, & maxime Salic.in d.l.si ex cautione. Aretin. & Felin. in locis supra citatis, & tunc renunciatio facta ex interuallo in hoc proderit ut transferatur onus probandi contrarium in renunciantem,pro quo facit, quia tollitur hæc exceptio si confitens debitum ex interuallo debitum ipsum agnouerit,partem aliquam soluēdo, l.cum fidem. C.eod.tit. Castr.in d.l.si ex cautione, nu.6. Aretin.d.§.1. nu.38. Ias.in d.l. Cū quis,col. pen. & Felin.in d.c.si cautio,nu.56.

2 Sed quid† si in instrumento sit appositum iuramentum,numquid confitens hanc exceptionem opponere possit? Distinguendum est,quia aut fuit facta simplex cōfessio de soluto nulla subsecuta renunciatione, & simplex additum iuramētum, & tunc non tollitur hæc exceptio, cum iuramentum habeat eandem naturam,quam sortitur confessio ipsa super qua interponitur,scilicet si numeratio fuerit subsecuta,& eo prætextu emanat l. fin.& ibi omnes.C.eod.tit. de non num.pecun. Aut iuramentum additur in instrumento in quo pars fatetur vere habuisse pecuniā, & hoc casu cum iuret confitens vere sibi fuisse numeratum, non admittitur ad allegandū hanc exceptionem, scilicet non fuisse solutā pecuniam.ita declarant Bald.Salic.& Castr. in d.l.fin.Butr.in c.fin.de solut. Felin.in d.c. si cautio.nu.46.Socin.consil.62.col.3.nu.2. 1.uol.& Butr.in tract.de iuramento.31.effectu.nu.46. quod tenet etiam Steph. Aufrer. in d.addit. Non crederem tamē hoc casu sufficere Clausulam, qua cōfitens iurat omnia, & singula in instrumento contenta uera esse, vt communiter fit,quia non propterea diceretur iurans iurasse uere sibi numeratum, sed confectum fuisse,ut instrumentum continet,& propterea ad tollendam hanc difficultatem fuit addita in confessione supra illa vox; vere, licet hoc casu secundum Butr.& Felin.posset peti absolutio a iuramento,ad finem opponendi exceptionem. Aut non fuit renunciatum exceptioni non numer.pecun. vt in casu isto, & additum iuramentum, & tunc nō potest opponi hęc exceptio,sed omnino soluere debet confitens licet repetere possit solutum, per tradita in c. debitores,de iureiur.vt trad.Bar.Salic. & Castr.in d.l.fin. Salic. in d.l. si ex cautione, quæst. 4. Socin. consi.80.num.13. 1.uol. Felin.d.c.si cautio. nu.50. Bauer. & Aufrer. in locis præallegatis,& fuit decisum in capell. Tholos.d.quęst.

3 374.ubi idem† dicitur,si fuit promissum non contrauenire de iure,vel de facto, & Marsil. in singul.327.Exceptio,ubi tamen vult posse opponi exceptionem simulationis,quę tñ eo casu per opponentem veniret probanda, sicut etiam censerem probandam esse si obtineretur absolutio,uel habilitatio à iuramento:sed quando iuratum est uerè fuisse nume-

4 ratum,ut in secundo casu,tunc† facta solutione non esset locus repetitioni, ut hoc vltimo casu, ut per Castr.in d.l. fin.nu.4. Iuramentum tamen hoc præstitum hoc casu per minorem, non repræsentat ipsum maiorem, sicut in casu Auth. Sacramenta puberum,C.si

5 aduers.uendit.ut etiam† ipse omnino excludatur ab hac exceptione, cum tempus biennij ei non currat, quin possit ex post etiam hanc exceptionē opponere,l. fin.C.in quib. cau. in integ. rest. necess. non est.ita tradunt Bald.Salic. & Castr. in d.l.fin,& Felin.in d. c.si cautio.num.50.Cætera ad hanc materiā pertinentia uideantur per Doctores in locis ordinarijs, & præsertim Felin. in d.c.si cautio,per Vital.Camb.in tract. Clauf.in tit.de simulatione,& in tit. An exceptioni non numeratæ pecuniæ renunciari possit;non enim de hac materia voluimus facere plenum tractatum,sed tantum aliqua quasi per modum summæ,& compendij ad declarationē Clausulæ nostri tractatus tangere.

6 Dedictione † autem, (Omnino) hic apposita dicendum est, quod habeat plures significatus, ut per Felin. in c. ex parte, il 1. post princ.de offic,deleg.per Tiraquel.in l.si vmquam,in verbo, Reuertatur, nu.73.C.de reuoc.donat.& in tract. de retract.tit.1.§.1. gl.1.nu.22. & Alber.in Dictionario suo super eadē dictione, & inter cætera habet præcisam significationem,& idē importat quod præcise,l.si cum exceptione,§. sed & si quis, ff.quod met.caus.Ias.in l. precibus, nu.2. C. de impub. & alijs substit. & ante eum Bald. in l.fin. in princ.C. de contrah. empt. & alij in alijs locis, & hoc modo capi potest hic, ad ostendendam præcisam,& enixam uoluntatem partis renunciantis huic exceptioni, ut in simili ad comprobandam voluntatem testatoris tradit Socin. de hac dictione, in consil.249.nu.17.2.uol. Dec.consil.1.nu.4. & consi.582.nu.2.& Socin.in l.si mihi & tibi,§.in legatis, nu.17.ff. de leg.1.de quo per Didac.Hispan. in Rubrica, extra de testam. 2.parte,nu.20.col.3 uersi. undecimo quādo.

Et de

Et de ea late habetur per Tiraquell. in repet. l. si vmquam, in verbo, Reuertatur, t 8. Fallen. nu. 76. & sequ. C. de reuoc. donat.

CLAVSVLA XXXIII.

Et pro libris septingentis dictæ monetæ ipsi emptores, videlicet prædictus D. Rodulphus agens suo proprio, & principali nomine.

SVMMARIA.

1 *Cōtrahere quilibet præsumitur nomine proprio, etiam si cum rebus alienis contrahat.*

GLOSSA I.

1 Licèt quilibet † contrahens in dubio censeatur contrahere nomine proprio, l. & magis, ff. de solut. Bart. in l. Titium, §. altero, nu. 3. ff. de admin. tut. cum alijs traditis supra in c. contrahentium, in glo. agentes, tam suis proprijs nominibus, &c. quod procedit, etiā si cū rebus alienis contrahat. Dec. consil. 7. nu. 5. tamē ex eo quod isti emptores diuersimodè contrahunt, alter scilicet nomine proprio, alter nomine patris, ideo ad maiorem declarationem hæc Clausula inseritur hic, ut etiam dictum fuit in d. gloss. Agentes, &c. de dictio ne videlicet inferius dicetur in gloss. prædicti emptores, ut supra, agentes, &c.

Et dictus Antonius agens nomine dicti sui patris, pro quo de rato, & ratihabitione omnium, & singulorum infrascriptorum, & in præsenti instrumento contentorum.

SVMMARIA.

1 *Filius acquirendo nomine patris sibi acquirit.*
Filius non potest patrem obligare, eius præiudicare.
Filius maior annis vigintiquinque potest pro alio fideiubere, & promittere.
2 *Pater si vult rem suo nomine per filium emptam; debet approbare totum contractum suo nomine gestum, et sic delegationem factam per filium.*
Sitamen delegatio sit facta per filium eodem contractu, secus, si ex interuallo re iam patri acquisita.

GLOSSA II.

1 Filius acquirendo nomine patris, sibi acquirit ut dictum fuit supra, in Clausula, præsenti, ementi, &c. non tamen ita passim † potest patrē obligare, C. ne fil. pro patre, in rubr. & nigro, nec ei præiudicare, l. filius paciscendo, cum ibi not. C. de pact. l. nec filius, C. de reb. cred. ut infra in Clausula, Sponte, &c. & pro pterea opus est quod se obliget pro patre, & pro eo promittat ut cautum sit contrahentis: si sit enim maior annis vigintiquinque, pōt pro alio fideiubere, & promittere, l. nulla, C. quod cum eo. Et † si pater uellet rem suo nomine emptam, tenetur approbare totum cōtractum suo nomine gestum, & sic delegationem factam per filium, ex quo est facta eodem contractu, l. cum quæritur, ff. de admin. tut. Cagnol. in l. secundum naturam, ff. de reg. iur. nu. 8. & in l. 2. C. de pact. int. emptor. & vend. quæst. 36. num. 148. & Tiraquell. in tract. de retractu Conuent. in fine, num. 4. & sequ. secus si ex interuallo id fieret, iam re acquisita patri, per tradita per Alex. in consil. 106. lib. 7. Cagnol. in d. l. 2. quæst. 70. & 71. nu. 207. & sequ. & Tiraquell. loco præallegato. num: 1.

Sponte, & ex certa scientia.

GLOSSA III.

De his Clausulis satis dictum fuit supra. Clausul. t 1. gloss. 1. & 2.

Dederunt, & delegauerunt.

SVMMARIA.

1 *Delegare quid sit, & quid delegatio.*
2 *Delegatio propriè fit tribus concurrentibus.*
Licèt duo alia requirat Cagnol. & male.
3 *Delegatio ad hoc vt valida sit, numquid sit necessarium quod delegatus sit debitor delegantis.*
Delegatio eius qui non est debitor delegantis, nō est propriè delegatio.
Sicut etiam si fiat de debitore per non debitorem.
4 *Delegatione in facienda duplex actus cōcurrit.*
5 *Delegatio an possit fieri absente delegante per scripturam, vel nutu.*
L. Delegare, la. 1. ff. de nouat. declarata.
6 *Delegatio etiam fit per litis contestationem.*
7 *Emptores precij debitores, possunt satisfacere venditoribus per delegationem.*
8 *Delegatio facit conuersionem de vno debito in aliud.*
9 *Delegans numquid dicatur soluere.*

GLOS-

GLOSSA IIII.

1 DElegare † est vice sua alium dare creditori, vel cui creditor iusserit. l. delegare, la prima, in prin. ff. de nouat. & delegatio: vt tradit Ias. nu. 36. & Cagnol. nu. 163. in l. singularia, ff. si cert. pet. est alterius debitoris loco sui per stipulationem creditori, vel cui iusserit facta
2 datio. Fit autem delegatio † propriè tribus concurrentibus; Primo, quod delegans sit debitor eius, cui delegat; Secundo, quod delegatus sit debitor delegantis; Tertio quod promittat delegatus per stipulationem secundo creditori, & sic ei, cui delegatur, d. l. delegare, §. 1. & l. 1. C. eod. tit. de nouat. licèt Cagnol. in d. l. singularia, nu. 165. exigat duo alia, quæ verè non sunt necessaria, quia alterum comprehenditur in dictis tribus enumeratis; alterum verò exigitur quo ad nouationem faciendam, & inducendam citra delegationem, vt dicetur inferius: quod autem hæc tria exigantur copulatiuè, tenet Castrens. in d. l. delegare, in princ. & in l. quamuis, §. si mulier, il secondo per gloss. ibi, nu. 3. ff. ad Velleian. & in l. qui vsumfructum nu. 3. & ibi Alex. nu. 5. & Socin. nu. 20. ff. de verb. oblig. idem tenent Moderni, in d. l. singularia, saluantes opinionem Bartoli ibi hoc casu, quādo erat facta delegatiò, vt ibi Aretin. nu. 14. Socin. nu. 17. 3. Conclus. & conclus. vlt. nu. 20. Ias. nu. 36. Dec. qui dicit communem, nu. 27. quam etiam tenet Alex. cons. 10. Visis depositionibus, nu. 3. & 4. in 2. vol. alias est cons. 173. in 7. uol. & cons. 159. Circa primum, nu. 3. eodem 2. uol. & cons. 60. Viso titulo, 6. uol. quod admittit Socin. cons. 37. ubi tamen reducit ad duo hæc tria comprehendentia, nu. 6. uol. 4. & Dec. qui in eodem casu contra Socin. consuluit, in cons. 107. nu. 1. cui etiam subscribit Benuenut. Strach. in tract. de decoct. 5. part. nu. 5. Et licèt Aretin. in cons. 5. In causa, & puncto, magis per modum dubitandi, quam decidendi videatur re-
3 nere, † nō esse necessarium, quod is, qui delegatur, sit debitor delegantis, per ea quæ ibi tradit, cum quo videtur tenere Afflict. decis. 353. & Alciat. in d. l. singularia, tamen eius opinio communiter reijcitur, ut per Doctores præallegatos, & Cagnol. in d. l. singularia, nu. 174. & sequ. Quod autem necessariò exigatur stipulatio, tradit etiam Socin. cons. 267. in princ. 2. uol. & Dec. cons. 421. nu. 17. sed si fit delegatio de eo qui non sit debitor delegantis, illa non est propriè delegatio, sed impropriè, & largo modo, sicut etiam si fit de debitore, per non debitorem, ut tradit Castrē. in d. l. delegare, & in l. si usufructus, in princ. ff. de nouat. sequuntur Socin. in d. l. singularia, num. 20. & Cagnol. numero 164. &
4 174. In delegatione † tamen facienda duplex actus concurrit, ut tradit Bart. in d. l. delegare, unus respectu obligationis dissoluendæ inter delegantem & delegatum, alter respectu contrahendæ inter delegatum, & secundum creditorem, cui fit delegatio. Quo ad primū actum, (possunt. n. hęc fieri diuersis contractibus, licèt passim fiant unico tantum) cer-
5 tum est, † quod potest fieri etiam absente delegante per scripturam, uel etiam nutu, l. delegare, la secunda, ff. de nouat. Quo ad secundum actum exigitur stipulatio, ut suprà, & hoc casu loquitur §. primus, d. l. delegare, la prima, & d. l. prima, C. de nouat. ut declarant Bart. & Castr. in d. l. delegare, la prima, & la secunda. quod etiam sentit Azo. in fine, eod. tit. in sua summa, & Bald. in d. l. delegare, la secunda, Cagnol. in d. l. singularia, numero 173. & 179. quamuis Imola in d. l. delegare, la secunda, dixerit, non esse peccatum in spiritum sanctum, tenere illum textum loqui, in non valente loqui, cuius opinio reijci-
6 tur, ut sup. Fit etiā † delegatio per contestationē litis, ut in d. §. 1. de qua tradit Ias. in l. 1. C. de iudic. quæ cū ad materiam nostram non attineant, in ijs nihil scribam, sed uidendi sunt
7 Doctores in dictis locis. Dubium † autem non est, quin hoc casu emptores debitores pro precio potuerint per delegationem satis-
8 facere uenditoribus; quia per † eam conuersio de uno debito in aliud fieri potest, ut post Bart. tradunt omnes in d. l. singularia, ubi Ca-
9 gnol. numero 149. & quia † qui delegat soluere censetur, l. quamuis, §. interdum, ff. ad Velleian. l. Inter causas, §. abesse, ff. mandati, & l. Verbum exactè, ff. de verb. signif. tradit Aretin. in d. l. singularia, num. 13. & cæteri Moderni post eum, ubi Cagnol. nu. 166. licèt non sit propria solutio, sed ficta, & impropria, vt etiam inferius dicetur.

Ipsis venditoribus vt supra agentibus, præsentibus, stipulantibus, & recipientibus pro se, & suis heredibus.

S V M M A R I A.

1 *Delegatio non ualet non interueniente stipulatione.*
2 *Stipulatio quid sit, & unde dicta.*
3 *Stipulatio olim solemnia quadam verba exigebat, hodie verò quibuscumque verbis concipi potest.*
Stipulatio necessario exigit verba.

Stipu-

Stipulatio rectè fit etiam si alter Græca, alter Latina lingua loquatur.

Notarius potest conficere instrumentum stipulationis, licèt non intelligat idioma contrahentium; quod quomodo procedat vide hic.

Notarius non potest conficere testamentum si non intelligit idioma testantis, etiam si adhibeantur interpretes.

Stipulatione in conficienda cur præcedere debeat interrogatio.

4 *Pactum nudum quale sit, & cur sic dictum.*

Pacti appellatione in dubio venit pactum nudum, etiam in instrumento.

5 *Delegatio fieri non potest pacto nudo etiam si esset constitutum.*

Quod etiam extenditur ad campsores nudo pacto promittentes.

6 *Nouatio pacto nudo non fit.*

Delegatio pacto nudo facta in curia mercatorum, an valeat.

GLOSSA. V.

QVia exigitur stipulatio creditoris cui fit delegatio, vt sup. dictũ est, ideò, hic est apposita hæc Clausula, & alia de qua infrà (præsentibus, & vt suprà stipulantibus) non † enim valeret delegatio si non interuenerit stipulatio, 1 sed pactum nudum. Est autem † stipulatio 2 verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur daturum, facturumue se id quod interrogatus est respondet, l. stipulationum aliç, §. stipulatio, ff. de verb. obligat. glosſ. in uerbo stipulamur. Inst. de verb. oblig. in princ. tradunt Doctores in Rubr. ff. de verb. oblig. ubi Ripa, num. 1. & Alciat. nu. 16. vel ab eo deducta quod stipulum apud veteres firmum appellabatur, fortè à stipite descendens, ut traditur Inst. in d. tit. de verb. oblig. in princ. uel vt mauult Catellian. Cotta, in suis Memor. à stipe potius deducta, quod circa stipem id est pecuniam maximè consistat, cui aliqui ex Latinis consentiunt: hoc autem verbum, stipulantibus, vel simile, est apponendum: quia non potest dubitari an legitimè facta sit promissio, §. si scriptum, Inst. de inut. Stipul. Specul. in tit. de oblig. & solut. §. 1. versi. verbum stipulata, nu. 5. Et licet † olim ad stipulationẽ 3 faciendam, & inducendam, quædam verba solemnia exigerentur, vt spondes, spondeo, promittis, promitto, & similia, de quibus in textu, in §. primo, Instit. dicto titulo, tamen hodie ex constitutione sublata est ista necessitas, & sufficit stipulationem fieri quibuscumque verbis contrahentium consensu eorum compositam, l. omnem, C. de contrahenda, & committ. stipulat. & dicto §. primo. Sunt tamen necessaria verba, & propterea inter præsentes fit, l. prima, in principio, ff. de verborum obligatione, & dicuntur præsentes, qui inuicem se audire possunt, ut per Doctores ibi; nec refert si alter ex cõtrahentibus Græcâ linguâ alter Latina, vel vulgari loquatur, modo se intelligant, & congruenter ad interrogata respondeatur. dicto §. primo, & dicta l. prima, §. finali. Et quando notarius intelligit idioma, & linguam loquentium, potest conficere instrumentum, & sibi creditur, vt per Aretinum, in dicto §. primo, numero secundo, per tradita per Bart. quem cæteri sequuntur in dicto §. finali, Si verò non intelligit eos, tunc debent adhiberi interpretes duo, vel saltem vnus si plures haberi non possunt; Et notarius in subscriptione instrumenti tunc debet dicere partes sic fecisse, & dixisse, licèt lingua theutonica vel alia loquerentur, quod & constitit ex uerbis sibi tunc interpretatis, & declaratis per talem interpretem, vnum, uel plures ad hoc assumptum à partibus, in præsentia ipsius notarij, vt tradit Bartol. & alij sequuntur magis communiter, in d. §. fina. Non posset tamen notarius conficere testamentum, uel de eo rogari si non intelligat verba testatoris loquentis, puta lingua Hæbraica, vel Theutonica, nec hoc casu sufficeret quod vnus interpretaretur verba testantis, ut tradit Bald. in l. Iudices, in fi. C. de sent. & interlocut. omn. iud. & Crot. in d. §. fin. numero secũdo. Fuit inductum ut in stipulatione interueniret ac præcederet interrogatio, vt certior esset animus promittentis, qui magis deliberatè ad promissionem accedit, cum aliàs multi promittant plura, quæ non promitterent si scirent partem acceptaturam, ut tradunt Castr. & alij, in dicta Rubrica, ff. de uerborum obligatione, & ibi Ripa, numero secundo, & Alciatus, numero 23. Pactum † modo nu- 4 dum est, quod fit nulla præcedente interrogatione, sed tamen parte præsente, & acceptante fit, cum sit duorum, pluriumue in idem placitum, & consensus, l. prima, ff. de pactis, tradit Crot. in dicta Rubrica, numero primo, & dicitur nudum, quando est in meris terminis naturalibus relictum, & nudum à forma, & approbatione ciuili, l. Iurisgentium, §. igitur nuda, ff. de pactis. Ripa, in dicta Rubrica, numero 20. ubi etiam agit de pactis vestitis, de quo etiam alij ibi; ubi ex Baldo, idem Ripa ibi dicit appellatione pacti in dubio de pacto nudo intelligendum esse,

esse, & idem tradit post Rimini. & Decium, Cagnol. in Rubrica, C. de pact. numero sexto, vbi extendit post Modern. in dicta Rubrica, hoc procedere, etiam si in instrumento dictum sit, aliquem pactum fecisse, ut per eos ibi; qui plura ad hanc materiam ponũt, quæ ne nimis onerem tractatum nostrum, missa faciam. Quod autem † pacto nudo non possit fieri delegatio, etiam si esset constitutum; probatur in l. item illa, §. fina. ff. de const. pecun. tradit Castr. in dicta l. delegare, la prima, num. 2. & ibi num. 3. etiam extendit ad campsores pacto nudo promittentes. Sequitur Socin. in d. l. qui usumfructum, num. 11. & Purpur. in d. l. singularia, col. 2. & quod † nouatio pacto nudo non fiat, tradit etiam Alex. in dicta Rubrica, num. 10. alios citans. Si tamen † ageretur in Curia Mercatorum, ubi de æquitate proceditur, delegatio etiam facta pacto nudo, procederet, & ita uidisse consultum firmat Socin. in d. l. qui usumfructum, conclus. 7. nu. 18. & idem tenet in d. l. singularia, 3. Conclus. nu. 17. & fortè uidit consi. Dec. 107. qui idem tenet, in 2. col. licèt ipse Socin. in eadem causa uideatur contrarium consuluisse, in d. consi. 37. in 4. & idem admittit Dec. in d. consil. 421. nu. 17. Quod etiam tenet Benuen. in d. tract. de decoct. par. 5. nu. 5. & Cagnol. qui extendit etiam si causa agatur inter nobilem, & mercatorem, in d. l. singularia, nu. 181. & sequent.

Et ipsis de Amadæis agentibus pro dicto Iacobo, ac mihi notario infrascripto, vt publicæ personæ stipulantibus, & recipientibus pro ipso Iacobo, & suis hæredibus.

SVMMARIA.

1 *Stipulatio ius acquirit absenti, in tantum, vt reuocatio fieri nequeat sola voluntate promittentis.*
Declara tamen ac distingue vt hic.
2 *Donatio acceptari potest donatore etiam mortuo, virtute stipulationis pro absente factæ à notario instrumentum donationis conficiente.*
3 *Donatarij hæredes possunt etiam viuo donatore ratificare donationem defuncto factam.*
4 *Contractus in omnibus suis partibus debet ratificari ab eo cuius nomine factus est, non autem pro parte acceptari, & pro parte non.*
Et idem quando notarius stipulatus est pro absente.
5 *Absenti acquiritur etiam nulla interueniente stipulatione, si iuramentum in contractu fuerit additum.*

GLOSSA VI.

Quia delegatio, ut supra dictũ est, exigit ad eius ualiditatem stipulationem, & stipulatio inter absentes fieri non potest, ut proximè dictum est, ideo hic fuit necesse, quod uendentes pro absente, & notarius ut publica persona pro eo acceptarent delegationem, & stipularentur à delegato debitore: quæ quidem † stipulatio ius acquirit absenti, per ea, quæ latè tradita fuere in Clausula contrahẽtium, in uerbo, præsenti, ementi, & c. in tantum, ut reuocatio fieri non possit, sola uoluntate delegantis; ut ibi dictum fuit. ad quam quæstionem uidendus est Tiraquell. in tract. de constit. 3. parte 30. limit. Plot. in repet. l. si quando, nu. 12. C. Vnde vi, & Didac. Hispan. in 1. lib. suarum resolut. cap. 14. nu. 11. & plenius in Rubr. extra de testam. in 3. par. nu. 13. vbi declarat quomodo conciliandæ sint Doctorũ opiniones in hac materia, tenentes ex stipulatione notarij ius acquiri absenti, vt actis reuocari non possit, sed tamen ratificatione non subsecuta, & interim facta rei alienatione in alium, præferri secundum acquirentem primo, ex stipulatione notarij acquirenti, sed post factum alium contractum in tertium, & re non integra ratificanti; cùm id intelligendum sit, vt reuocari non possit nuda voluntate, secùs si interim in alium fiat translatio; Et ibi etiam tenet, † ex stipulatione notarij ius acceptandi donationem, vel aliud quidpiam acquiri etiam defuncto donatore, vel contrahente, & dominio quæsito hæredibus, licèt alij contrarium tenuerint, quos ipse citat, & quorum aliquos supra citauimus, loco præallegato, cum ipsi hæredes ex persona donatoris vel cõtrahentis defuncti teneantur actione personali ad obseruantiam, vt per eum ibi, vbi etiam agit, numquid † hæredes donatarij possint donatore viuo ratificare donationem defuncto factam, apud illum hæc omnia videto; ex cuius dictis venit declarandum id, quod in hac materia scribit Cagnol. in d. l. singularia, nu. 155. de reuocatione facta de mandato de soluendo ante ratificationem creditoris, de quo etiam inferius aliqua dicentur. Illud tamen non est omittendum, quod sicut is, † cuius nomine contractus aliquis initur, debet contractum ipsum in omnibus suis partibus acceptare, nec potest in partes diuidere, partem acceptando, & partem respuendo, ut suprà dictum fuit in Clausula, Et dictus Antonius, ita pa-

ita pariter dicendum eſt, quando notarius ex ſua ſtipulatione acquirit abſenti, ut de utroque tradit Tiraquell. in tract. de retract. 5 conuent.ad fin.nu.7. Sed ſi pro abſente † nulla eſſet facta ſtipulatio, & in contractu additum ſit iuramentum, abſenti quæritur, ut dictum fuit ſupra, in Clauſula, præſenti, ementi, &c. ad finem; & in delegatione in terminis tradit Pariſ.in conſi. 107.num.49.& ſeq. 3.uol. ſi tamen illud ſit conſilium Pariſij, de quo iure ſuſpicandum eſt, cum illud met mutatis nominibus reperiatur etiam inter conſilia Ruini conſi.209.1.uol.

Necnon & dicto Marco procuratori antedicto, præſenti, ſtipulanti, & recipienti pro dicto Ludouico eius principale, & eius hæredibus.

SVMMARIA.

1 Procurator conſtitutus ad precium recipiendum, vel etiam ſolutionem, non poteſt recipere delegationem.

GLOSSA VII.

CVm delegatio ſit ficta, & impropria, non uera, & propria ſolutio glo.in d.l. quamuis, §. interdum, uer.ſoluit. & ibi Caſtreſ.ff.mand. Bald. in l. cum filiusfamil. in fine, ff. ſi 1 cert. pet. propterea habens † mandatum ad precium recipiendum, nõ poſſet recipere delegationem, quæ non eſt uera ſolutio, ut ſupra, ut tradit Iaſ.in l. filius paciſcendo, ſupra allegata, 2. col. C. de pactis. & in l. eum qui ita, §. qui ſibi, col.4. nu.12.ff.de uerb.oblig. per text.in l.fugitiuus, ff. de ſolut. & idem ſi ad ſolutionem recipiendam quis conſtituatur procurator. Alex.conſ.95.in 3.uol.& Alciat.in l.ſolutionis, ff.de uerb.ſignifi.ideo ad euadendas difficultates, benè inſpiciendum eſt procuratoris mandatum.

In debitorem ac pro debitore in & pro dicta ſumma.

SVMMARIA.

1 Debitor dans ſimpliciter creditori ſuo alium in debitorem, non cenſetur facere nouationem, nec ipſe liberatur niſi alia concurrant.
Nouatio quid ſit.
2 Debitor dicens ſuo creditori, non habeo paratam pecuniam, ſed dabo tibi vnum bonum debitorem, & ita det aliquem etiam campſorem, qui promittat pro eo, non liberatur, nec cenſetur feciſſe nouationem.
3 Debitor quis dicatur.

GLOSSA VIII.

PEr hanc Clauſulam ſi non concurrent alia, quæ in hoc inſtrumẽto concurrere finguntur, ex quibus conſtat eſſe factam delegationem de quibus ſupra ſatis abundè dictũ eſt, 1 ſed tantum † debitor creditori ſuo dederit alium in debitorem non cenſeretur facta nouatio, nec liberaretur primus debitor, quæ quidem nouatio eſt prioris debiti in aliam obligationem uel ciuilem, uel naturalẽ transfuſio, atque translatio, hoc eſt cum ex præcedenti cauſa ira noua conſtituitur, ut prima perimatur, ut tradit Raph. Com. in d.l. delegare, la prima, dicens, quod ſi debitor dicat † creditori, non habeo pecuniam paratam, ſed dabo tibi unum bonum debitorem, & ita det aliquem etiã campſorem qui promittat pro eo, non cenſetur facta delegatio, nec primus debitor liberatus, ſequitur Soc.in d.l. qui uſumfructum, numero 12.& Iaſ.in dicta l.ſingularia, numero 38. ubi etiam alij ſequuntur tenentes contra Bartolum ibi, quod tamen non procederet in nonnullis caſibus, 3 quos infra ſubijciam. Debitor † autem is intelligitur à quo inuito exigi pecunia poteſt, l.debitor, ubi Alciat. de uerb. ſignific. unde qui habet exceptionem legitimam, definit eſſe debitor l.Marcellus, ubi Cagnol.ff.de regul. iur.facit l.creditores, ff. de uerb. ſignifi. & l. creditor, ubi Alciat. ff. eod. tit.

Benedictum F. Q. Borſij de Ciffolinis Ciuem Ferrariæ, de contrata Sancti Stephani, præſentem, volentem, & conſentientem.

SVMMARIA.

1 Delegatio non fit niſi debitore delegando conſentiente, & permittente.
Fallit tamen in dote.
Fallit etiam in debitore operarum.
2 Creditor poteſt cedere iura ſua contra ſuum debitorem alteri ſuo creditori.
Debitor per indirectum cogi poteſt ſoluere creditori creditoris.

GLOSSA IX.

1 NOn fit delegatio † niſi debitore delegando conſentiente, & permittente, l.1.C.de nouat.nec inuitus delegari poteſt, l.nec creditoris. C.eod.

C.eod.tit. & tradunt omnes magis communiter in dictis locis, sed fauore dotis aliud in dote dispositum est, l. secunda, in princip. ff. soluto matrimonio, quod procedit etiam in debitore operarum, ut per Alexand. in l. si non fortem, §. libertus, nume. 10. ff. de condict. indebit. & ibi Socin. nume. 16. Et quod inuitus debitor alteri delegari nequeat, nec cogatur mutare obligationem, uel promittere debitori creditoris, tenent Alex. num. 27. Socin. num. 11. & Ripa, num. 44. in d.l. 2. in princip. Potest bene † creditor cedere iura sua contra suum debitorem alteri suo creditori, & hoc modo cogitur per indirectũ soluere debitor creditori creditoris, dicta l. prima, §. primo, ubi omnes, C. de nouat. & Ripa, d. nu. 44.

Ac loco ipsorum emptorum.

SVMMARIA.

1 *Delegatio vera, & propria, numquid requirat quod debitor delegatus promittat loco debitoris delegantis.*
Cagnoli opinio reiecta.
2 *Nouatio an præsumatur facta delegata persona non debitoris, campsoris puta, uel alterius, qui dicat promitto loco talis nempe delegantis.*
3 *Nouatio quomodo facta censeatur delegato campsore dignoscitur ex verbis diuersimodè conceptis, ut hic.*
4 *Nouatio præsumitur facta nomine debitoris in solutum dato.*

GLOSSA X.

Cagnol. in d.l. singularia nu. 165. & num. 183. firmat hoc vltra tria supra requisita ad delegationem † veram, & propriam esse necessarium vt etiam debitor delegatus promittat loco debitoris ei cui fit delegatio; sed tamen fallitur: quia in propria, & vera delegatione non est opus debitorem delegatum promittere loco debitoris delegantis. Et Bald. cuius fuit hæc originalis decisio, in l. 2. nume. 7. C. de execut. rei iud. non loquitur in propria, & vera delegatione, sed in impropria, quia † delegatur non debitor, campsor, vel alius, & tunc censet, quod si dicatur, promitto loco talis, censetur facta nouatio, d.l. delegare, ex quo pars vnum debitorem pro alio accipere videtur; & licèt Castr. in d.l. quamuis, §. si mulier, il secundo, videatur recedere ab hac sententia Bald. cuius opinioni videtur adhærere Andr. Pomat. in addit. ad Bart. in d.l. singularia, sub num. 19. in 6. quæst. tamen idem Castr. post Imol. in d.l. delegare, in prin. eam sequitur, quam etiam sequitur Alex. declarans hoc casu debitorem liberari, etsi non fiat propriè delegatio, in d.l. qui vsumfructum, num. 6. vbi idem tenet Socin. num. 14. & idem Socin. in d.l. singularia, 4. conclus. num. 18. & Ias. num. 40. licet subdubius, vbi etiam Dec. num. 27. quam decisionem sequitur Alexander. in d. consi. 10. in 2. aliàs 173. in 7. num. 3. consi. 159. Circa primum, num. 3. in 2. & 60. in 6. vol. Paris. d. consi. 107. num. 24. & seq. & num. 44. & Cagnol. in d.l. singularia, num. 185. Et idem uoluit Paris. in d. consil. num. 12. si sit dictum, quod quis promisit pro tali, quia idem est ac si diceret, loco talis, quem iure optimo in hoc reprobat Cagnol. d. nu. 185. adducens in terminis Imolam tenentem contrarium, in d.l. delegare, & Alex. d. consi. 173. aliud tamen esset si quis daret alium debitorem pro se, vt Bald. tradit in l. fi. C. ad leg. Falcid. ubi dicit, † quod si dicatur do tibi talem argentarium pro me, censetur facta nouatio, secùs, si dicatur, in tantam quantitatem, uel propter me, dicens tamen quod in dubio non uidetur datus in satisfactionem, nisi aliter sit consuetudo, & hoc casu admonet, ut uideantur Codices rationum, ex quibus secundum sonum uerborum poterit dignosci an sit facta nouatio nec ne, sequit Alex. d. cons. 173. nume. 5. multum igitur interest, an dicatur quod campsor promisit pro me, quia potest promisisse accessoriè ad meã obligationem citra nouationem, iuxta tradita per Bald. in d.l. 2. num. 7. an uerò quod dederim talem campsorem in debitorem pro me; nam hoc casu censetur facta nouatio, & liberatio primi debitoris, ut supra: sicut † etiam facta censetur quando nomen debitoris uidetur datum in solutum, iuxta not. per Bald. in l. Mœuia, in princip. ff. solut. matrim. & huius mentis uidetur fuisse Alex. in d.l. qui usumfructum, nume to sexto, & expressius Socin. in dicta l. singularia, numero 18. 4. conclus. & in dicta l. qui usumfructum secunda conclus. nume. 13. & Cagnol. in dicta l. singularia, numero 187. & quod ex libris campsoris, uel promittentis probatio, uel coniectura capiatur an sit facta nouatio inter partes, uel non, & liberatus sit primus debitor, tradit etiam Socin. dicto consilio. 267. col. fin. ad finem.

Sponte,

Sponte, & ex certa scientia obligando se, & omnia, & singula eius bona, præsentia, & futura, per se, & suos hæredes promittentem.

SVMMARIA.

1 *Promittere, uerbum, in instrumento, & scriptura positum, importat stipulationem, secùs si sit per testes prolatum.*

2 *Promittere, uerbum, numquid importet stipulationem, etiam si ab imperito, & ignaro litterarum sit in scriptis prolatum.*

GLOSSA XI.

Etiam si in instrumento non constaret aliter interueniisse stipulationem, si tamen est additum hoc verbum, promittentem, uel, promisit, stipulatio † præsumitur interueniisse, l. 1. C. de contrahen. & committ. stipulat. §. si scriptum, Inst. de inut. stipul. tradunt Bart. & alij, in l. 1. C. de vsur. & in l. sciendum, ff. de verbo. oblig. & Morderni in Rubr. ff. eod. tit. secùs est in verbo, conuenit, ut per Doctores, in d. Rubr. vbi Galliaul. nu. 27. Ripa nu. 16. & Cagnol. in l. lecta, num. 87. & sequ. & Fran. Viu. in suis Commun. opin. opin. 437. verbum, conuenit, 1. parte, secùs tamen est, si testes deponerent aliquem promisisse, quia intelligeretur per pactum, non per stipulationem, ut per gloss. Bart. & Bald. in d. l. 1. C. de usur. & rationem diuersitatis ponunt ibi Bartol. & alij, & Crot. post alios, in dicta l. sciendum, nu. 17. Et hoc procedit, siue istud uerbum, promissionis, sit positum in scriptura publica, siue priuata, ut per Bartolum, numero decimoquinto, Castrens. & alios, in dicta l. prima, C. de usur. Aretinum in dicto §. si scriptum. Gallia. in d. Rub. nu. 29. Et licet Socin. in alleg. cons. 267. col. 1. aliter uideatur voluisse in ista materia delegationis, maximè quando profertur à persona ignara, & uulgari, & materno sermone, quia vulgares non intelligunt stipulationem, citando Aretin. in d. l. sciendum, per not. per Iac. Butrig. in d. l. 1. C. de contrah. & committ. stipul. qui idem tenuit, quod scilicet uerbum, † promisit, in scriptura priuata importat stipulationem, ita demum, si à iuris perito apponatur, quam limitationem mandant notari Bald. & Angel. ibi, & Socin. in hoc uidetur sequi Gallia. in d. Rubr. nume. 28. & tradit etiam Ias. in dicta l. lecta. colum. 4. tamen opinio Pauli de Castro in dicta l. delegare, numero 3. & verior, & communior est, quod indistinctè scilicet verbum, promisit, etiam in scriptura priuata materno sermone composita, & ab ignaro iuris, importat stipulationem, quam etiam tenet Alex. in d. cons. 173. nu. 5. Dec. d. cons. 107. 2. col. & ipsemet Socin. sibi parum constans in d. l. qui usumfructum, nu. 11. & est communis opinio, secundum Cagnol. in d. l. lecta. num. 92. licèt pro ista opinione alleget Socin. in d. cons. inaduertenter, qui tamen tenet contrarium. quam etiam tenet Viu. d. 1. parte, opin. 438. Verbum promitto. Et propterea si per campsorem in libris suis scriptum sit, se promisisse pro aliquo eius creditore, intelligeretur per stipulationem, & sic per delegationem, si alia duo necessaria concurrant, de quibus suprà, ut per Castr. in d. l. delegare, nume. 3. & Alexand. dicto consil. num. 5.

Prædictis venditoribus, & mihi notario infrascripto præsentibus, stipulantibus, & recipientibus, vt supra.

SVMMARIA.

1 *Emptor tenetur ad usuras recompensatiuas loco fructuum perceptorum uenditori.*

2 *Fallit tamen, quando uenditor delegasset emptorem alteri suo creditori, tunc enim emptor delegatus neutri teneretur ad usuras.*

3 *Sublimitatur tamen hæc fallentia, quando emptor promisit soluere quidquid occasione uenditionis, vel ex vendito dare, vel facere oportet.*

GLOSSA XII.

Debent cauere debitores in accipiendo delegationem pro precio sibi debito, quia licèt † emptor teneatur ad vsuras recompensatiuas loco fructuum perceptorum venditori, l. curabit, C. de action. empti. de quo suo loco dicetur, ad eas tamen non † teneretur debitor delegatus, cum nouata sit illa actio ex vendito, immò, si venditor delegaret emptorem, qui sibi ad dictas vsuras tenetur alteri suo creditori, neutri ad dictas vsuras teneretur debitor delegatus, l. emptor, & ibi omnes, ff. de nouat. quod tamen † procedit secundum Bart. ibi, nisi promissio sit facta in rem, vt si emptor promittat soluere, quidquid occasione venditionis, vel ex vendito dare, vel facere oportet; sequitur Aretin. in §. præterea, ad finem, Institut. quibus modis tollit. obligatio.

Eiſdem, vel ſuis vt ſuprà, dicta libras ſeptingentas M. dare, ſoluere, & numerare hinc ad feſtum Paſcatis reſurrectionis dominicæ anni proximè futuri 1548.

SVMMARIA.

1 Debitor qui promiſit purè ſine diei adiectione, te netur ſtatim ſoluere, ipſi tamen aliquod temporis ſpacium eſt præſcribendum arbitrio iudicis.

2 A debitore non poteſt exigi eo die quo ſolutionem facere promiſit, cum tota dies beneficio ipſius cedat.

Sed ſi promiſit hodie eodem etiam die agi poteſt.

3 Debitor purè numquid poſſit delegari, ut teneatur ad diem, uel ſub conditione.

4 Debitor in diem delegari poteſt, & ſi promittat purè, ſibi praiudicat.

GLOSSA XIII.

1 SI non fuiſſet † adiectus dies promiſſioni, promittens ſimpliciter ſtatim teneretur. Inſt. de verbor. oblig. §. omnis ſtipulatio, ubi Aret. l. eum qui Kalendis, §. fin. ff. eod. titul. de uerbor. oblig. l. in omnibus obligationibus, ubi Dec. & Cagnol. latè, ff. de reg. iur. quod tamen aliquod temperamentum recipit, ut non ſtatim ueniat cum ſacco paratus, ſed aliquod temporis ſpacium arbitrio iudicis detur debitori, l. quod dicimus, ff. de ſolut. niſi ſit dictum expreſsè in inſtrumento, ut illamet die ſolutio ſit facienda, ut per Aretin. in d. §. omnis ſtipulatio, & Dec. in d. l. in omni-2 bus, ad finem, intelligendo tamen † ut etiam eo die exactio fieri non poſſit, cum tota dies cedat beneficio debitoris, d. §. omnis ſtipulatio, & dicto §. fin. vt per Cagnol. in d. l. in omnibus, nu. 4. & ſequ. licèt ſi promiſſio ſit facta de ſoluendo hodie, eodem etiam die agi poſſit, l. liber homo, §. decem hodie, ff. de verb. obligat. gloſ. in verbo, ne eo quidem, in d. §. omnis, de quo per Alex. & alios, in l. 3. vbi Ripa, nu. 36. ff. de leg. 1. & eundem Ripam in l. ita ſtipulatus, nu. 72. ff. de verb. oblig. Sed quia additum eſt tempus præfixum ſolutioni, obligatio eſt in diem, l. cedere diem, ff. de verb. ſign. & Cagnol. poſt alios, in d. l. in om-3 nibus; Nec eſt dubitandum, † quin debitor purè poſſit delegari ut teneatur ad diem, quia cum liberatur à principali obligatione, ut inferius dicetur ſuo loco, & fiat nouatio, incipit teneri uirtute huius ſecundæ obligationis, & ſic ad diem, immo, & poteſt delegari, ut promittat ſub conditione ſecundo creditori, & tunc non tenebitur ſecundo creditori, niſi in euentum conditionis, quę ſi non purificaretur, remaneret obligatus priori creditori, l. pecuniam quam, intelligendo illam legem in delegatione, ut illam ibi Bal. dicit eſſe intelligendam, ff. ſi cert. pet. & facit l. quo-4 ties, ff. de nouationibus, ſicut † etiam debitor in diem poteſt delegari, & ſi promittat purè, ſibi præiudicat, ut dicetur inferius.

Omni iuris, & facti exceptione remota.

SVMMARIA.

1 Clauſula omni iuris, & facti exceptione remota, quid importet.

2 Debitor delegatus, an, & quibus in caſibus poſſit contra eum, cui fuit delegatus opponere exceptionem, quæ competebat contra delegantem, & nu. ſequ. & 8.

3 Debitor delegatus ſi non erat uerus, ſed putatiuus, numquid poſſit ſe defendere ab eo cui fuit facta delegatio.

4 Debitor delegatus cui competebat priuilegium ut non teneretur niſi in tantum, quantum facere poſſet, facta delegatione amittit huiuſmodi priuilegium.

5 Debitor delegatus poteſt opponere exceptionem nullitatis delegationis.

6 Statuto prohibente donationem in forenſem ſi forenſi ſit facta delegatio, delegatus poterit opponere de nullitate delegationis.

GLOSSA XIIII.

1 ISta clauſula † importat ut nihil poſſit in iure, uel in facto allegari, ut Bald. tradit in addit. ad Specul. in tit. de emp. & vend. in principio ſequitur Celſ. Vg. in tract. Clauſul. in Clauſula, contractu. in uerb. ſine exceptione. nu. 3. vbi dicit ex Bal. ipſam excludere omnem exceptionem, & Soci. in conſ. 288. 5. q. nu. 31. vol. 2. de qua aliqua dicta fuere ſup. in Clauſ. Rati, in Clauſ. oibus iuris, &c. fol. 31. & ſuper iſtamet Clauſula latius etiā alibi ſu-2 pra fol. 120. Regulariter † tñ debitor delegatus non pôt opponere contra eum cui fuit delegatus exceptionem, quæ competebat aduerſus delegantem; quia patiendo ſe delegari & promittendo ſcienter, cenſetur exceptionem remittere, ſi ignorans exceptionem ſibi competere, habet regreſſum contra delegantem, l. ſi quis delegauerit, ubi Bart. & alij, ff. de nouat. & l. doli mali, ubi Din. & Bart. ponunt longam diſtinctionem, ff. de noua. quod non procedit in aliquibus caſibus, ut per eos ibi, & per Paul. de Caſtro, numer. 4. Primo, 3 † quando is cui eſt facta delegatio habebat cauſam lucratiuam, l. Iulianus, ff. de doli except. l. ſecunda §. aliud, de donat. gloſſ. in l. ſed Iulianus, §. non ſolum, in uerbo aduerſus, ff. ad Macedon. Secundo, quando eſt

eadem

eadem causa nullitatis, & militat eadem exceptio in secudo contractu, & sic in delegatione, quæ militabat in primo, ut si mulier, quæ non potest intercedere pro alio delegetur debitrix, uel minor uiginti quinque annis, qui etiam in secundo contractu pariter læditur, dicta l. doli mali. tertio quando pecunia est reuersura ad delegantem, ut quando delegatur maritus, & facta est delegatio ex causa dotis, l. apud Celsum, §. apud Iulianum, ff. de doli except. cum alijs traditis ibi

4 per Doctores. Fortius etiam † si quis non esset debitor delegantis uerus, sed putatiuus, & credens se debitorem, patiatur se delegari, non habet exceptionem contra eum cui delegatur, sed habet condictionem aduersus delegantem, l. si non debitorem, ff. de nouat. etiam si dolo sit inductus ad promittendum à delegante, d. l. apud Celsum, §. item quæritur, l. si donaturus, §. 1. de cond. causa data, cum alijs citatis per Doctores in dictis locis, & maximè in d. l. doli mali, & Parif. d. cons. 107. nu. 19. in tertio vol. Potest tamen putatiuus iste debitor se tueri à creditore uel ab eo cui fuit delegatus, si ipse habeat causam lucratiuam, ut suprà, uel non erat uerus creditor delegantis, d. l. Iulianus, §. 1. l. 2. §. item si ei, ff. de donat. Bar. in d. l. si quis delegauerit, & in d. l. doli mali, nu. 9. vbi declarat. Minor

5 tamen est difficultas in exceptione, † quæ competit in priuilegium personæ, ut quia non teneatur nisi in quantum facere potest, cũ certũ sit eam oĩno excludi facta delegatione, l. si Titius, ff. de nouat. l. purè, §. si eum, ff. de doli except. l. Nesennius, ff. de re iud. & alijs pluribus ll. citatis per glos. & Doctores in locis prædictis: nam etiam contra habentem causam lucratiuam non potest opponi, ut in dictis iuribus, & tradit Bart. in d. l. doli

6 mali, nu. 10. Posset tamen debitor † delegatus opponere exceptionem nullitatis delegationis, l. vir cum uxori, ff. de don. int. uir. et uxor.

7 & ibi Bart. dicens, quòd si ex forma † Statuti sit prohibita donatio in forensem, & ei fiat delegatio, potest delegatus opponere nullita

8 tem delegationis. Sic † etiam è contra, si debitor primus habebat exceptionem aduersus creditorem suum, & delegat debitorem suũ, & sic soluere uidetur, ut suprà dictum fuit, si scienter id facit: exceptionem remittere censetur, si ignoranter. Tamen hæc exceptio opponi non potest per debitorem delegatum, quia sua non interest, cum sit debitor, & soluere tenetur, secùs si esset debitor putatiuus, quia tunc interest sua magis non soluere, quam solutum repetere, ut per Paul. de Castro in d. l. doli mali, nu. 4. per text. cum glos. in l. 1. §. pen. ff. quar. rer. act. non detur.

Ad quam summam ipsis D. Rodulpho, & Baptistæ ex causa mutui ipse tenebatur.

SVMMARIA.

1 Debitor communis duorum reorum credẽdi, uel stipulandi, potest ab altero delegari, & liberatur à primo debito quo ad utrosque.

GLOSSA XV.

EX hac Clausula colligitur hic interuenisse tertium requisitum, de quo suprà fuit dictum, quod scilicet delegatus sit debitor delegan-

1 tis. Sciendũ tñ † est, quod si sunt duo rei credendi, uel stipulandi, ut in hac specie uidentur fuisse, quod alter potest delegare commu nem debitorem, & liberatur debitor delegatus, l. si rem aliquam, §. 1. & ibi Bart. & omnes, ff. de nouat. Bart. in l. ex duobus, nu. 30. ff. de duobus reis.

Prout constat ex eius chirographo manuscripto.

SVMMARIA.

1 Chirographum quid sit, & an eius appellatione ueniat etiam scriptura publica, ut instrumentum.

2 Apocha, vel apodissa quid sit.

3 Antapocha quid sit.

GLOSSA XVI.

1 CHirographum, † et chirographus, est scriptura manu nostra scripta, in fidem alicuius, secundum Gramma. nec est scriptura publica, sed priuata, l. comparationes, cum glos. C. de fide instrumen. & de ea pluries in iure mentio fit, ut in l. si chirographum, ff. de probat. in Rubr. C. etiam ob chirographa pecu. pign. tene. poss. in l. si quis testamentum, in fine princ. ff. ad leg. Aquil. vbi glos. in uerbo, penè, dicit, quod chirographum dicitur scriptura, quam quis sua manu emittit in suum præiudicium, licèt largius accipiatur etiam pro quolibet instrumento, in l. Chirographis, ff. de admin. tut. & in pluribus alijs legibus, quam scripturam plerique ex nostratibus apocham uocant, uel apodissam, secundum vulgarem usum, ut Bart. tradit in l. admonendi, nu. 25. quem magis communiter cæteri sequuntur, ff. de iureiur. licèt propriè

2 † apocha sit scriptura de recepto facta per cre

3 ditorẽ, & tradita debitori; antapocha † uero scriptura quã debitor facit creditori in præstationibus annuis necessariã propter præscri-

 ptio-

ptionem, ut in l. plures, C. de fide instrum. ita tradit Alciat. in libr. praetermiss. primo su per eo uerbo. licèt gloss. in l. fin. §. si Titius, ff. de cond. indeb. hoc secundum non bene expresserit, ut etiam animaduertit Ripa, in d. l. admonendi, num. 95.

Quod ipse D. Rodulphus eidem Benedicto restituit, & relaxauit.

SUMMARIA.

1 *Chirographi restitutio numquid sit necessaria ad debitoris liberationem.*

2 *Debitor liberatur per restitutionem chirographi, uel instrumenti debiti sibi factam per creditorem.*
Etsi reddatur ei in cuius potestate est debitor.
Et liberatur etiam fideiussor.

3 *Debitor in aliquibus casibus non intelligitur liberatus per solam instrumenti debiti restitutionem, & ideo cautius erit, ut expressam in omni casu postulet liberationem.*

4 *Creditor renuncians instrumento, non propterea censetur renunciare obligationi, & debito, sed probationi.*

5 *Debitor allegans solutionem si est persona fide digna, & non familiaris creditoris, praesumitur liberatus, ex eo, quod habet penes se instrumentum crediti, licèt non constet de traditione, & concurrentibus alijs adminiculis, uel iuramento faciente plenam probationem.*

6 *Debitor numquid liberatus censeatur ex eo, quod reperitur penes creditorem, uel tertium instrumentum crediti cancellatum, remissiuè.*

GLOSSA XVII.

1 Restitutio† istius chirographi ad liberationem debitoris delegati, non esset necessaria, quia satis per delegationem liberatur, ut saepè, dictum fuit, & inferius latius dicetur: sed bene esset necessaria, quādo esset impropria delegato, ut quia daretur campsor, non debitor pro debitore creditori, & creditor tunc restitueret instrumentum, uel cautionem crediti, tunc enim fit liberatio, ut ad propositum tradit Bald. in d. l. 2. nu. 7. C. de execut. rei iudic. sequitur Ias. in d. l. singularia, num. 40. col. 2. & Andr. Pomat. ibi in addit. ad Bartol. in quinta quaest. Et idem esset si absolueret debitorem praedictum à debito ut per Afflictum decisione 353. Et licèt in casu illius decisionis caeteri Consiliarij fuerint in contraria sententia, id fortè accidit, quia ex alijs coniecturis sibi constabat debitori primo danti litteras cambij ad campsorem attinentem de proximo decocturum, huiusmodi futurae decoctionis potuisse notitiam habere, ut tradit Benuen. dicta 5. parte, in tractat. de decoct. nume. 5.

2 Quod autem† redditio instrumenti debiti facta per creditorem debitori, inducat liberationem à debito, etiam citrà casum delegationis, uel mandati facti de soluendo alteri, probatur in l. prima, §. ille etiam, ubi Bald. & gloss. C. de latin. libert. tollen. in l. 2. ff. de pact. & ibi omnes, in l. si chirographum, ff. de probat. gloss. in l. 3. ff. de pact. in capit. fanè, in uerbo reddens, de renunc. in capit. ecclesia, il secundo in gloss. fin. & ibi Abb. latè, quaest. lite pend. Barto. in l. fullo, §. qui tabulas, ff. de furt. & d. l. secunda ubi alij, & Felin. in cap. accedens, il primo nu. 2. Vt lite non cont. quod procedit etiam si reddatur ei in cuius potestate est debitor, Angel. & Alexand. & Ias. in dicta l. 2. in princip. & etiam si creditor haberet duo instrumenta debiti, & unum reddat. Bal. Castr. & Ias. ibi: & hoc casu nedum liberatur debitor principalis sed etiam fideiussor. Bal. in d. §. il le etiam, nu. 5.

3 Quod† tamen non procedit, si ex alia causa potuisset reddi, quae posset afferre aliquam utilitatem debitori. Bald. Castr. & alij, in dicta l. 2. uel si fiat à procuratore non à domino, qui non habet mandatum ad remittendum debitum, uel donandum. Bal. in dicta l. 2. §. 1. num. 1. & Ias. colum. secunda. uel si probetur redditum contra uoluntatem creditoris, l. quod debitori, C. de solut. Et ideo cautius agit debitor, non fidens tantum redditioni instrumenti crediti, uel chirographi, si facit se expresse liberare à debito, ut docet Imper. in l. pecunia, C. eod. titul.

4 non censeretur† etiam liberatus debitor si creditor non redderet cautionem debiti, sed renunciaret instrumento: quia non propterea censeretur renunciatum obligationi, & debito, sed probationi. Bald. in dicta l. 2. §. primo, & Ias. colum. secunda, & Tiraquel. in tract. de retractu, tit. primo, §. secundo, gloss. 1. num. 2.

5 sed si† non constaret de traditione, sed tantum reperiretur instrumentum debiti penes debitorem, qui allegaret solutionem si esset persona fide digna, & non familiaris creditoris, qui potuisset subtrahere, inducitur praesumptio liberationis, quae alijs concurrentibus, uel etiam iuramento in supplementum faceret probationem plenam, ut per Doctores in locis praeallegatis, & Alexan. in consilio 59. Viso processu ad finem, secundo uolumine, & per Capel. Tholos. decisione 229. vbi Aufrer. in addit. & ibi ponunt

6 † quid si reperiatur cancellatum apud creditorem, uel apud tertium, ubi uidendum est.

Ad li-

Ad liberationem, & pro liberatione ipsius Benedicti.

SVMMARIA.

1 *Delegatione verè & propriè facta absque alia liberatione, prior actio tollitur ipso iure.*

2 *Nouatio numquid inducatur ex delegatione verè, & propriè facta.*

Fideiussores numquid liberentur facta delegatione per principalem debitorem.

L. fin. C. de nouat. an habeat locum in delegatione.

3 *Debitor in aliquibus casibus non liberatur, etiam facta delegatione.*

4 *Delegatio non censetur facta ex eo, quod debitor mandauit debitori suo quod solueret creditori suo certam quantitatem, & ipse promisit, nam nec liberatur promittens, nec etiã prior debitor.*

5 *Cagnoli doctrina reprobata.*

GLOSSA XVIII.

1 QVando est † facta delegatio debitoris vera, & propria, non est opus alia liberatione debitoris delegati, quia ipso iure tollitur prior actio, l. 2. & l. 3. C. de nouat. Bald. in l. fin. C. de constit. pecun. & in dicta l. 2. num. 7. C. de exec. rei iud. Socin. dicto consil. 267. 1. col. Ruin. consil. 45. nume. 4. in 5. Dec. d. consil. 107. nu. 1. col. 2. & 421. num. 16. quia secun-2 dum † eos inducitur hoc casu nouatio, & hoc casu etiam liberantur fideiussores. Bart. & alij, in l. aliam, ff. de nouat. Dec. dicto consil. 107. nu. 1. Nec hoc casu habet locum dispositio l. fin. C. de nouat. quod nouatio non inducatur nisi expressè agatur, quia in delegatione nihil immutatum est per ius nouum, licèt Raph. in dicta l. singularia, uoluerit contrarium, & ibi etiam Roman. quod etiam uisa fuit tenere gloss. in l. 2. C. de nouat. & Guil. quem ibi refert Bald. in l. pecuniam quam, ff. si cert. pet. & dixit Angel. in d. l. delegare, adeò hoc esse dubium, ut indigeret decisione Cæsarea, quia in contrarium est communis opinio, quam tenet Bald. in d. l. 2. num. 6. & uisus fuit in eam inclinare Bart. licèt non posuerit pro constanti, in dicta l. delegare, ubi Imola, Castr. & Cum. expressè, & idem Castr. in dicta l. quamuis, §. si mulier, il secundo, num. 3. ad Vellei. Castr. Alexand. & Socin. in dicta l. qui usumfructum, & in dicta l. singularia, ubi Castr. nu. 21. dicit, quod aliàs fuit in errore tenendo contrarium, & ibi cæteri tenent id communiter, ubi Cagnol. num. 167. Alex. d. consil. 173. nu. 1. & 3. Socin. dicto consil. 267. in princ. & Dec. d. 3 consil. 107. & 421. nu. 16. Aliquibus † tamen casibus non liberatur debitor etiam facta delegatione; & primò, si non fuit ex delegatione acquisita obligatio ei cui fit delegatio, l. si mulier, §. primo, & ibi Bart. ff. de iure dot. & probatur in l. pecuniam quam, suprà alleg. vbi Bald. ff. si cert. pet. & in l. quoties, in prin. ff. de nouat. Secundo, si facta fit delegatio periculo delegantis, l. si mandato meo, §. fin. ff. mand. vbi Doctores, & idem est, quando delegans promittit se facturum; & curaturum quod delegatus solueret. ut Bald. tradit in l. pro debito, ad fin. C. de bon. auctor. iud. possid. sequitur Alexan. in consil. 94. Viso puncto, nume. 4. vol. tertio, quod est notandum pro cautione creditoris delegationem recipientis, vel litteras cambij acceptantis, quo casu etiam loquitur Bald. ibi, si tamen esset facta delegatio cum expressa protestatione creditoris, quod casu quo debitor delegatus non solueret, delegans non censeretur liberatus, deberet creditor curare ut exigeret debito tempore à delegato suum creditum, & si fuerit in mora exigendi, & debitor efficiatur non soluendo, sibi esset imputandum, nec haberet regressum contra priorem debitorem, ut respondit Ruin. dicto consil. 45. numero 4. & sequ. 5. volum. Posset etiam pacto fieri reseruatio iurium priorum, & eo casu non erit facta nouatio, ut per Cagnol. in dicta l. singularia, num. 188. nisi tamen nomen debitoris esset datum in solutum, ut per Gozad. consil. 38. nume. 2. quod sequitur Cagnol. dicto numer. 188. ad aliud propositum. Tertio, non liberaretur etiam creditor prior, si delegauit debitorem, quem sciebat de proximo foro cessurum, & decocturum, ut per Bald. in dicta l. pro debito, & in l. si cum dotem, §. si mulier, & ibi etiam Alexan. ff. sol. matr. Socin. in d. l. qui usumfructum, nu. 17. & in l. singularia, num. 20. vbi Ias. nu. 40. & Cagnol. num. 190. & Pomat. in addit. ad Bart. q. 4. Alex. d. consil. 98. nu. 4. & Benuen. d. tract. de decoct. 5. par. nu. 4.

4 Sed si creditor † mandaret debitori suo, quod solueret creditori suo certam quantitatem sibi debitam, & ipse promitteret, non censeretur facta delegatio, nec liberaret promittens, nec etiam prior debitor, licèt Bart. & nonnulli alij aliter uoluerint, in d. l. singularia, quia debitor non seruauit fines mandati promittendo, l. si debitorem, & ibi expressè Castr. ff. de nouat. tradit idem Castrens. in d. l. delegare, nu. 4. & in d. l. vsumfructum, ad finem, & ibi etiam Alex. nu. 7. & Socin. nu. 15. & idem Socin. admittit d. consil. 37. & firmat d. consil. 267. num. 3. & in d. l. singularia, nume. 20. Ias. num. 36. Dec. num. 26. & Cagnol. qui dicit communiorem, nu. 161. Marsil. in Singul. 265. Fines, & Benuen. Stracch. d. tit. mand. numero 3. Et licèt Dec. in dicto

consil. 107. & Benuen. loco præallegato, uelint saltem respectu creditoris mandantis liberationem contingere, tamen eorum opinio reijcitur, ut per Cagnol. loco præallegato, voluntque Doctores in dictis locis, mandatum re integra factum de soluendo reuocari posse, cum nonnullis limitationibus, de quibus ibi per eos, & per Cagnol. num. 153.
5 & sequ. qui tamen nu. 165. & nu. 184.† inaduertenter uoluit, quod ad delegationem etiam hoc quintum requireretur, quod delegatus seruaret formam mandati, quia si est mandatum ut soluat, non debet promittere, sed hoc est superfluum, quia nunquam fit delegatio nisi interueniente promissione, & stipulatione, ut suprà, quæ apud eos videnda sunt, qui etiam ponunt quid stante consuetudine an sine delegatione uera debitor ex mandato acceptato liberetur: satis enim sunt hæc quæ tacta sunt ad propositam materiam nostram.

CLAVSVLA XXXIIII.

Necnon, & scutos trecentos auri in auro, boni auri, & iusti ponderis.

SVMMARIA.

1 *Creditor non tenetur recipere pecuniam reprobatam, & non expendibilem.*
2 *Scuti auri si sunt promissi, tenetur promissor soluere in auro, & non in monetis.*
3 *Creditor non tenetur accipere nummos illegitimi ponderis, etiam pro tanto quanti valent.*

GLOSSA I.

QVia creditor, uel solutionem recipere debens non tenetur† recipe-
1 re pecuniam reprobam, & non expendibilem, l. eleganter, §. qui reprobos, ff. de pign. act. Tiraquel. tit. primo in tract. de retract. §. 1. glos. 20. num. 11. propterea hanc Clausulam dicunt non necessariam in instrumentis. Bartol. num. 5. Angel. & alij, in l. lecta, ff. si cert. pet. Fabian. dicto tract. de empt. & vend. q. 5. colum. 2. num. 6. & post alios, Cagnol. defendit in dicta l. lecta, numer. 74. Non tamen esset sine effectu
2 operandi, si adijceretur† in promissione soluendi, scutos auri, ut per Modern. in dicta l. lecta, ubi Cagnol. nume. 75. quia teneretur promissor soluere in auro, & non in monetis, de quo etiam dictum fuit suprà, in verbo. Et in auro, & propter moram debitoris, ut per eos in dictis locis, si tamen diuersa essent pondera aureorum in loco solutionis, uel contractus, licèt solutio fieret in scutis minoris ponderis currentis non posset solutionem recipiens recusare, ut per Doctores, in dicta l. lecta, & ibi Cagnol. num. 75. in fine,
3 nec tenetur† creditor recipere nummos illegitimi ponderis, etiam pro tanto, quanti ualent Ioann. de Platea, in l. prima C. de uet. numism. pot. lib. 11. Tiraquel. loco præallegato. numer. 13.

In rationem prædictam.

SVMMARIA.

1 *Qualitas in uno capitulo contractus adiecta, an censeatur repetita in alio remissiue.*
2 *Verba tolerantur ad tollendam dubitationem, etiam si uideantur superflua.*
3 *Verborum inculcatio in contractibus, & instrumentis non reprobatur.*

GLOSSA II.

AD maiorem declarationem additur hæc Clausula, ut tollatur quæstio posita per Bart. & Doctores, in l. si ita stipulatus, §. Chrysogo-
1 nus, ff. de verb. oblig. †an qualitas adiecta in vno capitulo contractus censeatur in alio re-
2 petita; tolerantur† enim verba ad tollendam dubitationem etiam si videantur superflua. l. quæ dubitationis. vbi abunde Cagnol. ff. de reg. iur. & supra dictum etiam fuit; & incul-
3 catio† verborum in contractibus non reprobatur, vel instrumentis, d. l. lecta, in verb. data, & soluta, & ibi Cagnol. 10. not. qui dicit hoc seruari ex inueterata consuetudine.

Prædicti emptores de pecunijs communibus ipsius D. Rodulphi, & dicti Baptistæ prout dixerunt, & confessi fuerunt.

SVMMARIA.

1 *Emens nomine etiam alieno, et soluens precium, præsumitur soluisse de pecunia propria, non de pecunia eius, cuius nomine emit.*
2 *Quod tamen non procedit concurrentibus aliquibus conjecturis in contrarium.*
3 *Emens de propria pecunia alieno nomine nullum ius habet in re, uel dominy, uel hypothecæ. Quod tamen limitatur in milite, pupillo, ecclesia, uel similibus.*
4 *Emens rem alieno nomine de propria pecunia, haberet priuilegium inter personales actiones, si pecuniam credidit specialiter ad illam rem emendam, secus si generaliter crediderit.*
5 *Emens rem alieno nomine de propria pecuniaf, si rem teneat, & fructus percipiat, ad fructuum restitutionem tenetur.*

6 Emens

6 *Emens rem alieno nomine de propria pecunia, debet sibi reseruare hypothecam.*
7 *Cautela ut quis habeat rem sine aliqua solutione precij.*

GLOSSA III.

1 Quia emens † nomine etiam alieno, & soluens precium, præsumitur soluisse de pecunia propria, non de pecunia eius cuius nomine emit, ut probatur in l. 2. & ibi expressè not. Bartol. & alij, C. pro soc. licèt aliter uideatur uelle Abb. in c. presbiter, in secundo notab. de pecul. cleric. quamuis idem Abb. melius sentiens teneat primam opinionem, in consil. 46. Tria mihi, in 3. dub. 1. vol. quam etiam tenet Bart. in l. si patruus, num. 4. C. commun. utr. iud. Alexan. consil. 134. Circa ea, in 5. & 77. in princip. in 6. Corn. consil. 98. in 4. Bertran. consil. 393. nu. 2. 3. par. priorum. Dec. latè, in cons. 21. nu. 10. 99. nu. 2. vbi tamen non loquitur in emente, sed in soluente, & in emente nomine alieno, ut hic in filio, in con-
2 silio 348. num. 4. & 628. nu. 2. quod † tamen venit temperandum nisi aliud ex coniecturis constet, ut per plura consuluit Crauet. consil. 129. nu. 2. & sequ. de quo etiam est uidendum cons. Baldi, 109. in 2. vol. Ioan. de Amic. cons. 16. nu. 9. & 124. nu. 7. & Capic. decis. 194. nu. 15. Corn. cons. 79. in primo, & 213. in 3. vol. & 310. eo. volum. & propterea cautela est pro eo, pro quo fit emptio, ut hæc Clausula addatur in instrumento ad tollendam difficultatem, secundum Bart. & alios,
3 in dicta l. 2. in fine. Si tamen † aliquis emeret de propria pecunia nomine alieno, nullum ius in re haberet uel dominij, uel hypothecæ, l. quamuis, la terza, C. de pignor. Neguſ. tract. de pignor. in 5. part. 2. membro, nume. 19. tertia fallent. & latè Ripa, in l. 2. §. si quis cum tutor, nu. 15. ff. de priuil. cred. & in l. 1. nu. 10. & sequ. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. tac. contrahar. vbi limitat in pupillo, milite, ecclesia, & alijs personis, quibus de iure speciali acquiritur res empta ex eorum pecunia, de quo etiam per Neguſ. loco præallegato, & ead. par. primo membro, num. 40. & Parif. consil. 80. nu. 17. & sequ. primo uol.
4 haberet † tamen soluens priuilegium inter personales actiones, si pecuniam specialiter credidit ad illam rem emendam, secus si generaliter crediderit, & ex ea res aliqua sit empta, ut declarat Ripa, in locis præallegatis.
5 Et propterea † debet esse cautus emens, seu mutuans pecuniam ad rem emendam, ut cæteris creditoribus præferatur, ut faciat eam sibi expressè hypothecari, & conueniat ante uenditionem, ut fit sibi pro restitutione suæ pecuniæ specialiter hypothecata, ut per Neguſ. dicto 2. membro, nu. 17. de quo per Afflict. decis. 306. & Ripam in dicta l. 1. nu. 13. vbi dicit, quod hæc cautela hodiernis tempo-
6 ribus est maximè necessaria. Et † si emens alieno nomine de proprijs pecunijs rem teneret, & fructus perciperet, teneretur ad fructuum restitutionem, Bald. in Rubrica C. de contrahen. empt. q. 10. nu. 15. Iaſ. in l. 2. §. 1. ff. si cert. pet. Ripa, in l. serui electione, §. fin.
7 in fine, ff. de leg. primo. Et hæc † erit optima cautela ad habendam rem sine aliqua solutione precij, ut fiat mandatum alicui ad emendam rem nomine mandantis, & si mandatarius emat de suis pecunijs permittere ipsum tenere rem diu, & fructus percipere, quia fructus computabuntur in sortem, per prædicta, ut per Ferrat. caut. 54. & Ripam, d. l. 1. num. 12.

Me notario prodicto Baptista recipiente.

GLOSSA IIII.

Hæc Clausula adijcitur per ea, quæ dicta fuere suprà, super Claus. Ad instantiam prædictorum emptorum.

Dederunt soluerunt.

SUMMARIA.

1 *Numeratio non probatur ex eo quod fuerit dictum in instrumento, datum, uel solutum fuisse. Mutui instrumentum si dictum sit dantem dedisse, & mutuasse, licèt pecunia non interuenerit, non propterea redditur falsum: quia potest uerificari in confessione, vel in delegatione, & sic in mutuo ciuili.*
2 *Numeratio facta censetur, & solutio, si dictum sit in instrumento, quod creditor habuit, & recepit.*
Notarij non debent scribere numerationem, uel uerba illam importantia, si pecunia non interuenit.
3 *Numeratio non probatur per uerba habui, & recepi in chirographo, & sic in priuata scriptura apposita.*
Etiam si diceretur habui, & recepi ad præsentiam talium testium, secundum Salic. & mall.
4 *Solutio uera, & naturalis intelligitur facta, non ficta, & impropria, si in instrumento sit dictum solutam fuisse pecuniam, secus autem si absque uoce pecuniam, & nu. 5.*
Solutionis uerbum comprehendit omnem liberationem quoquomodo factam.

GLOSSA V.

1 SI in instrumento † dictum sit fuisse aliquid datum vel solutum non semper probatur numerationem interuenisse, nisi sit expresse dictum, & propterea in casu mutui si dicatur dantem dedisse, & mutuasse, seu (dedit, & mutuauit) licet pecunia non interuenerit non propterea instrumentum redditur falsum, nec reprobatur; quia potest verificari in confessione, vel delegatione, & sic in mutuo ciuili, ut tradit Bart. in dicta l. singularia, nu. 22. licet Angel. dissentiat in l. prædia, ff. de acquiren. poss. & cum Bart. concordat Bald. in Rubrica C. de fide instrum. nu. 14. & sequuntur Castr. qui dicit hanc sententiam humaniorem, nu. 8. Alex. nu. 33. Ias. nu. 46. & sequ. & Dec. nu. 30. in d. l. singularia, Castr. & Alex. in d. l. prædia, Alex. in Cons. 179. Visa scriptura, nu. 6. 2. vol. & Felin. in d. capit. si cautio, nu. 53. de fide instru. secus vero esset † si

2 in instrumento diceretur, quod vna ex partibus habuit, & recepit, tunc enim censetur facta solutio, & subsecuta numeratio, ut tradit glos. magna, in uerbo vel accepit, quę in hoc reddit cautos notarios, ut animaduertant quo modo scribant. & ibi Bald. 3. q. nu. 7. Salic. in 8. oppos. vbi etiam admonet notarios ne scribant numerationem, uel verba eam importantia, si pecunia non interuenit & in 5. q. in d. l. si ex cautione, C. de non num. pecun. Aret. in §. actionum, nu. 13. & Socin. in cons. 3. nu. 2. 1. vol. pariter docentes notarios quomodo debeant scribere in instrumentis, uel confessionem, vel numerationem, quod etiam tenet Alex. in l. si ita stipulatus, §. Chrisogonus, nu. 11. ff. de verb. oblig. & in cons. 179. nu. 3. in 7. & Ias. in d. l. singularia, nu. 48. si ta-

3 men † in instrumento priuato, seu chirographo debitor, uel contrahens diceret (habui, & recepi) non censeretur facta numeratio, vel actualis solutio, d. l. prædia, ubi Angel. & alij, Bartol. in dicta l. si ex cautione, prima lect. nume. 1. in fine, & ibi Castr. 2. columna. nume. 4. & idem Castr. in fin. Rubricę C. de non num. pecun. & Salic. in dicta l. si ex cautione, col. antepen. amplians etiam si dicatur ad præsentiam infrà scriptorum testium, quod tamen non admittit Felin. dicto num. 53. cum illa uerba in actu confessionis tantum salua ratione recti sermonis intelligi non possint, quam opinionem sequitur Alexand. in dicto §. Chrisogonus. num. 12. no-

4 tandum tamen † est, quod quando in instrumento dicitur, fuisse solutam pecuniam, ut in casu isto, tunc de naturali, & vera solutione intelligendum est, non de ficta, & impropria, ut probatur in l. solutam, in princip. ff. de solut. licet solutionis uerbum comprehendat omnem liberationem quoquomodo factam, l. solutionis uerbum, ff. eo. tit. l. solutionis, & l. liberationis, ff. de uerbor. signifi-

5 catione, secus † si de solutione tantum mentio facta sit, absque illa uoce, pecuniam, ut aduersus Din. firmat Bartol. in dicta l. solutionis, Bald. & Castr. in d. l. solutam. Et licet Ang. in dicta l. solutionis, aliter teneat, per text. in l. 4. §. soluisse, iuncto §. ait prætor, ff. de re iud. cuius opinionem dicit ibi per illum textum ueriorem Alexan. & sequuntur Ias. & Socin. in lectura noua, ibi, tamen opinio Bartoli est communior, & uerior, ut per Socin. consil. 65. secunda colum. in 4. Ripa in d. §. soluisse, & Alciat. in d. l. liberationis, qui respondent ad d. §. soluisse, ut ibi per eos, quam etiam tenet Cagnol. in l. nemo dubitat, nu. 3. & 4. ff. reg. iur. quod admittit Parif. d. cons. 107. nu. 132. vol. 3.

Et numerauerunt.

SUMMARIA.

1 Numeratio nullo modo est scribenda per notarios si non interuenerit, quia si est additum illud verbum, non potest intelligi de mutuo ... instrumentum conuinceretur de falso ...

Neque possunt hoc casu notarij a falsitate defendi.

Bartoli opinio reiecta.

2 Numeratio non potest intelligi nisi uno modo pro naturali actu.

3 Pecunia si sit in marsupio notarius debet eam facere numerare, & si partes fateantur esse tantam quantitatem, cautius agit si magis loquatur per modum confessionis, quam per modum veritatis.

Et debet ponere verba de uisu, non de numeratione.

4 Pecunia in sacculo, vel in folle posita, perinde est ac si inter contrahentes, & rem de qua contrahitur esset in medio cortina, quæ uelat rem ab oculis suis.

5 Notarij circumspecti quando non uident quid, quale, & quantum, scribunt per modum confessionis partium.

6 Notarius excusatur à falso, si dicat partem habuisse, & recepisse in præsentia ipsius, & testium, licet actualis numeratio facta non sit, sed si dicat numeratum, non excusatur.

7 Instrumentum reprobatur ex sola probatione numerationis non factæ.

8 Pecunia non præsumitur fuisse præsens, nisi probetur.

9 Nota-

9 *Notarius excusatur à falso, si scripsit solutam pecuniam, quando ipsa tantum fuit præsens, & non numerata, stante tali consuetudine inter notarios.*

Etiam si esset consuetudo quod scriberetur de numeratione.

Dummodo non subiungatur numeratam fuisse pecuniam in præsentia ipsius, & testium, talis enim consuetudo non valeret, vide tamen numero 12.

10 *Notarius excusatur à falso si scripsit numerationem factam fuisse de consilio sapientis.*

11 *Numerationem factam fuisse si dicatur, intelligitur tempore præsenti ipsius contractus, licèt notarius locutus sit per verba, dedit & numerauit.*

GLOSSA VI.

1 Numeratio †nullo modo est scribenda in instrumento per notarios, si non interuenerit, quia si est additum istud verbum, non potest intelligi de mutuo ciuili per confessionem, vel alio modo, sed instrumentum conuinceretur de falso, vt Bar. tradit in d. l. singularia, num. 22. quem communi calculo cæteri sequũtur, vt per Ias. ibi, nu. 46. qui admonẽt notarios, vt caueant hoc uerbum in instrumẽtis adscribere, si uera numeratio non interuenit. & Dec. nu. 33. Felin. d. c. si cautio, nu. 53. & Castro, in d. l. prædia, num. 5. Et licèt Bar. in d. l. prædia, post Iac. Butr. uoluerit etiam notariũ excusari a falso hoc casu, tamen eius opinio communiter reijcitur per scribentes ibi, & in d. l. singularia, per Imolam & alios, in d. c. si cautio, Ang. Imola, & alij in d. §. Chrisogo-
2 nus. numeratio †enim non potest intelligi nisi uno modo pro naturali actu. Rain. de Forliu. in d. l. singularia, Bald. in d. rub. num. 14. Alex. cons. 179. Visa scriptura, col. 2. in 2. uolum. & Dec. in d. l. singularia, nu. 33. Et pro-
3 pterea Bald. in d. Rubr. nu. 14. dicit, quod †si pecunia sit in marsupio, notarius debet eam facere numerare, & si partes fateantur esse tã tam quãtitatem, cautius agit, si magis loquatur per modum confessionis, quam per modum veritatis; quam decisionem etiam sequitur Ias. in d. l. singularia, nu. 48. immò secundum Felin. d. num. 53. non sat est, si pro parte numeretur; dicit etiam idem Bald. in d. l. si ex cautione, 7. q. nu. 11. quod notarius debet ponere uerba de uisu, eius quod uidere potuit, non de numeratione si non uidit numerari. Et inferius in d. Rubr. d. nu. 14. subiungit, qđ
4 †si pecunia est in sacculo; uel in folle, est simile ac si inter notarium & contrahentes, & rem de qua contrahitur, esset in medio cortina quæ uelat rem ab oculis suis; & licèt excusetur à dolo, propter assertionem partium, tamen notarius non est multum peritus in arte nec satis cautus, d. l. si ex cautione, & ideo no-
5 tarij †circumspecti, quando non uidẽt quid, quale, & quantum, scribunt per modum confessionis partium, & per modum præcisæ essentiæ rei in se, hæc Bald. & sequuntur Alex. in d. l. prædia, nu. 5. & Ias. d. num. 48. Et licet
6 †quando est dictum (habuit, & recepit) & etiam sit addita clausula de qua infra (in præsentia mei notarij, & testium suprascriptorũ) si pecunia sit præsens, licèt non numeretur, excusetur notarius à falso, tamen non excusaretur, si etiam diceret fuisse numeratam, ut p. Bart. in d. l. singularia, num. 23. cum quo alij transeunt, ut per Alex. num. 34. Ias. nu. 52. & Dec. ad fin. Cagn. in l. si librarius, nu. 78. de reg. iur. Bald. in l. si ex precio, nu. 2. C. si cert.
7 pet. ubi tamen uoluit †satis esse ad reprobationem instrumenti, probare, nõ fuisse factã
8 numerationem, nec præsumi †pecuniam fuisse præsentem, nisi probetur; & idem uidetur tenere in d. l. si ex cautione, nu. 10. tenet Arc. in d. §. actionum, nu. 13. ad finem, & Fe. in d.
9 nu. 23. Excusaretur †tamen notarius a falso, si esset consuetudo scribendi solutam pecuniam, quando ipsa tantum fuit præsens, & non numerata, ut per Bald. in d. Rubr. qui tamen loquitur, quãdo esset simpliciter dictũ, habuit, & recepit, & idem in alijs terminis, quod confessio excuset in l. unica nu. 30. C. de confess. Felin. d. nu. 53. in fine, & idem si sit scriptum, numeratam fuisse, secũdum Ias. qui dicit quendam notarium Placẽtinum eo casu defendisse, qui scripsit numeratã, & non fuit præsens pecunia (quod erat fortius) in d. l. singularia, nu. 48. & Alciat. in d. l. singularia, 1. pag. qui tenet excusari propter consuetudinem, quæ tamen consuetudo non procederet, si etiam additum fuisset, numerauit in præsentia mei notarij, & testium, secundum Dec. ibi, col. fi. quia talis consuetudo tanquã repugnans iuri, & rationi naturali, non uale-
10 ret. Excusaretur etiam notarius †si de cõsilio sapientis addiderit dictum verbum in instrumento, ut per Ias. ibi, nu. 51. & Alciat. penul. pag. Et quando in instrumento est dictum,
11 †dedit, & numerauit, debet intelligi tũ tempore contractus. Bal. in d. l. si ex cautione, & Alex. d. cons. 179. nu. 5. in 2. Est uerum, quã Dec. in d. l. singularia, col. fin. nititur concordare opiniones Bart. dissonas, in d. l. prædia,
12 & in d. l. singularia, ut primo procedat, †qñ fuit dictum tantum, dedit, & numerauit, & hoc casu possit excusari à falso, si numeratio non interueniat, secùs si sit etiam dictum coram me notario & teslibus, quo cum procedat secunda opinio, & pro hac concordia ci-

tat

tat Rom. in d. l. prædia, Cepol. cõs. 20. Cõsul tationis, col. 3. & Alex. in d. conſ. ſed fortè in practica non obtineretur propter communẽ opinionem de qua ſuprà, tenentem, quando eſt additum verbum, numerauit, non excuſari notarium etiam ſi pecunia ſit præſens; vt igitur amaritudines, & ſcopuli iſti euitentur fiat numeratio, & tuto poterit addi hoc verbum, & ſi non fiat, non apponatur.

Realiter.

SVMMARIA.

1 *Realiter, dicto, in materia numerationis actũ veræ numerationis importat, quæ ſi non interueniſſet, & addita fuiſſet, instrumentum reprobaretur.*

Et idem de verbis manualiter, & cum effectu.

GLOSSA VII.

1 Haec dictio oſtendit † etiam actum veræ numerationis interueniſſe, quæ ſi non interueniſſet, & additum fuiſſet, reprobaretur inſtrumentum, vt de verbo, manualiter, appoſito in inſtrumento tradit Paul. de Caſtro, in l. ſingularia, nume. 9. & de hoc verbo realiter & de verbo etiam cum effectu, tradit Socin. idem affirmans, in conſ. 143. nu. 4. 1. volum.

Coram me notario infraſcripto & teſtibus ſupraſcriptis.

SVMMARIA.

1 *Numeratio actualis præſumitur facta ſi notarius dicat, habuit, & recepit, cum adiectione uerborum, coram me notario, & teſtibus.*

2 *Hac tamen verborum conceptio uſurpari etiam poteſt, & verè, licet numeratio non interuenerit ſed pecunia fuit præſens.*

3 *Numerationẽ interueniſſe ſi ſcriptum ſit, licet poſtea pecunia reſtituta illico fuerit ſoluenti, an propterea inſtrumentum falſum reddatur.*

4 *Numeratio magnæ ſummæ numquid poſſit fieri numerãdo ſæpius modicam ſummã remiſſiuè.*

GLOSSA VIII.

1 Clauſula hæc ad oſtendendũ actualem † numerationẽ factam fuiſſe conſueuerũt apponere notarij in inſtrumentis, ut tradit Salic. in d. l. ſi ex cautione, col. 3. 9. oppoſitione, ſi enim apponatur in inſtrumento, in quo ſit dictum quod aliquis confeſſus fuit habuiſſe, & recepiſſe 100. quę in veritate habuit & recepit, in præſentia mei notarij, & teſtium, inſtrumentum probat numerationem, non confeſſionẽ tantum, ut per Bart. in d. l. ſi ex cautione, nu. 1. vbi Salic. pen. col. Alex. 95. 37. Viſo primo inſtrumento, nu. 8. in Aret. in tit. de liter. obl. inſtit. nu. 9. & in d. §. actionum, nu. 13. Alex. in d. l. prædia, Felin. in d. c. ſi cautio, nu. 52. & Socin. d. conſ. 143. nu. 1. ac Cagnol. in d. l. ſi librarius, nu. 78. vbi dicit notariũ debere cauere, ut ab igne, ne atteſtetur numerationem interueniſſe dicta reg. iur. minus tamen probat numerationem realem, quã verbum nu-

2 merauit, cum ſufficiat appoſita † hæc clauſula, pecuniã fuiſſe præſentem ſine numeratione, quod non eſt, ſi dictum ſit fuiſſe numeratam, & ſi ſit addita numerationi, numquam notarius poteſt excuſari à falſo, etiam ſecundùm opinionem eorum, qui tenent opi. Bart. in dicta l. prædia, uel ſtante conſuetudine de qua ſupra, ut dictum fuit ſupra. Non repro-

3 baretur † tamen inſtrumentum, ſi probaretur ſtatim facta ſtipulatione inſtrumẽti pecuniam fuiſſe redditam ſoluenti, niſi etiam probaretur quod à principio actum fuit de reddendo. l. qui ſic, ff. de ſolut. cum ex alio contractu uel ex mera liberalitate creditoris potuiſſet remanere ſoluenti, l. ſi quis duos, ff. de ſolut. ut tradit Bart. in d. l. ſingularia, nu. 25. & ſequuntur alij ibi, quod tamen limitat Alex. nu. 35. non procedere in contractibus in quibus exigitur numeratio, propter præſumptionem ſimulationis, ut in ceſſione, l. per diuerſas, & l. ab Anaſtaſio, C. manda. quo caſu non eſſet opus probare, pactum fuiſſe ab initio de reddendo. & ſequitur Felin. in d. num. 53. Opinionem etiam Bart. tenet Aret. in d. tit. de liter. oblig. nũ. 10. ubi dicit idem procedere etiam ſi ſit additum in inſtrumẽto quod creditor habuit, & recepit, ac ad ſe traxit pecuniam. & in d. §. actionum, nu. 13. in fine, & Iaſ. in l. Titia, in princ. nu. 31. d. verbo. oblig. Vidi tamen quãdoque, peritos notarios ſcribere in inſtrumentis alias Clauſulas, probantes omnino pecuniam remanſiſſe recipienti (ut addendo præſenti, & ad ſe trahenti, & in

4 ſua poteſtate retinenti) An † autem poſſit fieri numeratio magnæ ſummæ pecuniarum numerando ſępius modicam ſummam, & quomodo valeat contractus ponunt idem Bart. & alij, in d. l. ſingularia, ad fin. uer. eſt uidendum.

Pro dictis Frederico & Paulo fratribus de Gandulphis minoribus venditoribus, & de conſenſu, voluntate & mandato ipſorum venditorum, vt ſupra agentium.

SVMMARIA.

1 *Debitor alteri ſoluens de mandato, & voluntate creditoris, liberatur.*

2 *Notarius poteſt ſcribere creditorem habuiſſe, & recepiſſe*

recepisse pecuniam alteri de eius voluntate numeratam.

3 Debitor an & quibus in casibus possit creditori creditoris sui soluere hic distinguitur.

GLOSSA IX.

Non est dubium, quòd soluens alteri de mandato & voluntate creditoris, liberatur à debito, l. si venti, §. 1. ff. de † priuil. cred. l. nihil interest, C. de solut. l. solutum, §. solutam, ff. de pignor. action. l. 1. & ibi Ripa, ad fin. vlt. not. ff. in quibus caus. pign. vel hypot. tacita contrah. vbi tamen declarat, nam & hoc casu potest † scribi securè per notarium creditorem habuisse, & recepisse pecuniam alteri de eius volũtate numeratam, vt tradit Bart. quẽ omnes sequuntur, in d. l. singularia, num. 23. per l. falsus, §. sed is, ff. de furt. & l. si procuratori præsenti, ff. de verb. oblig. & sequitur ẽt Felin. d. c. si cautio, nu. 53. immo etiam soluẽdo creditori † creditoris, liberatur debitor, si ipse creditor creditoris habebat ipsum debitorem soluentem vel eius bona obligatum, vel obligata, etiam inuito eius creditore, cũ posset etiam cogi ad soluendum per l. nomẽ, C. quæ res pign. oblig. pos. l. usum de consti. pecun. & idem si ideo teneretur debitor soluẽs suo creditori, quia ipse est creditor, alteri creditori teneretur, l. si liber homo. ff. de neg. gest. si extra hos casus soluit creditore ignorãte liberatur ope exceptionis, l. si opẽ, ff. de dol. except. si inuito non liberatur. l. fi. C. de neg. gest. & l. inuito, ff. de solut. ita distinguẽdo declarat Bar. quẽ sequuntur ibi Bal. Cast. & alij, in d. l. solutum. §. solutã. Aret. in prin. tit. Institution. quibus mod. toll. ob. num. 4. & est communis opinio, ut dicit Socin. cõs. 95. nu. 5. 4. uol. quam ẽt sequitur cons. 5. 199. col. fi. eo uol. & Paris. (si id tamen fuit eius respõsum, & nõ Ruin. ut supra,) in d. cons. 107. nu. 128. & sequ. ubi loquitur in casu fortiori in quo scilicet erat condemnatus debitor ad soluendum puta Titio, & erat detentus in palatio sub pœna, & soluendum creditori ipsius Titij cui eius nomen erat hypothecatũ, respõdit esse liberatum à creditore suo, & potuisse impune recedere, ut per eum ibi, de quo articulo uidendus est etiam Corn. consil. 62. & 262. uolum. 3.

D. Alberto. F. Q. Cæsaris de Isinardis Ciui Ferrariæ de contrata Sancti Blasij, eorum minorum creditori.

SVMMARIA.

1 Creditores qui nam dicantur.

2 Credere verbum quam nam habeat significatio- nem, & quibus personis adcommodetur.

3 Creditum, verbum, numquid sit strictius accipiendum, quam verbum creditor.

GLOSSA X.

Creditores eos accipiendos esse cõstat quibus debetur ex quacumq; actione vel persequutione, vel iure ciuili, † sine vlla exceptionis ꝓpositæ remotione, vel ordinatio vel extraordinario, siue pure, siue in diẽ, siue sub cõditione, siue ex mutuo, siue ex quolibet alio cõtractu quod debeatur, nõ tamen si natura tãtum debeatur, l. creditores, ff. de verbo. sign. Et non tantum hi accipiuntur qui pecuniam crediderũt, sed omnes qbus ex qualibet causa debetur, l. creditor, ff. eod. tit. Sed & creditoris loco accipitur is, cui ex cõtractu, vel ex delicto, vel ex populari causa ante litẽ cõtest. debent, l. si cui, eo. tit. si tamen creditor exceptione proposita, submoueri pot, nõ est dicẽdus creditor, quia is est creditor qui nulla exceptione proposita submoueri potest, l. creditor, ff. eod. l. is cui, §. ꝑtimo, ff. de action. & oblig. facit, l. Marcellus, & ibi not. Cagnol. ff. de reg. iur. si tamen quis temporalẽ exceptionem timet, similis est creditori conditionali, d. l. creditor. Credẽdi † modo appellatio generalis est, cuicumque enim rei assentimur alienam fidẽ sequuti mox recepturi quod ex hoc contractu, credere dicimur, l. 1. ff. si cert. pet. ubi Doctor. post Bart. disputant latè, an legatarius, vel is, cui ex delicto debẽr propriè creditor sit, & idem de creditore in diem uel sub conditione ac cessionario; Et an uerbum, † creditum, strictius sit accipiendum quã uerbum, creditor, in quo Bart. concludit quod sic, cum quo est magis communis opinio, licèt Salic. Fulgos. Rom. Dec. & Ripa dissentiant, de quo etiam tangit Alciat. in d. l. creditor, illuc recurrendum est, quia nobis satis est aliquã attingere ad declarationem nostri instrumenti pertinentia.

Præsenti, recipienti, et ad se trahenti, pro residuo maioris summæ.

SVMMARIA.

1 Residui appellatione an veniat pars tantum, an verò aliquando totum.

2 Creditor recipiendo aliquam quantitatem pro residuo maioris summæ, censetur fateri se reliquam partem accepisse.

3 Creditor petens in iudicio centum puta ex contractu maioris summæ non propterea censetur fateri sibi nil plus deberi.

4 Creditor tacens si recipiat ea, quæ sibi soluit debitor

bitor dicens ſe ſoluere ea, quæ tantum debet, poteſt reliquum petere.

5 *Confeßio, & promißio ſine cauſa regulariter non valet.*

Fallit tamen in caſu quando quis confeſſus fuerit ſe debitorem, vel ſe obligauerit ſoluere certam quantitatem pro reſto, & ſaldo rationum inter partes facto.

GLOSSA XI.

Reſidui appellatione uenit nedum pars ſed etiam totum, quando in parte uerificari hæc dictio nequit, 1 l.2.†ubi omnes, C.de hæred.inſt. l.cæterorum,& l.poteſt reliquorum, ff.de uerbor.ſign.& idem de uerbo, reſto, reliquo, cæteris, & ſimilibus dicendum eſt, ut in dictis 2 iuribus. & ibi not. Sed ſi creditor†aliquam quãtitatem recipit pro reſiduo maioris ſummæ, tunc cenſetur fateri ſe reliquam partem accepiſſe, vt poſt gloſ. in uerbo, reliquum, tràdũt Ruin.Ang. Imo.& Caſtr. in l.ſi ex pluribus, in prin. ff.de ſolut.Bald.in l.ab Anaſtaſio, ad ff.C.mand.Bal. & Salic.Caſtr. & Iaſ. in l.ſi quidem, C.de tranſact. Caſt.Alex. & Iaſ.in d.l.2. Cæpol.caut. 177. Guido Papæ, loquens in petente in iudicio partem crediti pro reſto, quæſt.177.Fuit etiam,& Alciat.in d.l.pot reliquorũ. Alex.conſ.116.nu.4.uol. 6.Si uerò ſine hac dictione uel aliqua dictione taxatiua(tantum)uel ſimili, creditor petere 3 et etiam in iudicio†centum puta, ex contractu maioris ſummæ, non propterea cenſeretur ſibi plus non deberi. Bart.Bald.& alij, in d.l.ſi quidem,& dicit ibi Raph. Fulg.qđ habuit in facto,& quia neſciuit allegare Bar.ibi ſuccubuit, & idem tenent Bar.& Raph.in d.l.ſi cum dos,rer.amot.& Aret.in §.ſi minus, in 1.not.Inſtit.de actio.& Guid.Papæ,d.quæ 4 ſtio.177.Si uerò ſolues dicat ſoluere†50.quæ tantum debet, & creditor taceps recipiat, aliud eſt, quia poteſt reliquũ petere, et in hoc eſt differentia, an creditor petat taxatiuè, uel debitor offerat, & ſoluat taxatiuè.Bal.Salic. & Caſtr.in d.l.ſi quidem, licèt aliqualiter Iaſon ibi dubitare uideatur. Et licèt regulariter non ualeat promiſſio, uel cõfeſſio ſine cauſa, ut in ſequentibus uerbis dicetur, ſecùs ta- 5 men eſt, ſi quis confeſſus fuerit ſe†debitorẽ, uel ſe obligauerit ſoluere certam quantitatẽ pro reſto & ſaldo rationum inter partes facto, ut per Salic.in l.unica, colum.3.uerſi.ſed iuxta, C.de confeſ. Alexand. conſil.4. Circa primum, num.8.1.uol.Et huius mentis uidetur in conſ.83.In cauſa & lite, num.5.eod.1. uol.et conſ.141.nu.4.uol.6.& in add.ad Bartol.in add.magna, in l.cum de indebito, §.1. ante med.ff.de pbat. licèt aliter uideatur uel le conſ.3.num.2.in 2.uol.& uidetur etiam ſequi Plot.in Repet.l.ſi quando, nu.36.C.Vnde ui,& tenet Bertrand.conſ....

In qua eidem tenebantur ex cauſa pretij vnius poſſeſſionis eis venditæ per ipſum Dominum Albertum.

SVMMARIA.

1 *Cauſa ſemper in confeßione, promißione, & obligatione eſt exprimenda, aliàs obligatio eſt nulla. Etiam ſi ſtatutum diſponeret plenam eſſe ſcripturæ fidem adhibendam.*

GLOSSA XII.

Cauſa ſemper in confeſſione, permiſſione,& obligatione, eſt exprimenda, aliàs obliga. eſt nulla, d.l. 1 cum de†indebito, §.fina.& d.c.ſi cautio, ubi Felin.limitat in 16.caſibus, de fide inſtr. Alex, d.conſ.4.in primo,& tertio, in cauſa & lite, nu.2.in 2.ubi Ampliat, etiam ſi ſtatutum diſponeret plenam eſſe ſcripturæ fidem adſcribendam; & in conſ.13.Ex his, numero 2.& ſeqq.1.uol.& conſ.159. Circa primum, nu.2.in 2.& conſ.180.nu.7.in 7.& in l.à Titio, ubi etiã Iaſ.ff.de uerb. oblig. Marſ. Sing.219.& 249.Obligatio,& 482. Nedum docti, in l.1.§.præterea, nu.59.ff.de conſti.& ſeq.num.& in Rubrica, de probat.nu.77.& ſeq.& Plot.d.nu.36.

Vt conſtat ex inſtrumento rogato per me notarium infraſcriptum tempore quo in eo.

SVMMARIA.

1 *Solutum tamquam indebitum repetitur ſi in inſtrumento ad quod facta fuit relatio aliter conſtet, quam aſſereretur, vt fieret ſolutio.*

2 *Minorum venditio non valet ſine cauſa expreßione.*

GLOSSA XIII.

De hac clauſula ſatis ſupra dictum fuit in Clauſula prout de ſuo ſpeciali,& Clauſula ſequenti. Si tamen in hoc inſtrumento aliter cõ 1 ſtaret†ſolutum, tamquam indebitum repeti poſſet, iuxta not.in d.l.cum de indebito, per gloſ.& Doctor. & per Alex.d.conſil.184.in princ.& ex hac Clauſula cõſtat de cauſa quia 2 re minores†deuenerunt ad uenditionem præſentem, quæ exigatur, ut latè dictum fuit ſupra

pra scilicet, sed vt soluerent æs alienum, de quo etiam per Ioan. Bapt. Ploc. in Repet. l. Si quando, nu. 198. C. Unde vi.

CLAVSVLA XXXV.

Et propterea absoluenti, & liberanti ipsos de Gandulphis à dicto debito, & obligatione soluendi dictum precium.

SVMMARIA.

1. *Expressa magis prosunt, quam non expressa. Contractus vnus alteri inseri potest. Contractus in testamento fieri potest.*
2. *Absolutio & liberatio, numquid sint sinonima.*
3. *Liberationis verbum numquid, & quomodo differat a solutione. Absolutio, & liberatio semper fieri debet causa inserta.*
4. *Creditor solutionem accipiens numquid possit cogi per debitorem sibi facere instrumentum absolutionis.*
5. *Debitor numquid possit cogi per creditorem sibi facere instrumentum obligationis de soluendo debitum.*
6. *Debitor, qui soluit potest petere cassari instrumentum de originali.*
7. *Creditor non tenetur facere liberationem, vel quietationem generalem.*
8. *Creditor non tenetur apponere clausulas generales in absolutione nisi in quantum venirent ad robur specialium.*
9. *Creditor liberans consultius agit si generalem sermonem non effundat.*

GLOSSA PRIMA.

Dicet ex Clausula supradicta (pro residuo maioris sūmę &c.) vt supra super ea dictum fuit, cēserētur dicti venditores liberari, tamen ad cautelam, & quia expressa magis prosunt q̄ non expressa, l. expressa, vbi Cagnol. nu. 3. ff. de reg. iur. additur specialis absolutio à debito, & sic alius contractus incidenter diuersus à contractu venditionis, certum enim est, qđ 1 nedum † potest inseri alius contractus vni cō tractui, sed etiam contractus in testamento fieri potest, glos. in l. hæredes palam, §. fi. vbi omnes, ff. de testament. cum alijs citatis per Cagnol. in l. vinum, nu. 35. ff. si cert. pet. Ab-2 solutio † modo, & liberatio, videtur Synonima, cum enim is qui iuris vinculo tenetur ad aliquid faciendum, vel soluendum, qui obligatus dicitur, vt probatur in princ. Instit. de obligat. soluit ab huiusmodi nexu tunc ab solutus, & liberatus censetur, vt probatur in l. 1. ff. de acceptil. & ipse dicitur soluisse, quo 3 fit, vt liberationis † uerbo solutio comprehen datur, l. liberationis, & ibi not. Alciat. ff. de uerb. sign. & facit l. solutionis, ff. eod. & l. solutionis, ff. de solut. de stricta tamen significatione liberatio differt à solutione, quia solutio est rerum, liberatio obligationum, ut tradit glos. in Rubrica, C. de solut. & liberar. & ff. eod. tit. etiam in Rubrica, ubi eam defendunt Bart. & Castr. dicētes, qđ solutio est causa, & liberatio effectus, & solutio consistit in facto, & liberatio in iure, solutioque fit de re corporali, & liberatio de iure incorporali, cū obligatio sit ius incorporale; Ideo autem apponitur hic dictio illa (propterea) quæ denotat causam propter quā fit absolutio, scilicet propter solutionem factam; uam si absolutio uel liberatio non fit per acceptilationem, de quo inferius dicetur, semper additur causa in instrumento liberationis, uel quia fuit facta solutio, uel quia absoluens fuit confessus sibi satisfactum, ut ad propositum tradit Bartol. in l. Aurelio, §. Caius, num. 12. ff. de liberat. lega. ubi loquitur de illa Clausula solita apponi (Et hæc ideo fecit, &c.) sequitur Arc. in §. item per acceptilationem, num. 7. Instit. quibus mod. tol. oblig. & Socin. cōs. 159. col. 5. uers. quarto & ultimo principaliter, 2. not. & Crauet. cons. 192. num. 21. Et potest cogi creditor solutionem recipiens ad faciendum absolutionem, & liberationem debitori sol-4 uenti. † Bart. & alij, in l. cum Aquiliana, ff. de trāsac. Cast. cōs. 34. Ego Paulus, in principio 1. uol. Felin. in c. significauit, nu. 8. de testib. decis. Capel. Tholos. 307. & ibi Aufrer. in additione, sicut ē cōtra, debitor potest cogi per creditorem sibi fieri instrumentum obliga-tionis de soluendo debitum, ut per omnes, in 5 l. † 2. in prin. ff. sol. matr. & Tiraquel in tractatu de retractu, titu. 1. §. 29. glos. 5. in princ. de quo p D. Ant. Gales. in tract. de for. Camera oblig. 3. par. q. 3. & Rodo. Suarez. in l. post rē iudic. in §. incipit. item quæritur aliquis, nu. 6 2. de re iudic. fol. 725. sicut etiam † potest petere cassari etiam instrumentum de originali, s'm Bart. Castr. & Dec. nu. 7. in Auth. Cassa, C. de sacros. Eccles. per l. 2. C. de condict. ex lege, de quo latius inferius dicetur in Clausu-7 la, necnon cassanti, licèt non † teneatur creditor facere liberationem, uel quietationem generalem, l. 3. §. contrarium, & ibi Bal. post antiquos, ff. de contraria, & uti. actio. tutel. Bar. Castr. & Ias. in d. l. cum Aquiliana, uel l. aquiliana præcedent. quas simul legunt. Felin. d. c. Aret. in d. §. per acceptilationem, nu. 7. Ias. in l. si de certa, nu. 5. C. de transact. Tiraquel in ipsa. l. si unquam, nu. 116. C. de reuocand. donat.

donat. Et dicit Bal. in l. pactum, 16. quæst. C. de colla. quod non †tenetur creditor apponere Clausulas generales, nisi in quantum venirent ad robur specialium: sequitur & Felin. in c. accedens, il primo, nu. 5. vltima Conclusione, Vt lite nō contestata. est enim captiosa talis liberatio, d. l. cum Aquiliana, in fine, ideo consultius †agit liberans, si generalem sermonem non effundat, ne in promptum incidat periculum, l. fin. C. de dot. promiss. Bald. in d. quæst. Alex. cons. 42. Super præmisso, nu. 8. in 1. & cons. 11. Viso, ac vt oportet, nu. 8. & 9. vol. 2. quod etiam admonet Tiraquel ex Bal. & alijs per eum citatis in loco præallegato num. 120.

Et generaliter ab omnibus, & singulis quę ab eis occasione prędicta quouis modo ratione vel causa, de iure vel de facto.

SVMMARIA.

1. *Absolutio aliquando non excedit causam propter quam fit, aliquando verò extenditur ad omnes causas etiam non excogitatas, qua tamen in genere potuerunt prauideri.*
2. *Liberatio in dubio strictè est interpretanda, & ad suam expressam causam restringenda. Declara tamen vt hic & nu. sequ.*
4. *Liberatio generaliter concepta an & qua comprehendat, & qua non.*
5. *Absolutio generaliter concepta numquid importet remissionem fideicommissi.*
6. *Agere permittitur aliquando nedum de iure, sed etiam de facto.*

GLOSSA SECVNDA.

Multum intuēda sunt verba in istis gñalibus absolutionibus vt docet Aret. in d. §. item per acceptilationem, nu. 6. in fine, quia quinque absolutio & liberatio †nō excedit causā propter quam fit: quādoq; verò extēditur ad omnes causas etiam non excogitatas, quàm tamen in genere potuerint prouidere, vt per Bart. in d. §. Caius, quod etiam alij trad. in locis infra allegandis. in dubio tamen liberatio strictè est interpretanda, & ad suam expressam causam restringēda. Castr. in l. si ex †pluribus in princ. vbi est text. not. ff. de solut. Socin. cōs. 73. nu. 4. in primo. Ruin. cōs. 140. numero 3. in primo, & Paris. cons. 89. nu. 44. & cons. 100. nu. 64. etiam in 1. vol. et licèt sit per verba generalia confecta, conscriptaque, tamē si salua ratione recti sermonis ad rem vel causam specificatam restringi potest, non est vlterius extendenda, nisi aliter de mente partis constet, d. l. si ex pluribus, in princ. ita tradit Bart. & communiter cæteri, in d. l. si de certa, C. de transact. in d. l. Aquiliana, & in d. §. Caius, & in l. emptor, §. Lucius, ff. de pact. Aret. in d. §. per acceptilationem, Socin. con. 103. 1. & 5. col. in 3. Ias. consil. 98. in fi. 1. lib. Crot. in l. q. Romę, §. duo fratres, nu. 45. ff. de verb. oblig. quod admittit Curt. iunior, cons. 101. nu. 1. iuncto fi. cōs. sequitur Ruin. consil. 25. nu. 9. in 1. & Paris. cons. 20. nu. 78. eod. 1. uol. quod procedit, etiam si sit dictum, qđ liberatio sit plena, & plenissima, secūdum Castrēs. in dicto §. Lucius, si tamen expresè partes limitarent, vlterius non extenderetur. Castr. cons. 396. nu. 4. 1. uol. in proposito tamen nō possent restringi verba, si sit dictum, ut solet dici, per notarios (teste Bar. in d. l. si de certa nu. 5.) quod generalis sit liberatio, & generaliter intelligatur, & porrigatur, etiam ad incognita; vel si sit dictum, quod fuit facta liberatio ab omni eo in quo sibi tenebatur ex qua cumque causa quæ dici vel excogitari posset. †vel si sit promissum non petere decem, nec aliam quātitatem, nec ex præsenti cā, nec ex alia, ut per Ias. ibi, num. 5. & 6. vel si ponatur Clausula generalis, (Ab omni eo, & toto, & ab omni iure, & actionibus debitis, & obligationib. contractis, & ab omnibus, & singulis ad quæ dictus debitor hactenus tenebatur) non enim hæc verba restringi possunt ad specificatam causam, salua ratione recti sermonis, ut per Soci. d. cons. 103. col. 4. nu. 4. Aliā etiam Clausulam generalem ponit Alex. d. cons. 11. nu. 10. Paris. in d. cons. 20. nu. 35. & vbi mentio habetur de clausula quod extendatur ad quæcumque etiam incogitata, & penitus extranea, & licèt Paris. in d. cons. 20. voluerit dictam Clausulam restringi, & non generaliter extendi, nu. 83. tamen aliter uidetur dicendum in hac materia, secūdum Barr. in d. §. Caius, nu. 11. ubi vult, censeri etiam remissa ea quæ quis ignorat, si dictum sit generaliter, uolo quod omnis causa quę esse posit, sit remissa. & opinionem Paris. etiam reiecimus supra in c. immunitatum, in Clausula, & tam cogitatis, &c. f. 113. ubi alios in hanc sniam citauimus. facilius tamen exstendetur liberatio, si nulla sit expressa, et subinde addita Clausula generalis, l. pluribus, ff. de accep. Bart. in d. §. Caius, Bald. in d. l. pactum, 14. et 15. quęst. Alex. dictis consilijs 42. nu. 7. et 11. nu. 12. et cons. 117. Visis supra narratis, 2. colum. 1. uol. et latè de generali liberatione scribit plures citans Tiraquel in l. si unquam, in pręfatione, nu. 116. & seqq. C. de reuoc. don.

Illud tamen non est omittendū, quod etiā facta generali liberatione, censetur exclusus dolus

dolus liberati, vt per Bald. Castr. & Iaf.in l. 4 sub prætextu, C.de †transact. Cast.in d.§.Lucius, Socin.d.consf.73. nu.3.in 1.190.nu.5.in 2.& 92.in 4.& Parif.consf.88.nume.40.& sequen.& 89.etiam nu.40.& seq.1.vol.nec repræhenduntur etiam ea,quæ per liberantem possunt vendicari.Alex.consf.46.Visis,& accuratè,num.4.in 1.& consf.170.col.2.& 3.in 2.& in d.l.sub prętextu,num.3.vbi etiam Iaf. num.2.& est text.& ibi Bart.in l.Aurelius.§. Mæuia, ff.de liber.legat. & idem tenet Iaf.in consf.171.col.3.in 1. & Ruin. d.consf.25.nu. 17. in 1.licet Alciat. dissentiat in l. pecuniæ verbum,§.hęc verbum,de verb.sign. Verum quia in casu huius nostri instrumenti restricta est Clausula liberationis, ex illis verbis (occasione prædicta)de cuius uerbi,occasione,abundè supra diximus, in Clausula cessionis, cum etiam quia fuit facta ob solutionem de debito factam,quo casu non se extendit nisi inquantum est solutum. Bald.in d.l.sub prę textu, nu.13. propterea solum censetetur facta specialis liberatio, & non extenderetur ad alia debita extra causam expressam prçter quam quo ad accessoria connexa, & dependentia,ut per Bar.in d.§.Caius, ubi dicit, qđ habentur formæ liberationis ita generales quæ omnia comprehendant, & trad.Castr. Alex.& Iaf.in d.l.si de certa.

De hac autem Clausula, hic posita in ab- 5 solutione generali, qđ †importet remissionē fideicommissi,trad.Ioan.Andr. Crot.& alij, quos supra citauimus in dicta Clausula (Et tā cogitatis &c.) & de Clausula(quouis modo,ratione uel causa)dictum fuit etiam supra in d.c.immunitatum,de Clausula vero(de iure)aliqua dicta fuere pariter supra in clauf.ratihabitionis super uerbis,tam de iure.fol.37.

6 Et quia qñque aliquis agit † uel petit, nedum de iure,sed etiam de facto, quod etiam quandoque pmittitur ut tradit Bar.& alij, post gl. in l.ubi pactum,C.de transact.propterea hic subijcitur ad excludendum etiam actorem ab hac petitione, quod de facto fieret, hæc clausula de iure uel de facto super qua clausula etiam inferius aliqua scribenda erunt.

Habere, petere, exigere, & consequi possit.

SVMMARIA.

1 Habere, verbum, generalem habet significationem, & quid importet.

2 Exigere, verbum, quid importet propriè, et quid secundum latam significationem.

3 Procurator ad exigendum datus numquid possit a sponte soluente recipere.

GLOSSA III.

1 Verbum habere, †est generale,comprehendens tam dominium quàm possessionē & de facto detenationem,ut dictum fuit supra in Clausula cum introitibus, &c. super uerbis, & cū oibus & singulis,fol.125.text.tñ in l.habere, ff.de uerb.sig.etiam ibi citatus,dicit,duobus modis accipi: altero iure dominij, altero qđ importet obtinere sine interpellatione id,qđ quis emerit. De uerbo,petere,fuit etiam scriptum supra in Clausula cessionis, super verbo agere, fol. 147. & de uerbo, consequi, in d. Clausula super eodem uerbo, fol. 154. & latè de uerbo potest, in eadem clausula super 2 uerb.possent fol.141.uerbum modo,†exigere,propriè importat ab inuito extorqre, l.debitor,ubi Alciat.in fine,ff.de uerb.sign.glos. in l.fideicommissa §.si rem, ff.de leg.3. Alci. in l.transacta, in princ.ff.eod.tit.de uerb.sig. & in l.uerbum exactæ; Cagnol.alios citans in l.bona fides, nu.8.ff.de reg.iur.de larga tā tum significatione uenit exactio spontè facta per soluentem,ut per Alciat.in d.l.uerbū exa 3 ctę, & propterea infert procuratore † datum ad exigendum, posse à spōte soluente solutionem recipere,licet aliter Specul.senserit,quē sequitur Franc.in c.bona fides, de reg.iur. in 6.contra quem communiter tenent Doct. in l.non solum, sol.matr.& Cagnol.in d.nu.8. ubi alia adducit ad propositum huius uerbi. & idem Rodo. Suarez.in l.post rem iud.in c. incip.quia supra uisum est, num.11.& sequ. pag.682.

Facientique eisdem finem.

SVMMARIA.

1 Obligatio quomodo finiatur, & quibus verbis uti debeant notarij ad demonstrandum finem ipsius obligationis.

GLOSSA IIII.

Finitur res,& obligatio, cum debitor liberatur à creditore, consensu enim imponitur finis, l.1. §.fi. 1 ff.ad †Senatuscons. Tertyl.& l.1. ubi Doct. & ibi Cagnol. latè in secūdo not. nu.10.& seq.C.de pact.& nō solū transactione, sed etiam quocumq; actu quo cōcordia inducatur,ut tradit Alcia.in l.transacta,ff.de uerb.sign. & faciunt etiam tradita in l. sequ. eod.tit.facit etiam tex. cum glo.in c.1.de lit. contestat.in 6.propterea not. apponunt hæc uerba in liberationibus,ut ostendant consensu partium impositum esse finem rei. Practici autem,

autem, vt Roland. & Speculat. qui ab eo formam sumpsit, in tit. de pactis & transaction. in §.2. in prin. nu.1. & nu.4. ponunt formam & Clausulam hanc, quod facit finem, refutationem, transactionem, & pactum.

Quietationem absolutionem liberationem.

SVMMARIA.

1 *Quietatio, absolutio, liberatio, & alia similia sunt synonima.*
2 *Remissio numquid importet dationem.*

GLOSSA V.

1 De huiusmodi verbis †promiscuè loquuntur Doct. in pluribus ex locis citatis, tamquã de synonimis, & præsertim in d.l. sub prætextu, & in d.l. si de certa, licèt Spec. in loco prææallegato ponat alia uerba, scilicet refutationem, & transactionem, quæ speciali liberationi parum mihi conuenire uidentur; quod etiam uidetur innuere idem Spec. in d. tit. in §. primo, in fi. ubi dicit, quod finis, remissio, & refutatio, & huiusmodi, referuntur ad idem, licet non adeo æquipolleant, quia diuersum habeant significãdi modum. De remissione uerò, de qua meminit Spec. quod importet da-
2 tionem, quia qui ab obligatione †liberatur, uidetur accepisse, l. si quis obligatione, ubi Dec. & Cagnol. & l. si mulier, de condict. ob caus. uidendi sunt Scribentes in dictis locis, & Felin. in c. ueniens, il primo, de testib. in 3. not. Socin. in l. Iulianus, ff. de condit. & demonstr. & Alcia. in l. dedisse, ff. de uerb. sign. de quo per Tiraquel. in d.l. si vnquam in uerbo donatione largitus, nu. 171. & sequent.

Et pactum perpetuum de aliquid vlterius in futurum non petendo.

SVMMARIA.

1 *Pactum de non petendo à quocumque creditore etiam ex sententia, fieri potest.*
Pacto de non petendo remitti potest ius priuatum non ius publicum.
2 *Pactum de non petendo quot effectus operetur.*
3 *Pactum de non petendo potest fieri & in perpetuum, & ad tempus.*
4 *Pactum de non petendo aliquando in rem est, aliquando personale est, & quomodo distinguatur.*
5 *Pactum de non petendo personale non transit ad heredes, nec egreditur personam eius cui factum est, secus si sit reale.*
6 *Pactum de non petendo prodest omnibus quorum pecuniariter interest, & ideo liberat etiam fideiussorem.*
7 *Pactum de non petendo habet multa specialia remissiuè.*
8 *Pactum de non petendo nullam causam requirit, si tamen apponeretur esset habenda consideratio an esset potens, vel valida.*
9 *Obligatio facta per pactum obligatorium domino & principali non acquiritur per procuratorem nisi mediante cessione, secus si per pactum de non petendo.*
10 *Pactum de non petendo non solum expressis, sed & tacitis verbis fieri potest.*
11 *Pactum de non petendo habet vim donationis.*
12 *Pactum de non petendo numquid insinuatione indigeat ex eo quod habet vim donationis.*
13 *Donare qui non potest, non poterit etiam pactum de non petendo facere.*
14 *Pactum de non petendo pro parte debiti fieri potest & pro parte reliqua ex solutione debitor liberari.*
15 *Pactum de non petendo quomodo differat à pacto de non agendo, & in quibus.*

GLOSSA VI.

Clausula hæc adijcitur absolutioni, & liberationi factæ in instrumento, per Spec. post Rolan. in d. §. 2. & de materia ipsius aliqua scribit in §.3. quæ materia in diuersis locis tractatur per glos. & Doct. sed tantum aliqua tãgemus ad declarationem, & dotem huius clausulæ facientia. Pactum itaque de non petẽdo, potest fieri regulariter per quemcumque cre-
1 ditorem, etiam ex sententia, & per ipsum †ius priuatum, non autem publicum remitti potest, nisi ius commune repugnet, l. iuris gentium, §. si paciscar, ff. de pact. ubi not. Et ope-
2 ratur †quatuor not. per gl. magnã, post med. & in fi. in l. si unus, §. pactus ne peteret, quam ibi sequuntur Bart. & communiter cæteri, ff. eod. tit. quia primo tollit obligationem naturalem eius, cui fit pactum, secundo elidit ciuilem, tertio obligat naturaliter paciscentem ad non petendum, & quarto parit exceptiones reo, & hæc etiam tria prima ponit glo. in §. præterea debitor, & text. ibi, quartum probat. uide Aret. Instit. de exception. & de hoc quarto est etiam text. in l. creditori, C. de pactis, in quibus locis Doctores ponũt aliquas limitationes, & declarationes, quas non pro-
3 sequor. Et †potest fieri in perpetuum, & ad tẽpus, vt l. si vnus, §. si cum eo, ff. de pact. & propterea ad tollendum dubium, ne duceretur factum ad tempus, adijcitur hic verbum (perpetuum) & id innuunt etiam verba sequentia
4 (aliquid vlterius in futurum) Fit modo quandoque

doq; in rem, quãdoq; personale, & id digno scitur tam ex verbis contrahentium, quam ex mente, d.l. iuris gentium, §. pactorum, & in hoc Doct. distingunt, vt ibi per eos, & latè per Aret. in d. §. præterea, nu. 2. concludentes, quod si persona est adiecta, vt ostẽdatur cũ cũ quo sit factum pactum verbo obligatiuo, vt promitto tibi non petere, censetur reale, si executio, vt promitto à te nõ petere, est personale, in dubio tamen, vt in casu nostro, cẽsetur reale, vt Bart. Bald. Alex. & Ias. trad. in d. §. pactorum, & Aret. d. nu. 2. effectus est magnus, an sit personale, vel reale, quia si 5 personale † non transit ad hæredes, nec excedit personam eius cui est factum, secùs si reale; de primo est text. in l. si tibi, §. si quis paciscatur, & in l. idem in duobus, §. personale, ff. de pactis, de secundo in l. & hæredi, §. 1. ff. 6 eod. vbi habetur, quòd prodest † oĩbus quorum pecuniariter interest, & propterea liberat etiam fideiussorem, l. nisi, ff. eod. licèt aliud sit, si fiat fideiussori, respectu rei, l. fideiussoris, ff. eod. tit. in quibus locis etiam Doct. aliquas declarationes ponunt, quas non cu7 ramus referre, haberque † multa specialia, ut in dictis locis prosequuntur Doct. & maximè quia licet in pacto obligatorio exigatur causa, d.l. cum de indebito, in fin. de probat. & c. si cautio, de fide instrum. ut supra dixi8 mus, in pacto † tamen liberatorio nulla exigitur causa, licet Glos. & Odofr. aliter uoluerint, in d.l. creditori, ut tenent glos. Bart. & omnes, in l. tale pactum, in princ. ff. de pact. & in dicta l. creditori, & Cagnol. in dicta l. si quis obligatione, in fin. ff. de reg. iur. licèt si apponerent, tunc esset habenda consideratio, an esset petens aliter ualida, vt per Alex. 9 Ias. Socin. ac alios, in d. l. creditori; sic † etiam licèt obligatio facta per pactum obligatorium domino, & principali non aquiratur per procuratorem, nisi mediante cessione, l. possessio quoq;, §. & si possessio, ff. de acquir. possess. tamen si fiat pactum de non petendo, procurator acquiret directo sine cessione Domino. Bald. & Ias. in l. rescripto, §. fina. ff. de pact. Castr. in l. idem in duobus, §. 1. num. 2. 10 ff. eod. tit. & † non tantum fit uerbis expressis pactum de non petẽdo, sed etiam tacitis, ut si quis confiteatur aliquem ibi præsentem sibi non teneri, d.l. tale pactum in principio 11 ubi Doct. Et † quia pactum huiusmodi habet vim donationis, commimi calculo conclu12 dit, insinuationem in eo esse † necessariam, si quingentos aureos excedat, sicut in donatione uera exigitur, ut per Castr. Alexand. & communiter cæteros, in d.l. creditori, contra Salicet. ibi, Cagnol. in d.l. si quis obligatione, nu. 4. & Ruin. consil. 133. num. 5. in 4. & 13 † quemadmodum is non potest donare sine causa, uel sine solemnitatibus quę à iure communi uel municipali prohibetur, ita non poterit facere pactum de non petendo sine causa, & sine ipsis solẽnitatibus, cum habeat inclusam causam donationis, ut per Aret. in l. pactum curatoris, C. de pact. Cagnol. in d.l. si quis obligatione, num. 6. ita tradit Socin. 14 in d.l. creditori, nu. 4. Potest tamen † pactum de non petendo fieri pro parte debiti, & pro parte reliqua ex solutione debitor liberari, d.l. creditori, ubi habetur, quod si contra pactum fiat exactio, datur repetitio, & cõdictio indebiti, ut per Cast. Alex. & Ias. ibi; Differt 15 † modo hoc pactum de nõ petendo, à pacto de non agendo, in quatuor, ut tradunt Doct. post Bartol. in d. §. pactus ne peteret, ubi Ias. post alios, nu. 36. quia istud de non agendo non tollit obligationem naturalem, nec impedit extraiudicialem conuentionem, nec exactionem, seu solutionem, sed tamen impedit litis contestationem, & litis ingressum, quod tamen non impedit hoc de non petendo, ut tradunt etiam Doct. in d.l. creditori.

Vel quæstionem.

SVMMARIA.

1 Quæstio quid sit, & quotupliciter sumatur.
2 Quæstionem si aliquis promisit non mouere, si mouit controuersiam aliquam, incidit in stipulatum.
3 Quæstio, turbatio, & controuersia idem important.
4 Quæstio intelligitur mota etiam resistendo.
5 Quæstio si est prohibita moueri per legem, intelligitur post litem contestatam si per hominem etiam antè, secundum Bart.
Sed male secundum Alciatum.

GLOSSA VII.

QVęstio est dubitabilis præpositio, l. quęstionem, C. de fideicomm. l. vlti. C. de pact. ut tradit Bart. in l. 1 amplius † non peti, nu. 6. ff. rẽ rat. habe. licet quandoque aliter, atque aliter accipiatur, ut per eum ibi, & fit ẽt de facto, sine lite, & cã, extra iudicium. Bald. in l. 2. & in l. cãs, uel lites, C. de trãsact. & idẽ importat ꝙ cõtrouersia uel molestia, ut ꝑ gl. in l. Lucius, la 2. §. tres hæredes, ff. ad Trebel. si igitur sit 2 promissum non † mouere quæstionem, committitur stipulatio si parti molestia aliqua inferatur, ut tradit Bart. in d.l. amplius non peti, nu. 5. & sequitur Alex. in consi. 52. Viso te

 stamen-

stamento nu.2.2.uol.duplicato consi.177.in 5.& quod quæstio, † turbatio,& controuersia, sint eiusdem importantiæ, & quod conueniatur † etiam resistendo, tradit Bald.in l.1.in prin.C.de test.de quo Marant.in tracta. iudic.seu Spec.aureo, 5.par.nu.68.& Corn. cons.268.litera Q.in 4.uol. Bart.tamen facit differētiam in d.l.amplius, nu.5. si à lege † sit prohibitum,quæstionem non moueri,vel ab homine, ut primo casu intelligatur per litis contestationem,secundo, ēt ante, per l.3.C. fin.regund.quod non admittit Alciat.in l.litis,in fine,ff.de uerb.signifi.

Seu controuersiam aliquam mouendo.

SVMMARIA.

1 *Practica notariorum Ferrariensum postponitur practica Rolan.& Specul.circa pactum de non mouendo controuersiam.*
2 *Controuersia quid importet.*
3 *Controuersiam non mouere promittens tenetur si contra faciat, & committitur stipulatio etiā ante litem contestatam.*
4 *Controuersiam mouere intelligitur tam agendo quam excipiendo, & siue de iure, siue de facto resistendo.*
5 *Promissio de non mouendo controuersiam inducit exceptionem pacti de non petendo, & impedit litis ingressum.*
6 *Promissio de non mouendo controuersiam tollit restitutionem in integrum.*
7 *Promissio de non mouendo controuersiam non tollit quin possint peti ea, quæ sunt de natura contractus.*

GLOSSA VIII.

SPec.in d.§.2.in tit.de pact.& transact. nu.1. & nu.4. post Roland. de non mouendo quæstionem, uel controuersiā, scilicet per uiā promissionis, & per verba clariora, & mihi magis placet illa praxis, quā hæc † notariorū nostrorum Ferrariensūm, apponitur enim hæc Clausula sub hoc tenore Nec non promittens soleni stipulatione eidem N. litem uel controuersia seu quęstionem aliquam ei, uel eius hæredib. prædictorū occasione, uel alia quacumque, per se, uel alium, de iure, uel de facto ullo tempore non inferre, nec inferenti consentire. Controuersia igitur idē importat, qđ molestia, uel inquietudo, seu turbatio, ut per Bar.in d.l.1.& Tiraquel in tract. de retractu, tit.1.§.35.glos.4.num.39.& qui promitttit † non mouere controuersiam, tenetur si contra faciat, & committitur stipulatio etiam ante litem contest.l.diuus, & l.sed etsi, §.ante litem, ff. de petit.hæredit. Spec. in tit.de empt.& uend.§.1.nu.35.uersi.nota, quod promitttens, † & siue agendo, siue excipiendo, l.non solum, §.status, ff.de procur.facit l.cōtrouersia, C.de euict.glos.in d.§.tres, hæredes, in uerb.mouerit, ubi siue de iure siue de facto etiam resistēdo, & ibi Bar.& idē Bar.in d.l.amplius non peti, num.3. & idem Bald.in d.l.1. & in d.l. causas, uel lites, & cū Bart.in d.l.amplius, transit Alex.alios citās, in d.l.si quis maior, nu.6.C.de transact.& in d.consi.52.1.col.Felin. in c.super quęstione, nu.6.de offi.delegati.& Marantha loco pręallegato.Bald. Salic.Soci.Ias.& Dec.in l.cū postea quam, C.de pact.ubi dicunt, quod † ex promissione de nō mouēdo cōtrouersiā, inducitur exceptio pacti de nō petendo, & impedit litis ingressum, secundum Socin.ibi, † tolliq; etiam restitutionē in integrum, ut per Alex.in consi.151. Viso themate, in fi.2.uol. & Tiraquel d.nu.39.non † tamen tollit quin possint peti, ea quæ sunt de natura contractus, ut per Bald.in l.1.nu.13.C.de usufr.admittit Alex.d.consil.52.nu.6.& sequitur Felin.in c.causam quæ, nu.22.& sequent. de rescript. vbi agit de Clausula de non molestādo, de quā etiā tract. Didac.Hispan.in c.Rainaldus, §.1.nu.8.de testamen.& Ruin. cons.77.nu.6.2.uolumine.

Vel petentibus, seu mouentibus, consentiendo.

SVMMARIA.

1 *Pactum de non petendo qui fecit, tenetur etiam curare ne alius, quem ipse potest prohibere, contrauenitat, vel molestet.*
Declara tamen ut hic.

GLOSSA IX.

CLausula hęc vr̄ magis superflua q̄ necessaria, quia † quod promittit nō petere, seu facit pactū, & quietationē de nō petendo, tenetur ēt curare ne alius quē ipse pōt prohibere cōtrauenitat, uel molestet absolutum, scilicet procuratorem suū, uel alium similem, l.cū filius, §.in hac, & l.in illa stipulatione per te nō fieri, & ibi not.ff.de uerb.obl.prohibendo ne instrumenta debiti ad procuratorē uel aliū qui nomine suo petere posset deuenirent, ut per Bart.in d.l.in illa stipulatione. Sed si procurator generalis uel constitutus ante liberationem, peteret quem ipse prius admonere non potuisset, excusaretur à pęna, secùs si potuisset, & nō fecisset, ut p Castr.& Alex.in d.

l.licet

l. licèt Bartol. ibi aliter uoluisse uideatur, tamen quia numquam obest bene exprimere quoscumque casus ad dubitationem tollendam, ideo addita est ut etiam eam addit Specul. in d. §. 2. num. 1.

Etiam per acceptilationem.

SUMMARIA.

1 *Acceptilatio quid sit.*
Acceptilatio in quo differat a pacto de non petendo.

2 *Acceptilatio generaliter fieri potest ab omnibus obligationibus, & ab unare tantum, & a parte unius rei, & obligationis.*

3 *Acceptilationis uerba conuenire debent uerbis primæ obligationis.*

4 *Acceptilatio non tollit nisi obligationem uerborum.*

5 *Acceptilatio si non ualet uti facta est quia peccat in materia an ualeat saltem ut uim pacti.*
Et quid si peccat in forma.

6 *Acceptilatio an recipiat diem, uel conditionem expressam, uel tacitam.*

7 *Acceptilatio per Aquilianam stipulationem facta, tollit omnes actiones, et obligationes ex quacumque causa competentes.*

8 *Acceptilatione fideiussori facta liberatur principalis.*

9 *Acceptilatione uni correo facta liberantur omnes correi.*

10 *Acceptilatio fieri potest etiam per procuratorem specialiter constitutum, vel generalem cum libera.*

11 *Acceptilatio ualeret si fieret præcedente nouatione facta per procuratorem etiam generalem, vel tutorem, & curatorem, & eo modo liberaretur etiam absens.*

12 *Acceptilatio non habet locum si est facta solutio.*

13 *Acceptilatio numquid sapiat donationem, & propterea indigeat insinuatione.*

14 *Acceptilatio numquid comprehendatur sub statuto de solutione loquente.*

15 *Acceptilatio potest fieri ex causa expressa donationis quo casu omnis agendi uia est perempta, nisi sit facta ab eo qui libere de bonis suis dispo nere non poterat.*

16 *Acceptilatione facta si is cui facta est postea soluat repetere potest indebitè solutum.*

GLOSSA X.

Nunc de acceptilatione dicendum est, quæ passim apponitur in omnibus instrumentis absolutionũ, & liberationum, & tamen ut dicit Bald. in Rubrica, C. de reuoc. his quæ in fraud. cred. nu. 6. idiotę, non capiunt quid sit acceptilatio, immò pauci tabelliones sunt qui intelligant hos apices iuris. Est autem 1 † acceptilatio, liberatio per mutuam interrogationem, qua utriusque contingit ab eodem nexu absolutio, l. 1. ff. de acceptil. & est imaginaria solutio, ut dicit Imperator in §. itẽ per acceptilationem, Instit. quibus mod. tol. obl. glos. in Rubrica & Azo in summa, C. eo. tit. dicit tamen Cast. in d. l. 1. quod non ponitur in illa l. diffinitio, sed magis effectus acceptilationis, & ipse ponit diffinitionem, qđ acceptilatio est quidam distractus uerbis solemnibus celebratus ad similitudinem stipulationis, in quo debet præcedere interrogatio debitoris, & responsio creditoris incontinenti, & per eam tollitur ciuilis, & naturalis obligatio. Et subiungit, qđ in hoc differt à pacto de non petendo, cum per ipsum non tollatur nisi sola naturalis, de quo supra diximus, super Clausula (Et pactum perpetuum) Dum autem dicitur in d. l. 1. quod uterque liberatur à nexu, intelligit ibi glos. & Bart. & Azo in Summa, illud procedere, quoniam, quando nouãtur omnes obligationes præcedentes, duplex interuenit stipulatio, ut de Aquiliana stipulatione dicetur, & tunc uterque cõtrahentium liberari dicitur, aliàs respectu creditoris in propriè dicetur facta liberatio, ut etiam inpropriè accipitur in l. 1. §. non autẽ, ff. de exer. & in l. quoties, §. sicut, ff. de admin. tut. quibus addi potest, quod cum iura, & actiones sint infixa creditori sicut caracter fidei, & sacramenta spiritualia, & non possint facilè separari, ut dicit glos. in l. 13. ff. pro soc. & facit l. quod ergo, in fi. & l. si Sticho, ff. de pecul. potest dici ab eis etiam liberari creditor solutione ueræ uel fictæ. Potest modo fieri acceptilatio generalis ab omnibus obligationibus, & ab una re tantum, l. pluri- 2 bus, & l. sanè, ff. de † acceptil. immò & de parte unius rei vel obligationis, l. pars stipulationis, cum l. seq. & l. qui hominem, cum l. seq. in princ. & §. 1. ver. sicut autem, eo. tit. verba 3 † autem acceptilationis debẽt conuenire uerbis prioris obligationis, ut acceptilatio respiciat ipsam priorem obligationem, l. nisi ff. eo. 4 tit. Sciendumque est, quod † acceptilatio non tollit nisi obligationem uerborum, seu uerbis inductam tantum, cum & ipsa verbis fiat. l. an inutilis, §. acceptum, ff. eod. tit. & d. §. item per acceptilationem, Azo in Summa, num. 3. Castrens. declarans in d. l. 1. & Aret. in d. §. item per acceptilationem, & tradunt etiam DD. in l. ut responsum, C. de transact. 5 licèt hoc casu † si fieret acceptilatio de debito ex alia causa quam ex stipulatione, licèt non ualeret ut acceptilatio, competeret exceptio ueluti ex pacto l. si acceptolatũ, in prin. qñ enim acceptilatio peccat in materia, ut

quia est facta ratione rei debitæ, vel ex cõtractu iuris gentium, vel ex alia causa quam ex stipulatione, & tunc ualet saltem ut pactum, l. cum emptor, in princ. ff. de rescind. vend. l. si vnus, §. pen. & ibi glos. ff. de pact. & d. l. si accepto latum, secus verò, si defectus sit in forma, ut quia fuit facta sub conditione, uel in die, vel inter absentes, d. l. inutilis, in prin.
6 quod autem non † recipiat diem uel conditionem expressam, licèt tacitam, est text. in l. actus legitimi, ubi Cagnol. ff. de reg. iur. & in l. acceptilatio, cum l. sequen. ff. de acceptil. licèt possit fieri sub modo, l. si quis accepto, nu. 2. ff. de cond. ob caus. quam distinctionẽ post Azon. in summa nu. 4. sequuntur omnes, in d. §. pen. Aret. in d. §. item per acceptilationẽ, nu. 3. Bar. & omnes magis communiter, in l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. oblig. vbi Ripa, nu.
7 19. & 23. & Alciat. nu. 39. sed si fiat † acceptilatio per Aquilianam stipulationem, tolluntur omnino omnes actiones, & obligationes ex quacumque causa competentes, ut super
8 sequenti Clausula dicetur. Ex † acceptilatione facta etiam fideiussori, cum sit ficta solutio ut suprà liberatur reus, etiam re obligatus, l. & per iusiurandum, §. & si fideiussori, & l. si
9 ex pluribus, §. 1. ff. eo. tit. sicut † etiam liberãtur omnes correi facta acceptilatione uni, l. si ex pluribus, eo. tit. Bart. & alij, in l. 1. C. de
10 transact. requiritur † etiam speciale mandatum, utriusque ad hanc acceptilationem faciendam, vel generale cum libera, l. per procuratorem, cum ibi not. eod. tit. & Azo
11 in d. Summa, ad fin. Valeret tamen, † si fieret præcedente nouatione facta per procuratorem, etiam generalem, vel tutorem, & curatorem, & eo modo liberaretur absens, d. l. & per iusiurandum, §. tutor. Et liberatur reus, etsi pecunia soluta non sit, d. l. si accepto la-
12 tum, §. 1. immo † si fieret solutio, non haberet locũ acceptilatio, ut tradit Bart. in l. si in stipulatu, ff. de dona. in l. 1. ff. quę in fraud. cred. & Socin. cons. 92. col. fin. in 4. de quo etiam in-
13 ferius dicemus, & propterea † insinuatio sicut vera donatio exigit, ut per Socin. ibi, & Alciat. in d. l. dedisse, ff. de verbo. sign. Tiraquel. in d. l. si unquam, in verbo, donatione largitus, num. 176. sicut etiam suprà diximus, in pacto de non petendo; & cum sit non vera, sed ficta solutio, ut suprà de quo etiam diximus suprà super verbo, quietationem,
14 non † cõprehenderetur in statuto de solutione loquente, ut per Aret. in d. §. item, per ac-
15 ceptilationem, nu. 1. potest † tamẽ fieri etiam ex causa expressa donationis, & tunc omnis uia agendi est perempta, l. 2. C. de acceptil. quod tamen procedit in eo, quod de bonis suis liberè arbitrio suo disponere potest, ut
16 per Socin. in d. cons. Si quis autem, † cui accepto latum fuerit, soluerit, post acceptilationem repetere potest indebitè solutum, l. 1. C. de acceptil. cum ibi notatis.

Et Aquilianam stipulationem.

SVMMARIA.

1 *Acceptilatio non potest tollere omnes obligationes.*
2 *Aquiliana stipulatio qua nam sit, & quemodo accipiatur.*
3 *Aquiliana stipulatio etiam generalissimè concepta non comprehendit quæ partes ignorabant.*
4 *Acceptilatio, & Aquiliana stipulatio numquid sint apponenda in omnibus absolutionibus.*
5 *Absoluens non per acceptilationem, sed quia confitetur sibi de omnibus satisfactum præsumitur habuisse scientiam, & de omnibus cogitasse a quibus partem aduersam liberauit, secus autem si sit addita acceptilatio.*
6 *Acceptilatio non tollit ipso iure obligationem de iure gentium inductam, sed ope exceptionis. Declara tamen ut hic.*
7 *Veritas non potest obumbrari imperitia loquentium, & fictione.*
8 *Liberatio naturalis per solutionem facta numquam se extendit nisi in quantum est solutum. Et idem si est liberatio ciuilis cui natura cooperatur.*
Secus si est liberatio ciuilis per pactum, uel per acceptilationem.

GLOSSA XI.

1 QVia ut supra in Clausula præcedenti dictũ est, acceptilatio † non potest passim tollere omnes obligationes maximè à iure gentium inductas, cum ipsa sit a iure ciuili inuenta, & eas quę uerbis non sunt inductę, ut etiam tradunt Doct. in l. actione, C. de transact. vbi Dec. 2. notabili, licèt ex quadam æquitate obliget faciens acceptilationem ad non petendum, d. l. si acceptolatum, & trad. etiam Bar. & alij, in l. vbi pactum, ubi Ias. nu. 6. C. de trãsact. propterea inuenta fuit à Gallo Aquilio stipulatio, & uerborum conceptio quædam, qua renouantur omnes obligationes cuius-
2 cumque generalis, & postea † acceptilatione subsequente, tolluntur, & l. & uno, §. 1. ff. de accept. & d. §. item per acceptilationem, uer. est autem, Instit. quibus mod. tol. oblig. ubi Aret. in glos. in quibus loeis ponitur forma ipsius conceptionis, quod et probatur in l. fi. C. eo. vbi Bald. in l. Aquiliana, ff. de transact. & in l. vt responsum, C. eod. tit. Formam etiam huius Aquilianæ stipulationis ponit Spec. in tit. de obli. & solut. §. 2. vers. Aquiliana autem, nu. 25. quæ talis est describenda in

tertia

tertia pſona. A. debitor, ad interrogationē T. creditoris, solemni stipulatione interueniente, promisit d. T. dare, soluere, & facere, quicquid eidem ex quacunque causa oportet, oportuit, oportebitue, purè, in diem, aut sub conditione, quantumcumque rerum ipsi T. cum d. A. actio queq; ab eo, petitio uel ad uersus eum prosequutio est, vel erit, quodq; ipse A. eiusdem T. habet, tenet, possidet, & doloue malo fecerit quò minus possideret quantique earum rerum res erit, tantam pecuniam dari stipulatus est ipse T. & subinde ipse A. interrogauit dictum T. præsentem, & intelligentem, numquid acceptum haberet, quod eidem daret, & sibi ut suprà promiserit, spoponderitque, qui T. sponte acceptum fecit, & tulit. Et hęc, est forma plenior, & magis conformis, dictis ll. quam descripta per Spec. in d. loco. Est benè uerum, quòd ista † etiam generalissima liberatio non comprehēdit ex interpretatione prudentum, quæ partes ignorabant, d. l. cum Aquiliana, ff. de trāsact. vbi dicitur, quod liberalitatem captiosam interpretatio prudentium fregit: de quo dicendum est, ut per Bart. in allegato §. Caius, nu. 11. & supra dictum fuit in Clausula, & generaliter. Illud † autem sciendum est, quòd ista Clausula acceptilationis, & Aquilianę stipulationis non est apponenda in omnib. absolutionibus, & liberationibus, & maximè particularibus, sed tantum in quietationibus generalibus, ut & facit Spec. in d. §. 2. nu. 1. & num. 4. & maximè quando liberatio fit per eum, qui est prohibitus donare, ut per Socin. in d. consil. 92. col. fin. Prętterea, ut Bart. animaduertit in d. §. Caius, num. 12. & sequitur Aret. reddens cautos contrahentes, in d. §. item per acceptilationem, num. 7. quando absolutio, † & liberatio non est facta per acceptilationem, sed quando confessus est liberans, sibi de omnibus satisfactum, prę sumitur habuisse scientiam, & in genere cogitasse de omnibus, à quibus generaliter aduersam partem liberauit, secus si sit addita acceptilatio quia illa confessio præsumitur addita ad solennizandum acceptilationem magis quā quod hoc sit uerum quod etiam firmauit Bart. in d. l. si in stipulatum, de dote & in dicta l. 1. quæ in fraud. credit. Et idem videtur uoluisse in l. si ex pluribus, in prin. ff. de solut. & videtur in effectu sequi inspecto rigore verborum, Bald. in d. Rubr. C. de reuoc. his quæ in fraud. cred. nume. 6. vbi dicit † obligationem de iure gentium inductam non tolli per acceptilationem ipso iure, sed ope exceptionis, quod intellige, nisi etiam interuenerit Aquiliana stipulatio, ut suprà, quia etiam illas nouat, & perimit, & opinionem Bart. sequitur etiam Socin. d. consilio col. fin. sed si in instrumento constaret (ut in hoc nostro constat) de actuali solutione debiti, tunc cessaret decisio Bartoli, vt tradit Bald. in d. Rubrica numer. 6. vbi dicit, quod si sit dictum, habuit, & recepit, uerbum acceptilationis per imperitiam prolatum, formam uniuersitatis † mutare non potest, L. si filiæ, in principio, ff. famil. ercis. & idem tenet in d. l. 2. C. de acceptil. vbi dicit quod sustinentur instrumenta in quibus constat de solutione reali, quia ueritas non debet obumbrari fictione. Pro hoc etiam facit quod distinguendo tradit idem Bald. & sequitur Ias. ibi, in allegata l. sub prætextu, nu. 13. C. de trāsact. quod liberatio † naturalis per solutionē facta, numquam se extendit, nisi inquantum est solutū, l. si ex maiore, C. de except. & in l. si ex pluribus, in princ. de solut. & idem si liberatio est ciuilis, cui natura cooperatur, qa iuuatur adminiculo actus naturalis, & ad ipsum restringitur, secus in liberatione ciuili, per pactum uel per acceptilationem, quia si habet speciales terminos per se, uel per relationem ad aliud, ultra non extenditur, si est generalis in se, & in relatione ad aliud, tunc generalis refutatio generaliter operatur, & sic patet, quod attenditur solutio, & sic actus naturalis magis quàm ciuilis, & fictus.

Legitimè interpositam.

SUMMARIA.

1 *Aquiliana stipulatio ita fit ut pracedat ipsa, & subsequatur acceptilatio.*

2 *Legitimè uerbum concernit factum, ac modum, & ordinem iuris.*

GLOSSA XII.

Quia in hac forma, ut etiam in forma posita per Spec. in d. §. 2. numer. 4. dicitur factam fuisse absolutionem, † & liberationem per acceptilatione, & Aquilianam stipulationem, cum imò deberet dici, per Aquilianam stipulationem, & acceptilationem subsequutam, quę debet subsequi, ut in d. l. & uno, §. 1. & in d. §. item per acceptilationem, & locis supra citatis propterea ad tollendum omnem difficultatem, ne posset dici nulla, quasi forma non seruata, addita sunt hæc uerba, ostendentia factam fuisse, prout fieri debuerat, quod importat aduerbium, legitimè, concernens factum, & modum, ac ordinem iuris. glos. & Abb. in capitulo consanguinei, de re iudic. tradunt Doct. in capitulo factum legitimè, in princip. de reg. iur. in 6. de quo diximus suprà in Clausula, legitimè fol. 62.

tradicat, ſed acceptet, ſibi præiudicat, per text. in d. §. Lucius, vbi Bartol. Bald. & omnes ſcribentes, non mirum igitur ſi ad euitandum hoc dubium, notarij ſæpè vtuntur, hac Clauſula in iſtis abſolutionibus.

Ac omnem aliam ſcripturam tam publicam quàm priuatam, in qua conſtaret ipſos venditores ſibi ex dicta cauſa quomodo libet teneri.

SVMMARIA.

1 *Cancellatio instrumenti ſufficit ad liberationem debitoris licèt non cancelletur prothocollum.*

GLOSSA III.

Qvando conſtat de mente partis liberantis aliquem à debito nihil refert, quòd caſſet omnia inſtrumenta de dicto debito loquentia, ſed ſufficeret etiamſi caſſaret unum, ſicut liberatur debitor ex uenditione vnius inſtrumenti debiti ſibi facta per creditorē, etiā ſi plura de dicto debito extarēt, ut tradunt Gui. Bar. Bald. & Iaſ. in allegata l. 2. ff. de pact. & de cancellatione inſtrumenti, quòd ſufficiat ad liberationem debitoris,† ēt ſi per prothocollum non cancelletur ex quo conſtat de mente, tradit Bar. in l. fin. ff. de his quæ in teſta. delentur. & Bald. in l. noſtram, nume. 5. C. de teſtamentis.

Volens, & mandans id, & eam haberi pro caſſis, vanis, irritis.

SVMMARIA.

1 *Caſſatio numquid, & quomodo poſſit fieri per partem.*

2 *Cancellatio, & inductio quomodo differant.*

GLOSSA IIII.

Caſſatio per partem poteſt fieri, ne dum facto, ſed etiam† nudo uerbo, ut probatur in d. §. Lucius, & ibi tradunt omnes, ſi tamen ex pacto conueniunt, partes de caſſando, id facto fieri debet, cum aliter nihil intereſſet expreſsè pacto conuenire vel verbo caſſare, tum quia poteſt intereſſe partis ut caſſatio omnino fiat, ut aduerſus Bart. ibi tradunt Angel. Fulg. Paul. & Iaſ. nume. 7. in d. §. Lucius, & Dec. in d. Authen. Caſſa. num. 10. iſta autem caſſatio facienda, ut etiam diximus ſuprà in verbo Caſſari, debet, etiam cancellatio, non abraſio, vel deletio, ita ut legi nequeat. Cancellatio autem differt† ab inductione, quia illa fit per tranſuerſum per modum crucis, inductio verò continuata linea, & per medium ducta, gloſ. in l. ſi quis libertatem, in verbo inducatur, ubi not. ff. de pet. hære. & in l. inductum, C. de ſolut. & tradit Bart. in l. cancellauerat, num. 3. ff. de his quæ in teſtamen. delent.

Et nullis, ac nullius valoris.

SVMMARIA.

1 *Inſtrumentum nullum non eſt inſtrumentum. Inſtrumenti, uel ſcriptura mentio ſi habeatur, intelligitur de ualido, ſeu ualida. Inſtrumento annullato an cenſeantur annullata Clauſula acceſſoria.*

2 *Inſtrumento annullato, an & quando cenſeatur annullatus contractus.*

GLOSSA V.

Inſtrumentum nullum non eſt inſtrumētum, quia quoties de inſtrumento vel ſcriptura publica, ſententia, uel† alio huiuſmodi ſermo habetur, de ualido, ſeu ualida intelligendum eſt, l. non putauit, §. non quæuis, & ibi Bar. ff. de bon. poſſ. cōtratabu. l. 4. §. condemnatum, & ibi omnes, ubi Ripa, nu. 3. ff. de re iud. trad. Feli. in c. ex tenore, nu. 4. & ſequen. de Reſcriptis, & annullato inſtrumento, Clauſula guarentigiæ, & omnes aliæ Clauſulæ acceſſoriæ annullatæ cenſentur. Bal. in l. ſi abſentis, nu. 11. in fi. & ibi in add. C. ſi cert. pet. Felin. in c. cum uenerabilis, nu. 25. de exce. cum alijs citatis per Marſ. in ſua practic. crimin. in §. ſecunda quæſtio, nu. 10. & ſequen. Et licèt† an nullato inſtrumento non cenſeatur annullatus cōtractus in eo deſcriptus, qui ab eo differt tanquam quid diuerſum ut per Cagnol. poſt Bart. in l. ſi librarius, ad fi. nu. 83. de reg. iuris, & latè Tiraquel. in tract. de retract. tit. 1. §. 1. gloſ. 1. nu. 1. & nu. 2. tamen non ſic eſt in caſu iſto, in quo cōſtat de mente partium, ne dum uoluiſſe caſſare inſtrumentum; ſed etiam tollere obligationem, & contractum quo caſu ceſſant quæ tradit Caſtr. Alexan. & alij, in l. ſeruum filij, §. eum qui chirographum, de leg. 1. & in alijs locis Docto. citati, per Tiraq. d. nu. 2. ponderantes mentem legis uel ſtatuti ſeu partis annullantis inſtrumentum.

Roboris efficaciæ, vel momenti.

SVMMARIA.

1 *Clauſula, nullius roboris, efficacia, uel momenti omnimodam nullitatem inſtrumenti, & ſcriptura importat.*

2 *Clauſula, nullius momenti, importat nullitatem ipſo iure.*

GLOSSA VI.

Clausulæ Istæ denotant omnimodam nullitatem instrumenti, & scripturæ debiti, ut probatur in c. 1 cæterum, de † præscript. vbi dicitur alicuius roboris non obtineant firmitatẽ, & in c. ne captandæ, de concess. præben. in 6. dicit text. viribus careant, nec aliquam roboris obtineant firmitatem, de quibus Clausulis tradit & Feli. in c. Rodulphus, num. 30. de Rescrip. de Clausula verò nullius momenti, est text. in dicto §. condemnatum, & in l. qui in carcerem, ff. quod met. causa, in l. si quis Sempronium in fine, ff. de hæred. instit. & in c. ordinarij, in fine, de offic. ord. in 6. dicitur, nullius penitus sit momẽti, de qua Clau 2 sula † quod importet nullitatem ipso iure tradũt Ias. & Ripa, nu. 1. in d. §. condemnatum, sed quamplura alia loca citat Tiraquel. vbi disputat de uiribus huius Clausulæ, in d. l. si unquàm, in verbo reuertatur, 24. Fallen. nu. 97. & sequen. C. de reuoc. don.

CLAVSVLA XXXVII.

Et libras ducentum M. & actualiter vt suprà dederunt, soluerunt, & numerarunt, prædictis Amadæo, & Andreæ fratribus.

SVMMARIA.

1 Vt supra, dictio, quid importet.

GLOSSA I.

Quia quandoque soluitur precium rei uenditæ uenditoribus actualiter in cõtractu, ideo apponit hęc Clausula, de qua etiam loquitur Spec. in d. §. 1. de emp. & uend. nu. 27. nec est ut etiam ipse dicit ibi, opus apponere Replicationem exceptionis non num. pecun. sed si numeratur pecunia, dicitur ut hic, soluit, & numerauit, emptor uenditori, si sit presens in sacculo, uel aceruo, dicitur, dedit, & soluit, coram me notario & testibus, 100. libras, prout ipse uenditor confessus fuit, tantam esse quantitatem, exceptioni non num. pec. &c. Et quia supra super eisdẽmet uerbis abundè scripsimus, ad alia transibimus, dum primo admonuerimus illam Clausulam (ut suprà) repetere omnes qualitates, quæ suprà in mater. realis solutionis expressę fuere, l. 1. §. deinde, & Batt. ibi, in §. ex hoc edicto, ff. de postul. de quo supra dictum fuit in Clausula immunitatis.

De consensu, & voluntate cæterorum venditorum.

GLOSSA II.

Ideo apponitur hæc Clausula, ut soluentes etiam pro ista rata his nominatis soluta à conuenditori bus, & consocijs liberẽtur, per ea quę supradicta fuere in Clausula, & de cõsensu uoluntateq;. Verum quia fieret præiudiciũ consentientibus in reliquo persoluendo, ut ipsi suas ratas integras postea exigere non possent, quasi hæc pars soluta etiam cederet ad eorum beneficium, ideo subditur Clausula sequens.

Ad computum, & pro parte suarum ratarum, quas habent in dictis bonis, vt suprà venditis.

SVMMARIA.

1 Rata quid significet, & quid uerbum pro rata.
2 Venditores omnes tenentur de euictione si ex instrumento constat omnes suam partem precij recepisse.

GLOSSA III.

Rata dicitur qñque pars uirilis con trahẽtis uel hæredis, l. 1. vbi glo. 1 C. Vnde lib. & l. fin. † C. de impub. & alijs substit. quandoque hæreditaria, ut in l. 1. C. eo. licèt in dictis locis de hoc uerbo rata mentio non habeatur, ut dicit Bald. in d. l. fin. num. 1. scias ergo alibi dicit Bal. in Auth. Defuncto, nu. 11. C. ad Tertyl. quòd verbum, pro rata, debet intelligi pro portione, quæ se contingit, & secundum naturam subiacentem, idest pro portione, quam iuris ratio unicuiq; distribuit, quo sensu etiam accipitur in l. sic pro rata, ff. de relig. & sump. funer. & tradit Dec. in d. l. 1. in princ. C. Vnde lib. & abundè Tiraquel. in tra ctã. de retractu, tit. 1. §. 11. glos. 8. per totam. sequitur Benuen. Strach. in trac. de decoctor. vltim. parte, nu. 28. expressè igitur ad tollen. omnes dubitationes hic declaratur, quod 2 importet hic uerbum ratarum, & not. † est, quod quando in instrumento constat omnes uenditores uel uenditioni consentientes suã partem, & ratam precij recepisse, haud dubiè tenentur de euictione, ut Bar. tradit in l. quidam, in fi. ff. de euict. & Fab. in tract. de emp. & uend. 34. q. in fi. 3. q. principalis, nu. 59. vbi dicunt, qđ ideo cautè in instrumentis apponitur, omnes uenditores pro sua parte, & rata se precium habuisse confessos fuisse.

Præsentibus & ad se trahentibus, & in sua potestate retinentibus, tantamque fuisse quantitatem confitentibus, in tot monetis aureis, & argenteis, bonis, & expendibilibus.

SVMMARIA.

1 Emptor tenetur facere precium venditoris, & sic in eum dominium transferre, licet aliàs teneatur emptor respectu rei, & ratio.

2 Emptor non dicitur soluisse precium si non mansit penes venditorem, sed statim redditum fuit.

3 Emptor si soluit precium de pecunia aliena quãdiu extat dicta pecunia, ita vt non fuerit consumpta, & commixta, non dicitur soluisse.

4 Pecunia dominium transfertur per consumptionem & commixtionem.

GLOSSA IIII.

De istis Clausulis & earum materia satis dictum fuit supra super verb. et numerauerunt, cum sequẽtibus verbis, et supra proximè sup verbis, & libras 200. citãdo Spec. solum duo hic etiam addenda censuimus. primum, quod te-1 netur † emptor precium facere venditoris, & sic in eum dominium transferre, licèt aliàs teneatur venditor respectu rei (vt suo loco dicetur,) l. ex empto, in fine princ. vbi glos. ponit rationẽ, qđ ideo tenetur, quia latius tenetur, cum teneatur in genere, & vẽditor in specie, & ibi quoq; Doct. ff. de action. empt. Aret. in §. actionũ, nu. 7. Insti. de actio. et Fab. d. tract. 5. quæst. principali, col. 7. circa sextum & vltimum, nu. 34. Secundum, quod precium dẽt esse mãsurũ, penes venditorẽ, vnde si statim 2 redderetur, non diceretur solutũ, † vt citando Bald. tradit idem Fab. ibi, nu. 33. de quo tñ dicẽdum est vt supra diximus in Clausula (Coram me notario) ad tollendas verò difficultates additã est illa Clausula (& in sua potestate 3 retinentibus) si ẽt † solueretur pecunia aliena venditori non prodest solutio emptori, cũ pecunia ipsa si extet possit vindicari, & ꝓpterea nõ transfertur dñium rei in emptorem, vt inferius dicetur. ita trad. glo. verb. emptori, in l. cum fundus, §. seruũ tuum, et ibi Salic. & alij post eũ, ff. si cert. pet. quod procedit donec sit facta cõsumptio, vel commixtio, ita quod discerni, & ad oculũ demostrari non possint, l. si alieni, ff. de solut. l. nõ oĩs, §. 1. ff. si cert. pet. Castr. in d. §. seruum tuum, in fi. & tradit idẽ Castr. in l. procuratoris, §. pen. nu. 5. ff. de tri-4 but. De consumptione † aũt pecunię, seu commixtione per quam transfertur ipsius dominium, tradit Bar. & alij latè, in l. singularia, in primo speciali pecuniæ, & ibi latissimè Cagnol. nu. 133. & sequen. supra allegata.

CLAVSVLA XXXVIII.

Residuum vero dicti precij quod fuit & est, in, & de libris 5075. M.

SVMMARIA.

1 Vendita rei dominium ad hoc vt transferatur necesse est vel precium esse solutum, uel alio modo venditori satisfactum ex promissione, vel pignore, vel habita fide de precio, etiam si modica summa remanserit soluenda.

2 Venditor potest retinere rem venditam loco pignoris nisi sibi sit integrè de precio satisfactum.

3 Vendita rei dominium pro parte non transit licet soluta sit pars precij.

Licet quo ad fructus aliud sit.

4 Venditor potest rem venditam vindicare si tradita sit quando non fuit habita fides de precio nisi emptor paratus sit precium soluere.

5 Venditor uidetur habuisse fidem de precio rei traditione facta, etiam si venditor dixerit se habere fidem per decem dies: nam non retransfertur dominium elapso tempore præscripto sine noua traditione.

6 Vendita rei dominium non soluto etiam precio transfertur si venditor permittit rem per emptorem exportari, nec nuncium mittat cum eo.

Declara tamen & intellige vt hic.

7 Venditor non censetur habuisse fidem de precio in nundinis persona ignota, & recessura vendens.

8 Venditor non præsumitur habuisse fidem de precio, si ei vendidit quitam inierat consilium decoquendi.

9 Venditio perficitur habita fide de precio, & dominium transfertur data dilatione ad soluendum.

10 Vendens alieno nomine, an & quando possit fidem de precio habere.

11 Procurator fisci vendens nõ potest habere fidem de precio.

12 Minor seu eius administrator vendens non potest fidem de precio habere.

13 Prælatus, vel ecclesiæ administrator vendens fidem de precio habere nequit.

14 Procurator generalis potest & vendere, & fidem de precio habere.

15 Procurator specialis ad vendendum numquid possit fidem de precio habere.

16 Vendita rei dominium non transfertur in casibus, in quib. fides de precio haberi nequit etiã si sit habita pro modica summa.

17 Venditionis contractus fide de precio non habita valet, licet dominium non transferatur, valet inquam quo ad actionem personalem ad repetendum precium.

18 Venditione facta si precium purè sit promissum statim debetur.

19 Pro-

19 *Procurator licet regulariter fidem de precio habere non possit, habere tamen poterit si ita vigeat consuetudo vel loci, vel mandantis, vel etiam ipsius procuratoris.*

20 *Procurator fidem habere potest de precio, quando est coactus ad id faciendum, & non potest resistere etiam propter nimiam reuerentiam, vel id ex rerum qualitate faciendum erat.*

21 *Procurator fidem de precio habere poterit quando promissio emptionis reputaretur pecunia numerata, & fuit dilatio breuius duorum, vel trium dierum data.*

22 *Executor testamentarius an, & quomodo possit vendens fidem de precio habere.*

23 *Creditor vendens pignus numquid fidem de precio habere possit.*

24 *Vendere coactus rem suam non tenetur fidem de precio habere.*

GLOSSA PRIMA.

AD hoc vt dominium rei venditæ, transferatur in emptorem, necesse est precium esse solutum, vel alio modo † venditori satisfactum expromissore, vel pignore: vel sit habita fides de precio, §. venditæ, vbi Doct. Instit. de rerũ diuis. l. quod vendidi, ff. de contrah. empt. d. l. procuratoris, §. pen. vbi Castrens. nu. 5. de tribut. tradit Bal. in l. inciuile, C. de rei vend. & in l. si non donationis, C. de contrah. empt. Fab. d. tract. 5. q. vers. circa sextum, nu. 33. & supra in 16. quæst. 3. quæst. principalis, nu. 32. quod procedit etiam si modica summa remãserit persoluenda, l. quamdiu, C. de distract. pign. Fab. d. nu. 32. & in d. 5. quæst. nu. 43. & latissimè Tiraquel. qui alios citat, in tracta. de retractu conuention. §. 4. glos. 6. nu. 24. in qui 2 bus locis dicunt Doct. licere † venditori retinere rem venditam loco pignoris, nisi sibi sit satisfactũ integrè de precio, l. Iulianus, §. offerri, ff. de action. empt. glos. in d. §. venditæ, in verbo, res, Fab. locis præallegatis in primo nu. 35. in 2. nu. 44. de quo etiam per Alex. cõs. 90. 2. col. 5. uol. Io. de Amic. cons. 73. nu. 2. & Bertran. 95. 1. nu. 39. 1. par. priorum admittit Socin. cõs. 109. nu. 2. 1. uol. & trad. Capic. de 3 cisione 119. nu. 14. & licet † sit soluta pars precij, tamen nõ acquiritur pro parte dominium rei, licet quo ad fructus aliud dicẽdum sit; de quo suo loco dicetur, ut per Tiraquel. qui plures citat in d. tract. de retractu conuention. in fine, nu. 70. 71. Boer. cons. 23. num. 12. Ruin. cons. 144. nu. 3. 1. uol. & Io. Pirrhus, in repe. l. contractus, 2. col. 5. quæst. ff. de reg. iur. & po 4 test etiam res † uendicari, si tradita sit, quando non fuit habita fides de precio, nisi emptor paratus precium soluere, d. §. penul. ubi Castr. glos in d. l. quod uendidi, & in d. §. uenditæ; in uerbo dato, Bald. in d. l. si non donationis, Fab. d. quæst. 5. num. 36. In dubio autem facta traditione rei, uidetur uenditor fidem habere de precio, glos. in d. l. quod uen- 5 didi, & in † d. §. pen. & Castr. in d. §. uenditæ, in uerbo fidem, Bald. in l. inciuile, & Castrẽ. C. de rei uendic. & est communis opinio etiã si sit dictum quod uenditor confidit de emptore, usque ad decem dies tantum, quia trãslato dominio nõ retransfertur sine alio actu retraditionis, ut per Bald. in d. l. inciuile, & Aret. in §. uenditę, prędicto nu. 2. Alex. cons. 86. num. 6. in 6. licet Fab. in d. 5. quæst. num. 40. plutibus rationibus nitatur contrariam partem tueri; Fortius uoluit Salic. post Guil. in d. l. inciuile, & Aret. sequitur in d. §. nu. 2. 6 quod sufficiat, † quod uenditor permittat rem per emptorem exportari, nec nuncium mittat cum eo, qđ tamen in aliquibus casibus nõ procedit, ut quando agebatur inter contrahẽtes, quod statim precium solueretur, l. si quasi, ubi omnes, ff. de pign. action. Bald. in d. l. inciuile, num. 1. ubi etiam Castr. & idem si crediturres per duos uel tres dies, quando promissio debitoris communiter habebat pro pecunia numerata, ut dicetur infra de procuratore habente fidem de precio, nec in his in quibus statim consueuit precium solui, uel ex cõiectura mente partium, idem dicendum es- 7 set, ut quia † res uenditur in nundinis, & personæ ignotæ & recessuræ, cui non est uerisimile uenditorem uoluisse credere, & dare dilationem ad soluendum, ut per Bald. in d. l. si non donationis, Castr. in d. §. pen. & Fab. d. 8 5. quæst. nu. 40. & idem est, † quando mercator iam inniuerat consilium decoquendi, & fugiendi, tunc propter eius dolum non censetur habita fides de precio, vt per Ang. & Ale. in l. si cum dotem, §. fin. ff. sol. matr. cum alijs traditis ꝑ Benuen. Strach. in tract. de decoct. 9 3. par. num. 31. Habita † itaque fide de precio, perficitur uenditio, ut d. §. uenditæ, & alijs in rib. sup. citatis, & tradit Alex. in cons. 173. numero 11. 6. uol. & dominium transfertur data dilatione ad solueđ. ut hic, iuribus, sup. citatis, & tradit Socin. cons. 130. nu. 2. in 4. uolu.

Sed nunquid procurator, uel alius administrator uendens alieno nomine, possit habe- 10 re fidem de precio, & ualeat † contractus? & 11 respectu procuratoris † fisci certum est quod non, l. si procurator, §. 1. ubi Bart. ff. de iure fisci. glo. Bal. & Salic. in l. cum uendente, C. ubi caus. fiscal. glos. & Bart. in l. 1. C. de fide instrum. & iure hastæ fisc. lib. 10. Bald. & Salic. post antiquos, in l. inciuile, C. de rei uend. & trad. omnes, in l. à diuo Pio, §. sed si emptor, 12 post Bart. ff. de re iudic. Et idem † est in minore uendente seu eius administratore, qui non potest

potest vendere nisi ex causa, l. magis puto, §. non passim, ff. de rebus eoru, de quo dictu fuit 13 supra, & idē in prelato vel administratorEcclesiæ, qui sine causa legitima res Ecclesiæ alienare non potest. Authē. Hoc ius porrectū, C. de sacrosanct. Eccles. in his enim quia causa propter quam fit venditio, precio nō recepto non adimpleretur, non potest alienando fidem de precio habere, vt tradit glos. in d. l. si procurator, §. 1. ubi Bart. & in hoc conueniūt omnes, in d. l. inciuile, & in d. §. sed si emptor, Abb. in c. 2. de precar. & in c. cum olim Abbas, & ibi Felin. nu. 5. de offic. deleg. Castro, in l. eleganter, §. si uendiderit, ff. de pign. act. Fab. d. tract. in 16. quæst. 3. quæst. princi- 14 palis, nu. 31. in procuratore † uerò generali, omnes etiam concordant, quod possit uendere, & habere fidem de precio, nisi id sibi sit prohibitum, ad notata per tex. in l. quicumq. §. item si institor, ff. de instit. & tradunt Doct. in locis præallegatis, & Aret. in §. uendita, præallegato, Bart. in l. 1. §. lectura, ff. de offic. 15 procur. Cæsar. In procuratore † uerò speciali ter ad uendendum, controuertunt Doctores nam antiqui Guil. & Iac. de Aret. & Cin. in d. l. inciuile, uidetur indistinctè tenere, quod non possit habere fidem de precio, sed pecunia præsenti uendere debeat, cui opinioni uidetur adhærere Barto. in d. l. 1. licet mihi uideatur se remittere in d. §. sed si emptor, prout etiam se remittit in pluribus alijs locis, & huic opinioni et accedere uident Salic. in d. l. inciuile, adducens rationem diuersitatis, q̄ procurator generalis pōt in alia negocia dn̄i erogare precium, secùs in speciali, qui debet statim soluere domino. quem sequitur etiam Aret. in d. §. uenditæ, col. 2. & huius opinionis uidetur fuisse Castr. in d. l. quicūque, §. nō tamen. Sed tamen aliter distinguendo declarant Bart. in d. §. sed si emptor, quod autē procurator specialis habet mādatum limitatum ad uendendum pro certo precio, & tunc habendo fidem de precio, censeretur minus uēdere, propter dilationem, l. si predio, in diem in fi. ff. de in diē addict. §. plus autem, Inst. de actio. tradit Corn. cons. 303. in 3. & plura ad hoc citat Tiraquel in tract. de retractu, tit. 1. §. primo, glos. 18. num. 35. & seq. & tunc non potest, quia excederet fines mandati, l. diligenter, ff. mand. Et idem est quando ob certā causam fit uēditio, ut d. §. sed si emptor, aliàs posset procurator habere fidē de precio, maximè quando cedit ad utilitatem domini, l. qui fundum, §. procurator tuus, ff. pro emp. l. 1. §. 1. ff. de excep. rei. uend. & tradit. cum Bart. concordat Bald. in d. l. inciuile, & Bald. & Castr. uidentur sequi ad Bar. se remittēdo, in d. l. quicumque, §. nc tamen, & idem Cast. in l. fin aūt dominicam, quam legit cum §. l. præcedent. ff. de pact. & in d. §. si uendiderit, Abb. in d. c. 2. & in d. c. cum olim Abbas, uide etiam Felin. qui dicit, qd̄ omnes concordant cum Bar. nihil mutantes, qd̄ de Salic. & Are. supra citatis in contrariū dici non pōt. Alc. & Ias. in d. §. sed si emptor, & Fab. d. 3. quæst. nu. 30. Ang. in l. 2. ff. de iurisd. omn. iud. & in cons. 43. ad fin. & Benuen. Strach. in tract. de 16 mercat. in tit. manda. nu. 26. His igitur † casibus quibus non potest haberi fides de precio per uendentem, dominium non transfertur, etsi pro modica summa sit habita fides nō pro toto. Bal. in d. l. inciuile, nu. 4. licèt quo ad actionem personalem ad repetēdum precium valeat contractus, licet dominium non transferatur. Bal. et Salic. in d. l. inciuile, nu. 4. et in d. l. cum uendente, Fab. d. quæst. nu. 32. Alex. nu. 8. & Ias. nu. 7. in d. §. sed si emptor, & Fel. in d. c. nu. 5. & propterea his casibus cautius esset quod non daretur dilatio ad soluendum ut hic fingitur data, sed procurator cōfitetur habuisse precium, ut per Bar. in d. l. si procurator, §. fin. Abb. in d. c. 2. de precar. & sequuntur nonnulli ex supra citatis. Est uerum, ut tenent Bald. et Salic. in d. l. inciuile, quod si sit 18 facta † uēditio, et purè sit promissum preciū, quia statim deberetur, §. omnis stipulatio In stit. de uer. obli. et supra dictum fuit in Clausula (Eisdē, uel suis) fol. 185. ualet cōtractus, quod tunc non soluatur, secùs si ad diem uel sub conditione. sequitur etiam Fab. d. nu. 32. In aliquibus tamen casibus potest etiam procurator, qui regulariter non posset habere fidem de precio, ut supra uendere, et ipsam, fidem habere dando dilationem ad soluēdum 19 pure, si † sit consuetudo in illa regione uendē di ad credentiam ut uocāt, seu habita fide, ut tradunt Raph. et Alex. nu. 7. in d. §. sed si emptor, Castr. in cons. 305. Visis, et ponderatis, 2. col. in princ. 1. uol. nouissimorum, et Aret. in d. §. uēditæ, 2. col. ubi idem dicit, si talis sit consuetudo domini mandantis, uel procuratoris uendentis, et id sciuit mandans, et idem 20 firmat Castr. in d. cōs. si † procurator fuit coactus id facere et non potuisset resistere, etiam propter nimiam reuerentiam, uel id ex qualitate rerum erat faciēdum, et idem secundum 21 Raph. et Alex. in d. §. quando † promissio emptoris reputabatur pecunia numerata, et fuit data dilatio breuis duorum uel triū dierum.

In executore uerò ultimæ uoluntatis, si sit datus simpliciter, nō potest habere fidem de 22 precio, ut per † Bar. et omnes, in d. §. sed si emptor, et per Canō. in d. c. cum olim Abb. si cū libera potest, secundum Bart. in l. alio, nu. 22. ff. de alim. et cib. leg. Aret. in d. §. uenditæ, 2. col. et Ias. in d. §. sed si emptor, nu. 8. licèt Fabian. ali-

bian.aliter voluerit loco præallegato nu. 31. quod tamen concordando opiniones tenet Imo.in d.§.sed si emptor,& sequuntur Alex. & Ias.& Felin. in d.c. nu.6.modo in tempore dato ad soluendum possit satisfieri legatis & voluntati testatoris, & sic quod dilatio ad soluendum precium data, non sit longior & excedat tempus quo debet satisfieri legatis.

23 An autem creditor† vendendo pignus possit habere fidem de precio, est text. & ibi not. Doct.in d.l.eleganter,§.si vendiderit,de pig. act.de quo etiam per Alex. & Felin.in dictis locis.Illud autem non est omittendum,quod

24 †si quis ex dispositione legis vel statuti,cogitur vendere rem suã,non tenetur fidem habere de precio,glos.in verbo,necessitatem, in l. 1. C.de commun.ser.manu. Tiraquel in trac. de retractu,tit. 1.§.1.glos.3. in principio.

Saluo iure verioris calculi.

SVMMARIA.

1 Clausula,saluo iure verioris calculi, quemnam habeat effectum, & quid importet.

2 Instrumentum certam habet executionẽ licet pacto conuentum sit quod si facto calculo reperiretur minus deberi q̃ fuerit quãtitas promissa, illa tantũ minor quantitas censeatur promissa.

GLOSSA II.

1 Ista Clausula† solet esse in usu, & est similis Clausulæ illi, plus minus,de qua habetur in l.Publia §. fin.ff.depos.quam Clausulam antiqui duabus litteris.P.M.scribere solebant, ut tradit Alciat.in l.hæc adiectio, in princ.ff. de uerb.sign.& eundem hęc,quem illa habet effectum,nec enim suspenditur obligatio,sed interim certa est summa,nisi aliter ex calculo reprobetur,ut uidetur probari in l.2.cum gl. ff.de in diem addict. nec propterea diminuitur confessio uel obligatio licèt possit resolui alio cõstito, ut supra,ut Bar.tradit,& sequuntur Bald.& Castr.in d.§.fin.& Bart.in l.in actione,in fi.princ.ff.de furt.facit etiam l.hæc uenditio,§.fin.ubi idem tenet Bald.ff.de contrahend.empt.& idem Bald. in Rubrica, C. depositi,6.quæst.nu.6. Dec.in l.si damnum, §.quod pendet,& in l.plerumque, nu.5.ff.de reg.iur. & ad propositũ tradit Socin. in l.pecuniam,ultimo not.nu.10.ff.si cert.pet.quod si in instrumento dictum sit,& pacto conuenrũ,qđ si facto calculo repeiriretur minus dẽri quam fuerit quantitas promissa, illa tantum minor quãtitas censeretur promissa, interim

2 †tamen instrumẽtum habet executionem,tãquam certam quantitatem continens, & ita dicit pluries obtinuisse,quod etiam firmat in l.quibus diebus,§.quidam Titio,ad finem,ff. de condit. & demonstr.sequitur. Dec.in d. l. pecuniam,nu.8.& Cagnol.in d.§.quod pendet,nu.4.& Tiraquel in tract.de retractu cõuentio.§.2.glos.unica, nu.74.in quibus locis plura citantur ad hoc propositum. & idẽ de Clausula quamtęcum que sit quantitatis, tradit Alex.cons.7.col.2.in 4.citato supra super Clausula, Vel cuiuscumque fol. 102. & Gales.in tract. ad for. Came. oblig. 3.par.5. quęst.in tit. de ui instr.oblig. Came.num.34.

Prædicti emptores vt supra agentes, videlicet Dominus Antonius nomine dicti patris,& Dominus Rodulphus suo nomine proprio.

SVMMARIA.

1 Videlicet, dictio, quot modis sumatur.

2 Scilicet, dictio, idem importat quod videlicet.

3 Id est, dictio, idem quod scilicet, & videlicet.

GLOSSA III.

1 De ista dictione†(uidelicet)quę quãdoque stat limitatiuè, & restrictiuè,ut in l.tempus,ff.de re iud.quãdoque declaratiuè, l. filio quem pater,in prin.ubi Arct.in fi.ff.delib.& posth. quibus modis hic stare potest, & aliquando alijs modis,ut per Bart.in l.1.ff.ad l.Aquil.et per Bart.in l.1.ff.ad l.Aquil.& per Bal.de dictione scilicet, quæ uidetur eiusdem significationis, in l.1.ff.quando act.de pecul.est annal.& latè Ias.qui plura citat, in d.l.tempus,

3 in princ. et de dictione idest, †Alex.in l.Sunt qui, nu.6.ff.de re iud.præter ea quæ de dictis dictionibus tradit Alber. in Dictionario suo, super illis uerbis, et de qua Clausula aliqua etiam diximus supra fol. 182. et de ea etiam Paris.cons.92. nu.33.in 1.6.nu.21.cod.uolu. Ruin. cons.97. nu.13.et 15.uol.2.

Sponte vt supra obligantes dictus Antonius prædictum Baptistam eius patrem, & omnia, & singula eius bona,præsentia & futura, per se, & suos hæredes.

SVMMARIA.

1 Filius non potest obligare patrem nisi habeat mãdatum seu de peculio, vel de in rem verso, & similibus causis.

Obligare regulariter nemo potest alium.

2 Filius potest meliorem patris conditionem facere eique acquirere.

3 Pater obligatur ex contractu filij secuta ipsius ratificatione.

GLOS-

GLOSSA IIII.

Filius non † potest obligare patrem nec eius bona, vt supra ẽt dictum fuit, super verbis, & dictus Antonius nisi habeat mãdatum seu de peculio, vel de in rem verso, & similibus causis, sicut nec quilibet alius alium regulariter obligare potest, l. nec filius, allegata cum gl. C. de rebus cred. & d. l. filius, C. de pact. & l. contra iuris, §. si cum l. sequen. ff. eod. tit. sed

2 † bene potest facere meliorem conditionem patris, & acquirere ei obligationem, l. filius-fam. ff. de solut. & idem in seruo l. 3. C. de pa-

3 ctis, cum ibi not. tamen subsequuta † ratificatione patris, obligatur pater, & reconualescit obligatio facta per filium, d. l. nec filius, & ra tihabitio renouabitur, & habet vim manda ti, c. ratihabitionem, de reg. iur. in 6. & l. semper qui non prohibet, ff. eod. tit. vbi Modern. & latè dictũ fuit supra in Clausula ratihabitionis, super verbo ratificabit, fol. 33. & quia tenetur permittens de rato, non sequuta ratificatione vt in eadem Clausula in verbo, Et pro quo de rato, & in uerbo. Et se facturos, & curaturos, fol. 30. & 31.

CLAVSVLA XXXIX.

Et ipsi ambo & vna cum eis.

SVMMARIA.

1 Vnà, dictio, quid importet.
Notarij clausulas ponunt in instrumentis illis abutentes tamquam ignari.
2 Fideiussor quis sit, & quotuplciter sumatur.
3 Fideiussor differt à mandatore, sponsore, constitutore, & expromissore.
4 Mandator quis dicatur, & quomodo à fideiussore differat.
5 Sponsor quis dicatur.
6 Constitutor quis dicatur.
7 Expromissor quis dicatur.
8 Intercedttur pro alio quinque modis mandando, fideiubendo, constituendo, nouando, & promittendo.
9 Fideiussor quibus obligationibus possit accedere.
10 Fideiussor accedere potest etiam si principalis of ficio iudicis tantum teneatur.
11 Fideiussor fideiussoris esse potest.
12 Fideiussor obligari potest pro seruo, & pro pupillo, et potest cogi ad soluendum licet non possit cogi principalis, vel ipse non haberet contra eum regressum.
Declara tamen vt hic.
13 Fideiussor obligari potest pro obligatione ortum habente à delicto, licet non pro ipso delicto.
14 Fideiussor verbis tantum obligatur, & quibus.
15 Fideiussor nedùm tenetur quando pro alio debitore simpliciter promisit, sed etiam si fit dictum quod teneatur si debitor non soluerit.
16 Fideiussor obligatur etiam si promittat pro persona repræsentata vt pro hæreditate iacente.
17 Fideiussor nedum fauore creditoris, sed & fauore debitoris accipitur.
18 Fideiubens pro alio, male vti dicitur substantia sua.
19 Exercitium nullum, ars nulla est, quod, quæve addisci, vel exerceri magis damnosum, aut dãnosa addiscenti, exercentique ipsi, quàm pro alijs fideiubere.

GLOSSA PRIMA.

1 Dictio, † Vnà, idẽ importat quod simul, l. fin. & ibi Bald. in 6. oppos. nu. 8. & Ias. col. fin. C. de impub. & alijs substit. & idem Bald. in l. vnica, §. his itaque, num. 2. C. de cad. tollend.

Et quia hic fingitur factam esse permissionem de soluẽdo reliquum precij cum fideiussore, & per plures obligatos, ideo hic venit tractanda materia fideiussorum, & plurium rerum obligatarum; quantum tamen attinet ad declarationem clausularum nostri instrumenti, & vltra etiã prout videbitur posse expedire tam contractibus quàm tabellionibus, qui clausulas istas ponunt in instrumentis, & eis abutuntur tamquam ignari, vt dicit Spec. in tit. de renunc. & conclus. §. 1. nu. 10. Et à fideiussoribus initium faciẽdo, de pluribus reis postea inferius suo loco dicẽ, pri

2 mo sciendum est, quod † fideiussor quãdoque generaliter accipitur, seu est nomen generale. quandoque specialiter seu speciale. si generaliter accipiatur, comprahendit etiã man datorem, & constitutorem, & eum qui ex toto in se trãsfert obligationem, qui expromissor dicitur, ut tradit Azo in Summa tit. C. de fideiuss. nu. 1. & Bart. in Auth. Hoc itaque, 4. quæst. nu. 68. C. de duob. reis. propriè uerò et strictè, fideiussor est, qui accessoriè obligatur ad maiorem cautelam creditoris, vt probatur Instit. de fideiuss. in princ. & ibi Aret. nu. 1. qđ etiam Pet. de Vazo. ponit in sua pract. seu appara. Notariæ, in tit. de benef. competere fideiuss. nu. 1. & [illegible] sed latius ipsum definiuit vel descripsit Hostiens. in prin. eius Summæ, in eo. tit. quod fideiussor est ille, qui alienam obligationem in suam suscipit fidẽ, principali tamen debitore remanente obligato, sequitur Marsil. in Rubrica, de fideiuss. num. 2. & Paris. cons. 110. nu. 7. 1. uol. sed addendũ est, ut per Azon. in d. tit. in prin. (per stipulationem) cum fideiussor tantum uerbis obligetur, l. blanditus, videantur Bart. & alij.

C. de

C.de fideiuſ. Alexander, in l.5. §.ſtipulatio, numero 4.ff.de verbor.obligat & etiam dicetur inferius. Et differt † fideiuſſor à mandatore, ſponſore, conſtitutore, & expromiſſore, vt per gloſſ. in nerbo fideiuſſorem, in Auth. de fideiuſ.in princip.collat.prima,aliqua per gloſ.& Doctor.in Rubrica, ff.& C.eod.titu. & gloſ.in locis citatis, per Alexand. in dicto §.ſtipulatio, numero ſecundo. Pet.de Vnzo. & Ioan.Oldendorp.locis præallegatis. Aretin.in dicto princip.Inſtitut. eod.tit.& Marſ. in dicta Rubrica prima & 2. columna. nam † mandator eſt, qui alteri mandat ut fideiubeat, uel eum rogat,ut per Marſ.ibi,numero tertio,et ſemper ante fideiuſſorem obligatur, niſi in aliquibus caſibus ſpecialibus, ut l.ſi uero non remunerandi, §.ſi poſt, & §.planè,ff. mand. fideiuſſor uerò ante & poſt accipitur §.fideiuſſor, il 2.Inſtit.eod.tit.de fid.& l.4.§. 1.ff.eod. licet quæſitum ad effectum obligationis ſemper eius obligatio ſubſequatur, de quo etiam latè Pariſ. conſilio prædicto 110. num.71. & ſequen.in primo, tametſi contractus ipſius poſſit procedere,ut per Caſtr.poſt alios,in dicta Rubrica, & Marſil. numero 6. qui ponunt alias differentias, ut etiam Aret. in dicto principio,ut quia mandator obligatur conſenſu, fideiuſſor uerbis, ut ſupra ille ex bonæ fidei iudicio, hic actione ſtricti iuris,ut per eos ibi. Sponſor † eſt,qui ſponte, & ſine rogamine ꝑ alio intercedit, l.q patitur, ff.manda. Conſtitutor, † qui poſt obligationem rei pro eo ſine ſtipulatione promittit, §. de conſtituta,Inſtit.de action.l.fin.C.de conſtit.pecun.& tradit Aretin. in dicto prin. ubi ponit etiam differentias inter ipſum & fideiuſſorem. Expromiſſor qui promittit pro alio non obligato,l.& eleganter, §.ſeruus pactionis,ff.de dolo. His † igitur quinque modis intercediturpro alio,mandando,fideiubendo, conſtituendo,nouando,& ponnittendo pro eo qui nullo modo eſt obligatus, ut Baldus, tradit in l.cum alter, C.de fideiuſ.& Aretin. per alia uerba, in dicto princ.nume.3. Omni autem obligationi accedere poteſt fideiuſſor ſiue re, ſiue uerbis, ſiue litteris, uel conſenſu contractę,& ſiue naturali,ſiue ciuili tantum, [illegible] l.1.ff.eod.tit.l. quod enim,l. [illegible] generaliter, & l.fideiuſſor obligari, §.fideiuſſor, ff.eo.tit. ēt † ſi principalis tantum officio Iudicis teneatur, Bar.in l.Marcellus, nu.4. & Caſtr.in l.1. ff.eo.tit. Aret.d.§.1.num.2. Alex. poſt Imol, in l.1.nu.25. ff.de leg.1.& Guid. Pap.quæſt. 570.nu.5.immo, † & obligationi acceſſoriæ alterius fideiuſſoris accedere poteſt,d.l.Gręce,§.fi.& gloſ.in d.princ.Inſtit.eo.& Azo in Sum. nu.2. & obligari † poteſt pro ſeruo, & pro pupillo,l.2.ff.eod.& l.ſi à reo,§.adeo, declarando ut per Azon.ibi, num.2.& tali caſu poteſt cogi ad ſoluendum, licet nō poſſet exigi principalis,uel ipſe non haberet contra eū regreſſum,ut per Azon.ibi,& Aret.in d.§.1. in prin.quod etiam procederet, niſi lex omnino annullaret contractū pupilli,uel minoris; puta non ſeruata certa ſolennitate,l.qui contra,& l.ſi quis,& l.cum lex, cum leg.ſequen. ff.de fideiuſſ.& Azo in d. Sum.nu.2.in fin.& Corn.conſ.249.nu.5.in 3. & cōſ.214.nu.12. in 2.& 121. nu.7. in 4.de quo & nos abundè diximus ſupra,ſuper ſtatuto de indemnit.mulier.in 2.quæſt.nu.3.fol.53.& poteſt † obligari pro obligatione ortū habente à delicto, licet non pro delicto ipſo, l.ſi à reo, §.fin.de fide.& cum uerbis obligatio fideiuſſoris cōtrahaī ut ſupra d.l.blāditus,ut trad.omnes in d. Rubrica, ſufficit † fuiſſe ſcriptū ipſum promiſiſſe uel fideiuſſiſſe; §.fin. Inſtit.eo.immo alia uerba etiam ſufficiūt,ut ſi dicatur fideiubeo, volo,cupio,affirmo,dico,l.Gręce,in princ.& §.pen. Inſtit.eo.uel (quia igitur uis faciā) d.l. blanditus,& idem ſi quis dicat,uel ſcribat alicui,periculo meo crede,vel bn̄ credis, l.ſi uero non remunerandi,§.ſi quis mandauerit,ff. mād.uel ſi dicatur,ſu ꝑ me, ſeu periculo meo habebitis fidem.Bart.in l.Lucius,poſt princ. ff.de fideiuſ.Rip.in Rubrica,de pignor.nu.5. uel ſi quis dicat facio te ſecurū pro tali.Imol. in l.delegare,ff.de noua.Alex.in cōſ.174.nu. 9.in 7.vol,tenetur ēt fideiuſſor; † nedum qm̄ ꝑ alio debitore ſimpliciter promiſit, ſed etiā ſi ſit dictum,ꝙ teneatur ſi debitor non ſoluerit,qđ vulgariter ſolet fieri,& tūc facta interpellatione rei,uel cedēte reo,tenetur;l.fideiuſſor obligari, §.fi.ff.eo.& obligari,ētſi † ꝓmittatpro ꝑſona repręſentata, ut ꝑ hr̄ditate iacēte, l.mortuo reo, ff.de fideiuſ. & licèt fauore creditoris,ut ſibi magis cautū ſit,fideiuſſores † accipiātur,ut in prin.d.tit.inſtit.tn̄ & in fauorem debitoris præſtitus fideiuſſor cēſetur, ut prioribus rationibus comprobat Socin. conſ.23. nu.26.in 4.ubi non ualere fideiuſſionem filij pro patre ſtante ſtatuto,de quo in illo caſu,reſpondit,ut per eum ibi. Vltimo notdum eſt, quòd ille dicitur male † uti ſubſtātia ſua, qui pro alio fideiubet, ut tradit Ang. in l.in perſona, §.1. & ibi ſequitur Iaſ. ff.de pact.ſequuntur Alex.& Ripa,in l.ſi conſtāte, in prin.ille nu.13.in fi. hic nu.38.ff.ſol.matr. et hoc excipiētia rerū magiſtra,c.q̄ ſit,de ele. in 6.probatur,cum nihil lucrari, multum uero fideiuſſor ex fideiuſſione amittere pōt, & ꝑpea audiui ſæpius iocosè dici, nullum eſſe exercitium nullāve artē, † quod uel q̄ addiſci uel exerceri poſſit magis dānoſū damnoſāvę addiſcēti exercētiq; ipſi, q̄ ꝑ alijs fideiubere.

Et eo-

Et eorum precibus & instantia motus. D. Antonius Maria filius quondam Petri de Fallatis, ciuis Ferrariæ de contrata Sancti Andreæ.

SVMMARIA.

1 *Fideiussor habet actionem mandati aduersus principalem quibuscumque verbis obtinuerit principalis illum pro se promittere.*
Quod etiam in mandato ad maleficium committendum procedit.

2 *Fideiussores esse possunt omnes, qui obligari possunt.*
Mulier, miles, clericus fideiubere nequeunt nisi expressè priuilegijs suis renuncient.

3 *Fideiussorem dare obligatus ex contractu, vel ex pacto inito tenetur dare ipsum in loco contractus, & de hominibus illius loci.*

4 *Fideiubens in contractu venditionis, vel alio quouis censetur contractum ipsum approbare et ei consentire, ita ut sibi in iuribus suis præiudicet ultra fideiussoriam obligationem.*

GLOSSA II.

ALiqui tabelliones solent scribere precibus, & mandato, vt Spec. ponit multas formas in tit. de fideiuss. per totū, & ita dicit Aret. in prin. d. tit. Insti. de fideiuss. nu. 2. sed tamen nihil refert, si dicatur Instantia, vt hic, ut etiam dicit Marsi. in d. Rubrica nu. 3. quia † 1 actione mandati tenetur principalis, siue roget, siue mandet, siue aliquibus alijs verbis eundem sensum inferentibus obtineat aliquem pro eo promittere, quod procedit etiā, in mandato ad maleficium committendum, ut per Bar. in l. non solum, §. si mandato, nu. 2. ff. de iniur. Vt autem constet aliquem non pro suo sed pro alieno debito promisisse, & non esse principalem, sed fideiussorem, hæc Clausula addijcitur, ut per Aret. & Marsi. in dictis locis. Sciendum est tamen quod regulariter omnes, qui possint obligari, possunt pro alijs fideiubere, tamen hoc fallit in muliere, quæ iuuatur Velleiano, tot. tit. ff. & C. ad Velleianum, in milite, & in clerico, l. milites, C. loca. l. de die, §. 1. ff. qui satisd. cogant. & in Auth. de sacrosanctis Episc. §. Deo autem amabilibus. collat. 9. secūdum Azon. in Summa, d. tit. nu. 4. glos. in l. curialis, C. loca. dicit tamen Azo, quod si expressè renuncient suis priuilegijs, (quod possunt) obligantur. Sed in clerico prohibetur obligari, tñ si fideiubeat obligatur, ut uidetur tenere Bart. in l. 3. nu. 11. de fideiuss. & expressius Rom. cōsi. 409. Quo ad primum, num. 18. quo ad secundum, per text. in c. peruenit, & in c. constitutus, de fidei. & sequitur Ias. in l. patre furioso, n. 14. 3. col. vers. 3. facit, ff. de his q sūt sui uel alie. iuris. & in l. 1. nu. 10. ff. si quis in ius uoc. non ierit, & Mars. in d. Rubrica 4. quęst. 2. nu. 310. Cautius tamen erit, si apponetur in eorum obligationibus, & fideiussionibus, expressa renunciatio suorum priuilegiorum, ad tollendum omnes difficultates.

Et quia hic dicitur datum fuisse in fideiussorem Ciuem Ferrariæ, illud non extra propositum addam, quòd si quis † tenetur dare 3 fideiussorem alicui, uel ex contractu, seu ex pacto, cū eo facto, tenetur dare ipsum in loco cōtractus, & de hominibus illius loci, ut tradit Bar. & communiter omnes post eum, in l. si fideiussor, §. si necessaria, ff. qui satisd. cogant. Marsi. in l. De minorum, §. plurimū, nu. 35. ff. de quæstion. & in d. Rubr. de fideiuss. nu. 262. & Boer. decisione 99. num. 4. & Rodo. Suares, in declaratione l. 2. foro II. lib. 2. tit. de los emplazamientos, in §. incip. v lterius quæritur, nu. 17. fo. 75 1. de quo etiam dicetur infrā.

Illud etiam sciēdum est, quod fideiubens in contractu uenditionis, uel alio contractu, 4 censetur contractum ipsum † approbare, & eidem consentire, adeo, quod sibi in iuribus suis sibi præiudicet, ultra obligationem fideiussorum, l. 1. §. sed & si serui, ubi glos. & Doct. ff. quod iuss. l. exceptione, & ibi glo. & Bald. C. de euict. cum alijs traditis per Tiraquel. in tract. de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 9. num. 268.

Sciens se non teneri, sed teneri, & efficaciter obligari volens.

SVMMARIA.

1 *Clausula, Sciens se non teneri, sed teneri volens, cur apponatur, & quem effectum habeat.*

2 *Fideiussorem dare obligatus, an liberetur dando aliquem qui efficaciter non obligetur.*

3 *Fideiussorem idoneum dans si hic taliter datus efficiatur minus idoneus, an teneatur etiam ille qui dedit alium dare.*

GLOSSA III.

1 CLausula ista ideo † apponitur secūdum Marsi. in d. Rubrica, nu. 3. eadem ratione de qua supra in præcedenti, ut ostendatur alium esse mandatorem principalē obligatum pro quo fideiubet fideiussor, sed & alium effectū potest operari, ut non possit fideiussor allegare se errasse in fideiubendo, & se obligando, credens se

dens se teneri ad illud debitum, per ea quę su pra dicta fuere super Clausula, (& ex certa scientia,) & Clausula sequen. fol. 72. & 73. Et sciendum est, quod qui tenetur dare fideiussorem, †non liberatur dando aliquē, quod efficaciter non obligetur, ut quia non potest obligari, & conueniri, l. 3. in prin. & ibi Bar. & oēs, ff. de fideius. l. 1. ff. si quis in ius uocat. non ierit, l. quoties, & l. de die, §. 1. & §. si sec uus, ff. qui satisd. cogant. quod procedit etiā, si scienter receptus fuerit, ut per glos. in uerbo, impletam, in d. l. 3. & in uerbo, pro nō da to, in fi. in d. l. 1. quæ communiter approbatur, ut per Alex. & Socin. ibi, & per Bart. & alios, in d. l. 3. Secùs uerò, si fideiussor darus non esset idoneus facultatibus, quia imputādum est recipieti, d. l. 3. in fine, l. si is à quo, §. fin. ff. vt in pos. lega. facit l. inter causas, §. abesse, ff. mand. quod procedit fine dubio in sciente, sed dubium est si ignorāter receptus sit, in quo glos. uidentur contrariæ, in d. l. 3. & in d. §. abesse. Bart. tamen in d. l. 3. nu. 8. uidetur uelle, quod ignorantia iusta excuset, & tunc teneatur debitor ad interesse, si teneatur ex promissione, uel pacto, secùs si officio iudicis, quia ex quo durat obligai ipsum ad iterum fideiubendum, & Cast. idem in eo qui ignorauit iustissima causa motus, uel si dolo dātis fideiussorem, asserentis ipsum esse idoneum illum accepit, ut per eū ibi, in fine, qui docet, contrahentes cauere in accipiendo huiusmodi fideiussores, & licet specialiter Bal. in d. l. 1. uelle uideatur, quod ignorātia excuset, & in d. l. quoties, tamen in dubio dicendum est, sibi præiudicare acceptans nō idoneum, quia debet perquirere de qualitatibus ipsius cum eo contrahentis, l. qui cum alio, ff. de reg. iur. & præsumitur scire, uel sciuisse eius qualitates, & scienter acceptasse, ut per Alex. num. 4. licet aliqualiter dubitet, & Socin. num. 13. in l. si ab arbitro, ff. qui satisd. cogant. & Marsi. in d. Rubrica, quęst. 2. num. 66. & sequ. & in l. si quis ne quæstio. nu. 45. ff. de quæstion. & Cagnol. in d. l. qui cum alio, in princ. si tamen ex uerbis aduersarij asserentis eum idoneum, uel ex alia iustissima causa quæ probari posset fuisset motus recipiens, posset sibi succurri, ut per Ang. Castr. & Ias. num. 10. in dicta l. 1. Alexand. in consil. 60. Consideratis, uol. 5. Marsil. in dicta Rubrica 3. quæst. num. 73. & Cagnol. in d. l. qui cum alio, num. 7. & num. 11. tenentes, quod hoc casu possit agi ad interesse, non autem vt detur alius fideiussor, vt per eos ibi. Sed †si datus sit fideiussor idoneus, qui ex post facto efficiatur non soluendo, non tenetur datus alium dare si sit fideiussor contractus, secùs si teneretur officio iudicis, vel ex stipulatione, prætoria, ut tradit Bart. in d. l. 3. in fine. Ang. & Paris. in d. l. quoties, & in l. arbitro, nu. 7. Aretin. in consil. 133. Clarissime, & latè Marsi. in dicta Rubrica, quęst. 4. num. 74. vbi limitat nō procedere in fideiussore dotis, per not. in l. si cum dote, §. si mulier, ff. sol. matr. vbi vidēdū est, licet Spec. voluerit contrariū in tit. de fideius. §. 1. nu. 3. de quo ēt tradit Bēneuu. Strach. in tract. de decoct. 5. par. nu. 2. vbi tenet primam opinionem.

Et se principalem constituens.

SVMMARIA.

1. *Fideiussor, qui se principalem constituit numquid, & quando teneatur ut principalis, & possit ante principalem conueniri.*
2. *Fideiubere qui pro alio promisit, non tenetur se principaliter obligare sed si ipse principalis prius se obliget.*

GLOSSA IIII.

DVbiū facit ista Clausula quam ponit in omnibus obligationibus fideiussorū Spec. in d. tit. de fideius. an fideiussor teneatur vt principalis, & ante tanquā principalis possit conueniri, & non tāquam fideiussor? quā quęst. tetigit Salic. in Auth. pręsente, in 5. quęst. C. de fideius. vbi distinguit, & tandem in decisam reliquit. In qua tamen concludendum est, fideiussorem non amplius teneri quam si non esset apposita hæc Clausula, quando cō stat negotium †ad alium pertinere, nisi noua tio interueniat, & liberetur principalis, l. si paternam, cū ibi not. C. ad Velle. ita firmat d. glos. cum qua ibi transit Ang. in d. Auth. de fideiussoribus, in princ. in verbo fideiussorem, ad fi. coll. 1. & Azo in summa ipsius tit. super Auth. num. 6. Petr. de Vnzo. in d. tit. de benefi. compet. fideius. num. 3. Spec. in tit. de renunc. & conclus. num. 18. versi. sed si fideiussor. Aret. in l. in duobus §. 1. col. pe. ff. de duob. reis. Abb. in c. 2. de fideius. Dec. in l. fi. in princ. num. 27. ff. si cert. pet. & Dec. Tholosa. 80. Admittit. Cur. sen. consi. 6. in princ. & Alexand. in l. vbi autem, §. illud, num. 4. ff. de verbor. oblig. sequitur Ruin. consi. 99. num. 1. vol. 5. & vide eundem consi. 140. num. 8. in princ. Guid. Pap. d. quæst. 570. nu. 6. & Aret. in §. si plures, in fin. vbi declarat, Instit. de fideius. licèt Guil. de Cun. & Paul. de Castro, qui eum citat, in l. 3. §. 1. nu. 2. aliter uelle uideantur, & idem Paul. clarius in l. in personam, §. 1. col. fi. vbi mādat notari. ff. de pact. & in l. reos, nume. 4. de duob. reis, & in l. uir vxori, §. fi. co. pen. ff. ad Velleian. licèt Alex. plures

plures hinc inde citat, nil decidens, in l. dictantibus, C. de Testamen. Barb. tenet consilio 86. num. sexto, in quarto. Boer. decis. du centesima uigesimaprima, numero 13. in fine, & licet Marsil. in dicta Rubrica debilibus motus rationibus, in prima quæstione, nume ro 62. cōtrarium defendere nitatur, quorum opinio nullo modo attenderetur in practica, propterea nisi sit renunciatum beneficijs de fideiussoribus, & alijs de quibus infra suo lo-2 co dicetur, ut per Aret. in d. §. sciendum † est tamen, quòd si quis promiserit fideiubere pro aliquo, non tenetur se obligare principaliter, sed si ipse prius se obliget, ut Bal. trad. in l. sancimus, num. 5. ubi Ias. in fin. C. de uerborum significatione.

Obligantes se, & omnia & singula eorum, & cuilibet eorum bona, præsentia & futura, & dicti emptores dictam rem vt supra venditam.

SVMMARIA.

1 *Obligatione in generali non veniunt ea, quæ quis verisimiliter in specie non esset obligaturus.*
Declara tamen vt hic.
2 *Filius licet non sit idoneus fideiussor pro aliquo extraneo, potest tamen pro patre obligari.*
Pater pro filio fideiubere potest.
3 *Fideiussor vnus esse potest pro duobus correis.*
4 *Fideiubere quis potest pro vno correo tantum et pro tota quantitate.*
5 *Fideiussor sui ipsius nemo esse potest.*
6 *Cuiuslibet, dictio, attribuit actum cuilibet in solidum.*
7 *Contrahentes licet obligentur in virilem eorum, tamen bona in solidum obligari possunt.*
Venditor si sibi precium non soluatur quasi iure pignoris retinere sibi potest rem venditam.
Obligatio generalis rem ipsam comprehendit.
8 *Venditor in re vendita postponitur creditori emptoris quando est habita fides de precio.*
9 *Venditor præfertur anterioribus si faciat sibi expresse rem venditam obligare.*
Venditor si sibi reseruauit dominium, præfertur omnibus.
10 *Creditori habenti specialem, & generalem hypothecam an debeat prius satisfieri in specialiter, quàm in generaliter obligatis.*

GLOSSA V.

De Clausula ista obligationis bono rū supra dictū fuit, sup eadē Clausula fol. 74. & seq. sed hic addēdū 1 est, quòd licèt † in generali obligatione non veniant ea quæ verisimiliter in specie non esset obligaturus, tamen secùs est, si fideiussor nulla alia bona haberet, quia tunc ea veniunt, vt pluribus rationibus comprobat Mars. in d. Rubrica, 27. quęst. nume. 194. Et quia hic filius se obligat pro patre, ꝓ quo de rato promisit, sciendum est, qđ licèt quando filius non habet bona, non sit idoneus fideiussor, pro aliquo extraneo, d. l. 3. ff. de fide 2 ius. tamen potest † obligari pro patre, l. si dubitet, §. fin. & ibi declarat Castr. post alios, ff. de fideius. & est text. in l. filiusfam. C. eod. tit. latè tradit Mars. qui tamen non distinguit, vt Castr. in d. Rubrica, de fideius. 41. quæst. nu. 307. sicut pater potest fideiubere, è cōtra pro filio, vt per eum ibi, & quia etiam alter D. Rodulphus emptor est principalis respectu dimidiæ precij soluendi, ipse censetur se obligando pro toto precio, ut inferius dicetur, etiam fideiubere pro ea parte, pro coemptore & fideiussor pro vtroque principali, quod potest 3 fieri, quia † pro duobus correis vnus fideiubere potest, l. hæres, §. cum tu, ff. de fideiuss. im-4 mò, † & pro tota quātitate etiam pro uno correo tantum, quis obligari, & fideiubere potest, l. cum duo, & l. duos reos, in princ. ff. de duob. reis. Sed pro se ipso non potest dici fideiubere dictus emptor, quia non valeret fideiussio, in vim fideiussionis, d. l. hęres, §. seruo. 5 Obligatione † vero principali si cassata, & annullata, tolleretur etiam accessoria fideiussorum, ut per Socin. consil. 273. colum. 2. volu. 6 2. De dictione modo † (Cuiuslibet) quæ attribuit actum cuilibet in solidum, tradit Bar. in dicta Auth. Hoc ita, prima quæstione, nume. secundo. Illud autem sciendum est, quod 7 † licèt contrahentes obligentur in virilem, tamen eorum bona possunt obligari in solidum, vt per Bartolum, in l. 4. §. actor, ad fi. ff. de re iudic. Baldus, in l. prima, §. quod si nemo, secunda columna, ff. quod cuiusque vniuers. nom. & licèt Aretinus, in l. prima, colūna tertia, versiculo tertio principaliter, ff. de duob. reis, & Alexander, & Ias. in dicta l. 4. in fine prin. videantur dubitare, tamen eam defendit Rip. in fi. ibi. Et Clausula ista est maxime importantię, quia licet venditor si sibi precium non soluatur, possit quasi iure pignoris rem venditam retinere, l. Iulianus, §. offeri, ff. de action. empt. & res empta veniat etiam in generali obligatione, vt per Neguss. in tracta. 8 de pig. 2. par. 2. mēb. nu. 33. tū † qñ est habita fides

fides de precio, anterior creditor ipsius emptoris præfertetur ipsi venditori in sua re, l. procuratoris, §. planè, uers. sed si dedi, ubi Castrens. de tribut. l. quidam fundum, ff. de in rē uerso, tradit Bar. & communiter omnes, in l. si cum dotem, §. fin. ad fi. ff. sol. matr. Neguf. in tract. de pignor. 5. par. 2. membro, nu. 13. Ripa, in l. si uentri, §. in bonis, nu. 6. & seq. ff. de priuil. cred. et Benuen. Stracha, in tract. de 9 decoctor. ult. parte, num. 5. & propterea † si faciat sibi expresè obligari rem uenditam, præfertur uēditor anterioribus, l. licet, C. qui potior. in pign. hab. ubi Alber. Neguf. d. 2. membro, nu. 18. & alij citati per Strach. d. nu. 5. sed quia in hoc instrumento supra fuit reseruatum dominium, donec integrum precium solueretur, ut supra in Clausula, Donec, & Quousque &c. fol. 81. cessat oīs difficultas, per ea quæ tradit idem Benuenut. ibi, nu. 7. ultra tradita supra per nos d. fol. 81. sciendum tamen 10 est, † quòd habens specialem & generalem hypothecam, debet prius in speciali sibi satisfieri, antequā ad generalē obligationem procedat, quando tamen cōtrouersia est cum alijs posterioribus creditoribus ut est text. in l. 2. C. de pigno. ad cuius text. ampliationem & declarationem uidēda sunt tradita per Neguf. d. tract. de pignor. & hypoth. 5. parte, 2. membro, ad fi. Ripa in l. priuilegia, nu. 19. & seq. ff. de priuil. cred. & Didac. Hispan. lib. 3. capitulo 18. suarum resolutionum, ubi ad saturitatem, de quo etiam per Paris. cons. 103. uolumine 3.

Per se, & suos hæredes.

SVMMARIA.

1 *Fideiussor si decedat suos hæredes relinquit obligatos.*

2 *Fideiussor delicti si decessit antè condemnationem non relinquit hæredes obligatos maximè si non promisit certam quantitatem pro pœna.*

GLOSSA VI.

Vltrà ea quæ super hac Clausula diximus supra fol. 75. admonendi sumus, quòd nedum fideiussor te- 1 netur ex fideiussione, sed etiam † sine alia expressione, si decedat, obligatos hæredes relinquit, l. 4. ff. de fideiuss. §. fideiussor non tantum, Instit. eod. tit. & l. fideiusso- 2 ris, in prin. C. eo. tit. quod procedit, nisi † quis fideiusserit pro maleficio pro aliquo, & idem fideiussor postea decessit ante condemnationem rei, hæres ipsius non est obligatus, maximè si non promisit certam quantitatem pro pœna, ut per glos. & Doctor. in dicto §. fideiussor non tantum, Aret. in tractatu Malefic. in glos. pro quibus et quolibet eorum, penultima quæstione, & Marsil. Singul. 159. Obligatio.

Principaliter, & in solidum.

SVMMARIA.

1 *In solidum, dictio, attribuit totum vnicuique & propriè conuenit promittentibus non autem vendentibus.*

Duo non possunt esse domini vnius rei in solidum.

2 *Fideiussor se obligans in solidum non propterea amittit beneficia, quæ fideiussoribus competunt.*

Fideiussores in solidum etiam si id non exprimatur tenentur.

Expressio eorum quæ tacitè insunt nihil operantur.

3 *Duo rei debendi quomodo constituantur.*

Rei promittendi, & rei stipulandi qui sint.

Obligari pro virilibus portionibus an vero in solidum quomodo dignoscatur.

4 *Duo plures ve rei debendi numquid per alia verba æquipollentia quam per verba in solidum possint constitui.*

Rei plures à fideiussoribus differunt.

5 *Correi ad quos non peruenit pecunia vel non pertinet negotium, & in effectu sunt fideiussores, si non renunciauerint beneficijs de fideiussoribus, & Epistola Diui Adriani numquid ipsis beneficijs vti possint stante obligatione principaliter, & in solidum facta.*

GLOSSA VII.

1 Dictio † in solidū attribuit totum unicuique, ut ex infinitis legibus probatur, & in materia ista in l. 3. C. de fideiuss. in §. si plures, Instit. eo. tit. in l. si non singula. C. si cert. pet. & in l. si diuisa, C. loca. & propriè conuenit promittētibus non antem uendentibus rem unam: quia duo nō possunt esse domini unius rei in solidum, l. si ut certo, §. fin. ff. commo. ut tradit Specul. in tit. de empt. & uendit. §. 1. nu. 58. uersic. hoc tamen nota. Et sciendum est, 2 quòd licèt † fideiussor se obliget in solidum, non tamen propterea amittit beneficia quæ fideiussoribus competunt, Epistolę diui Adriani maximè, de quo infra dicetur, dicta l. 3. ubi Bartol. & Salic. quia cum semper fideiussores

iussores in solidum etiam si id nõ exprimatur teneantur dicta l. tertia, & dicto §. si plures, expressio eorum quæ insunt, nihil operatur, d. l. 3. & cum non renuncient beneficio Epistolę & de fideiussoribus, dictio, in solidũ, non alterat obligationem fideiussoris quãdo ipse solus pro alio se obligaret in solidum, sine dictis renunciationibus. Sed quando plures obligantur principaliter, & in solidum, licet in veritate vnus sit principalis, quia negotium ad ipsum pertinet, & alter sit fideiussor, efficiuntur duo rei debendi seu promittendi, & tenentur ambo in solidum, ut in l. 2. ff. de duob. reis, in l. 1. C. eo. & in §. ex huiusmodi, Instit. eod. tit. & in d. l. si non singulari, & infinitis alijs legibus, qui quidem rei fieri possũt, & obligari re, verbis, consensu, & testamento, l. eandem, in princ. ff. de duob. reis Bart. in Repet. Auth. Hoc ita, C. de duob. reis, 1. quæstione num. 2. & qui se obligant hoc modo ut in solidum, ad solutionem teneantur, dicuntur rei promittendi: qui verò in solidum promissione m recipiunt stipulandi, l. 1. ff. eod. tit. & Instit. eodem tit. in princ. & §. 1. Et licèt, quando plures se obligant pro aliqua re, in dubio censeantur pro utilibus portionibus, & sic quilibet pro sua parte, l. reos. §. 1. ff. de duob. reis, tamen quando in solidum se obligant, aliud est dicendum, ut supra, & possunt constitui, etiamsi pecunia uni numeretur de voluntate aliorum d. l. si non singuli, vbi not. & l. penultima, C. eod. tit. de duob. reis. Et in his licet obligatio in persona vnius sit inutilis, non tamen respectu alterius vel aliorum est nulla, l. his verbis, in princ. ff. eod. tit. potest bene creditor si pro correis interueniente tiam fideiussor, partem debiti à correo, partem à fideiussore petere, l. 3. §. 1. ff. eod. tit. ubi Castr. & Aret. Sed etsi etiam hæc vox addi-

4 ta non sit (in solidum) tamen etiam constitui possunt duo pluresve rei debendi, per alia uerba æquipollentia, etiam de iure nouissimo, cũ in modo constituendi nihil sit immutatum, vt per Bart. in dicta Auth. Hoc ita, 5. opposi. & prima quæstione, num. primo. in qua quæstione ipse agit de modo eos constituendi. & sequitur Salic. ibi, prima quæstione, & Aret. in dicta l. 1. columna 3. ff. eo. Differunt tamẽ plures rei à fideiussoribus cum habeant diuersa beneficia, ut in Auth. de fideiusso. & in Auth. de duob. reis, in corpo. & inferius dicetur, ut tradit glos. in verbo tenentur, in dicto §. si plures, Instit. de fideiuss. & Barto. in dicta Auth. hoc ita, 7. quæstione numero nono, & in l. eandem, quinta quæstione numero quinto, ff. eod. titu. stante itaque obligatione facta principaliter, & in solidum, ut hic, dubium est non leue, an illi qui ut correi obligãtur ad

5 quos non peruenit pecunia, uel non pertinet negotium, & in effectũ sunt fideiussores, si non renunciauerint beneficijs de fideiuss. & epistolę D. Adriani, de quibus suo loco dicetur, possunt vti dictis beneficijs: in quo articulo non leuiter cõtrouertitur Doct. 1. enim qđ fideiussores, & mandatores non possint fieri duo rei, nisi hoc expresse agatur, per l. vir uxori, §. fin. cum l. sequ. ad Vel. etiam si sit actũ quod teneantur in solidum, per d. l. 3. C. de fideiuss. tenet Bart. in d. Auth. 7. quæst. pri. par. nu. 9. & in d. l. eandem, 5. quæst. nu. 5. & in d. l. 3. §. 1. 7. quæst. ff. eo. firmat. quod si est actum cum creditore, quod pecunia tota perueniat ad vnum, licèt voluerit quod omnes principaliter promitterent, potest petere fideiussor. ut prius excutiatur principalis, & sic habet beneficium de fideiuss. Quo habet beneficiũ Epistolę Diui Adriani, ad plures fideiuss. obligari in solidum, tenet gl. aufertur & Bal. in d. l. si diuisa, C. loca. & videtur etiã firmare Pet. de Vnzo. in tract. prædicto. nota. in tit. de bñ. plur. reorum, nu. 4. & dicit Alex. in l. Marcellus, in fi. in addit. ad Bar. ff. de fideiuss. ita fuisse obtentum per l. Iulianus, §. item si duos, ff. ad Maced. & per alia not. ibi per eũ, & hanc tan q̃ cõem vr tenere, & sequi Aret. in d. §. 1. col. pen. licet dicat opinionem Castr. aliud tenentis ibi, de subtilitate iuris procedere. Hanc et tenent Rom. Anan. & Are. in consilijs citatis per Marſ. in Sing. suo, 2. Si plures, ubi et ipse hoc tenet, licet Are. in cons. 33. per eũ citato, teneat cõtrariũ magis, & Rom. cõs. 114. Visis supra cõsultis, prout idẽ tenet in d. Rubr. 1. q. nu. 65. & q. 5. nu. 370. licèt ibi citet Guil. de Cun. pro ista opinione qui vr tenere cõtrariũ & p hac opinione vr facere cõsiliũ Cast. 331. In ca. Sylvestri, in princ. vol. 1. & alij quos citat Aposti. ad Alex. in cõs. 79. col. fi. 7. vol. & Boer. decis. 255. num. 5. sed tñ non desunt qui contrariam partẽ sint sequuti, quam vr velle tenere Bar. in d. l. reos, 3. quæst. 2. col. vt ad-uertit ibi Castr. & cui vr adhęrere Azo in Sũma in Auth. de fideiuss. 2. col. & Pet. de Vnzo. d. tit. de pluribus reis, nu. 5. & quam expresse firmat Bal. in l. pen. col. 4. n. 17. C. de exec. rei iudic. & in l. dictantibus, nu. 2. ubi et sequitur Salic. C. de testamen. quam in pluribus locis tenet Castr. & maxime, in d. l. uir uxori, §. fi. in fine, in d. l. 3. §. 1. ult. oppos. nu. 2. & in d. l. reos, in princ. col. 2. nu. 4. ff. de duob. reis, citans Guil. idẽ tenentẽ, in d. l. sed & Iulianus, in prin. ad Maced. fatẽt tñ oẽs, q̃ si fuit color q̃situs, ut in d. l. uir uxori, §. fi. ut q̃a mulier nõ poterat fideiubere, & intercedere pro alio, se principaliter obligauit, hoc casu principalis habetur pro fideiussore. Et similiter admittũt oẽs q̃ licèt isti fideiussores, q̃ principaliter se

obligant, non habeant beneficia competentia fideiussoribus, vt tenent ij qui secundam partem sequuntur supra citati, tamen habēt beneficium Auth. de duob. reis, scilicet diuisionis debiti, de quo inferius dicetur, nisi ei sit renunciatum. ideo ad euitādum omnes istas difficultates, debent cauti notarij apponere renunciationem omnium istorum beneficiorum, simul nouarum constitutionum de fideius. & de pluribus reis debēdi, ut dicit Bart. notarios facere in d. Auth. Hoc ita, 10. quæst. 2. part. nu. 33. & in l. si ex duobus, §. 1. nu. 4. ff. eod. tit. & Aret. in d. §. si plures, in fine, de quibus beneficijs, & renuncijs nunc latè dicturi sumus.

CLAVSVLA XL.

Renunciantes beneficijs.

SVMMARIA.

1 *Beneficium quid sit, & quotupliciter sumatur.*
2 *Beneficium a priuilegio, & rescripto differt.*

GLOSSA I.

1 Beneficiū † diuersimodè accipitur nam capiendo generaliter, est beneuola actio gaudum tribuēs capienti, §. in primis, in tit. in quibus caus. feu. amittat. Bald. in l. pen. aliàs fina. in prin. ff. de consti. princ. ubi et de hoc beneficio Alber. latè col. 3. propriè verò capiendo, est beneuola actio præter ius, Felin. in Rubr. de rescript. nu. 8. seu (vt dicit Alex. in l. quia tale, in princ. ff. sol. mat.) concessio præter ius commune emanans, uel gratia à principe cō cessa præter ius, ut per Ripam in d. Rubr. nu. 24. quæ omnes diffinitiones eundem sensum 2 habere videntur; differt † autem à priuilegio, & à Rescripto, ut per dictos Doctor. in dictis locis, & præsertim Alex. & Ripam, quia priuilegium conceditur contra ius commune, Rescriptum, ad obseruationē iuris communis; Aliquas remissiones etiā de beneficio, citat Alex. in l. beneficio, ff. ad l. Falcid. & latè Mode. in d. l. pen. quam multi allegant per l. fi. de constit. princip.

Epistolæ Diui Adriani.

SVMMARIA.

1 *Antiquiora sunt præponenda.*
Beneficium Epistolæ Diui Adriani non est scriptum in iure verbis extensis prout extant aliæ Epistolæ aliorum Imperatorum.
2 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani quibus, & quando competat, & ad quid detur.*
3 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani competit mādatoribus, & constitutoribus.*
4 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani nedum opponi potest ante litem contestatam, sed & quandocumque ante sententiam, & post sententiam etiam in causa appellationis.*
5 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani competit etiam pluribus tutoribus, curatoribus, & similibus.*
6 *Fideiussor unus si non sit soluendo, vel non potest conueniri, hoc cæteros onerat.*
7 *Fideiussoris bona si sint confiscata, succedentis fisci ratio haberi debet quo ad obligationem, & beneficium etiam Epistolæ Diui Adriani.*
8 *Fideiussorum facta diuisione beneficio Epistolæ Diui Adriani periculum pertinet ad creditorem, si aliquis postea efficiatur non soluendo.*
9 *Fideiussorum diuisio quomodo censeatur facta.*
10 *Minor qui facit diuisionem fideiussorum propter periculum superuenientis inopiæ non potest restitui aduersus diuisionem, & soluendo, & ratio.*
11 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani numquid competat pluribus fideiussoribus non eodem tempore fideiussoribus.*
12 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani numquid dedatur fideiussori, qui fuit purè receptus, vel purè promisit, cum alius sub conditione promiserit, & quomodo.*
13 *Beneficium Epistolæ Diui Adriani quibus casibus cesset.*
Fideiussor tutoris non habet beneficium epist. Diui Adriani.
Fideiussor fideiussoris Diui Adriani beneficio non fruitur.
Fideiussores diuersorum non habent beneficium Adriani.
Fideiussores si omnes non sunt soluendo, non gaudent beneficio Adriani.
Fideiussores si aliqui eorum sint absentes Adriani beneficio non gaudent.
14 *Fideiussor negans se fideiussorem numquid amittat Adriani beneficium.*
15 *Beneficio Epistolæ Diui Adriani renunciari potest.*
16 *Statutum excludens omnem exceptionem, intelligitur etiam excludere beneficium Adriani.*

GLOS-

GLOSSA II.

DIcèt notarij ut plurimum soleant prius ponere beneficia sequentia de fideiussoribus, & de duob. re. quod etiam ponit Spec. in d. §. 1. tit. de fideiuss. tamen in hoc non est facienda uis. mihi plus placet, ut primo procedat hoc beneficium, tamquam antiquius, §. singulorum, Insti. de rerum diuis. nam, & Spec. ipse qui de omnibus his beneficijs abundè tractauit, latèq; disseruit, in tit. de renunciat. & conclus. numero 10. initium fecit ab hoc Epistolæ Diui Adr. Beneficium igitur hoc non habemus scriptum in iure uerbis extensis, prout extant aliæ Epistolæ aliorum Imperatorum, ut omnes consentiunt, & tradit glos. in §. si plures, Instit. de fideiuss. & Spec. in dicto numero 10. sed tantum habemus sensum, & effectum ipsius in pluribus legib. & præsertim in dicto §. si plures; Competit † autem pluribus fideiussoribus, qui pro aliquo fideiusserint, & habeant hoc beneficium diuisionis debiti, pro quo se obligauerint, nec grauari possint, nisi pro parte eos tangente, & omnes alij qui soluendo sint tempore litis contestatæ conueniantur; sed si quis non est soluendo ex fideiussoribus, hoc cæteros onerat: imputatur tamen non opponenti, sed solidum soluenti, si eo beneficio uti noluit, ut in dicto §. si plures, & l. inter fideiussores, & l. inter eos, fi. 1. ff. eod. tit. de fideiuss. Specul. dicto numero 10. qui unum addit, quod ad hoc ut habet locum, oportet etiam omnes esse præsentes fideiussores, per l. si dubitet, in principio, ff. eodem titulo, quia absentes non sunt conueniendi, quod idem repetit numero 12. nec audiretur fideiussor si absentem infra terminũ sibi præfigendum putare uellet, ut per eum ibi, nume. 13. & de hac Epistola tradit etiam Azo, in Summa, C. de fideiuss. nume. 7. glos. in l. 3. C. eod. Bart. in dicta Authent. Hoc ita. C. de duob. reis. 8. quæstione, primæ par. numero 10. 6. quæstione secundæ part. numero 28. & in l. 3. §. 1. 6. quæstione, nu. 14. ff. eod. tit. ubi etiam Aret. col. antepen. Bald. in l. fideiussor, C. eod. Aret. in dicto §. si plures, & alij in alijs locis. Et hoc † beneficium competit etiam mandatoribus, & constitutoribus. l. fina. C. de non numer. pecun. & Spec. loco præallegato, numero 11. & nedum potest † opponi ante litem contestatam, sed etiam quandocumq; ante sententiam, dicta l. fideiussor, ubi Bald. & Spec. ibi, nume. 14. Bart. in l. si dubitet, in princip. imò etiam post sententiam, in causa appellationis si fuit appellatum, ut per Bartol. & alios ibi, & Aret. in dicto §. si plures, numero septimo, ad exemplum etiam fideiussorum datur hoc beneficium † diuisionis pluribus tutoribus, curatoribus, & similibus, l. 1. §. nunc tractemus, ff. de tutel. & ration. distr. Bar. in dicta Auth. Hoc ita, d. 2. quæst. num. 28. de quo est per Aret. in d. §. si plures, num. 3. Et † licet si vnus ex fideiussoribus non sit soluendo vel non possit conueniri, hoc cæteros oneret, dicto §. si plures, & l. si Titius. ff. de fideiuss. tamen si bona † sunt vnius fideiussoris confiscata, etiam fisci succedentis, est habenda ratio. l. inter eos, §. finali, ff. eodem titulo, facta † autem diuisione, periculum pertinet ad creditorem, si aliquis efficiatur non soluendo, dicta l. inter eos, §. cum inter, & facta diuisio censetur, si contra † alterum sit lis contestata in iudicio in quo pars petitur, l. liberum, C. de fideiuss. licèt sola electio non excludat agentem, l. reos, & l. finali, C. eod. nec hoc casu, † periculum post diuisionem inopiæ superuenientis operatur, ut minor restitui possit aduersus diuitem, & soluendo, cum sit vsus iure communi, nec potest dici læsus, dicto §. cum inter, secùs si læsio à principio ex diuisione contingat, l. amissi, §. primo, ff. eodem titulo, si tamen fideiussores non simpliciter promitterent, quo casu in solidum teneutur, vt supra, uel non promitterent solidum, & viriles partes, quo etiam casu in solidum tenentur, sed alternatiuè solidum uel viriles partes, non esset locus Epistolæ, dicta l. inter eos, in principio. Sed numquid † competat pluribus fideiussoribus, non eodem tempore fideiubentibus sed diuersis unus post alium. Specul. post Azon. loco præallegato numero 13. tenet quod non, per l. si plures, in principio, & dicta l. si Titius, vbi glos. ff. eod. sed contrarium ibi tenet Bartol. quia illud quod dicitur in dicta l. si Titius, procedit, quia secunda fideiussio non ualuit. Et idem tenuit Cin. in l. si fideiussor, in fine, C. eod. & Aret. in dicto §. si plures, numero tertio, Castr. uerò in d. l. si plures, & in dicta l. si Titius, conciliat opiniones, ut prior, Spec. procedat si à principio non fuit conuentum, quod præstarentur plures fideiussores, quo casu primus non habet hoc beneficium, quasi qui hac spe motus fideiusserit, licèt ex euentu fuerint alij præstiti, sed tunc secundus præstitus habet si sciuit alium præstitum fuisse. Aut verò fuit conuentum, & procedat opinio Bart. & Cini. Datur etiam hoc beneficium fideiussori qui fuit purè receptus, uel purè promisit: cum alius sub † conditione fideiusserit, ut interim tantum grauetur pro sua parte, donec certum sit, an existat conditio; quod si non existat, uel tempore purificatæ conditionis alter non sit soluendo, in ipsum

obligatum purè restituitur obligatio l.si plu res in principio, ff.de fideiuss.Bal.in dicta l.si fideiussor,num.2. C. eod.sed si dubitatur an alij sint soluendo, & creditor conueniat unū in solidum, potest conuentus opposito hoc beneficio, petere, vt suo periculo excutiantur cæteri,& cauere,& creditor tenetur id facere,l.si dubitet, in princip.ff.eod.Azo in d. tit.num.7. Bald.in dicta l. si fideiussor,num. 2.uel probare potest alios esse soluendo, ut per Bart. in d. Authen.Si ita,dicto num.28. & in dicta l.3.§.1.num.14.Aliquibus modo 13 † casibus cessat beneficium dictæ Epistolæ, vt per glos.in d.§.si plures, & Spec.loco præ allegato, & primo in fideiussoribus tutoris, uel curatoris,l.fin.ff.rem pupil.sal.fore,licet enim competat tutoribus ut supra, id æquū est, cum tutor cogatur illud munus à iure suscipere, fideiussor verò uoluntariè oblige tur,ut in dicta l.finali, & glos.prædicta idem in fideiussore fideiussoris, dicta l. si plures, §. finali,quia prior fideiussor loco rei est,ut ibi. idem quando sunt fideiussores diuersorum, l.si à Titio, & l.inter eos,§.duo rei,ff.eod.& idem quando non sunt omnes soluendo, ut dictum fuit supra, & tali casu attenditur tem pus litis cōtestatæ.ut dicto §.si plures, & d.l. inter eos,§.primo.uel sunt absentes,ut supra.
14 Addunt Glos. & Spec.alium casum,†quando fideiussor negauit se fideiussorē, propter mendacium enim amittit hoc beneficium, dicta l.si dubitet, §. ita demum, tradit Salic. in dicta l.3. C. eod. tit. quod intelligendum est, si specialiter negetur,non si generaliter, negando narrata, prout narrantur, vt per Bart.Castren.& alios,in dicto §.ita demum, uel si peniteat ante litem conte statam,ut per Castr. & Alexand. in add. ad Bart.ibi,& de negante generaliter Are.in d.§.si plures, nu. 5.de quo latius inferius dicemus dum tracta bimus an propter mendacium fideiussor etiā amittat alia beneficia fideiussoribus competentia, super Clausula sequenti. Et ultimo si huic beneficio sit renunciatum cui 15 †potest renunciari.l.pen.C. de pact.Spec.d. nu.10. & 15. & ibi Bald. in addit.& propterea secundum Spec.d.nu.15. notarij addunt hanc Clausulam, & renunciauit beneficio seu Epistolæ Diui Adr.quod etiam possit renunciari,trad.Aret.in d.§.num.6.& Marsil. in d.Rubrica num.27. & ante omnes Pet.de Vnzo. loco præallegato scilicet in tit.de be. nef.compet. fideiuss. nu. 2. & num. 5.addit Angel.alium casum in d.§. ita demum,si ex- 16 stat † statutum quod instrumenta guarentigiata habeant executionē paratam, & nulla exceptio impediens executionē cōtra ea opponi possit,tunc cessabit hæc exceptio huius beneficij sequitur Castr.ibi.& Rodo.Suarez in repe.l. post rem iudic.& declaratione l.regni.in 1.part.num.43.fol.653. ubi tamen illius l. ipse tenet contrarium, licet in casu dicti statuti cum Ang.transeat.

Nouarum Constitutionum.

SVMMARIA.

1 Constitutio quid sit, & quotupliciter sumatur.

2 Constitutionis etymologia,& cur sic dicta.

GLOSSA III.

Constitutio propriè,& in specie sū- pta est lex Imperialis uel supremi 1 Principis.l.1.ff. de consti.†princ. si. sed, & quod Principi, Insti. de iure nat.gen.& ciui. & c.cōstitutio, distin.2. in genere uero, & largo modo sumpta pro qualibet lege etiam inferioris accipitur,l.omnes,C.de quad.præscript. trad.Azo.Bart.& alij in Rubrica, C. de legi.& constit.omnes in Rubrica extra de cōst. & ibi latè Ripa.nu. 6. & sequ.qui dicit, quod Cōst.est quod rex, uel princeps statuit, uel Principis edictum.
2 Et licet † aliqui in dicta Rubrica uelint ideo dictam esse cōstitutionem, quasi simul sit statutio, ut etiam per Felin. ibi.in princip.post Abb. tamen melior uidetur eiusdem Ripę, sensus, & interpretatio, ut dicatur cōstitutio quasi considerata, & deliberata statutio, seu quasi constans statutio, ut per eum ibi,num. 13. sed hic intelligimus de constitutionibus Iustiniani quas Nouellas appellauit,quę etiā liber authenticorum uocantur, ut in inscriptione ipsius libri, & trad.Ioan.in eius summa super dictis Auth. quæ imprimitur post summā Azo. in procemio ipsius lib. in quarum constitutionum numero exstant sequentes constitutiones quibus in specie renunciatur, & quod dicta Authen. de fideius.de qua infra, dicatur noua constitutio, dicit Bald.in Authen.præsente. C.de fideius.& Dec.consil.27.num.5.

De fideiussoribus.

SVMMARIA.

1 Auth.præsente.C.de fideiussor.quanam priuilegia fideiussoribus tribuat.

Fideiussor habet beneficium excussionis opponenda.

Fideius-

Fideiussori soluenti creditor tenetur iura sua cedere aduersus principalem debitorem.

2 *Excussionis exceptio ante litem contestatam est opponenda.*

Excussio quid sit.

Excussionis exceptio est dilatoria.

Excussio non opposita in principali opponi pariter non potest in appellationis iudicio.

Excussionis beneficium opponi non potest absente principali, vide tamen hic.

Praesens quis dicatur in materia excussionis.

Absens quis dicatur in materia excussionis.

Excussio numquid, & quando fieri debeat extra territorium creditoris.

3 *Excussio non solum fieri debet quo ad bona, sed quo ad personam.*

Excussio fieri potest, & eodem tempore etiam potest dari tenuta bonorum.

Excussio non solum vnius rei, sed plurium si plures sint, & sic omnium fieri debet etiam si fideiussor pro vno ex eis tantum fideiussisset.

Excussione facta, & non reperto debitore quod sit soluendo, bona superuenientia non prosunt fideiussori conuento cum quo fuit lis contestata.

Excussio non solum fieri debet contra principalem, sed & contra fiscum, qui principali successit.

Excussio nedum respicit ordinem, sed & interesse partis.

Excussio numquid admittatur in foro mercatorum, & in causis in quibus proceditur sola facti veritate inspecta.

4 *Excussionis beneficio renunciari potest.*

Excussionis beneficio renunciatum censetur per generalem renunciationem etiam si sit facta, seu concepta clausula renuntiationis caeterata; puta Renuncians &c.

Excussionis renunciatio apponi non potest per notarium si instrumentum sit caeteratum, & non adsit saltem principium ipsius clausulae renunciationis caeteratum.

Excussionis renunciatio nihil operatur in fideiussore indemnitatis, seu qui promiserit soluere id quod creditor a debitore minus consequi potest.

5 *Excussionis beneficium quibus casibus locum sibi non vendicet remissiuè.*

6 *Excussio fieri debet quando principalis est obligatus, & potest conueniri, secus si non posset conueniri, vt quia minor sine auctoritate administratoris promisit.*

Excussionis beneficium non competit fideiussori qui per negationem factam conuictus est de mendacio.

Excussio non exigitur quando quis promisit soluere si alius puta Titius non soluerit, eo enim non soluente, vel quia non possit, vel quia noluit absque alio tenetur fideiussor.

Pater, an & quando teneatur pro filio vt fideiussor, ita quod non sit necessaria excussio filij principalis remissiuè.

Cessio actionum fienda per creditorem fideiussori ne dum de iure nouo, sed & de iure antiquo competebat.

7 *Cessionis actionum beneficium quibus competat an solum fideiussoribus, an verò etiam alijs, vide hic plures enumeratos.*

Creditor cedendo actiones fideiussori, qui sibi soluit videtur quodammodo nomen debitoris vendere.

8 *Creditor vltra cessionem actionum tenetur etiam restituere pignora, quae habet debitoris ipsi fideiussori soluenti.*

Creditor numquid teneatur fideiussori soluenti vltra cessionem actionum ipsi etiam exhibere instrumentum obligationis principalis ita vt si illud non habeat, non possit etiam executioni mandari sententia lata contra fideiussorem.

Cessio actionum fienda per creditorem fideiussori soluenti, quando sit facienda, an ante, an verò post solutionem.

Exceptio cedendarum actionum nedum impedit processum si apponatur ante sententiam sed etiam impedit executionem si post sententiam opponatur per condemnatum in solidum.

Creditor, qui nullas habet actiones cedendas, excluditur a petitione sua a fideiussore, vel mandatore.

Creditor in tantum cogitur cedere actiones, ut aliter non possit compellere fideiussorem ad soluendum.

Statutum excludens exceptionem, ac defensiones omnes, non censetur excludere exceptionem cedendarum actionum.

9 *Exceptioni cedendarum actionum renunciari potest.*

Beneficio cedendarum actionum renunciari debet in specie, neque sufficit generalis renunciatio vel si sit etiam renunciatum beneficio diuisionis.

10 *Beneficio cedendarum actionum numquid censeatur renunciatum per renunciationem beneficij de fideiussoribus factam.*

Cessio actionum an & quando sit facienda pro tota summa, & in solidum, & quando pro rata.

11 *Fideiussor cui facta est cessio actionum per creditorem an teneatur actiones sibi cessas confideiussori cedere.*

12 *Creditor succedens fideiussori, numquid teneatur cedere iura confideiussori soluenti contra seipsum.*

31 *Pater non habet beneficium cedendarum actionum cum pro filio intercedit.*

14 *Mulier qua consentit viro alienanti, & renunciauit hypotheca, si agat contra possidentem alia bona, vel obligatum pro restitutione dotis, an teneatur cedere iura respectu bonorum quorum alienationi consentit.*

GLOSSA IIII.

HÆc est constitutio Iustiniani quæ habetur in tit. de fideiuss.& manda. in Authē. Colla.1. quæ summatim posita est in Auth. præsente, C. de fideiussor. Ex ista constitutione fideiussores,& cęteri qui pro alijs se obligant, vt mandatores, sponsores, & constitutores, de quibus in glos. Crediderit, in §.1.d. Authent. omnibus enim datur hoc beneficium qui pro alio intercedūt, modo principalis sit obligatus. Sali.in dicta Auth. Præsentem,3. quæstione, & dictum fuit supra. Et duplex
1 † habent beneficium, primum est, quod licet de iure antiquo tenerentur in solidum, dicta l.3. C.de fideiuss. & l.iure nostro, C.eod. tit.licet habuerint beneficium Epistolæ Diui Adri.vt supra dictum fuit, tamen nunc ex dicta constitutione possunt opponere, primo agendum esse contra principalem, & ipsum prius excutiendum si pſens est, & soluendo, & tenetur creditor id facere antequam agat contra fideiussores. Si verò absens sit principalis, arbitrio iudicis fideiussoribus datur dilatio ad ipsum præsentandum, qua elapsa, eo non præsentante, conueniri potest. Secundum est beneficiū, quod tenetur creditor cedere iura sua fideiussori soluenti contra principalem debitorem, & eius bona. De primo itaque beneficio dicamus aliqua scitu non indigna, maximè tyronibus, postea de secundo dicemus.

Ad hoc enim primo vt hoc beneficium competat, opus est vt fideiussor ante litē con
2 testatam opponat † exceptionem istam excussionis contra principalem faciendę, est enim excussio (vt dicit Bald.in §.1. in princ.in noua addit.l.fin.ff. si cert. pet.) bonorum ac rerum principalis debitoris ad vnguem vsque ad sacculum, & peram per iudicem facta discussio, quod etiam tradunt alij de excussione tractantes infra citandi, est enim dilatoria ut tradit Bartol. Comens. & Socin. numero nono, in l. secunda, §.primo, ff.de exceptio. Bald. in dicta Authent.præsente, prima columna. Abb.in cap.2. num.5. de fideiuss. Alexand.consil.78. In causa, & lite, ad fi. 1.uol. Guid.Pap.d.quæst.570. num.6. Decis. Tholos.166. & Steph. Aufrer.in add.ad dictas decisiones Capel. Tholos.decisione 81. tradit etiam Boer.decisione 59.nume.10. & 221.n.16. Quo fit, ut lite contestata in causa principali non possit opponi in causa appellationis. Alexand. consil.34. Consultus, in 4.73.& 83.in 6.vol. Dec.in d.l.fina.in princ. nume.29. & Negussant.in tracta.de pignor. 8.par.1.membro, num.36. Et si pro parte fideiussoris non opponeretur, valeret iudiciū, ut per Bart. in dicta l.finali, in fine princ. vbi Ias.nume.11. & Dec.nume.29. Castr. & Alexand.in l.decem, primus num.6.secundus num.15.ff.de uerbor.obligat. Ias.in §.item si quis in fraudem, num.81.post Aret. Insti.de action. Socin. Reg.134. Excussio 6.Fallent. Tholos. decisione 81. Guid. Pap. quæstione 94.& Boer.decisione prædicta 221.num.16. Sic etiam vt hoc beneficium competat fideiussori, necesse est quod principalis debitor sit præsens, vt in dicta Authent. quod & tradit Bald. in dicta l.fin.in lectura noua, §.1.3. col. & alij post eum ibi. Socin.dicta Regula 3.Fallent. Alexand.consi.100. Discussis, nu. 11.in 5.& Marsi.in dicta Rubrica de fideiuss. num.14. Et in proposito ille dicitur præsens, qui est in eo territorio, ut per glos. in d.Authen.in corpore, in uerbo.præsentes, in fine. Bart.in dicta Auth. Hoc ita, 8.quæstione, 2. part.num.30. Salic.in dicta Auth.præsente, quæstio.quarta, & in dicta Anthen. Hoc ita, vndecima quæstione, Barto.in l.tertia.§.primo, octaua quæstio. nume.16. ff. de duobus reis. vbi Roncheg.num.179.& sequ. Bald.in dicta l.fin.§.1.3.col. Alexand.dicto consilio 100. Roman.consil. 93. Visis quæ superius, Dec.in d.l.fin.nume.26. Steph. Aufr.in add. ad decisionem Tholos. 196. & Negusant.d. 1.membro, nu.42. Diceretur etiam absens, si latitaret, secundum Guid. Papæ; qui dicit ita fuisse decisum dicta quæstione 570. in princ. licèt Salic.in dicta Auth.pręsente, uelit nihil obstare absentiam principalis, si habet domicilium, & bona in foro creditoris, & est soluendo, cuius opinionem uidi seruari in praxi. pro qua optimè facit, quod licet regulariter excussio non sit facienda de bonis existentibus extra territorium ne creditor cogatur peregrinari, ut per glos.in dicta Auth. Alex. consi.84. In causa nume.11. vol.3.& consil. 91.num.5.in 7.uol. tamē si bona sint in loco vicino, in quibus commodè creditori satisfieri possit, de illis etiam facienda est excussio, ut per Alexand.in dictis consilijs. Dec. post alios, in dicta l. finali, num. 26. Socin. dicta Regula, 8.Fallent. Neguss.dicto primo membro, nume.42. Marsil. Singul.220. Fideiussor. & Rodo. Suarez.in declarat.l.secundę foro Legum libro secundo, capit. seu §. incip.

incip. queritur vltimus, nu. 4. & seq. pag. 791. de quo etiam per Parif. consil. 80. num. 43. & consi. 50. num. 65. 1. uol. Et nedum sunt accipienda bona rei principalis antequam ad fi- 3 deiussorem deueniatur, sed etiam† accipienda est eius persona, ut per Bart. in d. Authen. Hoc ita, 8. quæstione 2. part. num. 30. & in d. l. 3. §. 1. 8. quęstione, num. 16. ff. de duob. reis, licèt non propterea liberetur fideiussor quin teneatur, & exigi possit, si à principali creditor suum consequi creditum nequeat. Bald. in dicta l. fin. §. 1. in fin. & Marsi. in dicta Rubrica, nume. 380. & supra nume. 378. ponit, qđ etiam utroque tempore potest dari tenuta bonorum, & deueniri ad capturam debitoris. Et non tantum vnus reus excutiendus est ante principalem, sed plures, si plures sint rei, adeo quod omnes debent prius excuti, etiam si fideiussor pro vno ex eis tantum fide deiussisset. Aret. in d. §. item si quis in fraudē, num. 7. versiculo, & aduertas, & Alex. consi. 73. col. 1. in 6. Sic tamē reus est absens, & data dilatione fideiussori ad eum præsentandum non presentauerit ipsum, & contra eundem fideiussorem fuerit motum iudicium, nihil sibi prodesset si pendente iudicio reuerteretur lite contestata cum eo. Salice. in Authent. præsente, prædicta quæstione octaua, & Aufrer. in add. ad dictam decisionem 81. sicut etiam facta excussione contra reum, & reo non reperto soluendo, licèt superueniant ei bona, non prodest fideiussori conuento, cum quo fuit litis contestata, ut per Bald. & Castr. nume. 10. Ias. nu. 8. Decium, numero 33. in dicta l. finali, in princi. Socin. in dicta Regula, quinta Fallen. licèt Alexan. in dicta l. fin. numero 15. & in dicto consilio 100. & Roma. citatus per Socin. in dicta Fallent. & Marsil. qui plures citat pro sua sententia, qui contrarium tenet, in dicta Rubrica nume. 24. Non solum autem conueniendus est principalis antequam ad fideiussorē deueniatur, sed etiam fiscus, si ipsi principali successerit ob cōfiscationē, ut aduers' Bart. in d. l. fin. in princ. tenent Fulgos. Castr. Alexander Ias. & Dec. ibi, & uidetur tenere Bal. in l. prima, C. de fideiuss. firmat Rom. consil. 93. Visis, num. 2. & latè Crauet. consil. 263. num. 7. licèt cum Bart. teneant Salic. in dicta l. finali, Anch. consil. 283. Ex prædictis, & Abb. consil. 29. In quæstione, num. 3. uol. 2. Et cum ista exceptio discussionis de reo principali faciendæ, nedum respiciat ordinem sed etiam interesse partis, cum intersit fideiussoris ne litibus uexetur, & expensis, ideo uerior uidetur sententia illorum qui tenent etiam de ęquitate debere admitti in Curia mercatorum, & in causis in quibus procedatur sola facti ueritatē inspectas ut per Dec. & Alciat. in dicta l. fina. in quo amplectanda est distinctio Corn. in consil. 55. littera, S. in 3. Negus. loco præallegato, nu. 28. & Benuen. Strach. qui etiam citat Blanc. in tract. de compro. ut ibi per eum, in dicto tract. de mercat. in tit. quomodo in caus. merca. procedendum sit, in Rubrica de excep. nume. 4. quę etiam procedit in eo, qui noluit posse grauari more debitorum fiscalium. Guid. Pap. d. quæst. 570. num. 1.

Vt igitur hoc beneficium tollatur, & fideiussor possit in solidum conueniri, ut poterat iure antiquo, & creditori facilius satisfiat inuenta hæc est uia, ut renuncietur dicto be- 4 neficio, cui renunciari potest, †ut per glos. ac cedat, in dicto §. 1. in Auth. de fidei. in fine Spec. in dicto tit. de renunc. & conclus. num. 16. Bald. in dicta Authent. præsente, in fine. Imola consi. 46. In casu. Abb. in cap. 2. de §. dei. Ro. consi. 392. Circa primū. Abb. cōs. 72. num. 1. 2. uol. Aret. consi. 33. num. 8. ubi uoluit generalem renunciationem sufficere; Alexand. consi. 78. ad fin. 1. uol. Guid. Pap. quęstione 94. Steph. Aufrer. in add. ad quęst. 80. & 196. Capel. Tholos. Dec. in dicta l. fin. nu. 20. & in consi. 27. num. 6. & num. 8. & Marf. in dicta Rubrica nume. 77. imò satis esset, si in instrumēto esset dictum, Renuncians, &c. secundum Cur. seniorem consil. 6. in princ. cum de cōmuni stilo notariorum dicta Clausula esset extendenda ut censeatur renunciatum dicto beneficio, licet si non adesset principium illius Clausulæ cæterarum, notarius non posset apponere, nisi esset instrumentum factum cum pacto, qđ extendatur ad consilium sapientis, ut tradit Bald. in Rubrica, C. de reuo. his quæ in frau. cred. num. 6. versic. & not. quod Bar. & sequitur Tiraq. in tract. de constit. ult. par. ult. limit. nu. 11.

Ista tamen renunciatio nullum effectum operaretur in fideiussore indemnitatis, seu qui promiserint soluere id, quod creditor à debitore minus consequi posset, ut in l. si fide iussores, in princip. ff. de fideius. in dicta l. finali, in princip. & in dicta l. decem, de uerb. oblig. nam cum omnino prius sit agendum contra principalē, ut uideatur quid, & quantū soluere possit, quia pro reliquo fideiussor tenetur, nihil faceret renuciatio huius fideiussoris, qui etiam potest dici fideiussor hoc casu, ut per Dec. in dicta l. finali, 1. col. ita tenent Angel. Alexand. Ias. & Dec. qui dicit communem, num. 7. in dicta l. fin. citando alias decisiones Rom. consil. 211. Allegationes num. 2. & 241. Spectabiles Domini, nu. 6. Marsil. in dicta Rubrica num. 23. Socin. in l. cum filiusfamiliàs, §. 1. nume. 3. ff. de uerb. oblig.

obligat. & per Boer. decisione prædicta 221. nu. 12. & Rodor. Suarez in declaratione l. 2. foro legũ lib. 2. Tit. de los empladamiẽtos. §. incip. quæritur vlt. num. 7. & sequ. fol. 792.

Ad hanc regulam huius beneficij dantur plures fallentię per Doct. quas prosequi non 5 pertinet ad rem nostram, † sed uideantur in locis supra citatis, quia ad eos sufficiet remissio, Socin. plures ponit in dicta Regula 134. Ias. post Aret. in dicto §. si quis in fraudem, omnes in d. l. fina. & in d. l. 10. Neguś. in d. 8. mẽbro. Aufr. in add. ad d. quæst. 196. Firmã. in suo Repert. uerbo discussio, uer. 12. cum duobus sequentibus, & plures casus ẽt ponit Marsil. in dicta Rubrica, in quibus excussio non est necessaria, incipiendo à nu. 8. vsq; ad nume. 23. De modo faciendi excussionem ultra tract. Iac. de Aret. qui latissimè tractat materiam, qui attribuitur Bat. ponunt etiam Doctores in dictis locis.

6 Solum tres casus tangam ex multis † tibi tactis. primus est, quod id qđ dicitur de dicta excussione facienda, habet locum quando principalis est obligatus, & potest conueniri, secus si non posset conueniri, ut quia minor, quod sine auctoritate administratoris promisit, ut in l. Marcellus, ut ibi Bar. & alij, ff. de fideiuś. Bart. in d. Authent. hoc ita, 10. quæst. secundæ part. num. 32. Bald. in d. Authent. Præsente, ad fin. decis. Tholos. 196. & ibi Aufrer. in addit. & Neguś. in dicto primo membro, num. 33. Secundus est casus bene menti tenendus, per fideiussores, de quo etiã aliqua diximus supra in beneficio Epistolæ Diui Adr. quod per negationem factam per fideiussorẽ si conuincatur de mendacio, amittit beneficium excussionis, dicta l. si dubitet, §. ita demũ, de fideiuś. & in his terminis tradit Bald. in Auth. cõtra propriam, 2. not. nu. 7. C. de non num. pecun. Salic. in d. Authen. Pręsente, 7. quæst. Alex. in l. etiam, §. 1. num. 9. ff. sol. matr. & in l. non tantum, §. quod autem, num. 2. ff. de re iud. ubi multipliciter limitat. Corn. consil. 90. nu. 42. in 2. uol. Ias. in d. §. item si quis in fraudem, num. 79, 6. limit. Aufrer. in addit. ad dictas quæst. 80. & 196. & Marsi. d. Rubrica num. 19. & 322. & sequ. Tertius, est casus, quando quis promisit soluere si alius puta Titius non soluerit, eod. n. non soluente, uel quia nõ potuit, uel quia noluit, tenetur fideiussor, nec exigitur aliqua excussio, vt tradit Ripa, in l. ita stipulatus, nu. 50. ff. de uerbor. obligat. An & quando pater teneatur pro filio, ut fideiussor, ita qđ non sit necessaria excussio filij principalis, abundè habetur in d. decisione Boer. 221. per totum.

Nunc de secũdo beneficio cessionis actionum per creditorem faciendę, dicendum est, quod quidem beneficium, licet etiam competat ex dispositione d. Auth. ut in ea expresse dicitur, tamen etiam competebat de iure antiquo, ff. & etiam C. ut in l. fideiussoribus, in l. ut fideiussor, & alijs quam pluribus legibus, ff. de fideiuś. & quod hoc sit beneficium ueteris constitutionis, tradit expressè Bald. in l. si diuisa, supra allegata, C. locati, et quod beneficium competit tam fideiussoribus, & mandatoribus, quam correis, & tertijs possessorib. necnõ & negotiorum gestoribus, procuratoribus, & alijs soluentibus pro alio, de fideiussoribus probant leges allegatæ, & alię infra allegandæ. Spec. in d. tit. de renunc. & conclus. nu. 21. uersi. postremo dicendum, & Negusant. qui ponit regulam, in tracta. de pignor. 1. parte tertij membri 5. part. principalis, nu. 33. de correis probatur in l. 1. secundũ antiquos Codices, nunc secundũ nouos, est l. 2. C. de duob. reis, ubi Bald. & alij, Bart. in l. Modestinus, 1. quæstione, nu. 5. ff. de solut. Bal. in d. l. si diuisa, & ante eos Spec. loco pręallegato, nume. 20. uersic. sed numquid uni, quod etiam tenent nonnulli ex infra allegandis. De possessore est text. in l. mulier, ff. qui pot. in pign. habeant. & probatur in l. si res, ubi Doct. de leg. 1. Spec. in d. tit. versi. sed pone emi domum, nu. 22. Dec. in consil. 104. num. 2. & consi. 446. in princ. & Neguś. loco præallegato nu. 25. De alijs quarto loco, & vltimo expressis, tradũt Ang. & Paul. de Castro, num. 3. in l. si stipulatus, §. 1. ff. de fideiuś. per l. si mandato meo, ff. eod. tit. vbi dicunt, tali casu non sufficere renunciationem beneficij de fideiuś. & de duob. reis, cũ hæc his alijs non competant, qui non sunt fideiussores uel rei, & propterea dant cautelã, ut renunciato expressa fiat exceptioni cedendarum. Cõpetit itaq; fideiussoribus, & alijs correis obligatis, beneficium hoc, seu exceptio cessionis faciẽdæ, per creditorem uni ex obligatis solidum soluenti, contra reum principalem, & alios confideiussores, & obligatos, d. l. ut fideiussor, l. cũ alter, quæ loquitur etiam in fisco qui credere tenetur, & l. sicut, C. eod. tit. de fideiuś. l. cum is, & l. si mandato ff. eod. & tenetur nedum ad cedendum actionem personalem sibi competẽtem, sed ẽt hypothecariam quæ aliàs regulariter fideiussori non competeret, l. mandati, C. eo. tit. & d. l. cum alter, tradunt Bart. & alij post glos. in d. l. fideiussoribus. Dec. admittit consi. 27. in princ. & firmat consi. 446. in princ. imò, & tenetur cedere naturalem obligationem, & officium iudicis contra præsentem, & fideiussorem, ut per Bart. in d. l. Modestinus, nu. 12. per quam cessionem censetur quodammodo creditor uendere nomẽ debitoris, d. l. fideiussori-

foribus, licèt suum recipiat, dicta l. cum is, quod procedit, sine conueniatur ad soluendum fideiussor, seu reus, siue sponte offerat solutionem. Castr. d. l. fideiussoribus, et Neg. loco præallegato d. 3. quæst. nu. 33. Et vltrà cessionem ipsam iurium, tenetur etiam creditor restituere pignora, quæ habet debitoris 8 †ipsi fideiussori soluenti, l. Paulus, ff. de fideiuss. & l. cum eorum, C. de sentēt. & interloc. om. iudic. fortius uoluit Bal. post Alber. Gal. in l. si nomen, ff. de hæred. uel action. uendit. & sequitur Alex. in l. sciendum, nu. 10. ff. de verb. oblig. quod teneantur etiam exhibere instrumentū obligationis principalis in cessione facienda, inferrentes, quod si illud non haberet, non posset etiam exequi sententia lata contra fideiussorem, & Rodo. Suarez in repet. l. post rem iudicatam, & declaratione l. regni, in c. incip. Visum est supra, nume. 6. fol. 669. cuius tamen contrarium in hoc vlt. voluit idem Bald. in d. l. in noua addit. Cessio autem ante factam solutionem, uel post incontinenti facienda est, uel in solutione ad dendum est pactum de facienda post, aliàs regulariter non valet, d. l. Modestinus, ff. de solut. vbi glos. & Bart. alia iura citant, glos. in d. l. mandato, C. de fideiuss. Spec. loco præallegato nu. 22. latè Tiraquel in tit. de retract. tit. 1. §. 26. glos. 1. num. 53. licèt in pluribus casibus etiam facta solutione sit facienda, l. Stichum, §. si mandato, ff. de solut. & not. in l. Papinianus, ff. mandati, & in l. cum is, vbi Cast. ff. de fideiuss. & in d. l. vt fideiussor, Bartol. Castr. & alij, in d. l. Modestinus, Et nedum exceptio ista actionum cedēdarum impedit processum si opponatur ante sententiam, sed etiam impedit executionem, si post latam sentētiam opponantur per condemnatum in solidum, l. si fideiussores, §. 1. ff. de fide iuss. facit l. si minoris, ff. de admin. tut. Azo in Summa, in tit. de fideiuss. nu. 8. Spec. in d. tit. nume. 23. & Io. Andr. in addit. sub num. 21. Bald. in d. l. si nomen, & in d. §. 1. Castr. in l. si mandatori, ff. de fideiuss. & Aret. Instit. quibus modis tol. oblig. in fine, princ. sed si creditor nullas haberet actiones cedendas, excluderentur à petitione sua à fideiussore vel mandatore d. l. Stichum, §. pen. de solut. glo. magna, in d. l. stipulatus, §. 1. & ibi Cast. post Bar. distingunt plures casus, & limitāt Spec. d. nu. 21. Alex. in l. nisi, quam legit cum l. præced. ff. de pact. & Neguss. qui multipliciter limitat loco præallegato, nu. 36. Et in tantum tenetur creditor credere actiones, nec potest aliter cogere fideiussorem vel correū ad soluendum, ut etiam stante statuto quod instrumenta guarentigiata indistinctè, & non attē ta aliqua defensione mittātur executioni nō propterea excluditur hæc exceptio quæ uenit ex eadem causa, & inest. Bald. in d. Auth. Præsente, nu. 4. Dec. in consi. 27. nu. 1. dictis consilijs 104. nu. 2. in fine, & 446. in prin. & Rodo. in d. l. post rem iudic. in cap. seu §. sed pro euidentia, nu. 42. fol. 652.

Vt autem hoc beneficium tollatur fideiussori uel correo obligato, ne possit petere huiusmodi cessionem, & possit creditor gratificare alicui amico fideiussori, uel correo, ut dicit Specu. loco præallegato nu. 21. uel tollatur dubitatio, an quis teneatur credere iura, quādo quis liberauit aliquem ex eis nulla facta solutione, reseruato sibi iure consequendi suum creditum à cæteris. Vel renunciauit iuribus suis respectu aliquorum bonorum alienatorum per debitorem, iuxta tradita in l. iubemus, C. ad Vellei. ubi Bal. & alij; seu te neretur cederi iura contra se ipsum possidentem aliqua bona debitoris, virtute posterioris obligationis, ut per Dec. in d. consil. 104. in quo tamen casu alitet sentit Neguss. loco præallegato, quæst. 4. nu. 32. Vel si in casibus aliquibus traditis per Socin. in consil. 206. in 2. uol. inuentum est ut renuncietur huiusmodi beneficio, cui renunciari potest, ut per gl. 9 in d. l. si stipulatus, §. 1. vbi †Bart. nu. 3. Spec. d. nu. 21. & 24. Bart. in d. l. Modestinus, 1. quęstione, nu. 5. gl. & Doct. in d. l. nisi, ff. de pact. Bal. & Ang. in l. 2. C. de fideiuss. in d. Authen. Hoc ita, nu. 2. Socin. in consi. 200. nu. 3. & 4. uol. 2. duplicato consi. 125. in 4. Corn. qui in eodem casu consuluit, in consil. 51. 1. col. 2. uol. Afflict. decisione 182. nu. 10. & 12. & Neguss. d. 3. membro, nu. 24. & nu. 36. & Marsi. in Rubr. prædicta de fideiuss. nu. 29. Non censeretur tamen renunciatum huic beneficio, si tantum beneficio diuisionis renunciaretur, ut per Bart. in d. l. Modestinus, nu. 5. & Bald. in l. 2. C. de fideiuss. uel si in genere omnibus beneficijs esset renunciatum, ut tradit Bal. in d. l. si diuisa, C. locati, sed debet esse expressa renunciatio, secundum Roman. consi. 472. In eo quod quęritur, ut uidetur etiam tenere Castr. in consi. 239. Super hoc facto, nu. 3. 1. uol. sequitur Afflict. d. decisione 182. nu. 12. & latius Marsi. d. nu. 29. licèt etiam nō desint qui aliter uolunt, ut sat sit renunciare omni iuris auxilio de quo dicetur infra, super ea Clausula; sed tamen si ut hic fingitur, sit renunciatū 10 beneficio de fideiuss. censetur† renunciatum beneficio cedendarum, ut tradūt Bald. & Angel. in d. l. 2. C. de fideiuss. vbi dicūt, quod notarij dūt propterea in instrumētis quod fideiussores renunciant beneficio nouarum constitutionum de fideiuss. & de pluribus reis debendi, quam formam etiam ponunt cū plures rei se obligant, quia ita renūciando tenūciatur

ciatur beneficio ceden darum, tam in hypothecaria quam uidetur personali, per dictam legē, & per alias ibi allegatas. idē tenēt Soc. d.cons.200.nu.4.col.pen.in fine, & C or.5 t. col.pen. Afflict.d. decis.nu.12.Dec.d.consil. 27.nu.5.& in d.l.fin.in prin.nu.2 t. ff. si cert. pet.& Negus.d.3.mēbr.nu.25. Cum tamen cessio venit faciēda alicui fideiussori, uel cor reo, non semper est facienda pro tota summa & in solidū, sed pro rata, quia si fit cōtra principalem ad quem peruenit tota pecunia, vel totum negociū pertinet, in solidum fieri poterit, & pro tota summa; Si verò contra correum, vel contra fideiussorem, pro rata tantum est facienda, glos. in d.l.fideiussoribus, vbi Castr. & in l.cum pupillus, ff.de tutel.& rat.distr.Spec. loco præallegato, num.20.& 23. Azo.in Sūma, d.tituli, nu.8.glos.& Bald. in d.l.1.aliàs 2.C.de duob.reis, & Bald.in d. l.si diuisa, in add.de quo per Bart. & Castr.in d.l. Modestinus, de quo etiam aliquid per Alex.in l.in lege Falcidia, nume.3.ff.ad legem Falcid. licèt si sunt plures correi, uel fideiussores, puta tres, uel quatuor, possit soluens, et actionum recipiens cessionem, agere contra unum ex cæteris in solidum, ad repetitionē soluti, detracta tamen sua 3. vel 4.parte, pro qua non potest fieri cessio, ut supra, ut tradit glo.fi.in fine, in d.l.1.& ibi Bal.in fine Spec. d.nu.20. Bart.in d.l.Modestinus, nu.10. vbi tamen temperat, & Bald.in d.l.si diuisa. Et te 11 netur etiam hic † cessionarius actiones sibi cessas cedere con fideiussori, & correo soluēti solidum, contra alios correos, & con fideiussores, pro rata, ut per Bart.in d.l. Modesti 12 nus, nu.11. Vltimo in hac materia † sciendū, est, quod si creditor successit fideiussori, non tenetur cedere iura con fideiussori soluenti contra se ipsum, licèt secus esset, si succederet correo, ad quem spectat totum negocium, & ad quem emolumentum totum peruenit: quia excluditur ea exceptione, ut tradunt Paul. Alex. & Socin.in d.l. de die, §.fideiussor, ff. qui satisdare cogant.& Afflict.d.deci- 13 sione 182.num.12. De patre † quod non habeat hoc beneficium cum pro filio intercedat, tradit Boer.d.decisione 221.num.11.& 14 de muliere, † quæ consensit uiro alienanti, & renunciauit hypothecæ, quod agenti contra possidentem alia bona, uel obligatum pro restitutione dotis non teneatur cedere iura respectu illorum bonorum quorum alienationi consentit, tradūt Io. Andr.in add.ad Spec. in loco præallegato, nu.22. Socin. & Corn.in dictis cōsilijs Afflict. decisione 343.ubi limitat, nisi mulier fuisset in dolo, quod ultimum etiam tenet Castr. in d. consil.239.num.3.in princ.& Negus.d.3.quæstione, nu.29.

Et de duobus reis promittendi.

SVMMARIA.

1 *Duorum reorum promittendi beneficium quodnam sit.*
Correi debendi numquid possint in solidum conueniri, & grauari, & quando.
Beneficio duorum reorum debendi renunciari potest.
2 *Cessionis actionum beneficium competit correis debendi.*
Correus etiam non facta cessione repetit ab altero partem pro eo solutam.
3 *Duo rei promittendi, seu debendi an censeantur inuicem fideiubere remissiuè.*
4 *Creditor qui duos reos habet obligatos si vnum conueniat pro parte, vel partem suam debiti recepit ab vno, an videatur diuisionem fecisse.*
5 *Beneficium duorum reorum locum non habet stante statuto quod contra executionem nihil possit opponi.*
6 *Ioannes Ronchegallus laudatur.*

GLOSSA V.

ALiqui notarij dicunt, de pluribus reis debendi, & ita dicit Bart.in d. Auth. hoc ita, in 10.quæstione secundæ part.num.33.quod notarij dicunt, quod renunciauit beneficio nouarum constitutionum de fideiussoribus, & de pluribus reis debendi, sed illud de fideiussoribus additur ad cautelam, ut ibi per eum. Bald. autem in d.Auth. Hoc ita, nu.2.dicit, quod appellatur beneficium nouæ constitutionis, de duobus reis, & quia hæc uerba con ueniunt dictæ Rubricæ in corpore Authent. mihi magis placet ut hoc modo describatur, quod eo modo, ut refert Bartol. Beneficium modo de duobus reis, quod datur correis obligatis, per dictā Auth. de duob.reis, coll. 7.inuenta in tit.de duob.reis, in c.autem præsente, in eo consistit, quod licèt correi teneantur in solidum, & possint, & conueniri, & exigi in solidum, l.2.ff.de duob.reis, & §.ex huiusmodi, Instit.eod. tit.cum alijs supra deductis super Clausula, Principaliter, & in solidum, tamen per dictam Authenticam datur eis beneficium diuisionis debiti, ad instar beneficij Epistolę Diui Adr. de quo supra dictum fuit, & sic non possunt in solidum conueniri, sed omnes conueniendi sunt, si sunt præsentes, & soluendo, & negocium contra omnes communiter est examinandum, sed 1 executio † facienda est contra omnes qui sunt soluendo, ut tradit Bartol.in l.tertia, §. primo, num.10.& Castr.num.5.ff. de duob. reis, &

reis, & Bald. in d. Auth. Hoc ita, in princ. & ibi etiam Bar. in 6. quæst. 2. p. nu. 28. Ad hoc igitur ut correi in solidum possint conueniri, & grauari, solet apponi in Instrumentis hæc renunciatio dictæ constitutioni, cui pro culdubio renũciari potest, ut per glos. in uerbo cedere, in d. Auth. in corpore; & ibi Ang. 1. col. & in glo. fin. in d. Auth. Hoc ita, Spec. d. tit. de renunc. & conclus. nu. 17. & ibi Bal. in add. Bart. in d. Auth. Hoc ita 11. quæstione 2. par. nu. 33. Bald. nu. 5. & Salic. in 4. quæstione Castr. in d. l. 3. §. 1. & Aret. in §. 1. nu. 4. de duob. reis instit. Beneficium etiam † cessionis competit correis, ut supra dictum fuit in glos. præcedenti, ut tradit etiam Bald. in d. add. ad Spec. in d. tit. etiam non facta cessione repetit correus soluens ab altero partem pro eo solutam, l. 1. & 2. & ibi glos. C. eod. tit. de quo per Bart. in d. Auth. 2. questio ne ult. part. nu. 70. An autem censeantur in 3 uicem † fideiubere, latè ponit Bar. in d. Auth. Hoc ita, 4. parte 1. quæstione nu. 67. & in l. reos, ubi etiam alij, ff. eod. tit.

4 Et an si creditor † unum conuenit ex correis pro parte, uel partem suam debiti recepit, uideatur facta diuisio? ponit Castr. consi. 391. Non reperio, & Ias. in d. l. fin. in princ. nu. 7. ff. si cert. pet. latè Ripa post alios, in l. si ex toto, §. 1. ff. de leg. 1. Non habet tamen lo 5 cum beneficium d. Auth. † stante statuto, ut est Florẽtię, quod cõtra executionẽ nihil possit opponi, ut per Bal. in d. Auth. Hoc ita, nu. 2. Et quia hæc materia duorum reorum latè est tractata per Bar. in d. Auth. & ferè in omnibus ll. eiusdem tit. Æ. & latissime ac subtili-6 ter tam tractauit Excellẽtissimus † D. Ioan. Ronchegallus, mihi uti frater, & maior honorandus, in sua Lectura, tit. prædicti, cum etiam non pertineat ad nostrum tractatum, satis erit lectorem ad eos remittere, et ad alia procedere.

Et omni alij iuris, legum, & statutorum auxilio, & beneficio.

S V M M A R I A.

1 *Renunciatio generalis omni iuris, legum, & statutorum auxilio, & beneficio, an idem operetur ac si specialiter beneficia essent expressa.*

Et an comprehendat beneficium diuisionis, & excussionis.

2 *Renunciatio generalis omni iuris, legum &c. an tollat beneficium cedendarum actionum fideiussori soluenti competens.*

3 *Renunciatio omni iuris, legum &c. multa tollit beneficia ut hic exemplificatur.*

Mulier renuncians omni iuris, legum &c. Velleiano renunciare censetur, & beneficio ne possit carcerari maximè in materia tutelæ.

4 *Renuncians omni iuris, legum &c. censetur etiam renunciare beneficio specialiter attento indulto ut restitutionis integrum, & ne conueniatur nisi in quantum facere possit.*

Mulier quæ renunciauit omni iuris &c. censetur etiam renunciasse beneficio sibi competenti ne dos sibi retineatur.

Renunciatio generalis omni iuris &c. an censeatur includere renunciationem l. de his, ff. de transact.

5 *Renuncians generaliter omni iuris &c. an censeatur renunciare facultati petendi remissionem ob casum fortuitum.*

Renuncians generaliter omni iuris &c. an censeatur renunciare difficultati, & impossibilitati in promissione facti alieni.

6 *Renunciatio generalis omni iuris &c. an tollat remedium l. 2. C. de rescind. vend.*

Et an tollat l. si unquam. C. de reuoc. donat.

7 *Renuncians omni iuris auxilio an censeatur renunciasse nedum iuris ciuilis, sed etiam municipalis auxilio, & beneficio.*

GLOSSA VI.

HÆc Clausula est maximæ importantię, per eam enim etiam si non fuisset expressè renunciatum di-1 ctis beneficijs † competentibus fideiussoribus, & pluribus reis, ut supra, uideretur eis renunciatum, & hæc generalis renunciatio renunciantibus noceret, ac si uti possent, nam de beneficio diuisionis de quo supra dictum fuit, super Clausula Epistolæ Diui Adriani, & in Clausula præcedenti, quod per hanc renunciationem tollatur firmat Imola in consilio 46. In casu præmisso. Aret. in allegato consilio 33. columna pen. Guid. Papæ, quæstione 367. In aliquo contractu, ubi dicit ita practicatum, & indicatum fuisse, & Tiraquel. in repetitione l. si un quam, in præfatione, numero 121. C. de reuocandis donationib. De beneficio uerò ordinis, & sic excussionis, de quo supra dictum fuit, in Clausula de fideiussoribus, idem tradit Guido Papæ, dicta quæstione, & ante eum Baldus, in l. prima, colum. tertia, C. de conuen. fisci debit. libro 10. Aretinus, dicto consilio trigesimotertio colum. penult. numero octauo. Alexand. consilio trigesimotertio. Consultus, colum. prima, quarto uol. & latius consilio uigesimonono, numero trigesimoquarto in septimo. Est uerum, quod Alexand. Ias. & Dec. in dicta l. final. in prin. ff. si cert.

ff. si cert. petat. tenent contrarium, sed tamen loquuntur in excussione necessaria in fideiussore indemnitatis, in qua non sat est renunciare expresse huic beneficio, in quo tamen Bald. quam Alexan. contrarium firmauerant, de quo supra diximus in Clausula, de fideiussoribus, & cum ista opinione uidetur etiam transire Tiraquel. dicto numero 121. licet Boer. in dicta decisione 221. num. 10. dicat, aliam opinionem communiorem, quod ego intelligo in casu fideiussoris indemnitatem promittentis, ut supra. An autem tollat exceptionem cedendarum, est maior difficultas, per ea quae supra diximus in

2 glos. † praecedenti; namque licet Bald. Rom. Marf. & alij ibi citati, teneant, quod non censeatur per hanc Clausulam generalem huic beneficio renunciatum, quod etiam admittit Dec. dicto consilio 27. numero 6. & expresse firmat in consilio 99. nume. 3. & consilio praedicto 446. numero primo, & idem uidetur tenere Alexand. consilio 196. vltim. columna. 6. volum. & sequitur Parisi. consilio 110. numero 98. in primo, Ripa in dicta l. si unquam, quaest. 57. nume. 118. & hanc opinionem dicit aequiorem Tiraquel. dicto numero 121. Contrariam tamen partem consulendi tenuerunt Socin. & Com. in eadem causa cosulentes, in consilijs supra citatis, primus 200. secundo volum. & secundus 55. column. 3. in secundo, & huic opinioni uidetur adhaerere in effectu Afflict. dicta decisione pro altera parte citata. 182. numero 15. & ante omnes Bald. sibi contrarius, in consilio 4. Quaeritur unum, primo uol. quam dicit hanc esse veriorem. Dec. etiam sibi contrarius, in consilio 452. numero 19. quam etiam sequitur Boer. in tractatu de potestate legati a latere, prima quaestione 8. colum. nume. 83. licet allegetur Rom. tenere hanc partem quae tenet contrariam; Et huic etiam parti uidetur adhaerere Tiraquellus dicto numero 121. licet etiam ipse citet pro hac parte Angel. & Dec. in consilio 27. & 446. supra in contrarium citatos, qui eam non tenent, & quasi subdubius in neutram partem uidetur inclinare; mihi magis placet prima opinio, quae est aequior, & iudicio meo uerior & communior, per rationes pro ea parte adductas. Praeter dicta beneficia fideiussoribus, & correis com-

3 petentia, dicta Clausula tollit etiam † alia beneficia, quorum plura enumerat Tiraquel. dicto numero 121. quae quia proprie conuenit materiae nostri tractatus, nolui omittere, per eam enim tollitur beneficium Velleiani competens mulieri, quando maxime obligat se pro tutela; & beneficium ne possit carcerari, ut tradit Bartol. numero 12. & Bald. numero 3. in Authen. Matri & auiae, C. quando mul. tutel. offic. fungi potest, & in corpore unde sumitur, ubi disponitur, matrem uel auiam omnis iuris auxilio debere renunciare, ut tutelam administrent. Idem Bartolus in l. si quis sub conditione, numer. 17. ff. de testam. tutel. Matthesi. not. 109. Nota casum, Ias. in dicta l. fin. in princip. nume. 4. Socinus in l. plerique, 7. quaestione, numero 40. & in consilio 180. colum. tertia numero 2. volu. secundo, Ripa dicto nume. 118. Boer. dicto tractatu, dicto numero 83. etiam Tiraquellus dicto numero 121. licet aliter obligatio esset nulla, ut per Bart. in l. antiquae, §. fin. C. ad Velleian. sicut etiam tollitur beneficium speciali ratione indultum, ut restitutionis in inte-

4 grum, Curtium consilio 18. colum. † fin. & Tiraquel. vbi supra, imo censetur renunciatum omnibus exceptionibus in fauorem renunciantis facientibus, Bal. in dicta l. prima. C. de conuen. fisci debit. lib. 10. colum. 4. & Marf. in dicta Rubrica numero 35. cum alijs citatis per Parisi. dicto consilio 110. numero 22. Et beneficio dictae l. plerique, de in ius uoc. ut quis capi non possit in domo, ut per Ias. in dicta l. colum. 4. Ripa, dicto num. 118. etiam Tiraquel. 121. & idem ut tollatur beneficium, ne conueniatur renuncians vltra quam facere possit, Corne. consilio 128. col. fina. in tertio. Ripa et Tiraquel. in dictis locis, tollitur etiam beneficium concessum mulieri, no sibi dos retineatur, l. unica §. taceat, C. de rei uxor. actio. nam retineri poterit pro administratione tutelae, ut consuluit Socin. consilio 126. column. 3. in primo dupplicato consilio 180. in secundo uolum. Quod per eam censeatur renunciatum dispositioni l. do his, ff. de transact. tenuit Alexander consilio 11. Viso, columna quinta in secundo. Socin. dicto consilio 200. & Dec. dicto consilio 452. numero 18. Crot. in repet. l. quartae §. Cato. in secunda lectura, nona oppositione, numer. 35. & Ripa licet dubitet, etiam stante iuramento dicto nu. 118. sed contraria opinio uidetur uerior, & communior, ut per Socin. sibi contrarium, in consilio 214. columna septima, numero sexto, in secundo uolum. & Tiraquel. in dicta praefatione, numero 145. Et licet ibi citet aliquos tenentes saltem addito iuramento, tamen inferius numero 161. & sequent. tenet contrarium, & alios citat in eandem sententiam. Per istam etiam Clausulam uoluit Alber. in l. item quaeritur, §. si exercitu, ff. locati, & sequitur Crot. in dicta nona oppositione, numero trigesimo quarto, quod censeatur renunciatum facultati petendi remissionem ob casum fortuitum. Capicius decisione 87. num.

87.num.10.quod non puto verum,& plures scio tenere contrariũ,de quo inferius dicetur in promissione solutionis affictus in recompensationem fructuum, sicut etiam tenet idem Crot. quod per talem Clausulam censeatur renunciatum difficultati, & impossibilitati in promissione facti alieni,cuius contratium tenet Paris.d.cons.110.nu.42.& sequen.de quo etiam diximus in Clausula promissionis de rato, super verbo omnibus iuris & facti, &c. An autem tollat remedium l.2. C.de rescind. vendit.quod non tradit Alexan.cons.42. Super †promisso,nu.5. in 1. Paris.cons.20.nu.99.in 1.Tiraquel.loco præ allegato nu.122.& Cagnol.in d.l.2.nu.134. An vero d.l.si vnquam, C. de reuoc. donat. disputant Ripa in d.q.57.Ruin.cons. 60. nu. 17.3.vol.& latissimè Tiraq.inquid præfatione, nume. 115. & sequen. num. uidentur tenere partem negatiuam. Illud autem ultimo loco non est omittendum, quod per renunciationem omni iuris auxilio, nedum iuris Ciuilis, sed etiam † municipalis auxilio seu beneficio renunciatum censeretur, ut per Rom.cõs.251. Clarissime.Dec.d. cons.452. nu.19.& Tiraquel.d.num.121.in fine,& maximè si fit dictum,iuris,& legum,secundum Ruin.consil.51.nume.21.1.vol. verum quia Mars.in d.Rubr.nu.35.dubitauit de decisio. Rom.vt tollatur omnis scrupulus,fuit etiam additum illud verbum, (statutorum) aliqua etiam pertinentia ad hanc Clausulas dicentur infrà super Clausula, omni iuris, & facti exceptione, &c.

Sibi quomodo libet competenti, vel competituro,

S V M M A R I A.

1 *Renunciari numquid possit, & quomodo iuri competituro.*
Renunciatio facta beneficijs legum,numquid requirat certiorationem dictorum beneficiorum.

GLOSSA VII.

Vri competituro potest renunciari expressè ut dictũ fuit supra in Clausula cessionis in verbo sperarẽt.fol.41.& propter hãc Clausulam Alex. in d. cons. 196. col.vltima in 6. tenuit illam opinionem, quod censeretur renunciatum exceptioni cedendarum de quo 1 suprà dictum est. Sed an requiratur † certioratio dictorum beneficiorum de fideiussoribus & cęterorum facienda renuncianti bus? Specul.in d.tit.de renunc.& conclus.nu.15.mouet quæstionem, & arguit ad partes hinc inde, & licèt concludat non esse necessariam certiorationem, sed sine ea renunciationem ualere, dicit tamen, quod ideo discreti tabelliones apponunt in instrumentis, & renunciauerunt tali beneficio, quod est tale, super hoc certiorati a me tabellione. Bald. autem in addit. ibi, limitat, nisi renunciantes sint personæ quæ præsumantur ius ignorare, ut mulier, & minor, qui sunt certiorandi, laudans addendam esse certiorationem,& idem tradit Mars. loquens etiam in rustico, in d. Rubrica,numer.36. si tamen adderetur iuramentum certioratio etiam in his non esset necessaria, secundum opinionem communiorem,de qua per Docto.in l.sciendum, ff. de verbor.obligat. & Mars.d.Rubrica,num. 38.& Tiraquel.in d.præfactione, num. 135. & sequent. de quo etiam inferius dicetur in Clausula renunciationis Velleiani.

CLAVSVLA XLI.

Promiserunt, & conuenerunt prædictis de Amadeis, venditoribus vt supra, agentibus, & mihi notario infrascripto, ac domino procuratori præsentibus & vt suprà stipulantibus,&c.

S V M M A R I A.

1 *Fideiussor an possit in duriorem causam, quam principalis obligari, & si sit datus pro maiori summa quam principalis an valeat saltem fideiussio pro ea summa, pro qua principalis tenetur, & infra num. 3.*
2 *Plus, quot modis dicatur in materia obligationis.*
3 *Vtile per inutile vitiatur.*
4 *Fideiussor efficacius obligari potest quam principalis.*
5 *Constitutor in plus tempore obligari potest quam principalis.*

GLOSSA I.

De verbis promiserunt, & conuenerũt, satis supra dictũ fuit super verbo promittentem,fol.185. Et quod stipulatio cẽseatur solemniter facta, si scriptum sit aliquem fideiussisse, & promisisse, ut in §.fi. Inst. de fideiuss. diximus super verbo,& vna cum eis, fol.199.

Sed quid si principales tenebantur in minori quantitate quam in ea pro qua fideiussor promi-

promisit, numquid ualeat promissio, & fideiussio, saltem pro ea summa pro qua teneban-
1 tur principales? Et dicendum est, quod † licèt fideiussor possit obligari pro quacumq; summa pecuniarum etiam in futurum credenda principali, l. si ita stipulatus, ff. de fideiuss. non tamen potest in plus obligari, uel in duriorem & grauiorem casum, quã teneatur principalis, ut est text. in l. Grecæ, §. illud, ff. de fideiuss. & in §. fideiussores, Instit. eod. tit. plus autem vel grauius quis dicitur obligari, re,
2 tempore, loco, & causa, §. plus autem, † Instit. de action. Glos. in d. §. illud, & ibi Cast. quando autem est disparitas inter obligationem principalis, & fideiussorẽ, an ualeat nec ne? Bart. post Din. ponit longam distinctionem in l. hi qui, ff. eod. quam refert ferè ad literam Aret. in d. §. fideiussores, sed in proposito nostro, an ualeat obligatio in minori summa? glo. in d. §. illud, & clarius in d. §. fideiussores, tenet, quod non: quia cum sit defectus in forma obligationis, vtile per inutile viciatur. Et ita tenent Bart. qui dicit ita communiter teneri, Bald. & Castr. in d. §. illud, Bart. Ioan. Fab. & Aret. nu. 3. in d. §. fideiussores, Roman. cons. 66. Vir eximie; & videtur cum ea transire Bald. in l. si ultra, C. eod. Et licèt hãc opinionem improbent Dec. in l. in eo, quod plus, ff. de reg. iur. Galliau. in l. 1. §. si stipulari, col. penul. 7. limitatione, num. 9. ff. de uerbor. obligat. & Crot. in prima lectura, 3. fallent. & in secunda lectura, col. fi. & Hier. Butigel. in repet. d. l. 1. §. sed si mihi, nu. 10. & 11. quod uidetur etiam tenere Christoph. Portius, in d. §. fideiussores, tamen præcedens opinio est communior, & seruaretur in practica, ut per Cagnol. in d. l. in eo quod, ante fin. & per Alciat. qui eam defendit, in d. §. si stipulari, num. 38. Quæ tamen opinio non procederet, si esset appositum iuramentum fideiussoris, ut per Bartol. in l. si quis pro eo, in princ. uersic. octauo prohibetur, nu. 15. ff. de fideiuss. Aret. in d. §. fideiussores, ad fi. vbi mãdat notari, & Cagnol. d. l. in eo quod, in fin. quod tenuerunt Ang. & Imo. in d. l. hi qui, & quamplures alij, quos suprà citauimus super statuto de indemnit. mulier. 2. q. fol. 53. quæ amplius non repetam, & ultra eos alios citat Didac. Hispan. qui dicit communem, licèt nimis duram, in Repet. c. Quamuis, 2. parte §. 6. nu. 4. Et si principaliter, (ut in casu huius instrumẽti) fideiussor se obligaret, ut per Bart. in d. l. hi qui, nu. 16. vbi etiam Castr. & Aret. d. §. num. 7. cum alijs suprà citatis d. 2. quæstione sed eo. 534. Sed licèt fideiussor in plus non possit obligari quam principalis, potest tamen obligari efficacius, ut publico instrumento guarentigiato, habente ex forma statuti executionem paratam, licèt principalis non esset obligatus instrumento, ut per Bart. in d. l. hi qui, nu. 11. Aret. d. §. nu. 5. Socin. in Rubrica, ff. de verbo. obli. num. 20. Mars. in d. Rubrica, ff. de fideiuss. 38. quæstione, nu. 293. & Rod. Suar. in declaratione l. Regni, ad lectur. l. post rem iudicatam, in casu §. incipiente Visum est suprà, nu. 7. sicut etiam potest promittere penam si fuerit in mora soluendi. Bart. d. l. hi qui, nu. 12. Castr. in d. §. illud, in fi. Aret. d. nu. 5. Socin. in l. 2. §. in fideiussorem, nu. 8. ff. qui satisd. cogant. Ripa, in d. l. 1. §. si quis ita, nu. 16. ff. de verbor. oblig. & Mars. d. quæst. num. 291. & 292. De
5 constitutione † verò, quod in plus tempore obligari possit, probatur in l. si citeriori, ff. de constit. pecun. Bart. in d. l. hi qui, nu. 9. Castr. in d. §. illud. Aret. in d. §. fideiussores, col. 2. vers. circa quintum.

Dare soluere, & numerare eisdem de Amadeis, & suis vt suprà, ac dicto procuratori vel domino eius principali.

SVMMARIA.

1 *Promittens soluere alicui solutioni adiecto, potest soluere si vult, sed ei non est obligatus, puta si dictum sit promitto tibi, quod soluam Titio.*

Fideiussio data pro promittente soluere alij solutioni adiecto puta Titio, non ualet.

2 *Procuratori non habenti legitimum mandatum soluens precium uigore contractus cum eo initi, an liberetur.*

Filio contrahenti rectè soluitur.

3 *Fideiussor numquid, & quando possit in mercedem ac premium sua fideiussionis aliquid recipere licite sine vsurarum suspicione, & labe.*

GLOSSA II.

Sed quid si fuit etiam promissum soluere alicui adiecto solutioni, puta Titio, iuxta l. cum qui, §. qui sibi, cum ibi not. ff. de verborum obligatione, & §. planè, Instit. de inutili stip. certè potest ei solui, ut in dictis iuribus, sed tamen promittens ei non est obligatus, adeo
1 quod non ualeret † fideiussio, si huic adiecto præstaretur, ex quo promittens ei non est obligatus, l. si mihi, aut Titio, ff. de fideiuss. & facit l. sed et si filiofamil. §. primo, ff. de constitut. pecun. tradit Azo. in Sum. de fideiussoribus, numero 3.

Et quia

Et quia hic fit promissio soluendi precium procuratori vendenti, qui precium recipere potest, si habet mandatum, ad uendendum, ut conclusum fuit suprà super verbo, de quo precio, &c. sciendum est, quod etiam si non haberet mandatum legitimum ad uendendum, tamen soluens uigore contractus cum eo celebrati, liberaretur à debito precij uigore illius contractus, quod procedit, nisi sciret eum non habere potestatem exigendi precium, & ipse†procurator non esset soluendo, ut probatur in l. filiæ, & ibi Bart. & Castr. ff. de solu. & in l. si vrbana, & ibi expressè Pau. Castr. num. 2. ff. de condict. indeb. vbi iidem Doct. loquuntur in prædone, prælato intruso, & similibus, quibus ex suis contractibus solui potest, & de filio contrahente, quòd possit sibi solui, probatur ex textu in l. quod seruus, ff. de sol. & in l. quod seruus, ff. depositi. & tradit Ias. & alij, in allegata supra l. filius, C. de pactis.

Sed numquid fideiubens pro aliquo, possit aliquam mercedem uel premium aliquod recipere à debitore pro†sua fideiussione, licitè sine labe usurarum, & tenendum est quod sic, per tex. in l. si remunerandi, §. si. ff. mandati, in l. hoc iure, §. 1. ff. de donat. & utrobique Doct. tradit Bald. & per illum text. in l. antiquę, in princ. C. ad Vellei. & est cōis opinio tam Legistarum quam Canon. ut tradit Didac. Couar. 3. lib. resolut. c. 2. nu. 6. licèt ipse illam limitet procedere, nisi inspecta qualitate, & conditione debitoris nullum imminerent periculū fideiussori, quo casu pactio illa, ficto, & simulatō periculo in fraudem usurarum inita censeretur, ut per eum ibi.

Intra tempus, & terminum duorum annorum proximè futurorum.

S V M M A R I A.

1 *Terminus solutioni prafixus in emptione quando, & a quo tempore currere incipiat, & num. sequ.*

2 *Tempus ad legatum præstandum præstitutum an incipiat currere a die mortis, an uerò a die aditæ hæreditatis.*

Venditor an a traditione per constitutum sit liberatus.

Venditor non potest rei precium petere ante traditionem.

Tempus solutioni præfixum non debet prius currere quam ipse uenditor agere possit.

Emptor licet sit facta traditio ipsi per constitutum, compellere tamen potest uenditorem ad actualem traditionem.

3 *Tempore solutioni præstituto, an, & quando in principio, vel in fine temporis sit facienda solutio.*

4 *Solutio est facienda in fine anni si dictum sit, quolibet anno, secùs si dictum sit singulis annis secundum gloss. sed malè, ut hic.*

Tempore præstituto causa limitandæ obligationis, ut quia promissor non vult teneri, nisi usque ad certum tempus numquid exspectari debeat finis, an uero statim agi possit.

Solutio numquid in principio sit facienda si præmissio sit facta de soluendo usque ad Pascha, vel nundinas.

5 *Solutio facienda est in tribus terminis iuxta consueta de quibus terminis intelligatur, an de tribus annis.*

Soluere obligatus triennio certam summam singulo anno ratam soluere debet.

Soluere promittens annis, mensibus, vel diebus, de duobus proximis intelligitur.

Sicut etiam si promisisset soluere in diebus illis, nisi iocosè esset dictum.

In diebus illis uerba secundum uulgum tempus infinitum videtur importare vel numquam.

Et ita respondit dæmon cuidam incautatori.

6 *Tempore ad soluendum simpliciter dato si non est dictum quid uel quantum de quanto intelligendum sit.*

Tempus mensis si datum est incipit eo die, & finit eodem die mensis subsequentis licet inciperet de mense Februarij.

7 *Venditio non valeret si esset dictum quod emptor precium quandocumque vellet solueret.*

8 *Creditor numquid possit agere ante tempus solutioni præfixum, & si agat numquid in aliquo puniatur.*

9 *Creditor potest agere ante tempus solutioni a lege præfixum, sed debitor non potest condemnari nisi adueniente die, quod in quibus casibus procedat uide hic.*

Afflictus a Cagnolo defensus.

10 *Debitor regulariter potest soluere ante tempus solutioni præfixum.*

GLOSSA III.

SEd quo tēpore terminus iste biennij initium accipere debet? Et dicendum est, quod tempore factæ traditionis rei, per l. tali, in princip. ff. de iure dot. Ita determinant Bart. 1 †& communiter omnes, in l. si cui legetur, in princ. ff. de legat. 1. vbi Ias. num. 16. Aret. cons. 94. ad fin. Ruin. consil. 63. num. 1. in 5. vol. Corn. cons. 245. col. fin. 4. vol. Socin. in l. si in diem, num. 7. ff. de cond. & demonstr.

& alij quos citat Tiraquel. in tractatu de retract. tit. 1. §. 1. glos. 10. num. 108. & idem sequitur tit. 2. §. 2. glos. vnica, num. 16. Idem tenuerunt Gozad. & Cagnol. in Repet. l. 2. C. de pact. inter. empt. & uendit. primus q. 7. secundus quæstio. 37. num. 152. quod tamen procedit nisi tempus esset additum in specie, ut in festo Pascatis præsentis anni, ut Bald. tradit in l. fin. §. 1. in lectura antiqua, ff. de rescind. vend. vbi dicit, quod tali casu tempus currit, sine tamen præiudicio emptoris, & idem tenet in Rubrica, C. de contrahen. emption. quæst. 23. sequuntur Aret. Alexander, & Ias. in d. l. si cui. Socin. d. num. 7. Gozad. & Cagnol. locis præallegatis. Et idem si sit dictum ab hodierna die usque ad annum, nam tunc censetur tempus appositum in specie, secundum Salic. in l. 2. ad fin. C. de contrahen da empt. & ita limitat Ant. de Butr. in cons. 57. In quæstione surgente. sequuntur Aret. & Ias. num. 20. in d. l. si cui, & Cagnol. d. nume. 152. & Tiraquel. in d. tract. de retract. titul. 2. §. 1. glos. 2. num. 63. licèt Corn. aliter uoluerit in d. cons. 255. cuius opinio ob dictas decisiones non procederet, & distinguit Socin. in d. l. si in diem, ad fin. nihil tamen facit si sit additum, ut in hoc instrumento, proximè futurorum, quia id etiam erat in d. l. tali. Et ita etiam firmat Socin. d. nu. 7. Alciat. cons. 73. 1. dub. lib. 8. sic etiam similis fit interpretatio 2 in legato † relicto per testatorem, soluendo intra certum tempus, quia illud tempus non currit à die mortis, sed aditæ hæreditatis, l. statu liberos, §. si quis hæredi, ff. de statu li-ber. vbi est etiam verbum, proximos, tradit Abb. & alij in capit. nos quidem, ubi Didac. Hispan. num. 1. & sequent. de testament. sed inquantum Gozad. & Cagnol. in locis præallegatis censent tempus ad retroemendum assignatum ex pacto, censeri initium capere tempore traditionis rei, id non videtur tenendum, ut per Tiraquel. d. tractatu titulo 2. §. 1. glos. 2. num. 63. nec rationes quibus mouentur Doctores in hac quæstio. ad firmandum tempus ad soluendum precium, initium accipere à tempore traditionis, habent aliquid commune, uel conueniunt cum illa. Sed si traditio fieret per constitutum, ut fit communiter in omnibus instrumentis, non tamen tempus tunc inciperet occurrere, sed tempore actualis traditionis, ut tradit Gozad. d. 7. quæst. contra tenet Cagnol. in q. 38. nu. 153. cum uenditor à traditione per constitutum sit liberatus, ut per Doctores in l. ab emptione, ff. de pact. quæ opinio si uera esset, quæstio ista raro accideret, cum ut dictum est in omnibus instrumentis uenditionum apponatur constitutum, sed solum in uenditionibus rerum mobilium, uel de quibus non fierent instrumenta locum haberet, tamen plus placet opinio Gozad. quia inter cæteras rationes adductas per Doct. in dictis locis, & præsertim per Ias. post Alex. in d. l. si cui, nu. 16. ad firmandum dictam decisionem una est potissima, quod non potest uenditor petere precium ante rei traditionem emptori factam, l. Iulianus, §. offerri, ff. de action. empt. quod etiam tradit Tiraquel. d. glos. vnica, num. 57. non mirum igitur, si tempus præfixum solutioni non debet prius currere quam ipse uenditor agere possit, quæ ratio militat etiam facta traditione per constitutum. Nec est verum simpliciter, quod uenditor per constitutũ sit liberatus ab actione ex empto, quia imo potest agi contra eum ad actualem possessionis traditionem, ut latè tradit Tiraquel. in tractatu de constitu. 1. par. nu. 10. & firmat idem Cagnol. in l. contractus, nu. 27. col. 3. ver. sed licèt, ff. de reg. iur. Ruin. cons. 94. nu. 1. vol. 2. & Io. Bapt. Plotus in Repet. l. si quando, nu. 172. C. Vnde vi.

Solutio autem facienda est in fine termini duorum annorum, sicut si esset dictum in-3 fra terminum † unius anni, l. qui hoc anno, cum ibi not. ff. de verbor. obligatio. & §. qui hoc anno, Instit. de inutili stipulatione, & facit l. quod quis, ff. de action. & obligat. & in hoc concordant omnes, quando unica solutio est facienda, licèt Bart. in d. l. qui hoc anno, & nonnulli alij distinxerint, an tempus in accusatiuo, uel in ablatiuo apponeretur, de quo etiam per Bald. post Bart. in d. l. si cui, in principio, ff. de leg. 1. nam contrarium tenet idem Bald. in l. prima num. 11. C. quando dies leg. ced. Alexan. & Ias. in dicta l. qui hoc anno, & in dicta l. si cui, & Aret. in §. at si ita stipuleris, prima col. ff. de verbor. obligatione, & in d. §. qui hoc anno. Secùs verò, si essent faciendæ plures solutiones annuæ, quia tali casu in principio cuiuslibet anni facienda est solutio, quod procedit si causa multiplicandæ obligationis dispositio uel promissio fiat, dicto §. at si ita stipuleris, & dicta l. prima C. quando dies leg. ced. & l. nec semel, in fine, ff. eodem titulo. & est communis opinio, ut per omnes, in d. l. qui hoc anno, nisi causa differendæ solutionis solutio in plures annos diuisa fuerit, ut in casu huius contractus, l. lecta, ubi Cagnol. 15. nor. numero 93. ff. si cert. pet. & dicta l. nec semel, in principio, & tradunt omnes, in dicta l. qui hoc anno, & in dicta l. si cui, in principio, & Aretin. in dicto §. at si ita stipuleris, prima columna. Et idem nisi sint præstandi certi fructus alicuius rei, quæ in principio anni haberi non possunt, l. Firmio, §. pater, ff. quan-

quando dies legat. ced. Bartolus & alij, in d. l. qui hoc anno, uel si aliquid per partem est implendum, quia in fine, & post implementum, & non ante petere potest. Alex. & Iaf. in d. l. qui hoc anno, & Aretin. d. §. 2. col. nu. 5. Et idem in fine temporis debetur, si sit dictum quolibet anno, glos. 2. in d. §. qui hoc anno, secùs si sit dictum singulis annis, ut per glos. in d. §. at si ita stipuleris, & in d. l. 1. verbo annuos, sed tamen opinio dictę primę glos. reijcitur, quia utroque casu saluis casibus prædictis solutio in princ. anni est facienda, ut probatur in d. l. nec semel, §. nouissimè, vbi idem si dicatur in annos, uel quotannis seu annuos, gl. in d. l. 1. & in d. §. an si ita stipuleris, ver. annuos. Bar. in d. l. qui hoc anno, in princ. & Aret. in d. §. 1. col. nume. 2. hoc enim casu, cum plures solutiones sint faciendæ pluribus annis, habet locum regula tradita in locis prædictis, & carmina posita in glos. & relata per aliquos ex Docto. suprà citatis

Annua si debes, tunc inspicies caput anni.
Anno si debes, in fine teneberis anni.

Sunt vera, si vnica solutio tantum anno uno est facienda, non si pluribus, ut suprà, & per Bald. in d. l. 1. nu. 2. vbi idem dicit, si sint promissa decem ꝓ primo anno, & decem secundo anno. Quando autem tempus est appositum cā limitandæ obligationis, ut quia promissor, vel fideiussor non uult teneri, nisi usque ad certum tempus, l. eum qui ita, §. qui ita, ubi not. Bar. & alij, ff. de verb. oblig. & in fideiussore est text. in l. pen. ff. de fideius. non expectatur finis, sed statim agi potest, ut per omnes, in d. l. qui hoc anno; Si verò fiat promissio de soluendo usque ad tempus, puta pascas, uel nundinas, sunt opiniones, ut per Are. in d. §. qui hoc anno, nu. 1. qui tenet, quod in principio sit facienda solutio, licèt secùs si sit facta promissio de soluendo singulis annis, usque ad decem annos. Alex. post Imol. in d. l. qui hoc anno, num. 5.

Quid sit facta promissio de soluendo in tribus terminis? Bart. censuit de tribus annis in 5 telligendum fore, in† l. 3. per illum text. in fine, ff. de annuis legat. quem sequitur Roma. & Alex. in l. qui bona, §. fi. ff. de dam. infecto Alex. in l. eum qui calendis, quam legit cum §. fin. l. præcedent. ff. de verbor. obligat. Contra tenent Imola, & Roman. ibi, sed quod ille text. in d. l. 3. non probet opin. Bart. tenent ibi Com. & Iaf. in d. l. eum qui calend. nu. 3. & plenè comprobat Didac. Hispan. libr. 2. Var. resolut. c. 11. nu. 5. vbi ponit de solutione facienda annua, bima, trima die, scilicèt primo, secundo, & tertio anno, de quo etiam Cagnol. dicit 15. not. nu. 97. sed si certa summa triennio sit soluenda, singulo anno tertiam ratum soluendam esse censet Didac. d. num. 5. vers. primam hanc. Si uerò promissio sit facta de soluendo annis, mensibus, uel diebus, de duobus proximis intelligendum est, l. inter illam, §. 1. ff. de uerbor. significat. gl. in d. l. eum qui calendis, in princ. Tiraquel. in repetitione l. boues, §. hoc sermone, in regula, uum. 22. & idem est si diceretur promitto soluere in diebus illis, quod secundum commune vulgare, tempus infinitum uidetur importare, uel numquàm, ut refert Castr. in d. l. eum qui calendis, in princ. eo sensu fuisse responsum per dęmonem cuidam mago, seu incantatori ipsum interoganti, quando salua retur, nam ualida censetur huiusmodi promissio, & debetur solutio elapsis duobus diebus. Bart. Castr. Alex. & Iaf. in d. l. in princ. Ang. citatus per Alex. ibi, & Aret. in §. omnis stipulatio, nu. 4. Instit. eod. tit. de verbor. oblig. contrarium tñ tenent Imola, & Rom. ibi, Alciat. verò in d. l. inter illam, §. 1. hoc remittit ad arbitrium iudicis, ut inspiciat an serio, uel ioco sit facta promissio, & idem tradit Didac. loco præallegato, vbi etiam terminum ad soluendum esse hoc casu debere arbitrarium iudici autumat, ut per eum ibi, ad finem. Sed si simpliciter sit datum tempus ad soluendum, nec sit dictum, quod, uel quan-6 tum, an de uno anno† uel decēnio intelligendum sit, uidenda sunt quæ allegat Tiraquel. qui hanc secundam partem tenet in tractatu de retractu, tit. 1. §. 1. glos. 10. nu. 7. & in tractatu de præscription. §. 1. glos. 4. col. 9. vbi si sit dictum tempora in plurali vel dimidium temporis, de quo Bald. in l. usuræ, C. de usur. & idem Tiraquel. clarius in dicto tractatu, titul. 2. glos. 2. nume. 4. si autem daretur tempus. mensis ad soluendum eo die quo incipit tempus alterius mensis, puta 15. Febr. incipit tempus, & 15. Martij finem accipiet, tametsi ille mensis non habeat regulariter nisi 28. dies, Aret. in dicto §. qui hoc anno, num. 3. Bart. & Alciat. in l. cum bissextus, ff. de uerborum significatione.

Illud tamen notandum est, quod non ua-7 leret uenditio† si esset dictum, quod emptor solueret precium quandocumque uellet, quia esset obligatio potestatiua, non necessaria. Bald. in l. in uendentis, 2. col. C. de contrahenda empt. Fab. d. tract. d. 5. quæst. num. 21. de empt. & uendit.

Sed an antè tēpus pręfixum solutioni possit creditor agere? & dicendū est qđ nō, aliàs 8 duplicarentur† inducię, sed tempus illud statutū ad soluendū §. hodie aūt, Inst. de excep. ca. 1. de plus peti. habetur per Bar. & oēs, in l. pecuniam, ff. si cert. pet. vbi declarant, quod in

agente ante conditionem, & quod tempus sit duplicandum limitando hanc regulam aliquibus casibus, & Doct. in §. si quis agens, & in versi. seu, §. sed hæc quidem, Instit. de action. Si tamen ageretur, nec opponeretur per reum hæc exceptio, agis ante diem, procederet iudicium, & posset condemnari reus ad soluen. non pure, si ex eodemmet instrumento constat, quod adhuc non est finita dilatio, & non uenit dies, sed adueniente die, ut per Bartol. & alios, in l. lecta, ubi Cagnol. num. 159. & sequent. ff. si cert. pet. & Ripa in l. ita stipulatus, num. 87. ff. de verbor. oblig.

9 Si tamen † dilatio sit concessa à lege miserationis causa, ut in dote restituenda, l. unica, §. exactio, C. de rei uxor. actio. potest actor agere ante tempus, non ut sibi ante tempus soluatur, sed adueniente die. Ripa in d. l. ita stipulatus, nume. 79. vers. quarta utilitas, ubi conciliat opiniones, & in l. intra dies, in princip. ff. de re iudic. Afflict. decisione 279. ad quos se remittit Cagnol. in d. l. lecta, nu. 166. & tenet in l. in omnibus obligationibus, nu. 16. ff. de reg. iur. licèt ibi reprehendat inaduertenter Afflict. in dicta decisione qui non dicit id, ad quod ipse eum allegat, ad quod uidendus est Ripa qui generaliter tenet per illum text. posse agi ante diem, ut tamen fiat condemnatio ad soluendum adueniente die, in l. in illa stipulatione, num. 9. & 10. ff. de verb. oblig. & Paul. de Castrō, quod est contrariæ sententiæ in l. continuus, §. cum 10 ita, num. 2. ff. de verbor. oblig. Vltimo † sciendum est, quod regulariter potest debitor soluere ante tempus præfixum solutioni, & maximè, quando eius gratia est additum, d. l. qui hoc anno, ubi omnes, & l. qui Romæ, in princip. & ibi tradunt Doctor. hanc regulam limitantes, ff. de verbor. obli. Aret. in d. §. qui hoc anno. Dec. & Cagnol. in l. cum tempus, ff. de reg. iuris.

In Ciuitate Ferrariæ.

SVMMARIA.

1 *Solutio absque alio si nil dictum sit regulariter in contractus loco est facienda.*
Forum sortimur diuersis ex causis, & præcipuè ratione contractus.
2 *Contractus censetur celebratus in eo loco vbi solutio est destinata.*
3 *Promissione facta de soluendo certo loco numquid statim reus possit conueniri.*
Promissio facta hodie Ferrariæ de soluendo hodie Romæ, non ualet tamquam impossibilis.
Debitori promittenti soluere in certo loco dilatio iudicis arbitrio est præstituenda.
Sicuti & eius fideiussori.
Fideiussor non potest conueniri antequam possit conueniri principalis.
Solutio si non sit facta loco conuento actio arbitraria competit, qua index arbitratur alteram partem in plus, uel minus teneri, quam sit summa promissa.
4 *Solutione certo loco promissa debitor non potest inuito stipulatore alibi soluere nisi soluat etiam interesse respectu loci.*
Debitor qui promisit soluere certo loco in loco contractus conueniri nequit, nec alibi, sed in loco tantum destinato, & infra nu. 6 insi. vbi uide.
Declara tamen, & intellige ut hic.
5 *Solutione pluribus in locis destinata, quo loco soluendum sit.*
6 *Creditor si non potest accedere ad locum solutionis destinatum, numquid possit in loco domicilij rei, uel alibi petere.*
Solutionis locus numquid sit in libello exprimendus.
Solutionis in alio loco faciendæ destinatio numquid possit fieri etiam ex interuallo post contractum.
Solutionis locus tacitè aliquando destinatur inspiciendo puta illam in uno loco facere.
Solutio si est destinata in uno loco, & dies solutioni præfixa, licèt reus die statuta non fuerit in loco illo, si tamen actor etiam illuc non accessisse probetur, non incurrit debitor moram.
Limita tamen ut hic.
Debitor si fuit in loco solutioni destinato, die præstituta numquid, & quādo excusatur à mora.
Debitor quibus casibus teneatur perquirere creditorem.
7 *Debitor numquid, & quando teneatur accedere ad domum creditoris pro solutione facienda distinguitur.*
Debitor numquid debeat proprijs expensis rem soluendam ad domum creditoris deferre.
Debitor, si creditor mutauit domum ad quam tenebatur deferre pecuniam, numquid teneatur ire ad mutatam.
8 *Debitor numquid teneatur domi suæ facere protestationem per se non stare ex quo creditor non accessit recepturus ab ipso solutionem.*
9 *Solutio rei nō censetur in dubio aliquo certo loco destinata si est factēda in genere secus si in spē.*
10 *Solutione destinata in aliquo loco, creditum ibi esse censetur, & in eo statuta, & consuetudines illius loci sunt seruanda.*

GLOSSA IIII.

Cum omnes partes essent, seu fingantur Ciues Ferrariæ, & contractus ipse in hac Ciuitate fingatur celebratus, non esset opus addere hāc Clausulam, quam tñ plerique tabelliones ad ma-

ad maiorem declarationẽ apponunt, quia si addita non sit, subintelligitur, ut sit facienda in loco contractus, l. hætes absens, §. primo, 1 & ibi Bart. & alij, ff. † de iud. Ias. in §. plus autem, nume. 20. Instit. de action. vel magis in loco, vbi petitio est facienda, quam in loco, ubi reus sortitur forum facienda est, quando non est actum in quo loco facienda sit, l. fin. ff. de triticar. tradit Socin. in l. cum filiusfamilias, §. fin. ante finem, ff. de verbo. obligat. & Bartol. & alij, in l. vinum, vbi Cagnol. nu. 58. ff. si cert. pet. Sortitur modo forum in pluribus locis ex diuersis causis, cap. fin. cum ibi latè traditis per Canon. de foro compet. & de foro quod quis sortitur ratione contractus, habetur in c. Romana, §. contrahentes, eod. tit. in 6. super cuius materia plura abundè scripsit Didac. Couar. in c. 10. suarum practic. quæst. ad quem recurrẽdum est. Interim aliqua de hac Clausula qua in aliquo loco per partes solutio facienda destinatur, cuius causa hæc Clausula hic addita est, uideamus.

2 Et primo sciendum est, quod † contractus censetur celebratus in eo loco in quo solutio destinata est, l. contraxisse, ff. de action. & obligat. tradit Castr. in l. 1. numer. 3. ff. de eo quod certo loco, Ias. in d. §. plus autem, nu. 15. & Cagnol. in d. l. vinum, num. 57. in tantum, q Bald. in l. multum interest, quem ibi sequitur Salic. col. fin. num. 11. C. si quis alteri uel sibi, qđ propriè, & uerè censetur ibi celebratus, adeo, quod statutum loquens de soluenda gabella pro contractu, in hoc locum sibi uendicare deberet; quod etiam tenent alij, quos citat Ias. qui licèt subdubius in hãc partem videtur inclinare, d. nu. 15. & refert Felin. d. cap. fin. nume. 18. quod tamen non est uerum, & contrarium est verius, & magis communiter tenetur, ut per Aret. in §. præterea, nume. 31. Instit. de action. Felin. dicto numero 18. & Ripa in cap. 1. num. 62. de iudic. Et quando promissio fit de soluendo certo loco, non statim potest reus conueniri, sed ip-3 so iure censetur † adiectum tempus quo possit illuc accedi: immò, non ualeret promissio facta hodie Ferrariæ de soluendo hodie Romæ, tanquam impossibilis, text. est in §. loca, Instit. de verbor. obligat. arbitrio tamen boni uiri idest iudicis debet dari reo dilatio congrua ad accedendum ad locum destinatum pro solutione facienda, l. continuus, §. cum ita, ff. de uerbor. obligatio. licèt si citius illuc peruenerit, statim teneatur, ut ibi, quamuis in iudicialibus tempus itineranti sit præfixum 20. millia passuum, pro quolibet die, l. prima, ff. si quis caut. Et quod aliter non ualeat stipulatio, probatur etiam in l. 3. fi. si quis ita, il secũdo, ff. de eo, quod certo loco, qđ tamen uenit declarandum, nisi partes conuenissent, ut eo die solutio per procuratores uel agentes suos in eo loco quos antea illuc destinassent solutionem huiusmodi facere, & recipere deberent l. fin. §. si inter eos, ff. de uerbor. oblig. glos. fin. in d. §. loca, & in dicto §. si quis ita, in fine, vbi Bart. Et quod dictum est de reo, quod dilationem hãc ad illuc commodè accedendum habere debet, & aliàs non constituitur in mora, procedit etiam in fideiussore, l. si testamento, §. fin. de fideiuss. ita quod licèt reus potuisset in loco destinatę solutionis conueniri, ut quia ibi esset, uel illuc citius accessisset, si tamen fideiussor adhuc illuc accedere non potuisset, conueniri non posset, ut ibi, & tradit Castr. in dicto §. si quis ita, sicut econtra non teneretur fideiussor, licèt primo accesserit ad locum destinatum, uel in eo esset antequam laberetur tempus quo reus posset illuc accedere, quia non potest conueniri antequam possit conueniri principalis, dicto §. fin. & l. fideiussor, la terza, ff. de fideiuss. Propter locum autem additum promissioni, & solutioni, datur actio arbitrária, qua iudex arbitratur alteram partem in plus, uel minus teneri, quàm sit summa promissa, propter solutionem in loco conuento non factam; dicto §. præterea, gloss. Bartolus, & Castrẽ. in l. vnica, C. ubi conueniat qui certo loco dare promis. hoc modo declarantes, quare dicatur actio arbitraria, nam habetur ratio tamen actoris, quam rei, propter locum, l. secunda, in principio, & l. tertia §. nunc de officio, ff. de eo quod certo loco, & habetur in dicto §. præterea, qua actione arbitraria tenetur etiam fideiussor, l. centum Capuæ, & l. fina. ff. eodem titulo. Et cum facta est promissio de soluendo certo destinato loco, inuito sti-4 pulatore non potest † promissor alibi soluere, l. penult. ff. eodem titulo, nisi tamen soluat etiam interesse creditoris respectu loci, l. qui Romæ, in principio, vbi omnes, ff. de verborum obligatione, & tradunt Bartolus, & Castrẽ. in dicta l. penult. Nec potest etiam in loco contractus debitor conueniri, quia conueniendus est in dicto loco destinato, l. quæro, ubi Bartolus, ff. de solution. glos. Bartolus Bald. & Castrẽs. in dicta l. prima, ff. de eo quod certo loco, & in dicta l. prima, C. eodem. Ias. in dicto §. plus autem, numero 18. Felin. in dicto capitulo fin. numero 19. & Ripa in dicto capit. primo, de iudic. numer. 63. vers. tertia conclusio: nisi tamen in loco contractus debitor haberet domicilium, ut per Ias. & Felin. in dictis 5 locis. Est verum, quod † si in loco destinato non reperiatur reus, poterit in quolibet alio

loco conueniri, in quo tamen aliàs forum sortiatur, ut per glos. in d. l. 1. ff. de eo. quod certo loco, & in l. 1. C. eod. & glos. in d. §. plus autem, in verbo sine commemoratione, licèt Bar. in d. l. 1. ff. eod. tit. post Nic. de Mattarel. voluerit, quod etiam in alijs locis ubi forum non sortitur, tali casu conueniri possit. quam opinionem dicit ibi Bald. esse consonam iuri, tamen contraria glos. est communis, ut ibi ipsi fatētur, & tradunt ibi etiam Castr. & Aret. in d. §. præterea, nu. 31. & Ias. in d. §. plus autem, licèt uideatur corruptus, nu. 28. Sed si solutio non in uno tantum loco, sed in pluribus copulatiuè destinaretur, in quolibet pro parte, & rata agi potest, & debet, d. l. 3. §. 1. ff. de eo quod certo loco; Si verò alternatiuè, est in electione actoris petere in quo magis uelit, licèt reus possit ante litem contestatam soluere, etiam in loco ubi non fit petitio, si magis sibi libeat, post lit. contest. non, d. l. 3. in princ. vbi glos. & Doctores.

Sciendum tamen est, quod si creditor non posset accedere ex aliqua iusta causa ad locum destinatum solutioni, † ut quia esset relegatus uel bannitus ab eo posset in loco domicilij rei solutiones petere vel in alio loco ubi reus sortiretur forum. Bald. in l. vsuras, C. de solut. Ias. in l. 2. quæst. 39. num. 95. C. de iure emphyt. & Rum. cons. 32. num. 6. in 5. vol. vel si propter pestem, ut tradit Ripa in tract. de peste in tit. de priuil. contract. causa pest. nu. 2. An autem in libello sit exprimendum solutionem fuisse promissam certo loco, habetur in l. 2. §. fin. vbi Bart. & idem Bart. in d. l. 3. in princ. nu. 8. ff. eod. tit. de eo quod certo loco. Aret. d. §. præterea, num. 31. 3. col. vers. item ad alium finem, & Ias. in d. §. plus autem, nu. 14. vbi uidendum est. Et quod æstimatio solutionis in alio loco faciendæ possit etiam fieri ex interuallo post contractū, ponunt Aret. & Felin. in d. c. fin. nu. 17. in fine, de foro compet. vbi quod etiam tacitè incipiendo facere solutionem in uno loco, ut ibi per eos. Vnum tamen non est omittendum in hac materia, quod si solutio in alio loco est destinata, & præfixa certa dies solutioni, licèt reus die statuta non fuerit in loco illo, si tamen etiam actor illuc non accessisse probet, non incurrit debitor moram, l. item illa, in princ. & ibi Bart. & omnes, ff. de constit. pecun. Alex. cons. 172. Visis, & oportunè, col. 2. in 2. vol. 41. Visis in 4. vol. 210. col. 1. in 6. Dec. cons. 566. & latè Tiraquel. in tract. de retractu, tit. 1. §. 15. glos. 2. nu. 10. quod limitat Ioan. de Anic. in cons. 152. procedere in casu quo creditori constaret debitorem nō posse in loco destinato rem tradere, ex multis per eum citatis ibi, super qua limitatione amplius esset deliberandum, cum habeat cōtradictiones, ut per eum ibi. Sed si debitor die statuta fuerit in loco destinatæ solutionis, et non fuerit interpellatus ad soluendum non incidit in pœnam, secundum Ioan. Fab. & Aret. in d. §. loca, in fine, quod tamen intelligo procedere, si fecerit diligentiam in perquirendo in loco creditorem, ut excusaretur à mora, iuxta ea quæ tradit Bal. in d. l. item illa, in princ. nu. 12. & sequent. quem sequitur Abb. in c. significante, de pignor. vbi declarat, quibus casibus teneat perqrere debitor creditorem, & per Gozad. cons. 58. vbi nu. 12. vult, stante iuramento teneri debitorem, si cōstet creditorem fuisse in loco destinato. Dum autem supradictum est, debitorem in loco destinatę solutionis posse, & debere conueniri, debet intelligi si ibi inueniatur, secùs si ibi non inueniatur, per d. §. contrahentes, quia non potest ibi conueniri nisi ibi aliter sortiatur forum ut diffinitiuè condemnari possit, ut per Ripam in d. c. 1. nu. 64. 4. conclusione, ubi tamen pluribus modis limitat, de quo etiam per Didac. d. c. 10. nu. 4. & seqq.

Sed numquid debitor teneatur accedere ad domum creditoris pro solutione facienda, uel è contra, quando non est destinata † solutio in aliquo speciali loco, ut hic? Bart. in d. l. item illa, in princ. nu. 9. post glos. & antiquos distinguit notabiliter, quem cæteri sequuntur communiter ibi, quod quando sunt eiusdem fori contrahentes, seu partes, debitor tenetur accedere ad domum creditoris ad soluendum pecuniam debitam: si uerò sint diuersi fori, ut quia vnus habitat in una Ciuitate, alius in alia, eiusdem etiam Domini, vel præsidis, uel etiam vnus in Ciuitate, alius in Comitatu remoto, ut per eum ibi, nu. 13. & tunc debitor non tenetur accedere ad domum creditoris, sed creditor tenetur accedere ad debitorem, & hoc casu sat est, si debitor domi suæ protestetur per se non stare, quin solueret, si haberet cui. Hanc etiam opinionem quod non teneatur tali casu debitor, tenet Bald. in l. acceptam, 12. q. nu. 12. C. de vsur. Socin. post alios, in l. cum filius, §. fi. ff. de uerb. oblig. Aret. d. §. preterea, nu. 35. Ias. in l. 2. q. 37. nu. 92. & q. sequen. C. de iur. emphyt. Alex. cōs. 92. Perspectis, col. 4. in 1. Gozad. cons. 71. nu. 7. Ponunt tamen Doct. plures casus in locis prędictis quibus tenet debitor accedere ad domum creditoris, etiam si sit diuersi fori, ut qn̄ solutio fit faciēda respectu rei existentis in foro creditoris, ut per Bart. post Guil. ibi, quem alij sequuntur, & idem si solutio respiciat commodum personę, l. quod nisi, ff. de oper. libert. Bartol. & Castrens. in dicta l. item illa, uel si uolo aliquem

quem mihi obligare, vel mihi aliquid aquirere, vt per eos ibi, & per Tiraquel. dicto titulo primo §. 9. glos. 3. numero 6. vel si reus iam incurrit moram, & vult etiam purgare, addit Aret. in d. §. præterea, nu. 35. quando quis tenetur ex delicto, c. 1. de raptor. his casibus teneatur debitor ad creditorem accedere, Cuius autem expensis res soluenda sit deferēda ad domum creditoris, habetur per Bart. & Castr. in d. l. item illa, in fine, Bald. tradit in d. l. acceptam, nu. 24. Aret. d. nu. 35. Ias. in d. l. 2. quæst. 41. num. 77. & de expensis tam vecturæ, quàm Gabellæ, Bart. in l. 1. do alim. lega. Bal. in l. acceptam, 15. quæst. & Salic. 3. oppos. col. 7. & 8. C. de vsur. & Bertach in tract. de Gabell. in 7. par. quæst. 2. & 16. numero 37. sed si creditor mutaret habitationē ad quam tenebatur debitor rē deferre, si multum grauaretur ob talem mutationem, non teneretur reus ad mutatam accedere. Baldus, quæst. 14. d. l. acceptam, d. nu. 24. Socin. in d. §. fin. Ias. d. 39. quæst. nu. 94.

Et in quantum supra dictum est, quod quādo debitor non tenetur accedere ad creditorem, satis est domi suæ facere protestatorem, 8 ut per Bart. † in d. l. item illa, & in l. si reus paratus, ff. de procurat. cum quo transit Alexander, cons. 120. Ponderatis, num. 12. in 5. & in cons. 20. nu. 3. in 7. & Gozad. cons. præallegato 71. nu. 7. & alij, quos citat Tiraquel in d. §. 9. glos. 3. num. 21. ubi inuunt protestationem hanc ad euitandum moram esse necessariā, tenendum est, quòd licèt hæc protestatio sit vtilis ad cautelam, tamen non est necessaria, ita, ut ea nō facta, debitor in mora constituatur, ut tradit Aret. in cons. 161. Verum est. Alex. d. cons. 92. in 1. Castr. in l. si emptorem, in princ. ff. de act. empt. Bauer. in tract. de mora. col. fin. Dec. d. cons. 566. Ruin. cons. 150. nu. 16. & 151. nu. 3. & sequen. & Gozad. consilio 66. nu. 8. & alij quos citat Tiraquel loco præallegato nu. 20. Aduertendum etiam & ad id quod tradit Gozad. in hac materia in d. cons. 71. nu. 7. quod licet excusetur debitor ob non solutionem tempore debito nō factam, quia non accessit ad eum creditor, uel per protestationem per eum factam, si tamē exinde cum potuit soluere, non soluit, non excusatur, ut per eum ibi, non est uerum indistinctè, si noua non interuenit interpellatio quæ hoc casu exigitur, ut per Bart. in d. l. item illa, numero 11.

Vltimò, illud non erit omittendum, quod 9 solutio † rei non censetur destinata in aliquo loco in dubio, cum in genere sit facienda solutio, secùs si promissio fiat de soluendo aliquid in specie, uel genere subalterno, ut si promitteretur solui uinum Mutinense uel quantitas uini Mutinæ, seu de Mutina, tūc enim propter expressionem huius loci, censeretur conuentum ut in eo loco fieret solutio. Alex. & alij magis communiter, in l. uinum, ubi Ca10 gnol. nu. 58. ff. si cert. pet. Et qđ si solutio † est destinata in aliquo loco, ubi debitor possit cōueniri, tunc creditum, & ius illud censetur esse in eo loco, & in eo statuta & consuetudines illius loci uenient obseruāda. Lap. allegatione 91. Casus est, col. fin. nu. 8. & Rubeus, cons. 136. nu. 2.

In pecunia numerata, & non in alia re, vel specie.

SVMMARIA.

1 *Pecuniam soluere promittens tenetur soluere numeratam licet expreßè non sit dictum.*
Pecuniæ appellatione venit res, & non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura.
2 *Rei appellatio generalis, & latior quam pecunia.*
Species diuersimodè accipitur sicuti etiam genus.
Creditori inuito regulariter aliud pro alio solui nequit.
Habet tamen regula hæc multas limitationes, ut hic, remißiuè.
3 *Debitor qui non habet unde satisfaciat in pecunia numerata, nec reperit qui emat bona sua, satis est si offerat de melioribus bonis suis creditori in satisfactionem.*
Plura tamen sint seruanda ad hoc vt talis oblatio sufficiat, vide tamen nu. sequ.
Fallit in Ecclesia, quæ de mediocribus bonis creditori offerre potest pro iusta æstimatione addita etiam decima parte precij.
4 *Auth: Hoc nisi. C. de solut. explicatur, eiusque materia.*

GLOSSA V.

PRomittens soluere aliquam pecuniarum summam, etsi expresſè non dicatur, ut hic, tenetur soluere in † pecunia numerata, l. solu1 tam, cum ibi not. in prin. ff. de solu. ut dictum fuit abūdè suprà, super Clausula. Dederunt, soluerunt, &c. fol. 188. uerū qa ēt illa opinio habet contradictores, ut ibi dictum fuit, ideo ad tollendum omnem difficultatem, periti notarij hanc Clausulam addunt instrumentis, l. quæ dubitationis, ff. de reg. iur. Pecuniæ uero appellatione uenit res, l. pecuniæ appellatione, ff. de uerbo. signific. & non solum numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura

conti-

continetur l. pecuniæ nomine, vbi Alciat. eo. tit. de quo aliqua diximus supra in Clausula precij in verbo, pro secunda vero pœna, fol. 163.

Rei appellatio generalis est, l. prima, in fine, ff. si cert. pet. & latiorem habet significationem quam pecunia, l. † rei appellatione, & ibi Alciat. ff. de uerbor. significatione, de quo etiam per eundem in l. sequen. eod. tit. & comprehendit tam pecuniam, quam omnē speciem, glos. §n. in dicta l. prima, ubi Doct. & Ripa, ibi, nu. 104 & sequent. de quo etiam aliquã tradit Baldus, in l. prima, ff. de statu homin.

Species modo diuersimodè accipitur, & aliter secundum Logicos, & aliter secundum Legistas, ut per glos. Bart. & omnes, in d. l. 2. §. 1. ff. si cert. pet. sicut etiam genus aliter accipitur, ut per dictam glos. & per Bart. in l. legato generaliter, in princip. ff. de lega. primo, & in l. Mæuius, §. duobus, in princip. ff. de legat. 2. & remissiuè per Cagnol. in l. omnis diffinitio, num. 51. ff. de reg. iuris, hic accipitur pro qualibet particulari re, & sic, pro quolibet in diuiduo, ut etiam accipitur in d. §. 1. ubi Bar. numero 2.

Clausula ista etiam uidetur superflua cum aliud pro alio inuito creditore solui non possit, dicto §. 1. in fin. l. item liberatum, §. 1. ff. quibus modis pign. uel hypoth. solu. & probatur in l. promissor, §. fi. ff. de constit. pec. & alias concordantias citat glos. in d. §. 2. in fi. & ibi Ripa post alios, num. 21. & sequen. nec species pro quantitate, l. cum à quo, C. de solut. Bartol. in d. §. 1. in fine, quæ regula tamen patitur multas limitationes, ut per eos ibi, quarum una facit ad nostrum propositum, ad quam euitandam addita est hæc in instrumento quæ habetur ex Auth. Hoc nisi, C. de sol. & in corpore in Auth. de fideiuss. §. quod autem, collat. 1. quod debitor, † qui non habet modum soluendi in pecunia numerata, uel in bonis mobilibus, nec potest inuenire emptorem suorum immobilium, ut creditori satisfaciat, potest offerre de melioribus bonis suis in satisfactionem creditori suo, qui tenetur ea accipere in solutum, & hoc modo euitabit carceres, tradit Capel. Tholos. quæstio. 68. & dicit Socin. in d. §. 1. nu. 11. quod fecit seruari in practica, licet aliud statutum sit in Ecclesia, quæ potest dare de mediocribus bonis creditori pro æstimatione iusta, addita etiam decima parte precij, §. si uero. secundum prædictum, in Auth. de alien. & emphi. coll. 9. & transumptiouè in Authen. Hoc amplius, C. de sacrosanct. Eccles. quæ tamen limitatio procedit pluribus concurrentibus; primo quod exprimatur causa, quare fit talis oblatio, quæ est impotentia soluendi uel habendi pecunias, ut tradit Rom. in consil. 63. Constitutio, numero 3.

Secundo quod in ueritate fecerit diligentiam suam debitor, & inuenire non potuerit, ut tradit Ripa in dicto §. 1. nume. 25. Tertio, quod non extent mobilia, quod est probandum, saltem per discussionem. Rom. dicto numero 3. & Gozad. consi. 32. nume. 8. Quarto oblatio debet fieri cum iuramento, ut tradit Practic. Papiens. dicens ita practicari in forma respons. libel. in action. hypot. in glos. exception. solutionis, nu. 3. & licet hoc alij non ponant, & forte iure non probaretur, tamen ad cautelam esset seruandam.

Quinto, qđ oblatio fiat ad electionem creditoris, Ripa post alios ibi, quod tamen sano modo intelligendum est, ut creditor pro mēsura debiti proportionabiliter rem accipiat, & non rem ualentem magnum precium, & meliorem pro modico debito, ut per eum ibi numero 26. Sexto, quod ostendat instrumenta & titulos dictorum bonorum quæ offert. Rom. dicto consilio quod tamquam æquum sequitur Ripa, dicto numero 25. Septima quod caueat de euictione Rom. & Ripa ibi, licet Rom. velit, quod tenetur cauere cum fideiussore, quod extra casum statuti vel consuetudinis loci in quo consuluit non procederet. Octauum addidit Rom. de translatione dominij. & nouum Moderni Taurinens. in d. §. 1. qđ debitor probet non potuisse reperire emptorem ob diffamationem creditoris, quę reprobatur per Ripã in loco præallegato. Si igitur in instrumento apponatur hæc Clausula, quod solutio sit facienda in pecunia numerata, non potest debitor se iuuare dicto remedio, & beneficio soluendi in bonis immobilibus, vt tradit Practic. Papiens. loco præallegato numero 4. licet Ripa in dicto §. 1. dicto numer. 25. alleget ipsum tenentem oppositum. Est bene verum, quod idem Practic. tenet aliam opinionem quando ipsi debitori contingeret casus ut facta omni diligentia, non posset habere pecuniam pro solutione facienda, quæ cum sit † necessaria ut habeat locum dispositio dictæ Auth. ut supra bene intellexit Ripa, Pract. intellexisse non sat esse si promissio ista fieret expressa hoc modo: sed tamen bene operatur hæc Clausula, quando esset renunciatum dispositioni dictę Auth. ut per Ripã, post Alex. per eum citatum, in dicto §. nu. 28. potest enim ei renunciari Salic. in d. Aut. Hoc nisi debitor. & Steph. Aufrer. in addit. ad dictã quæstio. 68. Capel. Tholos. uel si interuenit iuramentum, ut in terminis istis tradit Alex. in cons. 37. Viso, & oportunè, num. 27. uol. 2. Ripa d. nu. 28. & Gozad. d. consi. 32. nu. 8.

numero octauo, quos refert Beneuenut. Stracha, in tractatu; de decoctor. tertia parte, numero quadragesimotertio. Est verum, quod etiam Ripa ibi limitat hoc procedere, nisi post renunciationem, & iuramentum casus inopinatus superuenerit debitori, quo ipse non possit debitum soluere, quia renunciatio & iuramentum, debent intelligi rebus sic stantibus. l. quod Seruius, vbi Iason, de cōdictione ob caus. cuius contrarium tenet expressè Gozad. dicto consilio, numero decimoseptimo, & quando est facta expressa renunciatio dictæ Auth. vel quando est apposita hæc Clausula, & additum iuramentum, prout erat in casu Alexandri, non crediderim ob casum superuenientem excusari debitorem, cum satis constet de hoc casu, cogitasse; ad tollēdam igitur omnem difficultatem, possent omnia ista apponi in instrumento, promissio de soluendo in pecunia numerata cum iuramento, & renūciatione expressa, dictę Authen. Hoc nisi, & erit tutus creditor quod debitor non posset illum cogere accipere bona in solutum, vt si exstaret statutum de hoc disponens, ut uidi in pluribus locis extare, bene etiam esset illius statuti beneficio renunciari facere debitorem, per prædicta.

Nisi processerit de voluntate ipsorum emptorum.

SVMMARIA.

1 Creditor si vult potest aliud pro pecunia sibi debita recipere.
Creditor non potest cogere debitorem pro pecunia sibi debita aliam rem tradere.

GLOSSA VI.

HAec Clausula exprimit id quod est de iure communi, quia creditor, si vult, potest aliud pro pecunia sibi debita recipere, l. manifesti, C. de solutio. l. prima, §. an possit, ff. de constituta pecunia, tradit Alexander, in dicto §. primo, numero primo. Et sicut non potest debitor regulariter cogere creditorem ad recipiendum rem vel speciem pro pecunia debita, ita è conuerso non potest †creditor cogere debitorem pro pecunia sibi debita dare rem, vel speciem, l. domini prædiorum, C. de agriculis, & censitis, libro vndecimo, & tradit Ripa in dicto §. primo, num. 29. ubi multipliciter limitat.

Omni iuris & facti exceptione.

SVMMARIA.

1 Excussionis exceptio non censetur exclusa per renunciationem omni iuris, & facti exceptioni.
Fideiussor qui promisit soluere liberè, & sine aliqua exceptione intelligitur de friuola, & iniusta, non de ea, quæ ex natura contractus sibi competit, & sic non intelligitur voluisse renunciare excussioni.
2 Excussio an sit necessaria si promissum sit solui omni iuris, & facti exceptione remotis, adiecto iuramento.
3 Excussio an sit necessaria, quando tota pecunia ad vnum ex contrahentibus peruenit, vel totum negocium ad vnum pertinet licet omnes principaliter & in solidum essent obligati.
Creditor non potest vnum ex in solidum obligatis pro tota summa conuenire nisi omnes sint in mora soluendi.
4 Fideiussor potest opponere regulariter illas ipsas exceptiones, quas & reus potest, & hoc quidem etiam reo inuito.
Limi. tamen vt hic remissiuè.
Correus numquid possit opponere exceptiones illas, quas alius correus opponere potest remissiuè.
5 Fideiussor numquid liberatus censeatur si lapso tempore solutionis præfixo creditor prorogauit ad aliud tempus solutionem ad instantiam debitoris.
Fideiussor in dubio censetur obligatus pro toto tempore, quo tenetur reus.
Nouatio in dubio facta nō censetur ad effectum liberandi.
6 Fideiussor numquid liberans censeatur si debitor dedit creditori in solutum rem aliquam, quæ postea fuit euicta.
7 Fideiussor, an, & quando censeatur liberatus si debitor disposuit quantitatem debitam iuxta l. acceptam, C. de vsur. & postea ipsemet debitor repetijt, & reluit debitum.

GLOSSA VII.

SAtis de effectu, & importantia huius Clausulæ supra in tribus locis dictum fuit, videlicet, folio 31. 120. & 185. nunc autem illud tantum dicendum est, hanc Clausulam non importare, ut per eam censeatur exclusa exceptio excussionis competens fideiussori, de qua supra abundè diximus, etiam si sit dictum, quod fideiussor promisit soluere libe-

re liberè, & sine aliqua exceptione, quia debet intelligi de friuola, & iniusta, non de ea quæ ex naturâ contractus sibi competit, ut tradit Rom. in aliàs allegato consilio 211. columna secunda, Iason, in l. prima, columna secunda, numero septimo, C. de sacrosanct. Eccles. Felin. in capitulo, causam quæ, numero vigesimosecundo, de rescriptis. Marsil. in dicta Rubrica, de fideiuss. numero ducentesimo septuagesimosecundo, & in practi. criminali, §. vltima quæstio. numero secundo, & in Singul. 332. Credo. quam etiam opinionem tenet Tiraquel. in Repet. l. si vnquam, in præfatione numero 121. C. de reuocand. donation.

Sed difficultas non leuis est, si sit huic promissioni additum iuramentum an requiratur excussio propter opiniones contrarias Doctorum, in hoc puncto dissentientium? quod 2 enim tollatur, & non sit† necessaria, tenuerunt Baldus, & Anchar. in capitulo, ex rescripto, de iureiurando. Are. consilio trigesimo-tertio, numero decimo. Alexander, consilio trigesimosecundo, in causa executionis, columna vltima, in quarto, & consilio uigesimonono, numero trigesimoseptimo, in septimo. Socin. in Regul. 134. Excussio, prima fallent. Corset. in tractatu de iureiurando, in titulo, de iurisiurandi priuile. duodecimo, primi. numero trigesimosexto, vbi dicit, pro hac parte obtinuisse Bauer. in tractatu, de virtute iuram. vndecimo effectu, nume. vigesimo-tertio. Afflict. decisione 182. numero decimo tertio, & secundum hanc sententiam fuit decisum in Capel. Tholos. vt in decisione 137. & huic opinioni adhæret Marsil. in dicta Rubrica, numero nono, licèt dicat Alexandrũ, fuisse contrariũ, contra eius morem, & quòd Socin. consilio vigesimoquarto, in primo volumine columna finali, propter contrarietatem Doctorum, non fuerit ausus alteri ex ipsis sententijs accedere. Hanc etiam tenet Gozad. dicto consilio trigesimosecundo, numero decimoquarto, & si addatur huic parti Bapti. de Sancto Blas. & Ioan. Lup. citati pro Tiraquel. in dicta præfatione, dict. l. si unquam, numero 152. in fine, & ipsummet Tiraquel. qui citando hos tenentes contrarium, videtur magis huic parti accedere quam tenuere ij, quos ipse supra citauit numero 137. difficile erit in praxi obtinere contrarium, cum hæc magis communis videatur sententia, quam vt magis communem sequitur Anton. Gab. libro tertio suarum Conclusionum, titulo de fideiussor. Conclusione prima, limi. prima, numero quadragesimotertio, & decisio. Pedemont. 44. nu. 14.

Contrariam tamen partem, quæ verior videtur, & melioribus suffulta rationibus, firmauit Baldus, sibi contrarius, in capitulo, cum contingat, 5. columna, septima conclusione de iureiurando, Alexander, sibi contrarius, Iason, & Decius, numero decimo, & numero decimooctauo, in dicta l. fin. in prin. ff. si cert. petat. Felin. in dicto capitulo, ex rescripto, numero decimonono, & secundum hanc late consuluit Barb. consilio quadragesimotertio, columna sexta, dubio tertio, volumine secundo, quam etiam tenet Giul. Bene. in Repet. capituli Raynutius, in verbo testamen. il terzo, numero vigesimosexto, uersicu Io, quarto inducitur. de testam. & Alciat. in dicto capitulo, cum contingat, numero 174. ac Didac. Hispan. in Repet. capituli, quamuis, prima parte, §. quarto, numero quarto, de pactis, in sexto.

Excussio tamen necessaria esset, quando pecunia tota peruenisset ad unum ex contrahentibus, uel totum negotium ad unum pertineret, quia etsi aliter excussio non esset necessaria, quia omnes ut principales in solidũ fuissent obligati, hoc tamen casu venit faciẽda expensis rei seu fideiussoris, ad quem non 3 peruenit pecunia, seu non pertinet† negotiũ, unde quæritur, ubi Baldus, & Castrẽ. qui tamen eam legunt cum §. finali, l. si ut certo, ff. commod. & ibi dicit Castr. habuisse in facto, & cum difficultate potuisse hanc doctrinam imprimere cuidam procuratori, & eum docere, & obtinuisse; & eam etiam tenet Bartol. in Auth. Hoc ita, in allegata septima quæstione, ultimæ partis, numero 29. & in l. tertia, §. primo, septima quæstione. Salic. in dicta Authent. decima quæstione, & licèt Castr. in dicto §. primo, prima columna, recedat à Bartolo, tamen opinio Bartoli, est communis, ut ibi dicit Aretinus, columna penultima, quod dicit de subtilitate iuris malè posse responderi rationi Castr. & contra Bartolum tenet etiam idem Aretinus, in allegato consilio trigesimotertio, numero septimo, & octauo. Opinionem tamen communem tenet Io. de Anan. consilio sexagesimo, In quæstione ista. Marsil. in Singul. secundo. Si plures, & in dicta Rubrica, numero sexagesimoquinto, & numero 370. quæstione quinquagesimaseptima, ubi alios citat. Boer. sequitur decisione 255. numero quinto, & Ronchegal. in l. tertia, §. ubi duo, numero 158. & seqq. ff. de duob. reis. Quę conclusio tamen nõ procederet, si sit renunciatum cuilibet beneficio, ut Baldus tradit in dicto §. finali, in lectura antiqua, quod etiam uidetur tenere Aretinus, dicto consilio, numero octauo, & idem si sit renunciatum omni iuris auxilio. Abbas consilio septuagesimosecundo. Videtur primo,

columna

columna finali, secundo volumine, & Ronchegal. dicto §. vbi duo, numero 164. de qua Clausula nos supra plura diximus. Non poterit tamẽ vnum ex in solidum obligatis pro tota summa creditor conuenire, nisi omnes essent in mora soluendi, Castrẽs. in l. in executione, in principio, ff. de verborum obligatione, Alexander, in l. secunda, §. & harum, post principium, ff. de verborum obligatione, & Marsil. in Singul. 278. Habens.

Et sciendum est, ꝙ fideiussor potest opponere illasmet exceptiones regulariter, quas potest opponere reus, etiam reo inuito, l. si stipulatus esses, in principio, & l. si testamento, in principio, ff. de fideiuss. l. omnes, vbi Socin. ff. de exception. tradit Specul. in dicto §. in titulo de fideiusso. numero decimosexto, Alexander, consilio sexagesimosexto, numero tertio, in quarto, Paris. in consilio 96. numero trigesimonono, uolumine tertio, & late Marsil. qui hanc regulam limitat in dicta Rubrica, numero 267. & sequen. An autem correus possit eas opponere, dicendum est, vt per Bartolum, in dicta Auth. hoc ita, decima quarta quæstione, tertiæ partis numero 66. C. de duob. reis.

Sed ponamus, quod lapsum fuerit tempus præfixum solutioni, & dicti uenditores prorogauerint ad aliud tempus, ad instantiam emptorum solutionem, nunquid fideiussor censetur liberatus? & licet in hac q̃st. sint opiniones, quia quod censeatur liberatus firmare ui-
5 detur † Specul. in dicto §. primo, numero decimonono, & ibi Ioannes Andreas, in additione, & Capel. Tholos. quæstione 181. ubi dicitur ita fuisse iudicatum. cõtrarium tenuit Rota. decisione 859. Penes Titum, in antiquis, & quamplures alij eam partem sequuti fuere quos citat Tiraquel in tractatu de retractu, titulo secundo, §. primo, glos. septima, numero trigesimosecundo, & in hoc puncto illa uidetur communis, & uerior opinio ut fiat distinctio, aut fideiussor fuit receptus ad certum tẽpus, & sic se obligauit usque ad tempus puta pro quadam conductione temporali alicuius rei, & certum est quod si prorogetur conductio ipsa, liberatur fideiussor. l. item quæritur, §. qui impleto. ff. loca. & l. si cum Hermes. C. eo titulo, de quo trad. omnes in l. si unus, in principio, ff. de pact. & Brun. in tractatu, de augumen. conclusione tertia, columna duodecima, numero quadragesimosexto. Aut modo fuit receptus pro solutione certo tempore facienda, & tunc per prorogationem factam reo fideiussor non liberatur, ut trad. distinguendo Iason, in l. prima, numero 18. C. de iudic. & in l. lecta, ubi moderniores, & ibi Cagnol. numero 99. dicit communem, ff. si cert. petat. Alexander, consilio septuagesimo secundo, sexto uolumine, Socin. consilio uigesimoprimo, numero decimo, in primo, & 91. numero decimoquarto, in quarto, ubi loquitur in primo membro huius distinctionis Decius, in consilio nonagesimotertio, numero quinto, & alij citati per Tiraquel loco prę allegato. quod etiam tenet Bennen. Strach. in tractatu, de decoctor. §. parte, in princ. & Gaill. post decisionem Tholos. 181. in tractatu ad lor. Came. oblig. tertia parte, quinta quæstione, ubi agit de ui instrumenti obligationis cameralis numero uigesimotertio, ubi quomodo debeat fieri prorogato, ut non præiudicet, ex Paris. consilio quadragesimotertio, in primo, & Paris. qui in dubio firmat fideiussorem obligatum censeri obligatũ pro toto tempore quo tenetur reus, in consilio quadragesimooctauo, numero decimoquarto, primo uolumine. quem sequitur quo ad hoc Cagnol. dicto numero 99. immo etiam per dationem aliorum fideiussorum nõ censentur primi liberati, sed accessorie cẽseantur dati, ut per Bartolũ, & omnes, in l. penultima, ff. de prætor. stipul. Fulgos. consilio 129. Matthæus Socin. consilio decimo nono, numero decimoquarto, in primo, & Brun. d. tractatu, de augmento, 4. conclu. numero octauo, nisi sit alterata prima obligatio ut per Socin. consilio 62. numero uigesimo tertio, in quarto, uel renouata dicta l penultima, & l. nouatione, C. de fideiuss. & l. ubicumque, Digestis, eodem titulo, seu secundi fideiussores dentur loco priorum, ut per Ripã, in l. quarta, §. si ex conuentione, numero septimo, ff. de re iud. & ibi, numero octauo, firmat in dubio secundum magis communem opinionẽ non censeri factam nouationem ut liberetur primi fideiussores. de quo nos aliqua ad propositum diximus supra in Clausula ad liberationem.

Non censeretur etiam liberatus fideiussor si reus dederit creditori in solutum rem aliquam quæ sibi euicta fuerit, quia restituetur sibi utilis actio aduersus fideiussorem, ut per Specul. dicto §. primo, in fi. quem in hoc sequitur Marsil. dicta Rubrica, numero 372. sed si aduenientetempore solutionis debitor
7 principalis † deposuisset debitam quantitatem, iuxta l. acceptam, C. de usur. licet postea ipse debitor repetierit, et retulerit depositum, tamen censeretur liberatus fideiussor, secundum eundem Specul. dicto §. primo, quid si tibi obtuli, numero uigesimo, licet Marsil. contra dicto numero 372. quinquagesimaoctaua quæstione, motus pluribus rationibus, ut ibi per eum, quorum cõtrarietas fęde re distinctionis posset conciliari; quia autem

fuit

fuit factum depositum per debitorem quod ex aliqua iusta causa non fuit acceptatum per creditores vel non fuit sibi intimatum, & se ipsũ retrohabuerit habeť pro non facto. Tiraquel. dicto tractatu, & titulo, §. septimo, glos. vltima, numero quarto, & latius titulo secundo, §. quarto, glos. vltima, & hoc casu non liberaretur etiam fideiussor non liberato principali. Si vero ex iniusta causa recusauit, quia pecuniæ ipsæ pereunt periculo creditoris, & ex depositione ipsa liberatur reus, & fideiuss. dicta l. acceptam, cum ibi not. licet ex post facto reus recuperaret depositum, quod tamen non putarem fieri iure posse, per trad. pereundẽ Tiraquel. dicto § quarto, glo. nona, numero secundo, & tertio, & tunc crederem fideiussorem iam liberatum non incidere in nouam obligationẽ, secundum opiniones Specul. licet reus teneretur propter receptionem pecuniarum.

Ac compensatione penitus remotis.

S V M M A R I A.

1 *Emptor potest opponere aduersus venditorem precium petentem exceptionem compensationis, nisi à fisco emerit.*

2 *Compensatio quid sit.*

3 *Compensatio competit cuicumque creditori, qui ex alia causa esset debitor, ut creditor rem suam summouere possit.*

Compensans videtur dedisse, & soluisse.

4 *Fideiussor potest compensationem opponere tam pro credito proprio, quam pro credito principalis, & pro vnoque simul etiam inuito reo, vel non valente opponere talem exceptionem, puta quia est excommunicatus.*

5 *Correus non potest opponere compensationem de credito correi nisi sint socij.*

6 *Compensationis exceptioni renunciari numquid possit?*

7 *Compensatio numquid opponi possit non obstante renunciatione ipsi etiam cum iuramento facta.*

8 *Penitus, dictio, quid importet.*

GLOSSA VIII.

NOn est dubium, quod emptor aduersus venditorem petentem precium potest opponere exceptionem compẽsationis† de alio debito nisi emerit à fisco; l. si ex venditione. C. de compensa. compensatio† autem est debiti, & crediti inuicem inter se contributio. l. prima, ff. de compensa. & competit† cuicumque creditori qui ex alia causa esset debitor, ut creditorem suum possit summouere, l. secunda, ff. eodem titulo, nam qui compensat dedisse videť, l. dedisse, ff. de verborum significatione, perinde enim est, ac si soluisset, l. debitor, ff. qui pot. in pign. habe. trad. latè Doctores, in §. in bonæ fidei, Instit. de actio sed & fideiussor† opponere eam potest contra creditorem tam pro credito proprio, quam pro credito principalis, & pro utroque simul, l. verum & l. sequen. ubi Doctores, ff. de compensa. glos. in l. eius. C. eodem titulo, Baldus, in l. tam mãdatori, numero nono, C. de non numerata pecunia, quod procedit etiam inuito reo, vel non valente eam exceptionem opponere ut quia excommunicatus. Paris. consilio 121. numero decimo, in primo uolumine. correus †tamen non potest obijcere compẽsationem de credito correi nisi sint socij. l. si duo, ff. de duo. re. addita igitur est hęc Clausula ut exceptio etiam compensationis censeatur reiecta nec possit opponi ad solutionem impediendam, nam uidetur, quod eidem possit† pars renuntiare, et eam remittere, l. penultima, C. de pact. sed tamen in praxi fortè non posset obtineri, ut censeretur exclusa compensatio quæ est bonæ fidei, etiã quod sit ei in instrumento renuntiatum, ex pluribus rationibus quas adducit Afflict. decisione 121. numero quarto, & sequen. si tamen additum sit Iureconsultum nullo modo poterit admitti quia licet sit alta quæstio inter Doctores, an iuramentum tollat compensationem cum debeat seruari in forma specifica, & illa videatur magis communis opinio Cano. quod excludatur, vt per Felin. post alios in capitulo, ad nostram, de iureiurando, quam opinionem sequuntur plures alij citati ꝑ Tiraquel. in tractatu, de retractu, titu. primo, §. primo, glos. tertia, numero sexto, contrariaque opinio maximè Legistarum videtur esse cum Bartolo, qui contrarium tenuit in l. amplius non peti. columna finali, ff. rem rat. habe. quã late defendit Socin. in l. Iulianus, circa fin. ff. de conditione, & demonstratione, Tynda. in tractatu compensatione, articulo septimo, numero decimo, & sequen. & Ioannes à Medi. in tractatu restitutionũ, quæstione tertia, causa vltima. & latè Didac. Couar. in reper. capituli, quamuis, prima parte, §. quarto, numero nono, & decimo, de pactis, in sexto, de quo habetur etiam in additione ad Alexan. in consilio nonagesimoprimo, secundo volumine, quam etiam videtur tenere Paris. consilio præallegato 121. numero trigesimoseptimo, & sequen. & quæ opinio semper mihi placuit, quando scilicet post promissionem iuratam superuenit creditum debitoris, & ius compensandi, vt per Socin. & alios proximè

citatos,

citatos, & Paris. dicto cons. nu. 40. Si tamen addita sit expressè hæc Clausula per quam censetur renunciatum compensationi, & appositũ iuramẽtum, & tunc opinio Cano. pro culdubio procedet, & non poterit opponi ut trad. Afflict. dicens ita fuisse iudicatum decisione 381. nume. 5. Quæ tamen opinio Cano. vno casu non procederet non tamen apposita hac Clausula, quando . s. debitor esset pauper, & non posset commode soluere debitum, tunc enim opinio contraria quam omnes humaniorem fatentur locum sibi uendicaret, ut fuisse decisum refert Afflict. decisione 163. & sequitur Tiraquel. d. nu. 6. & Paris. d. cons. num. 41. sicut econtra opinio Bartol. & contraria non procederet quoties debitum quod debitor iurauit soluere excederet creditum ipsius debitoris quia non excusaretur à mora ut trad. Gozad. consil. 69. numero 8.

8 Dictio modo † (penitus) importat idem quod ipso iure, l. si qui aduocatorum, cum glos. fi. vbi Angel. & Raph. C. de postul. & est dictio præcisa, quæ non recipit limitationem aut modificationem, & importat idem, quod in totum vel ex toto habens eandem significationem quam dictio omnino, de qua suprà diximus in Clausula omnino, renunciantes, ut latè prosequitur Tiraquel. citans alios id tenentes in repe. l. si unquam in ver. reuerteratur, vers. 26. nu. 105. & sequen. de qua etiam aliqua diximus supra super eodem ver.

CLAVSVLA XLII.

Quod quidem precij residuum ex pacto inter ipsas partes apposito, & conuento.

S V M M A R I A.

1 *Emptori utile est quod fiat pactum de precio, uel eius parte inuestienda pro sua cautione.*

2 *Emptor habet hypothecam anteriorem, & præfertur omnibus creditoribus ipsius venditoris, & secundi emptoris in bonis, in quibus fuit inuestitum precium res per se empta stante pacto de inuestiendo, uide tamen infra nu. 5.*

3 *Dominus, qui mutuat pecuniam colono ad emendum boues, debet facere constare de eius pecunia fuisse emptos, tunc enim præfertur omnibus etiam anterioribus coloni creditoribus.*

4 *Pactum quod res emenda ex pecunia per me mutuata ad illam emendam sit mihi specialiter obligata pro mea pecunia facit præferri etiam contra creditorem ex causa dotis secundum Negusantium.*

Durum tamen uidetur Auctori.

6 *Pacti appellatione simpliciter uenit pactum nudum.*

GLOSSA I.

1 Hic inseritur pactum in contractu venditionis ualdè utile pro emptore, ut precium, uel eius pars † inuestiatur in aliqua re immobili pro cautione emptoris, in casu euictionis rei emptæ, & sepè solet poni in instrumentis, & dicit Negus. in tractat. de pigno. & hypot. quinta parte, secundo membro, numero 18. quod practicatur Florentię. de quo pacto etiam trad. Alexand. & Ias. in l. si fideiussor §. si necessaria, ff. quisatisd. cogan. &

2 alij quos inferius citabimus † Effectus huius pacti est, quod cum precium ex pacto inuestiatur in aliqua re quæ expressè hypothecetur, & obligetur emptori pro euictione ipse in ea præfertur omnibus alijs, etiam creditoribus anterioribus ipsius venditoris pariterque & emptoris, per text. in l. licèt, C. qui potior. in pignor. habean. ubi Bartolus, & alij, & in l. procuratoris §. planè, & ibi Castro, ff. de tribut. action. trad. Negus. in dicto secundo membro numero 17. & in hoc pacto expressè dicto numero 18. & idem tenet in quarta parte quarta quæstione numer. 34. & sequent. Ripa citans Cepol. & alios

3 docentes hanc cautelam pro patrono † qui colono obæratò seu ære alieno grauato mutuo dat pecuniam ad emendum boues ut faciat constare de eius pecunia fuisse emptos, & sibi expressè obligẽtur, in l. priuilegia, numero trigesimo secundo nona fallen. ff. de priuileg. credi. & in l. prima, numero 13. ff. in quibus cau. pign. vel hypoth. taci. contrahat. & Benuen. Strach. in tracta. de decocto. vltima parte numero quinto. Fortius

4 uoluit Negus. in dicto secundo membro numero 17. vt priuilegium † hoc prælationis habeat locum etiam contra creditorem ex causa dotis, quod tamen durum esset obtinere, propter tex. in Auth. de æqualitate dot. §. bis consequenter, collat. septima, & quia

5 contrarium tenent Spec. in titulo de oblig. & solutio. §. primo, vers. quid si uendidi fundum, & ibi Ioan. Andr. in add. citans illum text. quod etiam tenet Bartolus in l. interdum, ff. qui potior. in ping. hab. & Ripa dicta nona limitatione num. 32. & Affli. decisione 306. nume. 5. Et ad hoc † ut dispositio d. l. licet, locum sibi vendicet, ut is de cuius pecunia empta sit res cæteris anterioribus præferatur, cum res sibi expressè obligetur, debet ipsa obligatio fieri ante traditionẽ rei ipsius, vel in traditione ipsa, nec sufficit si fiat

post etiam in eodem instrumento, vt trad. Neguf. d. q. 4. num. 35. quod etiam uix obtinebit cum in instrumẽto nihil dicatur prius, vel posterius factum ante quã sit lectum, & publicatum, iuxta trad. per Cagnol. post alios in l. lecta, nu. 151. & sequen. ff. si cert. pet. & expresse contra Neguf. tenet Benue. in id citando cons. Cur. iun. 147. col. 2. & Ruin. 214. num. 10. 1. uol. in d. ultima par. nu. 6. cautius tamẽ est ad euitandũ difficultates hanc obligationem apponere in traditione ipsa, vel ante eam.

De pacto satis dictum fuit supra in Clausul. ipsis venditoribus, &c. præsentibus, stipulãtibus, sed qa verba hic posita, pacto apposito, & conuento non importarent stipulationem sed pactum nudum, ut trad. Bald. in c. cum in iure peritus, col. pen. de offi. deleg. Rip. in Rubrica de verb. oblig. nu. 16. & Galia. num. 28. Cagnol. in d. l. lecta, nu. 87. & in Rubrica, C. de pact. nu. 7. propterea addita sunt sequentia verba.

Ac solemni stipulatione firmato.

S V M M A R I A.

1. *Pactum solemniter firmatum, vel appositum, & pactum solemni stipulatione firmatum idem significant, licet in primo de stipulatione mentio non sit facta.*
2. *Pactum nudum in contractu bonæ fidei, & valido appositum, producit actionem etiamsi incontinenti fuisset appositum.*

GLOSSA II.

Per hæc verba tollitur omnis difficultas, quæ fit per Doctor. in pacto nudo, an pariat actionem & 1 idem crederem † si tantum esset dictũ soluatur firmato vel apposito de stipulatione, & pacto nudo satis dictum fuit & de solemnitatibus supra in Clausula rati. bene 2 verum est quod licet † pactum esset nudum, tamen ex quo fuit oppositũ in contractu bonæ fidei, & valido, cessat omnis difficultas quia pducit actionem, quod procederet, etiam si incontinenti fuisset appositũ l. in bonæ fidei, & l. petens, cum ibi not. C. de pact. & d. l. lecta, vbi omnes.

Inuestiri & erogari debeat in vna re immobili.

S V M M A R I A.

1. *Venditor numquid possit inuestire precium in pluribus rebus, an verò teneatur inuestire in vna re tantum, stante pacto de inuestiendo. Dispositio de pluribus loquens, in vno non verificatur.*
2. *Fideiussorem vnum dare promittens duos dare non potest.*
3. *Immobilium appellatione an veniant annui redditus.*

GLOSSA III.

Sed numquid possent venditores plures res emere, & non vnam tãtum cùm ista quæstio in facto accidisset, fui in ea sententia, quod non. quia cum pactum de vna tantum loquatur, non debent plures emi, sicut econtra; quã 1 do † dispositio de pluribus loquitur in vno non verificatur, vt trad. Ang. in cons. 56. quidam non suppositus, & sequitur Tiraquel in l. si vnquam, in ver. susceperit liberos, nume. 232. C. de reuocandis donatio. & per ea quæ tradit Ripa, in l. secunda, §. primo numero vigesimo tertio, ff. si certũ petatur, de eo qui 2 † promisit dare vnum fideiussorem, qui non potest dare duos, de quo etiam inferius dice- 3 tur. sed an ueniant † annui reditus immobilium appellatione, videbis Tiraq. in tract. de retractu. titulo primo, §. primo, numero tertio, & sequen. & de molendinis Rip. in l. quo minus numero 126. ff. de flum.

In ciuitate vel districtu Ferrariæ.

S V M M A R I A.

1. *Precium si est inuestiendum ex pacto in re immobili, intelligitur in ciuitate, uel territorio vbi celebratus est contractus.*

GLOSSA IIII.

Haec Clausula est posita ad maiorem declarationem, quia etiam si simpliciter dictum esset quod precium deberet inuestiri in re immobili, deret intelligi in Ciuitate, vel territorio vbi celebratus est contractus, ut trad. Ale 1 xander, † dicens ita consuluisse in ciuitate Boloniæ, & ibi sequitur Iason, & Iacob. de Sancto Georgio, in l. si fideiussor. §. si necessariæ. ff. qui satisd. coga. sequitur Marsil. alia adducens in l. de minore §. plurimum, ff. de quæstion. numero trigesimoseptimo, & in dicta Rubrica de fideiuss. quæstione trigesimaquatta, numero 262. & Boet. decisione 99. ad fin. & Rod. in dicta l. secunda, foro II. libro secundo, §. vlterius quæritur, nume. 17. pag. 751. & Rolan. a Val. consilio 58. numero 19. 1. uol. & Cæsar Vsil. in addi. ad Afflic. ad decisionem 137. num. 4.

Quæ

Quæ perpetuò ſtare debeat hypothecata, & obligata pro euictione dictarum rerum vt ſupra venditarum.

SVMMARIA.

1 Perpetuò, dictio, quot modis ſumatur.
2 Fundum obligare cenſetur qui mutuo accipit pecuniam, uel legat ſuper illo.

GLOSSA V.

1 Dictio, perpetuò, † diuerſimodè accipitur quandoque ſine temporis præfinitione, quandoque pro, tempore præfinitio, ut per Cagnol. in l. 2. nu. 78. & ſequen. C. de pact. inter empt. & uend. & latius Tiraquel. in tracta. de retract. tit. 2. §. 1. gloſ. 2. nu. 8. & ſequen. de obligatione, & hypotheca diximus ſuprà in Clauſula oīa et ſingula fol. 74. & ultra ea adde Ripā in Rubrica, ff. de pigno. & hypo. nu. 4. Et ſciendum eſt, † quod ſi quis mutuo acceperit pecuniā, uel legauerit ſuper aliquo ſuo fundo, cenſetur ipſum obligare, Bar. in l. fundus, de annu. lega. & in l. codicillis, §. inſtituto, per illum tex. de leg. 2. cum alijs citatis per Ripā, in d. Rubrica nu. 5. & Craue. conſ. 20. nu. 10.

Quantum ſit pro parte dictorum de Amadęis venditorum.

GLOSSA VI.

Per hanc Clauſulam limitatur generalitas de qua ſupra in præcedenti Clauſula, quia non eſt æquum quod pars precij ſpectās ad hos de Amadęis uenditores deberet inueſtiri in re quæ etiam pro partibus aliorum uenditorum eſſet obligata.

Vel præſtari debeat per ipſos de Amadęis venditores fideiuſſor.

SVMMARIA.

1 Venditor non tenetur præſtare fideiuſſorem emptori de euictione, niſi per pactum expreſſè conuentum ſit quod præſtetur.
2 Venditor quibus caſibus teneatur de euictione fideiuſſorem præſtare licèt non ſit conuentum de hoc.

GLOSSA VII.

1 Regulariter non tenetur uenditor † pręſtare fideiuſſorem de euictione emptori: ſi tamen per pactum expreſsè cōuentum eſt, quod præſtetur, pręſtandus eſt, l. illud quęritur, in prin. & l. emptori, in prin. ff. de euict. & talis fideiuſſor vulgo auctor ſecundus dicitur ut dicit text. in d. l. illud quæritur, qui etiam dicitur confirmator, §. & non ſolum, in Authē. de fideiuſſo. colla. 1. & quod quando eſt factum ſpeciale pactum de pręſtādo, pręſtari debeat, eſt ēt tex. in l. 1. §. ſtipulationū, in fi. ff. de prætor. ſtip. vbi Bart. Caſtr. & alij in l. fi. §. 1. ff. de reſcin. vend. in l. ſi dictū, in princ. de euict. in l. pacta. conuenta in princ. de contrahend. empt. Spec. in tit. de empt. & vend. §. 1. verſ. fideiuſſoris præſtatione, nu. 7. Bart. in d. §. ſtipulationum, & Fab. in tract. de emp. & uend. 2 6. q. princ. 12. q. nu. 51. vbi ponunt caſus † in quibus tenetur uenditor pręſtare fideiuſſorē de euictione vltra hunc quando eſt expreſſum, & conuentum per pactum, ſcilicet quādo pater uendit bona filij, l. 1. vbi Bal. C. de bon. mat. quando uenditio per reſcriptū principis confirmatur, l. vniuerſa, ubi Bald. C. de preci. Imper. offeren. ſi ſit conſuetudo in loco, l. quod ſi nolit §. qui aſſidua, ff. de edil. edict. & quando ante ſolutum precium mouetur quæſtio emptori l. ſi poſt perfectam, C. de euict. de quo inferius latius dicemus ſuper verbo. de euictione, & legitima defenſione, fol. ſequenti.

Idoneus.

SVMMARIA.

1 Venditor ſi debet ex pacto cantum, uel ſecurum emptorem reddere etiam ſi ſit additum ad ſenſum ſapiētis nō tenetur cauere cum fideiuſſore ſed per ſtipulationem cum obligatione bonorū.
2 Secus tamen eſſet ſi ſit conuentum quod idonee caueatur, uel plenè, vel rectè, competenter, uel ſufficienter.
3 Fideiuſſorem dare obligatus, idoneū dare debet.
4 Fideiuſſorem qui dare promiſit certam perſonam, qua non vult ſe obligare, tenetur ad pœnam, & intereſſe, ſi obierit tenetur dare alium æque idoneum.
5 Fideiuſſorem dare obligatus, ſi ipſe principalis eſt idoneus, poteſt dare, & præſtare fideiuſſorem etiam parum diuitem.
6 Excuſſio bonorum fideiuſſoris eſt neceſſaria antequam deueniatur ad capturam principalis debitoris.

GLOSSA VIII.

Quando eſt conuentum inter partes quod venditor debeat cautum vel ſecurum emptorem reddere etiam ſi ſit additum ad ſenſum ſapientis emptoris, non tenetur uenditor cauere cum fideiuſſore, ſed per ſtipulationē, cum obligatione bonorum, gl. accepta, in l. ſi mā-1 dato Titij, §. ſi. vbi † Doct. ff. mand. trad. Spe. in d. §. 1. & ibi. Ioan. And. in addi. in verſ. ſed

quod si in instrumento nu. 9. Bart. Angel. & Cast. in d. l. 1. §. 1. ff. de praeto. stip. Bal. & Ias. in l. sancimus, nu. 4. C. de ver. sign. & est communis secundum Ias. ibi, tamen secus esset si 2 sit conuentum, † quod idoneè caueatur, quia tunc intelligitur cum fideiussore d. §. fi. & ibi glos. & trad. omnes in l. 1. ff. qui satis. cogan. vbi Socin. nu. 8. & Ias. in d. l. sancimus nu. 3. Felin. qui etiam ponit regulam cum fallentijs in capit. ad nostram nu. 6. & nu. 8. de iure iur. & idem si sit dictum ut plene caueatur Spec. d. §. ver. qd si actum est, nu. 10. & Feli. d. nu. 8. & Ias. d. nu. 3. vel si dictum sit, quod rectè, competenter, vel sufficienter caueatur, ut per eos in dictis locis, vel si cautio instrumentalis esset superflua ut quia aliàs promissor erat obligatus per instrumẽtum vel quia erat suspectus, ut forensis, ut per Ang. & Castro, in d. §. 1. & in d. l. 1. & Felin. in d. c. ad nostram, licèt Castr. in cons. 259. super vltimo 1. vol. aliter uoluerit, quando quis tenebatur idoneè cauere, & licèt Alex. in cons. 173. nu. 9. in 7. uideatur uoluisse, qđ qui tenetur facere securum teneatur dare fideiussorem vel pignus, quod dicit intelligi secundum no. in d. l. 1. ad quae ipse se refert. Hoc autem verbum 3 videtur superfluum, quia qui † tenetur dare fideiussorem dẽt dare idoneum, ut per Spec. d. §. 1. vers. sed si uenditor nume. 8. & si certã 4 † pecuniam dare promiserit, & non vult se obligare tenetur ad pœnam vel interesse, & si obierit tenetur dare alium, eque idoneum, ut per eum ibi, posset etiam iuuare hęc expręssio in casu, quo principalis esset idoneus, 5 † quia sufficere deberet si praestaret fideiussorem, etiam parum diuitem, ut per Bart. in l. mulier, in fi. C. de iure dot. & Mars. in d. Rubrica, nu. 179. quia patrimonia ipsorum habentur pro uno, ut per eum ibi, & in singu. 3. 6 ad hoc ubi † uolunt excussionem bonorum fideiussoris etiam esse necessariam antequam ad capturam principalis debitoris deueniri possit si enim exprimatur quod detur, idoneus fideiussor dari debet, quia aliàs verba essent superflua, l. si stipulatus, de vsu. & l. si quã do, ff. de leg. 1.

Qui se, & sua bona principaliter, & in solidum obligando cum ipsis venditoribus se obliget.

SVMMARIA.

1 Fideiussoria obligatio alteratur per clausulam principaliter, & in solidum.

Fideiussor dandus regulariter non tenetur principaliter, & in solidum se obligare.

2 Fideiussor dandus dari debet in loco contractus.

3 Fideiussor si se obligare debet ad sensum sapientis emptoris, quomodo id intelligatur.

Sensus sapientis qualiter intelligendus.

GLOSSA IX.

De clausula ista principaliter, & in solidum satis fuit dictum suprà super ipsa Clausula, & haec Clausula 1 alterat † naturam obligationis fideiussoriç, quia regulariter fideiussor dãdus non tenetur principaliter se obligare in solidum, per trad. per Bal. nu. 5. & Ias. in fi. in d. l. sancimus. de quo etiam supra diximus super Clausula, & se principalem constituens, fide 2 iussor uero dandus, † debet dari in loco contractus, iuxta trad. per Bar. & alios per illum tex. in d. l. fideiussor. §. si necessaria, ff. qui satisd. cogan. de quo dictum fuit suprà in Clausula. Et eorũ precibus, &c. Hanc ẽt Clausulam ponit Spec. in d. §. 1. 2. col. 1. forma Inst, 3 vbi addit, quod se † obliget ad sensum sapientis emptoris de quo pacto ipse trad. in d. ver. sed, quid si in instrumento, numero 9. vbi, quod sensus sapientis debet esse ut legitimę liget. & caute secundum natura contractus.

In valida solemni, & ampla forma.

GLOSSA X.

De solemnitate, & formã, & quid sit, & quomodo intelligatur satis supra dictum fuit in Clausula ratihabitionis. ad hanc Clausulam facit Clausula Specu. in loco proximè allegato, ubi etiam in promissione facta per uenditorem de. faciendo consentire uxorem uenditioni, & alios ius in re habere praetendentes, & de renunciari faciendo, iuribus suis addit, & in omnibus cartam rationabilem ei faciet, sed nostra Clausula maiorem habet efficaciam propter ampliora uerba.

De euictione, & legitima defensione dictarum rerum, vt suprà venditarum pro dicta parte, ad praedictos de Amadeis spectante, & per eos vendita vt suprà.

SVMMARIA.

1 Venditor qui adhuc pretium ab emptore nõ exegit si mota fuerit quaestio emptori super re uẽdita, tenetur praestare emptori fideiussorẽ de euictione, & de legitima defensione rei uendita.

Quod procedit ne dum pro euictione litis mota, sed etiam generaliter cuiuscumque alterius mouenda.

Immò etiam uenditor tenetur licet emptor abtineret

neret in causa sibi mota, vel perierit actori instantia.

2 *Venditor non tenetur fideiussorem de euictione praestare, si constat agētem nullum ius habere, vel quando debitum est conditionale.*

3 *Cautela ne precium quacumque colore retineatur ab emptore.*

4 *Venditor soluto precio si lis de euictione moueatur an sit obligatus praestare fideiussorem.*

GLOSSA XI.

SVprà super verbis vel præstari debeat, &c. fuit dictū quod regulariter venditor non tenetur præstare fideiussorem de euictione, prçterquam in casibus ibi citatis, sed quia ultimus casus ibi tactus, quando imminet euictio in limine contractus sępius accidit, & conuenit materiæ nostræ, non erit inpertinens aliqua super eo scribere, cætera ad materiam euictionis, & eius promissionis pertinentia suo loco reseruantes. Tenetur itaque uenditor, qui adhuc precium ab emptore non exegit si mota fuerit quæstio emptori super re uendita, præstare fideiussorem de euictione emptori & de legitima defensione rei 1 venditæ, l. pen. §. fi. ff. de periculo. † & cōm. rei. vend. & d. l. si post perfectam, C. de euict. & ibi Doct. trad. Spec. in d. §. 1. ver. verumtamen, nu. 8. Bart. & Cast. in d. l. 1. §. stipulatiōnū de prætor. stip. Fab. d. 12. q. num. 51. Quod procedit, nedum pro euictione illius litis motę, sed etiā generaliter cuiuscumque alterius mouendæ, glos. in verbo. satis, in d. l. si post perfectam. Ioan. Andr. in add. ad Spec. in d. ver. verumtamen. Bartol. in d. §. stipulationum, nu. 2. & Fab. d. 12. q. nu. 52. fortius uoluit Castr. in cons. 46. Super eo quod quæritur, nu. 1. 1. vol. quod etiā quādo emptor obtineret in causa sibi mota uel perierit instantia actori, tamen teneatur uenditor ad præstan. fideiussorem pro quacumque euictione generaliter, pro §. primum l. fi. ff. de rescind. uend. cuius tamen contrariū uidetur uoluisse Alex. in cons. 65. Omissis argumētis nu. 3. 5. 2 vol. vbi uoluit uenditorem † non teneri si constat agentem nullum ius habere, uel quando debitum est conditionale, in quo stādum est arbitrio iudicis qui debet considerare an actor fuerit submissus ab emptore ad inferendum litem, ut oneret emptorem fideiussione ad quam aliàs non tenebatur qui etiam potest deferre iuramentum ipsi actori an procurauerit dictam quæstionem moueri, ut per Ioan. And. in d. add. incipit facile erit sub d. vers. verumtamen. Cast. in d. §. stipulationū, in fi. de quo per Afflict. decisi. 171. Et quia facile potest emptor ne precium soluat submittere petitorem qui moueat qōnē, propterea Io. And. in d. addi. quem sequitur Fab. d. nu. 3 52. dat † Cautelam ut res non tradatur emptori nisi soluto precio, uel fiat pactum quod etiam lite mota non possit retinere precium sed illud soluere teneatur, uel censeatur eum habere precario à uenditore quo usque sibi fuerit solutum integrum precium, ut per eos 4 ibi, sed si soluto precio † moueretur, lis nō haberet locum regula prædicta de fideiussione prçstāda pro euictione, licèt Io. And. in add. in d. ver. verumtamē, incipit, quia iste §. post Guid. de Suza. aliter voluerit, cuius contrarium est uerius, & communiter tenetur ut per gl. primam in d. l. si post perfectam. Bar. & Cast. in d. §. stipulationum, Castr. in dicto cons. 46. nu. 2. & Fab. d. nu. 52. de quo aliquid per Ripā in l. 1. §. si hæres, n. 31. ff. ad Trebel.

Nec aliter vel alio modo possint dicti emptores cogi ad solutionem dicti residui ipsius precij.

SVMMARIA.

1 *Emptor non potest dici in mora soluendi precium tempore statuto, & præfixo solutioni, si fideiussor de euictione non sit præstitus iuxta conuenta, stante maximè Clausula, quod aliter nec alio modo possit cogi emptor ad solutionem precij.*

2 *Pactum, quod vel sit inempta non soluto precio locum non habet, cum per uenditorem stetit.*

3 *Venditor habet electionem si alternatiuè sit dictum quod inuestiat precium, vel fideiussorem det.*

GLOSSA XII.

DE ista Clausula: quæ habet præcisam naturā suprà diximus sup ea 1 fol. 78. qua apposita † emptor nō uidetur posse dici in mora soluendi precium tempore statuto, & præfixo solutioni, licèt dies aliàs interpellet pro homine, l. magnam, C. de contrahen. & committen. stipulatione; immo etiam, si esset factum pactum quod solutione precij non facta res es-2 set inempta, cum per † uenditorem stetisset pactum locum non haberet, ut est text. in d. l. in §. 1. ff. de rescind. vend. sed contrarium tenet Soci. in cons. vltimo nu. 3. vol. 3. Bero. cons. 136. nu. 6. & sequen. in 2. vol. & 200. in 3 fi. in 1. vbi videndū Et cum hic † factū sit pactum de inuestiendo, aut fideiussorem dando, electio erit venditoris, & sic debitoris, seu rei, qui alterum adimplere tenetur, l. plerumque in fi. ff. de iure dot. §. hunc aūt, instit. de actio. & c. in alternatiuis, de regu. iur. in 6.

agente ante conditionem, & quod tempus sit duplicandum limitando hanc regulam aliquibus casibus,& Doct.in §.si quis agens, & in versi. seu, §. sed hæc quidem, Instit. de action. Si tamen ageretur, nec opponeretur per reum hæc exceptio,agis ante diem, procederet iudicium,& posset condemnari reus ad soluen. non pure, si ex eodem met instrumento constat,quod adhuc non est finita dilatio, & non uenit dies,sed adueniente die, ut per Bartol.& alios,in l.lecta,ubi Cagnol. num.159.& sequent.ff.si cert. pet. & Ripa in l.ita stipulatus,num. 87. ff.de verbor. oblig.

9 Si tamen † dilatio sit concessa à lege miserationis causa,ut in dote restituenda, l. unica, §.exactio, C. de rei uxor. actio. potest actor agere ante tempus, non ut sibi ante tempus soluatur, sed adueniente die. Ripa in d.l. ita stipulatus,nume. 79. vers.quarta utilitas, ubi conciliat opiniones, & in l. intra dies, in princip.ff.de re iudic. Afflict. decisione 279. ad quos se remittit Cagnol.in d. l. lecta, nu. 166.& tenet in l.in omnibus obligationibus, nu. 16. ff. de reg. iur. licèt ibi reprehendat inaduertenter Afflict. in dicta decisione qui non dicit id, ad quod ipse eum allegat, ad quod uidendus est Ripa qui generaliter tenet per illum text. posse agi ante diem, ut tamen fiat condemnatio ad soluendum adueniente die,in l.in illa stipulatione,num. 9. & 10.ff.de verb.oblig. & Paul.de Castro, quod est contrariæ sententiæ in l. continuus,§.cum

10 ita,num.2.ff.de verbor.oblig. Vltimo † sciendum est, quod regulariter potest debitor soluere ante tempus præfixum solutioni, & maximè, quando eius gratia est additum, d. l. qui hoc anno, ubi omnes, & l. qui Romæ, in princip. & ibi tradunt Doctor. hanc regulam limitantes,ff.de verbor. obli. Aret. in d. §. qui hoc anno. Dec. & Cagnol. in l. cum tempus,ff.de reg.iuris.

In Ciuitate Ferrariæ.

SVMMARIA.

1 *Solutio absque alio si nil dictum sit regulariter in contractus loco est facienda.*

Forum sortimur diuersis ex causis,& præcipuè ratione contractus.

2 *Contractus censetur celebratus in eo loco vbi solutio est destinata.*

3 *Promissione facta de soluendo certo loco numquid statim reus possit conueniri.*

Promissio facta hodie Ferrariæ de soluendo hodie Romæ, non ualet tamquam impossibilis.

Debitori promittenti soluere in certo loco dilatio iudicis arbitrio est præstituenda.

Sicuti & eius fideiussori.

Fideiussor non potest conueniri antequam possit conueniri principalis.

Solutio si non sit facta loco conuento actio arbitraria competit,qua iudex arbitratur alteram partem in plus, uel minus teneri, quam sit summa promissa.

4 *Solutione certo loco promissa debitor non potest inuito stipulatore alibi soluere nisi soluat etiam interesse respectu loci.*

Debitor qui promisit soluere certo loco in loco contractus conueniri nequit,nec alibi, sed in loco tantum destinato,& infra nu.6 sub si.vbi uide.

Declara tamen,& intellige ut hic.

5 *Solutione pluribus in locis destinata,quo loco soluendum sit.*

6 *Creditor si non potest accedere ad locum solutioni destinatum, numquid possit in loco domicilij rei,uel alibi petere.*

Solutionis locus numquid sit in libello exprimendus.

Solutionis in alio loco facienda destinatio numquid possit fieri etiam ex interuallo post contractum.

Solutionis locus tacitè aliquando destinatur incipiendo puta illam in uno loco facere.

Solutio si est destinata in uno loco, & dies solutioni præfixa, licèt reus die statuta non fuerit in loco illo, si tamen actor etiam illuc non accessisse probetur, non incurrit debitor moram.

Limita tamen ut hic.

Debitor si fuit in loco solutioni destinato,die præstituta numquid,& quãdo excusatur à mora.

Debitor quibus casibus teneatur perquirere creditorem.

7 *Debitor numquid, & quando teneatur accedere ad domum creditoris pro solutione facienda distinguitur.*

Debitor numquid debeat proprijs expensis rem soluendam ad domum creditoris deferre.

Debitor,si creditor mutauit domum ad quam tenebatur deferre pecuniam, numquid teneatur ire ad mutatam.

8 *Debitor numquid teneatur domi suæ facere protestationem per se non stare ex quo creditor non accessit recepturus ab ipso solutionem.*

9 *Solutio rei nõ censetur in dubio aliquo certo loco destinata si est faciẽda in genere secus si in spẽ.*

10 *Solutione destinata in aliquo loco, creditum ibi esse censetur, & in eo statuta, & consuetudines illius loci sunt seruanda.*

GLOSSA IIII.

CVm omnes partes essent, seu fingantur Ciues Ferrariæ,& contractus ipse in hac Ciuitate fingatur celebratus,non esset opus addere hãc Clausulam, quam tñ pleriq; tabelliones ad ma-

ad maiorem declarationẽ apponunt, quia si addita non sit, subintelligitur, ut sit facienda in loco contractus, l. hæres absens, §. primo, & ibi Bart. & alij, ff. † de iud. Ias. in §. plus autem, nume. 20. Instit. de actionn. vel magis in loco, vbi petitio est facienda, quam in loco, ubi reus sortitur forum facienda est, quando non est actum in quo loco facienda sit, l. fin. ff. de triticar. tradit Socin. in l. cum filiusfamilias, §. fin. ante finem, ff. de verbo. obligat. & Bartol. & alij, in l. vinum, vbi Cagnol. nu. 58. ff. si cert. pet. Sortitur modo forum in pluribus locis ex diuersis causis, cap. fin. cum ibi latè traditis per Canon. de foro compet. & de foro quod quis sortitur ratione contractus, habetur in c. Romana, §. contrahentes, eod. tit. in 6. super cuius materia plura abundè scripsit Didac. Couar. in c. 10. suarum pra ctic. quæst. ad quem recurrẽdum est. Interim aliqua de hac Clausula qua in aliquo loco per partes solutio facienda destinatur, cuius causa hæc Clausula hic addita est, uideamus.

2 Et primo sciendum est, quod † contractus censetur celebratus in eo loco in quo solutio destinata est, l. contraxisse, ff. de action. & obligat. tradit Castr. in l. 1. numer. 3. ff. de eo quod certo loco, Ias. in d. §. plus autem, nu. 15. & Cagnol. in d. l. vinum, num. 57. in tantum, ꝗ Bald. in l. multum interest, quem ibi sequitur Salic. col. fin. num. 11. C. si quis alteri uel sibi, qđ propriè, & uerè censetur ibi celebratus, adeo, quod statutum loquens de soluenda gabella pro contractu, in hoc locum sibi uendicare deberet; quod etiam tenent alij, quos citat Ias. qui licèt subdubius in hac partem videtur inclinare, d. nu. 15. & refert Felin. d. cap. fin. nume. 18. quod tamen non est uerum, & contrarium est verius, & magis communiter tenetur, ut per Aret. in §. præterea, nume. 31. Instit. de action. Felin. dicto numero 18. & Ripa in cap. 1. num. 62. de iudic. Et quando promissio fit de soluendo certo loco, non statim potest reus conueniri, sed ip-

3 so iure censetur † adiectum tempus quo possit illuc accedi: immò, non ualeret promissio facta hodie Ferrariæ de soluendo hodie Romæ, tanquam impossibilis, text. est in §. loca, Instit. de verbor. obligat. arbitrio tamen boni uiri idest iudicis debet dari reo dilatio congrua ad accedendum ad locum destinatum pro solutione facienda, l. continuus, §. cum ita, ff. de uerbor. obligatio. licèt si citius illuc peruenerit, statim teneatur, ut ibi, quamuis in iudicialibus tempus itineranti sit præfixum 20. millia passuum, pro quolibet die, l. prima, ff. si quis caut. Et quod aliter non ualeat stipulatio, probatur etiam in l. 3. §. si quis ita, il secũdo, ff. de eo, quod certo loco, qđ tamen uenit declarandum, nisi partes conuenissent, ut eo die solutio per procuratores uel agentes suos in eo loco quos antea illuc destinassent solutionem huiusmodi facere, & recipere deberent l. fin. §. si inter eos, ff. de uerbor. oblig. glos. fin. in d. §. loca, & in dicto §. si quis ita, in fine, vbi Bart. Et quod dictum est de reo, quod dilationem hãc ad illuc commodè accedendum habere debet, & aliàs non constituitur in mora, procedit etiam in fideiussore, l. si testamento, §. fin. de fideiuss. ita quod licèt reus potuisset in loco destinatę solutionis conueniri, ut quia ibi esset, uel illuc citius accessisset, si tamen fideiussor adhuc illuc accedere non potuisset, conueniri non posset, ut ibi, & tradit Castr. in dicto §. si quis ita, sicut econtra non teneretur fideiussor, licèt primo accesserit ad locum destinatum, uel in eo esset antequam laberetur tempus quo reus posset illuc accedere, quia non potest conueniri antequam possit conueniri principalis, dicto §. fin. & l. fideiussor, la terza, ff. de fideiuss. Propter locum autem additum promissioni, & solutioni, datur actio arbitraria, qua iudex arbitratur alteram partem in plus, uel minus teneri, quàm sit summa promissa, propter solutionem in loco conuento non factam, dicto §. præterea, gloss. Bartolus, & Castrẽ. in l. vnica, C. ubi conueniat qui certo loco dare promis. hoc modo declarantes, quare dicatur actio arbitraria, nam habetur ratio tamen actoris, quam rei, propter locum, l. secunda, in principio, & l. tertia §. nunc de officio, ff. de eo quod certo loco, & habetur in dicto §. præterea, qua actione arbitraria tenetur etiam fideiussor, l. centum Capuæ, & l. fina. ff. eodem titulo. Et cum facta est promissio de soluendo certo destinato loco, inuito sti-

4 pulatore non potest † promissor alibi soluere, l. penult. ff. eodem titulo, nisi tamen soluat etiam interesse creditoris respectu loci, l. qui Romæ, in principio, vbi omnes, ff. de verborum obligatione, & tradunt Bartolus, & Castrẽ. in dicta l. penult. Nec potest etiam in loco contractus debitor conueniri, quia conueniendus est in dicto loco destinato, l. quæro, ubi Bartolus, ff. de solution. glos. Bartolus Bald. & Castrẽs. in dicta l. prima, ff. de eo quod certo loco, & in dicta l. prima, C. eodem. Ias. in dicto §. plus autem, numero 18. Felin. in dicto capitulo fin. numero 19. & Ripa in dicto capit. primo, de iudic. numer. 63. vers. tertio conclusio. nisi tamen in loco contractus debitor haberet domicilium, ut per Ias. & Felin. in dictis

5 locis. Est verum, quod † si in loco destinato non reperiatur reus, poterit in quolibet alio

loco conueniri, in quo tamen aliàs forum fortiatur, ut per glof. in d. l. 1. ff. de eo. quod certo loco, & in l. 1. C. eod. & glof. in d. §. plus autem, in verbo fine commemoratione, licèt Bar. in d. l. 1. ff. eod. tit. poft Nic. de Mattarel. voluerit, quod etiam in alijs locis ubi forum non fortitur, tali cafu conueniri poffit. quam opinionem dicit ibi Bald. effe confonam iuri, tamen contraria glof. eft communis, ut ibi ipfi fatêtur, & tradunt ibi etiam Caftr. & Aret. in d. §. præterea, nu. 31. & Iaf. in d. §. plus autem, licèt uideatur corruptus, nu. 28. Sed fi folutio non in uno tantum loco, fed in pluribus copulatiuè deftinaretur, in quolibet pro parte, & rata agi poteft, & debet, d. l. 3. §. 1. ff. de eo quod certo loco; Si verò alternatiuè, eft in electione actoris petere in quo magis uelit, licèt reus poffit ante litem conteftatam foluere, etiam in loco ubi non fit petitio, fi magis fibi libeat, poft lit. conteft. non, d. l. 3. in princ. vbi glof. & Doctores.

Sciendum tamen eft, quod fi creditor non poffet accedere ex aliqua iufta caufa ad lo-6 cum deftinatum folutioni, † ut quia effet relegatus uel bannitus ab eo poffet in loco domicilij rei folutiones petere vel in alio loco ubi reus fortiretur forum. Bald. in l. vfuras, C. de folut. Iaf. in l. 2. quæft. 39. num. 95. C. de iure emphyt. & Rum. conf. 32. num. 6. in 5. vol. vel fi propter peftem, ut tradit Ripa in tract. de pefte in tit. de priuil. contract. caufa peft. nu. 2. An autem in libello fit exprimendum folutionem fuiffe promiffam certo loco, habetur in l. 2. §. fin. vbi Bart. & idem Bart. in d. l. 3. in princ. nu. 8. ff. eod. tit. de eo quod certo loco. Aret. d. §. præterea, num. 31. 3. col. verf. item ad alium finem, & Iaf. in d. §. plus autem, nu. 14. vbi uidendum eft. Et quod æftimatio folutionis in alio loco facienda poffit etiam fieri ex interuallo poft contractũ, ponunt Aret. & Felin. in d. c. fin. nu. 17. in fine, de foro compet. vbi quod etiam tacitè incipiendo facere folutionem in uno loco, ut ibi per eos. Vnum tamen non eft omittendum in hac materia, quod fi folutio in alio loco eft deftinata, & præfixa certa dies folutioni, licèt reus die ftatuta non fuerit in loco illo, fi tamen etiam actor illuc non acceffiffe probet, non incurrit debitor moram, l. item illa, in princ. & ibi Bart. & omnes, ff. de conftit. pecun. Alex. conf. 172. Vifis, & oportunè, col. 2. in 2. vol. 41. Vifis in 4. vol. 210. col. 1. in 6. Dec. conf. 566. & latè Tiraquel. in tract. de retractu, tit. 1. §. 15. glof. 2. nu. 10. quod limitat Ioan. de Anic. in conf. 152. procedere in cafu quo creditori conftaret debitorem nõ poffe in loco deftinato rem tradere, ex multis per eum citatis ibi, fuper qua limitatione amplius effet deliberandum, cum habeat cõtradictiones, ut per eum ibi. Sed fi debitor die ftatuta fuerit in loco deftinatæ folutionis, et non fuerit interpellatus ad foluendum non incidit in pœnam, fecundum Ioan. Fab. & Aret. in d. §. loca, in fine, quod tamen intelligo procedere, fi fecerit diligentiam in perquirendo in loco creditorem, ut excufaretur à mora, iuxta ea quæ tradit Bal. in d. l. item illa, in princ. nu. 12. & fequent. quem fequitur Abb. in c. fignificante, de pignor. vbi declarat, quibus cafibus teneat perq̃rere debitor creditorem, & per Gozad. conf. 58. vbi nu. 12. vult, ftante iuramento teneri debitorem, fi cõftet creditorem fuiffe in loco deftinato. Dum autem fupradictum eft, debitorem in loco deftinatę folutionis poffe, & debere conueniri, debet intelligi fi ibi inueniatur, fecùs fi ibi non inueniatur, per d. §. contrahentes, quia non poteft ibi conueniri nifi ibi aliter fortiatur forum ut diffinitiuè condemnari poffit, ut per Ripam in d. c. 1. nu. 64. 4. conclufione, ubi tamen pluribus modis limitat, de quo etiam per Didac. d. c. 10. nu. 4. & feqq.

Sed numquid debitor teneatur accedere ad domum creditoris profolutione facien-7 da, uel è contra, quando non eft deftinata † folutio in aliquo fpeciali loco, ut hic? Bart. in d. l. item illa, in princ. nu. 9. poft glof. & antiquos diftinguit notabiliter, quem cæteri fequuntur communiter ibi, quod quando funt eiufdem fori contrahentes, feu partes, debitor tenetur accedere ad domum creditoris ad foluendum pecuniam debitam: fi uerò fint diuerfi fori, ut quia vnus habitat in una Ciuitate, alius in alia, eiufdem etiam Domini, vel præfidis, uel etiam vnus in Ciuitate, alius in Comitatu remoto, ut per eum ibi, nu. 13. & tunc debitor non tenetur accedere ad domum creditoris, fed creditor tenetur accedere ad debitorem, & hoc cafu fat eft, fi debitor domi fuæ proteftetur per fe non ftare, quin folueret, fi haberet cui. Hanc etiam opinionem quod non teneatur tali cafu debitor, tenet Bald. in l. acceptam, 12. q. nu. 12. C. de vfur. Socin. poft alios, in l. cum filius, §. fi. ff. de uerb. oblig. Aret. d. §. præterea, nu. 35. Iaf. in l. 2. q. 37. nu. 92. & q. fequen. C. de iur. emphyt. Alex. cõf. 92. Perfpectis, col. 4. in 1. Gozad. conf. 71. nu. 7. Ponunt tamen Doct. plures cafus in locis prędictis quibus tenetũ debitor accedere ad domum creditoris, etiam fi fit diuerfi fori, ut qñ folutio fit facĩẽda refpectu rei exiftentis in foro creditoris, ut per Bart. poft Guil. ibi, quem alij fequuntur, & idem fi folutio refpiciat commodum perfone, l. quod nifi, ff. de oper. libert. Bartol. & Caftrenf. in dicta l. item illa, uel fi uolo ab-

quem

quem mihi obligare, vel mihi aliquid acquirere, vt per eos ibi, & per Tiraquel. dicto titulo primo §. 9. glos. 3. numero 6. vel si reus iam incurrit moram, & vult etiam purgare, addit Aret. in d. §. præterea, nu. 35. quando quis tenetur ex delicto, c. 1. de raptor. his casibus teneatur debitor ad creditorem accedere, Cuius autem expensis res soluenda sit deferēda ad domum creditoris, habetur per Bart. & Castr. in d. l. item illa, in fine, Bald. tradit in d. l. acceptam, nu. 24. Aret. d. nu. 35. Ias. in d. l. 2. quæst. 41. num. 77. & de expensis tam vecturæ, quàm Gabellæ, Bart. in l. 1. de alim. lega. Bal. in l. acceptam, 15. quæst. & Salic. 3. oppos. col. 7. & 8. C. de vsur. & Bertach in tract. de Gabell. in 7. par. quæst. 2. & 16. numero 37. sed si creditor mutaret habitationē ad quam tenebatur debitor rē deferre, si multum grauaretur ob talem mutationem, non teneretur reus ad mutatam accedere. Baldus, quæst. 14. d. l. acceptam, d. nu. 24. Socin. in d. §. fin. Ias. d. 39. quæst. nu. 94.

Et in quantum supra dictum est, quod quādo debitor non tenetur accedere ad creditorem, satis est domi suæ facere protestatorem, 8 ut per Bart. † in d. l. item illa, & in l. si reus paratus, ff. de procurat. cum quo transit Alexander, cons. 120. Ponderatis, num. 12. in 5. & in cons. 20. nu. 3. in 7. & Gozad. cons. præallegato 71. nu. 7. & alij, quos citat Tiraquel in d. §. 9. glos. 3. num. 21. ubi inuunt protestationem hanc ad euitandum moram esse necessariā, tenendum est, quòd licèt hæc protestatio sit vtilis ad cautelam, tamen non est necessaria, ita, ut ea nō facta, debitor in mora constituatur, ut tradit Aret. in cons. 161. Verum est Alex. d. cons. 92. in 1. Castr. in l. si emptorem, in princ. ff. de act. empt. Bauer. in tract. de mora. col. fin. Dec. d. cons. 566. Ruin. cons. 150. nu. 16. & 151. nu. 3. & sequen. & Gozad. consilio 66. nu. 8. & alij quos citat Tiraquel loco præallegato nu. 20. Aduertendum etiam & ad id quod tradit Gozad. in hac materia in d. cons. 71. nu. 7. quod licet excusetur debitor ob non solutionem tempore debito nō factam, quia non accessit ad eum creditor, uel per protestationem per eum factam, si tamē exinde cum potuit soluere, non soluit, non excusatur, ut per eum ibi, non est uerum indistinctè, si noua non interuenit interpellatio quæ hoc casu exigitur, ut per Bart. in d. l. item illa, numero 11.

Vltimò, illud non erit omittendum, quod 9 solutio † rei non censetur destinata in aliquo loco in dubio, cum in genere sit facienda solutio, secùs si promissio fiat de soluendo aliquid in specie, uel genere subalterno, ut si promitteretur solui uinum Mutinense uel quantitas uini Mutinæ, seu de Mutina, tūc enim propter expressionem huius loci, censeretur conuentum ut in eo loco fieret solutio. Alex. & alij magis communiter, in l. uinum, ubi Ca- 10 gnol. nu. 58. ff. si cert. pet. Et qđ si solutio † est destinata in aliquo loco, ubi debitor possit cōueniri, tunc creditum, & ius illud censetur esse in eo loco; & in eo statuta & consuetudines illius loci uenient obseruāda. Lap. allegatione 91. Casus est, col. fin. nu. 8. & Rubeus, cons. 136. nu. 2.

In pecunia numerata, & non in alia re, vel specie.

SVMMARIA.

1 *Pecuniam soluere promittens tenetur soluere numeratam licet expressè non sit dictum.*
Pecunia appellatione venit res, & non solum numerata pecunia, sed omnes res tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura.
2 *Rei appellatio generalis, & latior quam pecunia.*
Species diuersimodè accipitur sicuti etiam genus.
Creditori inuito regulariter aliud pro alio solui nequit.
Habet tamen regula hæc multas limitationes, ut hic, remissiuè.
3 *Debitor qui non habet unde satisfaciat in pecunia numerata, nec reperit qui emat bona sua, satis est si offerat de melioribus bonis suis creditori in satisfactionem.*
Plura tamen sunt seruanda ad hoc vt talis oblatio sufficiat, vide tamen nu. sequ.
Fallit in Ecclesia, quæ de mediocribus bonis creditori offerre potest pro iusta æstimatione addita etiam decima parte precij.
4 *Auth. Hoc nisi. C. de solut. explicatur, eiusque materia.*

GLOSSA V.

Promittens soluere aliquam pecuniarum summam, etsi expressè non dicatur, ut hic, tenetur soluere in 1 † pecunia numerata, l. solutam, cum ibi not. in prin. ff. de solu. ut dictum fuit abūdè suprà, super Clausula, Dederunt, soluerunt, &c. fol. 188. uerū qa ēt illa opinio habet contradictores, ut ibi dictum fuit, ideo ad tollendum omnem difficultatem, periti notarij hanc Clausulam addunt instrumentis, l. quæ dubitationis, ff. de reg. iur. Pecuniæ uero appellatione uenit res, l. pecuniæ appellatione, ff. de uerbo. signific. & non solum numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura

conti-

continetur l. pecuniæ nomine, vbi Alciat. eo. tit. de quo aliqua diximus supra in Clausula precij in verbo, pro secunda vero pœna, fol. 163.

Rei appellatio generalis est, l. prima, in fine, ff. si cert. pet. & latiorem habet significa- 2 tionem quam pecunia, l. † rei appellatione, & ibi Alciat. ff. de uerbor. significatione, de quo etiam per eundem in l. sequen. eod. tit. & compræhendit tam pecuniam, quam omnē speciem, glos. §n. in dicta l. prima, ubi Doct. & Ripa, ibi, nu. 104 & sequent. de quo etiam aliquā tradit Baldus, in l. prima, ff. de statu homin.

Species modo diuersimodè accipitur, & aliter secundum Logicos, & aliter secundum Legistas, ut per glos. Bart. & omnes, in d. l. 2. §. 1. ff. si cert. pet. sicut etiam genus aliter accipitur, ut per dictam glos. & per Bart. in l. legato generaliter, in princip. ff. de lega. primo, & in l. Meuius, §. duobus, in princip. ff. de legat. 2. & remissiuè per Cagnol. in l. omnis diffinitio, num. 51. ff. de reg. iuris, hic accipitur pro qualibet particulari re, & sic, pro quolibet in diuiduo, ut etiam accipitur in d. §. 1. ubi Bar. numero 2.

Clausula ista etiam uidetur superflua cum aliud pro alio inuito creditore solui non possit, dicto §. 1. in fin. l. item liberatum, §. 1. ff. quibus modis pign. uel hypoth. solu. & probatur in l. promissor, §. fi. ff. de constit. pec. & alias concordantias citat glos. in d. §. 2. in fi. & ibi Ripa post alios, num. 21. & sequen. nec species pro quantitate, l. cum à quo, C. de solut. Bartol. in d. §. 1. in fine, quæ regula tamen patitur multas limitationes, ut per eos ibi, quarum una facit ad nostrum propositum, ad quam euitandam addita est hæc in instrumento quæ habetur ex Auth. Hoc nisi, C. de sol. & in corpore in Auth. de fideiuss. §. quod 3 autem, collat. 1. quod debitor, † qui non habet modum soluendi in pecunia numerata, uel in bonis mobilibus, nec potest inuenire emptorem suorum immobilium, ut creditori satisfaciat, potest offerre de melioribus bonis suis in satisfactionem creditori suo, qui tenetur ea accipere in solutum, & hoc modo euitabit carceres, tradit Capel. Tholos. quæstio. 68. & dicit Socin. in d. §. 1. nu. 11. quod fecit seruari in practica, licet aliud statutum sit in Ecclesia, quæ potest dare de mediocribus bonis creditori pro æstimatione iusta, addita etiam decima parte precij, §. si uero. secundum prædictum, in Auth. de alien. & emphi. coll. 9. & transumptioue in Authen. Hoc amplius, C. de sacrosanct. Eccles. quæ tamen limitatio procedit pluribus concurrentibus; primo quod exprimatur causa, quare fit talis oblatio, quæ est impotentia soluendi uel habendi pecunias, ut tradit Rom. in consil. 63. Constitutio, numero 3.

Secundo quod in ueritate fecerit diligentiam suam debitor, & inuenire non potuerit, ut tradit Ripa in dicto §. 1. nume. 25. Tertio, quod non extent mobilia, quod est probandum, saltem per discussionem. Rom. dicto numero 3. & Gozad. cons. 32. nume. 8. Quarto oblatio debet fieri cum iuramento, ut tradit Practic. Papiens. dicens ita practicari in forma respons. libel. in action. hypot. in glos. exceptionis solutionis, nu. 3. & licet hoc alij non ponant, & forte iure non probaretur, tamen ad cautelam esset seruandam.

Quinto, qđ oblatio fiat ad electionem creditoris, Ripa post alios ibi, quod tamen sano modo intelligendum est, ut creditor pro mēsura debiti proportionabiliter rem accipiat, & non rem ualentem magnum precium, & meliorem pro modico debito, ut per eum ibi numero 26. Sexto, quod ostendat instrumenta & titulos dictorum bonorum quæ offert. Rom. dicto consilio quod tamquam æquum sequitur Ripa, dicto numero 25. Septima quod caueat de euictione Rom. & Ripa ibi, licet Rom. velit, quod teneretur cauere cum fideiussore, quod extra casum statuti vel consuetudinis loci in quo consuluit non procederet. Octauum addidit Rom. de translatione dominij. & nouum Moderni Taurinens. in d. §. 1. qđ debitor probet non potuisse reperire emptorem ob diffamationem creditoris, quę reprobatur per Ripā in loco præallegato. Si igitur in instrumento apponatur hæc Clausula, quod solutio sit facienda in pecunia numerata, non potest debitor se iuuare dicto remedio, & beneficio soluendi in bonis immobilibus, vt tradit Practic. Papiens. loco præallegato numero 4. licet Ripa in dicto §. 1. dicto numer. 25. alleget ipsum tenentem oppositum. Est bene verum, quod idem Practic. tenet aliam opinionem quando ipsi debitori contingeret casus ut facta omni diligentia, non posset habere pecuniam pro solutione facienda, 4 quæ cum sit † necessaria ut habeat locum dispositio dictæ Auth. ut supra bene intellexit Ripa, Pract. intellexisse non sat esse si promissio ista fieret expressa hoc modo: sed tamen bene operatur hæc Clausula, quando esset renunciatum dispositioni dictę Auth. ut per Ripā, post Alex. per eum citatum, in dicto §. nu. 28. potest enim ei renunciari Salic. in d. Aut. Hoc nisi debitor. & Steph. Aufrer. in addit. ad dictā quæstio. 68. Capel. Tholos. uel si interuenerit iuramentum, ut in terminis istis tradit Alex. in cons. 37. Viso, & oportunè, num. 27. uol. 2. Ripa d. nu. 28. & Gozad. d. cons. 32. nu. 8.

numero octauo, quos refert Benuenut. Stracha, in tractatu, de decoctor. tertia parte, numero quadragesimotertio. Est verum, quod etiam Ripa ibi limitat hoc procedere, nisi post renunciationem, & iuramentum casus inopinatus superuenerit debitori, quo ipse non possit debitum soluere, quia renunciatio & iuramentum, debent intelligi rebus sic stantibus. l. quod Seruius, vbi Iason, de cōdictione ob caus. cuius contrarium tenet expressè Gozad. dicto consilio, numero decimoseptimo, & quando est facta expressa renunciatio dictæ Auth. vel quando est apposita hæc Clausula, & additum iuramentum, prout erat in casu Alexandri, non crediderim ob cāsum superuenientem excusari debitorem, cum satis constet de hoc casu, cogitāſ se; ad tollēdam igitur omnem difficultatem, possent omnia ista apponi in instrumento, promissio de soluendo in pecunia numeratā cum iuramento, & renūciatione expressa, dictę Authen. Hoc nisi, & erit tutus creditor quod debitor non posset illum cogere accipere bona in solutum, vt si exstaret statutum de hoc disponens, ut uidi in pluribus locis extare, bene etiam esset illius statuti beneficio renunciari facere debitorem, per prædicta.

Nisi processerit de voluntate ipsorum emptorum.

SVMMARIA.

1 *Creditor si vult potest aliud pro pecunia sibi debita recipere.*

Creditor non potest cogere debitorem pro pecunia sibi debita aliam rem tradere.

GLOSSA VI.

HAec Clausula exprimit id quod est de iure communi, quia creditor, si vult, potest aliud pro pecunia sibi debita recipere, l. manifesti, C. de solutio. l. prima, §. an possit, ff. de constituta pecunia, tradit Alexander, in dicto §. primo, numero primo. Et sicut non potest debitor regulariter cogere creditorem ad recipiendum rem vel speciem pro pecunia debita, ita è conuerso non potest †creditor cogere debitorem pro pecunia sibi debita dare rem, vel speciem, l. domini prædiorum, C. de agricolis, & censitis, libro vndecimo, & tradit Ripa in dicto §. primo, num. 29. ubi multiplicitet limitat.

Omni iuris & facti exceptione.

SVMMARIA.

1 *Excussionis exceptio non censetur exclusa per renunciationem omni iuris, & facti exceptioni.*

Fideiussor qui promisit soluere liberè, & sine aliqua exceptione intelligitur de friuola, & iniusta, non de ea, quæ ex natura contractus sibi competit, & sic non intelligitur voluisse renuntiare excussioni.

2 *Excussio an sit necessaria si promissum sit solui omni iuris, & facti exceptione remotis, adiecto iuramento.*

3 *Excussio an sit necessaria, quando tota pecunia ad vnum ex contrahentibus peruenit, vel totum negocium ad vnum pertinet licet omnes principaliter & in solidum essent obligati.*

Creditor non potest vnum ex in solidum obligatis pro tota summa conuenire nisi omnes sint in mora soluendi.

4 *Fideiussor potest opponere regulariter illas ipsas exceptiones, quas & reus potest, & hoc quidem etiam reo inuito.*

Limi. tamen vt hic remissiuè.

Correus numquid possit opponere exceptiones illas, quas alius correus opponere potest remissiuè.

5 *Fideiussor numquid liberatus censeatur si lapso tempore solutioni præfixo creditor prorogauit ad aliud tempus solutionem ad instantiam debitoris.*

Fideiussor in dubio censetur obligatus pro toto tempore, quo tenetur reus.

Nouatio in dubio facta nō censetur ad effectum liberandi.

6 *Fideiussor numquid liberans censeatur si debitor dedit creditori in solutum rem aliquam, quæ postea fuit euicta.*

7 *Fideiussor, an, & quando censeatur liberatus si debitor disposuit quantitatem debitam iuxta l. acceptam, C. de vsur. & postea ipsemet debitor repetijt, & reluit debitum.*

GLOSSA VII.

SAtis de effectu, & importantia huius Clausulæ supra in tribus locis dictum fuit, videlicet, folio 31. 120. & 185. nunc autem illud tantum dicendum est, hanc Clausulam non importare, ut per eam censeatur exclusa exceptio excussionis competens fideiussori, de qua supra abundè diximus, etiam si sit dictum, quod fideiussor promisit soluere libe-

columna finali, secundo volumine, & Ronchegal.dicto §.vbi duo, numero 164. de qua Clausula nos supra plura diximus. Non poterit tamẽ vnum ex in solidum obligatis pro tota summa creditor conuenire, nisi omnes essent in mora soluendi, Castrẽs.in l.in executione, in principio, ff.de verborum obligatione, Alexander, in l.secunda, §.& harum, post principium, ff. de verborum obligatione, & Marsil.in Singul.278. Habens.

Et sciendum est, ꝙ fideiussor potest opponere illasmet exceptiones regulariter, quas potest opponere reus, etiam reo inuito, l.si stipulatus esses, in principio, & l.si testamento, in principio, ff. de fideiuss. l.omnes, vbi Socin. ff.de exception. tradit Specul.in dicto §. in titulo de fideiusso. numero decimosexto, Alexander, consilio sexagesimosexto, numero tertio, in quarto. Paris.in consilio 96. numero trigesimonono, uolumine tertio, & late Marsil.qui hanc regulam limitat in dicta Rubrica, numero 267. & sequen. An autem correus possit eas opponere, dicendum est, vt per Bartolum, in dicta Auth.hoc ita, decima quarta quæstione, tertiæ partis numero 66. C.de duob.reis.

Sed ponamus, quod lapsum fuerit tempus præfixum solutioni, & dicti uenditores prorogauerint ad aliud tempus ad instantiam emptorum solutionem, numquid fideiussor censetur liberatus? & licet in hac q̃st.sint opiniones, quia quod censeatur liberatus firmare ui-5 detur † Specul.in dicto §.primo, numero decimonono, & ibi Ioannes Andreas, in additione, & Capel.Tholos.quæstione 181.ubi dicitur ita fuisse iudicatum.cõtrarium tenuit Rota.decisione 859. Penes Titium, in antiquis, & quamplures alij eam partem sequuti fuere quos citat Tiraquel in tractatu de retractu, titulo secundo, §.primo, glos.septima, numero trigesimosecundo, & in hoc puncto illa uidetur communis, & uerior opinio ut fiat distinctio, aut fideiussor fuit receptus ad certum tẽpus, & sic se obligauit usque ad tempus puta pro quadam conductione temporali alicuius rei, & certum est quod si prorogetur conductio ipsa, liberatur fideiussor. l.item quæritur, §.qui impleto.ff.loca.& l.si cum Hermes.C. eo titulo, de quo trad. omnes in l.si unus, in principio, ff.de pact.& Brun. in tractatu, de augumen. conclusione tertia, columna duodecima, numero quadragesimosexto. Aut modo fuit receptus pro solutione certo tempore facienda, & tunc per prorogationem factam reo fideiussor non liberatur, ut trad. distinguendo Iason, in l.prima, numero 18.C. de iudic.& in l.lecta, ubi moderniores, & ibi Cagnol. numero 99. dicit communem, ff. si cert.petat. Alexander, consilio septuagesimo secundo, sexto uolumine, Socin. consilio uigesimoprimo, numero decimo, in primo, & 91.numero decimoquarto, in quarto, ubi loquitur in primo membro huius distinctionis Decius, in consilio nonagesimotertio, numero quinto, & alij citati per Tiraquel loco prę allegato. quod etiam tenet Bennen. Strach. in tractatu, de decoctor. §.parte, in princ. & Gaeil.post decisionem Tholos.181. in tractatu ad for. Came.oblig.tertia parte, quinta quæstione, ubi agit de ui instrumenti obligationis cameralis numero uigesimotertio, ubi quomodo debeat fieri prorogatio, ut non præiudicet, ex Paris. consilio quadragesimotertio, in primo, & Paris. qui in dubio firmat fideiussorem obligatum censeri obligatũ pro toto tempore quo tenetur reus, in consilio quadragesimooctauo, numero decimoquarto, primo uolumine.quem sequitur quoad hoc Cagnol.dicto numero 99.immo etiam per dationem aliorum fideiussorum nõ censentur primi liberati, sed accessorie cẽseantur dati, ut per Bartolũ, & omnes, in l.penultima, ff. de prætor. stipul. Fulgos. consilio 129. Matthæus Socin.consilio decimonono, numero decimoquarto, in primo, & Brun.d.tractatu, de augmento, 4.conclu.numero octauo, nisi sit alterata prima obligatio ut per Socin. consilio 62. numero uigesimotertio, In quarto, uel renouata dicta l penultima, & l.nouatione, C.de fideius.& l.ubicumque, Digestis, eodem titulo, seu secundi fideiussores dentur loco priorum, ut per Ripã, in l.quarta, §. si ex conuentione, numero septimo, ff.de re iud.& ibi, numero octauo; firmat in dubio secundum magis communem opinionẽ non censeri factam nouationem ut liberentur primi fideiussores, de quo nos aliqua ad propositum diximus supra in Clausula ad liberationem.

Non censeretur etiam liberatus fideiussor si reus dederit creditori in solutum remaliquam quæ sibi euicta fuerit, quia restituetur sibi utilis actio aduersus fideiussorem, ut per Specul.dicto §.primo, in fi.quem in hoc sequitur Marsil.dicta Rubrica, numero 372. sed si aduenien te tempore solutionis debitor 7 principalis † deposuisset debitam quantitatem, iuxta l.acceptam, C.de usur.licet postea ipse debitor repetierit, et retulerit depositum, tamen censeretur liberatus fideiussor, secundum eundem Specul. dicto §.primo, quid si tibi obtuli, numero uigesimo, licet Marsil. contra dicto numero 372. quinquagesimaoctaua quæstione, motus pluribus rationibus, ut ibi per eum, quorum cõtrarietas fęde re distinctionis posset conciliari; quia autem

fuit

fuit factum depositum per debitorem quod ex aliqua iusta causa non fuit acceptatum per creditores vel non fuit sibi intimatum, & se ipsũ retrohabuerit habeŭ pro non facto. Tiraquel. dicto tractatu, & titulo, §. septimo, glos. vltima, numero quarto, & latius titulo secundo, §. quarto, glos. vltima, & hoc casu non liberaretur etiam fideiussor non liberato principali. Si vero ex iniusta causa recusauit, quia pecuniæ ipsæ pereunt periculo creditoris, & ex depositione ipsa liberatur reus, & fideiuss. dicta l. acceptam, cum ibi not. licet ex post facto reus recuperaret depositum, quod tamen non putarem fieri iure posse, per trad. per eundẽ Tiraquel. dicto § quarto, glo. nona, numero secundo, & tertio, & tunc crederem fideiussorem iam liberatum non incidere in nouam obligationẽ, secundum opiniones Specul. licet reus teneretur propter receptionem pecuniarum.

Ac compensatione penitus remotis.

SVMMARIA.

1 *Emptor potest opponere aduersus venditorem precium petentem exceptionem compensationis, nisi à fisco emerit.*

2 *Compensatio quid sit.*

3 *Compensatio competit cuicumque creditori, qui ex alia causa esset debitor, vt creditor rem suam summouere possit.*

Compensans videtur dedisse, & soluisse.

4 *Fideiussor potest compensationem opponere tam pro credito proprio, quam pro credito principalis, & pro vtroque simul etiam inuito reo, vel non valente opponere talem exceptionem, puta quia est excommunicatus.*

5 *Correus non potest opponere compensationem de credito correi nisi sint socij.*

6 *Compensationis exceptioni renunciari numquid possit?*

7 *Compensatio numquid opponi possit non obstante renunciatione ipsi etiam cum iuramento facta.*

8 *Penitus, dictio, quid importet.*

GLOSSA VIII.

NOn est dubium, quod emptor aduersus venditorem petentem precium potest opponere exceptionẽ compẽsationis† de alio debito nisi emerit à fisco; l. si ex venditione. C. de compensa. compensatio† autem est debiti, & crediti inuicem inter se contributio. l. prima, ff. de compensa. & competit† cuicumque creditori qui ex alia causa esset debitor, ut creditorem suum possit summouere, l. secunda, ff. eodem titulo, nam qui compensat dedisse videtũ, l. dedisse, ff. de verborum significatione, perinde enim est, ac si soluisset, l. debitor, ff. qui pot. in pign. habe. trad. latè Doctores, in §. in bonæ fidei, Instit. de actio sed & fideiussor† opponere eam potest contra creditorem tam pro credito proprio, quam pro credito principalis, & pro vtroque simul, l. verum & l. sequen. ubi Doctores, ff. de compensa. glos. in l. eius. C. eodem titulo, Baldus, in l. tam mãdatori, numero nono, C. de non numerata pecunia, quod procedit etiam inuito reo, vel non valente eam exceptionem opponere ut quia excommunicatus. Paris. consilio 121. numero decimo, in primo uolumine. correus† tamen non potest obijcere compẽsationem de credito correi nisi sint socij. l. si duo, ff. de duo. re. addita igitur est hęc Clausula ut exceptio etiam compensationis censeatur reiecta nec possit opponi ad solutionem impediendam, nam uidetur, quod eidem possit† pars renuntiare, et eam remittere, l. penultima, C. de pact. sed tamen in praxi fortè non posset obtineri, ut censeretur exclusa compensatio quæ est bonæ fidei, etiã quod sit ei in instrumento renuntiatum, ex pluribus rationibus quas adducit Afflict. decisione 121. numero quarto, & sequen. si tamen additum sit Iureconsultum nullo modo poterit admitti quia licet sit alta quæstio inter Doctores, an iuramentum tollat compensationem cum debeat seruari in forma specifica, & illa videatur magis communis opinio Cano. quod excludatur, vt per Felin. post alios in capitulo, ad nostram, de iureiurando, quam opinionem sequuntur plures alij citati p Tiraquel. in tractatu, de retractu, titu. primo, §. primo, glos. tertia, numero sexto, contrariaque opinio maximè Legistarum videtur esse cum Bartolo, qui contrarium tenuit in l. amplius non peti. columna finali, ff. rem rat. habe. quã late defendit Socin. in l. Iulianus, circa fin. ff. de conditione, & demonstratione, Tynda. in tractatu compensatione, articulo septimo, numero decimo, & sequen. & Ioannes à Medi. in tractatu restitutionũ, quæstione tertia, causa vltima. & latè Didac. Couar. in repet. capituli, quamuis, prima parte, §. quarto, numero nono, & decimo, de pactis, in sexto, de quo habetur etiam in additione ad Alexan. in consilio nonagesimoprimo, secundo volumine, quam etiam videtur tenere Paris. consilio præallegato 121. numero trigesimoseptimo, & sequen. & quæ opinio semper mihi placuit, quando scilicet post promissionem iuratam superuenit creditum debitoris, & ius compensandi, vt per Socin. & alios proximè citatos,

citatos, & Paris. dicto cons. nu. 40. Si tamen addita sit expressè hæc Clausula per quam censetur renunciatum compensationi, & appositũ iuramẽtum, & tunc opinio Cano. proculdubio procedet, & non poterit opponi ut trad. Afflict. dicens ita fuisse iudicatum decicisione 381. nume. 5. Quæ tamen opinio Cano. vno casu non procederet non tamen apposita hac Clausula, quando. s. debitor esset pauper, & non posset commode soluere debitum, tunc enim opinio contraria quam omnes humaniorem fatentur locum sibi uendicaret, ut fuisse decisum refert Afflict. decisione 163. & sequitur Tiraquel. d. nu. 6. & Paris. d. cons. num. 41. sicut econtra opinio Bartol. & contraria non procederet quoties debitum quod debitor iurauit soluere excederet creditum ipsius debitoris quia non excusaretur à mora ut trad. Gozad. consil. 69. numero 8.

8 Dictio modo † (penitus) importat idem quod ipso iure, l. si qui aduocatorum, cum glos. fi. vbi Angel. & Raph. C. de postul. & est dictio præcisa, quæ non recipit limitationem aut modificationem, & importat idem, quod in totum vel ex toto habens eandem significationem quam dictio omnino, de qua suprà diximus in Clausula omnino, renunciantes, ut latè prosequitur Tiraquel. citans alios id tenentes in repe. l. si unquam in ver. reueratur, vers. 26. nu. 105. & sequen. de qua etiam aliqua diximus supra super eodem ver.

CLAVSVLA XLII.

Quod quidem precij residuum ex pacto inter ipsas partes apposito, & conuento.

SVMMARIA.

1 *Emptori utile est quod fiat pactum de precio, uel eius parte inuestienda pro sua cautione.*

2 *Emptor habet hypothecam anteriorem, & præfertur omnibus creditoribus ipsius venditoris, & secundo emptoris in bonis, in quibus fuit inuestitum precium res per se empta stante pacto de inuestiendo, uide tamen infra nu. 5.*

3 *Dominus, qui mutuat pecuniam colono ad emendum boues, debet facere constare de eius pecunia fuisse emptos, tunc enim præfertur omnibus etiam anterioribus coloni creditoribus.*

4 *Pactum quod res emenda ex pecunia per me mutuata ad illam emendam sit mihi specialiter obligata pro mea pecunia facit præferri etiam contra creditorem ex causa dotis secundum Negusantium.*

Durum tamen uidetur Auctori.

6 *Pacti appellatione simpliciter uenit pactum nudum.*

GLOSSA I.

1 HIc inseritur pactum in contractu venditionis ualdè utile pro emptore, ut precium, uel eius pars † inuestiatur in aliqua re immobili pro cautione emptoris, in casu euictionis rei emptæ, & sepè solet poni in instrumentis, & dicit Negus. in tractat. de pigno. & hypot. quinta parte, secundo membro, numero 18. quod practicatur Florentię. de quo pacto etiam trad. Alexand. & Ias. in l. si fideiussor §. si necessaria, ff. qui satisd. cogan. & 2 alij quos inferius citabimus † Effectus huius pacti est, quod eum precium ex pacto inuestiatur in aliqua re quæ expressè hypothecetur, & obligetur emptori pro euictione ipse in ea præfertur omnibus alijs, etiam creditoribus anterioribus ipsius venditoris pariterque & emptoris, per text. in l. licèt, C. qui potior. in pignor. habean. ubi Bartolus, & alij, & in l. procuratoris §. planè, & ibi Castro, ff. de tribut. action. trad. Negus. in dicto secundo membro numero 17. & in hoc pacto expressè dicto numero 18. & idem tenet in quarta parte quarta quæstione numer. 34. & sequent. Ripa citans Cepol. & alios 3 docentes hanc cautelam pro patrono † qui colono obærato seu ære alieno grauato mutuo dat pecuniam ad emendum boues ut faciat constare de eius pecunia fuisse emptos, & sibi expressè obligẽtur, in l. priuilegia, numero trigesimo secundo nona fallen. ff. de priuileg. credi. & in l. prima, numero 13. ff. in quibus cau. pign. vel hypoth. taci. contrahat. & Benuen. Strach. in tracta. de decocto. vltima parte numero quinto. Fortius uoluit Negus. in dicto secundo membro nu-4 mero 17. vt priuilegium † hoc prælationis habeat locum etiam contra creditorem ex causa dotis, quod tamen durum esset obtinere, propter tex. in Auth. de ęqualitate dot. §. his consequenter, collat. septima, & quia contrarium tenent Spec. in titulo de oblig. & solutio. §. primo, vers. quid si uendidi fundum, & ibi Ioan. Andr. in add. citans illum text. quod etiam tenet Bartolus in l. interdum, ff. qui potior. in ping. hab. & Ripa dicta nona limitatione num. 32. & Affli. decisione 306. nume. 5. Et ad hoc † ut dispositio d. l. licet, locum sibi vendicet, ut is de cuius pecunia empta sit res cæteris anterioribus præferatur, cum res sibi expressè obligetur, debet ipsa obligatio fieri ante traditionẽ rei ipsius, vel in traditione ipsa, nec sufficit si fiat

post etiam in eodem instrumento, vt trad. Neguſ. d. q. 4. num. 35. quod etiam uix obtinebit cum in instrumẽto nihil dicatur prius, vel postea factum ante quã ſit lectum, & publicatum, iuxta trad. per Cagnol. post alios in l. lecta, nu. 151. & ſequen. ff. ſi cert. pet. & expreſſe contra Neguſ. tenet Benue. in id citando conſ. Cur. iun. 147. col. 2. & Ruin. 214. num. 10. 1. uol. in d. ultima par. nu. 6. cautius tamẽ eſt ad euitandũ difficultates hanc obligationem apponere in traditione ipſa, vel ante eam.

De pacto ſatis dictum fuit ſupra in Clauſ. ipſis venditoribus, &c. præſentibus, ſtipulãtibus, ſed qa verba hic poſita, pacto appoſito, & conuento non importarent ſtipulationem ſed pactum nudum, ut trad. Bald. in c. cum in iure peritus, col. pen. de offi. deleg. Rip. in Rubrica de verb. oblig. nu. 16. & Galia. num. 28. Cagnol. in d. l. lecta, nu. 87. & in Rubrica, C. de pact. nu. 7. propterea addita ſunt ſequentia verba.

Ac ſolemni ſtipulatione firmato.

SVMMARIA.

1 Pactum ſolemniter firmatum, vel appoſitum, & pactum ſolemni ſtipulatione firmatum idem ſignificant, licet in primo de ſtipulatione mentio non ſit facta.

2 Pactum nudum in contractu bonæ fidei, & valido appoſitum, producit actionem etiam ſi incontinenti fuiſſet appoſitum.

GLOSSA II.

PEr hæc verba tollitur omnis difficultas, quæ fit per Doctor. in pacto nudo, an pariat actionem & 1 idem crederem † ſi tantum eſſet dictũ ſoluatur firmato vel appoſito de ſtipulatione, & pacto nudo ſatis dictum fuit & de ſolemnitatibus ſupra in Clauſula rati. bene 2 verum eſt quod licet † pactum eſſet nudum, tamen ex quo fuit oppoſitũ in contractu bonę fidei, & valido, ceſſat omnis difficultas quia ꝑducit actionem, quod procederet, etiam ſi incontinenti fuiſſet appoſitũ l. in bonę fidei, & l. petens, cum ibi not. C. de pact. & d. l. lecta, vbi omnes.

Inueſtiri & erogari debeat in vna re immobili.

SVMMARIA.

1 Venditor nunquid poſſit inueſtire precium in pluribus rebus, an verò teneatur inueſtire in vna re tantum, ſtante pacto de inueſtiendo. Diſpoſitio de pluribus loquens, in vno non verificatur.

2 Fideiuſſorem vnum dare promittens duos dare non poteſt.

3 Immobilium appellatione an veniant annui redditus.

GLOSSA III.

SEd numquid poſſent venditores plures res emere, & non vnam tã 1 tum cum iſta quæſtio in facto accidiſſet, fui in ea ſententia, quod non. quia cum pactum de vna tantum loquatur, non debent plures emi, ſicut econtrã; quã do † diſpoſitio de pluribus loquitur in vno non verificatur, vt trad. Ang. in conſ. 56. quidam non ſuppoſitus, & ſequitur Tiraquel in l. ſi vnquam, in ver. ſuſceperit liberos, nume. 232. C. de reuocandis donatio. & per ea quæ tradit Ripa, in l. ſecunda, §. primo numero vigeſimo tertio, ff. ſi certũ petatur, de eo qui 2 † promiſit dare vnum fideiuſſorem, qui non poteſt dare duos, de quo etiam inferius dice3 tur. ſed an ueniant † annui reditus immobilium appellatione, videbis Tiraq. in tract. de retractu. titulo primo, §. primo, numero tertio, & ſequen. & de molendinis Rip. in l. quo minus numero 126. ff. de flum.

In ciuitate vel diſtrictu Ferrariæ.

SVMMARIA.

Precium ſi eſt inueſtiendum ex pacto in re immobili, intelligitur in ciuitate, vel territorio vbi celebratus eſt contractus.

GLOSSA IIII.

HAec Clauſula eſt poſita ad maiorem declarationem, quia etiam ſi ſimpliciter dictum eſſet quod precium deberet inueſtiri in re immobili, deret intelligi in Ciuitate, vel territo1 rio vbi celebratus eſt contractus, ut trad. Alexander, † dicens ita conſuluiſſe in ciuitate Boniæ, & ibi ſequitur Iaſon, & Iacob. de Sancto Georgio, in l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſariæ. ff. qui ſatiſd. coga. ſequitur Marſil. alia adducens in l. de minore §. plurimum, ff. de quæſtion. numero trigeſimoſeptimo, & in dicta Rubrica de fideiuſſ. quæſtione trigeſimaquarta, numero 262. & Boer. deciſione 99. ad fin. & Rod. in dict. l. ſecunda, foro li. libro ſecundo, §. vlterius quæritur, nume. 17. pag. 751. & Rolan. a Val. conſilio 58. numero 19. 1. uol. & Cæſar Vrſil. in addi. ad Afflic. ad deciſionem 137. num. 4.

Quæ

Quæ perpetuò ſtare debeat hypothecata, & obligata pro euictione dictarum rerum vt ſupra venditarum.

SVMMARIA.

1 Perpetuò, dictio, quot modis ſumatur.

2 Fundum obligare cenſetur qui mutuo accipit pecuniam, uel legat ſuper illo.

GLOSSA V.

1 Dictio, perpetuò, † diuerſimodè accipitur quandoque ſine temporis præfinitione, q̃nque pro, tempore præfinitio, ut per Cagnol. in l. 2. nu. 78. & ſequen. C. de pact. inter empt. & uend. & latius Tiraquel. in tracta. de retract. tit. 2. §. 1. gloſ. 2. nu. 8. & ſequen. de obligatione, & hypotheca diximus ſuprà in Clauſula oĩa et ſingula fol. 74. & ultra ea adde Ripã in Rubrica, ff. de pigno. & hypo. nu. 4. Et ſcien-2 dum eſt, † quod ſi quis mutuo acceperit pecuniã, uel legauerit ſuper aliquo ſuo fundo, cenſetur ipſum obligare, Bar. in l. fundus, de annu. lega. & in l. codicillis, §. inſtituto, per illum tex. de leg. 2. cum alijs citatis per Ripã, in d. Rubrica nu. 5. & Craue. conſ. 20. nu. 10.

Quantum ſit pro parte dictorum de Amadęis venditorum.

GLOSSA VI.

Per hanc Clauſulam limitatur generalitas de qua ſupra in præcedenti Clauſula, quia non eſt æquum quod pars precij ſpectãs ad hos de Amadęis uenditores deberet inueſtiri in re quæ etiam pro partibus aliorum uenditorum eſſet obligata.

Vel præſtari debeat per ipſos de Amadęis venditores fideiuſſor.

SVMMARIA.

1 Venditor non tenetur præſtare fideiuſſorem emptori dę euictione, niſi per pactum expreſsè conuentum ſit quod præſtetur.

2 Venditor quibus caſibus teneatur de euictione fideiuſſorem præſtare licèt non ſit conuentum de hoc.

GLOSSA VII.

1 Regulariter non tenetur uenditor † prętare fideiuſſorem de euictione emptori: ſi tamen per pactum expreſsè cõuentum eſt, quod præſtetur, prętandus eſt, l. illud quęritur, in prin. & l. emptori, in prin. ff. de euict. & talis fideiuſſor vulgo auctor ſecundus dicitur ut dicit text. in d. l. illud quæritur, qui etiam dicitur confirmator, §. & non ſolum, in Authẽ. de fideiuſſo. colla. 1. & quod quando eſt factum ſpeciale pactum de prętãdo, prętari debeat, eſt ẽt tex. in l. 1. §. ſtipulationũ, in fi. ff. de prætor. ſtip. vbi Bart. Caſtr. & alij in l. fi. §. 1. ff. de reſcin. vend. in l. ſi dictũ, in princ. de euict. in l. pacta. conuenta in princ. de contrahend. empt. Spec. in tit. de empt. & vend. §. 1. verſ. fideiuſſoris præſtatione, nu. 7. Bart. in d. §. ſti-2 pulationum, & Fab. in tract. de emp. & uend. 6. q. princ. 12. q. nu. 51. vbi ponunt caſus † in quibus tenetur uenditor prętare fideiuſſorẽ de euictione vltra hunc quando eſt expreſſum, & conuentum per pactum, ſcilicet quãdo pater uendit bona filij, l. 1. vbi Bal. C. de bon. mat. quando uenditio per reſcriptũ principis confirmatur, l. vniuerſa, ubi Bald. C. de preci. Imper. offeren. ſi ſit conſuetudo in loco, l. quod ſi nolit §. qui aſſidua, ff. de edil. edict. & quando ante ſolutum precium mouetur quæſtio emptori l. ſi poſt perfectam, C. de euict. de quo inferius latius dicemus ſuper verbo. de euictione, & legitima defenſione, fol. ſequenti.

Idoneus.

SVMMARIA.

1 Venditor ſi debet ex pacto cautum, uel ſecurum emptorem reddere etiam ſi ſit additum ad ſenſum ſapiẽtis nõ tenetur cauere cum fideiuſſore ſed per ſtipulationem cum obligatione bonorũ.

2 Secus tamen eſſet ſi ſit conuentum quod idonee caueatur, uel plenè, vel rectè, competenter, uel ſufficienter.

3 Fideiuſſorem dare obligatus, idoneũ dare debet.

4 Fideiuſſorem qui dare promiſit certam perſonam, qua nou vult ſe obligare, tenetur ad pœnam, & intereſſe, ſi obierit tenetur dare alium aque idoneum.

5 Fideiuſſorem dare obligatus, ſi ipſe principalis eſt idoneus, poteſt dare, & præſtare fideiuſſorem etiam parum diuitem.

6 Excuſſio bonorum fideiuſſoris eſt neceſſaria antequam deueniatur ad capturam principalis debitoris.

GLOSSA VIII.

Qvando eſt conuentum inter partes quod venditor debeat cautum vel ſecurum emptorem reddere etiam ſi ſit additum ad ſenſum ſapientis emptoris, non tenetur uenditor cauere cum fideiuſſore, ſed per ſtipulationẽ, cum obligatione bonorum, gl. accepta, in l. ſi mã-1 dato Titij, §. ſi vbi † Doct. ff. mand. trad. Spec. in d. §. 1. & ibi. Ioan. And. in addi. in verſ. ſed

quod ſi in inſtrumento nu.9. Bart. Angel.& Caſt.in d.l.1.§.1.ff.de præto. ſtip.Bal.& Iaſ. in l.ſancimus,nu.4.C.de ver.ſign.& eſt communis ſecundum Iaſ.ibi, tamen ſecus eſſet ſi 2 ſit conuentum, †quod idoneè caueatur, quia tunc intelligitur cum fideiuſſore d.§.fi.& ibi gloſ.& trad.omnes in l.1.ff.qui ſatis. cogan. vbi Socin.nu.8. & Iaſ. in d.l.ſancimus nu.3. Felin. qui etiam ponit regulam cum ſallentijs in capit.ad noſtram nu.6.& nu.8.de iure iur. & idem ſi ſit dictum ut plene caueatur Spec.d.§. ver.qd ſi actum eſt,nu.10.& Feli. d. nu.8. & Iaſ.d.nu. 3. vel ſi dictum ſit,quod recte,competenter,vel ſufficienter caueatur, ut per eos in dictis locis,vel ſi cautio inſtrumentalis eſſet ſuperflua ut quia aliàs promiſſor erat obligatus per inſtrumẽtum vel quia erat ſuſpectus,ut forenſis,ut per Ang.& Caſtro,in d.§.1.& in d.l.1.& Felin.in d.c.ad noſtram,licèt Caſtr. in conſ. 259. ſuper vltimo 1.vol.aliter uoluerit, quando quis tenebatur idoneè cauere,& licèt Alex.in conſ.173.nu. 9.in 7. uideatur uoluiſſe,qđ qui tenetur facere ſecurum teneatur dare fideiuſſorem vel pignus,quod dicit intelligi ſecundum no.in d. l.1.ad quæ ipſe ſe refert.Hoc autem verbum 3 videtur ſuperfluum, quia qui†tenetur dare fideiuſſorem dẽt dare idoneum, ut per Spec. d.§.1.verſ.ſed ſi uenditor nume. 8.& ſi certã 4 † pecuniam dare promiſerit, & non vult ſe obligare tenetur ad pęnam vel intereſſe, & ſi obierit tenetur dare alium,ęquè idoneum, ut per eum ibi,poſſet etiam iuuare hęc expręſſio in caſu, quo principalis eſſet idoneus, 5 † quia ſufficere deberet ſi præſtaret fideiuſſorem, etiam parum diuitem, ut per Bart. in l. mulier,in fi.C.de iure dot. & Marſ. in d.Rubrica,nu. 179. quia patrimonia ipſorum habentur pro uno,ut per eum ibi,& in ſingu.3. 6 ad hoc ubi†uoluit excuſſionem bonorum fideiuſſoris etiam eſſe neceſſariam antequam ad capturam principalis debitoris deueniri poſſit ſi enim exprimatur quod detur, idoneus fideiuſſor dari debet,quia aliàs verba eſſent ſuperflua,l.ſi ſtipulatus,de vſu.& l.ſi quãdo,ff.de leg.1.

Qui ſe,& ſua bona principaliter,& in ſolidum obligando cum ipſis venditoribus ſe obliget.

S V M M A R I A.

1 Fideiuſſoria obligatio alteratur per clauſulam principaliter,& in ſolidum.
Fideiuſſor dandus regulariter non tenetur principaliter,& in ſolidum ſe obligare.
2 Fideiuſſor dandus dari debet in loco contractus.
3 Fideiuſſor ſi ſe obligare debet ad ſenſum ſapientis emptoris, quomodo id intelligatur.
Senſus ſapientis qualiter intelligendus.

GLOSSA IX.

DE clauſula iſta principaliter, & in ſolidum ſatis fuit dictum ſuprà ſuper ipſa Clauſula,& hæc Clauſula alterat 1 † naturam obligationis fideiuſſorię,quia regulariter fideiuſſor dãdus non tenetur principaliter ſe obligare in ſolidum,per trad.per Bal.nu.5.& Iaſ.in fi.in d.l. ſancimus.de quo etiam ſupra diximus ſuper Clauſula,& ſe principalem conſtituens,fide2 iuſſor uero dandus, † debet dari in loco contractus,iuxta trad.per Bar. & alios per illum tex.in d.l.fideiuſſor.§.ſi neceſſaria, ff. qui ſatiſd.cogan.de quo dictum fuit ſuprà in Clauſula. Et eorũ precibus, &c. Hanc ẽt Clauſulam ponit Spec.in d.§.1.2.col.1.forma Inſt, 3 vbi addit,quod ſe† obliget ad ſenſum ſapientis emptoris de quo pacto ipſe trad.in d. ver. ſed, quid ſi in inſtrumento, numero 9. vbi, quod ſenſus ſapientis debet eſſe ut legitime liget. & caute ſecundum natura contractus.

In valida ſolemni,& ampla forma.

GLOSSA X.

DE ſolemnitate, & forma, & quid ſit, & quomodo intelligatur ſatis ſupra dictum fuit in Clauſula ratihabitionis . ad hanc Clauſulam facit Clauſula Specu. in loco proximè allegato, ubi etiam in promiſſione facta per uenditorem de faciendo conſentire uxorem uenditioni, & alios ius in re habere prætendentes, & de renunciari faciendo,iuribus ſuis addit, & in omnibus cartam rationabilem ei faciet, ſed noſtra Clauſula maiorem habet efficaciam propter ampliora uerba.

De euictione, & legitima defenſione dictarum rerum, vt ſuprà venditarum pro dicta parte, ad prædictos de Amadeis ſpectante, & per eos vendita vt ſuprà.

S V M M A R I A.

1 Venditor qui adhuc pretium ab emptore nõ exegit ſi mota fuerit quæſtio emptori ſuper re uẽdita,tenetur præſtare emptori fideiuſſorẽ de euictione,& de legitima defenſione rei uenditæ.
Quod procedit nedum pro euictione litis mota, ſed etiam generaliter cuiuſcumque alterius mouenda.
Immò etiam uenditor tenetur licet emptor abtineret

veret in causa sibi mota, vel perierit actori in stantia.

2 *Venditor non tenetur fideiussorem de euictione prastare, si constat agentem nullum ius habere, vel quando debitum est conditionale.*

3 *Cautela ne precium quacumque colore retineatur ab emptore.*

4 *Venditor soluto precio si lis de euictione moueatur an sit obligatus prastare fideiussorem.*

GLOSSA XI.

SVprà super verbis vel præstari debeat, &c. fuit dictū quod regulariter venditor non tenetur præstare fideiussorem de euictione, pręterquam in casibus ibi citatis, sed quia ultimus casus ibi tactus, quando imminet euictio in limine contractus sępius accidit, & conuenit materiæ nostræ, non erit inpertinens aliqua super eo scribere, cætera ad materiam euictionis, & eius promissionis pertinentia suo loco reseruantes. Tenetur itaque uenditor, qui adhuc precium ab emptore non exegit si mota fuerit quæstio emptori super re uendita, præstare fideiussorem de euictione emptori & de legitima defensione rei 1 venditæ, l. pen. §. fi. ff. de periculo. † & cōm. rei. vend. d. & d. l. si post perfectam, C. de euict. & ibi Doct. trad. Spec. in d. §. 1. ver. verumtamen, nu. 8. Bart. & Cast. in d. l. 1. §. stipulatiō nū de præto. stip. Fab. d. 12. q. num. 51. Quod procedit, nedum pro euictione illius litis motę, sed etiā generaliter cuiuscumque alterius mouendæ, glos. in verbo. satis, in d. l. si post perfectam. Ioan. Andr. in add. ad Spec. in d. ver. verumtamen. Bartol. in d. §. stipulationum, nu. 2. & Fab. d. 12. q. nu. 52. fortius uoluit Castr. in cons. 46. Super eo quod quæritur, nu. 1. 1. vol. quod etiā quādo emptor obtineret in causa sibi mota uel perierit instantia actori, tamen teneatur uenditor ad præstan. fideiussorem pro quacumque euictione generaliter, pro §. primum l. fi. ff. de rescind. uend. cuius tamen contrariū uidetur uoluisse Alex. in cons. 65. Omissis argumētis nu. 3. 5. 2 vol. vbi noluit uenditorem † non teneri si constat agentem nullum ius habere, uel quando debitum est conditionale, in quo stādum est arbitrio iudicis qui debet considerare an actor fuerit submissus ab emptore ad inferendum litem, ut oneret emptorem fideiussione ad quam aliàs non tenebatur qui etiam potest deferre iuramentum ipsi actori an procurauerit dictam quæstionem moueri, ut per Ioan. And. in d. add. incipit facile erit sub d. vers. verumtamen. Cast. in d. §. stipulationū, in fi. de quo per Afflict. decisi. 171. Et quia facile potest emptor ne precium soluat submittere petitorem qui moueat qōnē, propterea Io. And. in d. addi. quem sequitur Fab. d. nu. 3 52. dat † Cautelam ut res non tradatur emptori nisi soluto precio, uel fiat pactum quod etiam lite mota non possit retinere precium sed illud soluere teneatur, uel censeatur eum habere precàrio à uenditore quo usque sibi fuerit solutum integrum precium, ut per eos 4 ibi, sed si soluto precio † moueretur, lis nō haberet locum regula prædicta de fideiussione prestāda pro euictione, licèt Io. And. in add. in d. ver. verumtamē, incipit, quia iste §. post Guid. de Suza. aliter voluerit, cuius contrarium est uerius, & communiter tenetur ut per gl. primam in d. l. si post perfectam. Bar. & Cast. in d. §. stipulationum, Castr. in dicto cons. 46. nu. 2. & Fab. d. nu. 52. de quo aliquid per Ripā in l. 1. §. si hæres, n. 31. ff. ad Trebel.

Nec aliter vel alio modo possint dicti emptores cogi ad solutionem dicti residui ipsius precij.

SVMMARIA.

1 *Emptor non potest dici in mora soluendi precium tempore statuto, & prefixo solutioni, si fideiussor de euictione non sit præstitus iuxta conuenta; stante maximè Clausula, quod aliter nec alio modo posit cogi emptor ad solutionem precij.*

2 *Pactum, quod vel sit inempta non soluto precio locum non habet, cum per uenditorem stetit.*

3 *Venditor habet electionem si alternatiuè sit dictum quod inuestiat precium, vel fideiussorem det.*

GLOSSA XII.

DE ista Clausula quæ habet præcisam naturā suprà diximus sup ea 1 fol. 78. qua apposita † emptor nō uidetur posse dici in mora soluendi precium tempore statuto, & præfixo solutioni, licèt dies aliàs interpellet pro homine, l. magnam, C. de contrahen. & committend. stipulatione; immo etiam, si esset factum pactum quod solutione precij non facta res esset inempta, cum per † uenditorem stetisset 2 pactum locum non haberet, ut est text. in d. l. in §. 1. ff. de rescind. vend. sed contrarium tenet Soci. in cons. vltimo nu. 3. vol. 3. Bero. cons. 136. nu. 6. & sequen. in 2. vol. & 200. in 3 fi. in 1. vbi videndū Et cum hic † factū sit pactum de inuestiendo, aut fideiussorem dando, electio erit venditoris, & sic debitoris, seu rei, qui alterum adimplere tenetur, l. plerumque in fi. ff. de iure dot. §. huic aūt, instit. de actio. & c. in alternatiuis, de regu. iur. in 6.

CLAVSVLA XLIII.

Quem Antonium Mariam fideiussorem, & principaliter obligatum vt supra.

SVMMARIA.

1 *Debitor tenetur conseruare indemnem fideiussorem, & resarcire omnia damna propterea passa licet nihil sit dictum.*

2 *Fideiussor qui soluit pro reo habet actionem mandati contra ipsum reum.*
Quod procedit etiam si sine mandato, sed praesente reo fideiussisset.

GLOSSA I.

HÆc est clausula promissionis conseruationis indemnitatis fideiussoris factæ per reos, quam latioribus verbis ponit Specu. vbi facit instrumentum de hac promissione in d. tit. de fideiusso. §. sequitur. Et licet non apponeretur expressè in instrumentis, tamen non eo minus teneretur reus conseruare indemnem fideiussorem, & sibi reficere omnia dãna propterea passa. cap. 2. de fideius. & est de 1 † natura fideiussionis secundum Bal. in l. constitutionibus, C. de usur. trad. Abb. consi. 60. Quoniam, nu. 1. in prin. & consi. 82. conditoris omnium, in fi. & videtur tenere Alexand. consi. 114. Super eo. 3. vol. Mars. d. Rubrica de fideius. q. 26. nu. 193. & q. 44. num. 315. & admittit Paris. consi. 104. nu. 12. 3. vol. Et fi-2 deiussor † qui soluit pro reo habet actionem mandati contra reum. §. si quid autem, Institut. de fideiuss. quod procedit etiam si sine mandato ipsius scilicet tantum eo præsente fideiussisset. l. qui fide. ff. mand. & facit. l. tutor. in fi. ff. de fideius. si vero pro absente haberet actionem negotiorum gestorum, l. ex mandato, ff. manda.

Dicti emptores vt supra agentes, & obligatens promiserunt prædicto D. Antonio Mariæ præsenti, & stipulanti pro se, & suis hæredibus, indemnem.

SVMMARIA.

1 *Conseruare indemnem ita intelligitur ut nullum damnum patiatur is cui fit promissio.*
Conseruare indemnem promittens, est statim obligatus licet exactio suspendatur.
Conseruare indemnem obligatus ad qua teneatur.
Fideiussor indemnitatis quando teneatur etiam ultra sortem, & usuras.
Fideiussor indemnitatis conueniri nequit nisi excusso prius principale.
Declara tamen ut hic.

2 *Fideiussor indemnitatis non tenetur quando culpa illius cui fuit promissio indemnitatis facta damnum contigisset.*

3 *Fideiussor indemnitatis an, & quo casu ad usuras teneatur.*

4 *Fideiussor tenetur se defendere, & opponere exceptiones omnes sibi uel reo competentes, excepta exceptione procuratoria, & excussionis non facta.*

5 *Fideiussor appellare debet si sibi sit facta iniuria.*

6 *Fideiussor si succumbit culpa sua, sibi est imputandum.*

7 *Fideiussor si non fouebat iustam causam, & noluit litigare, nõ recuperat sumptus factos a reo.*
Quod intellige ut hic.

8 *Fideiussori sunt subministranda expensa pendente etiam iudicio.*

9 *Fideiussor iudicatum solui, non tenetur defendere, & si iudicium subit, & succumbit, non recuperat expensas.*

GLOSSA II.

DE promissione indemnitatis habetur in l. 2. C. si mater ind. promis. & in l. quero in fin. prin. vbi not. 1 omnes; ff. loca. & qui † tenetur aliquem conseruare indemnem intelligitur secundum quod verbum sonat ut nullum damnum patiatur is cui promissio fit, ut per Bart. in d. l. quæro nu. 4. Bald. in l. 1. nu. 1. C. de reuo. his quæ in frau. cred. & in Rubrica, C. de uerbo. signif. 7. q. & statim est promittens obligatus licèt exactio suspendatur, ut per Bart. in l. 1. C. de conue. fis. debit. lib. 10. Alex. cõs. 29. Clarissime Doct. nu. 25. 7. vol. & Dec. admittit cons. 551. nu. 7. Et tenetur promittens ad sortem, & vsuras ut per omnes in d. l. quæro, in princ. & ad omnia dãna, & interesse, ut per Dec. d. cons. Paris. d. consi. 16. nu. 124. in 2. & in cõsilijs supra citatis, & in capit. immunitatis super eadem Clausula ubi etiam citauimus Ruin. & Socin. iun. ut ibi. quando autem fideius. teneatur ultra sortem etiam ad usuras, habetur in d. l. quæro per glos. & Doct. in l. fideiussores magistratuũ, §. j. ff. de fideius. & in l. fideiussor. C. eod. & Azo in summa eiusdem tit. Et tenetur promittens ad defensionem, & ad subeundum iudicium pro fideiussore, l. pater, ubi Bartol. numero primo, & tertio, iuncta l. secunda, ff. de dote prælegata. Bald. in l. cum tibi. C. de euicti, & alij citati suprà. Et licèt quando

quis

quis promittit aliquem conseruare indemnẽ à fideiussione pro altero facta, censeat fideiussor indemnitatis, qui non potest conueniri, nisi prius excusso principali pro quo fideiussio facta fuit, & idem in eo qui promisit soluere id quod minus à debitore consequi posset etiam si renunciasset beneficio de fideiussoribus ut supra dictum fuit super Clausula renunc. benefic. de fideius. secus tñ est in reo, qui promittit eius fideiussorem indemnẽ conseruare, tunc enim plenius hæc promissio interpretatur ut trad. Bald. in l. si ꝓ ea, 12. quęst. nu. 13. C. mand. Non procedunt tamen prædictam quando culpa † illius, cui indemnitas promissa fuit, damnum aliquod sibi contigisset, tunc enim promittens minime sibi teneretur. Alex. d. cons. 114. nu. 2. in 3. Socin consi. 70. in 3. uol. Paris. d. cons. 104. num. 12. & Cagnol. in l. quod quis ex sua culpa, in fi. ff. de regul. iur. ꝙ autem de vsuris ad quas promittẽs tenetur ut sup. declaratur procedere si modo fideiussor fuerit de facto coactus ad soluen. usuras ipsas, ut per Alber. in l. 1. col. fin. C. de Sum. Trinit. & Fide Catho. Alex. cons. 107. pro inuestigatione, col. pen. 2. uol. aliàs 8. nu. 2. in 6. Dec. cons. 456. nu. 2. 686. nu. 4. uel si iuratus soluere promisisset secus uero si opponendo potuisset se ab eis liberare non soluere ut per glos. in d. c. 2. Spec. in d. §. de fideius. quid si fideiussor, nu. 9. Bald. in d. l. confessionibus, Cagnol. post Alber. in d. l. quod q̃s ex sua culpa. & Bart. Brix. in qq. uenere. quæstio. 75. utrum fideiussor quam q̃st. disputãt Laur. de Rodul. in c. consuluit. quæst. 47. per 12. conclusiones distinguens de usur. & Ambro. de Vigna. in d. c. seu tract. de usur. nu. 34. & sequen. Sciendum etiam est, quod fideiussor tenetur se defendere, & opponere exceptiones sibi uel reo competentes ut exceptionẽ doli, non nu. pecu. pacti conuenti, & similes si sciebat reo, uel sibi competere, l. si fideiussor, in princ. ff. manda. secus in exceptione procuratoria, d. l. §. quędam, & in exceptione excussionis non factæ Castr. cons. 232. in causa quã uertatur ad fi. vbi consuluit decisiuè. 2. vol. immo, & debet † appellare si sibi fit facta iniuria si modo sibi constat de iniustitia. d. l. si pro ea, & ibi Bald. nu. 2. & trad. Io. Andr. in addit. Spec. in tit. de iudi. 4. par. §. specialia, in addit. incip. dicit Ioan. de Bla. & de quo in l. si procuratores, §. si ignorantes, ff. mand. etsi culpa sua † fideiussor succumbat, sibi est imputandum. l. exceptione, vbi omnes, ff. de fideiuss. vbi Barto. & alij exemplificant in eo qui ineptè opposuit exceptionem vel non opposuit vel non conduxit aduocatum, vel conduxit ignarum, seu iudicem prouocauit, his uel similibus casibus non repetit, et idem est, quã do non fouebat † iustam causam, & voluit litigare, nam non recuperaret sumptus factos à reo, vt per Paris. d. cons. 104. quod ego intelligo si notorie apparebat de non iure suo secus in dubio quia cum teneatur se defendere ut supra posset etiam recuperare expensas factas immo pendente † iudicio tenetur reus illas sibi subministrare. Barto. in d. exceptione in fi. sequitur Marsil. in d. Rubrica, d. quæstio. 26. nu. 193. Et in dubio licet sibi sit facta iniuria, cum non cõstat de eius culpa repetit omnia à reo, Spec. d. §. 1. nu. 17. Abb. d. cons. 60. nu. 1. Ripa. in tractatu de pest. 2. par. de priui. contract. nu. 93. Aliud tamen est in fideiussore iudicatum † solui is enim nõ tenetur defendere. etsi iudicium suscipit, & succumbat, non recuperat expensas, secus si obtineat, text. est in l. iam tamen. §. in hac stipulatione, ff. iudic. solui.

Eiusque hæredes & bona indemnes & indemnia.

SVMMARIA.

1. *Fideiussor indemnitatis non solum tenetur ei, qui promisit, sed & hæredibus, & bonis.*
2. *Fideiussor numquid possit ante quam soluat ad uersus fideiussorem indemnitatis agere ut ipsum indemnem conseruet, & ab obligatione liberet.*
   Fideiussor, qui stetit per multum tempus in fideiussione potest præsente se liberari.
3. *Fideiussor ad hoc ut possit ante solutionem quid faciendum.*
4. *Fideiussor aliquando licet per multum tempus steterit in obligatione non poterit tamen petere se liberari.*

GLOSSA III.

Etiam si de indemnitate hæredum vel bonorum nulla fieret mentio tamen promissio indemnitatis extenderetur ad eius hęredem & bona. l. si pactum, in fi. ff. de probat. & l. veteris, C. de contrahen. & committ. stipu. cum alijs trad. † supra in Clausula prose, & suis hæredibus, & per Cagno. post Dec. in d. l. hęredem, num. 2. ff. de reg. iur. sic etiam non censeretur quis indemnis si eius bona grauarentur, & possent sibi vel habẽti causam ab eo auferri, tamen ad maiorem declarationem exprimitur ut sæpissime dictum fuit.

Sed nũquid fideiussor antequã soluat possit agere contra eum, vt ipsum indemnem cõseruet, & ab obligatione liberet, & † tenendum est quod non regulariter, tamen regula fallit in pluribus casibus, si est condemnatus ad sol-

ad soluen. l. fideiussor p venditore. ff. de fideiuss. si sit factum pactū à principio vt teneatur vsque ad tale tempus, & exinde debeat liberari; vel debitor principalis cæperit bona dilapidare vt iuste fideiussor timere possit ne efficiatur non soluendo, d. l. si pro ea. vel diu stotit in obligatione quod est arbitrarium iudici. l. Lucius, ff mand. & c. fi. qui tres ex dictis casib. ponit, de fideius. & ibi gl. addit quartū casum de pacto spāli. Io. Andr. in addi. in d. §. specialia, in tit. de iud. 4. par. nu. 3. Guid. Pap. decis. 117. Fideiussor. Marsil. d. Rubric. quæst. 31. num. 216. & Afflic. qui ponit quinque casus, decis. 241. nu. 3. & idem est si de proximo esset condemnandus, ut per Doctor. in dictis locis addit etiam Alexander, consi. 72. Visis, & diligēter nume. 6. vol. 2. idem esse quando quis est obligatus ex instrumēto guarentigiato habente executionē paratam, vt sententia. quod admittit Guid. Pap. d. decis. & sequitur Mars. d. nu. 216. licet in Apostil. ad Alex. in d. consi. aliud teneatur, & contrarium firmat Rodo. Suarez, in repe. l. post rem iudicatam, in c. seu §. incip. visum est supra, num. 8. & 11. fol. 670. & sequ. cuius opinio verior uidetur. p trad. per eū ibi, & in praxi dicit seruari Gales. in tracta. ad for. Came. oblig. 3. par. 2. q. in. Rubrica, de perso. petentis executionem, nu. 5. Idem est si fideiussor non soluisset, sed tantum deposuisset quantitatem conuentam. l. qui mutuam. §. fideius. ff. mand. & l. fideiussor qui minor, ff. de fideius. & Mars. ibi, qui et plures casus ponit, illos etiam quinque casus supra tactos ponit. Soci. in reg. 192. Fideiussor, in fallen. ad dictam regulam, & in regu. præcedenti plures alios casus ponit sub regula quod qui steterit diu in fideiussione potest petere se liberali apud quos sunt uidendi, & ad de Pet. Duen. qui alios casus refert in regula 336. Fideiussor. Ad tollendum tamen omnes difficultates, ut fideiussor possit agere ante solutionem, bene esset in instrumentis addere 3 expressum pactum †quod reus teneatur quãdocumque, & quoties per fideiussorem petitum fuerit ipsum ab obligatione eximere, & liberare, per d. l. si pro ea, quam Cautelam dicit Rodo. loco prællegato nu. 14. fuisse solitum practicare, quam praxim docet etiam Ang. in d. l. si pro ea. Quæ autem dicta sunt de fideiussore qui diu stetit in obligatione, quod possit agere ut liberetur, d. l. Lucius, cum alijs 4 supra citatis, non procedit, †quando quis fideiussit pro debito conditionali, ut pro euict. alicuius rei, pro dote restituēda, uel pro tutore qui non pōt conueniri ante finitam tutelā licet enim fideiussor diu in hac fideiussione stetisset, nō potest agere vt liberetur, quia nō stetit in obligatione quæ nondum fuit purificata, cum nūquam fuerit actum de euictione. uel uenit casus restituendæ dotis, uel potest agi actione tutelę. ita trad. Cinus, Bal. & alij in d. l. si pro ea. Bart. Bald. Castr. & Alex. post Iac. de Aret. in l. facere posse. ff. sol. matr. Mars. d. quæstio. 31. nu. 225. Socin. reg. 147. aliàs 191. 1. fallent. & Afflict. decisione 241. num. 4. si tamen id expresse permitteretur, & emptor uel alius creditor conditionalis nollet mutare fideiussorem, & alium accipere ad id enim non tenetur, l. si mandato. §. 1. ff. mãda. tunc satis est si promittens præstet fideiussorem idoneum de conseruando illum primum fideiussorem indemnem ab obligatione, ut trad. Bald. in l. 2. §. 1. in fi. Lecturę antiquę, ff. si cert. pet. & in l. 2. nu. 9. C. de secun. quæ sine certa quantit. & in l. si pater, cum quo communiter transeunt ibi Doctor. C. de collat. & trad. Alex. alias decisiones citans in d. l. facere posse num. 2. uide, & Hercul. tract. de cautio. de non offen. c. 50. nu. 75.

Ac penitus sine damno conseruare.

S V M M A R I A.

1 *Fideiussor numquid possit protestari aduersus creditorem ut agat aduersus debitorem, et creditum exigat dum est soluendo, & si creditor negligat, numquid excusetur.*

L. si fideiussor creditori, ff. de fideiussor. declarata.

G L O S S A IIII.

De ista Clausula aliqua trad. Paris. consi. 58. nu. 11. j. vol. & dictū fuit sup. fol. 120. & de dictione penitus. et supra super eo. ver. Sed pone quòd lapsum est tempus exigēdi debitum pro quo præstitus est fideiussor creditor differt exigere, & dubitat fideiussor ne reus labatur facultatibus interim, & propterea denuntiat creditori vt agat contra debitorem, & creditum exigat dum est soluendo, ac protestetur, quod si efficiatur non soluendo, non 1 vult teneri, nūquid excusetur †fideiussor si negligat creditor exigere, si postea reus non sit soluendi? In hac q̄st. distinguendum est, quod si fideiussio sit facta de soluen. id quod creditor ab aliquo puta Titio exigere non poterit, de qua supra dictum fuit, & est casus in l. si fideiussores, in prin. ff. de fideiu. & in l. intercreditores, ff. eod. & tunc certum est quod negligentia sua nocet creditori, d. l. si fideiussores, & trad. omnes in l. si fideiussor creditori, ff. eo. & Ruin. cōs. 45. n. 4. & 5. 5. uol. si vero simpliciter est facta fideiussio et pure, aliud est, d. l. si fideiussor creditori, quæ procedit secundum

dum ius antiquum ante ius Authentic. uel quando esset renunciatum beneficio de fideiuss. ut in casu nostro de quo late dictum fuit. Et hoc nisi in pnicię fideiussoris, ut ipsum cõuenire posset ad soluen. creditor differet, arg. l. 1. §. denique, & l. 2. §. pen. ff. de aqua. plu. arcen. ubi attenditur animus nocendi. ita dicit glos. & sequitur ibi Bar. qui dicit in dubio nõ censeri dilatum in necem fideiussoris in d. l. si fideiussor, & cęteri sequuntur sed quando habet locum beneficium excussionis, ut quia ei non sit renũciatum illa lex si fideiussor creditori, videtur conuenta, ut tenet Bart. ibi, & sentit Castr. & propterea quemadmodum in cau. d. l. si fideiussores creditor negligens exigere praeiudicat sibi respectu fideiussoris, ita etiam in casu isto si sit sibi denunciatum, ut agat & creditum suum exigat. ita firmant Bal. in lectu. anti. ad fi. Castr. nu. 10. & Alex. nu. 10. cum quibus videtur tenere Dec. in 1. not. in allegata lege fi. in princ. ff. si cert. pet. quam opinionem defendit Alex. uel Imo. & Raph. tenentes contrarium, in l. decem, nu. 3. & sequen. ff. de uerb. oblig. & ita cum casus mihi accidisset practicari feci. Bart. tamen in d. l. si fideiussor creditori dat alia remedia fideiussori ut offerat debitum creditori, ut faciat sibi cedi actiones, l. fideiussoribus, ff. eodem titu. uel deponat, & agat contra reum ante quã labatur facultatibus, d. l. fideiussor qui minor eod. tit. de quo supra in praecedenti Clausula dictum fuit.

A praesenti fideiussione promissione & obligatione per eum factis.

SVMMARIA.

1 *Promisisse, fideiussisse, & obligasse differunt.*

GLOSSA V.

1 Differunt † inter se aliquem promisisse, & fideiussisse, ac se obligasse, quia quando quis promittit de euictione uel in casu restitutionis dotis cum nondum purificata fuerit conditio, nondum dr̃ obligatus proprie, nec dr̃ stetisse in obligatione, licet steterit in promissione et fideiussione, quod est cõsiderandum pro formando libello ut Baldus, not. in dicta l. si pro ea, numero quinto, & Alexander, in dicta l. facere posse, numero primo, ut tamen nihil excludatur, omnia uerba haec copulatiuè apponuntur & ad maiorem declarationẽ etiam additur sequens Clausula.

Et ab omnibus & singulis in praesenti instrumento contentis.

SVMMARIA.

1 *Fideiussor si soluit creditori & repetat a reo numquid debeat probare solutionem per ueram numerationem seu satis sit probare per confessionem creditoris.*

2 *Fideiussor repetit a reo etiam si non uere neque realiter soluerit sed tantum delegauit debitorem suum licet inopem.*

3 *Fideiussor & si nihil soluat exigit a principali ut si successit uenditori, uel gratis fuit liberatus contemplatione ipsiusmet fideiussoris.*

4 *Fideiussor soluens id reo notificatore debet.*

5 *Fideiussor licet sit usque ad certum tempus obligatus elapso tamen dicto tempore poterit soluere, & liberare debitorem, & ab eo repetere.*

GLOSSA VI.

De ista Clausula satis scriptum fuit supra in Clausula ratihabitationis in verbo, omnium & singulorum & super verbo, cum omnibus in eo cõntentis. Et quia in instrumẽto fuit promissa solutio per fideiussiones quem reus indem nem cõseruare promittit quaeritur an fideiussor soluat creditori, & repetat à reo debeat ꝓbare solutionem per veram numerationem seu satis sit probare pet confessiones creditoris, quod tenent glos. & Bart. per verbum forte. in l. duobus §. 1. ff. de iureiur. & Fulgos. sequitur ac nonnulli alij, quos citat Mars. in dicta Rubrica 35. quaest. nu. 265. sed tamen tenendum est contrarium vt tenuit Bar. in consilio 160. Titius promisit. & communiter omnes in d. l. duobus, §. 1. Afflict. decis. 91. nu. 3. Mars. alios citans d. nu. 265. etiam Tiraquel in tracta. de retract. tit. 1. §. 1. glos. 18. nu. 84. 2 & tit. 2. §. 4. glos. 6. nu. 17. Repetit † etiam fideiussor à reo, & debitore etiam si non vere, & realiter soluerit creditori, sed debitorem suũ sibi delegauerit, etiam inopem. l. qui debitorem, ff. de fideius. immo etiam, & quandoque 3 † et si nihil soluat exigat, ut si succedit creditori. l. si ei cui damnatur, ff. manda. & l. heres, §. fi. ff. de fideius. sicut etiã si gratis liberetur contemplatione ipsius fideiussoris ex causa donationis, vel remunerationis. l. idem quod §. fi. ff. mand. secus si simpliciter, l. si vero non remunerandi, in princ. ff. eo. de quo per Marsil. 4 in d. Rubrica, quaest. 43. num. 312. Debet † tamen fideiussor soluens id notificare reo, ne forte is iterum solueret. l. si fideiussor, §. si cũ debitor, ff. mand. quibus addendum est quod 5 licet † fideiussor esset tempore liberatus, vt quia

quia se obligauit vsque ad certum tempus tãtum, tamen potest soluere & debitorem liberat, ac ab eo repetere potest. dicta l. si fideiussor. §. finali.

Omnibus ipsorum emptorum & suorum vt supra iudicijs, sumptibus, periculis, & expensis.

SVMMARIA.

1 Fideiussori pauperi, et non habenti unde soluat si grauetur a creditore quomodo sit succurrendum ne carceri mancipetur.

GLOSSA VII.

Quia promittens aliquem conseruare indemnem tenetur eidẽ ad omnia damna, interesse, & expẽsas, & ad suscipiendum iudicium in se, ipsumque defendendum, ut supra diximus in Clausu. Quem Dñm Antonium Mariam cum Clausu. sequ. hæc Clausula videtur esse magis superflua quã necessaria, super qua tamen in capitulo euictionis deo dante aliqua scribemus, sed quid si fideiussor est pauper, et non habet unde soluat, & grauatur à credi- 1 tore, quo modo potest sibi † succurrere. ne carceri mancipetur. dici potest hoc casu solui de bonis debitoris, l. si procuratorem, §. si ignorantes. ff. mand. & ibi Bart. & alij trad. Marsi. in dicta Rubrica, quæst. 54. numero 364. Paris. dicto consilio 104. numero octauo, tertio uolumine, & Rod. in decla. dictæ l. secundæ, foro II. libro secundo, in §. sed pone. quæstionem, numero 26. fol. 784.

Omni iuris, & facti exceptione remota.

SVMMARIA.

1 Executio sententiæ lata contra principalem, numquid fieri possit contra fideiussorem.

2 Sententia lata contra fideiussorem, qua contra eum executioni mittitur numquid ad eius instantiam possit mitti executioni contra reum sine alio processu.

GLOSSA VIII.

De ista Clausula sæpissimè supra dictum fuit, nunc duo pro complemento huius materię vidẽda sunt, & primo numquid executio sententiæ latę contra principalem, possit fieri contra fideiussorem & con- 1 cludendum est quod contra fideiussorem † iudicis potest. l. fin. ubi omnes, per illum tex. C. de vsur. rei iud. Bar. in l. 1. ff. iud. sol. Guid. Papa quæstio. 26. Fuit inter. & Cagn. in l. in eo quod plus, §. 1. in fin. secus verò in fideiussore contractus. Guid. Pap. dicta quæstione. Mars. in dicta Rubrica, quæstione 49. num. 349. & Rod. in dicta l. post rem iudicatam, in §. incip. visum est supra, numero primo, fol. 667. & in dicta l. secunda, dicto §. 53. pone, numero 20. vbi nu. 21. extendit.

Secundo numquid sententia lata contra fideiussorem, quæ executioni mittitur contra eum, possit ad eius instantiam pariter executioni mandari contra reum sine alio processu. In fideiussore iudicij iudicatum solui, non est dubium quod potest etiam per illum iudicem qui commisit exceptiones cõtra fideiussorem, licet respectu rei esset incõpetẽs, l. cum vendente, ubi Bald. & Castr. qui dicit fuisse de facto in ciuitate Lucana. C. ubi causę fisc. & l. cum eorum, ubi etiam Bald. & Castr. C. de senten. & idem Bal. Cast. & alij in d. l. fi. C. de vsur. rei iud. & trad. Ioan. de Amic. consil. 34. nume. 2. Boer. decis. 277. numero 4. sed in fideiussore contractus aliud dicendum est, vt trad. Baldus, in d. l. fi. §. 1. numero 6. & in d. l. cum eorum nu. 2. & hanc distinctionẽ sequitur Mars. in d. Rubrica, quæst. 52. & sequen. nu. 362. & 363. & Rod. d. l. 2. d. §. sed pone, num. 21. fol. 782.

FINIS.

BARTHOLOMAEI BERTAZOLII

FERRARIENSIS,

IVRISCONSVLTI PRAECLARISSIMI,
Et Sereniſs. Ferrariæ Ducum quondam Conſiliarij.

Repetitio ſolemnis, L. ſi quis maior. C. de Tranſactionibus.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,

Apud Florauantem Pratum.
M D XCVIII.

BARTHOLOMAEI BERTAZOLII FERRARIENSIS

IVRISCONSVLTI CLARISSIMI,

[illegible]

Repetitio solemnis, L. si quis maior. C. de Transactionibus.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS,

Apud Florauantem Pratum.

M D XCVIII.

BARTHOLOMAEI BERTAZOLII
IVRISCONSVLTI PRAECLARISSIMI,

Et Sereniss. Ferrariæ Ducum quondam Consiliarij Repetitio solemnis.

L. Si quis maior, C. de Transactionibus.

SVMMARIA.

1 *Maior vigintiquinque annis transactioni in rata vel pacto iurato contraueniens pœnas huius legis incurrit.*
Delinquens si pœna ipso iure infligatur priuatur dominio; & num. seq.
2 *Lex nulla debet esse de indubitabili.*
3 *Diuersitas non infert, & separatorum ratio debet esse separata. & infra numero 195.*
4 *Indicia, & contractus pari passu incedunt.*
5 *Ratio certa reddi non potest in statutis de iure positiuo.*
6 *Periculum ubi maius est, ibi plenius est consulendum.*
7 *Frequentia delicti delictum auget.*
8 *Peccat grauius deierans per Deum, quam per creaturam. & num. seq.*
10 *Principis potestas a Deo est.*
11 *Iuramentum quodcumque etiam per creaturas Christicolis prohibitum est.*
12 *Anima cunctis rebus est præferenda.*
13 *Extensio fauore animæ facienda. & nu. 140. & ibi. & quomodo id procedat vide infra. num. 15.*
Pœnalis constitutio propter iuramentum extendenda, & num. sequent. & ibi.
14 *Dispositio correctoria extenditur fauore iuramenti.*
15 *Pœnalis constitutio licet extendatur quo ad principale dispositum propter iuramentum, tamen non debet extendi quo ad pœnam.*
16 *Extensio nihil aliud est quam quædam augmentatio prioris dispositionis, & ad materiam.*
17 *Augmentum fit cum omnibus suis qualitatibus.*
18 *Extensio fit cum suis qualitatibus, & conditionibus.*
19 *Pœnales casus sunt stricti iuris.*
20 *Pœna non censetur repetita.*
21 *Extensio non potest fieri in dispositione correctoria, & pœnali simul.*
22 *Extensio non fit in dispositione exorbitanti, & pœnali simul.*
23 *Extensio fieri non debet quãdo pœna ipso iure irrogatur.*
24 *Dispositio huius legis non procedit de iure canonico.*
25 *Lucrum inhonestum existimatur de iure canonico quod ex multo rigore descendit.*
26 *Iuramentum facit quem etiam de foro ecclesiastico, vide etiam infra. num. 687.*
Quomodo autem id procedat vide nu. 29. 30. & 726. cum seq.
Ius canonicum attenditur in materia iuramẽti. d. n. 26.
27 *Leges sæcularium principum ad confirmationem iuramenti pertinentes sunt hodie nullius momenti.*
28 *Iurisdictionis est ius legem ferendi.*
29 *Forum ecclesiasticum attenditur propter iuramentum respectu obligationis quæ Deo acquiritur directo ex iureiurando.*
30 *Secus autem respectu obligationis, quæ ipsi parti prouidet.*
31 *Ius canonicum in terris Papæ attendendum.*
32 *Aequitas scripta rigori præfertur.*
33 *Dolus an exigatur ut his pœnis hic explicatis sit locus vide disputatum vsq. in finem quæstionis.*
34 *Periurium non committitur sine dolo.*
35 *Et est quædam falsitas.*
36 *Difficultas excusat a periurio.*
37 *Infamis quis non efficitur ex culpa, sed ex dolo.*
38 *Dolus in causa criminali, & capitali exigitur, nec sufficit lata culpa.*
39 *Causa infamiæ æquiparatur causæ vitæ.*
40 *Retorsio est optimus, & efficacissimus modus conuincendi aliquem. & nu. sequ.*
42 *Periurus etiam est qui iurat falsum, licet credat iurare veritatem.*
43 *Periurus dici non potest cui aliquid impetrari nõ potest.*
44 *Lata culpa sufficit nec exigitur dolus cum ipso iure infamia irrogatur. & num. 46.*
45 *Lex magis factum notat quando ipso iure infamia irrogatur.*
46 *Infamiæ irrogatio non est pœna capitalis.*
47 *Causa qualibet etiam iniusta excusat a dolo.*
48 *Etiam si sit bestialis.*
49 *Credulitas etiam fatua excusat a dolo.*
50 *Temeritas excusat a dolo.*
51 *Lata culpa sufficit ad periurium incurrendum scilicet quo ad reatum, non quo ad pœnam.*
52 *Impotens ad soluendum an sit periurus.*
53 *Distinctio Doctoris concordantis opiniones est amplectenda. & nu. 312.*
54 *Doctori distinguenti tamquam magis veritati appropinquanti standum est.*
55 *Dispositio, seu decisio fundata in duabus rationibus altera sublata non cessat.*
56 *Sententia sustinetur ex causa vera licet etiam falsa sit expressa.*
57 *Dispositio huius legis an habeat locum si causa delegetur de æquitate.*
58 *Pactum nudum facit vt agi possit in causa commissa sola æquitate attenta.*
59 *Dispositio huius legis est rigorosa.*
60 *Clausula, sola facti veritate inspecta, quid importet. & num. seqq.*
63 *Pœna quæ ipso iure imponitur in foro conscientiæ debetur. vide infra nu. 61. 65. 67.*
64 *Pœna in foro conscientiæ exigi, vel retineri non potest. vide num. seq.*
68 *Pœna est commensuranda delicto.*
69 *Dispositio huius legis an habeat locum in muliere iurante & contraueniente, quod non.*

De veritate tamen vide infra nu.101.

70 *Fœmina non habet integritatem intellectus.*

71 *Minor, & fœmina æquiparantur.*

72 *Pœnalis lex, & odiosa est restringenda.*

73 *Si quis, dictio, an comprehendat fœminam, vide hic latè disputatum vsque in finem quæstionis.*

74 *Masculinum genus concipit fœmininum.*

75 *Mulieri non magis succurritur quam alij nisi in casibus a iure expressis, vide nu. seq.*

77 *Mulier quando teneatur si negligendo, vel committendo deliquit. & nu. seq.*

79 *Si qua, dictio, est propria mulieris.*

80 *Aetas perfecta est viginti quinque annorum.*

81 *Mulierum sexus fragilis est.*

82 *Mulieres habent consilium inualidum.*

83 *Consilium animi nullum reperitur apud mulierem.*

84 *Minores, rustici, & mulieres sunt personæ miseratione dignæ, quæ magis per imbecilitatem, quam per contumaciam non parere præsumuntur.*

85 *Masculinum an concipiat fœmininum in pœnalibus, & num. 92. & 93.*

86 *Masculinum genus an de propria significatione, vel ex interpretatione fœmininum concipiat. & nu. 61.*

87 *Masculinum genus an concipiat fœmininum in correctorijs. & numero 104.*

88 *Quid in exorbitantibus.*

89 *Quid in exorbitantibus & pœnalibus simul.*

90 *Quid in odiosis odio irrationabili.*

94 *Mulier tenetur pœna l. si quis in tantam. C. vnde vi.*

95 *Masculinum genus etiam de significatione Grammaticali fœmininum concipit. & nu. seq.*

97 *Odium irrationabile quid sit, & nu. 108.*

98 *Richardus de Salyceto fuit condemnatus in libris nouem in sindicata ex quo tenuit dictum; si quis, non comprehendere fœminam.*

99 *Statutum quod nullus vadat sine lumine comprehendit mulierem.*

100 *Statutum puniens violentiam cum armis vel sine, comprehendit mulierem.*

102 *Dictio si quis, est communis vtroque generi.*

103 *Proprietas verborum etiam in pœnalibus & odiosis est attendenda.*

105 *Lex quando dicatur correctoria, & quando exorbitans.*

106 *Lex correctoria quomodo differat ab exorbitante remissiue.*

107 *Dictum Doctoris intelligitur secundum legem quam allegat.*

109 *Statutum quod filij bannitorum non possint habitare in ciuitate non comprehendit filias fœminas.*

110 *Statutum quod viri bannitorum expellantur non procedit in vxoribus bannitorum.*

111 *Pœna non debet egredi suum auctorem.*

112 *Statutum quod extante patruo actus paternus excludatur non excludit auiam.*

113 *Sui, dictio, in odiosis odio irrationabili non comprehendit fœminam.*

Rebellis si quis fiat ex forma statuti, ipse & sui, non veniunt fœminæ.

114 *Lex nihil iniqui continere in se præsumitur, propter auctoritatem conditoris.*

Lex pœnalis in foro contentioso seruanda.

115 *Mulier a vero dolo nõ excusatur, licet sic a præsumpto.*

116 *Mulier punitur de audacia.*

117 *Glossæ auctoritas, omnem aliam antecellit.*

118 *Rigor scriptus æquitati non scriptæ præfertur.*

119 *Rusticus a pœnis huius legis an sit excusandus, & nu. 130. & 141.*

120 *Rusticus a dolo præsumpto excusatur.*

121 *Et a præsumpta fraude.*

122 *Rusticus a suspicione vsurarum excusatur.*

Dispositio c. ad nostram, de empt. & vend. & cap. illo ver. de pignor. non procedit in rustico.

123 *Rusticus excusatur licet rem emerit non obseruata statuti forma.*

124 *Rusticus excusatur a pœnis iure positiuo illatis.*

125 *Mater rustica transiens ad secundas nuptias non procurans inuentarium fieri a tutore non incidit in pœnam, quod declara vt num. seq.*

127 *Ignorantia iuris positiui rusticos excusat. vide tamen supra num. 122.*

128 *Iusta causa videtur esse rusticitas vt clausula generali rusticus ignorans restituatur.*

129 *Rusticus sagax non excusatur.*

Nec qui vadit sæpe ad nũdinas qui vocatur rusticonus.

130 *Dispositio huius legis an habeat locum in rustico, & num. seq.*

132 *Rusticus sicut vadit ad siluam pro lignis ita debet ire ad ciuitatem pro consilijs.*

Mulieres debent ire pro consilijs sicut vadunt pro indulgentijs.

133 *Rusticus non excusatur in his, quæ sunt contra speciem honestatis.*

134 *Item nisi in casibus a iure expressis.*

135 *Rusticus non excusatur quando factum vergit in detrimentum alterius.*

136 *Rusticus hæres non conficiens inuentarium amittit beneficium l. fin. C. de iur. delib.*

137 *Rusticus non excusatur quando erat in iure naturali, vel in ratione naturali.*

138 *Iuri naturali contrauenit qui promissa non obseruat.*

139 *Rusticus non soluens canonem pro emphiteusi cadit a iure suo.*

140 *Rusticitas non excusat in delictis.*

141 *Rusticus non excusatur etiam ignorans pœnam delicti dummodo sciat se delinquere.*

142 *Ciuitas & vniuersitas an pœnis huius legis affici possit, & num. 170.*

143 *Vniuersitas minori æquiparatur, & nu. 154. 155. & 171.*

144 *Si quis, dictio, in lege apposita non comprehendit vniuersitatem. vide nu. 151. 154. & 173.*

145 *Si quis, dictio, personam veram non fictam comprehendit.*

146 *Ciuitas, vel vniuersitas non est proprie persona, sed fungitur vice personæ.*

147 *Pœna priuationis a lege imposita non habet locum nisi expressè lex eam imponat. & nu. seqq. & nu. 174.*

150 *Extensio an fiat in dispositione pœnali non etiam correctoria. & num. 175. 178.*

151 *Lex loquens per dictionem, si quis, comprehendit vniuersitatem etiam si sit pœnalis. & nu. 154.*

152 *Ciuitas uel vniuersitas an ueniat appellatione personæ.*

153 *Et saltem sub lata significatione.*

154 *Vniuersitas non semper minori æquiparatur.*

155 *Sed quando est Deo dicata. & nu. seqq. & nu. 171.*
157 *Vniuersitas est fictum corpus.*
158 *Persona ficta periurio allegari non potest.*
159 *Communitas, collegium, seu vniuersitas maiorum iurantium, & contrauenientium an pœnas huius legis incurrat. & num. 160. & 192.*
162 *Extensio an fiat in pœnalibus ne delicta remaneant impunita, & vide num. 177.*
163 *Et quid si sit eadem ratio. & nu. seq. & 178.*
165 *Ciuitas puniri potest si delinquat.*
166 *Cōmunitas usuras recipere nō potest sicut nec priuatus.*
167 *Communitas seu vniuersitas delinquere potest tam committendo, quam omittendo.*
168 *Ciuitas Brixiæ fuit condemnata per Henricum Imperatorem aratro subycienda.*
169 *Bonifacius Papa totum collegium templariorum destrui fecit, quia erant hæretici.*
172 *Argumentum de republica ad minorem, & è contra validum.*
176 *Ciuitas continet fœminas, pupillos & infantes.*
179 *Tex. in cap. 1. §. porro. Quæ fue. 1. cauf. benef. amit. intellectus.*
180 *Casus omnes de facili numerari non possunt.*
Feudi priuationis materia propter debitum vasalli arbitraria.
182 *Doli actio non datur contra municipes.*
183 *Singuli de vniuersitate in quo delinquens puniri possunt.*
184 *Dispositio iuris non conuenit ubi verba non conueniunt.*
185 *Maximè in exorbitantibus. & nu. 240.*
186 *Singuli de vniuersitate non obligantur contrahendo nomine vniuersitatis.*
187 *Et propterea Singulis impune licet contrauenire, & num. seq.*
189 *Vniuersitas non incidit in pœnam cōtraueničte sindico.*
190 *Argumentum à maiori validum.*
191 *Procurator etiam cum libera non potest facere dominum incidere in pœnam.*
193 *Communitas, seu vniuersitas excommunicari posset quando omnes sunt doli capaces.*
194 *Excommunicatio non efficit successores in dignitate, quia fertur in animam delinquentis verè, & non fictè.*
196 *Dispositio huius legis an habeat locū in minore iurāte.*
197 *Et quid si iuramentum sit duplex.*
198 *Minor quando propter iuramentum amittat beneficium l. 2. C. de rescind. vend.*
199 *Iuramentum minorem non facit verè maiorem.*
200 *Dispositio huius legis hēt locū in casu vero non in ficto.*
201 *Dispositio hæc an in minore qui veniam ætatis impetrauit sibi locum vendicet.*
202 *Quid in minore qui ex forma statuti habetur pro maiore. & nume. 208.*
203 *Statutū quod maior viginti annis habeatur pro maiore vigintiquinque ualet etiam conditum ab uniuersitate.*
204 *Et talis maior quantum ad omnia reputatur maior.*
205 *Omne qui dicit nihil excludit, & nu. 707.*
206 *Mulier minor, quæ habetur pro maiore, non excusatur a pœna statuti loquentis de matribus transeuntibus ad secunda vota, & non petentibus tutorē dari filijs.*
207 *Statutum non potest fingere in ijs, quæ sunt facti, nec facere quod non factum sit verè factum.*
208 *Statutum in casu vero non habet locum in casu ficto.*
209 *Tamquam, dictio, denotat fictionem, & improprietatē.*
211 *Minor qui iurauit, & effectus maior contrauenit, an in pœnas huius legis incurrat.*
212 *Furiosus, vel mentecaptus pœnis huius legis non tenetur, & nu. 214.*
213 *Lex generalis, generaliter debet intelligi.*
215 *Furiosus etiam si iurasset, & contraxisset tempore dilucidi interualli nō incideret in dispositionē huius legis.*
216 *Lex generalis recipit restrictionem de habilitate.*
217 *Prodigus an pœnis huius legis afficiatur. & nu. 219.*
218 *Prodigus punitur de audacia pœna l. si quis in tantam. C. vnde vi.*
Et non excusatur in delictis.
219 *Prodigi contractus est nullus.*
220 *Nec iuramento firmatur.*
221 *Dispositio huius legis an locum sibi vendicet in contractu nullo.*
222 *Aduersus, dictio, quid importet.*
223 *Lex ista an habeat locum in quolibet cōtractu et pacto.*
224 *Pactum est nomen generale omnes contractus comprehendens.*
225 *Pactum licet sit nomen generale, tamen in materia pœnali, & odiosa restringitur.*
Verba in dispositione pœnali, & odiosa restringenda. & num. 267.
226 *Pactum factum ante litem motam metu futuræ litis trāsactionis vim habet licet non sit proprie transactio.*
227 *Pactum de re liquida, transactio fit de re dubia.*
228 *L. 3. in prin. ff. de cond. causa dat. an in verbo, quasi, ibi stet propriè, vel impropriè.*
229 *Quasi, dictio, denotat improprietatem.*
231 *Immò est expressiua veritatis.*
232 *Lex intelligitur secundum materiam tituli sub quo est situata, vide tamen nu. 236. & 237.*
233 *Statutum descriptum inter ciuilia non censetur loqui in causis criminalibus.*
235 *Nigrum aliquando est generalius rubrica, & tunc generalitas textus est attendenda.*
238 *In claris non est opus coniecturis.*
239 *Pactum in genere potest esse gratuitum.*
241 *Verba aliquid debent operari.*
Quod procedit in contractibus. nu. 243.
Et in statutis. num. 244.
Et in priuilegijs. nu. 245.
242 *Verba in dispositione pœnali magis in specie, quam in genere sunt accipienda.*
246 *Verbum etiam minimum aliquid operari debet.*
247 *Sillaba non debet superfluè apponi.*
248 *Certi condictio specialis non generalis in dubio censetur intentata.*
249 *Verbum speciale generale præcedens restringit.*
250 *Verbū speciale iūctū alteri generali alterat illud genus.*
251 *Genus an restringatur per speciem apposita disiunctiua. & num. 253. & 256.*
252 *Pactum considerari potest in specie tamquam conuentio facta non prætextu litis.*
254 *Adoptio, verbum generale, restringitur per verbum arrogatio speciale sequens propter disiunctiuam.*
255 *Vocabulum æquiuocum comprehendens genus, & speciem, quando pro specie capiatur.*
257 *Disiunctiua apposita inter genus, & speciem pro expositiua accipitur. vide num. 259.*

A 2 Disiun-

258 Lisuctiua natura est vt inter diuersas species ponatur.
260 Geminatio magis deliberatam voluntatem ostendit.
261 Geminatio etiam facta in vno instanti declarat animum. & num. 600.
262 Transactio est inducta causa dirimendarum litium.
263 Ratione cessante cessat dispositio.
264 Ratio decidenti huius legis est vltio periurij.
265 Illustris vir promittens iuratus iudicio sistere si negligat an has pœnas incurrat.
266 L. nam sufficit. de dolo. & l. 2. C. de reb. cred. in totum per hanc legem corriguntur.
268 Verba in dispositione pœnali, & odiosa sunt quidem restringenda sed iuxta suam propriam significationem.
269 Vendens fundum emptori soluenti partem precij, & residuum promittenti soluere infra certum temporis spacium emptore non soluente an liberetur à periculo euictionis. & nu. 273.
270 Emolumentum non continet actionem de euictione.
271 Lucrum non consequi aliud est, & aliud damnum facere.
272 Contraueniens non amittit ea, quæ sunt de natura contractus; vide tamen infra num. seq. & 275. 276.
274 Actione priuatus per exceptionem potest ipso iure priuari. & nu. 563.
Remittens actionem personalem potest per exceptionem submoueri, vel contraueniens iureiurando promissis ipso iure eam amittit.
276 Auxilium legis non meretur, qui in legem committit. & num. 646.
277 Iuramentum alterat naturam contractus si consensus non deficiat. & nu. 652.
278 Contraueniens laudo si in compromisso iurauit, tenetur ad obseruationem parte aduersa ab eo liberata.
279 Emphiteuta deficiens in solutione canonis nunquid propter iuramentum possit ante tempus a lege præfixum expelli, vide ad materiam quinque num. seqq.
281 Iuramentum regulatur secundum naturam actus super quo apponitur. de materia vide etiam num. 284. 651. 667. vsq. ad nu. 684. & nu. 710.
282 Sapientis est mutare propositum in melius.
285 Statutum quod emphiteuta, vel conductor non possit expelli etiam quantocunque tempore deficiens in solutione canonis, vel mercedis, non procedit si sit iuratum per emphiteutam, vel conductorem soluere.
286 Venditor si vendat duobus, & secundo tradat, an propter iuramentum primus præferatur, & nu. 288. & 625.
287 Iuramentum an priuet contrahentem, vendentemve dominio suæ rei propter inobseruantiam, & nu. 624.
289 Compromittens ex necessitate statuti, vel iussu iudicis, & contrauenient an his pœnis affici debeat. vide etiam num. 290. 292. 295. 299. 303. 304. 313. 316. 317. 319. & 321.
290 Compromissum pacti appellatione comprehenditur & ad litis decisionem pertinet.
291 Promittens coactus a iudice de iudicio sisti coram eo non perdit declinatoriam, & ius petendi compromissum ex forma statuti.
293 Appellari potest a sententia arbitrorum electorum ex forma statuti.
294 Arbitri electi ex forma statuti sunt magis iudices delegati, quam arbitri.
296 Necessitas per allegantem est probanda.
297 Canonicus noniter receptus sponte aliquid soluens non committit simoniam etiam quod statutum ipsum arctaret ad tale quid soluendum.
298 Pater licet de necessitate teneatur dotare filiam, si tamen eidem legat aliquam quantitatem non censetur legare pro dote.
299 Compulsus dicitur etiam si quis sponte actum faciat dummodo sciat se ad id posse compelli.
300 Soluens nulla adhibita coactione si sciebat se ad id posse cogi, dicitur inuitus soluisse.
301 Soluens ad edictum Tyranni excusatur.
302 Paria sunt esse compulsum, & scire se posse compelli.
304 Compromissum est necessarium quando dispositioni id iubenti fieri, renunciari non potest, secus è contra vt num. 306.
305 Sponte factum non videtur id ad quod quis cogi potest.
307 Compromissum necessarium non censetur respectu partis petentis ipsum fieri.
308 Statutum iubens fieri compromissum intelligitur si petitum fuerit.
309 Compromissum non solet fieri nisi sponte.
310 Compromissum censetur voluntarium cum quis extra casum statuti compromittit.
311 Vel quando res est clara, & liquida.
315 Notarius censetur rogatus vt apponat clausulas consuetas.
318 Coactionis vitium purgat secundus actus spontaneus.
320 Ratihabitio laudi etiam iurata non sufficit ad incursionem pœnarum huius legis.
Duo si exigantur vnum non sufficit.
322 Sententia nulla potest per partes confirmari, & valet pactum.
323 Iudex regulariter non potest cogere partes ad compromissum faciendum; quibus autem casibus id facere possit vide nu. sequ. remissiuè.
325 Arbitrium liberum quot modis capiatur, & tribus num. seqq.
329 Statutum dans liberum arbitrium potestatibus, quando tendit in præiudicium tertij, intelligitur de arbitrio boni viri.
Quando autem dicatur tendere in præiudicium tertij vide num. 330.
331 Iudex si est absolutus ab obseruantia statutorum, & sibi sit datum liberum arbitrium, intelligitur de leuibus, non autem de substantialibus.
332 Iudex etsi in criminalibus habeat liberum arbitrium, tamen non poterit reum torquere sine indicijs, alias tenetur in sindicatu.
333 Liberum, & liberè verbum quid importet, remissiuè.
334 Iudex ex quibus verbis in causa sibi delegata habeat liberum arbitrium, remissiuè.
335 Et quid vigore talis arbitrij facere possit remissiuè.
336 Executor vltimæ voluntatis, cui datum est liberum arbitrium, quid agere possit remissiuè.
337 Cogitationis pœnam nemo patitur, declara vt nu. seq.
339 Verbum, putauerit, ad effectum refertur.
340 Gerundium factum importat.
341 Citatio partis an exigatur vt his pœnis locus sit, & nu. seq. & ad materiam nu. 353. cum seqq.
343 Libertus per libelli oblationem non censetur patronum

in ius

450 *Iudicis præcepto iniusto non est parendum.*
451 *Quid autem si sine causæ cognitione procedat.*
452 *Iudex sine causa cognitione procedens censetur ut priuatus.*
454 *Decretum iudicis inualidum non excusat a pœna.*
455 *Iussus iudicis non excusat in atrocibus, secus autem in alijs, vt nu. seq.*
458 *Soluens ad iussum iudicis minori sine curatore liberatur.*
459 *Contrauenien in casu huius legis cõmittit in his, quæ solo ciuili iure non etiam naturali sunt prohibita.*
460 *Iussus iudicis procuratus non excusat a dolo.*
461 *Pœna huius legis an habeat locum si contractus sit nullus, per totum nu. 478.*
462 *Pœna apposita in contractu intelligitur commissa si contractus valebit.*
463 *Contrauenien laudo nullo an incidat in pœnam.*
464 *Iuramentum an confirmet contractum nullũ, & nu. 471. remissiuè.*
465 *Iuramentum facit valere actum omni meliori modo, vide tamen nu. 749 & 770. remissiuè.*
466 *Iuramentum debet seruari quando non vergit in dispendium salutis æternæ.*
467 *Iuramentum est sicut herba bethonica, che a tutti li mali è buona.*
468 *Accessorium aliquando valet, licet principale sit nullum. & nu. 473. vbi ratio assignatur.*
469 *Pœna etiam ex actu nullo incurritur, quòd declara, vt nu. 474.*
470 *Nullitas contractus an possit opponi per eum, qui iurauit non contrauenire, & nu. 475. cum seqq.*
472 *Iuramentum etsi confirmet contractum tamen non facit dominum incidere in pœnam, vide num. 475. vsque in finem quæstionis.*
476 *Promissio de non opponendo nullitatem iuramento firmatam, valet respectu nullitatis propter solemnitatem omissam.*
477 *Promittens non opponere nullitatem iureiurando an possit propterea opponere si nullitas sit ex defectu iurisdictionis, & nu. seq.*
479 *Deus est auctor quando in contractu iuratur.*
480 *Et testis.*
481 *Promittens sub fide sua, & contrauenien an pœnas huius legis incurrat. & nu. 490. & 492. cum seq.*
482 *Fidei præstatio est species iuramenti.*
483 *Fides præstita habet vim iuramenti.*
484 *Fidei violator periurus est sicut violator iuramenti.*
485 *Iurare & fidem promittere sunt paria.*
486 *Licet grauius puniatur iurans.*
487 *Fidei præstatio non est iuramentum, sed ei æquiparatur.*
488 *Fidem promittens de priuato carcere non exire non tenetur obseruare, secus si iurasset.*
489 *Fidei violator an priuetur beneficio sicut violator iuramenti, & num. 491.*
Præsumptiones legum sunt liquidissimæ probationes.
494 *Fides est dictio ambigua. & nu. 501.*
495 *Fides apud ecclesiasticos pro sacramento fidei accipitur.*
496 *Fides quomodo capiatur remissiuè.*
497 *Fides propriè accipitur pro dictorum, conuentorumq. constantia, & veritate dicta a fiendo, quod fiat quod promissum est. & nu. seq.*
499 *Fides omnis pactio appellari potest.*
500 *Fides a firmitate dicta.*
502 *Præsumptio tutior qua anima consulatur est capienda.*
503 *Promittens debet admitti ad declarandum, & interpretandum contractum. & numero 505. vbi declaratur.*
504 *Verba debent intelligi secundum declarationem eius qui ea protulit.*
506 *Interpretatio debet sumi vt actus valeat.*
507 *Interpretatio benignior in pœnis est facienda.*
508 *Promittens sub verbo veritatis an iurasse censeatur, ad effectum huius legis, vide etiam nume. 516. & 517.*
509 *Confessio facta per aliquem addentem quod ita est in veritate, censetur iurata.*
510 *Iuramentum an sit si quis dicat assero per fidem meã, vel in verbo veritatis.*
511 *Quid autem si testis ita iurat.*
512 *Quid si pro solemnitate iuramentum sit inductum.*
513 *Veritas verbum est ambiguum.*
514 *Et potest intelligi tam de diuina, quam de humana.*
515 *Immo multipliciter.*
516 *Deus est veritas.*
518 *Iuramentum an sit si quis sub periculo animæ suæ aliquid promittat.*
519 *Et an tali casu censeatur saltem implicitè iurasse per Deum.*
520 *Quid autem si quis dicat sic Deus me adiuuet.*
521 *Et an hoc procedat in teste, vel quando pro solemnitate iuramentum exigitur.*
522 *Iuramentum expressè quare exigatur in teste.*
523 *Tactus scripturæ cum in iuramento exigatur vt periurium incurratur. & nu. 537. 538. 540.*
524 *Iuramentum an sit si quis per salutem suam propriã, vel corpus suum promittat ita, vt his pœnis locus sit. & nu. seq. vsq. ad nu. 530.*
525 *Iurans per salutem suam, vel corpus suum, perinde habetur ac si diceret ita Deus saluum me faciat.*
530 *Iurans simpliciter non exprimendo per quem, an sit huius legis reus, & duobus nu. seqq.*
531 *Instrumentum si contineat quod aliquis iurauit an probet fuisse iuratum ad sancta Dei Euangelia.*
532 *Quid autem si est apposita dictio, &c.*
533 *Et cætera, dictio, includit ea, quæ sunt de substantia, & natura actus.*
534 *Stipulatio actionem ipso iure perimit.*
Dispositio huius legis procedit si iuratur ad sancta Dei euangelia.
535 *Deus sit mihi testis an sit iuramentum ad effectũ huius legis. & nu. seq.*
528 *Iuramenti præstatio est quando iuratur super altari, vel contractu in scriptis, vide nu. 540.*
539 *Fidei præstatio scripturarum tactum non exigit.*
541 *Iurans de consuetudine tangit scripturas.*
544 *Iurans super contractu & contrauenien venit contra duo scilicet contra pactum, & contra iuramentum.*
545 *Et Deum offendit, & hominem.*
546 *Iurans obedire rectori, & contrauenien non incurrit has pœnas.*

Iurans

547 *Iurans soluere vsuras, et cōtraueniens licet periurium incurrat, tamen infamia non notatur.*
548 *An vero cæteras basce pœnas incurrat, vide hic.*
549 *Declaratoria sententia opus est etiam si pœna ipso iure sit imposita. & num. 659.*
550 *Declaratoria sententia ferri debet per iudicem auctoritatem habentem super illa causa cognoscendi, vide etiam nu. seq. & 555. & 559.*
552 *Reseruatio iudicis, qui de ea causa cognoscere non potest superflua est.*
553 *Declaratoria an sit opus quando infamia ipso iure irrogatur. & nu. 555. cum seqq.*
554 *Quid autem in excommunicatione, & nu. 560.*
555 *Pœna ipso iure irrogata secum trahens executionem declaratoriam non exigit, & nu. seqq.*
561 *Textus huius legis in verbo, actione priuatus, quomodo intelligatur cum quatuor, nu. seqq.*
Promissa non obseruans nullam actionem ex eo contractu intentare potest.
562 *Actio remissa per pactum ipso iure non censetur perempta sed exceptionis obice.*
563 *Priuatio vna potest esse super alia*
566 *Periurus an agendo repellatur. & nu. seq.*
568 *Nemo sine actione experitur.*
569 *Periurij exceptio est litis finitæ.*
570 *Pactum nudum an vestiatur iuramento, & nu. 582. & 583.*
571 *Priuatio præsupponit habitum.*
572 *Potentius debet operari illud quod ordinatur ad vnū effectum directè, quam per obliquum.*
574 *Iuramentum promissorium ordinatur directè ad obligandum.*
575 *Stipulatio quare actionem parit. & nu. 590. 591.*
576 *Deliberatè, magis dicitur fieri quod fit sine interrogatione alicuius.*
577 *Iuramentum censetur quid deliberatè subire.*
578 *Iuramentum habet vim consensus, & actus geminati, vide tamen. nu. 596.*
579 *Pactum geminatum parit actionem, & ratio. n. 596.*
Constitutum parit actionem, & quare. nu. 595.
580 *Iuramentum in multis casibus actionem producit.*
581 *Iuramentum decisiuum actionem producit, & est speciale. & nu. 587.*
Pactum nullum compromissi iuratum parit actionem.
584 *Pactum vestitum sicut stipulatio ipso iure actionem perimit.*
585 *Pœna ex pacto nudo deberi non potest.*
586 *Stipulationem veteres subiecta pœnæ addere solebant.*
588 *Confessio iudicialis actionem, & obligationem parit.*
589 *Actio oritur ex sententia.*
592 *Ratio impulsiua non facit militare, vel cessare dispositionem, sed ratio finalis, & duobus nu. seqq.*
596 *Geminatus actus simultaneus habetur pro vno, & nu. 600.*
597 *Confessio geminata non dicitur facta vno instanti.*
598 *Interpellatio trina non dicitur si vno instanti. ter dicatur solue, solue, solue.*
599 *Plura vno impetu facta habentur pro vno.*
602 *Pactum nudum actionem non producit. & num. 755. & 756.*
603 *Qui regulæ contradicit id expresse probare debet.*
604 *Regulę iuris sunt tenaces a quibus non est recedendum nisi contrarium expresse reperiatur in iure.*
605 *Pactum nudum iuratum actionem producit de iure canonico.*
606 *Restitui dicitur cum alienum redditur.*
607 *Verba impropriè accipiuntur quando non possunt accipi propriè.*
608 *Pœna in instrumentis additur vt id quod interest ad certam æstimationem deducat.*
609 *Restitutio est in pristinum statum repositio.*
610 *Restituere id est retro statuere.*
Textus hic in verb. rerum proprietate careat quinque habet intellectus d. nu. 610. cum pluribus nu. seqq.
612 *Actionem habens, an dicatur rem habere, & numero 618.*
613 *Res quæ actione recuperari potest in bonis nostris esse censetur.*
614 *Actionem nullam habens ad rem persequendam rem amisisse dicitur.*
615 *Actionem habens minus quam rem habere intelligitur quod quomodo procedat vide duobus nu. seqq.*
619 *Deberi non dicitur id quod perpetua exceptione defendi potest.*
620 *Debitoris dici non potest qui perpetua actione actorem summouere potest.*
621 *Creditor non censetur, qui perpetua exceptione summoueri potest.*
623 *Dispositio huius legis an procedat tam in transigente in actione reali, quam in personali.*
626 *Dominium sine traditione transferri non potest.*
627 *Iuramentum obligat præcise ad factum, & nu. 722.*
628 *Iuramentum non operatur dominij translationem sine traditione.*
629 *Proprietatis appellatione quid veniat. & nu. 632. & 635.*
630 *Proprietas ex eo dicitur quod sit proprie tua.*
632 *Proprium dicitur quod competit alicui soli.*
633 *Dominium habet latius significatum, quam proprietas, quia comprehendit directum, & vtile.*
636 *Emolumentum dictio quot modis in iure accipiatur, vide hic, & quatuor nu. seqq.*
641 *Promittens certam quantitatem pluribus terminis si in vno deficiat an propter iuramentum pro omnibus terminis possit conueniri, vide tamen. num. 645. & 647.*
642 *Iuramentum licet efficacius obliget, tamen non facit quem tenere in plus.*
643 *Tempus est pars summę, vide tamen nu. 648.*
644 *Periurus non punitur, vt plus præstet, quam promiserit.*
649 *Videtur verbum denotat fictionem.*
650 *Intelligitur verbum, denotat fictionem.*
653 *Pœnæ huius legis an ipso iure omnes infligantur, & nu. 657. & 692.*
654 *Verbum præteriti temporis appositum in lege pœnali importat canonem latæ sententiæ.*
655 *Mox, verbum, numquid importet ipso iure, & num. 667.*
656 *Plura sub vna determinatione posita censentur pariter terminata vide tamen nu. 671.*
658 *Reddere verbum importat retro dare.*
660 *Iuramentum includit facultatem purgandi moram, sed*

Bartholomæi Bertazolij, Repetitio

In Domino confido.

VT dies non esset sine linea, statueram tempore ocij, aliquam legem & interpretationes Doctorum super ea repetere, non tñ lucubrationes meas in scriptis redigere. Timens ne ad manus peritorum in iure deuenirent, & successiuè nedum eis materiam ridendi, sed deridendi præstarent: Attamen cùm nouerim memoriam labilem, (mutato in melius proposito) nugas hasce meas cartis commendare non dubitaui, sperans, quòd etsi (vt prius dubitaueram) deuenirent ad peritos, tamen excusationem apud eos mereri; quòd scilicet maturius & diligentius non confiderauerim, cum paucis vigilijs in addiscendis legibus consumptis, tum etiam exiguitatem temporis; quo à negocijs iudiciarijs & officio tabellionatus vacaui. Sed quicquid sit in hac re, non curo, cùm propter meam tantum vtilitatem hæc scripta cógesserim & non vt ex ijs alij doctiores reddantur, nón enim me latet à tenebris lucem haud accipi posse.

Materiam huius l. decreui tractare per quæstiones, vt veritas magis clarescat, eas tamen secundū ordinem tex. applicando, sequendo semper vestigia excellentissimi inter scribentes D. Andreæ Alciati veri legum interpretis.

Hæc l. singularis & notanda est secundum Bar. & singularissima secundum Castren. & Iasc. hic. Quæ iuxta communem Doct. diuisionem, in duas diuiditur partes. In prima loquitur in iurante per Deum. In secunda que ibi est, etiam eos, loquitur in iurante per Pcincipem. Et hoc dicit in summa.

1 Maior 25. annis contraueniens † transactioni vel pacto iurato per Deum, vel per principem, quinque pœnis hic contentis plectitur: Infamiā scilicet notatur, pœnam incurrit conuctionalem, actione priuatur, rerum proprietate caret, & vltimū emolumentum omne quod ex contractu percepit amittit. Quæ omnia parti obseruanti applicantur: licet Doct. duo vltima pro vna tantum pœna accipiant, quod latius suo loco examinabitur.

2 Cum † nulla lex de indubitabili facienda sit, l. quod Labeo, & ibi glossa prima, Digestis, de Carboniano edicto, l. prima, in fine, Digestis, ad munic. §. affinitatis, vbi Aretin. secundo not. Insti. de nup. primo quærenda est ratio dubitandi in hac lege; & Alciat. hic in princip. eam esse affirmat, quod cum olim iure veteri qui aduersus iuratam transactioné quicquam fecisset si Dei nomine firmata erat, nulla afficeretur pœna, sed solū Deum haberet vltorem l. nam sufficit, ff. de dolo; Si per geniū vel salutē Principis fustibus subijceretur, cum temere iurare non deberit, l. si duo, §. fin. de iureiur. Demum lata est hæc Constitutio pœnam indicens augēque. Sed huic rationi obstare videtur, quod ll. hic allegatæ non loquuntur in iurante super contractu, & sic in iuraméto promissorio vel obligatorio, sed in iurante in iudicio & sic in

3 iure decisorio, & † ex diuersis non infertur, l. fin. de calumn. l. si maritus, la prima, in fine, infra de don. inter uirum & vxor. Namq; in deierante in iudicio nihil immutatū censetur, l. 2. infra de reb. credit. Ad hoc videtur responderi posse, nó minus

4 rationem dubitandi procedere, cum † iudicia & contractus pari passu incedant, l. 3. §. idem scribit, & ibi Bart. ff. de pecul. Rationem modò decidendi eam etiam affirmant omnes Doct. hic post glo. in verbo, Proprietate, vltioné scilicet periurij. Et propterea pater (ut Alciat. hic dicit) hanc l. esse iuris positiui, quod ipse commentitium appellat, arg. in Authen. vt nón luxur. verbo, & sacramenta, collat. 6. ita enim visum est legislatori periurium vindicare, cùm aliter veteres censerent, Dei que iudicio vindictam relinquerent, d. l. 2. & Authen. Decernit ius, infra de arbitr. Sed licèt eum

5 simus in statutis de iure positiuo, & † nó possit reddi certa ratio, l. non omnium, ff. de legi. tamen si quæratur, quare magis legislator pœna afficeret deierantē in contractu quàm in iudicio, videtur respōderi posse, id non sine ratione effectum esse, ex quo scilicet magis frequentatur iurari in contractibus, quàm in iudicio, & propterea

6 maius erat periculum periurij, & † per consequens plenius erat consulendum, l. 1. § sed & si quis, ff. de Carb. edic. c. vbi periculum, de ele. in

7 6. † frequentia enim delicti delictum auget, l. 3. in fine, supra de episc. aud. l. quicunque, infra de seru. fugit. l. capitalium, §. solent, ff. de pen. Et ad hoc faciunt latè not. per Doct. circa hanc materiam, in l. certi cōditio, §. si num mos, ff. si cert. petat. Nunquid autem zelo uel reuerentia Dei hoc effectum sit, vt deierantes puniantur his pœnis? videtur dicendum quòd non, cum hic idem constitutum appareat in eis qui per salutem Principis iurant. Nisi ita censeamus respectu diuini numinis rum quoque iuratum censeri, quod verius est, secundum Alci. hic, per tex. in l qui per salutem, de iureiuran. Sed tamen ille text. in diuersis terminis uidetur loqui, scilicet quādo iuratur per

8 salutem propriā, non alienam, † grauius namque peccat deierans per Deum, quàm per creaturam, c. mouent, §. sed quæritur, 22. quæst. 1. & propterea grauiori pœna deberet affici, argumento eorum quæ notat glo. in c. penult. in glo. fi. de iureiur. ubi

9 dicit, quòd † minori pœna venit puniendus qui venit contra fidem præstitam, quàm contra iuramētum per Deum acceptum, quam glos. approbat Iasi. in l. 2. §. iurari, prima col. de iureiuran. de quo tamen latius in 36. quæst. infra dicetur. Posset dici pro sustentatione, quod licèt verum sit, seuerius esse puniendum contrauenientem iuramento præstito per Deum, quam per salutem Principis, tamen etiam reuerentia Dei inductum esse ne per Principem vel salutem Principis iuramen-

10 tum præstitum quis non obseruet, cum † Principis potestas à Deo sit, & non sit ei resistendū sed parendum, vt Apostolus ad Roman. c. 14. in prin. osten-

ostendit, & habetor in d.c. mouent. Nec dici potest, quòd etiam hoc casu non offendatur Deus, 11 cum omne iuramentum † etiam per creaturas, Christicolis sit prohibitum, vt habetur Matth. 5. & Iacobi 5. & in c. etsi Christus, de iureiuran.

QVAESTIO I.

SEd quia multę qőnes tangũtur hic per Docto. quarum solutiones pendent ab hac quæstiones scilicet an hæc Constitutio fauorabilis & sic extendeoda sit, vel odiosa, & sic restringenda. Operæ precium est prius hanc discutere, vt facilius solotiones aliarum habeantur. In hac igitur quæstione Ias. hic, in 2. col. hanc Constitutionem fauorabilem etiam cẽsuit; mouetur enim, quia licet sit pœnalis, tamen qoia principaliter est facta propter obseruantiam iorameuti. & sic propter fauorem animæ, censetur fauorablis & extendenda, 12 cum † anima cunctis rebus sit præferenda, l. sancimus, supra de sacrosanct. eccles. Et hoc tenet Glo. Bart. & communiter cęteri, io Authen. Sacramenta puberum, infra si aduer. vend. & idem quòd 13 † Coost. etiam pœnalis extendi debeat fauore iuramenti tenet Anr. de Butr. in c. si. 1. fallent. de con suet. Pet. de Anchar. Imola, & Gemin. io c. 1. de tẽp. ord. in 6. Io. Andr. Butr. Abb. & cæteri, in c. ex tenore, qui fil. sint legit. Abb. io c. quæsiuit, de diuort. Corser. in suis not. io verbo, extensio. Ias. in d. Anthen. Sacramenta, 17. colum. & io Authen. Quas actiones, 8. col. vers. quinto limita, vbi multos allegat, supra de sacrosanct. eccles. & in l. cum quidam, nom. 6. prima fallent. ff. de lib. & posthu. Felin. io c. translato, num 11. de constit. Decios in l. factum, §. in pœnalibus, oum. 18. de regu. ioris. Crot. in Repet. l. omnes populi, nu. 118. ff. de instit. & iure, Euerar. in suo tractatu cent. mod. argumentandi, io loco à ratione legis larg. ampl. seu genera. ad exten. ipsius l. 6. fallent. & in toto opere fol. 131. Et hæc conclus. quòd fauore iuramen-14 ti extendi debeat dispositio etiam pœnalis † procedit etiam in dispositione correctoria, & Alex. tradit cons. 42. Super præmissio themate, ad fin. 1. vol. & Felin. in loco præallegato.

Alciat. verò hic tenet cõstitutionem hanc quatenus ad pœnas attinet, fauorabilem, & sic interpretatione ad iuuandam oon censeri, quod etiam tenuerunt Aret. Rimin. & Taur. & Cagnol. num. 32. & sequen. Corne. cons. 246. & 266. in 3. vol. & Dec. cons. 258. in princ. quos ipse allegat. Quantum verò attinet ad obseruatiooem contractus fauore iuramenti extendendam esse. Quam distinctionem admitto. Et licet Alciat. hic, nulla iura alleget, ex quibus ostendi possit hanc interpretationem partim fauorabilem & partim odiosam faciendam esse, facit in terminis doctr. Alexandri in l. 2. §. sp, in prin. ff. de in ius voc. Marsil. in l. eum qui ędes, col. 4. de vsucap. ego tamen eam cõfirmo ex oot. decis. Ioan. Andr. & Domin. c. dispen 15 dia, de Resc. in 6. dicentium, quòd † quamuis constitutio pœnalis extendatur quo ad principale dispositum, scilicet vt obseruetur statutum, nõ extẽsio non procedit quo ad pœnam infligendam, & idem tradunt Ioan. Andr. & Dom. in c. si forte, de elect. eo. lib. Butr. in c. fin. 13. col. & ibi etiam Imola, de consuet. Abb. in procem. Decret. 4. col. & in c. fi. vbi etiam Imola, de Rescript. Imola, in l. si verò, §. de viro, ff. solu. matr. Roman. & Ias. in l. fin. ff. de in ius voc. Euerard. in loco præallegato. fol. 128. litera D. cũ seq. Socin. cons. 275. In causa fratrum, 5. col. verbo non omitto, vbi multas glos. allegat. Lãcel. Dec. in l 1. supra de io ius voc. Socin. in l. in testamento, la prima, num. 4. ff. de cood. & demon. Dec. in dicta regula factum, §. in pœnalibus, num. 7. & Alciat. in suo tract. præsumpt. 3. Regula præsumptione vltima, nu. 5. licèt in hoc contrarium tenuerit Perus. in cap. 1. 21. fallent. de temp. ord. in 6.

Contra tamen hanc receptissimam conclusionem tenet Crot. in d. repet. l. omnes populi; 6 & 6 clus. num. 125. dicens, quòd ex quo extensio nihil 16 aliud est † quàm quædam augmentatio prioris di-17 spositionis, & † augmẽtum fiat cum omnibus suis qualitatibus, l. item quęritur, §. qui impleto, ff. locati, l. Labeo, la seconda, in princ. ff. de achitt. Bar. in l. si conuenerit, §. si ooda, de pignor. acti. & in l. prima, 36. & 37. quæst. infra quæ sit lon. consuet. extensio etiam hoc casu debet fieri quo ad pœnã. 18 Adde, quòd extensio † fit cum suis qualitatibus, & conditionibus, l. fin. iosra de inoffic. donat. c. cum ex eo, de elect. in 6. Non tamen est recedendum à communi sententia, propter hanc singularem opin. maximè quia fundamẽtum contrarium non videtur obstare quia etsi augumentatio & extensio fiat cũ suis qualitatibus, hoc procedit in qualitatibus oon odiosis, vt sunt pœnæ, quia tunc quo ad pœnas non fit extensio: & ratio est, vt tradunt Doctor. præallegati, & maximè Alciat. d. vlt. præsumptione, num. 5. quia oon presumitur talis fuisse inteotio disponentis, † casus enim pęnales sunt 19 stricti iuris, & non recipiunt interpretationem extensiuam, vt inquir Bald. in l. cum proponas, col. fin. iofra de hæred. instit. & sequitur Dec. in d. 20 §. in pœnalibus, oum. 3. hinc est, quòd pœna † oon cẽsetur repetita, vt tradit Bar. in l. multa, & in l. in testamento, la prima, vbi Socin. num. 4. de condit. & demoostt. & sequitur Dec. in d. §. pœnalibus.

Secundo quòd extensio fieri noo debeat quo ad pœnam, Alciat. hic adducit aliam rationem sci 21 licet † quòd ex quo constitutio hæc & correctoria & pœnalis est, extra vim verborum non est extendenda, allegat l. fin. cum Authen. ibi, suprà de sacrosanct. eccles. Sed tu allega glos. in terminis hoc decidente, in Clem. 2. in verb. io ijsdem, iuncto textu, de ętate & qualit. quam not. & sequitur Anton. de Butr. io c. fin. 1. & 12. fallent. de consuet. Dom. in c. t. prima fallent. de tempor. ordin. in 6. & repotat singularem, Rom. cons. 129. Licèt magna, & in l. si quis id quod, de iorisd. omn. iudic. Alex. io l. si constante, num. 5. col. 3. sol. matr. Ias. in l. fin. ff. de in ius voc. Crot. in d. l. omnes populi, num. 105. Dec. in c. translato, in princ. de cõstit. & Euerard. in d. suo tract. in loco allegato fol. 129. in fine.

in fine. Nec obstare videtur si dicatur hanc constitutionem non esse correctoriam, sed tantum limitatoriam seu exorbitantem, vt dicetur infra in 6. quæst. in 3. responsione. sexti fundamenti, num. 105. quia etiam extensio fieri non potest in dispo-
32 sitione † exorbitanti & pœnali simul, etiam si casus ad quem fit extensio, veniret appellatione casus expressi largo sumpto vocabulo, iuxta not. per dictam glos. in d. Clem. 2. & expressè tradit Aret. in c. per tuas, nu. 18. de probat. & sequitur Crot. in d. l. omnes populi, num. 102. Et quòd hæc constitutio quo ad pœnas non sit extendenda vltra prædicta, alia ratione ostenditur: nam ex hac lege pœnæ ipso iure irrogantur non obseruanti, quod patet propter verbū mox, vbi latius dicetur: sed
23 quando † ipso iure pœna infligitur, etiam ex identitate rationis, extensio non est facienda, vt tradit Io. Andr. in c. odia, 3. col. de reg. iuris. Aret. in §. ius ciuile, sub num. 20. versic. tertio casu, Instit. de iure natur. gent. & ciuili, allegat c. 1. ne cler. vel monachi, in 6. & c. statutum, de rescript. eod. tit. Et idem tenet Euerard. in loco suprà allegato. fol. 134. 1. col. vbi allegat l. fi. infra de interdic. matr. dicens, quòd vbi pœna imponitur ipso iure, propter aliquod delictum commissum, nedum fit stricta interpretatio in pœnalibus, ut scilicet pœnæ locum non habeant in casibus non expressis, sed etiam fit stricta interpretatio ne tam latè sumantur verba, sicut se habere posset significatio verborum quando subest aliqua ratio seu æquitas restringendi. Et idem tenet Socin. d. consi. 275. columm. 5. Concludit igitur in hac prima quæst. dispositionem huius l. quo ad pœnas infligendas extendi non debere tanquam odiosam, quo verò ad contractus obseruationem, tanquam fauorabilē propter iuramentum extendendam esse.

QVAESTIO II.

Secundo quæritur, Nunquid de iure Canonico penis huius Cōstitutionis locus sit? Et glos. in c. apud misericordem, per illum text. 32. quæst. 1. quam dicit singularem Roman. Singul. suo
24 444. Iuramentum, † tenet quòd non, † lucrum
25 enim inhonestum existimatur quod ex tanto rigore descendit, c. suam, de pœnis. Et propterea admittitur purgatio moræ, de quo vltimo dicetur infra, 4. quæst. num.... idem tradit Bald. in l. qui crimen, quæst. 11. infra qui accus. non poss. Butr. & Imola, in c. dilecti, de arbit. Alex. Ias. et Alciat. hic: Sed data veritate huius decisionis, videtur dicendum, nunquam legi nostræ, & eius pœnis locum
26 esse, quia † iuramentum facit quem esse de foro Ecclesiastico, & in materia iuramenti attendi debet ius Canonicum, c. 9. de iureiur. in 6. & tradit latè Felin. in c. cum sit, 5. col. de foro compet. Alciat. in c. cum contingat, num. 50. & num. 226. de iureiur. quod tāto magis procedere videtur, cum
27 leges † secularium & ad sacramenti confirmationem pertinentes, hodie nullius sint momenti, vt Butr. & Abb. in d. c. cum contingat, censuerunt, vbi Abb. col. 10. versic. vnum tamen: cum enim cognoscere non possint, nec legem quidem face-
28 re possunt, quia † ius legem ferendi iurisdictionis est, l. nulli, infra de sentent. Contrarium tamen concludendum est, quia quantum est respectu obligationis quæ directò ex iureiurando Deo ac-
29 quiritur, † forum Ecclesiasticum attendimus, c. debitores, de iureiur. quātum verò respectu obli-
30 gationis quæ ipsi parti prouidet, † forum seculare est attendendum, & hoc casu huiusmodi causæ cognitio ad secularem iudicem pertinet. Paul. Anchar. et Domin. in d c. 20. de iureiur. et Alciat. hic, de quo latius dicetur infra, 49. quæst. nume. 726. & seq. Concluditur itaque quòd in terris subiectis temporalibus Romano Pontifici hisce pœnis
31 non erit locus. contra † ius canonicum non ciuile attenderetur. c. si duobus. §. fi. de appella. vbi Dec. post alios, num. 6. & Alci. in d. c. cum contingat,
32 num. 50. † præferreretur enim æquitas canonica scripta rigori, iuxta not. per Abb. & alios in c. fin. de transact. Et hęc erit prima limitatio huius l. vt non procedat de iure canonico.

QVAESTIO III.

Quæritur nūquid pęnæ hui° cōstitutionis sibi locū vendicēt aduersus eū qui absq; † do-
33 lo malo contrauenit? Et Bald. in l. obseruare, §. proficisci, 2. col. nu. 5. versic. Sed numquid, ff. de offic. procon. & lega. tenet quod non, duplici fretus ratione. Primo quia ista lex imponit pœnam periu-
34 rij, quod † sine dolo non cōmittitur: & licèt nihil ad hoc alleget, tamen adde, quod hoc communiter tradunt Doctor. in l. qui iurasse, in princ. ff. de iureiur. Paul. Alex. & Socin. in l. fin. qui satisd. cog. & hanc etiam communem opin. attestare Ias. in l. Videamus, in princ. ff. de in litem iur. & dicit ipse in d. l. qui iurasse, 2. col. se neminem vidisse Scribentium ab hac opin. discrepare. Hanc etiam tenet Thom. Grammat. Voto suo 10. nu. 24. & 25.
35 Pro qua facit, quod † periurium est quædam falsitas, quæ non committitur sine dolo: l. nec exemplum, inf. de fals. Et facit glos. communiter approbata, in c. breui, de iureiur. ubi habetur, quod
36 † difficultas excusat à periurio, quia propter difficultatem cessat dolus requisitus. Et ad hoc etiam bene facere videtur text. in c. quæritur, §. item oportitur, 22. quæst. 2.

Secundo, alia rōne mouetur Bald. quia in hac
37 lege infamiæ pœna irrogatur, sed ex culpa † quis non efficitur infamis, sed ex dolo, vt est text. in §. suspectus, Instit. de suspect. tutor. Et ratio est secundum Port. in d. §. suspectus, post glos. in verbo ob culpam. Bart. in l. transigere, 2. col. sup. eod. & Ias. in l. in actionibus, 6. col. vbi Dec. num. 21. de in lit. iur. quia quemadmodum in causa criminali,
38 † & capitali dolus exigitur, nec sufficit lata culpa, l. lege Cornelia, ff. ad l. Corn. de sicar. & glos. & Doctor. in d. l. in actionibus, & in d. §. suspectus,
39 ita in causa infamiæ † quæ causæ vitæ æquiparatur, l. iusta, ff. de manumis. vindicta. l. isti quidem, in fin. quod metus causa.

Et hanc opin. Baldi expresse secutus est Alex. in d.l.si.qui satisd.cog.ad finem,& in consi.92. Pet spectis his, ad finem, 1.uol.vbi plenius examinat, ibi picens, qd ideo text.legis nostrae voluit his pœnis illaqueari eos tantum qui essent doli capaces idest maiores. Et hanc opin. uidetur etiam sequi Grammat.d. suo Voto.10. allegando Alex.in d.l. fin.& in d.consil. & expressè tenent Guid.Pap.in consi.suo 31. Viso ad plenum,nu.24.& Alciat.hic, dicens, quod hoc modo duram legem interpraetatio prudentium frangit; & hanc esse cōmunem opin. attestatur hic Cagnol. alios allegans, num. 187.& Anton.Gab.li.3.suarum conclusionum tit. de transaction. conclusione 1. limitat.1.nu.52.

Contratiam tamen sententiā tenet Ias.hic,in princ.Et mouetur ex proprijs fundamentis Baldi,

40 quę retorquet contra eum,† quae retorsio est optimus & efficacissimus modus conuincendi aliquē, cap.in omni, ibi,nam in lege nostra scriptum est, & ibi Abbas,Imola,& caeteri,de testib.& est text. in c.qui sincera,ibi,ex eorum codicibus ostendentes quae dicimus.45.dist. Primo enim mouetur

41 Ias.quia secundum eum,immo† periurium committitur sine dolo, ex sola culpa, ut tenet Bald.in c.licet,per illum text. Si de feudo fuer.contentio inter dom.& agnat.post Andr.de Isern.& ibi Iac. Alua.in 2.& 3. quaest.& idem Aluar. in c. fin.per illum text. de alien. feudi pater.glos.fin.& Imola in Clemēt.Non potest, de procurat. & facit quod vult Bald.in l. secunda, §. quod obseruari, infra de iutam. calumn. quod in iuramento ueritatis

42 † ille qui credit iurare veritatem,& iurat falsum, tamen est periurius; & sequitur Petr.de Anchar. in c.2.de iuram. calum.in 6. Addo etiam Card. Alex.in d.c.licet,& in d.c.fin.tenentē idem, scilicet periurium absq; dolo incurri posse. Pro quo facit text.à contrario sensu,in c.significante.de pignor.

43 †vbi habetur,quod ille non potest dici periurius, cui aliquid imputari non potest, si igitur aliquid potest imputari, secus erit.

Secundo retorquet Ias.fundamentū Baldi contra ipsum, nam clarum est, quod pœnae huius ll. infliguntur ipso iure, vt in textu in verbo mox, hic,vbi dicetur.Sed quando infamia non per sen-

44 tentiam,sed ipso iure irrogatur, † tunc sufficit lata culpa, nec exigitur dolus. ita notabiliter tradit glos.quam ibi sequuntur Bart.Bald.& Ang.in l.liberorum,§.notatur,ff. de his qui not.infam.& in l.mora, sol.matr.& in d.l.in actionibus, in uerbo, non etiam, & sequuntur ibi communiter omnes, de in lit.iur.& in d.§.suspectus,il.2.vbi Ang.Port. & alij.Bart.in l.quod Nerua,nu.21.ff.depos.Et ratio differentiae est, quia quando infamia ipso iure

45 irrogatur,†lex magis factum notat,l.palam,§.penult.ff. de ritu nuptiar. Bartol.in d.l.quod Nerua, Port.& Aret.in d.§.suspectus,& Ias.in d.l.in actionibus,6.col.qui dicit hanc etiam communem sententiam.Et dicit ipsemet Ias.hic,& in d.l.in actionibus, quod hoc fundamentum multum stringit contra Bald.

Fortius censuit Fulgos.quem ibi defendit Dec. in d.l.in actionibus,etiam quando infamia irrogatur per sententiam, latam culpam sufficere,quia

46 †eius pœna non est capitalis, l.capitalium,§.1.ibi, caeterae pœnae ad aestimationem, non ad capitis periculum pertinet.ff. de pœn. Et quod causa famae propriè non dicatur capitalis,nec propriè aequiparetur uitae, probatur in l.si adulterium cum incestu,in fin.ff.ad l.Iul.de adult.ibi,etiam famae multo magis quam vitae parcendum est,& hoc expressè tenet Alciat.in d. praesumpt.vlt. supra allegata in t. quaest. num.12.

Quid tenendum in hac specie, Vtilitas magna est:nam si omninò exigitur dolus, quemadmodū

47 †quaelibet etiam iniusta causa excusat à dolo,l.igitur,§.potest, ff. de lib.caus.l.1. in fine,iuncta glos. ff de abigeis,& glos.in l plagij criminis accusatio, infra ad l.Flau. de plagiar.facit text.in l.3.§.si quis ignorans,ad Sillan.tradit Bart. & caeteri, in l.iustè possidet,in fine,ff. de acquir.poss.Ias.hic,& in d.l. qui iurasse, & in d.l. videamus, in princ.Alex d.

48 cons.92.& Grammat.d. Voto.10.nu.26.†etiam si sit bestialis. Socin.in d.l.iustè possidet, 2.col.& in consi.108.col.6.uet si.insiper,& refert consi.118.

49 col.4.vet si.circa tertiam,immo†credulitas etiam fatua excusat à pœna doli. Ang in l.1.ad fin.ff. de

50 eo per quē fact.erit, & idē † temeritas, Ang.in d. l.plagij,& in l.praetor,§.haec actio,ff.ui bonor.rap: refert, & sequitur Ias.hic, & in d.l.qui iurasse,in d.l.videamus,& in l.si quis id qd,8.col.ff.de iurisd. om.iudic.Grā. Voto allegato, nu.21.& Curt.sen. cōsi.70.in fine, cum alijs allegatis per Grammat. in loco praeallegato, ita etiam excusaret à pœnis huius legis. Ego quidem in iudicando, & consulendo ab opinione Baldi,& sequacium temerè nō esse recedendum putauerim, tum propter maximam auctoritatem eam tenentium,propter qd esse ipsemet Ias. hic dicit, durum esse ab ea recedere,tum etiam, quia opinio Baldi optime sustentari, & ab impugnationibus defendi posse videtur.

Et primo quo ad primum fundamētū, supra in contrarium adductum, dupliciter rn̄deri potest, primo,quod opinio tenētium quod quis in periurium sola culpa incidat, non est attendenda, cum receptior sententia sit in contrarium, ut tenuit ipsemet Ias. in locis supra pro fundamento Baldi ad ductis, & tenent ultra eum alij supra allegati, & propterea ab ea non est recedendum iuribus vulgaribus.

Secundo respondetur,quod allegati pro parte Ias.loquuntur quo ad actum periurij incurren-

51 dum, quia † tunc sufficit lata culpa, sed contrariō tenentes, loquuntur quo ad reatum,& sic ad pœnam periurij infligēdam, quo casu exigitur dolus uerus: quae responsio colligitur ex notabili dicto Baldi in c.1.§. porro, in 2.col.uer sic.deinde nota, quae fuet.prima causa benef.amitt. vbi dicit,quod

52 †impotēs ad soluendum, licèt sit periurus,quo ad actum,non est tamen quo ad reatum,& sic pœnā, allegati c.P. & G. de offic.deleg. & ita concordat opin.ipsemet Ias. in d.l.qui iurasse, & in d.l.videa

 mus,

mus, in princ. & sequitur etiam Franc. Curt. in ad dit. ad Alex. in d. l. fin. qui satisd. cog. vbi in terminis expressè tenet, pœnas huius l. sibi locum nisi contra dolosum non vendicare, quia etiam quod contraueniens deieret, & in actum periurij incidat, non tamen sine dolo pœnis periurij affici potest, cum per prædicta simul stare possint, quod qs actu & uerè sit periurius, & tamen puniri non pos

53 sit pœna periurij, per prædicta. Et hæc† distinctio cum opin. concordet, proculdubio est sequenda, & amplectenda, l. si finita, §. illud, de damno infecto, l. apud antiquos, infra de iureiur. c. litteras, de restit. spoliat. cum similibus. Paul. de Castro, cons. 223. Super eo, in fine. Aret. in § cum ex aliena, 2. not. Instit. de rerum diuis. Alex. consil. 50. num. 7. lib. 7. Socin. consil. 56. col. 7. 1. uolu. Et dicit Salic. in l. filiæ cuius pater, col. 3. versi. expeditis glos. al-

54 legans Senecam infra famil. ercisc. quod† debet stari Doctori distinguenti tamquam magis appropinquanti veritati. refert & sequitur Neuizan. in sua Silua nupt. in tract. quam opin. sequi debeant iud. in iudicialibus nu. 32. Et ita remanet solutum primum fundamentum contrarium.

Quo ad secundum fundamentum adductum contra Bald. pro rei ueritate negari non potest quin satis vrgeat, & non puto realiter posse solui. Tamen non propterea dictum Baldi tamquã mi-

55 nus sustentabile reijciendum est, quia† cum duabus rationibus fulciatur, una tantum remanẽte altera sublata, non propterea tollitur eius decisio, arg. §. affinitatis, vbi Aret. 3. notab. Instit. de nupt.

56 Pro quo facit quia† si in sententia duæ causę exprimantur, quarum altera uera est, altera falsa, sustinentur ex uera, ut not. Innoc. in c. in præsentia, de renunc. & in communis opin. secundum Ias. in l. is ad quem, penult. col. de acquir. hæred latè tradit Mars. Sing. suo 657. Memor existo, & Alcia. in suo tracta. præsumpt. 3. Regula, præsumptione 35. nu. 8. Et ita erit conclus. firma, quod cessante dolo qui dolus debet esse verus, & probari, Non. consi. 70. nu. 8. & 9. in cõtraueniente iureiurãdo promissis, pœnæ huius consultationis sibi locum non uendicant; Et hæc erit huius l. 2. limitatio.

QVAESTIO IIII.

57 SEd numquid pœnæ huius, l. sint attendendæ † in causa ex qua ex cõmissione Principis uel aliter proceditur sola ęquitate attenta, & cum magis rigorem quam ęquitatem concernant, non videntur attendi debere, licèt propter vim iuramenti contractus sit obseruandus, & ita dicit vidisse seruari Alciat. hic, allegãs Guid. Pap. quæst. 29. Fa-

58 cit, quia in huiusmodi causa † ex pacto nudo agi potest. Bart. in l. Quintus, per illum text. ff. mand. Bald. in l. si pro ea, col. fin. infra mand. & late tradit Aret. in §. in bonæ fidei, col. pen. Instit. de action.

59 Et dicit † Neuizan. in sua Silua nuptiali 5. lib. nu. 62. audiuisse à præceptoribus suis, quod Consiliũ Ducis Mediolani, nõ solebat obseruare pœnas huius l. dicit etiam, quod in quadam causa fuerunt latæ tres uel quatuor sententiæ conformes in rigore huius legis, & quod postea fuit contrarium iudicatum per Summam Curiam quia solent dicere illi patres se esse iudices ęquitatis & non nullitatis; Et idem uidetur dicẽdum si causa sit delegata, uel aliter iudex potest procedere sola facti

60 veritate inspecta, cum talis Clausula non sit minoris potentiæ, quam Clausula præcedens † potest enim iudex in tali causa sicut Deus, & sicut Princeps, iudicare. Bald. in c. Inuestituram, col. fina. de noua forma fidel. per tex. in c. ad petitionem, in fine, vbi idem tenet Felin. de accusat. refert, defendit, & sequitur Dec. in c. dilecti, 2. col. de iudic. &

61 † importat ut iudex manu regia, & de facto procedere possit. ut per Bart. in Extrauag. Ad reprimendum, in uerbo uidetur, in fine. Aret. consil. 80. Diligenter, 4. col. Ias. in l certi condictio, §. si nummus, 6. col. ff. si cert. pet. Imola in Clemen. Sępè, in qq post Ioan. de Lign. in pen. & fin. col. C. de verbor. signifi. Io. Bapt. Perus. in tractatu de arbit. lib. 10. cap. 14. circa medium, Et ita tertio limita hãc l. non procedere quo ad inflictionem pœnarum, quando in causa proceditur de æquitate vel sola facti ueritate inspecta. Sequitur Neuiz. in Sil. nupt. lib. 5. ampliat. 4. nu. 62.

QVAESTIO V.

62 QVid in foro conscientiæ an legi nostræ, & eius pœnis, † locus sit? & Guid. Papæ d. cõsi. 31. num. 17. & in suo tractatu quem dicit fecisse super hac lege, tenet quod sic. Pro quo facit, quod

63 quando pœna ipso iure † irrogatur ut in casu nostro, etiam in foro conscientiæ peti, exigi, & retineri potest. Abb. in c. dilecti, 6. col. de arbitr. & in c. 1. & ibi Felin. nu. 43. in fine, de constit. Cõtrariũ tamen tenet Alciat. hic per glos. in c. fraternitas, in glos. finali. 12. quæst. 2. quæ indistinctè tenet,

64 quod in foro cõscientiæ † pœnæ exigi vel retineri non possint, dicens, quod quoties, supra crimen

65 seu maiores delicto sunt, † etiam quod ipso iure infligerẽtur, non sunt attendendæ, & in hoc inhæret opinio. Decij, licèt ipsũ in particulari loco hoc tenentem non alleget. Adde, quod opin. dictæ gl. est communiter approbata, ut not. Bald. in l. post decisionem, in fine, infra de furt. & in l. iubemus, §. sanè, 1. col. supra de sacrosanct. Eccles. Alex. cons. 109. Viso processu. 2. col. lib. 5. Felin. post alios, in d. c. 1. de constit. & ibi Dec. nu. 20. versic. quicquid tamen sit, in prima lectura, & in reg. quod a quoquã, ff. de reg. iur. Non obstat quod pœna illata ipso iure, possit etiam in foro conscientiæ retineri

66 vel exigi, ut supra, quia † illud uidetur dubium, per ea quæ tradit Dec. in d. c. 1. nu. 20. 1. limitatio-

67 ne. Secũdo quia illud procedit quando pœna † est commensurata delicto, tunc enim lex dicitur iusta ut tradit Dec. d. nu. 29. versic. modo his stetatis,

68 & in d. l. quod a quoquã, & Alciat. hic, † pęna namque semper est commensuranda delicto, c. quæsiuit, de his quæ fiunt à maiori parte cap. c. fœlicis, §. illud, in fi. de pœn. in 6. 24. quæst. 1. c. non afferamus

mus stateras, Vnde cum in casu huius legis pœnę delictum transcendant, sequitur quarta limitatio. huius legis in foro conscientiæ his pœnis locum non esse, quod tanto magis procedere uidetur, cũ supra in 1. limitatione conclusũ fuerit de æquitate canonica, his pœnis locum non esse.

SI QVIS.

QVAESTIO VI.

QVærunt Doct. super text. hic, nunquid hæc lex † procedat in muliere contrauenientę iureiurando promissis, non procedere tenuerunt Fulgos. in vna lectura, & Purpur. hic; mouetur nã que Fulg. quia text. hic in verb. si quis, loquitur in masculino genere, quo casu innuit, non procedere in fœmina. Secundo, quia hæc lex requirit integritatem intellectus, quod patet, quia text. exigit ætatem 25. annorum, quæ † integritas in fœmina cessat, l. fin. in fine, ff. qui pet. tutor. Tertio, quia † minor & fœmina æquiparãtur, l. 1. §. fin. ff. de edendo. Quarto, quia cum ista lex sit pœnalis; † videtur odiosa, & per consequens restringenda, vt in reg. odia, de reg iur. in 6. & l. cum quidam, ff. de lib & posthum. Cõtrarium tamen tenet ipsemet Fulgos. in alia lectura huius legis, ad finem, dicens hanc legem etiam notandam pro cõtractibus mulierum, in quibus interponitur iuramentum, quia contrauenlendo incidũt in pœnas huius l. quia ex quo ipsa loquitur in materia indifferenti, comprehendit etiam fœminas, & idem tenet Ant. de Alex. hic, quos hic refert & sequitur Ias. hanc opin. quinq; fundamentis confirmans. Primo quia† et in odiosis quando odium est rationabile lex loquens per dictionem, si quis, comprehẽdit etiam fœminam, tex & in l. si quis id quod, in principio, iuncto versic, sed & utrumq;, ff. de iurisd. om. iud: quem text. ad hoc allegat glos. in c. generali, in glos. 1. de elect. in 6. & est glos. in Clemen. 1. in glos. 1. & ibi Imola, de sepult. Bart. in l. 1. de verb. signif. cum concordantijs. Secundo, & melius, secundum eum, quia† quando huic dictioni, si quis, addijcitur terminus communis, puta homo, vel terminus maior, qui tamen masculini & fœminini generis, tunc comprehenditur tam masculus quam fœmina. Ita Bart. in d. l. 1. de uerb. signific. & in l. 1. in princ. de pecul. Cin. & alij, in l. quicumq; inf. de seru. fugit. Imola in l. si ita scriptũ, de leg. 2. Tertio, quia in hac l. tractatur de obseruantia iuramẽti, ergo debet cẽseri merè fauorabilis, & extendenda, iuxta doctr. glo. & aliorum, in Auth. Sacramenta puberum, aliàs allegata, & late supra in 1. quæst. nu. 12. & 13. dictum fuit. Quarto, quia† mulieri non magis succurritur quam alijs, nisi in casibus expressis à iure, l. si. supra de iuris, & facti ign. glos. 2. quæst. 4. §. vlt. Quinto pro ista parte allegat glos. ordin. in verb. exceptio, in l. cum proponas, ubi eam ita Ias. ponderauit, iuncto textu sup. eod. & ita in hac opin. resideт Iason hic. Alciat. verò hic refert Fulgos. & Purpur. ut supra contrarium tenere, maximè ea ratione: quod † uerbum, si quis, in rigore isto iuris positiui, fœminam non comprehendit, l. 1. §. toties, ff de uent. in poss. mitt. Refertq; alios recentiores distinguere, an † negligendo peccauerit: ut quia conuenta non impleuerit; & legi nostræ locum non esse, l. 1. §. fin. ff. de edendo, an † uero perpetrando, & tunc ueram esse Ias. sententiam, ipse tñ, quatenus ad iuramenti obseruationem pertinet, putat hac lege mulierem contineri, quatenus uerò ad odium irrationabile amissionis proprietatis, & commodi, secus esse.

Sed quia hoc est pulchrum dubium, & malè à Doctor. discussum, ideo latius ipsum examinare intendo. Pro prima namque opinione scilicet quòd fœmina non comprehenditur, corroborantur fundamenta Fulgos. Primo enim facit, quia scdm Fulg. innuitur ex isto textu, non procedere in fœmina, ex quo Imperator loquitur per terminum, si quis cum etiam potuerit loqui per terminum si qua, qui† est propriè mulieris, l. si quã illustris, infra ad Orfic. Authen. Si qua mulier, supra de sacrosanct. eccles. quem text. in d. l. si qua illustris, not. Fulgos. ibi, ad ostendendum, quòd terminus si quis, non sit communis. & cum hac opinione residet Socin. in d. l. si quis id quod, uu. §. Secũdo ex quo ista lex exigit ætatẽ perfectam, † scilicet 25. annorum. §. fin. de fiduc. tut. cum glos. & l. fin. infra de his qui ven. ætat. impetrau. videtur etiam exigere integritatem intellectus, vt dicit Fulgos. cui addo Alex. in d. cons. 92. penult. col. dicentem, quòd ideo text. l. nostræ voluit his pœnis illaqueari maiores, cũ sint doli capaces: & sic patet, quod exigit integritatem intellectus: sed cum hæc integritas non sit par viro & mulieri; quia † sexus mulieris fragilis est, l. 2. §. verba itaque, ff. ad Velleian. cap. ex parte, il primo de priuileg. & † mulieres habent consilium inualidum, vt dicit Bald. in c. 1. de iudic. col. 9. vers. vlt. quæro; immò † nullum consilium animi reperitur apud mulierem, vt ipsemet Bald. tradit in c. significauit, col. 1. de rescript. refer. Dec. in l. 2. num. 49. de reg. iur. videtur dicendum, quòd æqua lance mulier his pœnis illaqueari nequeat. Tertio addo ad tertium fundamentum, quòd† minores, rustici, & mulieres, sunt personæ miseratione dignæ, quæ præsumuntur magis imbecillitate quàm per contumaciam non parere, ita Bald. in d. l. 1. §. fi. de edendo, Quartum fundamentum Fulgos. comprobatur: quia quando sumus in pœnalibus, & sic odiosis; † masculinum genus non concipit fœmininum; glos. est not. in d. l. 1. §. quare, in verb. filia, de vent. in poss. mitten. & glos. 1. in c. generali, vbi dicit, quòd ita communiter tenetur, de elect. in 6. & est text. in d § quare, & in c. vbicunque, de pęn. in 6. Alex. multos allegans, in cons. 24. Animaduersis, 2. col. 2. vol. cons. 113. Viso instrumento, eod. vol. & sequitur Socin. in reg. 255. Masculinum, 3. fallent. Quinto comprobatur opin. Fulg. alia ratione: quia quòd masculinum concipiat fœmininũ, hoc est† ex interpretatione & extensione, l. in sta, vbi Alciat. dicit ita communiter receptum esse, de

se, de verb. signif. Spec. in tit. de disput. & allegat. §. post hæc, versic. vel ibi masculinum. glo. & Din. in l. 1. suprà allegata, de verb. signif. Cin. in d. l. qui cumque, Iac. Butr. in l. si quis in tantū, infra vnde ui, & sequitur Alex. d. cons. 113. quo casu non fit extensio, cum simus in pœnalibus, d. l. si quidam, de liberis & posthum. & d. l. fin. de in ius vocan. & vtrobique per Ias. Sexto, quia ex quo sumus in correctorijs, non fit extensio quia hoc casu † masculinum genus non concipit fœmininum, vt not. Alex. reprobata opinione Com. ibi, in l. Gallus, in princ. 6. col. de liber. & posthum. & in cons. 135. Circa primum, 1. volum. & cons. 134. vol. 6. & cōsil. 153. in 7. & sequitur Dec. in l. 2. num. 111. de regulis iur. † quod etiam procedit in exorbitantibus, vt tradit ipsemet Alex. in d. cons. 24. Septimo, cum simus in correctorijs & pœnalibus simul, † masculinum non concipit fœmininum, propter ea quæ dicta sunt supra in 1. quæst. num. 21. Et hoc in terminis tenet Ias. in l. si quis id qd, ff. de iurisdic. om. iudic. 7. limitat. vnde videtur, quòd non rectè tenuerit hanc legem procedere in muliere, cum simus in pœnalibus & correctorijs, simul, vt tenet Alciat. hic & dictum fuit supra. Octauo faciunt quæ habentur per Doctor. in d. l. quicunque, vbi communiter concluditur, quòd † quando sumus in odiosis, odio irrationabili, tunc masculinum non concipit fœmininum; vnde cum in terminis huius legis, pœnę trāscendant delictum, vt per Alciat. hic, & per consequēs lex sit iniusta, vt per Dec. in c. 1. de constit. & in regà quoquā, vt suprà, in 5. quæst. nu. 67. & 68. dictum fuit, videtur concludendum nos esse in odiosis, odio irrationabili, & per consequens mulierem non teneri.

Et tenendo hanc partem, facilis erit responsio fundamentis Ias. hic, quia ad primū respondetur, quòd in casu nostro odium est irrationabile, propter maioritatem pęnarum delictum excedentiū, vt supra. Secundo, quia iura contraria non procedunt in correctorijs & pęnalibus simul, per adducta supra in septimo fundamento & ita tolletur secundum fundamentum. Ad tertium fundamentum respondetur, quòd licèt lex pœnalis fauore iuramenti sit extendenda, tamen illud procedit, quo ad obseruationem cōtractus, non aūt quo ad inflictionem pœnæ, vt tenuit ipsemet Ias. in l. fin. de in ius voc. de quo suprà in 1. quæst. num. 15. Quartum similiter fundamentum tollitur, quia tenendo quòd non comprehendatur fœmina in hac lege, non est opus ei succurri. Ad quintum respondere potest, quòd dicta glos. per prædic. reddi tur falsa; Et sic posset concludendo teneri opi. Alciat. quòd hac lege mulier non comprehendatur.

Pro contraria tamen opinione quòd immò mulier iurans & contraueniens pœnis hic expressis afficiatur, probatur, quia † masculinum genus cōcipit fœmininum de proprio significatu, l. 1. §. 1. de constitut. pecun. l. 3. ff. de negot. gest. & l. 1. de verbor. signif. quod etiam procedit † in pœnalibus, l. qui domum, iuncta l. mater, §. mulier, ff. ad l. Iul. de adult. l. ait diuus, ff. de iure fisci, quod † clare procedit, quando verbum, si quis, profertur à lege, d. l. si quis id quod, c. si quis suadente, 17. q. 4. iuncto c. mulieres, de sent. excom. l. si quis in tantam, cum glos. in verbo, earundem, vbi Bart. Bald. & Salic. infra. Vnde vi, Roffred. in suo cōment. super dicta constitut. Si quis in tantam, num. 9. vbi tenet, † mulierem pœna illius legis plecti posse. Specul. in d. loco, in contrarium allegato, Cin. in d. l. quicunque, infra de sern. fugit. vbi dicit, quòd est communis solutio, & ibi Alber. dicit hanc esse communem opinionem. Et hoc etiam† procedit, de significatione Grammaticali, vt dicunt Cin. & Paul. in d. l. quicunque. Quæ Conclus. de plano procedit, † quando lex vtitur dictione communi, vt hac dictione, si quis, vt tradunt omnes supra allegati, & Bart. in d. l. 1. de verb. signif. & in l. 1. §. si, ff. de pecul. & tradit Alciat. in d. l. 2. de verb. sign. Et hoc nisi sit odium irrationabile, quia in talibus odiosis, regula non procedit, vt si vnus† pro delicto alterius puniretur absque eius culpa, l. fin. in fine, infra de secund. nupt. l. 3. §. si emancipatus, ff. de bon. poss. contratab. de quo etiam dicetur infra, nu. 118. & 119. Et exemplificant Doctor. scilicet Cin. post Iac. de Rau. Alb. Bald. Paul. Salic. & Aret. in d. l. quicunque. Et hanc conclusionem tenet etiam Bart. in d. l. si quis in tantam. Aret. cons. 39. In facto. Alex. post alios, in l. si constante §. fin. sol. mat. & in cons. 125. lib. 7. Christ. & Aret. in §. si. Instit. qui dari tut. in testam. pos. Socin. & latissimè Ias. post alios, in d. l. si quis id quod, Dec. in d. l. 2. num. 108. cum seqq. de reg. iur. Marsi. in Repet. l. vnic. infra de rapt. virgin. nu. 225. Et dicit Bald. in d. l. si quis in tantam, num. 6. quòd † Richar. de Salic. qui tenuit in Florentia, quòd verbū, si quis, non comprehenderet fœminam, fuit condemnatus in syndicatu in 9. libris. Et per prædicta tradunt Doctor. in d. l. quicunque, quòd † si statuto cauetur, quòd nullus vadat sine lumine, comprehendit etiam mulierem, quod etiam tenet Bart. in l. iura, ff. de legi. & sequuntur Bald. Imola, & Alex. in d. l. si constante, §. fina. vbi etiam tenent, † statutum puniens violentiam cum armis, vel sine, comprehendere fœminam; & sequuntur moderni, in d. l. si quis id quod, & in d. l. quicunque; Ex quibus videtur concludere in casu huius legis, etiam fœminam comprehendi quo ad inflictionem pœnarum. † Et quòd comprehendatur, in terminis expressè tenet Ias. in d. l. si quis id qd, in princ. vbi allegat illam glos. quam etiam allegat hic, & in l. Gallus, in princ. antepenult. col. 2. lectura, de lib. & posthum. Deci. in d. l. 2. nu. 108. ipsam eandem glos. allegans. Curt. sen. in addit. ad Alex. in l. 2. §. liberos, ff. de in ius voc. & idem vide tur tenere in cons. suo. 44. Super contingentia, in princ. Et tenendo hanc partem facillimè contraria soluentur: nam primum fundamentum tollitur, quia dictio, † si quis, est communis vtrique generi, vt tradunt Bart. & Alciat. in d. l. 1. de verbor. signif. & in locis supra allegatis, & propterea de pro-

de proprio significatu comprehendit fœminam. Secundum tollitur per text. in l.fin.supra.de iuris & facti ignor.hic allegatũ p Ias.quod mulieribus non succurritur nisi in casibus a iure expressis, & ita etiam per hoc tollitur tertiũ. Quartum etiam nõ procedit in casu nostro,quia communis opin. est (vt supra ostensum est)quòd etiam in pœnalibus & odiosis,masculinum genus comprehendat, maximè quando sumus in dispositione legali. Quintum similiter tollitur, quia(vt supra conclusum est)communiter tenetur, quòd de proprio significatu non ex interpretatione masculinum genus concipit fœmininum, quando lex vtitur verbo cõmuni vtriq; generi,quo casu non est opus extensione,quia etiam † in pœnalibus & odiosis

103 à proprietate verborum non est recedendum, l. cum lege,vbi Aret.de testam.Cald.cons. 1.de consang.& affinit.Dec.in l. semper in obscuris,num. 5.in l.in contrahenda,num.14.& in l.factum,§.in pœnalibus, ff. de reg. iur. Alciat. in suo tractatu præsumpt.3.regula, præsumpt.vltima num.7.& 8.& vide infra num. 268. Ad sextum respondetur, quòd opinio Alex. quòd in correctorijs non

104 procedat regula,† non videtur vera,nec communis,vt tradit Ias.in d.l.Gallus,in princip.& in d.l. si quis id quod, in 7.ampliat.nam text. allegatus in d.l.1.§ etsi incertum, non procedit in dispositione legali, sed in vltima voluntate, & sic in dispositione hominis. Secundo,est aduertendum, quòd non tractatur hoc casu de extensione fienda,cum simus in casu in quo de propria significatione masculinum concipit fœmininum, propter verbum,si quis,commune vtriq; generi, vt communiter,concludunt Doctor.supra allegati,a qua proprietate verborum non est recedendum,vt supra præcedenti fundamento dictum est. Tertio

105 est aduertendum,quòd† lex nostra non potest dici correctoria,licèt ita eam esse teneat Alciat.hic, vt tetigi supra.1.quæst.num.21.sed tantum limitatoria seu exorbitans, quia in totum non corrigitur,l.non sufficit,de dolo,& l.si duo,§.fin.ff.de iureiur. remaneat enim quo ad iudicia incorrecta, vt supra in ratione dubitandi dictum fuit,& propterea non procedunt allegata in contrarium,

106 quia † multum interest inter constitutionem correctoriam & exorbitantem seu limitatoriam,iuxta not.per Bart.& alios,in l.si constante,in princ. 9.quæst. primæ quæstionis principalis.& per Ias. in d.l.Gallus,in princ.col. 10.2.lectura,vbi declarat quæ sit dispositio correctoria, & quæ exorbitans.

Septimum fundamentum similiter non obstare uidetur, cum simus in materia,quæ de sui natura, & proprietate comprehendit fœminam,& sic non est opus extensione, vt supra in præcedentibus fundamentis responsum est. Nec decis. Ias.

107 procedit : quia † debet intelligi secundum leges quas allegat , iuxta not.per Bart.in l.non solum, §.si liberationis verba, ff.de liberat. leg. & ibi latius in addit.vndè,cum iura allegata per eum, loquantur de extensione fienda, quæ in casu nostro non est necessaria, vt supra sequitur fundamenti ipsius destructio.Secundo quia dato,quòd decisio Iason. esset vera, non tamen procedit in casu nostro , in quo non sumus in materia correctoria, sed tantum limitatoria, vt supra in præcedenti fundamento. Octauum fundamentum similiter tollitur, quia Doctor. communiter loquentes de odio irrationabili, exemplificãt in illis,qui ob delictum alienum absque eorum culpa puniuntur,& sic sentiunt, quòd vbi interuenit culpa,& factum illius cui pœna infligitur, tunc odiũ

108 † non sit irrationabile, & ad hoc est text.in d.l.fi. infra de secund.nupt.& in d.l.3.§ si emancipatus, de bonor. poss. contra tab. & dictum fuit supra num.97.Hinc dicit Bald.in d.l. quicunque , num.

109 14. quòd† si ex forma statuti filij bannitorum nõ possint habitare in ciuitate,non comprehenduntur filiæ fœminæ:quia odium est irrationabile;& sequuntur alij ibi,& Ias. in d.l. si quis id quod , & Dec.in d.l.2.num.109.de reg.iuris. Et idem cen-

110 suit Bald.in statuto† disponente quòd viri bannitarum expellantur de ciuitate quia hoc non habebit locum in vxoribus bannitorum , quia hoc casu cum simus in odiosis odio irrationabili,quia vnus punitur pro delicto alterius,masculinum genus non concipit fœmininum. Facit ratio : quia

111 † pœna non debet egredi suum auctorem,l.sancimus,infra de pœnis. Per istam etiam rationem de-

112 cidit Bald.in d.l.quicunque, quòd† stante statuto,quòd existente patruo, auus maternus excludatur:quòd tamen non excludetur auia,& sequũtur Doct.in locis præallegatis. Facit etiam quod

113 tradit Aret. in d. cons.39. quòd† si per consilium generale populi,factus aliquis sit rebellis,ipse,& sui,sub illo pronomine,sui,non comprahendentur filiæ fœminæ illius rebellis; & sequuntur Ias. & Dec.in locis præallegatis. Vndè,cum in casu huius,legis mulier contrauenieus iureiurando promissis, & conuentis, non est irrationabile, quòd his pœnis licèt forte delictum excedentibus, illaqueari debeat. Secundo respondetur,quòd decisio Dec.in contrarium allegata,non obstat hoc casu,quia in foro tantum conscientiæ, non iudiciario loquitur,vt supra in 5.quæst.num.67.& 68.di-

114 ctum fuit: in foro enim contentioso , † lex etiam pœnalis nihil iniqui in se continere præsumitur,propter auctoritatem conditoris, quia est facta cũ maturitate,vt not.Guil.& Imola,post glos. in Clem. 1.in princ.de sepult. Et cum supra in 3. quæst.in fine cõclusum fuerit, exigi dolum ut his

115 pœnis locus sit,&† mulier à dolo vero non excusetur,licet sic à præsumpto, l.vbi, ff. de eden.not. Ias.post alios,in d.c.si.supra de iuris & facti ignor.

116 immo† punitur etiam de audacia, vt per Doct.in d.l.si quis in tantam, supra allegata, cumque pro ista 2.parte sint plures & maiores auctoritates,vt

117 est glos.in d.l.cũ proponas,cuius† auctoritas omnem aliam antecellit, vt not. Doctor.in c.1.de cõstit.& latè per Neuizan.in sua silua nupt.lib.5.numero 25. licèt prima opinio sit benignior & æquior,vt tradit ipse Neuizan.in loco supra allega-

to in 4. quæst. nu. 59. Huic secundæ opinioni adhæreo à qua in iudicando & consulendo non puto esse tutum recedere, maximè in foro contentioso,
118 ubi † scriptus rigor æquitati non scriptæ præfertur, iuxta not. per gloss. Bart. & alios, in l. 1. ff. de legi. cum not. per Dec. in l. in omnibus, ad finem, ff. de regulis iuris.

QVAESTIO VII.

Sed numquid pœnæ huius legis sibi locum védicét † in rustico? Et solus Alciat. hic, magna
119 motus æquitate, tenet ei succurrendum, ut ab eis excusetur, per. l. 2. cum ibi not. latè per eú, post
120 alios sup. de in ius vocādo. Pro quo facit, quia † rusticus à dolo præsumpto excusatur, d. l. si quis id quod, & ibi omnes, & l. 2. §. fin. ff. si quis in ius vocat. non ier. Alex. Ias. & alij, in l. ubi, supra allegata, ff. de edendo. Vndè rusticus contumax appellare non prohibetur, non obstante textu in l. ex consensu, §. fin. de appellat. ita Bald. in d. l. 2. §. si quis in ius vocat. non ier. Ang. Alex. & alij, in d. l. ubi Imola, in d. l. ex consensu, §. fin. Ias. in d. l. si quis id quod, in 5. notab. nam præsumitur magis imbecillitate quam contumacia non parere. Bald. in d. l.
121 1. §. fin. de eden. † Excusatur etiam à præsumpta fraude usurarum, per not. per gloss. & Bal. ibi, in 4. oppositione, in l. cum allegas, infra de usur.
122 ubi dicit Fulgos. quod † si rusticus emat fundum cum pacto de retrovendendo, quòd non censebitur contractus usurarius, quod dictum notat Ias. pro limitatione c. ad nostram, de empt. & vendit. & cap. illo vos, de pignor. in d. l. si quis id quod, 5.
123 not. Et idem est, † si contra legem aliquid mercatus sit, ut cum res emit inobseruata statuti forma, ei enim succurritur ne in pœnam incidat, quia nó ideo malæ fidei censebitur, ut tradit Corn. in cós. 147. vol. 2. per text. in l. 1. infra non lic. habit. me-
124 tro. lib. 11. Similiter † excusatur à pœnis iure positiuo illatis, quæ naturali ratione non confirmantur, Auth. Eisdem, §. item, infra de secund. nupt. ut
125 si † mater rustica secundis nuptijs celebratis, inuétarium à tutore fieri non procurauit, vel præpostere eum bona pupilli administrare permiserit. Paul. de Castro, in d. l. 2. supra de in ius voc. dicés ita consuluisse. quem ibi sequitur Aret. & Socin. cons. 39. col. 5. 1. lib. Quod tamen intelligit Castr.
126 procedere, † nisi omnino tutorem non petijsset, & administrationé neglexisset, aut peritiores copiam consulendi habuisset, talis enim iuris positi
127 ui ignorantia † rusticos excusat, l. cum de indebito, de probat. Et propterea hæc iusta causa videri
128 debet, † ut eos ex Clausula generali prætor restituat. Alex. in l. iuris, infra qui admit. & tradit Socin. in reg. 348. Rusticus. Quę omnia & alia refert & sequitur Alciat. in d. l. 2. supra de in ius vocan.
129 Quæ tamen procedunt † in rusticis verè ignorantib. & imperitis, non autem in sagacibus, ut dicit gloss. in l. Athletas, §. de rusticis, ff. de excus. tut. nec in his qui sæpe vadunt ad nundinas qui vocantur Rusticoni, ut inquit Aret. in d. l. 2.

130 In contrarium tamen, quòd immò † pœnis huius leges etiam rusticus afficiatur, facit, quia igno
131 rantia † non excusat etiam rusticum, quando potest consulere peritiores, nam ut tradit notab. Bal. quem cæteri sequuntur, in d. l. iuris, infra qui admit. quem etiam sequitur Dec. in l. quicúq;, eod.
132 tit. † sicut rustici, & mulieres uadunt ad siluá pro lignis, & ad ciuitatem pro indulgentijs, ita debét ire pro consilijs, & ita eos non excusari, quando peritiores consulere potuerunt, tenet Aret. in d. l. 2. in princ. Secundo facit dictum Baldi in d. l.
133 quicumque, nu. 23. infra de seru. fugit. quod † in his quæ sunt contra speciem honestatis, rusticitas non excusat, l. 1. ubi etiam ipsemet Bald. infra de inter. matr. & sequitur Ias. in d. l. si quis id quod, 5. notab. limitat. 3. Vnde, cum in casu huius l. rusticus contrauenendo iureiurãdo conuentis, & promissis, quid inhonesti committere uideatur, propterea his pœnis illaqueari honestissimum erit.
134 Tertio quia † rusticus non excusatur nisi in casibus à iure expressis, Ant. de Butr. in c. 2. col. 4. de constit. Alex. Socin. & Ias. in d. l. si quis id quod, & Fulg. in d. l. iuris. Quarto quia quando factum vergit in damnum vel detrimentum alterius, ut hic, (quia propter inobseruationem contractus aduersa pars detrimentum seu damnum pateretur,) túc
135 † rusticitas non excusat, d. l. 1. iuncta l. si tutor, in fine, infra de interd. matr. & ita tradit Bald. in d. l.
136 1. in fine. Et propterea decidit Bald. in l. finali, in princ. infra de iure deliber. quod si rusticus † inuentarium non conficiat ritè, quod non solum nó corroborabitur, sed in pœnas illius constitutionis incidet; & sequitur Alciat. in d. l. 2. Quinto quia
137 † rusticitas non excusat, quando erratur in iure naturali, uel in ratione naturali, ut omnes concludunt, in d. l. 2. supra de in ius uoc. & Socin. Reg. 349. Rusticis, 1. Fallent. Sed in casu nostro non ob
138 seruando † promissa dicitur contrauenire iuri naturali, ut ipsemet Alciat. tradit in d. l. 2. ubi deci-
139 dit, † Emphyteutam per rusticitatem canonem non soluentem, a iure suo cadere, quia ius naturale vult, ut promissa seruemus, ergo concludendum est, ipsum etiam his pœnis affici debere. Sexto, & ultimo cum supra conclusum sit in 3. quæst. in fine, his pœnis locum non esse, nisi cótra dolo malo contrauenientem, non uidetur excusari posse, quin afficiatur, cum de eius uero dolo có-
140 stet: Nam † rusticitas in his quæ sunt de genere prohibitorum, ut in delictus, non excusat. Bald. Alex. Ias. & cæteri, in d. l. ubi, de eden. Ias. in d. l. si
141 quis id quod, 5. not. 6. limitat. etiá si rusticus † ignoret pœnam delicti, dummodo sciat se delinquere, secundú Bal. in d. l. 2. not. 2. supra de in ius uocan.

Et ita quicquid teneat Alciat. hic, qui valde inheret æquitati, puto etiam rusticum deierantem his pœnis puniri posse, si verus eius dolus interueniat, per supradicta, per quę omnia in contrarium adducta tolluntur.

QVAESTIO VIII.

Quærit hic Ias. numquid hæc lex habeat locú in Vniuersitate vel Communitate seu Ciuitate † &

142 tet † & similibus? Et in facto se in itinere respondisse dicit, eam locum sibi vendicare, & arguit ad partes. Pro parte enim negatiua secundum eum facit quia ista lex non habet locum in minore, pa
143 tet, quia text. dicit, si quis maior, sed † Communitas seu Vniuersitas minori æquiparatur, l. nihil, ff. ad Maced. l. rem publicam, infra de iure reipub. lib. 11. l. res publica, vbi glos. & Doct. infra ex quib. caus. maior. cap. 1. de testit. in integr. in 6. Bart. in l. nulli, quod cuiusq; vniuers. nom.

Secundo, & fortius stringit, quia text. dicit, si
144 quis, sed † quando lex uel statutum vtitur dictione si quis, non comprætendit Vniuersitatem, Ciuitatem vel similes, vt egregiè tradit Bald. in l. omnes populi, in antepen. col. vers. sed numquid, de iustit. & iure. lex enim dicens, si quis, loquitur
145 de persona, † ergo non intelligitur de persona fi-
146 cta, l. 3. §. hæc verba, ff. de negot. gest. Sed † Ciuitates, & Castra seu Vniuersitates, non sunt propriè personæ, sed funguntur vice personæ, l. mortuo, ff. de fideiussor. ergo sequitur hac lege non comprætendi, Et hanc doctrinam Baldi sequitur Petr. de Anchar. in Repet. c. canonum statuta, circa fin. versi. circa tertium membrum, verum statutum extendatur ad casum fictū, de constit. Et pro ista doctrina bene facit text. in l. metum, §. animaduertendum, ff. quod met. causa.

Tertio facit, quia ista lex imponit pœnam priuationis, & duplicem, ut patet ex tex. ibi, actione priuatus, & ibi, rerum proprietate careat, sed sic
147 est quod † pœna priuationis imposita à lege, non habet locum nisi expressè lex dicat; & cum igitur, in Authen. de non elig. secundo nubent. quem ad hoc not. Bald. in Auth. Ex testamento, in penult. col. infra de secund. nupt.

Sed tamen prædictis non obstantibus, contrarium ipse Ias. dicit esse tenendum, & ita dicit consuluisse.

Primo quia licèt ista lex videatur odiosa, & sic restringenda, propter impositionem pœnarum, tñ quia principaliter est facta pp obseruantiā iuri,
148 & sic † propter fauorem animæ, censetur fauorabilis, & extendenda, ut per glos. & Doctor. in Authen. Sacramenta puberum, infra si aduer. uendit. Ant. de Butr. in c. fin. 1. F allent. de consuet. Imola, & Gemin. in c. quamuis, de pactis, in 6. & idem Gemin. in cap. 1. de temp. ordin. in 6. Vndè dato, quod pœnam contineat, tamen attento principali
149 fauore iuramenti, & sic animarum, debet † censeri fauorabilis & extendenda, per illud quod vult Bart. in l. quemadmodum, infra de agric. vt cens. lib. 10. & in l. 2. §. exercitum, ff. de ijs qui not. infam. Bald. in l. non fine, circa fin. infra de bon. quæ liber. Paul. de Castro in l. bona fides, ff. depos. Et in hoc fundamento dicit se facere magnum capitale, de quo dictum fuit supra in 1. quæst. numero 12. & 13.

150 Secundo facit secundum eum, quia † lex quan tumcumq; sit pœnalis, dummodo etiam non sit correctoria, extenditur, ut est melior tex. de iure, in c. 1. §. porro, aliàs §. nam natura, & ibi ita ponderat Bald. quæ fuit prima causa benefic. amit. cum allijs per ipsum Ias. allegatis, in l. 1. supra eod.

151 Tertio mouetur, quia lex loquens † per dictionem, si quis, quamuis sit pœnalis, tamen comprehendit etiam Ciuitates, & Communitates, & ad hoc ponderat quatuor text. 1. text. in l. nihil interest, ad Maced. iuncta l. 1. & 2. & per totum, ff. eo. & text. in c. quoniam, in verb. si quis inuentus, 47. distinct. iuncto c. conquæstus, de vsur. tertio, textum meliorem secundum eum de iure, in l. ait prætor, in princ. iuncta l. ergo sciendum, in fine, in verbo & Ciuitates, ff. ex quibus caus. maior. quarto, d. l. si quis id quod, iuncta l. si familia, ff. de iurisd. om. iud. Ex quibus putat nouiter posse con fundi doctrinam Baldi, in d. l. omnes populi.

Et ad allegata in contrarium respondet, quod
152 Bald. vtitur fundamento non tuto, quod † Ciuitas vel Vniuersitas non veniat appellatione personæ, per ea quæ dixit ipsemet Ias. in l. fin. super text. in verb. personis, supra de pact. maximè cum saltem
153 sub lata significatione vocabuli, † appellatione personæ, veniat Ciuitas, uel Vniuersitas, secundū Bald. in d. §. animaduertendum, & in l. quicumq;, 4. col. infra de seru. fugit. & in c. 1. in princip. de noua for. fidelit. Nec obstat secundum eum, dum dicebatur, quod Ciuitas uel Respublica æquipa-
154 ratur minori, quia dicit, quod immo † non semper æquiparantur, glos. est ordinaria & ibi Barto. in l. 1. §. quod si nemō, ff. quod cuiusq; Vniuers. nom. hinc dicit Bal. in l. quoties, la. a. inf. de fideic.
155 qui tunc † Vniuersitas hēt priuilegiū minoris, qū est Deo dicata; & licèt in aliquibus casibus fiat æ-
156 quiparatio, tamen ex quo in ista materia † non reperitur æquiparata, argumentum non procedit, glos. in c. si postquam, §. fin. & ibi clarius Gemin. de elect. in 6. Idem Gemin. in c. 1. 3. fallent. & not. 6. de tempo. ordin. in 6.

Sed contra Ias. hic tenent omnes recentiores,
157 vt refert Alciat. hic, cum † Vniuersitas quoddam fictum corpus sit, iuris intellectu repræsentatum,
158 d. l. mortuo, de fidei quod † alligari periurio non potest, arg. c. Romana, §. finali, de sent. excom. in 6. Quibus ipsemet Alciat. inhæret, nisi cum de vni
159 uersitate † maiorum 25. annis puta Collegio Doctor. loqueremur, qui omnes iurassent, & deinde omnes contrauenirent. Felin. in c. dilectæ, de ex-
160 cept. nec hoc casu sufficeret, quòd † maior pars contrauenires, l. 1. vbi Bald. ff. de magistr. Conuen.

Pro huius quæst. veritate enucleanda, ita distinguendum censeo: Nam pono casum quòd Senatores seu Consiliarij vnius Ciuitatis congregati in loco solito, sono campanæ, posito partito ad fabas, & sequuta deliberatione, contraxerunt, & iurauerunt, postea similiter deliberatione sequuta, vt supra contrauenerunt iureiurando promissis, & tunc quæritur, nunquid Ciuitas vel Vniuersitas ipsa pœnis huius legis afficiatur? & hæc est quæstio Iasonis.

Secundo an saltem afficiantur singuli Senatores qui iurarunt & contrauenerunt.

Tertio si syndicus ab Vniuersitate creatus legitimè

timè, iutet, & contraueniat, an vniuersitas ipsa, his pœnis illaqueati possit?

Quarto quando omnes de Vniuersitate vel de Collegio maiores 25. annis contraxerunt iurati, & omnes contrauenerunt, vt in quæst. Alciat. & tunc videndum est, nunquid Collegium vel Vniuersitas ipsa has pœnas incurrat, vel singuli contrahentes incurrant.

In primo igitur membro, videtur concludendum pro opin. Ias. cuius primum fundamentum confirmatur per not. supra in 1. quæst. nu. 13. & 161 14. vbi habetur, quod † propter iuramentum lex etiam pœnalis, & odiosa, sit extendenda. Quibus etiam addo Alex. Loseum in addit. ad Bart in d. l. quemadmodum, allegatum sup. per Ias. Secundo ad doctrinam Bart. in d. l. quemadmodum allegatum per Ias. scilicet quòd fauore reipublicę ne de-162 licta remaneant impunita, † fiat extensio etiam in pœnalibus, & odiosis, addo ipsummet Ias. in d. l. cum quidam, pen. col. sępius allegata, vbi latè in hac limitatione insistit. Felin. in c. translato, col. fi. de constit. Dec. in cons. 65. Mars. latè plures allegantem, in sua Repet. l. vnicæ, infra de raptu virgin. num. 229. & in practica sua Crimin. in § diligenter, num. 130. & in §. aggredior, num. 58. cum seqq. Secundum fundamentum Ias. confirmatur per not. per glo. in c. 1. in verbo Italiæ. de tèpor. or-163 din. in 6. quę vult, quòd † quando est eadem ratio, etiam in pœnalibus licita est extensio vel ampliatio, quod tenent quam plures allegati per ipsum Ias. in l. fi. de in ius vocand. & in d. l. cum quidam, Tertium fundamentum Ias. quòd lex loquens per dictionem, si quis, vel similem, comprehendat, Ciuitatem vel Communitatem corrobora-164 tur: nam quòd immò † comprehendat, est tex. cum glos. in verbo aliqui, de elect. in 6. & decidit Alberic. in d. l. quicunque, 4. col. & videtur tenere Cin. in d. l. si quis in tantam, infra Vnde vi vbi te-165 net, quòd † puniri possit Vniuersitas vel Collegium; & ibi etiam videtur tenere Bar. iunctis per eum dictis, in l. aut facta, §. fin. de pœnis, & idem expressè tenet Rufred. in commento dictæ constitutionis, si quis in tantam, in suo tracta. de libel. addo etiam Io. Andr. in d. c. conquestus, allegato per Ias. qui ex illo textu arguit contra Communita-166 tes, & ibi dicit Alanus, quòd † sicut priuatus non potest recipere vsuras, ita nec Communitas. Vltra fundamenta hic adducta per Ias. addo bene face-167 re, quia † Vniuersitas delinquere potest tam committendo, quàm omittendo, maximè si conuocato consilio maior pars interueniat, & campana pulsetur ac præcedat deliberatio, vt per glos. in l. aliud, §. refertur, de reg. iur & latè per Bart. in d. l. aut facta, §. fin. de pęn. per glos. & Ang. in l. sicut, §. 1. ff. quod cuiusque vniuers. nomin. & in d. §. animaduertendum, per Canon. maximè Felin. in c. dilectæ, de except. & per Alex. in cons. 13. lib. 6. Et per Felin. & Dec. post alios, in c. cum omnes, de constit. & per Salic. in l. 1. infrà de sedit. Et dicit Bar. in d. §. fin. vidisse sententiam diffinitiuam Im-168 peratoris Henrici, quam dedit † contra ciuitatem Brixiæ, in qua eam condemnauit subijciendam aratro, quam pœnam ex misericordia relaxauit.

169 Et dicit, quòd † Bonifacius Papa propter delictum quorundam Templariorum quia erant hęretici totum collegium templariorum destrui fecit. Vndè videretur cõcludendum in primo membro huius quæst. Vniuersitatem vel Ciuitatem his pœnis affici posse. quod etiam expressè tenuit ipsemet Ias. in l. si familia, supra per eum allegata.

170 Sed tamen his non obstantibus, † contrarium est tenendum, propter fundamenta pro parte negatiua per ipsum Ias. sup. adducta. Et primo, quia 171 † Vniuersitas seu Respublica minori ęquiparatur iuribus supra adductis, nu. 143. quibus addo So-172 cin consil. 75. per totum 4. uol. nam valet † argumentum de uno ad aliud, ut latè tradit Euer. in tract. aliàs allegato in loco à pupillo ad rempublicam. Secundo quia verissima est conclusio, quod 173 † lex loquens per dictionem, si quis, (quæ loquitur in personam) non comprehendit de sui proprio significatu Vniuersitatem vel Communitatem quæ fictum corpus est, d. l. mortuo, & latè Bart. in d. l. aut facta, §. fina. quam conclusio. Vltra allegatos per Ias. de quibus sup. nu. 144 & 146 tenent Bald. & Paul. in l. item quicumque, supra de episc. & cleric. Bald. in Rubr. infra ad Trebel. & in d. l. sed si hac, §. qui manumittitur, de in ius uoc. Anchar. in c. nouit, de his quæ fiunt à maiori parte Capit. Ang. in l. nihil, ad Maced. Rom. consil. 400. Quæritur an statutum. Bald. in c. 1. §. conuenticulas, de pace iur. firm. Ant. de Butr. in c. grauem, de præbend. Io. Andr. & Felin. in c. dilectus, il secũdo, de Simon. Caccialup. in Repet. d. l. omnes populi, pen. carta, verbo item quæsiuit hic Bat. vtrum statuto. Socin. loquens in crimine lęsæ maiestat. in allegato cõs. 275. col. 5. vol. 2. Tertio, quia non est sublatum tertium fundamentum in contrarium adductum, ut sup. nu. 47. quod etiam tenet Alex. in l. etiam, §. 1. nu. 7. sol. matr. ut etiam 174 refert ipsemet Ias. in d. l. 1. supra eod. Et quòd † priuatio non sit imponenda nisi expressè à lege caueatur, est glos. in c. fina. in verbo ex vi, vbi Abb. de iure patr. Alex. in consil. 103. Videtur prima consideratione, pen. col. uersic. pro hoc facit, 1. vol. Felin. in c. 2. num. 13. de sponsal. Dec. in c. ex tenore, sub num. 8 de rescript. Curt. iun. consil. 119. nume. 9. Alciat. suo tract. præsumpt. vltima præsumptione, nu. 3. Quarto vltra fundamenta prædicta facit, quia cum tractemus de extensione fien-175 da, & simus in pœnalibus & sic odiosis, † extensio fieri non potest, secundum magis communẽ opin. Doctor. in d. l. fin. de in ius uoc. & in d. l. cum quidam, & vtrobique per ipsum Ias. maximè quo ad pœnarum inflictionem ut sup. in 1. quæst. nu. 15. dictum fuit. Quinto, cum simus in pœnalibus, & correctorijs, seu saltem exorbitantibus simul, extensio nunquam est facienda, per not. supra in 1. quæst. num. 21. & 22. quod non animaduertit Ias. quia proculdubio contrarium tenuisset, vt innuit in secundo fundamento adducto pro eius parte: quod tanto magis procedit, cùm extensio prohibeatur

hibeatur ex quo huiusmodi pœnæ ipso iure irrogantur, vt supra in 1. quæst. num. 23. Sexto facit, ꝙ ex quo sumus in odiosis odio irrationabili, quia vnus ex Vniuersitate puniretur pro contrauétione alterius, & maximè quia in Vniuersitate† a cõiter accidentibus adsunt fœminæ, pupilli, & infantes, vt tradit Bar. in d. l. aut facta, §. fi. tunc non põt fieri extensio, quia verbum, si quis, non posset cõprehendere Vniuersitatem, sicut nec etiam comprehendit fęminam, vt tradunt Doctor. allegati supra in 6. quæst. num. 96. & 97.

176

Nõ obstãt mõ fundamẽta hic adducta p Ias. Et primo, ꝙ. fauore animę extẽsio pp iurm fieri dẽat, quia hoc nõ procedit quo ad pęnã infligendã, sed tm̃ quo ad obseruationem cõtractus, vt sup. in 1. quęst. nu. 15. ostẽsum est. Secũdo, quia hoc nõ procedit cũ sim' in pęnalibus & correctorijs seu exorbitãtibus simul, vt in d. 1 q. nu. 21. & quia ipso iure pęnæ irrogãtur, vt ibi, nu. 23. Tertio, nõ obstãt doctr. Bart. in d. l. quemadmodũ, & alia ad idẽ tendentia, quia† nõ sumus in l. pęnali facta in fauorẽ Reipublicę, vt exigũt Doct. in dictis locis. Secũdo principaliter nõ obstat, ꝙ† extẽsio dẽat fieri in pęnalibus, qa hoc est falsum regulariter, & in cõtrariũ est cõis opinio, vt ipsemet Ias. cõcludit in d. l. fi. & in d. l. cũ qdã, & sup. dictũ fuit, nu. 175. Secũdo, qa text. in c. porro, nõ probat† ꝙ ppea in pœnalibus extẽsio sit faciẽda in casu simili, qa ibi nõ tractaẽ de mera pęna; sed de priuãdo vasallo vtili dominio, vt dicit Alex. in l. cũ mulier, 1. col. sol. matr. qui põt defendi ab impugnationibus ipsius Ias. in d. l. fi. & in d. l. cum quidã, nam dñus recipit quod dedit, & sic non est mera pęna, quo ad eum, & ita respondet Eueras. in d. tracta. in loco à tõne legis larga, ampla, &c. arg. 130. Secundo dictus text. non plus probat quàm quòd fiat extensio ad casum omnino similem inter easdem personas, & sic etiam posset intelligi quod not. glos. ordin. in d. verb. Italię, & ita etiam respondet Euer. in loco præallegato. Tertio quia ille text. debet intelligi prout loquitur in materia quodammodo extensibili propter pluralitatem casuum in quibus eadem pœna imponitur, mens. n. iuris ita fuisse videtur, quia alij casus non exprimuntur, † qui de facili numerari non possunt, l. non possunt, de legib. non quòd velit diuersum esse in alijs casibus non expressis, & hoc videtur sentire Prępos. ibi, dum dicit, quòd †materia priuationis feudi propter delictum vasalli, est arbitraria, dum tamẽ arbitrium iudicis versetur ad similes causas vel maiores exhędationis, reuocationis, donationis, vel diuortij. Et idem clarè sentit Præpos. in c. si capitanei, in princ. in tit. quibus mo. feud. amitt. Et ita formaliter respondet Euer. in loco supra allegato. Quarto, quicquid sit de illo textu in c. porro, eius dispositio non vendicat sibi locum in casu huius legis, cum simus in pœnalibus, & exorbitantibus simul. Tertio principaliter, non obstat quòd dictio, si quis, comprehendat Ciuitates & Communitates, quia hoc est falsum, vt supra, numero 173. ostensum est, & ad illos text. respõderi

177

178

179

180

181

potest, quod ibi dictio, si quis, comprehendit Vniuersitatem, quia lex expressè disponit, secùs verò, qñ non ita disponitur expressè. Secundo, quia id intelligitur de lata significatione, qđ ẽt vr admittere Ias. hic, in 1. responsione ad cõtraria, non aũt de propria, & stricta quę att ẽdi dẽt, vt sup. Et ita absolutũ est primum membrum huius quæst. in quo contra Ias. concluditur Vniuersitatem ẽt pro maiori parte regentium, iureiurando conuentis contrauenientem, immo & si omnes contrauenirent, his pœnis affici non posset.

Secundum membrum huius quæstionis aggredior, in quo scilicet quæriẽ, an singuli de Vniuersitate his pœnis afficiantẽ, licèt Vniuersitas ipsa affici non possit, vt supra in præcedenti membro cõclusum est? Et prima facie videtur dicendũ quòd sic: nam licèt in casu huius legis exigatur dolus, vt supra in 3. quæstio. in fine conclusum est, cuius †actio non datur cõtra municipes, l. sed & ex dolo, §. 1. ff. de dolo, tamen cum sit verissima conclusio † quod quilibet de Vniuersitate in eo in quo deliquit puniri potest, vt per Bart. in d. l. aut facta, §. fin. Bald. in l. Polla, num. 6. infra de his quibus ut indigu. Salic. in d. l. 1. infra de sedit. & Canon. in c. cum omnes, aliàs allegato, cum alijs supra allegatis, n. 165. cum sequẽtibus, vr posse dici singulos cõtrauenictes dolo malo his pœnis illaqueari posse. Contrariũ tñ puto verius esse, cum eis non conueniãt verba huius Constõnis, vt patet: quia singulis non cõpetit actio, nec possunt hrẽ singuli commodum vel emolumentum contractus, minusq; hñt rerum proprietatẽ quibus priuari possint, & propterea succedit Regula, ꝙ †vbi verba non cõueniunt, nec conuenit iuris dispositio, l. 4. §. toties, cũ ibi not. ff. de dam. infect. qđ maximè† procedit in materia exorbitãti ut in hoc casu. Curt. iun. cõs. 159. nu. 4. Secundo, cũ ipsi tamq̃ quilibet de Vniuersitate cõtraxerint, & cõtrauenirẽt, †non ut singuli obligantẽ, & ad hoc facit l. in tm̃, §. Vniuersitatis, ff. de rerũ diuision. & in allegata l. sed si hac, §. qui manumittitur, de in ius uocan. Et ppea †cuilibet contrauenire impune licet, vt elegãter rñdit Anchar. in cons. 204. Visis & ponderatis verbis, refert Dec. in consil. 231. 2. col. & sequitur Felin. in c. dilectus, il 2. de Simon. Et cõtrauenié do †nõ incidũt in pęnã, ut pulchrè cõsuluit Soc. in cõs. 95. n. 20. 3. vol. quæ de plano decidunt casum nostrum.

182

183

184

185

186

187

188

Tertium mebrũ modicam vr hrẽ difficultatẽ, quia cũ supra in 1. mẽbro cõclũsum sit, Vniuersitatẽ his pœnis illaqueari non posse, ẽt. si maior pars cõtraueniret, †tanto minus cõtrauueniendo syndicus vel procurator, per† argm̃ à maiori, qđ validũ est in iure, c. si ergo, 8. quæst. 1. & c. si Paulus, & ibi gl. 32. quæst. 5. Secundo tanto minus Vniuersitas per cõtrauentionẽ procuratoris vel syndici his pęnis affici põt, quia† procurator ẽt cũ libera nõ põt facere dñum incidere in pęnã l. 3. §. si procurator, in princ. & ibi oẽs, ff. qđ quisq; iur. l. si procurator, in princ. & ibi Ias. latissimè post Bart. de condic. indeb. & tradit Bart. in Officiali Vniuersitatis in d. l. aut facta, §. fin. ad finem.

189

190

191

Quartum,

Quartũ & vltimũ mẽbrum huius q. amplector, in quo Alciat. hic vt sup. n. 159. retulit, tenet Collegiũ seu Vniuersitatẽ maiorũ 25. ann. hac constõne cõprehẽdi, si oẽs iurati cõtrauenirẽt, al legat Feli. in 192 d.c. dilectæ, de excep. † Sed ego hanc decisionẽ minus verã esse puto: nã, aut volumus tenere, φ Vniuersitas ipsa seu Collegium his pęnis afficiatur, & tũc vt nõ posse: quia cũ hec lex p dictionẽ, si quis, loquatur, & sic in personam, non comprehendit Vniuersitatem, & sic personam fictam, f'm magis cõem & veriorem sententiam Doct. sup. allegatorum nu. 173. qđ tanto magis procedit, cum extensio in casu nostro sit prohibita, vt sępissimè sup. factũ est; Aut volumus tenere, φ singuli de Vniuersitate teneantur, & tunc ẽt dicendum est non cõprehendi, per notata sup. in 2. memb. Non obstat modo decisio Felini in d.c. dilectæ, allegata per Alciat. quia loquitur in diuerso casu, dicit. n. Feli. ibi, in 2. col. post Ioan. de Anan. per eũ ibi allegatũ, φ 193 Vniuersitas † & Collegiũ põt excõicari, qñ oẽs sũt doli capaces: sed casus excõicationis est diuersus à 194 casu nostro, quia excõicatio † non afficit successores in Vniuersitate, quia fertur in animam verè, nõ fictè delinquentis, c. aduersus, et ibi Iun. Ant. & Abb. de immun. eccl. Bar. Alex. & Ias. in l. inter stipulantẽ, §. sacrã, in vlt. quęst. de ver. obl. Din. Bal. & cõiter alij, in l. si grege, §. si de leg. j. Inn. in c. grauẽ de sent. exc. Fel. in 100. rñso, eo. Hę tñ pęnę cũ sint ferè oẽs circa eẽ, afficerẽt successores, negari. n. nõ põt, q n ex pęnæ cõuentionalis solutione, ex actionis carentia, & ex emolumenti & rerũ proprietatis amissione, successores damno afficerentur iigi- 195 tur cum simus † in diuersis, non infertur. l. si. ff. de calum. & l. si maritus, la prima, inf. de donat. inter vir. & vxor. & profectò nõ video, qũo hęc decisio saluari possit. Hęc igitur erit huius legis 5. limit. s. vt in Vniuersitate, Cõitate, & similib. non pcedat.

Maior XXV. annis.

Q V AE S T I O IX.

IN hoc textu querunt Doct. post glos. nunquid 196 hæc † Constitutio vendicet sibi locũ in minore iurante? & nemine discrepãte cõcludunt oẽs quo ad obseruationẽ contractus sibi locum vendicare, per Auth. Sacramẽta puberũ, inf. si aduers. vẽdit. Quo vero ad pęnarum inflictionẽ, cõtrauertunt. 197 Nã si iuramentum pręstitum per minorẽ † sit duplex, s. vt minor iuret & promittat de non contrauenjendo rõne minoris ętatis, vel alia quacumq; rõne vel causa, vt cõiter fit, & tunc cũ vnum iuramentũ repręsentet minorẽ maiorẽ, d. Auth. Sacramenta puberum, alterũ confirmet contractũ, vť dicendũ ipsum minorẽ ita iurantem his pœnis illaqueari posse & ita tenent; Iac. de Rauen. hic, & expresè Io. Fab. hic, supra vltima col. & Andr. Sicul. quos refert & sequitur Guid. Pap. conf. 31. Viso ad plenũ, in 8. dubio, n. 21. pro quibus faciũt quæ notanter tradũt Bar. Bald. & cęteri, in l. 2. post 198 glos. inf. de rescind. vẽdit. vbi dicũt, φ † minor simpliciter iurans, nõ perdit beneficiũ illius legis, q a iuramentum representat ipsum minorem tñ, d. Auth. secus verò, si iurat non cõtrauenire ratione minoris ętatis, vel alia quacunq; rõne, vel causa.

Contrarium tñ tenent alij oẽs cõiter hic, post gl. 199 cũ iuramentum † nõ verè, sed interpretatiuè & fictè faciat minorem maiorem, & lex nostra in casu 200 † vero nõ ficto sibi locũ vendicare dẽt, l. 3. §. hæc verba, de neg. gest. & ad hoc facit l. fin. inf. de his qui ven. ætat. impetr. & idẽ tradit Dec. in allegato cons. 258. in princ. & sic limitatur vel magis declaratur hæc lex quo ad pęnarum inflictionẽ non procedere in minore, ẽt quomodocunq; iurante; Et vt sit locus pœnæ debet probari contrauenientem fuisse maiorem. Nonius, cons. 70. num. 4.

Q V AE S T I O X.

201 SEd quid in e† qui veniam ętatis impetrauit; an per maiore quo ad harum penarum incursionem hẽatur, & cum fictè sit maior, & non verè, d. l. fi. inf. qui ven. ętat. impetr. & lex nostra penalis & exorbitans, non patiatur extensionem, vosup. non potest haberi pro maiore, & sic his penis nõ plectetur; & ita tenent Ias. R imi. & Alciat. hic, & Dec. d. cõs. 258. col. 3. & ita limita seu declara hãc legẽ quo ad pęnas ẽt in hoc minore nõ procedere.

Q V AE S T I O XI

202 SEd pone † statuto cauetur, prout est Mirandulæ, de quo statuto meminit Socin. conf. 239. 2. coln. 2. vol. & scribit Cęsar. Contar. in repetit l. vnic. C. si de momen. pos. 8. limit. num. 14. & seq. φ minor viginti annis possit quoscũq; actus & contractus facere, & ex ipsis effectualiter obligari, tam quam quilibet maior 25. ann. & ipsi actus & contractus impugnari, qũocunq; nequeant, nec posset minoribus ipsis restitutio aliqua in integrum 203 cõcedi; qđ † statutũ valet, ẽtsi sit conditum à Ciuitate. Salic. & Paul. de Cast. in l. 2. inf. de his qui veniã ęta. impe. Aret. & Alex. in l. more. ff. de acquir. hered. & Dec. in c. ex parte M. prope fi. de appellat. q. quid tenuerit Bar. in l. nõ ambigitur, de legi. & in l. deniq;, in prin. de minor. quẽ sequitur Aret. Inst. de curat. in prin. nu. 4. Nũquid si maior 20. an. iureiuran. promissis contrauenirent, his pęnis afficeretur? Et vr φ sic, primo per tex. in l. si. inf. de sponsal. & ibi Ang. vbi hř, φ statutũ in maiore hẽt locum in eo qui veniam ætatis impetrauit. Secũdo facit dictum Pauli de Cast. in d. l. 2. vbi dicit, 204 φ † stãte tali statuto, quantũ ad oĩa reputatur ętas 205 legitima, & † qui oẽ dicit, nihil excludit, l. Iulian. in prin. ff. de legat. 3. l. à procuratore, inf. mand. cũ similibus. Tertio facit decisio Dec. in d. c. ex parte 206 M. prope finem, vbi dicit, fuisse cõsultũ, φ † si mulier quæ excedit 18. an. quæ tñ hř pro maiore 25. an. vt est Florentię, non petierit dari tutorem filio, nõ excusat à pęna statuta cõtra matres ad secũda uota trãseũtes, & turorẽ filijs dare nõ petẽtes.

Tñ tene contrariũ, per ea quę dicta sunt in pręcedenti quæst. cũ tali casu quis sit fictè maior 25. 207 an. † statutum. n. non põt facere φ non factum, sit verè factũ, nec fingere in his quę sunt facti, vt per Bart. in l. si quis pro emptore, nu. 33, cum sequen. 208 de vsucap. & propterea † statutum in casu vero non vendicat sibi locum in casu ficto, vt per Bart. ibi, & in l. omnes populi, num. 62. de Iustit. & iure, quod in casu huius statuti tanto magis procedit, propter † dictionem, tanquam, quæ denotat 209 fictio-

fictionem & improprietatem, c. cum pro causa, de sent. excom. l. t. §. 1. ff quod cuiusc. vniuers. nom. ea. solitæ, vbi Felin. nu. 3. post alios, de maior. & obedient. & trad. Socin. in 9. column. 5. 1. lib. Et maximè cū extensio non admittatur saltē quo ad pœnam, vt pluries dictū fuit & ita tenet Cagnol. hic, nu. 4. Et p hæc cessant cōtraria supra adducta, primo enim tex. in d. l. fi. nō loquitur in pœnalibus & exorbitantibus. Secundo, qnia illud est in l expressū, quod nō est in casu huius statuti, dictum Pauli in d. l. 2. non extenditur quo ad pœnā ne prædictis cōtradicat. Et Decisio Decij loquitur solū in materia pœnali, non autē pœnali & exorbitanti simul, quo casu non obstat, per ea quæ supra 1. quæst. nu. 21. dicta fuerē. Secundo, et quod essemus in pœnalibus tantum, ex quo iste minor fictè, non aūt uerè est maior, non procedit derisio prædicta, quia 210 exigitur quod de sui propria, † significatione in cludatur, non aūt per extēsionem, vt tenet Alciat. hic, & rectè, allegat Authen. Si captiui, & ibi Bal. in 4. not. supra de episc. & cleric. & ita limita octauo, seu magis declara, hanc legē nōn procedere, et in eo qui ex forma statuti habetur pro maiore.

QVAESTIO XII.

211 SEd quid, † si minor iurauit, & maior factus cōtrauenit, an his pœnis affici debeat? Et cum illa qualitas maioris ætatis tempore contractus & iuramēti pstiti hic exigatur hac lege, nō videtur cōtineri debere, vt has pœnas incurrat, l. in delictis, §. si extraneus, ff. de noxal. l. quod ait, ad fin. ff. eo. & ita determinat Alciat. hic, & ita amplia septimam limitationem seu declarationem huius legis, de qua supra num. 200.

QVAESTIO XIII.

212 QVid in furioso, † vel mente capto? & cū lex 213 generalis, † generaliter debeat intelligi, l. de precio, ff. de publi. Rom. l. si verò, §. de viro, sol. matr. per Socin. in regula 229. Lex generaliter, videtur dicendum hunc hac lege contineri. Contrariū ta- 214 men est verius, cum non etiam, † de delicto teneatur, l. infans, ad l. Corn. de Sicar. l. pen. de paricid. cum alijs latè traditis per Dec. in l. in negocijs, ff. 215 de reg. iur. etiam si iurasset & contraxisset, † tempore quo haberet dilucida interualla, iuxta not. in l. furiosū, infra qui test. fac. pos. Nec obstat hęc lex 216 generaliter loquens, qa † recipit restrictionē de habilitate, l. vt gradarim, §. etsi, ff. de muner. & honor. l. 1. vbi glos. Bartol. & alij, supra de sacrosanct. eccles. l. 1. in princ. & ibi glos. ad l. Falcid. & sic nono limita hanc legem.

QVAESTIO XIIII.

217 QVid mō in prodigo, † cui bonorū administratio interdicta est, an si iuratus cōtrahat, & dolo contraueniat, his pœnis afficiatur? & vt dicendū ipsum affici debere, cū simus saltē in quasi delictis, qd patet: quia exigitur dolus, ut supra in 218 3. quæst. Et ita et tenetur de audacia, † & pœnis al legatæ l. si quis in tantam, alligatur, ut tradit ibi Bart. & communiter cæteri tradunt reprobata ibi glos. nam in delictis non excusatur prodigus, ut not. Angel. in l. Fulcinius, §. adeo, in fine, ff. ex quibus caus. in poss. eatur. Paul. Alex. & Ias. in l. is cui bonis, de verb. oblig. & latè Dec in l. furiosi, nu 6. de regu. iur. Contrarium tamen videtur ve- 219 rius, cū non valeat † contractus nec obligatio prodigi, d. l. is cui bonis, & ibi Bar. & communiter cæteri, vbi Ias. & æquiparatur furioso, vt d. l. furiosi, 220 vbi Dec. & iuramentum † nō firmat contractum prodigi, quia lex odio prosequitur eos qui cum eis contrahunt, vt tradunt omnes, in d. l. is cui bonis, vbi Ias. nu. 13. Corn d. Auth. Sacramenta puberum, 12. quæst. Alciat post alios, in c. cum contingat, nu. 131. de iureiur. Sed quando contractus 221 est nullus, † contrahens his pœnis non punitur, vt expressè tenet Paul. de Castr. hic, penul. col. de quo tamen dicetur infra in 35. quæst. nu. 461. vbi latius examinabitur. Et hæc erit decima huius l. limitatio, vt non procedat in prodigo iurante & contraueniente.

Aduersus.

222 DIctio hæc idem importat † quod contra, vt probatur in Rubrica infra, si aduers. ven. si aduer. transact. & similes, & expressè tradit glos. 3. in Clem. 1. de resti. in integr. & tradit Calder. in c. fin. de ordi. cognit.

Pacta vel transactiones.

QVAESTIO XV.

SVper text. in verb. pacta, quærūt Doctor. hic, numquid hæc lex in quocumq; pacto vel cō- 223 tractu † locum habeat? & locum habere tenent Bart. & Bald. hic, in fine, Salic. Aret. & Alex. in 1. notab. & Ias. hic, in fine, Alex. cons. 85. Non puto, 1. vol. & 106. Magnifice Prætor, 4. col. vers. præterea, 3. vol. & cons. 32. Opportune consideraro, 2. vol. & 77. Visis, 3. col. lib. 5. & 131. In causa & lite, 1. col. 4. volu. Hoc idem videtur tenere glos. in l. pen. in verbo, priuatos, infra de dignit. lib. 11. quam ad hoc allegat Ferra. in sua prac. in forma libelli quo agitur vt pacta seruentur, vltima glos. ad finem, & in forma oppon. contra test. post publicationē, in glo. & periuri, & sequitur Guid. Pap. in d. cons. 31. nu. 10. vbi tenet etiam hanc legem habere locum in pacto nudo iurato, & in consilio sequenti, nu. 7. Hoc idem tenet Imolam, in l. si insulam, 6. fallent. primæ regulæ affirmatiuæ, de verb. oblig. & ibi Crotus nu. 48. dicit, quod est communis cōclusio, quam etiā communem dicit Alex. hic. Et quòd in omni pacto & contractu locum habeat, sentit etiam Matthesil. suo notab. 50 & Cur. sen. cons. 43. 2. colum. Mouentur .n. Doct. hi, propter text. hic in verbo, pacta, & infra in verbo, placitis, 224 & in verbo, pactionum, cum † pactum sit generale ad omnes contractus, l. 1. §. 1. cum ibi notat. de pact. glo. in uerbo figuris, ad finem, in l. 1. in prin. ff. de action. & obligat.

Contra tamen hanc receptissimam sentētiam insurgunt Rimin. & Purpur. hic, ut refert Alciat. quia cū simus in materia pœnali & odiosa, dictio,

†illa,

225 †illa, pactum, restringenda est, c. odia, de reg iur. in 6. sed tamen ipsemet Alciat. etiam solitæ distinctioni inheret, ut scilicet quo ad cõtractus obseruationem, ad quecumq; pacta extendatur, quo ad pœnarum incursionem, secus, sed solum in transactione & pacto, quo à lite receditur procedere. Et mouetur multis rationibus; primo, quia iste text. loquitur in trãsactione vel pacto, quo receditur à lite, non autem generaliter: Et licet in hoc textu sit dictio, pacta, tamen ipse intelligit & subtiliter

226 de pacto ante lite motã concepto, quod licet†trãsactionis vim habeat, l. 2. supra eod. tñ omnino ꝗ perit transactio nõ est, nec. n. de lite incerta fit, cũ

227 adhuc lis non sit, l. 1. ff. eo. †Pactum enim de re liquida, transactio verò de re dubia est, vt inquit

228 Bal. in d. l. 1. Vnde lex†quasi decidi eo casu ait, l. 3. in princ. de cond. ob caus. verbo quasi, cũ. n. adhuc non agit, utique nec transigit, & ita hoc verbũ ẽt intellexit ipsemet Alciat. in l. præcedenti, in prin.

229 Et pro hoc intellectu facit, quia†dictio, quasi, de notat impropriẽtatem, l. id tempus, in fine, de vsu cap. C. item mella, §. 1. & 2. ff. ad legẽ Aquil. Ias. in §. sed iste, nu. 26. & in §. preterea, num. 41. & ibi in addit. Instit. de actio. Sed licèt intellectus Alciati subtilis sit & elegans, non tñ puto à cõi opinione

230 propterea recedẽdum fore, cum†transactio propriè dicatur fieri, etiam qñ nulla mota sit lis, licèt sit timor litis, l. 2. sup. eod. Bart. & alij, in l. causas, sup. eod. Ang. Ias. & alij, in d. l. 1. de transact. & ipsemet Alciat. expresè tradit in Rubr. sup. eo. post princ. vbi ita formaliter dicit. Cum. n. aliquo dato vel recepto timore præsentis vel futuri iudicij in re dubia conuentum decisumque est, proprio speciali que nomine transactio appellatur, vndè non videtur dicendum, qñ non subest lis, sed tñ timor litis, pactum fieri, sed transactionem: et propterea sequitur, ꝙ hic text. loquitur de quolibet pacto ẽt citra timorem litis facto, ne superfluẽ sit appõsita illa dictio, pacta. Non obstat modo illa lex 3. ibi, quasi decidi, quia ut cõiter tenent ibi Doctor. illa

231 †dictio, quasi, est expressiua veritatis, prout est in d. l. 1. de transact. vbi est similis loquendi modus, & ibi ita tenent Doct. & similis est in c. parochianos, ubi glos. de decim. & ita accipitur Ioannis 1. Quasi vnigeniti &c. de quo latè per Alb. in Dictionario suo, in verbo quasi. Secundo mouetur Alc. ex eo, ꝙ dicta eius interpretatio ex natura huius Rubr. sub qua lex nostræ posita est, verisimilior est, arg. l. Imperator, vbi Bart. de in diem addie. &

232 l. si super, sup. eod. †lex. n. intelligitur secundum materiam tituli sub quo est situata, d. l. Imperator Addo Bar. Alber. Ias. & alios, in l. fin. de condict. in deb. in prin. Ias. in l. posthumo, penult. col. infra de bon. poss. contratabul. Bart. in l. cum vir, 1. col. de vsucap. glos. in c. 1. in verbo, exequutores, de offi. deleg. Abb. in c. ad audientiam, de reb. eccles. non

233 alienand. Et idem est in statutis, †quia statutũ positum sub Rubrica statutorum ciuilium, non censetur sibi locum vendicare in causa criminali. Cepol. conf. 12. in princ. conf. crim. Communem tñ sententiam non propterea desero, cum aliquando

234 †nigrum sit generalius Rubrica, ut patet in Autben. Vt Eccles. Rom. & alijs tit. allegatis per Ias.

235 in Rubr. Inst. de action. nu. 18. & tunc†generalitas text. est potius obseruanda, glos. in verbo, illicitas, in Auth. de incest. nupt. in princ. sequitur Ias. in loco præallegato, & sequitur ipsemet Alciat. post alios, in l. 1. in princ. ff. si cert. petat.

Secundo potest rñderi ut rñdet Salic. in l. præcedenti, in 1. col. §. ꝙ sufficit alias partes conuenire, nã exordiendo põt principale, quæsitũ ampliari.

236 Tertio, quia id quod dr, ꝙ lex intelligitur†secũdum materiam & naturam tituli, procedit in casu dubio & obscuro, non in claro, prout hic casus esse vr, quia dictio illa pactum, est generalis, & oẽs contractus complectitur, ut infra dictum est, nu. 224. & ita limitant Modetni, in d. l. 1. si cert. pet. vbi Socin. nu. 17. & Dec. nu. 9. in 1. lectura, allegans Ant. de But. in proœm. Decretal. in § sanè, dicẽtẽ,

237 quòd†vbi lex habet plures intellectus, ille prætia

238 let qui conuenit Rubricæ: nam†in claris non est opus cõiecturis, l. continuus, § cum ita, de ver. obl. & idẽ tradit Euera. in loco à rubro ad nigrũ, 4. col.

Tertio arguit Alciat. hanc legẽ in omnibus pactis non procedere, quia accepta restitui iubet, &

239 tamen pactum †in genere potest esse gratuitũ, d. l. 1. de pact. in princ. & per ipsum Alciat. in Rubr. supra eod. titu. in princ. Pro quo facit Regula illa,

240 †quòd vbi non conueniunt verba, nec cõuenit iuris dispositio, l. 4. § toties, de dam. infecto. de quo dictum fuit sup. nu. 184. Sed etiam hoc non obstare uidetur, quin hæc lex procedat in omnibus contractib. & pactis, quatenus in ea potest cadere huius legi dispositio, ut dicit Bal. hic, in bis in quib. adaptari põt, ut not. gl. hic in vet. cõsequutus, q̃ se quũtur Bar. & Ate. hic. Pau. Ale. & Fulg. in l. præc.

Quarto mouetur Alciat. quia cum in hac lege transactionis mentio fiat, uidetur id superfluum esse, cum pactum in genere, etiam transactionem

241 comprahendat, &†verba aliquid operari debẽt, l. si quando, in princ. de leg. 1. Et quia in dispositio

242 ne præsertim pœnali, †verba in specie potius accipi quam in genere debent, l. hoc legatum, vbi Bar. de leg. 3. Pro prima parte huius fundamenti addo,

243 quòd illa Regula, quòd verba†aliquid operari debent, ẽt procedit in contractibus, l. si stipulatus, de

244 vsur. ita†in statutis, l. 1. in fine, ad municip. ac†in

245 priuilegijs, c. si Papa, de priuil. in 6. ẽt si sit†verbũ

246 minimũ, Bal. in Rubr. inf. de contr. empt. 9. quæst. 10. immo, sm Curtiũ iun. conf. 85. nu. 4. vbi plura

247 ad hoc facientia cumulat, †syllaba non dẽt superfluẽ apponi, superflua. n. sunt resecanda, §. quibus, sup. in 1. constit. Pro secunda parte facit decis. Bar. in d. l. hoc legatũ, vbi dicit, ꝙ si dubitatur ꝗ actio caseat ꝓposita in libello, an certi cõdictio gñalis,

248 an spãlis, ꝗ in dubio†fit interptatio de spãli; et idẽ tenet ipsemet Bar. quẽ cæteri sequunt, in l. 1. in fi. princ. ff. de eden. Alex. in l. certi condictio, in prin. 2. col. ff. si cert. petat. Pro hoc facit ẽt tex. in l. sed si

249 adijciat, ff. pro soc. vbi†verbum, questus, speciale, appositum post verbum, lucri, generale, restringit ipsum verbum generale, & ad hoc illum text.

notat

notat ibi Bar.& sequitur Socin.Reg.440.Verba, 7.Fallēn.Et per illū text.dicit Alex.in consi.8.Visis subtilissimis,1.col.3.vol.& consi.22.Viso titu-
250 lo,col.2.vol.5.q†verbum speciale iunctum alteri verbo generali, alterat illud genus. Sed tñ et his nō obstātibus, à cōi opinione minimè recedendū fore censeo,duplici rōne,primo,qa in textu huius
251 legis est apposita illa disiūctiua,† uel,inter genus & speciem, quo casu, nō restringitur genus,quia resoluitur in coniunctam,l.sæpe,vers.at cum,ff.de uerb.sign. Bar.in l.Quintus, la prima,per illū tex. de aur. & arg.leg.& in l.1.de rebus dub.& in l.si is qui ducenta,§. vtrum, eod.Bar.Sali.Ias.& alij,in l. pen.inf.de verb.sig.Feli.& Dec.in c.inter cæteras, de rescrip.& Alciat.in d.l.sæpe.Secundo,alia rōne, quia vbicūque disiunctiua,uel,ponitur inter duo, quorū alterū cōsiderari pōt vt genus comprehendens sub se alterū tāquam speciē,& ēt considerari pōt tamq̄ species distincta, & separata, ut in hoc
252 casu(qa† pactum considerari pōt in specie,tāquā conuentio facta,non prætextu alicuius litis pñtis, uel futuræ, siue gratuita,siue nō, ut ipsemet Alci. sup.in Rub.in prin.eo.declarat)tunc tale verbū cō
253 sideratur,& censetur positum tanq̄†species distincta,nō tāquam genus,l.pediculis,§.argento,& ibi hoc expresse decidit Bar.ff.de aur.& ar.leg. Er ponit ibi Bar.exēplū,si qs diceret adoptio vel arroga
254 tio qa caperetur adoptio†tāq̄ species distincta ab arrogatione,licèt posset capi vt genus, l.2.ff.de adopt.refert Cur.iun.cōs.5.nu.4. Ad idē facit intellectus Baldi,quē sequitur Sali.Fulg.& Aret.& referunt Ale.& Ias.in l.præced.q ibi dictio, pactum, dēt intelligi de pacto in specie, nō gratuito,super re liquida facto.Facit ēt qd not.Corn.cons.229.Licèt claram,col.3.in fi.li.4.quem refert & sequitur
255 Dec.in l.in toto,nu.3. de reg.iur.q qñ†vocabulū se hēt ad genus &ad speciē, & sequit species post genus,ne illa additio speciei superflua sit,rō suadet, q vocabulū equiuocū ponatur p specie.Nō obstat tex.qui vř contrariari,in d.l.si adijciatur,q ibi ge-
256 nus†restringit speciē ex præsumpta volūtate cōtrahentiū,ex eo,qd cōiter sic fieri solet,vt ibi not. Bart.& in l.quæ sicum,§.si qs fundū,nu.6.in vlt.solutione,ff.de fund.instr.& instrum.leg.& sequit Soci.in d.Fallen.7.Quinto addit Alcia.hic,q disiū
257 ctiua inter†genus,& speciē impropriè posita cēseretur, & pro expositiua tm̄ acciperetur,sup.in l.
258 præced.glos.in l.2.ff.ad l.Aquil.cum tñ eius †natura sit, vt inter diuersas species collocari dēat,l. 1.de reb.dub. quibus additur Curt.iun.d.consi.5. nu.35.Sed hoc nō vř obstare,quia tollitur p ea quę sup.in rñsione vltima præcedentis fundamenti adducta fuere.Secundo,per ea quæ not.Bar.& sequi
259 tur Aret.in l.præcedenti,scilicet,q disiūctiua†tūc p expositiua accipitur,qñ de mente disponēris apparet,sed hic magis de cōtraria mente apparet,qa immo vř Imperator uoluisse generaliter in oibus cōtractibus, & pactis sibi locū vēdicare hāc constitutionē,cū inferius alia verba generalitatē importātia addiderit, scilicet placitis & pactionum,quæ
260 †geminatio, magis deliberatā volūtatē ostendit,
261 arg.l.balista,ad Trebel.ēt si sit facta†vno instanti.

Dec.in l.legem,nu.13.sup.tit præced. Crot.in l.1. in prin.nu.23.de verb.obl.1.lect.& ad hoc faciunt tradita per Bar.in l.cum simus,inf.de agric.& cen sit.li.11.de quo ēt dicetur inf.in quæst.44.nu.600. Sexto mouetur Alciat. q ex quo introductum est
262 transactiones†fauore dirimendarū litiū reuocari nō posse,l.fratris,sup.eod.l.qd si deferente,de do-
263 lo,& hęc sit rō legis nrę,cū non militet†hęc rō in alijs pactis, generaliter non dēt hře locum hæc dispositio,l.adigere,§.quamuis,de iur.patr. sed cum sup.in prin.dictū fuerit de mente gl.et omnium,ac
264 ipsiusmet Alcia,huius leg.rōnem†decidendi esse ultionē periurij,licèt certa reddi non possit,cum simus in statutis de iure positiuo, cessat obiectū, qd animaduertens forte ipse Alciat.aliā sequētem rōnem addidit. Septimo, & vltimo,dicit hic Alciat. hāc sñiam probari ex l.pen.inf.de dign.lib.12.qua
265 traditū est, illustrē virū†qui promisit in iudicio sistere,iurauitque se ita facturum,deinde neglexit, non tñ in legis nrę pœnas incidere,nec tantā uim iusiu hře,quamuis ex eo & pars læsa sit, & contēpta diuina autoritas, & speciale beneficium periu rus ii consequentur esset. Crebriorem tamen sñiam nō propterea deserendam putauerim,cum d.l.pe. loquatur qñ quis iurauit in iudicio,quo casu, non
266 censeo†correctam esse l.non sufficit,de dolo,de iurante in iudicio loquentem, l.2.inf.de reb.cred.vt dictum fuit sup. nu. 3. & nu. 305. nam ex diuersis non infertur, l.fin.de calum. cum similibus.
Restat modo rñdere rationi Rim.& Purp.sup.
267 adductæ,s.q ex quo sumus in odiosis,†verba sint restringenda,c.odia,de reg.iur.in 6. Nam respondetur,q etiam q simus in pœnalibus,& odiosis,&
268 in materia†quantumcunq; stricta, verba sunt capienda in proprio significatu,nec patiuntur restrictionē vltra eorū propriā significationē,l.cū lege, vbi Aret.ff. de rest.& ex parte,il terzo vbi Abb.de decimis.Crot.in Repetit.l.re coniuncti, nu.15.de legat.3.Dec.in Regula, In contrahenda,nu.14.de reg.iur. & dictum fuit sup.in 6. q.num.103.Et ex his puto defensam etiam communem Doct. conclusionem,vt sic dispositio huius legis ad omnes contractus extendatur, in omnibusque pactis etiam quo ad pœnarum inflictionem sibi locum uendicet.

QVAESTIO XVI.

Ex ista cōi sñia infert Matthe.d. suo notab.50. incip. Nota magnum periculum,ad quæst.po-
269 ne,† q vendidi tibi fundum pro decem,& obliga ui me pro euictione ad duplum, & tu mihi soluisti quinq; ; & residuum promisisti soluere,puta in fra tres menses, & iuratū fuerit per contrahentes nō cōtrauenire,si tu omisisti soluere in termino,co getis ad soluendū, & tñ ego ero liberatus à periculo euictionis : Dictum hoc, licet rigorosum sit,sit pulchrū est,& notatu dignū, & ipsū notat,& multum extollit Ias.hic,in 4.notab.dicēs,q cum hodie in oī contractu ut plurimū apponat iurām, poterit mirabiliter practicari hæc lex, sm Matth. in d.suo notab. Et hoc ēt dictum refert, & allegat Cur.sen. in d.suo cons.44.in 2.col.in prin.& Dec.cons.452. nu.8. & Cagnol.in 16.not. num 139. Solus tamen Alciat. hic, & infra super textu, in verbo, Emolu-

mento,hoe dictum nõ eſſe verum arbitratur,motus ex eo, ꝙ in omnibus pactis non credit legem 270 hanc ſibi locum vendicare.Secũdo,quia actio†de 271 euictione,emolumentum non eſt, nam†aliud eſt lucrum non conſequi,aliud,damnũ facere,l.fin.in 272 fine, inſ. de codic. & ea amittere,† quæ ex natura contractus ſibi debentur.Sed dictum Matthesil.nihilominus ſuſtineri poſſe uidetur, cum fundetur in cõi ſententia ſupra relata . Secundo non vꝫ negari poſſe emptorem commodum, & vtilitatẽ nõ conſequi ex emptionis contractu,quæ emolumenti appellatione continentur , vt dicetur inf ſuper textu,in verbo,emolumento,nu.640. Et propterea cum iuriſiurandi religione ſpreta, dolo malo contrauenerit,emolumento,commodo, & vtilitate illius actionis quæ pro euictione ſibi competeter , priuari debet; Nam videmus etiam†damno 273 affici,nedum lucro priuari contrauenientem iuratæ tranſactioni , vel pacto , huius legis uirtute, ſi enim Dominus actionem realem remiſit ſpeciebus receptis , & inreiur. promiſſis contraueniat, nonne actionis priuatione , & coactione ad ipſas ſpecies reſtituendas damnificabitur, ut ẽt ipſemet Alciatus infra in verbo actione priuatus,& in verbo emolumento , declarat; & idem in remittente 274 † actionẽ perſonalem,gloſ.hic,in verbo,actione, iuncta alia gloſ.in verbo,proprietate,quã ſequuntur Doctor.hic,de quo dicetur infra nu.562. Nec 275 obſtat quod non debeat amittere†ea quæ ſunt de 276 natura contractus quia non †meretur auxiliũ legis qui in legem committit, l.auxiliũ, de minor.c. quia fruſtra,de vſur.& ad hoc bene facit text. in l. cum proponas,la 2.ſup.tit.pręcedẽti,cũ ibi notat. Facitq; ẽt deciſio 2.quęſt.infra receptius approbata,in cuius terminis pp iuſiurandem ſpretũ, concluditur emphyteutã , ante terminum ſibi de natura contractus præfixum caducitati,de re emphy 277 teutica expelli poſſe : nam iuramentum † alterat naturam contractus, licẽt deficiente conſenſu illum non extendat,vt poſt alios tradit Iaſ.in l.ſi cõuenerit, 1.limitat.de iuriſd.om.iudic.de quo dicetur infra 18. quæſt. nu.284. & inſ.nu.652. & 710.

QVAESTIO XVII.

INfert ẽt idem Matthesil. in d. ſuo notab. aliud pulchrum in alia quæſt.ſcilicet,quod ſi ſit com-278 promiſſum†in arbitratores,& iuratum non contrauenire , qui arbitramẽtari ſunt vnam partium infra certum temporis ſpacium aliquid facere debere , alteram vero infra longius ſpacium aliquid ſibi ſoluere,ſi prima pars contraueniat,tenebitur ad obſernationem laudi , & altera erit liberata ab ea, ſecùs ſi idem erat terminus vtriq; parti aſſignatus , quia ambabus partibus deficientibus neutra ipſarũ has pœnas incurrit , de quo vltimo dicetur inf.in 32.quæſt.nu.429.cum ſeqq. Et cũ hoc dictũ fundetur in communi ſentẽtia , vt ſupra dictũ eſt, illudque ſequantur,& Iaſ.& Curt.ut ſup.nu.269. non puto in practica ab eo recedendum fore.

QVAESTIO XVIII.

SEd quid ſi emphyteuta annuum Canonẽ ſoluere iuratus promiſerit,an eo deficiente aliàs 279 biennium,†ſi eſt Eccleſię,uel triennium,ſi eſt priuati,huius legis virtute expelli poſſit? Et poſſe tra-280 dit Bald in c.querelam,de iureiuran.†niſi paupertatis fuerit impedimento excuſatus;qđ dictum dicit ibi aureũ Felin nu.9. qđ ẽt ſequit Alex.in cõſi. 85.Non puto, 1.lib.& hoc idem ſentit conſi.105. aliàs 106. Magnifice Prætor, 4. col.3. uolu.ſupra allegato,& expreſsè tenet in 6.col.verſi.præterea magis cõis, licẽt de Baldo nullã mẽtionem faciat. Iaſ.verò in l.2.quæſt.9. inſ.de iure emphyt.tenuit dictum Baldi non eſſe verũ,motus hoc fundamen 281 to:quia†iurm interpoſitũ in aliquo actu,intelligitur,& regulatur ſm naturã illius actus ſuper quo interponitur,& recipit oẽs illas conditiones quas ille actus de ſui natura hẽt, vt eſt tex.in l.fin.& ibi oẽs,infra de non numer. pecun.cui addo text.in l. fi.ff qui ſatiſd.cogãt.Sed tñ ipſemet Iaſ.hic,ſequutus glo .in l.nonnumquam,ff.de collat.dicentem, 282 †ſapientis eſſe mutare propoſitũ in melius,tenet hoc dictum Baldi , quicquid prius tenuerit,in d.l. 2.vbi poſtquam vidiſſet hoc dictum Baldi ẽt teneri per Alex. in dictis conſilijs, puto feciſſe illã additionẽ corrigentem dictum ſuum,in qua tenet hãc opinionẽ . Eandem ẽt opinionẽ tenet ipſemet Iaſ. in l.qđ te,8.col.ff.ſi cert.pet.& in Auth. Qui rẽ,ſupra de ſacroſanct.Eccleſ.Sed tñ Alciat. hic,motus dicto ſuo fundamẽto, ſcilicet ꝙ generaliter in oĩbus contractibus hæc lex quo ad inflictionem pœnarum non procedat, arbitratur rectius Iaſ.in d.l. 2. cenſuiſſe dictum Bald. falſum fore, pro quo vꝫ ẽt deciſio Decij in terminis contrarium decidẽris, 283 in conſi.138.4.col.Ego aũt in practica†non puto recedendũ fore ab opinione Baldi, cum fundetur ſuper firmam petrã, ſcilicet in dicta cõi opinione. Et ad allegata in contrariũ per Iaſ.facilis eſt rñſio, 284 quia in iuribus contrarijs,ideo iurm †.regulatur ſm naturã illius actus, quia ibi colligitur nõ fuiſſe de mente iurantis extendere iuramẽtum ad caſum incogitatum,& ſic deficit conſenſus,quo deficiente, iuramentum non extenditur, & ita declarat Bart.in l.ſi quis pro eo, 8. membro, de fideiuſ. & ſequuntur Soci. & Iaſ.in l.ſi cõuenerit, in prin. de iuriſd.omn.iudic. Iaſ. Crot.& Alciat.in l.1.§.ſi quis ita,ff. de verb. oblig.vbi Crotus,in 1.lectura, 9.concluſione,nu.22.& Alciat.num.51.de quo ẽt dicetur infra nu.710. cum ſeqq. & 651.Non obſtat conſilium Decij , quia non loquitur quando interuenit iuramentum ut hic, prout habetur ibi, per eum,col.finali.

QVAESTIO XIX.

EX ſupradictæ quæſtionis deciſione infert Iaſ.hic,ad deciſionẽ alterius quæſtionis, ſcili-285 cet quod†ſtante ſtatuto quòd emphyteuta vel cõductor (licet ceſſet ſoluere quantocumq; tempore)non poſſit expelli , tamen addito in contractu iuramento,eo deficiente poterit expelli per pręd icta,nec haberet locum dictum ſtatutum .

QVAESTIO XX.

SEd quid in eo qui rem alicui vẽdere promiſit 286 iuratus,núquid ſi alteri vẽdat,& tradat, †priuetur , dominio rei & preferatur primus emptor virtute iuramẽti ex diſpoſitione huius legis , & ꝙ nõ priuetur uel præferatur primus, tenet, Imola,

in c.eum

in c. cum cõtingat, col. 184. & seq. de iureiur. quẽ refert Ias. hic, in 3. col. & in l. quoties, 10. col. inf. de rei vendic. Ex quo notat. Ias. hic, de mente Imo

287 la, quod † pp inobseruãtiã iuris dominiũ nõ perditur, & putat rõnem esse, quia ex sola conuentione vel ex solo cõtractu, et cũ iurs facto, non transfertur dominiũ, uel ius in re, l. traditionibus, sup. de pact. ergo nõ hẽt locũ iste text. Et dicit hanc esse bonã, & utilem limitationem ad hunc text. quam alius nemo ponit. Circa primum dictum, an ob inobser uantiam iuris perdatur dominium, quia hoc dubiũ inf. super text. in uerbo actione priuatus, & in uer bo, rerum proprietate, tangitur maximè per Alciat. me remittam ad ibi dicenda, nu. 628. Secun-

288 dum verò dictum. l. quod † secundus præferatur emptor, cui est facta traditio, puto verum esse, per d. l. quoties, vbi idem tenet Ias. 10. col. & idem tenet Alciat. hic, super verbo, rerũ proprietate careat, vbi dicetur, nu. 624. & seq. in quantum Ias. limitat hãc leg. non procedere in promittente vendere, & iurante, declara ex tñ pcedere quo ad alias pœnas hic statutas, qa eas incurrit quatenus possint adaptari, vt supra nu. 240. dictum fuit.

Nullo cogente imperio.

QVAESTIO XXI.

Ex isto textu sumpto argumento à contrario sensu, decidit Bart. hic, hic quæst. scilicet nũ

289 quid † bis pœnis afficiatur is, qui in iussu iudicis vel

290 arctante statuto compromissum fecerit, qd † tad litis decisionẽ pertinet, & pacti appellatione propriè comprehenditur, l. 2. vbi glos. ff. de arbitr. & Alciat. hic, concludens huic legi locũ non esse, & oẽs ipsum hic sequũtur. Idẽ tradit Bart. in l. qui fidem, 2. col. vbi Angel. ff. eod. & in l. prædia, ad finẽ, ff de action. empt. & sequitur Imola in allegata l. si insulam, 6. Fallent. 1. Regulæ affirmatiuæ. Facit ad hoc notab. decisio Aretin. in consi. 87. In præmis

291 sa, vbi decidit, quod † si quis fuerit coactus à Iudice pmittere de iudicio sisti corã ipso iudice, nõ perdit beneficiũ opponendi declinatoriã, & petendi com promissũ, iuxta formã statuti, et quod de illa promissione extaret instrumentum guarentigiatum.

Limitatur tñ hæc cõis Doct. Conclus. pcedere,

292 qñ expressè † cõstat in actis uel cõpromisso, quod partes coactæ à statuto vel Iudice tale cõpromissum fecerũt, secus si id expressè nõ constat, vt in simili not. Salicet. quẽ ibi sequit Ias. l. fi. inf. de iudic.

293 vbi dicũt, quod licet † a sñia arbitrorũ electorũ ex for

294 ma statuti, possit appellari, cũ magis † sint Iudices delegati quam arbitri, ut cõiter tradũt Doctores,

295 post Bart. in d. l. fin. tamẽ † illud pcedit, quãdo apparet partes cogente necessitate statuti ad tale cõpromissũ deuenisse, q̃ limitationẽ multũ cõmen-

296 dat Alex. hic, dicẽs, quod qui † allegat necessitatẽ, eam pbare det, l. fideicõmissa, §. si rem, de leg. 3. & eã dicit singularẽ in l. 1. antepen. col. ad fin. nu. 49. sol. matr. quã et tenet Felin. in c. fin. ad finẽ, vbi ad con tratia respõdet, de re iudic. Facit qd not. Innoc. in c. cum M. Ferrariensis de constit. quẽ ibi sequitur

297 Abbas, super glos. in verbo perciperet, quod † receptus in canonicũ sponte aliquid soluens, nõ committit simoniã, et quod adesset statutum ipsum arctãs ad talem solutionem. Pro hoc et facit quod notat Bart. in l. hmõi, § cum pater, ad fin. de leg 1. vbi de

298 cidit, quod licet † pater de necessitate teneatur dotare filiam, tamen legando eidem aliquam quantitatem, non censetur legare pro dote, quia hoc põt facere sponte sua, quod dictum Bartoli allegat Are. tin. in l. Gallus, §. quidã rectè, 2. col. de lib. & posthum. Contrarium tamen expressè tenet ipsemet Felin in d c. cum M. Ferrariensis, nu. 21. quem ibi sequitur Dec. num. 34. & mouentur vrgentissimo

299 fundamento, quia quando † aliquis scit se posse cõpelli licèt spontè actum faciat, dr facere compulsus, l. nouissimè, ibi, compulsus aut metu compelleretur, vbi latè Bal. ff. quod fals. tut. auctor. Ad idẽ facit quod not. Ioan. Andr. in regula bona fides, in

300 princ. de reg. iur. in 6. vbi dicit, quod † ille qui sol uit nullã coactione adhibita, si tamen sciebat se posse cogi, dicitur inuitus soluisse: & plura alia similia adducuntur per eos ibi, & ipsum Felin. in c. 1. in princ. 2. col. de offic deleg. per Abbat in consi. 60. quoniam satis, 1. uol. vbi dicit, quod soluens

301 † ad edictum tyranni, excusatur. Et hanc conclu-

302 sionem, quod † patia sint esse compulsum, vel scire posse compelli, tenet etiam Anchar. in consi. 64. In causa quæ vertitur, & latissimè Dec in consi. 25 per totum: Et in his proprijs terminis scili-

303 cet, quod ille † qui tenetur facere compromissum ex forma statuti, etiam si faciat compromissum antequam à Iudice præcipiatur, uidetur coactus facere, ex quo scit se posse compelli, consuluit Petr. de Anchar. consi. 159. Rationes quæ, 2. col qd refert & sequitur Aret. in consi. 24. Quatuor dubia, 4. col. licèt ipsum non alleget sub aliquo numero. Hoc etiam idem tenet Socin. in consi. 263. col. 5. versic. confirmantur præmissa. Et in terminis huius legis idem tenet Rimi. ut referr Alciat. hic. Et sic patet, quod pro utraque parte sunt rationes, & authoritates, ita, ut articulus reddatur dubius, quod liquet ex allegatis per Dec. pro utraque parte, in d c. cum M. Ferrariensis, & maximè quia ad supra allegata potest responderi ut respõdit Felin. in d. c. fin. de re iudic quod illa procedũt in his, quæ de sui natura non solent fieri, nisi à coacto, secus in compromisso, quod etiam à non coacto fieri solet. Sed Alciat. hic pulcherrimè & nota biliter hasce opin. fœdere distinctionis concordat.

304 Ipse enim distinguit, quod † si iussus tam præcisus sit, vt ei renunciari à partibus non possit, non esse dubium compromissum necessarium censeri, partesque videri metu legis compromisisse, allegat l. quartam, de reg. iuris. & l. Titia, in fine, ad l.

305 Falcid. † non enim spõte factum id est, ad qd cogi quis potuit, l. 2. vbi Doct. sup. eod. latè Dec. in d. l. 4. & in d. c. cum M. Ferrariensis, nu. 34. Et ita hoc casu Felin. & Dec. sententia in d. c. cum M. Ferrariensis procedat. Si uerò ei legi renunciari po-

306 tuit, tunc secus esse, † nec videri metu legis quicquam factum, argum. eorum quæ notant Innoc.

& Abb. in d.c. cum M. & Bart. in d.l. huiusmodi, §. cum pater, & hoc casu procedat limita Saliceti. 307 Subdit et ipse notab. q si† solum statutum compromitti iubeat, casu quo aliqua partium petierit, respectu petentis coactio nulla censetur, & refert ita tenere Purp. hic, nisi cum id ab eo factum appareat, vt alium ptcoccuparet, quia sufficit q verisimiliter dubitauerit cogi, d.l. nouissime. in dubio † tñ fit interpretatio, vt tale statutum locum 308 habeat ita demum, si pars petierit compromissū, arg. glo. in l. vniuersa, supra de precib. Imper offerend. Addo, q hoc in terminis tenet Ant. de Butr. in c. venerabilis, de iudic. Alex. in cons. 82. In causa vertente inter Petrum, & Ioannem, pen. col. 1. lib. & Ias. in d.l. vniuersa, 2. col. vers. tertio princi- 309 paliter facit. nam c̄iter† non nisi spontanea volūtate comptomitti solet, allegat Felin. in d.c. fin. de re iud. Et idem dicendū est s̄m ipsum Alciat. ut uo 310 lūtarium videatur et cōpromissum, quoties† quis compromisit in his casibus in quibus statuto locus non erat, ut quia in tpe petitum non fuerit, allegat Angel. in l cum ij, §. si cum his, ff. eo. vel quia 311 †res esset clara, & liquida. Bart. in l. post rem, ff. eod. nā nulla bis casibus pōt esse coactio. Et cū hæc 312 distinctio† opiniones concordet, illi arbitror esse standum, l. apud antiquos, §. sic iterū, infra de furt. l. si finita, §. illud, de dam. infecto. cum alijs sup. adductis, in quæst. 3. nu. 53. Adde ad hanc. q. Blanc. tract. de compro. quæst. 1.

Limitatur secundo hæc decisio Bart. & cōis, p 313 Fulg. hic, licēt dubitatiuē, non procedere si† statutū arctaret tm̄ ad compromittendū, nō et ad iurandū, quia si interuenisset iusm in cōpromisso, iurās his pœnis afficeretur, qd Paul. Castr. hic expressè affirmat, & placet Alex. pp identitatem rōnis: di- 314 cit tñ Alex. q hoc nō procederet, qn† esset consuetudo q in cōpromissis iusm apponeretur: quia satis posset dici et iuramentum necessariè præstitū, l. si prius, §. 1. & ibi Bart. ff. de aqua plu. arcend. l. ex ea, in prin. secundum veram lecturam, ff. de verb. oblig. & ibi Bart. l. qd si nolit, §. qui assidua, de ędil. edic. addo text. in l. fin. inf. de fideiuss. vbi Bal. not. 315 q† Notarius censetur rogatus ut in instrumento apponat Clausulas consuetas, qd et tradūt Doct. in d.l. ex ea. Hanc tamen limitatione nō admittit 316 Ias. hic, propter text. nsum, † exigentem spontaneam volūtatem circa contractū ipsum, postea de iuro inferius subijcit, & propterea dicit, q Fulg. in d.l. qui fidē, pen. col. ponderat Doct. hic velle, q sufficiat necessitatē imponi à statuto, quoad compromissū, licēt dicat, q posset in contrariū argui, quia ista lex pcedit principaliter pp iusm. Puto opinionē Ias. ueriorē, cū et s̄m Alex. hic opus esset extēsione, qd colligitur ex eo, qd ipse contrariū tenet, pp identitatem rōnis, quæ extēsio nō toleratur, cum dispositio huius legis, & exorbitans, & pœnalis sit, & pœnæ ipso iure infliguntur, per ea quæ in 1. quæst. nu. 22. & 23. adducta fuere.

Limitatur, & tertio dicta communis sententia, vt non procedat si compromisso facto secundum 317 formam statuti, & sequuto laudo, laudum ipsum iuramento homologatum fuerit, argumento l. ne in arbitris, §. fin. inf. de arbitr. quia tunc etiam iu- 318 rans his pœnis afficeretur, nam hic secūdus† spontaneus actus cōpromissi, coactionis uitiū purgat, oīaq; videntur spōte celebrata, l. 2. inf qd metus causa, & ita tradit Fulg. quem refert & sequitur Alex. hic, & ipsemet Fulg cons. suo 62. In causa appellationis, pena col. quod simpliciter refert Ias. 319 hic. Contrarium tñ tenet hic Rimin. cum † hæc lex duo coniunctim requirat, & pactū ipsum spōre initū, & et iuramentum, vnde alterum non suf- 320 ficit, l. si hēdi plures, de condit. instit. & sicut† non sufficit iuramentum tm̄, ut in præcedenti casu tenuit Ias. ita nec et si homologia uel ratihabitio interueniat, & ita quo ad pœnarum irrogationē tenet et Alciat. hic; quo uero ad obseruationē iuramēti, tenet opinionem præcedentem, quæ distinctio pbatur ex his quæ supradicta fuere in 1. qst. nu. 15. Putarem tñ, q si pars homologiæ seu rati- 321 habitionis fines excederet, ut quia † promitteret aliquid de futuro, ut non cōtrauenire, & iuraret, tunc huic legi locum esse, glos. hic, in verbo solidauerit, & Salic. hic, 1. col. quia non consideraretur vlterius compromissum coactum, sed attende 322 retur hoc pactum iuratū, cū† partes possint sentētiā et nullam confirmare, & facere ut ualeat ut pactum, l. 2. cum ibi notat. infra com. vtri. iudic. Et in quantum considerat hic Ias. Bart. uelle intelligere, q iudex possit cogere partes ad compromissū 323 faciendum† quod regulariter non admittitur, per iura per eum hic allegata, saluadictum Bart. ut et saluat ipsemet Ias. in casibus in quibus de iure po- 324 test cogere, † qui not. per Doctor. l. quidā æstimauerūt, ff. si cert. pet. ubi et ipsemet Ias. & latius tangit Felin. in Rubr. de treug. & pace, vbi hanc materiam latissimè attingit, ibi est uidendum.

Sed libero arbitrio, & voluntate confectas.

Bald. hic, quem referunt & sequuntur Aret. & Ias. hic, tribus modis liberum arbitrium in 325 iure accipi tradit. Primo, q† nullo sit coactum imperio, sed spōtaneam, & solā hēat volūtatē, vt hic. 326 Secundo modo, † qñ quis pōt iniquū æquo præferre, l. cū quidā, de leg. 2. & l. fideicommissa, §. quam 327 quam, de leg. 3. Tertio modo † intelligitur liberū arbitriū, qd tñ est iuris ordinationi subiectū, l. 1. secundū verum intellectum glos. ibi, sup. de sacrosanct. eccles. licet aliter ibi Ias. illā legē intelligat, cuius contrarium Bald. & Salic. hic tenent. Addit 328 etiam Ias. hic, quarto modo accipi posse † pro voluntate absoluta à solemnitatibus iuris communis, l. 1. ff. de milit. testamento.

QVAESTIO XXII.

Hinc infert Bald. hic ad quæstionem, quod si 329 † per statututa terrarum liberum arbitriū Potestatibus concedatur, quando tendunt in præ- 330 iudicium tertij, hoc est † in auferendo ius quæsitum, ut hic declarat Aret. illa verba importabūt arbitrium boni viri, non autem liberam voluntatē, & sic non poterit Iudex iniquū præferre æquo

allegat

allegat not.in Clementina Sępe,dc verb.signif.& quod notat Cin.vbi ét ipsęmet Bal.in l.si cum ea, inf. de docis promis. & de hoc est gl. quam ad hoc allegat Aret.hic,in l.penult.ff.de arbitr. Facit pulchrum dictum Alber.in 3.parte Statut.quæst.32. incip.Item quæro,quia sæpe &c.circa finé,vbi di-
331 cit,quòd†si Potestati sit datum arbitriú, & absolutum ét ab obseruãtia statutorum, id intelligédú de leuibus,non aút de substãtialibus.Refert & sequitur Hyppol.Marsil.in sua pract.crimin.in §.cõ stante,nu.26.Ad idem facit decis.Paul.de Leaz.in c.grauis,vltima col.de depos.& Alb.in loco præallegato,37.quæst.incipiéte.An Potestas habés,&c.
332 quòd†licèt iudex habeat liberum arbitriú in criminalibus,tñ non poterit aliquem ponere ad torturam absq; Indicijs,aliàs teneretur in syndicatu. Refert & sequitur Ias.in d.l.j. 2.col.sup.de sacros. Eccle.& Mars.in d.§.si constante,nu.34.& 27.Qui
333 bus aút modis capiat†hoc verbum, liberum, seu liberè,& quid importet, recurrendum est ad acet
334 uum iurium cumulatorum in d. l. 1. Et†per quæ verba intelligatur delegata causa cum libero arbi
335 trio Iudici,&†quid possit facere iudex vigore talis arbitrij, ponunt Bar.& alij, in l.filiusfamiliàs, de donatio.& in l.si sic,de leg.1.& per Bart. in Extrauag. Ad reprimend.in verbo, videntur, & per Aret.in §.in bonæ fidei, in fine, & ibi Ias.in princ. Instit.de action. & per Mars. in d §.constante,nu.
336 24.cú multis sequent. Et†quid importet si sit datum liberum arbitrium exequutori vltimæ uolútatis,videas Bart.in l.alio, de alimentis & cibar.legat.quia hęc ad materiá nostrá sunt impertinétia.

Putauerit esse veniendum.

337 QVoniam inquit Alciatus hic†cogitationis pœnam nemo patitur,l.cogitationis,de pę
338 nis,†nisi ad aliquem actum venerit,l.is qui cú telo,inf.ad l.Cornel.de sicar.l.si quis nõ dicam rapere,sup.de episc.& cleric.propterea necessario hoc
339 verbum†putauerit ad effectum refertur. l finali, vbi Bart.de rerum diuis. & merito Imperator subijcit tria gerundia;tripliciem contrauentionis a-
340 ctum significantia;†Gerúdium enim factum importat,gl.& ibi latè Aret.& Ias.col.pen. in Rubr. Instit.de action.Bar.& cęteri,in Rubr.ff.de eden.

Vel interpellando iudicem.

QVAESTIO XXIII.

341 SEd an partis citatio exigat vt indicé interpellans†his pœnis affici debeat? & Paul.de Castr. Ias. & Alciatus hic, eam exigi censuerunt mouetur enim Castr.quia non debet in has pęnas interpellans incidere, ex quo nõ incommodat partem
342 †eam citari non faciendo iuxta ea quæ habentur in Auth.qui semel,infra quomodo & quando iudic.& facit l.libertus,la secunda,licet ipse non al-
343 leget,ff.de in ius uoc. vbi†per libelli oblationem libertus non censetur in ius vocare patronum,& pœna illius edicti non tenetur. Facitque secundú Alciat. hic, quòd ex quo parti nullum damnum per interpellationé iudicis adfertur, iniquum est ex huiusmodi facto in pœnam quemquam incidere,l.pęna, cum glos.in verbo, priuatas,vbi Bar.&
344 alij,infra ad l.Cor.de fals.vbi habetur,quòd†pœna falsi quis non afficitur, si illud falsum in damnum alicuius non redundet. & idem tradit Bart. in l.1.§.qui rationibus,ff.eod.& per illam glos.cõsultus Castr. respondit consilio suo 151. Videtur
345 dicendum,†pœna falsi puniri non posse falsificãté suam priuatam scripturam, ex quo illa falsitas
346 nemini nocet cum etiam quis†posset suas rationes comburere.Facit glo.fi.in l.fundum,l.vltima,
347 ad finem,ff de euiction.dicens, quòd†ex mendacio nulli damnum inferente quis non potest puniri.& facit text.in l.2.§.aduersus,ff.ne quid in lo
348 co publico nbi habetur,quòd†faciens actum nulli nocibilem,non punitur,licet puniretur si actus noceret. Nec obstare videtur secúdum Alciatum
349 hic,illud verbum, †interpellando iudicem, quia parte citata,intelligi solet, Là procedente, inf. de
350 dilatio.l.1.in fine,inf.de natur.liber.cum†iudicia quæ pro reo nõ citato geruntur,pro nullis habentur,l.de unoquoque,de re iudic.fortius voluit Ca
351 strens.hic, † his pœnis locum non esse, nisi etiam citatus comparuerit,arg.l.quamuis,de in ius uoc.
352 †& interpellans perseuerauerit, secùs si pœnituerit,d.l.quamuis,qd tñ inferius declarauit nõ pcedere in pęna irrogationis infamiæ, & actionis priuatione,quæ ipso iure imponitur,de quibus,infra dicetur. Et pro hac opinio.faciunt dicenda infra 2. q.proxi.nu.370.cú seq.quæ opinio est satis æqua.
353 Sed tamen contrariam partem, † quòd citatio non exigatur, tenent Alex.& recentiores hic, vt refert Alciat.& dicit Alex. quòd Doctor.communiter intelligunt hunc text.fine aliqua subauditionem, & quòd intellectus Pauli videtur viola
354 re litteram. pro quo facit,quia†vbi lex nõ distinguit,nec nos distinguere debemus,l.de precio,cú ibi notatis,de public.& not.in l.si verò,§.de viro, sol.matrim.Et hanc opinionem videntur etiá tenere,Salic.& Fulgos.hic, dum soluút contrarium de dicta l. libertus, s.quia ibi imponebatur pœna vocanti in ius sine venia, non autem simpliciter contrauenienti,vt hic,hoc etiam uidetur innuere glos.hic,in verbo supplicãdo, vbi allegat l.primã, sup.qn lib.prin.dat.contest.faciat,scdm Alex.hic, in casu cuius legis nõ exigit citatio.Idé ét vr tene
355 re Bal.hic, in 2.notab.dú dicit, φ†qui iudicé adit per libellú cõuentionalé,vel facit parté citari,his
356 pœnis illaqueatur,pp.n.†illam alternatiuã,oñdit diuersitatem casuú,l.1.de reb.dub.nã si intellexisset oïno partis citationem exigi dére,copula appo suisset,& expressius bic 2.col.n.7.dú soluit cõtrarium de d.l.libertus.Hoc ét vr tenere Aret.hic,in
357 5.nota.vbi dicit,φ†venié do cõtra iudicialiter,uel extraiudicialiter,incidit in has penas;& dicit Bal.
358 in c.ex tenore, col.1.de rescr.φ†ad incursioné pęnarú huius legis,sufficit, φ attétet aliqd facere cõtra tenoré trãsactionis,licèt nõ sequat effectus,ga hęc lex solú actú cõsiderat,nõ aút effectú,quo casu
359 †ex solo actu sine effectu delinqués i pœná cadit,vt

 est

est glo.ordin in l.ꝓcedẽti, in gl.magna, ad finẽ, ubi
360 Iaſ.multa cumulat. Et idem quod † ex attentato
ſine effectu quis haſce pœnas exigat, tenet Bar-
bat.conſ.11.col pen.1.vol.Refert, & ſequitur Ru
beus Alexandr.conſi.30. num.3.Et faciunt dicen
da infra in 2.queſt num.376.cum ſeq.Et tenendo
hanc partẽ, quæ videtur communior, licèt præce
deus ſit æquior, non obſtant iura in contrarium
361 adducta, cum † lex puniat attentantem, ut dicunt
Doctor. præallegati; & hic eſt caſus ſpecialis, &
rõ eſt, ut tradit Felin.in d.c.ex tenore, 2.col.quia
362 † ſtatim ꝙ quis ſupplicauit, vel iudicẽ interpella-
uit, eſt periurus, quia animo iam receſſit à iuramẽ
tó, & factis ét incipit recedere, de quo ét dicetur
infra 2.quæſt.nu.377.Non obſtat qđ dicit Alciat.
363 de interpellatione, † quæ partis citationẽ exigere
ſolet, cũ id ll per eum allegatis neceſſariò mihi nõ
probatur, immò Alber. in d l.1.ad finem, infra de
naturalib.liber.contrarium decidit, dum dicit illũ
364 text.facere, † ſi duo compromiſerunt in arbitrũ,
qui arbitratus eſt, & alter accedit ad poteſtatem,
volens facere citari aduerſarium, contra ea quę ar
bitrata ſunt, licet enim non ſequatur citatio, tñ pę
nam in compromiſſo cõtentam incurrit, & ad hoc
allegat hunc text.& ſic ipſe Alber.vř ét tenere hãc
opinionem ſi verba ſua põderentur, in caſu huius
legis citationem non exigi. Facit, quia text.loqui-
tur de interpellatione iudicis, & nihil aliud im-
365 portat † verbum, interpellare, quam loquentem
alloqui, teſte Plau.& Lucil.ſecundum Grammati-
366 cos. Et cum ex † ſola interpellatione iudicis abſque
partis citatione, ſm magis cõem ſniam Doct. ſu-
prà allegatorum quis has pœnas incurrat, non eſt
quærendum de alio dicto Caſtr.ſcilicet, quod tũc
demum huic legi ſit locus, cum citatus compar-
uerit. An autem habeat locum pœnitentia, infra
in 49.quæſt.nu.660. cum ſeqq.dicetur.

QVAESTIO XXIIII.

367 QVid in eo † qui abſq; iudicis iuſſu aduerſa-
rium citari fecerit, an has pœnas incurrat? &
Alciat.hic, tenet quod non, arg.d.l.quamuis, de in
ius voc.quod ferè oẽs probant, ſm eum; ſed tamẽ
eius dictum vř dubiũ, ob auctoritates tot Doct.te-
nentium ex ſola attentatione, attentantem his pę
nis illaqueari.Nec obſtare vř ꝙ actus eſſet nullus,
368 quia ét † ex actu nullo quis pœna affici põt, l.nemo
martires, cũ ibi not.per Doct.ſup. de ſacroſanct.
Eccleſ.Poſſet pro ſuſtẽtatione huius æquæ opinio
nis dici, ꝙ cũ in textu nřo huius actus inualidi mẽ
tio nõ hẽat expreſſa, & ſic opus eſſet extẽdere hãc
legẽ, ét ad iſtũ caſũ (q extẽſio nullo pacto tolerari
põt, vt ſępius ſup.dictũ eſt) ſtãdũ eſſe huic deciſioni.

Vel ſupplicando principibus.

QVAESTIO XXV.

369 QVęrũt hic Doct.nũquid † ex ſola Reſcripti
impetratione, his pœnis impetrãs illaquea
ri debeat? & Paul.de Caſt.hic, vř tenere ꝙ ſic, licèt
dicat id eſſe durũ, & rigoroſum, & forte non ſerua
retur in practica. Contrarium verò, quòd impe-
370 trator † ſi Reſcripto non ſit vſus, his pœnis affici
non debeat, conſultus rñdit Cardin.conſi.ſuo 25.
In cauſa & quæſtione, nu.11 & ſequitur Alex.in
conſi.34.Viſo themate, in 3.dubio, 1.vol.& ét Iaſ.
371 hic, mouentur namq;: quia qui † iudicem impetra
re ſub pœna prohibetur, in pœnam tunc demum
incidit, cũm impetratione vbi cœperit, reũq; con-
372 uenerit, c cæterũ, §.verũ, de reſcript.iniquum † n.
eſſet eũ plecti, qui adhuc aduerſarium vllis labori
bus non fatigaſſet, vel vexaſſet, gloſ.in Clementi-
na 1.in verbo, vexare, vbi Card.facit mentionem
de dicto ſuo cõſ.illã gloſ.extollendo, & ibi ét Imo
373 la, de reſcript. Et quod † ſola impetratio abſq; vſu
non noceat, tenent Gloſ. Abb.& cõiter cæteri, in
374 c.ex tenore, de reſcript.ſupra allegato: nam † im-
petrator nõ põt cogi Reſcriptũ impetratum præ-
375 ſentare, ſi non vult: nec † aduerſarius põt in eo ſe
fundare, vt tradunt Hoſt.Io. Andr.Innoc.& alij,
in cap.ex conqueſtione, de reſtit.ſpoliat.Bald.in l.
poſtquam liti, ad finem, ſupra tit.1.& in l.1.ſup.
vt lit.penden.& ſequuntur Iaſ.& Alciat.hic.Con
trariã tñ parte tenent hic Alex.& nonnulli recen
tiores, ut hic refert Alciat.& rõ eſt, quia ſubaudi-
tio nulla dẽt intelligi, vt dictũ fuit ſupra in 2.præ
cedẽti quæſt.nu.353.quę opinio vř verior, ex quo
376 pro attentatione † imponuntur pęnæ huius legis.
Bald.Andr.Sicul.& Felin.in d.c.ex tenore.Barb.d.
conſil.11.col pen.& Rubeus Alex.d.conſ.30.nu.
3. cum alijs ſupra adductis in 2. quæſt.præcedẽte,
nu.358.cum quatuor ſeqq.Et dicit Felin.in d.c.ex
377 tenore, 2.col.ꝙ † odio iurantis qui violat iuramẽ-
tum in caſu huius legis nõ attenditur vſus; nec eſt
mirũ, quòd ſola ſupplicatio inducat hoc, quia ſta
tim quod ſupplicauit, eſt periurus, quia animo iã
receſſit a iuramento, & factis ét incipit recedere.
378 Et quòd † ſola attentatio ſine effectu ſufficiat, in
indiuiduo tenet Archid.11.quæſt.1.c.placuit, vn-
de durum eſſet ab opinione tot & tãtorum patrũ,
quæ communior videtur, recedere, maximè in cõ
ſulendo, & iudicando, licèt aliquantulum habeat
rigoris, & propterea diſtinctionẽ Alciati hic pri-
mæ opinioni adherentis, quo ad pœnas, ſequi nõ
poſſum: quia illa diſtinctio tunc demum procede
re ſolet, cum de extenſione facienda tractamus,
vt dictũ fuit ſup.in 1.queſt.nu.15. Et pro hac opi-
nione facit text. in l.1. in princ.ff.qđ quiſq; iuris.
379 vbi † retorquetur impetratio Reſcripti contra do
loſum impetrantem, ét ſi eo non ſit vſus, qđ ſit in
odium iniqui impetratoris, ut ibi tradũt Doctor.
& Felin.in d.c. ex tenore, 2.col.qui quantum in ſe
fuit, crimẽ conſumauit. Nec admitto Alciatũ hic,
arbitrantem illud intelligi quando partis citatio
interuenit, c.quoniam contra, de probation.quia
hoc eſſet uiolare literã, & ille tex.cõiter p Doct.ex
ponitur abſq; aliqua ſubauditione, & ita ét tenet
Cagnol.hic, poſt Parpal.& alios per eũ citatos, in
4. not.num.84.& ſeq.& multos citat Ant.Gabr.
lib.3.ſuarum Concluſionem tit.de tranſact.Con-
cluſione 1.nu.8. licèt num.9.conetur concordare
opiniones.

QVAE-

QVAESTIO XXVI.

380 Sed quid in eo † qui supplicando narrauit transactionem factam, & inter positum iuramentum fuisse, petijtq; eis non obstantibus veniá côntradicendi, & Card. d. consi. 25. censuit excusandũ esse, quia actus non fuit illicitus, d. c. cæterum, de rescrip. vbi ipsum sequitur Felin. in vlt. col. & in d. c. ex tenore, 2. col. & sequitur hic Ias. Sed in hac specie distinguendũ est, prout hic distinguit Al-
381 ciat. quia aut † supplicauit Papæ qui iuramentum remittere pôt, atq; d. c. cæterum (in iuramento n.
382 † semper est excepta authoritas superioris, c. venientes, de iureiur. & per Felin. in d. c. cæterum, ad fin.) & tũc procedat decisio Card. licèt non loquatur in supplicatione Papæ, (ut referunt Ias. & Alciat. hic) sed cuiusdam Comitis, & hæc erit huius legis decima limitatio. Ad quod facit quod volũt D. de Rot. decis. 294. Licèt quis iuret, in antiquis,
383 vbi decidunt, quod si † quis iurauit seruare statuta, & consuetudines Ecclesiæ, pôt à Papa nihilominus præbendam contra ea impetrare, dummodo faciat mẽtionem de talibus statutis, & iuramẽto præstito. Aut modo Principi sæculari supplicatum fuerit, & in supplicatione de conuentione iurata mentio facta fuerit, & tunc dubium est, num
384 Princeps has pœnas remittere possit, cum † Princeps sęcularis iuramentum remittere non valeat,
385 † ét si sit Imperator vel Rex Francorum, vt tradit Curt. senior, plures allegans, in consi. 44. nu. 39. &
386 nu. 92. † materia n. iuramẽti ad Ecclesiá pertinet, glos. & Doctor. in c. cum sit generale, de foro côpet. ubi Felin. nu. 5. & seqq. & per oẽs, in c. cũ venerabilem, de elect. & de iudice † sæculari quòd iura-
387 mentum relaxare nequeat, tradit Felin. in c. 1. nu. 21. & 22. de iureiur. & in c. 2. nu. 28. de sponsal. cui
388 † iuri Canonico standum est, cum simus in materia peccati, iuxta nota. in c. 1. de noui oper. nuncia. & in c. fin. de præscript. & per Alex. consil. 39. Vi-
389 so statuto, 3. col. 4. libro. licèt † secùs esset de iure ciuili, l. adigere §. fin. de iure patron. l. quæ sub conditione, de condit. instit. & Alciat. hic. Et in hoc articulo glos. hîc in verbo, supplicando, tenet, quod
390 ex quo † non contrauenitur intendit nisi licitè, pęnam non incurrat. Contra tñ Alber. Salic. Fulg. & Alex. hic, per istum text. licèt non loquãtur qñ in supplicatione fit mentio de transactione iurata:
391 Fatetur tamen Alber. † ex certa scientia Principẽ
392 has pœnas tollere posse, † his n. pœnis quæ parti conceduntur derogare pôt, Butr. & Abbas, d. c. cũ contingat, de iureiur. Socin. consil. 66. col. pen.
393 1. vol. & Alciat. hic, qui in hoc casu putat † Rescripto Principis has pœnas tolli posse, tñ côtrauenientẽ periuriũ incurrere, & canonicis pœnis plectendũ esse, qđ satis placet, ét † q in Rescripto de cer-
394 ta scientia Principis mẽtio non fieret, vt nõ expressè derogaretur huic legi, vt voluit Alb. hic, cũ sat sit narratum fuisse trãsactionẽ iuratã inter partes extare, & ad hoc facit d. c. cęterũ, & consiliũ Card.
395 & quia cum aliàs actus nõ valeret, † Princeps præsumeretur velle vti plenitudine potestatis, ut per Alex. & alios, in l. quamquam, infra, de test. militi, & per Alciat. in suo tract. præsumpt. 3. Regula, præsump. 34. nu. 2. Et ita extende limitationẽ prædictã, qñ supplicatur Papæ, ét ad supplicantẽ sæculari Principi, dummodo de côtractu iurato men-
396 tio habita sit: secus tñ esset, † si Princeps causã delegaret simpliciter, quia omnino his pœnis locus esset, & ita procedunt dicta per Albet. Salic. Alex. & alios hic, vt hic declarat Alciatus.

QVAESTIO XXVII.

397 Qvid in eo qui ante contrauentionem † habilitationem ab episcopo impetrauit, ut litigando audiatur (ideo aũt dr ante côtrauẽtionem,
398 quia † post contrauentionẽ habilitatio nõ pôt concedi, sm côem opinionẽ Doct. in c. 1. vbi Felin. nu. 28. de iureiur.) an pœnas huius legis euitet? Et Al-
399 ciat. hic, ipsum euitare, tenet, cum hæc † dispensatio parte nõ citata concedi soleat, ut interim agnosci possit an iurm licitè præstitum fuerit. Old. côs. 120. Anchar. consi. 18. & Paul. de Castr. cons. 116. Circa primum, allegat ét Felin. in d. c. 1. de iureiur.
400 nam † is periurus non est, nisi cũ deinde apparuerit licitũ fuisse iurm. Bald. quẽ sequitur ibi Socin. in l. hæc scriptura, de cond. & demonstr. regula. n.
401 quę hr, q † citatio in absolutione partis à iuramento uel in habilitatione est necessaria, nõ procedit, qñ non agitur de præiudicio partis, ut in hoc casu loquũtur Doct. prędicti, & tradit Dec. in c quafrõte, nu. 8. vers. secundo fallit, de appellat. & pro ista opinione vide Afflic. decis. 220. nu. 10. Crauet. côs. 7. nu. 7. & Alciat. in c. cum contingat, nu. 124. de iureiur. Ego aũt de hoc dicto Alc. valde dubito, quia in terminis proprijs huius legis extat elegãs Rñsum Anchar. cons. 382. Retento ordine, vbi tenet,
402 q † habilitatio sine partis citatione facta, nõ impedit quin impetrans his pœnis puniatur. Præterea,
403 nõ vr verũ, q † citatio ét in temporaria dispẽsatione, non sit necessaria partis cui per eam fit præiudicium, quod tali casu eidẽ fit, ut probat Ancha. in d. cons. 382. & in consi. 198. Prędictis subtiliter, & hoc idem sentit Feder. in consil. 300. Factum tale est, tradunt Card. & Imola, in c. debitores, de iure
404 iur. & idem Card. in d. c. 1. eod. vbi inquit, † sæpè errari per episcopos, & vicarios côcedẽtes habilitationem non citato aduersario. Sequitur Alex. côs. 81. Visis actis, pen. col. 2. uol. & apertius in consil. 66. nu. 13. & 14. 6. vol. Ias. in l. nec quicquã, §. vbi decretum, 9. col. nu. 6. vers. vltra supradicta, de offic. procons. & legati, latè Curt. sen. consi. 44. in 2. dubio, nu. 43. cũ seqq. & ibi in addit. in fine. Abb. in consi. 12. Et si copiosior, vlt. col. 2. uol. & in hãc partẽ ét vr inclinare Felin. in d. c. 1. sub. nu. 25. vbi dicit, hanc partem tutiorem, licèt non viderit tot auctoritates sup. alle. q oñdũt dictũ Alciati nõ procedere, licèt ipsemet Fel. videat cum prima opinione residere, in c. 2. de spôs. n. 26. Putarẽ tñ, q si cã cognita, & parte citata, habilitatio côcederet p ecclesiasticũ iudicẽ, q interim his pœnis locus nõ esset donec esset cognitũ an iurm fuerit licitũ, & tũc arbitror posse procedere dictũ Bal. in d. l. hęc scriptura? Si aũt citatio non interueniat in habilitationis côcessione, secùs esset, per no. per Anch. d. côs. 382.

QVAE-

QVAESTIO XXVIII.

405 Sed nunquid † tradens instrumenta tertio per quæ veniat contra illum cum quo trāsegerit, & præstando illi fauorem, dicatur cōtrauenire trāsactioni iuratę,& in has pœnas incidat? & Raph. Com.& quatuor alij Iurisconsulti rñderunt, non incidere cons. 230. Legatarius certarum rerum, cum 4. seqq. consilijs.quos sequitur Ias. hic,quod admitto, cum hic casus citra extensionem in l.nostra non comprehendatur. Et ita vndecimo limita hanc legem.Declara tñ hoc dictum procedere,
406 nisi†ēt ille iura sua cessisset, quia tunc esset periurus,arg.l.fluminum,§ adicitur,de damno infecto,
407.ipse.n.†vexat,cum ille nomine suo agat,c.mulieres, §.illi uerò, de sent.excom. & ita expressè firmat Specul. in titulo de arbitr. §. sequitur, vers. quòd si intrauit quis sequi arbitrium.

QVAESTIO XXIX.

408 Sed qd in eo q lucatus†non petere, promisit, an in has pœnas incidat?& quidem (si non ēt non contrauenire ptomiserit,)sere oēs censuerūt hic in has pœnas non incidere, donec litem fuerit
409 contestatus,quia†añ propriè petere non intelligitur,l.amplius, ff.rē rat.hñi, vbi idē tenet Bar.& sic duodecimo limitat hęc lex,secùs tñ est, si obseruare & adimplere pmiserit,vt tradit Salic.hic 2.col.

QVAESTIO XXX.

410 Qvid in eo qui promisit† se ratum & firmum habiturū?& si quidem se ratum habiturum promiserit,dubium nō est in pęnas hasce incidere,ac si nōn contrauenire promisisset, l.quo.n.§. 1.& 2.ff.rem ratam haberi,glo.hic in verbo,iudi-
411 cē;†Si verò tertium ratū habiturum promiserit, id intelligitur de iure , glo.in l.id qd pauperibus, & ibi Bar.& Salic.sup.de epis.& cleric.& est tex. in l.si fine , §.cum aūt,rem ratam hēri, & propterea non esset locus his pęnis, si de facto contraue-
412 niat : † Si verò promissum fuerit ratum & firmū
413 hunc tertiū habiturum ,quia †firmum importat de facto,glos.in d.l.id qd pauperibus, & tunc etiā de facto contradicendo his pęnis locus erit ; & ita notab.distinguit Alex. quē sequitur Alciatus hic. Et quia cōiter in oībus instrumentis notarij apponunt illā clausulam,q contrahens promittit hūc contractum firmum,ratum,& gratum, & non cōtrafacere,dicere,vel opponere , quo casu nemini dubium est,quin legis huius pœnis locus sit;Propterea inutiliter ad practicam esset quærendum, de alijs similibus quæstionibus quas ponunt hic Bald.& Salic. post Bar. in d.l.amplius , & propterea sufficiet remissio ad eos, ne vnius legis materia impertinenter in alia examinetur.Cum igitur
414 quæritur,quid importet†promissio de non agen
415 do,†de non mouendo controuersiam,†quærimo
416 niam,†vel molestiam,& similia, huc ad eos acce
417 das,vbi Salic.ponit longam distinctionem, & ad Bart.in d.l. amplius , & ad alia relata per Alex. hic, quorum transplantatione non est opus. Illud tñ
418 notandum est , q licèt†in pęnis legalibus exigatur perseuerātia vsq; ad sententiā, nec sufficit primus contrauentionis actus, l. qui cū natu maior, §.accusasse,iuncto §.fin.& l.sequenti,ff. de bon.lib. l.Papinianus, §.meminisse,de inoffi. testam.l. aliam,inf.de his quibus vt indign. tamen in casu
419 huius legis secùs est, in qua, †odio peierantis specialiter contrariū est expressum;& hæc est verior & cōior solutio ad glos. hic, in verbo iudicem, in fine,quā tenent Petr.Cin. Alex.Ias.& Alciat. hic.

Vel non implendo promissa.

420 Doctores cōiter intelligunt hunc textum, qñ quis † fuit in mora constitutus, quia aliàs his pœnis locus non esset, l.si duo , §.fin. vbi Bart.de constit.pecunia.

QVAESTIO XXXI.

421 Sed quid in eo qui in aliquo † modico vel minimo defecit?& vt q in has pœnas incidere non
422 dēat,cum†de modicis vel minimis non sit curandum,l.scio, de in integr. restit.l. si oleum, §.fi.cum l.seq de dolo,cum similibus.Cōtrarium tñ in ter-
423 minis †tenet Raph.Fulg. in cons.233. Proponit, allegans tex.in l.heredes, §. idē iuris,ff fam. ercisc. & Comen.cons.179.Facta fuit quædam trāsactio,
424 vbi dicit,q†pęnę huius legis imponūtur vbi quis deficit in vno minimo , & sequitur Rub. Alex. d. cons.30.num.3.& Crauet.cons.18a.nu.16 Alciat.
425 verò hic distinguit,inter actorem & reū,si.n.† actor ēt in minimo deficiat, beneficio huius legis frui nequit,arg.l.pen.inf.de his quibus vt indign. Doct.in Auth.Qui rem,sup. de sacrosanct. eccles.
426 nam si in vno capite non fuerit seruatū, perinde est ac si in nullo seruatum sit.Castr.cons.88.Vt, col.a.qd est cōs.176.in 2.vol.nouissimorum,secùs
427 in reo, †quia magis pręsumetur incuria & error, q̄ dolus,l.quamuis, de condit.& demonstrat. Ias.
428 in d. Auth.Qui rem. Ego aūt huic opi.†starem in casu dubio, secùs aūt in liquido , qñ dolus negari non pōt , quia tunc magis cōi sententiæ inhereo, vt, s. ēt reus in minimo deficiens his pęnis plectatur : nam si sola attentatio sufficit , vt fuit dictum sup.in 23 quęst.nu.358.cū seq.& in q.25.nu.376. cum trib.sequentib.quanto magis si ad actū deuētū est,licet in minimo seu modico sit contrafactū.

QVAESTIO XXXII.

429 Qvid si†ambæ partes cōtrauenianti? vide Borgni.in repertor.decis. verbo, Pœnę, l.si quis maior,nu.9.in fi. Cagnolum hic,nn.92.an his pę-
430 nis locus sit?& tunc dicendum est, q patia† delicta mutua cōpensatione tollūtur,l.viro,sol.matr. l.cum proponas,la seconda,vbi Doct.sup.de pact. Matthes. d. suo notabili 50. Paul. Alexan. Ias. & Alciat.hic,& ita hæc lex tertiodecimo limitat,qd
431 procedit,†qñ ignoratur quis primo cōtrauenerit, secùs,si de primo cōtrauueniente apparet:quia tūc non fit compensatio,sed primus cōtrauueniens his pęnis plectitur, & secundus impune contrauenire pōt, vt tradit Matthes. in d. notab. 50. & Alex. in terminis ad hanc legem in cons. 32. Opportune, 2.vol.Roman. cons. 244. Pro euidentia, Et in simili

mili notat Bar. in l. 1. § cum arietes, ff. si quadr. pau per. fecisse dicatur, & tradit Alex. & Moder. in d. l. cum proponas, & idem Alex. in cons. suo. t. 13. Viso Themate, 4. vol. & in terminis Rub. d. cons. 30.

432 nu. 3. Propterea agens † beneficio huius legis dét se cautum præstare, vt probet se adimpleuisse pro parte sua. Roma. d. cons. 244. Alex. cons. 67. nu. 24. vol. 6. Corn. cons. 246. in 3. & Alciat. hic, ante finé,

433 & Rub. d. cons. nu. 4. & † liquidissimè id constare dét, vt pęnis hisce locus sit, vt tradit Barb. cons. 15.

434 3. & 4. col. & Rub. Alex. d. cons. t 30. † nam in pœnis semper exigitur liquida probatio, vt pęna committatur. Bal. in c. 1. col. fi. qualiter domi. propter. priuet. Dec. in l. factum, §. in pœnalibus, num. 2. de reg. iuris, Curt. iun. cons. 119. nu. 10. aliàs allegato, de quo aliquid fuit dictum sup. in t. quæst. nu 19.

435 & 20. Nec hoc casu esset locus delationi † iuramenti in supplementum, Bald. in l. 1. 2. col. vers. ex hoc patet, inf. de his quæ pęn. nomine. Dec. in d. §. in pęnalibus, nu. 3. & in his terminis Barb. & Rub. in dictis consilijs, qd confirmatur, quia negari nō pôt, quin hęc sit causa ardua & magna, maximè cum de infamiæ irrogatione periurij incursione, & tot

436 alijs pęnis quæratur in qua † tale iuramentum nō admittitur, vt cōiter tradunt Doct. in l. admonendi, de iureiur. vnde actore taliter nō probante, nō obtinebit; qd tāto magis procedit, si pro parte rei fuerit probatum ipsam in aliquo ét minimo defecisse, vt in præcedenti quęst. nu. 425. & 426. Facit,

437 quia † iuramentum eius est naturæ, vt non seruanti fidem, non sit seruanda fides, c. sicut, in fine, de iureiur. Bald. in l. fi. inf. de non numer. pecun. & Alciat. d. c. cum contingat, num. 178.

QVAESTIO XXXIII.

438 Sed quid † si iusta causa motus quis contrauenerit? & cūm cōiter tradunt Doct. in l. qd te, si

439 cert. petat. quemlibet † à mora ex iusta causa excu

440 sari, l. sciendum, de vsur. † quę exigitur, vt hisce pęnis locus sit, nemini dubium vr, cōtrauenié tem ex cusandum fore, immo excusaretur, ét si ex iniusta causa sit motus, (dummodo absit dolus malus) per

441 ea quæ fuerunt dicta sup. in 3. quæst. nā iusta † causa ét excusat ab interesse, gl. magna in l. 3. de triti-

442 car. Dec. & Alciat. in d. l. qd te, prout † excusat a pęna legali, glo. in l. ab exequutione, in fi. inf. in quorum appel. non recipiuntur. Bal. in l. 2. circa fi. sup. de episc. audien. & text. & ibi Bald. in 4. notab. in c. 1. de controu. inter dom. & emp. feudi. & tradunt Moder. in d. l. quod te, & ita limita quartodecimo hanc legem.

QVAESTIO XXXIIII.

Quærit hic Io. Faber, vt hic refert Ias. 8. notabili, nunquid contraueniens iussui iudicis, his

443 pęnis plecti dēat? & arguit primo q̃ nō, quia † cau sa superueniens excusat à periurio, c. peruenit, de iu reiur. l. si vehenda, § 1. verbo, idem iuris, & ff. ad legem Rhod. de iactu, postea contrarium decidit, allegat notata per Host. & Innoc. in c. significauit,

444 de censib. Cōtrarium † tñ & tutius tenet Ias. hic, per quatuor rōnes, quę aliter non transcribuntur, cum hæc quæstio decidatur ex decisione 3. quæst. sup. vbi cōclusum fuit, (quicquid ibi tenuerit Ias.) dolū malum exigi, vt his pęnis locus sit. Nec hoc casu sufficeret culpa: sed in casu huius quęst. non

445 pôt adesse dolus, pp iussum iudicis, † qui à dolo excusat, l. si quis id qd, §. doli, de iurisd. omn. iudic. sup. sępe allegata, l. non vr, §. qui iussu, vbi Dec. de reg. iuris. tradit Felin. in c. constitus, de rescript. Et

446 q † in casu huius leges iussus iudicis excuset, tradit Guid. Pap. d. cons. 3 t. nu. 25. & Alciat. hic. Qd

447 de plano procedit, qñ † iussus iudicis est iustus, vel in dubio, vt inquit Dec. post gl. in d. §. qui iussu, nā

448 † in dubio præsumitur pro iudice, c. in præsentia, de renunc. not. Doct. in c. qm contra, de probat. & Alciat. suo tract. præsumpt. 3. Regula, pręsumptio

449 ne 9. Sed quid si præceptum iudicis † iniustum sit,

450 quo casu non est † ei parendum, immò resisti pôt, vt not. Bar. per illum text. in l. prohibitum, inf. de iure fisci, lib. 10. & sequitur Dec. in d. §. qui iussu, & tradunt latè Felin. & Dec. in c. si qñ, de offi. de-

451 leg. vel iudex † sine causæ cognitione pcedit, quo

452 casu dr procedere † vt priuatus. Cardin. in Clemét. 1. in fine; de celeb. miss. Dec. in Regula, Factum à

453 iudice, de reg. iur. & hr in d. c. si qñ, vel sine † ordi-

454 ne iudiciario quo fit, vt quis † non excusetur ét decreto iudicis inualido. Bar. & cōiter cęteri, in l. iuste possidet, de acquiren. poss. Et in his casibus Dec. in d. §. qui iussu, vr limitare text. ibi, Ex cuius limitatione vr concludendum, non excusari à dolo. Sed gl. ibi, ad finem notabiliter distringuit:

455 † aut sumus in atrocibus, & tunc non excusari o-

456 bedientem iussui iudicis, † aut non, & excusari debere, arg. l. nā ad ea, de reg. iuris, vñ cum nō simus

457 in attrocibus, sequitur quem ér hoc casu † excusandum esse. Et ad hoc facit text. cum glos. & ibi Bar.

458 in l. ait prętor, § permittitur, de minor. vbi † iudex decernens soluendam esse pecuniam debitam minori sine curatoribus, facit, vt debitor parendo mandato, liberationem consequatur; Et cum sm veriorem & cōiorem opin. hęc constitutio nisi cōtra dolosum sibi locum vendicet, vt plusq̄ sępissimè dictum est, & quælibet ét iniusta causa excuset à dolo, vt sup. in 3 quæst. nu. 47. & trib. sequentib. dictum est, concludendum est iussum iudicis semp excusare à pęnis huius legis, & ita limitari hanc legem. Qd tanto magis procedit, cum (vt inquit

459 Alciat. hic) in his † cōmittimus quæ solo ciuili iure, non ét naturali prohibita sunt, l. t. de abigeis, l. antepen. inf. ad legem Flau. de plagia. vbi Ang. Li

460 mita tñ hanc conclusioné, nō procedere, qñ † quis talé iussum iudicis affectauerit seu procurauerit, quia tuoc à dolo non excusatur, vt est tex. in l. 2. §. fin. ff. si quis caution. & ita in terminis limitat Ias. in d. l. si quis id quod, 6. not. num. 6. & multa ad hoc facientia congerit ipsemet Ias. in l. si verò, in princ. 2. col. ff. qui satisd. cogantur.

QVAESTIO XXXV.

461 Sed quid si † contractus est nullus, nunquid cōtraueniens in has pęnas incidat? & solus Paul. de Cast. hic tenuit non incidere, allegat ad hoc gl. in l.

in l.proxima inf.in glo.magna,circa medium,ibi, vel dic,ꝙ fuit facta venditio cum decreto vñ value rit,& ibi hoc idem tenet ipsemet Castr.Hoc idem in terminis nostris tenet Guid.Pap.in cõſ.ſiio 63. nu.5.Et ad hoc facit gloſ.not.in c. ſignificantibus, 462 in gloſ.fin.de offic.deleg.dicens,ꝙ†pœna appoſita & promiſſa in contractu, intelligit̃ comiſſa ſi contractus valebit,& multa ibi adducit Felin. ad propoſitum facientia.quã & ſequitur Socin.conſ. 95. nu.17.3.vol. Facit & quod dicit Bart.in l.3.§.ſi ſer 463 uus,de pecul.ꝙ†cõtrauenieus laudo nullo,mõ ali quo non incidit in pœnã, refert Alex conſ.32.ſup. allegato, & ſequitur Socin.d.conſ.95. Cõtrarium tñ in terminis ſibi contrarius tenet Guido Papæ, d.cõſ.31.1.dubio,& cõſ.32.vltimo dubio,vbi multa allegat. Et pro hac opinione primo facit, quia 464 †contractus non põt dici nullus, ſtante iuraméto ipſum cõfirmante, iuxta notata in Auth.Sacramẽta puberum ſępius allegata, & per Bar.in l.ſi quis 465 pro eo, de fideiuſſor.& facit†actum valere omni meliori modo quo valere põt,l.cum quis, §.codicillis,& l.cum pater, §.filius matrem, de leg.2.de quo dicetur inf.in 52.quæſt nu.749.iuramentum 466 †enim qñ ſeruari põt ſine interitu ſalutis ęterne, ſeruãdum eſt,c.cum contingat,de iureiur.c.ſi quis, de pact.in 6.& c.licèt mulieres, de iureiur. eo.lib. vñ dicit eleganter Curt.ſenior,in conſ.66.nu.21& 467 ꝙ†iuramentũ eſt ſicut herba bethonica,che a tut ti li mali è buona,quia firmat oẽm contractum.Se 468 cundo facit,quia†licèt contractus & ſic principale, non valeat, tñ non vſ inconueniens, ꝙ valeat acceſſorium,& ſic pœna l.ſtipulatio iſta,§.alteri,de 469 verb.obli. Et†ex actu nullo quis ẽt incurrit pœnã legis 2.ſup. de epiſc. audientia, & l.nemo martyres, cum ibi notat ſup.de ſacroſanct.eccleſ.

Tertio facit,qd notabiliter tradit Ant.de Butr. 470 in d.c.cũ contingat,ſub 8.caſu,ꝙ†ille qui promiſit & iurauit nõ venire contra contractũ, non põt dicere contractum eſſe nullum,ſ.ex cauſa nullitatis, quæ ſuberat tpe iuramenti, ſecus ſi poſtea ſupeíuenerit vt in caſibus ibi per eum annotatis. Et refert & ſequitur Alex.conſ.170.nu.5.7.lib.& Socin.conſ.80.8.col. Primam tñ opinionem veriorẽ & ęquiorem eſſe puto.Nec obſtat primum fundamentum, ꝙ iuramentum confirmet contractum, 471 quia (ommiſſa illa atdna.quęſt. an†iuramentum confirmet contractum inualidũ, de qua per Doct. in l.pacta quæ contra, ſup.allegata , & in d.c.cum contingat,vbi Alciat.declarãdo diſtinguit,ad quæ eſt recurrẽdum, quia non eſt materia noſtra) rñdetur, ꝙ dato ꝙ iuramentum ẽt validetet contractũ 472 de ſe inualidum,†tñ non facit vt quis ẽt veniendo contra illum, incidat in pœnam quia illo ſine conteſtat;& ita rñdet Caſtr.hic,pro quo faciũt dicta per Io.Andr.& Dom.in c.ſi fortè,de elect.in 6.cũ alijs ſup.adductis,in 1.quæſt.nu. 15.ꝙ pp iuramentum extenſio fit,vt obſeruetur contractus , non aũt vt cõtraueniens ẽt in haſce pœnas incidat.Non obſtat ſm fundamentũ, & primo d.§.alteri,quia ideo va 473 let ibi†acceſſorium,& nõ principale,quia in principali erat defectus,cũ alteri, nõ ſibi ſtipularetur, & ſic ſua non intereſſet , ſecus verò in acceſſorio, quia eius intereſt,cũ ſibi ſtipularetur, & ita rñdet Bart.in l.ita ſtipulatus 12. oppo.ff.de verb.obli.& Bald.in l.non dubium, 14.oppoſ.ſup.de leg. quos ſequitur Ial.in d.l.pacta quæ contra, ſup.tit.prox. Non obſtat ꝙ ex actu nullo quis incurrat pœnam, 474 quia illud†procedit, qñ ſumus in his quæ ſunt de genere prohibitorum, vt in delictis, qd non eſt in caſu huius legis & d.l. 2.ſup.de epiſc.& cleric.loq tur in caſu ſpeciali,& diuerſo, quo caſu non valet illatio,l.ſi.de calum.ſępe allegata.Non obſtat tertium fundamentum,quia etſi contrauenieus non poſſet dicere contractum nullum,& ad eius obſeruantiam teneretur , pp iuramentum,tñ non propterea cõtrauenieudo his pœnis puniretur, per ea quæ ſup.in primo fundamento rñſa fuere. Et pro hac opinione facit, ꝙ ex quo exigitur dolus,& qli bet ẽt iniuſta cauſa excuſet à dolo, vt ſupra in 3. quæſt.nu.47.cũ ſeq.non vſ poſſe dici aliquem cõtrauenire ſine cauſa ex quo contractus eſt nullus, & ita limita ſextodecimo hanc legẽ. Limitatur tñ 475 hęc Concluſio,qñ pars†promiſit nullitatem non opponere,& iurauit, qa tunc cõtraueniẽdo in has pœnas incidet, vt tradit Alex.d.cõſ.32.vol.2. cuius 476 dictum procedit, †qñ contractus eſſet nullus, ſeu non valeret rõne ſolemnitatis omiſſę,quia verum eſt,ꝙ tenet promiſſio iurata , vt tradit Ang. conſ. 187.A.& B,contraxerunt,ad ſi.qd Conſilium ipſe Alex.allegat, & ita ẽt tenet Bald.in l.antiqua, in ſi. 477 inf. ad Velleian. ſecus † tñ eſſet, ſi nullitas illa ex defectu iuriſdictionis procederet, vt quia Cõpro- 478 miſſum fuit nullũ,quia tali caſu põt†allegari nul litas,non obſtante iuramento,vt cõcludit ipſemet Ang.in conſ.a t 8. Viſa narratione, in fine,& ita ẽt ſentit in d.conſ.177.per gloſ.ſi.in Clem.1.de ſeq. poſſ.& ſi uct. & ſequitur Socin. d.conſ. 95. nu.17.

Ea autem inuocato Dei omnipotentis nomine Deo autore ſolidauerit.

479 NOt.hic Bald.in 3.notab.ex iſto textu, quòd quando iuratur in contractu,†Deus eſt au- 480 tor.Item†teſtis,§.quoniam verò,in Authen. Qui bus mod.natur.effic. legit.collat. 6.

QVAESTIO XXXVI.

481 SEd quid ſi quis†ſimpliciter ſub fide ſua ſe obſeruaturum promiſerit,an his pœnis locus ſit? & locum eſſe,tenuit Specul.tit.de arbitr.§.ſequitur,verſ.ſed pone ꝙ cõpromiſſum.Io. Andr.Butr. & Bal.in c.cum tpe, de arbitr.Ang. Alex.& Iaſ.in l.3.§.inrari,de iureiur.Io.Fab.Alex.& Iaſ.hic, Iaſ. in §.item ſi quis poſtulante,nu.53. Inſti.de action. Felin.in c.quærelam,nu.7.de iureiur.& in c. 2.nu. 15.de ſponſal.Guido Papæ d.cõſ. 31.1.dubio Pro 482 quibus facit quia†præſtatio fidei eſt ſpecies iuramenti c.ad aures, & ibi Abb.declarat, quod met. cauſa,probatur in c.peruenit,in ſecundo, de iureiur.c.2.de fideiuſ.Archid.22.quæſt. in ſumma,gl. in c.quætelam, ne prælati vices ſuas, & in c.2. de 483 ſponſ.vbi latiſſimè Felin.ad idẽ ꝙ † fides præſtita hēat vim iuramenti,decidit Afflict.Deciſ.Neapol. 484 389. num. 2. Et quòd † violator fidei ſit periurus,

sicut uiolator iuramenti, tenet Archid in loco prę allegato. Innoc. in c. etsi Christus, circa med. de iureiur. Ant de Butr. in c. tuis, de testib. Nec refert si 485 dicatur † ad Sancta Dei Euāgelia, vel promittatur sub fide. Arch. Io. And. & alij, in c. j. de sepult. in 6. & sequitur Felin. in d. c. 2. Contrariam tñ partem tenet Imo. in d. c. cum tpe, pro quo est gl. in c. pen. 486 in gl. fi. de iureiur. quę dicit, ꝙ † grauius punitur q iurauit, q̃ qui fidem tantum præstitit; & idem sentit gl. in c. constitutus, de transact. & facit quod vo 487 luit But. in d. c. ad aures, ꝙ † præstatio fidei non sit iusm, sed quod equiparatur ei. Faciunt etiam nota ta p Cin. & Bal. in l. necnon, §. itē si quis, ff. ex quib. 488 caus. maior. qui † inferūt ad qōnē de milite, qui promisit sub fide sua nō recedere de priuato carcere, ꝙ ex quo non recessit, est sibi imputandum, quod non esset, si iurasset. Facit ēt dictum Io. Fab in d. §. si quis postulante, de quo hic meminit Ias. Facit quoq; pro hac opinione qd tradunt dñi de Rota 489 decil. 138. Posito ꝙ ueniens, in nouiss. ꝙ † veniens contra fidem, nō priuatur beneficio, licēt secus sit, si quis veniat contra iuramentum d. c. querelam, de iureiur. & d. c. peruenire, de fideiuss. quia pœnæ sunt restringendę, c. odia, de reg. iur. in 6. Idem tenent Calder. & Cardin. in d. c. 2. de sponsal. Butr. Imola, & Anan. in d. c. quærelam, & Card. in d. c. ad 490 aures, qd metus causa. Pręcedens † tñ opinio & verior & cōior vř, pēt supra allegata, & maximè per notata per Abb. in d. c. ad aures, & in d. c. quærelā, & per Felin. in d. c. 2. de spōsal. Nec obstat dictum Io. Fab. quia non vř vetum, vt per Ias. in d. §. itē si quis postulante, & in d. §. iurari, & in l. nam & postea, §. fi. de iureiur. & hic. Et similiter non vř vera 491 illa opinio, ꝙ † violator fidei non sit beneficio priuandus, sicut violator iuramenti, vt tradit Host. Io. Andr. Abb. & Felin. in d. c. quærelam, & Io. Andr. & Archid. in d. c. 1. de sepul. in 6. & latè examinat Felin. in d. c. 2. de spōsal. & sequitur Guid Pap. d. cons. 31. nu. 17. Et hęc opinio de plano procedit, 492 qñ † quis promisit vel per fidem quam ipse hēt in Deum, vel per religionem fidei, secus verò si simpliciter sub fide sua promisisset, quia tūnc licèt cō 493 tractus esset seruandus, tñ † contraueniens non incideret in has pęnas, & ita notab. distinguit Alci. hic, & in Rubr. extra, de iureiur. nu. 9. Didac. Couar. in Repet. c. quamuis, de pact. in 6. 1. parte, §. 2. nu. 2. & Crauet. cons. 41. nu. 11. & seqq. Nam fm 494 eum, verbum, † fides, est ambiguum, apud eccle- 495 siasticos. n. pro † sacramento fidei & credulitate quam hēmus in Deum accipitur, & in Rub. supra de sūma trin. & fide Cathol. & in Rub. extra, eod. 496 tit. † vbi late hētur de significatione huius verbi. 497 Secundo mō accipitur & quidē propriè, pro † dictorum conuentorumq; constantia, & veritate, dicta, à fiendo ꝙ fiat qd promissum sit, teste Cicer. 498 lib. de offic. & ita fm Alciat. hic accipitur † apud Iurisconsultos hæc dictio, l. 1. ff. si cert. perat. l. 1. de constit. pecun. l. Græcè ff. de fideiuss. §. fi. Instit. eod. §. venditę, de rerum diuis. cum simil. & ad hoc est text. allegatus hic per Ias. in c. 1. de sponsal. duor. 499 vbi dicit Abb. primo notabili, ꝙ † oīs pactio pōt appellari fides, ad instar Religionis fidei, quia sicut ibi credimus qd non videmus, ita in promissio ne credo te facturum licēt non videam: vnde dř 500 † fides, quia fiet, vel à firmitate; & sequitur Felin. in d. c. 2. de sponsal. Si quis igitur expresse promiserit sub fide Christi, vel per religionem fidei, vel per fidem quam hēr in Deum, & tunc procedit t. opinio, vt scilicet his pœnis locus sit: si verò simpli 501 citer det fidem, vel sub fide sua promittat, & tunc ista promissio est ambigua, quia si intelligeretur fm primum modum, esset iusm, si fm vltimum, secus. Et propterea quo ad obseruationem iuramen 502 ti, † tutior præsumptio qua animæ consulatur capienda est, vt. s. iurasse censeatur, iuxta gl. in c. 1. de scrutin. quo verò ad pœnarum inflictionem, secus, 503 quia † interpretatio debet fieri pro promittente, l. 504 quicquid astringendæ, de verb. obl. Et † verba dēnt intelligi fm declarationem eius qui protulit, l. si quis intentione, de iudic. Et ita hoc casu procedit dictū Io. Fab. in d. § itē si quis postulāte, & Corset. in Rubr. de iureiur. quęst. 7. & ita cū hac distinctione residet Alciat. hic, & in d. Rub. nu. 12. Quæ distinctio est satis æqua, & multum notāda, pro qua faciunt adducta sup. in t. quæst. nu. 15. & facit l. ve 505 teribus, ff. de pact. † quæ propriè procedit, qñ verbum hēt plures significationes, vt in hoc casu, vt declarar Bar. in l. lege, ff. locati, & sequitur Dec. in l in contrahenda, nu. 2. de reg. iur. Et ad illud, qd 506 contractus sit seruandus, facit, quia † in dubio dēt fieri interpretatio vt actus valeat, l. quoties in actionibus, de rebus dubijs, l. quoties, cum ibi notatis, de verb. obl. latè Dec. in d. l. in cōtrahenda, nu. 5. & Alciat. in suo tracta. præsumpt. 3. Regula, pręsumptione 34. Et ꝙ non incurrat contrahens pœ- 507 nas, facit, quia † in pęnis benignior interpretatio est facienda, d. l. factum, §. in pęnalibus, vbi Decius, & idem Decius in l. semper in obscuris nu. 5. eod. & per Alciat. d. suo tract. 3. Regula, præsumptione vltima. Et ita septimodecimo limita hanc legem nō procedere in eo, qui simpliciter sub fide sua aliquid promiserit, vel cōtrauenerit, vt has pęnas incurrat. secundū Cagn. hic sup. in 10. notab. nu. 99. & seqnent. vbi videto. & Didac. Couar. in repet. c. qamuis, de pact. in 6. in 1. parte §. 2. nu. 2.

QVAESTIO XXXVII.

508 Sed quid si quis † sub verbo veritatis promiserit, an iurasse censeatur, ita ꝙ contraueniēdo dēat his pœnis affici? & vř dicendum ꝙ sic, per ea quæ notat Bald. in Rub. inf. res inter alios acta, an 509 ete finem vbi notabiliter voluit, ꝙ † si quis confiteatur, addito, ꝙ ita est in veritate, talis confessio censebitur iurata. sequitur Hieio. Cre. in l. itē in duobus, ff. de pact. Facitq; ēt, quod tradit idem Bald. in c. literas, pen. col. nu. 12. de presumpt. quem refert 510 & sequitur Ias. in allegato §. iurari, ꝙ † est species iuramenti si quis dicat, assero per fidem meā, vel in verbo veritatis, quod tñ limitatur per Bald. in 511 d. c. etsi Christus, de iureiur. † nō procedere in te- 512 sta ste, in iurante, vel qñ † iuramentū est pro solēnitate introductum, seu hēret confirmare contractum, refert & sequitur Ias. in d. §. iurari. Sed tamē 513 cum † verbum veritatis sit ambiguum, sicut verbum fidei, glo. in c. qui scandalizauerit, de reg. iur. † po-

514 †pōt.n.intelligi de diuinā & de humana, glos.in verbo, immitatio, in Auth. de instr. cautela, & fi-
515 de, in prin.immò† multipliciter, vt tradit Alber. in Dictionario suo, in ver. veritas, distinguendam
516 erit, pront in præcedenti quæst.quia si † ex verbis apparet non ēt simpliciter intellectum de veritate negocij, sed de Deo, qui est veritas, glo.in d.verbo, imitatio, aliàs mutatio, c.si cōsuetudinem, & c. seq.dist.8. vel de veritate conscientiæ, fm gl.in d. c.etsi Christus, per illum text.& tunc procedit di
517 ctū Bald.& sic his pœnis locus erit. Si† vero sumus in dubio, & tunc seruandus est contractus, licèt pœnæ non sint attendendæ, vt in præcedenti quęst.& ita distinguit not.Alciat.hic, & in d.Rubr.nu.12. & sic limita octauodecimo hanc legem seu magis declara, vt hoc casu non procedat quo ad inflictionem pœnarum.

QVAESTIO XXXVIII.

518 Quid† si quis sub periculo aīæ suæ promiserit, an iurasse censeatur? & dicendum vr φ sic, vt probatur in c.fraternitatis, de frigid. & malefic. Innoc.Host.& Bald.in d. c.etsi Christus. Archid.Io.Andr.& Domin.in c.1.de sepulr.in 6.Archid.in c.iuramenti, 22.quæst.5.& sequitur Iaf.in d.§.iurari, licèt aliquid per Deum vel per religio-
519 nem non affirmetur: nam saltem implicitè† iuratur per Deum, est.n.ac si dicatur ita Deus perdat, vel seruet animam meam, vt declarat Alciat.in d.
520 Rub.nu.15. Et idē est si dicatur, †sic Deus me adiuuet, cap.ego, in fine, & ibi Bald.ad fin.de iureiur. & sequitur Iaf.in d.§.iurari, Nec obstat fm Innoc.
521 & Bald.in d.c.etsi Christus, φ hoc† non procedat in teste iurante, vel qñ iuramentum exigitur pro solemnitate, vel hēat confirmare contractum, vt sup.nu.511.& 512. Quia quo ad testem, illa est rō
522 fm Alcia. in d.Rub.nu.15.quia† testis debet expressè iurare, vt magis absterreatur a falso, & magis consideratè deponat; nec est satis, si iuramentum tacite induceretur, ex quo multi credentes se non iurasse, facilius mētirentur: at in casu nostro (vt Alc. hic in fine notabiliter tradit, de quo tñ inf.3.quęst.
523 proxima dicetur) † non exigitur tactus scripturæ, sed sufficit φ interueniat inuocatio Dei, nec exigitur iuramentum hic pro solemnitate, vel vt valideter cōtractū, & ppea dispositione huius legis locus erit.

QVAESTIO XXXIX.

524 Quid modo in eo † qui per salutem propriā vel per corpus suum obseruare promiserit, an iurasse censeatur vt his pęnis locus sit: & ipsum iurasse vr, l.4.ff.de iureiur. Et rō est: quia resol
525 uitur† tale iuramentum in hunc sensum: ita Deus saluum me faciat, arg.c.quāto, de iureiur.& ita declarat Alciat.in d.Rubr.nu. 16. Et φ sit iuramentum, est glos.in d.c.etsi Christus, in verbo, creaturas, & probat text.in c.cōsidera, & c.seq.22.quęst.
526 1. Et† hoc iuramentum seruandum est. Bart.& a-
527 lij, in l.qui per salutem, de iureiur. Et φ † iurans per suum corpus, & contraueniens, his pęnis afficiatur, in terminis tenet Guid Pap. in d. cons.31. nu.9. vers.quarta ratio.

528 Contrarium tñ & melius† tenet Aret.hic, in ē not. motus, quia sit speciale est φ quis iurando per salutem Principis afficiatur his pęnis, ergo aliud est, qñ iuratur per aliam creturam. Confirmatur hęc opinio: quia licèt quo ad alios effectus, tutius cēseatur iurare per Deum, tamen quo ad inflictionē pęnarum iuramentum hoc non vr sufficere, maximè quia extensio huius legis & exorbitantis, & pęnalis oīno est prohibita, vt sup.sępissimè dictū est.
529 Et † propterea ēt hoc casu distinguēdum esse censeo, vt s.ad obseruationem contractus iuratum cēseatur, secùs verò quo ad pœnarum incursionem, vt sup.nu.502.cum seqq. dictum fuit.
530 Subdit ēt Aret.hic, φ † si quis simpliciter iurauit & non exprimitur per quem, ex quo non est tanta irreuerentia, sicut qñ quis exprimit nomen Dei specificè, se non credere his pęnis locū esse. Cuius dictū declaratione eget. Et propterea dicas, φ
531 † si in instrumento contineretur φ contrahens iurauerit, & non aliud dicatur, ex quo de cōsuetudine iuratur tactis scripturis ad sancta Dei Euāgelia, & ita scribunt Notarij, hoc casu præsumetur talis taliter iurasse, & fuisse seruata seruanda, iuxta notata per Bal.in l.fi. in fi.inf. si ex fals.instr. quod Alciat.placet in d.Rub.de iureiur.in fine, & idem
532 tanto magis est dicendum † si scriptum in instru-
533 mēto reperiatur, talis iurauit, & c.quia† hęc dictio includit ea que sunt de natura & substantia actus. Batt.& alij, in l.Gallus, §.idem credendum, de lib. & posth. Alcia.in d.Rub. ante finem, & propterea his casibus non puto procedere dictum Aret. hic.
534 Dicit ēt ipsemet Aret. hic, φ † iurans ad Sancta Dei Euangelia, quamuis hic medium iuramenti non sit Deus, vel ipsum per qd iuratur, tñ ex quo fit mentio Dei, hēt locum hęc lex, quia si his pęnis afficitur iurans per Principem, quanto magis iurans per læsratius Principe, arg.Auth.Multo magis, sup.de sacrosāct.eccles.qd admitto, quia ita iurari seruatur de cōsuetudine, quæ seruāda est, l.minimè, de legib. Alciat.post alios, in d.Rubr.nu.34.

QVAESTIO XXXX.

535 Sed quid si dicatur † Deus sit mihi testis, an iuratum censeatur? & clarum est φ sic, §.qm verò in Auth. Quibus mod.natur.effic. legit. collat. 6.quem text.allegat hic Bald.& in Rubr. ff.de iu-
536 reiur.† est.n.ac si iurasset per sacra Euangelia. Rō. Alex.& Iaf.in d.§.iurari, & per consequens pœnis huius legis locus erit, cum negari nō possit, quān do Deo authore promissa solidata fuerint.

QVAESTIO XXXXI.

537 Quæro, nunquid in hoc iuramento vt.s.his pœnis locus sit, † exigatur scripturarum tactus? Et Alex.hic in fine, dicit esse aduertēdum, φ
538 † iuramenti præstatio est, qñ iuratur super contractu in scriptis, uel super altari, allegat, l.peu. vbi Bald. inf.de reb.credit & glos.in Clem.1.in verbo
539 tactis, de homicid. Sed præstatio† fidei est, qñ promitto sub fide nō tactis scripturis, secundum oēs, in d.c.ad aures, qd metus causa. Sed cū text.hic in verbo,

verbo, inuocato Dei, & solum requirat, quod contractus, & promissio sit roborata per inuocationem Dei, non requiritur tactus scripturæ: quo ad pri-
540 mum dictum Alex. hic, quod est † iusiu solũ qñ tangi tur scriptura, dic, quod ipse dicit contra cõem opinio nẽ Doctor. cõiter cõcludẽtiũ, in d. Rub. de iureiur. in iusio non esse necessariũ tactũ scripturæ, & ita ibi Alcia. nu. 39. repræhendit hoc dictũ Alex. Pro quo faciũt decisiones quęst. sup. discussarũ, in quibus concluditur illis casibus, quem iusiu præstitisse, & tñ nullus scripturarũ tact' interuenit. Pos
541 set tñ saluari dictũ Alex. hic, ppt cõsuetudinẽ quæ vr obtinere, vt tactis scripturis iuretur: nã minimè sunt mutãda quæ certã interpretationem habuerũt, l. minimè, de legib. & tradit Alciat. in d. Rubr. 4. Fallent. nu. 34. post med. ibi. Quo vero ad secundum dictũ, concludendum est cũ Alexãd. necessariò tactus scripturarũ non exigi, tum quia non exigitur de necessitate in iuramento, ut sup. tũ ẽt, quia inuocatione diuini numinis lex contentatur.

Non solum notatur infamia.

QVAESTIO XLII.

542 SEd numquid † omnis periurus omni casu sit infamis ipso iure, vt hic? Et cõiter hic tradunt oẽs, hic esse casum specialem, ut periurus infamia notetur, regulariter aũt cõtrariũ verius esse, quia
543 † periurus infamia ciuili non notatur, l. Lucius, cũ ibi notat. ff. de his qui notant. infam. l. quoties, inf. de dignit. lib. 10 hoc enim edicto de infam. nõ continetur, l. 1. ff de ijs qui not. infam. & hanc et cõem opinionẽ Doct. tradit Felin. in c. testimoniũ, nu. 20 de testib. quã ẽt tenet Aret. in l. 2. §. sed & si
544 mihi, col pen. in fin. de verb. oblig. Et † rõnem specialitatis adducit glos. in d. l. Lucius, quia hic iurãdo super cõtractu, & sic super eo qd est de futuro, & contraueniendo venit contra duo, s. contra pactum, & contra iusiu; Aliam aũt rõnem adducit glos. in c. quicũq; 6. quæst. 1. quam sequitur Butr.
545 & alij, in d. c. testimoniũ, quod † ideo hic periurus est infamis, quia offendit Deum, & hoĩem. Quicquid tñ sit de rõne specialitatis, cõcludũt oẽs, hũc casum specialẽ esse, & solũ infamia notari qui cõtra-
546 uenit iusio super cõtractu præstito. Cæterũ, † si qs iurauerit obedire Rectori, cõtraueniẽdo nedũ nõ notaretur infamia, sed nec ẽt vllã ex his pœnis incurreret, vt not. hic Bald. Salic. Paul. Ias. & Alciat. Et licẽt ipsi solũ dicãt, nõ notari infamia, tñ est cõcludendũ ẽt his pœnis illaqueari nõ posse, cũ talis iurans citra extensionem, (quæ non toleratur in hoc casu quo ad inflictionem pœnarum, ut sup. in 2. quæst. ostensum est) hac lege non comprehen datur: & sic limita hanc. l. non procedere in iuran te aliter quam super contractu, & de futuro.

547 Limita tñ hãc cõclusionem nõ procedere, † qñ debitor iurauit soluere usuras: quia licẽt nõ soluẽdo incurrat periuriũ, c. debitores, de iureiur. tñ si nõ soluit, non est infamis quia dolus creditoris excusat eũ ab infamia, ita not. tradit Bal. in c. 2. 3. col. de iureiur. & referens sequitur Feli. in d. c. testimo-
548 nium, num. 21. & Alciat. hic. putare etiam † quòd nedũ ab infamia, sed ẽt a cæteris huius legis pœ nis præter quã à periurio, propter d. c. debitores, talem non soluentem excusari, maximè, cum dolo non contraueniat, qui exigitur vt his pœnis locus sit, sed aliqua ratione non moueatur ad non soluẽdum, & promissa obseruandum.

QVAESTIO XLIII.

549 SEd an † sit opus sententia declaratoria iudicis declaraotis quem contrauenisse iureiurando promissis, & seu pœnam infamiæ incurrisse, licẽt ipso iure notetur à lege & vr dicendũ quod sic c. quã fm, de hęret. in 6. l. eius qui delatorem, & ibi Bar. ff. de iure fisci, & tradit Bald. & communiter cæteri hic, Felin. in c. cum non ab hoĩe, de iudic. & in c. 2. in prin. de sponsal. & latissimè in c. Rodulphus, nu. 35. de rescript. Ias. in l. 3. § qd aũt. ff. qd quisque iuris. Crot. in l. si insulã, nu. 49. de verb. oblig. Curt.
550 iun. latè consi. 149. Et † talis declaratoria (ut tradit Alciat. hic) debet ferri per iudicem auctorita em habentem cognoscendi de causa infamię, qu a si
551 alius iudex † q de ea ex forma statuti fortè, cognoscere non posset, in sententia eã omitteret, nõ propterea absoluisse cẽsebit, cũ id ad eius cognitionẽ non pertineret, allegat Bart. in l. si plures, de fide-
552 iuss. & propterea omnis † reseruatio facta per talem iudicem, superflua fuisset, Bart. in l. a proce-
553 deote, inf. de dilat. Et quod etiam † qñ infamia irrogatur à iure ipso facto sit necessaria sñia declaratoria iudicis, expressè tradit Archid. & Io. Andr. in c. Fœlicis, de pœn. in 6. & idem tradit Petr. de Anchar. in consil. 189. Tribus de causis, 2. col. ubi idẽ
554 tenet † in pœna excommunicationis ipso iure irrogata à Canon. Sed licet in oẽs teneant ut supra,
555 hoc casu declaratoria opus esse, † tu aũt teneas contrarium, in hoc, ad qd Doct. præallegati non animaduerterũt: nam nõ vr quod sit necessaria decla
556 ratoria in irrogatione infamiæ, cum hæc † pœna à iure imposita trahat secum exequutionem sine aliquo ministerio hominis, quo casu non est opus declaratoria, l. quæ sub conditione, §. finali. ubi
557 Bald. hoc notat. ff. de condit. instit. Et in † pœna infamiæ ipso iure irrogata à lege quòd non exigatur aliqua declaratoria, expressè tradunt Domin. & Imola, in dicto c. Fœlicis, quos sequitur Ias. in d. l. 3. §. quod autem, quod quisq; iuris, & Felin. in d. c. Rodulphus, sub num. 38. in d. c. 2. de sponsal. & clarius in dicto c. cum nno ab homine, ou. 10. 3. li-
558 mitatione. Et propterea limita † communem conclusionem supra adductam non procedere in hac pœna, quæ trahit secum exequutionem, sed in alijs huius legis de quibus ẽt dicetur inf. in quæst. 48. num. 659. & 49. nu. 668. & 693. cum seqq. Et
559 dictum † Ioan. Andr. & Archid. similiter declara in hac pœna non procedere, sed in alijs non tra-
560 hentibus secum exequutionem. Et similiter † consilium Anchar. procedit in excommunicatione, non autem in infamiæ irrogatione, ut per Felin. in locis præallegatis.

D Verum

Verum etiam actione priuatus.

Sed de qua actione debet intelligi hic textus? & ſm Alciat.hic, & recte, non vr posse intelli 561 gi de actione † quæ oritur contrahenti ex illo contractu, vt nonnullis visum est, quia non adimplendo promissa per eum experiri ea prohibetur, l.cũ proponas, la 2 infra tit.1. Et ppea si text.hic de ea sentiret, superfluè id fieret, contra text. sup.in t. constit §.quibus. Tutior igitur vr intellectus glos. 562 hic, in verbo, actione, vt hic text. † intelligatur de actione personali, per pactũ uel trãsactionem remissa, quæ ipso iure perempta nõ censebatur. Sed exceptionis obice, l.siue apud sup.eod.nũc modo in pœnã perempta cẽsetur, & ita sequũtur hic Do 563 ctores, vbi Bald.dicit in 5 notab.q † licèt quis sit priuatus per exceptionem ex propria vi trãsactionis, tñ adhuc magis priuatur ipso iure vi periurij & sic est vna priuatio super alia priuatione. Pót ẽt 564 intelligi (ſm Alciat.hic) text. † de actione reali, remissa per pactum vel transactioné, quæ ipso iure perẽpta non censetur sed solum ope exceptionis, 565 nã adhuc † penes remittẽtẽ dominiũ remansit, l.si super, in fine, sup.eod. & ppea cõtraueniẽdo actione quæ per eo sibi cõpetebat penitus priuatur, & hũc intellectũ subdit Alcia.hic, cõueniite sequen. verbis, dũ de rerũ ppietate tex.loquit, vbi hoc latè examinabitur nu.611. cũ multis sequen.

QVAESTIO XLIIII.

566 Sed numquid † periurus ab agẽdo repellatur? & Specul.tenuit q sic, in tit.de Actore, §.1.4. col.versic.item q est periurus, per hãc legé, & idé 567 tenet glos.in c.prouidi, 22.quæst.5. † qd dictũ pcedit, qñ vellet agere, contra cõtractum iuratum, ut hic, secus aũt in alia causa, quia non repellitur, vt tradũt Alex.& Ias.hic, Rom.Sing.suo 493. Tu sai, q c.primum. Alex.consi.17. Ponderatis, col.2. lib.3.& est cõis opinio Doct.in c.intelleximᵒ, vbi Felin.nu.6. & Dec.nu.17. de iudic. & in c.dilecti, & ibi Felin.& Dec.in princ.de except. Et rõ quare in hoc casu repellãtur est, ſm Ias.hic, qa priuatur 568 actione † sine qua nemo experitur, l.si pupilli, §.vi 569 deamus, de negoc.gestis. Nam † exceptio periurij est litis finitæ, ſm Anton.de Butr.in d.c.dilecti, 4. col.& refert hic Ias. quia per eius oppositioné impeditur actor agere, & sic lis finitur.

QVAESTIO XLV.

570 Quæritur, numquid † iurũ pactum nudũ vestiatur adeo, q producat actioné, & obligationem de iure ciuili. Et partem affirmatiuã tenet Butr.in d.c.cũ cõtingat, de iureiur. Com.& Rom. in l.1.in prin.de verb. obli.& Com.in l.si quis pro eo, de fideiussor. Raph.Fulg.in consi.182. Visa copia, ad finem. Guid. Pap.d.consil.31.nu.3.vbi latè examinat, & in cós.17.nu.2.Matth.Notab.36.Nota nonam regulam. Crot.in d.l.1.in princ. nu.26. & 29.1.lectura, de verb.oblig. & vñr sequi Felin. in c.1.2.col.de pact.& Ias.in l.iurisgentiũ, §.sed cũ nulla, 1t. limitat.ff. de pact.& sequũtur Moderni Repetentes hic, 2t. notab. ut refert Alciat.in d. c.cum contingat, num.243. Et mouentur ex isto 571 textu, ibi, dum dicit, actione priuatus, nam † priuatio præsupponit habitum, l.decem, de verb.oblig. l.remittit, de iureiur. & l.manumissiones, de iustit.& iure, ergo text.præsupponit, q hẽbat actionem ex pacto nudo, & hoc est pp iurm. Secundo mouentur per text.hic, dum loquitur de petitione pœnæ, qui vult posse peti pœnam pacto promissam, & tamen non constat stipulationem interuenisse, & ppea istud pactum iuramento vestitur, & ab eo fomentum accipit, & ita pactum nudum iuramento vestiri, & quo ad sortem, & quo ad pœ 572 nam, vr probare hic text. Tertio probatur: nã † potius debes operari illud qd ordinatur directè ad vnum effectũ, q̃ illud quod ordinatur ad obliquũ, 573 l precibus, inf.de impuber. sed † iurm promissoriũ ordinatur directè ad obligandũ, ergo fortius vel saltem æquè obligare dẽt, sicut iurm probatoriũ, uel decisorium, & per hanc rõnem Vltramontani post glos.in l.1, infra de oper. libert. tenuerunt ex 574 † iuro actionem, & obligationem oriri, ut refert Ias.in l.iusiurandum quod ex conuentione, de iureiur. Quarto facit ratio, quam ponunt Doctor.in 575 rubr.de verb.oblig.q † stipulatio ideo parit actionem, quia cum maiori fit deliberatione, qd nõ est 576 in pacto nudo: nam qñ † aliquid fit ad irrogationẽ alterius, dicitur magis deliberatè fieri, glos.in l. in emẽtis, inf.de contr.empt.Bar.& alij, in l.serui electione, in prin.de leg.1. cum alijs adductis per A- 577 lex.in d.Rubr.col.fi. Sed subeundo † quis iurm, dicitur ad illud deliberatè accedere, ut ibi tradit Alex, vbi dicit, hãc ẽt rationem quare pactum nudum iuratum producat actionem: Ergo, sicut sti- 578 pulatio actionem parere debet. Quinto quia † iuramentum operatur vim geminati actus, uel consensus. Abbas d.c. cum contingat, 2.col.ad finem, de iureiur. quem sequitur Euer.d.suo tractatu, in modo argum. in loco à coniunctione, siue combinatione, ad finem Alciat. dicto c.cum contingat, nu. 579 64. Vnde sicut † pactum geminatum parit actionem, l.1.§.debitum, de constit. pecun.§.de constitu ta, Instit.de action. Matthesil.d.nor. 36. & tradunt communiter Doctores, in d.Rub.& in l.1.in prin. de verbor.oblig. ita pactum iuratum, quia videtur tenere Alcia.d.nu.64. Sexto quia videmus in alijs 580 casibus specialiter hoc introductum esse, vt ex † iureiurando oriatur actio, vt in liberto, l.vt iuris, de 581 oper.libert.l.fin.inf.de liber.caus.& † ex pacto nudo compromissi iuratio, l.ne in arbitris, & l.cum antea, vers.exceptis, inf. de arbitr. ita etiam in hoc casu censeri videtur eadem ratione specialitatis, cum multa specialia in hac l. propter iusiurãdum inueniantur, quæ latè tradit Guido Papæ, d.consi. 31.nu.4.& sequentibus.

582 Cõtrariam † tamen partem magis cõiter tenẽt Doctor.scilicet Bar. & Bald.in d.l.1.infra de oper. libert.Bald.in Auth.Sacramẽta puberum, in fine, & in d.l.cum antea, col.fin.& in l.iurisgentium, §. ob maleficium, 2.colum.num.2.de pactis, & in §.

item

item sacraméta, col. fi. in tit. de pace iur. firm. Ang. in d. l. iurisgentium, §. quinimo, Salic. in d. Auth. Sacramenta. Imola in d. c. cum contingat, in illa quæst. an actio, & obligatio oriatur ex iuro. Aret. in §. præterea, col. 10. sub nu. 16. instit. de except. Guid. Pap. sibi contrarius, in consi. 29. nu. 6. Alex. Ias. & Alciat. hic, & latius Alciat. in d. c. cum contingat, nu. 173. 241. & sequentibus, & hoc et vide tur tenere Ias. in d. § sed cum nulla, dum se remittit ad not. hic per eum, & idem Felin. in d. cap. 1. dum allegat Bald. in d. l. iurisgentiũ. Et tenendo

583 hanc partem, quæ† verior videtur, & vt cõior ser uaretur in practica. Ad rõnes supra in contrarium adductas pôt rñderi, & primo, ad text. nostrũ, dũ loquitur de actionis priuatione, rñdetur, q̃ text. non intelligit q̃ ex trãsactione vel pacto nudo fue rit orta actio, sed loquitur de primæua actione, quæ ante transactionem competebat, quæ adhuc perempta non erat, ut sup. nu. 561. cũ seq. dictum fuit, immo hic tex. s̃m Alciat. hic, magis contrariũ probat. Nam cum dicat contrauenientem priuari actione personali, super qua transactum fuerat, ap parer actionem ipsam adhuc non peremptam non fuis se, ex ipsa transactione quamuis iurata, qd falsum

584 esset, si pactum iureiurando vestiretur, id†. n. sicut & stipulatio ipso iure actionem præcedẽtem peri mit, l. vnus, § pactus me peteret, ff. de pact. Secun do non obstat hic text. de pœnæ petitione loquẽs, cum super pœna, iusm non fuerit præstitum, sed super principali contractu, & ppea est dicendum, quòd aliàs ex pœna agi posset, ut quia interuenis

585 set stipulatio, vt Alex. hic censuit, cũ aliter pœna ex pacto deberi nõ possit, l. quamuis, & l. si. inf. de v sur. l. seruus ea lege, ff. de seru. export. q̃ stipulatio

586 nem (teste Alciat. hic)† veteres pœnæ subiectæ ad dere solebant, l. 2. de arbitr. l. promissis, sup. eod. & ita rñdet Alciat. hic, & in d. c. cum contingat, nu. 244. Tertium fundamentum tollitur per ea quæ not. Ias. in d. l. iusiurandum, 3. col. nam hoc est spe

587 ciale† in iuro decisorio, ut ex eo oriatur actio, cũ hẽat vim iudicialis confessionis, l. qui iurasse, §. fin

588 de iureiur. & ex †confessione iudiciali, oritur ob

589 ligatio, & actio, l. certũ, in fine, de confess. & † hẽt vim sñiæ, l. sed & si possessor, §. fin. de iureiur. & post rẽ, de re iudic. & ex sñia oritur actio, ut p Ias. Ias. in d. l. iusiurandum, quæ nõ hñt locũ in iuramẽ to promissorio seu cõfirmatorio. Quarto nõ obstat q̃ sicut stipulatio ex quo fit cũ maiori deliberatio ne, actionem producat, ita sit dicendum in pacto nudo iurato, quia rñdetur, argũ non procedere,

590 cum non ideo hæc† sit rõ, vt ex stipulatione oria tur actio, vt tradit Crot. in d. Rubr. de verb. oblig.

591 1. lectura, nu. 4. est enim †impulsiua, non finalis,

592 ut declarat Alciatus in d. Rubr. nu. 23. & 24. †qua cessante, non cessat dispositio l. 1. §. sexum, de po

593 stul. nec† ea militante, militat dispositio l. illud, ad

594 l. Aquil. Nam† illæ Regulæ procedunt in finali ra tione, non in impulsiua, secũdum Corn. in l. vnica, inf. de cad. tol. & tradit Alciat. in d. Rubr. nu. 24. Nec Alex. in d. rubr. tenet contrarium, immo se re mittit ad not. per alios, ut supra. Quinto similiter nõ obstat, quod de constituto supra adductum est,

595 Primo, quia ideo† constitutum parit actionem (se cundum veriorem opi. Doct.) quia habet nomen elegans, & speciale. Bart. in l. iurisgentium, § sed cum nulla, ff. de pact. Ias. Crot. & alij Moderni in d. Rubr. de verbor. obligat. Nec ab hoc discrepat Alciat. in loco inferius allegato, quia immo se re mittit ad inferius notata per eum, ubi contra rium tenet, vt supra nu. 582. dictum fuit. Secun do, quia etsi iuramentum operetur geminatio-

596 nem actus, tamen cum ista actuum† geminatio fit simultanea, habetur pro vno actu, vt tradit Bald. nouel. in d. Rubr. de verb. oblig. 6. col. versi. potest tertio limitari, loquens de constituto vno instan ti facto. & in iuramento expresse tradit Ias. in l. si insulam, §. quæstione, ad fin. de verb. oblig. Et di cit Bald. supra in proœm. in princ. nu. 19. pen. col.

597 q̃ † confessio non dicitur geminata, quando fit v no instanti, & idem tradit Ias. in l. qui bis idem, 2. ampliat. de verbor. obligat. Et facit quod vult glo. in l. si conuenerit, in prin. ff. de pignor. actio. quod

598 † non dicatur trina interpellatio, si eodem instan

599 ti dicatur, solue, solue, solue, nam plura† vno im petu facta, pro vno habentur, l. illud, §. fin. in fine

600 ff. ad l. Aquil. Quod tamen† declara non procede re, quo ad declarationem mẽtis loquentis, ut tra dit Dec. in l. legem, nu. 13. & seq. supra tit. præce denti, & clarius Crot. in l. 1. in princ. nu. 23. de ver bor. oblig. 1. lectura. Vltimo, non obstant in con trarium vltimo loco adducta: quia loquuntur in ca

601 sibus specialibus, ergo† in cõtrarium est ius com mune, l. ius singulare, de legib. l. 1. in fine, ad muni cipal. extra quos iure non probatur pactum nu dum iureiurando vestiri, l. si quis pro eo, vbi glos.

602 & Bar. de fideiussor. Nam regulariter pactum nu dum non producit actionem, l. iurisgentium, § igi

603 tur nuda, de pactis. Qui ergo† vult dicere contra rium, hoc expresse probare debet, l. ab ea parte, de probat. cap. ad decimas, de restit. spoliat. sunt

604 † enim tenaces Regulæ iuris, à quibus non est re cedendum, nisi contrarium expresse reperiatur in iure, vt tradit Bald. in l. 1. vers. quid de deporta to, infra de hæred. instit. & in l. tutor, infra de seru. pign. dat. manumiss. refert & sequitur Crot. in d. l. 1. 1. lecturã, nu. 22. de verb. oblig.

Sed licet secundum crebriorem sententiam pa ctum nudum etiam iuramento munitum actio

605 nem de iure ciuili non producat, † secus tamen est de iure Canonico, quia in suo foro, ex pacto iurato agi potest, c. 1. vbi latè Felin. 3. col. de pactis, c. cũ contingat, de iureiur. Bart. in d. l. si quis pro eo, 6. casu, & communiter Doctor. in d. Rubr. de ver bor. oblig. quicquid tenuerit Ias. in d. l. iusiurandũ quod ex conuentione, ad finem, & idem tenet Al ciat. hic, post alios, & in d. c. cum cõtingat, nu. 244. & seq. igitur in terris Imperij, ius ciuile seruabi tur, in terris autem Ecclesiæ, ius Canonicum, quic quid disputando tenuerit Corn. in d. Auth. Sacra menta, 14. quæst. quem refert Alciat. hic, in quo articulo videas Alciat. in d. Rubr. de verbo. oblig. nu. 12. cum sequentibus.

Restituta pœna quæ pactis probatur inserta.

606 GLoß.hic restitutã idest datam exponit, quã sequitur Salic.hic, nã† restituere dicimus,cũ alienũ non nſum reddimus, l.qui restituere,de rei vendic. at hic nſum nõ alienũ damus: nã qui promisit pœnã,de ſuo dat,& ſic accipientis facit, §.ſic itaq; Inſtit.de action.quæ expoſitio à iure non deuiat, ſimilẽ, n.hẽmus in l.1.in fi.princ.vbi Bart.ff. quorum bonorũ, & l.2.inf. et eod.tit.tradit Bald. in l.cũ et,inf.de reb.credit.& in l.mãcipia,in fine,

607 inf.de seru.fugit. Quando.n. † verba non poſſunt ſm propriũ ſignificatũ accipi, ſm impropriũ accipiũtur. Ang.in l.ſi cum ante,inf.de don.ante nupt. & in l.ſi angusti,per illum text.ff.de seruit.tit.generali,& tradunt oẽs,in l.ſi tibi,ſi cert.pet.Dec.in l.in contrahenda, nu.6. de reg.iuris. Alciat.tñ hic defendit propriè hunc text.intelligi debere: Cum

608 enim† pœna ſoleat in inſtñs addi, vt id quod intereſt ad certam æſtimationem deducatur, l.fin.de prætor.ſtipul.dicitur reſtitui, quia iam creditoris

609 intereſt eam habere.† Restitutio namq; eſt in priſtinum ſtatum repoſitio,l.2.§.reſtituas,ff.ne qd in

610 loco publico† & restituere eſt retro ſtatuere,idest in eum caſum rem conſtituere in quem fuiſſet ſi non fuiſſet contrauentum, ſecundum ipſum Alciat.in l.restituere,de verbor.ſignifi.Nam id quod intereſt, ſecundum eum,craſſiore Minerua, pœna appellatur,l.nouiſſimè, ff.iudicatum ſolui.

Reus proprietate careat.

MVltis modis is text. intelligi põt,vno modo iuxta intellectum primum gloſſæ hic, verbo proprietate, qõ actione pſonali ſpecies petebãtur:quia ſi ſuper eis tranſactum fuerit,in qua tñſactione reus eas reſtituere promiſerit, dũmodo aliquid ſibi prius actor præſtiterit, & actor non obſeruauerit promiſſa,proprietate ipſarũ rerũ pe titarũ carere debet.Secũdo modo intelligi põt,qñ fuerunt datæ ſpecies tranſigendo,actori promitteti aliquid facere,ſeu non contrauenire, nã cõtra ueniendo ipſarũ rerũ datarũ proprietatẽ amittit, & ita eas reddere cogi põt, vt ſentit d.gloſ.hic.in 2.intellectu.Tertio modo põt poni exemplum in actione reali, quando Dominus rem ſuam vendicabat, cui per reũ in tranſactione fuit promiſſum eam reſtituere, eo prius aliquid ſoluente:nã actore deficiente ſuæ rei proprietate priuabitur,vt refert hic Alciat. nonnullos tenere.Quarto modo ipſemet Alciat.hic,& ſup. ſuper tex.in verb.actione priuatus,de quo ſupra nu.564.& 565.relatũ exti-

611 tit,intelligit hunc text. †in eo qui actionem in rẽ remiſit,quiq; ſola exceptione ſubmoueri poterat, cum proprietatem hẽret,d.l. ſiue apud,ſup.eod.is n.proprietate.ſ.actione ipſa quæ ad proprietatẽ ſi bi cõpetebat penitus priuatur; Et pro hoc intelle-

612 ctu facit,ꝙ ex quo† ille hẽbat actionẽ ad rẽ ipſam, cenſebatur rẽ ipſam hre, l. qui actionẽ,de reg.iur.

613 vbi Dec.l.id apud ſe,de verb.ſignif.†res nãq; quæ actione recuperari põt, in bonis nñs eſſe cẽſetur, l.rẽ in bonis,de acquit.rerũ dom.l. bonorũ appel-

614 latio.§.fin.de verb.ſignif.& † rem dicimur amiſiſſe,cũ aduerſus nullũ eius perſequendi actionẽ hẽmus, l.Labeo,& Sabinus,§.fin.de verb.ſignif.Nec

615 obſtate vſ,ꝙ†minus hẽt qui actionẽ hẽt, quã qui

616 rem,l.minus, de reg.iur. quia†illud eſt pp litium anfractus,& ſtuſtrationes,exequutionem facti,ae dubios euẽtus,ut per gl.in d.l.minus, & p Alciat. in d.l.ad apud ſe,& in d.l.Labeo, & Sabinus,§.fin.

617 &†pp cõmodũ poſſeſſionis. Dec.in d.l. qui actionem,nu.3. Is tamẽ intellectus redditur dubius,& nõ vſ procedere poſſe, Primo,quia iura loquẽtia,

618 ꝙ †qui actionem hẽt,rem hre vſ, ut ſupra, procedunt,qñ quis verè hẽt actionẽ,per quã efficaciter rẽ recuperare poſſit, nõ aũt p exceptionẽ actio petimi põt,ut in hac ſpecie, & propterea tali caſu nõ lĩ actionem hre cenſetur, l.eleganter,§.ſeruus,& ibi Bart. t.notab.de dolo,& l.nihil intereſt,de reg.

619 iur. Sic & † illud dẽri nõ dr, qd põt perpetua exceptione defendi,Bar.in l.ꝙ ſi maritus,§.ſi quis aũt,

620 de conſtit.pecun.ſic†ille non dr̃ debitor, qui perpetua exceptione defendi põt,l.creditores,de ver

621 bor.ſignif.vbi Alciat.& econtra,non†cẽſetur creditor qui tali exceptione ſummoueri põt, l.creditor, et eod.tit. Secundo, & fortiori rõne pbatur: nam tenendo hũc intellectũ Alciati ꝙ hic tex.loquatur in eo qui realem actionem remiſit,quapp cõtrauentionẽ,ipſo iure priuatur,ut ſup.ſi tex.hic intelligeret hũc priuari proprietate eius rei ad q̃ actionem hẽbat, (quæ tñ exceptione elidi pote-

622 rat,) † ſuperfluus eſſet,cõtra text.in §.quibus,ſup. in r.conſtit.nam cum is fuerit per text.ipſa actione ad dictam proprietatem cõpetẽte priuatus, ut ſup.ſuper textu,in verb.actione priuatus,et pprietatẽ amiſit, d.l.Labeo.§. fin.de uerb. ſignifi.& ſic priuatio huius proprietatis eſſet ſuperflua. Ex iſta ſecunda rõne infertur, ꝙ tertius intellectus ſup.annotatus ad hunc tex. quadrare nõ vſ, qa ex quo per contrauentionẽ remittẽs realẽ actionem ea actione priuatur,et ex illo capite proprietatem amittit, d.§.fin.& propterea alia priuatione nõ eſt opus, primi igitur intellectus gloſ.melius quadrare videtur.Sed & quinto modo retentis terminis, ꝙ text.loquatur in remittente actionẽ realẽ, vt ꝙ text.iſte ſine ſuperfluitate procedat, ſi ex cã tranſactionis dño agenti partẽ rei ſuæ reſtituã, nã ipſo contrauenieute actione quæ ſibi ad partẽnon reſtitutã competebat, priuabitur, eius vero partis ſibi reſtitutæ proprietatem amittet. Quicquid tñ ſit

623 de intellectu huius legis,puto eã procedere †tam in tranſigente ſuper actione reali q̃ perſonali, ut ſ.contrauenienſ actione priuetur, & pœnas hic deſcriptas incurrat, quatenus poſſint adaptari, ut tenent gloſ.& oẽs hic.Et forte nõ eſſet ponere os in cœlũ,ſi diceretur illa uerba actione priuatus, dere intelligi de remittente actionem pſonalẽ, ut intelligit gl.& ſequũtur Doc.& hæc uerba, pprietate careat,de remittẽte actionẽ realẽ,ut vtrũq; caſum cõprehẽderet Imperator. Illud aũt nõ omitto, hũc text.(ſm Alcia.hic,)intelligẽdũ nõ fore in exẽplo

624 qd aliqui fingũt,l.ꝙ † ſi iuratus uendidi Titio ſun dum meum, deinde alteri, & tradidi, ualet prior uẽditio,ceſeorq; priuatus dominio, & ideo in fin

empto-

emptorem transferre nõn potero, l.quoties,inf. de rei vendic. cum crebriore sententia traditum

625 fit,†Regulam d.l.quoties,procedere etiam in vẽditione iurata, Imola in d.c cum contingat, col. 183.& seq.Ias.in d.l. quoties,1.quæst.& sup.in 4. not. quod etiam tenet Alciat. hic,de quo dictum

626 fuit supra nu.286.& 288. nam † traditione opus est,ut dominium transferatur,l.traditionibus,su-

627 pra de pactis, licèt enim†iuramẽtum obliget præcisè ad factum, ut est glos. communiter approbata,in l.si pecuniam, in princ.in verbo necesse habes,vbi latè Ias.de cond.ob caus.non tamen opera tur ut sine traditione dominium transferatur,

628 iuribus præallegatis. †nec impedit etiam translationem dominij in alium, vt tradit Imola, in d.c. cum contingat,29.cat t.in quæst.quam proponit, quando quis iurauit non uendere domum alicui de tali familia, quia si tamen vendat & tradat, licet periurium incurrat dominium transfertur & hanc opinionem dicit veriorem Crot in repetit.l.filiusfamilias,§.diui,nu.95. de leg.1. Rub.Alex.consil.146. nu.4.& seqq.sequitur Alciat.in d. c.cum contingat,nu.180.

QVAESTIO XLVI.

ET quia text.hic mentionem facit de proprietate,quæro, quomodo hic terminus proprie-

629 tas capiatur in iure,& †proprietatis appellatione de propria significatione venit solum nuda proprietas, prout distinguitur ab vsufructu formali, l.si tibi proprietas,de vsufr.accresc.l.3.§. ne tamé, ff.de vsufr.§ proptius, Instit.de hære.instit.& l.vsufructu, de iure dotiũ, glos.in l.si procuratur,la

630 ot.ff.de acquir.rerum dom.& ex eo†dr proprietas, q̃ sit proprie tua,vt dicit Bald.in l.si de proprietate,2 col.infra si a non compet. iudic.& dicit Ioan.

631 Andr.in c.si Papa, de priuil. in 6.illud esse † pro-

632 prium quod competit alicui soli. Aliquando†proprietatis appellatione venit dominium,(quod ha

633 bet latius significatum,† quia comprehendit directum & vtile dominium, quod non est in proprietate,vt latè ostendit Ias.in d.l.traditionibus 2.col. & in l.naturaliter, §. nihil commune, 3.colum. de acquir. poss & sequitur ibi Hormannt. 2. col.). vt in c.1.de causa poss.& propr.in l.permisceri,de acquir.poss.in d.§.nihil commune,in §.non solum, Instit. per quas person. nobis ius acquiritur, & in l.procuratore,infra de acquic. possess.cum simili-

634 bus. Sed † illud est de lata significatione,ut est demente Paul.de Castro,in l.si proprietatis,infra de probation. & expresse tradit Horman. in d.§.ni-

635 hil commune,nu.18.Aliquando etiam†proprietas pro possessione accipitur,sed de proprio significatu,l.iubemus, ad finem,vbi glos.in verbo,proprietate,supra de saccosanct.Ecclesi.de quibus omnibus videndi sunt Ias.& Horman.in dicto §.nihil commune,hanc materiam attingentes.

Et emolumento quod ex pacto vel transactione illa fuerit consequutus.

636 DIctio hæc †Emolumentũ, in iure pluribus modis accipitur, aliquando pro bonis alicuius,vt in Auth.de mandat.Princ.§. q̃ si delinquẽ-

637 ti,collat.3.†Aliquñ pro salario, l.t.§ que uero emolumẽta, sup.de offic.præfec.prætor.Africæ modo

638 †pro fructu laboris,& alicuius rei acquisitione,c. 1.vbi Archid. & Io. Andr.de test.lib.6.aliquando

639 †pro reddit u pecuniario, Clement.statutum,vbi

640 Imola,4. notab.de electon. generaliter aũt†pro qualibet utilitate,& cõmoditate accipitur,c.si hæredes,de testa.c.nemo,de Simon.Lapus, & Card. d.Clem. Statutũ, & Alciat.hic,& ita hic hoc vltimo modo accipitur, & latè Boer.decis.224.nu.6. Nam iureiurando promissis contraueniens,priuatur omni vrilitate, & cõmoditate quã ex illo contractu consequutus est; Et ppea si species aliquæ vel quãcitates cõtrauenieñti datæ fuerint, reddi debẽt,vt gl.hic dicit,quã sequitur hic Alciat.Qui pp hoc textũ reprobat dictũ Matthes.Not.50 de quo latius fuit dictũ sup.in 16 quæst. & ẽt opinio eorũ qui tenẽt uenditorẽ amittere rei dñium, si rẽ vni iuxo prestito vẽdită,alteri vẽdat,& tradat, (de quo fuit dictum supra num.624.cum seq.)immo venditori de precij solutione contra primum emptorem actionem non competere, cũ (fm eum,) nec verba nec mẽs huius legis huic casui cõueniũt.

QVAESTIO XLVII.

641 SEd quid†si singulis annis qs vsq; ad decenniũ, soluere promiserit iureiurãdo,an vno anno deficiente,p summa totius temporis conueniri possit?Et Io.Bapt. de Sancto Seuerino in suo tractatu de transact. quęst.15.decidit posse cõueniri,& tali casu pp iusm spretũ debitorem, tpis emolumẽtũ perdere, dicens ita fuisse iudicatũ in illa ciuitate p D.Manfredũ de Forliuio prætorem,& idem tenet Ruin.cõs.172.in prin.4.uol.& cõs.77.nu.2.5.uol. & vide hic Cagnol.nu.59.& primam tenet Brun. cons.46.nu.2.& cõs.48.ad fi.Gab. Sarmin ad not. Matthesil. 50. Cotta in memorali, Emphyteuta priuati, 2. pag. Ferrar. Caut. 2. in fin. Rol. à Val. cõs.31.nu.1.in 2.uol. Admittat Thob. Non.cons. 70.nu.3.Pic.cons.76.nu.3.& Franc.Beci.cõs.104. in princ.Alcia.tñ hic,de hac decisione dubitat,qa

642 †iusm, licèt efficacius obliget,tñ non facit quem teneri in plus,l.fin.infra de non numer.pecun.tradit ipse Alciat.ẽt in d.c.cum contingat,nu.249. &

643 hic debitor in plus,†vt teneri,cũ 105.dies fit pars summæ,§.plus,Instit.de action.& fm eum non cõ

644 stat ex hac lege periurũ†in eo puniri,vt plus præstet qñ pmiserit,allegat l.statuliberos,§.Stichus, de statulibet. Ego in prædicta q̃st, ita distinguẽdũ

645 putauerim,nã aut talis† debitor ex aliqua veteri actione tenebaĩ ad totã summã soluẽdã, & postea ex cõuẽtione (vt sæpe fit) fuit sibi indultũ per creditorẽ, vt singulis ann. aliquã partẽ soluere dẽret, & iureiurãdo id pmisit,nã en in vna solutione deficiẽte,tũc arbitror ex veteri actione ad totã sũmã exoluẽdã cogi posse, casus est & ibi declarat optimè Bal.i d.l.cũ pponas,la 2.sup.rit.pced.nec pote-

 rit op-

rit opponere de cõuentione, quã nõ obseruauit, d.
646 l. cũ proponas, † frustra enim legis auxiliũ implorat, q in eã cõmittit, l. auxiliũ, in fine, ff. de minor. c. quia frustra, de vsur. & hoc procederet, & si nullũ iusm interuenisset, & hic casus vr minus dubi-
647 tabilis. Si uerò debitor † alia veteri actione nõ tenebatur nec conueniri poterat, sed solũ ex ea conuentione iurata, qua singulis annis illam quantitatem soluere promisit, & tũc casus vr magis dubitabilis, cũ ex ipsamet conuentione pateat de nõ iure agentis plus debito petẽtis, d. §. plus, & hac casu hac sñia non teneri in alijs terminis, tenet Curt. iun. in l. locum, nu. 26. ff. si cert. petat.

Sed tñ in hac specie puto ẽt talẽ reũ pro tota sũma conueniri posse: moueor ex decis. Baldi, Alexand. Felini, ac aliorũ sup. allegatorũ, in 18. quæst. nu. 280. cum multis sequentibus, decidentiũ, Emphyteutam nõ soluente primo anno canonem iureiurando soluere promissum, posse ante tempus caducitati præfixum à iure, expelli de re emphy-
648 teutica. Nec obstat d. §. plus aũt, quia † illud non est verè sed fictè, q tempus sit pars summæ, qd osten-
649 dit † verbum, vr, ibi appositũ, qd fictionẽ denotat, glo. et Dec. in l. qui actionem, de reg. iur. glo. in l. si duo, in glos. fin. de acquir. hæred. d. l. 1. §. deiecisse, verbo, vr, ff. de vi, & vi armata, cũ similibus, & idẽ
650 † verbum intelligitur, qd idem denotat, l. qñ, vbi Bald. ff. de his qui not. infam. l. hæres qñq; , de acquir. hæred. cum alijs allegatis per Dec. in d. l. qui
651 actionem. Nec obstat, q † iusm reguletur fm naturã contractus, & sic non obliget in plus, quia illud procedit, qñ contractus nõ hẽt suã essentiam, ut quia deficit consensus, qui præsumitur deficere in casu d. l. fina. vt declarant Alex. Socin. Ias. in l. si conuenerit, aliàs allegata, de iurisd. om. iudic. & alij supra allegati, in d. quæst. 18. nu 284. & declarat Crot. in Rubr. de verb. oblig. 1. lectura, nu. 35. secus verò qñ contractus hẽt suã essentiam, & non
652 deficit cõsensus, qa tũc iusm † regulariter alterat naturã cõtractus, ut p Ias. latè, in d. l. si cõuenerit, 1. limitat. & Crot. d. nu. 35. de quo latius dicetur, inf. in 2. quæst. nu. 710. cum pluribus sequen.

Itaq; omnia eorum mox commoda.

QVAESTIO XLVIII.

653 Sed an ipso iure † omnes pœnæ huius legis infligãtur? & Bart. & Ang. hic, pariter infligi te-
654 nuerũt, qd probat † verbũ, priuatus, præteriti temporis, qd importat ipso iure, gl. in l. iubemus, §. æconomis, alias §. sane, supra de sacrosanct. eccles. Bart. in l. Mæuius §. duobus, vlt. col. de leg. 2. & in l. Imperator, de iure fisci, quã materiã latissimè attingit Felin. per 12. col. incipiendo à nu. 24. in d. c.
655 Rodulphus, de rescript. Et ppt verbũ, mox, qd ẽt importat ipso iure, glo. iuncto textu in §. 1. in Auth. de incest. nupt. collat. 2. glos. in Auth. incestas, inf. de incestis nupt. Bart. & Felin. in locis prællegatis, vbi Felin. num. 33. verbo mox. Aret. & Modern. in l. 1. §. qui præsens, de verb. oblig. Et hãc opinionẽ, q oẽs hę pœnæ ipso iure infligantur tenent Bart. & magis cõiter Doctor. in d. l. si insulam, 5. quæst. de verb. oblig pp dictum uerbum mox, &
656 quia cũ oẽs † hæ pœnæ sint sub vna determinatione positæ, censentur pariter determinatæ, l. iã hoc iure, de vulg. & pupil. & ita tenẽt ẽt Ias. & Alciat. hic, & Guid. Pap. d. consi. 51. dubio 6. Contrarium
657 tñ scilicet q imo † solum pœnæ priuationis actionis & irrogationis infamiæ infligantur, in cæteris aũt exigatur sententia, tenẽt Bald. Salic. & Paul. de Castro, & uidentur sequi Aret. & Alex. hic, & expressè firmat Alex. consil. 12. Perspectis, 2. col. 1. uol. supra allegato, & sentit Rub. Alexandr. d. cõs. 30 in princ. & secundum Alex. in d. consi. vr ẽt de mente glos. hic, in verbo, proprietate, dum dr, q
658 species datæ reddantur, ponderando illud † verbum, reddãtur, quod importat retro dare, l. cũ quidam uxori, de leg. 2. & l. uerbũ reddendi, de uerb. signifi. & consequentur retranslationem dominij faciendam ex isto actu redditionis, § sic itaq; , Instit. de action. l. scire debemus, §. fin. de verb. oblig. Tenens præcedentem opinionem ueriorem, & communiorem, à qua in iudicando non esset recedendum per supra allegata, & per inf. dicenda, in seq. quæst. num. 692. cum seq. nu. 706. vbi dilucida
659 tur. Et dicas, q † licet ipso iure imponantur hæ pœnæ, tamen sñia declaratoria exigitur, ut sup. in 43. quæst. nu. 549. ostensum fuit, quod tamen limita, in pœnis carentiæ actionis, & infamiæ irrogationis, quæ secum trahunt exequutionem, ut ibi, nu. 555. cum duobus seqq. numeris.

QVAESTIO XLIX.

660 Sed numquid † iuramentum in cõtractu appositum purgandi morã facultatem excludat, & Bart. & cõmuniter cæteri, hic tenent, q sic, & idẽ Bart. in d. l. si insulam, 6. quæst. & ibi cõiter omnes, dempto Petro Besutio, mouentur pp hunc text. in verbo, mox, quo denotatur ipso iure hasce pœnas infligi, ut in præcedenti quæst. nu. 655. supra dictũ
661 fuit: nam † facta exequutione, non est locus purgationi moræ, ut communiter post Bart. in d. l. si insulam, 4. quæst. tradunt Doctor per text. in l. si is cui, de leg. 2. vbi Bart. in l qui rem, de condict. indebiti, & in c. commissa, de elect. in 6. cum alijs allegatis hic per Alex. sequitur et Alex consi. 57. Perspectis, col. fina. 2. vol. quicquid tenuerit Imola, quem sequitur Crot. in d. l. si insulã. Eandẽ opinionem, q iusm morę purgationẽ impediat, tenẽt Bal. & Angel. in l. & si post tres, ff. si quis caution. Bald. & Salic. in l. si pacto, quo pœnam, vbi Salic. a. conclusione, sup. tit. 1. Rom. Sing 444. Iuramentum. Guid. Pap. d. consil. 31. nu. 19. Alex. consi. 59. Viso processu penult. col. 2. vol. & d. consil. 106. Magnifice Prætor. 4 col. 3. vol. consi. 76. Visis dubitationibus, pen. col. lib. 5. & conf. 148. nu. 5. & 90. nu. 5. lib. 7. Io. Bapt. de Sancto Seuer. d. suo tract. transactionis, quæst. 17. Rub. Alex. d. consil. 30. in prin.
662 qd † clarè pcedit in casu huius legis in qua dolus exigitur vt his pęnis locus sit, p dicta sup. in 3. qst. vt tradit Alcia. hic, & in d. l. si pacto quo pœnã, sup.
663 tit. pręcedẽti. Nã cũ simus † in delicto pfecto, mota purgari non põt, l. qui ea mente, de furtis, trad. Alex.

Alex.& Ias. hic. Contrariam tñ sententiam ꝙ et in 664 casu huius legis † purgatio moræ minimè impediatur saltem in pœnis in quibus ipso iure non est facta exequutio, ut sup. in præcedenti quæst. nu.657. tenent Ang. in d.l. si insulam, & Paul. de Cast. hic, & mouerunt hoc fundaméto scilicet quia dictũ Bart. in d.5.quæst. fundatur in hoc: quia purgatio non admittitur, vbi à lege est facta exequutio, sed hic solũ quo ad caretiã actionis & infamię irrogationem, est facta exequutio, ergo respectu aliarũ pœnarũ poterit mora purgari, & pro eis faciũt dicta in d.nu.657. nec huic opinioni vr obsta 665 re rñsio Salic. hic, ꝙ ex quo, † exequutio in vna ex his pœnis facta est, in oĩbus moræ purgatio excludatur: quia fm Aret. hic, in fine, hoc lege non probatur, & cõtrarium est verius, ex quo capitula sũt separata, inf. l. proxim. Eandẽ opinionem, ꝙ iusm purgatio moræ non impediat, tenet Besut. in d.l. sciendum, quam probabilem & disputatiuè tenere posse dicit Crot. ibi, nu.49. & quà extra casum huius leg. s. qñ nõ interueniet dolus, tenet et Alcia. hic. Et tenẽdo hãc opinionẽ vr rñderi posse ad oia fundamenta tenentiũ cõem opinionem: nam primo non vr obstare fundamentũ Bart. & aliorũ, ꝙ 666 qñ † exequutio fit à lege, nõ sit locus purgationi moræ, quia hoc non vr verum, p notata per Crot. in d.l. si insulam, 4. quæst. nu.46. & 47. Secundo quia exequutio non fit in omnibus pœnis ipso iure, sed tantum in actionis priuatione, & infamiæ irrogatione, ut tenent Bald. & alij allegati supra in præ- 667 ced. quæst. nu.657. Secũdo non vr obstare illa † dictio, mox, quia fm Aret. hic, nõ per hoc censetur facta exequutio, intelligẽdo ut hic ipso intelligit, 668 immo nec et † ante declaratoriam contraueniens has pœnas incurrit, ut tradit Crot. in d.l. si insulã, sub nu.49. de mente Baldi, & Alex. hic. Secundo, 669 quia † dictio, mox, admittit et interuallum temporis, ut Aret. declarat, in l.1. §. qui præsens, & ibi Al 670 ciat. nu.25. de verbor. oblig. † licet modicum, fm Bald. in l. cũ ancillis, col. penult. inf. de incestis nuptijs, & facit. l. ratum, & l. quod dicimus, ff. de sol lut. vr tradit Alciat. hic. Tertio non obstate vr, ꝙ omnes pœnæ positæ sub vna determinatione, pariter cẽseantur determinatæ. d.l. iam hoc iure, de 671 vulg. & pupil. quia † illud procedit, qñ est eadem rõ tam in vna quam alia, l. si ita scriptũ, vbi Plũb. ff. de manumis. testam. sed in casu nro intet has pœnas est diuersitas rõnis, quia in duabus primis tñ fit exequutio a lege, sine ministerio hoĩs, ut dictũ est sup. in quæst. 43. nu.555. cum seqq. Quarto nõ vr obstare fm Alciat. hic, ꝙ propter dolũ in casu huius legis nõ possit mora purgari, cũ iã sit consumatũ delictũ, d.l. qui ea mente, de furt. quia rñde 672 ri põt, ꝙ † illa lex non procedit in his quæ à principio nõ sunt penalia, sed solũ pp cõtumaciã & mo rã, l. si cũ exceptione, §. r. ff. qd metus causa, & ita declarat Bart. in d.l. quĩ ea mẽte, 2. col. & sequitur Alex. in d.l. si insulã, 11. limitat. nu.35. Quinto nõ obstat et fundamẽtum qd facit Ias. pro cõi opinio 673 ne in d.l. si insulã, ꝙ † scilicet iusm litis cõtestationis vim hẽat, l. nã postea, §. si is qui tẽporali, de iu- 674 reiur. & † nouationis, l. qui iurasse, §.1. ff. eod. qui-

675 bus † casibus moræ purgatio cessat, vt hr in d.l. si insulam, quia põt rñderi vt rñdent Crot. ibi, & Al 676 ciat. hic, ꝙ † hoc procedit in iuso litis decisiuo, nõ in promissorio, vel confirmatorio, ut in simili tradit ipsemet Ias. in l. si pecuniã, col. antepen. de con dic. ob caus. & in terminis Dec. in c.1. de iudic. sub nu.23. versi. quarto non obstat de iudic. Sexto non vr obstare rñsio Ias. ad fundamentum Besut. in d. l. si insulam, ad l. fin. inf. de non numer. pecun. ꝙ il 677 lud qd dr, † iusm regularis fm naturã actus sup quo interponitur, pcedit, qñ deficit consensus in principali dispositione, uel est certo modo limitatus, ut in d.l. fin. de quo dictum fuit sup. in quæst. 18. nu.284. in quæst. 2. proxima sup. nu.651. Quia põt rñderi, ꝙ in d.l. fin. non deficit consensus, qa 678 † ex confessione quis dr consentire, l. generaliter, inf. de non numer. pecun. cap. per tuas, de probat. & ita tradit Dec. in d c.1. sub num.23. de iudic. Et, 679 † iusm hẽt semper illam tacitam conditionẽ, quã hẽt pmissio cui adheret, ut tradit Ang. cõs.315. Statuto cauetur, col. pen. Oldr. cõs.238. Licet quidam. Rom. consil.269. Non est dubium, in princ. Alex cons 37. Viso, col.3. lib.2. Dec. cons.240. nu. 3. consi.305. nu.6. consi.366. nu.8. & cons.351. nu. 8. Aret. consil.24. Quatuor dubia. Curt. sen. consil. 3.2. col. nu.3. & Curt. iun. consi.141. nu.13. neque alterat naturam contractus, Dec. in l. non omnis, nu.11. ff. si cert. petat. in l.1. nu.27. C. de pact. Clar. in §. emphyteusis, quæst.8. versic. & hoc quidem: 680 Facit, quia † iusm non se extendit vltra quam se extendit renunciatio iurata, Bar. Bald. Ang. & alij, in l. sed & si quis, §. quæsitum, ff. si quis caut. Alex. cõs.28. Visis, penul. col. lib.1. & Dec. alios allegãs, in c. cum super, nu.11. de offic. deleg. Facit, quia 681 † iuramentum interpretatur secundum intentionẽ iurantis, communem & uerisimilẽ, ut notatur 682 in c. ex parte, de cler. non resid. & nõ † ad ea quæ verisimiliter pars non cogitauit, c. nemens, & c. Quintauallis, de iureiur. Calc. consil.16. col. fin. & consi.18. col. antepen. cons.24. col.16. & 17.

Præterea, nõ vr obstare ꝙ iusm non se extẽdat qñ consensus est limitatus, quia isto casu cõsensus vr limitatus respectu debiti principalis, qñ nõ pręterit tempus quo promittitur posse moram pur- 683 gari: nam † voluntas contrahentium præsumitur esse cõformis dispositiõi iuris cõis, Bar. in l. vxorẽ, §. testõ, de leg.2. & ita tradit Crot. in d.l. si insulã, nu.49. Septimo vltra fundamẽta Besutij compro- 684 batur hæc opinio quia † iusm interponatur super contractu, ut illum cõfirmet, uel ut illi det robur, 685 si illum reperiat inualidum, sed † natura actus cõfirmantis est, non extendere, neq; ampliare, dispositionẽ super qua interponit, l. Aurelius, §. testñ, de lib. legat. Bald. in l.3. in fine, infra si aduers. uendit. Paul. de Castr. consil. 134. Notandum est, in princip. Sed si virtute iuramenti esset adempta facultas purgandi moram, virtus promissionis ampliaretur, quia ad pœnam teneretur, quam euitare posset, & quæ posset esse maior quam principale debitum, & ita hoc fundamento hanc opinionem corroborat Crot. in d.l. si insulã, nu.49. qd fundamẽtũ et posuit in l. filiusfamilias, §. diui, nu.

686 95. de leg 1. Octauo facit, quia †purgatio moræ
ex æquitate inducta est, l.si seruũ, § sequitur, de
verbor. oblig quam æquitatem iuramentum non
tollit, sed adiuuat potius, c. etsi Cristus de iureiur.
687 Nono, & vltimo, quia †iufm rem trahit ad ponti-
ficiũ forũ, c. fin. vbi Io. Andr. de foro compet. lib. 6.
688 & †tamen in eo secundum communiorem senté-
tiam, mora purgari põt, c. fur̃, de pœn. c. potuit, lo-
cati. Et ex his duobus vltimis fundamentis Alciat.
hic & in d.l.si pacto quo pœnam, opinionem Besu
tij contra communem amplectitur.

Recedendum tñ non esse à cõi opinione in iu-
689 dicando vel consulendo arbitror, †quæ ab his im-
pugnationibus defendi posse vr̃, fundatur. n. supra
firmã petrã, supra in alia cõi opinione rõnibus, &
690 auctoritatibus munita: Illud nãq; clarũ est, q̃ †fa-
cta exequutione à lege vel ab hoĩe, non est locus
purgationi moræ, ut post Bart. in d.l.si insulam, 4.
quęst. tradũt Doc. Bal. in d.l. & si post tres, in lectu
ra, si quis caut. Salic. in d.l.si pacto quo pœnã, 4. cõ
clus. & ibi ẽt Alciat. de quo fuit dictũ sup. nu. 661.

Non obstat primo replicatio quæ fit in contra-
691 riũ, sup. nu. 666. q̃ immo †sit locus purgationi mo
rę, ẽt si exequutio sit facta à lege, vt tenẽt Imola, &
Crot in d.l.si insulam, quia tex. in l. t. de penu leg.
super quo ipsi se fundãt, cõiter intelligitur, q̃ quã-
titas in genere fuit relicta in pœnali legato nõ aũt
in specie, vt tradunt Bald. & Salic. in locis prælle
gatis. Alex. in d.l.si insulã, 11. Fallẽt. & ibi Ias. in d.
4. quæst. & vr̃ etiã ipsemet Crot. fateri ibi, nu. 47.
692 Secũdo non vr̃ obstare replicatio facta, q̃ †exe-
quutio nisi in illis duabus pœnis, actionis priuatio
nis scilicet, & infamiæ irrogationis, facta non sit à
lege, qa immo exequutio cẽsetur facta quo ad oẽs
pœnas, pp illud verbum, mox, ẽt ipsum referrẽdo,
& intelligendo vt refert & intelligit Aret. hic: nã
quotiescumq; lex alicui ipso iure pęnã infligit, tũc
693 ẽt ante declaratoriam †censetur facta exequutio,
licẽt exigatur declaratoria, quo ad apprehensio
nem bonorum, ut tradit Felin. in c. 1. nu. 42. de cõ
stit. de quo ẽt dicetur inf. nu. 704. qd manifeste ꝓ-
694 batur, quia inter alios †effectus, quos operatur in-
flictio pœnæ ipso iure à lege impositæ, quos con-
gerit Crot. in d.l. t. §. qui pręsens, in princ. de verb.
695 oblig. 1. lectura, operatur hunc, q̃ †priuat ipsũ de-
linquentẽ dominio, & illud transfert in personam
eius cui pęna applicatur, ut tradit Bart. in l. post cõ
tractum, 3. col. nu. 12. ver. secundum tp̃s, quẽ ibi se
696 quitur Cast. vbi dicit, q̃ †nõ valet alienatio p delin
quentem, ẽt ante sñiam, qñ pœna ipso iure infligi-
tur, quia dñium amisit, & idẽ tradit ipsemet Bart.
in l. commissa, de publican. in l. Imperator, de iure
fisci, & in l. si debitor, ff. quæ in fraud. credit. & se
quitur Felin. in d.c. Rodulphus, nu. 38. & Crot. in
697 d. §. qui præsens, 3. effectu, nu. 6. immò †talis delin
quens tenetur ẽt fructus præceptos restituere, ut
per Ang. in Auth. de incest. nupt. in princ. & latẽ
per Felin. in d.c. Rodulphus, num. 38. & latius per
698 Crot. in d. §. qui præsens, 1 effectu, nu. 2. Et q̃ †per
translationem dominij censeatur à lege facta exe-
quutio, tradit Bart. in d.l. si is cui, & in l. cum qui-
dam, 2. col. de leg. 2. Alex. in d. 11. limitatione, &
Ias. in d. 4. quæst. in d.l. si insulam, cũ enim pœna ip
so iure irrogetur à lege, lex ipsa censetur quantũ
in se est exequutionẽ fecisse, ut per Bart. & alios in
d.l. si insulam, licẽt quia debet delicto constare mi
nisterio hoĩs opus sit, quo declaretur ipsũ tale cri
men commisisse, & compellatur iuris remedijs pę
nam soluere vt ostensum fuit sup. in 43. quæst. nu.
549. Secundo r̃ndetur, (& hoc fundamẽto ẽt cor-
roboratur d. cõis opinio) q̃ dato, q̃ exequutio in
his pœnis à lege facta nõ esset; & sic ex isto funda
mento cõis opinio sustentari nõ posset, tñ alio fun
699 damẽto vr̃ sustineri posse: nam hẽmus, q̃ †litis cõ
statio morę purgationẽ impedit, d.l. si insulã, et ibi
700 oẽs, sed †inflictio pęnæ ipso iure imponit̃, idem o-
peratur quod litis cõtestatio, ergo &c. Probatur:
701 nam †hęres ex delicto defuncti (nisi lite contra eũ
contestata) regulariter nõ tenetur, l. vnica, inf. ex
delic. defunctor. §. penul. Instit. de temper. & per-
702 pet. act. ita qñ † ipso iure pœna pecuniaria à iure
imponitur, ẽt lite non contestata, trãsit contra hæ
redes, Bart. in l. t. 2. col. ff. de priuat. delict. & sequi
tur Crot. 4. effectu, nu. 7. in d. §. qui præsens, & vi-
de inf. nu. 791. & ita hos casus scilicet litis conte-
stationem, & inflictionem pœnæ ipso iure, pari fi-
cat Bald. in Auth. habita, col. fin. inf. ne fil. pro pa-
703 tre, quẽ sequitur Alex. in d. 9. limitat. dicẽs, q̃ †si-
cut post litis contestationẽ non admittit̃ pœniten
tia, ita ẽt si pœna sit ipso iure a lege irrogata. Scdo
704 principaliter nõ vr̃ obstare, dũ replicatur, q̃ †cõ-
ueniẽs ante declarationẽ, has pœnas nõ incurrit,
vt no. Crot. in d.l. si insulã, quia primo quo ad infa
mię irrogationẽ & actionis priuationẽ, quę trahũt
secũ exequutionẽ, ut ostẽsum est in 43. quęst. sup.
nu. 555. & seqq. hoc est falsum, quo verò ad aliàs
pœnas, hoc ẽt nõ puto verũ, & contrariũ tenet Fe
lin. in d.c. 1. nu. 42. de constit. dicẽs, q̃ non requiri-
tur declaratio ad hoc, ut pœna incurratur, cum iã
sit incursa, sed ad hoc, vt possint bona apprehen-
di, de quo ẽt fuit dictũ sup. nu. 693. Nã ẽt ante de-
clarationẽ factã, reus dñium amittit, ut sup. num.
695. & fructus suos facere nequit, ut sup. nu. 697.
qd non esset, si in pœnã nõ incurrisset. Bene verũ
705 esse fateor, q̃ licẽt reus dominio ipso iure priuet̃,
& trãsferatur, ut sup. tñ †nõ transfertur possessio,
ut tradit Bart. in d.l. cõmissa, in princ. de public. Se
cundo nõ obstat, q̃ hæc dictio, mox, admittat tp̃is
interuallum, quia non propter hoc desinit esse ca-
non latæ sententiæ, vt per Aretin. in d. §. qui præ-
sens, & per consequens sit facta exequutio à lege,
vt sup. latius dictum fuit in præced. quęst. nu. 655.
Tertio principaliter non vr̃ obstare respõsio sup.
facta, q̃ sit maior rõ in duabus ex his pœnis quam
in alijs, & sic non habeat locum regula d.l. in hoc
iure, quia replicari põt, q̃ nõ est maior rõ in his,
quam in illis, cum oẽs in ultionẽ periurij sint im-
positæ, licẽt de sui natura illæ duæ trahãt secũ exe
quutionẽ, hæc ministeriũ hoĩs exigãt; Et q̃ omnes
pariformiter determinatæ censeantur, probat il-
706 lud verbum, mox, qd in fine apponitur: nam †clau
sula in fine apposita refertur ad omnia præceden-
tia, l. talis scriptura, vbi Doctor. de leg. 1. c. causam
quæ, & ibi not. de Rescript. & illud verbũ, omnia,

nam†

707 nam † qui omne dicit, nihil excludit, l.Iulianus, in
ptin.de leg.3.l.à procuratore, inf.mandati, l.fi.de
pen.legata, & c.solitę, de maior. & obedient. Quar
to non vr ét obstare, dum rńdetur sup. ꝙ l. qui ea
mente, de furt. nó pr̄cedit in his quæ à principio
non sunt pęnalia, per text.in l.si cum exceptione,
§.1.qd met.causa, quia etsi ex prædictis & infra di
cendis desendi possit iuramentum (ét absq; dolo
cõtrauenientis) purgationé morę impedire, tanto
magis hoc procedit, si dolus interueniat quo casu
his pęnis locus est, vt sępius dictum est: nam cum
708 † maleficium perfectè sit perpetratum, si factũ sit
momentaneũ, non aũt successiuum, (vt in hac spe
cie) tunc purgationi morę non est locus, vt tradũt
Bar.Imo.Com.Alex.Ias. & Crot.in d.l.si insulam,
6.quæst.& Alex.d.cons.57.Perspectis, col.fi.lib.2.
per text.in l.1.§.si rem, vbi ét Bart. ff. deposi.& in
c.1.qd iur.si.post alien.feud.vas. id recip. Non ob-
stat.d.§.primus, quia ibi non erat adhuc delictum
habitum pro perfecto & consumato, pront hr la-
ta sententia, & reo existente contumace, §.hęc aũt
actio, ead.lege. Secundo, quia illud est de natura il
lius actionis, ꝙ mora possit purgari, at casus nr
diuersus est, quia sumus in delictis perpetratis &
perfectis, quo casu regulare est, morã purgari nó
posse, d.§.si ré, & d.c.1.qui vñr ét loqui in his quæ
a principio nó sunt pęnalia, Quinto non vr obsta-
re obiectio facta fundamento Ias. de iuramento,
quia etsi iuramentũ decisorium hoc impediat, ita
ét dét impedire promissorium directè ordinatum
ad obligãdú, per ea quę dicta fuere sup in 4 quęst.
nu.572.cũ duobus seqq licèt ista rńsio sit minus
realis, Sexto non vr obstare, dum replicatua cõtra
rńsionem datam per Ias.ad l.fi.inf.de non numer.
pecun. ꝙ ibi pp confessioné erat consensus, quia
709 ibi confiteus † iuratus, censetur confiteri, & se obli
gare spe futurę numerationis, & si pecunia nume
retur, vt ibi inquit glos. & in c.quemadmodũ, de
iureiur.in 1 glo.magna, & ppea si nó numeretur,
deficit consensus, quo deficiente, nihil operatur. &
ita illum text.intelligit Bart. in d. l.si quis pro eo,
8.membro, de fideiuss. vt Ias. recte rńdet, in d.l.si
insulam, 5.quæst.de quo fuit dictũ sup.nu.284.&
651.vbi videas, Non obstat Regula, ꝙ iuramentũ
dẽat regulari sm naturam actus, quia regulariter
710 contrariũ est verius, quia immò † alterat naturam
contractus, vt per Mocer.maximè Ias.in d.l.si con
uenerit, in prin.& in l.si pecuniã, col.pen.de cond.
causa data, cũ alijs sup.adductis, d.nu.284.& 651.
Vñ, cum contractus sit perfectus, & cõsensus par-
711 tium non deficiat) qui quõ † cognoscatur deficere
declarat Alciat.d.c.cum cõtingat, nu.184. & 189.
712 vbi est videndum). † iuramentum extendit vires
suas ad omnia iura quæ ex illo facto & contractu
descendũt; Et propterea cõcludit Bart.in d. Auth.
Sacramenta puberum, col.penult.in l.sciendũ, de
ver.obl. & in l.si duo patroni, §.idé Iulianus, de in
713 reiur. ꝙ † iuramentum minoris tollit beneficiũ re
stitutionis in integrũ, licèt ipse minor de eo non
fuerit certioratus, & cũ eo transeunt magis cõiter
Doct.in d.locis, licèt nonnulli teneant opin. Diol
huic cõtrariã, de quo per Alcia.suo tract. ꝑsumpt.
1 reg.ꝑsumptione 42. Et idé tradũt Doct. in d. l.
714 sciendũ, † in muliere nõ certiorata de Velleia quę
715 in contractu iurauit. nã † satis est, ꝙ fuerit in gene
re cogitatum, l.sub prætextu, la seconda, sup.end.
716 & ita tradit Alex.cõs.14.nu.18.vol.6. Et † iuramé
to apposito, censetur saltem adesse cõsensus in ge
nere, ideo iuramentum operatur vires suas, arg.l.
qui iure militari, ff.de milit.test. Imo.in c.1.col.7.
de comod.Moder.in l.sancimus, inf de testament.
Crot.in l.1.§ si qs ita, in fi.2.lectura, de verb.obli.
De quo ét dicetur inf 3.quæst.nu.758. Et ex his ét
tollitur arg.Croti, qd facit pro Besut.de natura a-
ctus confirmatorij, quia iuramentum nedũ confir
mat contractũ, & illi dat robur; sed ét eius naturã
alterat, vt sup.ostensum est, nec est hoc mirũ: ꝙ iu
717 ramentum morę purgationem impediat, cũ † mul
ta alia maiora operetur quorũ aliqua tanguntur
per Guid.Pap.in d.cõs.31.nu.4.cum seqq.& spar-
sim à Doct in multis locis. Octauo non obstare vr
primũ fundamẽtum Alciat. quo ipse mouetur ad
tenendum opinionem Besut.extra casum huius le
gis quia etsi iurm admittit ęquitaté, tñ ipso in con
718 tractu apposito impeditur morę purgatio, nã † cõ-
tractus bonę fidei ét admittũt ęquitaté, §.in bonę
719 fidei, Inst.de action. immò † in eis exuberat æqui-
tas, Barto.in l.4.§.Cato, 3.& 5.oppositione, de ver
720 bor. oblig & tamen † si in eis est apposita dies
& pęna, sicut in stricti iuris iudicijs, impeditur mo
rę purgatio, ita tradunt Imo. Rom. Com. Alex. &
Ias.in d.l.& l.si post tres, col.fi. si quis caut. Alex.d.
cons.106.col.3.& 4.3.vol. quicquid teruerit Bal.
in l. cum allegas; 6.oppositione inf. de vsuris, &
721 mouentur: quia † in cõtractibus bonæ fidei maior
fides & obseruantia dét præstari, q̃ in cõtractibus
stricti iuris, vt l.eleganter, in prin. ff. de dolo & in
l.3.§.fi.per Soci.iuncta l.dolo, vel metu, inf.de inu
tili stipulatione, cum alijs ibi allegatis per eos. Sic
in casu nostro; quia iurm (vt sup.dictũ est) alterat
722 naturam contractus, & efficacius obligat, nã † obli
gat præcisè ad factũ, vt per glos.in l. si pecuniam,
in prin.in glo.paruula, de condict.ob caus.& dictũ
fuit sup.nu.722.& tradit Alex.cons.89.no.5. lib.
723 7. Item † iurm debet impleri in forma specifica, c
ad nostrã, il primo de iureiur.Bart.& alij, in l am-
plius non peti, ff.rem ratam heri, & hr per Ias. in
d.l.si conuenerit, in prin.1.limitatione, de iurisd.
om. iudic. Nec huic rńsioni vr obstare arg. Croti
in d.l.si insulam, tenentis limitationem Bald.in d.
724 l.cum allegas, s. ꝙ ex quo † in bonæ fidei iudicijs ci
tius mora contrahitur, q̃ in stricti iuris iudicijs, ita
dét citius purgari posse, per reg.l.eũ qui, in princ.
de iureiur. qd ostendit per text.in c.potuit, locati,
iuncta.l.2.inf. de iure emphit. quia rńderi potest,
non procedere, quia d.c.potuit, loquitur de iure
Canon. quo conceditur purgatio moræ, non de ci
uili, quo impeditur: & sic illud non accidit vt pur
getur ibi mora, ex quo citius incursa est, sed quia
de iure Canonico ita in oĩbus conceditur, c.firmam,
de pœn.qd diuersum est de iure Ciuili, Doct.in d.
l.si insulam, Prętérea, ꝙ iurm moræ purgationem
725 impediat, probatur. Nam si † virtute iuramenti
quis ét absq; interpellatione irregulariter consti-
tuitur

stituitur in mora, vt est cōis opinio Doctorum in c. breui, de iureiur. Spec. tit. de aduoc. §. 1. vers. sed nunquid, Ias. Dec. Alciat. in l. qd te, si cert. petat. quanto magis dēt impedire eam contractam pur gari posse. Vltimo nō obstat rō Alciat. φ iusm tra here soleat rem ad forum ecclesiasticū, in quo mo ra purgari pōt, de quo dicetur inf. nu. 732. quia rñ detur, φ in casu huius legis ex quo lex punit per 726 iurium, † index laicus declarare pōt reū incidis se in periuriū, vt tradit Roman. Sing. suo 420. Ego corā Magnificis Dñis vbi dicit, ita dixisse, licèt qui dā ignorātes & bestioli, de hoc dubitarēt. sequitur Felin. in c. cum sit, nu. 7. limitatio 4. de foro cōper. 727 & idem † qñ agitur ad pęnam periurij, ēt laicus iu dex est competens sicut & ecclesiasticus, c. nouit, de iudic. iuncto c. Rex dēt, 23. quæst. 5. Feli. in d. c. 728 cum sit, 2. limitatione, qd de plano procedit, † qñ liquet quē delerasse, secūs si sit dubium, quia tunc adeundus est iudex ecclesiasticus, c. venerabilē, de elect. c. quanto, de iureiur. Rom. & Felin. in locis præallegatis. Et dicit Bald. in l. 1. col. 2. inf. de oper. 729 libert. φ † Canonistæ dicunt, φ in dubijs spirituali bus ecclesia cognoscit, & quicquid est dubiū, tra hunt ad suum molēdinum. Et φ hęc cognitio per rineat ad iudicem secularem, tradit ēt ipsemet Al ciat. sup. in 4. pag. de quo dictū fuit, sup. in 2. quęst. nu. 26. & seqq. Et his vr fuisse defensam cōem opinionem quæ proculdubio in casu huius legis procedit, in quo. s. dolus exigitur: nam cū purga tio morę fundetur super æquitate, d. l. si seruum, §. 730 sequitur, de verb. obli. † non est ad eam admitten dus deliquens, quia ei æquitas seruanda non est, l. bona fides, in prin. depos. tradit Crot. in d. l. si in- 731 sulam, nu. 6. licèt in contrarium faciat, φ † æquitas sit scripta in iure quę cēsetur ius cōe, Imo. Roma. & Crot. in d. l. si insulam, quia videmus ēt pp pe riurium quem priuati multis à iure cōi concessis, vt hac lege. Extra casum aūt huius leg. negari nō pōt, quin dubiū sit, posse morā purgari iuramen to non obsistente, cum cōis opinio tota fundetur in hac lege, cuius pęnæ sibi locum non vendicant, nisi contra dolosum, vt sæpe dictum est: in practi ca tñ credo fore difficile obtinere, cōtrarium. Li mita tñ hanc cōem conclusionem non procedere 732 de æquitate Canonica, fm quam † poterit mora purgari, glos. in c. apud misericordem, per illum text. 32. q. 1. quam dicit singularem. Rom. d. Sing. 444. Bal. in l. qui crimen, q. 11. inf. qui accu, nō pos. Butr. & Imo. in c. dilecti, de arbitr. Alex. Ias. & Alc. hic, Facit d. c. potuit, locati, & d. c. suam, de pęnis, li cèt Alex. in d. l. si insulā, 12. limitat. putauerit hoc procedere in foro pęnitentiali, nō cōtentioso, p in ra per eū allegata, quia ēt in foro contentioso hoc 733 seruaretur: qd declara, non hre locum † qñ aduer sarius damnum passus fuerit ob moram rei, quia cum talis purgatio fundetur in æquitate, & æqui tas cesset si alter ex contrahentibus sit damnifica tus, non est locus tali purgationi, vt oēs concludūt in d. l. si insulā, in terris igitur tpaliter Rom. Pont. subiectis, hęc limitatio procedit, secūs verò in sub ditia Imperatori, vt dictū fuit ēt sup. in d. quæst. 2. 734 nu. 31. Limita secundo, non procedere, qñ † quis

iusto impedimento vel iusta causa impeditus fue rit, quo minus iurata præstaret, Imo. & Angel. in 735 d. l. si insulam, Dec. cons. 138. col. fi. nā † iusta causa excusat à mora, & in eius sequelam, à periurio, l. 2. si quis caut. l. fin. qui satisd. cog. & tradit Alciat. 736 hic. Limita tertio, fm Alciat. hic, qñ † factum pro missum fuit, quia purgando magis adimplere vr qd interest præstare, l. si pecuniam, ff. de cond. ob 737 caus. & ideo cum † purgatio verbis iuramenti non aduerset, dēt admitti, iuxta notata in c. ex parte, de cler. non resid. qd declara, vt in sequenti limita tione, s. qñ ius actoris non est factum deterius, se cūs si sit factum deterius, vt quia fundum aliena uit, quo casu facto super ipso faciendo non eget, vt per Docto. in d. l. si insulam. Limita quarto 738 & vltimo, qñ † ius actoris non est factū deterius, l. mancipiorū, de opt. legar. Bald. Ang. & Imo. in d. l. si insulam, vbi Alex. vndecima limitatione. nu. 33. & 34. & fit in d. l. si post tres, & latè tradit Ias. in l. 2. 29. q. nu. 73. & seq. inf. de iure emphit. ad quę est recurrendum, quia sat de hac materia dictū fuit.

QVAESTIO L.

739 QVæro, nunquid virtute iuramenti ita † debi tor obligetur vt teneatur accedere ad credi torem diuersi fori ad debitum soluēdum, aliàs has pęnas incurrat: Et decidit Alex. φ non, in cons. suo aliàs allegato. 92. Perspectis §. col. 2. vol. Pro quo 740 facit, quia hoc est regulare, φ nō † teneatur deferre rem soluendam debitor ad domum creditoris, si sunt diuersi fori, vt per Bart. post glos. in l. item illa, in prin. de constit. pecun. cum alijs latè tradit. per Ias. in d. l. 2. 37. quæst. infra de iure emphit.

Deputabuntur eis qui intemerata pa cti iura seruauerint.

QVAESTIO LI.

741 SEd cum & † res & pęna peti non possit, l. apud; 742 §. Labeo, ff. de doli exce. nisi sit apposita † Clau sula, Rato manente pacto, l. cum proponas, supra eod. & l. qui fidē, ff. eod. quo hic obseruans pactū & rem & pęnam, & tot alia comoda consequitur. Et Bar. quem cęteri hic cōiter sequuntur, post gl. in verb. proprietate, rñdent hoc odio periurantis 743 constitui. Et sic not. ex hac lege † iusm hre vim il lius Clausulæ, Rato manente pacto, de qua in d. l. cum proponas, & l. qui fidem, & idem vtrobique not. Doct. Idē tradit Abb. in c. per tuas, penult. col. de arbitr. refert. Felin. in c. ad nostram, sub nu. 12. de iureiur. Guid. Pap. d. cons. 31. nu. 4. & Ias. in §. irē si quis postulante, nu. 15. vers. 10. Instit. de action. Limita tñ hanc conclusionem nō procedere in cō promisso facto in arbitrum ēt iuramento interue 744 niente, quia soluta pœna, † potest recedi à iudi catis, Authen. decernit ius, & ibi Bald. 1. notab. ita hanc legem limitat infra de arbitr. & sequun 745 tur Alex. & Ias. hic, de † cuius Authen. intellectu videndi sunt Canon. in c. 2. de arbitris.

QVAESTIO LII.

746 QVid si contractus in vim transactionis vale re non posset, vt quia † sit de re liquida, vel post rem indicatam, vt l. si causa cognita, sup. eod. & habe-

& hr in l.post tem iudicatum,ff.eod.in l.elegāter,
747 de condict indebiti,an † virtute iuramenti valeat
in vim pacti? Et Bat.quem cōiter sequuntur Doct.
hic tenet valere,per text.in l.cū patet, §.filius ma-
trem,de leg.a.licèt Bald.& Fulgos. dubitent.idem
tradunt Ang.Alex.Ias.& Alciat.in d.l.si causa co-
gnita,Ang.in l.si vnus, §. pen.de pact.idem tradit
Ias.in d.§.item si quis postulāte, nu.14.vers.9.vbi
748 enumerat † plures decisiones Doct. plures casus
decidētium per d. §.filius matrem . Felin.in c.cum
super,nu.9.in fi.de offic. deleg.idem tenent Alex.
Ias.& alij,in d.l.eleganter,in prin.de cond.indeb.
Ang.cons.59. Quidam paterfamilias,2.col.& idē
Alex.& Ias.in l.1.§.si quis ita,de verb.obl.& Ias.in
l.eam quam, 11.col.inf.de fideicom. Confirmatur
749 dicta cōis conclus.quia†iurm importat Clausulā,
Si non valet ut ago, valet vt valere pōt omni me-
liori mō,d.§.filius matrē, quam cōclusionem vltra
sup.allegatos tenet Bar.in d.l.si quis pro eo,8. mē
bro,de fideiuss.& in d §.filius matrē, idem Bart.&
cōiter ceteri,in d.l.1.§.si quis ita,vbi Crot. 2.lectu
ra,in fi.de verb.oblig.Aret.cons.21.Diligenter &
maturè, & cons. 28. Diligenter aīaduertis, 4.col.
Guid.Pap.d.cons.31 .nu.3.Alex.cons.12. Viso in-
strumento,col.fi.1.vol.& cōs. 32.In causa exequu
tionis,in fi.4.vol.Matthesil.Notab.56.Nota hanc
regulam.Soci.in l.frater à fratre,num.36.de con-
dict.indebiti.Felin.nu.9. & Dec.nu. 11. in c.cū su-
per,de offic.delegat.Curt.sen.cons.1.nu.9.Alciat.
in d.c.cum contingat, nu.164.& Io.Duran.in suo
tract.de arte test.tit.10. Cautela prima,nu.5.Du-
bitant tn̄ Bald.& Fulgos.hic,de hac 1.conclusione
750 Bart.quia vt inquit Bal.& sequitur Fulgos.†text.
in d.§.filius matrem,non procedit,qn̄ defectus est
in substantia,licèt secùs sit,qn̄ & in solennitate,&
propterea vr stādum regulæ,l.si ego, & l.non oīs,
ff.si cert.petat.Præterea,& secūdo,sequeretur fm
Fulg hic, ꝙ transactio seu compromissum factum
post rem iudicatam,valeret pp iurm in vim pacti,
licet non valeat vt transactio vel cōpromissum, l.
post rem, ff.eod.qđ vr dubitabile, fm eum, quia
751 †dēt esse de re certa,& gratuitum, l.1.ff. eod. qđ
non est in casu præmisso.Eandem opinionem cō-
tra Bar.hic expressè tenent Rom.& Aret.in d.§ si
quis ita,quos vr sequi Crot.ibi, 9. conclus.nu.22.
752 1.lectura.Et mouentur vltra prędicta,quia†iurm
hēt vim iudicijs, l.nam & postea,§.si is, qui tpali,
& l.qui iurasse,§.fi.& l.tutor, in fi.ff.de iureiur. &
753 in iudicio,†actus si non valet vt transactio, nō va
let vt pactum,vt probatur in l. si quis suus, inf.de
repud.hęred.ergo similiter non valebit transactio
iurata, & ita ēt arguit Rom. in cons. 517. In casu
propositę consultationis.& Alciat.in d.c.cum con
tingat,nu.160.Cōfirmatur hęc cōclusio fm Aret.
in d.§.si quis ita,per ea quæ notat Ang.qui tenuit
hanc parte fm eum,in cons. suo 99.licèt illud con
754 silium non inuenerim in libro meo, quia†transa-
ctio quæ non valet vt transactio,non valet ēt ut pa
ctum simplex, cum sit contra voluntatem transi-
gentis,qui non esset ius suum remissurus, nisi pos
set consequi sibi debitum ex transactione, per a-
755 ctionem,†pactum.n.nudum non valet ad actionē
consequendam sed ad retentionem, l.siue apud a-
cta,in fi.cum ibi notat.sup.eo.Et ēt ex hoc resulta-
756 ret inęqualitas,†(quæ non admittitur in contracti
bus,l.cū emptor,in prin.ff de rescind. vend.) quia
ille cui remittitur vt aliquid soluat, esset tutus ex
ceptione,& remittēs actione careret,& sic ius suū
consequi non posset: Et propterea dicit Aret.ꝙ in
casu,ꝙ ab vtraq; parte fieret remissio, ita ꝙ vtriq;
parti esset consultum pacto, forte posset tolerari
opinio Bat. licèt opinio Baldi forte de iuris subtili
tate sit melius fundata, quia regula est pro eo.Et
757 ꝙ†iurm(qn̄ est defectus in substātia vt hic inquit
Bal.)non operetur dictum effectum,vt actus,s.va-
leat omni meliori mō quo valere pōt tradit Rom.
cons.prædicto 517.col.penult.& sequuntur Felin.
& Dec.in d.cum super,de offic.deleg.nam nō sup-
plet defectū consensus,vt ibi per eos, & per Aret.
in cons.24. Quatuor dubia,col.2.aliàs allegato. A
cōi tn̄ opinione non arbitror esse recedendum,pp
hæc obiecta,quæ non vnr obstare . Et primo,non
obstat ꝙ defectus sit in sustantia seu materia quo
casu,d.§.filius matrem,nō vr procedere quia(omis
sa rn̄sione Alex.hic quem sequitur Ias.)rn̄deri pōt
vt rn̄det Alciat. in d. c. cum contingat, nu 184.ꝙ
758 †qn̄ defectus est in materia,vt quia res non sit cō
mercij nostri, vel resultet inpossibilitas iuris, vel
facti, tunc verum est ꝙ iurm non facit valere actū
omni meliori mō:secùs,si defectu materię aliud es
set : quia tunc sustinetur in eum modum in quem
valere pōt,dummodo accedat consensus,qui in ca
su nostro accedere censetur, cum saltem in gene-
re censeatur de pacto cogitatū fuisse,l.qui inre, ff.
de test.de quo sup dictum fuit in 3. præced quæst.
759 nu.716. nam†transactio generaliter accepta,pōt
cōprehendere qđcunq; pactum per qđ à lite rece
datur,dato,ꝙ non simus in causa dubia,l.a.ff.eod.
glos.in l.1.§.1.verbo transigendi,de pact. & decla
rat Ant.de Alex.in d.l. causa cognita.Ang. consil.
240.Punctus est.Rom.d. Cons.517. antepen.col.
2.Aret.cons.33.Consultatio,vltimo dubio, quos
sequitur Alciat.in d.c.nu.185. Et per hæc tollunt
fundamenta Baldi & Fulgos.hic, ac tenentiū, d.§.
filius matrem,nō procedere qn̄ est defectus in sub
stātialibus,quia illud procedit,qn̄ deficit oino cō-
sensus qui est de substantia qui non deficit in hoc
casu,ex quo in genere potuit cogitari de pacto qđ
generaliter sub trāsactione cōprehenditur vt sup.
Tertio non obstat ꝙ iurm hēat se ad instar iudicij,
qđ tn̄ non operatur dictum effectū:quia rn̄detur,
760 primo, ꝙ†iurm confirmatorium vel promissoriū
nihil rōe hēt cum iudicio, licèt iurm delatū à par-
te parti sic,vt not.Ias.in l.si pecuniā,col.8 de cōd.
cau.data.Dec.in c.1.de iudic.Crot.in d. l.si insulā,
5.quæst.& Alciat.sup.textu,in verbo, mox, & fa-
ciunt dicta sup.in 43.quæst.nu. 587. cum duobus
seqq.& in 49.quæst.nu.673.cum tribus seqq. Se-
cundo,quia dato ēt ꝙ iurm hoc,& iudicium æqui
761 pararent,tn̄†argm̄ non procedit,nisi in ęquipara
tis à iure, non aūt in eis in quibus diuersimodè sta
tuitur vel disponitur,vt tradunt Doct.in c.1.de so
lut.not.Euerard. in loco à simili, in d.suo tractatu
762 loco 60.col.2.Tertio†argm̄ non procedit à simili,
data

data dissimilitudine, vt in casu nostro, etiã parua, Burr.c.fin.col.50. in Repet.de consuet.& tradunt Doct.in c.translato, de constit. & not. Euerard. in loco præallegato. Quarto principaliter nõ obstat ratio Angeli relata per Aret.vt sup. quia cum saltem in genere censeatur cogitatum de pacto qd sub transactione cõprehenditur, vt sup est transigenti imputandũ quare ius suũ remisit, & sibi nõ prospexit, vt et hoc casu sibi promissum consequi posset, qd quidem expresse paciscẽdo fieri potuisset, saltem accedente stipulatione. Nec obstat q se quitur inæqualitas in contractibus non admittenda, quia †et inæqualitas toleratur qñ pars cõtrahit cum persona quæ obligari non põt, l.neq;, infra de contrah.& committ. stipul.quem text. ibi not. Bal. pro statutis †impedientibus mulieres contrahere, quia intelligitur de contractibus damnosis, non de vtilibus. Ad idem facit tex.in l.non eo minus, vbi Ias.inf.de procurat.nã †hoc casu põt claudicare contractus, l.Iulianus, §.si quis à pupillo, ff. de action. empt. Et ppea cum transigens nouerit transactionẽ non valere nisi in vim pacti, †(qd actionem producit, sed ad retentionem proficit, vt sup nu.755.& tradit Alex in d.cons.12.vlt.col.1. vol.& sequitur Soci & Alcia.nu. 5 n.in d.§.si quis ita, quicquid tenuerit Abb.in d.c.cum contingat, col.penul vers.septimus casus,) est sibi imputãdũ, si ius suũ remisit, sicut imputandũ est contrahenti cum minore qui obligare, & non obligari põt, iuribus sup. allega. Secundo, & melius rñdetur, q hæc obiectio est contra casum.l.cum proponas, la secõda sup.de pact.aliàs allegatę, iuxta declarationem Bal.ibi, in prin.quia taliter †ius suum remittens, & si pacto nullam actionem hẽt ad creditum suum petendum sibi promissum in transactione, tñ põt ad actionem veterem redire & ea agere cõtra aduersarium, qui transactione seu pacto defendere se non poterit, ex quo promissa non obseruauerit, d.l.cum proponas, vbi Paul. Dec.& alij, hoc notant. Et remanet defensa rõis opinio. Quam tñ limitat Ang.cons.94.Cũ lis & quæstio, col.penul. non procedere, qñ †pars transegit non visis & cognitis verbis testamenti, iuxta l.de his, ff.eod.quia tunc et non valeret vt pactũ. Qd declara procedere, qñ †oĩno constat q transigens non hẽbat notitiam testamenti, secus vero, qñ est renunciatum cum iusu, d.l.de his, quia tũc procedit cõis opinio quæ est in contrarium, in d.c.cũ contingat, & per Ias.in d.l de his, & ita declarat notabiliter Alciat. in d.c. nu. 194. & 195. vbi soluat dictũ Ang.in d. cons. qui tenuit iusm hoc casu non validare cõtractum trãsactionis, licet contrariũ videatur tenuisse in cons.59.sup.allegato. Sed põt à contrarietate saluari, quia primum procedit, qñ cnnstat partẽ transigentẽ ignorasse verba & tenorem testamẽti; secundo qñ de ipso testamento apparet in transactione fuisse habitam scientiam per transigentẽ, quo casu procedit cõis opinio vt sup. Quibus aũt casibus procedat d.conclus. † q iusm facit valere actum eo mõ quo valere põt, d.§.filius matrem, & quõ limitetur, videas latè Alciat. hoc tractantẽ in d.§.si quis ita, a nu.44.vsq; ad nu.53.& latius in d. c.cum contingat, incipiendo a num.159.& in suo tract.præsump.3.reg.præsump. 34.

QVAESTIO LIII.

Sed nũquid †oẽs hæ pœnæ parti applicẽtur vel fisco?&: text.hic vr clarus; q parti sint applicãdæ, qd tenet glos.hic, in verf. seruauerint, per tex. in l.cum par, §.illi, ff. de reg.iur.& idem tenet Bal. hic, in 7.notab.allegat.text.in l.arbiter intra, ff de arbit & not.in l.qui fidẽ, ff.eod.& sequũtur cõiter oẽs hic, †nã fisco pęnę conuentionales non arquirũtur, nisi de eo in cõtractu sit facta mentio, l.1.in prin.ibi, vel pœnam fisco ex cõtractu priuato, ff.de iure fisci, & Bal.hic, immò nisi †stipulatio interuenerit Notario pro fisco recipiente & stipulante, vt post Din.tradit Bar.in d.l.1.ad fi. prin. Et q hic dr de pęnis conuentionalibus hẽt †locum et in legalibus, qñ actio parti cõpetit, l.si cui, de verb.signif. & l.3.ff.de sepulch. violat. Bart.in l.agraria, ff.de term.moto, & est cõis opin. Doct.post glos.in vec boquingentorũ, in l.si quis id qd, in prin aliàs allegara, vbi Alex.latè & Socin.ff.de iurisd.omn.iudic.vbi tractant, †an pœna fraudãtium gabellas, gabellatijs conductoribus, vel fisco applicet: & reprobata opin. Ang.ibi, tenet cõductorib.in dubio applicari debere p iura ibi adducta, ad quæ te remitto, cum nihil hẽant cõe cum materia huius legis. Quid modo †in pœnis à testatore impositis, videas Bar.in l.vxorem, §.hẽs, de leg.3. cum alijs remissiuè allegatis per Alex. & Ias.hic, quibus addas In. Duran. d.tracta.de test.rit.3.de liber.inst it.vel exhęted. Caut. 4.nu.1.vbi plures allegat.

QVAESTIO LIIII.

Vid †si is cui actio ad hasce pęnas cõmpetebat residuum contractus adimplẽdi causa simpliciter recepisset, an his penis renunciasse cẽseatur, & nonnulli sunt, qui (vt refert Alciat hic) tenuerunt q sic, quam sententiam ipse vt æquissimam vr sequi, per l.post diem, ff.de lege cõmissoria ad idem facit l.commissorię, in f.de pactis intec empt.& vẽdit. Sed licet nõ negauerim hanc opin. æquissimam esse, tñ contrariam in puncto iutis veriorem & tenendam, quæ fortè seruaretur in practica esse arbitror: nã quo ad istas pœnas legales, clarum est, †per receptionem sortis nõ esse remissas, l.si pro fure, §.1.ff.de cõdict.furt.& idẽ quo ad †pœnam conuentionalem appositã rato manente pacto, d.l.qui fidẽ, ff.eod.vel si est iuratum, (qd idem est, vt sup.in 3.prox.quæst.nu. 743.) Bart.Bald.&. cõiter oẽs, in l.fi.ff.de eo qd certo loco. Alex.cons. 206. Viso, col.1.& 2.6.vol. Ex quo.n.tales pęnę nõ sunt cõtractus accessorię, & possunt peti de per se, pro eisq; cõpetit actio parti obseruanti, nnn censetur eis tacitè renunciatũ per receptionem sortis, vt ibi tradunt Docto. Nnn obstat contrariũ de d.l. post diem, & l.commissorię, quia ista remedia quę ad rem & ad hasce pęnas competunt non sunt cõtraria, nec electione tolluntur, cum veniant ex diuersa causa, quia sortis petitio venit ex contractu; pœnarum aũt exactio ex contumacia & dolo non obser-

780 obseruantis. Sed in contrarijs iuribus erat† cōtrarietas velle rem & prēcium, l. vnica, ad fi. inf. si ser. exter. & ita (licèt ad aliud propositum) rñdent Iac. Butr. & Alber. in l. 2. inf. de iure emphit. quos ibi refert Ias. 49. col. vers. & si contra istā conclusionē
781 extra oēm difficultatem esset † recipiens, si prore stetur recipiendo sortem, nolle sibi in iure quęsito quo ad hasce pœnas prçiudicare: quia tunc non cēseretur eis vllo mō renūciatū, per narrata per Bar. & cōiter oēs, in d. l. fi. vbi latè Ias. concludētes ēt in
782 † accessorijs tali casu ius recipiēti cōseruari. Sequitur Aret. cons. 9. Eleganter, 2. dubio & faciūt not. per Alex. in cons. 120. Maturè digestis, col. fi. 2. lib. faciuntq; et quæ not. communiter Doctor. in d. l. 2. vbi Ias. 43. col. cum septem sequentibus. & Ias.
783 in d. l. fi. q † dominus recipiendo Canonem ab emphiteuta, qui per triennium soluere cessauerit, cum protestatione, quòd ius suum salsum sit super caducitate, q tamen tali receptione non obstante, poterit postea emphyteutam expellere.

QVAESTIO LV.

784 SEd nunquid pęnis huius legis afficiatur † hęs iurantis, & Paul. de Cast. cons. 67. Visis & consideratis 2. col. tenet q sic, & idem ante eū tenuit Ang. cons. 233. Ex rhemate, in princ. quos allegat & sequitur Curt. iun. cons. 110. nu. 16. alias est cōsil. Ang. 95. vt refert Alciat. hic, (licèt neutrū inuenire potuerim cōs. 329. Testator, sed nunc inueni & est cons. 326. & vide eundem. Sed Alciat. hic ad
785 fin. not. distinguit, nā † aut ex delicto sui auctoris, qui ipse non obseruauit, conuenitur hęs, & ipsum ad pęnas huius legis tanq̃ pecuniarias teneri, tradit, l. 3. §. qd aūt, ff. qd quisq; iur. infamē tn̄ ipsum
786 non esse censet, cū † infamię irrogationis pęna, per sonam autoris non egrediatur, l. Caius, in fi. ad Sillan. Aut ipse hęs ex proprio delicto conuenitur, & nullū huius legis pęnis locū esse arbitratur: quia
787 cum † hęs ipse non iurauerit, non potuit periurus
788 puniri, c. veritatis, de iureiur. Quantū verò † ad obseruationem contractus attinet, tenebitur, c. à nobis, il secondo, in fi. de sent. excom. quia talis iura-
789 † menti effectus, ad hędem transit, allegat Ang. & Paul. in dictis suis consilijs & Moder. hic, quorum dicta hoc casu procedere intelligit ipse Alciat. Tene hāc notabilē distinctionem, & ad primum membrum adde, q non obstaret, si obijceretur de regu
790 la illa, † hędes ex defunctorum delicto conueniri nō posse, l. 1. inf. ne ex delicto defunct. l. 1. ff. de priuat. delict. & §. non aūt, Instit. de perpet. & tempo.
791 action. quia illa † non procedit, qn̄ infligitur ipso iure pœna pecuniaris, vt in hoc casu, d. l. Caius. Bar. in d. l. j. de priuat. delict. in l. cōmissa. de public. & tradunt Doct. cōiter, in d. §. non aūt, Dec. alios allegās in l. pupillum, §. in hędes, nu. 4. de reg. iur. de quo ēt dictum fuit sup. in 49. q. nu. 702. Quo ve
792 rò ad 2m membrum, q † hęres contraueniendo non fit periurus, adde Bar. in l. cum quidam, §. codicillis, ante fi. de leg. 3. Bal. in l. generaliter, 1. col. inf. de iureiur. & ī l. si giege, ff. de leg. 1. Guid. Pap. cons. 234. nu. 6. Alex. cons. 146. in fi. lib. 7. Felin. alios allegans in c. cum sit generale, nu. 9. de foro
793 compet. vbi concludit, q † hæres non efficitur de foro Ecclesiæ pp iurm defuncti, vt ēt tradunt oēs in d. c. veritatis, & Guid. Pap. d. cons. 234. & cons.
794 180. nu. 5. & Alex. cons. 151. nu. 8. vol. 7. † iurm enim defuncti, animam hęredis illaqueare nō pōt,
795 vt tradit Socin. cons. 60. penul. col. † nec est opus relaxstione. Doct. in d. c. veritatis, & Io. Andr. in c. fi. de sepult. & Alex. cons. 129. ante fin. 6. vol. Fe-
796 lin. in d. c. cum sit. Qd verò † hęres ex iuramēto defuncti teneatur ad contractus obseruationem, tenet ēt Bar. in d. §. codicillis, Bal. in Auth. Sacramenta puberum, in fi. inf. si aduers. vēdit. Paul. de Cast. d. cons. 67. Alex. cons. 7. nu. 7. lib. 6. & in cons. 27. in fi. lib. 7. & cons. 146. in fi. eod. vol. & Curt. iun. d. cōsil. 110. Limita tn̄ hoc vltimū dictum, q iurm defuncti obliget hæredē ad cōtractus obseruationē,
797 procedere † in cōtractu valido, secus aūt in inualido, ad cuius obseruātiā tenebat defunctus pp iuramentum, nam cum hic hæres vinculo iuramenti sit solutus, talē contractum obseruare nō tenetur, vt est de mente Alex. in d. cons. 151. nu. 10. per notata per Bal. & Salic. in l. 3. inf. plus valere qd agitur. idem expressè tradit Bal. in Auth. Ei qui, col. fi. inf. de bon. autor. iud. possid. & in Repet. l. 2. 10. catta, de iureiur. & expressius Alex. in d. cons. 129. nu. 21. & Guid Pap. d. cōs. 180. nu. 5. qui limitationē declarat. & defendit Alciat. ab impugnationib. Butr. & Abb. ibi, in d. c. cū cōtingat, n. 119. & 120.

QVAESTIO LVI.

798 QVid in † singulari successore, nunquid in eum transibit huius legis actio ēt cum contrauenientēs ipso iure dn̄io priuetur, & obseruāti applicetur? Alciat. hic in fi. putat aduersus eum vtilē rei vendicationem cōpetere, per text. in l. si cum venderet, in prin. ff. de pigno action. cuius contrarium vr̄ voluisse Alex. cons. 92. a. col. 2. vol. aliàs al legato. Opinionē tn̄ Alci. probabiliorem esse non dubitauerim, cū sup. in 48. q. nu. 653. cum seqq. cōclusum fuerit oībus his pęnis ipso iure locum esse & eas infligi, quo fit, vt dominiū censeatur translatū in alteram partē, vt sup. in 49. q. nu. 695. fundamentumq; Alex. consistat in eo, q nō oēs pœnę ipso iure infligantur, cuius cōtrarium tenent magis cōiter Doctor. in d. 48. quęst. & etiam 49. allegati.

QVAESTIO LVII.

799 NVnquid aūt hæc lex equè † in reo sicut in actore procedat? & Bar. quem sequitur Salic. hic in fi. post gl. in verbo consequutus, tenet, ēt in reo locum hēre, & hanc glos. approbat Paul. Fulg. & Alex. in l. præcedenti, in princ. Contrarium tn̄ expressè tenet Ant. de prato veteri, inter cons. Alex. cons. 49. Paucis vtar, col. 6. vers. nec obstat prædictis, 4. vol. dicens, hoc esse de mente Bart. in l. fi. ff. de eo quod certo loco, & cum hæc lex sit pęnalis, non est extendenda, c. odia, de reg. iur. in. 6. l. cū quidam, ff. de lib. & posth. Nō recedas tn̄ ab opinione Glos. Bar. & sequacium hic, cum receptissimum

mum sit, hanc legem in omnibus contractibus & pactis sibi locum vendicare, vt sup. in 15. quæst. nu.223.discussum fuit, & hoc odio peiurantis, vt glos.hic dicit, in vers.proprietate, quã oẽs sequuntur, vt dictum fuit sup.in quæst. 51.nu.742. Quæ ratio militat tam in reo, q̃ in actore. Et ad iura in 800 contrarium adducta, r̃nde, illa non procedere † in correlatiuis, in quibus statutum in vno, & quo ad penam, data paritate rõnis, hẽt locum in alio, l. 1. inf. de cupres. ex luco Daphnæ, lib. 11. & l. fi. inf. de indic. uiduit. tol. & ita r̃ndet Salic. hic, & idẽ 801 not. Bart. in d. l. 1. † regula n. correlatiuorum est regula parium, l. Iulian. §. si procurator, ff. de act. emp. Bal. singulariter in l. cum te, 1. col. inf. si cert. petat. refert, alia tradens Fab. de monte Sancti Sauin. in tract. empt. & vendit. quæst. 2. in fi. Et facit qd vult glos. in l. ad peremptorium, ff. de iudic. & in Auth. qui semel, verbo triginta dierũ, inf. quõ 802 & qñ iud. ꝙ † lex corrigens in actore extenditur, 803 vt & héat locum in reo. Et ꝙ † statutum in vno ex correlatiuis & in pœnalibus, locum héat in altero, licèt de eo non sit facta mentio, tenet Bart. in l. fin. per illum text. de acceptilat. & in dicta l. finali, & ibi cõiter oẽs, infra de indic. vid. toll. Abb. in c. quia clerici, de iure patr. vbi dicit, hanc esse cõem opin. Dom. in c. 1. de temp. ordin. 4. col. 2. fallen. in 6. & alij quos refert & sequitur Ias. in d. l. fin. infra de ind. vid. tol. & Euer. in suo tract. aliàs allegato in loco à correlatiuis.

Eos etiam huius legis uel iactura dignos.

804 Licèt hęc † dictio, ẽt, in iure diuersimodè capitur, vt per Alber. in Dictionario suo, in ver- 805 bo, ẽt, tamen hic denotat † identitatem in vtroq; casu, concordat l. imperium, ff. de iurisd. omn. iudic. l. hæc scriptura, §. 1. ff. de condit. & demonst. & l. magistratiæ, inf. de iurisdict. omn. iudic.

In textu, ibi, iactura, vr ꝙ cum misterio fuerit 806 apposita hæc dictio, quia licèt † iactura largo mõ sumatur pro omni damno, c. suam, de pœn. c. locu- 807 pletari, de reg. iur. in 6. † qd est diminutio patrimonij, l. 3. ff. de dam. infec. & ita iacturam includit, 808 tñ strictè summendo, differt à damno, † iacturam enim quis patitur scienter, vt patet in his qui pp 809 tempestatem res suas iactant † damnum verò ẽt nescientibus accidit, c. olim, de iniur. & c. nostra, l. 1. ad l. Aquil. & inf. de iniur. l. dãnum, cum similib. Et ꝙ iactur͂ quis patiatur scienter, facit, 1. quæst. 7. c. dispensationis, l. 1. & 2. ff. ad legem Rhod. de iactu. Et ita declarant not. Archid. & Io. Andr. in c. quia sępe, de elect. in 6. Io. Andr. in d. Regula, Locupletati, in prin. & Alb. in d. suo Diction. in verbo, iactura, videtur igitur Imperator voluisse his pœnis illaqueari debere eos, qui scienter contraueniunt, quod videtur corroborare conclusionem factam supra in 3. quæst. quòd dolus exigatur vt his pœnis locus sit.

Esse uel munere.

810 Munus quamuis tribus modis accipiatur, l. munus, vbi Alciat. de verb. signif. & latius ipsemet Alciat. in l. inter donum, ff. eod. tñ hic accipitur pro emolumẽto, & comodo harum pœnarũ, quę obseruanti applicantur, vt dicit glos. hic.

Qui nomina nostra placitis inserentes, salutem Principum confirmatione initarum iurauerint esse pactionem.

811 Notant hic Bald. & Salic. † Principẽ indignari, si promissa iurata per nomen suum vel salutem suam non obseruantur. Et propterea ẽt his 812 penis plectitur † contraueniens in iureiuran. per salutẽ Principis promissis, vt not. hic Ias. nã Princeps in hoc vt hic dicit Bald. se equiparat Deo.

QVAESTIO LVIII.

813 Sed nũquid hoc procederet in iurante per † alium Principẽ, seu per salutẽ alterius Principis? & Bal. hic, in vltimo notabili tenet non procedere nisi in Monarcha, s. Imperatore, & Papa, non aũt in Regibus. Eãdem opinionẽ tenet Curt. iun. cõs. 174 nu. 30. & in cons. vlt. nu. 7. Contra tñ hãc opinio. multa facere vñr, ex quib. vr dicendum, ẽt hoc procedere si iuratum sit per Regem vel Principẽ non recognoscentẽ superiorem. Primo, quia 814 † Rex seu princeps non recognoscens superiorẽ, hẽt plenitudinem potestatis, & oĩa põt in Regno seu dominio suo, sicut Imperator in suo Imperio, Bar. Bal. & alij, in l. 1. §. de qua re, ff. de postul. Bart. & Imo. in l. infamẽ, ff. de publ. iudic. Ang. cõs. 193. In causa accusationis, Curt. sen. cons. 66. nu. 30. & & 40. Dec. cons. 271. nu. 4 & 390. nu. 10. Curt. iun. 815 multos allegans in suo cons. 1. nu. 29. Et † Rex in suo Regno dignitates concedere potest. Andr. de Isern. in c. 1. de his qui feuda dare pos. refert & sequitur Socin. cons. 67. 1. col. duplicato cons. 179. 1. vol. Secundo ex rõne Bal. hic, qui tenet, hoc tantũ procedere in Monarcha, s. in Imperatore vel Pa- 816 pa, vr idem dicẽdum in Rege, † qui in suo Regno est Monarcha, 6. q. 3. c. scitote, 7. q. 1. c. in apib. Iac. de Beluis. & Bald. in c. 1. quis dicatur Dux vel Comes, Bal. in c. cũ venissent, 2. col. de eo qui mitti in pos. Afflict. decis. 120. in fi. Socin. cons. 67. 1. col. & 817 Curt. sen. d. cons. 66. nu. 35. immò † Rex transmittit Regnũ suum & Imperator non transmittit Imperium, sed ex electione creatur, c. venerabilẽ, de election. Isern. in d. c. 1. de ijs qui feuda dare pos. Socin. d. cons. 67. & Curt. iun. d. cons. 1. nu. 30. Ter- 818 tio, quia † qd dñn Imperatore hẽt locũ in Rege, Bal. in l. pen. inf. de don. inter virum & vxor. Oldr. cons. 131. Vt eius de quo quęritur. Bal. in c. Imperialẽ. §. fi. de prohibita feudi alienat. Dec. cõs. 271. 819 nu. 4. & 390. nu. 10. qd maximè vr procedere † in Rege Francię qui superiorẽ non recognoscit. Socin. 820 cons. 95. nu. 10. 4. vol. Et † Rex in Regno in tpalibus est Vicarius Dei, Bal. in c. significantib. in fi. de

offic. deleg. Curt. sen. d. cõs. 66. nu. 37. Et facta Regum in manu Dei sunt, Epist. inter claras, sup. de nouo C. compo. Aflict. decis. 392. in fine. Quarto, 821 quia † plus potest Princeps in suo dominio, quàm lex communis, vel consuetudo, Bald. Authen. Hoc amplius, vers. quæro an filij, inf. de fideicom. refert 822 Curt. sen. d. cons. num. 31. Nec † est de necessitate, Principem vel Regem subesse Imperatori, quia non fundat intentionem suam super toto mundo, in cuius pacifica possessione nunquam fuit, & oĩa Regna sunt à Deo, multi enim sunt Principes & Reges, & nõ vnicus Imperator vt latè tradit Old. cons. 69. refert Curt. d. cons. 66. nu. 42.

His tamen non obstantibus, non puto receden 823 dum etiam ab opinione Baldi, cuius † autoritas maxima est, maximè si contradicente non habeat, (quem in hac specie non inueni, licet inuenerim Curt. iun. non mediocris autoritatis virum, hanc decis. sequentem, vt supra retuli) Et ita de Baldo loquitur Alex. in l. 2. in princ. col. 4. vers. intelligo tamé, ff. de vulg. & pupil. refert & sequitur Decius, cons. 283. 3. col. sub nu. 3. Nam pro de 824 cisione hac Baldi primo facit, quia † dispositio loquens in Imperatore, si sit pœnalis, & sic odiosa, non habet locum in eo qui non est vere imperator, vt plenè ostendit Socin. cons. 275. 3. & 4. col. 825 vbi concludit, quòd † dispositio, l. quisquis, inf. ad l. Iul. maiest. non procedit nisi in solo Imperatore: 826 similiter † dispositio rigorosa, vt est l. omnes, & l. bene à Zenone, infra de quadr. præscript. non habet locum nisi in Imperatore. Bal. in c. fin. vlt. col. de re iudic. Abb. in cons. 3. Nitar in præsenti causa, col. 19. 13. q. 2. libr. 2. refert & sequitur Curt. iun. d. cons. 174. nu. 30. & d. cons. vltimo; Vnde, cũ dispositio huius legis pœnalis & exorbitantis loquatur in Imperatore, nõ est extendéda ad Reges seu alios Principes, per ea quæ supra in 1. quæst. 827 dicta fuere. Secundo, quia non † est eadem ratio in Rege sicut in Imperatore, nec eadem maiestas, vt 828 arguit Socin. d. cons. 275. nam † Imperator est dominus mundi, l. deprecatio, ff. ad l. Rhod. de iactu, licèt multi non subsint Imperatori. Bart. & Ang. in l. 2. ff. de rei vendic. Socin. d. cons. & in cons. 48. 829 nu. 38. in 4. vol. & est † Dominus ordinarius locorum sibi subiectorum. Socin. in cõs. 8 2. in princ. 3. vol. refert Curt. sen. in d. cons. 66. nu. 7. & sequi- 830 tur Dec. cons. 307. nu. 9. Et † habet iustum imperium super omnes nationes, Hostiens. in Summa, in tit. de offic. ordin. §. 2. vers. sed Imperator. Soci. 831 d. cons. 275. 4. col. Et † est summus superior. Bald. 832 in l. penult. inf. de bon. quæ lib. quod † tamen intel ligitur respectu vniuersalis iurisdictionis. Bart. in 833 procem. ff. 2. col. Dec. d. cons. 307. nu. 9. Et † vt est Deus Princeps in cęlis, sic Imperatorem vicarium suum & dominatorem in fide ac veritate & iustitia constituit in terris, in Auth. de Consul. in fin. l. 2. versic. sed quia diuinę res, supra de veteri iure enucl. refert Curt. sen. d. cons. 66. nu. 7. & sequitur 834 Curt. iun. cons. 157. nu. 12. † Imperatorq; mouetur nutu Dei ad statuendum, glos. in Auth. De hęre. & Falcid. in princ. per quam dicit Bal. in tract. 835 de pace Constantię, circa princ. quòd † Imperator vice Dei fungitur; & licèt sit Iudex ordinarius omnium, tamé est legatus siue proconsul. ipsius Dei; refert Curt. sen. d. cons. nu. 9. & iun. d. nu. 12. Pręte 836 rea in † Principe Romano sunt thesauri dignitatũ reconditi vt dicit Bal. in c. 1. quis dicatur Dux vel 837 March. & ideo † ab Imperatore tanquàm à fonte fluunt omnes regales dignitates, l. sacrilegij, sup. de diuers. rescript. l. pen. de constit. princ. Socin. d. cons. 67. col. 2. refert Curt. sen. d. cons. 66. nu. 6. & iunior. in d. cons. 157. nu. 11. Quæ omnia non sunt in aliquo Rege vel Principe inferiore ab Impera- 838 tore Tertio facit, quia † Reges successerunt in locum præfecti prætorio, non in locum Imperatoris, l. 1. ff. de offic. præfec. prætor. Curt. iũn. d. con 839 filijs 174. nu. 30. & vlt. nu. 7. nam † potestas Imperatoris à Deo est, in Authen. quõ opott. episc. & ibi glos. in verbo, sancimus, probatur in c. solitæ, de maior. & obed. in c. duo, & in c. ad vestram, 96. distinct. Anchar. cons. 210. Tres Domini magnifici Socin. multos allegans d. cons. 275. 3. col. Et pro 840 pterea aduersus eius supremam potestaté † Principes non possunt præscribere, vt ipsum non habeant in dominum. Bart. & Imola. in l. 1. § denique ff. de aqua pluu. arcen. licèt contrarium tenuerit Bar. ipse, in l. hostes, ff. de captiu. & est communis opin. vt patet ex dictis per Socin. in d. cons. 275. 3. 841 col. quem sequitur Dec. in d. cons. 307. nu. 9. Nec dignitas Imperatoris per Papam supprimi potest. Abb. c. licèt ex suscepto, 1. notab. de foro compet. Socin. d. cons. 4. col. ad finé. Ex quibus patet, quòd hæc decisio Baldi defendi põt, quæ defendi posse videtur etiam in eo capite, quo dicit, his pœnis lo- 842 cum esse si iuratum est per Papam cum † parificétur ambo, Imperator & Papa, vt per Curt. iun. d. cons. 157. nu. 10. & 11. Et in quãtum dictum fuit, Regem habere plus iuris in Regno quàm Imperator in Imperio, dic, quòd per hoc non sequitur, quòd sit maior dignitate, quia aliàs sequeretur ꝙ quilibet priuatus ex quo suas possessiones ad posteros transmittere põt, esset maior Imperatore, quod est absurdissimum. Et ex prædictis cõtrarijs obiectionibus responderi potest.

QVAESTIO LIX.

ET cum sup. in 3. quæst. conclusum fuerit, & sæpius replicatum sit, his pœnis locum non esse nisi dolus malus interueniat, non impertinenter quæritur, nunquid hoc procedat, siue dolus sit verus, siue præsumptus, & quomodo de eo consta re debeat vt his pœnis locus sit? in qua quæst. tenendo opinionem Alcia. in l. magna negligentia, 843 de verb. signif. quòd scilicet † lata culpa sit dolus præsumptus, concludendum erit, non sufficere dolum præsumptum, cum ad periurium incurrendum dolus exigatur, & non sufficiat lata culpa, vt in d. 3. quæst. nu. 34. cum duobus seqq. Si verò teneamus opinionem Bar. & communem, in l. quod Nerua, 2. & 3. colu. ff. depositi, quam sequitur & magni facit Bal. in l. quæ fortuitis, 3. col. inf. de pignor.

gnor.act.& Aret.in § præterea,nu.21.Instit.de a-
844 ction.& multi alij,quòd† dolus præsumptus sit la
tior culpa,& comprehendatur sub dolo,est magis
845 dubium, maximè cum parificentur† dolus verus,
scilicet ex proposito,& dolus præsumptus,scilicet
re ipsa, immò dolus præsumptus dicitur propriè
esse dolus. Dec.plures allegat,in cons.180.nu 7.&
Curt.iun.cons.53.nu.11. & in cons. 141. nu.7. &
hic Ripa in 3.lib. respons. 115.nu. 101.in quibus
locis plures alij allegantur qui non transcribun-
tur, dicentes, nunc hanc esse communem opi-
846 nionem, quòd † data enormissima læsione, ex
qua dolus re ipsa præsumitur iuramentum non
firmat contractum cum iurans censeatur indu-
ctus per dolum ad contrahendum & iurandum,li
847 cèt contrarium scilicet quòd †immo non parificē
tur teneat Rube. Alex. cons.12.nu.17.Sed tamen
848 (vt dicit Curt.d.cons.141.nu.8.) cum† dolus pro-
betur ex coniecturis & indicijs perspicuis, l.dolū,
cum ibi notat.per Bar.& alios, inf.de dolo,§.apud
Celsum,in princ. & ibi glos. & Bart. & de except.
dol. Bal.tractatu testim. in materia probandi dolū
Canon.maximè Felin. & Dec.in c.si aūt, in princ.
de rescript. Alex.cons. 143. nu.6.vol.6.latè Aret.
in d.§.præterea, nu.30.& Dec. cons.245.nu.7. vi-
detur concludendum dolum præsumptum sufficē
te in his in quibus dolus in genere exigitur, vt in
849 in hac lege. Pro quo facit, quòd† præsumptiones
legum dicuntur liquidissimę probationes, l.licet
Imperator,ff.de legat.1.l.si quis locuples,ff.de ma
numis.testam. Et tenendo hanc Conclusionem,q
dolus præsumptus sufficiat ad incursionē harum
850 pœnarum,illam tamen limitandam esse puto† in
rustico,& muliere, qui à dolo præsumpto excusa-
tur,vt not.glos.& Doct.in l.vbi exigitur,de eden-
do, & dictum fuit sup.in 6. quæst. nu.116.& in 7.
nu.120.& in fi.illius quæstionis.

QVAESTIO LX.

VLtimo pro complemento huius materiæ quæro, nunquid instrumentum in quo ad sit iuramentum habeat exequutionem paratam sicut sententia, ita quòd non requiratur libellus, nec litis contestatio, & similia, de quibus tradit
851 Bart.in l. intra, ff.de re iudic. Et si † iuramentum per debitorem acceptum sit, clarum est, quòd non, l. minor. viginti annis cui fideicommissum, in princip.in verbo, initium novæ petitionis redegerat, ff.de minor.Angel. in l. si cum dotem, §.eo aūt tpe,ff.sol.matr.Ang.Imola, & Moder. in l.ait prætor,§.1.per illum tex.ff.de re iudica.Ias.in l.2.col.2.de iureiur.& dicit ibi penult.col.quòd ad uocati errant, putantes quòd omne instrumatum in quo ad sit iuramentum, habeat exequutionem
852 paratam; Si verò iuramentū † deferatur per debitorem creditori, iuranti se creditorem esse de tali summa, per modum & formam vt tradit Bart.& Doctor.in d.l.2.de iureiur. & tunc tale instrumentum habebit exequutionem paratam, vt est communis opinio Doct. cum Bar.in d.l.2.in fine,de iureiur. quod latè examinat ibi Ias. & hanc opinionem defendit, plures allegans dicensq; hanc esse communem opinionem Doct. & idem ipse tenet in §.item si quis postulante, nu.87. Instit.de actio. vbi latè tractat hanc materiam, ad quæ te remitto,cum hæc lex satis sua materia grauetur.

Et per hæc sit impositus finis huic notabili singulari,& vtilissimę legi,ad laudem,gloriam,& honorem Omnipotentis Dei, & eius filij D.nostri Iesu Christi ac Spiritussancti paracleti.

Non habet locum ista lex nisi iuramentum sit appositum in parte dispositiua. Borgnin. Decis. 43.nu.20.ita in materia iuramēti distinguit Gem. cons.83.Opponitur in fine. Additionator ad Alex. cons.27.col.fin.in addition.firmata, lib. 1. Addit. ad Roman.Sing.7. Quod dispositio. Didac.in Rubrica, extra de testam. parte 2. num. 18. vers. secundo infertur.

FINIS.